3, 1-2

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار
این سوم دفتر که سنت شد سه بار

بر گشا گنجینه‌ی اسرار را
در سوم دفتر بهل اعذار را

O Light of the Truth, Husámu’ddín, bring (into verse and writing) this Third Book, for “three times” has become a sunna.
Open the treasury of mysteries; in respect of the Third Book leave excuses alone.

***

Ey Hak ziyası Hüsâmeddin, şu üçüncü defteri de meydana çıkar. Bir şeyin üç kere yapılması sünnettir.
Üçüncü defterde sır hazinelerini aç, özürleri bir yana at.

3, 2-3

بر گشا گنجینه‌ی اسرار را
در سوم دفتر بهل اعذار را

قوتت از قوت حق می‌زهد
نه از عروقی کز حرارت می‌جهد

Open the treasury of mysteries; in respect of the Third Book leave excuses alone.
Thy power flows from the power of God, not from the veins which throb because of (bodily) heat.

***

Üçüncü defterde sır hazinelerini aç, özürleri bir yana at.
Senin kuvvetin Allah kuvvetinden sızıp gelmekte… Hararetle atan damarlardan değil.

قوتت از قوت حق می‌زهد
نه از عروقی کز حرارت می‌جهد

این چراغ شمس کو روشن بود
نه از فتیل و پنبه و روغن بود

Thy power flows from the power of God, not from the veins which throb because of (bodily) heat.
This lamp, the sun, which is bright—it is not (made bright) by means of wick and cotton and oil.

***

Senin kuvvetin Allah kuvvetinden sızıp gelmekte… Hararetle atan damarlardan değil.
Şu aydın güneş çırağı, fitille, pamukla, yağla, aydınlanmıyor ya.

3, 4-5

این چراغ شمس کو روشن بود
نه از فتیل و پنبه و روغن بود

سقف گردون کو چنین دایم بود
نه از طناب و استنی قایم بود

This lamp, the sun, which is bright—it is not (made bright) by means of wick and cotton and oil.
The vault of heaven, which is so enduring, is not supported by any tent-rope or pillar.

***

Şu aydın güneş çırağı, fitille, pamukla, yağla, aydınlanmıyor ya.
Böylece durup duran gök kubbenin ne ipi var, ne direği!

سقف گردون کو چنین دایم بود
نه از طناب و استنی قایم بود

قوت جبریل از مطبخ نبود
بود از دیدار خلاق وجود

The vault of heaven, which is so enduring, is not supported by any tent-rope or pillar.
The power of Gabriel was not from the kitchen; it was from beholding the Creator of existence.

***

Böylece durup duran gök kubbenin ne ipi var, ne direği!
Cebrail’in kuvveti mutfaktan değil, varlığı yaratanın cemalinden.

قوت جبریل از مطبخ نبود
بود از دیدار خلاق وجود

همچنان این قوت ابدال حق
هم ز حق دان نه از طعام و از طبق

The power of Gabriel was not from the kitchen; it was from beholding the Creator of existence.
Likewise, know this power of theAbdálof God to be (derived) from God, not from viands and from trays (of food).

***

Cebrail'in kuvveti mutfaktan değil, varlığı yaratanın cemalinden.
Hak Abdalının kuvveti de bil ki Hak'tandır; yemekten tabaktan değil.

همچنان این قوت ابدال حق
هم ز حق دان نه از طعام و از طبق

جسمشان را هم ز نور اسرشته‌اند
تا ز روح و از ملک بگذشته‌اند

Likewise, know this power of theAbdálof God to be (derived) from God, not from viands and from trays (of food).
Their bodies too have been moulded of the Light, so that they have transcended the Spirit and the Angel.

***

Hak Abdalının kuvveti de bil ki Hak’tandır; yemekten tabaktan değil.
Onların cisimlerini nurla da yuğurdular… Onlar bu yüzden ruhu da geçtiler, meleği de.

جسمشان را هم ز نور اسرشته‌اند
تا ز روح و از ملک بگذشته‌اند

چونک موصوفی باوصاف جلیل
ز آتش امراض بگذر چون خلیل

Their bodies too have been moulded of the Light, so that they have transcended the Spirit and the Angel.
Inasmuch as thou art endowed with the qualities of the Almighty, pass beyond the fire of the maladies (of the sensual self), like Khalíl.

***

Onların cisimlerini nurla da yuğurdular… Onlar bu yüzden ruhu da geçtiler, meleği de.
Sen de ulu Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlandın… Halil’e olduğu gibi sana da ateş gül bahçesi haline geldi.

3, 9-10

چونک موصوفی باوصاف جلیل
ز آتش امراض بگذر چون خلیل

گردد آتش بر تو هم برد و سلام
ای عناصر مر مزاجت را غلام

Inasmuch as thou art endowed with the qualities of the Almighty, pass beyond the fire of the maladies (of the sensual self), like Khalíl.
To thee also the fire will becomecoolness and safety, O thou to whose complexion (constitution) the elements are slaves.

***

Sen de ulu Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlandın... Halil’e olduğu gibi sana da ateş gül bahçesi haline geldi.
Ey unsurlar, mizacına köle olan, beş duyguyla altı cihet râm oldu.

3, 10-11

گردد آتش بر تو هم برد و سلام
ای عناصر مر مزاجت را غلام

هر مزاجی را عناصر مایه‌است
وین مزاجت برتر از هر پایه است

To thee also the fire will becomecoolness and safety, O thou to whose complexion (constitution) the elements are slaves.
The elements are the substance of every complexion, but this complexion of thine is superior to every grade.

***

Ey unsurlar, mizacına köle olan, beş duyguyla altı cihet râm oldu.
Her mizacın mayası anasırdır. Fakat senin şu mizacın, her mertebeden üstün.

هر مزاجی را عناصر مایه‌است
وین مزاجت برتر از هر پایه است

این مزاجت از جهان منبسط
وصف وحدت را کنون شد ملتقط

The elements are the substance of every complexion, but this complexion of thine is superior to every grade.
This complexion of thine is of the simple (uncompounded) world; it has now gathered up (amassed and absorbed) the attributes of Unity.

***

Her mizacın mayası anasırdır. Fakat senin şu mizacın, her mertebeden üstün.
Senin mizacın, şu yayılmış, şu geniş âlemden birlik vasfını bir araya derleyip toplayıvermiştir.

این مزاجت از جهان منبسط
وصف وحدت را کنون شد ملتقط

ای دریغا عرصه‌ی افهام خلق
سخت تنگ آمد ندارد خلق حلق

This complexion of thine is of the simple (uncompounded) world; it has now gathered up (amassed and absorbed) the attributes of Unity.
Oh, alas, the area of the people's understandings is exceeding narrow: the people have no throat.

***

Senin mizacın, şu yayılmış, şu geniş âlemden birlik vasfını bir araya derleyip toplayıvermiştir.
Ne yazık, halkın anlayış sahası pek dar... Halkın havsalası yok!

3, 13-14

ای دریغا عرصه‌ی افهام خلق
سخت تنگ آمد ندارد خلق حلق

ای ضیاء الحق بحذق رای تو
حلق بخشد سنگ را حلوای تو

Oh, alas, the area of the people's understandings is exceeding narrow: the people have no throat.
O Light of the Truth, through the keenness of thy perception thy sweetmeat bestows a throat (even) on (one dull as) stone.

***

Ne yazık, halkın anlayış sahası pek dar... Halkın havsalası yok!
Fakat ey Hak ziyası, reyindeki isabet ve kudret, o kadar büyüktür ki helvan, taşa bile boğaz verir.

3, 14-15

ای ضیاء الحق بحذق رای تو
حلق بخشد سنگ را حلوای تو

کوه طور اندر تجلی حلق یافت
تا که می نوشید و می را بر نتافت

O Light of the Truth, through the keenness of thy perception thy sweetmeat bestows a throat (even) on (one dull as) stone.
Mount Sinai in the (Divine) epiphany gained a throat, so that it quaffed the wine; but it could not bear the wine.

***

Fakat ey Hak ziyası, reyindeki isabet ve kudret, o kadar büyüktür ki helvan, taşa bile boğaz verir.
Tur dağı, tecelliye uğrayınca boğazlandı, şarap içti, hatta o şaraba tahammül edemedi de

3, 15-16

کوه طور اندر تجلی حلق یافت
تا که می نوشید و می را بر نتافت

صار دکا منه وانشق الجبل
هل رایتم من جبل رقص الجمل

Mount Sinai in the (Divine) epiphany gained a throat, so that it quaffed the wine; but it could not bear the wine.
Thereby the mountain was shattered and cloven asunder: have ye seen a mountain amble like a camel?

***

Tur dağı, tecelliye uğrayınca boğazlandı, şarap içti, hatta o şaraba tahammül edemedi de
Yarıldı, zerre zerre oldu. Hiç dağın deve gibi oynadığını gördünüz mü?

3, 16-17

صار دكا منه وانشق الجبل
هل رايتم من جبل رقص الجمل

لقمه‌بخشی آید از هر کس به کس
حلق‌بخشی کار یزدانست و بس

Thereby the mountain was shattered and cloven asunder: have ye seen a mountain amble like a camel?
Bestowal of mouthfuls comes (to pass) from every clustered fruit-tree (well-to do person), (but) bestowal of a throat is the work of God alone.

***

Yarıldı, zerre zerre oldu. Hiç dağın deve gibi oynadığını gördünüz mü?
Herkes, herkese bir lokma bir şey verebilir ama boğaz bağışlamak, ancak Allah işidir.

3, 17-18

لقمه‌بخشی آید از هر کس به کس
حلق‌بخشی کار یزدانست و بس

حلق بخشد جسم را و روح را
حلق بخشد بهر هر عضوت جدا

Bestowal of mouthfuls comes (to pass) from every clustered fruit-tree (well-to do person), (but) bestowal of a throat is the work of God alone.
He bestows a throat on the body and on the spirit; He bestows a separate throat for every part of you.

***

Herkes, herkese bir lokma bir şey verebilir ama boğaz bağışlamak, ancak Allah işidir.
Allah, cisme de boğaz verir, ruha da. Her uzvuna ayrı, ayrı boğaz bağışlar.

3, 18-19

حلق بخشد جسم را و روح را
حلق بخشد بهر هر عضوت جدا

این گهی بخشد که اجلالی شوی
وز دغا و از دغل خالی شوی

He bestows a throat on the body and on the spirit; He bestows a separate throat for every part of you.
This He bestows at the time when you become Majestical and become void of vanity and deceit,

***

Allah, cisme de boğaz verir, ruha da. Her uzvuna ayrı, ayrı boğaz bağışlar.
Fakat bu ihsanı, kendini ululuğa verdiğin, kötülükten ve hileden arındığın vakit yapar da

3, 19-20

این گهی بخشد که اجلالی شوی
وز دغا و از دغل خالی شوی

تا نگویی سر سلطان را به کس
تا نریزی قند را پیش مگس

This He bestows at the time when you become Majestical and become void of vanity and deceit,
So that you will not tell the King's secret to any one nor pour out sugar before flies.

***

Fakat bu ihsanı, kendini ululuğa verdiğin, kötülükten ve hileden arındığın vakit yapar da
Sen de padişahın sırrını kimseye söylemez, şekeri sineğe sunamazsın.

3, 20-21

تا نگویی سر سلطان را به کس
تا نریزی قند را پیش مگس

گوش آنکس نوشد اسرار جلال
کو چو سوسن صدزبان افتاد و لال

So that you will not tell the King's secret to any one nor pour out sugar before flies.
The secrets of the (Divine) Majesty are drunk in by the ear of that one who, like the lily, hath a hundred tongues and is dumb.

***

Sen de padişahın sırrını kimseye söylemez, şekeri sineğe sunamazsın.
Ululuk şarabını o adamın kulağı içer ki sûsen gibi yüzlerce dili olduğu halde dilsizdir.

3, 21-22

گوش آنکس نوشد اسرار جلال
کو چو سوسن صدزبان افتاد و لال

حلق بخشد خاک را لطف خدا
تا خورد آب و بروید صد گیا

The secrets of the (Divine) Majesty are drunk in by the ear of that one who, like the lily, hath a hundred tongues and is dumb.
The grace of God bestows a throat on the earth, to the end that it may drink water and make a hundred herbs to grow.

***

Ululuk şarabını o adamın kulağı içer ki sûsen gibi yüzlerce dili olduğu halde dilsizdir.
Allah’ın lütfu, su içsin de yüzlerce ot bitirsin diye toprağa da boğaz ihsan eder.

حلق بخشد خاک را لطف خدا
تا خورد آب و بروید صد گیا

باز خاکی را ببخشد حلق و لب
تا گیاهش را خورد اندر طلب

The grace of God bestows a throat on the earth, to the end that it may drink water and make a hundred herbs to grow.
Again, He bestows on the creature of earth (the animal) a throat and lip, in order that it may eat its (the earth's) herbage in desire.

***

Allah'ın lütfu, su içsin de yüzlerce ot bitirsin diye toprağa da boğaz ihsan eder.
Sonra topraktan yaratılan mahlûklara boğaz verir, dudak verir... Onlar da arayıp topraktan biten otları otlarlar.

3, 23-24

باز خاکی را ببخشد حلق و لب
تا گیاهش را خورد اندر طلب

چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت
گشت حیوان لقمه‌ی انسان و رفت

Again, He bestows on the creature of earth (the animal) a throat and lip, in order that it may eat its (the earth's) herbage in desire.
When the animal has eaten its herbage, it becomes fat: the animal becomes a mouthful for Man and goes (disappears).

***

Sonra topraktan yaratılan mahlûklara boğaz verir, dudak verir... Onlar da arayıp topraktan biten otları otlarlar.
Hayvan, ot yedi de semirdi mi... insana gıda olur, ortadan kalkar.

3, 24-25

چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت
گشت حیوان لقمه‌ی انسان و رفت

باز خاک آمد شد اکال بشر
چون جدا شد از بشر روح و بصر

When the animal has eaten its herbage, it becomes fat: the animal becomes a mouthful for Man and goes (disappears).
In turn it becomes earth and becomes a devourer of Man, when the spirit and the sight are separated from Man.

***

Hayvan, ot yedi de semirdi mi... insana gıda olur, ortadan kalkar.
Fakat toprak da, ruh çıktı, insan görüşten ayrıldı mı insanı yiyip sömürür.

3, 25-26

باز خاک آمد شد اکال بشر
چون جدا شد از بشر روح و بصر

ذره‌ها دیدم دهانشان جمله باز
گر بگویم خوردشان گردد دراز

In turn it becomes earth and becomes a devourer of Man, when the spirit and the sight are separated from Man.
I beheld the atoms (of created existence) with their mouths all open: if I should tell of their food, it (the tale) would become long.

***

Fakat toprak da, ruh çıktı, insan görüşten ayrıldı mı insanı yiyip sömürür.
Zerreler gördüm: Hepsi ağızlarını açmışlar, gıdalarını söylesem söz uzar gider.

3, 26-27

ذره‌ها دیدم دهانشان جمله باز
گر بگویم خوردشان گردد دراز

برگها را برگ از انعام او
دایگان را دایه لطف عام او

I beheld the atoms (of created existence) with their mouths all open: if I should tell of their food, it (the tale) would become long.
Provisions have (their) provision from His bounty; His universal grace is the nourisher of them that nourish.

***

Zerreler gördüm: Hepsi ağızlarını açmışlar, gıdalarını söylesem söz uzar gider.
Yaprakların gıdası onun kereminden... Dallara dadı, onun umumi ve şâmil lütfu.

3, 27-28

برگها را برگ از انعام او
دایگان را دایه لطف عام او

رزقها را رزقها او می‌دهد
زانک گندم بی غذایی چون زهد

Provisions have (their) provision from His bounty; His universal grace is the nourisher of them that nourish.
He bestoweth gifts (of sustenance) on the gifts (which sustain life), for how should wheat spring forth without (receiving) any sustenance?

***

Yaprakların gıdası onun kereminden... Dallara dadı, onun umumi ve şâmil lütfu.
Rızıkların rızkını o vermekte. Buğday, rızıksız nasıl baş gösterir, biter?

3, 28-29

رزقها را رزقها او می‌دهد
زانک گندم بی غذایی چون زهد

نیست شرح این سخن را منتهی
پاره‌ای گفتم بدانی پاره‌ها

He bestoweth gifts (of sustenance) on the gifts (which sustain life), for how should wheat spring forth without (receiving) any sustenance?
There is no end to the explanation of this matter. I have told a portion: you may know the (remaining) portions (by analogy).

***

Rızıkların rızkını o vermekte. Buğday, rızıksız nasıl baş gösterir, biter?
Bu sözün sonu gelmez. Ben, bir miktarını söyledim, öbürlerini sen anlayıver.

نیست شرح این سخن را منتهی
پاره‌ای گفتم بدانی پاره‌ها

جمله عالم آکل و ماکول دان
باقیان را مقبل و مقبول دان

There is no end to the explanation of this matter. I have told a portion: you may know the (remaining) portions (by analogy).
Know that all the world is eating and eaten; know that those who have everlasting life (in God) are fortunate and accepted.

***

Bu sözün sonu gelmez. Ben, bir miktarını söyledim, öbürlerini sen anlayıver.
Bil ki bütün âlem yiyen ve yenenden ibarettir. Hak'la bâki olanları da Hakk'a yönelmiş ve Hakk'ın makbulü olmuş bil.

3, 30-31

جمله عالم آکل و ماکول دان
باقیان را مقبل و مقبول دان

این جهان و ساکنانش منتشر
وان جهان و سالکانش مستمر

Know that all the world is eating and eaten; know that those who have everlasting life (in God) are fortunate and accepted.
This world and its inhabitants are (in the end) dispersed; that (other) world and its travellers are continuing (for ever).

***

Bil ki bütün âlem yiyen ve yenenden ibarettir. Hak'la bâki olanları da Hakk'a yönelmiş ve Hakk'ın makbulü olmuş bil.
Bu âlem de daima neşre uğrayıp durur, bu âlemdekiler de. O âlemle o âleme gidenlerse daimî ve ebedîdir.

این جهان و ساکنانش منتشر
وان جهان و سالکانش مستمر

این جهان و عاشقانش منقطع
اهل آن عالم مخلد مجتمع

This world and its inhabitants are (in the end) dispersed; that (other) world and its travellers are continuing (for ever).
This world and its lovers are cut off; the people of that (other) world are eternalised and united.

***

Bu âlem de daima neşre uğrayıp durur, bu âlemdekiler de. O âlemle o âleme gidenlerse daimî ve ebedîdir.
Bu âlemin de sonu yoktur, bu âleme âşık olanların da. O âlem ehliyse ebedî ve bir aradadır.

این جهان و عاشقانش منقطع
اهل آن عالم مخلد مجتمع

پس کریم آنست کو خود را دهد
آب حیوانی که ماند تا ابد

This world and its lovers are cut off; the people of that (other) world are eternalised and united.
The (truly) noble, then, is he that gives to himself the Water of Life that remains unto everlasting.

***

Bu âlemin de sonu yoktur, bu âleme âşık olanların da. O âlem ehliyse ebedî ve bir aradadır.
Kerem ona derler ki insan, kendisini ebedî kılacak âbıhayatı kendisine versin.

3, 33-34

پس کریم آنست کو خود را دهد
آب حیوانی که ماند تا ابد

باقیات الصالحات آمد کریم
رسته از صد آفت و اخطار و بیم

The (truly) noble, then, is he that gives to himself the Water of Life that remains unto everlasting.
The noble one is (the very essence of)the good works which endure: he has been freed from a hundred banes and perils and fears.

***

Kerem ona derler ki insan, kendisini ebedî kılacak âbıhayatı kendisine versin.
Kerem sahibi, “Bâkıyât-us sâlihat”ın ta kendisidir. Yüzlerce âfetten, tehlikeden korkudan kurtulmuştur.

باقیات الصالحات آمد کریم
رسته از صد آفت و اخطار و بیم

گر هزارانند یک کس بیش نیست
چون خیالاتی عدد اندیش نیست

The noble one is (the very essence of)the good works which endure: he has been freed from a hundred banes and perils and fears.
If they (the noble) are thousands (externally), there is no more than one (in reality): ’tis not like the fancies of him that thinks of number.

***

Kerem sahibi, “Bâkıyât-us sâlihat”ın ta kendisidir. Yüzlerce âfetten, tehlikeden korkudan kurtulmuştur.
Onlar, binlerce kişi olsalar yine bir kişiden fazla değildirler. Hayallere kapılanlar gibi sayı düşünmezler ki.

3, 35-36

گر هزارانند یک کس بیش نیست
چون خیالاتی عدد اندیش نیست

آکل و ماکول را حلقست و نای
غالب و مغلوب را عقلست و رای

If they (the noble) are thousands (externally), there is no more than one (in reality): 'tis not like the fancies of him that thinks of number.
(Both) the eater and the eaten have a throat and windpipe: (both) the victor and the vanquished have understanding and mental perception.

***

Onlar, binlerce kişi olsalar yine bir kişiden fazla değildirler. Hayallere kapılanlar gibi sayı düşünmezler ki.
Yiyenle yenenin boğazı, gırtlağı var… Galiple mağlûbun aklı reyi.

آکل و ماکول را حلقست و نای
غالب و مغلوب را عقلست و رای

حلق بخشید او عصای عدل را
خورد آن چندان عصا و حبل را

(Both) the eater and the eaten have a throat and windpipe: (both) the victor and the vanquished have understanding and mental perception.
He (God) bestowed a throat on the rod of justice, (so that) it devoured all those many rods and ropes;

***

Yiyenle yenenin boğazı, gırtlağı var… Galiple mağlûbun aklı reyi.
Allah adalet asâsına boğaz verdi de o kadar sopaları, o kadar ipleri yedi.

3, 37-38

حلق بخشید او عصای عدل را
خورد آن چندان عصا و حبل را

واندرو افزون نشد زان جمله اکل
زانک حیوانی نبودش اکل و شکل

He (God) bestowed a throat on the rod of justice, (so that) it devoured all those many rods and ropes;
And in it was no increase from all that eating, because its eating and its form were not animal.

***

Allah adalet asâsına boğaz verdi de o kadar sopaları, o kadar ipleri yedi.
Öyle olduğu halde o yemeden semirmedi, şişmedi. Yiyişi de hayvan yiyişi değildi, kendisi de hayvan değil.

3, 38-39

واندرو افزون نشد زان جمله اکل
زانک حیوانی نبودش اکل و شکل

مر یقین را چون عصا هم حلق داد
تا بخورد او هر خیالی را که زاد

And in it was no increase from all that eating, because its eating and its form were not animal.
To Faith also He gave a throat like (that of) the rod, so that it devoured every vain fancy that was born.

***

Öyle olduğu halde o yemeden semirmedi, şişmedi. Yiyişi de hayvan yiyişi değildi, kendisi de hayvan değil.
Allah her doğan hayali yesin diye yakına da, asâya verdiği gibi boğaz verdi.

مر یقین را چون عصا هم حلق داد
تا بخورد او هر خیالی را که زاد

پس معانی را چو اعیان حلقهاست
رازق حلق معانی هم خداست

To Faith also He gave a throat like (that of) the rod, so that it devoured every vain fancy that was born.
Hence the spiritual and intelligible things, like the concrete (sensible) things, have throats, and the giver of food to the throat of the spiritual and intelligible things is also (none but) God.

***

Allah her doğan hayali yesin diye yakına da, asâya verdiği gibi boğaz verdi.
Âyan gibi maaninin de boğazı vardır… Maaniyi rızıklandıran da Allah’tır.

پس معانی را چو اعیان حلقهاست
رازق حلق معانی هم خداست

پس ز مه تا ماهی هیچ از خلق نیست
که بجذب مایه او را حلق نیست

Hence the spiritual and intelligible things, like the concrete (sensible) things, have throats, and the giver of food to the throat of the spiritual and intelligible things is also (none but) God.
Therefore from the Moon to the Fish there is nothing in creation that hath not a throat in respect of its drawing sustenance (from God).

***

Âyan gibi maaninin de boğazı vardır… Maaniyi rızıklandıran da Allah'tır.
Balıktan aya kadar mahlûkattan hiçbiri yoktur ki gıdayı çekecek, yiyecek ağzı olmasın.

3, 41-42

پس ز مه تا ماهی هیچ از خلق نیست
که بجذب مایه او را حلق نیست

حلق جان از فکر تن خالی شود
آنگهان روزیش اجلالی شود

Therefore from the Moon to the Fish there is nothing in creation that hath not a throat in respect of its drawing sustenance (from God).
(When) the spirit's throat is emptied of thought for the body, then its apportioned sustenance becomes Majestical.

***

Balıktan aya kadar mahlûkattan hiçbiri yoktur ki gıdayı çekecek, yiyecek ağzı olmasın.
Nefsin boğazı vesveseden boşaldı mı ululuk vahyine konuk olur.

حلق جان از فکر تن خالی شود
آنگهان روزیش اجلالی شود

شرط تبدیل مزاج آمد بدان
کز مزاج بد بود مرگ بدان

(When) the spirit's throat is emptied of thought for the body, then its apportioned sustenance becomes Majestical.
Know that the necessary condition (for gaining this sustenance) is the transformation of the (sensual) nature, for the death of evil men is (arises) from (their) evil nature.

***

Nefsin boğazı vesveseden boşaldı mı ululuk vahyine konuk olur.
Fakat bil ki bunun şartı mizacı tebdil etmektir. Çünkü kötülerin ölümü kötü mizaçtandır.

شرط تبدیل مزاج آمد بدان
کز مزاج بد بود مرگ بدان

چون مزاج آدمی گل‌خوار شد
زرد و بدرنگ و سقیم و خوار شد

Know that the necessary condition (for gaining this sustenance) is the transformation of the (sensual) nature, for the death of evil men is (arises) from (their) evil nature.
When it has become natural to a human being to eat clay, he grows pale and ill-complexioned and sickly and miserable;

***

Fakat bil ki bunun şartı mizacı tebdil etmektir. Çünkü kötülerin ölümü kötü mizaçtandır.
İnsanın mizacı toprak yemeye alışırsa rengi sararır, kötüleşir. İnsan hastalanır, düşkün bir hale gelir.

3, 44-45

چون مزاج آدمی گل‌خوار شد
زرد و بدرنگ و سقیم و خوار شد

چون مزاج زشت او تبدیل یافت
رفت زشتی از رخش چون شمع تافت

When it has become natural to a human being to eat clay, he grows pale and ill-complexioned and sickly and miserable;
(But) when his ugly nature has been transformed, the ugliness departs from his face, and he shines like a candle.

***

İnsanın mizacı toprak yemeye alışırsa rengi sararır, kötüleşir. İnsan hastalanır, düşkün bir hale gelir.
Fakat kötü mizacı değişirse kötülüğü gider, yüzü çırağ gibi parlar.

3, 45-46

چون مزاج زشت او تبدیل یافت
رفت زشتی از رخش چون شمع تافت

دایه‌ای کو طفل شیرآموز را
تا بنعمت خوش کند پدفوز را

(But) when his ugly nature has been transformed, the ugliness departs from his face, and he shines like a candle.
Where is a nurse for the suckling babe?—that with kindness she may sweeten the inner part of its mouth,

***

Fakat kötü mizacı değişirse kötülüğü gider, yüzü çırağ gibi parlar.
Dadı, süt emer çocuğunu türlü, türlü nimetlerden gıdalandırır.

دایه‌ای کو طفل شیرآموز را
تا بنعمت خوش کند پدفوز را

گر ببندد راه آن پستان برو
برگشاید راه صد بستان برو

Where is a nurse for the suckling babe?—that with kindness she may sweeten the inner part of its mouth,
And, though she bar its way to her teat, may open up for it the way to a hundred gardens (of delight)?—

***

Dadı, süt emer çocuğunu türlü, türlü nimetlerden gıdalandırır.
Ama çoğunu memeden kesti mi ona yüzlerce bahçelerin, bostanların yolunu açar.

گر ببندد راه آن پستان برو
برگشاید راه صد بستان برو

زانک پستان شد حجاب آن ضعیف
از هزاران نعمت و خوان و رغیف

And, though she bar its way to her teat, may open up for it the way to a hundred gardens (of delight)?—
Because the teat has become to that feeble (infant) a barrier (separating it) from thousands of pleasures and dishes (of food) and loaves (of bread).

***

Ama çoğunu memeden kesti mi ona yüzlerce bahçelerin, bostanların yolunu açar.
Çünkü meme, o zayıf çocuk için binlerce nimetlerin, binlerce yemeklerin, binlerce ekmeklerin hicabıdır.

زانک پستان شد حجاب آن ضعیف
از هزاران نعمت و خوان و رغیف

پس حیات ماست موقوف فطام
اندک اندک جهد کن تم الکلام

Because the teat has become to that feeble (infant) a barrier (separating it) from thousands of pleasures and dishes (of food) and loaves (of bread).
Our life, then, depends on weaning. Endeavour (to wean yourself) little by little. The discourse is (now) complete.

***

Çünkü meme, o zayıf çocuk için binlerce nimetlerin, binlerce yemeklerin, binlerce ekmeklerin hicabıdır.
Hulâsa yaşamamız, sütten kesilmemize bağlıdır. Sen de yavaş, yavaş kendini gıdadan kesmeye çalış vesselâm.

3, 49-50

پس حیات ماست موقوف فطام
اندک اندک جهد کن تم الکلام

چون جنین بد آدمی بد خون غذا
از نجس پاکی برد ممن کذا

Our life, then, depends on weaning. Endeavour (to wean yourself) little by little. The discourse is (now) complete.
When man was an embryo his nourishment was blood: in like fashion the true believer draws purity from filth.

***

Hulâsa yaşamamız, sütten kesilmemize bağlıdır. Sen de yavaş, yavaş kendini gıdadan kesmeye çalış vesselâm.
İnsan, ana karnındayken kan emer, varlığı kanladır, bedenin nesçi kanla vücut bulur.

3, 50-51

چون جنین بد آدمی بد خون غذا
از نجس پاکی برد ممن کذا

از فطام خون غذااش شیر شد
وز فطام شیر لقمه‌گیر شد

When man was an embryo his nourishment was blood: in like fashion the true believer draws purity from filth.
Through (his) being weaned from blood, his nourishment became milk; and through (his) being weaned from milk,
he became a taker of (solid) food.

***

İnsan, ana karnındayken kan emer, varlığı kanladır, bedenin nesçi kanla vücut bulur.
Kandan kesilince gıdası süt olur, sütten kesilince lokma yemeğe başlar.

3, 51-52

از فطام خون غذااش شیر شد
وز فطام شیر لقمه‌گیر شد

وز فطام لقمه لقمانی شود
طالب اشکار پنهانی شود

Through (his) being weaned from blood, his nourishment became milk; and through (his) being weaned from milk, he became a taker of (solid) food.
And through (his) being weaned from food he becomes (a sage) like Luqmán; he becomes a seeker (hunter) of the hidden game.

***

Kandan kesilince gıdası süt olur, sütten kesilince lokma yemeğe başlar.
Lokmadan kesildi mi Lokman kesilir, gizli matlûba talip olur.

3, 52-53

وز فطام لقمه لقمانی شود
طالب اشکار پنهانی شود

گر جنین را کس بگفتی در رحم
هست بیرون عالمی بس منتظم

And through (his) being weaned from food he becomes (a sage) like Luqmán; he becomes a seeker (hunter) of the hidden game.
If any one were to say to the embryo in the womb, "Outside is a world exceedingly well-ordered,

***

Lokmadan kesildi mi Lokman kesilir, gizli matlûba talip olur.
Ana karnındaki çocuğa birisi dese ki: Dışarda pek düzgün, pek güzel bir âlem var…

3, 53-54

گر جنین را کس بگفتی در رحم
هست بیرون عالمی بس منتظم

یک زمینی خرمی با عرض و طول
اندرو صد نعمت و چندین اکول

If any one were to say to the embryo in the womb, “Outside is a world exceedingly well-ordered,
A pleasant earth, broad and long, wherein are a hundred delights and so many things to eat,

***

Ana karnındaki çocuğa birisi dese ki: Dışarda pek düzgün, pek güzel bir âlem var…
Boyuna, enine geniş bir yeryüzü… Orada nice nimetler var, nice sonsuz yiyecek şeyler.

یک زمینی خرمی با عرض و طول
اندرو صد نعمت و چندین اکول

کوهها و بحرها و دشتها
بوستانها باغها و کشتها

A pleasant earth, broad and long, wherein are a hundred delights and so many things to eat,
Mountains and seas and plains, fragrant orchards, gardens and sown fields,

***

Boyuna, enine geniş bir yeryüzü… Orada nice nimetler var, nice sonsuz yiyecek şeyler.
Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar, çayırlar…

3, 55-56

کوهها و بحرها و دشتها
بوستانها باغها و کشتها

آسمانی بس بلند و پر ضیا
آفتاب و ماهتاب و صد سها

Mountains and seas and plains, fragrant orchards, gardens and sown fields,
A sky very lofty and full of light, sun and moonbeams and a hundred stars.

***

Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar, çayırlar…
Pek yüksek, ziyadar bir gökyüzü… Güneş, ay ışığı, yüzlerce süha yıldızı.

3, 56-57

آسمانی بس بلند و پر ضیا
آفتاب و ماهتاب و صد سها

از جنوب و از شمال و از دبور
باغها دارد عروسیها و سور

A sky very lofty and full of light, sun and moonbeams and a hundred stars.
From the south-wind and from the north-wind and from the west-wind the gardens have (the appearance of) wedding-feasts and banquets.

***

Pek yüksek, ziyadar bir gökyüzü… Güneş, ay ışığı, yüzlerce süha yıldızı.
Yıldızdan, poyrazdan, doğudan, batıdan esen yeller… Bağlar bahçeler gelin gibi süslenmekte, bezenmekte.

از جنوب و از شمال و از دبور
باغها دارد عروسیها و سور

در صفت ناید عجایبهای آن
تو درین ظلمت چه‌ای در امتحان

From the south-wind and from the north-wind and from the west-wind the gardens have (the appearance of) wedding-feasts and banquets.
Its marvels come not into (are beyond) description: why art thou in tribulation in this darkness?

***

Yıldızdan, poyrazdan, doğudan, batıdan esen yeller... Bağlar bahçeler gelin gibi süslenmekte, bezenmekte.
O âlemdeki şaşılacak şeyler anlatılamaz ki... Sen, neden bu kapkaranlık yerde mihnetler içindesin?

3, 58-59

در صفت ناید عجایبهای آن
تو درین ظلمت چه‌ای در امتحان

خون خوری در چارمیخ تنگنا
در میان حبس و انجاس و عنا

Its marvels come not into (are beyond) description: why art thou in tribulation in this darkness?
(Why) dost thou drink blood on the gibbet of this narrow place (the womb) in the midst of confinement and filth and pain?”—

***

O âlemdeki şaşılacak şeyler anlatılamaz ki... Sen, neden bu kapkaranlık yerde mihnetler içindesin?
Bu daracık çarmıhta kan yemektesin; hapis içinde, pislikler içinde, sıkıntılar içindesin.

3, 59-60

خون خوری در چارمیخ تنگنا
در میان حبس و انجاس و عنا

او بحکم حال خود منکر بدی
زین رسالت معرض و کافر شدی

(Why) dost thou drink blood on the gibbet of this narrow place (the womb) in the midst of confinement and filth and pain?”—
It (the embryo), in virtue of its present state, would be incredulous, and would turn away from this message and would disbelieve it,

***

Bu daracık çarmıhta kan yemektesin; hapis içinde, pislikler içinde, sıkıntılar içindesin.
Çocuk, kendi haline bakıp bunları inkâr eder, bu elçilikten yüz çevirir, kâfir olur.

3, 60-61

او بحکم حال خود منکر بدی
زین رسالت معرض و کافر شدی

کین محالست و فریبست و غرور
زانک تصویری ندارد وهم کور

It (the embryo), in virtue of its present state, would be incredulous, and would turn away from this message and would disbelieve it,
Saying, "This is absurd and is a deceit and delusion," because the judgement of the blind has no imagination.

***

Çocuk, kendi haline bakıp bunları inkâr eder, bu elçilikten yüz çevirir, kâfir olur.
Olmayacak şey, hileden, yalandan başka bir şey değil, der. Kör adamın vehmi, bunu anlamaktan ne kadar uzak!

کین محالست و فریبست و غرور
زانک تصویری ندارد وهم کور

جنس چیزی چون ندید ادراک او
نشنود ادراک منکرناک او

Saying, “This is absurd and is a deceit and delusion,” because the judgement of the blind has no imagination.
Inasmuch as its (the embryo's) perception has not seen anything of the kind, its incredulous perception would not listen (to the truth);

***

Olmayacak şey, hileden, yalandan başka bir şey değil, der. Kör adamın vehmi, bunu anlamaktan ne kadar uzak!
Buna benzer bir şey görmediği için münkir idraki bunu da kavramaz.

3, 62-63

جنس چیزی چون ندید ادراک او
نشنود ادراک منکرناک او

همچنانک خلق عام اندر جهان
زان جهان ابدال می‌گویندشان

Inasmuch as its (the embryo's) perception has not seen anything of the kind, its incredulous perception would not listen (to the truth);
Just as in this world theAbdálspeak of that (other) world to the common folk,

***

Buna benzer bir şey görmediği için münkir idraki bunu da kavramaz.
İşte cihandaki halk da buna benzer. Abdal, onlara öbür âlemden bahsetti mi,

همچنانک خلق عام اندر جهان
زان جهان ابدال می‌گویندشان

کین جهان چاهیست بس تاریک و تنگ
هست بیرون عالمی بی بو و رنگ

Just as in this world theAbdálspeak of that (other) world to the common folk,
Saying, “This world is an exceeding dark and narrow pit; outside is a world without scent or colour”:

***

İşte cihandaki halk da buna benzer. Abdal, onlara öbür âlemden bahsetti mi,
“Bu dünya kapkaranlık, dapdaracık bir kuyudur… Bu kuyunun dışında renksiz, kokusuz bir âlem var” dedi mi.

3, 64-65

کین جهان چاهیست بس تاریک و تنگ
هست بیرون عالمی بی بو و رنگ

هیچ در گوش کسی زیشان نرفت
کین طمع آمد حجاب ژرف و زفت

Saying, “This world is an exceeding dark and narrow pit; outside is a world without scent or colour”:
Naught (of their words) entered into the ear of a single one of them, for this (sensual) desire is a barrier huge and stout.

***

“Bu dünya kapkaranlık, dapdaracık bir kuyudur... Bu kuyunun dışında renksiz, kokusuz bir âlem var” dedi mi.
Bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez. Çünkü bu dünya tamahı, kuvvetli ve büyük yerdedir.

3, 65-66

هیچ در گوش کسی زیشان نرفت
کین طمع آمد حجاب ژرف و زفت

گوش را بندد طمع از استماع
چشم را بندد غرض از اطلاع

Naught (of their words) entered into the ear of a single one of them, for this (sensual) desire is a barrier huge and stout.
Desire closes the ear (and hinders it) from hearing; self-interest closes the eye (and hinders it) from beholding,

***

Bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez. Çünkü bu dünya tamahı, kuvvetli ve büyük yerdedir.
Tamah, kulağa bir şey duyurmaz. Garez, gözü kapar adama bir şey anlatmaz.

گوش را بندد طمع از استماع
چشم را بندد غرض از اطلاع

همچنانک آن جنین را طمع خون
کان غذای اوست در اوطان دون

Desire closes the ear (and hinders it) from hearing; self-interest closes the eye (and hinders it) from beholding,
Even as, in the case of the embryo, desire for the blood which is its nourishment in the low abodes

***

Tamah, kulağa bir şey duyurmaz. Garez, gözü kapar adama bir şey anlatmaz.
Nitekim o ana karnındaki çocuk da kana tamah ettiğinden, o aşağılık yurtlara kan, onun gıdası olduğundan.

3, 67-68

همچنانک آن جنین را طمع خون
کان غذای اوست در اوطان دون

از حدیث این جهان محجوب کرد
غیر خون او می‌نداند چاشت خورد

Even as, in the case of the embryo, desire for the blood which is its nourishment in the low abodes
Debarred it from (hearkening to) the news of this world: it knows no breakfast but blood.

***

Nitekim o ana karnındaki çocuk da kana tamah ettiğinden, o aşağılık yurtlara kan, onun gıdası olduğundan.
Tamah ona bu âleme sözü duyurmaz. Bedendeki kanı, gönlüne sevdirir.

از حدیث این جهان محجوب کرد
غیر خون او می‌نداند چاشت خورد

آن شنیدی تو که در هندوستان
دید دانایی گروهی دوستان

Debarred it from (hearkening to) the news of this world: it knows no breakfast but blood.
Hast thou heard that in India a sage espied a party of friends?

***

Tamah ona bu âleme sözü duyurmaz. Bedendeki kanı, gönlüne sevdirir.
Bilmem işittin mi? Akıllı, bir adam, Hindistan’ da dostlarından iki üç kişinin

3, 69-70

آن شنیدی تو که در هندوستان
دید دانایی گروهی دوستان

گرسنه مانده شده بی‌برگ و عور
می‌رسیدند از سفر از راه دور

Hast thou heard that in India a sage espied a party of friends?
Left hungry, lacking provisions, and naked, they were coming from travel on a far road.

***

Bilmem işittin mi? Akıllı, bir adam, Hindistan’ da dostlarından iki üç kişinin
Uzak bir seferden geldiklerini, aç ve çıplak bir halde bulunduklarını gördü.

3, 70-71

گرسنه مانده شده بی‌برگ و عور
می‌رسیدند از سفر از راه دور

مهر داناییش جوشید و بگفت
خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت

Left hungry, lacking provisions, and naked, they were coming from travel on a far road.
His wisdom's love was stirred (within him), and he gave them a fair greeting and blossomed like a rose-bush.

***

Uzak bir seferden geldiklerini, aç ve çıplak bir halde bulunduklarını gördü.
Bilgiden doğma merhameti coşup “ Hoş geldiniz” dedi, güller gibi açıldı.

3, 71-72

مهر داناییش جوشید و بگفت
خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت

گفت دانم کز تجوع وز خلا
جمع آمد رنجتان زین کربلا

His wisdom's love was stirred (within him), and he gave them a fair greeting and blossomed like a rose-bush.
“I know,” he said, “that anguish has gathered upon you from this Karbalá (of suffering) in consequence of hunger and emptiness;

***

Bilgiden doğma merhameti coşup “ Hoş geldiniz” dedi, güller gibi açıldı.
“Biliyorum… Karnınız bomboş, pek açsınız. Açlıktan âdeta Kerbelâ’ya düşmüşsünüz, bu yüzden bütün mihnetlere uğramışsınız.

3, 72-73

گفت دانم کز تجوع وز خلا
جمع آمد رنجتان زین کربلا

لیک الله الله ای قوم جلیل
تا نباشد خوردتان فرزند پیل

"I know," he said, "that anguish has gathered upon you from this Karbalá (of suffering) in consequence of hunger and emptiness;
But, for God's sake, for God's sake, O illustrious company, let not your food be the young of the elephant!

***

"Biliyorum... Karnınız bomboş, pek açsınız. Açlıktan âdeta Kerbelâ'ya düşmüşsünüz, bu yüzden bütün mihnetlere uğramışsınız.
Fakat dostlar, aman Allah için olsun sakın fil yavrusu yemeyin.

لیک الله الله ای قوم جلیل
تا نباشد خوردتان فرزند پیل

پیل هست این سو که اکنون می‌روید
پیل‌زاده مشکرید و بشنوید

But, for God's sake, for God's sake, O illustrious company, let not your food be the young of the elephant!
The elephant is in this direction that ye are now going; do not tear in pieces the elephant's offspring, but hearken (to me).

***

Fakat dostlar, aman Allah için olsun sakın fil yavrusu yemeyin.
Şimdi gideceğiniz yolda filler vardır… Benim öğüdümü can-ü gönülden dinleyin.

پیل هست این سو که اکنون می‌روید
پیل‌زاده مشکرید و بشنوید

پیل‌بچگانند اندر راهتان
صید ایشان هست بس دلخواهتان

The elephant is in this direction that ye are now going; do not tear in pieces the elephant's offspring, but hearken (to me).
The young elephants are on your road: to hunt them down is what your hearts desire exceedingly.

***

Şimdi gideceğiniz yolda filler vardır... Benim öğüdümü can-ü gönülden dinleyin.
Yolunuzdaki fil yavrularını avlamak istersiniz. Bu gönlünüze pek hoş gelir.

3, 75-76

پیل‌بچگانند اندر راهتان
صید ایشان هست بس دلخواهتان

بس ضعیف‌اند و لطیف و بس سمین
لیک مادر هست طالب در کمین

The young elephants are on your road: to hunt them down is what your hearts desire exceedingly.
They are very weak and tender and very fat, but their mother is searching (after them and) lying in wait.

***

Yolunuzdaki fil yavrularını avlamak istersiniz. Bu gönlünüze pek hoş gelir.
Onlar pek kuvvetsiz. Pek lâtif ve semizdir. Fakat anaları pusudadır, onları korur.

بس ضعیف‌اند و لطیف و بس سمین
لیک مادر هست طالب در کمین

از پی فرزند صد فرسنگ راه
او بگردد در حنین و آه آه

They are very weak and tender and very fat, but their mother is searching (after them and) lying in wait.
She will roam a hundred leagues' distance in quest of her children, moaning and making lament.

***

Onlar pek kuvvetsiz. Pek lâtif ve semizdir. Fakat anaları pusudadır, onları korur.
Yavrusunun ardından feryad-ü figan ederek yüz fersah yol yürür, evlâdını arar durur.

3, 77-78

از پی فرزند صد فرسنگ راه
او بگردد در حنین و آه آه

آتش و دود آید از خرطوم او
الحذر زان کودک مرحوم او

She will roam a hundred leagues' distance in quest of her children, moaning and making lament.
Fire and smoke issue from her trunk: beware of (hurting) those pitied (cherished) children of hers!”

***

Yavrusunun ardından feryad-ü figan ederek yüz fersah yol yürür, evlâdını arar durur.
Hortumundan ateşler saçar, dumanlar savurur. Yavrularına merhameti çoktur. Sakın ha yavrularını avlamayın” dedi.

3, 78-79

آتش و دود آید از خرطوم او
الحذر زان کودک مرحوم او

اولیا اطفال حق‌اند ای پسر
غایبی و حاضری بس با خبر

Fire and smoke issue from her trunk: beware of (hurting) those pitied (cherished) children of hers!”
O son, the saints are God's children: (both) in (their) absence and presence (He is) well aware (of what befalls them).

***

Hortumundan ateşler saçar, dumanlar savurur. Yavrularına merhameti çoktur. Sakın ha yavrularını avlamayın” dedi.
Yavrum, veliler de Allah çocuklarıdır. Onlar ortada olsun, olmasın… Allah, mallarını, canlarını korur, onların ahvalinden haberdardır.

3, 79-80

اولیا اطفال حق‌اند ای پسر
غایبی و حاضری بس با خبر

غایبی مندیش از نقصانشان
کو کشد کین از برای جانشان

O son, the saints are God's children: (both) in (their) absence and presence (He is) well aware (of what befalls them).
Do not deem absence (from Him) to be the result of imperfection on their part, for He takes vengeance for the sake of their spirits (which are one with Him).

***

Yavrum, veliler de Allah çocuklarıdır. Onlar ortada olsun, olmasın… Allah, mallarını, canlarını korur, onların ahvalinden haberdardır.
Sakın noksanlarını bulup aleyhlerine gıybet etme. Onlar için kin güden, onların öcünü alan Allah’tır.

3, 80-81

غایبی مندیش از نقصانشان
کو کشد کین از برای جانشان

گفت اطفال من‌اند این اولیا
در غریبی فرد از کار و کیا

Do not deem absence (from Him) to be the result of imperfection on their part, for He takes vengeance for the sake of their spirits (which are one with Him).
He said, “These saints are My children in exile, sundered from (My) dominion and glory;

***

Sakın noksanlarını bulup aleyhlerine gıybet etme. Onlar için kin güden, onların öcünü alan Allah’tır.
Allah dedi ki: Bu veliler benim çocuklarımdır. Gariplik âlemindedirler, eşleri yoktur. Ne işleri vardır, ne güçleri.

گفت اطفال من‌اند این اولیا
در غریبی فرد از کار و کیا

از برای امتحان خوار و یتیم
لیک اندر سر منم یار و ندیم

He said, “These saints are My children in exile, sundered from (My) dominion and glory;
(They are) despised and orphaned for the sake of probation, but secretly I am their friend and intimate.

***

Allah dedi ki: Bu veliler benim çocuklarımdır. Gariplik âlemindedirler, eşleri yoktur. Ne işleri vardır, ne güçleri.
Halkı imtihan için hor ve yetim görünürler. Fakat hakikatte dostları da benim, nedimleri de.

3, 82-83

از برای امتحان خوار و یتیم
لیک اندر سر منم یار و ندیم

پشت‌دار جمله عصمتهای من
گوییا هستند خود اجزای من

(They are) despised and orphaned for the sake of probation, but secretly I am their friend and intimate.
All of them are supported by My protections: you may say they are in sooth parts of Me.

***

Halkı imtihan için hor ve yetim görünürler. Fakat hakikatte dostları da benim, nedimleri de.
Hepsi de benim korumama arka vermiştir. Sanki onlar, benim cüzilerimdir.

3, 83-84

پشت‌دار جمله عصمتهای من
گوییا هستند خود اجزای من

هان و هان این دلق‌پوشان من‌اند
صد هزار اندر هزار و یک تن‌اند

All of them are supported by My protections: you may say they are in sooth parts of Me.
Take heed! Take heed! These are My dervishes; they are a hundred thousand thousand and (yet) they are one body."

***

Hepsi de benim korumama arka vermiştir. Sanki onlar, benim cüzilerimdir.
Sakın, sakın! Bunlar benim hırka giyenlerimdir. Binlerce kişi arasında yüz binlerce kişidirler, fakat yine de hepsi bir vücuttur."

هان و هان این دلق‌پوشان من‌اند
صد هزار اندر هزار و یک تن‌اند

ورنه کی کردی به یک چوبی هنر
موسیی فرعون را زیر و زبر

Take heed! Take heed! These are My dervishes; they are a hundred thousand thousand and (yet) they are one body.”
Else, how should a Moses have overthrown Pharaoh by means of one goodly rod?

***

Sakın, sakın! Bunlar benim hırka giyenlerimdir. Binlerce kişi arasında yüz binlerce kişidirler, fakat yine de hepsi bir vücuttur.”
Öyle olmasaydı bir tek Musa, bir tek sopa ile Firavunun altını üstüne getirebilir miydi?

ورنه کی کردی به یک چوبی هنر
موسیی فرعون را زیر و زبر

ورنه کی کردی به یک نفرین بد
نوح شرق و غرب را غرقاب خود

Else, how should a Moses have overthrown Pharaoh by means of one goodly rod?
Else, how should Noah have submerged East and West in his Flood by means of one evil curse?

***

Öyle olmasaydı bir tek Musa, bir tek sopa ile Firavunun altını üstüne getirebilir miydi?
Öyle olmasaydı Nuh, bir beddua ile doğuyu batıyı sulara gark edebilir miydi?

3, 86-87

ورنه کی کردی به یک نفرین بد
نوح شرق و غرب را غرقاب خود

بر نکندی یک دعای لوط راد
جمله شهرستانشان را بی مراد

Else, how should Noah have submerged East and West in his Flood by means of one evil curse?
One prayer of the generous Lot would not have rased (to the ground) all their (his people's) city (and left them) in despair.

***

Öyle olmasaydı Nuh, bir beddua ile doğuyu batıyı sulara gark edebilir miydi?
İhsan ve kerem sahibi Lût, zalimlerin şehirlerini perişan eyleyebilir, yerlere batırabilir miydi?

3, 87-88

بر نکندی یک دعای لوط راد
جمله شهرستانشان را بی مراد

گشت شهرستان چون فردوسشان
دجله‌ی آب سیه رو بین نشان

One prayer of the generous Lot would not have rased (to the ground) all their (his people's) city (and left them) in despair.
Their city, resembling Paradise, became a lake of black water: go, behold the sign!

***

İhsan ve kerem sahibi Lût, zalimlerin şehirlerini perişan eyleyebilir, yerlere batırabilir miydi?
Cennete benzeyen şehirleri Karasu Diclesi oldu. Git de gör.

3, 88-89

گشت شهرستان چون فردوسشان
دجله‌ی آب سیه رو بین نشان

سوی شامست این نشان و این خبر
در ره قدسش ببینی در گذر

Their city, resembling Paradise, became a lake of black water: go, behold the sign!
This sign and this information (admonition) lies in the direction of Syria: you will see it as you pass on the way to Jerusalem.

***

Cennete benzeyen şehirleri Karasu Diclesi oldu. Git de gör.
Bu Karasu Şam tarafındadır. Kudüs’e giderken yolda görürsün.

سوی شامست این نشان و این خبر
در ره قدسش ببینی در گذر

صد هزاران ز انبیای حق‌پرست
خود بهر قرنی سیاستها بدست

This sign and this information (admonition) lies in the direction of Syria: you will see it as you pass on the way to Jerusalem.
Hundreds of thousands of prophets who worshipped God— truly there have been chastisements (inflicted by them) in every generation.

***

Bu Karasu Şam tarafındadır. Kudüs’e giderken yolda görürsün.
Hakk’a tapan yüz binlerce peygamber yüzünden her devirde nice azaplar oldu.

3, 90-91

صد هزاران ز انبیای حق‌پرست
خود بهر قرنی سیاستها بدست

گر بگویم وین بیان افزون شود
خود جگر چه بود که کهها خون شود

Hundreds of thousands of prophets who worshipped God— truly there have been chastisements (inflicted by them) in every generation.
If I should tell on and if this narration should increase (in length), not only (men's) hearts but the (very) mountains would bleed.

***

Hakk’a tapan yüz binlerce peygamber yüzünden her devirde nice azaplar oldu.
Söylesem uzun sürer. Ciğerde ne oluyor ki? Dağlar bile kan kesilir.

3, 91-92

گر بگویم وین بیان افزون شود
خود جگر چه بود که کهها خون شود

خون شود کهها و باز آن بفسرد
تو نبینی خون شدن کوری و رد

If I should tell on and if this narration should increase (in length), not only (men's) hearts but the (very) mountains would bleed.
The mountains bleed and again become solid, (but) you do not see them bleed: you are blind and reprobate.

***

Söylesem uzun sürer. Ciğerde ne oluyor ki? Dağlar bile kan kesilir.
Dağlar kan kesilir de sonra yine donar, kalır. Sen bu kan oluşu görmezsin, çünkü körsün, kötüsün… Bu görüşten ne kadar uzaksın!

3, 92-93

خون شود کهها و باز آن بفسرد
تو نبینی خون شدن کوری و رد

طرفه کوری دوربین تیزچشم
لیک از اشتر نبیند غیر پشم

The mountains bleed and again become solid, (but) you do not see them bleed: you are blind and reprobate.
A marvellous blind man, (who is) far-sighted and keen-eyed, but sees naught of the camel except the hair!

***

Dağlar kan kesilir de sonra yine donar, kalır. Sen bu kan oluşu görmezsin, çünkü körsün, kötüsün… Bu görüşten ne kadar uzaksın!
Bu kör, ne şaşılacak şey kördür; uzağı görür, gözü de keskin. Fakat yalnız devedeki yükü görür.

طرفه کوری دوربین تیزچشم
لیک از اشتر نبیند غیر پشم

مو بمو بیند ز صرفه حرص انس
رقص بی مقصود دارد همچو خرس

A marvellous blind man, (who is) far-sighted and keen-eyed, but sees naught of the camel except the hair!
Man, from the parsimony of greed, inspects hair by hair: like a bear, he keeps dancing to no purpose.

***

Bu kör, ne şaşılacak şey kördür; uzağı görür, gözü de keskin. Fakat yalnız devedeki yükü görür.
İnsan hırsından her şeyi kıldan kıla görür, bilir ama oynayıp salınmasında hayır yoktur, bu oynayış şerle doludur.

3, 94-95

مو بمو بیند ز صرفه حرص انس
رقص بی مقصود دارد همچو خرس

رقص آنجا کن که خود را بشکنی
پنبه را از ریش شهوت بر کنی

Man, from the parsimony of greed, inspects hair by hair: like a bear, he keeps dancing to no purpose.
Dance (only) where you break (mortify) yourself and (when you) tear away the cotton from the sore of lust.

***

İnsan hırsından her şeyi kıldan kıla görür, bilir ama oynayıp salınmasında hayır yoktur, bu oynayış şerle doludur.
Benliğini kıracak yerde oyna, salın da şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek, kopar.

3, 95-96

رقص آنجا کن که خود را بشکنی
پنبه را از ریش شهوت بر کنی

رقص و جولان بر سر میدان کنند
رقص اندر خون خود مردان کنند

Dance (only) where you break (mortify) yourself and (when you) tear away the cotton from the sore of lust.
(Holy) men dance and wheel on the (spiritual) battle-field: they dance in their own blood.

***

Benliğini kıracak yerde oyna, salın da şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek, kopar.
Erler, meydanda oynar, dolanır, kendi kanları içinde raks ederler.

رقص و جولان بر سر میدان کنند
رقص اندر خون خود مردان کنند

چون رهند از دست خود دستی زنند
چون جهند از نقص خود رقصی کنند

(Holy) men dance and wheel on the (spiritual) battle-field: they dance in their own blood.
When they are freed from the hand (dominion) of self, they clap a hand; when they escape from their own imperfection, they make a dance.

***

Erler, meydanda oynar, dolanır, kendi kanları içinde raks ederler.
Varlıklarından kurtuldular mı ellerini çarpar... Noksanlarından ayrıldılar mı raksa girerler.

3, 97-98

چون رهند از دست خود دستی زنند
چون جهند از نقص خود رقصی کنند

مطربانشان از درون دف می‌زنند
بحرها در شورشان کف می‌زنند

When they are freed from the hand (dominion) of self, they clap a hand; when they escape from their own imperfection, they make a dance.
From within them musicians strike the tambourine; at their ecstasy the seas burst into foam.

***

Varlıklarından kurtuldular mı ellerini çarpar... Noksanlarından ayrıldılar mı raksa girerler.
Çalgıcıları, içlerinden def çalar... Denizler, onların coşkunluğunu görüp köpürür.

3, 98-99

مطربانشان از درون دف می‌زنند
بحرها در شورشان کف می‌زنند

تو نبینی لیک بهر گوششان
برگها بر شاخها هم کف‌زنان

From within them musicians strike the tambourine; at their ecstasy the seas burst into foam.
You see it not, but for their ears the leaves too on the boughs are clapping hands.

***

Çalgıcıları, içlerinden def çalar… Denizler, onların coşkunluğunu görüp köpürür.
Sen görmezsin ama onların gayretinden yapraklar bile dalların üstünde el çırpar.

3, 99-100

تو نبینی لیک بهر گوششان
برگها بر شاخها هم کف‌زنان

تو نبینی برگها را کف زدن
گوش دل باید نه این گوش بدن

You see it not, but for their ears the leaves too on the boughs are clapping hands.
You do not see the clapping of the leaves: one must have the spiritual ear, not this ear of the body.

***

Sen görmezsin ama onların gayretinden yapraklar bile dalların üstünde el çırpar.
Dalların el çırpışını görmüyorsun değil mi? Buna can kulağı gerek… Ten kulağıyla duyulmaz ki.

تو نبینی برگها را کف زدن
گوش دل باید نه این گوش بدن

گوش سر بر بند از هزل و دروغ
تا ببینی شهر جان با فروغ

You do not see the clapping of the leaves: one must have the spiritual ear, not this ear of the body.
Close the ear of the head to jesting and lying, that you may see the resplendent city of the soul.

***

Dalların el çırpışını görmüyorsun değil mi? Buna can kulağı gerek… Ten kulağıyla duyulmaz ki.
Baş kulağını alaya, yalana, dolana kapa da aydın can şehrini gör.

3, 101-102

گوش سر بر بند از هزل و دروغ
تا ببینی شهر جان با فروغ

سر کشد گوش محمد در سخن
کش بگوید در نبی حق هو اذن

Close the ear of the head to jesting and lying, that you may see the resplendent city of the soul.
The ear of Mohammed draws out the hidden meaning in the words (of the religious hypocrites), for God saith of him in the Qur’án, “He is an ear.”

***

Baş kulağını alaya, yalana, dolana kapa da aydın can şehrini gör.
Muhammed’in kulağı, sözlerin iç yüzünü duyar. Allah, ona Kuran da “ Kulağın ta kendisi” der.

3, 102-103

سر کشد گوش محمد در سخن
کش بگوید در نبی حق هو اذن

سر به سر گوشست و چشم است این نبی
تازه زو ما مرضعست او ما صبی

The ear of Mohammed draws out the hidden meaning in the words (of the religious hypocrites), for God saith of him in the Qur’án, “He is an ear.”
This Prophet is entirely ear and eye; we are refreshed by him: he is (as) the suckler and we (as) the (infant) boy.

***

Muhammed’in kulağı, sözlerin iç yüzünü duyar. Allah, ona Kuran da “ Kulağın ta kendisi” der.
Bu peygamber baştanbaşa kulaktır, gözdür. Onun merhameti sütninedir, biz de onun süt emer çocuklarıyız.

سر به سر گوشست و چشم است این نبی
تازه زو ما مرضعست او ما صبی

این سخن پایان ندارد باز ران
سوی اهل پیل و بر آغاز ران

This Prophet is entirely ear and eye; we are refreshed by him: he is (as) the suckler and we (as) the (infant) boy.
This discourse hath no end. Go back to those who had to do with the elephant, and start at the beginning.

***

Bu peygamber baştanbaşa kulaktır, gözdür. Onun merhameti sütninedir, biz de onun süt emer çocuklarıyız.
Bu sözün sonu gelmez. Sen yine o fil hikâyesine dön, yine o hikâyeye başla da onu anlat.

این سخن پایان ندارد باز ران
سوی اهل پیل و بر آغاز ران

هر دهان را پیل بویی می‌کند
گرد معده‌ی هر بشر بر می‌تند

This discourse hath no end. Go back to those who had to do with the elephant, and start at the beginning.
"The elephant takes a sniff at every mouth and keeps poking round the belly of every man,

***

Bu sözün sonu gelmez. Sen yine o fil hikâyesine dön, yine o hikâyeye başla da onu anlat.
Fil onların her birinin ağızlarını koklamakta… Hepsinin midelerinin etrafın da dönüp dolaşmakta.

3, 105-106

هر دهان را پیل بویی می‌کند
گرد معده‌ی هر بشر بر می‌تند

تا کجا یابد کباب پور خویش
تا نماید انتقام و زور خویش

“The elephant takes a sniff at every mouth and keeps poking round the belly of every man,
To see where she will find the roasted flesh of her young, so that she may manifest her vengeance and strength.”

***

Fil onların her birinin ağızlarını koklamakta... Hepsinin midelerinin etrafın da dönüp dolaşmakta.
Yavrusunu kim kebap edip yemişse, bularak öç almağa, kuvvetini göstermeye çalışmaktaydı.

3, 106-107

تا کجا یابد کباب پور خویش
تا نماید انتقام و زور خویش

گوشتهای بندگان حق خوری
غیبت ایشان کنی کیفر بری

To see where she will find the roasted flesh of her young, so that she may manifest her vengeance and strength.”
You eat the flesh of God's servants: you backbite them, you will suffer retribution.

***

Yavrusunu kim kebap edip yemişse, bularak öç almağa, kuvvetini göstermeye çalışmaktaydı.
Sen de Allah kullarının etlerini yemekte, onların aleyhinde bulunup günah kazanmaktasın.

3, 107-108

گوشتهای بندگان حق خوری
غیبت ایشان کنی کیفر بری

هان که بویای دهانتان خالقست
کی برد جان غیر آن کو صادقست

You eat the flesh of God's servants: you backbite them, you will suffer retribution.
Beware, for he that smells your mouths is the Creator: how shall any one save his life except him that is true (to God)?

***

Sen de Allah kullarının etlerini yemekte, onların aleyhinde bulunup günah kazanmaktasın.
Kendinize gelin, sizin ağzınızı koklayan da Allah'tır. Doğrudan başka kim canını kurtarabilir?

هان که بویای دهانتان خالقست
کی برد جان غیر آن کو صادقست

وای آن افسوسیی کش بوی‌گیر
باشد اندر گور منکر یا نکیر

Beware, for he that smells your mouths is the Creator: how shall any one save his life except him that is true (to God)?
Woe to the scoffer whose smell shall be tested in the grave by Munkar or Nakír!

***

Kendinize gelin, sizin ağzınızı koklayan da Allah'tır. Doğrudan başka kim canını kurtarabilir?
Bir adamın kabirde ağzını koklayan Münkir yahut Nekir olursa yazıklar olsun o acımağa değer kişiye!

3, 109-110

وای آن افسوسیی کش بوی‌گیر
باشد اندر گور منکر یا نکیر

نه دهان دزدیدن امکان زان مهان
نه دهان خوش کردن از دارودهان

Woe to the scoffer whose smell shall be tested in the grave by Munkar or Nakír!
There is no possibility of withdrawing the mouth from those mighty ones, nor of sweetening the mouth with medicinal ointments.

***

Bir adamın kabirde ağzını koklayan Münkir yahut Nekir olursa yazıklar olsun o acımağa değer kişiye!
O ulu meleklerden ne ağzını gizlemeye imkân var, ne güzel kokularla iyi bir hale getirmeye çare.

3, 110-111

نه دهان دزدیدن امکان زان مهان
نه دهان خوش کردن از دارودهان

آب و روغن نیست مر روپوش را
راه حیلت نیست عقل و هوش را

There is no possibility of withdrawing the mouth from those mighty ones, nor of sweetening the mouth with medicinal ointments.
(In the grave) there is no water and oil to cover the face, there is no way of evasion (open) to intelligence and sagacity.

***

O ulu meleklerden ne ağzını gizlemeye imkân var, ne güzel kokularla iyi bir hale getirmeye çare.
Mezara girene, onlara yaltaklanmak mümkün değil; akıl, fikir için hileye sapmaya yol yok!

3, 111-112

آب و روغن نیست مر روپوش را
راه حیلت نیست عقل و هوش را

چند کوبد زخمهای گرزشان
بر سر هر ژاژخا و مرزشان

(In the grave) there is no water and oil to cover the face, there is no way of evasion (open) to intelligence and sagacity.
How many a time will the blows of their maces beat upon the head and rump of every vain gabbler!

***

Mezara girene, onlara yaltaklanmak mümkün değil; akıl, fikir için hileye sapmaya yol yok!
Saçma sapan söyleyen adamın başına gürzleri iner, pençeleri batar.

چند کوبد زخمهای گرزشان
بر سر هر ژاژخا و مرزشان

گرز عزرائیل را بنگر اثر
گر نبینی چوب و آهن در صور

How many a time will the blows of their maces beat upon the head and rump of every vain gabbler!
Look at the effect of the mace of ‘Azrá’íl, (even) if you do not see the wood and iron in (their material) forms.

***

Saçma sapan söyleyen adamın başına gürzleri iner, pençeleri batar.
Azrail’in sopasını, demirini gözünle görmüyorsan gürzünün eserine bak!

3, 113-114

گرز عزرائیل را بنگر اثر
گر نبینی چوب و آهن در صور

هم بصورت می‌نماید گه گهی
زان همان رنجور باشد آگهی

Look at the effect of the mace of ‘Azrá’íl, (even) if you do not see the wood and iron in (their material) forms.
Sometimes too they appear in (material) form: the patient (himself) is aware thereof.

***

Azrail’in sopasını, demirini gözünle görmüyorsan gürzünün eserine bak!
Bazı zamanlar suret bakımından da görünür de onun için yalnız hasta, bunu anlar, duyar.

هم بصورت می‌نماید گه گهی
زان همان رنجور باشد آگهی

گوید آن رنجور ای یاران من
چیست این شمشیر بر ساران من

Sometimes too they appear in (material) form: the patient (himself) is aware thereof.
The patient says, “O my friends, what is this sword over my head?”

***

Bazı zamanlar suret bakımından da görünür de onun için yalnız hasta, bunu anlar, duyar.
O hasta, dostlar, der; bu tepenin üstünde duran kılıç nedir ki?

3, 115-116

گوید آن رنجور ای یاران من
چیست این شمشیر بر ساران من

ما نمی‌بینیم باشد این خیال
چه خیالست این که این هست ارتحال

The patient says, “O my friends, what is this sword over my head?”
(They reply), “We do not see it; this must be fancy.” What fancy is this? (Nay), for it is (the hour of) departure (to the other world).

***

O hasta, dostlar, der; bu tepenin üstünde duran kılıç nedir ki?
Dinleyenler de “Biz öyle bir şey görmüyoruz. Bu, hayalden ibaret” derler. Hâlbuki ne hayali? Göçme zamanı bu!

3, 116-117

ما نمی‌بینیم باشد این خیال
چه خیالست این که این هست ارتحال

چه خیالست این که این چرخ نگون
از نهیب این خیالی شد کنون

(They reply), “We do not see it; this must be fancy.” What fancy is this? (Nay), for it is (the hour of) departure (to the other world).
What fancy is this, from terror of which this inverted sphere (the sky) has now become (as insubstantial as) a phantom?

***

Dinleyenler de “Biz öyle bir şey görmüyoruz. Bu, hayalden ibaret” derler. Hâlbuki ne hayali? Göçme zamanı bu!
Ne hayali bu? Bu aşağılık felek bile bunun korkusuyla hayal haline geldi.

3, 117-118

چه خیالست این که این چرخ نگون
از نهیب این خیالی شد کنون

گرزها و تیغها محسوس شد
پیش بیمار و سرش منکوس شد

What fancy is this, from terror of which this inverted sphere (the sky) has now become (as insubstantial as) a phantom?
To the sick man the maces and swords became perceptible (visible), and his head dropped down.

***

Ne hayali bu? Bu aşağılık felek bile bunun korkusuyla hayal haline geldi.
Ölüm haline gelen hastanın önünde gürzlerle kılıçlar his âlemine girdiler.

گرزها و تیغها محسوس شد
پیش بیمار و سرش منکوس شد

او همی‌بیند که آن از بهر اوست
چشم دشمن بسته زان و چشم دوست

To the sick man the maces and swords became perceptible (visible), and his head dropped down.
He sees that that (vision) is for his sake: the eye of foe and friend (alike) is barred from it.

***

Ölüm haline gelen hastanın önünde gürzlerle kılıçlar his âlemine girdiler.
O, bu kılıçların ona çekildiğini görür. Fakat ondan başka düşmanın gözü de bağlıdır, dostun gözü de...

او همی‌بیند که آن از بهر اوست
چشم دشمن بسته زان و چشم دوست

حرص دنیا رفت و چشمش تیز شد
چشم او روشن گه خون‌ریز شد

He sees that that (vision) is for his sake: the eye of foe and friend (alike) is barred from it.
Worldly greed vanished, his eye became keen: his eye became illumined at the moment of bloodshed (death).

***

O, bu kılıçların ona çekildiğini görür. Fakat ondan başka düşmanın gözü de bağlıdır, dostun gözü de…
Dünya hırsı gitti de o yüzden hastanın gözü kuvvetlendi; gözü, kan dökme zamanı aydınlandı.

3, 120-121

حرص دنیا رفت و چشمش تیز شد
چشم او روشن گه خون‌ریز شد

مرغ بی‌هنگام شد آن چشم او
از نتیجه‌ی کبر او و خشم او

Worldly greed vanished, his eye became keen: his eye became illumined at the moment of bloodshed (death).
That eye of his, from the result of his pride and his anger, became (like) the cock that crows unseasonably.

***

Dünya hırsı gitti de o yüzden hastanın gözü kuvvetlendi; gözü, kan dökme zamanı aydınlandı.
Kibrinin, hışmının yüzünden gözü, vakitsiz öten horoza döndü.

3, 121-122

مرغ بی‌هنگام شد آن چشم او
از نتیجه‌ی کبر او و خشم او

سر بریدن واجب آید مرغ را
کو بغیر وقت جنباند درا

That eye of his, from the result of his pride and his anger, became (like) the cock that crows unseasonably.
It is necessary to cut off the head of the bird that rings the bell (crows) at the wrong time.

***

Kibrinin, hışmının yüzünden gözü, vakitsiz öten horoza döndü.
Vakitsiz çan çalan, vakitsiz öten horozun başını kesmek vaciptir.

سر بریدن واجب آید مرغ را
کو بغیر وقت جنباند درا

هر زمان نزعیست جزو جانت را
بنگر اندر نزع جان ایمانت را

It is necessary to cut off the head of the bird that rings the bell (crows) at the wrong time.
At every moment thy particular spirit is struggling with death: in thy spirit's death-struggle look to thy faith!

***

Vakitsiz çan çalan, vakitsiz öten horozun başını kesmek vaciptir.
Her an, canının bir cüz’ü ölüm halindedir. Her an can verme zamanındadır. Can verme ânında imanını gör, gözet!

3, 123-124

هر زمان نزعیست جزو جانت را
بنگر اندر نزع جان ایمانت را

عمر تو مانند همیان زرست
روز و شب مانند دینار اشمرست

At every moment thy particular spirit is struggling with death: in thy spirit's death-struggle look to thy faith!
Thy life is like a purse of gold: day and night are like him who counts the gold coins (the money-changer).

***

Her an, canının bir cüz'ü ölüm halindedir. Her an can verme zamanındadır. Can verme ânında imanını gör, gözet!
Ömrün, altın kesesine benzer, geceyle gündüz de para sayan adamdır.

3, 124-125

عمر تو مانند همیان زرست
روز و شب مانند دینار اشمرست

می‌شمارد می‌دهد زر بی وقوف
تا که خالی گردد و آید خسوف

Thy life is like a purse of gold: day and night are like him who counts the gold coins (the money-changer).
He (Time) counts and gives the gold without stopping, until it (the purse) is emptied and there comes the eclipse (death).

***

Ömrün, altın kesesine benzer, geceyle gündüz de para sayan adamdır.
Bilmeden, anlamadan sayar durur, nihayet kese boşalır, ay tutulur.

می‌شمارد می‌دهد زر بی وقوف
تا که خالی گردد و آید خسوف

گر ز که بستانی و ننهی بجای
اندر آید کوه زان دادن ز پای

He (Time) counts and gives the gold without stopping, until it (the purse) is emptied and there comes the eclipse (death).
If you take away from a mountain and do not put (anything) in the place (of what you have taken), the mountain will be demolished by that giving.

***

Bilmeden, anlamadan sayar durur, nihayet kese boşalır, ay tutulur.
Dağdan alsan da yerine koymasan dağ bile yerin de kalmaz, yok olur gider.

3, 126-127

گر ز که بستانی و ننهی بجای
اندر آید کوه زان دادن ز پای

پس بنه بر جای هر دم را عوض
تا ز واسجد واقترب یابی غرض

If you take away from a mountain and do not put (anything) in the place (of what you have taken), the mountain will be demolished by that giving.
Therefore, for every breath (that you give out), put an equivalent in its place, so that by (acting in accordance with the text)and fall to worship and draw nighyou may gain your object.

***

Dağdan alsan da yerine koymasan dağ bile yerin de kalmaz, yok olur gider.
Şu halde her an yerine karşılık koy ki: “Secde et de yaklaş” ayetinin maksadı neyse bulasın.

پس بنه بر جای هر دم را عوض
تا ز واسجد واقترب یابی غرض

در تمامی کارها چندین مکوش
جز به کاری که بود در دین مکوش

Therefore, for every breath (that you give out), put an equivalent in its place, so that by (acting in accordance with the text)and fall to worship and draw nighyou may gain your object.
Do not strive so much to complete (your worldly) affairs: do not strive in any affair that is not religious.

***

Şu halde her an yerine karşılık koy ki: "Secde et de yaklaş" ayetinin maksadı neyse bulasın.
Bütün işlere böyle çalışma, dindeki işten başka iş için savaşma.

در تمامی کارها چندین مکوش
جز به کاری که بود در دین مکوش

عاقبت تو رفت خواهی ناتمام
کارهات ابتر و نان تو خام

Do not strive so much to complete (your worldly) affairs: do not strive in any affair that is not religious.
(Otherwise) at the end you will depart incomplete, your (spiritual) affairs marred and your bread unbaked.

***

Bütün işlere böyle çalışma, dindeki işten başka iş için savaşma.
Sonra sonunda tamamlamadan geçip gidersin. İşlerin sona ermez, ekmeğin de ham kalır.

عاقبت تو رفت خواهی ناتمام
کارهات ابتر و نان تو خام

وان عمارت کردن گور و لحد
نه به سنگست و به چوب و نه لبد

(Otherwise) at the end you will depart incomplete, your (spiritual) affairs marred and your bread unbaked.
And the beautifying of your grave and sepulchre is not (done) by means of stone and wood and plaster;

***

Sonra sonunda tamamlamadan geçip gidersin. İşlerin sona ermez, ekmeğin de ham kalır.
O mezarını lâhdini yapma işi taşla, tahtayla, kilimle, keçeyle olmaz.

3, 130-131

وان عمارت کردن گور و لحد
نه به سنگست و به چوب و نه لبد

بلک خود را در صفا گوری کنی
در منی او کنی دفن منی

And the beautifying of your grave and sepulchre is not (done) by means of stone and wood and plaster;
Nay, but by digging for yourself a grave in (spiritual) purity and burying (your) egoism in His egoism,

***

O mezarını lâhdini yapma işi taşla, tahtayla, kilimle, keçeyle olmaz.
Kendine gönülde bir mezar kazman, onun benliğinin önünde bu benliği görmen gerektir.

3, 131-132

بلک خود را در صفا گوری کنی
در منی او کنی دفن منی

خاک او گردی و مدفون غمش
تا دمت یابد مددها از دمش

Nay, but by digging for yourself a grave in (spiritual) purity and burying (your) egoism in His egoism,
And by becoming His dust and buried in love of Him, so that your breath may gain replenishments from His breath.

***

Kendine gönülde bir mezar kazman, onun benliğinin önünde bu benliği görmen gerektir.
Onun toprağı olman, gamına gömülmen lâzım ki nefesin, nefesinden yardımlara nail olsun, nefesin kutlu ve tesirli bir hale gelsin.

3, 132-133

خاک او گردی و مدفون غمش
تا دمت یابد مددها از دمش

گورخانه و قبه‌ها و کنگره
نبود از اصحاب معنی آن سره

And by becoming His dust and buried in love of Him, so that your breath may gain replenishments from His breath.
A tomb with domes and turrets—that is not good (approved) on the part of the followers of Reality.

***

Onun toprağı olman, gamına gömülmen lâzım ki nefesin, nefesinden yardımlara nail olsun, nefesin kutlu ve tesirli bir hale gelsin.
Mezara türbe yapmak, üstüne kubbe kurmak, mana sahiplerine makbul değildir.

3, 133-134

گورخانه و قبه‌ها و کنگره
نبود از اصحاب معنی آن سره

بنگر اکنون زنده اطلس‌پوش را
هیچ اطلس دست گیرد هوش را

A tomb with domes and turrets—that is not good (approved) on the part of the followers of Reality.
Look now at a living person attired in satin: does the satin help his understanding at all?

***

Mezara türbe yapmak, üstüne kubbe kurmak, mana sahiplerine makbul değildir.
Bir bak da gör, diri iken atlaslara bürünen kişinin aklını o ipekler, o atlaslar hiç fazlalaştırır, onun reyine isabet verir mi?

بنگر اکنون زنده اطلس‌پوش را
هیچ اطلس دست گیرد هوش را

در عذاب منکرست آن جان او
گزدم غم دل دل غمدان او

Look now at a living person attired in satin: does the satin help his understanding at all?
His soul is in hateful torment, the scorpion of grief is in his grief-laden heart.

***

Bir bak da gör, diri iken atlaslara bürünen kişinin aklını o ipekler, o atlaslar hiç fazlalaştırır, onun reyine isabet verir mi?
Canı Münker ve Nekir’in azabına uğramış, gamlı gönlünde de gam akrepleri yer tutmuştur.

3, 135-136

در عذاب منکرست آن جان او
گزدم غم دل دل غمدان او

از برون بر ظاهرش نقش و نگار
وز درون ز اندیشه‌ها او زار زار

His soul is in hateful torment, the scorpion of grief is in his grief-laden heart.
Outside, on his exterior, broideries and decorations; but within he is sorely lamenting from (bitter) thoughts,

***

Canı Münker ve Nekir’in azabına uğramış, gamlı gönlünde de gam akrepleri yer tutmuştur.
Zahirini süslemiş, püslemiş ama içi düşüncelerden feryatlara düşmüş.

از برون بر ظاهرش نقش و نگار
وز درون ز اندیشه‌ها او زار زار

و آن یکی بینی در آن دلق کهن
چون نبات اندیشه و شکر سخن

Outside, on his exterior, broideries and decorations; but within he is sorely lamenting from (bitter) thoughts,
While you may see another in an old patched frock, his thoughts (sweet) as the sugar-cane and his words (like) sugar.

***

Zahirini süslemiş, püslemiş ama içi düşüncelerden feryatlara düşmüş.
Başka birini de görürsün ki eski elbiseler giyinmiş ama o köhne libaslar içinde kamışa benzer, sözü de şeker gibidir.

و آن یکی بینی در آن دلق کهن
چون نبات اندیشه و شکر سخن

گفت ناصح بشنوید این پند من
تا دل و جانتان نگردد ممتحن

While you may see another in an old patched frock, his thoughts (sweet) as the sugar-cane and his words (like) sugar.
Said the sincere adviser, "Hearken to this counsel of mine, so that your hearts and souls may not be afflicted.

***

Başka birini de görürsün ki eski elbiseler giyinmiş ama o köhne libaslar içinde kamışa benzer, sözü de şeker gibidir.
Öğütçü dedi ki "Bu öğüdümü tutun da gönlünüz, canınız belâlara düşmesin.

گفت ناصح بشنوید این پند من
تا دل و جانتان نگردد ممتحن

با گیاه و برگها قانع شوید
در شکار پیل‌بچگان کم روید

Said the sincere adviser, “Hearken to this counsel of mine, so that your hearts and souls may not be afflicted.
Be content with herbage and leaves, do not go in chase of the young elephants.

***

Öğütçü dedi ki “Bu öğüdümü tutun da gönlünüz, canınız belâlara düşmesin.
Otlara, yapraklara kaani olun, fil yavrularını avlamaya varmayın.

3, 139-140

با گیاه و برگها قانع شوید
در شکار پیل‌بچگان کم روید

من برون کردم ز گردن وام نصح
جز سعادت کی بود انجام نصح

Be content with herbage and leaves, do not go in chase of the young elephants.
I have put off from my neck (I have discharged) the debt of admonition: how should the end (final result) of admonition be aught but felicity?

***

Otlara, yapraklara kaani olun, fil yavrularını avlamaya varmayın.
Ben boynumdaki öğüt borcumu ödedim. Öğüdü tutanın sonu, ancak kutluluktur.

من برون کردم ز گردن وام نصح
جز سعادت کی بود انجام نصح

من به تبلیغ رسالت آمدم
تا رهانم مر شما را از ندم

I have put off from my neck (I have discharged) the debt of admonition: how should the end (final result) of admonition be aught but felicity?
I came to deliver the message, that I may save you from (fruitless) repentance.

***

Ben boynumdaki öğüt borcumu ödedim. Öğüdü tutanın sonu, ancak kutluluktur.
Ben, sizi nedametlerden kurtarmak için elçiliğimi yaptım.

3, 141-142

من به تبلیغ رسالت آمدم
تا رهانم مر شما را از ندم

هین مبادا که طمع رهتان زند
طمع برگ از بیخهاتان بر کند

I came to deliver the message, that I may save you from (fruitless) repentance.
Beware! Let not greed waylay you, let not greed for victual tear you up by the roots!”

***

Ben, sizi nedametlerden kurtarmak için elçiliğimi yaptım.
Kendinize gelin, sakın tamah yolunuzu vurmasın. Tamah, yapraklarınızı ta kökünden söker, çıkarır.”

3, 142-143

هین مبادا که طمع رهتان زند
طمع برگ از بیخهاتان بر کند

این بگفت و خیربادی کرد و رفت
گشت قحط و جوعشان در راه زفت

Beware! Let not greed waylay you, let not greed for victual tear you up by the roots!”
This he said, and gave a farewell and departed; their famine and hunger waxed great on the way.

***

Kendinize gelin, sakın tamah yolunuzu vurmasın. Tamah, yapraklarınızı ta kökünden söker, çıkarır.”
Bunları söyleyip “Haydi, hayra karşı” diyerek onları uğurladı, selâmetledi, gitti. Onlar, yolda kıtlığa düştüler, susuzlukları artıkça arttı.

3, 143-144

این بگفت و خیربادی کرد و رفت
گشت قحط و جوعشان در راه زفت

ناگهان دیدند سوی جاده‌ای
پور پیلی فربهی نو زاده‌ای

This he said, and gave a farewell and departed; their famine and hunger waxed great on the way.
Suddenly, in the direction of a highroad, they espied a fat young elephant, newly born.

***

Bunları söyleyip “Haydi, hayra karşı” diyerek onları uğurladı, selâmetledi, gitti. Onlar, yolda kıtlığa düştüler, susuzlukları artıkça arttı.
Ansızın yolda yeni doğmuş güzel bir fil yavrusu gördüler.

3, 144-145

ناگهان دیدند سوی جاده‌ای
پور پیلی فربهی نو زاده‌ای

اندر افتادند چون گرگان مست
پاک خوردندش فرو شستند دست

Suddenly, in the direction of a highroad, they espied a fat young elephant, newly born.
They fell upon it like furious wolves, ate it clean up, and washed their hands.

***

Ansızın yolda yeni doğmuş güzel bir fil yavrusu gördüler.
Sarhoş kurtlar gibi başına üşüştüler. Onu tertemiz yiyip bu işten ellerini yıkadılar.

اندر افتادند چون گرگان مست
پاک خوردندش فرو شستند دست

آن یکی همره نخورد و پند داد
که حدیث آن فقیرش بود یاد

They fell upon it like furious wolves, ate it clean up, and washed their hands.
One of the fellow-travellers did not eat (of it) and exhorted (the others to abstain), for the sayings of that dervish were remembered by him.

***

Sarhoş kurtlar gibi başına üşüştüler. Onu tertemiz yiyip bu işten ellerini yıkadılar.
Yoldaşlarından biri, onlara öğüt verdi, o adamın öğüdü hatırındaydı.

آن یکی همره نخورد و پند داد
که حدیث آن فقیرش بود یاد

از کبابش مانع آمد آن سخن
بخت نو بخشد ترا عقل کهن

One of the fellow-travellers did not eat (of it) and exhorted (the others to abstain), for the sayings of that dervish were remembered by him.
Those words hindered him from (eating) its roasted flesh: old intelligence bestows on thee a new fortune.

***

Yoldaşlarından biri, onlara öğüt verdi, o adamın öğüdü hatırındaydı.
Bu söz, adamın o fili kebap edip yemesine mâni oldu. Eski ve tecrübe görmüş akıl, sana yeni bir baht bağışlar.

از کبابش مانع آمد آن سخن
بخت نو بخشد ترا عقل کهن

پس بیفتادند و خفتند آن همه
وان گرسنه چون شبان اندر رمه

Those words hindered him from (eating) its roasted flesh: old intelligence bestows on thee a new fortune.
Then they all fell down and slept, but the hungry one (was awake) like the shepherd in the flock.

***

Bu söz, adamın o fili kebap edip yemesine mâni oldu. Eski ve tecrübe görmüş akıl, sana yeni bir baht bağışlar.
Onlar fil yavrusunu yiyip yattılar, uyudular. O aç adamsa sürüyü bekleyen çoban gibi uyanıktı.

3, 148-149

پس بیفتادند و خفتند آن همه
وان گرسنه چون شبان اندر رمه

دید پیلی سهمناکی می‌رسید
اولا آمد سوی حارس دوید

Then they all fell down and slept, but the hungry one (was awake) like the shepherd in the flock.
He saw a frightful elephant approaching: first she came and ran towards him who was keeping guard.

***

Onlar fil yavrusunu yiyip yattılar, uyudular. O aç adamsa sürüyü bekleyen çoban gibi uyanıktı.
Birdenbire baktı ki kızgın bir fil çıkageldi. Önce o gözetleyene gelip çattı.

دید پیلی سهمناکی می‌رسید
اولا آمد سوی حارس دوید

بوی می‌کرد آن دهانش را سه بار
هیچ بویی زو نیامد ناگوار

He saw a frightful elephant approaching: first she came and ran towards him who was keeping guard.
She smelt his mouth thrice: no disagreeable smell came from it.

***

Birdenbire baktı ki kızgın bir fil çıkageldi. Önce o gözetleyene gelip çattı.
Ağzını üç kere kokladı. Fakat ondan hiçbir kötü koku gelmedi.

3, 150-151

بوی می‌کرد آن دهانش را سه بار
هیچ بویی زو نیامد ناگوار

چند باری گرد او گشت و برفت
مر ورا نازرد آن شه‌پیل زفت

She smelt his mouth thrice: no disagreeable smell came from it.
She paced round him several times and went off: the huge queen-elephant did him no hurt.

***

Ağzını üç kere kokladı. Fakat ondan hiçbir kötü koku gelmedi.
Birkaç kere etrafın da dönüp dolaşarak gitti. O iri fil, adama hiç dokunmadı.

3, 151-152

چند باری گرد او گشت و برفت
مر ورا نازرد آن شه‌پیل زفت

مر لب هر خفته‌ای را بوی کرد
بوی می‌آمد ورا زان خفته مرد

She paced round him several times and went off: the huge queen-elephant did him no hurt.
She smelt the lips of every sleeper, and the smell (of her young one's flesh) was coming to her from each of those slumbering men.

***

Birkaç kere etrafın da dönüp dolaşarak gitti. O iri fil, adama hiç dokunmadı.
Uyuyanların hepsinin ağızlarını kokladı, hepsinden de koku aldı.

3, 152-153

مر لب هر خفته‌ای را بوی کرد
بوی می‌آمد ورا زان خفته مرد

از کباب پیل‌زاده خورده بود
بر درانید و بکشتش پیل زود

She smelt the lips of every sleeper, and the smell (of her young one's flesh) was coming to her from each of those slumbering men.
He (each man) had eaten of the roasted flesh of the young elephant: the (mother) elephant quickly tore him to pieces and killed him.

***

Uyuyanların hepsinin ağızlarını kokladı, hepsinden de koku aldı.
Yavrusunu kebap edip yiyenleri hemencecik paraladı öldürdü.

از کباب پیل‌زاده خورده بود
بر درانید و بکشتش پیل زود

در زمان او یک بیک را زان گروه
می‌درانید و نبودش زان شکوه

He (each man) had eaten of the roasted flesh of the young elephant: the (mother) elephant quickly tore him to pieces and killed him.
At once she set about rending the people of that company one by one, and she had no awe of (doing) it.

***

Yavrusunu kebap edip yiyenleri hemencecik paraladı öldürdü.
O anda hepsini de birer, birer paralıyor, onlardan hiç de ürkmüyordu.

3, 154-155

در زمان او یک بیک را زان گروه
می‌درانید و نبودش زان شکوه

بر هوا انداخت هر یک را گزاف
تا همی‌زد بر زمین می‌شد شکاف

At once she set about rending the people of that company one by one, and she had no awe of (doing) it.
She tossed each one in the air recklessly, so that he dashed on the earth and was cloven asunder.

***

O anda hepsini de birer, birer paralıyor, onlardan hiç de ürkmüyordu.
Onların her birini havaya kaldırıp yere vurarak parçalamaktaydı.

بر هوا انداخت هر یک را گزاف
تا همی‌زد بر زمین می‌شد شکاف

ای خورنده‌ی خون خلق از راه برد
تا نه آرد خون ایشانت نبرد

She tossed each one in the air recklessly, so that he dashed on the earth and was cloven asunder.
O drinker of the people's blood, begone from the way, lest their blood wage war against thee.

***

Onların her birini havaya kaldırıp yere vurarak parçalamaktaydı.
Ey halkın kanını emen, bu işten uzaklaş, halkın kanı seni savaşa düşürmesin.

3, 156-157

ای خورنده‌ی خون خلق از راه برد
تا نه آرد خون ایشانت نبرد

مال ایشان خون ایشان دان یقین
زانک مال از زور آید در یمین

O drinker of the people's blood, begone from the way, lest their blood wage war against thee.
Know for sure that their property is (as) their blood, because property comes into one's hand (is acquired) by strength (of body).

***

Ey halkın kanını emen, bu işten uzaklaş, halkın kanı seni savaşa düşürmesin.
Bil ki halkın malı kanı demektir. Çünkü mal güçle, kuvvetle çalışmayla ele geçer.

مال ایشان خون ایشان دان یقین
زانک مال از زور آید در یمین

مادر آن پیل‌بچگان کین کشد
پیل بچه‌خواره را کیفر کشد

Know for sure that their property is (as) their blood, because property comes into one's hand (is acquired) by strength (of body).
The mother of those young elephants will exact vengeance: (her) retribution will slay him that eats the young elephant.

***

Bil ki halkın malı kanı demektir. Çünkü mal güçle, kuvvetle çalışmayla ele geçer.
O fil yavrularının anaları kan güder, fil yavrusu yiyenden öç alır, öldürür.

مادر آن پیل‌بچگان کین کشد
پیل بچه‌خواره را کیفر کشد

پیل‌بچه می‌خوری ای پاره‌خوار
هم بر آرد خصم پیل از تو دمار

The mother of those young elephants will exact vengeance: (her) retribution will slay him that eats the young elephant.
O eater of bribes, thou eatest the young elephant: from thee too the Master of the elephant will wring the breath.

***

O fil yavrularının anaları kan güder, fil yavrusu yiyenden öç alır, öldürür.
Ey rüşvet alan, sen fil yavrusu yemektesin. Sana düşman olan fil, kökünü kazır, seni mahveder.

3, 159-160

پیل‌بچه می‌خوری ای پاره‌خوار
هم بر آرد خصم پیل از تو دمار

بوی رسوا کرد مکر اندیش را
پیل داند بوی طفل خویش را

O eater of bribes, thou eatest the young elephant: from thee too the Master of the elephant will wring the breath.
The smell put to shame the deviser of fraud: the elephant knows the smell of her child.

***

Ey rüşvet alan, sen fil yavrusu yemektesin. Sana düşman olan fil, kökünü kazır, seni mahveder.
Hilelere sapanı koku, rüsvay etti. Fil yavrusunun kokusunu bilir.

بوی رسوا کرد مکر اندیش را
پیل داند بوی طفل خویش را

آنک یابد بوی حق را از یمن
چون نیابد بوی باطل را ز من

The smell put to shame the deviser of fraud: the elephant knows the smell of her child.
He that perceives the smell of God from (distant) Yemen, how should not he perceive the smell of falsehood from me?

***

Hilelere sapanı koku, rüsvay etti. Fil yavrusunun kokusunu bilir.
Hak kokusunu Yemen’den duyan bendeki bâtıl kokuyu nasıl olurda duymaz?

3, 161-162

آنک یابد بوی حق را از یمن
چون نیابد بوی باطل را ز من

مصطفی چون برد بوی از راه دور
چون نیابد از دهان ما بخور

He that perceives the smell of God from (distant) Yemen, how should not he perceive the smell of falsehood from me?
Inasmuch as Mustafá (Mohammed) smelt (this) from far away, how should not he smell the odour from our mouths?

***

Hak kokusunu Yemen’den duyan bendeki bâtıl kokuyu nasıl olurda duymaz?
Mustafa, ta uzak yoldan koku alır da ağzımızda ki güzel kokuyu nasıl almaz?

3, 162-163

مصطفی چون برد بوی از راه دور
چون نیابد از دهان ما بخور

هم بیابد لیک پوشاند ز ما
بوی نیک و بد بر آید بر سما

Inasmuch as Mustafá (Mohammed) smelt (this) from far away, how should not he smell the odour from our mouths?
He does smell it, but he conceals (the fact) from us: the good and bad smells go up to Heaven.

***

Mustafa, ta uzak yoldan koku alır da ağzımızda ki güzel kokuyu nasıl almaz?
Duyar, duyar ama yüzümüze vurmaz, örter. İyi koku da göklere çıkar, kötü koku da.

3, 163-164

هم بیابد لیک پوشاند ز ما
بوی نیک و بد بر آید بر سما

تو همی‌خسپی و بوی آن حرام
می‌زند بر آسمان سبزفام

He does smell it, but he conceals (the fact) from us: the good and bad smells go up to Heaven.
Thou art sleeping, and (meanwhile) the smell of that unlawful deed (of thine) is beating on the azure sky.

***

Duyar, duyar ama yüzümüze vurmaz, örter. İyi koku da göklere çıkar, kötü koku da.
Sen uyuyup durursun, o haram koku ise şu yeşil gökyüzüne urup durur.

3, 164-165

تو همی‌خسپی و بوی آن حرام
می‌زند بر آسمان سبزفام

همره انفاس زشتت می‌شود
تا به بوگیران گردون می‌رود

Thou art sleeping, and (meanwhile) the smell of that unlawful deed (of thine) is beating on the azure sky.
It accompanies thy foul breaths, it ascends to the smellers (examiners) in the celestial sphere.

***

Sen uyuyup durursun, o haram koku ise şu yeşil gökyüzüne urup durur.
Seni çirkin nefeslerine yoldaş olup felekte kokuları alanlara kadar gider.

3, 165-166

همره انفاس زشتت می‌شود
تا به بوگیران گردون می‌رود

بوی کبر و بوی حرص و بوی آز
در سخن گفتن بیاید چون پیاز

It accompanies thy foul breaths, it ascends to the smellers (examiners) in the celestial sphere.
The smell of pride and the smell of greed and the smell of concupiscence will become, in speaking, like (the smell of) onions.

***

Seni çirkin nefeslerine yoldaş olup felekte kokuları alanlara kadar gider.
Kibir, hırs, şehvet kokusu, söz söylerken soğan gibi kokar.

3, 166-167

بوی کبر و بوی حرص و بوی آز
در سخن گفتن بیاید چون پیاز

گر خوری سوگند من کی خورده‌ام
از پیاز و سیر تقوی کرده‌ام

The smell of pride and the smell of greed and the smell of concupiscence will become, in speaking, like (the smell of) onions.
If thou take oath, saying, “When have I eaten them? I have abstained from onions and garlic,”

***

Kibir, hırs, şehvet kokusu, söz söylerken soğan gibi kokar.
Yemin eder de “Ben onları ne zaman yedim? Soğandan da çekinmekteyim, sarımsaktan da” dersen

3, 167-168

گر خوری سوگند من کی خورده‌ام
از پیاز و سیر تقوی کرده‌ام

آن دم سوگند غمازی کند
بر دماغ همنشینان بر زند

If thou take oath, saying, “When have I eaten them? I have abstained from onions and garlic,”
The breath of thy oath will inform (against thee) and will strike upon the noses of those who sit beside thee.

***

Yemin eder de “Ben onları ne zaman yedim? Soğandan da çekinmekteyim, sarımsaktan da” dersen
O yalan yemini ederken nefesin, kovuculuk eder. Kokusu seninle beraber oturanların dimağına vurur.

3, 168-169

آن دم سوگند غمازی کند
بر دماغ همنشینان بر زند

پس دعاها رد شود از بوی آن
آن دل کژ می‌نماید در زبان

The breath of thy oath will inform (against thee) and will strike upon the noses of those who sit beside thee.
Many prayers are rejected because of the smell thereof: the corrupt heart shows in the tongue.

***

O yalan yemini ederken nefesin, kovuculuk eder. Kokusu seninle beraber oturanların dimağına vurur.
O koku yüzünden dualar reddedilir. O kötü kalp, sözle kendisini gösterir.

3, 169-170

پس دعاها رد شود از بوی آن
آن دل کژ می‌نماید در زبان

اخسا آید جواب آن دعا
چوب رد باشد جزای هر دغا

Many prayers are rejected because of the smell thereof: the corrupt heart shows in the tongue.
The answer to such a prayer is “Get ye gone”: the requital for every knave is the cudgel of repulse.

***

O koku yüzünden dualar reddedilir. O kötü kalp, sözle kendisini gösterir.
O duaya “Sesinizi kesin” cevabı gelir. Her azgının cezası onu kovan sopadır.

اخسا آید جواب آن دعا
چوب رد باشد جزای هر دغا

گر حدیثت کژ بود معنیت راست
آن کژی لفظ مقبول خداست

The answer to such a prayer is “Get ye gone”: the requital for every knave is the cudgel of repulse.
(But) if thy words be wrong and thy meaning right, that wrongness of expression is acceptable to God.

***

O duaya “Sesinizi kesin” cevabı gelir. Her azgının cezası onu kovan sopadır.
Fakat sözün eğri, özün doğru olursa o söz eğriliği, Allah’a makbuldür.

گر حدیثت کژ بود معنیت راست
آن کژی لفظ مقبول خداست

آن بلال صدق در بانگ نماز
حی را هی همی‌خواند از نیاز

(But) if thy words be wrong and thy meaning right, that wrongness of expression is acceptable to God.
The veracious Bilál in (uttering) the call to prayer used, from ardent feeling, to pronouncehayyaashayya,

***

Fakat sözün eğri, özün doğru olursa o söz eğriliği, Allah’a makbuldür.
O doğru sözlü Bilâl, ezan okurken “Hayyı alesselâ, Hayyı alelfelâh- Haydin namaza, Haydin felâha” cümlelerindeki “Hayyı- haydin” kelimesini “Heyyi” diye okurdu.

3, 172-173

آن بلال صدق در بانگ نماز
حی را هی همی‌خواند از نیاز

تا بگفتند ای پیمبر راست نیست
این خطا اکنون که آغاز بناست

The veracious Bilál in (uttering) the call to prayer used, from ardent feeling, to pronouncehayyaashayya,
So that they (some people) said, "O Messenger (of God), this fault is not right (permissible) now when 'tis the beginning of the edifice (of Islam).

***

O doğru sözlü Bilâl, ezan okurken "Hayyı alesselâ, Hayyı alelfelâh- Haydin namaza, Haydin felâha" cümlelerindeki "Hayyı- haydin" kelimesini "Heyyi" diye okurdu.
Nihayet Peygamber'e dediler ki: "Ya Resulâllâh, bina yeni kuruluyor. Bu hata, hiç de doğru değil.

تا بگفتند ای پیمبر راست نیست
این خطا اکنون که آغاز بناست

ای نبی و ای رسول کردگار
یک مذن کو بود افصح بیار

So that they (some people) said, “O Messenger (of God), this fault is not right (permissible) now when ’tis the beginning of the edifice (of Islam).
O Prophet and Messenger of the Creator, get a muezzin who speaks more correctly.

***

Nihayet Peygamber’e dediler ki: “Ya Resulâllâh, bina yeni kuruluyor. Bu hata, hiç de doğru değil.
Ey Allah habercisi, ey Allah resulü, ey Allah meydanının tek binicisi, daha fasih bir müezzin getir.

3, 174-175

ای نبی و ای رسول کردگار
یک مذن کو بود افصح بیار

عیب باشد اول دین و صلاح
لحن خواندن لفظ حی عل فلاح

O Prophet and Messenger of the Creator, get a muezzin who speaks more correctly.
At the commencement of religion and piety, it is a disgrace to mispronouncehayy ‘ala ’l-faláh.”

***

Ey Allah habercisi, ey Allah resulü, ey Allah meydanının tek binicisi, daha fasih bir müezzin getir.
Din daha yeni kurulur, doğruluk düzenlik daha yeni meydana gelirken “Hayyı alelfelâh”’ı yanlış okumak ayıptır.

عیب باشد اول دین و صلاح
لحن خواندن لفظ حی عل فلاح

خشم پیغامبر بجوشید و بگفت
یک دو رمزی از عنایات نهفت

At the commencement of religion and piety, it is a disgrace to mispronouncehayy ‘ala ’l-faláh.”
The Prophet's wrath boiled up, and he gave one or two indications of the hidden favours (which God had bestowed upon Bilál),

***

Din daha yeni kurulur, doğruluk düzenlik daha yeni meydana gelirken “Hayyı alelfelâh”’ı yanlış okumak ayıptır.
Peygamber’in hiddeti coştu. Gizli inayetlerden bir iki remiz söyleyip dedi ki :

3, 176-177

خشم پیغامبر بجوشید و بگفت
یک دو رمزی از عنایات نهفت

کای خسان نزد خدا هی بلال
بهتر از صد حی و خی و قیل و قال

The Prophet's wrath boiled up, and he gave one or two indications of the hidden favours (which God had bestowed upon Bilál),
Saying, "O base men, in God's sight the (mispronounced)hayyof Bilál is better than a hundredhá's andkhá's and words and phrases.

***

Peygamber'in hiddeti coştu. Gizli inayetlerden bir iki remiz söyleyip dedi ki :
"Ey aşağılık adamlar, Allah yanında Bilâl'in Heyyi'si yüzlerce hadan, hıdan, yüzlerce dedikodudan iyidir.

3, 177-178

کای خسان نزد خدا هی بلال
بهتر از صد حی و خی و قیل و قال

وا مشورانید تا من رازتان
وا نگویم آخر و آغازتان

Saying, “O base men, in God's sight the (mispronounced)hayyof Bilál is better than a hundredhá's andkhá's and words and phrases.
Do not stir me to anger, lest I divulge your secret—(both) your end and your beginning.”

***

“Ey aşağılık adamlar, Allah yanında Bilâl’in Heyyi’si yüzlerce hadan, hıdan, yüzlerce dedikodudan iyidir.
İşi çok karıştırmayın da sırrınızı açmayayım, önünüzü, sonunuzu söylemeyeyim.”

3, 178-179

وا مشورانید تا من رازتان
وا نگویم آخر و آغازتان

گر نداری تو دم خوش در دعا
رو دعا می‌خواه ز اخوان صفا

Do not stir me to anger, lest I divulge your secret—(both) your end and your beginning.”
If thou hast not a sweet breath in prayer, go and beg a prayer from the pure (in heart).

***

İşi çok karıştırmayın da sırrınızı açmayayım, önünüzü, sonunuzu söylemeyeyim.”
Her duada güzel bir nefese sahip değilsen yürü, özü sözü doğru kardeşlerden dua iste.

گر نداری تو دم خوش در دعا
رو دعا می‌خواه ز اخوان صفا

گفت ای موسی ز من می‌جو پناه
با دهانی که نکردی تو گناه

If thou hast not a sweet breath in prayer, go and beg a prayer from the pure (in heart).
He (God) said, "O Moses, beseech Me for protection with a mouth thou hast not sinned withal."

***

Her duada güzel bir nefese sahip değilsen yürü, özü sözü doğru kardeşlerden dua iste.
Allah, "Ey Musa, bana suç etmediğin, kötü söylemediğin bir ağızla sığın, dua et" dedi.

گفت ای موسی ز من می‌جو پناه
با دهانی که نکردی تو گناه

گفت موسی من ندارم آن دهان
گفت ما را از دهان غیر خوان

He (God) said, “O Moses, beseech Me for protection with a mouth thou hast not sinned withal.”
Moses said, “I have not such a mouth.” God said, “Call unto Me by the mouth of others.”

***

Allah, “Ey Musa, bana suç etmediğin, kötü söylemediğin bir ağızla sığın, dua et” dedi.
Musa, “Bende o ağız yok deyince Allah, “Başkasının ağzıyla dua et”

3, 181-182

گفت موسی من ندارم آن دهان
گفت ما را از دهان غیر خوان

از دهان غیر کی کردی گناه
از دهان غیر بر خوان کای اله

Moses said, “I have not such a mouth.” God said, “Call unto Me by the mouth of others.”
When didst thou sin by the mouth of others? Invoke (God) by the mouth of others, crying, “O God!”

***

Musa, “Bende o ağız yok deyince Allah, “Başkasının ağzıyla dua et”
Başkasının ağzıyla nasıl günah edebilirsin? Yarabbi diye başkasının ağzıyla çağır” buyurdu.

3, 182-183

از دهان غیر کی کردی گناه
از دهان غیر بر خوان کای اله

آنچنان کن که دهانها مر ترا
در شب و در روزها آرد دعا

When didst thou sin by the mouth of others? Invoke (God) by the mouth of others, crying, “O God!”
Act in such wise that (their) mouths may pray for thee in the nights and days.

***

Başkasının ağzıyla nasıl günah edebilirsin? Yarabbi diye başkasının ağzıyla çağır” buyurdu.
Sen de öyle muamelede bulun ki ağızlar, gece gündüz sana dua edip dursunlar.

آنچنان کن که دهانها مر ترا
در شب و در روزها آرد دعا

از دهانی که نکردستی گناه
و آن دهان غیر باشد عذر خواه

Act in such wise that (their) mouths may pray for thee in the nights and days.
Ask pardon by a mouth with which thou hast committed no sin—and that will be the mouth of others—

***

Sen de öyle muamelede bulun ki ağızlar, gece gündüz sana dua edip dursunlar.
Günah etmediğim ağız, başkasının özürler dileyen ağzıdır.

3, 184-185

از دهانی که نکردستی گناه
و آن دهان غیر باشد عذر خواه

یا دهان خویشتن را پاک کن
روح خود را چابک و چالاک کن

Ask pardon by a mouth with which thou hast committed no sin—and that will be the mouth of others—
Or (else) make thine own mouth pure, make thy spirit alert and nimble.

***

Günah etmediğim ağız, başkasının özürler dileyen ağzıdır.
Yahut da kendi ağzını temizle, ruhunu çevik bir hale getir.

یا دهان خویشتن را پاک کن
روح خود را چابک و چالاک کن

ذکر حق پاکست چون پاکی رسید
رخت بر بندد برون آید پلید

Or (else) make thine own mouth pure, make thy spirit alert and nimble.
Praise of God is pure: when purity has come, defilement packs and goes out.

***

Yahut da kendi ağzını temizle, ruhunu çevik bir hale getir.
Çünkü Allah adı temizdir, temizlik geldi mi pislik, pılısını pırtısını toparlayıp gider.

3, 186-187

ذکر حق پاکست چون پاکی رسید
رخت بر بندد برون آید پلید

می‌گریزد ضدها از ضدها
شب گریزد چون بر افروزد ضیا

Praise of God is pure: when purity has come, defilement packs and goes out.
Contraries flee from contraries: night flees when the light (of dawn) shines forth.

***

Çünkü Allah adı temizdir, temizlik geldi mi pislik, pılısını pırtısını toparlayıp gider.
Zıtlar, zıtlardan kaçar. Ziya parladı mı gece kalmaz.

3, 187-188

می‌گریزد ضدها از ضدها
شب گریزد چون بر افروزد ضیا

چون در آید نام پاک اندر دهان
نه پلیدی ماند و نه اندهان

Contraries flee from contraries: night flees when the light (of dawn) shines forth.
When the pure (holy) Name comes into the mouth, neither impurity remains nor (any) sorrows.

***

Zıtlar, zıtlardan kaçar. Ziya parladı mı gece kalmaz.
Ağza temiz bir ad gelince de ne pislik kalır, ne gamlar, kederler.

3, 188-189

چون در آید نام پاک اندر دهان
نه پلیدی ماند و نه اندهان

آن یکی الله می‌گفتی شبی
تا که شیرین می‌شد از ذکرش لبی

When the pure (holy) Name comes into the mouth, neither impurity remains nor (any) sorrows.
One night a certain man was crying “Allah!” till his lips were growing sweet with praise of Him.

***

Ağza temiz bir ad gelince de ne pislik kalır, ne gamlar, kederler.
Birisi her gece Allah der durur, bu zikrinden ağzı tatlılaşır, zevk alırdı.

3, 189-190

آن یکی الله می‌گفتی شبی
تا که شیرین می‌شد از ذکرش لبی

گفت شیطان آخر ای بسیارگو
این همه الله را لبیک کو

One night a certain man was crying “Allah!” till his lips were growing sweet with praise of Him.
The Devil said, “Prithee, O garrulous one, where is the (response) ‘Here am I’ to all this ‘Allah’?

***

Birisi her gece Allah der durur, bu zikrinden ağzı tatlılaşır, zevk alırdı.
Şeytan “Ey çok söz söyleyen, bunca Allah demene karşılık onun Lebbeyk demesi nerde?

3, 190-191

گفت شیطان آخر ای بسیارگو
این همه الله را لبیک کو

می‌نیاید یک جواب از پیش تخت
چند الله می‌زنی با روی سخت

The Devil said, “Prithee, O garrulous one, where is the (response) ‘Here am I’ to all this ‘Allah’?
Not a single response is coming from the Throne: how long will you cry ‘Allah’ with grim face?”

***

Şeytan “Ey çok söz söyleyen, bunca Allah demene karşılık onun Lebbeyk demesi nerde?
Allah tahtından bir cevap gelmiyor. Böyle utanmadan, sıkılmadan ne vakte dek Allah deyip duracaksın” dedi.

3, 191-192

می‌نیاید یک جواب از پیش تخت
چند الله می‌زنی با روی سخت

او شکسته‌دل شد و بنهاد سر
دید در خواب او خضر را در خضر

Not a single response is coming from the Throne: how long will you cry ‘Allah’ with grim face?”
He became broken-hearted and laid down his head (to sleep): in a dream he saw Khadir amidst the verdure.

***

Allah tahtından bir cevap gelmiyor. Böyle utanmadan, sıkılmadan ne vakte dek Allah deyip duracaksın” dedi.
Adamın gönlü kırıldı, başını yere koydu, yattı. Rüyada yeşiller giyinmiş Hızır’ı gördü.

او شکسته‌دل شد و بنهاد سر
دید در خواب او خضر را در خضر

گفت هین از ذکر چون وا مانده‌ای
چون پشیمانی از آن کش خوانده‌ای

He became broken-hearted and laid down his head (to sleep): in a dream he saw Khadir amidst the verdure.
He (Khadir) said, "Hark, you have held back from praising God: how is it that you repent of having called unto Him?"

***

Adamın gönlü kırıldı, başını yere koydu, yattı. Rüyada yeşiller giyinmiş Hızır'ı gördü.
Hızır "Kendine gel, niçin zikri bıraktın, çağırdığın addan nasıl usandın, zikrinden nasıl pişman oldun?" dedi.

گفت هین از ذکر چون وا مانده‌ای
چون پشیمانی از آن کش خوانده‌ای

گفت لبیکم نمی‌آید جواب
زان همی‌ترسم که باشم رد باب

He (Khadir) said, “Hark, you have held back from praising God: how is it that you repent of having called unto Him?”
He said, “No ‘Here am I’ is coming to me in response, hence I fear that I may be (a reprobate who is) driven away from the Door.”

***

Hızır “Kendine gel, niçin zikri bıraktın, çağırdığın addan nasıl usandın, zikrinden nasıl pişman oldun?” dedi.
Adam, cevap olarak “Lebbeyk sesi gelmiyor, kapıdan sürüleceğimden korkuyorum” deyince

گفت لبیکم نمی‌آید جواب
زان همی‌ترسم که باشم رد باب

گفت آن الله تو لبیک ماست
و آن نیاز و درد و سوزت پیک ماست

He said, “No ‘Here am I’ is coming to me in response, hence I fear that I may be (a reprobate who is) driven away from the Door.”
He (Khadir) said, “(God saith), That ‘Allah’ of thine is My ‘Here am I,’ and that supplication and grief and ardour of thine is My messenger (to thee).

***

Adam, cevap olarak “Lebbeyk sesi gelmiyor, kapıdan sürüleceğimden korkuyorum” deyince
Hızır ”Senin o Allah demen, bizim Lebbeyk dememizdir. Senin o niyazın derde düşmen, yanıp yakılman, bizim haberci çavuşumuzdur.

3, 195-196

گفت آن الله تو لبیک ماست
و آن نیاز و درد و سوزت پیک ماست

حیله‌ها و چاره‌جوییهای تو
جذب ما بود و گشاد این پای تو

He (Khadir) said, “(God saith), That ‘Allah’ of thine is My ‘Here am I,’ and that supplication and grief and ardour of thine is My messenger (to thee).
Thy shifts and attempts to find a means (of gaining access to Me) were (in reality) My drawing (thee towards Me), and released thy feet (from the bonds of worldliness).

***

Hızır ”Senin o Allah demen, bizim Lebbeyk dememizdir. Senin o niyazın derde düşmen, yanıp yakılman, bizim haberci çavuşumuzdur.
Senin hilelere düşmen, çareler araman, seni kendimize çekmemizden, ayağını çözmemizdendir.

3, 196-197

حیله‌ها و چاره‌جوییهای تو
جذب ما بود و گشاد این پای تو

ترس و عشق تو کمند لطف ماست
زیر هر یا رب تو لبیکهاست

Thy shifts and attempts to find a means (of gaining access to Me) were (in reality) My drawing (thee towards Me), and released thy feet (from the bonds of worldliness).
Thy fear and love are the noose to catch My favour: beneath every ‘O Lord’ (of thine) is many a ‘Here am I’ (from Me).”

***

Senin hilelere düşmen, çareler araman, seni kendimize çekmemizden, ayağını çözmemizdendir.
Korkun da bizim lütfumuzun kemendidir, aşkın da. Her Yarabbi demende bizim, efendim, buyur dememiz gizli” dedi.

3, 197-198

ترس و عشق تو کمند لطف ماست
زیر هر یا رب تو لبیکهاست

جان جاهل زین دعا جز دور نیست
زانک یا رب گفتنش دستور نیست

Thy fear and love are the noose to catch My favour: beneath every ‘O Lord’ (of thine) is many a ‘Here am I’ (from Me).”
Far from this prayer is the soul of the fool, because to him it is not permitted to cry “O Lord.”

***

Korkun da bizim lütfumuzun kemendidir, aşkın da. Her Yarabbi demende bizim, efendim, buyur dememiz gizli” dedi.
Bilgisiz adamın canı, bu duadan uzaktır. Çünkü Yarabbi demesine izin yok ki!

جان جاهل زین دعا جز دور نیست
زانک یا رب گفتنش دستور نیست

بر دهان و بر دلش قفلست و بند
تا ننالد با خدا وقت گزند

Far from this prayer is the soul of the fool, because to him it is not permitted to cry “O Lord.”
On his mouth and heart are lock and bolt, to the end that he may not moan unto God in the hour of bale.

***

Bilgisiz adamın canı, bu duadan uzaktır. Çünkü Yarabbi demesine izin yok ki!
Zarara, ziyana uğrayınca Allah’a sızlanmasın diye ağzında da kilit var, gönlünde de. Ağzı da bağlı, gönlü de.

بر دهان و بر دلش قفلست و بند
تا ننالد با خدا وقت گزند

داد مر فرعون را صد ملک و مال
تا بکرد او دعوی عز و جلال

On his mouth and heart are lock and bolt, to the end that he may not moan unto God in the hour of bale.
He (God) gave to Pharaoh hundredfold possessions and riches, so that he claimed (Divine) might and majesty.

***

Zarara, ziyana uğrayınca Allah’a sızlanmasın diye ağzında da kilit var, gönlünde de. Ağzı da bağlı, gönlü de.
Firavuna yüzlerce mal, mülk verdi, o da nihayet ululuk, büyüklük dâvasına girişti.

داد مر فرعون را صد ملک و مال
تا بکرد او دعوی عز و جلال

در همه عمرش ندید او درد سر
تا ننالد سوی حق آن بدگهر

He (God) gave to Pharaoh hundredfold possessions and riches, so that he claimed (Divine) might and majesty.
In his whole life that man of evil nature felt no (spiritual) headache, lest he should moan unto God.

***

Firavuna yüzlerce mal, mülk verdi, o da nihayet ululuk, büyüklük dâvasına girişti.
O kötü yaradılışlı, Hakk'a sızlanmasın diye ömründe baş ağrısı bile görmedi.

3, 201-202

در همه عمرش ندید او درد سر
تا ننالد سوی حق آن بدگهر

داد او را جمله ملک این جهان
حق ندادش درد و رنج و اندهان

In his whole life that man of evil nature felt no (spiritual) headache, lest he should moan unto God.
God gave him all the empire of this world, (but) He did not give him grief and pain and sorrows.

***

O kötü yaradılışlı, Hakk’a sızlanmasın diye ömründe baş ağrısı bile görmedi.
Allah, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi.

3, 202-203

داد او را جمله ملک این جهان
حق ندادش درد و رنج و اندهان

درد آمد بهتر از ملک جهان
تا بخوانی مر خدا را در نهان

God gave him all the empire of this world, (but) He did not give him grief and pain and sorrows.
Grief is better than the empire of the world, so that you may call unto God in secret.

***

Allah, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi.
Dert, Allah'ı gizlice çağırmana sebep olduğundan bütün dünya malından yeğdir.

3, 203-204

درد آمد بهتر از ملک جهان
تا بخوانی مر خدا را در نهان

خواندن بی درد از افسردگیست
خواندن با درد از دل‌بردگیست

Grief is better than the empire of the world, so that you may call unto God in secret.
The call of the griefless is from a frozen heart, the call of the grieving one is from rapture:

***

Dert, Allah’ı gizlice çağırmana sebep olduğundan bütün dünya malından yeğdir.
Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir.

خواندن بی درد از افسردگیست
خواندن با درد از دل‌بردگیست

آن کشیدن زیر لب آواز را
یاد کردن مبدا و آغاز را

The call of the griefless is from a frozen heart, the call of the grieving one is from rapture:
(’Tis) to withdraw the voice under the lips, to bear in mind (one's) origin and beginning;

***

Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir.
O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu?

آن کشیدن زیر لب آواز را
یاد کردن مبدا و آغاز را

آن شده آواز صافی و حزین
ای خدا وی مستغاث و ای معین

('Tis) to withdraw the voice under the lips, to bear in mind (one's) origin and beginning;
('Tis) the voice become pure and sad, (crying) "O God!" and "O Thou whose help is besought!" and "O Helper!"

***

O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu?
İşte saf, halis ve hüzünlü dua odur. "Ey Allah'ım ey feryadıma erişen, ey yardımcım" demendir.

3, 206-207

آن شده آواز صافی و حزین
ای خدا وی مستغاث و ای معین

ناله‌ی سگ در رهش بی جذبه نیست
زانک هر راغب اسیر ره‌زنیست

('Tis) the voice become pure and sad, (crying) "O God!" and "O Thou whose help is besought!" and "O Helper!"
(Even) the moan of a dog for His sake is not void of (Divine) attraction, because every one who desires (Him) is a brigand's captive—

***

İşte saf, halis ve hüzünlü dua odur. "Ey Allah'ım ey feryadıma erişen, ey yardımcım" demendir.
Allah yolunda köpeğin sesi bile Allah cezbesiyledir. Çünkü Allah'a her yönelen, bir yol kesicinin esiridir.

3, 207-208

ناله‌ی سگ در رهش بی جذبه نیست
زانک هر راغب اسیر ره‌زنیست

چون سگ کهفی که از مردار رست
بر سر خوان شهنشاهان نشست

(Even) the moan of a dog for His sake is not void of (Divine) attraction, because every one who desires (Him) is a brigand's captive—
As (for example) the dog of the Cave, which was freed from (eating) carrion and sat at the table of the (spiritual) emperors:

***

Allah yolunda köpeğin sesi bile Allah cezbesiyledir. Çünkü Allah'a her yönelen, bir yol kesicinin esiridir.
Eshabı Kehf'in köpeği gibi… Pis şeyden kurtulunca padişahlar sofrasının başına oturdu.

چون سگ کهفی که از مردار رست
بر سر خوان شهنشاهان نشست

تا قیامت می‌خورد او پیش غار
آب رحمت عارفانه بی تغار

As (for example) the dog of the Cave, which was freed from (eating) carrion and sat at the table of the (spiritual) emperors:
Until the Resurrection, before the Cave it is drinking in gnostic wise without (any) pot the water of (Divine) mercy.

***

Eshabı Kehf'in köpeği gibi... Pis şeyden kurtulunca padişahlar sofrasının başına oturdu.
Mağaranın önünde kıyamete kadar dağarcıksız, heybesiz ârifcesine rahmet lokmasını, rahmet suyunu yiyip içmekte.

3, 209-210

تا قیامت می‌خورد او پیش غار
آب رحمت عارفانه بی تغار

ای بسا سگ‌پوست کو را نام نیست
لیک اندر پرده بی آن جام نیست

Until the Resurrection, before the Cave it is drinking in gnostic wise without (any) pot the water of (Divine) mercy.
Oh, there is many a one in a dog's skin, who hath no name (and fame), yet is not without that cup (of Divine knowledge) in secret.

***

Mağaranın önünde kıyamete kadar dağarcıksız, heybesiz ârifcesine rahmet lokmasını, rahmet suyunu yiyip içmekte.
Nice köpek postuna bürünmüş adsız sansız kişiler var ki perde ardında şarapsız kalmazlar.

3, 210-211

ای بسا سگ‌پوست کو را نام نیست
لیک اندر پرده بی آن جام نیست

جان بده از بهر این جام ای پسر
بی جهاد و صبر کی باشد ظفر

Oh, there is many a one in a dog's skin, who hath no name (and fame), yet is not without that cup (of Divine knowledge) in secret.
Give thy life for this cup, O son: how may victory be (won) without (spiritual) warfare and patience?

***

Nice köpek postuna bürünmüş adsız sansız kişiler var ki perde ardında şarapsız kalmazlar.
Oğul, bu şarap, için can ver. Savaşsız, sabırsız yenme olur mu hiç?

3, 211-212

جان بده از بهر این جام ای پسر
بی جهاد و صبر کی باشد ظفر

صبر کردن بهر این نبود حرج
صبر کن کالصبر مفتاح الفرج

Give thy life for this cup, O son: how may victory be (won) without (spiritual) warfare and patience?
To show patience for the sake of this is no hardship: show patience, for patience is the key to joy.

***

Oğul, bu şarap, için can ver. Savaşsız, sabırsız yenme olur mu hiç?
Bunun için sabır güç bir şey değildir. Sabret, sabır, güçlüklerin, sıkıntıların anahtarıdır.

3, 212-213

صبر کردن بهر این نبود حرج
صبر کن کالصبر مفتاح الفرج

زین کمین بی صبر و حزمی کس نرست
حزم را خود صبر آمد پا و دست

To show patience for the sake of this is no hardship: show patience, for patience is the key to joy.
From this ambush none escaped without some patience and prudence: to prudence, indeed, patience is the foot and hand.

***

Bunun için sabır güç bir şey değildir. Sabret, sabır, güçlüklerin, sıkıntıların anahtarıdır.
Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli ayağıdır.

زین کمین بی صبر و حزمی کس نرست
حزم را خود صبر آمد پا و دست

حزم کن از خورد کین زهرین گیاست
حزم کردن زور و نور انبیاست

From this ambush none escaped without some patience and prudence: to prudence, indeed, patience is the foot and hand.
Exercise prudence in eating (and drinking), for this (food and drink) is poisonous herbage: to exercise prudence is the strength and light of the prophets.

***

Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli ayağıdır.
İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme. İhtiyata riayet, peygamberlerin kuvvetinden, nurundandır.

حزم کن از خورد کین زهرین گیاست
حزم کردن زور و نور انبیاست

کاه باشد کو به هر بادی جهد
کوه کی مر باد را وزنی نهد

Exercise prudence in eating (and drinking), for this (food and drink) is poisonous herbage: to exercise prudence is the strength and light of the prophets.
He that jumps at every breath of wind is (like) straw, (but) how should the mountain attach any weight to the wind?

***

İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme. İhtiyata riayet, peygamberlerin kuvvetinden, nurundandır.
Her yelden oynayıp duran samandır. Dağ, hiç yele ehemmiyet verir mi?

3, 215-216

کاه باشد کو به هر بادی جهد
کوه کی مر باد را وزنی نهد

هر طرف غولی همی‌خواند ترا
کای برادر راه خواهی هین بیا

He that jumps at every breath of wind is (like) straw, (but) how should the mountain attach any weight to the wind?
On every side a ghoul is calling you—“Hark, O brother, (if) you wish (to find) the way, come (hither).

***

Her yelden oynayıp duran samandır. Dağ, hiç yele ehemmiyet verir mi?
Her yanda bir gulyabani, seni çağırır, “Kardeş, gel, yol istiyorsan işte buracıkta.

3, 216-217

هر طرف غولی همی‌خواند ترا
کای برادر راه خواهی هین بیا

ره نمایم همرهت باشم رفیق
من قلاووزم درین راه دقیق

On every side a ghoul is calling you—“Hark, O brother, (if) you wish (to find) the way, come (hither).
I will show (you) the way, I will be your kind fellow-traveller, I am the guide (for you) on this intricate path.”

***

Her yanda bir gulyabani, seni çağırır, “Kardeş, gel, yol istiyorsan işte buracıkta.
Yoldaş, sana yol göstereyim, yoldaşın olayım. Bu ince yolda ben sana kılavuzum” der.

ره نمایم همرهت باشم رفیق
من قلاووزم درین راه دقیق

نه قلاوزست و نه ره داند او
یوسفا کم رو سوی آن گرگ‌خو

I will show (you) the way, I will be your kind fellow-traveller, I am the guide (for you) on this intricate path."
She (the ghoul) is not the guide, and she does not know the way. O Joseph, do not go towards that wolfish one!

***

Yoldaş, sana yol göstereyim, yoldaşın olayım. Bu ince yolda ben sana kılavuzum" der.
Fakat ne kılavuzdur o, ne de yol bilir. Yusuf, o kurt huylunun yanına az var!

نه قلاوزست و نه ره داند او
یوسفا کم رو سوی آن گرگ‌خو

حزم این باشد که نفریبد ترا
چرب و نوش و دامهای این سرا

She (the ghoul) is not the guide, and she does not know the way. O Joseph, do not go towards that wolfish one!
Prudence is this, that you be not beguiled by the fat things and sweets and snares of the World;

***

Fakat ne kılavuzdur o, ne de yol bilir. Yusuf, o kurt huylunun yanına az var!
İhtiyat ona derler ki seni bu dünyanın yağlı, ballı şeyleri, bu âlemin tuzakları, hileleri aldatmasın.

حزم این باشد که نفریبد ترا
چرب و نوش و دامهای این سرا

که نه چربش دارد و نه نوش او
سحر خواند می‌دمد در گوش او

Prudence is this, that you be not beguiled by the fat things and sweets and snares of the World;
For she hath neither fat nor sweet: she chants spells of magic and breathes (them) into your ear,

***

İhtiyat ona derler ki seni bu dünyanın yağlı, ballı şeyleri, bu âlemin tuzakları, hileleri aldatmasın.
Çünkü bu âlemin ne tadı vardı, ne tuzu. Sihir okur da kulağına üfler durur.

که نه چربش دارد و نه نوش او
سحر خواند می‌دمد در گوش او

که بیا مهمان ما ای روشنی
خانه آن تست و تو آن منی

For she hath neither fat nor sweet: she chants spells of magic and breathes (them) into your ear,
Saying, "Come in as my guest, O light (of my eyes): the house is yours, and you are mine."

***

Çünkü bu âlemin ne tadı vardı, ne tuzu. Sihir okur da kulağına üfler durur.
"Ey nur gibi apaydın adam, ev senin sen de benimsin" der.

که بیا مهمان ما ای روشنی
خانه آن تست و تو آن منی

حزم آن باشد که گویی تخمه‌ام
یا سقیمم خسته‌ی این دخمه‌ام

Saying, “Come in as my guest, O light (of my eyes): the house is yours, and you are mine.”
Prudence is this, that you say (to her), “I have indigestion” or “I am ill, I am a sick man in this charnel-house”;

***

“Ey nur gibi apaydın adam, ev senin sen de benimsin” der.
İhtiyat ona derler ki “Midem dolgun tokum”, yahut “Hastayım, bu mezardan hastalandım”,

3, 222-223

حزم آن باشد که گویی تخمه‌ام
یا سقیمم خسته‌ی این دخمه‌ام

یا سرم دردست درد سر ببر
یا مرا خواندست آن خالو پسر

Prudence is this, that you say (to her), “I have indigestion” or “I am ill, I am a sick man in this charnel-house”;
Or “My head aches: take away my headache,” or “the son of my maternal uncle has invited me”—

***

İhtiyat ona derler ki “Midem dolgun tokum”, yahut “Hastayım, bu mezardan hastalandım”,
Yâhut “ Başım ağrıyor, sen bunu geçirmeye bak” yahut da “ Benim dayımın oğlu çağırdı, davetliyim” deyip başından savasın.

یا سرم دردست درد سر ببر
یا مرا خواندست آن خالو پسر

زانک یک نوشت دهد با نیشها
که بکارد در تو نوشش ریشها

Or "My head aches: take away my headache," or "the son of my maternal uncle has invited me"—
For she will give you one (draught of) honey (mixed) with (venomous) stings, so that her honey will plant in you (many) sores.

***

Yâhut " Başım ağrıyor, sen bunu geçirmeye bak" yahut da " Benim dayımın oğlu çağırdı, davetliyim" deyip başından savasın.
Çünkü bir şerbeti bile zehirlerle sunar, tatlısı vücudunda yaralar, bereler meydana getirir.

3, 224-225

زانک یک نوشت دهد با نیشها
که بکارد در تو نوشش ریشها

زر اگر پنجاه اگر شصتت دهد
ماهیا او گوشت در شستت دهد

For she will give you one (draught of) honey (mixed) with (venomous) stings, so that her honey will plant in you (many) sores.
Whether she give you fifty or sixty (pieces of) gold, she gives you, O fish, (nothing but) flesh on a hook.

***

Çünkü bir şerbeti bile zehirlerle sunar, tatlısı vücudunda yaralar, bereler meydana getirir.
Sana elli, altmış bile verse ey balık, o verdiği şey, oltada ettir.

3, 225-226

زر اگر پنجاه اگر شصتت دهد
ماهیا او گوشت در شستت دهد

گر دهد خود کی دهد آن پر حیل
جوز پوسیدست گفتار دغل

Whether she give you fifty or sixty (pieces of) gold, she gives you, O fish, (nothing but) flesh on a hook.
If she give, when does that deceitful one really give (aught)? The words of the swindler are (like) rotten walnuts.

***

Sana elli, altmış bile verse ey balık, o verdiği şey, oltada ettir.
Verdi, farz edelim, fakat o hilebaz nereden verecek? Hilebazın sözü çürümüş cevizdir.

3, 226-227

گر دهد خود کی دهد آن پر حیل
جوز پوسیدست گفتار دغل

ژغژغ آن عقل و مغزت را برد
صد هزاران عقل را یک نشمرد

If she give, when does that deceitful one really give (aught)? The words of the swindler are (like) rotten walnuts.
Their rattling robs you of understanding and brain and does not reckon myriads of understandings (even) as one.

***

Verdi, farz edelim, fakat o hilebaz nereden verecek? Hilebazın sözü çürümüş cevizdir.
Onun gürültüsü aklını alır, beynini altüst eder. Yüz binlerce aklı bile bir pula saymaz.

ژغژغ آن عقل و مغزت را برد
صد هزاران عقل را یک نشمرد

یار تو خرجین تست و کیسه‌ات
گر تو رامینی مجو جز ویسه‌ات

Their rattling robs you of understanding and brain and does not reckon myriads of understandings (even) as one.
(In travelling) your bag and your purse are your friend, (do not care for anything else): if you are Rámín, seek none but your Wísa.

***

Onun gürültüsü aklını alır, beynini altüst eder. Yüz binlerce aklı bile bir pula saymaz.
Dostun, kesendir, hurcundur, Ramin'sen Vise'den başkasını arama.

3, 228-229

یار تو خرجین تست و کیسه‌ات
گر تو رامینی مجو جز ویسه‌ات

ویسه و معشوق تو هم ذات تست
وین برونیها همه آفات تست

(In travelling) your bag and your purse are your friend, (do not care for anything else): if you are Rámín, seek none but your Wísa.
'Tis your essential self that is your Wísa and beloved, and all these external things are banes to you.

***

Dostun, kesendir, hurcundur, Ramin'sen Vise'den başkasını arama.
Vise de sensin, mâşukun da sen. Bu zâhiri şeylerin hepsi sana âfettir.

3, 229-230

ویسه و معشوق تو هم ذات تست
وین برونیها همه آفات تست

حزم آن باشد که چون دعوت کنند
تو نگویی مست و خواهان منند

’Tis your essential self that is your Wísa and beloved, and all these external things are banes to you.
Prudence is this, that when they (worldlings) invite you, you should not say, “They are enamoured and fond of me.”

***

Vise de sensin, mâşukun da sen. Bu zâhiri şeylerin hepsi sana âfettir.
İhtiyat ona derler ki seni davet ettiler mi bunlar, benim sarhoşum bunlar benim dostum, beni seviyorlar, beni istiyorlar demeyesin.

حزم آن باشد که چون دعوت کنند
تو نگویی مست و خواهان منند

دعوت ایشان صفیر مرغ دان
که کند صیاد در مکمن نهان

Prudence is this, that when they (worldlings) invite you, you should not say, “They are enamoured and fond of me.” Know that their invitation is (like) the bird's whistle which the fowler gives (while) concealed in (his) place of ambush:

***

İhtiyat ona derler ki seni davet ettiler mi bunlar, benim sarhoşum bunlar benim dostum, beni seviyorlar, beni istiyorlar demeyesin.
Davetlerini, kuşlara çalınan ıslık bil. Avcı, pusuda gizlidir de kuş gibi örter durur.

3, 231-232

دعوت ایشان صفیر مرغ دان
که کند صیاد در مکمن نهان

مرغ مرده پیش بنهاده که این
می‌کند این بانگ و آواز و حنین

Know that their invitation is (like) the bird's whistle which the fowler gives (while) concealed in (his) place of ambush:
He has put forward a dead b[#]d, (pretending) that this (bird) is making this plaintive noise and cry.

***

Davetlerini, kuşlara çalınan ıslık bil. Avcı, pusuda gizlidir de kuş gibi örter durur.
Önüne de seslenen, öten, çığıran budur zannını vermek için bir ölü kuş koymuş.

مرغ مرده پیش بنهاده که این
می‌کند این بانگ و آواز و حنین

مرغ پندارد که جنس اوست او
جمع آید بر دردشان پوست او

He has put forward a dead b[#]d, (pretending) that this (bird) is making this plaintive noise and cry.
The birds think he is one of their kind: they gather round, and he rends their skins—

***

Önüne de seslenen, öten, çığıran budur zannını vermek için bir ölü kuş koymuş.
Kuşlar… Onu kendi cinsinden sanıp toplanırlar. O da onların derilerini yüzer.

3, 233-234

مرغ پندارد که جنس اوست او
جمع آید بر دردشان پوست او

جز مگر مرغی که حزمش داد حق
تا نگردد گیج آن دانه و ملق

The birds think he is one of their kind: they gather round, and he rends their skins—
Except, no doubt, the bird on which God has bestowed prudence, so that it may not be fooled by that bait and enticement.

***

Kuşlar… Onu kendi cinsinden sanıp toplanırlar. O da onların derilerini yüzer.
Ancak Allah hangi kuşa ihtiyat ve tedbir duygusu vermişse o kuş o taneye, o tuzağa aldanıp gelmez.

3, 234-235

جز مگر مرغی که حزمش داد حق
تا نگردد گیج آن دانه و ملق

هست بی حزمی پشیمانی یقین
بشنو این افسانه را در شرح این

Except, no doubt, the bird on which God has bestowed prudence, so that it may not be fooled by that bait and enticement.
Imprudence is assuredly (attended by) repentance. Hear the following story in explanation of this.

***

Ancak Allah hangi kuşa ihtiyat ve tedbir duygusu vermişse o kuş o taneye, o tuzağa aldanıp gelmez.
İhtiyatsızlık, tedbirsizlik, pişmanlıktan ibarettir. Bunu anlatan şu hikâyeyi de dinle.

هست بی حزمی پشیمانی یقین
بشنو این افسانه را در شرح این

ای برادر بود اندر ما مضی
شهریی با روستایی آشنا

Imprudence is assuredly (attended by) repentance. Hear the following story in explanation of this.
In the past, O brother, there was a townsman (who was) intimate with a countryman.

***

İhtiyatsızlık, tedbirsizlik, pişmanlıktan ibarettir. Bunu anlatan şu hikâyeyi de dinle.
Kardeş, eskiden bir şehirliye köylünün tanışıklığı vardı.

ای برادر بود اندر ما مضی
شهریی با روستایی آشنا

روستایی چون سوی شهر آمدی
خرگه اندر کوی آن شهری زدی

In the past, O brother, there was a townsman (who was) intimate with a countryman.
Whenever the countryman came to town, he would pitch his tent in the street of the townsman.

***

Kardeş, eskiden bir şehirliye köylünün tanışıklığı vardı.
Köylü, şehre geldikçe şehirlinin mahallesine çadır kurar, evine kurulup otururdu.

روستایی چون سوی شهر آمدی
خرگه اندر کوی آن شهری زدی

دو مه و سه ماه مهمانش بدی
بر دکان او و بر خوانش بدی

Whenever the countryman came to town, he would pitch his tent in the street of the townsman.
He would be his guest for two or three months, he would be in his shop and at his table,

***

Köylü, şehre geldikçe şehirlinin mahallesine çadır kurar, evine kurulup otururdu.
İki ay, üç ay ona konuk olur, dükkânına geçer oturur, sofrasına çökerdi.

3, 238-239

دو مه و سه ماه مهمانش بدی
بر دکان او و بر خوانش بدی

هر حوایج را که بودش آن زمان
راست کردی مرد شهری رایگان

He would be his guest for two or three months, he would be in his shop and at his table,
And the townsman would provide, free of cost, everything that he wanted during that time.

***

İki ay, üç ay ona konuk olur, dükkânına geçer oturur, sofrasına çökerdi.
Şehirli, köylünün ne ihtiyacı varsa bedavaya yerine getirir, düzer koşardı.

هر حوایج را که بودش آن زمان
راست کردی مرد شهری رایگان

رو به شهری کرد و گفت ای خواجه تو
هیچ می‌نایی سوی ده فرجه‌جو

And the townsman would provide, free of cost, everything that he wanted during that time.
(Once) he turned to the townsman and said, "Sire, are you never coming to the country for a holiday?

***

Şehirli, köylünün ne ihtiyacı varsa bedavaya yerine getirir, düzer koşardı.
Köylü bir gün yüzünü şehirliye döndü de dedi ki: "A efendim, sen hiç köye gelmez, hiç seyre seyrana çıkmaz mısın?

رو به شهری کرد و گفت ای خواجه تو
هیچ می‌نایی سوی ده فرجه‌جو

الله الله جمله فرزندان بیار
کین زمان گلشنست و نوبهار

(Once) he turned to the townsman and said, "Sire, are you never coming to the country for a holiday?
Bring all your children, (I beg you) in God's name, for this is the time of the rose-garden and the springtide;

***

Köylü bir gün yüzünü şehirliye döndü de dedi ki: "A efendim, sen hiç köye gelmez, hiç seyre seyrana çıkmaz mısın?
Allah aşkına olsun bütün oğullarını getir. Şimdi tam gül mevsimi, ilkbahar.

الله الله جمله فرزندان بیار
کین زمان گلشنست و نوبهار

یا بتابستان بیا وقت ثمر
تا ببندم خدمتت را من کمر

Bring all your children, (I beg you) in God's name, for this is the time of the rose-garden and the springtide;
Or come in summer, in the fruit-season, that I may brace my belt to do you service.

***

Allah aşkına olsun bütün oğullarını getir. Şimdi tam gül mevsimi, ilkbahar.
Yahut da yazın meyve zamanı gel de hizmetine kemer kuşanayım.

3, 242-243

یا بتابستان بیا وقت ثمر
تا ببندم خدمتت را من کمر

خیل و فرزندان و قومت را بیار
در ده ما باش سه ماه و چهار

Or come in summer, in the fruit-season, that I may brace my belt to do you service.
Bring your retinue and your children and kinsfolk, and stay in our village three or four months,

***

Yahut da yazın meyve zamanı gel de hizmetine kemer kuşanayım.
Soyunu sopunu, çoluk çocuğunu, akrabalarını getir, köyümüzde üç, dört ay kal.

3, 243-244

خیل و فرزندان و قومت را بیار
در ده ما باش سه ماه و چهار

که بهاران خطه‌ی ده خوش بود
کشت‌زار و لاله‌ی دلکش بود

Bring your retinue and your children and kinsfolk, and stay in our village three or four months,
For in spring the countryside is pleasant; there are sown fields and lovely anemones.”

***

Soyunu sopunu, çoluk çocuğunu, akrabalarını getir, köyümüzde üç, dört ay kal.
Bahar çağında köy pek hoş olur, çayırlık, çimenlik, gönle ferah veren gönül çeken lâlelik kesilir”

3, 244-245

که بهاران خطه‌ی ده خوش بود
کشتزار و لاله‌ی دلکش بود

وعده دادی شهری او را دفع حال
تا بر آمد بعد وعده هشت سال

For in spring the countryside is pleasant; there are sown fields and lovely anemones.”
The townsman was (always) putting him off with promises, until eight years had elapsed since the (first) promise (was given).

***

Bahar çağında köy pek hoş olur, çayırlık, çimenlik, gönle ferah veren gönül çeken lâlelik kesilir”
Şehirli, başından savmak için ona vaatte bulundu, vaadinin üstünden de sekiz yıl geçti.

3, 245-246

وعده دادی شهری او را دفع حال
تا بر آمد بعد وعده هشت سال

او بهر سالی همی‌گفتی که کی
عزم خواهی کرد کامد ماه دی

The townsman was (always) putting him off with promises, until eight years had elapsed since the (first) promise (was given).
Every year he (the countryman) would say, “When will you set out on the journey?—for the month of December is (already) come,”

***

Şehirli, başından savmak için ona vaatte bulundu, vaadinin üstünden de sekiz yıl geçti.
Köylü, her yıl “Ne vakit geleceksin. Kış gelip çattı” der,

3, 246-247

او بهر سالی همی‌گفتی که کی
عزم خواهی کرد کامد ماه دی

او بهانه ساختی کامسال‌مان
از فلان خطه بیامد میهمان

Every year he (the countryman) would say, “When will you set out on the journey?—for the month of December is (already) come,”
And he (the townsman) would make an excuse, saying, “This year we have a guest who has come from such and such a district;

***

Köylü, her yıl “Ne vakit geleceksin. Kış gelip çattı” der,
O da “Bu yıl filan yerden konuk geldi.

3, 247-248

او بهانه ساختی کامسال‌مان
از فلان خطه بیامد میهمان

سال دیگر گر توانم وا رهید
از مهمات آن طرف خواهم دوید

And he (the townsman) would make an excuse, saying, “This year we have a guest who has come from such and such a district;
(But) next year I will run (down) to that part (of the country), if I can escape from the pressing affairs (which keep me at home).”

***

O da “Bu yıl filan yerden konuk geldi.
Müsaade edin de gelecek yıl, işten, güçten kurtulursam gelirim” der,

سال دیگر گر توانم وا رهید
از مهمات آن طرف خواهم دوید

گفت هستند آن عیالم منتظر
بهر فرزندان تو ای اهل بر

(But) next year I will run (down) to that part (of the country), if I can escape from the pressing affairs (which keep me at home).”
He (the countryman) said, “My family are (anxiously) expecting your children, O benefactor.”

***

Müsaade edin de gelecek yıl, işten, güçten kurtulursam gelirim” der,
Köylü “ Ailem, ey kerem sahibi, çoluğunu, çocuğunu bekleyip duruyor” diye karşılık verirdi.

3, 249-250

گفت هستند آن عیالم منتظر
بهر فرزندان تو ای اهل بر

باز هر سالی چو لکلک آمدی
تا مقیم قبه‌ی شهری شدی

He (the countryman) said, “My family are (anxiously) expecting your children, O benefactor.”
Every year he was coming back, like the stork, to reside in the townsman's pavilion,

***

Köylü “ Ailem, ey kerem sahibi, çoluğunu, çocuğunu bekleyip duruyor” diye karşılık verirdi.
Her yıl leylek gelince köylü de gelir, şehirlinin evine konardı.

3, 250-251

باز هر سالی چو لکلک آمدی
تا مقیم قبه‌ی شهری شدی

خواجه هر سالی ز زر و مال خویش
خرج او کردی گشادی بال خویش

Every year he was coming back, like the stork, to reside in the townsman's pavilion,
And every year the Khwája would expend his gold and wealth upon him and open his wings (wide).

***

Her yıl leylek gelince köylü de gelir, şehirlinin evine konardı.
Şehirli, her yıl altınından, malından köylüye harceder, onun üstüne kanat gererdi.

3, 251-252

خواجه هر سالی ز زر و مال خویش
خرج او کردی گشادی بال خویش

آخرین کرت سه ماه آن پهلوان
خوان نهادش بامدادان و شبان

And every year the Khwája would expend his gold and wealth upon him and open his wings (wide).
On the last occasion, that paladin set dishes (of food) before him at morn and eve for three months.

***

Şehirli, her yıl altınından, malından köylüye harceder, onun üstüne kanat gererdi.
Nihayet son defa o yiğit köylü, tam üç ay şehirliye misafir oldu, o da, ona sabah akşam sofra yaydı, yedirdi, içirdi.

آخرین کرت سه ماه آن پهلوان
خوان نهادش بامدادان و شبان

از خجالت باز گفت او خواجه را
چند وعده چند بفریبی مرا

On the last occasion, that paladin set dishes (of food) before him at morn and eve for three months.
From shame he again said to the Khwája, “How long (nothing but) promises? How long will you deceive me?”

***

Nihayet son defa o yiğit köylü, tam üç ay şehirliye misafir oldu, o da, ona sabah akşam sofra yaydı, yedirdi, içirdi.
Köylü, utanıp yine “Efendim, kaç keredir vadettin, beni kaç kere beni kaç keredir aldattın bu, niceyedir?” dedi.

از خجالت باز گفت او خواجه را
چند وعده چند بفریبی مرا

گفت خواجه جسم و جانم وصل‌جوست
لیک هر تحویل اندر حکم هوست

From shame he again said to the Khwája, "How long (nothing but) promises? How long will you deceive me?"
The Khwája said, "My body and soul are eager for the meeting, but every change depends on the decree of Him (God).

***

Köylü, utanıp yine "Efendim, kaç keredir vadettin, beni kaç kere beni kaç keredir aldattın bu, niceyedir?" dedi.
Şehirli dedi ki: "Canım da, bedenim de buluşmayı isteyip duruyor ama her hareket, onun takdiriyle.

3, 254-255

گفت خواجه جسم و جانم وصل‌جوست
لیک هر تحویل اندر حکم هوست

آدمی چون کشتی است و بادبان
تا کی آرد باد را آن بادران

The Khwája said, “My body and soul are eager for the meeting, but every change depends on the decree of Him (God).
Man is like a ship or sail: (he must wait) to see when the Driver of the wind shall send the (favourable) breeze.”

***

Şehirli dedi ki: “Canım da, bedenim de buluşmayı isteyip duruyor ama her hareket, onun takdiriyle.
İnsan yelkenli gemiye benzer. Rüzgârı estiren bakalım onu ne yana sürecek?”

3, 255-256

آدمی چون کشتی است و بادبان
تا کی آرد باد را آن بادران

باز سوگندان بدادش کای کریم
گیر فرزندان بیا بنگر نعیم

Man is like a ship or sail: (he must wait) to see when the Driver of the wind shall send the (favourable) breeze."
Once more he (the countryman) adjured him, crying, "O generous man, take your children and come and behold the pleasures (of the country)."

***

İnsan yelkenli gemiye benzer. Rüzgârı estiren bakalım onu ne yana sürecek?"
Köylü, yine şehirliye antlar vererek " Ey kerem sahibi, çoluğunu çocuğunu al, gel de ikramı gör" deyip.

باز سوگندان بدادش کای کریم
گیر فرزندان بیا بنگر نعیم

دست او بگرفت سه کرت بعهد
کالله زو بیا بنمای جهد

Once more he (the countryman) adjured him, crying, “O generous man, take your children and come and behold the pleasures (of the country).”
He took his hand three times in covenant, saying, “In God's name, come quickly, make the utmost effort!”

***

Köylü, yine şehirliye antlar vererek “ Ey kerem sahibi, çoluğunu çocuğunu al, gel de ikramı gör” deyip.
Elini tuttu. Üç kere ant verdi, “Allah için olsun gayret et, tez gel” dedi.

3, 257-258

دست او بگرفت سه کرت بعهد
کالله زو بیا بنمای جهد

بعد ده سال و بهر سالی چنین
لابه‌ها و وعده‌های شکرین

He took his hand three times in covenant, saying, “In God's name, come quickly, make the utmost effort!”
After ten years—and every year the same sugared entreaties and promises—

***

Elini tuttu. Üç kere ant verdi, “Allah için olsun gayret et, tez gel” dedi.
Bunun üstüne on yıl geçti. Her yıl böyle lâflar eder, tatlı tatlı vaatlerde bulunurdu.

بعد ده سال و بهر سالی چنین
لابه‌ها و وعده‌های شکرین

کودکان خواجه گفتند ای پدر
ماه و ابر و سایه هم دارد سفر

After ten years—and every year the same sugared entreaties and promises—
The Khwája's children said, "O father, the moon and the clouds and the shadows too have their journeys.

***

Bunun üstüne on yıl geçti. Her yıl böyle lâflar eder, tatlı tatlı vaatlerde bulunurdu.
Şehirlinin çocukları "Baba ay da sefer eder, bulut da gölge de.

کودکان خواجه گفتند ای پدر
ماه و ابر و سایه هم دارد سفر

حقها بر وی تو ثابت کرده‌ای
رنجها در کار او بس برده‌ای

The Khwája's children said, “O father, the moon and the clouds and the shadows too have their journeys.
You have laid obligations on him, you have taken great pains on his account,

***

Şehirlinin çocukları “Baba ay da sefer eder, bulut da gölge de.
Köylü bunca hakkın geçti. Onun için nice zahmetler çektin.

حقها بر وی تو ثابت کرده‌ای
رنجها در کار او بس برده‌ای

او همی‌خواهد که بعضی حق آن
وا گزارد چون شوی تو میهمان

You have laid obligations on him, you have taken great pains on his account,
And he wishes to repay some part of that obligation when you become his guest.

***

Köylü bunca hakkın geçti. Onun için nice zahmetler çektin.
O da, sen ona konuk olasın da hiç olmazsa bu hakların bir kısmını olsun ödemek ister.

3, 261-262

او همی‌خواهد که بعضی حق آن
وا گزارد چون شوی تو میهمان

بس وصیت کرد ما را او نهان
که کشیدش سوی ده لابه‌کنان

And he wishes to repay some part of that obligation when you become his guest.
He gave us many injunctions in secret: ‘Bring him to the country,’ said he, ‘coaxing (him to come).’”

***

O da, sen ona konuk olasın da hiç olmazsa bu hakların bir kısmını olsun ödemek ister.
Bize, onu kandırın, köye getirin diye gizlice birçok ricalarda bulundu” dediler.

3, 262-263

بس وصیت کرد ما را او نهان
که کشیدش سوی ده لابه‌کنان

گفت حقست این ولی ای سیبویه
اتق من شر من احسنت الیه

He gave us many injunctions in secret: ‘Bring him to the country,’ said he, ‘coaxing (him to come).’”
He (the townsman) said, “This is true, but, O Síbawayh, be on thy guard against the malice of him to whom thou hast shown kindness.

***

Bize, onu kandırın, köye getirin diye gizlice birçok ricalarda bulundu” dediler.
Şehirli dedi ki: “Yavrucuğum, doğru ama iyilik ettiğin kişinin şerrinden sakın demişler.

3, 263-264

گفت حقست این ولی ای سیبویه
اتق من شر من احسنت الیه

دوستی تخم دم آخر بود
ترسم از وحشت که آن فاسد شود

He (the townsman) said, "This is true, but, O Síbawayh, be on thy guard against the malice of him to whom thou hast shown kindness.
Love is the seed (that bears fruit at the moment) of the last breath: I fear that it may be corrupted by estrangement."

***

Şehirli dedi ki: "Yavrucuğum, doğru ama iyilik ettiğin kişinin şerrinden sakın demişler.
Dostluk, son demdedir. Korkarım ki bir şey olur da tohum bozulur"

3, 264-265

دوستی تخم دم آخر بود
ترسم از وحشت که آن فاسد شود

صحبتی باشد چو شمشیر قطوع
همچو دی در بوستان و در زروع

Love is the seed (that bears fruit at the moment) of the last breath: I fear that it may be corrupted by estrangement.”
There is a friendship like a cutting sword, (destructive) as December in the gardens and cornfields;

***

Dostluk, son demdedir. Korkarım ki bir şey olur da tohum bozulur”
Sohbet vardır, keskin bir kılıca benzer, bostanı, ekini kış gibi kesip biçer.

3, 265-266

صحبتی باشد چو شمشیر قطوع
همچو دی در بوستان و در زروع

صحبتی باشد چو فصل نوبهار
زو عمارتها و دخل بی‌شمار

There is a friendship like a cutting sword, (destructive) as December in the gardens and cornfields;
There is a friendship like the season of spring, whence (come) restorations and produce incalculable.

***

Sohbet vardır, keskin bir kılıca benzer, bostanı, ekini kış gibi kesip biçer.
Sohbet vardır, ilkbahar gibidir. Her tarafı yapar, sayısız meyveler verir.

3, 266-267

صحبتی باشد چو فصل نوبهار
زو عمارتها و دخل بی‌شمار

حزم آن باشد که ظن بد بری
تا گریزی و شوی از بد بری

There is a friendship like the season of spring, whence (come) restorations and produce incalculable.
Prudence is this, that you think evil, so that you may flee and become quit of evil.

***

Sohbet vardır, ilkbahar gibidir. Her tarafı yapar, sayısız meyveler verir.
İhtiyat ve tedbir ona derler ki kötü zannı gideresin, kaçıp kötülüklerden kurtulasın.

3, 267-268

حزم آن باشد که ظن بد بری
تا گریزی و شوی از بد بری

حزم س الظن گفتست آن رسول
هر قدم را دام می‌دان ای فضول

Prudence is this, that you think evil, so that you may flee and become quit of evil.
The Prophet has said, “Prudence is (consists in) thinking evil”: know that for every footstep there is a snare, O fool!

***

İhtiyat ve tedbir ona derler ki kötü zannı gideresin, kaçıp kötülüklerden kurtulasın.
Peygamber, “Tedbir sui zandır” dedi. A boşboğaz, her adımı bir tuzak bil.

3, 268-269

حزم س الظن گفتست آن رسول
هر قدم را دام می‌دان ای فضول

روی صحرا هست هموار و فراخ
هر قدم دامیست کم ران اوستاخ

The Prophet has said, “Prudence is (consists in) thinking evil”: know that for every footstep there is a snare, O fool!
The surface of the plateau is level and broad, (but at) every step there is a snare: do not advance boldly.

***

Peygamber, “Tedbir sui zandır” dedi. A boşboğaz, her adımı bir tuzak bil.
Sahranın yüzü dümdüz ve geniştir ama her adımda bir tuzak var, küstahça koşmayı bırak.

3, 269-270

روی صحرا هست هموار و فراخ
هر قدم دامیست کم ران اوستاخ

آن بز کوهی دود که دام کو
چون بتازد دامش افتد در گلو

The surface of the plateau is level and broad, (but at) every step there is a snare: do not advance boldly.
The mountain-goat runs on, saying, “Where is the snare?” As it speeds onward, the snare lights on its throat.

***

Sahranın yüzü dümdüz ve genişti̇r ama her adımda bir tuzak var, küstahça koşmayı bırak.
Dağ keçisi “Nerde tuzak?” diye koşar, fakat yürüdü mü tuzağa düşer, boğazından yakalanır.

3, 270-271

آن بز کوهی دود که دام کو
چون بتازد دامش افتد در گلو

آنک می‌گفتی که کو اینک ببین
دشت می‌دیدی نمی‌دیدی کمین

The mountain-goat runs on, saying, “Where is the snare?” As it speeds onward, the snare lights on its throat.
O thou who saidst “Where?” look and see! Thou sawest the plain, (but) thou didst not see the ambush.

***

Dağ keçisi “Nerde tuzak?” diye koşar, fakat yürüdü mü tuzağa düşer, boğazından yakalanır.
Nerde tuzak diyordun ya, işte buracıkta, bak da gör. Ovayı gördün ama tuzağı görmedin.

3, 271-272

آنک می‌گفتی که کو اینک ببین
دشت می‌دیدی نمی‌دیدی کمین

بی کمین و دام و صیاد ای عیار
دنبه کی باشد میان کشت‌زار

O thou who saidst “Where?” look and see! Thou sawest the plain, (but) thou didst not see the ambush.
Without ambush and snare and hunter, O cunning one, how should there be a sheep's tail (laid in a trap) amidst the cornfield?

***

Nerde tuzak diyordun ya, işte buracıkta, bak da gör. Ovayı gördün ama tuzağı görmedin.
A şaşkın, çayırlıkta tuzak, pusu ve avcı olmadıkça kuyruk mu olur?

3, 272-273

بی کمین و دام و صیاد ای عیار
دنبه کی باشد میان کشت‌زار

آنک گستاخ آمدند اندر زمین
استخوان و کله‌هاشان را ببین

Without ambush and snare and hunter, O cunning one, how should there be a sheep's tail (laid in a trap) amidst the cornfield?
They that came along boldly on the earth—see their bones and skulls!

***

A şaşkın, çayırlıkta tuzak, pusu ve avcı olmadıkça kuyruk mu olur?
Bu yere küstahça gelenlerin kemiklerini, kellelerini gör!

3, 273-274

آنک گستاخ آمدند اندر زمین
استخوان و کله‌هاشان را ببین

چون به گورستان روی ای مرتضا
استخوانشان را بپرس از ما مضی

They that came along boldly on the earth—see their bones and skulls!
When you go to the graveyard, O you with whom God is pleased, ask their bones concerning that which is past,

***

Bu yere küstahça gelenlerin kemiklerini, kellelerini gör!
Ey seçilmiş kişi, mezarlığa var da onların kemiklerine başlarından geçenleri sor!

3, 274-275

چون به گورستان روی ای مرتضا
استخوانشان را بپرس از ما مضی

تا بظاهر بینی آن مستان کور
چون فرو رفتند در چاه غرور

When you go to the graveyard, O you with whom God is pleased, ask their bones concerning that which is past,
That you may see clearly how those blind intoxicated men went down into the pit of delusion.

***

Ey seçilmiş kişi, mezarlığa var da onların kemiklerine başlarından geçenleri sor!
O kör sarhoşlara bak da aldanış kuyusuna baş aşağı nasıl düştüler, açıkça gör!

3, 275-276

تا بظاهر بینی آن مستان کور
چون فرو رفتند در چاه غرور

چشم اگر داری تو کورانه میا
ور نداری چشم دست آور عصا

That you may see clearly how those blind intoxicated men went down into the pit of delusion.
If you have eyes, do not walk blindly; and if you have not eyes, take a staff in your hand.

***

O kör sarhoşlara bak da aldanış kuyusuna baş aşağı nasıl düştüler, açıkça gör!
Gözün varsa körcesine gelme, gözün yoksa eline bir sopa al.

3, 276-277

چشم اگر داری تو کورانه میا
ور نداری چشم دست آور عصا

آن عصای حزم و استدلال را
چون نداری دید می‌کن پیشوا

If you have eyes, do not walk blindly; and if you have not eyes, take a staff in your hand.
When you have not the staff of prudence and judgement, make the (seer's) eye your leader;

***

Gözün varsa körcesine gelme, gözün yoksa eline bir sopa al.
Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa bir gözlüyü kılavuz edin.

3, 277-278

آن عصای حزم و استدلال را
چون نداری دید می‌کن پیشوا

ور عصای حزم و استدلال نیست
بی عصاکش بر سر هر ره مه‌ایست

When you have not the staff of prudence and judgement, make the (seer's) eye your leader;
And if there is no staff of prudence and judgement, do not stand on every road without a guide.

***

Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa bir gözlüyü kılavuz edin.
Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa kılavuzsuz her yolun başında durma.

3, 278-279

ور عصای حزم و استدلال نیست
بی عصاکش بر سر هر ره مه‌ایست

گام زان سان نه که نابینا نهد
تا که پا از چاه و از سگ وا رهد

And if there is no staff of prudence and judgement, do not stand on every road without a guide.
Step in the same fashion as a blind man steps, in order that your foot may escape from the pit and the dog.

***

Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa kılavuzsuz her yolun başında durma.
Körün adım atması gibi ihtiyatla adım at da ayağın kuyudan da kurtulsun, köpekten de.

3, 279-280

گام زان سان نه که نابینا نهد
تا که پا از چاه و از سگ وا رهد

لرز لرزان و بترس و احتیاط
می‌نهد پا تا نیفتد در خباط

Step in the same fashion as a blind man steps, in order that your foot may escape from the pit and the dog.
He (the blind man) plants his foot tremblingly and with fear and precaution, so that he may not fall into derangement.

***

Körün adım atması gibi ihtiyatla adım at da ayağın kuyudan da kurtulsun, köpekten de.
Kör, bir kazaya uğramayayım diye titreye, titreye korkar ve ihtiyatlı adım atar.

لرز لرزان و بترس و احتیاط
می‌نهد پا تا نیفتد در خباط

ای ز دودی جسته در ناری شده
لقمه جسته لقمه‌ی ماری شده

He (the blind man) plants his foot tremblingly and with fear and precaution, so that he may not fall into derangement.
O you who have jumped away from some smoke and fallen into a fire, you who have sought a mouthful (of food) and become a mouthful for a snake,

***

Kör, bir kazaya uğramayayım diye titreye, titreye korkar ve ihtiyatlı adım atar.
Ey dumandan kaçıp ateşe düşen… Lokma ararken yılana lokma olan,

3, 281-282

ای ز دودی جسته در ناری شده
لقمه جسته لقمه‌ی ماری شده

تو نخواندی قصه‌ی اهل سبا
یا بخواندی و ندیدی جز صدا

O you who have jumped away from some smoke and fallen into a fire, you who have sought a mouthful (of food) and become a mouthful for a snake,
You have not read the story of the people of Sabá, or you have read it and seen (heard) naught but the echo.

***

Ey dumandan kaçıp ateşe düşen... Lokma ararken yılana lokma olan,
Seba halkının macerasını okumadın mı? Belki de okudun... Okudun ama sesten başka bir şey duymadın.

3, 282-283

تو نخواندی قصه‌ی اهل سبا
یا بخواندی و ندیدی جز صدا

از صدا آن کوه خود آگاه نیست
سوی معنی هوش که را راه نیست

You have not read the story of the people of Sabá, or you have read it and seen (heard) naught but the echo. The mountain itself (which produces the echo) is not aware of the echo: the mind of the mountain hath no way (of access) to the meaning.

***

Seba halkının macerasını okumadın mı? Belki de okudun... Okudun ama sesten başka bir şey duymadın.
O dağ, sesi anlamaz ki... Dağın aklı manaya gidemez ki.

3, 283-284

از صدا آن کوه خود آگاه نیست
سوی معنی هوش که را راه نیست

او همی بانگی کند بی گوش و هوش
چون خمش کردی تو او هم شد خموش

The mountain itself (which produces the echo) is not aware of the echo: the mind of the mountain hath no way (of access) to the meaning.
Without ear and mind, it goes on making a noise; when you are silent, it also becomes silent.

***

O dağ, sesi anlamaz ki... Dağın aklı manaya gidemez ki.
Dağ, akılsız, kulaksız ses verir durur. Fakat sen sustun mu o da susar.

3, 284-285

او همی بانگی کند بی گوش و هوش
چون خمش کردی تو او هم شد خموش

داد حق اهل سبا را بس فراغ
صد هزاران قصر و ایوانها و باغ

Without ear and mind, it goes on making a noise; when you are silent, it also becomes silent.
God bestowed on the people of Sabá much ease—myriads of castles and palaces and orchards.

***

Dağ, akılsız, kulaksız ses verir durur. Fakat sen sustun mu o da susar.
Allah Seba'lılara pek büyük bir genişlik ve rahatlık verdi, yüz binlerce köşk, hayvan ve bağ ihsan etti.

3, 285-286

داد حق اهل سبا را بس فراغ
صد هزاران قصر و ایوانها و باغ

شکر آن نگزاردند آن بد رگان
در وفا بودند کمتر از سگان

God bestowed on the people of Sabá much ease—myriads of castles and palaces and orchards.
(But) those bad-natured ones rendered no thanks for that (bounty): in fidelity they were less than dogs.

***

Allah Seba’lılara pek büyük bir genişlik ve rahatlık verdi, yüz binlerce köşk, hayvan ve bağ ihsan etti.
O kötü yaradılışlı adamlar buna şükretmediler. Vefada köpekten de aşağı oldular.

3, 286-287

شکر آن نگزاردند آن بد رگان
در وفا بودند کمتر از سگان

مر سگی را لقمه‌ی نانی ز در
چون رسد بر در همی‌بندد کمر

(But) those bad-natured ones rendered no thanks for that (bounty): in fidelity they were less than dogs.
When to a dog there comes from the door a piece of bread, he will gird up his loins at the door.

***

O kötü yaradılışlı adamlar buna şükretmediler. Vefada köpekten de aşağı oldular.
Köpeğe bir kapıdan bir lokma ekmek verilse o kapıya bağlanır, hizmetkâr olur.

3, 287-288

مر سگی را لقمه‌ی نانی ز در
چون رسد بر در همی‌بندد کمر

پاسبان و حارس در می‌شود
گرچه بر وی جور و سختی می‌رود

When to a dog there comes from the door a piece of bread, he will gird up his loins at the door.
He will become the watcher and guardian of the door, even though violence and hard treatment befall him.

***

Köpeğe bir kapıdan bir lokma ekmek verilse o kapıya bağlanır, hizmetkâr olur.
Kapıya bekçi kesilir. Ona eziyet edilse yiyeceği lâyıkıyla verilmese bile o kapıyı bırakmaz.

3, 288-289

پاسبان و حارس در می‌شود
گرچه بر وی جور و سختی می‌رود

هم بر آن در باشدش باش و قرار
کفر دارد کرد غیری اختیار

He will become the watcher and guardian of the door, even though violence and hard treatment befall him.
Still will he stay and abide at that door: he will deem it ingratitude to prefer another.

***

Kapıya bekçi kesilir. Ona eziyet edilse yiyeceği lâyıkıyla verilmese bile o kapıyı bırakmaz.
Orada karar eder, başka bir kapıya gitmez.

3, 289-290

هم بر آن در باشدش باش و قرار
کفر دارد کرد غیری اختیار

ور سگی آید غریبی روز و شب
آن سگانش می‌کنند آن دم ادب

Still will he stay and abide at that door: he will deem it ingratitude to prefer another.
And (again), if a strange dog come by day or night (to a quarter of the town), the dogs there will at once teach him a lesson,

***

Orada karar eder, başka bir kapıya gitmez.
Oraya bir garip köpek gelse oradaki köpekler, onu gece gündüz tedibederler.

ور سگی آید غریبی روز و شب
آن سگانش می‌کنند آن دم ادب

که برو آنجا که اول منزلست
حق آن نعمت گروگان دلست

And (again), if a strange dog come by day or night (to a quarter of the town), the dogs there will at once teach him a lesson,
Saying, “Begone to the place that is thy first lodging: obligation for that kindness is the heart's pledge (which it must redeem).”

***

Oraya bir garip köpek gelse oradaki köpekler, onu gece gündüz tedibederler.
İlk konağına git. Oradan nimetlendin, o nimetin hakkı, gönlünü oraya rehin etmendir derler.

3, 291-292

که برو آنجا که اول منزلست
حق آن نعمت گروگان دلست

می‌گزندش که برو بر جای خویش
حق آن نعمت فرو مگذار بیش

Saying, “Begone to the place that is thy first lodging: obligation for that kindness is the heart's pledge (which it must redeem).”
They will bite him, saying, “Begone to thy place, do not any more leave (unpaid) the obligation for that kindness.”

***

İlk konağına git. Oradan nimetlendin, o nimetin hakkı, gönlünü oraya rehin etmendir derler.
Yerine git, o nimetin hakkını bundan fazla terk etme diye onu ısırırlar.

می‌گزندش که برو بر جای خویش
حق آن نعمت فرو مگذار بیش

از در دل و اهل دل آب حیات
چند نوشیدی و وا شد چشمهات

They will bite him, saying, “Begone to thy place, do not any more leave (unpaid) the obligation for that kindness.”
From the door of the spirit and spiritual men how long didst thou drink the water of life, and thine eyes were opened!

***

Yerine git, o nimetin hakkını bundan fazla terk etme diye onu ısırırlar.
Sen de gönül ve gönül ehlinin kapısından bir hayli âbıhayat içtin, gözlerin açıldı.

3, 293-294

از در دل و اهل دل آب حیات
چند نوشیدی و وا شد چشمهات

بس غذای سکر و وجد و بی‌خودی
از در اهل دلان بر جان زدی

From the door of the spirit and spiritual men how long didst thou drink the water of life, and thine eyes were opened!
Much food from the door of the spiritual, (in the form) of (mystical) intoxication and ecstasy and selflessness, didst thou cast upon thy soul.

***

Sen de gönül ve gönül ehlinin kapısından bir hayli âbıhayat içtin, gözlerin açıldı.
Canın, ehlin diller gönlünden nice şükür, vecit ve kendinden geçiş gıdaları yedi.

بس غذای سکر و وجد و بی‌خودی
از در اهل دلان بر جان زدی

باز این در را رها کردی ز حرص
گرد هر دکان همی‌گردی ز حرص

Much food from the door of the spiritual, (in the form) of (mystical) intoxication and ecstasy and selflessness, didst thou cast upon thy soul.
Afterwards, through greed, thou didst abandon that door, and (now) thou art going round about every shop, like a bear.

***

Canın, ehlin diller gönlünden nice şükür, vecit ve kendinden geçiş gıdaları yedi.
Sonra da yine hırs yüzünden bu kapıyı bıraktın, hırs yüzünden her dükkânın etrafında dönüp dolaşmadasın.

3, 295-296

باز این در را رها کردی ز حرص
گرد هر دکان همی‌گردی ز حرص

بر در آن منعمان چرب‌دیگ
می‌دوی بهر ثرید مردریگ

Afterwards, through greed, thou didst abandon that door, and (now) thou art going round about every shop, like a bear.
For the sake of worthlesstharídthou art running to the doors of those (worldly) patrons whose pots are (full of) fat.

***

Sonra da yine hırs yüzünden bu kapıyı bıraktın, hırs yüzünden her dükkânın etrafında dönüp dolaşmadasın.
O çömleği yağlı ihsan sahiplerinin kapısına, arda kalasıca bir tirit için koşup duruyorsun.

3, 296-297

بر در آن منعمان چرب‌دیگ
می‌دوی بهر ثرید مردریگ

چربش اینجا دان که جان فربه شود
کار نااومید اینجا به شود

For the sake of worthlesstharídthou art running to the doors of those (worldly) patrons whose pots are (full of) fat. Know that here (where the saints abide) the (meaning of) “fat” is that the soul becomes fat (flourishing), and (know that) here the plight of the desperate is made good.

***

O çömleği yağlı ihsan sahiplerinin kapısına, arda kalasıca bir tirit için koşup duruyorsun.
Bil ki can, asıl burada yağlanır, ümitsiz bir hâle düşenin işi burada düzelir.

3, 297-298

چربش اینجا دان که جان فربه شود
کار نااومید اینجا به شود

صومعه‌ی عیسیست خوان اهل دل
هان و هان ای مبتلا این در مهل

Know that here (where the saints abide) the (meaning of) “fat” is that the soul becomes fat (flourishing), and (know that) here the plight of the desperate is made good.
The table of the spiritual is (like) the cell of Jesus: O afflicted one, beware, beware! Do not forsake this door!

***

Bil ki can, asıl burada yağlanır, ümitsiz bir hâle düşenin işi burada düzelir.
İsa’nın ibadet yeri, gönül ehlinin sofrasıdır. Kendine gel, kendine ey derde müptelâ, sakın bu kapıyı bırakma.

3, 298-299

صومعه‌ی عیسیست خوان اهل دل
هان و هان ای مبتلا این در مهل

جمع گشتندی ز هر اطراف خلق
از ضریر و لنگ و شل و اهل دلق

The table of the spiritual is (like) the cell of Jesus: O afflicted one, beware, beware! Do not forsake this door!
From all sides the people would gather—blind and lame and palsied and clothed in rags—

***

İsa’nın ibadet yeri, gönül ehlinin sofrasıdır. Kendine gel, kendine ey derde müptelâ, sakın bu kapıyı bırakma.
Halk her taraftan toplanır, kör, çolak, kötürüm, topal… Hepsi.

3, 299-300

جمع گشتندی ز هر اطراف خلق
از ضریر و لنگ و شل و اهل دلق

بر در آن صومعه‌ی عیسی صباح
تا بدم اوشان رهاند از جناح

From all sides the people would gather—blind and lame and palsied and clothed in rags—
At the door of the cell of Jesus in the morning, that he by his breath might deliver them from tribulation.

***

Halk her taraftan toplanır, kör, çolak, kötürüm, topal... Hepsi.
Sabahleyin İsa’nın ibadet ettiği yerin kapısına gelir, onun nefesiyle illetten kurtulmayı umarak bekleşirdi.

بر در آن صومعه‌ی عیسی صباح
تا بدم اوشان رهاند از جناح

او چو فارغ گشتی از اوراد خویش
چاشتگه بیرون شدی آن خوب‌کیش

At the door of the cell of Jesus in the morning, that he by his breath might deliver them from tribulation.
As soon as he finished his litanies, that man of goodly religion (Jesus) would go forth at morning tide,

***

Sabahleyin İsa’nın ibadet ettiği yerin kapısına gelir, onun nefesiyle illetten kurtulmayı umarak bekleşirdi.
İsa, o güzel gidişli, evradını bitirince kuşluk çağı dışarı çıkar.

3, 301-302

او چو فارغ گشتی از اوراد خویش
چاشتگه بیرون شدی آن خوب‌کیش

جوق جوقی مبتلا دیدی نزار
شسته بر در در امید و انتظار

As soon as he finished his litanies, that man of goodly religion (Jesus) would go forth at morning tide,
And would see troops of afflicted feeble folk seated at the door in hope and expectancy.

***

İsa, o güzel gidişli, evradını bitirince kuşluk çağı dışarı çıkar.
Zayıf, perişan birçok dertlinin şifa ümidiyle kapıya oturup bekleştiğini görür.

جوق جوقی مبتلا دیدی نزار
شسته بر در در امید و انتظار

گفتی ای اصحاب آفت از خدا
حاجت این جملگانتان شد روا

And would see troops of afflicted feeble folk seated at the door in hope and expectancy.
(Then) he would say, “O ye that are smitten, the wants of all you here present have been granted by God.

***

Zayıf, perişan birçok dertlinin şifa ümidiyle kapıya oturup bekleştiğini görür.
Dua ederde “Allah, hepinizin muradını verdi, maksatlarınıza eriştiniz.

3, 303-304

گفتی ای اصحاب آفت از خدا
حاجت این جملگانتان شد روا

هین روان گردید بی رنج و عنا
سوی غفاری و اکرام خدا

(Then) he would say, “O ye that are smitten, the wants of all you here present have been granted by God.
Hark, set off and go without pain or trouble towards the forgiveness and kindness of God.”

***

Dua ederde “Allah, hepinizin muradını verdi, maksatlarınıza eriştiniz.
Şimdilik illetsiz zahmetsiz yürüyün, Allah’ın yargılama ve kerem etmesine doğrulun” der.

3, 304-305

هین روان گردید بی رنج و عنا
سوی غفاری و اکرام خدا

جملگان چون اشتران بسته‌پای
که گشایی زانوی ایشان برای

Hark, set off and go without pain or trouble towards the forgiveness and kindness of God.”
All, like tethered camels whose knees you unbind with foresight,

***

Şimdilik illetsiz zahmetsiz yürüyün, Allah’ın yargılama ve kerem etmesine doğrulun” der.
Hepsi ayaklara bağlı develere benzerken himmet edip bağlarını çözer.

جملگان چون اشتران بسته‌پای
که گشایی زانوی ایشان برای

خوش دوان و شادمانه سوی خان
از دعای او شدندی پا دوان

All, like tethered camels whose knees you unbind with foresight,
At his prayer would begin to run on their feet, hastening gladly and joyously to their homes.

***

Hepsi ayaklara bağlı develere benzerken himmet edip bağlarını çözer.
Onlar da hemencecik sıhhat bulup onun duasıyla neşelenerek yürür giderlerdi.

3, 306-307

خوش دوان و شادمانه سوی خان
از دعای او شدندی پا دوان

آزمودی تو بسی آفات خویش
یافتی صحت ازین شاهان کیش

At his prayer would begin to run on their feet, hastening gladly and joyously to their homes.
(So too) thou hast experienced many maladies in thyself, and hast gained health from these kings of religion (the saints).

***

Onlar da hemencecik sıhhat bulup onun duasıyla neşelenerek yürür giderlerdi.
Sen de bunca âfetlere uğradın, hepsinden tecrübeler gördün... Padişah meşrepli erlerden sıhhat buldun.

3, 307-308

آزمودی تو بسی آفات خویش
یافتی صحت ازین شاهان کیش

چند آن لنگی تو رهوار شد
چند جانت بی غم و آزار شد

(So too) thou hast experienced many maladies in thyself, and hast gained health from these kings of religion (the saints).
How oft hath thy limping been turned into a smooth (easy) gait, how oft hath thy soul been made void of grief and pain!

***

Sen de bunca âfetlere uğradın, hepsinden tecrübeler gördün... Padişah meşrepli erlerden sıhhat buldun.
Topallığın kaç kere düzeldi, canın kaç defa gamdan, mihnetten kurtuldu.

3, 308-309

چند آن لنگی تو رهوار شد
چند جانت بی غم و آزار شد

ای مغفل رشته‌ای بر پای بند
تا ز خود هم گم نگردی ای لوند

How oft hath thy limping been turned into a smooth (easy) gait, how oft hath thy soul been made void of grief and pain!
O heedless one, tie a string to thy foot, that thou mayst not become lost to (unconscious of) thyself even, O sluggard!

***

Topallığın kaç kere düzeldi, canın kaç defa gamdan, mihnetten kurtuldu.
Sense gâfilcesine kendini de kaybetmemek için ayağına bir ip bağlamış durmaktasın be herif!

ای مغفل رشته‌ای بر پای بند
تا ز خود هم گم نگردی ای لوند

ناسپاسی و فراموشی تو
یاد ناورد آن عسل‌نوشی تو

O heedless one, tie a string to thy foot, that thou mayst not become lost to (unconscious of) thyself even, O sluggard!
Thy ingratitude and forgetfulness did not call to mind thy (former) drinking of honey.

***

Sense gâfilcesine kendini de kaybetmemek için ayağına bir ip bağlamış durmaktasın be herif!
Şükretmiyorsun, nail olduğun nimetleri unutmuşsun. Bu unutuş, o bal yediğin zamanları hatırına bile getirmiyor.

3, 310-311

ناسپاسی و فراموشی تو
یاد ناورد آن عسل‌نوشی تو

لاجرم آن راه بر تو بسته شد
چون دل اهل دل از تو خسته شد

Thy ingratitude and forgetfulness did not call to mind thy (former) drinking of honey.
Necessarily, that way (by which spiritual blessings were conveyed) became barred to thee, since the hearts of the "men of heart" were made sore by thee.

***

Şükretmiyorsun, nail olduğun nimetleri unutmuşsun. Bu unutuş, o bal yediğin zamanları hatırına bile getirmiyor.
Hulâsa o yol, sana bağlandı. Çünkü gönül ehlinin gönlü, senden incindi, sana darıldı.

لاجرم آن راه بر تو بسته شد
چون دل اهل دل از تو خسته شد

زودشان در یاب و استغفار کن
همچو ابری گریه‌های زار کن

Necessarily, that way (by which spiritual blessings were conveyed) became barred to thee, since the hearts of the "men of heart" were made sore by thee.
Quickly overtake them and ask pardon of God; weep lamentably like a cloud,

***

Hulâsa o yol, sana bağlandı. Çünkü gönül ehlinin gönlü, senden incindi, sana darıldı.
Çabuk onları bul, kusur dile, tövbe et. Bulut gibi ağla, inle.

زودشان در یاب و استغفار کن
همچو ابری گریه‌های زار کن

تا گلستانشان سوی تو بشکفد
میوه‌های پخته بر خود وا کفد

Quickly overtake them and ask pardon of God; weep lamentably like a cloud,
In order that their rose-garden may open its blossoms to thee, and that the ripe fruits may burst and reveal themselves.

***

Çabuk onları bul, kusur dile, tövbe et. Bulut gibi ağla, inle.
De sana onların gül bahçeleri açılsın, sana olgun meyveler saçılsın.

3, 313-314

تا گلستانشان سوی تو بشکفد
میوه‌های پخته بر خود وا کفد

هم بر آن در گرد کم از سگ مباش
با سگ کهف ار شدستی خواجه‌تاش

In order that their rose-garden may open its blossoms to thee, and that the ripe fruits may burst and reveal themselves.
Pace round that same door: do not be less than a dog, if thou hast become (associated as) a fellow-servant with the dog of the Cave,

***

De sana onların gül bahçeleri açılsın, sana olgun meyveler saçılsın.
O kapıda dön, dolaş Eshabı Kehf'in köpeğiyle kapı yoldaşıysan köpekten aşağı olma.

3, 314-315

هم بر آن در گرد کم از سگ مباش
با سگ کهف ار شدستی خواجه‌تاش

چون سگان هم مر سگان را ناصح‌اند
که دل اندر خانه‌ی اول ببند

Pace round that same door: do not be less than a dog, if thou hast become (associated as) a fellow-servant with the dog of the Cave,
Because even dogs admonish dogs, saying, “Fix thy heart on thy first home,

***

O kapıda dön, dolaş Eshabı Kehf’in köpeğiyle kapı yoldaşıysan köpekten aşağı olma.
Köpekler bile, gönlünü ilk eve bağla diye köpeklere nasihat ederler.

3, 315-316

چون سگان هم مر سگان را ناصح‌اند
که دل اندر خانه‌ی اول ببند

آن در اول که خوردی استخوان
سخت گیر و حق گزار آن را ممان

Because even dogs admonish dogs, saying, “Fix thy heart on thy first home,
Hold fast to the first door where thou didst eat bones, and fulfil thy obligation: do not leave that (debt unpaid).”

***

Köpekler bile, gönlünü ilk eve bağla diye köpeklere nasihat ederler.
Kemik yediğin ilk kapıya sıkı bağlan, hak gözetmeyi terk etme derler.

3, 316-317

آن در اول که خوردی استخوان
سخت گیر و حق گزار آن را ممان

می‌گزندش تا ز ادب آنجا رود
وز مقام اولین مفلح شود

Hold fast to the first door where thou didst eat bones, and fulfil thy obligation: do not leave that (debt unpaid)."
They keep biting him (the strange dog), that from a sense of duty he may go thither and be prospered by his first abode.

***

Kemik yediğin ilk kapıya sıkı bağlan, hak gözetmeyi terk etme derler.
Edeplensin de oraya gitsin, kurtuluşu o ilk kapıda bulsun diye onu ısırırlar.

3, 317-318

می‌گزندش تا ز ادب آنجا رود
وز مقام اولین مفلح شود

می‌گزندش کای سگ طاغی برو
با ولی نعمتت یاغی مشو

They keep biting him (the strange dog), that from a sense of duty he may go thither and be prospered by his first abode.
They bite him, saying, “O naughty dog, begone! Do not become an enemy to thy benefactor.

***

Edeplensin de oraya gitsin, kurtuluşu o ilk kapıda bulsun diye onu ısırırlar.
Isırırken şöyle derler "A azgın köpek, velinimetine isyan etme.

3, 318-319

می‌گزندش کای سگ طاغی برو
با ولی نعمتت یاغی مشو

بر همان در همچو حلقه بسته باش
پاسبان و چابک و برجسته باش

They bite him, saying, “O naughty dog, begone! Do not become an enemy to thy benefactor.
Be attached, like the door-ring, to that same door; keep watch and be nimble and ready to spring.

***

Isırırken şöyle derler "A azgın köpek, velinimetine isyan etme.
Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et, o kapıda çevik davran, o kapıda sıçra.

3, 319-320

بر همان در همچو حلقه بسته باش
پاسبان و چابک و برجسته باش

صورت نقض وفای ما مباش
بی‌وفایی را مکن بیهوده فاش

Be attached, like the door-ring, to that same door; keep watch and be nimble and ready to spring.
Do not be the type of our breaking faith, do not recklessly make (our) disloyalty notorious.

***

Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et, o kapıda çevik davran, o kapıda sıçra.
Vefasızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı fâş etme.

3, 320-321

صورت نقض وفای ما مباش
بی‌وفایی را مکن بیهوده فاش

مر سگان را چون وفا آمد شعار
رو سگان را ننگ و بدنامی میار

Do not be the type of our breaking faith, do not recklessly make (our) disloyalty notorious.
Since fidelity is the badge by which the dogs are known, begone and do not bring opprobrium and ill-fame upon the dogs.”

***

Vefasızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı fâş etme.
Köpeklerin âdeti vefakârlıktır. Yürü be, bari köpeklerin adını kötüye çıkarma."

3, 321-322

مر سگان را چون وفا آمد شعار
رو سگان را ننگ و بدنامی میار

بی‌وفایی چون سگان را عار بود
بی‌وفایی چون روا داری نمود

Since fidelity is the badge by which the dogs are known, begone and do not bring opprobrium and ill-fame upon the dogs.”
Inasmuch as unfaithfulness has (always) been a disgrace (even) to dogs, how shouldst thou deem it right to show unfaithfulness?

***

Köpeklerin âdeti vefakârlıktır. Yürü be, bari köpeklerin adını kötüye çıkarma."
Ulu Allah bile vefakârlıkla öğündü de “ Bizden gayrı ahdine kim vefa eder ki?” dedi.

3, 322-323

بی‌وفایی چون سگان را عار بود
بی‌وفایی چون روا داری نمود

حق تعالی فخر آورد از وفا
گفت من اوفی بعهد غیرنا

Inasmuch as unfaithfulness has (always) been a disgrace (even) to dogs, how shouldst thou deem it right to show unfaithfulness?
The high God hath boasted of faithfulness: He hath said, "Who but I am most faithful in keeping a promise?"

***

Ulu Allah bile vefakârlıkla öğündü de " Bizden gayrı ahdine kim vefa eder ki?" dedi.
Hakları reddettikten, saymadıktan sonra isteğin kadar vefakâr ol. Bil ki bu vefa, vefasızlığın ta kendisidir.

حق تعالی فخر آورد از وفا
گفت من اوفی بعهد غیرنا

بی‌وفایی دان وفا با رد حق
بر حقوق حق ندارد کس سبق

The high God hath boasted of faithfulness: He hath said, “Who but I am most faithful in keeping a promise?”
Know that faithfulness (to others when it is accompanied) with rejection of God is unfaithfulness: no one hath precedence over (hath a prior claim to) God's rights.

***

Hakları reddettikten, saymadıktan sonra isteğin kadar vefakâr ol. Bil ki bu vefa, vefasızlığın ta kendisidir.
Çünkü hiç kimse Allah hakkından daha ziyade hak sahibi değildir ki.

3, 324-325

بی‌وفایی دان وفا با رد حق
بر حقوق حق ندارد کس سبق

حق مادر بعد از آن شد کان کریم
کرد او را از جنین تو غریم

Know that faithfulness (to others when it is accompanied) with rejection of God is unfaithfulness: no one hath precedence over (hath a prior claim to) God's rights.
Thy mother's right (only) arose after that Bounteous One had made her indebted (to Him) for thy embryo.

***

Çünkü hiç kimse Allah hakkından daha ziyade hak sahibi değildir ki.
Ana hakkı bile Allah hakkından sonra gelir. Çünkü Allah, anayı senin ana karnındaki şekline borçlu etmiştir.

3, 325-326

حق مادر بعد از آن شد کان کریم
کرد او را از جنین تو غریم

صورتی کردت درون جسم او
داد در حملش ورا آرام و خو

Thy mother's right (only) arose after that Bounteous One had made her indebted (to Him) for thy embryo.
He bestowed on thee a form within her body, He gave ease to her during pregnancy and accustomed her (to the burden).

***

Ana hakkı bile Allah hakkından sonra gelir. Çünkü Allah, anayı senin ana karnındaki şekline borçlu etmiştir.
Allah, seni onun cisminde bir surete bürümüş, gebelik halinde ona seninle istirahat ve huzur vermiş, onu sana alıştırmış.

3, 326-327

صورتی کردت درون جسم او
داد در حملش ورا آرام و خو

همچو جزو متصل دید او ترا
متصل را کرد تدبیرش جدا

He bestowed on thee a form within her body, He gave ease to her during pregnancy and accustomed her (to the burden).
She deemed thee as a part joined (to herself); His providence separated (from her) that which was joined.

***

Allah, seni onun cisminde bir surete bürümüş, gebelik halinde ona seninle istirahat ve huzur vermiş, onu sana alıştırmış.
O da seni kendisinin bir cüz'ü görmüştür. Allah'ın tedbiri anaya ilişik olan o cüz'ü ayırmıştır.

همچو جزو متصل دید او ترا
متصل را کرد تدبیرش جدا

حق هزاران صنعت و فن ساختست
تا که مادر بر تو مهر انداختست

She deemed thee as a part joined (to herself); His providence separated (from her) that which was joined.
God hath prepared thousands of artifices and contrivances, so that thy mother hath thrown (her) love upon thee.

***

O da seni kendisinin bir cüz'ü görmüştür. Allah'ın tedbiri anaya ilişik olan o cüz'ü ayırmıştır.
Allah, binlerce sanat ve fen düzdü de ana, sana sevgi bağladı, şefkat gösterdi.

3, 328-329

حق هزاران صنعت و فن ساختست
تا که مادر بر تو مهر انداختست

پس حق حق سابق از مادر بود
هر که آن حق را نداند خر بود

God hath prepared thousands of artifices and contrivances, so that thy mother hath thrown (her) love upon thee.
Therefore God's right is prior to (that of) the mother: whoever does not recognise that right is an ass.

***

Allah, binlerce sanat ve fen düzdü de ana, sana sevgi bağladı, şefkat gösterdi.
Şu halde Allah hakkı, ana hakkından öncedir, Allah hakkını bilmeyen eşektir.

پس حق حق سابق از مادر بود
هر که آن حق را نداند خر بود

آنک مادر آفرید و ضرع و شیر
با پدر کردش قرین آن خود مگیر

Therefore God's right is prior to (that of) the mother: whoever does not recognise that right is an ass.
(If thou deny it), do not even admit that He created mother, teat, and milk, and united her with the father!

***

Şu halde Allah hakkı, ana hakkından öncedir, Allah hakkını bilmeyen eşektir.
Anayı, ananın memesini, sütünü yaratan, onu babayla çift eden O’dur, O’na serkeş olma.

آنک مادر آفرید و ضرع و شیر
با پدر کردش قرین آن خود مگیر

ای خداوند ای قدیم احسان تو
آنک دانم وانک نه هم آن تو

(If thou deny it), do not even admit that He created mother, teat, and milk, and united her with the father!
O Lord, O Thou whose beneficence is eternal, Thine is both that which I know and that which I know not.

***

Anayı, ananın memesini, sütünü yaratan, onu babayla çift eden O’dur, O’na serkeş olma.
Ey Allah, ey ihsanı kadîm olan, bildiğim de senindir, bilmediğim de.

3, 331-332

ای خداوند ای قدیم احسان تو
آنک دانم وانک نه هم آن تو

تو بفرمودی که حق را یاد کن
زانک حق من نمی‌گردد کهن

O Lord, O Thou whose beneficence is eternal, Thine is both that which I know and that which I know not.
Thou didst command, saying, “Remember God, because My right shall never grow old.

***

Ey Allah, ey ihsanı kadîm olan, bildiğim de senindir, bilmediğim de.
Sen, Allah’ı an, çünkü benim hakkım hiç eskimez.

3, 332-333

تو بفرمودی که حق را یاد کن
زانک حق من نمی‌گردد کهن

یاد کن لطفی که کردم آن صبوح
با شما از حفظ در کشتی نوح

Thou didst command, saying, "Remember God, because My right shall never grow old.
Remember the kindness which I did unto you that morn by protecting (you) in the ship (ark) of Noah.

***

Sen, Allah'ı an, çünkü benim hakkım hiç eskimez.
O sabah çağında, sizin Nuh'un gemisinde koruduğumuzu, bu suretle lütuflarda bulunduğumu an.

یاد کن لطفی که کردم آن صبوح
با شما از حفظ در کشتی نوح

پیله باباىانتان را آن زمان
دادم از طوفان و از موجش امان

Remember the kindness which I did unto you that morn by protecting (you) in the ship (ark) of Noah.
At that time I gave to the stock of your fathers security from the Flood and from its waves.

***

O sabah çağında, sizin Nuh’un gemisinde koruduğumuzu, bu suretle lütuflarda bulunduğumu an.
O zaman sizin aslınızı, atalarınızı tufandan, tufan dalgasından korudum, onlara aman verdim.

3, 334-335

پیله بابایانتان را آن زمان
دادم از طوفان و از موجش امان

آب آتش خو زمین بگرفته بود
موج او مر اوج که را می‌ربود

At that time I gave to the stock of your fathers security from the Flood and from its waves.
Water, like fire in (its deadly) nature, had covered the earth: its waves were sweeping away the highest peaks of the mountains.

***

O zaman sizin aslınızı, atalarınızı tufandan, tufan dalgasından korudum, onlara aman verdim.
Ateş huylu su, yeryüzünü kaplamıştı. Dalgası, dağların tepelerine kadar çıkıyordu.

3, 335-336

آب آتش خو زمین بگرفته بود
موج او مر اوج که را می‌ربود

حفظ کردم من نکردم ردتان
در وجود جد جد جدتان

Water, like fire in (its deadly) nature, had covered the earth: its waves were sweeping away the highest peaks of the mountains.
I protected you, I did not spurn you, in the bodies of the ancestors of the ancestors of your ancestors.

***

Ateş huylu su, yeryüzünü kaplamıştı. Dalgası, dağların tepelerine kadar çıkıyordu.
Sizi reddetmedim, atanızın atasının atasının varlığında sizi korudum.

3, 336-337

حفظ کردم من نکردم ردتان
در وجود جد جد جدتان

چون شدی سر پشت پایت چون زنم
کارگاه خویش ضایع چون کنم

I protected you, I did not spurn you, in the bodies of the ancestors of the ancestors of your ancestors.
Now that you have come to the head, how should I smite the sole of your foot? How should I let My workshop go to waste?

***

Sizi reddetmedim, atanızın atasının atasının varlığında sizi korudum.
Mademki baş oldun, sana nasıl ayağımla vururum, kendi iş yurdumu nasıl ziyan ederim?

3, 337-338

چون شدی سر پشت پایت چون زنم
کارگاه خویش ضایع چون کنم

چون فدای بی‌وفایان می‌شوی
از گمان بد بدان سو می‌روی

Now that you have come to the head, how should I smite the sole of your foot? How should I let My workshop go to waste?
How are you becoming devoted to the unfaithful and going in that direction from ill thoughts (of Me)?

***

Mademki baş oldun, sana nasıl ayağımla vururum, kendi iş yurdumu nasıl ziyan ederim?
Vefasızlara kendini feda ediyor, kötü bir zan yüzünden o tarafa doğru gidiyorsun.

3, 338-339

چون فدای بی‌وفایان می‌شوی
از گمان بد بدان سو می‌روی

من ز سهو و بی‌وفاییها بری
سوی من آیی گمان بد بری

How are you becoming devoted to the unfaithful and going in that direction from ill thoughts (of Me)?
I am clear of negligence and infidelities, (yet) you come to Me and think evil.

***

Vefasızlara kendini feda ediyor, kötü bir zan yüzünden o tarafa doğru gidiyorsun.
Bense unutmadan, vefasızlıktan berîyim. Benim yanıma gelsen bile kötü bir zanla gelirsin.

3, 339-340

من ز سهو و بی‌وفاییها بری
سوی من آیی گمان بد بری

این گمان بد بر آنجا بر که تو
می‌شوی در پیش همچون خود دوتو

I am clear of negligence and infidelities, (yet) you come to Me and think evil.
Think this evil thought against the place where you cringe before one like yourself.

***

Bense unutmadan, vefasızlıktan berîyim. Benim yanıma gelsen bile kötü bir zanla gelirsin.
Sen, hani kendine benzeyenlerin önünde iki kat olursun ya... İşte onlar hakkında kötü zanda bulun.

3, 340-341

این گمان بد بر آنجا بر که تو
می‌شوی در پیش همچون خود دوتو

بس گرفتی یار و همراهان زفت
گر ترا پرسم که کو گویی که زفت

Think this evil thought against the place where you cringe before one like yourself.
You got many powerful friends and companions: if I ask you, ‘Where (is so and- so)?’ you will say, ‘He is gone.’

***

Sen, hani kendine benzeyenlerin önünde iki kat olursun ya… İşte onlar hakkında kötü zanda bulun.
Nice ulu ulu dostlar, yoldaşlar edindin. Sana, nerede onlar diye sorsam gittiler dersin.

3, 341-342

بس گرفتی یار و همراهان زفت
گر ترا پرسم که کو گویی که زفت

یار نیکت رفت بر چرخ برین
یار فسقت رفت در قعر زمین

You got many powerful friends and companions: if I ask you, ‘Where (is so and- so)?’ you will say, ‘He is gone.’
Your good friend is gone up to the highest Heaven, your wicked friend is gone to the bottom of the earth.

***

Nice ulu ulu dostlar, yoldaşlar edindin. Sana, nerede onlar diye sorsam gittiler dersin.
İyi dostun yüce göklere gitti kötülük dostunsa yerin dibine geçti.

یار نیکت رفت بر چرخ برین
یار فسقت رفت در قعر زمین

تو بماندی در میانه آنچنان
بی‌مدد چون آتشی از کاروان

Your good friend is gone up to the highest Heaven, your wicked friend is gone to the bottom of the earth.
You are left in the middle (between them) so helpless (as you are), like a fire (left behind) from a caravan.”

***

İyi dostun yüce göklere gitti kötülük dostunsa yerin dibine geçti.
Ara yerde sen kalakaldın, yardımsız, yardımcısız kervandan arta kalan ve sönmeye mahkûm ateşe döndün.

3, 343-344

تو بماندی در میانه آنچنان
بی‌مدد چون آتشی از کاروان

دامن او گیر ای یار دلیر
کو منزه باشد از بالا و زیر

You are left in the middle (between them) so helpless (as you are), like a fire (left behind) from a caravan.”
O valiant friend, lay hold of the skirt of Him who is exempt from “above” and “below.”

***

Ara yerde sen kalakaldın, yardımsız, yardımcısız kervandan arta kalan ve sönmeye mahkûm ateşe döndün.
Ey baba yiğit dost, yukardan, aşağıdan münezzeh olanın eteğini tut.

3, 344-345

دامن او گیر ای یار دلیر
کو منزه باشد از بالا و زیر

نه چو عیسی سوی گردون بر شود
نه چو قارون در زمین اندر رود

O valiant friend, lay hold of the skirt of Him who is exempt from “above” and “below.”
Neither doth He ascend to Heaven, like Jesus, nor go (down) into the earth, like Qárún (Korah).

***

Ey baba yiğit dost, yukardan, aşağıdan münezzeh olanın eteğini tut.
O, ne İsa gibi göklere ağar, ne Karun gibi yerlere geçer.

3, 345-346

نه چو عیسی سوی گردون بر شود
نه چو قارون در زمین اندر رود

با تو باشد در مکان و بی‌مکان
چون بمانی از سرا و از دکان

Neither doth He ascend to Heaven, like Jesus, nor go (down) into the earth, like Qárún (Korah).
He is with you in space and in the spaceless (world) when you leave house and shop behind.

***

O, ne İsa gibi göklere ağar, ne Karun gibi yerlere geçer.
Sen yerden, yurttan alımdan, satımdan kaldın mı o, mekân âleminde de seninle beraberdir, Lâmekân âleminde de.

3, 346-347

با تو باشد در مکان و بی‌مکان
چون بمانی از سرا و از دکان

او بر آرد از کدورتها صفا
مر جفاهای ترا گیرد وفا

He is with you in space and in the spaceless (world) when you leave house and shop behind.
He brings forth purity from defilements, He takes your acts of wrong as faithful performance (of duty).

***

Sen yerden, yurttan alımdan, satımdan kaldın mı o, mekân âleminde de seninle beraberdir, Lâmekân âleminde de.
Bulanıklardan, duruluklar çıkarır, cefalarını vefa yerine tutar.

3, 347-348

او بر آرد از کدورتها صفا
مر جفاهای ترا گیرد وفا

چون جفا آری فرستد گوشمال
تا ز نقصان وا روی سوی کمال

He brings forth purity from defilements, He takes your acts of wrong as faithful performance (of duty).
When you commit wrong, He sends chastisement, to the end that you may go back from imperfection towards perfection.

***

Bulanıklardan, duruluklar çıkarır, cefalarını vefa yerine tutar.
Cefakârlıkta bulunursan noksandan kurtulup kemâle erişesin diye kulağını burar.

3, 348-349

چون جفا آری فرستد گوشمال
تا ز نقصان وا روی سوی کمال

چون تو وردی ترک کردی در روش
بر تو قبضی آید از رنج و تبش

When you commit wrong, He sends chastisement, to the end that you may go back from imperfection towards perfection.
When you have neglected a part of your orisons in the Way, there comes over you a painful and hot feeling of contraction.

***

Cefakârlıkta bulunursan noksandan kurtulup kemâle erişesin diye kulağını burar.
Sülûkte virdini terk edersen zahmete, mihnete düşer, sıkıntıya uğrarsın ya.

3, 349-350

چون تو وردی ترک کردی در روش
بر تو قبضی آید از رنج و تبش

آن ادب کردن بود یعنی مکن
هیچ تحویلی از آن عهد کهن

When you have neglected a part of your orisons in the Way, there comes over you a painful and hot feeling of contraction.
That is the corrective act (of God), meaning, "Do not make any change in the ancient covenant

***

Sülûkte virdini terk edersen zahmete, mihnete düşer, sıkıntıya uğrarsın ya.
İşte o tediptir. Yapma, o eski ahdi hiç değiştirme demektir.

آن ادب کردن بود یعنی مکن
هیچ تحویلی از آن عهد کهن

پیش از آن کین قبض زنجیری شود
این که دلگیریست پاگیری شود

That is the corrective act (of God), meaning, "Do not make any change in the ancient covenant
Before (the day when) this contraction shall become a chain, (and when) this which (now) grips the heart shall become a fetter gripping the foot."

***

İşte o tediptir. Yapma, o eski ahdi hiç değiştirme demektir.
Bu iç sıkıntısı bir zincir şeklini almadan, bu gönlünü sıkan şey, ayağını bağlamadan önce.

3, 351-352

پیش از آن کین قبض زنجیری شود
این که دلگیریست پاگیری شود

رنج معقولت شود محسوس و فاش
تا نگیری این اشارت را بلاش

Before (the day when) this contraction shall become a chain, (and when) this which (now) grips the heart shall become a fetter gripping the foot.”
Your mental pain shall become perceptible to the senses and manifest. See (therefore) that you do not hold this indication as naught.

***

Bu iç sıkıntısı bir zincir şeklini almadan, bu gönlünü sıkan şey, ayağını bağlamadan önce.
Bu işareti, beyhude zan etmemen için uğradığın o makul zahmet, duyguna hitap eder bir hâle gelir ve meydana çıkar.

3, 352-353

رنج معقولت شود محسوس و فاش
تا نگیری این اشارت را بلاش

در معاصی قبضها دلگیر شد
قبضها بعد از اجل زنجیر شد

Your mental pain shall become perceptible to the senses and manifest. See (therefore) that you do not hold this indication as naught.
The (spiritual) contractions (which occur) in (the case of) sins affect (only) the heart; after death (these) contractions become (actual) chains.

***

Bu işareti, beyhude zan etmemen için uğradığın o makul zahmet, duyguna hitap eder bir hâle gelir ve meydana çıkar.
Suç işlediğin zaman iç sıkıntıları gönlünü kaplar, bu sıkıntılar, ecelden sonra ist zincir şekline bürünür.

3, 353-354

در معاصی قبضها دلگیر شد
قبضها بعد از اجل زنجیر شد

نعط من اعرض هنا عن ذکرنا
عیشة ضنک و نجزی بالعمی

The (spiritual) contractions (which occur) in (the case of) sins affect (only) the heart; after death (these) contractions become (actual) chains.
“Whosoever here (in this world) shall turn his back upon Our commemoration, We shall give him a straitened life (hereafter) and reward him with blindness.”

***

Suç işlediğin zaman iç sıkıntıları gönlünü kaplar, bu sıkıntılar, ecelden sonra ist zincir şekline bürünür.
Burada bizi anmaktan çekinen kişiye dar bir yaşayış verilir ve körlükle cezalanır.

3, 354-355

نعط من اعرض هنا عن ذکرنا
عیشة ضنک و نجزی بالعمی

دزد چون مال کسان را می‌برد
قبض و دلتنگی دلش را می‌خلد

“Whosoever here (in this world) shall turn his back upon Our commemoration, We shall give him a straitened life (hereafter) and reward him with blindness.”
When a thief is carrying off people's property, contraction and straitness of heart prick his heart (conscience),

***

Burada bizi anmaktan çekinen kişiye dar bir yaşayış verilir ve körlükle cezalanır.
Hırsız, insanların mallarını çaldı mı bir iç sıkıntısı, bir darlık gönlünü tırmalamaya başlar.

دزد چون مال کسان را می‌برد
قبض و دلتنگی دلش را می‌خلد

او همی‌گوید عجب این قبض چیست
قبض آن مظلوم کز شرت گریست

When a thief is carrying off people's property, contraction and straitness of heart prick his heart (conscience),
(And) he says, "I wonder what this contraction is": (say), "The contraction (distress) of the injured person who wept at thy wickedness."

***

Hırsız, insanların mallarını çaldı mı bir iç sıkıntısı, bir darlık gönlünü tırmalamaya başlar.
O, bu sıkıntı, bu darlık nedir ki, der. Şerrinden ağlayan mazlum yok mu? İşte onun sıkıntısı, onun darlığı.

او همی‌گوید عجب این قبض چیست
قبض آن مظلوم کز شرت گریست

چون بدین قبض التفاتی کم کند
باد اصرار آتشش را دم کند

(And) he says, “I wonder what this contraction is”: (say), “The contraction (distress) of the injured person who wept at thy wickedness.”
When he pays no regard to this contraction, the wind of perseverance (in evil) blows (fans) its (the evil's) fire.

***

O, bu sıkıntı, bu darlık nedir ki, der. Şerrinden ağlayan mazlum yok mu? İşte onun sıkıntısı, onun darlığı.
Bu darlığa, bu sıkıntıya pek aldırış etmezse bu inadının rüzgârı ateşini üfler.

3, 357-358

چون بدین قبض التفاتی کم کند
باد اصرار آتشش را دم کند

قبض دل قبض عوان شد لاجرم
گشت محسوس آن معانی زد علم

When he pays no regard to this contraction, the wind of perseverance (in evil) blows (fans) its (the evil's) fire.
The contraction that grips the heart turns into the grip of the policeman: inevitably those ideas become sensible (materialised) and display themselves.

***

Bu darlığa, bu sıkıntıya pek aldırış etmezse bu inadının rüzgârı ateşini üfler.
Hulâsa gönül sıkıntısı, memurların sıkıştırması hâline gelir, o manalar, duyulur, görülür bir hâle gelip meydana çıkar.

قبض دل قبض عوان شد لاجرم
گشت محسوس آن معانی زد علم

غصه‌ها زندان شدست و چارمیخ
غصه بیخست و بروید شاخ بیخ

The contraction that grips the heart turns into the grip of the policeman: inevitably those ideas become sensible (materialised) and display themselves.
The pangs have become prison and the cross (crucifixion): the pang is (as) the root, and the root produces boughs.

***

Hulâsa gönül sıkıntısı, memurların sıkıştırması hâline gelir, o manalar, duyulur, görülür bir hâle gelip meydana çıkar.
Dertler, zindan ve çarmıh olur. Dert; köktür, kök; dal budak verir.

3, 359-360

غصه‌ها زندان شدست و چارمیخ
غصه بیخست و بروید شاخ بیخ

بیخ پنهان بود هم شد آشکار
قبض و بسط اندرون بیخی شمار

The pangs have become prison and the cross (crucifixion): the pang is (as) the root, and the root produces boughs.
The root was hidden, it is (now) revealed. Consider (your) inward contraction and expansion as a root.

***

Dertler, zindan ve çarmıh olur. Dert; köktür, kök; dal budak verir.
Kök gizliydi, meydana çıktı. Sen de darlığını, ferahlığını bir kök bil.

3, 360-361

بیخ پنهان بود هم شد آشکار
قبض و بسط اندرون بیخی شمار

چونک بیخ بد بود زودش بزن
تا نروید زشت‌خاری در چمن

The root was hidden, it is (now) revealed. Consider (your) inward contraction and expansion as a root.
When it is a bad root, smite it quickly, so that an ugly thorn may not grow in the garden.

***

Kök gizliydi, meydana çıktı. Sen de darlığını, ferahlığını bir kök bil.
Kötü kökse hemencecik, çabucak onu sök ki çimenlikte çirkin bir diken çıkmasın.

3, 361-362

چونک بیخ بد بود زودش بزن
تا نروید زشت‌خاری در چمن

قبض دیدی چاره‌ی آن قبض کن
زانک سرها جمله می‌روید ز بن

When it is a bad root, smite it quickly, so that an ugly thorn may not grow in the garden.
You have felt the contraction: seek a remedy for it, because all heads (excrescences) grow from the bottom (root).

***

Kötü kökse hemencecik, çabucak onu sök ki çimenlikte çirkin bir diken çıkmasın.
İç sıkıntısı görünce ona bir çare bul. Çünkü dallar, hep kökten meydana gelir.

3, 362-363

قبض دیدی چاره‌ی آن قبض کن
زانک سرها جمله می‌روید ز بن

بسط دیدی بسط خود را آب ده
چون بر آید میوه با اصحاب ده

You have felt the contraction: seek a remedy for it, because all heads (excrescences) grow from the bottom (root).
You have felt the expansion: water your expansion, and when the fruit appears, give it to your friends.

***

İç sıkıntısı görünce ona bir çare bul. Çünkü dallar, hep kökten meydana gelir.
Genişlik gördün mü de onu sula, yetişip meyve verince dostlara dağıt.

بسط دیدی بسط خود را آب ده
چون بر آید میوه با اصحاب ده

آن سبا ز اهل صبا بودند و خام
کارشان کفران نعمت با کرام

You have felt the expansion: water your expansion, and when the fruit appears, give it to your friends.
Saba were folk given over to dalliance and foolish; ‘twas their practice to show ingratitude to the generous.

***

Genişlik gördün mü de onu sula, yetişip meyve verince dostlara dağıt.
Seba’lılar, heveslerine uymuş ham kişilerdi. İşleri, güçleri büyüklerin nimetlerine karşı nankörlükte bulunmaktı.

3, 364-365

آن سبا ز اهل صبا بودند و خام
کارشان کفران نعمت با کرام

باشد آن کفران نعمت در مثال
که کنی با محسن خود تو جدال

Saba were folk given over to dalliance and foolish; ‘twas their practice to show ingratitude to the generous.
By was of illustration, it would be ingratitude to dispute with your benefactor,

***

Seba’lılar, heveslerine uymuş ham kişilerdi. İşleri, güçleri büyüklerin nimetlerine karşı nankörlükte bulunmaktı.
Bu nankörlük, âdeta sana ihsan eden adama karşı kötülükte bulunmana, onunla savaşmana benzer.

باشد آن کفران نعمت در مثال
که کنی با محسن خود تو جدال

که نمی‌باید مرا این نیکوی
من برنجم زین چه رنجم می‌شوی

By was of illustration, it would be ingratitude to dispute with your benefactor,
Saying, "O do not want this kindness, I am annoyed by it: why art thou troubling (about it)?

***

Bu nankörlük, âdeta sana ihsan eden adama karşı kötülükte bulunmana, onunla savaşmana benzer.
Meselâ, o iyilik edene, ben bu iyiliği istemiyorum, bundan inciniyorum, neden beni incitiyorsun?

که نمی‌باید مرا این نیکوی
من برنجم زین چه رنجم می‌شوی

لطف کن این نیکوی را دور کن
من نخواهم چشم زودم کور کن

Saying, “O do not want this kindness, I am annoyed by it: why art thou troubling (about it)?
Do (me) a favour, take away this kindness; I do not desire an eye: blind me at once!”

***

Meselâ, o iyilik edene, ben bu iyiliği istemiyorum, bundan inciniyorum, neden beni incitiyorsun?
Lütfet de bu iyiliği yapma. Ben, göz istemiyorum, beni kör et, dersin, işte bunun gibi.

3, 367-368

لطف کن این نیکوی را دور کن
من نخواهم چشم زودم کور کن

پس سبا گفتند باعد بیننا
شیننا خیر لنا خذ زیننا

Do (me) a favour, take away this kindness; I do not desire an eye: blind me at once!”
Hence the people of Saba said, “ (O Lord), put a far distance between us: our blemish is better for us, take away our adornment.

***

Lütfet de bu iyiliği yapma. Ben, göz istemiyorum, beni kör et, dersin, işte bunun gibi.
Seba’lılar da “Şehirlerimiz birbirine çok yakın, onları uzaklaştır. Kötülük, çirkinlik bize daha iyi, bizim ziynetimizi güzelliğimizi al.

3, 368-369

پس سبا گفتند باعد بیننا
شیننا خیر لنا خذ زیننا

ما نمی‌خواهیم این ایوان و باغ
نه زنان خوب و نه امن و فراغ

Hence the people of Saba said, “ (O Lord), put a far distance between us: our blemish is better for us, take away our adornment.
We do not desire these palaces and orchards, nor fair women nor that safety and ease (which we now enjoy).

***

Seba’lılar da “Şehirlerimiz birbirine çok yakın, onları uzaklaştır. Kötülük, çirkinlik bize daha iyi, bizim ziynetimizi güzelliğimizi al.
Biz, bu köşkleri, bağları, bahçeleri istemiyoruz. Ne güzel kadınlarla işimiz var, ne emniyet ve huzurla.

3, 369-370

ما نمی‌خواهیم این ایوان و باغ
نه زنان خوب و نه امن و فراغ

شهرها نزدیک همدیگر بدست
آن بیابانست خوش کانجا ددست

We do not desire these palaces and orchards, nor fair women nor that safety and ease (which we now enjoy).
Towns near to each other are bad; the desert, where the wild beasts are, is good.”

***

Biz, bu köşkleri, bağları, bahçeleri istemiyoruz. Ne güzel kadınlarla işimiz var, ne emniyet ve huzurla.
Şehirler, birbirine pek yakın. Hâlbuki orada ne boş bir çöl, ne güzel bir ova var. Orada yırtıcı hayvanlar, canavarlar vardır” dediler.

3, 370-371

شهرها نزدیک همدیگر بدست
آن بیابانست خوش کانجا ددست

یطلب الانسان فى الصیف الشتا
فاذا جاء الشتا انکر ذا

Towns near to each other are bad; the desert, where the wild beasts are, is good.”
Man craves winter in summer, and when winter comes, he likes it not,

***

Şehirler, birbirine pek yakın. Hâlbuki orada ne boş bir çöl, ne güzel bir ova var. Orada yırtıcı hayvanlar, canavarlar vardır” dediler.
İnsan yazın kışı ister, fakat kış geldi mi bundan da vazgeçer, istemez.

3, 371-372

يطلب الانسان فى الصيف الشتا
فاذا جاء الشتا انكر ذا

فهو لا يرضى بحال ابدا
لا بضيق لا بعيش رغدا

Man craves winter in summer, and when winter comes, he likes it not,
For he is never content with any state (of things), neither with poverty nor with a life of plenty

***

İnsan yazın kışı ister, fakat kış geldi mi bundan da vazgeçer, istemez.
Bir hâle katiyen razı olmaz. Ne darlıktan hoşlanır, ne genişlikten, boşluktan.

3, 372-373

فهو لا يرضى بحال ابدا
لا بضيق لا بعيش رغدا

قتل الانسان ما اكفره
كلما نال هدى انكره

For he is never content with any state (of things), neither with poverty nor with a life of plenty
May Man be killed! How ungrateful he is!Whenever he obtains guidance, he spurns it.

***

Bir hâle katiyen razı olmaz. Ne darlıktan hoşlanır, ne genişlikten, boşluktan.
Geberesi insan, efendisine ne de kâfirdir ya... Hidayete nail oldu mu tutar, inkâra sapar.

قتل الانسان ما اکفره
کلما نال هدی انکره

نفس زین سانست زان شد کشتنی
اقتلوا انفسکم گفت آن سنی

May Man be killed! How ungrateful he is!Whenever he obtains guidance, he spurns it.
The carnal soul is of this sort, hence it ought to be killed : that Exalted One hath said, “Kill yourselves.”

***

Geberesi insan, efendisine ne de kâfirdir ya... Hidayete nail oldu mu tutar, inkâra sapar.
Nefis, bu çeşit mahlûklardandır da onun için gebertilmeye lâyıktır... onun için ulu Allah “Öldürün nefislerinizi” demiştir.

3, 374-375

نفس زین سانست زان شد کشتنی
اقتلوا انفسکم گفت آن سنی

خار سه سویست هر چون کش نهی
در خلد وز زخم او تو کی جهی

The carnal soul is of this sort, hence it ought to be killed : that Exalted One hath said, “Kill yourselves.”
It is a triagonal thorn: however you may place it, it will pierce, and how will you escape from its stab?

***

Nefis, bu çeşit mahlûklardandır da onun için gebertilmeye lâyıktır... onun için ulu Allah “Öldürün nefislerinizi” demiştir.
Nefis, üç köşeli dikendir, ne çeşit koysan sana batar, ondan kurtulmana imkân mı var?

3, 375-376

خار سه سویست هر چون کش نهی
در خلد وز زخم او تو کی جهی

آتش ترک هوا در خار زن
دست اندر یار نیکوکار زن

It is a triagonal thorn: however you may place it, it will pierce, and how will you escape from its stab?
Set the thorn on fire with renunciation of sensual passion, and cling to the righteous friend.

***

Nefis, üç köşeli dikendir, ne çeşit koysan sana batar, ondan kurtulmana imkân mı var?
Heva ve hevesi terk etme ateşini vur şu dikene... İyi işli dosta uzat elini, sarıl ona!

3, 376-377

آتش ترک هوا در خار زن
دست اندر یار نیکوکار زن

چون ز حد بردند اصحاب سبا
که بپیش ما وبا به از صبا

Set the thorn on fire with renunciation of sensual passion, and cling to the righteous friend.
When the people of Saba carried (their ingratitude) beyond bounds, saying, “In our opinion, pestilence is better than the zephyr,”

***

Heva ve hevesi terk etme ateşini vur şu dikene… İyi işli dosta uzat elini, sarıl ona!
Seba’lılar, haddi aşınca bize veba, seher yelinden daha iyi diyecek derecede taşkınlık gösterince,

چون ز حد بردند اصحاب سبا
که بپیش ما وبا به از صبا

ناصحانشان در نصیحت آمدند
از فسوق و کفر مانع می‌شدند

When the people of Saba carried (their ingratitude) beyond bounds, saying, “In our opinion, pestilence is better than the zephyr,”
Their counselors began to admonish (them) and restrain (them) from impiety and ingratitude;

***

Seba’lılar, haddi aşınca bize veba, seher yelinden daha iyi diyecek derecede taşkınlık gösterince,
Öğütçüler, onlara öğüt verdiler, kötülüklerine, küfürlerine mâni olmaya çalıştılar.

ناصحانشان در نصیحت آمدند
از فسوق و کفر مانع می‌شدند

قصد خون ناصحان می‌داشتند
تخم فسق و کافری می‌کاشتند

Their counselors began to admonish (them) and restrain (them) from impiety and ingratitude;
(But) they sought to take the lives of their counselors, and sowed the seed of impiety and unthankfulness.

***

Öğütçüler, onlara öğüt verdiler, kötülüklerine, küfürlerine mâni olmaya çalıştılar.
Fakat onlar öğütçülerin kanlarına kastediyorlar, kötülük ve kâfirlik tohumu ekiyorlardı.

قصد خون ناصحان می‌داشتند
تخم فسق و کافری می‌کاشتند

چون قضا آید شود تنگ این جهان
از قضا حلوا شود رنج دهان

(But) they sought to take the lives of their counselors, and sowed the seed of impiety and unthankfulness.
When the (Divine) decree comes to pass, this (whole) world becomes cramped (so that there is no escape); by the (Divine) decree sweetmeat becomes anguish to the mouth.

***

Fakat onlar öğütçülerin kanlarına kastediyorlar, kötülük ve kâfirlik tohumu ekiyorlardı.
Kaza geldi mi bu cihan daralır, tatlı helva bile ağzında zehir kesilir demişler.

3, 380-381

چون قضا آید شود تنگ این جهان
از قضا حلوا شود رنج دهان

گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا
تحجب الابصار اذ جاء القضا

When the (Divine) decree comes to pass, this (whole) world becomes cramped (so that there is no escape); by the (Divine) decree sweetmeat becomes anguish to the mouth.
He ( the Prophet) said, “When the Decree comes, the (widest) expanse is narrow; when the Decree comes, the eyes are veiled.”

***

Kaza geldi mi bu cihan daralır, tatlı helva bile ağzında zehir kesilir demişler.
eksik

3, 381-382

گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا
تحجب الابصار اذ جاء القضا

چشم بسته می‌شود وقت قضا
تا نبیند چشم کحل چشم را

He ( the Prophet) said, “When the Decree comes, the (widest) expanse is narrow; when the Decree comes, the eyes are veiled.”
The eye is bandaged at the time if the Decree, so that the eye does not see the eye’s collyrium.

***

eksik
Kaza gelince göz kapanır da göz gözü görmez olur.

چشم بسته می‌شود وقت قضا
تا نبیند چشم کحل چشم را

مکر آن فارس چو انگیزید گرد
آن غبارت ز استغاثت دور کرد

The eye is bandaged at the time if the Decree, so that the eye does not see the eye’s collyrium.
When the cunning of that Horseman has raised the dust, the dust keeps thee off from calling for aid.

***

Kaza gelince göz kapanır da göz gözü görmez olur.
O atlının hilesi, bir toz kopardı mı o toz, seni yardım dilemeden bile uzaklaştırır.

3, 383-384

مکر آن فارس چو انگیزید گرد
آن غبارت ز استغاثت دور کرد

سوی فارس رو مرو سوی غبار
ورنه بر تو کوبد آن مکر سوار

When the cunning of that Horseman has raised the dust, the dust keeps thee off from calling for aid.
Go towards the Horseman, go not towards the dust; else the cunning of the Rider will beat upon thee.

***

O atlının hilesi, bir toz kopardı mı o toz, seni yardım dilemeden bile uzaklaştırır.
Atlıya doğru yürü, toza doğru değil. Yoksa atlının tozu, seni ezer, bitirir.

3, 384-385

سوی فارس رو مرو سوی غبار
ورنه بر تو کوبد آن مکر سوار

گفت حق آن را که این گرگش بخورد
دید گرد گرگ چون زاری نکرد

Go towards the Horseman, go not towards the dust; else the cunning of the Rider will beat upon thee.
God said, “He whom this wolf devoured, he saw the wolf’s dust; how did not he make piteous moan?”

***

Atlıya doğru yürü, toza doğru değil. Yoksa atlının tozu, seni ezer, bitirir.
Allah bu kurdun yediği adama “Kurdun tozunu gördü de neden feryat etmedi?

3, 385-386

گفت حق آن را که این گرگش بخورد
دید گرد گرگ چون زاری نکرد

او نمی‌دانست گرد گرگ را
با چنین دانش چرا کرد او چرا

God said, “He whom this wolf devoured, he saw the wolf’s dust; how did not he make piteous moan?”
Did not he know the wolf’s dust? (Then), with such knowledge, why did he graze?

***

Allah bu kurdun yediği adama “Kurdun tozunu gördü de neden feryat etmedi?
Kurdun kopardığı tozu bilemedi. Bunca bilgisiyle, bunca hüneriyle neden yayılıp otlamağa koyuldu?

3, 386-387

او نمی‌دانست گرد گرگ را
با چنین دانش چرا کرد او چرا

گوسفندان بوی گرگ با گزند
می‌دانند و بهر سو می‌خزند

Did not he know the wolf’s dust? (Then), with such knowledge, why did he graze?
Sheep know the smell of the harmful wolf and creep away in every direction.

***

Kurdun kopardığı tozu bilemedi. Bunca bilgisiyle, bunca hüneriyle neden yayılıp otlamağa koyuldu?
Koyunlar bile kendilerine zarar verecek olan kurdun kokusunu duyar, ondan taraf taraf kaçarlar.

3, 387-388

گوسفندان بوی گرگ با گزند
می‌بدانند و بهر سو می‌خزند

مغز حیوانات بوی شیر را
می‌بداند ترک می‌گوید چرا

Sheep know the smell of the harmful wolf and creep away in every direction.
The brain of animals knows the smell of the lion and bids farewell to grazing.

***

Koyunlar bile kendilerine zarar verecek olan kurdun kokusunu duyar, ondan taraf taraf kaçarlar.
Hayvan bile aslanı kokusundan anlar da otlamayı bırakır” der.

3, 388-389

مغز حیوانات بوی شیر را
می‌بداند ترک می‌گوید چرا

بوی شیر خشم دیدی باز گرد
با مناجات و حذر انباز گرد

The brain of animals knows the smell of the lion and bids farewell to grazing.
Thou hast smelt the lion of (God’s) wrath. Turn back! Consort with prayer and dread!

***

Hayvan bile aslanı kokusundan anlar da otlamayı bırakır” der.
Aslanın kızgınlığından bir koku aldın mı dön Allah’a sığınmaya, yalvarmaya koyul.

3, 389-390

بوی شیر خشم دیدی باز گرد
با مناجات و حذر انباز گرد

وا نگشتند آن گروه از گرد گرگ
گرگ محنت بعد گرد آمد سترگ

Thou hast smelt the lion of (God’s) wrath. Turn back! Consort with prayer and dread!
That multitude (of Saba) did not turn back from the wolf’s dust, and after the dust the wolf of tribulation came on his might.

***

Aslanın kızgınlığından bir koku aldın mı dön Allah’a sığınmaya, yalvarmaya koyul.
Onlar, kurdun tozundan ürkmediler, çekinmediler. Tozun ardından o koca mihnet kurdu çatıp geldi.

وا نگشتند آن گروه از گرد گرگ
گرگ محنت بعد گرد آمد سترگ

بر درید آن گوسفندان را بخشم
که ز چوپان خرد بستند چشم

That multitude (of Saba) did not turn back from the wolf’s dust, and after the dust the wolf of tribulation came on his might.
In wrath he tore to pieces those sheep which shut their eyes to the shepherd, Wisdom.

***

Onlar, kurdun tozundan ürkmediler, çekinmediler. Tozun ardından o koca mihnet kurdu çatıp geldi.
O koyunları, hışımla paraladı gitti. Onlar, akıl çobanından göz yummuşlardı.

بر درید آن گوسفندان را بخشم
که ز چوپان خرد بستند چشم

چند چوپانشان بخواند و نامدند
خاک غم در چشم چوپان می‌زدند

In wrath he tore to pieces those sheep which shut their eyes to the shepherd, Wisdom.
How oft did the shepherd call them! And they came not: they were throwing the dust of resentment in the eyes of the shepherd,

***

O koyunları, hışımla paraladı gitti. Onlar, akıl çobanından göz yummuşlardı.
Onları, çoban ne kadar çağırdı da gelmediler… Çobanın gözüne toz, toprak serptiler.

چند چوپانشان بخواند و نامدند
خاک غم در چشم چوپان می‌زدند

که برو ما از تو خود چوپان‌تریم
چون تبع گردیم هر یک سروریم

How oft did the shepherd call them! And they came not: they were throwing the dust of resentment in the eyes of the shepherd,
Saying, "Begone: we ourselves are better shepherds than thou. How should we become (thy) followers? We are chieftains, every one (of us).

***

Onları, çoban ne kadar çağırdı da gelmediler… Çobanın gözüne toz, toprak serptiler.
" Yürü be, biz senden ziyade çobanız… Her birimiz başız, uluyuz. Böyle olduğu hâlde nasıl sana uyarız?

3, 393-394

که برو ما از تو خود چوپان‌تریم
چون تبع گردیم هر یک سروریم

طعمه‌ی گرگیم و آن یار نه
هیزم ناریم و آن عار نه

Saying, “Begone: we ourselves are better shepherds than thou. How should we become (thy) followers? We are chieftains, every one (of us).
We are food for the wolf, and we are not for the Friend; we are fuel for the Fire, and we are not for dishonour.”

***

“ Yürü be, biz senden ziyade çobanız… Her birimiz başız, uluyuz. Böyle olduğu hâlde nasıl sana uyarız?
Biz kurtlara lokmayız, senin adamın değil. Ateşin odunlarıyız, utanma arlanma yok bizde” dediler.

3, 394-395

طعمه‌ی گرگیم و آن یار نه
هیزم ناریم و آن عار نه

حمیتی بد جاهلیت در دماغ
بانگ شومی بر دمنشان کرد زاغ

We are food for the wolf, and we are not for the Friend; we are fuel for the Fire, and we are not for dishonour.”
A heathen pride was in their brains: the raven croaked disaster over the traces of their habitation.

***

Biz kurtlara lokmayız, senin adamın değil. Ateşin odunlarıyız, utanma arlanma yok bizde” dediler.
Bilgisizlik, akılda bir taassuptur ki buna tutulanların şehirlerinde kargalar şom, şom bağırışırlar, yerleri, yurtları harabeye döner.

3, 395-396

حمیتی بد جاهلیت در دماغ
بانگ شومی بر دمنشان کرد زاغ

بهر مظلومان همی‌کندند چاه
در چه افتادند و می‌گفتند آه

A heathen pride was in their brains: the raven croaked disaster over the traces of their habitation.
They were digging a pit for the oppressed” they (themselves) fell into the pit, crying “Alas!”

***

Bilgisizlik, akılda bir taassuptur ki buna tutulanların şehirlerinde kargalar şom, şom bağırışırlar, yerleri, yurtları harabeye döner.
Onlar mazlûmlar için kuyu kazdılar ama kazdıkları kuyuya kendileri düştüler, ah etmeye başladılar.

3, 396-397

بهر مظلومان همی‌کندند چاه
در چه افتادند و می‌گفتند آه

پوستین یوسفان بکشافتند
آنچ می‌کردند یک یک یافتند

They were digging a pit for the oppressed” they (themselves) fell into the pit, crying “Alas!”
They tore the coats of the Josephs (the prophets and saints), and that which they gave they got, piece by piece.

***

Onlar mazlûmlar için kuyu kazdılar ama kazdıkları kuyuya kendileri düştüler, ah etmeye başladılar.
Yusufların derilerini yüzdüler, fakat kendi yaptıklarını birer birer buldular.

3, 397-398

پوستین یوسفان بکشافتند
آنچ می‌کردند یک یک یافتند

کیست آن یوسف دل حق‌جوی تو
چون اسیری بسته اندر کوی تو

They tore the coats of the Josephs (the prophets and saints), and that which they gave they got, piece by piece.
Who is that Joseph? Thy God-seeking heart, bound as a captive in thy abode.

***

Yusufların derilerini yüzdüler, fakat kendi yaptıklarını birer birer buldular.
O Yusuf kimdir? Senin Hak arayan gönlün. O gönül, bir esir gibi senin yurdunda bağlıdır.

3, 398-399

کیست آن یوسف دل حق‌جوی تو
چون اسیری بسته اندر کوی تو

جبرئیلی را بر استن بسته‌ای
پر و بالش را به صد جا خسته‌ای

Who is that Joseph? Thy God-seeking heart, bound as a captive in thy abode.
Thou hast bound a Gabriel on a pillar, thou hast wounded his wings and plumes in a hundred places.

***

O Yusuf kimdir? Senin Hak arayan gönlün. O gönül, bir esir gibi senin yurdunda bağlıdır.
Bir Cebrail’i direğe bağlamış, koluna, kanadına yüzlerce yara açmış, perişan etmişsin de.

3, 399-400

جبرئیلی را بر استن بسته‌ای
پر و بالش را به صد جا خسته‌ای

پیش او گوساله بریان آوری
گه کشی او را به کهدان آوری

Thou hast bound a Gabriel on a pillar, thou hast wounded his wings and plumes in a hundred places.
Thou settest before him a roasted calf, thou fetchest (ground) straw and bringest him to the straw-barn,

***

Bir Cebrail'i direğe bağlamış, koluna, kanadına yüzlerce yara açmış, perişan etmişsin de.
Sonra da önüne kebap olmuş dana getiriyor, bazan da onu samanlığa götürüp

3, 400-401

پیش او گوساله بریان آوری
گه کشی او را به کهدان آوری

که بخور اینست ما را لوت و پوت
نیست او را جز لقاء الله قوت

Thou settest before him a roasted calf, thou fetchest (ground) straw and bringest him to the straw-barn,
Saying, "Eat; this is a dainty meal for us," (although) for him there is no food but meeting God face to face.

***

Sonra da önüne kebap olmuş dana getiriyor, bazan da onu samanlığa götürüp
Hadi ye, işte bizim yağlı gıdamız budur diyorsun. Hâlbuki ona Allah vuslatından başka gıda yoktur.

که بخور اینست ما را لوت و پوت
نیست او را جز لقاء الله قوت

زین شکنجه و امتحان آن مبتلا
می‌کند از تو شکایت با خدا

Saying, “Eat; this is a dainty meal for us,” (although) for him there is no food but meeting God face to face.
On account of this torment and tribulation that afflicted (heart) is complaining of thee to God,

***

Hadi ye, işte bizim yağlı gıdamız budur diyorsun. Hâlbuki ona Allah vuslatından başka gıda yoktur.
O dertlere düşmüş zavallı da bu işkenceden bu sınanmadan kırılıp senden Allah’a şikâyet ederek der ki:

3, 402-403

زین شکنجه و امتحان آن مبتلا
می‌کند از تو شکایت با خدا

کای خدا افغان ازین گرگ کهن
گویدش نک وقت آمد صبر کن

On account of this torment and tribulation that afflicted (heart) is complaining of thee to God,
Crying, “O God, deliver (me) from this old wolf!” He (God) saith to it, “Lo, the hour is (wellnigh) come: have patience.

***

O dertlere düşmüş zavallı da bu işkenceden bu sınanmadan kırılıp senden Allah’a şikâyet ederek der ki:
“ arabbi, bu kocamış kurttan elâman.” Allah da ona “Sabret, işte vakit geldi.

کای خدا افغان ازین گرگ کهن
گویدش نک وقت آمد صبر کن

داد تو وا خواهم از هر بی‌خبر
داد کی دهد جز خدای دادگر

Crying, “O God, deliver (me) from this old wolf!” He (God) saith to it, “Lo, the hour is (wellnigh) come: have patience.
I will demand justice for thee from every heedless one: who gives justice but God, the Dealer of justice?”

***

“ arabbi, bu kocamış kurttan elâman.” Allah da ona “Sabret, işte vakit geldi.
Haberi olmayan her kişiden öcünü alacağım” der. Feryada erişen Allah’tan başka kim feryada erişir ki.

داد تو وا خواهم از هر بی‌خبر
داد کی دهد جز خدای دادگر

او همی‌گوید که صبرم شد فنا
در فراق روی تو یا ربنا

I will demand justice for thee from every heedless one: who gives justice but God, the Dealer of justice?"
It (the heart) says, " My patience is lost in separation from Thy face, O Lord.

***

Haberi olmayan her kişiden öcünü alacağım" der. Feryada erişen Allah'tan başka kim feryada erişir ki.
O "Yarabbi, yüzünün ayrılığından sabrım bitti.

او همی‌گوید که صبرم شد فنا
در فراق روی تو یا ربنا

احمدم در مانده در دست یهود
صالحم افتاده در حبس ثمود

It (the heart) says, " My patience is lost in separation from Thy face, O Lord.
I am (like) Ahmad ( Mohammad) left forsaken in the hands of the Jews, I am (like) Salih fallen into prison (amongst the people) of Thamud.

***

O "Yarabbi, yüzünün ayrılığından sabrım bitti.
Yahudiler elinde âciz kalmış Ahmed'im Semud kavminin hepsine düşmüş Salih'im.

3, 406-407

احمدم در مانده در دست یهود
صالحم افتاده در حبس ثمود

ای سعادت‌بخش جان انبیا
یا بکش یا باز خوانم یا بیا

I am (like) Ahmad ( Mohammad) left forsaken in the hands of the Jews, I am (like) Salih fallen into prison (amongst the people) of Thamud.
O Thou that bestowed felicity on the souls of the prophets, either slay me or call me back (to Thee) or come (Thyself).

***

Yahudiler elinde âciz kalmış Ahmed’im Semud kavminin hepsine düşmüş Salih’im.
Ey Peygamberlerin canlarına kutluluk bağışlayan. Ya beni öldür, ya kendine çağır yahut da sen gel!

3, 407-408

ای سعادت‌بخش جان انبیا
یا بکش یا باز خوانم یا بیا

با فراقت کافران را نیست تاب
می‌گود یا لیتنی کنت تراب

O Thou that bestowed felicity on the souls of the prophets, either slay me or call me back (to Thee) or come (Thyself).
(Even) the infidels cannot endure to be separated from Thee: he (every infidel) is saying, ‘O would that I had been dust!’

***

Ey Peygamberlerin canlarına kutluluk bağışlayan. Ya beni öldür, ya kendine çağır yahut da sen gel!

3, 408-409

با فراقت کافران را نیست تاب
می‌گود یا لیتنی کنت تراب

حال او اینست کو خود زان سوست
چون بود بی تو کسی کان توست

(Even) the infidels cannot endure to be separated from Thee: he (every infidel) is saying, ‘O would that I had been dust!’
This is the state of him (the infidel) who in sooth belongs to that side (is beyond the pale): how (then) should one that belongs to Thee be (patient) without Thee?”

***

Kâfirlere bile ayrılığına tahammül yok… Onların bile her birisi, keşke toprak olsaydım, der.

حال او اینست کو خود زان سوست
چون بود بی تو کسی کان توست

حق همی‌گوید که آری ای نزه
لیک بشنو صبر آر و صبر به

This is the state of him (the infidel) who in sooth belongs to that side (is beyond the pale): how (then) should one that belongs to Thee be (patient) without Thee?”
God saith, “Yea, O pure (heart); but hearken (unto Me) and have patience, for patience is better.

***

Kâfirlere bile ayrılığına tahammül yok... Onların bile her birisi, keşke toprak olsaydım, der.
“Kâfirin bile hâli böyle olursa senin ülkenden olanın hâli, sensiz ne olur?” der.

3, 410-411

حق همی‌گوید که آری ای نزه
لیک بشنو صبر آر و صبر به

صبح نزدیکست خامش کم خروش
من همی‌کوشم پی تو تو مکوش

God saith, “Yea, O pure (heart); but hearken (unto Me) and have patience, for patience is better.
The dawn is near. Hush, do not wail! I am striving for thee, do not thou strive.”

***

“Kâfirin bile hâli böyle olursa senin ülkenden olanın hâli, sensiz ne olur?” der.
Sabah yaklaştı, sus, çok coşma. Ben senin için çalışıp duruyorum, sen çalışma!”

صبح نزدیکست خامش کم خروش
من همی‌کوشم پی تو تو مکوش

شد ز حد هین باز گرد ای یار گرد
روستایی خواجه را بین خانه برد

The dawn is near. Hush, do not wail! I am striving for thee, do not thou strive.”
It (this digression) has passed beyond bounds: return, O valiant friend. The countryman, mark you, took the Khwaja to his house.

***

Sabah yaklaştı, sus, çok coşma. Ben senin için çalışıp duruyorum, sen çalışma!”
Ey yiğit arkadaş, dön… Bu söz hadden aştı. Köylü, şehirliyi evine nasıl götürdü, onu söyle.

شد ز حد هین باز گرد ای یار گرد
روستایی خواجه را بین خانه برد

قصه‌ی اهل سبا یک گوشه نه
آن بگو کان خواجه چون آمد به ده

It (this digression) has passed beyond bounds: return, O valiant friend. The countryman, mark you, took the Khwaja to his house.
Put aside the story of the people of Saba: tell how the Khwaja came to the village.

***

Ey yiğit arkadaş, dön… Bu söz hadden aştı. Köylü, şehirliyi evine nasıl götürdü, onu söyle.
Seba'lıların hikâyesi bir tarafta kalsın, daha iyi. Sen şehirlinin köye gelişini anlat.

3, 413-414

قصه‌ی اهل سبا یک گوشه نه
آن بگو کان خواجه چون آمد به ده

روستایی در تملق شیوه کرد
تا که حزم خواجه را کالیوه کرد

Put aside the story of the people of Saba: tell how the Khwaja came to the village.
The countryman used blandishments in ingratiating himself, until he made the Khwaja’s prudence crazy.

***

Seba’lıların hikâyesi bir tarafta kalsın, daha iyi. Sen şehirlinin köye gelişini anlat.
Köylü, yaltaklandıkça, yaltaklandı. Nihayet şehirlinin reyi, tedbiri elden gitti, şaşırdı, ahmaklaştı.

روستایی در تملق شیوه کرد
تا که حزم خواجه را کالیوه کرد

از پیام اندر پیام او خیره شد
تا زلال حزم خواجه تیره شد

The countryman used blandishments in ingratiating himself, until he made the Khwaja’s prudence crazy.
He ( the Khwaja) was distracted by message upon message, till the clear water of his prudence became turbid.

***

Köylü, yaltaklandıkça, yaltaklandı. Nihayet şehirlinin reyi, tedbiri elden gitti, şaşırdı, ahmaklaştı.
Köylünün haber üstüne haber salması, nihayet şehirlinin duru suyunu bulandırdı.

از پیام اندر پیام او خیره شد
تا زلال حزم خواجه تیره شد

هم ازینجا کودکانش در پسند
نرتع و نلعب بشادی می‌زدند

He ( the Khwaja) was distracted by message upon message, till the clear water of his prudence became turbid.
On the same side his children in approval (of the country-man’s invitation) were joyously striking up “Let us frolic and play,”

***

Köylünün haber üstüne haber salması, nihayet şehirlinin duru suyunu bulandırdı.
Bir taraftan da çocukları neşeyle “Baba, gezer oynarız, ne olur?” demeye başladılar.

3, 416-417

هم ازینجا کودکانش در پسند
نرتع و نلعب بشادی می‌زدند

همچو یوسف کش ز تقدیر عجب
نرتع و نلعب ببرد از ظل آب

On the same side his children in approval (of the country-man's invitation) were joyously striking up "Let us frolic and play,"
Like Joseph, whom by the wondrous (act of Divine) predestination (the words). "Let us frolic and play" carried off from his father's shadow (protection).

***

Bir taraftan da çocukları neşeyle "Baba, gezer oynarız, ne olur?" demeye başladılar.
Yusuf gibi. Onu da "Gezer oynarız" sözü tuhaf bir takdir neticesi babasın gölgesinden ayırdı.

همچو یوسف کش ز تقدیر عجب
نرتع و نلعب ببرد از ظل آب

آن نه بازی بلک جانبازیست آن
حیله و مکر و دغاسازیست آن

Like Joseph, whom by the wondrous (act of Divine) predestination (the words). "Let us frolic and play" carried off from his father's shadow (protection).
That is not (joyful) play; nay, 'tis play with one's life, 'tis cunning and deceit and contrivance of fraud.

***

Yusuf gibi. Onu da "Gezer oynarız" sözü tuhaf bir takdir neticesi babasın gölgesinden ayırdı.
O oyun değil, canlı oynayış… Hile, düzen, hainlik.

آن نه بازی بلک جانبازیست آن
حیله و مکر و دغاسازیست آن

هرچه از یارت جدا اندازد آن
مشنو آن را کان زیان دارد زیان

That is not (joyful) play; nay, ‘tis play with one’s life, ‘tis cunning and deceit and contrivance of fraud.
Whatsoever would fling you asunder from the Friend, do not listen to it, for it holds loss, loss.

***

O oyun değil, canlı oynayış… Hile, düzen, hainlik.
Seni dostundan ayıran sözü dinleme sözde ziyan vardır, ziyan!

هرچه از یارت جدا اندازد آن
مشنو آن را کان زیان دارد زیان

گر بود آن سود صد در صد مگیر
بهر زر مگسل ز گنجور ای فقیر

Whatsoever would fling you asunder from the Friend, do not listen to it, for it holds loss, loss.
(Even) if the gain be a hundred hundredfold, do not accept it: do not, for the sake of the gold, break with the Treasurer, O dervish!

***

Seni dostundan ayıran sözü dinleme sözde ziyan vardır, ziyan!
Hatta o sözde sad edenler sad vefkının faydası bile olsa aldırış etme. Altın için hazineyi bırakma yoksul!

3, 420-421

گر بود آن سود صد در صد مگیر
بهر زر مگسل ز گنجور ای فقیر

این شنو که چند یزدان زجر کرد
گفت اصحاب نبی را گرم و سرد

(Even) if the gain be a hundred hundredfold, do not accept it: do not, for the sake of the gold, break with the Treasurer, O dervish!
Hear how many a rebuke, hot and cold (kindly and severe), God addressed to the Companions of the Prophet,

***

Hatta o sözde sad edenler sad vefkının faydası bile olsa aldırış etme. Altın için hazineyi bırakma yoksul!
Şunu dinle, Allah, Peygamber'in eshabına iyi, kötü nice şeyler söyleyip kaç kere hitabetti.

3, 421-422

این شنو که چند یزدان زجر کرد
گفت اصحاب نبی را گرم و سرد

زانک بر بانگ دهل در سال تنگ
جمعه را کردند باطل بی درنگ

Hear how many a rebuke, hot and cold (kindly and severe), God addressed to the Companions of the Prophet,
Because, in a year of distress (famine), at the sound of the drum they (quitted) without tarrying (and) made void the Friday congregation,

***

Şunu dinle, Allah, Peygamber’in eshabına iyi, kötü nice şeyler söyleyip kaç kere hitabetti.
Çünkü kıtlık yılında davul sesini duyunca Cuma namazını hemencecik bırakıverdiler.

3, 422-423

زانک بر بانگ دهل در سال تنگ
جمعه را کردند باطل بی درنگ

تا نباید دیگران ارزان خرند
زان جلب صرفه ز ما ایشان برند

Because, in a year of distress (famine), at the sound of the drum they (quitted) without tarrying (and) made void the Friday congregation,
“Lest” (so they said) “others should buy cheap and get the advantage over us in respect of those imported goods.”

***

Çünkü kıtlık yılında davul sesini duyunca Cuma namazını hemencecik bırakıverdiler.
Başkaları daha ucuza almasınlar, o alışverişle bizim kârımızı onlar elde etmesinler dediler.

تا نباید دیگران ارزان خرند
زان جلب صرفه ز ما ایشان برند

ماند پیغامبر بخلوت در نماز
با دو سه درویش ثابت پر نیاز

“Lest” (so they said) “others should buy cheap and get the advantage over us in respect of those imported goods.”
The Prophet was left alone in prayer with two or three poor men firm (in their faith) and full of supplication.

***

Başkaları daha ucuza almasınlar, o alışverişle bizim kârımızı onlar elde etmesinler dediler.
Peygamber, namazda kendini tamamıyla niyaza vermiş iki üç yoksulla kalakaldı.

3, 424-425

ماند پیغامبر بخلوت در نماز
با دو سه درویش ثابت پر نیاز

گفت طبل و لهو و بازرگانیی
چونتان ببرید از ربانیی

The Prophet was left alone in prayer with two or three poor men firm (in their faith) and full of supplication.
He (God) said, “How did the drum and the pastime and a trading affair sunder you from a man of God?

***

Peygamber, namazda kendini tamamıyla niyaza vermiş iki üç yoksulla kalakaldı.
Allah; “Davul sesi, abes işler ve alışveriş, Allah Rasülünden sizi nasıl ayırdı?

گفت طبل و لهو و بازرگانیی
چونتان ببرید از ربانیی

قد فضضتم نحو قمح هائما
ثم خلیتم نبیا قائما

He (God) said, "How did the drum and the pastime and a trading affair sunder you from a man of God?
Ye have dispersed (and run) madly towards the wheat, and left a Prophet standing (in prayer).

***

Allah; "Davul sesi, abes işler ve alışveriş, Allah Rasülünden sizi nasıl ayırdı?
Şaşkın bir halde buğdaya doğru dağılıverdiniz de Peygamber'i atakta yalnız bıraktınız.

قد فضضتم نحو قمح هائما
ثم خليتم نبيا قائما

بهر گندم تخم باطل کاشتید
و آن رسول حق را بگذاشتید

Ye have dispersed (and run) madly towards the wheat, and left a Prophet standing (in prayer).
On account of the wheat ye sowed the seed of vanity and forsook that Messenger of God.

***

Şaşkın bir halde buğdaya doğru dağılıverdiniz de Peygamber'i atakta yalnız bıraktınız.
Buğday için olmayacak tohumlar ektiniz, o Hak Resulünü terk ettiniz.

بهر گندم تخم باطل کاشتید
و آن رسول حق را بگذاشتید

صحبت او خیر من لهوست و مال
بین کرا بگذاشتی چشمی بمال

On account of the wheat ye sowed the seed of vanity and forsook that Messenger of God.
Companionship with him is better that pastime and riches: (look and ) see whom thou hast forsaken, rub an eye!

***

Buğday için olmayacak tohumlar ektiniz, o Hak Resulünü terk ettiniz.
Onun sohbeti oyundan da hayırlıdır, maldan da. Hele bir gör, kimi bıraktın. Gözünü ov da bak!

3, 428-429

صحبت او خیر من لهوست و مال
بین کرا بگذاشتی چشمی بمال

خود نشد حرص شما را این یقین
که منم رزاق و خیر الرازقین

Companionship with him is better that pastime and riches: (look and ) see whom thou hast forsaken, rub an eye!
Verily, to your greed did not this become certain, that I am the Provider and the best of them that provide?”

***

Onun sohbeti oyundan da hayırlıdır, maldan da. Hele bir gör, kimi bıraktın. Gözünü ov da bak!
Hırsınızın yüzünden şunu yakînen bilmediniz mi ki rızık verici benim, rızık verenlerin hayırlısı benim.

3, 429-430

خود نشد حرص شما را این یقین
که منم رزاق و خیر الرازقین

آنک گندم را ز خود روزی دهد
کی توکلهات را ضایع نهد

Verily, to your greed did not this become certain, that I am the Provider and the best of them that provide?”
He that giveth sustenance from Himself unto the wheat, how should He let thy acts of trust (in Him) be wasted?

***

Hırsınızın yüzünden şunu yakînen bilmediniz mi ki rızık verici benim, rızık verenlerin hayırlısı benim.
Buğdaya güneşle rızık veren Allah, senin ona dayanmanı nasıl olur da zayi eder?

3, 430-431

آنک گندم را ز خود روزی دهد
کی توکلهات را ضایع نهد

از پی گندم جدا گشتی از آن
که فرستادست گندم ز آسمان

He that giveth sustenance from Himself unto the wheat, how should He let thy acts of trust (in Him) be wasted?
For the sake of wheat thou hast become parted from Him who hath sent the wheat from Heaven.

***

Buğdaya güneşle rızık veren Allah, senin ona dayanmanı nasıl olur da zayi eder?
Buğday için, gökyüzünden buğday gönderenden ayrıldın ha!

3, 431-432

از پی گندم جدا گشتی از آن
که فرستادست گندم ز آسمان

باز گوید بط را کز آب خیز
تا ببینی دشتها را قندریز

For the sake of wheat thou hast become parted from Him who hath sent the wheat from Heaven.
Says the falcon to the duck, “Arise from the water, that thou mayst see the plains diffusing sweetness,”

***

Buğday için, gökyüzünden buğday gönderenden ayrıldın ha!
Doğan, Kaza “Sudan çık da şekerler akan ovaları bir gör” dedi.

باز گوید بط را کز آب خیز
تا ببینی دشتها را قندریز

بط عاقل گویدش ای باز دور
آب ما را حصن و امنست و سرور

Says the falcon to the duck, "Arise from the water, that thou mayst see the plains diffusing sweetness,"
(But) the wise duck says to him, "Away, O falcon! The water is our stronghold and safety and joy."

***

Doğan, Kaza "Sudan çık da şekerler akan ovaları bir gör" dedi.
Akıllı kaz dedi ki: "Ey sudan uzakta kalmış doğan, su bizim kalemizdir, huzurumuzdur, neşemizdir."

3, 433-434

بط عاقل گویدش ای باز دور
آب ما را حصن و امنست و سرور

دیو چون باز آمد ای بطان شتاب
هین به بیرون کم روید از حصن آب

(But) the wise duck says to him, “Away, O falcon! The water is our stronghold and safety and joy.”
The Devil is like the falcon. O ducks, make haste (to guard yourselves)! Beware, do not come out of your stronghold, the water.

***

Akıllı kaz dedi ki: “Ey sudan uzakta kalmış doğan, su bizim kalemizdir, huzurumuzdur, neşemizdir.”
Şeytan da doğan gibidir. Kazlar, koşun, kendinize gelin, su kalesinden dışarıya az çıkın.

3, 434-435

دیو چون باز آمد ای بطان شتاب
هین به بیرون کم روید از حصن آب

باز را گویند رو رو باز گرد
از سر ما دست دار ای پای‌مرد

The Devil is like the falcon. O ducks, make haste (to guard yourselves)! Beware, do not come out of your stronghold, the water.
Say to the falcon, "Begone, begone! Turn back and keep the hand off our heads, O kind friend!

***

Şeytan da doğan gibidir. Kazlar, koşun, kendinize gelin, su kalesinden dışarıya az çıkın.
Doğana deyin ki: "Haydi yürü yürü, dön geri. Ey aşağılık adam, başımızdan el çek.

3, 435-436

باز را گویند رو رو باز گرد
از سر ما دست دار ای پای‌مرد

ما بری از دعوتت دعوت ترا
ما ننوشیم این دم تو کافرا

Say to the falcon, "Begone, begone! Turn back and keep the hand off our heads, O kind friend!
We are quit of thy invitation: (keep) the invitation for thyself: we will not listen to these words of thine, O infidel!

***

Doğana deyin ki: "Haydi yürü yürü, dön geri. Ey aşağılık adam, başımızdan el çek.
Biz senin davetinden uzağız, bu davet senin olsun. Biz senin şu nefesini içmeyiz bile a kâfir!

3, 436-437

ما بری از دعوتت دعوت ترا
ما ننوشیم این دم تو کافرا

حصن ما را قند و قندستان ترا
من نخواهم هدیه‌ات بستان ترا

We are quit of thy invitation: (keep) the invitation for thyself: we will not listen to these words of thine, O infidel!
The stronghold (the water) is (enough) for us: let the sugar and sugar-fields be thine! I do not desire thy gift: take it for thyself!

***

Biz senin davetinden uzağız, bu davet senin olsun. Biz senin şu nefesini içmeyiz bile a kâfir!
Kale bizim olsun, şekerle şeker yurdu senin. Bize senin hediyenin lüzumu yok, al, senin olsun!

3, 437-438

حصن ما را قند و قندستان ترا
من نخواهم هدیه‌ات بستان ترا

چونک جان باشد نیاید لوت کم
چونک لشکر هست کم ناید علم

The stronghold (the water) is (enough) for us: let the sugar and sugar-fields be thine! I do not desire thy gift: take it for thyself!
Whilst there is life (in the body), food will not fail; when there is an army, banners will not fail.”

***

Kale bizim olsun, şekerle şeker yurdu senin. Bize senin hediyenin lüzumu yok, al, senin olsun!
Can oldu mu gıda eksik gelmez elbet. Asker var mı, bayrak elbette bulunur!

3, 438-439

چونک جان باشد نیاید لوت کم
چونک لشکر هست کم ناید علم

خواجه‌ی حازم بسی عذر آورید
بس بهانه کرد با دیو مرید

Whilst there is life (in the body), food will not fail; when there is an army, banners will not fail.”
The prudent Khwája offered many an excuse and made many a pretext to the (countryman who resembled the) obstinate Devil.

***

Can oldu mu gıda eksik gelmez elbet. Asker var mı, bayrak elbette bulunur!
Tedbirli şehirli, birçok özürler getirdi, o merdut ifrite nice bahaneler serdetti.

3, 439-440

خواجه‌ی حازم بسی عذر آورید
بس بهانه کرد با دیو مرید

گفت این دم کارها دارم مهم
گر بیایم آن نگردد منتظم

The prudent Khwája offered many an excuse and made many a pretext to the (countryman who resembled the) obstinate Devil.
“At this moment,” said he, “I have serious matters (in hand); if I come (to visit you), they will not be set in order.

***

Tedbirli şehirli, birçok özürler getirdi, o merdut ifrite nice bahaneler serdetti.
“Şimdi mühim işlerim var. Gelirsem onlar yüzüstü kalır. Düzene girmez.

گفت این دم کارها دارم مهم
گر بیایم آن نگردد منتظم

شاه کار نازکم فرموده است
ز انتظارم شاه شب نغنوده است

"At this moment," said he, "I have serious matters (in hand); if I come (to visit you), they will not be set in order.
The King has charged me with a delicate affair, and because of (anxiously) expecting me he has not slept during the night.

***

"Şimdi mühim işlerim var. Gelirsem onlar yüzüstü kalır. Düzene girmez.
Padişah bana mühim ve nazik bir iş buyurdu, geceleri bile uyumuyor, benim bu işi başarmamı bekliyor.

3, 441-442

شاه کار نازکم فرموده است
ز انتظارم شاه شب نغنوده است

من نیارم ترک امر شاه کرد
من نتانم شد بر شه روی‌زرد

The King has charged me with a delicate affair, and because of (anxiously) expecting me he has not slept during the night.
I dare not neglect the King's command, I cannot fall into disgrace with the King.

***

Padişah bana mühim ve nazik bir iş buyurdu, geceleri bile uyumuyor, benim bu işi başarmamı bekliyor.
Padişahın emrinden dışarı çıkamam, huzurunda yüzü kara olamam.

3, 442-443

من نیارم ترک امر شاه کرد
من نتانم شد بر شه روی‌زرد

هر صباح و هر مسا سرهنگ خاص
می‌رسد از من همی‌جوید مناص

I dare not neglect the King's command, I cannot fall into disgrace with the King.
Every morning and evening a special officer arrives and requests of me (desires me to provide) a means of escape (from the difficulty).

***

Padişahın emrinden dışarı çıkamam, huzurunda yüzü kara olamam.
Her sabah, her akşam hususi çavuşu gelip işin neticesini soruyor.

3, 443-444

هر صباح و هر مسا سرهنگ خاص
می‌رسد از من همی‌جوید مناص

تو روا داری که آیم سوی ده
تا در ابرو افکند سلطان گره

Every morning and evening a special officer arrives and requests of me (desires me to provide) a means of escape (from the difficulty).
Do you deem it right that I should go into the country, with the result that the King would knit his brows (in wrath)?

***

Her sabah, her akşam hususi çavuşu gelip işin neticesini soruyor.
Reva görür müsün, köye geleyim de padişah, bana yüzünü assın, kaşlarını çatsın?

3, 444-445

تو روا داری که آیم سوی ده
تا در ابرو افکند سلطان گره

بعد از آن درمان خشمش چون کنم
زنده خود را زین مگر مدفون کنم

Do you deem it right that I should go into the country, with the result that the King would knit his brows (in wrath)?
How should I heal (assuage) his anger after that? Surely, by this (offence) I should bury myself alive.”

***

Reva görür müsün, köye geleyim de padişah, bana yüzünü assın, kaşlarını çatsın?
Kızarsa kızgınlığına karşı ne çare bulurum, diriyken kendimi topraklara mı gömeyim?” dedi.

3, 445-446

بعد از آن درمان خشمش چون کنم
زنده خود را زین مگر مدفون کنم

زین نمط او صد بهانه باز گفت
حیله‌ها با حکم حق نفتاد جفت

How should I heal (assuage) his anger after that? Surely, by this (offence) I should bury myself alive."
He related a hundred pretexts of this sort, (but his) expedients did not coincide with God's decree.

***

Kızarsa kızgınlığına karşı ne çare bulurum, diriyken kendimi topraklara mı gömeyim?" dedi.
Daha da bu çeşit yüzlerce bahaneler etti, fakat hileleri, Allah takdirine eş olmadı.

زین نمط او صد بهانه باز گفت
حیله‌ها با حکم حق نفتاد جفت

گر شود ذرات عالم حیله‌پیچ
با قضای آسمان هیچند هیچ

He related a hundred pretexts of this sort, (but his) expedients did not coincide with God's decree.
If (all) the atoms of the world contrive expedients, they are naught, naught, against the ordinance of Heaven.

***

Daha da bu çeşit yüzlerce bahaneler etti, fakat hileleri, Allah takdirine eş olmadı.
Âlemin zerreleri birbirine girse yine Allah’ın kaza ve kaderine karşı hiçtir hiç!

گر شود ذرات عالم حیله‌پیچ
با قضای آسمان هیچند هیچ

چون گریزد این زمین از آسمان
چون کند او خویش را از وی نهان

If (all) the atoms of the world contrive expedients, they are naught, naught, against the ordinance of Heaven.
How shall this earth flee from Heaven, how shall it conceal itself from it?

***

Âlemin zerreleri birbirine girse yine Allah'ın kaza ve kaderine karşı hiçtir hiç!
Bu yeryüzü, gökten nasıl kaçabilir, yeryüzü kendini gökten nasıl gizleyebilir?

3, 448-449

چون گریزد این زمین از آسمان
چون کند او خویش را از وی نهان

هرچه آید ز آسمان سوی زمین
نه مفر دارد نه چاره نه کمین

How shall this earth flee from Heaven, how shall it conceal itself from it?
Whatsoever may come from Heaven to the earth, it (the earth) has no refuge or device or hiding-place.

***

Bu yeryüzü, gökten nasıl kaçabilir, yeryüzü kendini gökten nasıl gizleyebilir?
Gökten yeryüzüne ne yağarsa yağar. Yeryüzü, ne kaçabilir, ne bir çareye başvurabilir, ne bir pusuda gizlenebilir.

3, 449-450

هرچه آید ز آسمان سوی زمین
نه مفر دارد نه چاره نه کمین

آتش ار خورشید می‌بارد برو
او بپیش آتشش بنهاده رو

Whatsoever may come from Heaven to the earth, it (the earth) has no refuge or device or hiding-place.
Is fire from the sun raining upon it, it has laid its face (low) before his fire;

***

Gökten yeryüzüne ne yağarsa yağar. Yeryüzü, ne kaçabilir, ne bir çareye başvurabilir, ne bir pusuda gizlenebilir.
Güneşten ateş yağsa yine o, gökten yağan ateşe karşı yüzünü yerlere döşemiştir.

3, 450-451

آتش ار خورشید می‌بارد برو
او بپیش آتشش بنهاده رو

ور همی طوفان کند باران برو
شهرها را می‌کند ویران برو

Is fire from the sun raining upon it, it has laid its face (low) before his fire;
And if the rain is making a flood upon it and devastating the cities upon it,

***

Güneşten ateş yağsa yine o, gökten yağan ateşe karşı yüzünü yerlere döşemiştir.
Yağmur yağsa da tufanlar coşsa, üstündeki şehirler yıkılıp yerle yeksan olsa

ور همی طوفان کند باران برو
شهرها را می‌کند ویران برو

او شده تسلیم او ایوب‌وار
که اسیرم هرچه می‌خواهی ببار

And if the rain is making a flood upon it and devastating the cities upon it,
It (the earth) has become resigned to it (Heaven), like Job, saying, “I am captive: bring (on me) whatever thou wilt.”

***

Yağmur yağsa da tufanlar coşsa, üstündeki şehirler yıkılıp yerle yeksan olsa
O, yine Eyyup gibi teslim olmuştur, ben bir esirim, ne dilersen yağdır demektedir.

او شده تسلیم او ایوب‌وار
که اسیرم هرچه می‌خواهی ببار

ای که جزو این زمینی سر مکش
چونک بینی حکم یزدان در مکش

It (the earth) has become resigned to it (Heaven), like Job, saying, “I am captive: bring (on me) whatever thou wilt.”
O thou who art a part of this earth, do not lift up thy head (in rebellion); when thou seest the decree of God, do not withdraw (from it disobediently).

***

O, yine Eyyup gibi teslim olmuştur, ben bir esirim, ne dilersen yağdır demektedir.
Sen de bu yeryüzünün bir cüzünün, baş çekme. Allah hükmünü görünce isyan etme.

3, 453-454

ای که جزو این زمینی سر مکش
چونک بینی حکم یزدان در مکش

چون خلقناکم شنودی من تراب
خاک باشی جست از تو رو متاب

O thou who art a part of this earth, do not lift up thy head (in rebellion); when thou seest the decree of God, do not withdraw (from it disobediently).
Since thou hast heard "We created thee of dust," (know that) He (God) hath required thee to be (humble and submissive as) dust: do not avert thy face (from Him).

***

Sen de bu yeryüzünün bir cüzünün, baş çekme. Allah hükmünü görünce isyan etme.
"Sizi topraktan yarattık" sözünü duydun ya, demek ki senden toprak olmanı istiyor, yüz çevirme!

چون خلقناکم شنودی من تراب
خاک باشی جست از تو رو متاب

بین که اندر خاک تخمی کاشتم
گرد خاکی و منش افراشتم

Since thou hast heard “We created thee of dust,” (know that) He (God) hath required thee to be (humble and submissive as) dust: do not avert thy face (from Him).
(God saith), “Mark how I have sown a seed in the earth: thou art dust of the earth, and I have raised it aloft.

***

“Sizi topraktan yarattık” sözünü duydun ya, demek ki senden toprak olmanı istiyor, yüz çevirme!
(Allah diyor ki:) “Toprağa nice tohum ektim. İnsan da toprağın bir tozundan ibaretti, onu ben yükselttim.

3, 455-456

بین که اندر خاک تخمی کاشتم
کرد خاکی و منش افراشتم

حمله‌ی دیگر تو خاکی پیشه گیر
تا کنم بر جمله میرانت امیر

(God saith), “Mark how I have sown a seed in the earth: thou art dust of the earth, and I have raised it aloft.
Do thou once more adopt the practice of earthiness (self-abasement), that I may make thee prince over all princes.”

***

(Allah diyor ki:) “Toprağa nice tohum ektim. İnsan da toprağın bir tozundan ibaretti, onu ben yükselttim.
Yine bir hamle et de kendine topraklığı sıfat edin, alçal. Ben de seni bütün beylere emir yapayım.

حملهٔ دیگر تو خاکی پیشه گیر
تا کنم بر جمله میرانت امیر

آب از بالا به پستی در رود
آنگه از پستی به بالا بر رود

Do thou once more adopt the practice of earthiness (self-abasement), that I may make thee prince over all princes."
Water goes from above to below; then from below it goes up above.

***

Yine bir hamle et de kendine topraklığı sıfat edin, alçal. Ben de seni bütün beylere emir yapayım.
Su, yukardan aşağıya, akar da sonra aşağıdan yukarıya akar.

آب از بالا به پستی در رود
آنگه از پستی به بالا بر رود

گندم از بالا بزیر خاک شد
بعد از آن او خوشه و چالاک شد

Water goes from above to below; then from below it goes up above.
The wheat went beneath the earth from above; afterwards it became ears of corn and sprang up quickly.

***

Su, yukardan aşağıya, akar da sonra aşağıdan yukarıya akar.
Buğday, yukarıdan aşağıya, yerin dibine gider de ondan sonra yerden baş çıkarıp yükselir.

3, 458-459

گندم از بالا بزیر خاک شد
بعد از آن او خوشه و چالاک شد

دانه‌ی هر میوه آمد در زمین
بعد از آن سرها بر آورد از دفین

The wheat went beneath the earth from above; afterwards it became ears of corn and sprang up quickly.
The seed of every fruit entered into the earth; afterwards it raised up heads (shoots) from the buried (root).

***

Buğday, yukarıdan aşağıya, yerin dibine gider de ondan sonra yerden baş çıkarıp yükselir.
Her meyvenin tohumu yerden biter de ondan sonra yerden baş verir.

3, 459-460

دانه‌ی هر میوه آمد در زمین
بعد از آن سرها بر آورد از دفین

اصل نعمتها ز گردون تا بخاک
زیر آمد شد غذای جان پاک

The seed of every fruit entered into the earth; afterwards it raised up heads (shoots) from the buried (root).
The source of (all) blessings descended from Heaven to the earth and became the nutriment of the pure (vital) spirit.

***

Her meyvenin tohumu yerden biter de ondan sonra yerden baş verir.
Nimetlerin aslı felekten ta yere kadar umumiyetle aşağıya geldiler, alçaldılar da temiz cana gıda oldular.

اصل نعمتها ز گردون تا بخاک
زیر آمد شد غذای جان پاک

از تواضع چون ز گردون شد بزیر
گشت جزو آدمی حی دلیر

The source of (all) blessings descended from Heaven to the earth and became the nutriment of the pure (vital) spirit.
Forasmuch as it came down from Heaven on account of humility, it became part of the living and valiant man.

***

Nimetlerin aslı felekten ta yere kadar umumiyetle aşağıya geldiler, alçaldılar da temiz cana gıda oldular.
Tevazula felekten toprağa inince de diri ve yiğit adamın cüzü oldular.

3, 461-462

از تواضع چون ز گردون شد بزیر
گشت جزو آدمی حی دلیر

پس صفات آدمی شد آن جماد
بر فراز عرش پران گشت شاد

Forasmuch as it came down from Heaven on account of humility, it became part of the living and valiant man.
Hence that inanimate matter (rain and sunlight) was turned into human qualities and soared joyously above the empyrean,

***

Tevazula felekten toprağa inince de diri ve yiğit adamın cüzü oldular.
Bu suretle o cemad, insan sıfatlarını kazandı, arşın yücesine uçtu, neşelendi.

پس صفات آدمی شد آن جماد
بر فراز عرش پران گشت شاد

کز جهان زنده ز اول آمدیم
باز از پستی سوی بالا شدیم

Hence that inanimate matter (rain and sunlight) was turned into human qualities and soared joyously above the empyrean,
Saying, “We came at first from the living world, and have (now) gone back from below to above.”

***

Bu suretle o cemad, insan sıfatlarını kazandı, arşın yücesine uçtu, neşelendi.
Önce diri âlemden geldik, sonra yine aşağılıktan yücelere çıktık.

3, 463-464

کز جهان زنده ز اول آمدیم
باز از پستی سوی بالا شدیم

جمله اجزا در تحرک در سکون
ناطقان که انا الیه راجعون

Saying, “We came at first from the living world, and have (now) gone back from below to above.”
All particles (of phenomenal being), (whether) in movement (or) at rest, are speakers (and declare): “Verily, to Him we are returning.”

***

Önce diri âlemden geldik, sonra yine aşağılıktan yücelere çıktık.
Diyerek bütün cüzüler, hareket ve sükûn hâllerinde “ Biz, şüphe yok, yine gerisin geri Allah’ ya dönüyoruz“ derler.

جمله اجزا در تحرک در سکون
ناطقان که انا الیه راجعون

ذکر و تسبیحات اجزای نهان
غلغلی افکند اندر آسمان

All particles (of phenomenal being), (whether) in movement (or) at rest, are speakers (and declare): "Verily, to Him we are returning."
The praises and glorifications of the hidden particles have filled Heaven with an uproar.

***

Diyerek bütün cüzüler, hareket ve sükûn hâllerinde " Biz, şüphe yok, yine gerisin geri Allah' ya dönüyoruz" derler.
Gizli cüzlerin zikir ve tespihleri, gökyüzüne bir gulguledir salar.

3, 465-466

ذکر و تسبیحات اجزای نهان
غلغلی افکند اندر آسمان

چون قضا آهنگ نارنجات کرد
روستایی شهریی را مات کرد

The praises and glorifications of the hidden particles have filled Heaven with an uproar.
When the Decree (of God) set out to (use) enchantments, the countryman checkmated a townsman.

***

Gizli cüzlerin zikir ve tespihleri, gökyüzüne bir gulguledir salar.
Kaza, hileler düzmeye başladı mı köylü, şehirliyi matetti.

3, 466-467

چون قضا آهنگ نارنجات کرد
روستایی شهریی را مات کرد

با هزاران حزم خواجه مات شد
زان سفر در معرض آفات شد

When the Decree (of God) set out to (use) enchantments, the countryman checkmated a townsman.
Notwithstanding thousands of (good) resolutions, the Khwája was checkmated, and from that journey (which he undertook) he fell into the midst of calamities.

***

Kaza, hileler düzmeye başladı mı köylü, şehirliyi matetti.
Şehirli, binlerce rey ve tedbiri olduğu halde matoldu ve bu seferden afetlere uğradı.

با هزاران حزم خواجه مات شد
زان سفر در معرض آفات شد

اعتمادش بر ثبات خویش بود
گرچه که بد نیم سیلش در ربود

Notwithstanding thousands of (good) resolutions, the Khwája was checkmated, and from that journey (which he undertook) he fell into the midst of calamities.
His reliance was upon his own firmness, (but) though he was (as) a mountain, a half-flood swept him away.

***

Şehirli, binlerce rey ve tedbiri olduğu halde matoldu ve bu seferden afetlere uğradı.
Kendi sebatına itimadı vardı, bir dağdı ama yarım bir sel, onu kapıp götürdü.

3, 468-469

اعتمادش بر ثبات خویش بود
گرچه که بد نیم سیلش در ربود

چون قضا بیرون کند از چرخ سر
عاقلان گردند جمله کور و کر

His reliance was upon his own firmness, (but) though he was (as) a mountain, a half-flood swept him away.
When the Decree puts forth its head from Heaven, all the intelligent become blind and deaf;

***

Kendi sebatına itimadı vardı, bir dağdı ama yarım bir sel, onu kapıp götürdü.
Kaza ve kader, felekten baş çıkardı mı akıllıların hepsi kör ve sağır olur...

چون قضا بیرون کند از چرخ سر
عاقلان گردند جمله کور و کر

ماهیان افتند از دریا برون
دام گیرد مرغ پران را زبون

When the Decree puts forth its head from Heaven, all the intelligent become blind and deaf;
Fishes are cast out of the sea; the snare catches miserably the flying bird.

***

Kaza ve kader, felekten baş çıkardı mı akıllıların hepsi kör ve sağır olur...
Balıklar, kendilerini denizden dışarıya atarlar. Tuzak, uçan kuşu zebun eder.

3, 470-471

ماهیان افتند از دریا برون
دام گیرد مرغ پران را زبون

تا پری و دیو در شیشه شود
بلک هاروتی به بابل در رود

Fishes are cast out of the sea; the snare catches miserably the flying bird.
Even genie and demon go into the bottle; nay, a Hárút goes into (the pit of) Babylon.

***

Balıklar, kendilerini denizden dışarıya atarlar. Tuzak, uçan kuşu zebun eder.
Peri ve şeytan, şişe içine girer. Hattâ Bâbil Harut'unu bile kaza ve kader kapar, avlar.

3, 471-472

تا پری و دیو در شیشه شود
بلک هاروتی به بابل در رود

جز کسی کاندر قضا اندر گریخت
خون او را هیچ تربیعی نریخت

Even genie and demon go into the bottle; nay, a Hárút goes into (the pit of) Babylon.
(All are lost) except that one who has taken refuge with the Decree: his blood no (astrological) quadrature (ever) shed.

***

Peri ve şeytan, şişe içine girer. Hattâ Bâbil Harut'unu bile kaza ve kader kapar, avlar.
Ancak kaza ve kaderden yine kaza ve kadere kaçan kişi kurtulur. Hiçbir tedbir onun kanını dökemez.

3, 472-473

جز کسی کاندر قضا اندر گریخت
خون او را هیچ تربیعی نریخت

غیر آن که در گریزی در قضا
هیچ حیله ندهدت از وی رها

(All are lost) except that one who has taken refuge with the Decree: his blood no (astrological) quadrature (ever) shed.
Except that you take refuge with the Decree, no contrivance will give you release from it.

***

Ancak kaza ve kaderden yine kaza ve kadere kaçan kişi kurtulur. Hiçbir tedbir onun kanını dökemez.
Allah'ın kaza ve kaderinden yine Allah'ın kaza ve kaderine kaçan, kişiden başka hiçbir kimseyi, hiçbir hile, kaza ve kaderden kurtaramaz.

غیر آن که در گریزی در قضا
هیچ حیله ندهدت از وی رها

قصه‌ی اصحاب ضروان خوانده‌ای
پس چرا در حیله‌جویی مانده‌ای

Except that you take refuge with the Decree, no contrivance will give you release from it.
You have read the story of the people of Zarwán: then why have you persisted in seeking expedients?

***

Allah’ın kaza ve kaderinden yine Allah’ın kaza ve kaderine kaçan, kişiden başka hiçbir kimseyi, hiçbir hile, kaza ve kaderden kurtaramaz.
Darvan’lıların hikâyesini okumadın mı? Okuduysan niçin hileye sapmakta ısrar edip duruyorsun?

3, 474-475

قصه‌ی اصحاب ضروان خوانده‌ای
پس چرا در حیله‌جویی مانده‌ای

حیله می‌کردند کزدم‌نیش چند
که برند از روزی درویش چند

You have read the story of the people of Zarwán: then why have you persisted in seeking expedients?
Several (noxious) men who stung like scorpions were contriving that they might cut off part of the daily bread of some poor folk.

***

Darvan’lıların hikâyesini okumadın mı? Okuduysan niçin hileye sapmakta ısrar edip duruyorsun?
Birkaç akrep iğneli kişi, birkaç yoksulun rızkını çarpmak için hileye, düzene giriştiler.

3, 475-476

حیله می‌کردند کزدمنیش چند
که برند از روزی درویش چند

شب همه شب می‌سگالیدند مکر
روی در رو کرده چندین عمرو و بکر

Several (noxious) men who stung like scorpions were contriving that they might cut off part of the daily bread of some poor folk.
During the night, the whole night, they were devising a plot; many a ‘Amr and Bakr had put their faces together.

***

Birkaç akrep iğneli kişi, birkaç yoksulun rızkını çarpmak için hileye, düzene giriştiler.
Gece vakti, sabaha kadar birkaç, Amır’la Bekir, yüz yüze verip hile düşündüler.

3, 476-477

شب همه شب می‌سگالیدند مکر
روی در رو کرده چندین عمرو و بکر

خفیه می‌گفتند سرها آن بدان
تا نباید که خدا در یابد آن

During the night, the whole night, they were devising a plot; many a ‘Amr and Bakr had put their faces together.
Those wicked men were speaking their inmost thoughts in secret, lest God should discover it.

***

Gece vakti, sabaha kadar birkaç, Amır’la Bekir, yüz yüze verip hile düşündüler.
Sırlarını, Allah anlamasın diye gizli söylüyorlardı.

3, 477-478

خفیه می‌گفتند سرها آن بدان
تا نباید که خدا در یابد آن

با گل انداینده اسگالید گل
دست کاری می‌کند پنهان ز دل

Those wicked men were speaking their inmost thoughts in secret, lest God should discover it.
Did the clay devise (evil) against the Plasterer? Is the hand doing any work that is hidden from the heart?

***

Sırlarını, Allah anlamasın diye gizli söylüyorlardı.
Sıvacıya çamur sıvamaya koyuldular. Hiç, el, gönülden gizli bir iş yapabilir mi?

3, 478-479

با گل انداینده اسگالید گل
دست کاری می‌کند پنهان ز دل

گفت الا یعلم هواک من خلق
ان فی نجواک صدقا ام ملق

Did the clay devise (evil) against the Plasterer? Is the hand doing any work that is hidden from the heart?
He (God) hath said, “Doth not He who created (thee) know thy desire, (doth not He know) whether in thy secret conversation there is sincerity or cajolery?”

***

Sıvacıya çamur sıvamaya koyuldular. Hiç, el, gönülden gizli bir iş yapabilir mi?
Allah, “Seni yaratan, düşünceni, gizli konuşuşunda, fısıltısında doğruluk mu var, hile mi... bunu hiç bilmez mi?” buyurdu.

گفت الا یعلم هواک من خلق
ان فی نجواک صدقا ام ملق

گفت یغفل عن ظعین قد غدا
من یعاین این مثواه غدا

He (God) hath said, “Doth not He who created (thee) know thy desire, (doth not He know) whether in thy secret conversation there is sincerity or cajolery?”
How should a traveller who has set out at morn be unheeded by One who sees plainly where shall be his lodging to-morrow?

***

Allah, “Seni yaratan, düşünceni, gizli konuşuşunda, fısıltısında doğruluk mu var, hile mi… bunu hiç bilmez mi?” buyurdu.
Sabahleyin yola çıkanı gözüyle gören, ertesi gün nereye konacak, bundan sonra nasıl gâfil olur?

3, 480-481

گفت يغفل عن ظعين قد غدا
من يعاين اين مثواه غدا

اينما قد هبطا او صعدا
قد تولاه و احصى عددا

How should a traveller who has set out at morn be unheeded by One who sees plainly where shall be his lodging to-morrow?
Wheresoever he has descended or mounted, He hath taken charge of it andreckoned (it) up by number.

***

Sabahleyin yola çıkanı gözüyle gören, ertesi gün nereye konacak, bundan sonra nasıl gâfil olur?
Yüzünü nereye döndürdüğünü, sayısını, yolunu, yordamını, ineceği, çıkacağı yeri nasıl bilmez?

3, 481-482

اینما قد هبطا او صعدا
قد تولاه و احصی عددا

گوش را اکنون ز غفلت پاک کن
استماع هجر آن غمناک کن

Wheresoever he has descended or mounted, He hath taken charge of it andreckoned (it) up by number.
Now purge your ear of forgetfulness and listen to the separation (forlorn plight) of the sorrowful one.

***

Yüzünü nereye döndürdüğünü, sayısını, yolunu, yordamını, ineceği, çıkacağı yeri nasıl bilmez?
Şimdi sen de kulağını gafletten temizle de o dertlinin ayrılık derdini dinle.

گوش را اکنون ز غفلت پاک کن
استماع هجر آن غمناک کن

آن زکاتی دان که غمگین را دهی
گوش را چون پیش دستانش نهی

Now purge your ear of forgetfulness and listen to the separation (forlorn plight) of the sorrowful one.
Know that when you set your ear to his tale, that is the alms which you give to the sad;

***

Şimdi sen de kulağını gafletten temizle de o dertlinin ayrılık derdini dinle.
Onun derdine kulak astın, elemlerini dinledin mi bil ki bu, o dertliye verdiğin bir zekâttır.

3, 483-484

آن زکاتی دان که غمگین را دهی
گوش را چون پیش دستانش نهی

بشنوی غمهای رنجوران دل
فاقه‌ی جان شریف از آب و گل

Know that when you set your ear to his tale, that is the alms which you give to the sad;
(For) you will hear the sorrows of the heart-sick—the starvation of the noble spirit by the water and clay (of the body).

***

Onun derdine kulak astın, elemlerini dinledin mi bil ki bu, o dertliye verdiğin bir zekâttır.
Gönül hastalarının dertlerini dinler, yüce canın su ve toprak ihtiyacını anlarsan, bu bir zekâttır.

3, 484-485

بشنوی غمهای رنجوران دل
فاقه‌ی جان شریف از آب و گل

خانه‌ی پر دود دارد پر فنی
مر ورا بگشا ز اصغا روزنی

(For) you will hear the sorrows of the heart-sick—the starvation of the noble spirit by the water and clay (of the body).
(Though it is) one filled with knowledge, it hath a house filled with smoke: open a window for it by listening.

***

Gönül hastalarının dertlerini dinler, yüce canın su ve toprak ihtiyacını anlarsan, bu bir zekâttır.
Dertli adamın tereddütle dolu, dumanlarla dolu bir gönül evi vardır. Derdini dinlersen o eve bir pencere açmış olursun.

3, 485-486

خانه‌ی پر دود دارد پر فنی
مر ورا بگشا ز اصغا روزنی

گوش تو او را چو راه دم شود
دود تلخ از خانه‌ی او کم شود

(Though it is) one filled with knowledge, it hath a house filled with smoke: open a window for it by listening.
When your ear becomes a way of breath (relief) for it, the bitter smoke will decrease (and disappear) from its house.

***

Dertli adamın tereddütle dolu, dumanlarla dolu bir gönül evi vardır. Derdini dinlersen o eve bir pencere açmış olursun.
Senin bu dinleyişin ona bir nefes yolu oldu mu gönül yurdunda o acı duman azalır.

3, 486-487

گوش تو او را چو راه دم شود
دود تلخ از خانه‌ی او کم شود

غمگساری کن تو با ما ای روی
گر به سوی رب اعلی می‌روی

When your ear becomes a way of breath (relief) for it, the bitter smoke will decrease (and disappear) from its house.
Show sympathy with us, O well-watered (prosperous) one, if you are faring to wards the most high Lord.

***

Senin bu dinleyişin ona bir nefes yolu oldu mu gönül yurdunda o acı duman azalır.
Yolcu, eğer yüce Allah’a gidiyorsa bize dertdaş ol, derdimize çare bul.

3, 487-488

غمگساری کن تو با ما ای روی
گر به سوی رب اعلی می‌روی

این تردد حبس و زندانی بود
که بنگذارد که جان سویی رود

Show sympathy with us, O well-watered (prosperous) one, if you are faring to wards the most high Lord.
This vacillation is a prison and gaol that will not let the soul go in any direction.

***

Yolcu, eğer yüce Allah’a gidiyorsa bize dertdaş ol, derdimize çare bul.
Bu tereddüt, bir hapistir, bir zindandır. Canın bir tarafa gitmesine müsaade etmez ki.

این تردد حبس و زندانی بود
که بنگذارد که جان سویی رود

این بدین سو آن بدان سو می‌کشد
هر یکی گویا منم راه رشد

This vacillation is a prison and gaol that will not let the soul go in any direction.
This (motive) draws (you) in one direction, and that (motive) in another, each (motive) saying, “I am the right way.”

***

Bu tereddüt, bir hapistir, bir zindandır. Canın bir tarafa gitmesine müsaade etmez ki.
Bu şu tarafa çeker, o bu tarafa. Her biri, doğru yol benim der.

3, 489-490

این بدین سو آن بدان سو می‌کشد
هر یکی گویا منم راه رشد

این تردد عقبه‌ی راه حقست
ای خنک آن را که پایش مطلقست

This (motive) draws (you) in one direction, and that (motive) in another, each (motive) saying, “I am the right way.”
This vacillation is a precipice on the Way to God: oh, blest is he whose feet are loosed (from its bonds).

***

Bu şu tarafa çeker, o bu tarafa. Her biri, doğru yol benim der.
Bu tereddüt, Allah yolunun tuzağı, sarp yeridir. Ne mutlu ayağı çözük kişiye.

3, 490-491

این تردد عقبه‌ی راه حقست
ای خنک آن را که پایش مطلقست

بی‌تردد می‌رود در راه راست
ره نمی‌دانی بجو گامش کجاست

This vacillation is a precipice on the Way to God: oh, blest is he whose feet are loosed (from its bonds).
He fares on the right way without vacillation: (if) you do not know the way, seek (to find) where his footprints are.

***

Bu tereddüt, Allah yolunun tuzağı, sarp yeridir. Ne mutlu ayağı çözük kişiye.
O, doğru yolda tereddütsüz gider. Eğer yol bilmiyorsan öyle bir hür adamın adımı nerede? Onu ara!

3, 491-492

بی‌تردد می‌رود در راه راست
ره نمی‌دانی بجو گامش کجاست

گام آهو را بگیر و رو معاف
تا رسی از گام آهو تا بناف

He fares on the right way without vacillation: (if) you do not know the way, seek (to find) where his footprints are.
Cleave to the footprints of the deer and advance safely, that from the deer's footprints you may attain to the musk-gland.

***

O, doğru yolda tereddütsüz gider. Eğer yol bilmiyorsan öyle bir hür adamın adımı nerede? Onu ara!
Ceylânın izini izle, her şeyden kurtulmuş bir halde yola düş de onun izini izleye, izleye nihayet miske erişesin.

3, 492-493

گام آهو را بگیر و رو معاف
تا رسی از گام آهو تا بناف

زین روش بر اوج انور می‌روی
ای برادر گر بر آذر می‌روی

Cleave to the footprints of the deer and advance safely, that from the deer's footprints you may attain to the musk-gland.
By means of this wayfaring you will ascend to the most luminous zenith, O brother, if you will walk on the fire (of tribulation).

***

Ceylânın izini izle, her şeyden kurtulmuş bir halde yola düş de onun izini izleye, izleye nihayet miske erişesin.
Bu çeşit yürüyüşle zahiren ateşe bile girsen yine apaydın yücelere kadar varırsın.

3, 493-494

زین روش بر اوج انور می‌روی
ای برادر گر بر آذر می‌روی

نه ز دریا ترس نه از موج و کف
چون شنیدی تو خطاب لا تخف

By means of this wayfaring you will ascend to the most luminous zenith, O brother, if you will walk on the fire (of tribulation).
(There is) no fear of sea or waves or foam, since you have heard the (Divine) allocution, “Be not afraid.”

***

Bu çeşit yürüyüşle zahiren ateşe bile girsen yine apaydın yücelere kadar varırsın.
Mademki “Korkma” hitabını duydun, ne denizden korkun var ne dalgadan, ne köpükten!

3, 494-495

نه ز دریا ترس نه از موج و کف
چون شنیدی تو خطاب لا تخف

لا تخف دان چونک خوفت داد حق
نان فرستد چون فرستادت طبق

(There is) no fear of sea or waves or foam, since you have heard the (Divine) allocution, “Be not afraid.”
Know that it is (a fulfilment of)Be not afraid, when God hath given you the fear (which causes you to refrain from sin): He will send the bread, since He hath sent the tray to you.

***

Mademki “Korkma” hitabını duydun, ne denizden korkun var ne dalgadan, ne köpükten!
Allah, sana Hak korkusunu verdi mi bunu “Korkma” hitabı say. Sana tabak yolladı mı ekmek de yollayacak demektir.

3, 495-496

لا تخف دان چونک خوفت داد حق
نان فرستد چون فرستادت طبق

خوف آن کس راست کو را خوف نیست
غصه‌ی آن کس را کش اینجا طوف نیست

Know that it is (a fulfilment of)Be not afraid, when God hath given you the fear (which causes you to refrain from sin): He will send the bread, since He hath sent the tray to you.
The fear (danger) is for that one who has no fear (of God); the anguish (is) for that one who does not frequent this place (where God is feared).

***

Allah, sana Hak korkusunu verdi mi bunu “Korkma” hitabı say. Sana tabak yolladı mı ekmek de yollayacak demektir.
Korku, korkusu olmayan adamındır. Dert, burada dönüp dolaşmayan kimsenindir.

3, 496-497

خوف آن کس راست کو را خوف نیست
غصه‌ی آن کس را کش اینجا طوف نیست

خواجه در کار آمد و تجهیز ساخت
مرغ عزمش سوی ده اشتاب تاخت

The fear (danger) is for that one who has no fear (of God); the anguish (is) for that one who does not frequent this place (where God is feared).
The Khwaja got to work and made preparations (for the journey): the bird, his resolve (to set out), sped rapidly towards the country.

***

Korku, korkusu olmayan adamındır. Dert, burada dönüp dolaşmayan kimsenindir.
Şehirli, işe koyuldu, hazırlığını tamamladı, azim kuşu köye doğru koşmaya, uçmağa başladı.

3, 497-498

خواجه در کار آمد و تجهیز ساخت
مرغ عزمش سوی ده اشتاب تاخت

اهل و فرزندان سفر را ساختند
رخت را بر گاو عزم انداختند

The Khwaja got to work and made preparations (for the journey): the bird, his resolve (to set out), sped rapidly towards the country.
His kinsfolk and children made ready for the journey and threw the baggage upon the ox of departure,

***

Şehirli, işe koyuldu, hazırlığını tamamladı, azim kuşu köye doğru koşmaya, uçmağa başladı.
Ehli, çoluğu, çocuğu da yol hazırlığını görüp eşyalarını azim öküzüne yüklediler.

3, 498-499

اهل و فرزندان سفر را ساختند
رخت را بر گاو عزم انداختند

شادمانان و شتابان سوی ده
که بری خوردیم از ده مژده ده

His kinsfolk and children made ready for the journey and threw the baggage upon the ox of departure,
Rejoicing and hastening towards the country, saying, “We have eaten some fruit (in anticipation) : give (us) the glad news of ( arrival in) the country!

***

Ehli, çoluğu, çocuğu da yol hazırlığını görüp eşyalarını azim öküzüne yüklediler.
Neşeli bir halde koşa koşa yola düştüler. “Köyden istifadeler edeceğiz, bize köyden müjde ver, müjde!” diye diye köye doğru yöneldiler.

شادمانان و شتابان سوی ده
که بری خوردیم از ده مژده ده

مقصد ما را چراگاه خوشست
یار ما آنجا کریم و دلکشست

Rejoicing and hastening towards the country, saying, "We have eaten some fruit (in anticipation) : give (us) the glad news of ( arrival in) the country!
The place for which we are bound is a sweet pasturage, and our friend there is kind and charming.

***

Neşeli bir halde koşa koşa yola düştüler. "Köyden istifadeler edeceğiz, bize köyden müjde ver, müjde!" diye diye köye doğru yöneldiler.
"Gittiğimiz yer güzel bir çayırlık, çimenlik. Orada da sevdiğimiz kerem sahibi bir dostumuz var.

3, 500-501

مقصد ما را چراگاه خوشست
یار ما آنجا کریم و دلکشست

با هزاران آرزومان خوانده است
بهر ما غرس کرم بنشانده است

The place for which we are bound is a sweet pasturage, and our friend there is kind and charming.
He has invited us with thousands of wishes, he has planted for us the shoot of kindness.

***

"Gittiğimiz yer güzel bir çayırlık, çimenlik. Orada da sevdiğimiz kerem sahibi bir dostumuz var.
Bizi binlerce istekle çağırdı. Bizim için ihsan ağacını dikti.

3, 501-502

با هزاران آرزومان خوانده است
بهر ما غرس کرم بنشانده است

ما ذخیره‌ی ده زمستان دراز
از بر او سوی شهر آریم باز

He has invited us with thousands of wishes, he has planted for us the shoot of kindness.
From him we shall bring back to town the store of the country-side ( to sustain us) during the ling winter.

***

Bizi binlerce istekle çağırdı. Bizim için ihsan ağacını dikti.
Uzun kışın azığını köyden tedarik edip şehre getiririz gayri.

3, 502-503

ما ذخیره‌ی ده زمستان دراز
از بر او سوی شهر آریم باز

بلک باغ ایثار راه ما کند
در میان جان خودمان جا کند

From him we shall bring back to town the store of the country-side ( to sustain us) during the ling winter.
Nay, he will give up the orchard for our sake, he will make a place for us in the middle of his soul.

***

Uzun kışın azığını köyden tedarik edip şehre getiririz gayri.
Hatta dostumuz, bağını bile bize bağışlar. Bize canında yer verir.

3, 503-504

بلک باغ ایثار راه ما کند
در میان جان خودمان جا کند

عجلوا اصحابنا کی تربحوا
عقل می‌گفت از درون لا تفرحوا

Nay, he will give up the orchard for our sake, he will make a place for us in the middle of his soul.
Hasten, friends, that ye may get gain!” (But) Reason from within was saying ( to them), “Do not rejoice!”

***

Hatta dostumuz, bağını bile bize bağışlar. Bize canında yer verir.
Yoldaşlar, çabuk olun da istifadeler edelim” diyorlardı. Fakat akıl, içeriden içeri “Övünmeyin!”

عجلوا اصحابنا کی تربحوا
عقل می‌گفت از درون لا تفرحوا

من رباح الله کونوا رابحین
ان ربی لا یحب الفرحین

Hasten, friends, that ye may get gain!” (But) Reason from within was saying ( to them), “Do not rejoice!”
Be gainers by the gain of God:lo, my Lord loveth not them that rejoice (overmuch).

***

Yoldaşlar, çabuk olun da istifadeler edelim” diyorlardı. Fakat akıl, içeriden içeri “Övünmeyin!”
Allah faydasıyla faydalanın. Şüphe yok, Rabbim, sevinen, öğünen kişileri sevmez.

3, 505-506

من رباح الله كونوا رابحين
ان ربى لا يحب الفرحين

افرحوا هونا بما آتاكم
كل آت مشغل الهاكم

Be gainers by the gain of God:lo, my Lord loveth not them that rejoice (overmuch).
Rejoice (but) moderatelyon account of what He causeth to come to you: everything that comes and is a source of preoccupation diverts you (from Him).

***

Allah faydasıyla faydalanın. Şüphe yok, Rabbim, sevinen, öğünen kişileri sevmez.
Allah’ın size ihsan ediverdiği şeylere sevinin, neşelenin. Sizi işgal eden şey, sizi Hak’tan alıkor aldatır.

افرحوا هونا بما آتاکم
کل آت مشغل الهاکم

شاد از وی شو مشو از غیر وی
او بهارست و دگرها ماه دی

Rejoice (but) moderatelyon account of what He causeth to come to you: everything that comes and is a source of preoccupation diverts you (from Him).
Rejoice in Him, do not rejoice in aught except Him: He is (as) the spring, and (all) other things (as) the month of December.

***

Allah'ın size ihsan ediverdiği şeylere sevinin, neşelenin. Sizi işgal eden şey, sizi Hak'tan alıkor aldatır.
Gamdan neşelenen, ondan başka bir şeyden neşelenme, sevinme. Dert ve gam bahardır, başka şeyler kış!

3, 507-508

شاد از وی شو مشو از غیر وی
او بهارست و دگرها ماه دی

هر چه غیر اوست استدراج تست
گرچه تخت و ملکتست و تاج تست

Rejoice in Him, do not rejoice in aught except Him: He is (as) the spring, and (all) other things (as) the month of December.
Everything other than He is the (means of) leading you gradually to perdition, (even) though it is your throne and kingdom and your crown.

***

Gamdan neşelenen, ondan başka bir şeyden neşelenme, sevinme. Dert ve gam bahardır, başka şeyler kış!
Ondan başka her şey, seni yavaş, yavaş helâke doğru götüren düşüncelerindir. İsterse sana taç, taht, mal, mülk olsun!

3, 508-509

هر چه غیر اوست استدراج تست
گرچه تخت و ملکتست و تاج تست

شاد از غم شو که غم دام لقاست
اندرین ره سوی پستی ارتقاست

Everything other than He is the (means of) leading you gradually to perdition, (even) though it is your throne and kingdom and your crown.
Rejoice in sorrow, for sorrow is the snare of (means of attaining to) union (with God): in this Way the ascent is downwards.

***

Ondan başka her şey, seni yavaş, yavaş helâke doğru götüren düşüncelerindir. İsterse sana taç, taht, mal, mülk olsun!
Gamdan sevin… Gam vuslat tuzağıdır. Bu yolda aşağıya düşüş, hakikatte yükseliştir.

شاد از غم شو که غم دام لقاست
اندرین ره سوی پستی ارتقاست

غم یکی گنجیست و رنج تو چو کان
لیک کی در گیرد این در کودکان

Rejoice in sorrow, for sorrow is the snare of (means of attaining to) union (with God): in this Way the ascent is downwards.
Sorrow is a treasure, and your pain is as the mine, but how should this (saying) catch hold of (make an impression on) children?

***

Gamdan sevin… Gam vuslat tuzağıdır. Bu yolda aşağıya düşüş, hakikatte yükseliştir.
Gam bir hazinedir. Senin zahmet ve meşakkat çekişine maden. Fakat bu söz, çocuklara nerden tesir edecek?

3, 510-511

غم یکی گنجیست و رنج تو چو کان
لیک کی در گیرد این در کودکان

کودکان چون نام بازی بشنوند
جمله با خر گور هم تگ می‌دوند

Sorrow is a treasure, and your pain is as the mine, but how should this (saying) catch hold of (make an impression on) children?
When children hear the name of “play,” they all run (after it) with the speed of a wild ass.

***

Gam bir hazinedir. Senin zahmet ve meşakkat çekişine maden. Fakat bu söz, çocuklara nerden tesir edecek?
Çocuklar, oyun adını duydular mı hepsi de yaban eşeğiyle yarışa girişirler.

3, 511-512

کودکان چون نام بازی بشنوند
جمله با خر گور هم تگ می‌دوند

ای خران کور این سو دامهاست
در کمین این سوی خون‌آشامهاست

When children hear the name of “play,” they all run (after it) with the speed of a wild ass.
O blind asses, in this direction there are snares; in this direction there are bloodsheds (concealed) in ambush.

***

Çocuklar, oyun adını duydular mı hepsi de yaban eşeğiyle yarışa girişirler.
Ey yaban eşekleri, bu yanda tuzaklar var. Bu yandaki tuzaklarda kan içiciler var.

3, 512-513

ای خران کور این سو دامهاست
در کمین این سوی خون‌آشامهاست

تیرها پران کمان پنهان ز غیب
بر جوانی می‌رسد صد تیر شیب

O blind asses, in this direction there are snares; in this direction there are bloodsheds (concealed) in ambush.
The arrows are flying, (but) the bow is hidden: from the Unseen World come upon youth a hundred arrows of hoary eld.

***

Ey yaban eşekleri, bu yanda tuzaklar var. Bu yandaki tuzaklarda kan içiciler var.
Oklar uçuşup durmakta, yay, gayb âleminde gizli. Gençlere yüzlerce ihtiyarlık okları erişmekte.

تیرها پران کمان پنهان ز غیب
بر جوانی می‌رسد صد تیر شیب

گام در صحرای دل باید نهاد
زانک در صحرای گل نبود گشاد

The arrows are flying, (but) the bow is hidden: from the Unseen World come upon youth a hundred arrows of hoary eld.
You must set foot on the plain of the heart (spirit), because in the plain of (the body's) clay there is no opening ( for spiritual progress).

***

Oklar uçuşup durmakta, yay, gayb âleminde gizli. Gençlere yüzlerce ihtiyarlık okları erişmekte.
Gönül ovasına adım atmak gerek. Çünkü bu ovada ferahlık, genişlik, neşe olamaz.

3, 514-515

گام در صحرای دل باید نهاد
زانک در صحرای گل نبود گشاد

ایمن آبادست دل ای دوستان
چشمه‌ها و گلستان در گلستان

You must set foot on the plain of the heart (spirit), because in the plain of (the body’s) clay there is no opening ( for spiritual progress).
The heart is the abode of security, O friends; (it has) fountains and rose-gardens within rose-gardens.

***

Gönül ovasına adım atmak gerek. Çünkü bu ovada ferahlık, genişlik, neşe olamaz.
Dostlar, gönül, eminliktir, huzur yeridir. Orada kaynaklar, gül bahçeleri içinde gül bahçeleri var.

3, 515-516

ایمن آبادست دل ای دوستان
چشمه‌ها و گلستان در گلستان

عج الی القلب و سر یا ساریه
فیه اشجار و عین جاریه

The heart is the abode of security, O friends; (it has) fountains and rose-gardens within rose-gardens.
Turn towards the heart and journey on, O night-travellers: therein are trees and (many) a flowing spring.

***

Dostlar, gönül, eminliktir, huzur yeridir. Orada kaynaklar, gül bahçeleri içinde gül bahçeleri var.
Yolcu, kalbe yürü, orada seyret, orada gez dolaş. Ağaçlar var orada, akan sular var orada.

3, 516-517

عج الی القلب و سر یا ساریه
فیه اشجار و عین جاریه

ده مرو ده مرد را احمق کند
عقل را بی نور و بی رونق کند

Turn towards the heart and journey on, O night-travellers: therein are trees and (many) a flowing spring.
Do not go to the country: the country makes a fool of a man, it makes the intellect void of light and splendour.

***

Yolcu, kalbe yürü, orada seyret, orada gez dolaş. Ağaçlar var orada, akan sular var orada.
Köye gitme. Köy, adamı ahmak bir hâle sokar… Aklı nursuz, fersiz bir hâle getirir.

ده مرو ده مرد را احمق کند
عقل را بی نور و بی رونق کند

قول پیغامبر شنو ای مجتبی
گور عقل آمد وطن در روستا

Do not go to the country: the country makes a fool of a man, it makes the intellect void of light and splendour.
O chosen one, hear the Prophet’s saying: “To dwell in the country is the grave of the intellect.”

***

Köye gitme. Köy, adamı ahmak bir hâle sokar… Aklı nursuz, fersiz bir hâle getirir.
Ey seçilmiş temiz adam, Peygamber’in sözünü dinle. Köyde yurt tutmak, aklın mezarıdır.

3, 518-519

قول پیغامبر شنو ای مجتبی
گور عقل آمد وطن در روستا

هر که را در رستا بود روزی و شام
تا بماهی عقل او نبود تمام

O chosen one, hear the Prophet’s saying: “To dwell in the country is the grave of the intellect.”
If any one stay in the country a single day and evening, his intellect will not be fully restored for a month.

***

Ey seçilmiş temiz adam, Peygamber’in sözünü dinle. Köyde yurt tutmak, aklın mezarıdır.
Köyde sabah, akşam bir gün kalan kişinin aklı, bir ay yerine gelemez.

هر که را در رستا بود روزی و شام
تا بماهی عقل او نبود تمام

تا بماهی احمقی با او بود
از حشیش ده جز اینها چه درود

If any one stay in the country a single day and evening, his intellect will not be fully restored for a month.
For a (whole) month foolishness will abide with him: what but these things should he reap from the parched herbage of the country?

***

Köyde sabah, akşam bir gün kalan kişinin aklı, bir ay yerine gelemez.
Tam bir ay onun ahmaklığı gitmez. Köy otlarından da bundan başka ne biçilebilir ki?

3, 520-521

تا بماهی احمقی با او بود
از حشیش ده جز اینها چه درود

وانک ماهی باشد اندر روستا
روزگاری باشدش جهل و عمی

For a (whole) month foolishness will abide with him: what but these things should he reap from the parched herbage of the country?
And he that stays a month in the country, ignorance and blindness will be his (lot) for a long time.

***

Tam bir ay onun ahmaklığı gitmez. Köy otlarından da bundan başka ne biçilebilir ki?
Köyde bir ay kalan kişi, nice zaman bilgisiz ve kör kalır.

3, 521-522

وانک ماهی باشد اندر روستا
روزگاری باشدش جهل و عمی

ده چه باشد شیخ واصل ناشده
دست در تقلید و حجت در زده

And he that stays a month in the country, ignorance and blindness will be his (lot) for a long time.
What is “the country”? The Shaykh that has not been united (with god), but has become addicted to conventionality and argument.

***

Köyde bir ay kalan kişi, nice zaman bilgisiz ve kör kalır.
Köy nedir? Hakikate ulaşmamış, elini taklit ve huccete atmış şeyh!

3, 522-523

ده چه باشد شیخ واصل ناشده
دست در تقلید و حجت در زده

پیش شهر عقل کلی این حواس
چون خران چشم‌بسته در خراس

What is “the country”? The Shaykh that has not been united (with god), but has become addicted to conventionality and argument.
Compared with the town, (which is) Universal Reason, these senses (of ours) are like asses (going round and round) in an ass-mill with their eyes bandaged.

***

Köy nedir? Hakikate ulaşmamış, elini taklit ve huccete atmış şeyh!
Aklı kül şehrine karşı bu duygular, gözleri bağlı değirmen eşeklerine benzer.

3, 523-524

پیش شهر عقل کلی این حواس
چون خران چشم‌بسته در خراس

این رها کن صورت افسانه گیر
هل تو دردانه تو گندم‌دانه گیر

Compared with the town, (which is) Universal Reason, these senses (of ours) are like asses (going round and round)
in an ass-mill with their eyes bandaged.
Leave this (inner meaning) and take the outward form of the tale: let the pearlseed alone and take the cornseed.

***

Aklı kül şehrine karşı bu duygular, gözleri bağlı değirmen eşeklerine benzer.
Bunu geç de hikâyeye giriş, inciyi bırak. Buğday tanesini ele al.

3, 524-525

این رها کن صورت افسانه گیر
هل تو دردانه تو گندمدانه گیر

گر بدر ره نیست هین بر می‌ستان
گر بدان ره نیستت این سو بران

Leave this (inner meaning) and take the outward form of the tale: let the pearlseed alone and take the cornseed.
If there is no way to the pearl, come, take the wheat; if there is no way for you in that (direction), push on in this direction.

***

Bunu geç de hikâyeye giriş, inciyi bırak. Buğday tanesini ele al.
İnciye yol yoksa hemencecik buğdayı al. O tarafa yol yoksa bu tarafa at sür.

3, 525-526

گر بدر ره نیست هین بر می‌ستان
گر بدان ره نیستت این سو بران

ظاهرش گیر ار چه ظاهر کژ پرد
عاقبت ظاهر سوی باطن برد

If there is no way to the pearl, come, take the wheat; if there is no way for you in that (direction), push on in this direction.
Take its outward (form)! Though the outward (form) fly crookedly (not straight), the outward (form) at last will lead (you) to the inward (meaning).

***

İnciye yol yoksa hemencecik buğdayı al. O tarafa yol yoksa bu tarafa at sür.
Zahir, eğri büğrü uçsa bile sen zahirine bak. Zahir, nihayet insanı bâtına götürür.

3, 526-527

ظاهرش گیر ار چه ظاهر کژ پرد
عاقبت ظاهر سوی باطن برد

اول هر آدمی خود صورتست
بعد از آن جان کو جمال سیرتست

Take its outward (form)! Though the outward (form) fly crookedly (not straight), the outward (form) at last will lead (you) to the inward (meaning).
In sooth, the first (stage) of every human being is the form; after that (comes) the spirit, which is beauty of disposition.

***

Zahir, eğri büğrü uçsa bile sen zahirine bak. Zahir, nihayet insanı bâtına götürür.
Her insanın evveli suretten ibarettir. Ondan sonra can gelir ki can, manevi güzellik, ahlâk güzelliğidir.

اول هر آدمی خود صورتست
بعد از آن جان کو جمال سیرتست

اول هر میوه جز صورت کیست
بعد از آن لذت که معنی ویست

In sooth, the first (stage) of every human being is the form; after that (comes) the spirit, which is beauty of disposition.
How is the first (stage) of every fruit anything but the form? After that (comes) the delicious taste which is its real meaning.

***

Her insanın evveli suretten ibarettir. Ondan sonra can gelir ki can, manevi güzellik, ahlâk güzelliğidir.
Her meyvenin evveli suretten başka nedir ki? Ondan sonra lezzet gelir ki lezzet, meyvenin manasıdır.

3, 528-529

اول هر میوه جز صورت کیست
بعد از آن لذت که معنی ویست

اولا خرگاه سازند و خرند
ترک را زان پس به مهمان آورند

How is the first (stage) of every fruit anything but the form? After that (comes) the delicious taste which is its real meaning.
First they make or buy a tent; afterwards they bring the Turcoman (their beloved) as a guest.

***

Her meyvenin evveli suretten başka nedir ki? Ondan sonra lezzet gelir ki lezzet, meyvenin manasıdır.
Önce çadır kurarlar da sonra Türkü konuk çağırırlar.

3, 529-530

اولا خرگاه سازند و خرند
ترک را زان پس به مهمان آورند

صورتت خرگاه دان معنیت ترک
معنیت ملاح دان صورت چو فلک

First they make or buy a tent; afterwards they bring the Turcoman (their beloved) as a guest.
Deem your form to be the tent, your real essence the Turcoman, regard your essence as the sailor, your form as the ship.

***

Önce çadır kurarlar da sonra Türkü konuk çağırırlar.
Bil ki suretin çadırıdır, mânan Türk. Mânan bil ki kaptandır, suretin gemi!

صورتت خرگاه دان معنیت ترک
معنیت ملاح دان صورت چو فلک

بهر حق این را رها کن یک نفس
تا خر خواجه بجنباند جرس

Deem your form to be the tent, your real essence the Turcoman, regard your essence as the sailor, your form as the ship.
For God’s sake, quit this (topic) for a moment, so that the Khwaja’s ass may shake its bell (proceed on its journey).

***

Bil ki suretin çadırıdır, mânan Türk. Mânan bil ki kaptandır, suretin gemi!
Allah için şunu bir nefes olsun bırak da şehirlinin eşeği çanını çalsın!

بهر حق این را رها کن یک نفس
تا خر خواجه بجنباند جرس

خواجه و بچگان جهازی ساختند
بر ستوران جانب ده تاختند

For God’s sake, quit this (topic) for a moment, so that the Khwaja’s ass may shake its bell (proceed on its journey).
The Khwaja and his children prepared an outfit and galloped on their beasts towards the country.

***

Allah için şunu bir nefes olsun bırak da şehirlinin eşeği çanını çalsın!
Şehirli ve çoluğu, çocuğu hazırlıklarını tamamladılar, eşyalarını katırlara yükleyip köye doğru yollandılar.

3, 532-533

خواجه و بچگان جهازی ساختند
بر ستوران جانب ده تاختند

شادمانه سوی صحرا راندند
سافروا کی تغنموا بر خواندند

The Khwaja and his children prepared an outfit and galloped on their beasts towards the country.
Merrily they rode a field; they chanted, "Travel, that ye may gain advantage";

***

Şehirli ve çoluğu, çocuğu hazırlıklarını tamamladılar, eşyalarını katırlara yükleyip köye doğru yollandılar.
Hayvanlarını neşeli neşeli sürmekte, "Sefer edin de ganimet bulun" demekteydiler.

3, 533-534

شادمانه سوی صحرا راندند
سافروا کی تغنموا بر خواندند

کز سفرها ماه کیخسرو شود
بی سفرها ماه کی خسرو شود

Merrily they rode a field; they chanted, “Travel, that ye may gain advantage”;
For by traveling the moon becomes (splendid, like) Kay Khusraw: how should it become an emperor (khusraw) without traveling?

***

Hayvanlarını neşeli neşeli sürmekte, “Sefer edin de ganimet bulun” demekteydiler.
Ay, sefer ede ede Keyhusrev olur. Tolunay hâline gelir. Sefer etmeksizin nasıl padişah kesilir ki?

3, 534-535

کز سفرها ماه کیخسرو شود
بی سفرها ماه کی خسرو شود

از سفر بیدق شود فرزین راد
وز سفر یابید یوسف صد مراد

For by traveling the moon becomes (splendid, like) Kay Khusraw: how should it become an emperor (khusraw) without traveling?
Through travel the pawn becomes a noble queen, and through travel Joseph gained a hundred objects of desire.

***

Ay, sefer ede ede Keyhusrev olur. Tolunay hâline gelir. Sefer etmeksizin nasıl padişah kesilir ki?
Beydak, seferle satrancın en üst hanesi olan ferzin hanesine gelir, ferzin olur. Yusuf, seferden faydalanır, yüzlerce muradına erişir.

3, 535-536

از سفر بیدق شود فرزین راد
وز سفر یابید یوسف صد مراد

روز روی از آفتابی سوختند
شب ز اختر راه می‌آموختند

Through travel the pawn becomes a noble queen, and through travel Joseph gained a hundred objects of desire.
By day they scorched their faces in the sun, by night they were learning the away from the stars.

***

Beydak, seferle satrancın en üst hanesi olan ferzin hanesine gelir, ferzin olur. Yusuf, seferden faydalanır, yüzlerce muradına erişir.
Onların da gündüzün yüzlerini güneş yakıyor, geceleyin yıldızla yol buluyorlar,

3, 536-537

روز روی از آفتابی سوختند
شب ز اختر راه می‌آموختند

خوب گشته پیش ایشان راه زشت
از نشاط ده شده ره چون بهشت

By day they scorched their faces in the sun, by night they were learning the away from the stars.
The bad road to them seemed good: from (their) delight in the country the road seemed like Paradise.

***

Onların da gündüzün yüzlerini güneş yakıyor, geceleyin yıldızla yol buluyorlar,
Kötü yol, onlara güzelleşiyor, köyün neşesiyle cennet gibi görünüyor, bu suretle gidip duruyorlardı.

3, 537-538

خوب گشته پیش ایشان راه زشت
از نشاط ده شده ره چون بهشت

تلخ از شیرین‌لبان خوش می‌شود
خار از گلزار دلکش می‌شود

The bad road to them seemed good: from (their) delight in the country the road seemed like Paradise.
From sweet-lipped ones (even) bitterness becomes sweet; from the rose-garden (even) thorns become charming.

***

Kötü yol, onlara güzelleşiyor, köyün neşesiyle cennet gibi görünüyor, bu suretle gidip duruyorlardı.
Acı, tatlı dudakların tesiriyle tatlılaşır, diken, gül bahçesi dolayısıyla gönül çeker bir hâle gelir.

3, 538-539

تلخ از شیرین‌لبان خوش می‌شود
خار از گلزار دلکش می‌شود

حنظل از معشوق خرما می‌شود
خانه از همخانه صحرا می‌شود

From sweet-lipped ones (even) bitterness becomes sweet; from the rose-garden (even) thorns become charming. Colocynth turns into dates (when it comes) from the beloved; the (narrow) house is made (like) spacious fields by the house-mate.

***

Acı, tatlı dudakların tesiriyle tatlılaşır, diken, gül bahçesi dolayısıyla gönül çeker bir hâle gelir.
Ebu Cehil karpuzu, sevgili yüzünden hurma kesilir, ev, evdeki dost yüzünden ova olur.

3, 539-540

حنظل از معشوق خرما می‌شود
خانه از همخانه صحرا می‌شود

ای بسا از نازنینان خارکش
بر امید گل‌عذار ماه‌وش

Colocynth turns into dates (when it comes) from the beloved; the (narrow) house is made (like) spacious fields by the house-mate.
Oh, (there is) many a dainty youth that suffers thorns (of anguish) in the hope of (winning) a rose-cheeked moon-like (sweetheart).

***

Ebu Cehil karpuzu, sevgili yüzünden hurma kesilir, ev, evdeki dost yüzünden ova olur.
Gül yanaklı, ay yüzlü bir dilberin vuslatı ümidiyle nice nazeninler diken zahmetini çekerler.

3, 540-541

ای بسا از نازنینان خارکش
بر امید گل‌عذار ماه‌وش

ای بسا حمال گشته پشت‌ریش
از برای دلبر مه‌روی خویش

Oh, (there is) many a dainty youth that suffers thorns (of anguish) in the hope of (winning) a rose-cheeked moon-like (sweetheart).
Oh, (there is) many a porter, his back torn with wounds for the sake of the moon-faced one to whom he has lost his heart.

***

Gül yanaklı, ay yüzlü bir dilberin vuslatı ümidiyle nice nazeninler diken zahmetini çekerler.
Ay yüzlü sevgilisi yüzünden niceler sırtı yaralı hamal olmuştur.

3, 541-542

ای بسا حمال گشته پشتریش
از برای دلبر مه‌روی خویش

کرده آهنگر جمال خود سیاه
تا که شب آید ببوسد روی ماه

Oh, (there is) many a porter, his back torn with wounds for the sake of the moon-faced one to whom he has lost his heart.
The ironsmith has blackened his beauty, that (when) night comes he may kissthe face of (a beloved like) the moon.

***

Ay yüzlü sevgilisi yüzünden niceler sırtı yaralı hamal olmuştur.
Gece gelsin de ay ( yüzlü sevgilinin) yüzünü öpsün diye demirci, yüzünü simsiyah etmiştir.

3, 542-543

کرده آهنگر جمال خود سیاه
تا که شب آید ببوسد روی ماه

خواجه تا شب بر دکانی چار میخ
زانک سروی در دلش کردست بیخ

The ironsmith has blackened his beauty, that (when) night comes he may kissthe face of (a beloved like) the moon.
The merchant (sits), racked, on a bench (in his shop) till nightfall, because (some one tall and slender as) a cypress has taken root in his heart.

***

Gece gelsin de ay ( yüzlü sevgilinin) yüzünü öpsün diye demirci, yüzünü simsiyah etmiştir.
Esnaf, gönlüne bir serviyi diktiğinden akşama kadar dükkânda çarmıha çakılmış gibi bekler durur.

3, 543-544

خواجه تا شب بر دکانی چار میخ
زانک سروی در دلش کردست بیخ

تاجری دریا و خشکی می‌رود
آن بمهر خانه‌شینی می‌دود

The merchant (sits), racked, on a bench (in his shop) till nightfall, because (some one tall and slender as) a cypress has taken root in his heart.
A trader is faring over sea and land: he runs (makes those swift journeys) for live of one who sits at home.

***

Esnaf, gönlüne bir serviyi diktiğinden akşama kadar dükkânda çarmıha çakılmış gibi bekler durur.
Tacir, deniz demez, kara demez yürür durur ama evinde oturan bir sevgilinin aşkıyla koşup yeler.

3, 544-545

تاجری دریا و خشکی می‌رود
آن بمهر خانه‌شینی می‌دود

هر که را با مرده سودایی بود
بر امید زنده‌سیمایی بود

A trader is faring over sea and land: he runs (makes those swift journeys) for live of one who sits at home.
Whoever has a passion for that which is dead, ‘tis in hope of (gaining) one who has the features of the living.

***

Tacir, deniz demez, kara demez yürür durur ama evinde oturan bir sevgilinin aşkıyla koşup yeler.
Kimin bir ölüye, bir taşa, toprağa sevdası varsa bir diri yüzlünün sevdasıyla sevdalanmıştır.

3, 545-546

هر که را با مرده سودایی بود
بر امید زنده‌سیمایی بود

آن دروگر روی آورده به چوب
بر امید خدمت مه‌روی خوب

Whoever has a passion for that which is dead, ‘tis in hope of (gaining) one who has the features of the living.
The carpenter turns his face (attention) to wood, in the hope of rendering service to a fair one whose face is like the moon.

***

Kimin bir ölüye, bir taşa, toprağa sevdası varsa bir diri yüzlünün sevdasıyla sevdalanmıştır.
Dülger, tahtaya yüz tutmuştur ama ay yüzlü güzeline hizmet etmek ümidiyle.

3, 546-547

آن دروگر روی آورده به چوب
بر امید خدمت مه‌روی خوب

بر امید زنده‌ای کن اجتهاد
کو نگردد بعد روزی دو جماد

The carpenter turns his face (attention) to wood, in the hope of rendering service to a fair one whose face is like the moon.
Do thou exert thyself in hope of the Living One who does not become lifeless after a day or two!

***

Dülger, tahtaya yüz tutmuştur ama ay yüzlü güzeline hizmet etmek ümidiyle.
Sen de bir dirinin ümidiyle çalış, çabala ki o, bir gün sonra cansız bir hale geliversin.

3, 547-548

بر امید زنده‌ای کن اجتهاد
کو نگردد بعد روزی دو جماد

مونسی مگزین خسی را از خسی
عاریت باشد درو آن مونسی

Do thou exert thyself in hope of the Living One who does not become lifeless after a day or two!
Do not from meanness choose a mean person as thy friend: that friendship in him is borrowed (unessential).

***

Sen de bir dirinin ümidiyle çalış, çabala ki o, bir gün sonra cansız bir hale geliversin.
Aşağılık yüzünden bir saman çöpünü kendine munis olarak seçme. Onun munisliği ariyettir.

3, 548-549

مونسی مگزین خسی را از خسی
عاریت باشد درو آن مونسی

انس تو با مادر و بابا کجاست
گر بجز حق مونسانت را وفاست

Do not from meanness choose a mean person as thy friend: that friendship in him is borrowed (unessential).
If thy friends other than God possess constancy (permanence), where is thy friendship with the mother and father?

***

Aşağılık yüzünden bir saman çöpünü kendine munis olarak seçme. Onun munisliği ariyettir.
Ananla, babanla munistin, Allah’tan başka munislerin sana vefakârsa hani o ünsiyet?

3, 549-550

انس تو با مادر و بابا کجاست
گر بجز حق مونسانت را وفاست

انس تو با دایه و لالا چه شد
گر کسی شاید بغیر حق عضد

If thy friends other than God possess constancy (permanence), where is thy friendship with the mother and father?
If any one but God is worthy to be relied upon, what has become of thy friendship with thy nurse and tutor?

***

Ananla, babanla munistin, Allah’tan başka munislerin sana vefakârsa hani o ünsiyet?
Hak’tan gayrı birisiyle dostluk, yerindeyse dadınla, lalanla ünsiyetin ne oldu?

انس تو با دایه و لالا چه شد
گر کسی شاید بغیر حق عضد

انس تو با شیر و با پستان نماند
نفرت تو از دبیرستان نماند

If any one but God is worthy to be relied upon, what has become of thy friendship with thy nurse and tutor?
Thy friendship with the milk and the teat did not endure, thy shyness of (going to) school did not endure.

***

Hak’tan gayrı birisiyle dostluk, yerindeyse dadınla, lalanla ünsiyetin ne oldu?
Sütle, memeyle olan ünsiyetin kalmadı. Mektepten nefret ederdin, o nefret de geldi geçti.

3, 551-552

انس تو با شیر و با پستان نماند
نفرت تو از دبیرستان نماند

آن شعاعى بود بر دیوارشان
جانب خورشید وا رفت آن نشان

Thy friendship with the milk and the teat did not endure, thy shyness of (going to) school did not endure.
That (friendship) was a radiance (cast) upon their wall: that sign (of the Sun) went back towards the Sun.

***

Sütle, memeyle olan ünsiyetin kalmadı. Mektepten nefret ederdin, o nefret de geldi geçti.
O ünsiyet, onların duvarına varan güneş ziyasından ibarettir. O akis güneşe gitti.

3, 552-553

آن شعاعی بود بر دیوارشان
جانب خورشید وا رفت آن نشان

بر هر آن چیزی که افتد آن شعاع
تو بر آن هم عاشق آیی ای شجاع

That (friendship) was a radiance (cast) upon their wall: that sign (of the Sun) went back towards the Sun.
On whatsoever thing that radiance may fall, thou becomest in love with that (thing), O brave man.

***

O ünsiyet, onların duvarına varan güneş ziyasından ibarettir. O akis güneşe gitti.
Yiğidim, o ışık nereye düşerse sen ona âşık oluyorsun.

3, 553-554

بر هر آن چیزی که افتد آن شعاع
تو بر آن هم عاشق آیی ای شجاع

عشق تو بر هر چه آن موجود بود
آن ز وصف حق زر اندود بود

On whatsoever thing that radiance may fall, thou becomest in love with that (thing), O brave man.
On whatsoever existent thing thy love (is bestowed), that (thing) is gilded with Divine qualities.

***

Yiğidim, o ışık nereye düşerse sen ona âşık oluyorsun.
Her vara taallûk eden aşkın, Allah vasfından, meydana gelir, o şeyin yaldızından, o şeyin zahirî güzelliğinden değil.

3, 554-555

عشق تو بر هر چه آن موجود بود
آن ز وصف حق زر اندود بود

چون زری با اصل رفت و مس بماند
طبع سیر آمد طلاق او براند

On whatsoever existent thing thy love (is bestowed), that (thing) is gilded with Divine qualities.
When the goldenness has gone to its original source and (only) the copper remains, (thy) nature is surfeited and proceeds to divorce (discard) it.

***

Her vara taallûk eden aşkın, Allah vasfından, meydana gelir, o şeyin yaldızından, o şeyin zahirî güzelliğinden değil.
O şeyin altın yaldızı aslına gitti de bakırı kaldı mı insanın tabiatı doyar, onu boşlayıverir.

چون زری با اصل رفت و مس بماند
طبع سیر آمد طلاق او براند

از زر اندود صفاتش پا بکش
از جهالت قلب را کم گوی خوش

When the goldenness has gone to its original source and (only) the copper remains, (thy) nature is surfeited and proceeds to divorce (discard) it.
Withdraw thy foot from that which is gilded by His qualities, do not from ignorance call the base alloy beautiful;

***

O şeyin altın yaldızı aslına gitti de bakırı kaldı mı insanın tabiatı doyar, onu boşlayıverir.
Onun yaldızlı, zahirî sıfatlarından ayağını çek. Bilgisizlikle kalpa pek hoş deme.

3, 556-557

از زر اندود صفاتش پا بکش
از جهالت قلب را کم گوی خوش

کان خوشی در قلبها عاریتست
زیر زینت مایه‌ی بی زینتست

Withdraw thy foot from that which is gilded by His qualities, do not from ignorance call the base alloy beautiful;
For in base cointhe beauty is borrowed: beneath the comeliness is the substance uncomely.

***

Onun yaldızlı, zahirî sıfatlarından ayağını çek. Bilgisizlikle kalpa pek hoş deme.
Kalplardaki o hoşluk, o güzellik eğretidir. O süsün, püsün altında süssüzlük vardır.

3, 557-558

کان خوشی در قلبها عاریتست
زیر زینت مایه‌ی بی زینتست

زر ز روی قلب در کان می‌رود
سوی آن کان رو تو هم کان می‌رود

For in base cointhe beauty is borrowed: beneath the comeliness is the substance uncomely.
The gold is going from the face of the false coin into the mine (whence it came): do thou too go towards the Mine to which it is going.

***

Kalplardaki o hoşluk, o güzellik eğretidir. O süsün, püsün altında süssüzlük vardır.
Kalpın üstündeki altın, madenine gider. Sen de onun gittiği madene git.

3, 558-559

زر ز روی قلب در کان می‌رود
سوی آن کان رو تو هم کان می‌رود

نور از دیوار تا خور می‌رود
تو بدان خور رو که در خور می‌رود

The gold is going from the face of the false coin into the mine (whence it came): do thou too go towards the Mine to which it is going.
The light is going from the wall up to the sun: do thou go to that Sun which ever goes (moves) in proportion (with eternal right and justice).

***

Kalpın üstündeki altın, madenine gider. Sen de onun gittiği madene git.
Duvardaki ışık güneşe varır. Sen de sana lâyık olan o güneşe git.

نور از دیوار تا خور می‌رود
تو بدان خور رو که در خور می‌رود

زین سپس پستان تو آب از آسمان
چون ندیدی تو وفا در ناودان

The light is going from the wall up to the sun: do thou go to that Sun which ever goes (moves) in proportion (with eternal right and justice).
Henceforth take thou the water (that comes) from Heaven, forasmuch as thou hast not found faithfulness in the aqueduct.

***

Duvardaki ışık güneşe varır. Sen de sana lâyık olan o güneşe git.
Ondan sonrada mademki oluktan vefa görmedin, suyu yağmurdan iste.

3, 560-561

زین سپس پستان تو آب از آسمان
چون ندیدی تو وفا در ناودان

معدن دنبه نباشد دام گرگ
کی شناسد معدن آن گرگ سترگ

Henceforth take thou the water (that comes) from Heaven, forasmuch as thou hast not found faithfulness in the aqueduct.
The lure to catch the wolf is (the sheep’s tail; it is) not the place (shop) where the sheep’s tail came from: how should that fierce wolf know the place of provenance?

***

Ondan sonrada mademki oluktan vefa görmedin, suyu yağmurdan iste.
Kurdun tuzağı, kuyruk madeni değildir. O koca kurt, kuyruk madenini nereden tanıyıp bilecek?

معدن دنبه نباشد دام گرگ
کی شناسد معدن آن گرگ سترگ

زر گمان بردند بسته در گره
می‌شتابیدند مغروران به ده

The lure to catch the wolf is (the sheep’s tail; it is) not the place (shop) where the sheep’s tail came from: how should that fierce wolf know the place of provenance?
They (the Khwaja and his family) imagined (that they would be) gold tied in knots, (so) the deluded (party) were making haste to (reach) the countryside.

***

Kurdun tuzağı, kuyruk madeni değildir. O koca kurt, kuyruk madenini nereden tanıyıp bilecek?
O aldanmış kişilerde altını çıkınlamış sandılar da köye doğru koştular.

3, 562-563

زر گمان بردند بسته در گره
می‌شتابیدند مغروران به ده

همچنین خندان و رقصان می‌شدند
سوی آن دولاب چرخی می‌زدند

They (the Khwaja and his family) imagined (that they would be) gold tied in knots, (so) the deluded (party) were making haste to (reach) the countryside.
Thus were they going alone, laughing and dancing and caracoling towards the water-wheel.

***

O aldanmış kişilerde altını çıkınlamış sandılar da köye doğru koştular.
Gülerek oynayarak o dolaba doğru çark ura ura yürüdüler.

همچنین خندان و رقصان می‌شدند
سوی آن دولاب چرخی می‌زدند

چون همی‌دیدند مرغی می‌پرید
جانب ده صبر جامه می‌درید

Thus were they going alone, laughing and dancing and caracoling towards the water-wheel.
Whenever they saw a bird flying in the direction of the country, (their) patience rent its garments;

***

Gülerek oynayarak o dolaba doğru çark ura ura yürüdüler.
Köye doğru uçan bir kuş görseler sabırsızlıktan elbiselerini yırtıyorlar,

چون همی‌دیدند مرغی می‌پرید
جانب ده صبر جامه می‌درید

هر که می‌آمد ز ده از سوی او
بوسه می‌دادند خوش بر روی او

Whenever they saw a bird flying in the direction of the country, (their) patience rent its garments;
(And) they would kiss joyfully the face of any one who came from the country, from his (the countryman's) neighbourhood,

***

Köye doğru uçan bir kuş görseler sabırsızlıktan elbiselerini yırtıyorlar,
Köyden bir adam geliyor görseler yüzünü, gözünü öpüyorlar,

3, 565-566

هر که می‌آمد ز ده از سوی او
بوسه می‌دادند خوش بر روی او

گر تو روی یار ما را دیده‌ای
پس تو جان را جان و ما را دیده‌ای

(And) they would kiss joyfully the face of any one who came from the country, from his (the countryman’s) neighbourhood,
Saying, “You have seen the face of our friend, therefore to the (beloved) Soul you are (as) the soul, and to us (as) the eye.”

***

Köyden bir adam geliyor görseler yüzünü, gözünü öpüyorlar,
“Sen bizim dostumuzun yüzünü gördün. Sen, bizim canımızın canısın, bizim gözümüzsün sen” diyorlardı.

3, 566-567

گر تو روی یار ما را دیده‌ای
پس تو جان را جان و ما را دیده‌ای

همچو مجنون کو سگی را می‌نواخت
بوسه‌اش می‌داد و پیشش می‌گداخت

Saying, “You have seen the face of our friend, therefore to the (beloved) Soul you are (as) the soul, and to us (as) the eye.”
(They behaved) like Majnún, who was (seen) petting a dog and kissing it and melting (with fondness) before it:

***

“Sen bizim dostumuzun yüzünü gördün. Sen, bizim canımızın canısın, bizim gözümüzsün sen” diyorlardı.
Tıpkı Mecnun gibi. O da bir köpeği okşamakta, öpmekte, önünde yanıp erimekteydi.

3, 567-568

همچو مجنون کو سگی را می‌نواخت
بوسه‌اش می‌داد و پیشش می‌گداخت

گرد او می‌گشت خاضع در طواف
هم جلاب شکرش می‌داد صاف

(They behaved) like Majnún, who was (seen) petting a dog and kissing it and melting (with fondness) before it:
He was pacing round it, stooping humbly in circumambulation; he was also giving it pure sugar-julep (to drink).

***

Tıpkı Mecnun gibi. O da bir köpeği okşamakta, öpmekte, önünde yanıp erimekteydi.
Etrafında eğilip bükülerek onu ululayıp ağırlayarak dönüp dolaşıyor, ona sâf şeker şerbeti veriyordu.

گرد او می‌گشت خاضع در طواف
هم جلاب شکرش می‌داد صاف

بوالفضولی گفت ای مجنون خام
این چه شیدست این که می‌آری مدام

He was pacing round it, stooping humbly in circumambulation; he was also giving it pure sugar-julep (to drink).
An idle talker said, "O half-baked Majnún, what hypocrisy is this that thou art always displaying?

***

Etrafında eğilip bükülerek onu ululayıp ağırlayarak dönüp dolaşıyor, ona sâf şeker şerbeti veriyordu.
Bir herzevekil dedi: "A ham mecnun, bu yapıp durduğun şey ne delilik, ne sersemlik,

بوالفضولی گفت ای مجنون خام
این چه شیدست این که می‌آری مدام

پوز سگ دایم پلیدی می‌خورد
مقعد خود را بلب می‌استرد

An idle talker said, “O half-baked Majnún, what hypocrisy is this that thou art always displaying?
A dog's muzzle is ever eating filth; a dog scrapes its séant with its lips.”

***

Bir herzevekil dedi: “A ham mecnun, bu yapıp durduğun şey ne delilik, ne sersemlik,
Köpeğin ağzı daima pis şeyleri yer. Ardını bile diliyle temizler.”

3, 570-571

پوز سگ دایم پلیدی می‌خورد
مقعد خود را بلب می‌استرد

عیبهای سگ بسی او بر شمرد
عیب‌دان از غیب‌دان بویی نبرد

A dog's muzzle is ever eating filth; a dog scrapes its séant with its lips.”
He recounted the dog's faults at some length: no one who perceives faults (‘aybdán) has got (even) a scent (inkling) of him that knows the things unseen (ghaybdán).

***

Köpeğin ağzı daima pis şeyleri yer. Ardını bile diliyle temizler.”
Köpeğin ayıplarını bir hayli saydı döktü. Zaten ayıp gören gayp âleminin kokusunu bile alamaz.

عیبهای سگ بسی او بر شمرد
عیب‌دان از غیب‌دان بویی نبرد

گفت مجنون تو همه نقشی و تن
اندر آ و بنگرش از چشم من

He recounted the dog's faults at some length: no one who perceives faults (ʿaybdán) has got (even) a scent (inkling) of him that knows the things unseen (ghaybdán).
Majnún said, "Thou art entirely (external) form and body: come within, and view it (the dog) through my eyes;

***

Köpeğin ayıplarını bir hayli saydı döktü. Zaten ayıp gören gayp âleminin kokusunu bile alamaz.
Mecnun dedi ki. "Sen, baştanbaşa suretten, cisimden ibaretsin. Gel de benim gözümle bir bak!

3, 572-573

گفت مجنون تو همه نقشی و تن
اندر آ و بنگرش از چشم من

کین طلسم بسته‌ی مولیست این
پاسبان کوچه‌ی لیلیست این

Majnún said, "Thou art entirely (external) form and body: come within, and view it (the dog) through my eyes;
For this (dog) is a talisman sealed by (the hand of) the Lord: this (dog) is the guardian of the abode of Laylá.

***

Mecnun dedi ki. "Sen, baştanbaşa suretten, cisimden ibaretsin. Gel de benim gözümle bir bak!
Bu köpek, bence Allah'ın bir çözülmez tılsımıdır. Bu köpek, Leylâ'nın mahallesinin bekçisi.

3, 573-574

کین طلسم بسته‌ی مولیست این
پاسبان کوچه‌ی لیلیست این

همنشین بین و دل و جان و شناخت
کو کجا بگزید و مسکن‌گاه ساخت

For this (dog) is a talisman sealed by (the hand of) the Lord: this (dog) is the guardian of the abode of Laylá.
Look at its high aspiration and its heart and soul and knowledge; (consider) where it chose (to live) and made its dwelling-place.

***

Bu köpek, bence Allah’ın bir çözülmez tılsımıdır. Bu köpek, Leylâ’nın mahallesinin bekçisi.
Himmetine bak, gönlüne, canına, irfanına dikkat et ki neresini seçmiş, neresini yurt edinmiş?

همنشین بین و دل و جان و شناخت
کو کجا بگزید و مسکن‌گاه ساخت

او سگ فرخ‌رخ کهف منست
بلک او همدرد و هملهف منست

Look at its high aspiration and its heart and soul and knowledge; (consider) where it chose (to live) and made its dwelling-place.
It is the dog of blessed countenance, (the dog) of my Cave; nay, it is the sharer of my grief and woe.

***

Himmetine bak, gönlüne, canına, irfanına dikkat et ki neresini seçmiş, neresini yurt edinmiş?
O benim mağaramın yüzü kutlu köpeği, hatta o benim dertdaşım, gamdaşım.

3, 575-576

او سگ فرخرخ کهف منست
بلک او همدرد و هملهف منست

آن سگی که باشد اندر کوی او
من به شیران کی دهم یک موی او

It is the dog of blessed countenance, (the dog) of my Cave; nay, it is the sharer of my grief and woe.
The dog that stays in her abode, how should I give a single hair of it to the lions?

***

O benim mağaramın yüzü kutlu köpeği, hatta o benim dertdaşım, gamdaşım.
Onun mahallesinde yurt tutan köpeğin ayağının bastığı toprak bile ulu aslanlardan yeğdir.

3, 576-577

آن سگی که باشد اندر کوی او
من به شیران کی دهم یک موی او

ای که شیران مر سگانش را غلام
گفت امکان نیست خامش والسلام

The dog that stays in her abode, how should I give a single hair of it to the lions?
Oh, since to her dogs the lions are (devoted) slaves, there is no possibility of speaking (further). Silence, and farewell!”

***

Onun mahallesinde yurt tutan köpeğin ayağının bastığı toprak bile ulu aslanlardan yeğdir.
Ey köpeklerine aslanların köle olduğu sevgili.. anlatmaya imkân yok ki, sus vesselâm!..”

3, 577-578

ای که شیران مر سگانش را غلام
گفت امکان نیست خامش والسلام

گر ز صورت بگذرید ای دوستان
جنتست و گلستان در گلستان

Oh, since to her dogs the lions are (devoted) slaves, there is no possibility of speaking (further). Silence, and farewell!”
If ye pass beyond form, O friends, ’tis Paradise and rose-gardens within rose gardens.

***

Ey köpeklerine aslanların köle olduğu sevgili.. anlatmaya imkân yok ki, sus vesselâm!..”
Dostlar, suretten geçerseniz her yer sizin için cennettir. Gül bahçesi içinde gül bahçesidir.

3, 578-579

گر ز صورت بگذرید ای دوستان
جنتست و گلستان در گلستان

صورت خود چون شکستی سوختی
صورت کل را شکست آموختی

If ye pass beyond form, O friends, 'tis Paradise and rose-gardens within rose gardens.
When thou hast broken and destroyed thine own form, thou hast learned to break the form of everything.

***

Dostlar, suretten geçerseniz her yer sizin için cennettir. Gül bahçesi içinde gül bahçesidir.
Suretini kırdın, yaktın mı her şeyin suretini kırdın demektir.

3, 579-580

صورت خود چون شکستی سوختی
صورت کل را شکست آموختی

بعد از آن هر صورتی را بشکنی
همچو حیدر باب خیبر بر کنی

When thou hast broken and destroyed thine own form, thou hast learned to break the form of everything.
After that, thou wilt break every form: like Haydar ('Alí), thou wilt uproot the gate of Khaybar.

***

Suretini kırdın, yaktın mı her şeyin suretini kırdın demektir.
Artık her sureti kırar, Haydar gibi Hayber kapısını çekip koparırsın.

3, 580-581

بعد از آن هر صورتی را بشکنی
همچو حیدر باب خیبر بر کنی

سغبه‌ی صورت شد آن خواجه‌ی سلیم
که به ده می‌شد بگفتاری سقیم

After that, thou wilt break every form: like Haydar (ʿAlí), thou wilt uproot the gate of Khaybar.
That simple Khwája was duped by form, for he was going to the country on (the strength of) infirm words (vain promises).

***

Artık her sureti kırar, Haydar gibi Hayber kapısını çekip koparırsın.
O saf şehirli de surete zebun oldu, köylünün kötü sözleriyle köye doğru yola düştü.

3, 581-582

سغبه‌ی صورت شد آن خواجه‌ی سلیم
که به ده می‌شد بگفتاری سقیم

سوی دام آن تملق شادمان
همچو مرغی سوی دانه‌ی امتحان

That simple Khwája was duped by form, for he was going to the country on (the strength of) infirm words (vain promises).
(He was going) joyously towards the snare of that flattery, as a bird towards the bait of tribulation.

***

O saf şehirli de surete zebun oldu, köylünün kötü sözleriyle köye doğru yola düştü.
O yaltaklanma tuzağına tutularak neşeli neşeli gidiyordu. Taneyle sınanmaya giden kuşa benziyordu.

3, 582-583

سوی دام آن تملق شادمان
همچو مرغی سوی دانه‌ی امتحان

از کرم دانست مرغ آن دانه را
غایت حرص است نه جود آن عطا

(He was going) joyously towards the snare of that flattery, as a bird towards the bait of tribulation.
The bird deemed the bait a mark of kindness (on the part of the fowler), (although) that gift is (really) the extreme of cupidity and is not munificence;

***

O yaltaklanma tuzağına tutularak neşeli neşeli gidiyordu. Taneyle sınanmaya giden kuşa benziyordu.
Kuş, o taneyi kerem ve ihsan yüzünden saçılmış sanır. Hâlbuki o ihsan hırsın son derecesidir.

3, 583-584

از کرم دانست مرغ آن دانه را
غایت حرص است نه جود آن عطا

مرغکان در طمع دانه شادمان
سوی آن تزویر پران و دوان

The bird deemed the bait a mark of kindness (on the part of the fowler), (although) that gift is (really) the extreme of cupidity and is not munificence;
(So) in desire for the bait the little birds are merrily flying and running towards that imposture.

***

Kuş, o taneyi kerem ve ihsan yüzünden saçılmış sanır. Hâlbuki o ihsan hırsın son derecesidir.
Kuşcağızlar taneye tamah ederek sevinip o hileye doğru uçar, koşarlar.

3, 584-585

مرغکان در طمع دانه شادمان
سوی آن تزویر پران و دوان

گر ز شادی خواجه آگاهت کنم
ترسم ای ره‌رو که بیگاهت کنم

(So) in desire for the bait the little birds are merrily flying and running towards that imposture.
If I acquaint thee (fully) with the joy of the Khwája, I fear, O wayfarer, lest I make thee late.

***

Kuşcağızlar taneye tamah ederek sevinip o hileye doğru uçar, koşarlar.
Şehirlinin sevinçlerini de anlatsam korkarım ki yolcu, seni yolundan alıkorum.

3, 585-586

گر ز شادی خواجه آگاهت کنم
ترسم ای ره‌رو که بیگاهت کنم

مختصر کردم چو آمد ده پدید
خود نبود آن ده ره دیگر گزید

If I acquaint thee (fully) with the joy of the Khwája, I fear, O wayfarer, lest I make thee late.
I will abridge. When the village came in sight, it was not in sooth that village (which he was seeking), (so) he chose another road.

***

Şehirlinin sevinçlerini de anlatsam korkarım ki yolcu, seni yolundan alıkorum.
Onun için kısaca geçiyorum. Yolda bir köy göründü. Fakat o köylünün köyü değildi, başka bir yola saptı.

3, 586-587

مختصر کردم چو آمد ده پدید
خود نبود آن ده ره دیگر گزید

قرب ماهی ده بده می‌تاختند
زانک راه ده نکو نشناختند

I will abridge. When the village came in sight, it was not in sooth that village (which he was seeking), (so) he chose another road.
For about a month they were hurrying from village to village, because they did not well know the way to the (countryman's) village.

***

Onun için kısaca geçiyorum. Yolda bir köy göründü. Fakat o köylünün köyü değildi, başka bir yola saptı.
Bir aya yakın bir müddet köyden köye dolaştılar. Çünkü köyün yolunu iyi bilmiyorlardı.

3, 587-588

قرب ماهی ده بده می‌تاختند
زانک راه ده نکو نشناختند

هر که در ره بی قلاوزی رود
هر دو روزه راه صدساله شود

For about a month they were hurrying from village to village, because they did not well know the way to the (countryman's) village.
If anybody goes on the way without a leader, every two days' journey becomes one of a hundred years.

***

Bir aya yakın bir müddet köyden köye dolaştılar. Çünkü köyün yolunu iyi bilmiyorlardı.
Kılavuzsuz yola gidene iki günlük yol, yüz yıllık yol olur.

3, 588-589

هر که در ره بی قلاوزی رود
هر دو روزه راه صدساله شود

هر که تازد سوی کعبه بی دلیل
همچو این سرگشتگان گردد ذلیل

If anybody goes on the way without a leader, every two days' journey becomes one of a hundred years.
Whoever speeds towards the Ka‘ba without a guide becomes contemptible, like these bewildered men.

***

Kılavuzsuz yola gidene iki günlük yol, yüz yıllık yol olur.
Kâbe’ye delilsiz giden bu başı dönmüş zavallılar gibi zillete düşer.

3, 589-590

هر که تازد سوی کعبه بی دلیل
همچو این سرگشتگان گردد ذلیل

هر که گیرد پیشه‌ای بی‌اوستا
ریش‌خندی شد بشهر و روستا

Whoever speeds towards the Ka‘ba without a guide becomes contemptible, like these bewildered men.
Whoever takes up a trade (or profession) without (having) a teacher becomes a laughing-stock in town and country.

***

Kâbe’ye delilsiz giden bu başı dönmüş zavallılar gibi zillete düşer.
Ustaya müracaat etmeksizin bir sanat tutan kişi şehre de alay mevzuu olur, köye de!

3, 590-591

هر که گیرد پیشه‌ای بی‌اوستا
ریش‌خندی شد بشهر و روستا

جز که نادر باشد اندر خافقین
آدمی سر بر زند بی والدین

Whoever takes up a trade (or profession) without (having) a teacher becomes a laughing-stock in town and country.
Except it be (a) singular (case), (in the whole world) between East and West does a descendant of Adam put forth his head (come to birth) without parents?

***

Ustaya müracaat etmeksizin bir sanat tutan kişi şehre de alay mevzuu olur, köye de!
Doğuda da, batıda da anasız, babasız bir insan doğması pek nadirdir.

جز که نادر باشد اندر خافقین
آدمی سر بر زند بی والدین

مال او یابد که کسبی می‌کند
نادری باشد که بر گنجی زند

Except it be (a) singular (case), (in the whole world) between East and West does a descendant of Adam put forth his head (come to birth) without parents?
He gains wealth who earns something; ’tis an extraordinary event when one hits upon a (buried) treasure.

***

Doğuda da, batıda da anasız, babasız bir insan doğması pek nadirdir.
Bir işe girişen, çalışan kişi mal kazanır. Ama nadir olarak bir adam, bir hazine de bulabilir.

3, 592-593

مال او یابد که کسبی می‌کند
نادری باشد که بر گنجی زند

مصطفایی کو که جسمش جان بود
تا که رحمن علم‌القرآن بود

He gains wealth who earns something; ’tis an extraordinary event when one hits upon a (buried) treasure.
Where is a Mustafá (Mohammed) whose body is spirit, so that the Merciful (God) should teach (him) theQur’án?

***

Bir işe girişen, çalışan kişi mal kazanır. Ama nadir olarak bir adam, bir hazine de bulabilir.
Fakat nerede bir Mustafa ki cismi can olsun da “Er rahman, Allemel Kur’an- Rahman, ona Kur’an’ı öğretti” sırrına ersin.

مصطفایی کو که جسمش جان بود
تا که رحمن علم‌القرآن بود

اهل تن را جمله علم بالقلم
واسطه افراشت در بذل کرم

Where is a Mustafá (Mohammed) whose body is spirit, so that the Merciful (God) should teach (him) theQur’án?
For all those who are attached to the body He (God), in profusion of bounty, raised (the banner of) “He taught by the pen” as the means (of acquiring knowledge).

***

Fakat nerede bir Mustafa ki cismi can olsun da “Er rahman, Allemel Kur’an- Rahman, ona Kur’an’ı öğretti” sırrına ersin.
Ten ehlinin hepsi kalemle, okuyup yazmakla öğrenir, öğretir. Allah kereminin bolluğuyla kalemi, öğretiş ve öğrenişe vasıta halk etmiştir.

3, 594-595

اهل تن را جمله علم بالقلم
واسطه افراشت در بذل کرم

هر حریصی هست محروم ای پسر
چون حریصان تگ مرو آهسته‌تر

For all those who are attached to the body He (God), in profusion of bounty, raised (the banner of) “He taught by the pen” as the means (of acquiring knowledge).
O son, every greedy person is deprived (of spiritual blessings): do not thou run like the greedy, (go) more slowly.

***

Ten ehlinin hepsi kalemle, okuyup yazmakla öğrenir, öğretir. Allah kereminin bolluğuyla kalemi, öğretiş ve öğrenişe vasıta halk etmiştir.
Oğul, her hırs sahibi mahrumdur. Harisler gibi öyle koşma, aheste aheste yürü.

3, 595-596

هر حریصی هست محروم ای پسر
چون حریصان تگ مرو آهسته‌تر

اندر آن ره رنجها دیدند و تاب
چون عذاب مرغ خاکی در عذاب

O son, every greedy person is deprived (of spiritual blessings): do not thou run like the greedy, (go) more slowly.
On that journey they (the townsman's party) suffered pains and anguish like the torment of a land-bird in fresh water.

***

Oğul, her hırs sahibi mahrumdur. Harisler gibi öyle koşma, aheste aheste yürü.
Şehirli ve çoluk çocuğu da o yolda karada yaşayan kuşun suda çektiği eziyet ve zahmet gibi eziyetler, zahmetler çektiler.

3, 596-597

اندر آن ره رنجها دیدند و تاب
چون عذاب مرغ خاکی در عذاب

سیر گشته از ده و از روستا
وز شکرریز چنان نا اوستا

On that journey they (the townsman's party) suffered pains and anguish like the torment of a land-bird in fresh water.
They became sick of the village and the country and of the sugared expressions of such an uninstructed boor.

***

Şehirli ve çoluk çocuğu da o yolda karada yaşayan kuşun suda çektiği eziyet ve zahmet gibi eziyetler, zahmetler çektiler.
Köye de karınları toktu artık, köylüye de. Öyle usta olmadan şeker yapmaya da doymuşlardı, hatta.

3, 597-598

سیر گشته از ده و از روستا
وز شکرریز چنان نا اوستا

بعد ماهی چون رسیدند آن طرف
بی‌نوا ایشان ستوران بی علف

They became sick of the village and the country and of the sugared expressions of such an uninstructed boor.
When, after a month, they arrived in that quarter, themselves without provisions and their beasts without fodder,

***

Köye de karınları toktu artık, köylüye de. Öyle usta olmadan şeker yapmaya da doymuşlardı, hatta.
Bir ay sonra kendileri perişan, hayvanları yemsiz bir hâlde o köye vardılar.

3, 598-599

بعد ماهی چون رسیدند آن طرف
بی‌نوا ایشان ستوران بی علف

روستایی بین که از بدنیتی
می‌کند بعد اللتیا والتی

When, after a month, they arrived in that quarter, themselves without provisions and their beasts without fodder,
See how the countryman, from evil intent, still inflicts (on them) calamities small and great,

***

Bir ay sonra kendileri perişan, hayvanları yemsiz bir hâlde o köye vardılar.
Köylüye bak ki kötü niyeti yüzünden falan feşman diye zırvalamaya,

روستایی بین که از بدنیتی
می‌کند بعد اللتیا والتی

روی پنهان می‌کند زیشان بروز
تا سوی باغش بنگشایند پوز

See how the countryman, from evil intent, still inflicts (on them) calamities small and great,
And keeps his face hidden from them by day, lest they should open their mouths in the direction of his orchard.

***

Köylüye bak ki kötü niyeti yüzünden falan feşman diye zırvalamaya,
Gündüzleri, bağına, bahçesine yüz tutmasınlar diye onlardan yüzünü gizlemeye koyuldu.

3, 600-601

روی پنهان می‌کند زیشان بروز
تا سوی باغش بنگشایند پوز

آنچنان رو که همه رزق و شرست
از مسلمانان نهان اولیترست

And keeps his face hidden from them by day, lest they should open their mouths in the direction of his orchard.
'Tis better that a face like that, which is wholly (composed of) hypocrisy and malice, should be hidden from Moslems.

***

Gündüzleri, bağına, bahçesine yüz tutmasınlar diye onlardan yüzünü gizlemeye koyuldu.
Gizlediği yüz de zaten tamamıyla hile ve riyadan ibaretti. Öyle yüzün, Müslümanlardan gizli kalması daha iyi.

آنچنان رو که همه رزق و شرست
از مسلمانان نهان اولیترست

رویها باشد که دیوان چون مگس
بر سرش بنشسته باشند چون حرس

'Tis better that a face like that, which is wholly (composed of) hypocrisy and malice, should be hidden from Moslems.
There are faces on which demons are settled like gnats, as (though they were) guardsmen.

***

Gizlediği yüz de zaten tamamıyla hile ve riyadan ibaretti. Öyle yüzün, Müslümanlardan gizli kalması daha iyi.
Öyle yüzler vardır ki şeytanlar, sinek gibi başına üşüşür, bekçi gibi orada yurt tutar, otururlar.

3, 602-603

رویها باشد که دیوان چون مگس
بر سرش بنشسته باشند چون حرس

چون ببینی روی او در تو فتند
یا مبین آن رو چو دیدی خوش مخند

There are faces on which demons are settled like gnats, as (though they were) guardsmen.
When you behold his (such a one's) face, they (the demons) fall upon you: either do not behold that face, (or) when you have beheld (it), do not laugh pleasantly.

***

Öyle yüzler vardır ki şeytanlar, sinek gibi başına üşüşür, bekçi gibi orada yurt tutar, otururlar.
Bu çeşit adamların suratını gördün mü ya bakma yahut da mademki baktın, hoşlanıp gülme.

3, 603-604

چون ببینی روی او در تو فتند
یا مبین آن رو چو دیدی خوش مخند

در چنان روی خبیث عاصیه
گفت یزدان نسفعن بالناصیه

When you behold his (such a one's) face, they (the demons) fall upon you: either do not behold that face, (or) when you have beheld (it), do not laugh pleasantly.
Concerning such a wicked, sinful face God hath said, “Verily, We will drag (him) by the forelock.”

***

Bu çeşit adamların suratını gördün mü ya bakma yahut da mademki baktın, hoşlanıp gülme.
O çeşit habis ve âsi suratlar hakkında Allah, “Alnının perçeminden yakalar, çekeriz” dedi.

3, 604-605

در چنان روی خبیث عاصیه
گفت یزدان نسفعن بالناصیه

چون بپرسیدند و خانه‌ش یافتند
همچو خویشان سوی در بشتافتند

Concerning such a wicked, sinful face God hath said, “Verily, We will drag (him) by the forelock.”
When they (the townsman's party) had made enquiry and found his (the countryman's) house, they hurried like kinsfolk to the door.

***

O çeşit habis ve âsi suratlar hakkında Allah, “Alnının perçeminden yakalar, çekeriz” dedi.
Konuklar, köylünün evini sorup buldular, akraba ve bildikleri gibi kapıya koştular.

3, 605-606

چون بپرسیدند و خانه‌ش یافتند
همچو خویشان سوی در بشتافتند

در فرو بستند اهل خانه‌اش
خواجه شد زین کژروی دیوانه‌وش

When they (the townsman's party) had made enquiry and found his (the countryman's) house, they hurried like kinsfolk to the door.
(Thereupon) the people in his house bolted the door. At this perverseness, the Khwája became mad-like,

***

Konuklar, köylünün evini sorup buldular, akraba ve bildikleri gibi kapıya koştular.
Köylünün evindekiler kapıyı kapadılar. Şehirli, bu aykırı hareketten deli gibi oldu.

3, 606-607

در فرو بستند اهل خانه‌اش
خواجه شد زین کژروی دیوانه‌وش

لیک هنگام درشتی هم نبود
چون در افتادی بچه تیزی چه سود

(Thereupon) the people in his house bolted the door. At this perverseness, the Khwája became mad-like,
But indeed it was no time for asperity: when you have fallen into the pit, what is the use of being enraged?

***

Köylünün evindekiler kapıyı kapadılar. Şehirli, bu aykırı hareketten deli gibi oldu.
Fakat zaten sertlik gösterilecek zaman değildi. Kuyuya düştükten sonra sertliğin ne faydası var?

لیک هنگام درشتی هم نبود
چون در افتادی بچه تیزی چه سود

بر درش ماندند ایشان پنج روز
شب بسرما روز خود خورشیدسوز

But indeed it was no time for asperity: when you have fallen into the pit, what is the use of being enraged?
Five days they remained at his door: (they passed) the night in the cold, the day itself in the blaze of the sun.

***

Fakat zaten sertlik gösterilecek zaman değildi. Kuyuya düştükten sonra sertliğin ne faydası var?
Tam beş gün, geceleri soğuktan üşüyerek, gündüzleri sıcaktan yanıp yakılarak kapısının önünde kaldılar.

بر درش ماندند ایشان پنج روز
شب بسرما روز خود خورشیدسوز

نه ز غفلت بود ماندن نه خری
بلک بود از اضطرار و بی‌خری

Five days they remained at his door: (they passed) the night in the cold, the day itself in the blaze of the sun.
Their remaining (there) was not from heedlessness or asininity; nay, it was from necessity and want of an ass.

***

Tam beş gün, geceleri soğuktan üşüyerek, gündüzleri sıcaktan yanıp yakılarak kapısının önünde kaldılar.
Orada kalışları ne gafilliklerindendi, ne eşekliklerinden. Zaruretten, açlık ve susuzluk yüzündendi.

نه ز غفلت بود ماندن نه خری
بلک بود از اضطرار و بی‌خری

با لیمان بسته نیکان ز اضطرار
شیر مرداری خورد از جوع زار

Their remaining (there) was not from heedlessness or asininity; nay, it was from necessity and want of an ass.
From necessity, the good are (often) bound to the vile: from sore hunger the lion will eat a putrid carcase.

***

Orada kalışları ne gafilliklerindendi, ne eşekliklerinden. Zaruretten, açlık ve susuzluk yüzündendi.
İyiler, zaruret yüzünden kötülerle bağdaşırlar. Adam, zaruret yüzünden ölü eti bile yer!

3, 610-611

با لیمان بسته نیکان ز اضطرار
شیر مرداری خورد از جوع زار

او همی‌دیدش همی‌کردش سلام
که فلانم من مرا اینست نام

From necessity, the good are (often) bound to the vile: from sore hunger the lion will eat a putrid carcase.
He (the townsman) would see him (the countryman) and salute him, saying, “I am so-and-so, this is my name.”

***

İyiler, zaruret yüzünden kötülerle bağdaşırlar. Adam, zaruret yüzünden ölü eti bile yer!
Şehirli, köylüyü gördükçe selâm vermekte, “ Yahu, ben filan kişiyim, adım da şu” demekteydi.

3, 611-612

او همی‌دیدش همی‌کردش سلام
که فلانم من مرا اینست نام

گفت باشد من چه دانم تو کیی
یا پلیدی یا قرین پاکیی

He (the townsman) would see him (the countryman) and salute him, saying, “I am so-and-so, this is my name.”
“Maybe,” he said; “how should I know who thou art, whether thou art a dirty fellow or an honest gentleman?”

***

Şehirli, köylüyü gördükçe selâm vermekte, “ Yahu, ben filan kişiyim, adım da şu” demekteydi.
Köylü ”Olabilir. Fakat sen kimsin, nesin, ben ne bileyim? Belki kötü bir adamsın, belki temiz bir adam.

3, 612-613

گفت باشد من چه دانم تو کیی
یا پلیدی یا قرین پاکیی

گفت این دم با قیامت شد شبیه
تا برادر شد یفر من اخیه

“Maybe,” he said; “how should I know who thou art, whether thou art a dirty fellow or an honest gentleman?”
“This moment,” said he, “resembles the Resurrection, since a brother has cometo flee from his brother.”

***

Köylü ”Olabilir. Fakat sen kimsin, nesin, ben ne bileyim? Belki kötü bir adamsın, belki temiz bir adam.
Şehirli dedi ki: “Bu an, tam kıyamete benzedi: Kardeş, kardeşinden kaçmada!”

3, 613-614

گفت این دم با قیامت شد شبیه
تا برادر شد یفر من اخیه

شرح می‌کردش که من آنم که تو
لوتها خوردی ز خوان من دوتو

“This moment,” said he, “resembles the Resurrection, since a brother has cometo flee from his brother.”
He would explain to him (the countryman), saying, “I am he from whose table thou didst eat viands manifold.

***

Şehirli dedi ki: “Bu an, tam kıyamete benzedi: Kardeş, kardeşinden kaçmada!”
Şehirli, köylüye “ Soframdan fazlasıyla yemek yemedin mi sen? Ben o adam değil miyim?

3, 614-615

شرح می‌کردش که من آنم که تو
لوتها خوردی ز خوان من دوتو

آن فلان روزت خریدم آن متاع
کل سر جاوز الاثنین شاع

He would explain to him (the countryman), saying, “I am he from whose table thou didst eat viands manifold.
On such and such a day I bought that merchandise for thee: every secret that goes beyond the two (who share it) is published (to all).

***

Şehirli, köylüye “ Soframdan fazlasıyla yemek yemedin mi sen? Ben o adam değil miyim?
Filan gün sana feşman şey almadım mıydı, seninle buluşup görüşmez miydik?

3, 615-616

آن فلان روزت خریدم آن متاع
کل سر جاوز الاثنین شاع

سر مهر ما شنیدستند خلق
شرم دارد رو چو نعمت خورد حلق

On such and such a day I bought that merchandise for thee: every secret that goes beyond the two (who share it) is published (to all).
The people heard the secret of our affection; (as a rule) when the gullet has received bounty, the face hath (signs of) bashfulness.”

***

Filan gün sana feşman şey almadım mıydı, seninle buluşup görüşmez miydik?
Halk, aramızda ki sevgiyi duymuş, işitmiştir. Boğaz, nimet yerse yüz utanır” diye anlatıp duruyor.

3, 616-617

سر مهر ما شنیدستند خلق
شرم دارد رو چو نعمت خورد حلق

او همی‌گفتش چه گویی ترهات
نه ترا دانم نه نام تو نه جات

The people heard the secret of our affection; (as a rule) when the gullet has received bounty, the face hath (signs of) bashfulness."
He (the countryman) would say to him, "Why dost thou talk nonsense? I know neither thee nor thy name nor thy dwelling-place."

***

Halk, aramızda ki sevgiyi duymuş, işitmiştir. Boğaz, nimet yerse yüz utanır" diye anlatıp duruyor.
Köylü de "Saçma sapan ne söylenip duruyorsun ki? Ne seni tanıyorum, ne adını, ne yerini!" diyordu.

3, 617-618

او همی‌گفتش چه گویی ترهات
نه ترا دانم نه نام تو نه جات

پنجمین شب ابر و بارانی گرفت
کاسمان از بارشش دارد شگفت

He (the countryman) would say to him, “Why dost thou talk nonsense? I know neither thee nor thy name nor thy dwelling-place.”
On the fifth night there began such a (storm of) cloud and rain that the sky might (well) be astonished at its raining.

***

Köylü de “Saçma sapan ne söylenip duruyorsun ki? Ne seni tanıyorum, ne adını, ne yerini!” diyordu.
Beşinci gece gökyüzünü bulutlar kapladı, bir yağmur başladı ki gök bile bu yağışa şaşa kaldı.

3, 618-619

پنجمین شب ابر و بارانی گرفت
کاسمان از بارشش دارد شگفت

چون رسید آن کارد اندر استخوان
حلقه زد خواجه که مهتر را بخوان

On the fifth night there began such a (storm of) cloud and rain that the sky might (well) be astonished at its raining.
When the knife reached the bone, the Khwája knocked at the door, crying, “Call the master!”

***

Beşinci gece gökyüzünü bulutlar kapladı, bir yağmur başladı ki gök bile bu yağışa şaşa kaldı.
Artık bıçak kemiğe dayanınca şehirli “Ev sahibini çağırın” diye kapının halkasını döğmeye başladı.

3, 619-620

چون رسید آن کارد اندر استخوان
حلقه زد خواجه که مهتر را بخوان

چون بصد الحاح آمد سوی در
گفت آخر چیست ای جان پدر

When the knife reached the bone, the Khwája knocked at the door, crying, “Call the master!”
When (at last), in response to a hundred urgent entreaties, he came to the door, he said, “Why, what is it, my dear sir?”

***

Artık bıçak kemiğe dayanınca şehirli “Ev sahibini çağırın” diye kapının halkasını döğmeye başladı.
Köylü, yüzlerce ısrardan sonra nihayet kapıya gelip “Babasının canı ne istersin, ne var” deyince

چون بصد الحاح آمد سوی در
گفت آخر چیست ای جان پدر

گفت من آن حقها بگذاشتم
ترک کردم آنچ می‌پنداشتم

When (at last), in response to a hundred urgent entreaties, he came to the door, he said, “Why, what is it, my dear sir?”
He replied, “I abandon those claims (to thy gratitude), I renounce that (recompense) which I was fancying.

***

Köylü, yüzlerce ısrardan sonra nihayet kapıya gelip “Babasının canı ne istersin, ne var” deyince
Şehirli, dedi ki: “Bunca haktan vazgeçtim, bütün zanlarımı, düşüncelerimi terk ettim.

گفت من آن حقها بگذاشتم
ترک کردم آنچ می‌پنداشتم

پنج‌ساله رنج دیدم پنج روز
جان مسکینم درین گرما و سوز

He replied, “I abandon those claims (to thy gratitude), I renounce that (recompense) which I was fancying.
I have suffered five years' pain: five days my miserable soul (hath been) amidst this heat and blaze.”

***

Şehirli, dedi ki: “Bunca haktan vazgeçtim, bütün zanlarımı, düşüncelerimi terk ettim.
Zavallı cancağızım, beş günde bu sıcakta yanıp şu soğukta donarak beş yıllık zahmet çekti.”

3, 622-623

پنج‌ساله رنج دیدم پنج روز
جان مسکینم درین گرما و سوز

یک جفا از خویش و از یار و تبار
در گرانی هست چون سیصد هزار

I have suffered five years' pain: five days my miserable soul (hath been) amidst this heat and blaze.”
One injustice from kindred and friends and family is in heaviness as three hundred thousand,

***

Zavallı cancağızım, beş günde bu sıcakta yanıp şu soğukta donarak beş yıllık zahmet çekti.”
Bildikten, dosttan, soydan gelen bir cefa, ağyarın üç yüz bin cefasına eşittir.

یک جفا از خویش و از یار و تبار
در گرانی هست چون سیصد هزار

زانک دل ننهاد بر جور و جفاش
جانش خوگر بود با لطف و وفاش

One injustice from kindred and friends and family is in heaviness as three hundred thousand,
Because he (the sufferer) did not set his mind on (anticipate) his (the friend's) cruelty and injustice: his soul was accustomed to kindness and faithfulness from him.

***

Bildikten, dosttan, soydan gelen bir cefa, ağyarın üç yüz bin cefasına eşittir.
Çünkü insan, eşin dostun cevrü cefada bulunacağını ummaz, tabiatı daima onun lütfuna, vefasına alışmıştır.

3, 624-625

زانک دل ننهاد بر جور و جفاش
جانش خوگر بود با لطف و وفاش

هرچه بر مردم بلا و شدتست
این یقین دان کز خلاف عادتست

Because he (the sufferer) did not set his mind on (anticipate) his (the friend's) cruelty and injustice: his soul was accustomed to kindness and faithfulness from him.
Whatsoever is tribulation and sore grief to men, know for sure that this is in consequence of its being contrary to habit.

***

Çünkü insan, eşin dostun cevrü cefada bulunacağını ummaz, tabiatı daima onun lütfuna, vefasına alışmıştır.
İnsanların uğradıkları belâ ve mihnet, dikkat edersen anlarsın ki alışmadıkları şeylerden meydana gelir.

3, 625-626

هرچه بر مردم بلا و شدتست
این یقین دان کز خلاف عادتست

گفت ای خورشید مهرت در زوال
گر تو خونم ریختی کردم حلال

Whatsoever is tribulation and sore grief to men, know for sure that this is in consequence of its being contrary to habit.
He (the townsman) said (further), “O thou the sun of whose love is in decline, if thou hast shed my blood, I acquit thee.

***

İnsanların uğradıkları belâ ve mihnet, dikkat edersen anlarsın ki alışmadıkları şeylerden meydana gelir.
Şehirli: “Ey sevgi güneşi zevale erişen arkadaş, kanımı bile döksen helâl ederim.

3, 626-627

گفت ای خورشید مهرت در زوال
گر تو خونم ریختی کردم حلال

امشب باران به ما ده گوشه‌ای
تا بیابی در قیامت توشه‌ای

He (the townsman) said (further), “O thou the sun of whose love is in decline, if thou hast shed my blood, I acquit thee.
On this night of rain give us a nook (to shelter in), so that at the Resurrection thou mayst obtain a viaticum (reward for the good work).”

***

Şehirli: “Ey sevgi güneşi zevale erişen arkadaş, kanımı bile döksen helâl ederim.
Yalnız şu yağışlı gecede bize bir bucak ver de kıyametten sen de bunun ecrine nail ol” dedi.

3, 627-628

امشب باران به ما ده گوشه‌ای
تا بیابی در قیامت توشه‌ای

گفت یک گوشه‌ست آن باغبان
هست اینجا گرگ را او پاسبان

On this night of rain give us a nook (to shelter in), so that at the Resurrection thou mayst obtain a viaticum (reward for the good work).”
“There is a nook,” he replied, “belonging to the keeper of the vineyard: he keeps watch there against the wolf,

***

Yalnız şu yağışlı gecede bize bir bucak ver de kıyametten sen de bunun ecrine nail ol” dedi.
Köylü, “Orada bağcının sığındığı bir bucak var. Bağcı, o bucakta kurtları bekler.

گفت یک گوشه‌ست آن باغبان
هست اینجا گرگ را او پاسبان

در کفش تیر و کمان از بهر گرگ
تا زند گر آید آن گرگ سترگ

"There is a nook," he replied, "belonging to the keeper of the vineyard: he keeps watch there against the wolf,
(With) bow and arrow in his hand on account of the wolf, so that he may shoot if the fierce wolf should come.

***

Köylü, "Orada bağcının sığındığı bir bucak var. Bağcı, o bucakta kurtları bekler.
Kurt gelirse öldürmek için eline yayını, okunu alır, bekler durur.

3, 629-630

در کفش تیر و کمان از بهر گرگ
تا زند گر آید آن گرگ سترگ

گر تو آن خدمت کنی جا آن تست
ورنه جای دیگری فرمای جست

(With) bow and arrow in his hand on account of the wolf, so that he may shoot if the fierce wolf should come.
If thou wilt do that service, the place is thine; and if not, have the kindness to seek another place.”

***

Kurt gelirse öldürmek için eline yayını, okunu alır, bekler durur.
Sen de o zahmeti çekebilirsen ne âlâ, orası senin olsun. Fakat bu işi başaramazsan kendine başka bir yer ara” deyince,

گر تو آن خدمت کنی جا آن تست
ورنه جای دیگری فرمای جست

گفت صد خدمت کنم تو جای ده
آن کمان و تیر در کفم بنه

If thou wilt do that service, the place is thine; and if not, have the kindness to seek another place.”
He said, “I will do a hundred services, (only) give thou the place, and put that bow and arrow in my hand.

***

Sen de o zahmeti çekebilirsen ne âlâ, orası senin olsun. Fakat bu işi başaramazsan kendine başka bir yer ara” deyince,
Şehirli dedi ki: “Sana yüzlerce hizmette bulunayım, sen tek yer ver. O yayı, oku da ver elime.

3, 631-632

گفت صد خدمت کنم تو جای ده
آن کمان و تیر در کفم بنه

من نخسپم حارسی رز کنم
گر بر آرد گرگ سر تیرش زنم

He said, “I will do a hundred services, (only) give thou the place, and put that bow and arrow in my hand.
I will not sleep, I will guard the vines; if the wolf raise his head, I will shoot the arrow at him.

***

Şehirli dedi ki: “Sana yüzlerce hizmette bulunayım, sen tek yer ver. O yayı, oku da ver elime.
Ben uyumam, üzümleri beklerim. Kurt gelirse tam kellesinden vururum.

3, 632-633

من نخسپم حارسی رز کنم
گر بر آرد گرگ سر تیرش زنم

بهر حق مگذارم امشب ای دودل
آب باران بر سر و در زیر گل

I will not sleep, I will guard the vines; if the wolf raise his head, I will shoot the arrow at him.
For God's sake do not leave me to-night, O double-hearted (hypocrite), (with) the rain-water overhead and the mud underneath!”

***

Ben uyumam, üzümleri beklerim. Kurt gelirse tam kellesinden vururum.
İkiyüzlü münafık. Allah için olsun sen beni gece vakti yağmur altında, çamur üstünde bırakma da!”

بهر حق مگذارم امشب ای دودل
آب باران بر سر و در زیر گل

گوشه‌ای خالی شد و او با عیال
رفت آنجا جای تنگ و بی مجال

For God's sake do not leave me to-night, O double-hearted (hypocrite), (with) the rain-water overhead and the mud underneath!”
A nook was cleared, and he with his family went thither: (’twas) a narrow place and without room to turn.

***

İkiyüzlü münafık. Allah için olsun sen beni gece vakti yağmur altında, çamur üstünde bırakma da!”
O bucak boşaltılınca şehirli, çoluk, çocuğuyla beraber o daracık, o dönüp kımıldamağa bile imkânsız yere gitti.

گوشه‌ای خالی شد و او با عیال
رفت آنجا جای تنگ و بی مجال

چون ملخ بر همدگر گشته سوار
از نهیب سیل اندر کنج غار

A nook was cleared, and he with his family went thither: ('twas) a narrow place and without room to turn.
Mounted upon one another, like locusts, (and crowded) from terror of the flood into the corner of the cavern,

***

O bucak boşaltılınca şehirli, çoluk, çocuğuyla beraber o daracık, o dönüp kımıldamağa bile imkânsız yere gitti.
Selden, mağara bucağına sığınmış çekirgeler gibi âdeta birbirlerinin üstüne binmişlerdi.

3, 635-636

چون ملخ بر همدگر گشته سوار
از نهیب سیل اندر کنج غار

شب همه شب جمله گویان ای خدا
این سزای ما سزای ما سزا

Mounted upon one another, like locusts, (and crowded) from terror of the flood into the corner of the cavern,
During the night, the whole night, they all (were) crying, “O God, this serves us right, serves us right, serves us right.”

***

Selden, mağara bucağına sığınmış çekirgeler gibi âdeta birbirlerinin üstüne binmişlerdi.
Bütün gece “Aman Yarabbi, sen acı. Biz değil buna, hatta bunun iki yüz misline bile lâyığız.

شب همه شب جمله گویان ای خدا
این سزای ما سزای ما سزا

این سزای آنک شد یار خسان
یا کسی کرداز برای ناکسان

During the night, the whole night, they all (were) crying, “O God, this serves us right, serves us right, serves us right.”
This is what is deserved by him that consorted with the vile, or showed worthiness for the sake of the unworthy.

***

Bütün gece “Aman Yarabbi, sen acı. Biz değil buna, hatta bunun iki yüz misline bile lâyığız.
Aşağılık kişilerle dost olanın, adam olmayanlara adamlık gösterenlerin lâyığı budur.

این سزای آنک شد یار خسان
یا کسی کرداز برای ناکسان

این سزای آنک اندر طمع خام
ترک گوید خدمت خاک کرام

This is what is deserved by him that consorted with the vile, or showed worthiness for the sake of the unworthy.
This is what is deserved by him that in vain desire gives up paying homage to the dust of the noble.

***

Aşağılık kişilerle dost olanın, adam olmayanlara adamlık gösterenlerin lâyığı budur.
Ham tamaha düşüp ulular kapısındaki hizmeti bırakan, buna lâyıktır.

3, 638-639

این سزای آنک اندر طمع خام
ترک گوید خدمت خاک کرام

خاک پاکان لیسی و دیوارشان
بهتر از عام و رز و گلزارشان

This is what is deserved by him that in vain desire gives up paying homage to the dust of the noble.
That you lick the dust and the wall of the pure (elect) is better (for you) than the vulgar and their vines and rose-gardens.

***

Ham tamaha düşüp ulular kapısındaki hizmeti bırakan, buna lâyıktır.
Temiz kişilerin taşını, toprağını öpüp yalamak aşağılık adamlara hizmetten, onların bağına, bahçesine nail olmaktan yeğdir.

خاک پاکان لیسی و دیوارشان
بهتر از عام و رز و گلزارشان

بندهٔ یک مرد روشن‌دل شوی
به که بر فرق سر شاهان روی

That you lick the dust and the wall of the pure (elect) is better (for you) than the vulgar and their vines and rose-gardens.
That you become a slave to a man of enlightened heart is better (for you) than that you should walk upon the crown of the head of kings.

***

Temiz kişilerin taşını, toprağını öpüp yalamak aşağılık adamlara hizmetten, onların bağına, bahçesine nail olmaktan yeğdir.
Gönlü aydın bir ere kul olmak, padişahların başına taç olmadan daha iyi.

3, 640-641

بنده‌ی یک مرد روشن‌دل شوی
به که بر فرق سر شاهان روی

از ملوک خاک جز بانگ دهل
تو نخواهی یافت ای پیک سبل

That you become a slave to a man of enlightened heart is better (for you) than that you should walk upon the crown of the head of kings.
From the kings of earth you will get nothing but the (empty) noise of a drum, O courier of (many) roads.

***

Gönlü aydın bir ere kul olmak, padişahların başına taç olmadan daha iyi.
Ey yol çavuşu, ey aykırı yollarda koşup duran, sen şu toprak yüzündeki padişahlardan davul sesinden başka bir şey bulamazsın ki.

3, 641-642

از ملوک خاک جز بانگ دهل
تو نخواهی یافت ای پیک سبل

شهریان خود ره‌زنان نسبت بروح
روستایی کیست گیج و بی فتوح

From the kings of earth you will get nothing but the (empty) noise of a drum, O courier of (many) roads.
Even the townsmen are brigands in comparison with the Spirit. Who is the countryman? The fool that is without spiritual gifts.

***

Ey yol çavuşu, ey aykırı yollarda koşup duran, sen şu toprak yüzündeki padişahlardan davul sesinden başka bir şey bulamazsın ki.
Şehirliler bile ruha nispetle yol uran hırsızlardan ibaretken köylü dediğim kim oluyor? Feyizden mahrum bir ahmak!

3, 642-643

شهریان خود رەزنان نسبت بروح
روستایی کیست گیج و بی فتوح

این سزای آنک بی تدبیر عقل
بانگ غولی آمدش بگزید نقل

Even the townsmen are brigands in comparison with the Spirit. Who is the countryman? The fool that is without spiritual gifts.
This is what is deserved by him who, (when) the cry of a ghoul came to him, without rational foresight chose to move (towards the ghoul).

***

Şehirliler bile ruha nispetle yol uran hırsızlardan ibaretken köylü dediğim kim oluyor? Feyizden mahrum bir ahmak!
Aklına, tedbirine uymayıp gulyabani sesi duyunca o sese tabi olana bu layıktır” diyorlardı.

3, 643-644

این سزای آنک بی تدبیر عقل
بانگ غولی آمدش بگزید نقل

چون پشیمانی ز دل شد تا شغاف
زان سپس سودی ندارد اعتراف

This is what is deserved by him who, (when) the cry of a ghoul came to him, without rational foresight chose to move (towards the ghoul).
When repentance has gone from the (core of the) heart to the pericardium after this it is of no use to acknowledge (one's sin).

***

Aklına, tedbirine uymayıp gulyabani sesi duyunca o sese tabi olana bu layıktır” diyorlardı.
Yaptığı işe candan gönülden nâdim oldu, oldu ama artık soğuk soğuk ah etmenin ne faydası var.

چون پشیمانی ز دل شد تا شغاف
زان سپس سودی ندارد اعتراف

آن کمان و تیر اندر دست او
گرگ را جویان همه شب سو بسو

When repentance has gone from the (core of the) heart to the pericardium after this it is of no use to acknowledge (one's sin).
(With) the bow and arrow in his hand, he (was) seeking the wolf all night to and fro.

***

Yaptığı işe candan gönülden nâdim oldu, oldu ama artık soğuk soğuk ah etmenin ne faydası var.
Şehirli de bütün gece elinde yayla ok, her yanı gezip dolaşmakta, her tarafta kurt araştırmaktaydı.

3, 645-646

آن کمان و تیر اندر دست او
گرگ را جویان همه شب سو بسو

گرگ بر وی خود مسلط چون شرر
گرگ جویان و ز گرگ او بی‌خبر

(With) the bow and arrow in his hand, he (was) seeking the wolf all night to and fro.
The wolf, in sooth, was given power over him, like sparks of fire: (he was) seeking the wolf (outside), and (was) unaware of the wolf (within himself).

***

Şehirli de bütün gece elinde yayla ok, her yanı gezip dolaşmakta, her tarafta kurt araştırmaktaydı.
Hâlbuki asıl kurt, kıvılcım gibi ona sıçramış, musallat olmuştu da o bundan habersiz hâlâ kurt arıyordu.

3, 646-647

گرگ بر وی خود مسلط چون شرر
گرگ جویان و ز گرگ او بی‌خبر

هر پشه هر کیک چون گرگی شده
اندر آن ویرانه‌شان زخمی زده

The wolf, in sooth, was given power over him, like sparks of fire: (he was) seeking the wolf (outside), and (was) unaware of the wolf (within himself).
Every gnat, every flea, had become as a wolf and inflicted a wound upon them in that ruined place.

***

Hâlbuki asıl kurt, kıvılcım gibi ona sıçramış, musallat olmuştu da o bundan habersiz hâlâ kurt arıyordu.
Sivrisineklerle pireler, kurt gibi o viranede onların başına üşüşmüş, onları yaralayıp duruyordu.

هر پشه هر کیک چون گرگی شده
اندر آن ویرانه‌شان زخمی زده

فرصت آن پشه راندن هم نبود
از نهیب حمله‌ی گرگ عنود

Every gnat, every flea, had become as a wolf and inflicted a wound upon them in that ruined place.
There was no opportunity even of driving away those gnats, because of (their) dread of an attack by the contumacious wolf,

***

Sivrisineklerle pireler, kurt gibi o viranede onların başına üşüşmüş, onları yaralayıp duruyordu.
İnatçı kurdun saldırması korkusuyla sivrisinekleri kovmaya da mecalleri yoktu.

3, 648-649

فرصت آن پشه راندن هم نبود
از نهیب حمله‌ی گرگ عنود

تا نباید گرگ آسیبی زند
روستایی ریش خواجه بر کند

There was no opportunity even of driving away those gnats, because of (their) dread of an attack by the contumacious wolf,
Lest the wolf should inflict some damage, (and then) the countryman would tear out the Khwája's beard.

***

İnatçı kurdun saldırması korkusuyla sivrisinekleri kovmaya da mecalleri yoktu.
Kurt gelir de sürüye bir ziyan verirse köylü şehirlinin saçını, sakalını yolardı.

3, 649-650

تا نباید گرگ آسیبی زند
روستایی ریش خواجه بر کند

این چنین دندان‌کنان تا نیمشب
جانشان از ناف می‌آمد به لب

Lest the wolf should inflict some damage, (and then) the countryman would tear out the Khwája's beard.
In this wise (they were) gnashing their teeth till midnight: their souls were coming (up) from the navel to the lip.

***

Kurt gelir de sürüye bir ziyan verirse köylü şehirlinin saçını, sakalını yolardı.
Dertleri aşırı bir derecede, yürekleri ağızlarına gelmiş bir hâlde beklerken,

این چنین دندان‌کنان تا نیمشب
جانشان از ناف می‌آمد به لب

ناگهان تمثال گرگ هشته‌ای
سر بر آورد از فراز پشته‌ای

In this wise (they were) gnashing their teeth till midnight: their souls were coming (up) from the navel to the lip.
Suddenly the figure of a deserted (solitary) wolf raised its head (appeared) from the top of a hillock.

***

Dertleri aşırı bir derecede, yürekleri ağızlarına gelmiş bir hâlde beklerken,
Ansızın bir tepeden saldırıp gelmekte olan bir kurt karaltısı göründü.

ناگهان تمثال گرگ هشته‌ای
سر بر آورد از فراز پشته‌ای

تیر را بگشاد آن خواجه ز شست
زد بر آن حیوان که تا افتاد پست

Suddenly the figure of a deserted (solitary) wolf raised its head (appeared) from the top of a hillock.
The Khwája loosed the arrow from the thumbstall and shot at the animal, so that it fell to the ground.

***

Ansızın bir tepeden saldırıp gelmekte olan bir kurt karaltısı göründü.
Şehirli, yayını kurup bir ok attı, hayvanı vurdu, tepeden aşağı düşürdü.

تیر را بگشاد آن خواجه ز شست
زد بر آن حیوان که تا افتاد پست

اندر افتادن ز حیوان باد جست
روستایی های کرد و کوفت دست

The Khwája loosed the arrow from the thumbstall and shot at the animal, so that it fell to the ground.
In falling, wind escaped from the animal: the countryman uttered a wail and beat his hands,

***

Şehirli, yayını kurup bir ok attı, hayvanı vurdu, tepeden aşağı düşürdü.
Hayvan düşerken bir yellendi. Köylü, duyup eyvah dedi, ellerini dizlerine vurdu.

3, 653-654

اندر افتادن ز حیوان باد جست
روستایی های کرد و کوفت دست

ناجوامردا که خرکره‌ی منست
گفت نه این گرگ چون آهرمنست

In falling, wind escaped from the animal: the countryman uttered a wail and beat his hands,
(Crying), “O ungenerous (wretch), it is my ass-colt!” “Nay,” said he, “this is the devilish wolf.

***

Hayvan düşerken bir yellendi. Köylü, duyup eyvah dedi, ellerini dizlerine vurdu.
“Be hey mürüvvetsiz, eşeğimin sıpasını vurdun” dedi. Şehirli, “Yok canım, dev gibi kurt.

3, 654-655

ناجوامردا که خرکره‌ی منست
گفت نه این گرگ چون آهرمنست

اندرو اشکال گرگی ظاهرست
شکل او از گرگی او مخبرست

(Crying), “O ungenerous (wretch), it is my ass-colt!” “Nay,” said he, “this is the devilish wolf.
The features of wolfishness are apparent in it; its form makes (one) acquainted with its wolfishness.”

***

“Be hey mürüvvetsiz, eşeğimin sıpasını vurdun” dedi. Şehirli, “Yok canım, dev gibi kurt.
Karaltısına baksana, kurdun ta kendisi. Şeklinden de kurt olduğu anlaşılıp duruyor” dediyse de,

اندرو اشکال گرگی ظاهرست
شکل او از گرگی او مخبرست

گفت نه بادی که جست از فرج وی
می‌شناسم همچنانک آبی ز می

The features of wolfishness are apparent in it; its form makes (one) acquainted with its wolfishness.”
“Nay,” he said, “I know the wind that escaped from its arse as well as (I know) water from wine.

***

Karaltısına baksana, kurdun ta kendisi. Şeklinden de kurt olduğu anlaşılıp duruyor” dediyse de,
Köylü, “Hayır. Yellendi ya... Tanıdım ben. Onun yellenmesini suyu şaraptan nasıl ayırt edersem öyle ayırt eder, anlarım.

3, 656-657

گفت نه بادی که جست از فرج وی
می‌شناسم همچنانک آبی ز می

کشته‌ای خرکره‌ام را در ریاض
که مبادت بسط هرگز ز انقباض

"Nay," he said, "I know the wind that escaped from its arse as well as (I know) water from wine.
Thou hast killed my ass-colt in the meadows—mayst thou never be released from anguish!"

***

Köylü, "Hayır. Yellendi ya... Tanıdım ben. Onun yellenmesini suyu şaraptan nasıl ayırt edersem öyle ayırt eder, anlarım.
Çayırlıkta benim sıpamı vurdun, öldürdün. Dilerim, neşe yüzü görmeyesin" dedi.

3, 657-658

کشته‌ای خرکره‌ام را در ریاض
که مبادت بسط هرگز ز انقباض

گفت نیکوتر تفحص کن شبست
شخصها در شب ز ناظر محجبست

Thou hast killed my ass-colt in the meadows—mayst thou never be released from anguish!”
“Make a better investigation,” he replied; “it is night, and at night material objects are screened from the beholder.

***

Çayırlıkta benim sıpamı vurdun, öldürdün. Dilerim, neşe yüzü görmeyesin” dedi.
Şehirli, “İyi, bak… Vakit gece. İnsan, geceleyin iyi göremez.

3, 658-659

گفت نیکوتر تفحص کن شبست
شخصها در شب ز ناظر محجبست

شب غلط بنماید و مبدل بسی
دید صایب شب ندارد هر کسی

“Make a better investigation,” he replied; “it is night, and at night material objects are screened from the beholder. Night causes many a thing to appear wrong and changed (from its proper aspect): not every one has the (power of) seeing correctly by night.

***

Şehirli, “İyi, bak... Vakit gece. İnsan, geceleyin iyi göremez.
Gece ekseriye adamı yanıltır, başka şeyler gösterir. Herkes geceleyin gördüğünü fark edemez.

3, 659-660

شب غلط بنماید و مبدل بسی
دید صایب شب ندارد هر کسی

هم شب و هم ابر و هم باران ژرف
این سه تاریکی غلط آرد شگرف

Night causes many a thing to appear wrong and changed (from its proper aspect): not every one has the (power of) seeing correctly by night.
(Now there is) both night and clouds and heavy rain withal: these three darknesses produce great error.”

***

Gece ekseriye adamı yanıltır, başka şeyler gösterir. Herkes geceleyin gördüğünü fark edemez.
Hele bu gece hem karanlık, hem bulut var, hem şiddetli yağmur yağmada. Bu üç karanlık, adamı pek yanıltır.” dedi ama

3, 660-661

هم شب و هم ابر و هم باران ژرف
این سه تاریکی غلط آرد شگرف

گفت آن بر من چو روز روشنست
می‌شناسم باد خرکره‌ی منست

(Now there is) both night and clouds and heavy rain withal: these three darknesses produce great error.”
He said, “To me ’tis as (manifest as) bright day: I know (it), it is the wind of my ass-colt.

***

Hele bu gece hem karanlık, hem bulut var, hem şiddetli yağmur yağmada. Bu üç karanlık, adamı pek yanıltır.” dedi ama
Köylü “Hayır. Bu bana gün gibi aşikâr. Tanırım ben, bu yellenme, benim eşeğimin sıpasının yellenmesi.

3, 661-662

گفت آن بر من چو روز روشنست
می‌شناسم باد خرکره‌ی منست

در میان بیست باد آن باد را
می‌شناسم چون مسافر زاد را

He said, “To me ’tis as (manifest as) bright day: I know (it), it is the wind of my ass-colt.
Amongst twenty winds I know that wind as the traveller (knows) his provisions for the journey.”

***

Köylü “Hayır. Bu bana gün gibi aşikâr. Tanırım ben, bu yellenme, benim eşeğimin sıpasının yellenmesi.
Yolcu, azığı nasıl tanırsa ben de yüz yel arasında bile o yeli tanırım” deyince,

در میان بیست باد آن باد را
می‌شناسم چون مسافر زاد را

خواجه بر جست و بیامد ناشکفت
روستایی را گریبانش گرفت

Amongst twenty winds I know that wind as the traveller (knows) his provisions for the journey.”
The Khwája sprang up, and losing patience he seized the countryman by his collar,

***

Yolcu, azığı nasıl tanırsa ben de yüz yel arasında bile o yeli tanırım” deyince,
Şehirli dayanamadı, sıçrayıp köylünün yakasına yapıştı.

3, 663-664

خواجه بر جست و بیامد ناشکفت
روستایی را گریبانش گرفت

کابله طرار شید آورده‌ای
بنگ و افیون هر دو با هم خورده‌ای

The Khwája sprang up, and losing patience he seized the countryman by his collar,
Crying, “O fool and cutpurse, thou hast shown hypocrisy: thou hast eaten both beng and opium together.

***

Şehirli dayanamadı, sıçrayıp köylünün yakasına yapıştı.
Dedi ki: “A hilebaz sersem, a bunak mendebur, sen hem afyon yutmuş, hem esrar içmişsin.

کابله طرار شید آورده‌ای
بنگ و افیون هر دو با هم خورده‌ای

در سه تاریکی شناسی باد خر
چون ندانی مر مرا ای خیره‌سر

Crying, "O fool and cutpurse, thou hast shown hypocrisy: thou hast eaten both beng and opium together.
Amidst three darknesses thou knowest the wind of the ass: how dost not thou knowme, O giddy-head?

***

Dedi ki: "A hilebaz sersem, a bunak mendebur, sen hem afyon yutmuş, hem esrar içmişsin.
Bu üç karanlık içinde eşeğin yellenmesini tanıyorsun da beni nasıl tanımıyorsun be hey avare!

3, 665-666

در سه تاریکی شناسی باد خر
چون ندانی مر مرا ای خیره‌سر

آنک داند نیمشب گوساله را
چون نداند همره ده‌ساله را

Amidst three darknesses thou knowest the wind of the ass: how dost not thou knowme, O giddy-head?
He that knows a colt at midnight, how should he not know his own ten years' comrade?”

***

Bu üç karanlık içinde eşeğin yellenmesini tanıyorsun da beni nasıl tanımıyorsun be hey avare!
Gece yarısı eşek sıpasını tanıyan adam, güpegündüz dostunu nasıl tanımaz?

3, 666-667

آنک داند نیمشب گوساله را
چون نداند همره ده‌ساله را

خویشتن را عارف و واله کنی
خاک در چشم مروت می‌زنی

He that knows a colt at midnight, how should he not know his own ten years' comrade?”
Thou art feigning to be distraught (with love of God) and a gnostic: thou art throwing dust in the eyes of generosity,

***

Gece yarısı eşek sıpasını tanıyan adam, güpegündüz dostunu nasıl tanımaz?
Kendini dalgın ve arif gösteriyor da mürüvvetin, vefanın gözüne toprak serpiyorsun.

3, 667-668

خویشتن را عارف و واله کنی
خاک در چشم مروت می‌زنی

که مرا از خویش هم آگاه نیست
در دلم گنجای جز الله نیست

Thou art feigning to be distraught (with love of God) and a gnostic: thou art throwing dust in the eyes of generosity,
Saying, “I have no consciousness even of myself: in my heart there is no room for aught but God.

***

Kendini dalgın ve arif gösteriyor da mürüvvetin, vefanın gözüne toprak serpiyorsun.
Benim kendimden bile haberim yok, gönlüme Allah’tan başka hiçbir şey sığmıyor ki.

3, 668-669

که مرا از خویش هم آگاه نیست
در دلم گنجای جز الله نیست

آنچ دی خوردم از آنم یاد نیست
این دل از غیر تحیر شاد نیست

Saying, “I have no consciousness even of myself: in my heart there is no room for aught but God.
I have no recollection of what I ate yesterday: this heart takes joy in nothing except bewilderment.

***

Benim kendimden bile haberim yok, gönlüme Allah’tan başka hiçbir şey sığmıyor ki.
Dün yediğim bile aklımda değil. Bu gönül, hayretten başka bir şeyden neşelenmiyor diye kendini müstağrak gösteriyorsun ama

3, 669-670

آنچ دی خوردم از آنم یاد نیست
این دل از غیر تحیر شاد نیست

عاقل و مجنون حقم یاد آر
در چنین بی‌خویشیم معذور دار

I have no recollection of what I ate yesterday: this heart takes joy in nothing except bewilderment.
I am sane and maddened by God: remember (this), and (since I am) in such a state of selflessness, hold me excusable.

***

Dün yediğim bile aklımda değil. Bu gönül, hayretten başka bir şeyden neşelenmiyor diye kendini müstağrak gösteriyorsun ama
Asıl akıllı, fakat Allah mecnunu benim, bunu hatırında tut da şu kendimde olmayışımı mazur gör.

3, 670-671

عاقل و مجنون حقم یاد آر
در چنین بی‌خویشیم معذور دار

آنک مرداری خورد یعنی نبید
شرع او را سوی معذوران کشید

I am sane and maddened by God: remember (this), and (since I am) in such a state of selflessness, hold me excusable.
He that eats carrion, that is to say, (drinks) date-wine—the (religious) Law enrols him amongst those who are excused.

***

Asıl akıllı, fakat Allah mecnunu benim, bunu hatırında tut da şu kendimde olmayışımı mazur gör.
Bir insan, şer’an murdar olan hurma şarabı içse kendinde değilse şeriat, onu mazur tutar.

3, 671-672

آنک مرداری خورد یعنی نبید
شرع او را سوی معذوران کشید

مست و بنگی را طلاق و بیع نیست
همچو طفلست او معاف و معتقیست

He that eats carrion, that is to say, (drinks) date-wine—the (religious) Law enrols him amongst those who are excused.
The drunkard and eater of beng has not (the right of) divorce or barter; he is even as a child: he is a person absolved and emancipated.

***

Bir insan, şer’an murdar olan hurma şarabı içse kendinde değilse şeriat, onu mazur tutar.
Sarhoş ve esrarkeşin karı boşaması ve bir şey satması, makbul ve muteber değildir. O, çocuğa benzer, yaptığı affedilir, hürdür, serbesttir.

3, 672-673

مست و بنگی را طلاق و بیع نیست
همچو طفلست او معاف و معتقیست

مستیی کید ز بوی شاه فرد
صد خم می در سر و مغز آن نکرد

The drunkard and eater of beng has not (the right of) divorce or barter; he is even as a child: he is a person absolved and emancipated.
The intoxication that arises from the scent of the unique King—a hundred vats of wine never wroughtthat(intoxication) in head and brain.

***

Sarhoş ve esrarkeşin karı boşaması ve bir şey satması, makbul ve muteber değildir. O, çocuğa benzer, yaptığı affedilir, hürdür, serbesttir.
Asıl tek padişah olan Allah'tan gelen sarhoşluksa insana yüz küpün şarabından ziyade tesir eder, yüz küpün şarabından ziyade adamın aklını alır.

3, 673-674

مستیی کید ز بوی شاه فرد
صد خم می در سر و مغز آن نکرد

پس برو تکلیف چون باشد روا
اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا

The intoxication that arises from the scent of the unique King—a hundred vats of wine never wroughtthat(intoxication) in head and brain.
To him (the God-intoxicated man), then, how should the obligation (to keep the Law) be applicable? The horse is fallen (out of account) and has become unable to move.

***

Asıl tek padişah olan Allah'tan gelen sarhoşluksa insana yüz küpün şarabından ziyade tesir eder, yüz küpün şarabından ziyade adamın aklını alır.
Haydi yürü artık böyle adama nasıl teklif olabilir ki? At düştü, elsiz, ayaksız bir hâle geldi.

3, 674-675

پس برو تکلیف چون باشد روا
اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا

بار کی نهد در جهان خرکره را
درس کی دهد پارسی بومره را

To him (the God-intoxicated man), then, how should the obligation (to keep the Law) be applicable? The horse is fallen (out of account) and has become unable to move.
Who in the world would lay a load upon the ass-colt? Who would give lessons in Persian to Bú Murra?

***

Haydi yürü artık böyle adama nasıl teklif olabilir ki? At düştü, elsiz, ayaksız bir hâle geldi.
Âlemde eşek sıpasına kim yük yükler? Ebumerre’ye kim Farsça okutabilir?

3, 675-676

بار کی نهد در جهان خرکره را
درس کی دهد پارسی بومره را

بار بر گیرند چون آمد عرج
گفت حق لیس علی الاعمی حرج

Who in the world would lay a load upon the ass-colt? Who would give lessons in Persian to Bú Murra?
When lameness comes, the load is taken off: God hath said,It is no sin in the blind.

***

Âlemde eşek sıpasına kim yük yükler? Ebumerre'ye kim Farsça okutabilir?
At topallamaya başladı mı, üstündeki yükü alırlar. Çünkü Allah " Köre teklif yok" dedi.

3, 676-677

بار بر گیرند چون آمد عرج
گفت حق لیس علی الاعمی حرج

سوی خود اعمی شدم از حق بصیر
پس معافم از قلیل و از کثیر

When lameness comes, the load is taken off: God hath said,It is no sin in the blind.
I have become blind in regard to myself, seeing by (the grace of) God: therefore I am absolved from the small (obligation) and from the great."

***

At topallamaya başladı mı, üstündeki yükü alırlar. Çünkü Allah " Köre teklif yok" dedi.
Ben de kendime karşı kör, fakat Allah'ı görür oldum. Şu halde azdan da affedilmişim, çoktan da!

سوی خود اعمی شدم از حق بصیر
پس معافم از قلیل و از کثیر

لاف درویشی زنی و بی‌خودی
های هوی مستیان ایزدی

I have become blind in regard to myself, seeing by (the grace of) God: therefore I am absolved from the small (obligation) and from the great.”
Thou braggest of thy dervishhood and selflessness, (thou utterest) the wailful cries of those intoxicated with God,

***

Ben de kendime karşı kör, fakat Allah’ı görür oldum. Şu halde azdan da affedilmişim, çoktan da!
Hâlbuki sen, dervişlikten dem vuruyorsun, kendinde olmadığını söylüyorsun, ebedî sarhoşlar gibi hayhuylarda bulunuyor, naralar atıyorsun.

لاف درویشی زنی و بی‌خودی
های هوی مستیان ایزدی

که زمین را من ندانم ز آسمان
امتحانت کرد غیرت امتحان

Thou braggest of thy dervishhood and selflessness, (thou utterest) the wailful cries of those intoxicated with God,
Saying, "I know not earth from heaven." The (Divine) jealousy hath tried thee, tried thee (and found thee wanting).

***

Hâlbuki sen, dervişlikten dem vuruyorsun, kendinde olmadığını söylüyorsun, ebedî sarhoşlar gibi hayhuylarda bulunuyor, naralar atıyorsun.
Yeri gökten fark etmiyorum diyorsun ama Allah gayreti seni bir sınadı ki!

3, 679-680

که زمین را من ندانم ز آسمان
امتحانت کرد غیرت امتحان

باد خرکره‌ی چنین رسوات کرد
هستی نفی ترا اثبات کرد

Saying, “I know not earth from heaven.” The (Divine) jealousy hath tried thee, tried thee (and found thee wanting).
Thus hath the wind of thy ass-colt put thee to shame, thus hath it affirmed the existence of thy self-negation.

***

Yeri gökten fark etmiyorum diyorsun ama Allah gayreti seni bir sınadı ki!
Eşek sıpasının yellenmesi seni böyle rüsvay etti, senin, ben yokum diye kendini nefyedişini reddederek, varlığını ispat etti.

3, 680-681

باد خرکره‌ی چنین رسوات کرد
هستی نفی ترا اثبات کرد

این چنین رسوا کند حق شید را
این چنین گیرد رمیده‌صید را

Thus hath the wind of thy ass-colt put thee to shame, thus hath it affirmed the existence of thy self-negation.
In this wise doth God expose hypocrisy, in this wise doth He catch the quarry that has started away.

***

Eşek sıpasının yellenmesi seni böyle rüsvay etti, senin, ben yokum diye kendini nefyedişini reddederek, varlığını ispat etti.
Allah, sersem adamı böyle rüsvay eder, kaçan avı böyle yakalar işte!”

3, 681-682

این چنین رسوا کند حق شید را
این چنین گیرد رمیده‌صید را

صد هزاران امتحانست ای پسر
هر که گوید من شدم سرهنگ در

In this wise doth God expose hypocrisy, in this wise doth He catch the quarry that has started away.
There are hundreds of thousands of trials, O father, for any one who says, “I am the captain of the Gate.”

***

Allah, sersem adamı böyle rüsvay eder, kaçan avı böyle yakalar işte!”
Hey babam hey… Ben, padişah kapısına çavuş oldum diyene yüz binlerce sınama var.

3, 682-683

صد هزاران امتحانست ای پسر
هر که گوید من شدم سرهنگ در

گر نداند عامه او را ز امتحان
پختگان راه جویندش نشان

There are hundreds of thousands of trials, O father, for any one who says, “I am the captain of the Gate.”
If the vulgar do not know him by (putting him to) the trial, (yet) the adepts of the Way will demand from him the token (of his veracity).

***

Hey babam hey… Ben, padişah kapısına çavuş oldum diyene yüz binlerce sınama var.
Halk, onu bu sınamayla tanımasa bile ileri gelenler, onun dâvasına delil ister, yolundan nişan sorarlar.

3, 683-684

گر نداند عامه او را ز امتحان
پختگان راه جویندش نشان

چون کند دعوی خیاطی خسی
افکند در پیش او شه اطلسی

If the vulgar do not know him by (putting him to) the trial, (yet) the adepts of the Way will demand from him the token (of his veracity).
When a churl pretends to be a tailor, the king will throw down a piece of satin in front of him,

***

Halk, onu bu sınamayla tanımasa bile ileri gelenler, onun dâvasına delil ister, yolundan nişan sorarlar.
Aşağılık bir adam, terzilik dâvasına kalkışsa padişah, onun önüne bir atlas kumaş atar.

چون کند دعوی خیاطی خسی
افکند در پیش او شه اطلسی

که ببر این را بغلطاق فراخ
ز امتحان پیدا شود او را دو شاخ

When a churl pretends to be a tailor, the king will throw down a piece of satin in front of him,
Saying, “Cut this into a wide undervest (baghaltáq)”: from (as the result of) the trial there appear two horns on him.

***

Aşağılık bir adam, terzilik dâvasına kalkışsa padişah, onun önüne bir atlas kumaş atar.
Bundan bir geniş kaftan yap der. Bu sınamayla yersiz dâvaya kalkışanın başında iki boynuzdur peyda olur, öküzlüğü anlaşılıverir.

3, 685-686

که ببر این را بغلطاق فراخ
ز امتحان پیدا شود او را دو شاخ

گر نبودی امتحان هر بدی
هر مخنث در وغا رستم بدی

Saying, “Cut this into a wide undervest (baghaltáq)”: from (as the result of) the trial there appear two horns on him.
Were there not a testing of every vicious person, every effeminate would be a Rustam in the fray.

***

Bundan bir geniş kaftan yap der. Bu sınamayla yersiz dâvaya kalkışanın başında iki boynuzdur peyda olur, öküzlüğü anlaşılıverir.
Eğer kötüleri sınama olmasaydı her puşt, savaşta Rüstem kesilirdi!

3, 686-687

گر نبودی امتحان هر بدی
هر مخنث در وغا رستم بدی

خود مخنث را زره پوشیده گیر
چون ببیند زخم گردد چون اسیر

Were there not a testing of every vicious person, every effeminate would be a Rustam in the fray.
Even suppose that the effeminate has put on a coat of mail: as soon as he feels the blow, he will become as a captive.

***

Eğer kötüleri sınama olmasaydı her puşt, savaşta Rüstem kesilirdi!
Farz et ki puşt zırh giymiş, kaç para eder? Savaşa girişip sıkışınca esir olacak değil mi?

3, 687-688

خود مخنث را زره پوشیده گیر
چون ببیند زخم گردد چون اسیر

مست حق هشیار چون شد از دبور
مست حق ناید به خود تا نفخ صور

Even suppose that the effeminate has put on a coat of mail: as soon as he feels the blow, he will become as a captive.
How will he that is intoxicated with God be restored to his senses by (the soft breath of) the west-wind? The God-intoxicated man will not come to himself at the blast of the trumpet (of Resurrection).

***

Farz et ki puşt zırh giymiş, kaç para eder? Savaşa girişip sıkışınca esir olacak değil mi?
Allah sarhoşu, kasırgadan ayrılır mı hiç? O, sur üfürülünceye kadar kendine gelmez.

3, 688-689

مست حق هشیار چون شد از دبور
مست حق ناید به خود تا نفخ صور

باده‌ی حق راست باشد بی دروغ
دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ دوغ

How will he that is intoxicated with God be restored to his senses by (the soft breath of) the west-wind? The God-intoxicated man will not come to himself at the blast of the trumpet (of Resurrection).
The wine of God is true, not false: thou hast drunk buttermilk, thou hast drunk buttermilk, buttermilk, buttermilk!

***

Allah sarhoşu, kasırgadan ayrılır mı hiç? O, sur üfürülünceye kadar kendine gelmez.
Allah şarabı doğrudur, doğru... Yalanı yok. Sense şarap değil, ayran içmişsin, ayran içmişsin, ayran içmişsin!

بادهٔ حق راست باشد بی دروغ
دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ دوغ

ساختی خود را جنید و بایزید
رو که نشناسم تبر را از کلید

The wine of God is true, not false: thou hast drunk buttermilk, thou hast drunk buttermilk, buttermilk, buttermilk! Thou hast made thyself out to be a Junayd or a Báyazíd, (saying), "Begone, for I do not know a hatchet from a key."

***

Allah şarabı doğrudur, doğru… Yalanı yok. Sense şarap değil, ayran içmişsin, ayran içmişsin, ayran içmişsin! Kendini Cüneyd ve Bayezid gösteriyorsun. Yürü be… Ben, baltayı kilitten fark edemem ki diyorsun ama.

3, 690-691

ساختی خود را جنید و بایزید
رو که نشناسم تبر را از کلید

بدرگی و منبلی و حرص و آز
چون کنی پنهان بشید ای مکرساز

Thou hast made thyself out to be a Junayd or a Báyazíd, (saying), “Begone, for I do not know a hatchet from a key.”
How by means of hypocrisy, O contriver of fraud, wilt thou conceal depravity of nature and (spiritual) sloth and greed and concupiscence?

***

Kendini Cüneyd ve Bayezid gösteriyorsun. Yürü be… Ben, baltayı kilitten fark edemem ki diyorsun ama.
A düzenbaz, kötülüğü tembelliği, kızgınlığı ve ihtirası bu sersemlikle nasıl gizleyebileceksin?

بدرگی و منبلی و حرص و آز
چون کنی پنهان بشید ای مکرساز

خویش را منصور حلاجی کنی
آتشی در پنبه‌ی یاران زنی

How by means of hypocrisy, O contriver of fraud, wilt thou conceal depravity of nature and (spiritual) sloth and greed and concupiscence?
Thou makest thyself a Mansúr-i Halláj and settest fire to the cotton of thy friends,

***

A düzenbaz, kötülüğü tembelliği, kızgınlığı ve ihtirası bu sersemlikle nasıl gizleyebileceksin?
Kendini Mansur-ı Hallâc göstermede, dostların pamuğuna ateş urmadasın.

3, 692-693

خویش را منصور حلاجی کنی
آتشی در پنبه‌ی یاران زنی

که بنشناسم عمر از بولهب
باد کره‌ی خود شناسم نیمشب

Thou makest thyself a Mansúr-i Halláj and settest fire to the cotton of thy friends,
Saying, “I do not know ‘Umar from Bú Lahab, (but) I know the wind of my ass-colt at midnight.”

***

Kendini Mansur-ı Hallâc göstermede, dostların pamuğuna ateş urmadasın.
Ben Ömer’i Ebuleheb’den ayırt edemem de gece yarısı eşek sıpasının yellenmesini tanırım diyorsun ha!

که بنشناسم عمر از بولهب
باد کرهٔ خود شناسم نیمشب

ای خری کین از تو خر باور کند
خویش را بهر تو کور و کر کند

Saying, “I do not know ‘Umar from Bú Lahab, (but) I know the wind of my ass-colt at midnight.”
Oh, the ass that would believe this from an ass like thee, and would make himself blind and deaf for thy sake!

***

Ben Ömer’i Ebuleheb’den ayırt edemem de gece yarısı eşek sıpasının yellenmesini tanırım diyorsun ha!
Senin gibi eşeğin bu sözüne inanan da kendisini, hatırım için kör ve sağır eden bir eşektir.

3, 694-695

ای خری کین از تو خر باور کند
خویش را بهر تو کور و کر کند

خویش را از رەروان کمتر شمر
تو حریف رەریانی گه مخور

Oh, the ass that would believe this from an ass like thee, and would make himself blind and deaf for thy sake!
Do not count thyself one of the travellers on the Way; thou art a comrade of them that defile the Way: do not eat dung (do not talk rubbish)!

***

Senin gibi eşeğin bu sözüne inanan da kendisini, hatırım için kör ve sağır eden bir eşektir.
Kendini öyle pek yol erlerinden sanma. Sen yol kesicilerin adamısın, herze yiyip durma!

3, 695-696

خویش را از ره‌روان کمتر شمر
تو حریف ره‌ریانی گه مخور

باز پر از شید سوی عقل تاز
کی پرد بر آسمان پر مجاز

Do not count thyself one of the travellers on the Way; thou art a comrade of them that defile the Way: do not eat dung (do not talk rubbish)!
Fly back from hypocrisy, hasten towards Reason: how shall the wing of the phenomenal (unreal) soar to Heaven?

***

Kendini öyle pek yol erlerinden sanma. Sen yol kesicilerin adamısın, herze yiyip durma!
Sersemlikten uç, akla doğru koş. Mecazi akıl, göklere uçabilir mi hiç?

باز پر از شید سوی عقل تاز
کی پرد بر آسمان پر مجاز

خویشتن را عاشق حق ساختی
عشق با دیو سیاهی باختی

Fly back from hypocrisy, hasten towards Reason: how shall the wing of the phenomenal (unreal) soar to Heaven?
Thou hast feigned to be a lover of God, (but in truth) thou hast played the game of love with a black devil.

***

Sersemlikten uç, akla doğru koş. Mecazi akıl, göklere uçabilir mi hiç?
Kendini Allah âşıkı gösteriyorsun ama kapkara Şeytan'la aşkbazlık ediyorsun.

خویشتن را عاشق حق ساختی
عشق با دیو سیاهی باختی

عاشق و معشوق را در رستخیز
دو بدو بندند و پیش آرند تیز

Thou hast feigned to be a lover of God, (but in truth) thou hast played the game of love with a black devil.
At the Resurrection lover and beloved shall be tied in couples and quickly brought forward (to judgement).

***

Kendini Allah âşıkı gösteriyorsun ama kapkara Şeytan'la aşkbazlık ediyorsun.
Kıyamet günü aâşıkla mâşuku birbirine bağlarlar da herkesin önüne çıkarıverirler.

3, 698-699

عاشق و معشوق را در رستخیز
دو بدو بندند و پیش آرند تیز

تو چه خود را گیج و بی‌خود کرده‌ای
خون رز کو خون ما را خورده‌ای

At the Resurrection lover and beloved shall be tied in couples and quickly brought forward (to judgement).
Why hast thou made thyself crazy and senseless? Where is the blood of the vine? Thou hast drunkourblood,

***

Kıyamet günü aâşıkla mâşuku birbirine bağlarlar da herkesin önüne çıkarıverirler.
Sen kendini nasıl oluyor da ahmak, dalgın gösteriyorsun? Üzümün kanı nerede? Sen bizim kanımızı içmişsin!

3, 699-700

تو چه خود را گیج و بی‌خود کرده‌ای
خون رز کو خون ما را خورده‌ای

رو که نشناسم ترا از من بجه
عارف بی‌خویشم و بهلول ده

Why hast thou made thyself crazy and senseless? Where is the blood of the vine? Thou hast drunkourblood, (Saying), “Begone, I do not know thee: spring away from me. I am a gnostic who is beside himself and (I am) the Buhlúl of the village.”

***

Sen kendini nasıl oluyor da ahmak, dalgın gösteriyorsun? Üzümün kanı nerede? Sen bizim kanımızı içmişsin! Yürü, benden uzaklaş hemen. Ben seni tanımıyorum. Kendini bilmeyen bir ârifim ben, köyün Behlûl’üyüm ben diyorsun ha!

3, 700-701

رو که نشناسم ترا از من بجه
عارف بی‌خویشم و بهلول ده

تو توهم می‌کنی از قرب حق
که طبق‌گر دور نبود از طبق

(Saying), “Begone, I do not know thee: spring away from me. I am a gnostic who is beside himself and (I am) the Buhlúl of the village.”
Thou art conceiving a false opinion of thy nearness to God, thinking that the Tray-maker is not far from the tray;

***

Yürü, benden uzaklaş hemen. Ben seni tanımıyorum. Kendini bilmeyen bir ârifim ben, köyün Behlûl’üyüm ben diyorsun ha!
Allah yakınlığına eriştin de sanat, sanatkârdan ayrı olmaz sanıyorsun ha!

تو توهم می‌کنی از قرب حق
که طبق‌گر دور نبود از طبق

این نمی‌بینی که قرب اولیا
صد کرامت دارد و کار و کیا

Thou art conceiving a false opinion of thy nearness to God, thinking that the Tray-maker is not far from the tray;
(And) thou dost not see this, that the nearness of the saints (to God) hath a hundred miracles and pomps and powers.

***

Allah yakınlığına eriştin de sanat, sanatkârdan ayrı olmaz sanıyorsun ha!
Şunu olsun görmez misin? Allah velilerinin eriştikleri yakınlıkta yüzlerce keramet, yüzlerce iş güç var.

این نمی‌بینی که قرب اولیا
صد کرامت دارد و کار و کیا

آهن از داوود مومی می‌شود
موم در دستت چو آهن می‌بود

(And) thou dost not see this, that the nearness of the saints (to God) hath a hundred miracles and pomps and powers.
By David iron is made (soft as) a piece of wax; in thy hand wax is (hard) as iron.

***

Şunu olsun görmez misin? Allah velilerinin eriştikleri yakınlıkta yüzlerce keramet, yüzlerce iş güç var.
Meselâ demir, Davud'un elinde mum oluyor... Hâlbuki senin elinde mum, demir kesiliyor!

3, 703-704

آهن از داوود مومی می‌شود
موم در دستت چو آهن می‌بود

قرب خلق و رزق بر جمله‌ست عام
قرب وحی عشق دارند این کرام

By David iron is made (soft as) a piece of wax; in thy hand wax is (hard) as iron.
Nearness (to God) in respect of (His) creating and sustaining (us) is common to all, (but only) these noble ones possess the nearness (consisting) of the inspiration of Love.

***

Meselâ demir, Davud'un elinde mum oluyor... Hâlbuki senin elinde mum, demir kesiliyor!
Yaratma ve rızık verme yakınlığında herkes müsavidir, bu sıfatlar herkeste var. Fakat bu ulular, Allah aşkının vahyi yakınlığına sahip olurlar.

3, 704-705

قرب خلق و رزق بر جمله‌ست عام
قرب وحی عشق دارند این کرام

قرب بر انواع باشد ای پدر
می‌زند خورشید بر کهسار و زر

Nearness (to God) in respect of (His) creating and sustaining (us) is common to all, (but only) these noble ones possess the nearness (consisting) of the inspiration of Love.
Nearness is of various kinds, O father: the sun strikes (both) on the mountains and on the gold (in the mine);

***

Yaratma ve rızık verme yakınlığında herkes müsavidir, bu sıfatlar herkeste var. Fakat bu ulular, Allah aşkının vahyi yakınlığına sahip olurlar.
Babacığım, yakınlık da çeşit, çeşittir. Güneş dağa da vurur, altına da!

3, 705-706

قرب بر انواع باشد ای پدر
می‌زند خورشید بر کهسار و زر

لیک قربی هست با زر شید را
که از آن آگه نباشد بید را

Nearness is of various kinds, O father: the sun strikes (both) on the mountains and on the gold (in the mine);
But between the sun and the gold there is a nearness (affinity) of which thebidtree hath no knowledge.

***

Babacığım, yakınlık da çeşit, çeşittir. Güneş dağa da vurur, altına da!
Fakat güneşin altına bir yakınlığı var ki söğüdün bundan haberi bile yok!

3, 706-707

لیک قربی هست با زر شید را
که از آن آگه نباشد بید را

شاخ خشک و تر قریب آفتاب
آفتاب از هر دو کی دارد حجاب

But between the sun and the gold there is a nearness (affinity) of which thebidtree hath no knowledge.
(Both) the dry and fresh bough are near to the sun: how should the sun be screened off from either?

***

Fakat güneşin altına bir yakınlığı var ki söğüdün bundan haberi bile yok!
Kuru dal da güneşe yakındır, yaş dal da. Güneş hiç ikisinden de gizlenir mi ki?

3, 707-708

شاخ خشک و تر قریب آفتاب
آفتاب از هر دو کی دارد حجاب

لیک کو آن قربت شاخ طری
که ثمار پخته از وی می‌خوری

(Both) the dry and fresh bough are near to the sun: how should the sun be screened off from either?
But where is the nearness of the sappy bough, from which you eat ripe fruit?

***

Kuru dal da güneşe yakındır, yaş dal da. Güneş hiç ikisinden de gizlenir mi ki?
Fakat yaş taze dalın yakınlığı nerede? O daldan olgun meyveler devşirmede, olgun meyveler yemedesin.

3, 708-709

لیک کو آن قربت شاخ طری
که ثمار پخته از وی می‌خوری

شاخ خشک از قربت آن آفتاب
غیر زوتر خشک گشتن گو بیاب

But where is the nearness of the sappy bough, from which you eat ripe fruit?
From nearness to the sun let the dry bough get (if it can) anything besides withering sooner!

***

Fakat yaş taze dalın yakınlığı nerede? O daldan olgun meyveler devşirmede, olgun meyveler yemedesin.
Fakat bir de bak, kuru dal, güneşe yakınlığından kuruluktan başka ne bulabilir?

3, 709-710

شاخ خشک از قربت آن آفتاب
غیر زوتر خشک گشتن گو بیاب

آنچنان مستی مباش ای بی‌خرد
که به عقل آید پشیمانی خورد

From nearness to the sun let the dry bough get (if it can) anything besides withering sooner!
O man without wisdom, do not be an inebriate of the sort that (when) he comes (back) to his wits he feels sorry;

***

Fakat bir de bak, kuru dal, güneşe yakınlığından kuruluktan başka ne bulabilir?
Akıllı, aklın başına gelince pişman olacak bir sarhoşluğa düşme.

آنچنان مستی مباش ای بی‌خرد
که به عقل آید پشیمانی خورد

بلک از آن مستان که چون می می‌خورند
عقلهای پخته حسرت می‌برند

O man without wisdom, do not be an inebriate of the sort that (when) he comes (back) to his wits he feels sorry;
Nay, be one of those inebriates on account of whom, whilst they are drinking the wine (of Divine Love), mature (strong) intellects suffer regret.

***

Akıllı, aklın başına gelince pişman olacak bir sarhoşluğa düşme.
O sarhoşlardan ol ki onlar şarap içmeye koyuldular mı olgun akıllar bile onlara hasret çeker.

3, 711-712

بلک از آن مستان که چون می می‌خورند
عقلهای پخته حسرت می‌برند

ای گرفته همچو گربه موش پیر
گر از آن می شیرگیری شیر گیر

Nay, be one of those inebriates on account of whom, whilst they are drinking the wine (of Divine Love), mature (strong) intellects suffer regret.
O thou who, like a cat, hast caught (nothing better than) an old mouse, if thou art pot-valiant with that wine (of Love), catch the Lion!

***

O sarhoşlardan ol ki onlar şarap içmeye koyuldular mı olgun akıllar bile onlara hasret çeker.
Ey kedi gibi kocalmış fareyi tutan, o şaraptan içmiş onunla gıdalanmışsan aslan tut aslan!

3, 712-713

ای گرفته همچو گربه موش پیر
گر از آن می شیرگیری شیر گیر

ای بخورده از خیالی جام هیچ
همچو مستان حقایق بر مپیچ

O thou who, like a cat, hast caught (nothing better than) an old mouse, if thou art pot-valiant with that wine (of Love), catch the Lion!
O thou who hast drunk of the phantom cup of Naught do not reel like them that are intoxicated with the (Divine) realities.

***

Ey kedi gibi kocalmış fareyi tutan, o şaraptan içmiş onunla gıdalanmışsan aslan tut aslan!
Ey hayale kapılıp aslı olmayan kadehten hayal şarabı içen, hakikat sarhoşları gibi sarhoşluk etme, o tarafa sarkıntılıkta bulunma!

3, 713-714

ای بخورده از خیالی جام هیچ
همچو مستان حقایق بر مپیچ

می‌فتی این سو و آن سو مست‌وار
ای تو این سو نیستت زان سو گذار

O thou who hast drunk of the phantom cup of Naught do not reel like them that are intoxicated with the (Divine) realities.
Thou art falling to this side and that, like the drunken: O thou (who art) on this side, there is no passage for thee on that side.

***

Ey hayale kapılıp aslı olmayan kadehten hayal şarabı içen, hakikat sarhoşları gibi sarhoşluk etme, o tarafa sarkıntılıkta bulunma!
Sarhoş gibi şu yana, bu yana düşüp durmadasın ama sana bu tarafa yol yok, o tarafa yürü.

3, 714-715

می‌فتی این سو و آن سو مست‌وار
ای تو این سو نیستت زان سو گذار

گر بدان سو راه یابی بعد از آن
گه بدین سو گه بدان سو سر فشان

Thou art falling to this side and that, like the drunken: O thou (who art) on this side, there is no passage for thee on that side.
If thou (ever) find the way to that side, thenceforth toss thy head now to this side, now to that!

***

Sarhoş gibi şu yana, bu yana düşüp durmadasın ama sana bu tarafa yol yok, o tarafa yürü.
O yana yol bulursan ondan sonra bazen bu tarafa salın, bazen o tarafta.

3, 715-716

گر بدان سو راه یابی بعد از آن
گه بدین سو گه بدان سو سر فشان

جمله این سویی از آن سو کپ مزن
چون نداری مرگ هرزه جان مکن

If thou (ever) find the way to that side, thenceforth toss thy head now to this side, now to that!
Thou art all on this side, (therefore) do not idly boast of that side: since thou hast not (died) the death (to self), do not agonise thyself in vain.

***

O yana yol bulursan ondan sonra bazen bu tarafa salın, bazen o tarafta.
Tamamıyla bu tarafa mensupken o tarafta dem varma. Madem ölümün gelmemiş, yalan yere can çekişme.

3, 716-717

جمله این سویی از آن سو کپ مزن
چون نداری مرگ هرزه جان مکن

آن خضرجان کز اجل نهراسد او
شاید ار مخلوق را نشناسد او

Thou art all on this side, (therefore) do not idly boast of that side: since thou hast not (died) the death (to self), do not agonise thyself in vain.
He with the soul of Khadir, (he) that does not shrink from death—if he know not the created (world), ’tis fitting.

***

Tamamıyla bu tarafa mensupken o tarafta dem varma. Madem ölümün gelmemiş, yalan yere can çekişme.
Fakat ebedî hayata erişen ve ecelden korkmayan Hızır canlı kişi, mahlûku tanımasa da caiz.

3, 717-718

آن خضرجان کز اجل نهراسد او
شاید ار مخلوق را نشناسد او

کام از ذوق توهم خوش کنی
در دمی در خیک خود پرش کنی

He with the soul of Khadir, (he) that does not shrink from death—if he know not the created (world), ’tis fitting.
Thou sweetenest thy palate with the savour of false imagination; thou blowest into the bag of selfhood and fillest it:

***

Fakat ebedî hayata erişen ve ecelden korkmayan Hızır canlı kişi, mahlûku tanımasa da caiz.
Damağını vehmin zevkiyle çeşnilendirir, varlık tulumuna üfürür, kendini havayla şişirip gururlanırsın ama,

کام از ذوق توهم خوش کنی
در دمی در خیک خود پرش کنی

پس به یک سوزن تهی گردی ز باد
این چنین فربه تن عاقل مباد

Thou sweetenest thy palate with the savour of false imagination; thou blowest into the bag of selfhood and fillest it:
Then, at one prick of a needle thou art emptied of wind— may no intelligent man's body be fat (swollen) like this!

***

Damağını vehmin zevkiyle çeşnilendirir, varlık tulumuna üfürür, kendini havayla şişirip gururlanırsın ama,
Bir iğneyle o yel kaçıp gider. Dilerim akıllı adam, bu çeşit semirmesin!

3, 719-720

پس به یک سوزن تهی گردی ز باد
این چنین فربه تن عاقل مباد

کوزه‌ها سازی ز برف اندر شتا
کی کند چون آب بیند آن وفا

Then, at one prick of a needle thou art emptied of wind— may no intelligent man's body be fat (swollen) like this!
Thou makest pots of snow in winter: when they see the water how shall they maintain that (former) constancy?

***

Bir iğneyle o yel kaçıp gider. Dilerim akıllı adam, bu çeşit semirmesin!
Kışın kardan testiler yapıyorsun, iyi ama hiç onlar suya dayanır mı?

کوزه‌ها سازی ز برف اندر شتا
کی کند چون آب بیند آن وفا

آن شغالی رفت اندر خم رنگ
اندر آن خم کرد یک ساعت درنگ

Thou makest pots of snow in winter: when they see the water how shall they maintain that (former) constancy?
A certain jackal went into the dyeing-vat, stayed in the vat for a while,

***

Kışın kardan testiler yapıyorsun, iyi ama hiç onlar suya dayanır mı?
Bir çakal boyacı küpüne düştü, orada bir müddet kaldı.

3, 721-722

آن شغالی رفت اندر خم رنگ
اندر آن خم کرد یک ساعت درنگ

پس بر آمد پوستش رنگین شده
که منم طاووس علیین شده

A certain jackal went into the dyeing-vat, stayed in the vat for a while,
And then arose, his skin having become particoloured, saying, ‘I have become the Peacock of ‘Illiyyín.”

***

Bir çakal boyacı küpüne düştü, orada bir müddet kaldı.
Sonra postu boyanmış olarak çıkıp “Ben illiyyin tavusuyum, demeye başladı.

3, 722-723

پس بر آمد پوستش رنگین شده
که منم طاووس علیین شده

پشم رنگین رونق خوش یافته
آفتاب آن رنگها بر تافته

And then arose, his skin having become particoloured, saying, ‘I have become the Peacock of ‘Illiyyín.”
His coloured fur had gained a charming brilliance, and the sun shone upon those colours.

***

Sonra postu boyanmış olarak çıkıp “Ben illiyyin tavusuyum, demeye başladı.
Postu boyanmış, pek güzel parlamış, güneş de o renklere vurmuştu.

3, 723-724

پشم رنگین رونق خوش یافته
آفتاب آن رنگها بر تافته

دید خود را سبز و سرخ و فور و زرد
خویشتن را بر شغالان عرضه کرد

His coloured fur had gained a charming brilliance, and the sun shone upon those colours.
He beheld himself green and red and roan and yellow, (so) he presented himself (gleefully) to the jackals.

***

Postu boyanmış, pek güzel parlamış, güneş de o renklere vurmuştu.
Çakal, kendini yeşil, kızıl, pembe ve sarı renklerde görüp o çeşitli renklerle öbür çakallara göründü.

3, 724-725

دید خود را سبز و سرخ و فور و زرد
خویشتن را بر شغالان عرضه کرد

جمله گفتند ای شغالک حال چیست
که ترا در سر نشاطی ملتویست

He beheld himself green and red and roan and yellow, (so) he presented himself (gleefully) to the jackals.
They all said, "O little jackal, what is the matter, that thou hast in thy head manifold exultation?

***

Çakal, kendini yeşil, kızıl, pembe ve sarı renklerde görüp o çeşitli renklerle öbür çakallara göründü.
Hepsi de "A çakalcık, bu ne hâl? Fazlasıyla neşelere dalmışsın, pek memnunsun.

جمله گفتند ای شغالک حال چیست
که ترا در سر نشاطی ملتویست

از نشاط از ما کرانه کرده‌ای
این تکبر از کجا آورده‌ای

They all said, “O little jackal, what is the matter, that thou hast in thy head manifold exultation?
Because of exultation thou hast turned aside from us (with disdain): whence hast thou brought this arrogance?”

***

Hepsi de “A çakalcık, bu ne hâl? Fazlasıyla neşelere dalmışsın, pek memnunsun.
Neşeden âdeta bizden nefret ediyorsun! Bu ululuğu nereden elde ettin?” dediler.

از نشاط از ما کرانه کرده‌ای
این تکبر از کجا آورده‌ای

یک شغالی پیش او شد کای فلان
شید کردی یا شدی از خوش‌دلان

Because of exultation thou hast turned aside from us (with disdain): whence hast thou brought this arrogance?”
One of the jackals went to him and said, “O so-and-so, hast thou acted deceitfully or hast thou (really) become one of those whose hearts rejoice (in God)?

***

Neşeden âdeta bizden nefret ediyorsun! Bu ululuğu nereden elde ettin?” dediler.
Fakat çakallardan biri “Sen ya hile yapıyorsun yahut da hakikaten bir neşeye sahip oldun, neşeliler arasına katıldın.

یک شغالی پیش او شد کای فلان
شید کردی یا شدی از خوش‌دلان

شید کردی تا به منبر بر جهی
تا ز لاف این خلق را حسرت دهی

One of the jackals went to him and said, "O so-and-so, hast thou acted deceitfully or hast thou (really) become one of those whose hearts rejoice (in God)?
Thou hast acted deceitfully to the end that thou mayest jump on to the pulpit and by thy palaver give this folk (the feeling of) regret.

***

Fakat çakallardan biri "Sen ya hile yapıyorsun yahut da hakikaten bir neşeye sahip oldun, neşeliler arasına katıldın.
Mimbere çıkmaya, lâfla ulu görünüp bu halkı, kendine meftûn etmeye kalkıştın.

3, 728-729

شید کردی تا به منبر بر جهی
تا ز لاف این خلق را حسرت دهی

بس بکوشیدی ندیدی گرمیی
پس ز شید آورده‌ای بی‌شرمیی

Thou hast acted deceitfully to the end that thou mayest jump on to the pulpit and by thy palaver give this folk (the feeling of) regret.
Thou hast striven much, (but) thou hast not felt any (spiritual) ardour; hence from deceit thou hast exhibited a piece of impudence.”

***

Mimbere çıkmaya, lâfla ulu görünüp bu halkı, kendine meftûn etmeye kalkıştın.
Bir hayli çalıştım, fakat bir aşk, bir hararet görmeyince hileye sapıp utanmazlığı ele aldım” dedi.

بس بکوشیدی ندیدی گرمیی
پس ز شید آورده‌ای بی‌شرمیی

گرمی آن اولیا و انبیاست
باز بی‌شرمی پناه هر دغاست

Thou hast striven much, (but) thou hast not felt any (spiritual) ardour; hence from deceit thou hast exhibited a piece of impudence.”
(Spiritual) ardour belongs to the saints and prophets; on the other hand, impudence is the refuge of every impostor;

***

Bir hayli çalıştım, fakat bir aşk, bir hararet görmeyince hileye sapıp utanmazlığı ele aldım” dedi.
Doğruluk ve yanıp yakılma, velilere âdettir. Utanmazlık da her aşağılık kişinin sığındığı bir sanat.

گرمی آن اولیا و انبیاست
باز بی‌شرمی پناه هر دغاست

که التفات خلق سوی خود کشند
که خوشیم و از درون بس ناخوشند

(Spiritual) ardour belongs to the saints and prophets; on the other hand, impudence is the refuge of every impostor;
For they draw the people's attention to themselves, saying, “We are happy (with God),” though within (at heart) they are exceedingly unhappy.

***

Doğruluk ve yanıp yakılma, velilere âdettir. Utanmazlık da her aşağılık kişinin sığındığı bir sanat.
Bu suretle neşeliyiz diye halkı kendilerine çekerler ama iç yüzlerine bakılırsa hiç de hoş değildirler.

که التفات خلق سوی خود کشند
که خوشیم و از درون بس ناخوشند

پوست دنبه یافت شخصی مستهان
هر صباحی چرب کردی سبلتان

For they draw the people's attention to themselves, saying, “We are happy (with God),” though within (at heart) they are exceedingly unhappy.
A person, who (on account of his poverty) was lightly esteemed, used to grease his moustaches every morning

***

Bu suretle neşeliyiz diye halkı kendilerine çekerler ama iç yüzlerine bakılırsa hiç de hoş değildirler.
Aşağılık bir adam, bir kuyruk parçası buldu. Her sabah bıyıklarını onunla da yağlar,

3, 732-733

پوست دنبه یافت شخصی مستهان
هر صباحی چرب کردی سبلتان

در میان منعمان رفتی که من
لوت چربی خورده‌ام در انجمن

A person, who (on account of his poverty) was lightly esteemed, used to grease his moustaches every morning
And go amongst the munificent (the rich), saying, “I have eaten some wellgreased food at the party.”

***

Aşağılık bir adam, bir kuyruk parçası buldu. Her sabah bıyıklarını onunla da yağlar,
Devlet sahiplerinin yanına varıp “Evde yağlı yemek yedim” der,

3, 733-734

در میان منعمان رفتی که من
لوت چربی خورده‌ام در انجمن

دست بر سبلت نهادی در نوید
رمز یعنی سوی سبلت بنگرید

And go amongst the munificent (the rich), saying, “I have eaten some wellgreased food at the party.”
He would gaily put his hand on his moustache as a sign, meaning, “Look at my moustache!

***

Devlet sahiplerinin yanına varıp “Evde yağlı yemek yedim” der,
Sözünün doğruluğunu ispat için de, bıyıklarıma bakın gibilerden eliyle bıyıklarını sıvazlar.

3, 734-735

دست بر سبلت نهادی در نوید
رمز یعنی سوی سبلت بنگرید

کین گواه صدق گفتار منست
وین نشان چرب و شیرین خوردنست

He would gaily put his hand on his moustache as a sign, meaning, “Look at my moustache!
For this is the witness to the truth of my words, and this is the token of my eating greasy and delicious food.”

***

Sözünün doğruluğunu ispat için de, bıyıklarıma bakın gibilerden eliyle bıyıklarını sıvazlar.
“İşte sözümün doğruluğuna şahit... Bıyıklarım, yağlı, yağlı şeyler yediğime delil” demek isterdi.

3, 735-736

کین گواه صدق گفتار منست
وین نشان چرب و شیرین خوردنست

اشکمش گفتی جواب بی‌طنین
که اباد الله کید الکاذبین

For this is the witness to the truth of my words, and this is the token of my eating greasy and delicious food.”
His belly would say in soundless (mute) response, “May God destroy the plots of the liars!

***

“İşte sözümün doğruluğuna şahit... Bıyıklarım, yağlı, yağlı şeyler yediğime delil” demek isterdi.
Karnı ise sessiz, sadasız “Allah, yalancıların düzenini kurutsun!

اشکمش گفتی جواب بی‌طنین
که اباد الله کید الکاذبین

لاف تو ما را بر آتش بر نهاد
کان سبال چرب تو بر کنده باد

His belly would say in soundless (mute) response, “May God destroy the plots of the liars!
Thy boasting hath set me on fire: may that greasy moustache of thine be torn out!

***

Karnı ise sessiz, sadasız “Allah, yalancıların düzenini kurutsun!
Senin lâfın bizi ateşlere yaktı. O yağlı bıyığın kökünden kopsun.

لاف تو ما را بر آتش بر نهاد
کان سبال چرب تو بر کنده باد

گر نبودی لاف زشتت ای گدا
یک کریمی رحم افکندی به ما

Thy boasting hath set me on fire: may that greasy moustache of thine be torn out!
Were it not for thy foul boasting, O beggar, some generous man would have taken pity on me;

***

Senin lâfın bizi ateşlere yaktı. O yağlı bıyığın kökünden kopsun.
A yoksul, şu kötü dâvan olmasaydı belki bir kerem sahibi bize acırdı.

گر نبودی لاف زشتت ای گدا
یک کریمی رحم افکندی به ما

ور نمودی عیب و کژ کم باختی
یک طبیبی داروی او ساختی

Were it not for thy foul boasting, O beggar, some generous man would have taken pity on me;
And if thou hadst shown the ailment and hadst not played false, some physician would have prepared a remedy for it.”

***

A yoksul, şu kötü dâvan olmasaydı belki bir kerem sahibi bize acırdı.
Yahut da noksanını, yoksulluğunu söyleseydin, bu yalanları, bu düzenleri düzüp koşmasaydın, bir doktor çıkarda derdine deva ederdi.” derdi.

ور نمودی عیب و کژ کم باختی
یک طبیبی داروی او ساختی

گفت حق که کژ مجنبان گوش و دم
ینفعن الصادقین صدقهم

And if thou hadst shown the ailment and hadst not played false, some physician would have prepared a remedy for it."
God hath said, "Do not move ear or tail crookedly:their veracity shall profit the veracious."

***

Yahut da noksanını, yoksulluğunu söyleseydin, bu yalanları, bu düzenleri düzüp koşmasaydın, bir doktor çıkarda derdine deva ederdi." derdi.
Allah "Ey eğri adam, kulağını, kuyruğunu sallama. Doğrulara, doğrulukları fayda verir" dedi.

3, 740-741

گفت حق که کژ مجنبان گوش و دم
ینفعن الصادقین صدقهم

گفت اندر کژ مخسپ ای محتلم
آنچ داری وا نما و فاستقم

God hath said, “Do not move ear or tail crookedly:their veracity shall profit the veracious.”
Ne recurvatus in antro dormiveris, O tu qui passus es nocturnam pollutionem: reveal that which you have, andact straight;

***

Allah ”Ey eğri adam, kulağını, kuyruğunu sallama. Doğrulara, doğrulukları fayda verir” dedi.
A cenabet, mağarada eğri büğrü yatma. Neyin varsa göster, “doğrul, doğru ol”

3, 741-742

گفت اندر کژ مخسپ ای محتلم
آنچ داری وا نما و فاستقم

ور نگویی عیب خود باری خمش
از نمایش وز دغل خود را مکش

Ne recurvatus in antro dormiveris, O tu qui passus es nocturnam pollutionem: reveal that which you have, andact straight;
Or if you tell not your fault, at least refrain from (idle) talk: do not kill yourself by ostentation and trickery.

***

A cenabet, mağarada eğri büğrü yatma. Neyin varsa göster, “doğrul, doğru ol”
Ayıbını söylemiyorsan bari sus, gösterişte, hileyle kendini öldürme!

3, 742-743

ور نگویی عیب خود باری خمش
از نمایش وز دغل خود را مکش

گر تو نقدی یافتی مگشا دهان
هست در ره سنگهای امتحان

Or if you tell not your fault, at least refrain from (idle) talk: do not kill yourself by ostentation and trickery.
If you have got any money, do not open your mouth: there are touchstones on the Way,

***

Ayıbını söylemiyorsan bari sus, gösterişte, hileyle kendini öldürme!
Bir para elde ettiysen ağzını açma. Yolda sınama taşları var.

3, 743-744

گر تو نقدی یافتی مگشا دهان
هست در ره سنگهای امتحان

سنگهای امتحان را نیز پیش
امتحانها هست در احوال خویش

If you have got any money, do not open your mouth: there are touchstones on the Way,
And for the touchstones too there are tests concerning their own (inward) states.

***

Bir para elde ettiysen ağzını açma. Yolda sınama taşları var.
Sınama taşlarının önünde de halli hallerine sınamalar var, onlar da imtihanlara tabi!

3, 744-745

سنگهای امتحان را نیز پیش
امتحانها هست در احوال خویش

گفت یزدان از ولادت تا بحین
یفتنون کل عام مرتین

And for the touchstones too there are tests concerning their own (inward) states.
God hath said, “From birth unto deaththey are tried every year twice.”

***

Sınama taşlarının önünde de halli hallerine sınamalar var, onlar da imtihanlara tabi!
Allah, “Doğumdan bu ana kadar onlara her iki kere sınanırlar” dedi.

گفت یزدان از ولادت تا بحین
یفتنون کل عام مرتین

امتحان در امتحانست ای پدر
هین به کمتر امتحان خود را مخر

God hath said, “From birth unto deaththey are tried every year twice.”
There is test upon test, O father: beware, do not (be ready to) buy yourself at the smallest test.

***

Allah, “Doğumdan bu ana kadar onlara her iki kere sınanırlar” dedi.
Babam, imtihan içinde imtihan var. Derlen toplan da ufacık bir imtihanla kendini satma!

3, 746-747

امتحان در امتحانست ای پدر
هین به کمتر امتحان خود را مخر

بلعم باعور و ابلیس لعین
ز امتحان آخرین گشته مهین

There is test upon test, O father: beware, do not (be ready to) buy yourself at the smallest test.
Bal‘am the son of Bá‘úr and the accursed Iblís were disgraced at the ultimate test.

***

Babam, imtihan içinde imtihan var. Derlen toplan da ufacık bir imtihanla kendini satma!
Bâbûr oğlu Bel’am’la melûn iblis, en son imtihanda alçaldılar.

3, 747-748

بلعم باعور و ابلیس لعین
ز امتحان آخرین گشته مهین

او بدعوی میل دولت می‌کند
معده‌اش نفرین سبلت می‌کند

Bal‘am the son of Bá‘úr and the accursed Iblís were disgraced at the ultimate test.
He (the boastful hypocrite), by his pretension, desires to be (reputed) rich, (but) his belly is execrating his moustache,

***

Bâbûr oğlu Bel’am’la melûn iblis, en son imtihanda alçaldılar.
“O adam da kendi iddiasınca devletli görünürdü ya, fakat midesi, bıyığına lânet eder,

3, 748-749

او بدعوی میل دولت می‌کند
معده‌اش نفرین سبلت می‌کند

کانچ پنهان می‌کند پیدایش کن
سوخت ما را ای خدا رسواش کن

He (the boastful hypocrite), by his pretension, desires to be (reputed) rich, (but) his belly is execrating his moustache,
Crying, “Display that which he is hiding! He has consumed me (with anguish): O God, expose him!”

***

“O adam da kendi iddiasınca devletli görünürdü ya, fakat midesi, bıyığına lânet eder,
“Yarabbi, şu adamın gizlendiğini sen dışarıya vur, meydana çıkar. Bizi yaktı, yandırdı, sen onu rüsvay et” derdi.

3, 749-750

کانچ پنهان می‌کند پیدایش کن
سوخت ما را ای خدا رسواش کن

جمله اجزای تنش خصم ویند
کز بهاری لافد ایشان در دیند

Crying, “Display that which he is hiding! He has consumed me (with anguish): O God, expose him!”
All the members of his body are his adversaries, for he prates of spring (while) they are in December.

***

“Yarabbi, şu adamın gizlendiğini sen dışarıya vur, meydana çıkar. Bizi yaktı, yandırdı, sen onu rüsvay et” derdi.
Onun bedeninin bütün cüzleri, ona düşman olmuştu. O, bahardan dem vurdu ama onlar, kışın ta kendisindeydiler.

3, 750-751

جمله اجزای تنش خصم ویند
کز بهاری لافد ایشان در دیند

لاف وا داد کرمها می‌کند
شاخ رحمت را ز بن بر می‌کند

All the members of his body are his adversaries, for he prates of spring (while) they are in December.
Vain talk repels acts of kindness and tears off the bough of pity from the trunk of the tree.

***

Onun bedeninin bütün cüzleri, ona düşman olmuştu. O, bahardan dem vurdu ama onlar, kışın ta kendisindeydiler.
Adam, ihsandan, keremden dem vururdu ama merhamet dalını, ta kökünden kesmekteydi.

3, 751-752

لاف وا داد کرمها می‌کند
شاخ رحمت را ز بن بر می‌کند

راستی پیش آر یا خاموش کن
وانگهان رحمت ببین و نوش کن

Vain talk repels acts of kindness and tears off the bough of pity from the trunk of the tree.
Bring forward (practise) honesty, or else be silent, and then behold pity and enjoy it.

***

Adam, ihsandan, keremden dem vururdu ama merhamet dalını, ta kökünden kesmekteydi.
Ya doğru ol, doğruluğunu göster yahut sus da merhamete eriş, sonra coş!

3, 752-753

راستی پیش آر یا خاموش کن
وانگهان رحمت ببین و نوش کن

آن شکم خصم سبال او شده
دست پنهان در دعا اندر زده

Bring forward (practise) honesty, or else be silent, and then behold pity and enjoy it.
That belly became the adversary of his moustache and secretly had recourse to prayer,

***

Ya doğru ol, doğruluğunu göster yahut sus da merhamete eriş, sonra coş!
Adamın karnı da bıyıklarına düşman kesilmiş, gizlice el kaldırıp dua ediyor,

3, 753-754

آن شکم خصم سبال او شده
دست پنهان در دعا اندر زده

کای خدا رسوا کن این لاف لام
تا بجنبد سوی ما رحم کرام

That belly became the adversary of his moustache and secretly had recourse to prayer,
Crying, “O God, expose this idle brag of the base, in order that the pity of the noble may be moved towards me.”

***

Adamın karnı da bıyıklarına düşman kesilmiş, gizlice el kaldırıp dua ediyor,
“Yarabbi, sen bu aşağılık herifi rüsvay et de kerem sahipleri bize merhamete gelsinler” diyordu.

3, 754-755

کای خدا رسوا کن این لاف لام
تا بجنبد سوی ما رحم کرام

مستجاب آمد دعای آن شکم
شورش حاجت بزد بیرون علم

Crying, “O God, expose this idle brag of the base, in order that the pity of the noble may be moved towards me.”
The belly's prayer was answered: the ardency of need put out a flag.

***

“Yarabbi, sen bu aşağılık herifi rüsvay et de kerem sahipleri bize merhamete gelsinler” diyordu.
Karnın duası kabul oldu. İhtiyaçtan doğan yanıp yakılma, dışarıya kadar bayrak açtı, görünür bir hale geldi.

مستجاب آمد دعای آن شکم
شورش حاجت بزد بیرون علم

گفت حق گر فاسقی و اهل صنم
چون مرا خوانی اجابتها کنم

The belly's prayer was answered: the ardency of need put out a flag.
God hath said, “Though thou be a profligate and idolater, I will answer when thou callest Me.”

***

Karnın duası kabul oldu. İhtiyaçtan doğan yanıp yakılma, dışarıya kadar bayrak açtı, görünür bir hale geldi.
Allah “ Beni çağırdın mı, suçlu da olsam, putperest de olsam ben, yine icabet ederim.

3, 756-757

گفت حق گر فاسقی و اهل صنم
چون مرا خوانی اجابتها کنم

تو دعا را سخت گیر و می‌شخول
عاقبت برهاندت از دست غول

God hath said, “Though thou be a profligate and idolater, I will answer when thou callest Me.”
Do thou cleave fast unto prayer and ever cry out: in the end it will deliver thee from the hands of the ghoul.

***

Allah “ Beni çağırdın mı, suçlu da olsam, putperest de olsam ben, yine icabet ederim.
Onun için duadan hiç çekinme; hiç usanma. Dua, nihayet seni gulyabani nefsin elinden kurtarır.” demiştir.

3, 757-758

تو دعا را سخت گیر و می‌شخول
عاقبت برهاندت از دست غول

چون شکم خود را به حضرت در سپرد
گربه آمد پوست آن دنبه ببرد

Do thou cleave fast unto prayer and ever cry out: in the end it will deliver thee from the hands of the ghoul.
When the belly committed itself to God, the cat came and carried off the skin of that sheep's tail.

***

Onun için duadan hiç çekinme; hiç usanma. Dua, nihayet seni gulyabani nefsin elinden kurtarır.” demiştir.
Karın, kendini Allah’a ısmarlayınca ansızın bir kedi gelip o kuyruk parçasını kaptı, götürdü.

چون شکم خود را به حضرت در سپرد
گربه آمد پوست آن دنبه ببرد

از پس گربه دویدند او گریخت
کودک از ترس عتابش رنگ ریخت

When the belly committed itself to God, the cat came and carried off the skin of that sheep's tail.
They ran after the cat, (but) she fled. The child (of the braggart), from fear of his scolding, changed colour (turned pale).

***

Karın, kendini Allah’a ısmarlayınca ansızın bir kedi gelip o kuyruk parçasını kaptı, götürdü.
Ev halkı, kedinin peşine düştüler, fakat kedi koşup kaçtı. Babamın azarına uğrayacağım diye çocuğunun beti, benzi kaçtı.

از پس گربه دویدند او گریخت
کودک از ترس عتابش رنگ ریخت

آمد اندر انجمن آن طفل خرد
آب روی مرد لافی را ببرد

They ran after the cat, (but) she fled. The child (of the braggart), from fear of his scolding, changed colour (turned pale).
The little child came into (the midst of) the company and took away the prestige of the boastful man.

***

Ev halkı, kedinin peşine düştüler, fakat kedi koşup kaçtı. Babamın azarına uğrayacağım diye çocuğunun beti, benzi kaçtı.
Babası, bir toplulukta otururken o çocukcağız gelip işi anlattı. O lâfla geçinen adamın şerefini bir paralık etti.

3, 760-761

آمد اندر انجمن آن طفل خرد
آب روی مرد لافی را ببرد

گفت آن دنبه که هر صبحی بدان
چرب می‌کردی لبان و سبلتان

The little child came into (the midst of) the company and took away the prestige of the boastful man.
It said, "The sheep's tail with which every morning you greased your lips and moustaches—

***

Babası, bir toplulukta otururken o çocukcağız gelip işi anlattı. O lâfla geçinen adamın şerefini bir paralık etti.
Dedi ki: " Hani her sabah dudaklarını, bıyıklarını yağladığın o kuyruk parçası yok muydu?

3, 761-762

گفت آن دنبه که هر صبحی بدان
چرب می‌کردی لبان و سبلتان

گربه آمد ناگهانش در ربود
بس دویدیم و نکرد آن جهد سود

It said, “The sheep's tail with which every morning you greased your lips and moustaches—
The cat came and suddenly snatched it away: I ran hard, but the effort was of no use.”

***

Dedi ki: “ Hani her sabah dudaklarını, bıyıklarını yağladığın o kuyruk parçası yok muydu?
Kedi geldi, onu kapıverdi. Ardına düştük, bir hayli koştuk ama faydasız... Yakalayamadık ki!”

3, 762-763

گربه آمد ناگهانش در ربود
بس دویدیم و نکرد آن جهد سود

خنده آمد حاضران را از شگفت
رحمهاشان باز جنبیدن گرفت

The cat came and suddenly snatched it away: I ran hard, but the effort was of no use.”
Those who were present laughed from astonishment, and their feelings of pity began to be moved again.

***

Kedi geldi, onu kapıverdi. Ardına düştük, bir hayli koştuk ama faydasız… Yakalayamadık ki!”
Oradakiler şaşırıp gülüştüler, Bu hâle acıdılar.

خنده آمد حاضران را از شگفت
رحمهاشان باز جنبیدن گرفت

دعوتش کردند و سیرش داشتند
تخم رحمت در زمینش کاشتند

Those who were present laughed from astonishment, and their feelings of pity began to be moved again.
They invited him (to eat) and kept him full-fed, they sowed the seed of pity in his soil.

***

Oradakiler şaşırıp gülüştüler, Bu hâle acıdılar.
Onu davet edip doyurdular, yeryüzüne benzeyen varlığına merhamet tohumunu ektiler.

دعوتش کردند و سیرش داشتند
تخم رحمت در زمینش کاشتند

او چو ذوق راستی دید از کرام
بی تکبر راستی را شد غلام

They invited him (to eat) and kept him full-fed, they sowed the seed of pity in his soil.
When he had tasted honesty from the noble, he without arrogance (humbly) became devoted to honesty.

***

Onu davet edip doyurdular, yeryüzüne benzeyen varlığına merhamet tohumunu ektiler.
O da ululardan doğruluk zevkini görünce ululuğu bırakıp doğruluğa kul oldu.

3, 765-766

او چو ذوق راستی دید از کرام
بی تکبر راستی را شد غلام

و آن شغال رنگ‌رنگ آمد نهفت
بر بناگوش ملامت‌گر بکفت

When he had tasted honesty from the noble, he without arrogance (humbly) became devoted to honesty.
(In the fashion) that parti-colored jackal came secretly and tapped on the lobe of the rebuker’s ear.

***

O da ululardan doğruluk zevkini görünce ululuğu bırakıp doğruluğa kul oldu.
O rengârenk çakal gizlice çıkagelip kendisini kınayanın kulağına dedi ki:

3, 766-767

و آن شغال رنگ‌رنگ آمد نهفت
بر بناگوش ملامت‌گر بکفت

بنگر آخر در من و در رنگ من
یک صنم چون من ندارد خود شمن

(In the fashion) that parti-colored jackal came secretly and tapped on the lobe of the rebuker’s ear.
“Prithee look at me and at my colour: truly the idolater possesses no idol like me.

***

O rengârenk çakal gizlice çıkagelip kendisini kınayanın kulağına dedi ki:
“Hele bir bana, hele rengime bak. Şamanın bile böyle bir putu yoktur.

بنگر آخر در من و در رنگ من
یک صنم چون من ندارد خود شمن

چون گلستان گشته‌ام صد رنگ و خوش
مر مرا سجده کن از من سر مکش

“Prithee look at me and at my colour: truly the idolater possesses no idol like me.
Like the flower-garden I have become many-hued and lovely: bow in homage to me, do not withdraw from me (in aversion).

***

“Hele bir bana, hele rengime bak. Şamanın bile böyle bir putu yoktur.
Gül bahçesi gibi ne de güzel bir hale geldim, ne de hoş yüzlerce renklere boyandım. Benden baş çekme, secde et bana!

3, 768-769

چون گلستان گشته‌ام صد رنگ و خوش
مر مرا سجده کن از من سر مکش

کر و فر و آب و تاب و رنگ بین
فخر دنیا خوان مرا و رکن دین

Like the flower-garden I have become many-hued and lovely: bow in homage to me, do not withdraw from me (in aversion).
Behold my glory and splendour and sheen and radiance and colour! Call me the Pride of the World and the Pillar of the Religion!

***

Gül bahçesi gibi ne de güzel bir hale geldim, ne de hoş yüzlerce renklere boyandım. Benden baş çekme, secde et bana!
Şu güzelliğime, şu letafetime, şu rengime bak da bana Fahri Dünya, Rükn-i din de!

3, 769-770

کر و فر و آب و تاب و رنگ بین
فخر دنیا خوان مرا و رکن دین

مظهر لطف خدایی گشته‌ام
لوح شرح کبریایی گشته‌ام

Behold my glory and splendour and sheen and radiance and colour! Call me the Pride of the World and the Pillar of the Religion!
I have become the theatre of the Divine Grace, I have become the tablet on which the Divine Majesty is unfolded.

***

Şu güzelliğime, şu letafetime, şu rengime bak da bana Fahri Dünya, Rükn-i din de!
Allah lütfuna mazhar oldum. Ululuk sırlarını şerheden levh haline geldim.

3, 770-771

مظهر لطف خدایی گشته‌ام
لوح شرح کبریایی گشته‌ام

ای شغالان هین مخوانیدم شغال
کی شغالی را بود چندین جمال

I have become the theatre of the Divine Grace, I have become the tablet on which the Divine Majesty is unfolded.
O jackals, take heed, do not call me a jackal: how should a jackal have so much beauty?”

***

Allah lütfuna mazhar oldum. Ululuk sırlarını şerheden levh haline geldim.
Çakallar, oraya toplandılar, mumun etrafındaki pervaneye döndüler.

3, 771-772

ای شغالان هین مخوانیدم شغال
کی شغالی را بود چندین جمال

آن شغالان آمدند آنجا بجمع
همچو پروانه به گرداگرد شمع

O jackals, take heed, do not call me a jackal: how should a jackal have so much beauty?”
Those jackals came thitheren masse, like moths around the candle.

***

Çakallar, oraya toplandılar, mumun etrafındaki pervaneye döndüler.
Hiç çakalda bunca güzellik mi olur?”

3, 772-773

آن شغالان آمدند آنجا بجمع
همچو پروانه به گرداگرد شمع

پس چه خوانیمت بگو ای جوهری
گفت طاوس نر چون مشتری

Those jackals came thitheren masse, like moths around the candle.
“Say then, what shall we call thee, O creature of (pure) substance?” He replied, “ A peacock (brilliant) as Jupiter.”

***

Hiç çakalda bunca güzellik mi olur?”
“Peki, a elmasım, sana ne diyelim?” diye sordular. Çakal: “Müşteri yıldızına benzer erkek aslan deyin” dedi.

پس چه خوانیمت بگو ای جوهری
گفت طاوس نر چون مشتری

پس بگفتندش که طاوسان جان
جلوه‌ها دارند اندر گلستان

“Say then, what shall we call thee, O creature of (pure) substance?” He replied, “ A peacock (brilliant) as Jupiter.”
Then they said to him, “The spiritual peacocks have displays (with the Beloved) in the Rose-garden:

***

“Peki, a elmasım, sana ne diyelim?” diye sordular. Çakal: “Müşteri yıldızına benzer erkek aslan deyin” dedi.
Bunun üzerine dediler ki: “İyi ama can tavusları gül bahçelerinde salınır cilvelenirler.”

3, 774-775

پس بگفتندش که طاوسان جان
جلوه‌ها دارند اندر گلستان

تو چنان جلوه کنی گفتا که نی
بادیه نارفته چون کوبم منی

Then they said to him, “The spiritual peacocks have displays (with the Beloved) in the Rose-garden:
Dost thou display thyself like that?” “No,” said he: “not having gone into the desert, how should I tread (the valley of) Mina?”

***

Bunun üzerine dediler ki: “İyi ama can tavusları gül bahçelerinde salınır cilvelenirler.”
“Sen de öyle cilveleniyor musun?” Çakal: “Yok canım. Çöle düşmeden nasıl Mina’ya vardım diyebilirim?” dedi.

3, 775-776

تو چنان جلوه کنی گفتا که نی
بادیه نارفته چون کوبم منی

بانگ طاووسان کنی گفتا که لا
پس نه‌ای طاووس خواجه بوالعلا

Dost thou display thyself like that?” “No,” said he: “not having gone into the desert, how should I tread (the valley of) Mina?”
“Dost thou utter the cry of peacocks?” “Nay,” said he. “Then, Master Bu’l-‘Alam thou art not a peacock.

***

“Sen de öyle cilveleniyor musun?” Çakal: “Yok canım. Çöle düşmeden nasıl Mina’ya vardım diyebilirim?” dedi.
”Peki, tavus kuşları gibi bağırabilir misin? Diye sordular. “Kara taştan kaynak mı çıkar hiç” diye cevap verdi.

3, 776-777

بانگ طاووسان کنی گفتا که لا
پس نه‌ای طاووس خواجه بوالعلا

خلعت طاووس آید ز آسمان
کی رسی از رنگ و دعویها بدان

“Dost thou utter the cry of peacocks?” “Nay,” said he. “Then, Master Bu’l-‘Alam thou art not a peacock.
The peacock’s garment of honour comes from Heaven: how wilt thou attain thereto by means of colours and pretences?”

***

”Peki, tavus kuşları gibi bağırabilir misin? Diye sordular. “Kara taştan kaynak mı çıkar hiç” diye cevap verdi.
Bunun üzerine dediler ki: “Tavusun güzellik elbisesi gökten gelir, ezelîdir. Hileyle dâva ile hiç, o güzelliği elde edebilir misin sen?

3, 777-778

خلعت طاووس آید ز آسمان
کی رسی از رنگ و دعویها بدان

همچو فرعونی مرصع کرده ریش
برتر از عیسی پریده از خریش

The peacock’s garment of honour comes from Heaven: how wilt thou attain thereto by means of colours and pretences?”
Thouart even as Pharaoh, who bejeweled his beard and in his asinine folly soared higher that Jesus.

***

Bunun üzerine dediler ki: “Tavusun güzellik elbisesi gökten gelir, ezelîdir. Hileyle dâva ile hiç, o güzelliği elde edebilir misin sen?
Firavun da saçını, sakalını süslemiş, eşekliğinden kendisini Musa’dan yüce göstermeye, ondan daha yücelere bir derece üstün uçmaya kalkışmıştı.

همچو فرعونی مرصع کرده ریش
برتر از عیسی پریده از خریش

او هم از نسل شغال ماده زاد
در خم مالی و جاهی در فتاد

Thouart even as Pharaoh, who bejeweled his beard and in his asinine folly soared higher that Jesus.
He too was born of the generation of the she-jackal and fell into a vat of riches and power.

***

Firavun da saçını, sakalını süslemiş, eşekliğinden kendisini Musa'dan yüce göstermeye, ondan daha yücelere bir derece üstün uçmaya kalkışmıştı.
O da, o boyacı küpüne düşen dişi çakalın soyundandı. O da mal ve mevki küpüne düşmüştü!

3, 779-780

او هم از نسل شغال ماده زاد
در خم مالی و جاهی در فتاد

هر که دید آن جاه و مالش سجده کرد
سجده‌ی افسوسیان را او بخورد

He too was born of the generation of the she-jackal and fell into a vat of riches and power.
Every one who beheld his power and riches bowed down to him in worship: he swallowed the worship of the idle mockers (worldlings).

***

O da, o boyacı küpüne düşen dişi çakalın soyundandı. O da mal ve mevki küpüne düşmüştü!
Kim onun Mevkiini, malını gördüyse secde etti, o da o saçma sapan heriflerin secdelerine kandı.

3, 780-781

هر که دید آن جاه و مالش سجده کرد
سجده‌ی افسوسیان را او بخورد

گشت مستک آن گدای ژنده‌دلق
از سجود و از تحیرهای خلق

Every one who beheld his power and riches bowed down to him in worship: he swallowed the worship of the idle mockers (worldlings).
That beggar in tattered cloak became miserably drunken with the people’s worship and feelings of amazement.

***

Kim onun Mevkiini, malını gördüyse secde etti, o da o saçma sapan heriflerin secdelerine kandı.
O yamalı hırka giyen yoksul halkın secdesinden, malına mülküne karşı şaşırmasından âdeta kendinden geçmiş, bir sarhoşçuk oluvermişti!

3, 781-782

گشت مستک آن گدای ژنده‌دلق
از سجود و از تحیرهای خلق

مال مار آمد که در وی زهرهاست
و آن قبول و سجده‌ی خلق اژدهاست

That beggar in tattered cloak became miserably drunken with the people’s worship and feelings of amazement.
Riches are a snake, for therein are poisons; and popular favour and worship is a dragon.

***

O yamalı hırka giyen yoksul halkın secdesinden, malına mülküne karşı şaşırmasından âdeta kendinden geçmiş, bir sarhoşçuk oluvermişti!
Mal, yılandır… Onda zehirler var. Halkın mal sahibini büyük sayması, ona secde etmesiyse ejderhadır âdeta.

3, 782-783

مال مار آمد که در وی زهرهاست
و آن قبول و سجده‌ی خلق اژدهاست

های ای فرعون ناموسی مکن
تو شغالی هیچ طاووسی مکن

Riches are a snake, for therein are poisons; and popular favour and worship is a dragon.
Ah, do not assume a virtue (which thou dost not possess), O Pharaoh: thou art a jackal, do not in any wise behave as a peacock.

***

Mal, yılandır... Onda zehirler var. Halkın mal sahibini büyük sayması, ona secde etmesiyse ejderhadır âdeta.
A firavun, ululanıp durma. Sen bir çakalsın, tavusluk dâvasına kalkışma.

3, 783-784

های ای فرعون ناموسی مکن
تو شغالی هیچ طاووسی مکن

سوی طاووسان اگر پیدا شوی
عاجزی از جلوه و رسوا شوی

Ah, do not assume a virtue (which thou dost not possess), O Pharaoh: thou art a jackal, do not in any wise behave as a peacock.
If thou appear in the direction of the peacocks, thou art in capable of (their) display and thou wilt be put to shame.

***

A firavun, ululanıp durma. Sen bir çakalsın, tavusluk dâvasına kalkışma.
Tavusların arasına varsan âciz kalır, onlar gibi salınamaz, rüsvay olursun.

3, 784-785

سوی طاووسان اگر پیدا شوی
عاجزی از جلوه و رسوا شوی

موسی و هارون چو طاووسان بدند
پر جلوه بر سر و رویت زدند

If thou appear in the direction of the peacocks, thou art in capable of (their) display and thou wilt be put to shame.
Moses and Aaron were as peacocks: they flapped the wings of display upon thy head and face.

***

Tavusların arasına varsan âciz kalır, onlar gibi salınamaz, rüsvay olursun.
Musa ile Harun, tavuslara benzerlerdi. Karşısında salındılar, cilvelendiler, seni perişan ettiler.

موسی و هارون چو طاووسان بدند
پر جلوه بر سر و رویت زدند

زشتیت پیدا شد و رسواییت
سرنگون افتادی از بالاییت

Moses and Aaron were as peacocks: they flapped the wings of display upon thy head and face.
Thy foulness and disgrace were exposed, thou didst fall head-long from thy height.

***

Musa ile Harun, tavuslara benzerlerdi. Karşısında salındılar, cilvelendiler, seni perişan ettiler.
Çirkinliğin meydana çıktı, rüsvay oldun gitti. Yücelikten aşağılıklara düşüverdin!

زشتیت پیدا شد و رسواییت
سرنگون افتادی از بالاییت

چون محک دیدی سیه گشتی چو قلب
نقش شیری رفت و پیدا گشت کلب

Thy foulness and disgrace were exposed, thou didst fall head-long from thy height.
When thou sawest the touchstone, thou becamest black, like adulterated coin: the leonine figure vanished, and the dog was revealed.

***

Çirkinliğin meydana çıktı, rüsvay oldun gitti. Yücelikten aşağılıklara düşüverdin!
Mehenk taşını görünce kalp akça gibi simsiyah oldun, üstündeki aslan nakşı gitti, köpekliğin meydana çıktı.

3, 787-788

چون محک دیدی سیه گشتی چو قلب
نقش شیری رفت و پیدا گشت کلب

ای سگ‌گرگین زشت از حرص و جوش
پوستین شیر را بر خود مپوش

When thou sawest the touchstone, thou becamest black, like adulterated coin: the leonine figure vanished, and the dog was revealed.
O foul mangy dog, through greed and exuberant insolence do not clothe thyself in the lion’s skin.

***

Mehenk taşını görünce kalp akça gibi simsiyah oldun, üstündeki aslan nakşı gitti, köpekliğin meydana çıktı.
A uyuz çirkin köpek, hırsından, kızgınlığından aslan postuna bürünme. Aslan kükrer de seni sınar. O vakit üstünde aslan,

3, 788-789

ای سگ‌گرگین زشت از حرص و جوش
پوستین شیر را بر خود مپوش

غره‌ی شیرت بخواهد امتحان
نقش شیر و آنگه اخلاق سگان

O foul mangy dog, through greed and exuberant insolence do not clothe thyself in the lion’s skin.
The roar of the lion will demand from thee the test (of thy sincerity). The figure of a lion , and then the dispositions of dogs!

***

A uyuz çirkin köpek, hırsından, kızgınlığından aslan postuna bürünme. Aslan kükrer de seni sınar. O vakit üstünde aslan,
Sureti olduğu, fakat hakikatte köpeklerin huylarına sahip olduğun anlaşılır.

غره‌ی شیرت بخواهد امتحان
نقش شیر و آنگه اخلاق سگان

گفت یزدان مر نبی را در مساق
یک نشانی سهل‌تر ز اهل نفاق

The roar of the lion will demand from thee the test (of thy sincerity). The figure of a lion , and then the dispositions of dogs!
God said to the Prophet in the course (of theQur'án), "One sign of the hypocritical is easier (to perceive than other signs):

***

Sureti olduğu, fakat hakikatte köpeklerin huylarına sahip olduğun anlaşılır.
Allah, söz geliminde Peygambere dedi ki: "Münafıkların anlaşılması için en kolay ve görünür delil şudur:

3, 790-791

گفت یزدان مر نبی را در مساق
یک نشانی سهل‌تر ز اهل نفاق

گر منافق زفت باشد نغز و هول
وا شناسی مر ورا در لحن و قول

God said to the Prophet in the course (of theQur'án), "One sign of the hypocritical is easier (to perceive than other signs):
Though the hypocrite be big, handsome, and terrible, thou wilt recognise him in his perverse enunciation and speech."

***

Allah, söz geliminde Peygambere dedi ki: "Münafıkların anlaşılması için en kolay ve görünür delil şudur:
Münafık iri yarı, korkunç, zahiren babayiğit görünse bile sen onun sesinin tonundan ve sözünden tanır, anlarsın.

گر منافق زفت باشد نغز و هول
وا شناسی مر ورا در لحن و قول

چون سفالین کوزه‌ها را می‌خری
امتحانی می‌کنی ای مشتری

Though the hypocrite be big, handsome, and terrible, thou wilt recognise him in his perverse enunciation and speech.”
When you are buying earthenware pots, you make a trial, O purchaser.

***

Münafık iri yarı, korkunç, zahiren babayiğit görünse bile sen onun sesinin tonundan ve sözünden tanır, anlarsın.
Testi aldığın zaman o testileri sınar, o testilere vurursun, değil mi?

3, 792-793

چون سفالین کوزه‌ها را می‌خری
امتحانی می‌کنی ای مشتری

می‌زنی دستی بر آن کوزه چرا
تا شناسی از طنین اشکسته را

When you are buying earthenware pots, you make a trial, O purchaser.
You give the pot a tap with your hand: why? In order that you may know the cracked one by the sound (which it makes).

***

Testi aldığın zaman o testileri sınar, o testilere vurursun, değil mi?
Neden vurursun? Sesinden kırık testiyi anlamak için.

3, 793-794

می‌زنی دستی بر آن کوزه چرا
تا شناسی از طنین اشکسته را

بانگ اشکسته دگرگون می‌بود
بانگ چاووشست پیشش می‌رود

You give the pot a tap with your hand: why? In order that you may know the cracked one by the sound (which it makes).
The voice of the cracked one is different; the voice is acháwúsh(beadle): it goes in front of it (the pot).

***

Neden vurursun? Sesinden kırık testiyi anlamak için.
Kırık testinin sesi daha başka türlü olur. Ses, çavuşa benzer, önde gider.

3, 794-795

بانگ اشکسته دگرگون می‌بود
بانگ چاووشست پیشش می‌رود

بانگ می‌آید که تعریفش کند
همچو مصدر فعل تصریفش کند

The voice of the cracked one is different; the voice is acháwúsh(beadle): it goes in front of it (the pot).
The voice comes in order to make it known: it determines (the character of) it, as the verb (determines the form of) themasdar(verbal noun).

***

Kırık testinin sesi daha başka türlü olur. Ses, çavuşa benzer, önde gider.
”Ses gelir de o şeyin ne olduğunu anlatır, onun ahvalini sayar, döker. Ses mastara benzer, fiil de o mastarı tasrif eder!

بانگ می‌آید که تعریفش کند
همچو مصدر فعل تصریفش کند

چون حدیث امتحان رویی نمود
یادم آمد قصه‌ی هاروت زود

The voice comes in order to make it known: it determines (the character of) it, as the verb (determines the form of) themasdar(verbal noun).
When the subject of (Divine) probation cropped up, the story of Hárút at once came into my memory.

***

"Ses gelir de o şeyin ne olduğunu anlatır, onun ahvalini sayar, döker. Ses mastara benzer, fiil de o mastarı tasrif eder!
Sınama sözü gelince hemencecik Hârût hikâyesini hatırladım.

3, 796-797

چون حدیث امتحان رویی نمود
یادم آمد قصه‌ی هاروت زود

پیش ازین زان گفته بودیم اندکی
خود چه گوییم از هزارانش یکی

When the subject of (Divine) probation cropped up, the story of Hárút at once came into my memory.
Before this (occasion), we had told a little of it: what, indeed, should we tell? (We can tell only) one (item) of its thousands.

***

Sınama sözü gelince hemencecik Hârût hikâyesini hatırladım.
Bundan önce de bu bahse dair az bir söz söylemiştik. Fakat zaten ne kadar söylesek ancak binde birini anlatabiliriz.

3, 797-798

پیش ازین زان گفته بودیم اندکی
خود چه گوییم از هزارانش یکی

خواستم گفتن در آن تحقیقها
تا کنون وا ماند از تعویقها

Before this (occasion), we had told a little of it: what, indeed, should we tell? (We can tell only) one (item) of its thousands.
I wished to speak of the (spiritual) truths (contained) in it, (but) till now they have remained (untold) on account of hindrances.

***

Bundan önce de bu bahse dair az bir söz söylemiştik. Fakat zaten ne kadar söylesek ancak binde birini anlatabiliriz.
Bu vakayı adamakıllı anlatmak istedim ama şimdiye kadar söz, sözü açtı, birçok sebeplerle kalıp gitti.

3, 798-799

خواستم گفتن در آن تحقیقها
تا کنون وا ماند از تعویقها

حمله‌ی دیگر ز بسیارش قلیل
گفته آید شرح یک عضوی ز پیل

I wished to speak of the (spiritual) truths (contained) in it, (but) till now they have remained (untold) on account of hindrances.
(Now) once again a little of its much shall be told—the description (as it were) of a single limb of the elephant.

***

Bu vakayı adamakıllı anlatmak istedim ama şimdiye kadar söz, sözü açtı, birçok sebeplerle kalıp gitti.
H ele bir hamle daha edeyim de çoğundan azını, âdeta filin tek bir uzvunu söylemiş olayım.

حمله‌ی دیگر ز بسیارش قلیل
گفته آید شرح یک عضوی ز پیل

گوش کن هاروت را ماروت را
ای غلام و چاکران ما روت را

(Now) once again a little of its much shall be told—the description (as it were) of a single limb of the elephant.
Listen to (the tale of) Hárút and Márút, O thou to whose face we are (devoted) slaves and servants.

***

H ele bir hamle daha edeyim de çoğundan azını, âdeta filin tek bir uzvunu söylemiş olayım.
Ey yüzüne kul, köle olduğumuz, Hârût ve Mârût kıssasını dinle!

3, 800-801

گوش کن هاروت را ماروت را
ای غلام و چاکران ما روت را

مست بودند از تماشای اله
وز عجایبهای استدراج شاه

Listen to (the tale of) Hárút and Márút, O thou to whose face we are (devoted) slaves and servants.
They (Hárút and Márút) were intoxicated with the spectacle of God and with the marvels of the King's gradual temptation (of them).

***

Ey yüzüne kul, köle olduğumuz, Hârût ve Mârût kıssasını dinle!
Allah lütuflarını, padişahın lütuf şeklinde tecelli eden şaşılacak kahırlarını seyretmekten sarhoş olmuşlardı.

مست بودند از تماشای اله
وز عجایبهای استدراج شاه

این چنین مستیست ز استدراج حق
تا چه مستیها کند معراج حق

They (Hárút and Márút) were intoxicated with the spectacle of God and with the marvels of the King's gradual temptation (of them).
Such intoxication arises (even) from God's gradual temptation, so that (you may judge) what intoxications are wrought by the ascension to God.

***

Allah lütuflarını, padişahın lütuf şeklinde tecelli eden şaşılacak kahırlarını seyretmekten sarhoş olmuşlardı.
Allah'ın kahırlarında böyle sarhoşluklar varken Allah miracının ne sarhoşlukları var?

3, 802-803

این چنین مستیست ز استدراج حق
تا چه مستیها کند معراج حق

دانه‌ی دامش چنین مستی نمود
خوان انعامش چه‌ها داند گشود

Such intoxication arises (even) from God's gradual temptation, so that (you may judge) what intoxications are wrought by the ascension to God.
The bait in His snare produced intoxication like this: what things, (then), can the table of His bounty reveal!

***

Allah’ın kahırlarında böyle sarhoşluklar varken Allah miracının ne sarhoşlukları var?
Tuzağındaki tane, insana böyle bir sarhoşluk verirse ya nimet sofrası ne yapar ne lütuflarda bulunur?

3, 803-804

دانه‌ی دامش چنین مستی نمود
خوان انعامش چه‌ها داند گشود

مست بودند و رهیده از کمند
های هوی عاشقانه می‌زدند

The bait in His snare produced intoxication like this: what things, (then), can the table of His bounty reveal!
They were drunken and freed from the noose: they were uttering rapturous cries in the fashion of lovers;

***

Tuzağındaki tane, insana böyle bir sarhoşluk verirse ya nimet sofrası ne yapar ne lütuflarda bulunur?
Hârût da Mârût da sarhoş olmuşlar, bağlarını çözmüşler, kayıttan kurtulmuşlar, âşıkçasına hayhuylar ediyorlar naralar atıyorlardı.

3, 804-805

مست بودند و رهیده از کمند
های هوی عاشقانه می‌زدند

یک کمین و امتحان در راه بود
صرصرش چون کاه که را می‌ربود

They were drunken and freed from the noose: they were uttering rapturous cries in the fashion of lovers;
(But) in their road there was one ambush and trial: its mighty wind would sweep the mountain away like straw.

***

Hârût da Mârût da sarhoş olmuşlar, bağlarını çözmüşler, kayıttan kurtulmuşlar, âşıkçasına hayhuylar ediyorlar naralar atıyorlardı.
Fakat yolda öyle bir tuzak, öyle bir imtihan vardı ki kasırgası dağları bile saman çöpü gibi kapıp götürebilirdi.

یک کمین و امتحان در راه بود
صرصرش چون کاه که را می‌ربود

امتحان می‌کردشان زیر و زبر
کی بود سرمست را زینها خبر

(But) in their road there was one ambush and trial: its mighty wind would sweep the mountain away like straw.
The (Divine) trial was turning them upside down, (but) how should one that is drunken have consciousness of these things?

***

Fakat yolda öyle bir tuzak, öyle bir imtihan vardı ki kasırgası dağları bile saman çöpü gibi kapıp götürebilirdi.
Bu sınama bunları altüst etmekteydi. Fakat sarhoşun bunlardan ne haberi olabilir ki?

3, 806-807

امتحان می‌کردشان زیر و زبر
کی بود سرمست را زینها خبر

خندق و میدان بپیش او یکیست
چاه و خندق پیش او خوش مسلکیست

The (Divine) trial was turning them upside down, (but) how should one that is drunken have consciousness of these things?
To him pit and open field are one, to him dungeon and pit are a pleasant path to tread.

***

Bu sınama bunları altüst etmekteydi. Fakat sarhoşun bunlardan ne haberi olabilir ki?
Sarhoşun önünde hendek de birdir, meydan da. Ona kuyu da doğru yol kesilmiştir, hendek de!

3, 807-808

خندق و میدان بپیش او یکیست
چاه و خندق پیش او خوش مسلکیست

آن بز کوهی بر آن کوه بلند
بر دود از بهر خوردی بی‌گزند

To him pit and open field are one, to him dungeon and pit are a pleasant path to tread.
The mountain-goat runs up that high mountain for the sake of (getting) some harmless food.

***

Sarhoşun önünde hendek de birdir, meydan da. Ona kuyu da doğru yol kesilmiştir, hendek de!
Dağ keçisi, yüce dağ başlarında yiyecek arar, hiçbir zarara uğramadan koşar durur!

3, 808-809

آن بز کوهی بر آن کوه بلند
بر دود از بهر خوردی بی‌گزند

تا علف چیند ببیند ناگهان
بازیی دیگر ز حکم آسمان

The mountain-goat runs up that high mountain for the sake of (getting) some harmless food.
Whilst he browses, suddenly he sees another trick played by the ordinance of Heaven.

***

Dağ keçisi, yüce dağ başlarında yiyecek arar, hiçbir zarara uğramadan koşar durur!
Yiyecek bulmak, yayılmak üzereyken ansızın feleğin sınaması gelir çatar.

تا علف چیند ببیند ناگهان
بازیی دیگر ز حکم آسمان

بر کهی دیگر بر اندازد نظر
ماده بز بیند بر آن کوه دگر

Whilst he browses, suddenly he sees another trick played by the ordinance of Heaven.
He casts his gaze upon another mountain: on that other mountain he espies a she-goat.

***

Yiyecek bulmak, yayılmak üzereyken ansızın feleğin sınaması gelir çatar.
Öbür dağa bakar, orada bir dişi dağ keçisi görür.

بر کهی دیگر بر اندازد نظر
ماده بز بیند بر آن کوه دگر

چشم او تاریک گردد در زمان
بر جهد سرمست زین که تا بدان

He casts his gaze upon another mountain: on that other mountain he espies a she-goat.
Straightway his eye is darkened: he leaps madly from this mountain to that.

***

Öbür dağa bakar, orada bir dişi dağ keçisi görür.
Derhal gözleri kararır. Bu dağdan ta o dağa sıçramak ister.

3, 811-812

چشم او تاریک گردد در زمان
بر جهد سرمست زین که تا بدان

آنچنان نزدیک بنماید ورا
که دویدن گرد بالوعه‌ی سرا

Straightway his eye is darkened: he leaps madly from this mountain to that.
To him it seems as near (and easy) as to run round the sink (in the court) of a house.

***

Derhal gözleri kararır. Bu dağdan ta o dağa sıçramak ister.
Dişi keçinin bulunduğu dağ, ona o kadar yakın görünür ki oraya sıçramak, ev kapısının etrafında koşup dolanmak kadar kolay gelir.

3, 812-813

آنچنان نزدیک بنماید ورا
که دویدن گرد بالوعه‌ی سرا

آن هزاران گز دو گز بنمایدش
تا ز مستی میل جستن آیدش

To him it seems as near (and easy) as to run round the sink (in the court) of a house.
Those thousands of ells (are made to) appear to him (as) two ells, in order that from mad infatuation the impulse to leap may come to him.

***

Dişi keçinin bulunduğu dağ, ona o kadar yakın görünür ki oraya sıçramak, ev kapısının etrafında koşup dolanmak kadar kolay gelir.
Binlerce arşın yol ona iki arşınlık bir mesafe görünür, o sarhoşlukla sıçramak ister.

آن هزاران گز دو گز بنمایدش
تا ز مستی میل جستن آیدش

چونک بجهد در فتد اندر میان
در میان هر دو کوه بی امان

Those thousands of ells (are made to) appear to him (as) two ells, in order that from mad infatuation the impulse to leap may come to him.
As soon as he leaps, he falls midway between the two pitiless mountains.

***

Binlerce arşın yol ona iki arşınlık bir mesafe görünür, o sarhoşlukla sıçramak ister.
Sıçrayınca da iki amansız dağın arasında ki çukura düşüverir.

چونک بجهد در فتد اندر میان
در میان هر دو کوه بی امان

او ز صیادان به که بگریخته
خود پناهش خون او را ریخته

As soon as he leaps, he falls midway between the two pitiless mountains.
He had fled to the mountain (to escape) from the hunters: his very refuge shed his blood.

***

Sıçrayınca da iki amansız dağın arasında ki çukura düşüverir.
O avcılardan dağa kaçmıştı, kaçıp sığındığı yer, kanını döker.

3, 815-816

او ز صیادان به که بگریخته
خود پناهش خون او را ریخته

شسته صیادان میان آن دو کوه
انتظار این قضای با شکوه

He had fled to the mountain (to escape) from the hunters: his very refuge shed his blood.
The hunters are seated between the two mountains in expectation of this awesome decree (of God).

***

O avcılardan dağa kaçmıştı, kaçıp sığındığı yer, kanını döker.
Avcılarsa o iki dağ arasındaki yarda oturmuş, bu azametli kaza ve kaderin zuhurunu beklemekteler…

3, 816-817

شسته صیادان میان آن دو کوه
انتظار این قضای با شکوه

باشد اغلب صید این بز همچنین
ورنه چالاکست و چست و خصمبین

The hunters are seated between the two mountains in expectation of this awesome decree (of God).
The capture of this (mountain-)goat is, for the most part, (accomplished) in this manner; else (it would be difficult, for) he is agile and nimble and quick to see the enemy.

***

Avcılarsa o iki dağ arasındaki yarda oturmuş, bu azametli kaza ve kaderin zuhurunu beklemekteler…
Dağ keçisi, ekseriyetle böyle avlanır. Yoksa bu hayvan, pek yürük, pek çeviktir, düşmanını sezer, anlar.

3, 817-818

باشد اغلب صید این بز همچنین
ورنه چالاکست و چست و خصم‌بین

رستم ارچه با سر و سبلت بود
دام پاگیرش یقین شهوت بود

The capture of this (mountain-)goat is, for the most part, (accomplished) in this manner; else (it would be difficult, for) he is agile and nimble and quick to see the enemy.
Though Rustam have (a huge) head and moustache, lust will certainly be the snare to catch his feet.

***

Dağ keçisi, ekseriyetle böyle avlanır. Yoksa bu hayvan, pek yürük, pek çeviktir, düşmanını sezer, anlar.
Rüstem’in kellesi, kulağı yerindedir, sakallı, bıyıklı bir adamdır. Ama ayağını tutup onu kafese sokan tuzak, şehvettir.

رستم ارچه با سر و سبلت بود
دام پاگیرش یقین شهوت بود

همچو من از مستی شهوت ببر
مستی شهوت ببین اندر شتر

Though Rustam have (a huge) head and moustache, lust will certainly be the snare to catch his feet.
Be cut off, like me, from the intoxication of lust: look at the intoxication of lust in the camel!

***

Rüstem’in kellesi, kulağı yerindedir, sakallı, bıyıklı bir adamdır. Ama ayağını tutup onu kafese sokan tuzak, şehvettir.
Benim gibi şehvet sarhoşluğundan kesil, bu sarhoşluğu, devede seyret!

3, 819-820

همچو من از مستی شهوت ببر
مستی شهوت ببین اندر شتر

باز این مستی شهوت در جهان
پیش مستی ملک دان مستهان

Be cut off, like me, from the intoxication of lust: look at the intoxication of lust in the camel!
Know, again, that this intoxication of lust in the (terrestrial) world is (to be) deemed of small account beside the intoxication of the angels.

***

Benim gibi şehvet sarhoşluğundan kesil, bu sarhoşluğu, devede seyret!
Sonra da âlemdeki bu şehvet sarhoşluğu, bil ki meleklerin sarhoşluğuna karşı pek hordur, pek bayağıdır.

باز این مستی شهوت در جهان
پیش مستی ملک دان مستهان

مستی آن مستی این بشکند
او به شهوت التفاتی کی کند

Know, again, that this intoxication of lust in the (terrestrial) world is (to be) deemed of small account beside the intoxication of the angels.
The intoxication of that one (the angel) breaks (reduces to insignificance) the intoxication of this one (the human being): how should he (the angel) show any propensity to lust?

***

Sonra da âlemdeki bu şehvet sarhoşluğu, bil ki meleklerin sarhoşluğuna karşı pek hordur, pek bayağıdır.
O sarhoşluk, bu sarhoşluğu kırar, mahveder. Melek, nasıl olur da şehvete iltifat eder ki?

3, 821-822

مستی آن مستی این بشکند
او به شهوت التفاتی کی کند

آب شیرین تا نخوردی آب شور
خوش بود خوش چون درون دیده نور

The intoxication of that one (the angel) breaks (reduces to insignificance) the intoxication of this one (the human being): how should he (the angel) show any propensity to lust?
Until you have drunk sweet water, briny water is sweet, sweet as the light in the eye;

***

O sarhoşluk, bu sarhoşluğu kırar, mahveder. Melek, nasıl olur da şehvete iltifat eder ki?
Tatlı suyu tatmadıkça acı su, insana gözünün nuru gibi hoş gelir.

3, 822-823

آب شیرین تا نخوردی آب شور
خوش بود خوش چون درون دیده نور

قطره‌ای از باده‌های آسمان
بر کند جان را ز می وز ساقیان

Until you have drunk sweet water, briny water is sweet, sweet as the light in the eye;
(But) a single drop of the wines of Heaven causes the soul to be rapt away from the wine and cupbearers (of this world)—

***

Tatlı suyu tatmadıkça acı su, insana gözünün nuru gibi hoş gelir.
Gökyüzü şaraplarının bir katrası bile insanı şaraptan da vazgeçirir, sâkilerden de!

3, 823-824

قطره‌ای از باده‌های آسمان
بر کند جان را ز می وز ساقیان

تا چه مستیها بود املاک را
وز جلالت روحهای پاک را

(But) a single drop of the wines of Heaven causes the soul to be rapt away from the wine and cupbearers (of this world)—
So that (you may imagine) what intoxications befall the angels and the spirits purified by the Divine glory,

***

Gökyüzü şaraplarının bir katrası bile insanı şaraptan da vazgeçirir, sâkilerden de!
Artık düşün sen, meleklerin ne sarhoşlukları olur, tertemiz ruhlar, ululuktan ne mestîliklere düşer!

تا چه مستیها بود املاک را
وز جلالت روحهای پاک را

که به بوی دل در آن می بسته‌اند
خم باده‌ی این جهان بشکسته‌اند

So that (you may imagine) what intoxications befall the angels and the spirits purified by the Divine glory,
Who have set their hearts on that wine at one smell (of it), and have broken the jar of this world's wine;—

***

Artık düşün sen, meleklerin ne sarhoşlukları olur, tertemiz ruhlar, ululuktan ne mestîliklere düşer!
Onlar, bu şaraptan bir koku alarak gönüllerini vermişler, bu âlem şarabının küpünü kırmışlardır.

که به بوی دل در آن می بسته‌اند
خم باده‌ی این جهان بشکسته‌اند

جز مگر آنها که نومیدند و دور
همچو کفاری نهفته در قبور

Who have set their hearts on that wine at one smell (of it), and have broken the jar of this world's wine;—
Except, maybe, them that are in despair and far (from God), (outcasts) like infidels hidden (buried) in graves,

***

Onlar, bu şaraptan bir koku alarak gönüllerini vermişler, bu âlem şarabının küpünü kırmışlardır.
Ancak, ümitsiz ve o âlemden uzak olanlar, kâfirler gibi kabirlerinde gizlenmişler,

3, 826-827

جز مگر آنها که نومیدند و دور
همچو کفاری نهفته در قبور

ناامید از هر دو عالم گشته‌اند
خارهای بی‌نهایت کشته‌اند

Except, maybe, them that are in despair and far (from God), (outcasts) like infidels hidden (buried) in graves,
(Them that) have lost all hope of both worlds and have sown thorns without end.

***

Ancak, ümitsiz ve o âlemden uzak olanlar, kâfirler gibi kabirlerinde gizlenmişler,
İki âlemden de ümitlerini kesmişler, hadde hesaba gelmez dikenler ekmişlerdir!

ناامید از هر دو عالم گشته‌اند
خارهای بی‌نهایت کشته‌اند

پس ز مستیها بگفتند ای دریغ
بر زمین باران بدادیمی چو میغ

(Them that) have lost all hope of both worlds and have sown thorns without end.
Therefore they (Hárút and Márút), because of their feelings of intoxication, said, “Alas, we would rain upon the earth, like clouds;

***

İki âlemden de ümitlerini kesmişler, hadde hesaba gelmez dikenler ekmişlerdir!
Hârût la Mârût, sarhoşluklarından “Ah ne olurdu, bulut gibi biz de yeryüzüne rahmet yağdırsak,

پس ز مستیها بگفتند ای دریغ
بر زمین باران بدادیمی چو میغ

گستریدیمی درین بی‌داد جا
عدل و انصاف و عبادات و وفا

Therefore they (Hárút and Márút), because of their feelings of intoxication, said, “Alas, we would rain upon the earth, like clouds;
We would spread in this place of injustice (a carpet of) justice and equity and devotions and faithfulness.”

***

Hârût la Mârût, sarhoşluklarından “Ah ne olurdu, bulut gibi biz de yeryüzüne rahmet yağdırsak,
Bu zulüm yurduna adalet, insaf, ibadet ve vefayı yaysaydık” dediler.

3, 829-830

گستریدیمی درین بی‌داد جا
عدل و انصاف و عبادات و وفا

این بگفتند و قضا می‌گفت بیست
پیش پاتان دام ناپیدا بسیست

We would spread in this place of injustice (a carpet of) justice and equity and devotions and faithfulness."
This they said, and the Divine decree was saying (to them), "Stop! Before your feet there is many an unseen pitfall."

***

Bu zulüm yurduna adalet, insaf, ibadet ve vefayı yaysaydık" dediler.
Onlar bunu dedi ama kaza ve kader de "Durun ayaklarınızın önünde gizli tuzaklar pek çok.

3, 830-831

این بگفتند و قضا می‌گفت بیست
پیش پاتان دام ناپیدا بسیست

هین مدو گستاخ در دشت بلا
هین مران کورانه اندر کربلا

This they said, and the Divine decree was saying (to them), “Stop! Before your feet there is many an unseen pitfall.”
Beware, do not run boldly into the desert of woe! Beware, do not push on blindly into the Karbalá (of tribulation),

***

Onlar bunu dedi ama kaza ve kader de “Durun ayaklarınızın önünde gizli tuzaklar pek çok.
Kendinize gelin de belâ çölüne küstahça gitmeyin… Kendinize gelin de körcesine Kerbelâ’ya at sürmeyin!

هین مدو گستاخ در دشت بلا
هین مران کورانه اندر کربلا

که ز موی و استخوان هالکان
می‌نیابد راه پای سالکان

Beware, do not run boldly into the desert of woe! Beware, do not push on blindly into the Karbalá (of tribulation),
For because of the hair and bones of the perished the travellers' feet find no way.

***

Kendinize gelin de belâ çölüne küstahça gitmeyin… Kendinize gelin de körcesine Kerbelâ'ya at sürmeyin!
Çünkü o çölde helâk olanların kıllarından, kemiklerinden yolcu, ayak basacak yer bulamaz.

3, 832-833

که ز موی و استخوان هالکان
می‌نیابد راه پای سالکان

جمله‌ی راه استخوان و موی و پی
بس که تیغ قهر لاشی کرد شی

For because of the hair and bones of the perished the travellers' feet find no way.
The whole way is (covered with) bones and hair and sinews: many is the thing that the sword of Vengeance hath made nothing.

***

Çünkü o çölde helâk olanların kıllarından, kemiklerinden yolcu, ayak basacak yer bulamaz.
Yol, baştanbaşa kıl, kemik, sinir doludur. Allah'ın kahır kılıcı, nice varları yok etmiştir!

جمله‌ی راه استخوان و موی و پی
بس که تیغ قهر لاشی کرد شی

گفت حق که بندگان جفت عون
بر زمین آهسته می‌رانند و هون

The whole way is (covered with) bones and hair and sinews: many is the thing that the sword of Vengeance hath made nothing.
God hath said that (His) servants (who are) attended by (His) help walk on the earth quietly and meekly.

***

Yol, baştanbaşa kıl, kemik, sinir doludur. Allah’ın kahır kılıcı, nice varları yok etmiştir!
Allah, “Allah’ın inayetine erişen kullar, yeryüzünde yavaş ve mülâyim bir surette yürürler” dedi.

3, 834-835

گفت حق که بندگان جفت عون
بر زمین آهسته می‌رانند و هون

پا برهنه چون رود در خارزار
جز بوقفه و فکرت و پرهیزگار

God hath said that (His) servants (who are) attended by (His) help walk on the earth quietly and meekly.
How should a bare-footed man go into the thorn-thicket save with halting and reflection and cautiously?

***

Allah, “Allah’ın inayetine erişen kullar, yeryüzünde yavaş ve mülâyim bir surette yürürler” dedi.
Ayağı yalın olan dikenlikte nasıl yürür? Dura, dura. Düşüne, düşüne, ihtiyatla adım ata ata! diyordu.

3, 835-836

پا برهنه چون رود در خارزار
جز بوقفه و فکرت و پرهیزگار

این قضا می‌گفت لیکن گوششان
بسته بود اندر حجاب جوششان

How should a bare-footed man go into the thorn-thicket save with halting and reflection and cautiously?
The Decree was saying this (to them), but their ears were closed in the (muffling) veil of their hotheadedness.

***

Ayağı yalın olan dikenlikte nasıl yürür? Dura, dura. Düşüne, düşüne, ihtiyatla adım ata ata! diyordu.
Kaza bunu söylüyordu ama onların kulakları, coşkunlukları yüzünden tıkanmış, sağır olmuştu.

3, 836-837

این قضا می‌گفت لیکن گوششان
بسته بود اندر حجاب جوششان

چشمها و گوشها را بسته‌اند
جز مر آنها را که از خود رسته‌اند

The Decree was saying this (to them), but their ears were closed in the (muffling) veil of their hotheadedness.
(All) eyes and ears have been closed, except for them that have escaped from themselves.

***

Kaza bunu söylüyordu ama onların kulakları, coşkunlukları yüzünden tıkanmış, sağır olmuştu.
Varlıklarından kurtulanlardan başka herkesin gözlerini bağlamışlar, kulaklarını tıkamışlardır.

3, 837-838

چشمها و گوشها را بسته‌اند
جز مر آنها را که از خود رسته‌اند

جز عنایت که گشاید چشم را
جز محبت که نشاند خشم را

(All) eyes and ears have been closed, except for them that have escaped from themselves.
Who but Grace shall open the eyes? Who but Love shall allay the (Divine) Wrath?

***

Varlıklarından kurtulanlardan başka herkesin gözlerini bağlamışlar, kulaklarını tıkamışlardır.
Gözleri, Allah inayetinden başka ne açar, kızgınlığı sevgiden başka ne yatıştırır?

3, 838-839

جز عنایت که گشاید چشم را
جز محبت که نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کس را مباد
در جهان والله اعلم بالسداد

Who but Grace shall open the eyes? Who but Love shall allay the (Divine) Wrath?
Truly, may no one in the world have toil without (God's) prospering (it)! And God best knoweth the right course.

***

Gözleri, Allah inayetinden başka ne açar, kızgınlığı sevgiden başka ne yatıştırır?
Dilerim, Allah ihsanı olmayan muvaffakiyete ulaşmak için çalışıp çabalama, dünyada kimseye mukadder olmasın,
Doğruyu Allah daha iyi bilir.

جهد بی توفیق خود کس را مباد
در جهان والله اعلم بالسداد

جهد فرعونی چو بی توفیق بود
هرچه او می‌دوخت آن تفتیق بود

Truly, may no one in the world have toil without (God's) prospering (it)! And God best knoweth the right course.
Inasmuch as Pharaoh's toil was unblest (by God), whatsoever he would stitch, that (stitching) was (in effect an act of) ripping asunder.

***

Dilerim, Allah ihsanı olmayan muvaffakiyete ulaşmak için çalışıp çabalama, dünyada kimseye mukadder olmasın, Doğruyu Allah daha iyi bilir.
Firavunun çalışıp çabalaması, Allah ihsanı olan muvaffakiyete ulaşmamıştı. Allah muvaffakiyet vermediği için de diktiği yırtılıp sökülüyordu.

3, 840-841

جهد فرعونی چو بی توفیق بود
هرچه او می‌دوخت آن تفتیق بود

از منجم بود در حکمش هزار
وز معبر نیز و ساحر بی‌شمار

Inasmuch as Pharaoh's toil was unblest (by God), whatsoever he would stitch, that (stitching) was (in effect an act of) ripping asunder.
He had a thousand astrologers at his beck, and also a countless multitude of dream-interpreters and magicians.

***

Firavunun çalışıp çabalaması, Allah ihsanı olan muvaffakiyete ulaşmamıştı. Allah muvaffakiyet vermediği için de diktiği yırtılıp sökülüyordu.
Hükmünde binlerce müneccim, binlerce düş yorucu, binlerce büyücü vardı.

از منجم بود در حکمش هزار
وز معبر نیز و ساحر بی‌شمار

مقدم موسی نمودندش بخواب
که کند فرعون و ملکش را خراب

He had a thousand astrologers at his beck, and also a countless multitude of dream-interpreters and magicians.
There was shown to him in a dream the coming of Moses, who would destroy Pharaoh and his kingdom.

***

Hükmünde binlerce müneccim, binlerce düş yorucu, binlerce büyücü vardı.
Firavuna rüyasında Musa'nın doğacığını, Firavun'u ve saltanatını mahvedeceğini göstermişlerdi.

3, 842-843

مقدم موسی نمودندش بخواب
که کند فرعون و ملکش را خراب

با معبر گفت و با اهل نجوم
چون بود دفع خیال و خواب شوم

There was shown to him in a dream the coming of Moses, who would destroy Pharaoh and his kingdom.
He said to the interpreters and astrologers, “How may (the fulfilment of) the ill-boding phantasm and dream be warded off?”

***

Firavuna rüyasında Musa’nın doğacığını, Firavun’u ve saltanatını mahvedeceğini göstermişlerdi.
Düş yorucularla müneccimlere “Bu hayâlin, bu kötü rüyanın delâlet ettiği şeyi nasıl defetmeli?” dedi.

3, 843-844

با معبر گفت و با اهل نجوم
چون بود دفع خیال و خواب شوم

جمله گفتندش که تدبیری کنیم
راه زادن را چو ره‌زن می‌زنیم

He said to the interpreters and astrologers, “How may (the fulfilment of) the ill-boding phantasm and dream be warded off?”
They all said to him, “We will contrive something, we will waylay the birth (of Moses), like brigands.”

***

Düş yorucularla müneccimlere “Bu hayâlin, bu kötü rüyanın delâlet ettiği şeyi nasıl defetmeli?” dedi.
Hepsi de dediler ki: “Bir tedbirde bulunalım, çocuğun doğmasına mâni olalım”

جمله گفتندش که تدبیری کنیم
راه زادن را چو ره‌زن می‌زنیم

تا رسید آن شب که مولد بود آن
رای این دیدند آن فرعونیان

They all said to him, “We will contrive something, we will waylay the birth (of Moses), like brigands.”
(They waited) till the night arrived on which the begetting (of Moses) took place; those Pharaoh's men deemed it advisable,

***

Hepsi de dediler ki: “Bir tedbirde bulunalım, çocuğun doğmasına mâni olalım”
Doğum gecesi gelince Firavun kulları şu tedbiri kabul ettiler, şunu münasip gördüler:

3, 845-846

تا رسید آن شب که مولد بود آن
رای این دیدند آن فرعونیان

که برون آرند آن روز از پگاه
سوی میدان بزم و تخت پادشاه

(They waited) till the night arrived on which the begetting (of Moses) took place; those Pharaoh's men deemed it advisable,
Early on that day, to bring forth the King's banquet and throne towards themaydán(public arena outside of the city),

***

Doğum gecesi gelince Firavun kulları şu tedbiri kabul ettiler, şunu münasip gördüler:
O gün İsrailoğullarını erkenden meydana, padişahın huzuruna götüreceklerdi.

که برون آرند آن روز از پگاه
سوی میدان بزم و تخت پادشاه

الصلا ای جمله اسرائیلیان
شاه می‌خواند شما را زان مکان

Early on that day, to bring forth the King's banquet and throne towards themaydán(public arena outside of the city),
(Proclaiming), “Welcome, O all ye Israelites! The King calls you from that place (where ye are),

***

O gün İsrailoğullarını erkenden meydana, padişahın huzuruna götüreceklerdi.
“Ey İsrail oğulları, haydin… Sizi padişah filân yerde huzuruna çağırıyor.

3, 847-848

الصلا ای جمله اسرائیلیان
شاه می‌خواند شما را زان مکان

تا شما را رو نماید بی نقاب
بر شما احسان کند بهر ثواب

(Proclaiming), “Welcome, O all ye Israelites! The King calls you from that place (where ye are),
That he may show unto you his face unveiled, and do kindness unto you forthe sake of the (Divine) recompense”;

***

“Ey İsrail oğulları, haydin… Sizi padişah filân yerde huzuruna çağırıyor.
Sizi örtüsüz, nikapsız yüzünü gösterecek, sevaba ermek üzere size ihsanlarda bulunacak” diye tellâllar bağıracaklardı.

3, 848-849

تا شما را رو نماید بی نقاب
بر شما احسان کند بهر ثواب

کان اسیران را بجز دوری نبود
دیدن فرعون دستوری نبود

That he may show unto you his face unveiled, and do kindness unto you forthe sake of the (Divine) recompense”;
For to those captives there was naught but farness (from Pharaoh's presence):the sight of Pharaoh was not permitted (to them).

***

Sizi örtüsüz, nikapsız yüzünü gösterecek, sevaba ermek üzere size ihsanlarda bulunacak” diye tellâllar bağıracaklardı.
Çünkü o esirler, Firavuna hiç yaklaşmazlardı, onu görmelerine izin yoktu.

3, 849-850

کان اسیران را بجز دوری نبود
دیدن فرعون دستوری نبود

گر فتادندی به ره در پیش او
بهر آن یاسه بخفتندی برو

For to those captives there was naught but farness (from Pharaoh's presence):the sight of Pharaoh was not permitted (to them).
If they fell in with him on the road, they would lie (flat) on their faces onaccount of the law.

***

Çünkü o esirler, Firavuna hiç yaklaşmazlardı, onu görmelerine izin yoktu.
Hatta yolda ona rastlasalar yüzükoyun yere kapanmaları emredilmişti.

گر فتادندی به ره در پیش او
بهر آن یاسه بخفتندی برو

یاسه این بد که نبیند هیچ اسیر
در گه و بیگه لقای آن امیر

If they fell in with him on the road, they would lie (flat) on their faces onaccount of the law.
The law was this: no captive in or out of season shall behold the countenanceof that Prince,

***

Hatta yolda ona rastlasalar yüzükoyun yere kapanmaları emredilmişti.
Kanun buydu: hiçbir esir, ister vakitli olsun, ister vakitsiz, o padişahın yüzünü göremeyecek.

یاسه این بد که نبیند هیچ اسیر
در گه و بیگه لقای آن امیر

بانگ چاووشان چو در ره بشنود
تا ببیند رو به دیواری کند

The law was this: no captive in or out of season shall behold the countenanceof that Prince,
And whenever on the road he hears the shout of the (royal) beadles, he shall turn his face towards a wall, that he may not see;

***

Kanun buydu: hiçbir esir, ister vakitli olsun, ister vakitsiz, o padişahın yüzünü göremeyecek.
Yolda çavuşların seslerini duydu mu, yüzünü görmemek için duvara dönecekti.

3, 852-853

بانگ چاووشان چو در ره بشنود
تا ببیند رو به دیواری کند

ور ببیند روی او مجرم بود
آنچ بتر بر سر او آن رود

And whenever on the road he hears the shout of the (royal) beadles, he shall turn his face towards a wall, that he may not see;
And if he see his face, he shall be guilty of a crime, and the worst punishmentshall befall him.

***

Yolda çavuşların seslerini duydu mu, yüzünü görmemek için duvara dönecekti.
Şayet yüzünü görürse mücrim sayılır, başına gelecek en kötü şeyler gelip çatardı.

3, 853-854

ور ببیند روی او مجرم بود
آنچ بتر بر سر او آن رود

بودشان حرص لقای ممتنع
چون حریصست آدمی فیما منع

And if he see his face, he shall be guilty of a crime, and the worst punishmentshall befall him.
They (the Israelites) had a greed for the inaccessible countenance, since Man isgreedy for that which has been forbidden.

***

Şayet yüzünü görürse mücrim sayılır, başına gelecek en kötü şeyler gelip çatardı.
Onlarda görmeleri men edilen o yüzü görmeyi pek isterlerdi. İnsan men edildiği şeye haristir derler.

بودشان حرص لقای ممتنع
چون حریصست آدمی فیما منع

ای اسیران سوی میدانگه روید
کز شهانشه دیدن و جودست امید

They (the Israelites) had a greed for the inaccessible countenance, since Man isgreedy for that which has been forbidden.
"O captives, go ye to the maydán, for there is hope (for you) of seeing (Pharaoh) and (experiencing) munificence from the King of kings."

***

Onlarda görmeleri men edilen o yüzü görmeyi pek isterlerdi. İnsan men edildiği şeye haristir derler.
(Tellâllar bağırdılar:) "Esirler, meydana doğru koşun. Umulur ki padişahlar padişahı, size yüzünü gösterecek. İhsanlarda bulunacak!"

ای اسیران سوی میدانگه روید
کز شهانشه دیدن و جودست امید

چون شنیدند مژده اسرائیلیان
تشنگان بودند و بس مشتاق آن

“O captives, go ye to the maydán, for there is hope (for you) of seeing (Pharaoh) and (experiencing) munificence from the King of kings.”
When the Israelites heard the glad news, they were thirsting and longingexceedingly for that (spectacle).

***

(Tellâllar bağırdılar:) “Esirler, meydana doğru koşun. Umulur ki padişahlar padişahı, size yüzünü gösterecek. İhsanlarda bulunacak!”
İsrailoğulları bu müjdeyi duyunca padişahın didarına susuz ve müştak olduklarından,

چون شنیدند مژده اسرائیلیان
تشنگان بودند و بس مشتاق آن

حیله را خوردند و آن سو تاختند
خویشتن را بهر جلوه ساختند

When the Israelites heard the glad news, they were thirsting and longingexceedingly for that (spectacle).
They swallowed the trick and hastened in that direction and made themselvesready for the (promised) unveiling.

***

İsrailoğulları bu müjdeyi duyunca padişahın didarına susuz ve müştak olduklarından,
Hileye inandılar. Süslenip püslenip o tarafa doğru koştular.

حیله را خوردند و آن سو تاختند
خویشتن را بهر جلوه ساختند

همچنان کاینجا مغول حیله‌دان
گفت می‌جویم کسی از مصریان

They swallowed the trick and hastened in that direction and made themselvesready for the (promised) unveiling.
(’Twas) even as (when) here the crafty Moghul said, “I am seeking a certain one of the Egyptians.

***

Hileye inandılar. Süslenip püslenip o tarafa doğru koştular.
Hani şunun gibi: Burada da hilekâr Moğollar, “Mısırlılardan birini arıyoruz.

3, 858-859

همچنان کاینجا مغول حیله‌دان
گفت می‌جویم کسی از مصریان

مصریان را جمع آرید این طرف
تا در آید آنک می‌باید بکف

(’Twas) even as (when) here the crafty Moghul said, “I am seeking a certain one of the Egyptians.
Bring the Egyptians together on this side, in order that he who is wanted may come to hand.”

***

Hani şunun gibi: Burada da hilekâr Moğollar, “Mısırlılardan birini arıyoruz.
Mısırlıları bu tarafa toplayın da aradığımızı ele geçirelim” derler.

3, 859-860

مصریان را جمع آرید این طرف
تا در آید آنک می‌باید بکف

هر که می‌آمد بگفتا نیست این
هین در آ خواجه در آن گوشه نشین

Bring the Egyptians together on this side, in order that he who is wanted may come to hand.”
Whenever any one came, he said, “’Tis not this one: oh, come in, sir, and sit in that corner,”

***

Mısırlıları bu tarafa toplayın da aradığımızı ele geçirelim” derler.
Kim gelirse “ hayır bu değil. Sen geç oracıkta otur” derler de,

3, 860-861

هر که می‌آمد بگفتا نیست این
هین در آ خواجه در آن گوشه نشین

تا بدین شیوه همه جمع آمدند
گردن ایشان بدین حیلت زدند

Whenever any one came, he said, "'Tis not this one: oh, come in, sir, and sit in that corner,"
Till in this fashion they all were assembled, and they (the Moghuls) beheaded them by means of this trick.

***

Kim gelirse " hayır bu değil. Sen geç oracıkta otur" derler de,
Bu suretle herkes derlenip toparlandı mı bu hileyle hepsinin boynunu vururlar.

3, 861-862

تا بدین شیوه همه جمع آمدند
گردن ایشان بدین حیلت زدند

شومی آنک سوی بانگ نماز
داعی الله را نبردندی نیاز

Till in this fashion they all were assembled, and they (the Moghuls) beheaded them by means of this trick.
(Through) the ill-starredness (which they incurred in consequence) of the fact that they would not obey God's summoner (and turn submissively) towards the call to prayer,

***

Bu suretle herkes derlenip toparlandı mı bu hileyle hepsinin boynunu vururlar.
Onlar, ezan sesi duyunca Allah davetçisine uymazlardı ya... Onun şomluğu yüzünden.

3, 862-863

شومی آنک سوی بانگ نماز
داعی الله را نبردندی نیاز

دعوت مکارشان اندر کشید
الحذر از مکر شیطان ای رشید

(Through) the ill-starredness (which they incurred in consequence) of the fact that they would not obey God's summoner (and turn submissively) towards the call to prayer,
The invitation of the deceiver inveigled them. O righteous man, beware of the deceit of the Devil!

***

Onlar, ezan sesi duyunca Allah davetçisine uymazlardı ya... Onun şomluğu yüzünden.
Hilekâr Moğolların daveti, onları ölüme kadar çekti, sürdü. Akıllı kişi, sakın Şeytan'ın hilesinden!

3, 863-864

دعوت مکارشان اندر کشید
الحذر از مکر شیطان ای رشید

بانگ درویشان و محتاجان بنوش
تا نگیرد بانگ محتالیت گوش

The invitation of the deceiver inveigled them. O righteous man, beware of the deceit of the Devil!
Hearken to the cry of the poor and needy, lest thine ear receive (with approval) the cry of a cunning rogue.

***

Hilekâr Moğolların daveti, onları ölüme kadar çekti, sürdü. Akıllı kişi, sakın Şeytan’ın hilesinden!
Yoksulların, muhtaçların seslerini içesiye duy da hilebaz kişinin sesi, kulağını tutup çekmesin!

3, 864-865

بانگ درویشان و محتاجان بنوش
تا نگیرد بانگ محتالیت گوش

گر گدایان طامع‌اند و زشت‌خو
در شکم‌خواران تو صاحب‌دل بجو

Hearken to the cry of the poor and needy, lest thine ear receive (with approval) the cry of a cunning rogue. (Even) if the beggars (dervishes) are covetous and depraved, (yet) seek the man of heart (the spiritual man) amongst the gluttons.

***

Yoksulların, muhtaçların seslerini içesiye duy da hilebaz kişinin sesi, kulağını tutup çekmesin!
Yoksullar, tamahkâr ve kötü huylu adamlarsa bile sen yine gönül sahibini onların içinde ara!

3, 865-866

گر گدایان طامع‌اند و زشت‌خو
در شکم‌خواران تو صاحب‌دل بجو

در تگ دریا گهر با سنگهاست
فخرها اندر میان ننگهاست

(Even) if the beggars (dervishes) are covetous and depraved, (yet) seek the man of heart (the spiritual man) amongst the gluttons.
At the bottom of the sea there are pearls (mingled) with pebbles: glories are (to be found) amidst shames.

***

Yoksullar, tamahkâr ve kötü huylu adamlarsa bile sen yine gönül sahibini onların içinde ara!
Denizin dibinde inciler, taşlarla karışık olarak bulunur. Övülecek şeyler, ayıplar, kusurlar arasında olur.

3, 866-867

در تگ دریا گهر با سنگهاست
فخرها اندر میان ننگهاست

پس بجوشیدند اسرائیلیان
از پگه تا جانب میدان دوان

At the bottom of the sea there are pearls (mingled) with pebbles: glories are (to be found) amidst shames.
The Israelites, then, bestirred themselves mightily, running betimes towards the maydán.

***

Denizin dibinde inciler, taşlarla karışık olarak bulunur. Övülecek şeyler, ayıplar, kusurlar arasında olur.
İsrailoğulları coşarak erkenden meydana doğru koştular.

پس بجوشیدند اسرائیلیان
از پگه تا جانب میدان دوان

چون بحیلتشان به میدان برد او
روی خود ننمودشان بس تازه‌رو

The Israelites, then, bestirred themselves mightily, running betimes towards the maydán.
When he (Pharaoh) by cunning had brought them into the maydán, he displayed his face to them, looking very fresh (cheerful and gay).

***

İsrailoğulları coşarak erkenden meydana doğru koştular.
Firavun bu hileyle onları meydana götürünce güzelim yüzünü onlara gösterdi.

چون بحیلتشان به میدان برد او
روی خود ننمودشان بس تازه‌رو

کرد دلداری و بخششها بداد
هم عطا هم وعده‌ها کرد آن قباد

When he (Pharaoh) by cunning had brought them into the maydán, he displayed his face to them, looking very fresh (cheerful and gay).
He showed fondness and gave presents: that Emperor bestowed both gifts and promises.

***

Firavun bu hileyle onları meydana götürünce güzelim yüzünü onlara gösterdi.
Gönüllerini aldı, ihsanlarda bulundu, vaatler etti.

کرد دلداری و بخششها بداد
هم عطا هم وعده‌ها کرد آن قباد

بعد از آن گفت از برای جانتان
جمله در میدان بخسپید امشبان

He showed fondness and gave presents: that Emperor bestowed both gifts and promises.
After that, he said: “For your lives' sake, do ye all sleep in the maydán tonight!”

***

Gönüllerini aldı, ihsanlarda bulundu, vaatler etti.
Ondan sonrada “ Canınız için ne olur. Bu akşam hepiniz bu meydan da kalın, burada yatın uyuyun” dedi.

بعد از آن گفت از برای جانتان
جمله در میدان بخسپید امشبان

پاسخش دادند که خدمت کنیم
گر تو خواهی یک مه اینجا ساکنیم

After that, he said: “For your lives' sake, do ye all sleep in the maydán tonight!”
They answered him, saying, “We will do service (to thee): if thou desire, we will dwell here a month.”

***

Ondan sonrada “ Canınız için ne olur. Bu akşam hepiniz bu meydan da kalın, burada yatın uyuyun” dedi.
Cevap vererek dediler ki, “Sana kulluk eder, sözünü dinler hatta dilersen burada bir ay otururuz”

3, 871-872

پاسخش دادند که خدمت کنیم
گر تو خواهی یک مه اینجا ساکنیم

شه شبانگه باز آمد شادمان
کامشبان حملست و دورند از زنان

They answered him, saying, “We will do service (to thee): if thou desire, we will dwell here a month.”
At nightfall the King came back (to the city), rejoicing and saying (to himself), “The conception is to-night, and they are far from their wives.”

***

Cevap vererek dediler ki, “Sana kulluk eder, sözünü dinler hatta dilersen burada bir ay otururuz”
Firavunun, geceleyin “Bu gece doğum gecesi, fakat hepside karılarından ayrı” diye sevinerek geri döndü.

3, 872-873

شه شبانگه باز آمد شادمان
کامشبان حملست و دورند از زنان

خازنش عمران هم اندر خدمتش
هم به شهر آمد قرین صحبتش

At nightfall the King came back (to the city), rejoicing and saying (to himself), “The conception is to-night, and they are far from their wives.”
‘Imrán, his treasurer, also came to the city in attendance upon him as his companion.

***

Firavunun, geceleyin “Bu gece doğum gecesi, fakat hepside karılarından ayrı” diye sevinerek geri döndü.
Haznedarı İmran da yanındaydı. Onunla konuşa konuşa şehre geldi.

3, 873-874

خازنش عمران هم اندر خدمتش
هم به شهر آمد قرین صحبتش

گفت ای عمران برین در خسپ تو
هین مرو سوی زن و صحبت مجو

‘Imrán, his treasurer, also came to the city in attendance upon him as his companion.
He said, “O ‘Imrán, do thou sleep at this door. Beware! go not to thy wife or seek to lie with her.”

***

Haznedarı İmran da yanındaydı. Onunla konuşa konuşa şehre geldi.
Ona, “İmran, bu gece sen de burada yat, karının yanına gitme onunla buluşma” dedi.

گفت ای عمران برین در خسپ تو
هین مرو سوی زن و صحبت مجو

گفت خسپم هم برین درگاه تو
هیچ نندیشم بجز دلخواه تو

He said, “O ‘Imrán, do thou sleep at this door. Beware! go not to thy wife or seek to lie with her.”
He replied, “I will sleep at this portal of thine; I will think of naught but thy pleasure.”

***

Ona, “İmran, bu gece sen de burada yat, karının yanına gitme onunla buluşma” dedi.
İmran, “Peki, burada yatarım, senin gönlünün istediği şeyden başka bir şey düşünmem bile” dedi.

گفت خسپم هم برین درگاه تو
هیچ نندیشم بجز دلخواه تو

بود عمران هم ز اسرائیلیان
لیک مر فرعون را دل بود و جان

He replied, “I will sleep at this portal of thine; I will think of naught but thy pleasure.”
‘Imrán, too, was one of the Israelites, but he was (dear as) heart and soul to Pharaoh.

***

İmran, “Peki, burada yatarım, senin gönlünün istediği şeyden başka bir şey düşünmem bile” dedi.
İmran da İsrail oğullarındandı. Fakat Firavuna âdeta gönüllü, candı.

3, 876-877

بود عمران هم ز اسرائیلیان
لیک مر فرعون را دل بود و جان

کی گمان بردی که او عصیان کند
آنک خوف جان فرعون آن کند

‘Imrán, too, was one of the Israelites, but he was (dear as) heart and soul to Pharaoh.
How should he (Pharaoh) have thought that he (‘Imrán) would disobey (Pharaoh's orders) and do that which (was) the dread of Pharaoh's soul?

***

İmran da İsrail oğullarındandı. Fakat Firavuna âdeta gönüllü, candı.
Firavun, onun isyan edeceğini, gönlünü korktuğu şeyi yapacağını nereden aklına getirecekti?

کی گمان بردی که او عصیان کند
آنک خوف جان فرعون آن کند

شب برفت و او بر آن درگاه خفت
نیم‌شب آمد پی دیدنش جفت

How should he (Pharaoh) have thought that he (‘Imrán) would disobey (Pharaoh's orders) and do that which (was) the dread of Pharaoh's soul?
The King departed, and he (‘Imrán) slept at the door; at midnight his wife came to see him.

***

Firavun, onun isyan edeceğini, gönlünü korktuğu şeyi yapacağını nereden aklına getirecekti?
Firavun gitti, İmran da orada yatıp uyudu. Gece yarısından sonra karısı, onu görmeye geldi.

شب برفت و او بر آن درگاه خفت
نیمشب آمد پی دیدنش جفت

زن برو افتاد و بوسید آن لبش
بر جهانیدش ز خواب اندر شبش

The King departed, and he (‘Imrán) slept at the door; at midnight his wife came to see him.
The wife fell upon him and kissed his lips: she roused him from his slumber in the night.

***

Firavun gitti, İmran da orada yatıp uyudu. Gece yarısından sonra karısı, onu görmeye geldi.
Üstüne kapanıp dudaklarından öpmeye koyuldu. Gece yarısı, onu uykudan uyandırdı.

3, 879-880

زن برو افتاد و بوسید آن لبش
بر جهانیدش ز خواب اندر شبش

گشت بیدار او و زن را دید خوش
بوسه باران کرده از لب بر لبش

The wife fell upon him and kissed his lips: she roused him from his slumber in the night.
He awoke and saw that his wife was fair and that she rained kisses from her lips upon his.

***

Üstüne kapanıp dudaklarından öpmeye koyuldu. Gece yarısı, onu uykudan uyandırdı.
İmran uyanıp karısını gördü. Kadın, hoşuna gitti, dudak dudağa öpüşmeye başladılar.

گشت بیدار او و زن را دید خوش
بوسه باران کرده از لب بر لبش

گفت عمران این زمان چون آمدی
گفت از شوق و قضای ایزدی

He awoke and saw that his wife was fair and that she rained kisses from her lips upon his.
‘Imrán said, “How didst thou come at this time?” She said, “From desire (of thee) and from the Divine ordinance.”

***

İmran uyanıp karısını gördü. Kadın, hoşuna gitti, dudak dudağa öpüşmeye başladılar.
İmran, “Bu zamanda nasıl geldin?” dedi. Kadın “Sana iştiyakımdan. Allah’ın kaza ve kaderi bu” diye cevap verdi.

گفت عمران این زمان چون آمدی
گفت از شوق و قضای ایزدی

در کشیدش در کنار از مهر مرد
بر نیامد با خود آن دم در نبرد

'Imrán said, "How didst thou come at this time?" She said, "From desire (of thee) and from the Divine ordinance."
The man drew her lovingly into his arms; at that moment he did not rise to (did not engage in) battle with himself.

***

İmran, "Bu zamanda nasıl geldin?" dedi. Kadın "Sana iştiyakımdan. Allah'ın kaza ve kaderi bu" diye cevap verdi.
İmran, karısını sevgiyle kucakladı kendini tutamadı.

در کشیدش در کنار از مهر مرد
بر نیامد با خود آن دم در نبرد

جفت شد با او امانت را سپرد
پس بگفت ای زن نه این کاریست خرد

The man drew her lovingly into his arms; at that moment he did not rise to (did not engage in) battle with himself.
Concubuit cum ea et depositum (semen) tradidit; then he said, "O wife, this is not a small matter.

***

İmran, karısını sevgiyle kucakladı kendini tutamadı.
Onunla buluştu ve emaneti ona verdi. Sonrada dedi ki: "Kadın, bu küçük bir iş değil!"

3, 883-884

جفت شد با او امانت را سپرد
پس بگفت ای زن نه این کاریست خرد

آهنی بر سنگ زد زاد آتشی
آتشی از شاه و ملکش کین‌کشی

Concubuit cum ea et depositum (semen) tradidit; then he said, “O wife, this is not a small matter.
A steel struck upon the stone, and a fire was born—a fire that shall take vengeance on the King and his empire.

***

Onunla buluştu ve emaneti ona verdi. Sonrada dedi ki: “Kadın, bu küçük bir iş değil!”
Demir taşa çalındı, bir ateştir sıçradı. Hem de öyle bir ateş ki padişahtan da saltanatından öç alıcı, padişaha da, saltanatına da kin güdücü bir ateş.

3, 884-885

آهنی بر سنگ زد زاد آتشی
آتشی از شاه و ملکش کین‌کشی

من چو ابرم تو زمین موسی نبات
حق شه شطرنج و ما ماتیم مات

A steel struck upon the stone, and a fire was born—a fire that shall take vengeance on the King and his empire.
I am as the cloud, thou the earth, and Moses the plant. God is (as) the king on the chessboard, and we are checkmated, checkmated.

***

Demir taşa çalındı, bir ateştir sıçradı. Hem de öyle bir ateş ki padişahtan da saltanatından öç alıcı, padişaha da, saltanatına da kin güdücü bir ateş.
Ben buluta benziyorum sen yersin Musa’da nebat. Allah, satranç oyununda şahı sürüyor, bir yutulduk mu yutulduk!

3, 885-886

من چو ابرم تو زمین موسی نبات
حق شه شطرنج و ما ماتیم مات

مات و برد از شاه می‌دان ای عروس
آن مدان از ما مکن بر ما فسوس

I am as the cloud, thou the earth, and Moses the plant. God is (as) the king on the chessboard, and we are checkmated, checkmated.
Deem (both) checkmate and victory (to proceed) from the King, O spouse: do not deem them to be from us, do not jeer at us.

***

Ben buluta benziyorum sen yersin Musa’da nebat. Allah, satranç oyununda şahı sürüyor, bir yutulduk mu yutulduk!
Hanım, yutulmayı da hakikî padişah olan Allah’tan bil, yutmayı da. O işi bizden bilip bize hayıflanma!

3, 886-887

مات و برد از شاه می‌دان ای عروس
آن مدان از ما مکن بر ما فسوس

آنچ این فرعون می‌ترسد ازو
هست شد این دم که گشتم جفت تو

Deem (both) checkmate and victory (to proceed) from the King, O spouse: do not deem them to be from us, do not jeer at us.
That of which this Pharaoh is afraid came into being at the moment when I lay with thee.

***

Hanım, yutulmayı da hakikî padişah olan Allah'tan bil, yutmayı da. O işi bizden bilip bize hayıflanma!
Firavunun korktuğu şey yok mu? Seninle buluştum, meydana geldi işte!

3, 887-888

آنچ این فرعون می‌ترسد ازو
هست شد این دم که گشتم جفت تو

وا مگردان هیچ ازینها دم مزن
تا نیاید بر من و تو صد حزن

That of which this Pharaoh is afraid came into being at the moment when I lay with thee.
Do not reveal aught of these things, do not breathe a word, lest there come upon me and thee a hundred sorrows.

***

Firavunun korktuğu şey yok mu? Seninle buluştum, meydana geldi işte!
Sakın bunu kimseye söyleme, gizle de bana da yüzlerce türlü gam, gussa gelmesin, sana da.

وا مگردان هیچ ازینها دم مزن
تا نیاید بر من و تو صد حزن

عاقبت پیدا شود آثار این
چون علامتها رسید ای نازنین

Do not reveal aught of these things, do not breathe a word, lest there come upon me and thee a hundred sorrows.
In the end the effects of this will be made manifest, forasmuch as the signs have (already) appeared, O beloved.”

***

Sakın bunu kimseye söyleme, gizle de bana da yüzlerce türlü gam, gussa gelmesin, sana da.
Sonucu, bunun eserlerini meydana çıkar çünkü nazeninin, alâmetleri belirdi!”

3, 889-890

عاقبت پیدا شود آثار این
چون علامتها رسید ای نازنین

در زمان از سوی میدان نعره‌ها
می‌رسید از خلق و پر می‌شد هوا

In the end the effects of this will be made manifest, forasmuch as the signs have (already) appeared, O beloved.”
Forthwith from the direction of the maydán loud cries were (heard) coming from the people, and the air was filled (with noise).

***

Sonucu, bunun eserlerini meydana çıkar çünkü nazeninin, alâmetleri belirdi!”
Tam o sırada meydandaki halktan naralar duyulmaya, yer, gök naralarla dolmaya başladı.

در زمان از سوی میدان نعره‌ها
می‌رسید از خلق و پر می‌شد هوا

شاه از آن هیبت برون جست آن زمان
پابرهنه کین چه غلغلهاست هان

Forthwith from the direction of the maydán loud cries were (heard) coming from the people, and the air was filled (with noise).
Thereupon the King, in terror, sprang forth bare-footed (from his chamber), saying, “Hark, what are these tumults?

***

Tam o sırada meydandaki halktan naralar duyulmaya, yer, gök naralarla dolmaya başladı.
Firavun, bu naralardan korkup sıçradı, gürültünün ne olduğunu anlamak için yalınayak koştu.

3, 891-892

شاه از آن هیبت برون جست آن زمان
پابرهنه کین چه غلغلهاست هان

از سوی میدان چه بانگست و غریو
کز نهیبش می‌رمد جنی و دیو

Thereupon the King, in terror, sprang forth bare-footed (from his chamber), saying, “Hark, what are these tumults? What is the noise and uproar from the direction of the maydán, in fear whereof genie and demon are fleeing in dismay?”

***

Firavun, bu naralardan korkup sıçradı, gürültünün ne olduğunu anlamak için yalınayak koştu.
Meydandan gelen ve dehşetinden cinleri, perileri bile korkutan bu nâralar, bu gürültüler nedir anlamak istiyordu.

3, 892-893

از سوی میدان چه بانگست و غریو
کز نهیبش می‌رمد جنی و دیو

گفت عمران شاه ما را عمر باد
قوم اسرائیلیانند از تو شاد

What is the noise and uproar from the direction of the maydán, in fear whereof genie and demon are fleeing in dismay?"
'Imrán said, "May our King live (long)! The people of Israel are rejoicing on account of thee.

***

Meydandan gelen ve dehşetinden cinleri, perileri bile korkutan bu nâralar, bu gürültüler nedir anlamak istiyordu.
İmran, " Padişahımızın ömrü uzun olsun... İsrailoğulları, lütfundan neşeleniyorlar.

گفت عمران شاه ما را عمر باد
قوم اسرائیلیانند از تو شاد

از عطای شاه شادی می‌کنند
رقص می‌آرند و کفها می‌زنند

'Imrán said, "May our King live (long)! The people of Israel are rejoicing on account of thee.
Because of the bounty of the King they are making merry and dancing and clapping their hands."

***

İmran, " Padişahımızın ömrü uzun olsun... İsrailoğulları, lütfundan neşeleniyorlar.
İhsanlarına seviniyorlar, oynuyorlar, ellerini çırpıyorlar "dedi.

3, 894-895

از عطای شاه شادی می‌کنند
رقص می‌آرند و کفها می‌زنند

گفت باشد کین بود اما ولیک
وهم و اندیشه مرا پر کرد نیک

Because of the bounty of the King they are making merry and dancing and clapping their hands.”
He (Pharaoh) said, “Maybe it is this, but it makes me very suspicious and anxious.

***

İhsanlarına seviniyorlar, oynuyorlar, ellerini çırpıyorlar “dedi.
Firavun dedi ki” Olabilir. Fakat beni adamakıllı bir vehim, bir endişedir kapladı.

گفت باشد کین بود اما ولیک
وهم و اندیشه مرا پر کرد نیک

این صدا جان مرا تغییر کرد
از غم و اندوه تلخم پیر کرد

He (Pharaoh) said, “Maybe it is this, but it makes me very suspicious and anxious.
This sound hath marred my soul and aged me with bitter pain and grief.”

***

Firavun dedi ki” Olabilir. Fakat beni adamakıllı bir vehim, bir endişedir kapladı.
Bu gürültü, asabımı bozdu. Bu acı dertle, kederle âdeta beni kocattı.”

3, 896-897

این صدا جان مرا تغییر کرد
از غم و اندوه تلخم پیر کرد

پیش می‌آمد سپس می‌رفت شه
جمله شب او همچو حامل وقت زه

This sound hath marred my soul and aged me with bitter pain and grief."
The King was pacing to and fro, all night he was even as a woman in the hour of childbirth.

***

Bu gürültü, asabımı bozdu. Bu acı dertle, kederle âdeta beni kocattı."
Padişah, bütün gece ağrısı tutmuş gebe kadın gibi bir yandan bir yana gidip geliyor.

3, 897-898

پیش می‌آمد سپس می‌رفت شه
جمله شب او همچو حامل وقت زه

هر زمان می‌گفت ای عمران مرا
سخت از جا برده است این نعره‌ها

The King was pacing to and fro, all night he was even as a woman in the hour of childbirth.
Every moment he would say, “O ‘Imrán, these clamours have upset me mightily.”

***

Padişah, bütün gece ağrısı tutmuş gebe kadın gibi bir yandan bir yana gidip geliyor.
Her an “İmran, bu nâralar, beni dehşetle yerimden sıçrattı” diyordu.

3, 898-899

هر زمان می‌گفت ای عمران مرا
سخت از جا برده است این نعره‌ها

زهره نه عمران مسکین را که تا
باز گوید اختلاط جفت را

Every moment he would say, “O ‘Imrán, these clamours have upset me mightily.”
Poor ‘Imrán had not the courage to relate his intercourse with his wife,

***

Her an “İmran, bu nâralar, beni dehşetle yerimden sıçrattı” diyordu.
Zavallı İmran’ın kudreti yoktu ki karısıyla buluştuğunu söylesin.

3, 899-900

زهره نه عمران مسکین را که تا
باز گوید اختلاط جفت را

که زن عمران به عمران در خزید
تا که شد استاره‌ی موسی پدید

Poor ‘Imrán had not the courage to relate his intercourse with his wife,
How the wife of ‘Imrán had stolen to his side, so that the star of Moses appeared.

***

Zavallı İmran’ın kudreti yoktu ki karısıyla buluştuğunu söylesin.
Karısı gebe kalınca gökte Musa’nın yıldızının belirdiğini anlatsın.

که زن عمران به عمران در خزید
تا که شد استاره‌ی موسی پدید

هر پیمبر که در آید در رحم
نجم او بر چرخ گردد منتجم

How the wife of ‘Imrán had stolen to his side, so that the star of Moses appeared.
Whenever any prophet enters into the womb, his star becomes conspicuous in the sky.

***

Karısı gebe kalınca gökte Musa’nın yıldızının belirdiğini anlatsın.
Her peygamber, ana rahmine düşünce yıldızı da gökte zuhur eder, parlamaya başlar.

3, 901-902

هر پیمبر که در آید در رحم
نجم او بر چرخ گردد منتجم

بر فلک پیدا شد آن استاره‌اش
کوری فرعون و مکر و چاره‌اش

Whenever any prophet enters into the womb, his star becomes conspicuous in the sky.
His star appeared in the sky, to the confusion of Pharaoh and his plots and devices.

***

Her peygamber, ana rahmine düşünce yıldızı da gökte zuhur eder, parlamaya başlar.
Kör Firavunun hilelerine, tedbirlerine rağmen gökyüzünde Musa’nın yıldızı belirdi.

3, 902-903

بر فلک پیدا شد آن استاره‌اش
کوری فرعون و مکر و چاره‌اش

روز شد گفتش که ای عمران برو
واقف آن غلغل و آن بانگ شو

His star appeared in the sky, to the confusion of Pharaoh and his plots and devices.
Day broke: he (Pharaoh) said to him (‘Imrán), “O ‘Imrán, go, inform thyself concerning that uproar and noise.”

***

Kör Firavunun hilelerine, tedbirlerine rağmen gökyüzünde Musa’nın yıldızı belirdi.
Sabah olunca İmran’a “Git de o gürültünün, o patırtının ne olduğunu anla” dedi.

3, 903-904

روز شد گفتش که ای عمران برو
واقف آن غلغل و آن بانگ شو

راند عمران جانب میدان و گفت
این چه غلغل بود شاهنشه نخفت

Day broke: he (Pharaoh) said to him (‘Imrán), “O ‘Imrán, go, inform thyself concerning that uproar and noise.”
‘Imrán rode to the maydán and said, “What uproar was this? The King of kings has not slept.”

***

Sabah olunca İmran’a “Git de o gürültünün, o patırtının ne olduğunu anla” dedi.
İmran, meydana koşup “Bu ne gürültüydü? Padişahlar padişahı uyuyamadı” deyince,

3, 904-905

راند عمران جانب میدان و گفت
این چه غلغل بود شاهنشه نخفت

هر منجم سر برهنه جامه‌پاک
همچو اصحاب عزا بوسیده خاک

‘Imrán rode to the maydán and said, “What uproar was this? The King of kings has not slept.”
Every astrologer, with head bare and garment rent, kissed the earth (before him), like mourners.

***

İmran, meydana koşup “Bu ne gürültüydü? Padişahlar padişahı uyuyamadı” deyince,
Her müneccim, yaslılar gibi başı açık, yeni yakası yırtık bir halde toprağı öptü.

3, 905-906

هر منجم سر برهنه جامه‌پاک
همچو اصحاب عزا بوسیده خاک

همچو اصحاب عزا آوازشان
بد گرفته از فغان و سازشان

Every astrologer, with head bare and garment rent, kissed the earth (before him), like mourners.
Their voices were choked with lamentation, like mourners, and their guise (dishevelled).

***

Her müneccim, yaslılar gibi başı açık, yeni yakası yırtık bir halde toprağı öptü.
Yaslılar gibi sesleri ses veriyor, feryatları ortalığı dolduruyordu.

3, 906-907

همچو اصحاب عزا آوازشان
بد گرفته از فغان و سازشان

ریش و مو بر کنده رو بدریدگان
خاک بر سر کرده خون‌پر دیدگان

Their voices were choked with lamentation, like mourners, and their guise (dishevelled).
They had plucked out their beards and hair; their faces were torn; they had cast earth on their heads, and their eyes were filled with blood.

***

Yaslılar gibi sesleri ses veriyor, feryatları ortalığı dolduruyordu.
Saçlarını, sakallarını yolup, yüzlerine vuruyorlar, gözleri kanlı yaşlarla doluyordu.

ریش و مو بر کنده رو بدریدگان
خاک بر سر کرده خون‌پر دیدگان

گفت خیرست این چه آشوبست و حال
بد نشانی می‌دهد منحوس سال

They had plucked out their beards and hair; their faces were torn; they had cast earth on their heads, and their eyes were filled with blood.
He (ʿImrán) said, "Is it well (with you)? What is this perturbation and emotion? Does the unlucky year give an evil sign?"

***

Saçlarını, sakallarını yolup, yüzlerine vuruyorlar, gözleri kanlı yaşlarla doluyordu.
İmran "Hayrola. Bu ne feryat, bu ne hâl? Bu yomsuz yıl, kötü alâmetler mi gösteriyor yoksa?" dedi.

گفت خیرست این چه آشوبست و حال
بد نشانی می‌دهد منحوس سال

عذر آوردند و گفتند ای امیر
کرد ما را دست تقدیرش اسیر

He (‘Imrán) said, “Is it well (with you)? What is this perturbation and emotion? Does the unlucky year give an evil sign?”
They offered excuses and said, “O Amír, the hand of His predestination hath made us captive.

***

İmran “Hayrola. Bu ne feryat, bu ne hâl? Bu yomsuz yıl, kötü alâmetler mi gösteriyor yoksa?” dedi.
Özürler serdederek dediler ki: “Emîr Allah’ın kaza ve kaderi bizi esir etti.

3, 909-910

عذر آوردند و گفتند ای امیر
کرد ما را دست تقدیرش اسیر

این همه کردیم و دولت تیره شد
دشمن شه هست گشت و چیره شد

They offered excuses and said, “O Amír, the hand of His predestination hath made us captive.
We have done all this, and (now) Fortune is darkened: the King's enemy has come into being and has prevailed.

***

Özürler serdederek dediler ki: “Emîr Allah’ın kaza ve kaderi bizi esir etti.
Her çareye başvurduk, fakat padişahın devleti karardı, düşmanı dünyaya geldi, galip oldu.

3, 910-911

این همه کردیم و دولت تیره شد
دشمن شه هست گشت و چیره شد

شب ستاره‌ی آن پسر آمد عیان
کوری ما بر جبین آسمان

We have done all this, and (now) Fortune is darkened: the King's enemy has come into being and has prevailed.
During the night the star of that boy became clearly visible, to our confusion, on the front of heaven.

***

Her çareye başvurduk, fakat padişahın devleti karardı, düşmanı dünyaya geldi, galip oldu.
Geceleyin gökyüzünde o çocuğun yıldızı göründü, bizi kör etti.

3, 911-912

شب ستاره‌ی آن پسر آمد عیان
کوری ما بر جبین آسمان

زد ستاره‌ی آن پیمبر بر سما
ما ستاره‌بار گشتیم از بکا

During the night the star of that boy became clearly visible, to our confusion, on the front of heaven.
The star of that prophet shot up in the sky: we, from weeping, began to shed stars (glistening tears)."

***

Geceleyin gökyüzünde o çocuğun yıldızı göründü, bizi kör etti.
O Peygamber'in yıldızı gökte yüceldi, biz de ağlamaya, yıldızlar gibi gözyaşları dökmeye başladık."

زد ستاره‌ی آن پیمبر بر سما
ما ستاره‌بار گشتیم از بکا

با دل خوش شاد عمران وز نفاق
دست بر سر می‌بزد کاه الفراق

The star of that prophet shot up in the sky: we, from weeping, began to shed stars (glistening tears)."
'Imrán, with a right glad heart and from hypocrisy, was beating his hands on his head and crying, "Alas, all is lost."

***

O Peygamber'in yıldızı gökte yüceldi, biz de ağlamaya, yıldızlar gibi gözyaşları dökmeye başladık."
İmran, içinden sevindi, fakat zahiren "Eyvahlar olsun!" diye elini başına vurup,

با دل خوش شاد عمران وز نفاق
دست بر سر می‌بزد کاه الفراق

کرد عمران خویش پر خشم و ترش
رفت چون دیوانگان بی عقل و هش

‘Imrán, with a right glad heart and from hypocrisy, was beating his hands on his head and crying, “Alas, all is lost.”
‘Imrán feigned to be wrathful and grim, he went (amongst them) senseless and witless, like madmen.

***

İmran, içinden sevindi, fakat zahiren “Eyvahlar olsun!” diye elini başına vurup,
Kızgın suratı asık bir halde deliller gibi akılsız.

کرد عمران خویش پر خشم و ترش
رفت چون دیوانگان بی عقل و هش

خویشتن را اعجمی کرد و براند
گفته‌های بس خشن بر جمع خواند

‘Imrán feigned to be wrathful and grim, he went (amongst them) senseless and witless, like madmen.
He feigned to be ignorant and pushed forward and addressed to the company (of astrologers) words exceeding rough.

***

Kızgın suratı asık bir halde deliller gibi akılsız.
Ve güya kendini bilmez bir halde müneccimlerin üstüne yürüyüp onlara bir hayli ağır sözler söyledi.

خویشتن را اعجمی کرد و براند
گفته‌های بس خشن بر جمع خواند

خویشتن را ترش و غمگین ساخت او
نردهای بازگونه باخت او

He feigned to be ignorant and pushed forward and addressed to the company (of astrologers) words exceeding rough.
He made himself out to be bitterly annoyed and grieved, he played (with) reversed dice.

***

Ve güya kendini bilmez bir halde müneccimlerin üstüne yürüyüp onlara bir hayli ağır sözler söyledi.
Kendini meyus ve mahzun göstererek sevincini gizliyor, onlara oyun oynuyordu.

خویشتن را ترش و غمگین ساخت او
نردهای بازگونه باخت او

گفتشان شاه مرا بفریفتید
از خیانت وز طمع نشکیفتید

He made himself out to be bitterly annoyed and grieved, he played (with) reversed dice.
He said to them, "Ye have deceived my King, ye have not refrained from treachery and covetousness.

***

Kendini meyus ve mahzun göstererek sevincini gizliyor, onlara oyun oynuyordu.
"Padişahımızı aldattınız, hıyanetten, tamahtan vazgeçmediniz.

3, 917-918

گفتشان شاه مرا بفریفتید
از خیانت وز طمع نشکیفتید

سوی میدان شاه را انگیختید
آب روی شاه ما را ریختید

He said to them, “Ye have deceived my King, ye have not refrained from treachery and covetousness.
Ye roused the King (to go) towards the maydán, ye let our King's honour go to waste.

***

“Padişahımızı aldattınız, hıyanetten, tamahtan vazgeçmediniz.
Onu bu meydana kadar sürükleyip yüzünün suyunu döktünüz, şerefini hiçe saydınız.

3, 918-919

سوی میدان شاه را انگیختید
آب روی شاه ما را ریختید

دست بر سینه زدیت اندر ضمان
شاه را ما فارغ آریم از غمان

Ye roused the King (to go) towards the maydán, ye let our King's honour go to waste.
Ye put your hands on your breasts in warrant, saying, ‘We will set the King free from cares.’”

***

Onu bu meydana kadar sürükleyip yüzünün suyunu döktünüz, şerefini hiçe saydınız.
Ellerinizi, göğüslerinize koyup padişahı dertlerden kurtaracağız diye vaatlerde bulundunuz” dedi.

دست بر سینه زدیت اندر ضمان
شاه را ما فارغ آریم از غمان

شاه هم بشنید و گفت ای خاینان
من بر آویزم شما را بی امان

Ye put your hands on your breasts in warrant, saying, ‘We will set the King free from cares.’”
The King too heard (how the astrologers excused themselves) and said, “O traitors, I will hang you up without quarter.

***

Ellerinizi, göğüslerinize koyup padişahı dertlerden kurtaracağız diye vaatlerde bulundunuz” dedi.
Padişah da bunu duyunca “Hainler, dedi, ben de sizi asayım da görün.

شاه هم بشنید و گفت ای خاینان
من بر آویزم شما را بی امان

خویش را در مضحکه انداختم
مالها با دشمنان در باختم

The King too heard (how the astrologers excused themselves) and said, "O traitors, I will hang you up without quarter.
I exposed myself to derision, I squandered riches on my enemies,

***

Padişah da bunu duyunca "Hainler, dedi, ben de sizi asayım da görün.
Kendimizi gülünç hallere soktuk, düşmanlara mallar ihsan edip ziyana girdik.

خویش را در مضحکه انداختم
مالها با دشمنان در باختم

تا که امشب جمله اسرائیلیان
دور ماندند از ملاقات زنان

I exposed myself to derision, I squandered riches on my enemies,
To the end that to-night all the Israelites might remain far away from meeting with their wives.

***

Kendimizi gülünç hallere soktuk, düşmanlara mallar ihsan edip ziyana girdik.
Bu gece bütün İsrailoğulları, karılarından uzak kaldılar diye,

تا که امشب جمله اسرائیلیان
دور ماندند از ملاقات زنان

مال رفت و آب رو و کار خام
این بود یاری و افعال کرام

To the end that to-night all the Israelites might remain far away from meeting with their wives.
Wealth and honour are gone, and all is done in vain: is this (true) friendship and (are these) the deeds of the noble?

***

Bu gece bütün İsrailoğulları, karılarından uzak kaldılar diye,
Mal da gitti, şeref de. İşe gelince hiçbir şey olmadı. Bu mudur iyi adamların muaveneti, bu mudur iyi kişinin yapacakları iş?

مال رفت و آب رو و کار خام
این بود یاری و افعال کرام

سالها ادرار و خلعت می‌برید
مملکتها را مسلم می‌خورید

Wealth and honour are gone, and all is done in vain: is this (true) friendship and (are these) the deeds of the noble?
For years ye have been taking stipends and robes of honour and devouring kingdoms as ye pleased.

***

Mal da gitti, şeref de. İşe gelince hiçbir şey olmadı. Bu mudur iyi adamların muaveneti, bu mudur iyi kişinin yapacakları iş?
Yıllardır paralar, libaslar alıyor, ülkelerin servetini rahatça yiyip duruyorsunuz.

3, 924-925

سالها ادرار و خلعت می‌برید
مملکتها را مسلم می‌خورید

رایتان این بود و فرهنگ و نجوم
طبل‌خوارانید و مکارید و شوم

For years ye have been taking stipends and robes of honour and devouring kingdoms as ye pleased.
Was this (the only result of) your judgement and wisdom and astrology? Ye are lickspittles and deceivers and ill-omened.

***

Yıllardır paralar, libaslar alıyor, ülkelerin servetini rahatça yiyip duruyorsunuz.
Bu mu sizin tedbiriniz, bu mu nücum bilginiz? Siz besbedava lokma yiyen hilekâr ve şom kişilersiniz.

3, 925-926

رایتان این بود و فرهنگ و نجوم
طبل‌خوارانید و مکارید و شوم

من شما را بر درم و آتش زنم
بینی و گوش و لبانتان بر کنم

Was this (the only result of) your judgement and wisdom and astrology? Ye are lickspittles and deceivers and ill-omened.
I will rend you to pieces and set you ablaze, I will tear off your noses and ears and lips.

***

Bu mu sizin tedbiriniz, bu mu nücum bilginiz? Siz besbedava lokma yiyen hilekâr ve şom kişilersiniz.
Sizi öldürür, parçalatır, ateşlere atar, burunlarınızı, kulaklarınızı, dudaklarınızı kestirir...

3, 926-927

من شما را بر درم و آتش زنم
بینی و گوش و لبانتان بر کنم

من شما را هیزم آتش کنم
عیش رفته بر شما ناخوش کنم

I will rend you to pieces and set you ablaze, I will tear off your noses and ears and lips.
I will make you fuel for the fire, I will make your past pleasure unsweet to you.”

***

Sizi öldürür, parçalatır, ateşlere atar, burunlarınızı, kulaklarınızı, dudaklarınızı kestirir…
Sizi ateşe odun yapar, yiyip içtiklerinizi fitil fitil burnunuzdan getiririm.”

من شما را هیزم آتش کنم
عیش رفته بر شما ناخوش کنم

سجده کردند و بگفتند ای خدیو
گر یکی کرت ز ما چربید دیو

I will make you fuel for the fire, I will make your past pleasure unsweet to you.”
They prostrated themselves and said, “O Khedive, if (this) one time the Devil has prevailed against us,

***

Sizi ateşe odun yapar, yiyip içtiklerinizi fitil fitil burnunuzdan getiririm.”
Müneccimler, secde edip “Padişahım, Şeytan bu sefer bize galebe etti.

3, 928-929

سجده کردند و بگفتند ای خدیو
گر یکی کرت ز ما چربید دیو

سالها دفع بلاها کرده‌ایم
وهم حیران زانچ ماها کرده‌ایم

They prostrated themselves and said, "O Khedive, if (this) one time the Devil has prevailed against us,
(Yet) for years we have warded off afflictions: the imagination is dumbfounded by that which we have done.

***

Müneccimler, secde edip "Padişahım, Şeytan bu sefer bize galebe etti.
Fakat yılardır nice belâlar defettik. Yaptıklarımıza vehim bile hayran olmakta.

3, 929-930

سالها دفع بلاها کرده‌ایم
وهم حیران زانچ ماها کرده‌ایم

فوت شد از ما و حملش شد پدید
نطفه‌اش جست و رحم اندر خزید

(Yet) for years we have warded off afflictions: the imagination is dumbfounded by that which we have done.
(Now) it (the prevention of this calamity) has eluded us, and his conception has occurred: semen ejus exsiliit et in uterum irrepsit;

***

Fakat yılardır nice belâlar defettik. Yaptıklarımıza vehim bile hayran olmakta.
Bu sefer tedbirimiz, hiçe çıktı. O Peygamber’in anası gebe kaldı, o, ana rahmine düştü.

3, 930-931

فوت شد از ما و حملش شد پدید
نطفه‌اش جست و رحم اندر خزید

لیک استغفار این روز ولاد
ما نگه داریم ای شاه و قباد

(Now) it (the prevention of this calamity) has eluded us, and his conception has occurred: semen ejus exsiliit et in uterum irrepsit;
But (we crave) pardon for this, (and) we shall watch the day of birth, O King and Sovereign.

***

Bu sefer tedbirimiz, hiçe çıktı. O Peygamber'in anası gebe kaldı, o, ana rahmine düştü.
Düştü ama padişahım, suçumuzu, affettirmek için biz de doğum gününe dikkat ederiz.

لیک استغفار این روز ولاد
ما نگه داریم ای شاه و قباد

روز میلادش رصد بندیم ما
تا نگردد فوت و نجهد این قضا

But (we crave) pardon for this, (and) we shall watch the day of birth, O King and Sovereign.
We shall observe (by the stars) the day of his nativity, that this event may not escape and evade us.

***

Düştü ama padişahım, suçumuzu, affettirmek için biz de doğum gününe dikkat ederiz.
Bu fırsatı da kaçırmamak, kaza ve kaderin zuhuruna mâni olmak için doğacağı günü hesaplayacak, gözleyeceğiz.

روز میلادش رصد بندیم ما
تا نگردد فوت و نجهد این قضا

گر نداریم این نگه ما را بکش
ای غلام رای تو افکار و هش

We shall observe (by the stars) the day of his nativity, that this event may not escape and evade us.
If we do not keep watch for this, kill us, O thou to whose judgement (our) thoughts and intelligence are slaves.”

***

Bu fırsatı da kaçırmamak, kaza ve kaderin zuhuruna mâni olmak için doğacağı günü hesaplayacak, gözleyeceğiz.
Ey akıllarla fikirler, reyinin kulu, kölesi olan padişah, bunu da yapamazsak bizi öldür” derler.

3, 933-934

گر نداریم این نگه ما را بکش
ای غلام رای تو افکار و هش

تا بنه مه می‌شمرد او روز روز
تا نپرد تیر حکم خصم‌دوز

If we do not keep watch for this, kill us, O thou to whose judgement (our) thoughts and intelligence are slaves.”
For nine months he was counting day after day, lest the arrow of the Decree that transfixes its enemy should fly (from the bow).

***

Ey akıllarla fikirler, reyinin kulu, kölesi olan padişah, bunu da yapamazsak bizi öldür” derler.
Firavun, düşmanları vurup öldüren takdir oku, yayından fırlamasın diye günden güne dokuz ayı sayıp duruyordu.

تا بنه مه می‌شمرد او روز روز
تا نپرد تیر حکم خصم‌دوز

بر قضا هر کو شبیخون آورد
سرنگون آید ز خون خود خورد

For nine months he was counting day after day, lest the arrow of the Decree that transfixes its enemy should fly (from the bow).
Any one who makes a night-attack upon (lies in wait to oppose) Doom falls headlong and drinks of his own blood.

***

Firavun, düşmanları vurup öldüren takdir oku, yayından fırlamasın diye günden güne dokuz ayı sayıp duruyordu.
Takdirle savaşa girişen, takdire baskın yapmaya kalkışan, baş aşağı gelir, kendi kanına bulanır.

بر قضا هر کو شبیخون آورد
سرنگون آید ز خون خود خورد

چون زمین با آسمان خصمی کند
شوره گردد سر ز مرگی بر زند

Any one who makes a night-attack upon (lies in wait to oppose) Doom falls headlong and drinks of his own blood.
When the earth shows enmity to the sky, it becomes salty (barren) and presents a spectacle of death.

***

Takdirle savaşa girişen, takdire baskın yapmaya kalkışan, baş aşağı gelir, kendi kanına bulanır.
Yer, göğe düşmanlığa kalkışırsa çoraklaşır, ölü haline girer.

3, 936-937

چون زمین با آسمان خصمی کند
شوره گردد سر ز مرگی بر زند

نقش با نقاش پنجه می‌زند
سبلتان و ریش خود بر می‌کند

When the earth shows enmity to the sky, it becomes salty (barren) and presents a spectacle of death.
(When) the picture (creature) struggles hand to hand with the Painter (Creator), it (only) tears out its own moustaches and beard.

***

Yer, göğe düşmanlığa kalkışırsa çoraklaşır, ölü haline girer.
Resim, ressamına pençe vurmaya kalkarsa kendi saçını sakalını yolmuş olur!

نقش با نقاش پنجه می‌زند
سبلتان و ریش خود بر می‌کند

بعد نه مه شه برون آورد تخت
سوی میدان و منادی کرد سخت

(When) the picture (creature) struggles hand to hand with the Painter (Creator), it (only) tears out its own moustaches and beard.
After nine months the King brought out his throne to the maydán and made a strict proclamation.

***

Resim, ressamına pençe vurmaya kalkarsa kendi saçını sakalını yolmuş olur!
Dokuz ay sonra padişah, yine tahtını meydana kurdurup tellâllar çağırttı.

بعد نه مه شه برون آورد تخت
سوی میدان و منادی کرد سخت

کای زنان با طفلکان میدان روید
جمله اسرائیلیان بیرون شوید

After nine months the King brought out his throne to the maydán and made a strict proclamation.
“O women, go with your babes to the maydán; go forth, all ye of Israel.

***

Dokuz ay sonra padişah, yine tahtını meydana kurdurup tellâllar çağırttı.
Tellâllar, “Kadınlar, bütün israiloğullarının kadınları çocuklarıyla meydana gelsinler.

3, 939-940

کای زنان با طفلکان میدان روید
جمله اسرائیلیان بیرون شوید

آنچنانک پار مردان را رسید
خلعت و هر کس ازیشان زر کشید

"O women, go with your babes to the maydán; go forth, all ye of Israel.
Just as last year robes of honour were bestowed on the men, and every one of them bore away gold,

***

Tellâllar, "Kadınlar, bütün israiloğullarının kadınları çocuklarıyla meydana gelsinler.
Bundan önce erkekler, ihsanlara nail oldular. Elbiseler, altınlar elde ettiler.

آنچنانک پار مردان را رسید
خلعت و هر کس ازیشان زر کشید

هین زنان امسال اقبال شماست
تا بیابد هر یکی چیزی که خواست

Just as last year robes of honour were bestowed on the men, and every one of them bore away gold,
Hark, O women, this year it is your fortune, so that each one (of you) may obtain the thing she desires.

***

Bundan önce erkekler, ihsanlara nail oldular. Elbiseler, altınlar elde ettiler.
Kadınlar, bu yıl devlet sizin. Herkes dilediği şeye nail olacak.

هین زنان امسال اقبال شماست
تا بیابد هر یکی چیزی که خواست

مر زنان را خلعت و صلت دهد
کودکان را هم کلاه زر نهد

Hark, O women, this year it is your fortune, so that each one (of you) may obtain the thing she desires.
He will give the women robes of honour and donations; on the children too he will put mitres of gold.

***

Kadınlar, bu yıl devlet sizin. Herkes dilediği şeye nail olacak.
Padişah, kadınlara elbise verecek, ihsanlar edecek. Çocukların başlarına da altın külâhlar koyacak.

3, 942-943

مر زنان را خلعت و صلت دهد
کودکان را هم کلاه زر نهد

هر که او این ماه زاییدست هین
گنجها گیرید از شاه مکین

He will give the women robes of honour and donations; on the children too he will put mitres of gold.
Take heed! Every one of you that has borne a child during this month shall receive treasures from the mighty King.”

***

Padişah, kadınlara elbise verecek, ihsanlar edecek. Çocukların başlarına da altın külâhlar koyacak.
Padişah diyor ki “Hele bu ay doğanlar yok mu, bilhassa onlar ihsanıma, hazinelerime ulaşacaklar” diye bağırdılar.

3, 943-944

هر که او این ماه زاییدست هین
گنجها گیرید از شاه مکین

آن زنان با طفلکان بیرون شدند
شادمان تا خیمه‌ی شه آمدند

Take heed! Every one of you that has borne a child during this month shall receive treasures from the mighty King."
The women went forth with their babes: they came joyfully to the King's tent.

***

Padişah diyor ki "Hele bu ay doğanlar yok mu, bilhassa onlar ihsanıma, hazinelerime ulaşacaklar" diye bağırdılar.
Kadınlar, sevindiler, çocuklarıyla çıktılar, padişahın otağına kadar gittiler.

3, 944-945

آن زنان با طفلکان بیرون شدند
شادمان تا خیمه‌ی شه آمدند

هر زن نوزاده بیرون شد ز شهر
سوی میدان غافل از دستان و قهر

The women went forth with their babes: they came joyfully to the King's tent.
Every woman that had newly given birth went forth from the city to the maydán, unsuspicious of guile and vengeance.

***

Kadınlar, sevindiler, çocuklarıyla çıktılar, padişahın otağına kadar gittiler.
Yeni doğurmuş olan her kadın, hileden, kahırdan emin bir halde şehirden çıkıp meydana yöneldi.

هر زن نوزاده بیرون شد ز شهر
سوی میدان غافل از دستان و قهر

چون زنان جمله بدو گرد آمدند
هرچه بود آن نر ز مادر بستدند

Every woman that had newly given birth went forth from the city to the maydán, unsuspicious of guile and vengeance.
When all the women were gathered around him, they (the King's officers) took away from the mothers whatever was male,

***

Yeni doğurmuş olan her kadın, hileden, kahırdan emin bir halde şehirden çıkıp meydana yöneldi.
Kadınların hepsi toplanınca erkek çocukları analarının kucaklarından aldılar.

چون زنان جمله بدو گرد آمدند
هرچه بود آن نر ز مادر بستدند

سر بریدندش که اینست احتیاط
تا نروید خصم و نفزاید خباط

When all the women were gathered around him, they (the King's officers) took away from the mothers whatever was male,
And cut off its head, saying, “This is a precaution, that the (King's) enemy may not grow up and that disorder may not increase.”

***

Kadınların hepsi toplanınca erkek çocukları analarının kucaklarından aldılar.
Düşman doğmasına, felâket artmasın diye güya ihtiyata riayet ederek başlarını kestiler.

سر بریدندش که اینست احتیاط
تا نروید خصم و نفزاید خباط

خود زن عمران که موسی برده بود
دامن اندر چید از آن آشوب و دود

And cut off its head, saying, "This is a precaution, that the (King's) enemy may not grow up and that disorder may not increase."
'Imrán's wife herself, who had brought Moses (with her), kept aloof from that turmoil and fume.

***

Düşman doğmasına, felâket artmasın diye güya ihtiyata riayet ederek başlarını kestiler.
Musa'yı doğurmuş olan İmran'ın karısına gelince elini, eteğini çekmiş, o kargaşalıktan, o toz dumandan kurtulmuştu.

خود زن عمران که موسی برده بود
دامن اندر چید از آن آشوب و دود

آن زنان قابله در خانه‌ها
بهر جاسوسی فرستاد آن دغا

‘Imrán's wife herself, who had brought Moses (with her), kept aloof from that turmoil and fume.
That villain (Pharaoh) sent the midwives into the houses for the purpose of spying.

***

Musa’yı doğurmuş olan İmran’ın karısına gelince elini, eteğini çekmiş, o kargaşalıktan, o toz dumandan kurtulmuştu.
Fakat o alçak Firavun, evlere de hafiye olarak ebeler gönderdi.

3, 949-950

آن زنان قابله در خانه‌ها
بهر جاسوسی فرستاد آن دغا

غمز کردندش که اینجا کودکیست
نامد او میدان که در وهم و شکیست

That villain (Pharaoh) sent the midwives into the houses for the purpose of spying.
They gave information of her, saying, “Here is a child: she (his mother) did not come to the maydán: (make inquiry),
for she is under suspicion and doubt.

***

Fakat o alçak Firavun, evlere de hafiye olarak ebeler gönderdi.
“Burada bir çocuk var. Anası, ürktüğü, şüphelendiği için meydana gelmedi.

3, 950-951

غمز کردندش که اینجا کودکیست
نامد او میدان که در وهم و شکیست

اندرین کوچه یکی زیبا زنیست
کودکی دارد ولیکن پرفنیست

They gave information of her, saying, “Here is a child: she (his mother) did not come to the maydán: (make inquiry),
for she is under suspicion and doubt.
In this street there is a comely woman: she has a child, but she is an artful one.”

***

“Burada bir çocuk var. Anası, ürktüğü, şüphelendiği için meydana gelmedi.
Bu sokakta güzel bir kadın var, bir de çocuk doğurmuş… Fakat pek akıllı, pek tedbirli bir kadın” diye kovaladılar.

اندرین کوچه یکی زیبا زنیست
کودکی دارد ولیکن پرفنیست

پس عوانان آمدند او طفل را
در تنور انداخت از امر خدا

In this street there is a comely woman: she has a child, but she is an artful one.”
Then the officers came: she, by the command of God, cast the child into the stove.

***

Bu sokakta güzel bir kadın var, bir de çocuk doğurmuş… Fakat pek akıllı, pek tedbirli bir kadın” diye kovaladılar.
Bunun üzerine memurlar eve gelince Musa’nın anası, Allah emriyle Musa’yı tandıra attı.

3, 952-953

پس عوانان آمدند او طفل را
در تنور انداخت از امر خدا

وحی آمد سوی زن زان با خبر
که ز اصل آن خلیلست این پسر

Then the officers came: she, by the command of God, cast the child into the stove.
From that omniscient One revelation came to the woman that this boy is of the stock of the Friend (of God),

***

Bunun üzerine memurlar eve gelince Musa’nın anası, Allah emriyle Musa’yı tandıra attı.
Bilen Allah’tan kadına “Bu çocuğun aslı Halil’dendir.

وحی آمد سوی زن زان با خبر
که ز اصل آن خلیلست این پسر

عصمت یا نار کونی باردا
لا تکون النار حرا شاردا

From that omniscient One revelation came to the woman that this boy is of the stock of the Friend (of God),
(And that) through the protection of (the Divine word), “O fire, be cool,” the fire will not be hot and untamed.

***

Bilen Allah’tan kadına “Bu çocuğun aslı Halil’dendir.
Ey ateş, soğu, yakma emrinin koruması yüzünden ateş yakmaz, bir zarar vermez” diye vahiy gelmişti.

3, 954-955

عصمت یا نار کونی باردا
لا تکون النار حرا شاردا

زن بوحی انداخت او را در شرر
بر تن موسی نکرد آتش اثر

(And that) through the protection of (the Divine word), “O fire, be cool,” the fire will not be hot and untamed.
In consequence of the revelation the woman cast him amidst the sparks: the fire produced no effect on the body of Moses.

***

Ey ateş, soğu, yakma emrinin koruması yüzünden ateş yakmaz, bir zarar vermez” diye vahiy gelmişti.
Kadın, vahiy üzerine Musa’yı ateşe attı. Fakat ateş Musa’yı yakmadı.

3, 955-956

زن بوحی انداخت او را در شرر
بر تن موسی نکرد آتش اثر

پس عوانان بی مراد آن سو شدند
باز غمازان کز آن واقف بدند

In consequence of the revelation the woman cast him amidst the sparks: the fire produced no effect on the body of Moses.
Then the officers went away without having attained their object, (but) again the informers, who were aware of it,

***

Kadın, vahiy üzerine Musa’yı ateşe attı. Fakat ateş Musa’yı yakmadı.
Memurlar, bunu görünce meyus olup muratlarına erişmediler, çekilip gittiler. Fakat kovucular, yine bu işi anlayıp,

پس عوانان بی مراد آن سو شدند
باز غمازان کز آن واقف بدند

با عوانان ماجرا بر داشتند
پیش فرعون از برای دانگ چند

Then the officers went away without having attained their object, (but) again the informers, who were aware of it,
Raised an altercation with the officers before Pharaoh for the sake of (earning) some petty coins,

***

Memurlar, bunu görünce meyus olup muratlarına erişmediler, çekilip gittiler. Fakat kovucular, yine bu işi anlayıp,
Firavundan birkaç para koparmak için memurlara macerayı anlattılar.

با عوانان ماجرا بر داشتند
پیش فرعون از برای دانگ چند

کای عوانان باز گردید آن طرف
نیک نیکو بنگرید اندر غرف

Raised an altercation with the officers before Pharaoh for the sake of (earning) some petty coins,
Saying, “O officers, go back thither, and look very carefully in the upper rooms.”

***

Firavundan birkaç para koparmak için memurlara macerayı anlattılar.
O tarafa dönün, pencereden iyice bir bakın dediler.

کای عوانان باز گردید آن طرف
نیک نیکو بنگرید اندر غرف

باز وحی آمد که در آبش فکن
روی در اومید دار و مو مکن

Saying, “O officers, go back thither, and look very carefully in the upper rooms.”
Once more the revelation came: “Throw him into the water; keep thy face in hope and do not tear thy hair.

***

O tarafa dönün, pencereden iyice bir bakın dediler.
Musa’nın anasına yine “Çocuğunu suya at, saçını, başını yolma, ümitlen,

باز وحی آمد که در آبش فکن
روی در اومید دار و مو مکن

در فکن در نیلش و کن اعتماد
من ترا با وی رسانم رو سپید

Once more the revelation came: “Throw him into the water; keep thy face in hope and do not tear thy hair.
Throw him into the Nile and put trust (in Me): I will bring thee to him happily.”

***

Musa’nın anasına yine “Çocuğunu suya at, saçını, başını yolma, ümitlen,
İtimat et, onu Nil’e at… Ben, onu yüzü ak olarak sana kavuştururum” diye vahiy geldi.

در فکن در نیلش و کن اعتماد
من ترا با وی رسانم رو سپید

این سخن پایان ندارد مکرهاش
جمله می‌پیچید هم در ساق و پاش

Throw him into the Nile and put trust (in Me): I will bring thee to him happily."
This discourse hath no end. All his (Pharaoh's) plots (only) entangled his (own) legs and feet.

***

İtimat et, onu Nil'e at... Ben, onu yüzü ak olarak sana kavuştururum" diye vahiy geldi.
Bu sözün sonu gelmez ki. Firavunun bütün hileleri, yakasına, paçasına dolaşmaktaydı.

3, 961-962

این سخن پایان ندارد مکرهاش
جمله می‌پیچید هم در ساق و پاش

صد هزاران طفل می‌کشت او برون
موسی اندر صدر خانه در درون

This discourse hath no end. All his (Pharaoh's) plots (only) entangled his (own) legs and feet.
He was killing hundreds of thousands of children outside, (whilst) Moses (remained) indoors in the upper part of the house.

***

Bu sözün sonu gelmez ki. Firavunun bütün hileleri, yakasına, paçasına dolaşmaktaydı.
O, dışarıda yüz binlerce çocuk öldürüyordu; Musa ise evinin içinde başköşede yetişmekteydi.

صد هزاران طفل می‌کشت او برون
موسی اندر صدر خانه در درون

از جنون می‌کشت هر جا بد جنین
از حیل آن کورچشم دوربین

He was killing hundreds of thousands of children outside, (whilst) Moses (remained) indoors in the upper part of the house.
Wherever were embryos (new-born children), in his frenzy that far-seeing blind man was killing them by cunning devices.

***

O, dışarıda yüz binlerce çocuk öldürüyordu; Musa ise evinin içinde başköşede yetişmekteydi.
O uzağı gören kör Firavun, hilelere sapıp deliliğinden nerede yeni doğmuş bir çocuk varsa öldürtmekteydi.

از جنون می‌کشت هر جا بد جنین
از حیل آن کورچشم دوربین

اژدها بد مکر فرعون عنود
مکر شاهان جهان را خورده بود

Wherever were embryos (new-born children), in his frenzy that far-seeing blind man was killing them by cunning devices.
The craft of the iniquitous Pharaoh was a dragon: it had devoured the craft of the kings of the world;

***

O uzağı gören kör Firavun, hilelere sapıp deliliğinden nerede yeni doğmuş bir çocuk varsa öldürtmekteydi.
İnatçı Firavunun hilesi ejderha idi, bütün âlem padişahlarının hilelerini yutmuştu.

اژدها بد مکر فرعون عنود
مکر شاهان جهان را خورده بود

لیک ازو فرعون‌تر آمد پدید
هم ورا هم مکر او را در کشید

The craft of the iniquitous Pharaoh was a dragon: it had devoured the craft of the kings of the world;
But one that was a greater Pharaoh than it came into sight and swallowed both him and his craft.

***

İnatçı Firavunun hilesi ejderha idi, bütün âlem padişahlarının hilelerini yutmuştu.
Fakat ondan daha Firavun birisi zuhur etti. Onu da yuttu, hilesini de!

3, 965-966

لیک ازو فرعون‌تر آمد پدید
هم ورا هم مکر او را در کشید

اژدها بود و عصا شد اژدها
این بخورد آن را به توفیق خدا

But one that was a greater Pharaoh than it came into sight and swallowed both him and his craft.
It (Pharaoh's craft) was a dragon: the rod (of Moses) became a dragon, and this devoured that by the aid of God.

***

Fakat ondan daha Firavun birisi zuhur etti. Onu da yuttu, hilesini de!
O bir ejderha idi, asâ da bir ejderha oldu. Bu, onu Allah tevfikiyle sömürüp yutuverdi!

اژدها بود و عصا شد اژدها
این بخورد آن را به توفیق خدا

دست شد بالای دست این تا کجا
تا بیزدان که الیه المنتهی

It (Pharaoh's craft) was a dragon: the rod (of Moses) became a dragon, and this devoured that by the aid of God.
Hand is above hand: how far is this (series)? Up to God, for unto Him is the end.

***

O bir ejderha idi, asâ da bir ejderha oldu. Bu, onu Allah tevfikiyle sömürüp yutuverdi!
El üstünde el var… Nereye kadar bu. Ta son erişilecek menzile, ta Allah’a kadar!

دست شد بالای دست این تا کجا
تا بیزدان که الیه المنتهی

کان یکی دریاست بی غور و کران
جمله دریاها چو سیلی پیش آن

Hand is above hand: how far is this (series)? Up to God, for unto Him is the end.
For that (Omnipotence) is a sea without bottom or shore: beside it all the seas together are (but) as a torrent.

***

El üstünde el var… Nereye kadar bu. Ta son erişilecek menzile, ta Allah’a kadar!
Çünkü o, öyle bir denizdir ki ne dibi var, ne kıyısı! Bütün denizler, ona karşı sele benzer.

3, 968-969

کان یکی دریاست بی غور و کران
جمله دریاها چو سیلی پیش آن

حیله‌ها و چاره‌ها گر اژدهاست
پیش الا الله آنها جمله لاست

For that (Omnipotence) is a sea without bottom or shore: beside it all the seas together are (but) as a torrent.
If (human) devices and expedients are a dragon, (yet) beside (there is no god) except Allah they all are naught.

***

Çünkü o, öyle bir denizdir ki ne dibi var, ne kıyısı! Bütün denizler, ona karşı sele benzer.
Hileler, tedbirler ejderha ise Tek Allah önünde hepsi de hiçtir!

حیله‌ها و چاره‌ها گر اژدهاست
پیش الا الله آنها جمله لاست

چون رسید اینجا بیانم سر نهاد
محو شد والله اعلم بالرشاد

If (human) devices and expedients are a dragon, (yet) beside (there is no god) except Allah they all are naught.
Now that my exposition has reached this point, it lays down its head and expires; and God best knoweth the right course.

***

Hileler, tedbirler ejderha ise Tek Allah önünde hepsi de hiçtir!
Sözün, buraya gelince yere baş koyup mahvoldu... Doğru yolu Allah daha iyi bilir!

چون رسید اینجا بیانم سر نهاد
محو شد والله اعلم بالرشاد

آنچ در فرعون بود اندر تو هست
لیک اژدرهات محبوس چهست

Now that my exposition has reached this point, it lays down its head and expires; and God best knoweth the right course.
That which was in Pharaoh, the same is in thee, but thy dragon is confined in the pit.

***

Sözün, buraya gelince yere baş koyup mahvoldu... Doğru yolu Allah daha iyi bilir!
Firavunda olan yok mu? Sende de var. Fakat senin ejderha kuyuya hapsedilmiş!

آنچ در فرعون بود اندر تو هست
لیک اژدرهات محبوس چهست

ای دریغ این جمله احوال توست
تو بر آن فرعون بر خواهیش بست

That which was in Pharaoh, the same is in thee, but thy dragon is confined in the pit.
Alas, all this (concerning Pharaoh) is what passes in thee: thou wouldst fain fasten it on Pharaoh.

***

Firavunda olan yok mu? Sende de var. Fakat senin ejderha kuyuya hapsedilmiş!
Yazıklar olsun... Bunların hepsi de senin ahvalin. Fakat sen, onları Firavuna isnat etmek istersin.

3, 972-973

ای دریغ این جمله احوال توست
تو بر آن فرعون بر خواهیش بست

گر ز تو گویند وحشت زایدت
ور ز دیگر آفسان بنمایدت

Alas, all this (concerning Pharaoh) is what passes in thee: thou wouldst fain fasten it on Pharaoh.
If they say it of thee, there arises in thee a feeling of estrangement; and (if they tell it) of another, it seems to thee a fable.

***

Yazıklar olsun... Bunların hepsi de senin ahvalin. Fakat sen, onları Firavuna isnat etmek istersin.
Senin hâlinden bahsettiler mi canın sıkılır, başkasından bahsettiler mi sana masal gelir.

3, 973-974

گر ز تو گویند وحشت زایدت
ور ز دیگر آفسان بنمایدت

چه خرابت می‌کند نفس لعین
دور می‌اندازدت سخت این قرین

If they say it of thee, there arises in thee a feeling of estrangement; and (if they tell it) of another, it seems to thee a fable.
What ruin is wrought in thee by the accursed sensual soul! This familiar casts thee exceeding far (from God).

***

Senin hâlinden bahsettiler mi canın sıkılır, başkasından bahsettiler mi sana masal gelir.
Lâkin nefis seni ne de harap etmiş... Bu arkadaşın da seni hikâyelerle uzaklara atmakta!

چه خرابت می‌کند نفس لعین
دور می‌اندازدت سخت این قرین

آتشت را هیزم فرعون نیست
ورنه چون فرعون او شعله‌زنیست

What ruin is wrought in thee by the accursed sensual soul! This familiar casts thee exceeding far (from God).
Thy fire hath not Pharaoh's fuel; otherwise, it is one that throws out flames like Pharaoh.

***

Lâkin nefis seni ne de harap etmiş... Bu arkadaşın da seni hikâyelerle uzaklara atmakta!
Senin ateşine, Firavunun ateşine atılan odun atılmamakta, onun gibi fırsat bulamıyorsun sen. Yoksa fırsat bulsan senin ateşin de Firavunun ateşi gibi yalımlanır!

3, 975-976

آتشت را هیزم فرعون نیست
ورنه چون فرعون او شعله‌زنیست

یک حکایت بشنو از تاریخ‌گوی
تا بری زین راز سرپوشیده بوی

Thy fire hath not Pharaoh's fuel; otherwise, it is one that throws out flames like Pharaoh.
Listen to a tale of the chronicler, in order that you may get an inkling of this veiled mystery.

***

Senin ateşine, Firavunun ateşine atılan odun atılmamakta, onun gibi fırsat bulamıyorsun sen. Yoksa fırsat bulsan senin ateşin de Firavunun ateşi gibi yalımlanır!
Eski vakaları bilip söyleyenden bir hikâye dinle de bu üstü örtülü sırdan bir koku al.

3, 976-977

یک حکایت بشنو از تاریخ‌گوی
تا بری زین راز سرپوشیده بوی

مارگیری رفت سوی کوهسار
تا بگیرد او به افسونهاش مار

Listen to a tale of the chronicler, in order that you may get an inkling of this veiled mystery.
A snake-catcher went to the mountains to catch a snake by his incantations.

***

Eski vakaları bilip söyleyenden bir hikâye dinle de bu üstü örtülü sırdan bir koku al.
Bir yılancı, afsunlarla yılan tutmak üzere dağlara yüz tuttu.

3, 977-978

مارگیری رفت سوی کوهسار
تا بگیرد او به افسونهاش مار

گر گران و گر شتابنده بود
آنک جویندست یابنده بود

A snake-catcher went to the mountains to catch a snake by his incantations.
Whether one be slow or speedy (in movement), he that is a seeker will be a finder.

***

Bir yılancı, afsunlarla yılan tutmak üzere dağlara yüz tuttu.
Arayan ister yavaş gitsin, ister hızlı, nihayet aradığını bulur.

3, 978-979

گر گران و گر شتابنده بود
آنک جوینده‌ست یابنده بود

در طلب زن دایما تو هر دو دست
که طلب در راه نیکو رهبرست

Whether one be slow or speedy (in movement), he that is a seeker will be a finder.
Always apply yourself with both hands (with all your might) to seeking, for search is an excellent guide on the way.

***

Arayan ister yavaş gitsin, ister hızlı, nihayet aradığını bulur.
İki elini de aramadan çekme. Arama, yolda en iyi bir kılavuzdur.

3, 979-980

در طلب زن دایما تو هر دو دست
که طلب در راه نیکو رهبرست

لنگ و لوک و خفته‌شکل و بی‌ادب
سوی او می‌غیژ و او را می‌طلب

Always apply yourself with both hands (with all your might) to seeking, for search is an excellent guide on the way.
(Though you be) lame and limping and bent in figure and unmannerly, ever creep towards Him and be in quest of Him.

***

İki elini de aramadan çekme. Arama, yolda en iyi bir kılavuzdur.
Topal olsan, sakat olsan bile, uyuklar gibi halde, hatta edepsizce sine de olsa ona doğru kımıldan, onu ara.

3, 980-981

لنگ و لوک و خفته‌شکل و بی‌ادب
سوی او می‌غیژ و او را می‌طلب

گه بگفت و گه بخاموشی و گه
بوی کردن گیر هر سو بوی شه

(Though you be) lame and limping and bent in figure and unmannerly, ever creep towards Him and be in quest of Him.
Now by speech and now by silence and now by smelling, catch in every quarter the scent of the King.

***

Topal olsan, sakat olsan bile, uyuklar gibi halde, hatta edepsizce sine de olsa ona doğru kımıldan, onu ara.
Gâh lâfla, gâh susarak, gâh şuraya, buraya boynunu uzatarak, o padişahın kokusunu almaya çalış.

3, 981-982

گه بگفت و گه بخاموشی و گه
بوی کردن گیر هر سو بوی شه

گفت آن یعقوب با اولاد خویش
جستن یوسف کنید از حد بیش

Now by speech and now by silence and now by smelling, catch in every quarter the scent of the King.
Jacob said to his sons, “Make search for Joseph beyond (all) bounds.

***

Gâh lâfla, gâh susarak, gâh şuraya, buraya boynunu uzatarak, o padişahın kokusunu almaya çalış.
Yakup, oğullarına “Yusuf’un kokusunu haddinden fazla arayın” dedi.

3, 982-983

گفت آن یعقوب با اولاد خویش
جستن یوسف کنید از حد بیش

هر حس خود را درین جستن بجد
هر طرف رانید شکل مستعد

Jacob said to his sons, “Make search for Joseph beyond (all) bounds.
In this search earnestly direct your every sense towards every side, like one that is ready.”

***

Yakup, oğullarına “Yusuf’un kokusunu haddinden fazla arayın” dedi.
Siz de her duygunuzu istidatlı bir hâle getirin de her yanda adamakıllı onu araştırın.

هر حس خود را درین جستن بجد
هر طرف رانید شکل مستعد

گفت از روح خدا لا تیاسوا
همچو گم کرده پسر رو سو بسو

In this search earnestly direct your every sense towards every side, like one that is ready."
He (Jacob) said, "Do not despair of God's breath (mercy)"; go thou (also) to and fro as one that has lost his son.

***

Siz de her duygunuzu istidatlı bir hâle getirin de her yanda adamakıllı onu araştırın.
Allah, "Allah lütfundan meyus olmayın, ümit kesmeyin" dedi. Çocuğunu kaybetmiş Yakup gibi sen de bucak bucak yürü.

3, 984-985

گفت از روح خدا لا تیاسوا
همچو گم کرده پسر رو سو بسو

از ره حس دهان پرسان شوید
گوش را بر چار راه آن نهید

He (Jacob) said, “Do not despair of God's breath (mercy)”; go thou (also) to and fro as one that has lost his son.
Inquire by means of the sense of the mouth, and lay your ears on the four roads of that (which ye seek).

***

Allah, “Allah lütfundan meyus olmayın, ümit kesmeyin” dedi. Çocuğunu kaybetmiş Yakup gibi sen de bucak bucak yürü.
Onu ağzınla sorup soruşturun. Dört yana kulak verip onu araştırın!

3, 985-986

از ره حس دهان پرسان شوید
گوش را بر چار راه آن نهید

هر کجا بوی خوش آید بو برید
سوی آن سر کاشنای آن سرید

Inquire by means of the sense of the mouth, and lay your ears on the four roads of that (which ye seek).
Whenever a sweet scent comes, smell in that direction, for ye are acquainted with that direction.

***

Onu ağzınla sorup soruşturun. Dört yana kulak verip onu araştırın!
Nereden bir güzel koku alırsan koklayın. Ne taraftan o âşinanın kokusunu alırsanız o tarafa yürüyün!

3, 986-987

هر کجا بوی خوش آید بو برید
سوی آن سر کاشنای آن سرید

هر کجا لطفی ببینی از کسی
سوی اصل لطف ره یابی عسی

Whenever a sweet scent comes, smell in that direction, for ye are acquainted with that direction.
Whenever thou art aware of a kindness from any one, 'tis possible thou mayst find the way to the source of the kindness.

***

Nereden bir güzel koku alırsan koklayın. Ne taraftan o âşinanın kokusunu alırsanız o tarafa yürüyün!
Nerede bir kişiden lütuf görürsen o adama mukayyet ol... Belki o lütfun aslına yol bulursun, olur ya!

3, 987-988

هر کجا لطفی ببینی از کسی
سوی اصل لطف ره یابی عسی

این همه خوشها ز دریاییست ژرف
جزو را بگذار و بر کل دار طرف

Whenever thou art aware of a kindness from any one, ’tis possible thou mayst find the way to the source of the kindness.
All these lovely things are from a deep Sea: leave the part and keep thine eye (fixed) upon the Whole.

***

Nerede bir kişiden lütuf görürsen o adama mukayyet ol… Belki o lütfun aslına yol bulursun, olur ya!
Bütün bu hoşluklar, ulu bir denizdendir. Sen cüzü bırak da külle dön.

این همه خوشها ز دریاییست ژرف
جزو را بگذار و بر کل دار طرف

جنگهای خلق بهر خوبیست
برگ بی برگی نشان طوبیست

All these lovely things are from a deep Sea: leave the part and keep thine eye (fixed) upon the Whole.
The wars of mankind are for the sake of Beauty; the garniture of ungarnishedness is the sign of the Túbá tree.

***

Bütün bu hoşluklar, ulu bir denizdendir. Sen cüzü bırak da külle dön.
Halkın savaşları hep güzellik içindir, hep iyilik içindir. Fakat yoksulluk azığı yok mu, asıl saadet nişanesi odur.

3, 989-990

جنگهای خلق بهر خوبیست
برگ بی برگی نشان طوبیست

خشمهای خلق بهر آشتیست
دام راحت دایما بی‌راحتیست

The wars of mankind are for the sake of Beauty; the garniture of ungarnishedness is the sign of the Túbá tree.
The angers of mankind are for the sake of Peace; restlessness is ever the snare for Rest.

***

Halkın savaşları hep güzellik içindir, hep iyilik içindir. Fakat yoksulluk azığı yok mu, asıl saadet nişanesi odur.
Halkın kızışları sulh içindir ama rahata ulaşma tuzağı, daima rahatsızlıktır, zahmetle rahata ulaşılır.

3, 990-991

خشمهای خلق بهر آشتیست
دام راحت دایما بی‌راحتیست

هر زدن بهر نوازش را بود
هر گله از شکر آگه می‌کند

The angers of mankind are for the sake of Peace; restlessness is ever the snare for Rest.
Every blow is for the sake of fondness; every complaint makes (thee) aware of gratitude (due for benefits received).

***

Halkın kızışları sulh içindir ama rahata ulaşma tuzağı, daima rahatsızlıktır, zahmetle rahata ulaşılır.
Her sille, okşamak içindir... Her şikâyet, insana şükretmeyi andırır.

3, 991-992

هر زدن بهر نوازش را بود
هر گله از شکر آگه می‌کند

بوی بر از جزو تا کل ای کریم
بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم

Every blow is for the sake of fondness; every complaint makes (thee) aware of gratitude (due for benefits received).
Smell (all the way) from the part to the Whole, O noble one; smell (all the way) from opposite to opposite, O wise one.

***

Her sille, okşamak içindir... Her şikâyet, insana şükretmeyi andırır.
Ey kerem sahibi, cüzden kül kokusunu al... Ey hakîm, zıttan zıddı istidlâl et!

3, 992-993

بوی بر از جزو تا کل ای کریم
بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم

جنگلها می آشتی آرد درست
مارگیر از بهر یاری مار جست

Smell (all the way) from the part to the Whole, O noble one; smell (all the way) from opposite to opposite, O wise one.
Assuredly wars bring peace; the snake-catcher sought the snake for the purpose of friendship.

***

Ey kerem sahibi, cüzden kül kokusunu al… Ey hakîm, zıttan zıddı istidlâl et!
Doğrusu savaşlar, barışa sebep olur. Yılancı da kim için yılan aradı.

3, 993-994

جنگلها می آشتی آرد درست
مارگیر از بهر یاری مار جست

بهر یاری مار جوید آدمی
غم خورد بهر حریف بی‌غمی

Assuredly wars bring peace; the snake-catcher sought the snake for the purpose of friendship.
Man seeks a snake for the purpose of friendship and cares for one that is without care (for him).

***

Doğrusu savaşlar, barışa sebep olur. Yılancı da kim için yılan aradı.
İnsan, geçim için, rahatlık için yılan arar, gamdan kurtulmak için gam yiyip durur.

3, 994-995

بهر یاری مار جوید آدمی
غم خورد بهر حریف بی‌غمی

او همی‌جستی یکی ماری شگرف
گرد کوهستان و در ایام برف

Man seeks a snake for the purpose of friendship and cares for one that is without care (for him).
He (the snake-catcher) was searching round about the mountains for a big snake in the days of snow.

***

İnsan, geçim için, rahatlık için yılan arar, gamdan kurtulmak için gam yiyip durur.
O da o karda, kışta dağları dönüp dolaşmakta, iri bir yılan arayıp durmaktaydı.

او همی‌جستی یکی ماری شگرف
گرد کوهستان و در ایام برف

اژدهایی مرده دید آنجا عظیم
که دلش از شکل او شد پر ز بیم

He (the snake-catcher) was searching round about the mountains for a big snake in the days of snow.
He espied there a huge dead dragon, at the aspect whereof his heart was filled with fear.

***

O da o karda, kışta dağları dönüp dolaşmakta, iri bir yılan arayıp durmaktaydı.
Derken bir dağda iri bir ölmüş yılan gördü. Şekli bile gönlünü dehşetle dolduruyordu.

اژدهایی مرده دید آنجا عظیم
که دلش از شکل او شد پر ز بیم

مارگیر اندر زمستان شدید
مار می‌جست اژدهایی مرده دید

He espied there a huge dead dragon, at the aspect whereof his heart was filled with fear.
(Whilst) the snake-catcher was looking for snakes in the hard winter, he espied a dead dragon.

***

Derken bir dağda iri bir ölmüş yılan gördü. Şekli bile gönlünü dehşetle dolduruyordu.
Yılancı, o şiddetli kış mevsiminde yılan ararken o koskoca ölü ejderhayı gördü.

مارگیر اندر زمستان شدید
مار می‌جست اژدهایی مرده دید

مارگیر از بهر حیرانی خلق
مار گیرد اینت نادانی خلق

(Whilst) the snake-catcher was looking for snakes in the hard winter, he espied a dead dragon.
The snake-catcher catches snakes in order to amaze the people—behold the foolishness of the people!

***

Yılancı, o şiddetli kış mevsiminde yılan ararken o koskoca ölü ejderhayı gördü.
Yılancı, halkı hayretlere düşürmek için yılan tutar. İşte sana halkın bilgisizliği!

3, 998-999

مارگیر از بهر حیرانی خلق
مار گیرد اینت نادانی خلق

آدمی کوهیست چون مفتون شود
کوه اندر مار حیران چون شود

The snake-catcher catches snakes in order to amaze the people—behold the foolishness of the people!
Man is a mountain: how should he be led into temptation? How should a mountain become amazed at a snake?

***

Yılancı, halkı hayretlere düşürmek için yılan tutar. İşte sana halkın bilgisizliği!
İnsan, bir dağa benzer, dağ nasıl aldanır, nasıl olur da bir yılana hayran olur?

3, 999-1000

آدمی کوهیست چون مفتون شود
کوه اندر مار حیران چون شود

خویشتن نشناخت مسکین آدمی
از فزونی آمد و شد در کمی

Man is a mountain: how should he be led into temptation? How should a mountain become amazed at a snake?
Wretched Man does not know himself: he has come from a high estate and fallen into lowlihood.

***

İnsan, bir dağa benzer, dağ nasıl aldanır, nasıl olur da bir yılana hayran olur?
Yoksul âdemoğlu kendisini tanımadı, bilmedi, fazilet makamından gelip bu noksan âlemine düşüverdi.

3, 1000-1001

خویشتن نشناخت مسکین آدمی
از فزونی آمد و شد در کمی

خویشتن را آدمی ارزان فروخت
بود اطلس خویش بر دلقی بدوخت

Wretched Man does not know himself: he has come from a high estate and fallen into lowlihood.
Man has sold himself cheaply: he was satin, he has sewn himself on (become attached) to a tattered cloak.

***

Yoksul âdemoğlu kendisini tanımadı, bilmedi, fazilet makamından gelip bu noksan âlemine düşüverdi.
İnsan kendisini ucuz sattı. Atlastı, kendini bir hırkaya yamadı gitti!

3, 1001-1002

خویشتن را آدمی ارزان فروخت
بود اطلس خویش بر دلقی بدوخت

صد هزاران مار و که حیران اوست
او چرا حیران شدست و ماردوست

Man has sold himself cheaply: he was satin, he has sewn himself on (become attached) to a tattered cloak.
Hundreds of thousands of snakes and mountains are amazed at him: why (then) has he become amazed and fond of a snake?

***

İnsan kendisini ucuz sattı. Atlastı, kendini bir hırkaya yamadı gitti!
Yüz binlerce yılan ve dağ, ona hayranken o, niçin hayretlere düştü, yılan sevdasına kapıldı?

3, 1002-1003

صد هزاران مار و که حیران اوست
او چرا حیران شدست و ماردوست

مارگیر آن اژدها را بر گرفت
سوی بغداد آمد از بهر شگفت

Hundreds of thousands of snakes and mountains are amazed at him: why (then) has he become amazed and fond of a snake?
The snake-catcher took up that snake and came to Baghdád for the sake of (exciting) astonishment.

***

Yüz binlerce yılan ve dağ, ona hayranken o, niçin hayretlere düştü, yılan sevdasına kapıldı?
Yılancı, o ejderhayı tutup, halkı hayrete düşürmek için Bağdat’a geldi.

3, 1003-1004

مارگیر آن اژدها را بر گرفت
سوی بغداد آمد از بهر شگفت

اژدهایی چون ستون خانه‌ای
می‌کشیدش از پی دانگانه‌ای

The snake-catcher took up that snake and came to Baghdád for the sake of (exciting) astonishment.
In quest of a paltry fee he carried along a dragon like the pillar of a house,

***

Yılancı, o ejderhayı tutup, halkı hayrete düşürmek için Bağdat’a geldi.
Birkaç para elde etmek için o çadır direği gibi ejderhayı çekip sürükledi.

3, 1004-1005

اژدهایی چون ستون خانه‌ای
می‌کشیدش از پی دانگانه‌ای

کاژدهای مرده‌ای آورده‌ام
در شکارش من جگرها خورده‌ام

In quest of a paltry fee he carried along a dragon like the pillar of a house,
Saying, “I have brought a dead dragon: I have suffered agonies in hunting it.”

***

Birkaç para elde etmek için o çadır direği gibi ejderhayı çekip sürükledi.
“Ölü bir ejderha getirdim. Avlamak için ne zahmetler çektin” diyordu.

3, 1005-1006

کاژدهای مرده‌ای آورده‌ام
در شکارش من جگرها خورده‌ام

او همی مرده گمان بردش ولیک
زنده بود و او ندیدش نیک نیک

Saying, “I have brought a dead dragon: I have suffered agonies in hunting it.”
He thought it was dead, but it was living, and he did not see it very well.

***

“Ölü bir ejderha getirdim. Avlamak için ne zahmetler çektin” diyordu.
O, ejderhayı ölü sanıyordu. Fakat iyi dikkat etmemişti. Ejderha diriydi.

او همی مرده گمان بردش ولیک
زنده بود و او ندیدش نیک نیک

او ز سرماها و برف افسرده بود
زنده بود و شکل مرده می‌نمود

He thought it was dead, but it was living, and he did not see it very well.
It was frozen by frosts and snow: it was alive, but it presented the appearance of the dead.

***

O, ejderhayı ölü sanıyordu. Fakat iyi dikkat etmemişti. Ejderha diriydi.
Kıştan, soğuktan donmuştu. Diriydi ama ölü gibi görünüyordu.

3, 1007-1008

او ز سرماها و برف افسرده بود
زنده بود و شکل مرده می‌نمود

عالم افسردست و نام او جماد
جامد افسرده بود ای اوستاد

It was frozen by frosts and snow: it was alive, but it presented the appearance of the dead.
The world is frozen: its name is jamád (inanimate): jámid is (means) “frozen,” O master.

***

Kıştan, soğuktan donmuştu. Diriydi ama ölü gibi görünüyordu.
Âlem de donmuştur da adı cemad olmuştur. Üstadım, camit, donmuş demektir.

3, 1008-1009

عالم افسردست و نام او جماد
جامد افسرده بود ای اوستاد

باش تا خورشید حشر آید عیان
تا ببینی جنبش جسم جهان

The world is frozen: its name is jamád (inanimate): jámid is (means) “frozen,” O master.
Wait till the sun of the Resurrection shall become manifest, that thou mayst see the movement of the world's body.

***

Âlem de donmuştur da adı cemad olmuştur. Üstadım, camit, donmuş demektir.
Mahşer güneşi doğuncaya dek sabret de âlem cisminin hareketini gör.

3, 1009-1010

باش تا خورشید حشر آید عیان
تا ببینی جنبش جسم جهان

چون عصای موسی اینجا مار شد
عقل را از ساکنان اخبار شد

Wait till the sun of the Resurrection shall become manifest, that thou mayst see the movement of the world's body.
When here (in this world) the rod of Moses became a snake, information was given to the intellect concerning motionless (inanimate) beings.

***

Mahşer güneşi doğuncaya dek sabret de âlem cisminin hareketini gör.
Musa’nın elinde asâ, yılan oldu ya... Bütün âlemi de buna kıyas et.

چون عصای موسی اینجا مار شد
عقل را از ساکنان اخبار شد

پاره‌ی خاک ترا چون مرد ساخت
خاکها را جملگی شاید شناخت

When here (in this world) the rod of Moses became a snake, information was given to the intellect concerning motionless (inanimate) beings.
Since He (God) made thy piece of earth a man, thou shouldst recognise (the real nature of) the entire sum of the particles of earth:

***

Musa’nın elinde asâ, yılan oldu ya… Bütün âlemi de buna kıyas et.
Senin bir avuç topraktan ibaret olan varlığını nasıl bir cisim haline getirir? Bütün toprakları da bilgi ve anlayış sahibi bilmek gerek.

3, 1011-1012

پاره‌ی خاک ترا چون مرد ساخت
خاکها را جملگی شاید شناخت

مرده زین سو اند و زان سو زنده‌اند
خامش اینجا و آن طرف گوینده‌اند

Since He (God) made thy piece of earth a man, thou shouldst recognise (the real nature of) the entire sum of the particles of earth:
(That) from this standpoint they are dead and from that standpoint they are living; (that they are) silent here and speaking yonder.

***

Senin bir avuç topraktan ibaret olan varlığını nasıl bir cisim haline getirir? Bütün toprakları da bilgi ve anlayış sahibi bilmek gerek.
Bunların hepsi de bu âleme göre ölü, fakat hakikat âleminde diridir. Burada susup duruyorlar ama orada söylemekteler.

3, 1012-1013

مرده زین سو اند و زان سو زنده‌اند
خامش اینجا و آن طرف گوینده‌اند

چون از آن سوشان فرستد سوی ما
آن عصا گردد سوی ما اژدها

(That) from this standpoint they are dead and from that standpoint they are living; (that they are) silent here and speaking yonder.
When He sends them from that quarter towards us, the rod becomes a dragon in relation to us.

***

Bunların hepsi de bu âleme göre ölü, fakat hakikat âleminde diridir. Burada susup duruyorlar ama orada söylemekteler.
Onları hakikat âleminden bize yolladılar mı işte asâ, bize ejderha kesilir.

3, 1013-1014

چون از آن سوشان فرستد سوی ما
آن عصا گردد سوی ما اژدها

کوهها هم لحن داودی کند
جوهر آهن بکف مومی بود

When He sends them from that quarter towards us, the rod becomes a dragon in relation to us.
The mountains too make a song like that of David, and the substance of iron is (as) wax in the hand.

***

Onları hakikat âleminden bize yolladılar mı işte asâ, bize ejderha kesilir.
Dağlar, sese gelir, Davut'la beraber ırlar, ilahi okur, demir bile avucunda mum gibi yumuşar.

کوهها هم لحن داودی کند
جوهر آهن بکف مومی بود

باد حمال سلیمانی شود
بحر با موسی سخن‌دانی شود

The mountains too make a song like that of David, and the substance of iron is (as) wax in the hand.
The wind becomes a bearer for Solomon, the sea becomes capable of understanding words in regard to Moses.

***

Dağlar, sese gelir, Davut'la beraber ırlar, ilahi okur, demir bile avucunda mum gibi yumuşar.
Rüzgâr, Süleyman'ı yüklenir, taşır; deniz Musa ile konuşur.

3, 1015-1016

باد حمال سلیمانی شود
بحر با موسی سخن‌دانی شود

ماه با احمد اشارت‌بین شود
نار ابراهیم را نسرین شود

The wind becomes a bearer for Solomon, the sea becomes capable of understanding words in regard to Moses. The moon becomes able to see the sign in obedience to Ahmad (Mohammed), the fire becomes wild-roses for Abraham.

***

Rüzgâr, Süleyman’ı yüklenir, taşır; deniz Musa ile konuşur.
Ay, Ahmet’in işaretini emrini anlar, fermanına uyar; ateş, İbrahim’e ağustos gülü olur…

3, 1016-1017

ماه با احمد اشارت‌بین شود
نار ابراهیم را نسرین شود

خاک قارون را چو ماری در کشد
استن حنانه آید در رشد

The moon becomes able to see the sign in obedience to Ahmad (Mohammed), the fire becomes wild-roses for Abraham.
The earth swallows Qárún (Korah) like a snake; the Moaning Pillar comes into (the way of) righteousness.

***

Ay, Ahmet’in işaretini emrini anlar, fermanına uyar; ateş, İbrahim’e ağustos gülü olur…
Toprak, Karun’u yılan gibi sömürür, yutar; Hannâne direği akla, fikre sahip olur...

3, 1017-1018

خاک قارون را چو ماری در کشد
استن حنانه آید در رشد

سنگ بر احمد سلامی می‌کند
کوه یحیی را پیامی می‌کند

The earth swallows Qárún (Korah) like a snake; the Moaning Pillar comes into (the way of) righteousness.
The stone salaams to Ahmad (Mohammed); the mountain sends a message to Yahyá (John the Baptist).

***

Toprak, Karun'u yılan gibi sömürür, yutar; Hannâne direği akla, fikre sahip olur...
Taş, Ahmet'e selâm verir; Dağ Yahya'ya haber yollar…

3, 1018-1019

سنگ بر احمد سلامی می‌کند
کوه یحیی را پیامی می‌کند

ما سمعیعیم و بصیریم و خوشیم
با شما نامحرمان ما خامشیم

The stone salaams to Ahmad (Mohammed); the mountain sends a message to Yahyá (John the Baptist).
(They all say), “We have hearing and sight and are happy, (although) with you, the uninitiated, we are mute.”

***

Taş, Ahmet’e selâm verir; Dağ Yahya’ya haber yollar…
Hepsi de bunlara “ Biz size karşı duyar, görürüz… sizinle hoşuz, neşeliyiz. Fakat namahremlere karşı susup durmaktayız” derler.

3, 1019-1020

ما سمعیعیم و بصیریم و خوشیم
با شما نامحرمان ما خامشیم

چون شما سوی جمادی می‌روید
محرم جان جمادان چون شوید

(They all say), “We have hearing and sight and are happy, (although) with you, the uninitiated, we are mute.”
Forasmuch as ye are going towards (are inclined to) inanimateness (worldliness), how shall ye become familiar with the spiritual life of inanimate beings?

***

Hepsi de bunlara “ Biz size karşı duyar, görürüz... sizinle hoşuz, neşeliyiz. Fakat namahremlere karşı susup durmaktayız” derler.
Ama siz bir cemada gidiyor, ona yöneliyorsunuz. Artık cematların canına, sırrına nasıl mahrem olursunuz ki?

3, 1020-1021

چون شما سوی جمادی می‌روید
محرم جان جمادان چون شوید

از جمادی عالم جانها روید
غلغل اجزای عالم بشنوید

Forasmuch as ye are going towards (are inclined to) inanimateness (worldliness), how shall ye become familiar with the spiritual life of inanimate beings?
Go (forth) from inanimateness into the world of spirits, hearken to the loud noise of the particles of the world.

***

Ama siz bir cemada gidiyor, ona yöneliyorsunuz. Artık cematların canına, sırrına nasıl mahrem olursunuz ki?
Cematlardan can âlemine gidin de âlemin cüzülerinin ahengini duyun!

3, 1021-1022

از جمادی عالم جانها روید
غلغل اجزای عالم بشنوید

فاش تسبیح جمادات آیدت
وسوسه‌ی تاویلها نربایدت

Go (forth) from inanimateness into the world of spirits, hearken to the loud noise of the particles of the world.
The glorification of God by inanimate beings will become evident to thee; the doubts suggested by (false) interpretations will not carry thee away (from the truth).

***

Cematlardan can âlemine gidin de âlemin cüzülerinin ahengini duyun!
O vakit cansız şeylerin tespihlerini apaçık duyarsın da tevil vesveselerine kapılmazsın.

3, 1022-1023

فاش تسبیح جمادات آیدت
وسوسه‌ی تاویلها نربایدت

چون ندارد جان تو قندیلها
بهر بینش کرده‌ای تاویلها

The glorification of God by inanimate beings will become evident to thee; the doubts suggested by (false) interpretations will not carry thee away (from the truth).
Since thy soul hath not the lamps (the lights necessary) for seeing, thou hast made interpretations,

***

O vakit cansız şeylerin tespihlerini apaçık duyarsın da tevil vesveselerine kapılmazsın.
Can âleminde kandiller yok da görmek için tevillere yapışıyorsun.

چون ندارد جان تو قندیلها
بهر بینش کرده‌ای تاویلها

که غرض تسبیح ظاهر کی بود
دعوی دیدن خیال غی بود

Since thy soul hath not the lamps (the lights necessary) for seeing, thou hast made interpretations,
Saying, "How should visible glorification (of God) be the meaning intended? The claim to see (that glorification) is an erroneous fancy.

***

Can âleminde kandiller yok da görmek için tevillere yapışıyorsun.
"Tespihten maksat, nasıl olur da zahirî tespih olur? Bu tespihte bulunan bu cansız şeyleri görmek de sapıklıktan başka bir şey değil.

3, 1024-1025

که غرض تسبیح ظاهر کی بود
دعوی دیدن خیال غی بود

بلک مر بیننده را دیدار آن
وقت عبرت می‌کند تسبیح‌خوان

Saying, “How should visible glorification (of God) be the meaning intended? The claim to see (that glorification) is an erroneous fancy.
Nay, the sight of that (inanimate object) causes him that sees it to glorify God at the time when he regards its significance.

***

“Tespihten maksat, nasıl olur da zahirî tespih olur? Bu tespihte bulunan bu cansız şeyleri görmek de sapıklıktan başka bir şey değil.
Doğrusu şu: onları gören, ibret alır da Allah’ı tespih eder.

3, 1025-1026

بلک مر بیننده را دیدار آن
وقت عبرت می‌کند تسبیح‌خوان

پس چو از تسبیح یادت می‌دهد
آن دلالت همچو گفتن می‌بود

Nay, the sight of that (inanimate object) causes him that sees it to glorify God at the time when he regards its significance.
Therefore, inasmuch as it reminds you of glorification, that indication (which it gives to you) is even as (equivalent to its) uttering (the words of glorification).”

***

Doğrusu şu: onları gören, ibret alır da Allah’ı tespih eder.
Sana Allah’ı tespih etmeyi hatırlıyor ya… İşte bu tespihe delil olmaları, onları tespih etmesi demektir” dersin.

3, 1026-1027

پس چو از تسبیح یادت می‌دهد
آن دلالت همچو گفتن می‌بود

این بود تاویل اهل اعتزال
و آن آنکس کو ندارد نور حال

Therefore, inasmuch as it reminds you of glorification, that indication (which it gives to you) is even as (equivalent to its) uttering (the words of glorification).”
This is the interpretation of the Mu‛tazilites and of those who do not possess the light of immediate (mystical) intuition.

***

Sana Allah’ı tespih etmeyi hatırlıyor ya… İşte bu tespihe delil olmaları, onları tespih etmesi demektir” dersin.
İtizal ehlinin tevili budur işte. Hal nuruna sahip olmayan kişinin işi budur.

3, 1027-1028

این بود تاویل اهل اعتزال
و آن آنکس کو ندارد نور حال

چون ز حس بیرون نیامد آدمی
باشد از تصویر غیبی اعجمی

This is the interpretation of the Mu'tazilites and of those who do not possess the light of immediate (mystical) intuition.
When a man has not escaped from sense-perception, he will be a stranger to the ideas of the unseen world.

***

İtizal ehlinin tevili budur işte. Hal nuruna sahip olmayan kişinin işi budur.
İnsan, duygudan çıkmadı mı gayb âlemine tamamıyla yabancıdır.

3, 1028-1029

چون ز حس بیرون نیامد آدمی
باشد از تصویر غیبی اعجمی

این سخن پایان ندارد مارگیر
می‌کشید آن مار را با صد زحیر

When a man has not escaped from sense-perception, he will be a stranger to the ideas of the unseen world.
This discourse hath no end. The snake-catcher, with a hundred pains, was bringing the snake along,

***

İnsan, duygudan çıkmadı mı gayb âlemine tamamıyla yabancıdır.
Bu sözün sonu gelmez… Yılancı, o yılanı yüzlerce zahmetle çeke çeke,

3, 1029-1030

این سخن پایان ندارد مارگیر
می‌کشید آن مار را با صد زحیر

تا به بغداد آمد آن هنگامه‌جو
تا نهد هنگامه‌ای بر چارسو

This discourse hath no end. The snake-catcher, with a hundred pains, was bringing the snake along,
Till (at last) the would-be showman arrived at Baghdád, that he might set up a public show at the cross-roads.

***

Bu sözün sonu gelmez… Yılancı, o yılanı yüzlerce zahmetle çeke çeke,
Bağdat’a kadar geldi. o maceracı adam, çarşıda bir hengâmedir koparmak için,

تا به بغداد آمد آن هنگامه‌جو
تا نهد هنگامه‌ای بر چارسو

بر لب شط مرد هنگامه نهاد
غلغله در شهر بغداد اوفتاد

Till (at last) the would-be showman arrived at Baghdád, that he might set up a public show at the cross-roads.
The man set up a show on the bank of the Tigris, and a hubbub arose in the city of Baghdád—

***

Bağdat'a kadar geldi. o maceracı adam, çarşıda bir hengâmedir koparmak için,
Yılanı Şat kıyısına koydu. Bağdat şehrinde bir gürültüdür koptu,

3, 1031-1032

بر لب شط مرد هنگامه نهاد
غلغله در شهر بغداد اوفتاد

مارگیری اژدها آورده است
بوالعجب نادر شکاری کرده است

The man set up a show on the bank of the Tigris, and a hubbub arose in the city of Baghdád—
“A snake-catcher has brought a dragon: he has captured a marvellous rare beast.”

***

Yılanı Şat kıyısına koydu. Bağdat şehrinde bir gürültüdür koptu,
“Bir yılancı ejderha getirmiş, acayip görülmemiş mefret bir şey. Nasıl da avlamış?” diye,

3, 1032-1033

مارگیری اژدها آورده است
بوالعجب نادر شکاری کرده است

جمع آمد صد هزاران خامریش
صید او گشته چو او از ابلهیش

“A snake-catcher has brought a dragon: he has captured a marvellous rare beast.”
Myriads of simpletons assembled, who had become a prey to him as he (to it) in his folly.

***

“Bir yılancı ejderha getirmiş, acayip görülmemiş mefret bir şey. Nasıl da avlamış?” diye,
Yüz binlerce ahmak adam toplandı, ahmaklıklarından onlar da yılancı gibi yılana avlandılar.

جمع آمد صد هزاران خامریش
صید او گشته چو او از ابلهیش

منتظر ایشان و هم او منتظر
تا که جمع آیند خلق منتشر

Myriads of simpletons assembled, who had become a prey to him as he (to it) in his folly.
They were waiting (to see the dragon), and he too was waiting for the scattered people to assemble.

***

Yüz binlerce ahmak adam toplandı, ahmaklıklarından onlar da yılancı gibi yılana avlandılar.
Onlar, yılanı görmek için bekleşiyorlardı. O da etraftaki halk tamamıyla toplansın diye bekliyordu.

3, 1034-1035

منتظر ایشان و هم او منتظر
تا که جمع آیند خلق منتشر

مردم هنگامه افزون‌تر شود
کدیه و توزیع نیکوتر رود

They were waiting (to see the dragon), and he too was waiting for the scattered people to assemble.
The greater the crowd, the better goes the begging and contributing (of money).

***

Onlar, yılanı görmek için bekleşiyorlardı. O da etraftaki halk tamamıyla toplansın diye bekliyordu.
Halk, iyice toplansın da elime geçecek para çok olsun diyordu.

مردم هنگامه افزون‌تر شود
کدیه و توزیع نیکوتر رود

جمع آمد صد هزاران ژاژخا
حلقه کرده پشت پا بر پشت پا

The greater the crowd, the better goes the begging and contributing (of money).
Myriads of idle babblers assembled, forming a ring, sole against sole.

***

Halk, iyice toplansın da elime geçecek para çok olsun diyordu.
Yüz binlerce herzevekil toplandı, halka oldular. Bir ayak, bin ayaküstüne geldi!

جمع آمد صد هزاران ژاژخا
حلقه کرده پشت پا بر پشت پا

مرد را از زن خبر نه ز ازدحام
رفته درهم چون قیامت خاص و عام

Myriads of idle babblers assembled, forming a ring, sole against sole.
Man took no heed of woman: on account of the throng they were mingled together like nobles and common folk at the Resurrection.

***

Yüz binlerce herzevekil toplandı, halka oldular. Bir ayak, bin ayaküstüne geldi!
Kalabalıktan erkeğin kadından haberi yoktu. Halkla ileri gelenler birbirlerine girmiş âdeta kıyametten bir alâmet olmuştu.

3, 1037-1038

مرد را از زن خبر نه ز ازدحام
رفته درهم چون قیامت خاص و عام

چون همی حراقه جنبانید او
می‌کشیدند اهل هنگامه گلو

Man took no heed of woman: on account of the throng they were mingled together like nobles and common folk at the Resurrection.
When he (the snake-catcher) began to move the cloth (which covered the dragon), the people in the crowd strained their throats (necks),

***

Kalabalıktan erkeğin kadından haberi yoktu. Halkla ileri gelenler birbirlerine girmiş âdeta kıyametten bir alâmet olmuştu.
Yılancı, yılanın üstündeki kilimi kımıldattıkça halk, parmaklarının ucuna basıp boyunlarını uzatıyordu.

3, 1038-1039

چون همی حراقه جنبانید او
می‌کشیدند اهل هنگامه گلو

و اژدها کز زمهریر افسرده بود
زیر صد گونه پلاس و پرده بود

When he (the snake-catcher) began to move the cloth (which covered the dragon), the people in the crowd strained their throats (necks),
And (saw that) the dragon, which had been frozen by intense cold, was underneath a hundred kinds of coarse woollen cloths and coverlets.

***

Yılancı, yılanın üstündeki kilimi kımıldattıkça halk, parmaklarının ucuna basıp boyunlarını uzatıyordu.
Ejderha, zemheriden donmuştu. Yüzlerce kilimin, kebenin altındaydı.

3, 1039-1040

و اژدها کز زمهریر افسرده بود
زیر صد گونه پلاس و پرده بود

بسته بودش با رسنهای غلیظ
احتیاطی کرده بودش آن حفیظ

And (saw that) the dragon, which had been frozen by intense cold, was underneath a hundred kinds of coarse woollen cloths and coverlets.
He had bound it with thick ropes: that careful keeper had taken great precaution for it.

***

Ejderha, zemheriden donmuştu. Yüzlerce kilimin, kebenin altındaydı.
Yılancı, ihtiyatı elden bırakmamış, onu kalın iplerle bağlamıştı.

3, 1040-1041

بسته بودش با رسنهای غلیظ
احتیاطی کرده بودش آن حفیظ

در درنگ انتظار و اتفاق
تافت بر آن مار خورشید عراق

He had bound it with thick ropes: that careful keeper had taken great precaution for it.
During the delay (interval) of expectation and coming together, the sun of ‘Iráq shone upon the snake.

***

Yılancı, ihtiyatı elden bırakmamış, onu kalın iplerle bağlamıştı.
Fakat halkın toplanmasını beklerken epeyce bir zaman geçmiş, Irak güneşi, yılanın üstüne vurmuştu.

در درنگ انتظار و اتفاق
تافت بر آن مار خورشید عراق

آفتاب گرمسیرش گرم کرد
رفت از اعضای او اخلاط سرد

During the delay (interval) of expectation and coming together, the sun of ‘Iráq shone upon the snake.
The sun of the hot country warmed it; the cold humours went out of its limbs.

***

Fakat halkın toplanmasını beklerken epeyce bir zaman geçmiş, Irak güneşi, yılanın üstüne vurmuştu.
Güneş onu epeyce ısıtınca azasından soğuk ahlât sıyrılıp gitmişti.

آفتاب گرمسیرش گرم کرد
رفت از اعضای او اخلاط سرد

مرده بود و زنده گشت او از شگفت
اژدها بر خویش جنبیدن گرفت

The sun of the hot country warmed it; the cold humours went out of its limbs.
It had been dead, and it revived: from astonishment (at feeling the sun's heat) the dragon began to uncoil itself.

***

Güneş onu epeyce ısıtınca azasından soğuk ahlât sıyrılıp gitmişti.
O müddet zarfında ölü bir halde bulunan ejderha dirildi, kımıldamaya başladı.

3, 1043-1044

مرده بود و زنده گشت او از شگفت
اژدها بر خویش جنبیدن گرفت

خلق را از جنبش آن مرده مار
گشتشان آن یک تحیر صد هزار

It had been dead, and it revived: from astonishment (at feeling the sun's heat) the dragon began to uncoil itself.
By the stirring of that dead serpent the people's amazement was multiplied a hundred thousand fold.

***

O müddet zarfında ölü bir halde bulunan ejderha dirildi, kımıldamaya başladı.
Ölü yılanın kımıldadığını görünce halkın hayreti birken yüz bin oldu.

3, 1044-1045

خلق را از جنبش آن مرده مار
گشتشان آن یک تحیر صد هزار

با تحیر نعره‌ها انگیختند
جملگان از جنبشش بگریختند

By the stirring of that dead serpent the people's amazement was multiplied a hundred thousand fold.
With amazement they started shrieking and fled en masse from its motion.

***

Ölü yılanın kımıldadığını görünce halkın hayreti birken yüz bin oldu.
Şaşkınlıklarından naralar atarak hep birden kaçışmaya koyuldular.

با تحیر نعره‌ها انگیختند
جملگان از جنبشش بگریختند

می‌سکست او بند و زان بانگ بلند
هر طرف می‌رفت چاقاچاق بند

With amazement they started shrieking and fled en masse from its motion.
It set about bursting the bonds, and at that loud outcry (of the people) the bonds on every side went crack, crack.

***

Şaşkınlıklarından naralar atarak hep birden kaçışmaya koyuldular.
Ejderha, halkın gürültüsünden çatır, çatır bağlarını koparmaya başladı. İplerin her biri bir yana düştü.

3, 1046-1047

می‌سکست او بند و زان بانگ بلند
هر طرف می‌رفت چاقاچاق بند

بندها بسکست و بیرون شد ز زیر
اژدهایی زشت غران همچو شیر

It set about bursting the bonds, and at that loud outcry (of the people) the bonds on every side went crack, crack.
It burst the bonds and glided out from beneath—a hideous dragon roaring like a lion.

***

Ejderha, halkın gürültüsünden çatır, çatır bağlarını koparmaya başladı. İplerin her biri bir yana düştü.
İplerini koparıp kilimin altından sıyrıldı. Bir de ne görsünler, aslan gibi kükreyen çirkin, mefret bir ejderha!

بندها بسکست و بیرون شد ز زیر
اژدهایی زشت غران همچو شیر

در هزیمت بس خلایق کشته شد
از فتاده و کشتگان صد پشته شد

It burst the bonds and glided out from beneath—a hideous dragon roaring like a lion.
Many people were killed in the rout: a hundred heaps were made of the fallen slain.

***

İplerini koparıp kilimin altından sıyrıldı. Bir de ne görsünler, aslan gibi kükreyen çirkin, mefret bir ejderha!
Kaçarken halk birbirini çiğnedi, birçok kişiler ayakaltında kalıp öldüler, ölülerden yüzlerce yığın oldu.

3, 1048-1049

در هزیمت بس خلایق کشته شد
از فتاده و کشتگان صد پشته شد

مارگیر از ترس بر جا خشک گشت
که چه آوردم من از کهسار و دشت

Many people were killed in the rout: a hundred heaps were made of the fallen slain.
The snake-catcher became paralysed with fear on the spot, crying, “What have I brought from the mountains and the desert?”

***

Kaçarken halk birbirini çiğnedi, birçok kişiler ayakaltında kalıp öldüler, ölülerden yüzlerce yığın oldu.
Yılancı, ben meğerse dağdan, ovadan ne getirmişim diye korkusundan yerinde katılıp kaldı.

3, 1049-1050

مارگیر از ترس بر جا خشک گشت
که چه آوردم من از کهسار و دشت

گرگ را بیدار کرد آن کور میش
رفت نادان سوی عزرائیل خویش

The snake-catcher became paralysed with fear on the spot, crying, “What have I brought from the mountains and the desert?”
The blind sheep awakened the wolf: unwittingly it went towards its ‘Azrá’íl (Angel of death).

***

Yılancı, ben meğerse dağdan, ovadan ne getirmişim diye korkusundan yerinde katılıp kaldı.
O kör koyun kurdu uyandırdı. Cahil, Azrail’in yanına kendi ayağıyla gitti.

3, 1050-1051

گرگ را بیدار کرد آن کور میش
رفت نادان سوی عزرائیل خویش

اژدها یک لقمه کرد آن گیج را
سهل باشد خون‌خوری حجاج را

The blind sheep awakened the wolf: unwittingly it went towards its ‘Azrá’íl (Angel of death).
The dragon made one mouthful of that dolt: blood-drinking (bloodshed) is easy for Hajjáj.

***

O kör koyun kurdu uyandırdı. Cahil, Azrail’in yanına kendi ayağıyla gitti.
Ejderha o ahmağı bir lokma ediverdi. Haccac’a kan dökmekten kolay ne var,

اژدها یک لقمه کرد آن گیج را
سهل باشد خون‌خوری حجاج را

خویش را بر استنی پیچید و بست
استخوان خورده را در هم شکست

The dragon made one mouthful of that dolt: blood-drinking (bloodshed) is easy for Hajjáj.
It wound and fastened itself on a pillar and crunched the bones of the devoured man.

***

Ejderha o ahmağı bir lokma ediverdi. Haccac'a kan dökmekten kolay ne var,
Sonra da bir direğe sarılıp kendisini sıktı, karnında herifin kemiklerini çatır, çatır kırdı.

3, 1052-1053

خویش را بر استنی پیچید و بست
استخوان خورده را در هم شکست

نفست اژدرهاست او کی مرده است
از غم و بی آلتی افسرده است

It wound and fastened itself on a pillar and crunched the bones of the devoured man.
The dragon is thy sensual soul: how is it dead? It is (only) frozen by grief and lack of means.

***

Sonra da bir direğe sarılıp kendisini sıktı, karnında herifin kemiklerini çatır, çatır kırdı.
Senin nefsinde bir ejderhadır. O, nereden öldü ki? Dertten, eline fırsat düşmediğinden dondu, yoksa!

3, 1053-1054

نفست اژدرهاست او کی مرده است
از غم و بی آلتی افسرده است

گر بیابد آلت فرعون او
که بامر او همی‌رفت آب جو

The dragon is thy sensual soul: how is it dead? It is (only) frozen by grief and lack of means.
If it obtain the means of Pharaoh, by whose command the water of the river (Nile) would flow,

***

Senin nefsinde bir ejderhadır. O, nereden öldü ki? Dertten, eline fırsat düşmediğinden dondu, yoksa!
Firavunun eline geçenler, onun da eline geçse neler yapmaz! Irmak bile, Firavunun emriyle akardı.

3, 1054-1055

گر بیابد آلت فرعون او
که بامر او همی‌رفت آب جو

آنگه او بنیاد فرعونی کند
راه صد موسی و صد هارون زند

If it obtain the means of Pharaoh, by whose command the water of the river (Nile) would flow,
Then it will begin to act like Pharaoh and will waylay a hundred (such as) Moses and Aaron.

***

Firavunun eline geçenler, onun da eline geçse neler yapmaz! Irmak bile, Firavunun emriyle akardı.
Onun eline de böyle bir kudret düşse hemen firavunluğa başlar, yüzlerce Musa’nın da yolunu vurur, yüzlerce Harun’un da!

3, 1055-1056

آنگه او بنیاد فرعونی کند
راه صد موسی و صد هارون زند

کرمکست آن اژدها از دست فقر
پشه‌ای گردد ز جاه و مال صقر

Then it will begin to act like Pharaoh and will waylay a hundred (such as) Moses and Aaron.
That dragon, under stress of poverty, is a little worm, (but) a gnat is made a falcon by power and riches.

***

Onun eline de böyle bir kudret düşse hemen firavunluğa başlar, yüzlerce Musa’nın da yolunu vurur, yüzlerce Harun’un da!
O ejderha, yoksulluk elinde bir kurtcağız kesilir. Mevki ve mal yüzünden bir sivrisinek büyür, çaylaklaşır!

3, 1056-1057

کرمکست آن اژدها از دست فقر
پشه‌ای گردد ز جاه و مال صقر

اژدها را دار در برف فراق
هین مکش او را به خورشید عراق

That dragon, under stress of poverty, is a little worm, (but) a gnat is made a falcon by power and riches.
Keep the dragon in the snow of separation (from its desires); beware, do not carry it into the sun of ‘Iráq.

***

O ejderha, yoksulluk elinde bir kurtcağız kesilir. Mevki ve mal yüzünden bir sivrisinek büyür, çaylaklaşır!
Ejderhayı ayrılık karı içinde tut, sakın onu Irak güneşinin altına getirme.

3, 1057-1058

اژدها را دار در برف فراق
هین مکش او را به خورشید عراق

تا فسرده می‌بود آن اژدهات
لقمه‌ی اویی چو او یابد نجات

Keep the dragon in the snow of separation (from its desires); beware, do not carry it into the sun of ʽIráq.
So long as that dragon of thine remains frozen, (well and good); thou art a mouthful for it, when it gains release.

***

Ejderhayı ayrılık karı içinde tut, sakın onu Irak güneşinin altına getirme.
Ejderhan donmuş bir halde iken selâmettesin fakat kurtuldu, kendine geldi mi ona lokma olursun.

3, 1058-1059

تا فسرده می‌بود آن اژدهات
لقمه‌ی اویی چو او یابد نجات

مات کن او را و آمن شو ز مات
رحم کم کن نیست او ز اهل صلات

So long as that dragon of thine remains frozen, (well and good); thou art a mouthful for it, when it gains release.
Mortify it and become safe from (spiritual) death; have no mercy: it is not one of them that deserve favours;

***

Ejderhan donmuş bir halde iken selâmettesin fakat kurtuldu, kendine geldi mi ona lokma olursun.
Onu mat et de mat olmaktan emin ol. Ona pek acıma, o iyilik edilecek kişi değildir.

3, 1059-1060

مات کن او را و آمن شو ز مات
رحم کم کن نیست او ز اهل صلات

کان تف خورشید شهوت بر زند
آن خفاش مردریگت پر زند

Mortify it and become safe from (spiritual) death; have no mercy: it is not one of them that deserve favours;
For (when) the heat of the sun of lust strikes upon it, that vile bat of thine flaps its wings.

***

Onu mat et de mat olmaktan emin ol. Ona pek acıma, o iyilik edilecek kişi değildir.
Üstüne şehvet güneşi vurdu mu o geberesice hemen yarasa gibi kanatlarını çırpmaya, uçmaya başlar.

3, 1060-1061

کان تف خورشید شهوت بر زند
آن خفاش مردریگت پر زند

می‌کشانش در جهاد و در قتال
مردوار الله یجزیک الوصال

For (when) the heat of the sun of lust strikes upon it, that vile bat of thine flaps its wings.
Lead it manfully to the (spiritual) warfare and battle: God will reward thee with access (to Him).

***

Üstüne şehvet güneşi vurdu mu o geberesice hemen yarasa gibi kanatlarını çırpmaya, uçmaya başlar.
Ercesine onu savaşa çek, babayiğitçe onunla vuruş… Allah, sana vuslatıyla karşılık versin!

می‌کشانش در جهاد و در قتال
مردوار الله یجزیک الوصال

چونک آن مرد اژدها را آورید
در هوای گرم خوش شد آن مرید

Lead it manfully to the (spiritual) warfare and battle: God will reward thee with access (to Him).
When that man brought the dragon into the hot air, and the insolent brute became well (again),

***

Ercesine onu savaşa çek, babayiğitçe onunla vuruş... Allah, sana vuslatıyla karşılık versin!
Hulâsa o adam ejderhayı getirip de o korkunç şey, sıcak havada kendine gelince,

3, 1062-1063

چونک آن مرد اژدها را آورید
در هوای گرم خوش شد آن مرید

لاجرم آن فتنه‌ها کرد ای عزیز
بیست همچندان که ما گفتیم نیز

When that man brought the dragon into the hot air, and the insolent brute became well (again),
Inevitably it wrought those mischiefs, my dear friend, (and others) too, twenty times as many as we have told.

***

Hulâsa o adam ejderhayı getirip de o korkunç şey, sıcak havada kendine gelince,
O fitneleri meydana çıkardı. Hattâ azizim, söylediklerimizin yüz kat üstününü yaptı!

لاجرم آن فتنه‌ها کرد ای عزیز
بیست همچندان که ما گفتیم نیز

تو طمع داری که او را بی جفا
بسته داری در وقار و در وفا

Inevitably it wrought those mischiefs, my dear friend, (and others) too, twenty times as many as we have told.
Dost thou hope, without using violence, to keep it bound in quiet and faithfulness?

***

O fitneleri meydana çıkardı. Hattâ azizim, söylediklerimizin yüz kat üstününü yaptı!
Sen ona zahmet, eziyet vermeden uslu, rahat ve vefakâr bir halde tutmayı mı umuyorsun?

3, 1064-1065

تو طمع داری که او را بی جفا
بسته داری در وقار و در وفا

هر خسی را این تمنی کی رسد
موسیی باید که اژدرها کشد

Dost thou hope, without using violence, to keep it bound in quiet and faithfulness?
How should this wish be fulfilled for any worthless one? It needs a Moses to kill the dragon.

***

Sen ona zahmet, eziyet vermeden uslu, rahat ve vefakâr bir halde tutmayı mı umuyorsun?
Bu, her aşağılık kişiye nasip mi olur? Ejderhayı öldürmeye bir Musa gerek.

3, 1065-1066

هر خسی را این تمنی کی رسد
موسیی باید که اژدرها کشد

صدهزاران خلق ز اژدرهای او
در هزیمت کشته شد از رای او

How should this wish be fulfilled for any worthless one? It needs a Moses to kill the dragon.
By his dragon hundreds of thousands of people were killed in the rout, as he had designed.

***

Bu, her aşağılık kişiye nasip mi olur? Ejderhayı öldürmeye bir Musa gerek.
Yüz binlerce halk onun tedbiriyle mağlûp oldu, ejderhasından yılıp kaçtı, ölüp gitti!

3, 1066-1067

صدهزاران خلق ز اژدرهای او
در هزیمت کشته شد از رای او

گفت فرعونش چرا تو ای کلیم
خلق را کشتی و افکندی تو بیم

By his dragon hundreds of thousands of people were killed in the rout, as he had designed.
Pharaoh said to him, "Why didst thou, O Kalím, kill the people and cause fear to fall (on them)?

***

Yüz binlerce halk onun tedbiriyle mağlûp oldu, ejderhasından yılıp kaçtı, ölüp gitti!
Firavun, Musa'ya "Ey Kelîm, sen neden halkı öldürdün, neden halka korku saldın?

گفت فرعونش چرا تو ای کلیم
خلق را کشتی و افکندی تو بیم

در هزیمت از تو افتادند خلق
در هزیمت کشته شد مردم ز زلق

Pharaoh said to him, "Why didst thou, O Kalím, kill the people and cause fear to fall (on them)?
The people were put to flight and rout by thee; in the rout the folk were killed through slipping (and being crushed to death).

***

Firavun, Musa'ya "Ey Kelîm, sen neden halkı öldürdün, neden halka korku saldın?
Halk, senden yılgınlığa düştü, kaçışırken ayaklar altında çiğnenip öldü.

در هزیمت از تو افتادند خلق
در هزیمت کشته شد مردم ز زلق

لاجرم مردم ترا دشمن گرفت
کین تو در سینه مرد و زن گرفت

The people were put to flight and rout by thee; in the rout the folk were killed through slipping (and being crushed to death).
Necessarily, the folk have come to regard thee as their enemy; (both) men and women have conceived hatred of thee in their breasts.

***

Halk, senden yılgınlığa düştü, kaçışırken ayaklar altında çiğnenip öldü.
Hulâsa, halk sana düşman kesildi. Sana karşı erkeğin gönlünde de kin var, kadının gönlünde de.

3, 1069-1070

لاجرم مردم ترا دشمن گرفت
کین تو در سینه مرد و زن گرفت

خلق را می‌خواندی بر عکس شد
از خلافت مردمان را نیست بد

Necessarily, the folk have come to regard thee as their enemy; (both) men and women have conceived hatred of thee in their breasts.
Thou wert calling the people to (follow) thee, (but) it has turned out contrariwise: the folk cannot but resist thee.

***

Hulâsa, halk sana düşman kesildi. Sana karşı erkeğin gönlünde de kin var, kadının gönlünde de.
Halkı kendine davet ediyorsun ama iş aksi çıktı. Sana aykırı hareket etmekten başka çareleri kalmadı.

3, 1070-1071

خلق را می‌خواندی بر عکس شد
از خلافت مردمان را نیست بد

من هم از شرت اگر پس می‌خزم
در مکافات تو دیگی می‌پزم

Thou wert calling the people to (follow) thee, (but) it has turned out contrariwise: the folk cannot but resist thee.
I too, though I am creeping (shrinking) back from thy malice, am concocting a plan to requite thee.

***

Halkı kendine davet ediyorsun ama iş aksi çıktı. Sana aykırı hareket etmekten başka çareleri kalmadı.
Ben de senin şerrinden kaçıyor, sana aşikâre karşı durmuyorum ama aleyhine çömlek kaynatıp duruyorum.

3, 1071-1072

من هم از شرت اگر پس می‌خزم
در مکافات تو دیگی می‌پزم

دل ازین بر کن که بفریبی مرا
یا بجز فی پس‌روی گردد ترا

I too, though I am creeping (shrinking) back from thy malice, am concocting a plan to requite thee.
Put away from thine heart the thought that thou wilt deceive me or that thou wilt get any follower but thy shadow.

***

Ben de senin şerrinden kaçıyor, sana aşikâre karşı durmuyorum ama aleyhine çömlek kaynatıp duruyorum.
Beni aldatmayı gönlünden çıkar, arkandan, gölgenden başka kimsenin geleceğini umma.

3, 1072-1073

دل ازین بر کن که بفریبی مرا
یا بجز فی پس‌روی گردد ترا

تو بدان غره مشو کش ساختی
در دل خلقان هراس انداختی

Put away from thine heart the thought that thou wilt deceive me or that thou wilt get any follower but thy shadow.
Be not deluded by that which thou hast contrived: thou hast (only) cast terror into the hearts of the people.

***

Beni aldatmayı gönlünden çıkar, arkandan, gölgenden başka kimsenin geleceğini umma.
Bir iş becerdim, halkın gönlüne bir korkudur saldım diye mağrur olma.

3, 1073-1074

تو بدان غره مشو کش ساختی
در دل خلقان هراس انداختی

صد چنین آری و هم رسوا شوی
خوار گردی ضحکه‌ی غوغا شوی

Be not deluded by that which thou hast contrived: thou hast (only) cast terror into the hearts of the people.
Thou mayst bring (forward) a hundred such (devices), and thou wilt be exposed in the same way; thou wilt become despicable and the laughing-stock of the mob.

***

Bir iş becerdim, halkın gönlüne bir korkudur saldım diye mağrur olma.
Bunun gibi yüzlerce iş becersen sonunda yine rüsvay olursun, hor hakir bir hale gelirsin, seninle alay eder, sana gülüşürler.

3, 1074-1075

صد چنین آری و هم رسوا شوی
خوار گردی ضحکه‌ی غوغا شوی

همچو تو سالوس بسیاران بدند
عاقبت در مصر ما رسوا شدند

Thou mayst bring (forward) a hundred such (devices), and thou wilt be exposed in the same way; thou wilt become despicable and the laughing-stock of the mob.
Many have been impostors like thee, (but) in our Egypt they have been brought to disgrace in the end.”

***

Bunun gibi yüzlerce iş becersen sonunda yine rüsvay olursun, hor hakir bir hale gelirsin, seninle alay eder, sana gülüşürler.
Senin gibi nice hilebazlar vardı, bizim Mısır’ımız da nihayet rüsvay oldular” dedi.

3, 1075-1076

همچو تو سالوس بسیاران بدند
عاقبت در مصر ما رسوا شدند

گفت با امر حقم اشراک نیست
گر بریزد خونم امرش باک نیست

Many have been impostors like thee, (but) in our Egypt they have been brought to disgrace in the end.”
He (Moses) said, “I admit nothing as co-partner with the command of God: if His command shall shed my blood, there is no fear (on my part).

***

Senin gibi nice hilebazlar vardı, bizim Mısır’ımız da nihayet rüsvay oldular” dedi.
Musa, Firavuna dedi ki: “Ben, Allah emrine karışamam. Emreder de kanımı bile dökerse korkum yok.

3, 1076-1077

گفت با امر حقم اشراک نیست
گر بریزد خونم امرش باک نیست

راضیم من شاکرم من ای حریف
این طرف رسوا و پیش حق شریف

He (Moses) said, "I admit nothing as co-partner with the command of God: if His command shall shed my blood,
there is no fear (on my part).
I am content, I am thankful, O adversary: here (I am) disgraced, but with God (I am) honoured.

***

Musa, Firavuna dedi ki: "Ben, Allah emrine karışamam. Emreder de kanımı bile dökerse korkum yok.
Ben, bu âlemde rüsvay olayım, buna hem razıyım, hem de şükrederim… Tek Hak yanında yüce olayımda.

3, 1077-1078

راضیم من شاکرم من ای حریف
این طرف رسوا و پیش حق شریف

پیش خلقان خوار و زار و ریش‌خند
پیش حق محبوب و مطلوب و پسند

I am content, I am thankful, O adversary: here (I am) disgraced, but with God (I am) honoured.
In the sight of the people (I am) contemptible and wretched and a laughingstock: in God's sight (I am) loved and sought and approved.

***

Ben, bu âlemde rüsvay olayım, buna hem razıyım, hem de şükrederim... Tek Hak yanında yüce olayımda.
Halka karşı hor hakir olayım, benimle alay etsinler, bana gülsünler... Allah’a karşı sevgili olayım, o beni istesin, beğensin... Yeter bu bana.

3, 1078-1079

پیش خلقان خوار و زار و ریش‌خند
پیش حق محبوب و مطلوب و پسند

از سخن می‌گویم این ورنه خدا
از سیه‌رویان کند فردا ترا

In the sight of the people (I am) contemptible and wretched and a laughingstock: in God's sight (I am) loved and sought and approved.
I say this (merely as a matter) of words; otherwise (in fact), to-morrow (on the Day of Judgement) God will make thee one of the black-faced.

***

Halka karşı hor hakir olayım, benimle alay etsinler, bana gülsünler… Allah'a karşı sevgili olayım, o beni istesin, beğensin… Yeter bu bana.
Bunları da söz olsun diye söylüyorum hani. Yoksa Allah seni yarın kara yüzlülerden edecek, bu muhakkak!

از سخن می‌گویم این ورنه خدا
از سیه‌رویان کند فردا ترا

عزت آن اوست و آن بندگانش
ز آدم و ابلیس بر می‌خوان نشانش

I say this (merely as a matter) of words; otherwise (in fact), to-morrow (on the Day of Judgement) God will make thee one of the black-faced.
Glory belongs to Him and to His servants (alone): recite (from the Qur'án) the sign thereof (made manifest) through Adam and Iblís.

***

Bunları da söz olsun diye söylüyorum hani. Yoksa Allah seni yarın kara yüzlülerden edecek, bu muhakkak!
Yücelik onundur, onun kullarınındır. Onun nişanesini Âdem'le İblisin hikâyesini oku da anla!

3, 1080-1081

عزت آن اوست و آن بندگانش
ز آدم و ابلیس بر می‌خوان نشانش

شرح حق پایان ندارد همچو حق
هین دهان بربند و برگردان ورق

Glory belongs to Him and to His servants (alone): recite (from the Qur'án) the sign thereof (made manifest) through Adam and Iblís.
The explanation of (the attributes of) God, like God (Himself), hath no limit. Take heed, close thy mouth and turn over a (new) leaf."

***

Yücelik onundur, onun kullarınındır. Onun nişanesini Âdem'le İblisin hikâyesini oku da anla!
Allah'ın zatına nasıl son yoksa hikmetlerine de son yoktur. Aklını başına al da ağzını yum, yaprağı çevir!"

3, 1081-1082

شرح حق پایان ندارد همچو حق
هین دهان بربند و برگردان ورق

گفت فرعونش ورق درحکم ماست
دفتر و دیوان حکم این دم مراست

The explanation of (the attributes of) God, like God (Himself), hath no limit. Take heed, close thy mouth and turn over a (new) leaf.”
Pharaoh said to him, “The leaf is under my authority; the book and register of authority is mine at this moment.

***

Allah’ın zatına nasıl son yoksa hikmetlerine de son yoktur. Aklını başına al da ağzını yum, yaprağı çevir!”
Firavun, Musa’ya “Yaprak bizim elimizde... Şimdi defter de bizim hükmümüzde, divan da bizim!

3, 1082-1083

گفت فرعونش ورق درحکم ماست
دفتر و دیوان حکم این دم مراست

مر مرا بخریده‌اند اهل جهان
از همه عاقلتری تو ای فلان

Pharaoh said to him, “The leaf is under my authority; the book and register of authority is mine at this moment.
The people of the world have chosen me: art thou wiser than all, O fellow?

***

Firavun, Musa’ya “Yaprak bizim elimizde... Şimdi defter de bizim hükmümüzde, divan da bizim!
Bütün âlem halkı beni seçmiş, beni kabul etmiş. A Musa, bütün âlemde en akıllı sen misin ki?

3, 1083-1084

مر مرا بخریده‌اند اهل جهان
از همه عاقلتری تو ای فلان

موسیا خود را خریدی هین برو
خویشتن کم بین به خود غره مشو

The people of the world have chosen me: art thou wiser than all, O fellow?
O Moses, thou hast vaunted thyself. Hark, begone! Have less regard for thyself, be not self-deluded.

***

Bütün âlem halkı beni seçmiş, beni kabul etmiş. A Musa, bütün âlemde en akıllı sen misin ki?
A Musa, sen kendini beğenmiş, almışsın... Haydi oradan be... Kendini az gör, kendine güvenip gururlanma.

3, 1084-1085

موسیا خود را خریدی هین برو
خویشتن کم بین به خود غره مشو

جمع آرم ساحران دهر را
تا که جهل تو نمایم شهر را

O Moses, thou hast vaunted thyself. Hark, begone! Have less regard for thyself, be not self-deluded.
I will assemble the magicians of the world, that I may exhibit thy foolishness to the city.

***

A Musa, sen kendini beğenmiş, almışsın… Haydi oradan be… Kendini az gör, kendine güvenip gururlanma.
Dünyanın sihirbazlarını toplayayım da bütün şehre senin bilgisizliğini göstereyim.

3, 1085-1086

جمع آرم ساحران دهر را
تا که جهل تو نمایم شهر را

این نخواهد شد بروزی و دو روز
مهلتم ده تا چهل روز تموز

I will assemble the magicians of the world, that I may exhibit thy foolishness to the city.
(But) this will not be done in a day or two: give me time (and wait) till the forty days (which end in the month) of Tamúz.”

***

Dünyanın sihirbazlarını toplayayım da bütün şehre senin bilgisizliğini göstereyim.
Fakat bu, bir iki gün içinde olmaz. Bu yaz çağında bana kırk günceğiz mühlet ver” dedi.

این نخواهد شد بروزی و دو روز
مهلتم ده تا چهل روز تموز

گفت موسی این مرا دستور نیست
بنده‌ام امهال تو مامور نیست

(But) this will not be done in a day or two: give me time (and wait) till the forty days (which end in the month) of Tamúz."
Moses said, "This is not permitted to me: I am the slave (of God): the giving of time to thee is not commanded.

***

Fakat bu, bir iki gün içinde olmaz. Bu yaz çağında bana kırk günceğiz mühlet ver" dedi.
Musa dedi ki: "Bana bu hususta izin yok. Ben bir kulum, sana mühlet vermeye emir almadım.

3, 1087-1088

گفت موسی این مرا دستور نیست
بنده‌ام امهال تو مامور نیست

گر تو چیری و مرا خود یار نیست
بنده فرمانم بدانم کار نیست

Moses said, “This is not permitted to me: I am the slave (of God): the giving of time to thee is not commanded.
If thou art powerful and I in sooth have no ally, (yet) I am subject to His command: I have nothing to do with that.

***

Musa dedi ki: “Bana bu hususta izin yok. Ben bir kulum, sana mühlet vermeye emir almadım.
Sen hükümdarsın, galipsin, benim yardımcım, dostum yok… Fakat Allah fermanına tabiim, başka bir şeyle işim yok.

3, 1088-1089

گر تو چیری و مرا خود یار نیست
بنده فرمانم بدانم کار نیست

می‌زنم با تو بجد تا زنده‌ام
من چه کاره‌ی نصرتم من بنده‌ام

If thou art powerful and I in sooth have no ally, (yet) I am subject to His command: I have nothing to do with that.
I will combat thee with all my might so long as I live; what have I to do with helping (God)? I am a slave.

***

Sen hükümdarsın, galipsin, benim yardımcım, dostum yok… Fakat Allah fermanına tabiim, başka bir şeyle işim yok.
Diri oldukça seninle canla başla savaşacağım. Ben kulum, yardımla, yardımcıyla ne işim var?

3, 1089-1090

می‌زنم با تو بجد تا زنده‌ام
من چه کاره‌ی نصرتم من بنده‌ام

می‌زنم تا در رسد حکم خدا
او کند هر خصم از خصمی جدا

I will combat thee with all my might so long as I live; what have I to do with helping (God)? I am a slave.
I will fight till the decision of God comes to pass: He (alone) separates every adversary from an adversary.”

***

Diri oldukça seninle canla başla savaşacağım. Ben kulum, yardımla, yardımcıyla ne işim var?
Allah’ın hükmü zuhur edinceye kadar seninle uğraşacağım. Her hasmı düşmanından Allah ayırır”

3, 1090-1091

می‌زنم تا در رسد حکم خدا
او کند هر خصم از خصمی جدا

گفت نه نه مهلتم باید نهاد
عشوه‌ها کم ده تو کم پیمای باد

I will fight till the decision of God comes to pass: He (alone) separates every adversary from an adversary.”
He (Pharaoh) said, “Nay, nay, thou must appoint a certain respite: do not give cajoleries, do not talk vain things.”

***

Allah’ın hükmü zuhur edinceye kadar seninle uğraşacağım. Her hasmı düşmanından Allah ayırır”
Firavun, hayır dedi, mutlaka bir mühlet vermek gerek. Beni aldatıp durma, yel alıp poyraz satma.

3, 1091-1092

گفت نه نه مهلتم باید نهاد
عشوه‌ها کم ده تو کم پیمای باد

حق تعالی وحی کردش در زمان
مهلتش ده متسع مهراس از آن

He (Pharaoh) said, "Nay, nay, thou must appoint a certain respite: do not give cajoleries, do not talk vain things."
At once the high God made a revelation to him, saying, "Give him an ample respite: be not afraid of that.

***

Firavun, hayır dedi, mutlaka bir mühlet vermek gerek. Beni aldatıp durma, yel alıp poyraz satma.
Bu sırada ulu Allah'tan Musa'ya " Ona bol, bol mühlet ver, korkma.

3, 1092-1093

حق تعالی وحی کردش در زمان
مهلتش ده متسع مهراس از آن

این چهل روزش بده مهلت بطوع
تا سگالد مکرها او نوع نوع

At once the high God made a revelation to him, saying, “Give him an ample respite: be not afraid of that.
Willingly give him these forty days, that he may bethink him of divers plots.

***

Bu sırada ulu Allah’tan Musa’ya “ Ona bol, bol mühlet ver, korkma.
Bu kırk gün mühleti, ona gönül rızasıyla ver de çeşit, çeşit hileler düzsün.

این چهل روزش بده مهلت بطوع
تا سگالد مکرها او نوع نوع

تا بکوشد او که نی من خفته‌ام
تیز رو گو پیش ره بگرفته‌ام

Willingly give him these forty days, that he may bethink him of divers plots.
Let him endeavour, for I am not asleep; bid him advance quickly, (for) I have barred the way in front (of him).

***

Bu kırk gün mühleti, ona gönül rızasıyla ver de çeşit, çeşit hileler düzsün.
İstediği gibi çalıp çabalasın. Ben uyumuyorum ki. Ona söyle, hızlı gitsin, fakat yolu ben tuttum, pusuda ben varım.

تا بکوشد او که نی من خفته‌ام
تیز رو گو پیش ره بگرفته‌ام

حیله‌هاشان را همه برهم زنم
و آنچ افزایند من بر کم زنم

Let him endeavour, for I am not asleep; bid him advance quickly, (for) I have barred the way in front (of him).
I will confound all their devices, and I will reduce to little that which they increase.

***

İstediği gibi çalıp çabalasın. Ben uyumuyorum ki. Ona söyle, hızlı gitsin, fakat yolu ben tuttum, pusuda ben varım.
Onların hilelerini ben birbirine katar, onların arttırdıklarını ben eksiltirim.

3, 1095-1096

حیله‌هاشان را همه برهم زنم
و آنچ افزایند من بر کم زنم

آب را آرند من آتش کنم
نوش و خوش گیرند و من ناخوش کنم

I will confound all their devices, and I will reduce to little that which they increase.
Let them fetch water, and I will make (it) fire; let them get honey and sweets and I will make (it) bitter.

***

Onların hilelerini ben birbirine katar, onların arttırdıklarını ben eksiltirim.
Su getirirlerse ateş haline sokar, şerbet içerlerse zehir yaparım.

3, 1096-1097

آب را آرند من آتش کنم
نوش و خوش گیرند و من ناخوش کنم

مهر پیوندند و من ویران کنم
آنک اندر وهم نارند آن کنم

Let them fetch water, and I will make (it) fire; let them get honey and sweets and I will make (it) bitter.
Let them join in a bond of love, and I will destroy it; I will do that which they conceive not.

***

Su getirirlerse ateş haline sokar, şerbet içerlerse zehir yaparım.
Birbirlerine muhabbet bağlasalar sevgilerini yıkar, berbat ederim. Vehimlerine bile gelmeyen şeyleri yaparım ben.

3, 1097-1098

مهر پیوندند و من ویران کنم
آنک اندر وهم نارند آن کنم

تو مترس و مهلتش ده دمدراز
گو سپه گرد آر و صد حیلت بساز

Let them join in a bond of love, and I will destroy it; I will do that which they conceive not.
Have thou no fear, and give him a lengthy respite; bid him bring together his host and prepare a hundred devices.”

***

Birbirlerine muhabbet bağlasalar sevgilerini yıkar, berbat ederim. Vehimlerine bile gelmeyen şeyleri yaparım ben.
Sen korkma, ona uzun bir müddet mühlet ver… Asker topla, yüzlerce hileler düz de” diye vahiy geldi.

تو مترس و مهلتش ده دمدراز
گو سپه گرد آر و صد حیلت بساز

گفت امر آمد برو مهلت ترا
من بجای خود شدم رستی ز ما

Have thou no fear, and give him a lengthy respite; bid him bring together his host and prepare a hundred devices."
He (Moses) said, "The (Divine) command hath come. Go, the respite is (granted) to thee. I depart to my dwelling-place: thou art delivered from me."

***

Sen korkma, ona uzun bir müddet mühlet ver… Asker topla, yüzlerce hileler düz de" diye vahiy geldi.
Musa, "Emir geldi, mühlet sana. Bizden kurtuldun, şimdilik ben yerime gidiyorum" dedi.

گفت امر آمد برو مهلت ترا
من بجای خود شدم رستی ز ما

او همی‌شد و اژدها اندر عقب
چون سگ صیاد دانا و محب

He (Moses) said, “The (Divine) command hath come. Go, the respite is (granted) to thee. I depart to my dwelling-place: thou art delivered from me.”
He was going (on his way), and at his heels (went) the dragon wise and loving, like the hunter's dog.

***

Musa, “Emir geldi, mühlet sana. Bizden kurtuldun, şimdilik ben yerime gidiyorum” dedi.
Musa yola düştü, ejderha da bilgili ve dost bir av köpeği gibi peşine takıldı.

3, 1100-1101

او همی‌شد و اژدها اندر عقب
چون سگ صیاد دانا و محب

چون سگ صیاد جنبان کرده دم
سنگ را می‌کرد ریگ او زیر سم

He was going (on his way), and at his heels (went) the dragon wise and loving, like the hunter's dog.
Like the hunter's dog, wagging its tail: it made the stones (crumble as) sand beneath its hoof.

***

Musa yola düştü, ejderha da bilgili ve dost bir av köpeği gibi peşine takıldı.
Av köpeği gibi kuyruğunu sallayarak gidiyor, ayaklarının altında taşları kum gibi eziyordu.

3, 1101-1102

چون سگ صیاد جنبان کرده دم
سنگ را می‌کرد ریگ او زیر سم

سنگ و آهن را بدم در می‌کشید
خرد می‌خایید آهن را پدید

Like the hunter's dog, wagging its tail: it made the stones (crumble as) sand beneath its hoof.
With its breath it drew in stone and iron (to its jaws) and visibly chewed the iron into small fragments.

***

Av köpeği gibi kuyruğunu sallayarak gidiyor, ayaklarının altında taşları kum gibi eziyordu.
Taşı, demiri nefesiyle çekip sömürmekte, demiri apaşikâr bir surette ağzında ezip çiğnemekteydi.

3, 1102-1103

سنگ و آهن را بدم در می‌کشید
خرد می‌خایید آهن را پدید

در هوا می‌کرد خود بالای برج
که هزیمت می‌شد از وی روم و گرج

With its breath it drew in stone and iron (to its jaws) and visibly chewed the iron into small fragments.
In the air it was making itself (rise) above the zodiac, so that Greeks and Georgians would flee from it in panic.

***

Taşı, demiri nefesiyle çekip sömürmekte, demiri apaşikâr bir surette ağzında ezip çiğnemekteydi.
Havalanıp burçların üstüne çıkmakta, Rum, Gürcü… Herkes ondan kaçmaktaydı.

3, 1103-1104

در هوا می‌کرد خود بالای برج
که هزیمت می‌شد از وی روم و گرج

کفک می‌انداخت چون اشتر ز کام
قطره‌ای بر هر که زد می‌شد جذام

In the air it was making itself (rise) above the zodiac, so that Greeks and Georgians would flee from it in panic.
From its palate it cast out foam, like a camel: whomsoever a drop hit, he was smitten with tubercular leprosy.

***

Havalanıp burçların üstüne çıkmakta, Rum, Gürcü… Herkes ondan kaçmaktaydı.
Deve gibi ağzından köpükler saçıyordu. O köpüğün bir katresi kimin üstüne düşse cüzzam illetine tutuluyordu.

3, 1104-1105

کفک می‌انداخت چون اشتر ز کام
قطره‌ای بر هر که زد می‌شد جذام

ژغژغ دندان او دل می‌شکست
جان شیران سیه می‌شد ز دست

From its palate it cast out foam, like a camel: whomsoever a drop hit, he was smitten with tubercular leprosy.
The gnashing of its teeth would break the heart; the souls of black lions would be distraught (with terror).

***

Deve gibi ağzından köpükler saçıyordu. O köpüğün bir katresi kimin üstüne düşse cüzzam illetine tutuluyordu.
Dişlerinin gıcırtısı, yürekleri yerinden oynatıyor, kara aslanların bile canları elden gidiyordu.

ژغژغ دندان او دل می‌شکست
جان شیران سیه می‌شد ز دست

چون به قوم خود رسید آن مجتبی
شدق او بگرفت باز او شد عصا

The gnashing of its teeth would break the heart; the souls of black lions would be distraught (with terror).
When that chosen one (Moses) reached his kinsfolk, he took hold of the corner of its mouth, and it became again a staff.

***

Dişlerinin gıcırtısı, yürekleri yerinden oynatıyor, kara aslanların bile canları elden gidiyordu.
O seçilmiş peygamber, kavminin yanına varınca ejderhayı boğazından yakaladı, ejderha asâ oldu yine.

چون به قوم خود رسید آن مجتبی
شدق او بگرفت باز او شد عصا

تکیه بر وی کرد و می‌گفت ای عجب
پیش ما خورشید و پیش خصم شب

When that chosen one (Moses) reached his kinsfolk, he took hold of the corner of its mouth, and it became again a staff.
He leaned upon it, saying, "O wonder! to me ('tis clear as) the sun, to my enemy ('tis dark as) night.

***

O seçilmiş peygamber, kavminin yanına varınca ejderhayı boğazından yakaladı, ejderha asâ oldu yine.
Asâya dayandı da dedi ki: "Ne şaşılacak şey. Bizim yanımızda güneş, düşmana karşı gece!

تکیه بر وی کرد و می‌گفت ای عجب
پیش ما خورشید و پیش خصم شب

ای عجب چون می‌نبیند این سپاه
عالمی پر آفتاب چاشتگاه

He leaned upon it, saying, “O wonder! to me (’tis clear as) the sun, to my enemy (’tis dark as) night.
O wonder! How doth this host not see a whole world filled with the sun at morning tide?

***

Asâya dayandı da dedi ki: “Ne şaşılacak şey. Bizim yanımızda güneş, düşmana karşı gece!
Ne hayret edilecek şey ki bu ordu, kuşluk güneşiyle dopdolu olan bu âlemi görmüyor.

3, 1108-1109

ای عجب چون می‌نبیند این سپاه
عالمی پر آفتاب چاشتگاه

چشم باز و گوش باز و این ذکا
خیره‌ام در چشم‌بندی خدا

O wonder! How doth this host not see a whole world filled with the sun at morning tide?
Eyes open, and ears open, and this sun! I am amazed at God's eye-bandaging.

***

Ne hayret edilecek şey ki bu ordu, kuşluk güneşiyle dopdolu olan bu âlemi görmüyor.
Göz de açık, kulak da; sonra da bu zekâ… Allah’ın gözbağcılığına hayretteyim!

3, 1109-1110

چشم باز و گوش باز و این ذکا
خیره‌ام در چشم‌بندی خدا

من ازیشان خیره ایشان هم ز من
از بهاری خار ایشان من سمن

Eyes open, and ears open, and this sun! I am amazed at God's eye-bandaging.
I am amazed at them, and they too at me: (we are) from one springtime, (but) they are thorns and I am jasmine.

***

Göz de açık, kulak da; sonra da bu zekâ… Allah’ın gözbağcılığına hayretteyim!
Ben onlara şaşırıyorum, onlar da bana şaşırıyorlar. Baharın onlar diken, ben yasemin:

3, 1110-1111

من ازیشان خیره ایشان هم ز من
از بهاری خار ایشان من سمن

پیششان بردم بسی جام رحیق
سنگ شد آبش به پیش این فریق

I am amazed at them, and they too at me: (we are) from one springtime, (but) they are thorns and I am jasmine.
I bore to them many a cup of pure wine: its juice turned to stone before this company.

***

Ben onlara şaşırıyorum, onlar da bana şaşırıyorlar. Baharın onlar diken, ben yasemin:
Onlara nice lezzetli şaraplarla dolu kadehler sundum. Fakat onlara kadehteki şerbet taş kesildi.

3, 1111-1112

پیششان بردم بسی جام رحیق
سنگ شد آبش به پیش این فریق

دسته گل بستم و بردم به پیش
هر گلی چون خار گشت و نوش نیش

I bore to them many a cup of pure wine: its juice turned to stone before this company.
I twined a handful of roses and carried it to them: every rose became as a thorn, and the honey turned to poison.

***

Onlara nice lezzetli şaraplarla dolu kadehler sundum. Fakat onlara kadehteki şerbet taş kesildi.
Gül desteleri yaptım, götürdüm, her gül, diken oldu, şerbet zehir döndü.

3, 1112-1113

دسته گل بستم و بردم به پیش
هر گلی چون خار گشت و نوش نیش

آن نصیب جان بی‌خویشان بود
چونک با خویش‌اند پیدا کی شود

I twined a handful of roses and carried it to them: every rose became as a thorn, and the honey turned to poison.
That (pure wine) is the portion allotted to the selfless: since they are with themselves (not freed from self), how should it be shown (to them)?

***

Gül desteleri yaptım, götürdüm, her gül, diken oldu, şerbet zehir döndü.
Bu kendisinden geçenlerin canlarına nasip olan bir şey. Onlar, kendilerine oldukça nasıl meydana çıkar?

3, 1113-1114

آن نصیب جان بی‌خویشان بود
چونک با خویش‌اند پیدا کی شود

خفته‌ی بیدار باید پیش ما
تا به بیداری ببیند خوابها

That (pure wine) is the portion allotted to the selfless: since they are with themselves (not freed from self), how should it be shown (to them)?
With us, one must needs be a waking sleeper, that in the state of wakefulness he may dream dreams.”

***

Bu kendisinden geçenlerin canlarına nasip olan bir şey. Onlar, kendilerine oldukça nasıl meydana çıkar?
Yanımızda uyanık bir uyur gerek ki uyanıkken rüyalar görsün!

3, 1114-1115

خفته‌ی بیدار باید پیش ما
تا به بیداری ببیند خوابها

دشمن این خواب خوش شد فکر خلق
تا نخسپد فکرتش بستست حلق

With us, one must needs be a waking sleeper, that in the state of wakefulness he may dream dreams.”
Thought of created things is an enemy to this sweet (waking) sleep: until his (any one's) thought is asleep, his throat is shut.

***

Yanımızda uyanık bir uyur gerek ki uyanıkken rüyalar görsün!
Halkın düşüncelere dalması bu güzelim uykunun düşmanıdır. Halk, düşünceleri yatışmasın, uyumasın diye bu güzelim uykunun boğazını sıkar.

3, 1115-1116

دشمن این خواب خوش شد فکر خلق
تا نخسپد فکرتش بستست حلق

حیرتی باید که روبد فکر را
خورده حیرت فکر را و ذکر را

Thought of created things is an enemy to this sweet (waking) sleep: until his (any one's) thought is asleep, his throat is shut.
A (mystical) bewilderment is needed to sweep (such) thought away: bewilderment devours (all) thought and recollection.

***

Halkın düşüncelere dalması bu güzelim uykunun düşmanıdır. Halk, düşünceleri yatışmasın, uyumasın diye bu güzelim uykunun boğazını sıkar.
Bir hayret lâzım ki düşünceleri silip süpürsün. Hayret, fikirleri de yok eder, zikirleri de!

3, 1116-1117

حیرتی باید که روبد فکر را
خورده حیرت فکر را و ذکر را

هر که کاملتر بود او در هنر
او بمعنی پس بصورت پیشتر

A (mystical) bewilderment is needed to sweep (such) thought away: bewilderment devours (all) thought and recollection.
The more perfect he is in (worldly) science, the more backward he is in reality and the more forward in appearance.

***

Bir hayret lâzım ki düşünceleri silip süpürsün. Hayret, fikirleri de yok eder, zikirleri de!
Hüner ve marifette kim daha kâmilse mana bakımından artta sureta ileridedir.

3, 1117-1118

هر که کاملتر بود او در هنر
او بمعنی پس بصورت پیشتر

راجعون گفت و رجوع این سان بود
که گله وا گردد و خانه رود

The more perfect he is in (worldly) science, the more backward he is in reality and the more forward in appearance. He (God) hath said, “(Verily, to Him we are) returning”; and the return is in the same wise as a herd turns back and goes home.

***

Hüner ve marifette kim daha kâmilse mana bakımından artta sureta ileridedir.
Allah “Geri dönenler” dedi. Geri dönmek sürünün yazıdan gelip ağıla gitmesine benzer.

3, 1118-1119

راجعون گفت و رجوع این سان بود
که گله وا گردد و خانه رود

چونک واگردید گله از ورود
پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود

He (God) hath said, “(Verily, to Him we are) returning”; and the return is in the same wise as a herd turns back and goes home.
When the herd has turned back from (after) going down to water, the goat that was the leader (now) falls behind (becomes the hindmost),

***

Allah “Geri dönenler” dedi. Geri dönmek sürünün yazıdan gelip ağıla gitmesine benzer.
Sürü, yazıdan dönüp geldi mi giderken en önde olan keçi artta kalır.

3, 1119-1120

چونک واگردید گله از ورود
پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود

پیش افتد آن بز لنگ پسین
اضحک الرجعی وجوه العابسین

When the herd has turned back from (after) going down to water, the goat that was the leader (now) falls behind (becomes the hindmost),
And the lame hindmost goat is now in front: the return caused the faces to laugh of them that were frowning (before).

***

Sürü, yazıdan dönüp geldi mi giderken en önde olan keçi artta kalır.
Giderken geride kalan topal keçiye gelince suratı asıkları bile güldürecek bir halde öne düşer.

3, 1120-1121

پیش افتد آن بز لنگ پسین
اضحک الرجعی وجوه العابسین

از گزافه کی شدند این قوم لنگ
فخر را دادند و بخریدند ننگ

And the lame hindmost goat is now in front: the return caused the faces to laugh of them that were frowning (before).
How did this party (the prophets and saints) become lame and give up glory and purchase ignominy in vain?

***

Giderken geride kalan topal keçiye gelince suratı asıkları bile güldürecek bir halde öne düşer.
Bu kavim, laf olsun diye topal olmadılar ya… övünmeyi terk ettiler de ârı satın aldılar.

3, 1121-1122

از گزافه کی شدند این قوم لنگ
فخر را دادند و بخریدند ننگ

پا شکسته می‌روند این قوم حج
از حرج راهیست پنهان تا فرج

How did this party (the prophets and saints) become lame and give up glory and purchase ignominy in vain?
This party go on the pilgrimage (to Reality) with broken legs, (because) there is a secret way from straitness to ease.

***

Bu kavim, laf olsun diye topal olmadılar ya… övünmeyi terk ettiler de ârı satın aldılar.
Bu kavim, hacca ayakları kırık olduğu halde topallaya topallaya giderler. Sıkıntıdan kurtuluşa gizli bir yol vardır.

3, 1122-1123

پا شکسته می‌روند این قوم حج
از حرج راهیست پنهان تا فرج

دل ز دانشها بشستند این فریق
زانک این دانش نداند آن طریق

This party go on the pilgrimage (to Reality) with broken legs, (because) there is a secret way from straitness to ease.
This company washed their hearts (clean) of (the exoteric) kinds of knowledge, because this knowledge does not know this Way.

***

Bu kavim, hacca ayakları kırık olduğu halde topallaya topallaya giderler. Sıkıntıdan kurtuluşa gizli bir yol vardır.
Bu tarife gönüllerini bilgilerden yıkayıp arıtmışlardır. Çünkü bu yol, zahirî bilgiyi tanımaz.

3, 1123-1124

دل ز دانشها بشستند این فریق
زانک این دانش نداند آن طریق

دانشی باید که اصلش زان سرست
زانک هر فرعی به اصلش رهبرست

This company washed their hearts (clean) of (the exoteric) kinds of knowledge, because this knowledge does not know this Way.
(In order to tread this Way) one needs a knowledge whereof the root is Yonder, inasmuch as every branch is a guide to its root.

***

Bu tarife gönüllerini bilgilerden yıkayıp arıtmışlardır. Çünkü bu yol, zahirî bilgiyi tanımaz.
Bu yolda, aslı o âlemden olan bir bilgi gerek. Zira her feri, aslında yol gösterir.

3, 1124-1125

دانشی باید که اصلش زان سرست
زانک هر فرعی به اصلش رهبرست

هر پری بر عرض دریا کی پرد
تا لدن علم لدنی می‌برد

(In order to tread this Way) one needs a knowledge whereof the root is Yonder, inasmuch as every branch is a guide to its root.
How should every wing fly across the breadth of the Sea? (Only) the esoteric knowledge will bear (thee) to the Presence (of God).

***

Bu yolda, aslı o âlemden olan bir bilgi gerek. Zira her feri, aslında yol gösterir.
Her kanat, denizi aşacak kudrete nereden sahip olacak? Allah bilgisi gerek ki insanı Allah’a ulaştırsın.

3, 1125-1126

هر پری بر عرض دریا کی پرد
تا لدن علم لدنی می‌برد

پس چرا علمی بیاموزی به مرد
کش بباید سینه را زان پاک کرد

How should every wing fly across the breadth of the Sea? (Only) the esoteric knowledge will bear (thee) to the Presence (of God).
Why, then, should you teach a man the knowledge of which it behoves him to purify his breast?

***

Her kanat, denizi aşacak kudrete nereden sahip olacak? Allah bilgisi gerek ki insanı Allah’a ulaştırsın.
Şu halde adama sonunda gönülden silinip arıtılması lâzım olan bilgiyi neye öğretirsin?

3, 1126-1127

پس چرا علمی بیاموزی به مرد
کش بباید سینه را زان پاک کرد

پس مجو پیشی ازین سر لنگ باش
وقت وا گشتن تو پیش آهنگ باش

Why, then, should you teach a man the knowledge of which it behoves him to purify his breast?
Therefore do not seek to be in front: be lame on this side, and be the leader at the moment of return.

***

Şu halde adama sonunda gönülden silinip arıtılması lâzım olan bilgiyi neye öğretirsin?
Öyleyse bu âlemde ileri gitmeye heves etme, topal ol da geri dönerken en öne düş.

3, 1127-1128

پس مجو پیشی ازین سر لنگ باش
وقت وا گشتن تو پیش آهنگ باش

آخرون السابقون باش ای ظریف
بر شجر سابق بود میوه‌ی طریف

Therefore do not seek to be in front: be lame on this side, and be the leader at the moment of return.
O clever one, be thou (according to the Prophet's saying, “We are) the hindmost and the foremost”: the fresh fruit is prior to the tree.

***

Öyleyse bu âlemde ileri gitmeye heves etme, topal ol da geri dönerken en öne düş.
Ey nazik adam, ileri giden son gelenlerden ol. Taze ve turfanda meyve, ağaca nazaran daha ileridedir, derecesi daha üstündür.

3, 1128-1129

آخرون السابقون باش ای ظریف
بر شجر سابق بود میوه‌ی طریف

گرچه میوه آخر آید در وجود
اولست او زانک او مقصود بود

O clever one, be thou (according to the Prophet's saying, “We are) the hindmost and the foremost”: the fresh fruit is prior to the tree.
Although the fruit comes last into being, it is the first, because it was the object.

***

Ey nazik adam, ileri giden son gelenlerden ol. Taze ve turfanda meyve, ağaca nazaran daha ileridedir, derecesi daha üstündür.
Gerçi meyve ağaçtan sonra vücuda gelir, fakat hakikatte evvel odur, çünkü ağaçtan maksat odur.

3, 1129-1130

گرچه میوه آخر آید در وجود
اولست او زانک او مقصود بود

چون ملایک گوی لا علم لنا
تا بگیرد دست تو علمتنا

Although the fruit comes last into being, it is the first, because it was the object.
Say, like the angels, “We have no knowledge,” to the end that “Thou hast taught us” may take thy hand (come to thy aid).

***

Gerçi meyve ağaçtan sonra vücuda gelir, fakat hakikatte evvel odur, çünkü ağaçtan maksat odur.
Melekler gibi "Bizim bilgimiz yok" de de, “Ancak senin bildirdiğin bilgiyi biliriz” sırrı elini tutsun.

3, 1130-1131

چون ملایک گوی لا علم لنا
تا بگیرد دست تو علمتنا

گر درین مکتب ندانی تو هجا
همچو احمد پری از نور حجی

Say, like the angels, “We have no knowledge,” to the end that “Thou hast taught us” may take thy hand (come to thy aid).
If in this school thou dost not know the alphabet, (yet) thou art filled, like Ahmad (Mohammed), with the light of Reason.

***

Melekler gibi "Bizim bilgimiz yok" de de, “Ancak senin bildirdiğin bilgiyi biliriz” sırrı elini tutsun.
Bu mektep de hecelemeyi bilmezsen Ahmed gibi akıl ve irfan nuriyle dolarsın.

3, 1131-1132

گر درین مکتب ندانی تو هجا
همچو احمد پری از نور حجی

گر نباشی نامدار اندر بلاد
گم نه‌ای الله اعلم بالعباد

If in this school thou dost not know the alphabet, (yet) thou art filled, like Ahmad (Mohammed), with the light of Reason.
If thou art not famous in the world, (yet) thou art not deficient: God knoweth best concerning His servants.

***

Bu mektep de hecelemeyi bilmezsen Ahmed gibi akıl ve irfan nuriyle dolarsın.
Şehirlerde ad san sahibi olmazsan, Allah kullarının halini daha iyi bilir ya, kaybolmazsın, merak etme.

3, 1132-1133

گر نباشی نامدار اندر بلاد
گم نه‌ای الله اعلم بالعباد

اندر آن ویران که آن معروف نیست
از برای حفظ گنجینه‌ی زریست

If thou art not famous in the world, (yet) thou art not deficient: God knoweth best concerning His servants.
A treasure of gold is (hidden), for safety's sake, in a desolate spot that is not well-known.

***

Şehirlerde ad san sahibi olmazsan, Allah kullarının halini daha iyi bilir ya, kaybolmazsın, merak etme.
Altın definesini bilinmeyen viranelere gizlerler?

3, 1133-1134

اندر آن ویران که آن معروف نیست
از برای حفظ گنجینه‌ی زریست

موضع معروف کی بنهند گنج
زین قبل آمد فرج در زیر رنج

A treasure of gold is (hidden), for safety's sake, in a desolate spot that is not well-known.
How should they deposit the treasure in a well-known place? On this account it is said, “Joy is (hidden) beneath sorrow.”

***

Altın definesini bilinmeyen viranelere gizlerler?
Hiç defineyi bilinen yere koyarlar mı? İşte kurtulmanın, halâs olmanın da zahmet ve meşakkatlerde gizlenmesi buna benzer.

3, 1134-1135

موضع معروف کی بنهند گنج
زین قبل آمد فرج در زیر رنج

خاطر آرد بس شکال اینجا ولیک
بسکلد اشکال را استور نیک

How should they deposit the treasure in a well-known place? On this account it is said, “Joy is (hidden) beneath sorrow.”
Here the mind may bring (suggest) many difficulties, but a good beast will break the tether.

***

Hiç defineyi bilinen yere koyarlar mı? İşte kurtulmanın, halâs olmanın da zahmet ve meşakkatlerde gizlenmesi buna benzer.
Burada hatıra birçok şüpheler, tereddütler gelebilir ama iyi at, kösteklerini kırar, bukağıdan kurtuluverir.

3, 1135-1136

خاطر آرد بس شکال اینجا ولیک
بسکلد اشکال را استور نیک

هست عشقش آتشی اشکال‌سوز
هر خیالی را بروبد نور روز

Here the mind may bring (suggest) many difficulties, but a good beast will break the tether.
His (God's) love is a fire that consumes difficulties: the daylight sweeps away every phantom.

***

Burada hatıra birçok şüpheler, tereddütler gelebilir ama iyi at, kösteklerini kırar, bukağıdan kurtuluverir.
Onun sevgisi, şüphe ve tereddütleri yakan bir ateştir. Gündüzün nuru, bütün hayalleri siler süpürür.

3, 1136-1137

هست عشقش آتشی اشکال‌سوز
هر خیالی را بروبد نور روز

هم از آن سو جو جواب ای مرتضا
کین سال آمد از آن سو مر ترا

His (God's) love is a fire that consumes difficulties: the daylight sweeps away every phantom.
O thou with whom He is pleased, seek the answer from the same quarter from which this question came to thee.

***

Onun sevgisi, şüphe ve tereddütleri yakan bir ateştir. Gündüzün nuru, bütün hayalleri siler süpürür.
Ey Allah rızasını elde eden, bu sual, sana o taraftan geldi, cevabını da o taraftan ara.

3, 1137-1138

هم از آن سو جو جواب ای مرتضا
کین سال آمد از آن سو مر ترا

گوشه‌ی بی گوشه‌ی دل شه‌رهیست
تاب لا شرقی و لا غرب از مهیست

O thou with whom He is pleased, seek the answer from the same quarter from which this question came to thee.
The cornerless corner of the heart is a King's highway: the radiance that is neither of the east nor of the west is (derived) from a Moon.

***

Ey Allah rızasını elde eden, bu sual, sana o taraftan geldi, cevabını da o taraftan ara.
Gönlün köşesiz köşesi yok mu? İşte o bucak, padişaha varan bir yoldur. Gönlün doğudan da olmayan, batıdan da olmayan aydınlığı, tek bir aydan meydana gelir.

3, 1138-1139

گوشه‌ی بی گوشه‌ی دل شه‌رهیست
تاب لا شرقی و لا غرب از مهیست

تو ازین سو و از آن سو چون گدا
ای که معنی چه می‌جویی صدا

The cornerless corner of the heart is a King's highway: the radiance that is neither of the east nor of the west is (derived) from a Moon.
Why on this side and on that, like a beggar, O mountain of Reality, art thou seeking the echo?

***

Gönlün köşesiz köşesi yok mu? İşte o bucak, padişaha varan bir yoldur. Gönlün doğudan da olmayan, batıdan da olmayan aydınlığı, tek bir aydan meydana gelir.
Ey mana dağı, sen yoksullar gibi bu tarafa o tarafta neden ses arayıp durursun.

3, 1139-1140

تو ازین سو و از آن سو چون گدا
ای که معنی چه می‌جویی صدا

هم از آن سو جو که وقت درد تو
می‌شوی در ذکر یا ربی دوتو

Why on this side and on that, like a beggar, O mountain of Reality, art thou seeking the echo?
Seek (the answer) from the same quarter to which, in the hour of pain, thou bendest low, crying repeatedly, “O my Lord!”

***

Ey mana dağı, sen yoksullar gibi bu tarafa o tarafta neden ses arayıp durursun.
Derde düşünce iki büklüm olup “Yarabbi” diye yalvardığın taraf yok mu, bu sesi de o tarafta ara.

3, 1140-1141

هم از آن سو جو که وقت درد تو
می‌شوی در ذکر یا ربی دوتو

وقت درد و مرگ آن سو می‌نمی
چونک دردت رفت چونی اعجمی

Seek (the answer) from the same quarter to which, in the hour of pain, thou bendest low, crying repeatedly, “O my Lord!”
In the hour of pain and death thou turnest in that direction: how, when thy pain is gone, art thou ignorant?

***

Derde düşünce iki büklüm olup “Yarabbi” diye yalvardığın taraf yok mu, bu sesi de o tarafta ara.
Dert ve ölüm zamanı o tarafa yönelir, feryat ve figana düşersin. Dertten kurtulunca neden yabancıya dönüyor, hiç o tarafı aklına bile getirmiyorsun?

3, 1141-1142

وقت درد و مرگ آن سو می‌نمی
چونک دردت رفت چونی اعجمی

وقت محنت گشته‌ای الله گو
چونک محنت رفت گویی راه کو

In the hour of pain and death thou turnest in that direction: how, when thy pain is gone, art thou ignorant?
At the time of tribulation thou hast called unto God, (but) when the tribulation is gone, thou sayest, “Where is the way?”

***

Dert ve ölüm zamanı o tarafa yönelir, feryat ve figana düşersin. Dertten kurtulunca neden yabancıya dönüyor, hiç o tarafı aklına bile getirmiyorsun?
Mihnet zamanında “Allah” demeye başlar, sıkıntın geçti mi “Nerede ona yol ?” dersin.

وقت محنت گشته‌ای الله گو
چونک محنت رفت گویی راه کو

این از آن آمد که حق را بی گمان
هر که بشناسد بود دایم بر آن

At the time of tribulation thou hast called unto God, (but) when the tribulation is gone, thou sayest, “Where is the way?”
This is because (thou dost not know God): every one that knows God without uncertainty is constantly engaged in that (commemoration of Him),

***

Mihnet zamanında “Allah” demeye başlar, sıkıntın geçti mi “Nerede ona yol ?” dersin.
Bu hal, şundan ileri geliyor: “Allah’ı şeksiz, şüphesiz bilen, tanıyan, daima onu anlar, ondan hiç ayrılmaz.

3, 1143-1144

این از آن آمد که حق را بی گمان
هر که بشناسد بود دایم بر آن

وانک در عقل و گمان هستش حجاب
گاه پوشیدست و گه بدریده جیب

This is because (thou dost not know God): every one that knows God without uncertainty is constantly engaged in that (commemoration of Him),
While he that is veiled in intellect and uncertainty is sometimes covered (inaccessible to spiritual emotion) and sometimes with his collar torn (in a state of rapture).

***

Bu hal, şundan ileri geliyor: “Allah’ı şeksiz, şüphesiz bilen, tanıyan, daima onu anlar, ondan hiç ayrılmaz.
Fakat akıl ve şüphe hicaplarında kalan kişiye Allah tecellisi, gâh örtülür, gâh yenini, yakasını yırtıp görünür.

3, 1144-1145

وانک در عقل و گمان هستش حجاب
گاه پوشیدست و گه بدریده جیب

عقل جزوی گاه چیره گه نگون
عقل کلی آمن از ریب المنون

While he that is veiled in intellect and uncertainty is sometimes covered (inaccessible to spiritual emotion) and sometimes with his collar torn (in a state of rapture).
The particular (discursive) intellect is sometimes dominant, sometimes overthrown; the Universal Intellect is secure from the mischances of Time.

***

Fakat akıl ve şüphe hicaplarında kalan kişiye Allah tecellisi, gâh örtülür, gâh yenini, yakasını yırtıp görünür.
Aklı cüzi gâh üstündür, gâh baş aşağı, Aklı Külli ise bütün hâdiselerden kurtulmuştur, emindir.

3, 1145-1146

عقل جزوی گاه چیره گه نگون
عقل کلی آمن از ریب المنون

عقل بفروش و هنر حیرت بخر
رو به خواری نه بخارا ای پسر

The particular (discursive) intellect is sometimes dominant, sometimes overthrown; the Universal Intellect is secure from the mischances of Time.
Sell intellect and talent and buy bewilderment (in God): betake thyself to lowliness, O son, not to Bukhárá!

***

Aklı cüzi gâh üstündür, gâh baş aşağı, Aklı Külli ise bütün hâdiselerden kurtulmuştur, emindir.
Akılla hüneri sat da hayreti satın al. Oğul, horluğa doğru git, Buhara’ya değil!

عقل بفروش و هنر حیرت بخر
رو به خواری نه بخارا ای پسر

ما چه خود را در سخن آغشته‌ایم
کز حکایت ما حکایت گشته‌ایم

Sell intellect and talent and buy bewilderment (in God): betake thyself to lowliness, O son, not to Bukhárá!
Why have I steeped myself in the discourse, so that from story-telling I have become a story?

***

Akılla hüneri sat da hayreti satın al. Oğul, horluğa doğru git, Buhara'ya değil!
Biz neye bu derece de söze daldık? Hikâye söyleyelim derken hikâye olduk gitti.

3, 1147-1148

ما چه خود را در سخن آغشته‌ایم
کز حکایت ما حکایت گشته‌ایم

من عدم و افسانه گردم در حنین
تا تقلب یابم اندر ساجدین

Why have I steeped myself in the discourse, so that from story-telling I have become a story?
I become naught and (unsubstantial as) a fable in making moan (to God), in order that I may gain influence over (the hearts of) them that prostrate themselves in prayer.

***

Biz neye bu derece de söze daldık? Hikâye söyleyelim derken hikâye olduk gitti.
Ben yokum zaten ağlayıp, ağlayıp sızlayarak masal oldum gitti... Bu suretle secde edenler arasına katılayım, onlarla beraber yuvarlanayım bari.

3, 1148-1149

من عدم و افسانه گردم در حنین
تا تقلب یابم اندر ساجدین

این حکایت نیست پیش مرد کار
وصف حالست و حضور یار غار

I become naught and (unsubstantial as) a fable in making moan (to God), in order that I may gain influence over (the hearts of) them that prostrate themselves in prayer.
This (story of Moses and Pharaoh) is not a story in the eyes of the man of experience: it is a description of an actual (spiritual) state, and it is (equivalent to) the presence of the Friend of the Cave.

***

Ben yokum zaten ağlayıp, ağlayıp sızlayarak masal oldum gitti… Bu suretle secde edenler arasına katılayım, onlarla beraber yuvarlanayım bari.
İş bilen, söz anlayan adama bu söz, hikâye değil. Hâlimi anlatıyorum ben, sevgilinin huzurundayım ben!

3, 1149-1150

این حکایت نیست پیش مرد کار
وصف حالست و حضور یار غار

آن اساطیر اولین که گفت عاق
حرف قرآن را بد آثار نفاق

This (story of Moses and Pharaoh) is not a story in the eyes of the man of experience: it is a description of an actual (spiritual) state, and it is (equivalent to) the presence of the Friend of the Cave.
That (phrase) “stories of the ancients,” which the disobedient (infidels) applied to the words of the Qur’án, was a mark of (their) hypocrisy.

***

İş bilen, söz anlayan adama bu söz, hikâye değil. Hâlimi anlatıyorum ben, sevgilinin huzurundayım ben!
Âsi, bunlar önce gelip geçenlere ait aslı yok masallar dedi ya… Kur’an hakkında söylenen bu söz, nifak eseridir.

آن اساطیر اولین که گفت عاق
حرف قرآن را بد آثار نفاق

لامکانی که درو نور خداست
ماضی و مستقبل و حال از کجاست

That (phrase) “stories of the ancients,” which the disobedient (infidels) applied to the words of the Qur’án, was a mark of (their) hypocrisy.
The man transcending space, in whom is the Light of God— whence (what concern of his) is the past, the future, or the present?

***

Âsi, bunlar önce gelip geçenlere ait aslı yok masallar dedi ya… Kur’an hakkında söylenen bu söz, nifak eseridir.
İçinde Allah nuru olan Lâmekân âleminde nerede geçmiş, nerede gelecek, nerede hâl,

3, 1151-1152

لامکانی که درو نور خداست
ماضی و مستقبل و حال از کجاست

ماضی و مستقبلش نسبت به تست
هر دو یک چیزند پنداری که دوست

The man transcending space, in whom is the Light of God— whence (what concern of his) is the past, the future, or the present?
His being past or future is (only) in relation to thee: both are one thing, and thou thinkest they are two.

***

İçinde Allah nuru olan Lâmekân âleminde nerede geçmiş, nerede gelecek, nerede hâl,
Geçmiş, gelecek, sana göredir. Yoksa hakikatte ikisi de birdir. Fakat sen iki sanırsın.

3, 1152-1153

ماضی و مستقبلش نسبت به تست
هر دو یک چیزند پنداری که دوست

یک تنی او را پدر ما را پسر
بام زیر زید و بر عمرو آن زبر

His being past or future is (only) in relation to thee: both are one thing, and thou thinkest they are two.
One individual is to him father and to us son: the roof is below Zayd and above ‘Amr.

***

Geçmiş, gelecek, sana göredir. Yoksa hakikatte ikisi de birdir. Fakat sen iki sanırsın.
Bir adam, onun babasıdır, bizim oğlumuz, Zeydin altında olan dam, Amr’ın üstündedir.

3, 1153-1154

یک تنی او را پدر ما را پسر
بام زیر زید و بر عمرو آن زبر

نسبت زیر و زبر شد زان دو کس
سقف سوی خویش یک چیزست بس

One individual is to him father and to us son: the roof is below Zayd and above ‘Amr.
The relation of “below” and “above” arises from those two persons: as regards itself, the roof is one thing only.

***

Bir adam, onun babasıdır, bizim oğlumuz, Zeydin altında olan dam, Amr’ın üstündedir.
Damın altta, üstte oluşu, o iki adama göredir. Hakikatteyse dam tek bir şeydir, işte o kadar!

3, 1154-1155

نسبت زیر و زبر شد زان دو کس
سقف سوی خویش یک چیزست بس

نیست مثل آن مثالست این سخن
قاصر از معنی نو حرف کهن

The relation of “below” and “above” arises from those two persons: as regards itself, the roof is one thing only. These expressions are not (exactly) similar to that (doctrine of spiritual timelessness): they are a comparison: the old words fall short of the new meaning.

***

Damın altta, üstte oluşu, o iki adama göredir. Hakikatteyse dam tek bir şeydir, işte o kadar!
Bu söz, onun misli değildir, bir misaldir ancak. Eski harfler, yeni manayı ifade edemez ki.

3, 1155-1156

نیست مثل آن مثالست این سخن
قاصر از معنی نو حرف کهن

چون لب جو نیست مشکا لب ببند
بی لب و ساحل بدست این بحر قند

These expressions are not (exactly) similar to that (doctrine of spiritual timelessness): they are a comparison: the old words fall short of the new meaning.
Since there is no river-marge, close thy lips, O waterskin: this Sea of candy hath (ever) been without marge or shore.

***

Bu söz, onun misli değildir, bir misaldir ancak. Eski harfler, yeni manayı ifade edemez ki.
Ey tulum, burası mademki ırmak kıyısı değil, ağzını kapat. Bu şeker denizinin ne kıyısı var, ne kenarı!

چون لب جو نیست مشکا لب ببند
بی لب و ساحل بدست این بحر قند

چونک موسی بازگشت و او بماند
اهل رای و مشورت را پیش خواند

Since there is no river-marge, close thy lips, O waterskin: this Sea of candy hath (ever) been without marge or shore.
When Moses had returned (home) and he (Pharaoh) remained (with his own people), he called his advisers and counsellors to his presence.

***

Ey tulum, burası mademki ırmak kıyısı değil, ağzını kapat. Bu şeker denizinin ne kıyısı var, ne kenarı!
Musa, dönüp Firavun kalınca bütün rey ve tedbir sahiplerini danışmak üzere çağırdı.

3, 1157-1158

چونک موسی بازگشت و او بماند
اهل رای و مشورت را پیش خواند

آنچنان دیدند کز اطراف مصر
جمع آردشان شه و صراف مصر

When Moses had returned (home) and he (Pharaoh) remained (with his own people), he called his advisers and counsellors to his presence.
They deemed it right that the King and Ruler of Egypt should assemble them (the magicians) from all parts of Egypt.

***

Musa, dönüp Firavun kalınca bütün rey ve tedbir sahiplerini danışmak üzere çağırdı.
Padişahın, Mısır sultanı olan Firavunun Mısır civarındaki bütün sihirbazları çağırmasını kararlaştırdılar.

3, 1158-1159

آنچنان دیدند کز اطراف مصر
جمع آردشان شه و صراف مصر

او بسی مردم فرستاد آن زمان
هر نواحی بهر جمع جادوان

They deemed it right that the King and Ruler of Egypt should assemble them (the magicians) from all parts of Egypt.
Thereupon he sent many men in every direction to collect the sorcerers.

***

Padişahın, Mısır sultanı olan Firavunun Mısır civarındaki bütün sihirbazları çağırmasını kararlaştırdılar.
Firavun hemen bütün sihirbazların toplanması için etrafa bir hayli adam gönderdi.

3, 1159-1160

او بسی مردم فرستاد آن زمان
هر نواحی بهر جمع جادوان

هر طرف که ساحری بد نامدار
کرد پران سوی او ده پیک کار

Thereupon he sent many men in every direction to collect the sorcerers.
In whatsoever region there was a renowned magician, he set flying towards him ten active couriers.

***

Firavun hemen bütün sihirbazların toplanması için etrafa bir hayli adam gönderdi.
Nerede ünlü bir büyücü varsa gelmesi için on haberci yolladı.

3, 1160-1161

هر طرف که ساحری بد نامدار
کرد پران سوی او ده پیک کار

دو جوان بودند ساحر مشتهر
سحر ایشان در دل مه مستمر

In whatsoever region there was a renowned magician, he set flying towards him ten active couriers.
There were two youths, famous magicians: their magic penetrated into the heart of the moon.

***

Nerede ünlü bir büyücü varsa gelmesi için on haberci yolladı.
İki genç vardı ki büyü de pek şöhret bulmuşlardı. Sihirleri, aya bile tesir ederdi.

3, 1161-1162

دو جوان بودند ساحر مشتهر
سحر ایشان در دل مه مستمر

شیر دوشیده ز مه فاش آشکار
در سفرها رفته بر خمی سوار

There were two youths, famous magicians: their magic penetrated into the heart of the moon.
They milked the moon publicly and openly; in their journeys they went mounted on a wine-jar.

***

İki genç vardı ki büyü de pek şöhret bulmuşlardı. Sihirleri, aya bile tesir ederdi.
Aydan apaşikâr süt sağarlar, bir yere gidecekleri vakit küplere binip giderler.

3, 1162-1163

شیر دوشیده ز مه فاش آشکار
در سفرها رفته بر خمی سوار

شکل کرباسی نموده ماهتاب
آن بپیموده فروشیده شتاب

They milked the moon publicly and openly; in their journeys they went mounted on a wine-jar.
They caused the moonshine to appear like a piece of linen: they measured and sold it speedily,

***

Aydan apaşikâr süt sağarlar, bir yere gidecekleri vakit küplere binip giderler.
Ay ışığını bez şekline sokup ölçer, biçer satarlardı.

3, 1163-1164

شکل کرباسی نموده ماهتاب
آن بپیموده فروشیده شتاب

سیم برده مشتری آگه شده
دست از حسرت به رخها بر زده

They caused the moonshine to appear like a piece of linen: they measured and sold it speedily,
And took the silver away: the purchaser, on becoming aware (of the fraud), would smite his hand upon his cheeks in grief.

***

Ay ışığını bez şekline sokup ölçer, biçer satarlardı.
Müşteri, para verip alır, sonra anlayınca eyvahlar olsun deyip hayıflanmaya, yüzüne vurmaya başlardı.

سیم برده مشتری آگه شده
دست از حسرت به رخها بر زده

صد هزاران همچنین در جادوی
بوده منشی و نبوده چون روی

And took the silver away: the purchaser, on becoming aware (of the fraud), would smite his hand upon his cheeks in grief.
They were the inventors of a hundred thousand such (tricks) in sorcery, and were not (following others) like the rhyme-letter.

***

Müşteri, para verip alır, sonra anlayınca eyvahlar olsun deyip hayıflanmaya, yüzüne vurmaya başlardı.
Onların, buna benzer nice sihirleri vardı ki herkes apaçık görür dururdu.

3, 1165-1166

صد هزاران همچنین در جادوی
بوده منشی و نبوده چون روی

چون بدیشان آمد آن پیغام شاه
کز شما شاهست اکنون چاره‌خواه

They were the inventors of a hundred thousand such (tricks) in sorcery, and were not (following others) like the rhyme-letter.
When the King's message reached them, (to this effect): “The king is now desiring help from you,

***

Onların, buna benzer nice sihirleri vardı ki herkes apaçık görür dururdu.
Onlara da “Padişah şimdi sizden bir çare aramakta.

3, 1166-1167

چون بدیشان آمد آن پیغام شاه
کز شما شاهست اکنون چاره‌خواه

از پی آنک دو درویش آمدند
بر شه و بر قصر او موکب زدند

When the King's message reached them, (to this effect): "The king is now desiring help from you,
Because two dervishes have come and marched in force against the King and his palace.

***

Onlara da "Padişah şimdi sizden bir çare aramakta.
İki yoksul adam gelip padişahın köşkü önüne otağ kurdu.

3, 1167-1168

از پی آنک دو درویش آمدند
بر شه و بر قصر او موکب زدند

نیست با ایشان بغیر یک عصا
که همی‌گردد به امرش اژدها

Because two dervishes have come and marched in force against the King and his palace.
They have naught with them except one rod, which becomes a dragon at his (Moses') command.

***

İki yoksul adam gelip padişahın köşkü önüne otağ kurdu.
Bir sopadan başka bir şeyleri yok. Fakat emirleriyle ejderha oluyor.

3, 1168-1169

نیست با ایشان بغیر یک عصا
که همی‌گردد به امرش اژدها

شاه و لشکر جمله بیچاره شدند
زین دو کس جمله به افغان آمدند

They have naught with them except one rod, which becomes a dragon at his (Moses') command.
The King and the whole army are helpless: all have been brought to lamentation by these two persons.

***

Bir sopadan başka bir şeyleri yok. Fakat emirleriyle ejderha oluyor.
Padişah da çaresiz kaldı, ordusu da. Bu iki kişinin elinden hepsi feryat ve figana geldi.

3, 1169-1170

شاه و لشکر جمله بیچاره شدند
زین دو کس جمله به افغان آمدند

چاره‌ای می‌باید اندر ساحری
تا بود که زین دو ساحر جان بری

The King and the whole army are helpless: all have been brought to lamentation by these two persons.
A remedy must be sought in magic, that maybe thou wilt save (their) lives from these two enchanters—”

***

Padişah da çaresiz kaldı, ordusu da. Bu iki kişinin elinden hepsi feryat ve figana geldi.
Bunları defetmek için bir çare bulun. Karşılık olarak size hesapsız hazineler bağışlayacak” diye haber gönderdi.

3, 1170-1171

چاره‌ای می‌باید اندر ساحری
تا بود که زین دو ساحر جان بری

آن دو ساحر را چو این پیغام داد
ترس و مهری در دل هر دو فتاد

A remedy must be sought in magic, that maybe thou wilt save (their) lives from these two enchanters—”
When he (the messenger) gave the message to those two magicians, a (great) fear and love descended on the hearts of them both.

***

Bunları defetmek için bir çare bulun. Karşılık olarak size hesapsız hazineler bağışlayacak” diye haber gönderdi.
Bu haberi duyunca iki büyücünün de gönüllerine hem korku düştü, hem sevgi.

3, 1171-1172

آن دو ساحر را چو این پیغام داد
ترس و مهری در دل هر دو فتاد

عرق جنسیت چو جنبیدن گرفت
سر به زانو بر نهادند از شگفت

When he (the messenger) gave the message to those two magicians, a (great) fear and love descended on the hearts of them both.
When the vein of homogeneity began to throb, they laid their heads upon their knees in astonishment.

***

Bu haberi duyunca iki büyücünün de gönüllerine hem korku düştü, hem sevgi.
Cinsiyet damarı atmağa başladı, ikisi de hayretlerinden başlarını dizlerine koydular.

3, 1172-1173

عرق جنسیت چو جنبیدن گرفت
سر به زانو بر نهادند از شگفت

چون دبیرستان صوفی زانوست
حل مشکل را دو زانو جادوست

When the vein of homogeneity began to throb, they laid their heads upon their knees in astonishment.
Inasmuch as the knee is the Súfí's school, the two knees are sorcerers for solving a difficulty.

***

Cinsiyet damarı atmağa başladı, ikisi de hayretlerinden başlarını dizlerine koydular.
Sofinin meşk yeri dizidir, müşkülü halletmek hususunda iki diz, âdeta sihirbazdır.

چون دبیرستان صوفی زانوست
حل مشکل را دو زانو جادوست

بعد از آن گفتند ای مادر بیا
گور بابا کو تو ما را ره نما

Inasmuch as the knee is the Súfí's school, the two knees are sorcerers for solving a difficulty.
Afterwards they said, “Come, O mother, where is our father's grave? Do thou show us the way.”

***

Sofinin meşk yeri dizidir, müşkülü halletmek hususunda iki diz, âdeta sihirbazdır.
O iki büyücü, bu haberi alıp hayrete daldıktan sonra annelerine “Anne, babamızın mezarı nerede? Bize göster” dediler.

3, 1174-1175

بعد از آن گفتند ای مادر بیا
گور بابا کو تو ما را ره نما

بردشان بر گور او بنمود راه
پس سه‌روزه داشتند از بهر شاه

Afterwards they said, “Come, O mother, where is our father's grave? Do thou show us the way.”
She took them and showed the way to his grave: then they kept a three days' fast for the sake of the King.

***

O iki büyücü, bu haberi alıp hayrete daldıktan sonra annelerine “Anne, babamızın mezarı nerede? Bize göster” dediler.
Anneleri, onlara rehberlik etti, babalarının mezarını gösterdi. Üç gün Allah rızası için oruç tuttular.

3, 1175-1176

بردشان بر گور او بنمود راه
پس سه‌روزه داشتند از بهر شاه

بعد از آن گفتند ای بابا به ما
شاه پیغامی فرستاد از وجا

She took them and showed the way to his grave: then they kept a three days' fast for the sake of the King.
After that they said, “O father, the King in consternation hath sent us a message

***

Anneleri, onlara rehberlik etti, babalarının mezarını gösterdi. Üç gün Allah rızası için oruç tuttular.
Sonra “Baba, padişah korkmuş, bize emir göndermiş...

3, 1176-1177

بعد از آن گفتند ای بابا به ما
شاه پیغامی فرستاد از وجا

که دو مرد او را به تنگ آورده‌اند
آب رویش پیش لشکر برده‌اند

After that they said, “O father, the King in consternation hath sent us a message
(To say) that two men have brought him to sore straits and have destroyed his prestige with the army.

***

Sonra “Baba, padişah korkmuş, bize emir göndermiş...
İki adam, onu sıkıştırmış, ordusunun önünde şerefine, haysiyetine dokunmuş.

3, 1177-1178

که دو مرد او را به تنگ آورده‌اند
آب رویش پیش لشکر برده‌اند

نیست با ایشان سلاح و لشکری
جز عصا و در عصا شور و شری

(To say) that two men have brought him to sore straits and have destroyed his prestige with the army.
There is not with them any weapons or soldiers; nothing but a rod, and in the rod is a calamity and bane.

***

İki adam, onu sıkıştırmış, ordusunun önünde şerefine, haysiyetine dokunmuş.
Onların ne silâhları var, ne askerleri. Bir tek asaları var ama o asa da kıyametler koparıyormuş.

3, 1178-1179

نیست با ایشان سلاح و لشکری
جز عصا و در عصا شور و شری

تو جهان راستان در رفته‌ای
گرچه در صورت به خاکی خفته‌ای

There is not with them any weapons or soldiers; nothing but a rod, and in the rod is a calamity and bane.
Thou art gone into the world of the righteous, though to outward seeming thou liest in a tomb.

***

Onların ne silâhları var, ne askerleri. Bir tek asaları var ama o asa da kıyametler koparıyormuş.
Sen zahiren toprakta yatıp uyuyorsun ama hakikatte doğrular ülkesine gitmişsin.

3, 1179-1180

تو جهان راستان در رفته‌ای
گرچه در صورت به خاکی خفته‌ای

آن اگر سحرست ما را ده خبر
ور خدایی باشد ای جان پدر

Thou art gone into the world of the righteous, though to outward seeming thou liest in a tomb.
If that is magic, inform us; and if it be divine, O spirit of our father,

***

Sen zahiren toprakta yatıp uyuyorsun ama hakikatte doğrular ülkesine gitmişsin.
Eğer onların yaptıkları sihirse bize haber ver. Canım babacığımız, onlar Allah eriyse, yaptıkları iş Allah'tansa yine bildir.

آن اگر سحرست ما را ده خبر
ور خدایی باشد ای جان پدر

هم خبر ده تا که ما سجده کنیم
خویشتن بر کیمیایی بر زنیم

If that is magic, inform us; and if it be divine, O spirit of our father,
(In that case) also inform us, so that we may bow down (before them) and bring ourselves in touch with an elixir.

***

Eğer onların yaptıkları sihirse bize haber ver. Canım babacığımız, onlar Allah eriyse, yaptıkları iş Allah'tansa yine bildir.
De onlara uyalım, secde edelim, kendimizi bir kimyaya atalım (da halis altın olalım).

3, 1181-1182

هم خبر ده تا که ما سجده کنیم
خویشتن بر کیمیایی بر زنیم

ناامیدانیم و اومیدی رسید
راندگانیم و کرم ما را کشید

(In that case) also inform us, so that we may bow down (before them) and bring ourselves in touch with an elixir.
We are despairing, and a hope has come; we are banished, and Mercy has drawn us (towards favour)."

***

De onlara uyalım, secde edelim, kendimizi bir kimyaya atalım (da halis altın olalım).
Ümidi kesilmiş biçareleriz. Bize bir ümit ver Allah tapısından sürülmüşleriz, bizi o tapıya yine onun keremi çekti" diye yalvardılar.

3, 1182-1183

ناامیدانیم و اومیدی رسید
راندگانیم و کرم ما را کشید

گفتشان در خواب کای اولاد من
نیست ممکن ظاهر این را دم زدن

We are despairing, and a hope has come; we are banished, and Mercy has drawn us (towards favour)."
He cried, "O my dearest sons, it rests (with God) to declare this (matter) plainly.

***

Ümidi kesilmiş biçareleriz. Bize bir ümit ver Allah tapısından sürülmüşleriz, bizi o tapıya yine onun keremi çekti" diye yalvardılar.
Babaları, onlara rüyalarında dedi ki: "Oğullarım, bunu açıkça söylemeye imkân yok.

گفتشان در خواب کای اولاد من
نیست ممکن ظاهر این را دم زدن

فاش و مطلق گفتنم دستور نیست
لیک راز از پیش چشمم دور نیست

He cried, "O my dearest sons, it rests (with God) to declare this (matter) plainly.
It is not permitted to me to speak openly and freely, yet the mystery is not far from mine eye.

***

Babaları, onlara rüyalarında dedi ki: "Oğullarım, bunu açıkça söylemeye imkân yok.
Apaçık ve olduğu gibi söylememe izin yok. Ama bu sır, uzak değil gözümün önünde.

3, 1184-1185

فاش و مطلق گفتنم دستور نیست
لیک راز از پیش چشمم دور نیست

لیک بنمایم نشانی با شما
تا شود پیدا شما را این خفا

It is not permitted to me to speak openly and freely, yet the mystery is not far from mine eye.
But I will show unto you a sign, that this hidden thing may be made manifest to you.

***

Apaçık ve olduğu gibi söylememe izin yok. Ama bu sır, uzak değil gözümün önünde.
Size bir nişane göstereyim de gizli şey aşikâr olsun.

3, 1185-1186

لیک بنمایم نشانی با شما
تا شود پیدا شما را این خفا

نور چشمانم چو آنجا گه روید
از مقام خفتنش آگه شوید

But I will show unto you a sign, that this hidden thing may be made manifest to you.
O light of mine eyes, when ye go thither, become acquainted with the place where he sleeps,

***

Size bir nişane göstereyim de gizli şey aşikâr olsun.
Gözlerimin nurları, oraya varın da onun uyumakta olduğu yeri anlayın.

3, 1186-1187

نور چشمانم چو آنجا گه روید
از مقام خفتنش آگه شوید

آن زمان که خفته باشد آن حکیم
آن عصا را قصد کن بگذار بیم

O light of mine eyes, when ye go thither, become acquainted with the place where he sleeps,
And at the time when that Sage is asleep, make for the rod, abandon fear.

***

Gözlerimin nurları, oraya varın da onun uyumakta olduğu yeri anlayın.
O hakikat sahibi uyurken korkmayın asayı almaya kalkışın.

3, 1187-1188

آن زمان که خفته باشد آن حکیم
آن عصا را قصد کن بگذار بیم

گر بدزدی و توانی ساحرست
چاره‌ی ساحر بر تو حاضرست

And at the time when that Sage is asleep, make for the rod, abandon fear.
If thou shalt steal it and art able (to do so), he is a magician; the means of dealing with a magician is present with thee;

***

O hakikat sahibi uyurken korkmayın asayı almaya kalkışın.
Eğer çalabilirseniz o sihirbazın biridir. Sihirbaza karşı çare bulmayı bilirsiniz siz.

3, 1188-1189

گر بدزدی و توانی ساحرست
چاره‌ی ساحر بر تو حاضرست

ور نتانی هان و هان آن ایزدیست
او رسول ذوالجلال و مهتدیست

If thou shalt steal it and art able (to do so), he is a magician; the means of dealing with a magician is present with thee;
But if thou canst not (steal it), beware and beware! That (man) is of God: he is the messenger of the Glorious (God) and is (divinely) guided.

***

Eğer çalabilirseniz o sihirbazın biridir. Sihirbaza karşı çare bulmayı bilirsiniz siz.
Yok, eğer çalamazsanız aman ha aman… Kendinize gelin, o, Allah eridir. Ululuk sahibi ve hidayet verici Allah’ın elçisidir.

3, 1189-1190

ور نتانی هان و هان آن ایزدیست
او رسول ذوالجلال و مهتدیست

گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب
سرنگون آید خدا آنگاه حرب

But if thou canst not (steal it), beware and beware! That (man) is of God: he is the messenger of the Glorious (God) and is (divinely) guided.
Though Pharaoh occupy the world, east and west, he will fall headlong: God and then war!

***

Yok, eğer çalamazsanız aman ha aman… Kendinize gelin, o, Allah eridir. Ululuk sahibi ve hidayet verici Allah'ın elçisidir.
Yeryüzü doğudan batıya kadar Firavunla dolsa savaş zamanı Allah, yine onu üstün eder; Firavun, baş aşağı gelir.

3, 1190-1191

گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب
سرنگون آید خدا آنگاه حرب

این نشان راست دادم جان باب
بر نویس الله اعلم بالصواب

Though Pharaoh occupy the world, east and west, he will fall headlong: God and then war!
I give (thee) this true sign, O soul of thy father: inscribe it (in thy heart): God best knoweth the right course.

***

Yeryüzü doğudan batıya kadar Firavunla dolsa savaş zamanı Allah, yine onu üstün eder; Firavun, baş aşağı gelir.
Babalarının canı yavrucuklarım, bu doğru nişaneyi verdim işte. Buna göre iş yapın, Allah doğrusunu daha iyi bilir.

3, 1191-1192

این نشان راست دادم جان باب
بر نویس الله اعلم بالصواب

جان بابا چون بخسپد ساحری
سحر و مکرش را نباشد رهبری

I give (thee) this true sign, O soul of thy father: inscribe it (in thy heart): God best knoweth the right course.
O soul of thy father, when a magician sleeps, there is none to direct his magic and craft.

***

Babalarının canı yavrucuklarım, bu doğru nişaneyi verdim işte. Buna göre iş yapın, Allah doğrusunu daha iyi bilir.
Yavrularım, sihirbaz uyuyunca sihirinin, hilesinin hükmü kalmaz.

3, 1192-1193

جان بابا چون بخسپد ساحری
سحر و مکرش را نباشد رهبری

چونک چوپان خفت گرگ آمن شود
چونک خفت آن جهد او ساکن شود

O soul of thy father, when a magician sleeps, there is none to direct his magic and craft.
When the shepherd has gone to sleep, the wolf becomes unafraid: when he sleeps, his exertion ceases;

***

Yavrularım, sihirbaz uyuyunca sihirinin, hilesinin hükmü kalmaz.
Çoban uyudu mu kurt emin olur. Çoban uykuya daldı mı dikkati elden gider.

چونک چوپان خفت گرگ آمن شود
چونک خفت آن جهد او ساکن شود

لیک حیوانی که چوپانش خداست
گرگ را آنجا امید و ره کجاست

When the shepherd has gone to sleep, the wolf becomes unafraid: when he sleeps, his exertion ceases;
But the animal whose shepherd is God—how hath the wolf hope or way (of getting) there?

***

Çoban uyudu mu kurt emin olur. Çoban uykuya daldı mı dikkati elden gider.
Fakat bir hayvana Allah çobanlık ederse kurt, oraya nereden yol bulur, onu kapmayı nasıl umabilir?

لیک حیوانی که چوپانش خداست
گرگ را آنجا امید و ره کجاست

جادوی که حق کند حقست و راست
جادوی خواندن مر آن حق را خطاست

But the animal whose shepherd is God—how hath the wolf hope or way (of getting) there?
The sorcery which God practises is real and true: ’tis wrong to call that real thing sorcery.

***

Fakat bir hayvana Allah çobanlık ederse kurt, oraya nereden yol bulur, onu kapmayı nasıl umabilir?
Hakk’ın yaptığı sihir, haktır, yerindedir. O yerli yerinde olan şeye sihirbazlık demek hatadır.

3, 1195-1196

جادوی که حق کند حقست و راست
جادوی خواندن مر آن حق را خطاست

جان بابا این نشان قاطعست
گر بمیرد نیز حقش رافعست

The sorcery which God practises is real and true: 'tis wrong to call that real thing sorcery.
O soul of thy father, this is the decisive sign: even if he (a prophet) die, God exalteth him."

***

Hakk'ın yaptığı sihir, haktır, yerindedir. O yerli yerinde olan şeye sihirbazlık demek hatadır.
Babalarının canı yavrular, bu keskin bir nişanedir. O peygamber, zahiren ölse bile Allah yine onu yüceltir, kadrini yükseltir.

3, 1196-1197

جان بابا این نشان قاطعست
گر بمیرد نیز حقش رافعست

مصطفی را وعده کرد الطاف حق
گر بمیری تو نمیرد این سبق

O soul of thy father, this is the decisive sign: even if he (a prophet) die, God exalteth him.”
The lovingkindnesses of God made a promise to Mustafá (Mohammed), saying, “If thou shalt die, (yet) this Lesson (the Qur’án) shall not die.

***

Babalarının canı yavrular, bu keskin bir nişanedir. O peygamber, zahiren ölse bile Allah yine onu yüceltir, kadrini yükseltir.
Allah’ın lütufları, Mustafa’ya vaatlerde bulundu da dedi ki: “Sen ölsen bile bu din, bu iman ölmez.

3, 1197-1198

مصطفی را وعده کرد الطاف حق
گر بمیری تو نمیرد این سـبق

من کتاب و معجزه‌ت را رافعم
بیش و کم‌کن را ز قرآن مانعم

The lovingkindnesses of God made a promise to Mustafá (Mohammed), saying, “If thou shalt die, (yet) this Lesson (the Qur’án) shall not die.
I am exalting thy Book and Miracle, I am defending the Qur’án from those who would make it more or less.

***

Allah’ın lütufları, Mustafa’ya vaatlerde bulundu da dedi ki: “Sen ölsen bile bu din, bu iman ölmez.
Senin kitabını, mucizeni ben yüceltirim. Kur’an’dan bir şey eksiltmeye, ona bir şey katmaya yeltenen kişiye ben mâni olurum.

3, 1198-1199

من کتاب و معجزه‌ت را رافعم
بیش و کمکن را ز قرآن مانعم

من ترا اندر دو عالم حافظم
طاعنان را از حدیثت رافضم

I am exalting thy Book and Miracle, I am defending the Qur’án from those who would make it more or less.
I am exalting thee in both worlds, I am driving away the scoffers from thy Tidings.

***

Senin kitabını, mucizeni ben yüceltirim. Kur’an’dan bir şey eksiltmeye, ona bir şey katmaya yeltenen kişiye ben mâni olurum.
Ben seni iki cihanda da korurum. Sözünü kınayanları terk eder, onları hor hakir bir hale korum.

3, 1199-1200

من ترا اندر دو عالم حافظم
طاعنان را از حدیثت رافضم

کس نتاند بیش و کم کردن درو
تو به از من حافظی دیگر مجو

I am exalting thee in both worlds, I am driving away the scoffers from thy Tidings.
None shall be able to make additions or omissions therein. Do not thou seek another protector better than Me.

***

Ben seni iki cihanda da korurum. Sözünü kınayanları terk eder, onları hor hakir bir hale korum.
Hiç kimse Kur’an’ı değiştirmeye kudret bulamaz; ona ne bir şey ilâve edebilirler, ne ondan bir şey eksiltebilirler. Sen benden daha iyi başka bir koruyucu arama!

3, 1200-1201

کس نتاند بیش و کم کردن درو
تو به از من حافظی دیگر مجو

رونقت را روز روز افزون کنم
نام تو بر زر و بر نقره زنم

None shall be able to make additions or omissions therein. Do not thou seek another protector better than Me.
Day by day I will increase thy splendour, I will strike thy name on gold and on silver.

***

Hiç kimse Kur’an’ı değiştirmeye kudret bulamaz; ona ne bir şey ilâve edebilirler, ne ondan bir şey eksiltebilirler. Sen benden daha iyi başka bir koruyucu arama!
Senin parlaklığını gün geçtikçe artırır, adını altınlara, gümüşlere bastırırım.

3, 1201-1202

رونقت را روز روز افزون کنم
نام تو بر زر و بر نقره زنم

منبر و محراب سازم بهر تو
در محبت قهر من شد قهر تو

Day by day I will increase thy splendour, I will strike thy name on gold and on silver.
For thy sake I will prepare pulpit and prayer-niche: in (My) love (for thee) thy vengeance hath become My vengeance.

***

Senin parlaklığını gün geçtikçe artırır, adını altınlara, gümüşlere bastırırım.
Senin için minberler, mihraplar kurdururum. Ben, seni öyle seviyorum ki senin kahrın, benim demektir.

3, 1202-1203

منبر و محراب سازم بهر تو
در محبت قهر من شد قهر تو

نام تو از ترس پنهان می‌گوند
چون نماز آرند پنهان می‌شوند

For thy sake I will prepare pulpit and prayer-niche: in (My) love (for thee) thy vengeance hath become My vengeance.
They (thy followers), from fear, are uttering thy name covertly and hiding when they perform their prayers;

***

Senin için minberler, mihraplar kurdururum. Ben, seni öyle seviyorum ki senin kahrın, benim demektir.
Şimdi adını korkudan gizlice söylüyorlar, namaz kılacakları zaman gizleniyorlar.

3, 1203-1204

نام تو از ترس پنهان می‌گوند
چون نماز آرند پنهان می‌شوند

از هراس وترس کفار لعین
دینت پنهان می‌شود زیر زمین

They (thy followers), from fear, are uttering thy name covertly and hiding when they perform their prayers;
From terror and dread of the accursed infidels thy Religion is being hidden underground;

***

Şimdi adını korkudan gizlice söylüyorlar, namaz kılacakları zaman gizleniyorlar.
Melûn kâfirlerin korkusundan dinin mağaralarda gizli kalıyor ya...

3, 1204-1205

از هراس وترس کفار لعین
دینت پنهان می‌شود زیر زمین

من مناره پر کنم آفاق را
کور گردانم دو چشم عاق را

From terror and dread of the accursed infidels thy Religion is being hidden underground;
(But) I will fill the world, from end to end, with minarets; I will make blind the eyes of the recalcitrant.

***

Melûn kâfirlerin korkusundan dinin mağaralarda gizli kalıyor ya...
Bütün âlemi minarelerle dolduracağım, âsilerin gözlerini kör edeceğim ben.

3, 1205-1206

من مناره پر کنم آفاق را
کور گردانم دو چشم عاق را

چاکرانت شهرها گیرند و جاه
دین تو گیرد ز ماهی تا به ماه

(But) I will fill the world, from end to end, with minarets; I will make blind the eyes of the recalcitrant.
Thy servants will occupy cities and (seize) power: thy Religion will extend from the Fish to the Moon.

***

Bütün âlemi minarelerle dolduracağım, âsilerin gözlerini kör edeceğim ben.
Kulların şehirler alacak, mevkiler bulacak…

چاکرانت شهرها گیرند و جاه
دین تو گیرد ز ماهی تا به ماه

تا قیامت باقیش داریم ما
تو مترس از نسخ دین ای مصطفی

Thy servants will occupy cities and (seize) power: thy Religion will extend from the Fish to the Moon.
We shall keep it living until the Resurrection: be not thou afraid of the annulment of the Religion, O Mustafá.

***

Kulların şehirler alacak, mevkiler bulacak…
Dinin balıktan aya kadar her tarafı kaplayacak.

3, 1207-1208

تا قیامت باقیش داریم ما
تو مترس از نسخ دین ای مصطفی

ای رسول ما تو جادو نیستی
صادقی همخرقه‌ی موسیستی

We shall keep it living until the Resurrection: be not thou afraid of the annulment of the Religion, O Mustafá.
O My Messenger, thou art not a sorcerer: thou art truthful, thou wearest the mantle of Moses.

***

Dinin balıktan aya kadar her tarafı kaplayacak.
Ey Peygamberimiz, sen sihirbaz değilsin, doğrusun... Sen de Musa’nın giydiği elbiseyi giymişsin, sen de onun gibi bir peygambersin.

3, 1208-1209

ای رسول ما تو جادو نیستی
صادقی همخرقه‌ی موسیستی

هست قرآن مر تو را همچون عصا
کفرها را در کشد چون اژدها

O My Messenger, thou art not a sorcerer: thou art truthful, thou wearest the mantle of Moses.
To thee the Qur’án is even as the rod (of Moses): it swallows up (all) infidelities, like a dragon.

***

Ey Peygamberimiz, sen sihirbaz değilsin, doğrusun... Sen de Musa’nın giydiği elbiseyi giymişsin, sen de onun gibi bir peygambersin.
Kur’an’ın, Musa’nın asâsına benzer küfürleri ejderha gibi sömürüp yutar.

هست قرآن مر تو را همچون عصا
کفرها را در کشد چون اژدها

تو اگر در زیر خاکی خفته‌ای
چون عصایش دان تو آنچ گفته‌ای

To thee the Qur’án is even as the rod (of Moses): it swallows up (all) infidelities, like a dragon.
If thou sleepest beneath a sod, (yet) deem as his rod that which thou hast spoken (My Word).

***

Kur’an’ın, Musa’nın asâsına benzer küfürleri ejderha gibi sömürüp yutar.
Sen, toprak altında uyursun ama o tertemiz söz asa gibi her şeye agâhtır.

3, 1210-1211

تو اگر در زیر خاکی خفته‌ای
چون عصایش دان تو آنچ گفته‌ای

قاصدان را بر عصایش دست نی
تو بخسپ ای شه مبارک خفتنی

If thou sleepest beneath a sod, (yet) deem as his rod that which thou hast spoken (My Word).
Assailants have no power over his rod. Do thou (then) sleep, O King, a blessed sleep!

***

Sen, toprak altında uyursun ama o tertemiz söz asa gibi her şeye agâhtır.
Kast edenlerin elleri o asaya ulaşamaz. Uyu ey padişah, uyu… Uykun mübarek olsun!

3, 1211-1212

قاصدان را بر عصایش دست نی
تو بخسپ ای شه مبارک خفتنی

تن بخفته نور تو بر آسمان
بهر پیکار تو زه کرده کمان

Assailants have no power over his rod. Do thou (then) sleep, O King, a blessed sleep!
(Whilst) thy body is asleep (in the tomb), thy Light in Heaven hath strung a bow for thy war (against the infidels).

***

Kast edenlerin elleri o asaya ulaşamaz. Uyu ey padişah, uyu... Uykun mübarek olsun!
Bedenin uyur ama nurun göklere ağar, düşmanlarını kahretmek için okunu kur, yayını ger.

تن بخفته نور تو بر آسمان
بهر پیکار تو زه کرده کمان

فلسفی و آنچ پوزش می‌کند
قوس نورت تیردوزش می‌کند

(Whilst) thy body is asleep (in the tomb), thy Light in Heaven hath strung a bow for thy war (against the infidels).
The philosopher and that which his mouth doeth—the bow of thy Light is piercing him (and it) with arrows.”

***

Bedenin uyur ama nurun göklere ağar, düşmanlarını kahretmek için okunu kur, yayını ger.
Felsefeci, aleyhine söylenmeye yeltenir ama nurunun oku ağzını oklar, onu susturur.”

3, 1213-1214

فلسفی و آنچ پوزش می‌کند
قوس نورت تیردوزش می‌کند

آنچنان کرد و از آن افزون که گفت
او بخفت و بخت و اقبالش نخفت

The philosopher and that which his mouth doeth—the bow of thy Light is piercing him (and it) with arrows.”
Thus He did, and (even) more than He said: he (the Prophet) slept (the sleep of death), but his fortune and prosperity slumbered not.

***

Felsefeci, aleyhine söylenmeye yeltenir ama nurunun oku ağzını oklar, onu susturur.”
Hakikaten de öyle oldu, hatta bu vaatten de üstün şeyler vücuda geldi. O uyudu, fakat bahtı, ikbali uyumadı.

3, 1214-1215

آنچنان کرد و از آن افزون که گفت
او بخفت و بخت و اقبالش نخفت

جان بابا چونک ساحر خواب شد
کار او بی رونق و بی‌تاب شد

Thus He did, and (even) more than He said: he (the Prophet) slept (the sleep of death), but his fortune and prosperity slumbered not.
“O soul of thy father, when a magician goes to sleep, his work becomes tarnished and dim.”

***

Hakikaten de öyle oldu, hatta bu vaatten de üstün şeyler vücuda geldi. O uyudu, fakat bahtı, ikbali uyumadı.
Babalarının canı yavrularım, sihirbaz uyudu mu işinin parlaklığı gider, sihrinin tesiri kalmaz.”

3, 1215-1216

جان بابا چونک ساحر خواب شد
کار او بی رونق و بی‌تاب شد

هر دو بوسیدند گورش را و تفت
تا بمصر از بهر آن پیگار زفت

“O soul of thy father, when a magician goes to sleep, his work becomes tarnished and dim.”
Both (the magician's sons) kissed his grave and went away to Egypt for the purpose of this mighty struggle.

***

Babalarının canı yavrularım, sihirbaz uyudu mu işinin parlaklığı gider, sihrinin tesiri kalmaz.”
Bu sözleri duyup uyandılar, ikisi de kabri öpüp o ulu savaş için Mısır’a hareket ettiler.

3, 1216-1217

هر دو بوسیدند گورش را و تفت
تا بمصر از بهر آن پیگار زفت

چون به مصر از بهر آن کار آمدند
طالب موسی و خانه‌ی او شدند

Both (the magician's sons) kissed his grave and went away to Egypt for the purpose of this mighty struggle.
When they came to Egypt for the sake of that enterprise, they sought after Moses and his house.

***

Bu sözleri duyup uyandılar, ikisi de kabri öpüp o ulu savaş için Mısır’a hareket ettiler.
Mısır’a varınca Musa’yı, Musa’nın evini aramaya başladılar.

3, 1217-1218

چون به مصر از بهر آن کار آمدند
طالب موسی و خانه‌ی او شدند

اتفاق افتاد کان روز ورود
موسی اندر زیر نخلی خفته بود

When they came to Egypt for the sake of that enterprise, they sought after Moses and his house.
It chanced that on the day of their arrival Moses was asleep under a palm-tree,

***

Mısır’a varınca Musa’yı, Musa’nın evini aramaya başladılar.
Onların Mısır’a geldikleri gün de Musa, tesadüfen bir hurma ağacının altında uyumaktaydı.

اتفاق افتاد کان روز ورود
موسی اندر زیر نخلی خفته بود

پس نشان دادندشان مردم بدو
که برو آن سوی نخلستان بجو

It chanced that on the day of their arrival Moses was asleep under a palm-tree,
So the folk gave them a clue to him, saying, “Go, seek yonder in the direction of the palm-grove.”

***

Onların Mısır’a geldikleri gün de Musa, tesadüfen bir hurma ağacının altında uyumaktaydı.
Sordukları adamlar onlara “Varın hurmalıkta arayın” dediler.

3, 1219-1220

پس نشان دادندشان مردم بدو
که برو آن سوی نخلستان بجو

چون بیامد دید در خرمابنان
خفته‌ای که بود بیدار جهان

So the folk gave them a clue to him, saying, “Go, seek yonder in the direction of the palm-grove.”
When he (the magician's son) came (thither), he espied amongst the date trees a sleeper who was the wake fullest man in the world.

***

Sordukları adamlar onlara “Varın hurmalıkta arayın” dediler.
Hurmalığa geldikleri zaman bir de baktılar ki hurma fidanlarının dibinde bir uyuyan var, fakat cihanın uyanığı!

3, 1220-1221

چون بیامد دید در خرمابنان
خفته‌ای که بود بیدار جهان

بهر نازش بسته او دو چشم سر
عرش و فرشش جمله در زیر نظر

When he (the magician's son) came (thither), he espied amongst the date trees a sleeper who was the wake fullest man in the world.
For pleasure's sake he had shut the two eyes of his head, (but) all Heaven and Earth were under his gaze.

***

Hurmalığa geldikleri zaman bir de baktılar ki hurma fidanlarının dibinde bir uyuyan var, fakat cihanın uyanığı!
Naz ederek baş gözlerini yummuş ama arş da gözlerinin önünde, ferş de!

3, 1221-1222

بهر نازش بسته او دو چشم سر
عرش و فرشش جمله در زیر نظر

ای بسا بیدارچشم و خفته‌دل
خود چه بیند دید اهل آب و گل

For pleasure's sake he had shut the two eyes of his head, (but) all Heaven and Earth were under his gaze.
Oh, (there is) many a one whose eye is awake and whose heart is asleep: what, in truth, should be seen by the eyes of creatures of water and clay?

***

Naz ederek baş gözlerini yummuş ama arş da gözlerinin önünde, ferş de!
Gözleri açık, fakat gönlü uykuda nice adamlar var... Zaten su ve toprak ehli olanın gözü ne görebilir ki?

3, 1222-1223

ای بسا بیدارچشم و خفته‌دل
خود چه بیند دید اهل آب و گل

آنک دل بیدار دارد چشم سر
گر بخسپد بر گشاید صد بصر

Oh, (there is) many a one whose eye is awake and whose heart is asleep: what, in truth, should be seen by the eyes of creatures of water and clay?
(But) he that keeps his heart awake—though the eye of his head may sleep, it (his heart) will open a hundred eyes.

***

Gözleri açık, fakat gönlü uykuda nice adamlar var… Zaten su ve toprak ehli olanın gözü ne görebilir ki?
Fakat gönlü uyanık olanın baş gözü uyusa bile gönlünde yüzlerce göz açılır.

3, 1223-1224

آنک دل بیدار دارد چشم سر
گر بخسپد بر گشاید صد بصر

گر تو اهل دل نه‌ای بیدار باش
طالب دل باش و در پیکار باش

(But) he that keeps his heart awake—though the eye of his head may sleep, it (his heart) will open a hundred eyes.
If you are not one of (illumined) heart, be awake (keep vigil), be a seeker of the (illumined) heart, and be (always) in strife (with your fleshly soul);

***

Fakat gönlü uyanık olanın baş gözü uyusa bile gönlünde yüzlerce göz açılır.
Gönül ehli değilsen uyanık ol, uyuma. Bir gönül iste, mücadeleye giriş.

3, 1224-1225

گر تو اهل دل نه‌ای بیدار باش
طالب دل باش و در پیکار باش

ور دلت بیدار شد می‌خسپ خوش
نیست غایب ناظرت از هفت و شش

If you are not one of (illumined) heart, be awake (keep vigil), be a seeker of the (illumined) heart, and be (always) in strife (with your fleshly soul);
But if your heart hath been awakened, sleep sound: thy (spiritual) eye is not absent from the seven (heavens) and the six (directions).

***

Gönül ehli değilsen uyanık ol, uyuma. Bir gönül iste, mücadeleye giriş.
Gönlün uyandı mı güzelce uyu. Gayri gözünden ne yedi kat gök kaybolur, ne altı cihet!

3, 1225-1226

ور دلت بیدار شد می‌خسپ خوش
نیست غایب ناظرت از هفت و شش

گفت پیغامبر که خسپد چشم من
لیک کی خسپد دلم اندر وسن

But if your heart hath been awakened, sleep sound: thy (spiritual) eye is not absent from the seven (heavens) and the six (directions).
The Prophet said, “Mine eye slumbers, but when doth my heart slumber in drowsiness?”

***

Gönlün uyandı mı güzelce uyu. Gayri gözünden ne yedi kat gök kaybolur, ne altı cihet!
Peygamber, “Gözüm uyur ama kalbim nasıl uyur, buna imkân mı var?” dedi.

3, 1226-1227

گفت پیغامبر که خسپد چشم من
لیک کی خسپد دلم اندر وسن

شاه بیدارست حارس خفته گیر
جان فدای خفتگان دل‌بصیر

The Prophet said, "Mine eye slumbers, but when doth my heart slumber in drowsiness?"
The King is awake: suppose the guardsman is asleep, (what does it matter?). May (my) soul be sacrificed to the sleepers whose hearts are seeing!

***

Peygamber, "Gözüm uyur ama kalbim nasıl uyur, buna imkân mı var?" dedi.
Bekçi farz et ki uyumuş fakat padişah uyanık ya. Gönül gözleri açık olduğu halde uyuyanlara can feda!

3, 1227-1228

شاه بیدارست حارس خفته گیر
جان فدای خفتگان دل‌بصیر

وصف بیداری دل ای معنوی
در نگنجد در هزاران مثنوی

The King is awake: suppose the guardsman is asleep, (what does it matter?). May (my) soul be sacrificed to the sleepers whose hearts are seeing!
The description of the heart's wakefulness, O spiritual man, would not be contained in thousands of rhymed couplets.

***

Bekçi farz et ki uyumuş fakat padişah uyanık ya. Gönül gözleri açık olduğu halde uyuyanlara can feda!
Ey manevi er, gönül uyanıklığını anlatmaya kalkışsam binlerce Mesnevi’ye sığmaz.

3, 1228-1229

وصف بیداری دل ای معنوی
در نگنجد در هزاران مثنوی

چون بدیدندش که خفتست او دراز
بهر دزدی عصا کردند ساز

The description of the heart's wakefulness, O spiritual man, would not be contained in thousands of rhymed couplets.
When they (the magicians) saw that he was sleeping outstretched, they made preparations for stealing the rod.

***

Ey manevi er, gönül uyanıklığını anlatmaya kalkışsam binlerce Mesnevi’ye sığmaz.
Sihirbazlar, Musa’yı sırt üstü yatmış görünce asayı çalmaya kalkıştılar.

3, 1229-1230

چون بدیدندش که خفتست او دراز
بهر دزدی عصا کردند ساز

ساحران قصد عصا کردند زود
کز پسش باید شدن وانگه ربود

When they (the magicians) saw that he was sleeping outstretched, they made preparations for stealing the rod.
The magicians quickly approached the rod, saying, “We must go behind him and then snatch it (from him).”

***

Sihirbazlar, Musa’yı sırt üstü yatmış görünce asayı çalmaya kalkıştılar.
Hemencecik asayı çalmak için Musa’nın ardından gidecekler, sopayı kapıvereceklerdi.

ساحران قصد عصا کردند زود
کز پسش باید شدن وانگه ربود

اندکی چون پیشتر کردند ساز
اندر آمد آن عصا در اهتزاز

The magicians quickly approached the rod, saying, “We must go behind him and then snatch it (from him).”
When they prepared (to approach) a little nearer, the rod began to shake.

***

Hemencecik asayı çalmak için Musa’nın ardından gidecekler, sopayı kapıvereceklerdi.
Onlar, azıcık yürüyüp bu işe niyetlenir niyetlenmez asa titremeye başladı.

اندکی چون پیشتر کردند ساز
اندر آمد آن عصا در اهتزاز

آنچنان بر خود بلرزید آن عصا
کان دو بر جا خشک گشتند از وجا

When they prepared (to approach) a little nearer, the rod began to shake.
The rod quivered upon itself in such wise (that) both (magicians) on the spot became petrified by the shock (of terror).

***

Onlar, azıcık yürüyüp bu işe niyetlenir niyetlenmez asa titremeye başladı.
Öyle bir titremeye başladı ki her ikisi de korkudan yerlerinde katılıp kaldılar.

3, 1232-1233

آنچنان بر خود بلرزید آن عصا
کان دو بر جا خشک گشتند از وجا

بعد از آن شد اژدها و حمله کرد
هر دوان بگریختند و روی‌زرد

The rod quivered upon itself in such wise (that) both (magicians) on the spot became petrified by the shock (of terror).
After that, it turned into a dragon and made a rush (at them): both fled, and pale of countenance

***

Öyle bir titremeye başladı ki her ikisi de korkudan yerlerinde katılıp kaldılar.
Sonra asa ejderha oldu, onlara saldırdı. İkisi de sapsarı kesilip kaçmaya başladılar.

3, 1233-1234

بعد از آن شد اژدها و حمله کرد
هر دوان بگریختند و روی‌زرد

رو در افتادن گرفتند از نهیب
غلط غلطان منهزم در هر نشیب

After that, it turned into a dragon and made a rush (at them): both fled, and pale of countenance
Began to fall on their faces from affright, tumbling panic-stricken down every slope.

***

Sonra asa ejderha oldu, onlara saldırdı. İkisi de sapsarı kesilip kaçmaya başladılar.
Korkudan her inişte sendeleyip yuvarlanarak yüz üstü düşüyorlar, kalkıp yine kaçmaya çalışıyorlardı.

3, 1234-1235

رو در افتادن گرفتند از نهیب
غلط غلطان منهزم در هر نشیب

پس یقینشان شد که هست از آسمان
زانک می‌دیدند حد ساحران

Began to fall on their faces from affright, tumbling panic-stricken down every slope.
Then to them it became certain that he (Moses) was from Heaven, since they were seeing the limit of (the power of) magicians.

***

Korkudan her inişte sendeleyip yuvarlanarak yüz üstü düşüyorlar, kalkıp yine kaçmaya çalışıyorlardı.
Katiyetle anladılar ki bu iş Allah işi, sihirbazların harcı değil bu!

3, 1235-1236

پس یقینشان شد که هست از آسمان
زانک می‌دیدند حد ساحران

بعد از آن اطلاق و تبشان شد پدید
کارشان تا نزع و جان کندن رسید

Then to them it became certain that he (Moses) was from Heaven, since they were seeing the limit of (the power of) magicians.
Afterwards diarrhoea and fever appeared in them, and their case reached the last gasp and the death-agony.

***

Katiyetle anladılar ki bu iş Allah işi, sihirbazların harcı değil bu!
Korkularından âdeta sıtmaya, hummaya tutulmuş gibi titriyorlardı; ölüm haline gelmişlerdi.

بعد از آن اطلاق و تبشان شد پدید
کارشان تا نزع و جان کندن رسید

پس فرستادند مردی در زمان
سوی موسی از برای عذر آن

Afterwards diarrhoea and fever appeared in them, and their case reached the last gasp and the death-agony.
Then at once they sent a man to Moses to excuse that (which they had done),

***

Korkularından âdeta sıtmaya, hummaya tutulmuş gibi titriyorlardı; ölüm haline gelmişlerdi.
Yaptıkları işten dolayı özür dilemek üzere Musa’ya bir adam gönderdiler.

3, 1237-1238

پس فرستادند مردی در زمان
سوی موسی از برای عذر آن

کامتحان کردیم و ما را کی رسد
امتحان تو اگر نبود حسد

Then at once they sent a man to Moses to excuse that (which they had done),
Saying, “We have put (thee) to the test, and how should (the thought of) testing thee occur to us unless there be envy (as a motive)?

***

Yaptıkları işten dolayı özür dilemek üzere Musa’ya bir adam gönderdiler.
“Evvelce sana hased ediyor, seni kıskanıyorduk, o yüzden sınadık, yoksa seni sınamak kimin haddine düşmüş?

3, 1238-1239

کامتحان کردیم و ما را کی رسد
امتحان تو اگر نبود حسد

مجرم شاهیم ما را عفو خواه
ای تو خاص الخاص درگاه اله

Saying, “We have put (thee) to the test, and how should (the thought of) testing thee occur to us unless there be envy (as a motive)?
We are sinners against the King (God): do thou crave pardon for us, O thou that art the elect of the elect of the Court of God.”

***

“Evvelce sana hased ediyor, seni kıskanıyorduk, o yüzden sınadık, yoksa seni sınamak kimin haddine düşmüş?
Sen bir Padişahsın, senin yanında biz mücrimiz, bizi affet ey Allah dergâhı haslarının hası! Diye ricada bulundular.

3, 1239-1240

مجرم شاهیم ما را عفو خواه
ای تو خاص الخاص درگاه اله

عفو کرد و در زمان نیکو شدند
پیش موسی بر زمین سر می‌زدند

We are sinners against the King (God): do thou crave pardon for us, O thou that art the elect of the elect of the Court of God.”
He pardoned (them), and at once they became well; they were striking their heads upon the earth (prostrating themselves) in the presence of Moses.

***

Sen bir Padişahsın, senin yanında biz mücrimiz, bizi affet ey Allah dergâhı haslarının hası! Diye ricada bulundular.
Musa onları affetti, derhal iyileştiler, sıhhat buldular, Musa’nın önünde yere secde ettiler.

3, 1240-1241

عفو کرد و در زمان نیکو شدند
پیش موسی بر زمین سر می‌زدند

گفت موسی عفو کردم ای کرام
گشت بر دوزخ تن و جانتان حرام

He pardoned (them), and at once they became well; they were striking their heads upon the earth (prostrating themselves) in the presence of Moses.
Moses said, “I pardon (you), O nobles: your bodies and souls have become unlawful to (immune from) Hell.

***

Musa onları affetti, derhal iyileştiler, sıhhat buldular, Musa’nın önünde yere secde ettiler.
Musa dedi ki: “Ey ulular, sizi affettim. Cehennem teninize haram oldu, canınıza da.

گفت موسی عفو کردم ای کرام
گشت بر دوزخ تن و جانتان حرام

من شما را خود ندیدم ای دو یار
اعجمی سازید خود را ز اعتذار

Moses said, "I pardon (you), O nobles: your bodies and souls have become unlawful to (immune from) Hell.
Verily ('tis as though) I did not see you; O (my) two friends, make yourselves strangers to (refrain from) exculpation.

***

Musa dedi ki: "Ey ulular, sizi affettim. Cehennem teninize haram oldu, canınıza da.
Ey dostlar, ben sizi görmemiş olayım, siz de beni görmemiş gibi davranın.

3, 1242-1243

من شما را خود ندیدم ای دو یار
اعجمی سازید خود را ز اعتذار

همچنان بیگانه‌شکل و آشنا
در نبرد آیید بهر پادشا

Verily ('tis as though) I did not see you; O (my) two friends, make yourselves strangers to (refrain from) exculpation.
Come, even as ye are, alien in appearance (but) familiar (in reality), to combat for the King (God)."

***

Ey dostlar, ben sizi görmemiş olayım, siz de beni görmemiş gibi davranın.
Kalben âşina, fakat zahiren yabancı bir halde padişahın huzuruna benimle savaşmaya gelin!"

همچنان بیگانه‌شکل و آشنا
در نبرد آیید بهر پادشا

پس زمین را بوسه دادند و شدند
انتظار وقت و فرصت می‌بدند

Come, even as ye are, alien in appearance (but) familiar (in reality), to combat for the King (God)."
Then they kissed the earth and departed: they were waiting in expectation of the time and opportunity.

***

Kalben âşina, fakat zahiren yabancı bir halde padişahın huzuruna benimle savaşmaya gelin!"
Bunun üzerine sihirbazlar yeri öpüp gittiler, çağırıldıkları zamanı ve fırsat vaktini gözetmeye koyuldular.

پس زمین را بوسه دادند و شدند
انتظار وقت و فرصت می‌بدند

تا بفرعون آمدند آن ساحران
دادشان تشریفهای بس گران

Then they kissed the earth and departed: they were waiting in expectation of the time and opportunity.
Those magicians came unto Pharaoh, and he gave them robes of honour exceedingly precious.

***

Bunun üzerine sihirbazlar yeri öpüp gittiler, çağırıldıkları zamanı ve fırsat vaktini gözetmeye koyuldular.
Sihirbazlar Firavunun huzuruna geldiler. Firavun onlara birçok ihsanlarda bulundu, elbiseler verdi.

تا بفرعون آمدند آن ساحران
دادشان تشریفهای بس گران

وعده‌هاشان کرد و پیشین هم بداد
بندگان و اسپان و نقد و جنس و زاد

Those magicians came unto Pharaoh, and he gave them robes of honour exceedingly precious.
He made promises to them, and also gave them in advance slaves and horses and money and goods and provisions.

***

Sihirbazlar Firavunun huzuruna geldiler. Firavun onlara birçok ihsanlarda bulundu, elbiseler verdi.
Onlara daha bir hayli ihsanlarda bulunacağına dair vaatlerde bulundu, önceden de kullar, atlar, ağır ve değerli şeyler, yiyecek ve içecek verdi.

وعده‌هاشان کرد و پیشین هم بداد
بندگان و اسپان و نقد و جنس و زاد

بعد از آن می‌گفت هین ای سابقان
گر فزون آیید اندر امتحان

He made promises to them, and also gave them in advance slaves and horses and money and goods and provisions.
After that, he was saying, "Hark, O ye that are foremost (in your art), if ye prove superior in the trial,

***

Onlara daha bir hayli ihsanlarda bulunacağına dair vaatlerde bulundu, önceden de kullar, atlar, ağır ve değerli şeyler, yiyecek ve içecek verdi.
Ondan sonra: "Ey devletimle ileri giden kişiler, imtihanda galip gelirseniz,

3, 1247-1248

بعد از آن می‌گفت هین ای سابقان
گر فزون آیید اندر امتحان

برفشانم بر شما چندان عطا
که بدرد پرده‌ی جود و سخا

After that, he was saying, “Hark, O ye that are foremost (in your art), if ye prove superior in the trial,
I will scatter over you so many gifts that the veil of bounty and munificence will be rent.”

***

Ondan sonra: “Ey devletimle ileri giden kişiler, imtihanda galip gelirseniz,
Size o derecede ihsanlarda bulunacağım ki cömertlik de utanacak” dedi.

3, 1248-1249

برفشانم بر شما چندان عطا
که بدرد پرده‌ی جود و سخا

پس بگفتندش به اقبال تو شاه
غالب آییم و شود کارش تباه

I will scatter over you so many gifts that the veil of bounty and munificence will be rent.”
Then they said to him, “Through thy fortune, O King, we shall prevail, and his cause shall be ruined.

***

Size o derecede ihsanlarda bulunacağım ki cömertlik de utanacak” dedi.
Sihirbazlar da cevaben dediler ki: “Padişahın sayesinde galebe edeceğiz, düşmanın bitik bir hale gelecek.

3, 1249-1250

پس بگفتندش به اقبال تو شاه
غالب آییم و شود کارش تباه

ما درین فن صفدریم و پهلوان
کس ندارد پای ما اندر جهان

Then they said to him, “Through thy fortune, O King, we shall prevail, and his cause shall be ruined.
We are heroes and champions in this art: no one in the world can resist us.”

***

Sihirbazlar da cevaben dediler ki: “Padişahın sayesinde galebe edeceğiz, düşmanın bitik bir hale gelecek.
Biz bu fende saflar bozan yiğitleriz. Âlemde kimse bizimle başa çıkamaz.”

3, 1250-1251

ما درین فن صفدریم و پهلوان
کس ندارد پای ما اندر جهان

ذکر موسی بند خاطرها شدست
کین حکایتهاست که پیشین بدست

We are heroes and champions in this art: no one in the world can resist us.”
The mention of Moses has become a chain (obstruction) to the thoughts (of my readers), (for they think) that these are stories (of that) which happened long ago.

***

Biz bu fende saflar bozan yiğitleriz. Âlemde kimse bizimle başa çıkamaz.”
Musa’nın anılışı, hatırları oraya bağlıyor, bu hikâyeler evvelce olup biten şeylere aittir zannını veriyor.

3, 1251-1252

ذکر موسی بند خاطرها شدست
کین حکایتهاست که پیشین بدست
ذکر موسی بهر روپوشست لیک
نور موسی نقد تست ای مرد نیک

The mention of Moses has become a chain (obstruction) to the thoughts (of my readers), (for they think) that these are stories (of that) which happened long ago.
The mention of Moses serves for a mask, but the Light of Moses is thy actual concern, O good man.

***

Musa’nın anılışı, hatırları oraya bağlıyor, bu hikâyeler evvelce olup biten şeylere aittir zannını veriyor.
Hâlbuki Musa’yı anmamız işi gizlemek için. Yoksa Musa’nın nuru, ey iyi adam, senin bugün elinde.

3, 1252-1253

ذکر موسی بهر روپوشست لیک
نور موسی نقد تست ای مرد نیک

موسی و فرعون در هستی تست
باید این دو خصم را در خویش جست

The mention of Moses serves for a mask, but the Light of Moses is thy actual concern, O good man.
Moses and Pharaoh are in thy being: thou must seek these two adversaries in thyself.

***

Hâlbuki Musa’yı anmamız işi gizlemek için. Yoksa Musa’nın nuru, ey iyi adam, senin bugün elinde.
Musa da sende, Firavun da. Bu iki düşmanı da kendinde ara sen.

3, 1253-1254

موسی و فرعون در هستی تست
باید این دو خصم را در خویش جست

تا قیامت هست از موسی نتاج
نور دیگر نیست دیگر شد سراج

Moses and Pharaoh are in thy being: thou must seek these two adversaries in thyself.
The (process of) generation from Moses is (continuing) till the Resurrection: the Light is not different, (though) the lamp has become different.

***

Musa da sende, Firavun da. Bu iki düşmanı da kendinde ara sen.
Musa, kıyamete kadar vardır. Nuru hep o nurdur, başka nur değil... Değişen yalnız kandildir.

3, 1254-1255

تا قیامت هست از موسی نتاج
نور دیگر نیست دیگر شد سراج

این سفال و این پلیته دیگرست
لیک نورش نیست دیگر زان سرست

The (process of) generation from Moses is (continuing) till the Resurrection: the Light is not different, (though) the lamp has become different.
This earthenware lamp and this wick are different, but its light is not different: it is from Yonder.

***

Musa, kıyamete kadar vardır. Nuru hep o nurdur, başka nur değil… Değişen yalnız kandildir.
Bu kandille fitil başka, fakat nuru başka nur değil, hep o âlemden.

3, 1255-1256

این سفال و این پلیته دیگرست
لیک نورش نیست دیگر زان سرست

گر نظر در شیشه داری گم شوی
زانک از شیشه‌ست اعداد دوی

This earthenware lamp and this wick are different, but its light is not different: it is from Yonder.
If thou keep looking at the glass (lantern), thou wilt be lost, because from the glass arise the numbers of (the plurality inherent in) dualism;

***

Bu kandille fitil başka, fakat nuru başka nur değil, hep o âlemden.
Kandile bakarsan kayboldun gitti. Çünkü ikilik ve sayıya sığış, kandile göredir.

3, 1256-1257

گر نظر در شیشه داری گم شوی
زانک از شیشه‌ست اعداد دوی

ور نظر بر نور داری وا رهی
از دوی واعداد جسم منتهی

If thou keep looking at the glass (lantern), thou wilt be lost, because from the glass arise the numbers of (the plurality inherent in) dualism;
But if thou keep thy gaze (fixed) upon the Light, thou wilt be delivered from dualism and the numbers (plurality) of the finite body.

***

Kandile bakarsan kayboldun gitti. Çünkü ikilik ve sayıya sığış, kandile göredir.
Fakat nura baktın mı ikilikten de, önü, sonu bulunan cisim âleminin sayısından da kurtulursun.

3, 1257-1258

ور نظر بر نور داری وا رهی
از دوی واعداد جسم منتهی

از نظرگاهست ای مغز وجود
اختلاف ممن و گبر و جهود

But if thou keep thy gaze (fixed) upon the Light, thou wilt be delivered from dualism and the numbers (plurality) of the finite body.
From the place (object) of view, O (thou who art the) kernel of Existence, there arises the difference between the true believer and the Zoroastrian and the Jew.

***

Fakat nura baktın mı ikilikten de, önü, sonu bulunan cisim âleminin sayısından da kurtulursun.
Ey varlık hulâsası, müminle Mecusi ve Yahudi’nin birbirlerine aykırılığı, hep bakış, görüş yüzündendir.

3, 1258-1259

از نظرگاهست ای مغز وجود
اختلاف ممن و گبر و جهود

پیل اندر خانه‌ی تاریک بود
عرضه را آورده بودندش هنود

From the place (object) of view, O (thou who art the) kernel of Existence, there arises the difference between the true believer and the Zoroastrian and the Jew.
The elephant was in a dark house: some Hindús had brought it for exhibition.

***

Ey varlık hulâsası, müminle Mecusi ve Yahudi’nin birbirlerine aykırılığı, hep bakış, görüş yüzündendir.
Hintliler karanlık bir ahıra bir fil getirip halka göstermek istediler.

3, 1259-1260

پیل اندر خانه‌ی تاریک بود
عرضه را آورده بودندش هنود

از برای دیدنش مردم بسی
اندر آن ظلمت همی‌شد هر کسی

The elephant was in a dark house: some Hindús had brought it for exhibition.
In order to see it, many people were going, every one, into that darkness.

***

Hintliler karanlık bir ahıra bir fil getirip halka göstermek istediler.
Hayvanı görmek için o kapkaranlık yere bir hayli adam toplandı.

3, 1260-1261

از برای دیدنش مردم بسی
اندر آن ظلمت همی‌شد هر کسی

دیدنش با چشم چون ممکن نبود
اندر آن تاریکیش کف می‌بسود

In order to see it, many people were going, every one, into that darkness.
As seeing it with the eye was impossible, (each one) was feeling it in the dark with the palm of his hand.

***

Hayvanı görmek için o kapkaranlık yere bir hayli adam toplandı.
Fakat ahır o kadar karanlıktı ki gözle görmenin imkânı yoktu. O, göz gözü görmeyecek kadar karanlık yerde file ellerini sürmeye başladılar.

3, 1261-1262

دیدنش با چشم چون ممکن نبود
اندر آن تاریکیش کف می‌بسود

آن یکی را کف به خرطوم اوفتاد
گفت همچون ناودانست این نهاد

As seeing it with the eye was impossible, (each one) was feeling it in the dark with the palm of his hand.
The hand of one fell on its trunk: he said, “This creature is like a water-pipe.”

***

Fakat ahır o kadar karanlıktı ki gözle görmenin imkânı yoktu. O, göz gözü görmeyecek kadar karanlık yerde file ellerini sürmeye başladılar.
Birisi eline hortumunu geçirdi, “Fil bir oluğa benzer” dedi.

3, 1262-1263

آن یکی را کف به خرطوم اوفتاد
گفت همچون ناودانست این نهاد

آن یکی را دست بر گوشش رسید
آن برو چون بادبیزن شد پدید

The hand of one fell on its trunk: he said, “This creature is like a water-pipe.”
The hand of another touched its ear: to him it appeared to be like a fan.

***

Birisi eline hortumunu geçirdi, “Fil bir oluğa benzer” dedi.
Başka birinin eline kulağı geçti, “Fil bir yelpazeye benziyor” dedi.

3, 1263-1264

آن یکی را دست بر گوشش رسید
آن برو چون بادبیزن شد پدید

آن یکی را کف چو بر پایش بسود
گفت شکل پیل دیدم چون عمود

The hand of another touched its ear: to him it appeared to be like a fan.
Since another handled its leg, he said, “I found the elephant's shape to be like a pillar.”

***

Başka birinin eline kulağı geçti, “Fil bir yelpazeye benziyor” dedi.
Bir başkasının eline ayağı geçmişti, dedi ki: “Fil bir direğe benzer.”

3, 1264-1265

آن یکی را کف چو بر پایش بسود
گفت شکل پیل دیدم چون عمود

آن یکی بر پشت او بنهاد دست
گفت خود این پیل چون تختی بدست

Since another handled its leg, he said, “I found the elephant's shape to be like a pillar.”
Another laid his hand on its back: he said, “Truly, this elephant was like a throne.”

***

Bir başkasının eline ayağı geçmişti, dedi ki: “Fil bir direğe benzer.”
Bir başkası da sırtını ellemişti, “Fil bir taht gibidir é dedi.

3, 1265-1266

آن یکی بر پشت او بنهاد دست
گفت خود این پیل چون تختی بدست

همچنین هر یک به جزوی که رسید
فهم آن می‌کرد هر جا می‌شنید

Another laid his hand on its back: he said, “Truly, this elephant was like a throne.”
Similarly, whenever any one heard (a description of the elephant), he understood (it only in respect of) the part that he had touched.

***

Bir başkası da sırtını ellemişti, “Fil bir taht gibidir é dedi.
Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa fili ona göre anlatmaya koyuldu.

همچنین هر یک به جزوی که رسید
فهم آن می‌کرد هر جا می‌شنید

از نظرگه گفتشان شد مختلف
آن یکی دالش لقب داد این الف

Similarly, whenever any one heard (a description of the elephant), he understood (it only in respect of) the part that he had touched.
On account of the (diverse) place (object) of view, their statements differed: one man entitled it “dál,” another “alif.”

***

Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa fili ona göre anlatmaya koyuldu.
Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Birisi dal dedi, öbürü elif.

3, 1267-1268

از نظرگه گفتشان شد مختلف
آن یکی دالش لقب داد این الف

در کف هر کس اگر شمعی بدی
اختلاف از گفتشان بیرون شدی

On account of the (diverse) place (object) of view, their statements differed: one man entitled it “dál,” another “alif.”
If there had been a candle in each one's hand, the difference would have gone out of their words.

***

Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Birisi dal dedi, öbürü elif.
Herkesin elinde bir mum olsaydı sözlerindeki aykırılık kalmazdı.

3, 1268-1269

در کف هر کس اگر شمعی بدی
اختلاف از گفتشان بیرون شدی

چشم حس همچون کف دستست و بس
نیست کف را بر همه‌ی او دسترس

If there had been a candle in each one's hand, the difference would have gone out of their words.
The eye of sense-perception is only like the palm of the hand: the palm hath not power to reach the whole of him (the elephant).

***

Herkesin elinde bir mum olsaydı sözlerindeki aykırılık kalmazdı.
Duygu gözü ancak avuca, ancak köpüğe benzer, avuç bütün fili birden elleyemez ki!

3, 1269-1270

چشم حس همچون کف دستست و بس
نیست کف را بر همه‌ی او دسترس

چشم دریا دیگرست و کف دگر
کف بهل وز دیده‌ی دریا نگر

The eye of sense-perception is only like the palm of the hand: the palm hath not power to reach the whole of him (the elephant).
The eye of the Sea is one thing, and the foam another: leave the foam and look with the eye of the Sea.

***

Duygu gözü ancak avuca, ancak köpüğe benzer, avuç bütün fili birden elleyemez ki!
Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka. Köpüğü bırak da denizin gözüyle bak sen.

3, 1270-1271

چشم دریا دیگرست و کف دگر
کف بهل وز دیده‌ی دریا نگر

جنبش کفها ز دریا روز و شب
کف همی‌بینی و دریا نه عجب

The eye of the Sea is one thing, and the foam another: leave the foam and look with the eye of the Sea.
Day and night (there is) the movement of foam-flecks from the Sea: thou beholdest the foam, but not the Sea.
Marvellous!

***

Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka. Köpüğü bırak da denizin gözüyle bak sen.
Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir, onları deniz harekete getirir. Fakat sen ne şaşılacak şey, köpüğü görüyorsun da denizi göremiyorsun!

3, 1271-1272

جنبش کفها ز دریا روز و شب
کف همی‌بینی و دریا نه عجب

ما چو کشتیها بهم بر می‌زنیم
تیره‌چشمیم و در آب روشنیم

Day and night (there is) the movement of foam-flecks from the Sea: thou beholdest the foam, but not the Sea. Marvellous!
We are dashing against each other, like boats: our eyes are darkened, though we are in the clear water.

***

Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir, onları deniz harekete getirir. Fakat sen ne şaşılacak şey, köpüğü görüyorsun da denizi göremiyorsun!
Biz, gemilere benziyoruz. Aydın denizin içindeyiz de gözlerimiz görmüyor, birbirimize çarpıp duruyoruz.

ما چو کشتیها بهم بر می‌زنیم
تیره‌چشمیم و در آب روشنیم

ای تو در کشتی تن رفته به خواب
آب را دیدی نگر در آب آب

We are dashing against each other, like boats: our eyes are darkened, though we are in the clear water.
O thou that hast gone to sleep in the body's boat, thou hast seen the water, (but) look on the Water of the water.

***

Biz, gemilere benziyoruz. Aydın denizin içindeyiz de gözlerimiz görmüyor, birbirimize çarpıp duruyoruz.
Ey ten gemisine binmiş, uykuya dalmış adam, denizi gördün ama asıl denizin denizine bak!

3, 1273-1274

ای تو در کشتی تن رفته به خواب
آب را دیدی نگر در آب آب

آب را آبیست کو می‌راندش
روح را روحیست کو می‌خواندش

O thou that hast gone to sleep in the body's boat, thou hast seen the water, (but) look on the Water of the water.
The water hath a Water that is driving it; the spirit hath a Spirit that is calling it.

***

Ey ten gemisine binmiş, uykuya dalmış adam, denizi gördün ama asıl denizin denizine bak!
Denizin de bir denizi var, onu sürüp duruyor. Ruhun da bir ruhu var, onu istediği tarafa çeker çevirir?

3, 1274-1275

آب را آبیست کو می‌راندش
روح را روحیست کو می‌خواندش

موسی و عیسی کجا بد کفتاب
کشت موجودات را می‌داد آب

The water hath a Water that is driving it; the spirit hath a Spirit that is calling it.
Where were Moses and Jesus when the (Divine) Sun was giving water to the sown field of existent things?

***

Denizin de bir denizi var, onu sürüp duruyor. Ruhun da bir ruhu var, onu istediği tarafa çeker çevirir?
Güneş, bütün varlık ekinini suladığı vakit Musa neredeydi, İsa nerde?

3, 1275-1276

موسی و عیسی کجا بد کفتاب
کشت موجودات را می‌داد آب

آدم و حوا کجا بد آن زمان
که خدا افکند این زه در کمان

Where were Moses and Jesus when the (Divine) Sun was giving water to the sown field of existent things?
Where were Adam and Eve at the time when God fitted this string to the bow?

***

Güneş, bütün varlık ekinini suladığı vakit Musa neredeydi, İsa nerde?
Allah bu yaya kiriş taktığı zaman Âdem neredeydi, Havva nerede?

آدم و حوا کجا بد آن زمان
که خدا افکند این زه در کمان

این سخن هم ناقص است و ابترست
آن سخن که نیست ناقص آن سرست

Where were Adam and Eve at the time when God fitted this string to the bow?
This (manner of) speech, too, is imperfect and maimed; the speech that is not imperfect is Yonder.

***

Allah bu yaya kiriş taktığı zaman Âdem neredeydi, Havva nerede?
Bu söz de noksandır, bu sözün de bir neticesi yoktur. Noksan olmayan söz o tarafa, hakikat âlemine ait olan sözdür.

3, 1277-1278

این سخن هم ناقص است و ابترست
آن سخن که نیست ناقص آن سرست

گر بگوید زان بلغزد پای تو
ور نگوید هیچ از آن ای وای تو

This (manner of) speech, too, is imperfect and maimed; the speech that is not imperfect is Yonder.
If he (the saint) speak from that (source), thy foot will stumble; and if he speak naught of that, oh, alas for thee!

***

Bu söz de noksandır, bu sözün de bir neticesi yoktur. Noksan olmayan söz o tarafa, hakikat âlemine ait olan sözdür.
eksik

3, 1278-1279

گر بگوید زان بلغزد پای تو
ور نگوید هیچ از آن ای وای تو

ور بگوید در مثال صورتی
بر همان صورت بچفسی ای فتی

If he (the saint) speak from that (source), thy foot will stumble; and if he speak naught of that, oh, alas for thee!
And if he speak in the likeness of a (material) form, thou wilt stick to that form, O youth.

***

eksik
Fakat sana söylense hemencecik o misale yapışır, o sureti hakikat sanırsın a yiğidim!

3, 1279-1280

ور بگوید در مثال صورتی
بر همان صورت بچفسی ای فتی

بسته‌پایی چون گیا اندر زمین
سر بجنبانی ببادی بی‌یقین

And if he speak in the likeness of a (material) form, thou wilt stick to that form, O youth.
Thou art foot-bound on the earth, like grass: thou noddest thy head at a (breath of) wind, (though thou art) without certainty.

***

Fakat sana söylense hemencecik o misale yapışır, o sureti hakikat sanırsın a yiğidim!
Ot gibi ayağın yere bağlı... Hakikate erişemez de bir yelle başını sallar durursun.

3, 1280-1281

بسته‌پایی چون گیا اندر زمین
سر بجنبانی ببادی بی‌یقین

لیک پایت نیست تا نقلی کنی
یا مگر پا را ازین گل بر کنی

Thou art foot-bound on the earth, like grass: thou noddest thy head at a (breath of) wind, (though thou art) without certainty.
But thou hast no (spiritual) foot that thou shouldest make a departure or perchance drag thy foot out of this mud.

***

Ot gibi ayağın yere bağlı... Hakikate erişemez de bir yelle başını sallar durursun.
Ayağın yok ki bir yerden bir yere gidebilesin yahut çalışıp çabalayıp ayağını bu balçıktan kurtarasın.

3, 1281-1282

لیک پایت نیست تا نقلی کنی
یا مگر پا را ازین گل بر کنی

چون کنی پا را حیاتت زین گلست
این حیاتت را روش بس مشکلست

But thou hast no (spiritual) foot that thou shouldest make a departure or perchance drag thy foot out of this mud.
How shouldest thou drag thy foot away? Thy life is from this mud: 'tis mighty hard for this life of thine to go (on the Way to God).

***

Ayağın yok ki bir yerden bir yere gidebilesin yahut çalışıp çabalayıp ayağını bu balçıktan kurtarasın.
Nasıl kurtarabilir, nasıl bu balçıktan ayağının çekebilirsin? Hayatın bu balçıktan. Hayatını terk etmekse senin için pek müşkül bir şey!

چون کنی پا را حیاتت زین گلست
این حیاتت را روش بس مشکلست

چون حیات از حق بگیری ای روی
پس شوی مستغنی از گل می‌روی

How shouldest thou drag thy foot away? Thy life is from this mud: 'tis mighty hard for this life of thine to go (on the Way to God).
(But) when thou receivest life from God, O dependent one, then thou wilt become independent of the mud and wilt go (aloft).

***

Nasıl kurtarabilir, nasıl bu balçıktan ayağının çekebilirsin? Hayatın bu balçıktan. Hayatını terk etmekse senin için pek müşkül bir şey!
Fakat ey yoksul adam, Hak'tan hayat bulursan topraktan müstağni olur, bu balçığı o vakit terk edersin.

3, 1283-1284

چون حیات از حق بگیری ای روی
پس شوی مستغنی از گل می‌روی

شیر خواره چون ز دایه بسکلد
لوت‌خواره شد مرورا می‌هلد

(But) when thou receivest life from God, O dependent one, then thou wilt become independent of the mud and wilt go (aloft).
When the sucking (babe) is separated from its nurse, it becomes an eater of morsels and abandons her.

***

Fakat ey yoksul adam, Hak’tan hayat bulursan topraktan müstağni olur, bu balçığı o vakit terk edersin.
Süt emen çocuk dadıdan vazgeçti mi yemek yemeğe başlar, artık onu bırakır gider.

3, 1284-1285

شیر خواره چون ز دایه بسکلد
لوت‌خواره شد مرورا می‌هلد

بسته‌ی شیر زمینی چون حبوب
جو فطام خویش از قوت القلوب

When the sucking (babe) is separated from its nurse, it becomes an eater of morsels and abandons her.
Thou, like seeds, art in bondage to the milk of earth: seek to wean thyself by (partaking of) the spiritual food.

***

Süt emen çocuk dadıdan vazgeçti mi yemek yemeğe başlar, artık onu bırakır gider.
Sen, topraktan biten taneler gibi yerin sütüne bağlanmış, ona bağlanmış, ona alışmışsın. Kalplerin gıdasına alış da bu sütten kesilmeye bak!

3, 1285-1286

بسته‌ی شیر زمینی چون حبوب
جو فطام خویش از قوت القلوب

حرف حکمت خور که شد نور ستیر
ای تو نور بی‌حجب را ناپذیر

Thou, like seeds, art in bondage to the milk of earth: seek to wean thyself by (partaking of) the spiritual food.
Drink the word of Wisdom, for it hath become a hidden (veiled) light, O thou who art unable to receive the unveiled Light,

***

Sen, topraktan biten taneler gibi yerin sütüne bağlanmış, ona bağlanmış, ona alışmışsın. Kalplerin gıdasına alış da bu sütten kesilmeye bak!
Ey hicapsız nurları kabul etmeye istidadı olmayan kişi, hiç olmazsa harflerde gizlenmiş bir nur olan hikmet sözlerini duy, onları ye!

3, 1286-1287

حرف حکمت خور که شد نور ستیر
ای تو نور بی‌حجب را ناپذیر

تا پذیرا گردی ای جان نور را
تا ببینی بی‌حجب مستور را

Drink the word of Wisdom, for it hath become a hidden (veiled) light, O thou who art unable to receive the unveiled Light,
To the end that thou mayst become able, O Soul, to receive the Light, and that thou mayst behold without veils that which (now) is hidden,

***

Ey hicapsız nurları kabul etmeye istidadı olmayan kişi, hiç olmazsa harflerde gizlenmiş bir nur olan hikmet sözlerini duy, onları ye!
Böyle böyle o hicapsız nuru da kabul etmeye istidat kazanır, gizli nuru da hicapsız olarak görürsün.

3, 1287-1288

تا پذیرا گردی ای جان نور را
تا ببینی بی‌حجب مستور را

چون ستاره سیر بر گردون کنی
بلک بی گردون سفر بی‌چون کنی

To the end that thou mayst become able, O Soul, to receive the Light, and that thou mayst behold without veils that which (now) is hidden,
And traverse the sky like a star; nay, (that thou mayst) journey unconditioned, without (any) sky.

***

Böyle böyle o hicapsız nuru da kabul etmeye istidat kazanır, gizli nuru da hicapsız olarak görürsün.
Bu suretle yıldız gibi felekte seyreder, hatta felekten hariç keyfiyetsiz seferlere düşersin!

3, 1288-1289

چون ستاره سیر بر گردون کنی
بلک بی گردون سفر بی‌چون کنی

آنچنان کز نیست در هست آمدی
هین بگو چون آمدی مست آمدی

And traverse the sky like a star; nay, (that thou mayst) journey unconditioned, without (any) sky.
('Twas) thus thou camest into being from non-existence. Say now, how didst thou come? Thou camest drunken (unconscious).

***

Bu suretle yıldız gibi felekte seyreder, hatta felekten hariç keyfiyetsiz seferlere düşersin!
Yokluktan varlığa geldin ya... Kendine gel, geldin ama nasıl geldin Sarhoşça... Hiç kendinden haberin yok!

3, 1289-1290

آنچنان کز نیست در هست آمدی
هین بگو چون آمدی مست آمدی

راههای آمدن یادت نماند
لیک رمزی بر تو بر خواهیم خواند

(’Twas) thus thou camest into being from non-existence. Say now, how didst thou come? Thou camest drunken (unconscious).
The ways of thy coming are not remembered by thee, but we will recite to thee a hint (thereof).

***

Yokluktan varlığa geldin ya... Kendine gel, geldin ama nasıl geldin Sarhoşça... Hiç kendinden haberin yok!
Geldiğin yollar aklında bile kalmadı. Fakat biz yine sana bir remiz söyleyecek, bir şey hatırlatacağız.

3, 1290-1291

راههای آمدن یادت نماند
لیک رمزی بر تو بر خواهیم خواند

هوش را بگذار وانگه هوش‌دار
گوش را بر بند وانگه گوش دار

The ways of thy coming are not remembered by thee, but we will recite to thee a hint (thereof).
Let thy mind go, and then be mindful! Close thine ear, and then listen!

***

Geldiğin yollar aklında bile kalmadı. Fakat biz yine sana bir remiz söyleyecek, bir şey hatırlatacağız.
Bu aklı terk et de hakikî akla ulaş. Bu kulağı tıka da hakikî kulak kesil!

3, 1291-1292

هوش را بگذار وانگه هوش‌دار
گوش را بر بند وانگه گوش دار

نه نگویم زانک خامی تو هنوز
در بهاری تو ندیدستی تموز

Let thy mind go, and then be mindful! Close thine ear, and then listen!
Nay, I will not tell (it), because thou still art unripe: thou art in (thy) springtime, thou hast not seen (the month of) Tamúz.

***

Bu aklı terk et de hakikî akla ulaş. Bu kulağı tıka da hakikî kulak kesil!
Hayır hayır... Söyleyeceğim, çünkü henüz hamsın sen. Daha ilkbahardasın, Temmuzu görmedin bile!

3, 1292-1293

نه نگویم زانک خامی تو هنوز
در بهاری تو ندیدستی تموز

این جهان همچون درختست ای کرام
ما برو چون میوه‌های نیم‌خام

Nay, I will not tell (it), because thou still art unripe: thou art in (thy) springtime, thou hast not seen (the month of) Tamúz.
This world is even as the tree, O noble ones: we are like the half-ripened fruit upon it.

***

Hayır hayır… Söyleyeceğim, çünkü henüz hamsın sen. Daha ilkbahardasın, Temmuzu görmedin bile!
Ey ulular, bu cihan bir ağaca benzer; biz de bu âlemdeki yarı ham, yarı olmuş meyveler gibiyiz.

3, 1293-1294

این جهان همچون درختست ای کرام
ما برو چون میوه‌های نیم‌خام

سخت گیرد خامها مر شاخ را
زانک در خامی نشاید کاخ را

This world is even as the tree, O noble ones: we are like the half-ripened fruit upon it.
The unripe (fruits) cling fast to the bough, because during (their) immaturity they are not meet for the palace.

***

Ey ulular, bu cihan bir ağaca benzer; biz de bu âlemdeki yarı ham, yarı olmuş meyveler gibiyiz.
Ham meyveler, daha iyice yapışmıştır, oradan kolay kolay kopmazlar. Çünkü ham meyve köşke, saraya lâyık değildir ki.

3, 1294-1295

سخت گیرد خامها مر شاخ را
زانک در خامی نشاید کاخ را

چون بپخت و گشت شیرین لب‌گزان
سست گیرد شاخها را بعد از آن

The unripe (fruits) cling fast to the bough, because during (their) immaturity they are not meet for the palace.
When they have ripened and have become sweet—after that, biting their lips, they take (but) a feeble hold of the boughs.

***

Ham meyveler, daha iyice yapışmıştır, oradan kolay kolay kopmazlar. Çünkü ham meyve köşke, saraya lâyık değildir ki.
Fakat oldu da tatlılaştı, dudağı ısırır bir hale geldi mi artık dallara iyi yapışmaz, hemen düşüverir.

3, 1295-1296

چون بپخت و گشت شیرین لب‌گزان
سست گیرد شاخها را بعد از آن

چون از آن اقبال شیرین شد دهان
سرد شد بر آدمی ملک جهان

When they have ripened and have become sweet—after that, biting their lips, they take (but) a feeble hold of the boughs.
When the mouth has been sweetened by that felicity, the kingdom of the world becomes cold (unpleasing) to Man.

***

Fakat oldu da tatlılaştı, dudağı ısırır bir hale geldi mi artık dallara iyi yapışmaz, hemen düşüverir.
O baht ve ikbal yüzünden adamın ağzı tatlılaştı mı insana bütün cihan mülkü soğuk gelir.

3, 1296-1297

چون از آن اقبال شیرین شد دهان
سرد شد بر آدمی ملک جهان

سخت‌گیری و تعصب خامی است
تا جنینی کار خون‌آشامی است

When the mouth has been sweetened by that felicity, the kingdom of the world becomes cold (unpleasing) to Man.
To take a tight hold and to attach one's self strongly (to the world) is (a sign of) unripeness: so long as thou art an embryo, thy occupation is blood-drinking.

***

O baht ve ikbal yüzünden adamın ağzı tatlılaştı mı insana bütün cihan mülkü soğuk gelir.
Bir şeye sımsıkı yapışmak, bir şeyde taassup göstermek hamlıktır. Sen ana karnında çocuk halindeyken işin gücün ancak kan içmeden ibarettir.

3, 1297-1298

سخت‌گیری و تعصب خامی است
تا جنینی کار خون‌آشامی است

چیز دیگر ماند اما گفتنش
با تو روح القدس گوید بی منش

To take a tight hold and to attach one's self strongly (to the world) is (a sign of) unripeness: so long as thou art an embryo, thy occupation is blood-drinking.
Another thing remains (to be said), but the Holy Spirit will tell thee the tale of it, without me.

***

Bir şeye sımsıkı yapışmak, bir şeyde taassup göstermek hamlıktır. Sen ana karnında çocuk halindeyken işin gücün ancak kan içmeden ibarettir.
Söylenecek bir şey daha kaldı ama ben söylemeyeceğim, sana onu Ruhulkudüs bensiz söylesin.

3, 1298-1299

چیز دیگر ماند اما گفتنش
با تو روح القدس گوید بی منش

نه تو گویی هم بگوش خویشتن
نه من ونه غیرمن ای هم تو من

Another thing remains (to be said), but the Holy Spirit will tell thee the tale of it, without me.
Nay, thou wilt tell it even to thine own ear—neither I nor another than I (will tell it thee), O thou that art even I—

***

Söylenecek bir şey daha kaldı ama ben söylemeyeceğim, sana onu Ruhulkudüs bensiz söylesin.
Hayır hayır... Ruhulkudüs değil, sen kendin, kendi kulağına söylersin... Orada hakikatte ne ben varım, ne benden başkası, sen de bensin zaten canım efendim!

3, 1299-1300

نه تو گویی هم بگوش خویشتن
نه من ونه غیرمن ای هم تو من

همچو آن وقتی که خواب اندر روی
تو ز پیش خود به پیش خود شوی

Nay, thou wilt tell it even to thine own ear—neither I nor another than I (will tell it thee), O thou that art even I—
Just as, when thou fallest asleep, thou goest from the presence of thyself into the presence of thyself:

***

Hayır hayır... Ruhulkudüs değil, sen kendin, kendi kulağına söylersin... Orada hakikatte ne ben varım, ne benden başkası, sen de bensin zaten canım efendim!
Bu rüyaya benzer. Uykuya daldın mı kendinden geçer, fakat yine kendinden kendine gelmiş olursun.

3, 1300-1301

همچو آن وقتی که خواب اندر روی
تو ز پیش خود به پیش خود شوی

بشنوی از خویش و پنداری فلان
با تو اندر خواب گفتست آن نهان

Just as, when thou fallest asleep, thou goest from the presence of thyself into the presence of thyself:
Thou hearest from thyself, and deemest that such or such a one has secretly told thee in the dream that (which thou hast heard).

***

Bu rüyaya benzer. Uykuya daldın mı kendinden geçer, fakat yine kendinden kendine gelmiş olursun.
Kendini duyar, dinler de senden başka gizli bir adam rüyada sana söz söylüyor sanırsın.

3, 1301-1302

بشنوی از خویش و پنداری فلان
با تو اندر خواب گفتست آن نهان

تو یکی تو نیستی ای خوش رفیق
بلک گردونی ودریای عمیق

Thou hearest from thyself, and deemest that such or such a one has secretly told thee in the dream that (which thou hast heard).
Thou art not a single “thou,” O good comrade; nay, thou art the sky and the deep sea.

***

Kendini duyar, dinler de senden başka gizli bir adam rüyada sana söz söylüyor sanırsın.
A güzelim yoldaşım, sen alelâde tek bir adam değilsin ki. Sen bir âlemsin, sen bir derin denizsin.

3, 1302-1303

تو یکی تو نیستی ای خوش رفیق
بلک گردونی ودریای عمیق

آن تو زفتت که آن نهصدتوست
قلزمست وغرقه گاه صد توست

Thou art not a single “thou,” O good comrade; nay, thou art the sky and the deep sea.
Thy mighty “Thou,” which is nine hundredfold, is the ocean and the drowning-place of a hundred “thou's.”

***

A güzelim yoldaşım, sen alelâde tek bir adam değilsin ki. Sen bir âlemsin, sen bir derin denizsin.
O senin muazzam varlığın yok mu. O belki dokuz yüz kattır. O, dibi, kıyısı bulunmayan bir denizdir, yüzlerce âlem, o denize dalar gark olup gider.

3, 1303-1304

آن تو زفتت که آن نهصدتوست
قلزمست وغرقه گاه صد توست

خود چه جای حد بیداریست و خواب
دم مزن والله اعلم بالصواب

Thy mighty “Thou,” which is nine hundredfold, is the ocean and the drowning-place of a hundred “thou's.”
Indeed, what occasion (is there) for the terms wakefulness and sleep? Do not speak, for God knoweth best what is right.

***

O senin muazzam varlığın yok mu. O belki dokuz yüz kattır. O, dibi, kıyısı bulunmayan bir denizdir, yüzlerce âlem, o denize dalar gark olup gider.
Zaten burası ne uyanıklık yeri, ne uyku yeri. Buradan bahsetme, Allah, doğrusunu daha iyi bilir.

3, 1304-1305

خود چه جای حد بیداریست و خواب
دم مزن والله اعلم بالصواب

دم مزن تا بشنوی از دم ز نان
آنچ نامد در زبان و در بیان

Indeed, what occasion (is there) for the terms wakefulness and sleep? Do not speak, for God knoweth best what is right.
Do not speak, so that thou mayst hear from the Speakers that which came not into utterance or into explanation.

***

Zaten burası ne uyanıklık yeri, ne uyku yeri. Buradan bahsetme, Allah, doğrusunu daha iyi bilir.
Bahsetme de asıl bu âlemden bahse muktedir olanlardan dile gelmez, söze sığmaz bahisler işit!

3, 1305-1306

دم مزن تا بشنوی از دم ز نان
آنچ نامد در زبان و در بیان

دم مزن تا بشنوی زان آفتاب
آنچ نامد درکتاب و در خطاب

Do not speak, so that thou mayst hear from the Speakers that which came not into utterance or into explanation.
Do not speak, so that thou mayst hear from the Sun that which came not into book or into allocution.

***

Bahsetme de asıl bu âlemden bahse muktedir olanlardan dile gelmez, söze sığmaz bahisler işit!
Bahsetme de o güneşten kitaba yazılmaz, hitaba girmez sözler duy!

3, 1306-1307

دم مزن تا بشنوی زان آفتاب
آنچ نامد درکتاب و در خطاب

دم مزن تا دم زند بهر تو روح
آشنا بگذار در کشتی نوح

Do not speak, so that thou mayst hear from the Sun that which came not into book or into allocution.
Do not speak, so that the Spirit may speak for thee: in the ark of Noah leave off swimming!

***

Bahsetme de o güneşten kitaba yazılmaz, hitaba girmez sözler duy!
Bahsetme de sana bu âlemden ruhun bahsetsin… Nuh’un gemisinde yüzgeçlik bahsini bırak!

3, 1307-1308

دم مزن تا دم زند بهر تو روح
آشنا بگذار در کشتی نوح

همچو کنعان کشنا می‌کرد او
که نخواهم کشتی نوح عدو

Do not speak, so that the Spirit may speak for thee: in the ark of Noah leave off swimming!
(Be not) like Canaan, who was swimming and saying, “I do not want the ark of Noah, (who is) my enemy.”

***

Bahsetme de sana bu âlemden ruhun bahsetsin… Nuh’un gemisinde yüzgeçlik bahsini bırak!
Bu bahse girersen Kenan’a benzersin. Bana düşman olan Nuh’un gemisini istemem diye o da yüzmeye girişmişti.

3, 1308-1309

همچو کنعان کشنا می‌کرد او
که نخواهم کشتی نوح عدو

هی بیا در کشتی بابا نشین
تا نگردی غرق طوفان ای مهین

(Be not) like Canaan, who was swimming and saying, “I do not want the ark of Noah, (who is) my enemy.”
(Noah said), “Hey, come and sit in thy father's ark, that thou mayst not be drowned in the Flood, O despicable one!”

***

Bu bahse girersen Kenan’a benzersin. Bana düşman olan Nuh’un gemisini istemem diye o da yüzmeye girişmişti.
Nuh, ona “Hey, gel, babanın gemisine gir de behey aşağılık oğul, tufana gark olma” demişti.

هی بیا در کشتی بابا نشین
تا نگردی غرق طوفان ای مهین

گفت نه من آشنا آموختم
من بجز شمع تو شمع افروختم

(Noah said), “Hey, come and sit in thy father's ark, that thou mayst not be drowned in the Flood, O despicable one!”
He answered, “Nay, I have learned to swim: I have lighted a candle other than thy candle.”

***

Nuh, ona “Hey, gel, babanın gemisine gir de behey aşağılık oğul, tufana gark olma” demişti.
O, “Hayır, ben yüzme öğrendim. Senin mumundan başka bir mum yaktım” diye cevap verdi.

3, 1310-1311

گفت نه من آشنا آموختم
من بجز شمع تو شمع افروختم

هین مکن کین موج طوفان بلاست
دست و پا و آشنا امروز لاست

He answered, “Nay, I have learned to swim: I have lighted a candle other than thy candle.”
(Noah said), “Beware! Do it not, for these are the waves of the Flood of tribulation; to-day hand and foot and swimming are naught.

***

O, “Hayır, ben yüzme öğrendim. Senin mumundan başka bir mum yaktım” diye cevap verdi.
Nuh, “Kendine gel, buna belâ tufanının dalgası derler. Bugün yüzme bilenin eli, ayağı bir işe yaramaz” dedi.

3, 1311-1312

هین مکن کین موج طوفان بلاست
دست و پا و آشنا امروز لاست

باد قهرست و بلای شمع کش
جز که شمع حق نمی‌پاید خمش

(Noah said), “Beware! Do it not, for these are the waves of the Flood of tribulation; to-day hand and foot and swimming are naught.
'Tis the wind of vengeance and the woe that extinguishes the candle (of contrivance). No candle but God's is enduring. Be silent!”

***

Nuh, “Kendine gel, buna belâ tufanının dalgası derler. Bugün yüzme bilenin eli, ayağı bir işe yaramaz” dedi.
Fakat Kenan dedi ki: “Yok yok… Ben o yüce dağa çıkarım; o dağ beni her türlü belâdan kurtarır.”

باد قهرست و بلای شمع کش
جز که شمع حق نمی‌پاید خمش

گفت نه رفتم برآن کوه بلند
عاصمست آن که مرا از هر گزند

’Tis the wind of vengeance and the woe that extinguishes the candle (of contrivance). No candle but God's is enduring. Be silent!”
He said, “Nay, I will go up that high mountain: that mountain will protect me from every hurt.”

***

Fakat Kenan dedi ki: “Yok yok… Ben o yüce dağa çıkarım; o dağ beni her türlü belâdan kurtarır.”
Nuh, “Aklını başına topla, şimdi dağ, bir saman çöpü mesabesindedir.

3, 1313-1314

گفت نه رفتم برآن کوه بلند
عاصمست آن که مرا از هر گزند

هین مکن که کوه کاهست این زمان
جز حبیب خویش را ندهد امان

He said, “Nay, I will go up that high mountain: that mountain will protect me from every hurt.”
(Noah said), “Beware! Do it not, for at this time the mountain is (but) a straw. He giveth safety to none except His beloved.”

***

Nuh, “Aklını başına topla, şimdi dağ, bir saman çöpü mesabesindedir.
Allah, kendi dostundan başkasına aman vermez” dediyse de Kenan,

3, 1314-1315

هین مکن که کوه کاهست این زمان
جز حبیب خویش را ندهد امان

گفت من کی پند تو بشنوده‌ام
که طمع کردی که من زین دوده‌ام

(Noah said), “Beware! Do it not, for at this time the mountain is (but) a straw. He giveth safety to none except His beloved.”
He answered, “When have I listened to thy advice, that thou shouldst hope (as thou didst) that I am of this family?

***

Allah, kendi dostundan başkasına aman vermez” dediyse de Kenan,
Ben ne vakit senin öğüdünü dinledim ki benim de sana uyanlardan olmama tamah ettin,

3, 1315-1316

گفت من کی پند تو بشنوده‌ام
که طمع کردی که من زین دوده‌ام

خوش نیامد گفت تو هرگز مرا
من بری‌ام از تو در هر دو سرا

He answered, “When have I listened to thy advice, that thou shouldst hope (as thou didst) that I am of this family?
Thy words were never pleasing to me: I am quit of thee in both worlds.”

***

Ben ne vakit senin öğüdünü dinledim ki benim de sana uyanlardan olmama tamah ettin,
Senin sözün bana hiç hoş gelmedi ki... Ben, iki âlemde de senden uzağım “ dedi.

3, 1316-1317

خوش نیامد گفت تو هرگز مرا
من بری‌ام از تو در هر دو سرا

هین مکن بابا که روز ناز نیست
مر خدا را خویش وانباز نیست

Thy words were never pleasing to me: I am quit of thee in both worlds.”
(Noah said), “Beware, bábá, do it not, for (this) is not the day for disdain. God hath no kinship or partner.

***

Senin sözün bana hiç hoş gelmedi ki… Ben, iki âlemde de senden uzağım “ dedi.
Nuh, “Yapma yavrum, bugün, naz günü değildir… Allah’ın ne eşi var, ne benzeri!

3, 1317-1318

هین مکن بابا که روز ناز نیست
مر خدا را خویش وانباز نیست

تا کنون کردی واین دم نازکیست
اندرین درگاه گیرا ناز کیست

(Noah said), “Beware, bábá, do it not, for (this) is not the day for disdain. God hath no kinship or partner.
Until now thou hast shown (disdain), and at this moment there is disdain (on the part of God): whose disdain is of any effect in this Court?

***

Nuh, “Yapma yavrum, bugün, naz günü değildir… Allah’ın ne eşi var, ne benzeri!
Şimdiye kadar inat etmedin ama bu zaman, nazik bir zaman. Bu kapıda kimin nazı geçer ki?

3, 1318-1319

تا کنون کردی واین دم نازکیست
اندرین درگاه گیرا ناز کیست

لم یلد لم یولدست او از قدم
نه پدر دارد نه فرزند و نه عم

Until now thou hast shown (disdain), and at this moment there is disdain (on the part of God): whose disdain is of any effect in this Court?
From eternity He is (the One that) begetteth not, nor is He begotten: He hath neither father nor son nor uncle.

***

Şimdiye kadar inat etmedin ama bu zaman, nazik bir zaman. Bu kapıda kimin nazı geçer ki?
O, ezelde “Doğmadı da, doğurmaz da” hakikatine mahzardır. Allah’ın ne babası var, ne oğlu, ne amcası!

3, 1319-1320

لم یلد لم یولدست او از قدم
نه پدر دارد نه فرزند و نه عم

ناز فرزندان کجا خواهد کشید
ناز بابایان کجا خواهد شنید

From eternity He is (the One that) begetteth not, nor is He begotten: He hath neither father nor son nor uncle.
How will He suffer the disdain of sons? How will He hearken to the disdain of fathers?

***

O, ezelde "Doğmadı da, doğurmaz da" hakikatine mahzardır. Allah'ın ne babası var, ne oğlu, ne amcası!
Oğulların nazını nerden çekecek, babaların niyazını nerden duyacak?

3, 1320-1321

ناز فرزندان کجا خواهد کشید
ناز بابایان کجا خواهد شنید

نیستم مولود پیراکم بناز
نیستم والد جوانا کم گراز

How will He suffer the disdain of sons? How will He hearken to the disdain of fathers?
(God saith), ‘I am not begotten: O old man, do not be proud. I am not a begetter: O youth, do not strut.

***

Oğulların nazını nerden çekecek, babaların niyazını nerden duyacak?
“Ey ihtiyar, ben doğmadım, bana az nazlan... Ey genç, ben baba değilim, öyle pek salınma!

3, 1321-1322

نیستم مولود پیراکم بناز
نیستم والد جوانا کم گراز

نیستم شوهر نیم من شهوتی
ناز را بگذار اینجا ای ستی

(God saith), ‘I am not begotten: O old man, do not be proud. I am not a begetter: O youth, do not strut.
I am not a husband, I am not connected with lust: here, O lady, leave off being disdainful.’

***

“Ey ihtiyar, ben doğmadım, bana az nazlan… Ey genç, ben baba değilim, öyle pek salınma!
Ben koca değilim, şehvetim de yok… Hanım nazı bırak.

3, 1322-1323

نیستم شوهر نیم من شهوتی
ناز را بگذار اینجا ای ستی

جز خضوع و بندگی و اضطرار
اندرین حضرت ندارد اعتبار

I am not a husband, I am not connected with lust: here, O lady, leave off being disdainful.’
Excepting humility and slavishness and utter helplessness, naught hath consideration in this Presence.”

***

Ben koca değilim, şehvetim de yok… Hanım nazı bırak.
Bu hususta kulluktan, ihtiyaçtan, zaruretten başka hiçbir şeyin itibarı yok” demekte,

3, 1323-1324

جز خضوع و بندگی و اضطرار
اندرین حضرت ندارد اعتبار

گفت بابا سالها این گفته‌ای
باز می‌گویی بجهل آشفته‌ای

Excepting humility and slavishness and utter helplessness, naught hath consideration in this Presence."
He (Canaan) said, "Father, for years thou hast said this; (now) thou art saying (it) again: thou art deranged with folly.

***

Bu hususta kulluktan, ihtiyaçtan, zaruretten başka hiçbir şeyin itibarı yok" demekte,
Dedi ama Kenan: "Baba, yıllardır bu sözleri söylemektesin, yine de söylüyorum… Cahil misin ne?

گفت بابا سالها این گفته‌ای
باز می‌گویی بجهل آشفته‌ای

چند ازینها گفته‌ای با هرکسی
تا جواب سرد بشنودی بسی

He (Canaan) said, “Father, for years thou hast said this; (now) thou art saying (it) again: thou art deranged with folly.
How many of these things hast thou said to every one, so that oftentimes thou hast heard a cold (rough) answer!

***

Dedi ama Kenan: “Baba, yıllardır bu sözleri söylemektesin, yine de söylüyorum… Cahil misin ne?
Bu sözleri herkese ne kadar söyledin de nice soğuk cevaplar aldın, kötü sözler duydun.

3, 1325-1326

چند ازینها گفته‌ای با هرکسی
تا جواب سرد بشنودی بسی

این دم سرد تو در گوشم نرفت
خاصه اکنون که شدم دانا و زفت

How many of these things hast thou said to every one, so that oftentimes thou hast heard a cold (rough) answer!
This cold breath (tiresome discourse) of thine did not enter my ear, (nor will it), especially now when I have become wise and strong.”

***

Bu sözleri herkese ne kadar söyledin de nice soğuk cevaplar aldın, kötü sözler duydun.
Bu soğuk sözlerin kulağıma bile girmedi, şimdi mi girecek? Artık ben bilgi sahibiyim, büyüdüm” diye cevap verdi.

این دم سرد تو در گوشم نرفت
خاصه اکنون که شدم دانا و زفت

گفت بابا چه زیان دارد اگر
بشنوی یکبار تو پند پدر

This cold breath (tiresome discourse) of thine did not enter my ear, (nor will it), especially now when I have become wise and strong."
He (Noah) said, "Bábá, what harm will it do if thou listen once to the advice of thy father?"

***

Bu soğuk sözlerin kulağıma bile girmedi, şimdi mi girecek? Artık ben bilgi sahibiyim, büyüdüm" diye cevap verdi.
Nuh, "A yavrum, bir kerecik olsun babanın öğüdünü tutsan ne olur?" dedi.

گفت بابا چه زیان دارد اگر
بشنوی یکبار تو پند پدر

همچنین می‌گفت او پند لطیف
همچنان می‌گفت او دفع عنیف

He (Noah) said, “Bábá, what harm will it do if thou listen once to the advice of thy father?”
On this wise was he (Noah) speaking kindly counsel, and on that wise was he (Canaan) uttering harsh refusal.

***

Nuh, “A yavrum, bir kerecik olsun babanın öğüdünü tutsan ne olur?” dedi.
O, böyle güzel güzel nasihatler ediyor, Kenan’da bu çeşit ağır sözlerle karşılık veriyordu.

3, 1328-1329

همچنین می‌گفت او پند لطیف
همچنان می‌گفت او دفع عنیف

نه پدر از نصح کنعان سیر شد
نه دمی در گوش آن ادبیر شد

On this wise was he (Noah) speaking kindly counsel, and on that wise was he (Canaan) uttering harsh refusal.
Neither did the father become weary of admonishing Canaan, nor did a single breath (word) enter the ear of that graceless man.

***

O, böyle güzel güzel nasihatler ediyor, Kenan’da bu çeşit ağır sözlerle karşılık veriyordu.
Ne babası, Kenan’a öğüt vermeden usandı, ne o kötü oğlun kulağına babasının bir sözü girdi!

3, 1329-1330

نه پدر از نصح کنعان سیر شد
نه دمی در گوش آن ادبیر شد

اندرین گفتن بدند و موج تیز
بر سر کنعان زد وشد ریز ریز

Neither did the father become weary of admonishing Canaan, nor did a single breath (word) enter the ear of that graceless man.
They were (engaged) in this talk when a fierce billow dashed upon Canaan's head, and he was shivered to fragments.

***

Ne babası, Kenan’a öğüt vermeden usandı, ne o kötü oğlun kulağına babasının bir sözü girdi!
Onlar, böyle konuşup dururlarken bir çevik dalgadır geldi. Kenan’ın başından aştı, onu boğup götürüverdi.

اندرین گفتن بدند و موج تیز
بر سر کنعان زد وشد ریز ریز

نوح گفت ای پادشاه بردبار
مر مرا خر مرد و سیلت برد بار

They were (engaged) in this talk when a fierce billow dashed upon Canaan's head, and he was shivered to fragments.
Noah said, "O long-suffering King, my ass is dead, and Thy Flood hath carried away the load.

***

Onlar, böyle konuşup dururlarken bir çevik dalgadır geldi. Kenan'ın başından aştı, onu boğup götürüverdi.
Nuh, "Ey sabırlı padişahım, eşeğin öldü, yükümü sel götürdü.

3, 1331-1332

نوح گفت ای پادشاه بردبار
مر مرا خر مرد و سیلت برد بار

وعده کردی مر مرا تو بارها
که بیابد اهلت از طوفان رها

Noah said, “O long-suffering King, my ass is dead, and Thy Flood hath carried away the load.
Many times Thou didst promise me, saying, ‘Thy family shall be saved from the Deluge.’

***

Nuh, “Ey sabırlı padişahım, eşeğin öldü, yükümü sel götürdü.
Bana nice defalar, sana mensup olanlar tufandan kurtulacaklar diye vaatlerde bulundun.

3, 1332-1333

وعده کردی مر مرا تو بارها
که بیابد اهلت از طوفان رها

دل نهادم بر امیدت من سلیم
پس چرا بربود سیل از من گلیم

Many times Thou didst promise me, saying, ‘Thy family shall be saved from the Deluge.’
I (in) simple (faith) fixed my heart on hope of Thee: why, then, has the Flood swept my garment away from me?”

***

Bana nice defalar, sana mensup olanlar tufandan kurtulacaklar diye vaatlerde bulundun.
Ben de âfım, senin vaatlerine kandım, ümitlendim... İyi ama neden sel kilimini aldı, götürdüAllah dedi ki: “O senin ehlinden, yakınlarından değil... Kendin de görmedin mi? Sen aksın o mavi!

3, 1333-1334

دل نهادم بر امیدت من سلیم
پس چرا بربود سیل از من گلیم

گفت او از اهل و خویشانت نبود
خود ندیدی تو سپیدی او کبود

I (in) simple (faith) fixed my heart on hope of Thee: why, then, has the Flood swept my garment away from me?”
He (God) said, “He was not of thy family and kinsfolk: didst not thou thyself see (that) thou art white, he blue?”

***

Ben de âfım, senin vaatlerine kandım, ümitlendim... İyi ama neden sel kilimini aldı, götürdüAllah dedi ki: “O senin ehlinden, yakınlarından değil... Kendin de görmedin mi? Sen aksın o mavi!
Dişine kurt girdi mi çıkartmaktan başka hiçbir çaresi yoktur.

3, 1334-1335

گفت او از اهل و خویشانت نبود
خود ندیدی تو سپیدی او کبود

چونک دندان تو کرمش در فتاد
نیست دندان بر کنش ای اوستاد

He (God) said, “He was not of thy family and kinsfolk: didst not thou thyself see (that) thou art white, he blue?”
When the worm (of decay) has fallen upon thy tooth, it is not a tooth (any more): tear it out, O master.

***

Dişine kurt girdi mi çıkartmaktan başka hiçbir çaresi yoktur.
Çıkarmalı ki vücudun, onun yüzünden elemlere düşmesin… O, senin oğlundu ama sen onu terk et, benim bir şeyim değil de.”

چونک دندان تو کرمش در فتاد
نیست دندان بر کنش ای اوستاد

تا که باقی تن نگردد زار ازو
گرچه بود آن تو شو بیزار ازو

When the worm (of decay) has fallen upon thy tooth, it is not a tooth (any more): tear it out, O master.
In order that the rest of thy body may not be made miserable by it, become quit of it, although it was (once) thine.

***

Çıkarmalı ki vücudun, onun yüzünden elemlere düşmesin… O, senin oğlundu ama sen onu terk et, benim bir şeyim değil de."
Nuh, dedi ki: "Yarabbi, senden başka kimsem yok. Sana teslim olan ağyar sayılmaz.

تا که باقی تن نگردد زار ازو
گرچه بود آن تو شو بیزار ازو

گفت بیزارم ز غیر ذات تو
غیر نبود آنک او شد مات تو

In order that the rest of thy body may not be made miserable by it, become quit of it, although it was (once) thine.
He (Noah) said, "I am quit of aught other than Thy Essence; he that has died in Thee is not other (than Thou).

***

Nuh, dedi ki: "Yarabbi, senden başka kimsem yok. Sana teslim olan ağyar sayılmaz.
Sana karşı ne haldeyim, ihlâsım nasıl? Zaten biliyorsun.

3, 1337-1338

گفت بیزارم ز غیر ذات تو
غیر نبود آنک او شد مات تو

تو همی دانی که چونم با تو من
بیست چندانم که با باران چمن

He (Noah) said, “I am quit of aught other than Thy Essence; he that has died in Thee is not other (than Thou).
Thou knowest how I am to Thee: I am (to Thee) as the orchard to the rain, and twenty times as much—

***

Sana karşı ne haldeyim, ihlâsım nasıl? Zaten biliyorsun.
Çayırlıklar, çimenlikler, nasıl yağmura muhtaçsa, nasıl yağmurdan yeşerir, yetişirse ben de sana öyle muhtacım, onlar gibi senden yetişmekteyim; hatta ihtiyacım onlardan yirmi kat fazla,

3, 1338-1339

تو همی دانی که چونم با تو من
بیست چندانم که با باران چمن

زنده از تو شاد از تو عایلی
مغتذی بی واسطه و بی حایلی

Thou knowest how I am to Thee: I am (to Thee) as the orchard to the rain, and twenty times as much—
Living by Thee, rejoicing because of Thee, a pauper receiving sustenance without any medium or intervention;

***

Çayırlıklar, çimenlikler, nasıl yağmura muhtaçsa, nasıl yağmurdan yeşerir, yetişirse ben de sana öyle muhtacım, onlar gibi senden yetişmekteyim; hatta ihtiyacım onlardan yirmi kat fazla,
Yoksul, seninle diridir, seninle neşelenir; vasıtasız, hailsiz senden gıdalanır, bende böyleyim işte.

3, 1339-1340

زنده از تو شاد از تو عایلی
مغتذی بی واسطه و بی حایلی

متصل نه منفصل نه ای کمال
بلک بی چون و چگونه و اعتلال

Living by Thee, rejoicing because of Thee, a pauper receiving sustenance without any medium or intervention;
Not united, not separated, O Perfection; nay, devoid of quality or description or causation.

***

Yoksul, seninle diridir, seninle neşelenir; vasıtasız, hailsiz senden gıdalanır, bende böyleyim işte.
Ey kemâl sahibi Allah ne seninleyim, ne senden ayrı. Seninle keyfiyetsiz, sebepsiz, illetsiz bir haldeyim.

متصل نه منفصل نه ای کمال
بلک بی چون و چگونه و اعتلال

ماهیانیم و تو دریای حیات
زنده‌ایم از لطفت ای نیکو صفات

Not united, not separated, O Perfection; nay, devoid of quality or description or causation.
We are the fishes, and Thou the Sea of Life: we live by Thy favour, O Thou whose attributes are excellent.

***

Ey kemâl sahibi Allah ne seninleyim, ne senden ayrı. Seninle keyfiyetsiz, sebepsiz, illetsiz bir haldeyim.
Biz balıklarız, hayat denizi sensin. Ey iyi sıfatlı Allah, senin lütfunla diriyiz.

3, 1341-1342

ماهیانیم و تو دریای حیات
زنده‌ایم از لطفت ای نیکو صفات

تو نگنجی در کنار فکرتی
نی به معلولی قرین چون علتی

We are the fishes, and Thou the Sea of Life: we live by Thy favour, O Thou whose attributes are excellent.
Thou art not contained in the bosom of any thought, nor art Thou joined with the effect, as a cause.

***

Biz balıklarız, hayat denizi sensin. Ey iyi sıfatlı Allah, senin lütfunla diriyiz.
Sen düşünceye de sığmazsın, sebeple de izah edilemezsin.

تو نگنجی در کنار فکرتی
نی به معلولی قرین چون علتی

پیش ازین طوفان و بعد این مرا
تو مخاطب بوده‌ای در ماجرا

Thou art not contained in the bosom of any thought, nor art Thou joined with the effect, as a cause.
Before this Flood and after it, Thou hast been the object of my address in (every) colloquy.

***

Sen düşünceye de sığmazsın, sebeple de izah edilemezsin.
Bu tufandan önce de her macerada söz söylediğim sendin, tufandan sonra da söz söyleyeceğim sensin.

3, 1343-1344

پیش ازین طوفان و بعد این مرا
تو مخاطب بوده‌ای در ماجرا

با تو می‌گفتم نه با ایشان سخن
ای سخن‌بخش نو و آن کهن

Before this Flood and after it, Thou hast been the object of my address in (every) colloquy.
I was speaking with Thee, not with them, O Thou that art the Giver of speech (both) newly and of old.

***

Bu tufandan önce de her macerada söz söylediğim sendin, tufandan sonra da söz söyleyeceğim sensin.
Ben, seninle konuşuyorum, ey yepyeni sözler bağışlayan ve eski sözlere sahip olan Rabbim, onlarla değil.

3, 1344-1345

با تو می‌گفتم نه با ایشان سخن
ای سخن‌بخش نو و آن کهن

نه که عاشق روز و شب گوید سخن
گاه با اطلال و گاهی با دمن

I was speaking with Thee, not with them, O Thou that art the Giver of speech (both) newly and of old.
Is it not the case that the lover, day and night, converses now with the ruins (of the beloved's abode), now with the traces (of her habitation)?

***

Ben, seninle konuşuyorum, ey yepyeni sözler bağışlayan ve eski sözlere sahip olan Rabbim, onlarla değil.
Âşık, gece gündüz gâh çadır yerlerinde kalan çerçöpe, gâh harabelere hitap eder;

3, 1345-1346

نه که عاشق روز و شب گوید سخن
گاه با اطلال و گاهی با دمن

روی با اطلال کرده ظاهرا
او کرا می‌گوید آن مدحت کرا

Is it not the case that the lover, day and night, converses now with the ruins (of the beloved's abode), now with the traces (of her habitation)?
To outward seeming, he has turned his face towards the ruins, (but) to whom is he (really) saying that song of praise, to whom?

***

Âşık, gece gündüz gâh çadır yerlerinde kalan çerçöpe, gâh harabelere hitap eder;
Zahiren çadır yerlerinde kalan süprüntülere, çerçöpe yüz tutar, onlara hitap eder ama kimi övüyor, kimi?

3, 1346-1347

روی با اطلال کرده ظاهرا
او کرا می‌گوید آن مدحت کرا

شکر طوفان را کنون بگماشتی
واسطه‌ی اطلال را بر داشتی

To outward seeming, he has turned his face towards the ruins, (but) to whom is he (really) saying that song of praise, to whom?
Thanks (be to Thee)! Now Thou hast let loose the Flood and removed the ruins which stood between (me and Thee).

***

Zahiren çadır yerlerinde kalan süprüntülere, çerçöpe yüz tutar, onlara hitap eder ama kimi övüyor, kimi?
Şükrolsun tufan gönderdin de o süprüntüleri, o yapı bakiyelerini ortadan kaldırdın.

شکر طوفان را کنون بگماشتی
واسطه‌ی اطلال را بر داشتی

زانک اطلال لیم و بد بدند
نه ندایی نه صدایی می‌زدند

Thanks (be to Thee)! Now Thou hast let loose the Flood and removed the ruins which stood between (me and Thee).
(I thank Thee) because they were vile and evil ruins, uttering neither a cry nor an echo.

***

Şükrolsun tufan gönderdin de o süprüntüleri, o yapı bakiyelerini ortadan kaldırdın.
Çünkü onlar kötü ve aşağılık binalardı, kötü ve aşağılık yığınlardı. Bize ne sesleniyorlar, ne sesimize karşılık veriyorlardı!

زانک اطلال لیم و بد بدند
نه ندایی نه صدایی می‌زدند

من چنان اطلال خواهم در خطاب
کز صدا چون کوه واگوید جواب

(I thank Thee) because they were vile and evil ruins, uttering neither a cry nor an echo.
I desire such ruins to speak with as answer back, like the mountain, by an echo,

***

Çünkü onlar kötü ve aşağılık binalardı, kötü ve aşağılık yığınlardı. Bize ne sesleniyorlar, ne sesimize karşılık veriyorlardı!
Ben öyle yapılar isterim ki onlara hitap edince dağ gibi sesime ses versinler,

3, 1349-1350

من چنان اطلال خواهم در خطاب
کز صدا چون کوه واگوید جواب

تا مثنا بشنوم من نام تو
عاشقم برنام جان آرام تو

I desire such ruins to speak with as answer back, like the mountain, by an echo,
So that I may hear Thy name redoubled, (for) I am in love with Thy soulsoothing name.

***

Ben öyle yapılar isterim ki onlara hitap edince dağ gibi sesime ses versinler,
De adını iki kere duyayım. Ben canıma can olan, ruhuma istirahat veren adına âşığım.

3, 1350-1351

تا مثنا بشنوم من نام تو
عاشقم برنام جان آرام تو

هرنبی زان دوست دارد کوه را
تا مثنا بشنود نام ترا

So that I may hear Thy name redoubled, (for) I am in love with Thy soulsoothing name.
That is why every prophet holds the mountains dear: ('tis) that he may hear Thy name redoubled.

***

De adını iki kere duyayım. Ben canıma can olan, ruhuma istirahat veren adına âşığım.
Her peygamber, senin adını iki kere duysun diye dağı sever.

3, 1351-1352

هرنبی زان دوست دارد کوه را
تا مثنا بشنود نام ترا

آن که پست مثال سنگ لاخ
موش را شاید نه ما را در مناخ

That is why every prophet holds the mountains dear: (’tis) that he may hear Thy name redoubled.
That low mountain, resembling stony ground, is suitable for a mouse, not for us, as a resting-place.

***

Her peygamber, senin adını iki kere duysun diye dağı sever.
O alçak ve taşlık dağ, farenin, yurdu olmaya lâyıktır, bizim yurdumuz değil!

آن که پست مثال سنگ لاخ
موش را شاید نه ما را در مناخ

من بگویم او نگردد یار من
بی صدا ماند دم گفتار من

That low mountain, resembling stony ground, is suitable for a mouse, not for us, as a resting-place.
(When) I speak, it does not join with me: the breath of my speech remains without (any) echo.

***

O alçak ve taşlık dağ, farenin, yurdu olmaya lâyıktır, bizim yurdumuz değil!
Ben söyleyeyim de o bana yâr olmasın, sözlerim cevapsız kalsın, sesime ses bile vermesin ha!

من بگویم او نگردد یار من
بی صدا ماند دم گفتار من

با زمین آن به که هموارش کنی
نیست همدم با قدم یارش کنی

(When) I speak, it does not join with me: the breath of my speech remains without (any) echo.
'Tis better that thou level it with the earth; it is not in accord with thy breath (voice): thou shouldst join it with thy foot."

***

Ben söyleyeyim de o bana yâr olmasın, sözlerim cevapsız kalsın, sesime ses bile vermesin ha!
Öyle dağı yerle yeksan etmek… İnsana hemdem olmadığından onu ayaklar altına atıp ezmek daha iyi!

3, 1354-1355

با زمین آن به که هموارش کنی
نیست همدم با قدم یارش کنی

گفت ای نوح ار تو خواهی جمله را
حشر گردانم بر آرم از ثری

’Tis better that thou level it with the earth; it is not in accord with thy breath (voice): thou shouldst join it with thy foot.”
He (God) said, “O Noah, if thou desire, I will assemble them all and raise them from (their graves in) the earth.

***

Öyle dağı yerle yeksan etmek... İnsana hemdem olmadığından onu ayaklar altına atıp ezmek daha iyi!
Allah: “Ey Nuh, eğer istiyorsan bütün boğulanları yeniden ve tekrar dirilteyim, yeryüzüne getireyim.

3, 1355-1356

گفت ای نوح ار تو خواهی جمله را
حشر گردانم بر آرم از ثری

بهر کنعانی دل تو نشکنم
لیکت از احوال آگه می‌کنم

He (God) said, “O Noah, if thou desire, I will assemble them all and raise them from (their graves in) the earth.
I will not break thy heart for the sake of a Canaan, but I am acquainting (thee) with (their real) states.”

***

Allah: “Ey Nuh, eğer istiyorsan bütün boğulanları yeniden ve tekrar dirilteyim, yeryüzüne getireyim.
Senin hatırını bir Kenan için kırmam ben. Fakat seni ahvalden haberdar ediyorum” dedi.

بهر کنعانی دل تو نشکنم
لیکت از احوال آگه می‌کنم

گفت نه نه راضیم که تو مرا
هم کنی غرقه اگر باید ترا

I will not break thy heart for the sake of a Canaan, but I am acquainting (thee) with (their real) states."
He (Noah) said, "Nay, nay, I am content that Thou shouldst drown me too, if it behove Thee (to do so).

***

Senin hatırını bir Kenan için kırmam ben. Fakat seni ahvalden haberdar ediyorum" dedi.
Nuh, "Hayır hayır... Eğer beni de gark etmek istesen yine hükmüne razıyım.

گفت نه نه راضیم که تو مرا
هم کنی غرقه اگر باید ترا

هر زمانم غرقه می‌کن من خوشم
حکم تو جانست چون جان می‌کشم

He (Noah) said, “Nay, nay, I am content that Thou shouldst drown me too, if it behove Thee (to do so).
Keep drowning me every instant, I am pleased: Thy ordinance is my (very) soul, I bear it (with me) as my soul.

***

Nuh, “Hayır hayır… Eğer beni de gark etmek istesen yine hükmüne razıyım.
Her an beni gark et. Hoşlanırım bundan, hükmün cana benzer, canla başla razıyım.

3, 1358-1359

هر زمانم غرقه می‌کن من خوشم
حکم تو جانست چون جان می‌کشم

ننگرم کس را وگر هم بنگرم
او بهانه باشد و تو منظرم

Keep drowning me every instant, I am pleased: Thy ordinance is my (very) soul, I bear it (with me) as my soul.
I do not look at any one (but Thee), and even if I do look at (any one), he is (only) a pretext, and Thou art the (real) object of my regard.

***

Her an beni gark et. Hoşlanırım bundan, hükmün cana benzer, canla başla razıyım.
Hiç kimseciğe bakmam, bakmam bile o bakış bahanedir, gördüğüm sensin.

3, 1359-1360

ننگرم کس را وگر هم بنگرم
او بهانه باشد و تو منظرم

عاشق صنع توم در شکر و صبر
عاشق مصنوع کی باشم چو گبر

I do not look at any one (but Thee), and even if I do look at (any one), he is (only) a pretext, and Thou art the (real) object of my regard.
I am in love with Thy making (both) in (the hour of) thanksgiving and (in the hour of) patience; how should I be in love, like the infidel, with that which Thou hast made?”

***

Hiç kimseciğe bakmam, bakmam bile o bakış bahanedir, gördüğüm sensin.
Şükür, zamanında da senin yaptığın işe, sana âşığım, sabır zamanında da. Kâfir gibi hiç senin yarattığına âşık olur muyum?

3, 1360-1361

عاشق صنع توم در شکر و صبر
عاشق مصنوع کی باشم چو گبر

عاشق صنع خدا با فر بود
عاشق مصنوع او کافر بود

I am in love with Thy making (both) in (the hour of) thanksgiving and (in the hour of) patience; how should I be in love, like the infidel, with that which Thou hast made?”
He that loves God's making is glorious; he that loves what He hath made is an unbeliever.

***

Şükür, zamanında da senin yaptığın işe, sana âşığım, sabır zamanında da. Kâfir gibi hiç senin yarattığına âşık olur muyum?
Allah hükmüne âşık olan nurlanır, yarattığına âşık olansa kâfir olur, diye cevap verdi.

3, 1361-1362

عاشق صنع خدا با فر بود
عاشق مصنوع او کافر بود

دی سالی کرد سایل مر مرا
زانک عاشق بود او بر ماجرا

He that loves God's making is glorious; he that loves what He hath made is an unbeliever.
Yesterday an inquirer put a question to me, because he was fond of disputation.

***

Allah hükmüne âşık olan nurlanır, yarattığına âşık olansa kâfir olur, diye cevap verdi.
Dün mübahaseyi seven birisi, bana bir sual sordu.

3, 1362-1363

دی سالی کرد سایل مر مرا
زانک عاشق بود او بر ماجرا

گفت نکته‌ی الرضا بالکفر کفر
این پیمبر گفت و گفت اوست مهر

Yesterday an inquirer put a question to me, because he was fond of disputation.
He said, "This Prophet uttered the deep saying, 'To be satisfied with infidelity is an act of infidelity'; his words are (conclusive like) a seal.

***

Dün mübahaseyi seven birisi, bana bir sual sordu.
Dedi ki: "Küfre razı olmak küfürdür." Bunu Peygamber söyledi, onun söylediği söz de doğrudur, yerindedir.

3, 1363-1364

گفت نکته‌ی الرضا بالکفر کفر
این پیمبر گفت و گفت اوسـت مهر

باز فرمود او که اندر هر قضا
مر مسـلمان را رضا باید رضا

He said, “This Prophet uttered the deep saying, ‘To be satisfied with infidelity is an act of infidelity’; his words are (conclusive like) a seal.
Again, he said that the Moslem must be satisfied (acquiesce) in every ordainment, must be satisfied.

***

Dedi ki: “Küfre razı olmak küfürdür.” Bunu Peygamber söyledi, onun söylediği söz de doğrudur, yerindedir.
Sonra da yine “Müslüman olan kişinin her türlü kazaya razı olması lazımdır” buyurdu.

باز فرمود او که اندر هر قضا
مر مسلمان را رضا باید رضا

نه قضای حق بود کفر و نفاق
گر بدین راضی شوم باشد شقاق

Again, he said that the Moslem must be satisfied (acquiesce) in every ordainment, must be satisfied.
Is not infidelity and hypocrisy the ordainment of God? If I become satisfied with this (infidelity), 'twill be opposition (disobedience to God),

***

Sonra da yine "Müslüman olan kişinin her türlü kazaya razı olması lazımdır" buyurdu.
Kâfirlik ve münafıklık da Allah'ın kaza ve kaderiyle değil mi? Fakat buna razı olursak (ilk hadise göre) kötülük etmiş olmaz mıyız?

3, 1365-1366

نه قضای حق بود کفر و نفاق
گر بدین راضی شوم باشد شقاق

ور نیم راضی بود آن هم زیان
پس چه چاره باشدم اندر میان

Is not infidelity and hypocrisy the ordainment of God? If I become satisfied with this (infidelity), ’twill be opposition (disobedience to God),
And if I am not satisfied, that too will be detrimental: between (these two alternatives), then, what means (of escape) is there for me?”

***

Kâfirlik ve münafıklık da Allah’ın kaza ve kaderiyle değil mi? Fakat buna razı olursak (ilk hadise göre) kötülük etmiş olmaz mıyız?
Razı olmazsak o da suç… Peki, ikisinin arasında hangi çareye başvuralım.”

3, 1366-1367

ور نیم راضی بود آن هم زیان
پس چه چاره باشدم اندر میان

گفتمش این کفر مقضی نه قضاست
هست آثار قضا این کفر راست

And if I am not satisfied, that too will be detrimental: between (these two alternatives), then, what means (of escape) is there for me?”
I said to him, “This infidelity is the thing ordained, it is not the ordainment; this infidelity is truly the effects of the ordainment.

***

Razı olmazsak o da suç… Peki, ikisinin arasında hangi çareye başvuralım.”
Ona dedim ki: “Bu küfür, Allah’ın takdiriyledir ama Allah’ın hükmüyle, Allah’ın emir ve rızasıyla değildir. Bu küfür yalnız kaza ve kaderin eserlerindendir.

گفتمش این کفر مقضی نه قضاست
هست آثار قضا این کفر راست

پس قضا را خواجه از مقضی بدان
تا شکالت دفع گردد در زمان

I said to him, "This infidelity is the thing ordained, it is not the ordainment; this infidelity is truly the effects of the ordainment.
Therefore know (distinguish), sire, the ordainment from the thing ordained, so that thy difficulty may be removed at once.

***

Ona dedim ki: "Bu küfür, Allah'ın takdiriyledir ama Allah'ın hükmüyle, Allah'ın emir ve rızasıyla değildir. Bu küfür yalnız kaza ve kaderin eserlerindendir.
Hocam, Allah'ın kaza ve kaderini, Allah'ın bilgisi olarak bil de şüphe ve tereddüdün kalmasın.

3, 1368-1369

پس قضا را خواجه از مقضی بدان
تا شکالت دفع گردد در زمان

راضیم در کفر زان رو که قضاست
نه ازین رو که نزاع و خبث ماست

Therefore know (distinguish), sire, the ordainment from the thing ordained, so that thy difficulty may be removed at once.
I acquiesce in infidelity in that respect that it is the ordainment (of God), not in this respect that it is our contentiousness and wickedness.

***

Hocam, Allah’ın kaza ve kaderini, Allah’ın bilgisi olarak bil de şüphe ve tereddüdün kalmasın.
Küfrede razıyız, çünkü Allah’ın bilgisine muvafıktır, fakat bizim fenalığımızdan, bizim kötülüğümüzden meydana geldiğinden de razı değiliz.

3, 1369-1370

راضیم در کفر زان رو که قضاست
نه ازین رو که نزاع و خبث ماست

کفر از روی قضا خود کفر نیست
حق را کافر مخوان اینجا مه‌ایست

I acquiesce in infidelity in that respect that it is the ordainment (of God), not in this respect that it is our contentiousness and wickedness.
In respect of the ordainment, infidelity indeed is not infidelity. Do not call God ‘infidel,’ do not stand here.

***

Küfrede razıyız, çünkü Allah’ın bilgisine muvafıktır, fakat bizim fenalığımızdan, bizim kötülüğümüzden meydana geldiğinden de razı değiliz.
Küfür Allah bilgisi olmak bakımından küfür değildir, Hakk’a kâfir deme, burada dur!

3, 1370-1371

کفر از روی قضا خود کفر نیست
حق را کافر مخوان اینجا مه‌ایست

کفر جهلست و قضای کفر علم
هر دو کی یک باشد آخر حلم و خلم

In respect of the ordainment, infidelity indeed is not infidelity. Do not call God ‘infidel,’ do not stand here.
Infidelity is ignorance, and the ordainment of infidelity is knowledge: how, pray, should hilm (forbearance) and khilm (anger) both be one (and the same)?

***

Küfür Allah bilgisi olmak bakımından küfür değildir, Hakk’a kâfir deme, burada dur!
Küfür, cahillikten meydana gelir, fakat küfrün takdiri, Allah’ın bilgisidir, (Allah, kâfirin kâfirliğini ezelde bilir, bildiği gibi de zuhur eder). Rüya ve mülayimlik manasına gelen hilm ile sümük manasına gelen hilm nasıl bir olur?

3, 1371-1372

کفر جهلست و قضای کفر علم
هر دو کی یک باشد آخر حلم و خلم

زشتی خط زشتی نقاش نیست
بلک از وی زشت را بنمودنیست

Infidelity is ignorance, and the ordainment of infidelity is knowledge: how, pray, should hilm (forbearance) and khilm (anger) both be one (and the same)?
The ugliness of the script is not the ugliness of the artist; nay, ’tis an exhibition of the ugly by him.

***

Küfür, cahillikten meydana gelir, fakat küfrün takdiri, Allah’ın bilgisidir, (Allah, kâfirin kâfirliğini ezelde bilir, bildiği gibi de zuhur eder). Rüya ve mülayimlik manasına gelen hilm ile sümük manasına gelen hilm nasıl bir olur?
Çirkin resim, ressamın çirkinliğini icap ettirmez ya. Çirkini de yaptığına, yapabildiğine bir delil olur ancak.

3, 1372-1373

زشتی خط زشتی نقاش نیست
بلک از وی زشت را بنمودنیست

قوت نقاش باشد آنک او
هم تواند زشت کردن هم نکو

The ugliness of the script is not the ugliness of the artist; nay, ’tis an exhibition of the ugly by him.
The power (skill) of the artist is that he can make both the ugly and the beautiful.”

***

Çirkin resim, ressamın çirkinliğini icap ettirmez ya. Çirkini de yaptığına, yapabildiğine bir delil olur ancak.
Hatta hem çirkin resmi, hem de güzel resmi yapabildiğinden ressamın, kuvvetli bir ressam olduğuna delildir.

3, 1373-1374

قوت نقاش باشد آنک او
هم تواند زشت کردن هم نکو

گر کشانم بحث این را من بساز
تا سال و تا جواب آید دراز

The power (skill) of the artist is that he can make both the ugly and the beautiful.”
If I develop the investigation of this (subject) methodically, so that question and answer become lengthy,

***

Hatta hem çirkin resmi, hem de güzel resmi yapabildiğinden ressamın, kuvvetli bir ressam olduğuna delildir.
Bu bahsi açar, düzüp koşarsam sual ve cevaplar uzar gider.

3, 1374-1375

گر کشانم بحث این را من بساز
تا سال و تا جواب آید دراز

ذوق نکته‌ی عشق از من می‌رود
نقش خدمت نقش دیگر می‌شود

If I develop the investigation of this (subject) methodically, so that question and answer become lengthy,
The savour of Love's mystery will go from me, the form of piety will be deformed.

***

Bu bahsi açar, düzüp koşarsam sual ve cevaplar uzar gider.
Ben de aşk nüktesinin zevkini kaybederim. Allah’a hizmet, başka bir şekle döner, maksat hidayetten dalâlet olur.

ذوق نکته‌ی عشق از من می‌رود
نقش خدمت نقش دیگر می‌شود

آن یکی مرد دومو آمد شتاب
پیش یک آیینه دار مستطاب

The savour of Love's mystery will go from me, the form of piety will be deformed.
A certain man, whose hair was of two colours, came in haste to a highly esteemed barber.

***

Ben de aşk nüktesinin zevkini kaybederim. Allah’a hizmet, başka bir şekle döner, maksat hidayetten dalâlet olur.
Saçı sakalı kır bir adam, iyi bir berberin önüne gider de,

3, 1376-1377

آن یکی مرد دومو آمد شتاب
پیش یک آیینه دار مستطاب

گفت از ریشم سپیدی کن جدا
که عروس نو گزیدم ای فتی

A certain man, whose hair was of two colours, came in haste to a highly esteemed barber.
He said, “Remove the hoariness from my beard, for I have chosen a new bride, O young man.”

***

Saçı sakalı kır bir adam, iyi bir berberin önüne gider de,
“Yiğidim, saçımdaki sakalımdaki akları ayır, yol. Bir yeni gelin aldım der.

3, 1377-1378

گفت از ریشم سپیدی کن جدا
که عروس نو گزیدم ای فتی

ریش او ببرید و کل پیشش نهاد
گفت تو بگزین مرا کاری فتاد

He said, “Remove the hoariness from my beard, for I have chosen a new bride, O young man.”
He cut off his beard and laid the whole of it before him, and said, “Do thou pick out (the white hairs), for it happens that I have some important business.”

***

“Yiğidim, saçımdaki sakalımdaki akları ayır, yol. Bir yeni gelin aldım der.
Berber, adamın sakalını dipten tıraş ederek kılları önüne kor da der ki: “Benim bir işim çıktı sen ayırıver!”

3, 1378-1379

ریش او ببرید و کل پیشش نهاد
گفت تو بگزین مرا کاری فتاد

این سال وآن جوابست آن گزین
که سر اینها ندارد درد دین

He cut off his beard and laid the whole of it before him, and said, “Do thou pick out (the white hairs), for it happens that I have some important business.”
That “pick (them) out” is dialectic, for religious emotion has no care for these things (hair-splitting disputes).

***

Berber, adamın sakalını dipten tıraş ederek kılları önüne kor da der ki: “Benim bir işim çıktı sen ayırıver!”
İşte bunun gibi bu sual, şu da cevabı, artık sen ayırıver... Din kaygısı, bunlarla uğraşmaya vakit bırakmaz.

3, 1379-1380

این سال وآن جوابست آن گزین
که سر اینها ندارد درد دین

آن یکی زد سیلیی مر زید را
حمله کرد او هم برای کید را

That “pick (them) out” is dialectic, for religious emotion has no care for these things (hair-splitting disputes).
A certain man slapped Zayd on the neck; he (Zayd) at once rushed at him with warlike purpose.

***

İşte bunun gibi bu sual, şu da cevabı, artık sen ayırıver… Din kaygısı, bunlarla uğraşmaya vakit bırakmaz.
Birisi Zeyd’e bir sille vurur. Zeyd de hileye sapıp onu dövmek üzere üstüne saldırınca,

3, 1380-1381

آن یکی زد سیلیی مر زید را
حمله کرد او هم برای کید را

گفت سیلی‌زن سالت می‌کنم
پس جوابم گوی وانگه می‌زنم

A certain man slapped Zayd on the neck; he (Zayd) at once rushed at him with warlike purpose.
The assailant said, “I will ask thee a question, so answer me (first) and then strike me.

***

Birisi Zeyd’e bir sille vurur. Zeyd de hileye sapıp onu dövmek üzere üstüne saldırınca,
Adam: “Dur, senden bir şey soracağım, cevabını ver, sonra beni döv.

3, 1381-1382

گفت سیلی‌زن سالت می‌کنم
پس جوابم گوی وانگه می‌زنم

بر قفای تو زدم آمد طراق
یک سالی دارم اینجا در وفاق

The assailant said, “I will ask thee a question, so answer me (first) and then strike me.
I struck the nape of thy neck, and there was the sound of a slap: at this point I have a question (to ask thee) in concord:

***

Adam: “Dur, senden bir şey soracağım, cevabını ver, sonra beni döv.
Senin kafana vurunca şırak diye bir sestir çıktı. Şimdi burada dostça senden bir sualim var:

3, 1382-1383

بر قفای تو زدم آمد طراق
یک سالی دارم اینجا در وفاق

این طراق از دست من بودست یا
از قفاگاه تو ای فخر کیا

I struck the nape of thy neck, and there was the sound of a slap: at this point I have a question (to ask thee) in concord:
Was this sound caused by my hand or by the nape of thy neck, O pride of the noble?”

***

Senin kafana vurunca şırak diye bir sestir çıktı. Şimdi burada dostça senden bir sualim var:
Bu şırak sesi benim elimden mi çıktı, yoksa senin kafandan mı ey ululların öğündüğü ulu zat?” dedi.

3, 1383-1384

این طراق از دست من بودست یا
از قفاگاه تو ای فخر کیا

گفت از درد این فراغت نیستم
که درین فکر و تفکر بیستم

Was this sound caused by my hand or by the nape of thy neck, O pride of the noble?”
He (Zayd) said, “On account of the pain I have no leisure to stop (occupy myself) in this reflection and consideration.

***

Bu şırak sesi benim elimden mi çıktı, yoksa senin kafandan mı ey uluların öğündüğü ulu zat?” dedi.
Adamcağız dedi ki: “Acıdan kurtulmadım ki bu düşünceye dalayım.

3, 1384-1385

گفت از درد این فراغت نیستم
که درین فکر و تفکر بیستم

تو که بی‌دردی همی اندیش این
نیست صاحب‌درد را این فکر هین

He (Zayd) said, “On account of the pain I have no leisure to stop (occupy myself) in this reflection and consideration.
Do thou, who art without pain, ponder on this; he that feels the pain has no such thought. Take heed!”

***

Adamcağız dedi ki: “Acıdan kurtulmadım ki bu düşünceye dalayım.
Senin derdin yok, sen düşüne dur.” Dert sahibi böyle düşüncelere saplanamaz, kendine gel!

3, 1385-1386

تو که بی‌دردی همی اندیش این
نیست صاحب‌درد را این فکر هین

در صحابه کم بدی حافظ کسی
گرچه شوقی بود جانشان را بسی

Do thou, who art without pain, ponder on this; he that feels the pain has no such thought. Take heed!”
Amongst the Companions (of the Prophet) there was scarcely any one that knew the Qur’án by heart, though their souls had a great desire (to commit it to memory),

***

Senin derdin yok, sen düşüne dur.” Dert sahibi böyle düşüncelere saplanamaz, kendine gel!
Sahabenin ruhlarında Kuran’a karşı fevkalâde bir iştiyak vardı ama aralarında hafız pek azdı.

3, 1386-1387

در صحابه کم بدی حافظ کسی
گرچه شوقی بود جانشان را بسی

زانک چون مغزش در آگند و رسید
پوستها شد بس رقیق و واکفید

Amongst the Companions (of the Prophet) there was scarcely any one that knew the Qur'án by heart, though their souls had a great desire (to commit it to memory),
Because, inasmuch as its kernel had filled (them) and had reached maturity, the rinds became very thin and burst.

***

Sahabenin ruhlarında Kuran'a karşı fevkalâde bir iştiyak vardı ama aralarında hafız pek azdı.
Çünkü bir meyve oldu mu kabuğu adamakıllı incelir, çatlar, dökülür.

3, 1387-1388

زانک چون مغزش در آگند و رسید
پوستها شد بس رقیق و واکفید

قشر جوز و فستق و بادام هم
مغز چون آگندشان شد پوست کم

Because, inasmuch as its kernel had filled (them) and had reached maturity, the rinds became very thin and burst. Similarly, the shells of the walnut and the pistachio-nut and the almond— when the kernel has filled them, the rind decreases.

***

Çünkü bir meyve oldu mu kabuğu adamakıllı incelir, çatlar, dökülür.
Ceviz, fıstık ve badem bile olunca kabukları incelir.

3, 1388-1389

قشر جوز و فستق و بادام هم
مغز چون آگندشان شد پوست کم

مغز علم افزود کم شد پوستش
زانک عاشق را بسوزد دوستش

Similarly, the shells of the walnut and the pistachio-nut and the almond— when the kernel has filled them, the rind decreases.
(When) the kernel, knowledge, increases, its rind decreases (and vanishes), because the lover is consumed by his beloved.

***

Ceviz, fıstık ve badem bile olunca kabukları incelir.
İlmin hakikati de kemâle gelince kışrı azalır. Zira sevgilisi, âşıkı yakar, yandırır.

3, 1389-1390

مغز علم افزود کم شد پوستش
زانک عاشق را بسوزد دوستش

وصف مطلوبی چو ضد طالبیست
وحی و برق نور سوزنده‌ی نبیست

(When) the kernel, knowledge, increases, its rind decreases (and vanishes), because the lover is consumed by his beloved.
Since the quality of being sought is the opposite of seeking, the Revelation and the flashing of the (Divine) Light consume the prophet with burning.

***

İlmin hakikati de kemâle gelince kışrı azalır. Zira sevgilisi, âşıkı yakar, yandırır.
İstenen, sevilen kişinin vasfı, isteyen, seven kişinin vasıflarının zıddıdır. Vahiy ve nur şimşeği, peygamberi yakar.

3, 1390-1391

وصف مطلوبی چو ضد طالبیست
وحی و برق نور سوزنده‌ی نبیست

چون تجلی کرد اوصاف قدیم
پس بسوزد وصف حادث را گلیم

Since the quality of being sought is the opposite of seeking, the Revelation and the flashing of the (Divine) Light consume the prophet with burning.
When the Attributes of the Eternal have shone forth, then the mantle of temporality is burned.

***

İstenen, sevilen kişinin vasfı, isteyen, seven kişinin vasıflarının zıddıdır. Vahiy ve nur şimşeği, peygamberi yakar.
Kadîm olan Allah’ın sıfatları tecelli edince hâdisin sıfatlarını yakar, mahveder.

چون تجلی کرد اوصاف قدیم
پس بسوزد وصف حادث را گلیم

ربع قرآن هر که را محفوظ بود
جل فینا از صحابه می‌شنود

When the Attributes of the Eternal have shone forth, then the mantle of temporality is burned.
Every one that knew a quarter of the Qur'án by heart was hearing from the Companions (the words), "Great is he amongst us."

***

Kadîm olan Allah'ın sıfatları tecelli edince hâdisin sıfatlarını yakar, mahveder.
Sahabe arasında birisi Kur'an'ın dörtte birini ezberledi de duyuldu mu, sahabe, bu bizim ulumuzdur derdi.

3, 1392-1393

ربع قرآن هر که را محفوظ بود
جل فینا از صحابه می‌شنود

جمع صورت با چنین معنی ژرف
نیست ممکن جز ز سلطانی شگرف

Every one that knew a quarter of the Qur’án by heart was hearing from the Companions (the words), “Great is he amongst us.”
To combine the (outward) form with such a deep (inner) meaning is not possible, except on the part of a mighty (spiritual) king.

***

Sahabe arasında birisi Kur’an’ın dörtte birini ezberledi de duyuldu mu, sahabe, bu bizim ulumuzdur derdi.
Böyle bir büyük mana ile sureti bir arada cem etmek, hayretlere düşmüş, mest olmuş padişahtan başka kimseye mümkün değildir.

جمع صورت با چنین معنی ژرف
نیست ممکن جز ز سلطانی شگرف

در چنین مستی مراعات ادب
خود نباشد ور بود باشد عجب

To combine the (outward) form with such a deep (inner) meaning is not possible, except on the part of a mighty (spiritual) king.
In such (mystical) intoxication (as his) the observance of due respect (to the letter of the Qur'án) will not be there at all; or if it be, 'tis a wonder.

***

Böyle bir büyük mana ile sureti bir arada cem etmek, hayretlere düşmüş, mest olmuş padişahtan başka kimseye mümkün değildir.
Böyle bir sarhoşluk âleminde edep kaidelerine riayet etmenin zaten imkânı yoktur, bu imkân bulunsa bile şaşılacak şeydir doğrusu!

3, 1394-1395

در چنین مستی مراعات ادب
خود نباشد ور بود باشد عجب

اندر استغنا مراعات نیاز
جمع ضدینست چون گرد و دراز

In such (mystical) intoxication (as his) the observance of due respect (to the letter of the Qur’án) will not be there at all; or if it be, ’tis a wonder.
To observe humility in (the state of spiritual) independence is to combine two opposites, like “round” and “long.”

***

Böyle bir sarhoşluk âleminde edep kaidelerine riayet etmenin zaten imkânı yoktur, bu imkân bulunsa bile şaşılacak şeydir doğrusu!
İstiğna âleminde niyaza riayet etmek, yuvarlak bir şeyle uzun bir şeyi, zıddoldukları halde bir arada cem etmeye benzer.

اندر استغنا مراعات نیاز
جمع ضدینست چون گرد و دراز

خود عصا معشوق عمیان می‌بود
کور خود صندوق قرآن می‌بود

To observe humility in (the state of spiritual) independence is to combine two opposites, like “round” and “long.”
Truly the staff is loved by the blind; the (inwardly) blind man himself is a coffer (full) of the Qur’án.

***

İstiğna âleminde niyaza riayet etmek, yuvarlak bir şeyle uzun bir şeyi, zıddoldukları halde bir arada cem etmeye benzer.
Sopa, esasen körlerin sevgilisidir. Kör, Kur’an sandığına benzer ancak.

3, 1396-1397

خود عصا معشوق عمیان می‌بود
کور خود صندوق قرآن می‌بود

گفت کوران خود صنادیقند پر
از حروف مصحف و ذکر و نذر

Truly the staff is loved by the blind; the (inwardly) blind man himself is a coffer (full) of the Qur’án.
He (a certain one) said, “In sooth the blind are coffers full of the words of the Qur’án and commemoration (of God) and warning.”

***

Sopa, esasen körlerin sevgilisidir. Kör, Kur’an sandığına benzer ancak.
Körlerin sözleri, Mushaf harfleriyle, eski hikâyelerle, korkutuşlarla dolu sandıklardır.

3, 1397-1398

گفت کوران خود صنادیقند پر
از حروف مصحف و ذکر و نذر

باز صندوقی پر از قرآن به است
زانک صندوقی بود خالی بدست

He (a certain one) said, “In sooth the blind are coffers full of the words of the Qur’án and commemoration (of God) and warning.”
Again, a coffer full of the Qur’án is better than he that is (like) an empty coffer in the hand.

***

Körlerin sözleri, Mushaf harfleriyle, eski hikâyelerle, korkutuşlarla dolu sandıklardır.
Fakat Kur’an’la dolu sandık, boş sandıktan iyidir elbet.

باز صندوقی پر از قرآن به است
زانک صندوقی بود خالی بدست

باز صندوقی که خالی شد ز بار
به ز صندوقی که پر موشست و مار

Again, a coffer full of the Qur’án is better than he that is (like) an empty coffer in the hand.
Yet again, the coffer that is empty of (any) load is better than the coffer that is full of mice and snakes.

***

Fakat Kur’an’la dolu sandık, boş sandıktan iyidir elbet.
Yüksüz sandık fareler ve yılanlar dolu sandıktan daha iyidir.

3, 1399-1400

باز صندوقی که خالی شد ز بار
به ز صندوقی که پر موشست و مار

حاصل اندر وصل چون افتاد مرد
گشت دلاله به پیش مرد سرد

Yet again, the coffer that is empty of (any) load is better than the coffer that is full of mice and snakes.
The sum (of the matter is this): when a man has attained to union, the go between becomes worthless to him.

***

Yüksüz sandık fareler ve yılanlar dolu sandıktan daha iyidir.
Hâsılı insan, vuslata erdi mi vasıta olan kadın, adamın gözüne soğuk görünmeye başlar.

3, 1400-1401

حاصل اندر وصل چون افتاد مرد
گشت دلاله به پیش مرد سرد

چون به مطلوبت رسیدى اى ملیح
شد طلب کارى علم اکنون قبیح

The sum (of the matter is this): when a man has attained to union, the go between becomes worthless to him.
Since you have reached the object of your search, O elegant one, the search for knowledge has now become evil.

***

Hâsılı insan, vuslata erdi mi vasıta olan kadın, adamın gözüne soğuk görünmeye başlar.
Güzelim istediğin şeye ulaştın mı artık bilgi sahibi olmayı istemek kötüdür.

3, 1401-1402

چون به مطلوبت رسیدی ای ملیح
شد طلب کاری علم اکنون قبیح

چون شدی بر بامهای آسمان
سرد باشد جست وجوی نردبان

Since you have reached the object of your search, O elegant one, the search for knowledge has now become evil.
Since you have mounted to the roofs of Heaven, it would be futile to seek a ladder.

***

Güzelim istediğin şeye ulaştın mı artık bilgi sahibi olmayı istemek kötüdür.
Göklerin damlarına çıktıktan sonra da merdiven aramak manasızdır.

3, 1402-1403

چون شدی بر بامهای آسمان
سرد باشد جست وجوی نردبان

جز برای یاری و تعلیم غیر
سرد باشد راه خیر از بعد خیر

Since you have mounted to the roofs of Heaven, it would be futile to seek a ladder.
After (having attained to) felicity, the way (that leads) to felicity is worthless except for the sake of helping and teaching others.

***

Göklerin damlarına çıktıktan sonra da merdiven aramak manasızdır.
Hayra ulaşan kişi, dostluk ve başkasına bir şey öğretmek maksatlarından başka bir maksatla yine hayır yolunu arar, o yoldan bahsederse bu iş, soğuk bir şeydir.

3, 1403-1404

جز برای یاری و تعلیم غیر
سرد باشد راه خیر از بعد خیر

آینه‌ی روشن که شد صاف و ملی
جهل باشد بر نهادن صیقلی

After (having attained to) felicity, the way (that leads) to felicity is worthless except for the sake of helping and teaching others.
The shining mirror, which has become clear and perfect— ’twould be folly to apply a burnisher (to it).

***

Hayra ulaşan kişi, dostluk ve başkasına bir şey öğretmek maksatlarından başka bir maksatla yine hayır yolunu arar, o yoldan bahsederse bu iş, soğuk bir şeydir.
Aydın ayna saf ve cilâlı bir halde iken onu cilâlamaya kalkışmak bilgisizliktir.

3, 1404-1405

آینه‌ی روشن که شد صاف و ملی
جهل باشد بر نهادن صیقلی

پیش سلطان خوش نشسته در قبول
زشت باشد جستن نامه و رسول

The shining mirror, which has become clear and perfect— ’twould be folly to apply a burnisher (to it).
Seated happily beside the Sultan (and) in favour (with him) —’twould be disgraceful to seek letter and messenger.

***

Aydın ayna saf ve cilâlı bir halde iken onu cilâlamaya kalkışmak bilgisizliktir.
Padişah tarafından kabul edilip huzurunda oturduktan sonra mektup ve elçi araştırmak çirkin bir şeydir.

3, 1405-1406

پیش سلطان خوش نشسته در قبول
زشت باشد جستن نامه و رسول

آن یکی را یار پیش خود نشاند
نامه بیرون کرد و پیش یار خواند

Seated happily beside the Sultan (and) in favour (with him) —'twould be disgraceful to seek letter and messenger.
A certain man, (when) his beloved let (him) sit beside her, produced a letter and read it to her.

***

Padişah tarafından kabul edilip huzurunda oturduktan sonra mektup ve elçi araştırmak çirkin bir şeydir.
Sevgili âşıklarından birisini huzuruna çağırdı. Âşık aşk mektubunu çıkarıp sevgilisinin huzurunda okumaya başladı.

3, 1406-1407

آن یکی را یار پیش خود نشاند
نامه بیرون کرد و پیش یار خواند

بیتها در نامه و مدح و ثنا
زاری و مسکینی و بس لابه‌ها

A certain man, (when) his beloved let (him) sit beside her, produced a letter and read it to her.
In the letter were verses and praise and laud, lamentation and wretchedness and many humble entreaties.

***

Sevgili âşıklarından birisini huzuruna çağırdı. Âşık aşk mektubunu çıkarıp sevgilisinin huzurunda okumaya başladı.
Mektupta beyitler, övüşler, ihtiyaç ve âciz yoksulluk... Birçok lâflar vardı.

3, 1407-1408

بیتها در نامه و مدح و ثنا
زاری و مسکینی و بس لابه‌ها

گفت معشوق این اگر بهر منست
گاه وصل این عمر ضایع کردنست

In the letter were verses and praise and laud, lamentation and wretchedness and many humble entreaties.
The beloved said, “If this is for my sake, (to read) this at the time of (our) meeting is to waste one's life.

***

Mektupta beyitler, övüşler, ihtiyaç ve âciz yoksulluk... Birçok lâflar vardı.
Mâşuk dedi ki: “Eğer bu okuma, benim içinse vuslat zamanı ömür zayi etmektir bu!

3, 1408-1409

گفت معشوق این اگر بهر منست
گاه وصل این عمر ضایع کردنست

من به پیشت حاضر و تو نامه خوان
نیست این باری نشان عاشقان

The beloved said, “If this is for my sake, (to read) this at the time of (our) meeting is to waste one's life.
I am here beside thee, and thou reading a letter! This, at any rate, is not the mark of (true) lovers.”

***

Mâşuk dedi ki: “Eğer bu okuma, benim içinse vuslat zamanı ömür zayi etmektir bu!
Ben yanımdayım, sen mektup okuyorsun. Bu âşıklık alâmeti değil ki!”

من به پیشت حاضر و تو نامه خوان
نیست این باری نشان عاشقان

گفت اینجا حاضری اما ولیک
من نمی‌یابم نصیب خویش نیک

I am here beside thee, and thou reading a letter! This, at any rate, is not the mark of (true) lovers."
He replied, "Thou art present here, but I am not gaining my pleasure well (completely).

***

Ben yanımdayım, sen mektup okuyorsun. Bu âşıklık alâmeti değil ki!"
Âşık dedi ki: "Doğru, sen buradasın ama ben, istediğim zevki, istediğim gibi bulamıyorum ki,

3, 1410-1411

گفت اینجا حاضری اما ولیک
من نمی‌یایم نصیب خویش نیک

آنچ می‌دیدم ز تو پارینه سال
نیست این دم گرچه می‌بینم وصال

He replied, "Thou art present here, but I am not gaining my pleasure well (completely).
That which I felt last year on account of thee is non-existent at this moment, though I am experiencing union (with thee).

***

Âşık dedi ki: "Doğru, sen buradasın ama ben, istediğim zevki, istediğim gibi bulamıyorum ki,
Geçen yıl senden aldığım zevki, şimdi vuslatına erişmiş olduğum halde alamıyorum.

3, 1411-1412

آنچ می‌دیدم ز تو پارینه سال
نیست این دم گرچه می‌بینم وصال

من ازین چشمه زلالی خورده‌ام
دیده و دل ز آب تازه کرده‌ام

That which I felt last year on account of thee is non-existent at this moment, though I am experiencing union (with thee).
I have drunk cool water from this fountain, I have refreshed eye and heart with its water.

***

Geçen yıl senden aldığım zevki, şimdi vuslatına erişmiş olduğum halde alamıyorum.
Ben bu kaynaktan arı, duru su içtim, o suyla gözümü de yeniledim, gönlümü de.

3, 1412-1413

من ازین چشمه زلالی خورده‌ام
دیده و دل ز آب تازه کرده‌ام

چشمه می‌بینم ولیکن آب نی
راه آبم را مگر زد ره‌زنی

I have drunk cool water from this fountain, I have refreshed eye and heart with its water.
I am (still) seeing the fountain, but the water is not there: maybe some brigand has waylaid (and cut off) my water.”

***

Ben bu kaynaktan arı, duru su içtim, o suyla gözümü de yeniledim, gönlümü de.
Şimdi kaynağı görüyorum ama su yok. Yoksa suyolumu birisi mi kesti” dedi.

3, 1413-1414

چشمه می‌بینم ولیکن آب نی
راه آبم را مگر زد ره‌زنی

گفت پس من نیستم معشوق تو
من به بلغار و مرادت در قتو

I am (still) seeing the fountain, but the water is not there: maybe some brigand has waylaid (and cut off) my water.”
She said, “Then I am not thy beloved: I am in Bulghár, and the object of thy desire is in Qutú

***

Şimdi kaynağı görüyorum ama su yok. Yoksa suyolumu birisi mi kesti” dedi.
Mâşuk dedi ki: “Şu halde ben, senin sevgilin değilim. Ben Bulgar Türküyüm, sen Katu Türkü istiyorsun.

3, 1414-1415

گفت پس من نیستم معشوق تو
من به بلغار و مرادت در قتو

عاشقی تو بر من و بر حالتی
حالت اندر دست نبود یا فتی

She said, “Then I am not thy beloved: I am in Bulghár, and the object of thy desire is in Qutú
Thou art in love with me and (also) with a state of feeling; the state of feeling is not in thy hand (in thy possession), O youth.

***

Mâşuk dedi ki: “Şu halde ben, senin sevgilin değilim. Ben Bulgar Türküyüm, sen Katu Türkü istiyorsun.
Sen bana değil, bir hale âşıksın. Fakat yiğidim, hal elde kalmaz ki.

3, 1415-1416

عاشقی تو بر من و بر حالتی
حالت اندر دست نبود یا فتی

پس نیم کلی مطلوب تو من
جزو مقصودم ترا اندرز من

Thou art in love with me and (also) with a state of feeling; the state of feeling is not in thy hand (in thy possession), O youth.
Therefore I am not the whole of that which is sought by thee; I am (only) part of the object of thy quest at the present time.

***

Sen bana değil, bir hale âşıksın. Fakat yiğidim, hal elde kalmaz ki.
Senin tamamıyla istediğin ben değilim. Âlemde istediğin şeyin bir kısımcağızı da ben de var.

3, 1416-1417

پس نیم کلی مطلوب تو من
جزو مقصودم ترا اندرز من

خانه‌ی معشوقه‌ام معشوق نی
عشق بر نقدست بر صندوق نی

Therefore I am not the whole of that which is sought by thee; I am (only) part of the object of thy quest at the present time.
I am (only) the house of thy beloved, not the beloved (herself): (true) love is for the cash, not for the coffer (that contains it).”

***

Senin tamamıyla istediğin ben değilim. Âlemde istediğin şeyin bir kısımcağızı da ben de var.
Sevgilin değilim, sevgilinin eviyim. Hâlbuki aşk, peşindir, eldedir; sandıkta değil!

3, 1417-1418

خانەی معشوقەام معشوق نی
عشق بر نقدست بر صندوق نی

هست معشوق آنک او یکتو بود
مبتدا و منتهات او بود

I am (only) the house of thy beloved, not the beloved (herself): (true) love is for the cash, not for the coffer (that contains it).”
The (real) beloved is that one who is single, who is thy beginning and end.

***

Sevgilin değilim, sevgilinin eviyim. Hâlbuki aşk, peşindir, eldedir; sandıkta değil!
Sevgili, tek olan sevgiliye derler. Gelişin de ondandır, sonuncu gidişin de ona!

3, 1418-1419

هست معشوق آنک او یکتو بود
مبتدا و منتهات او بود

چون بیابی‌اش نمانی منتظر
هم هویدا او بود هم نیز سر

The (real) beloved is that one who is single, who is thy beginning and end.
When thou findest him, thou wilt not remain in expectation (of aught else): he is both the manifest and also the mystery,

***

Sevgili, tek olan sevgiliye derler. Gelişin de ondandır, sonuncu gidişin de ona!
Onu buldun mu başkasını beklemezsin gayri. Ortada görünüp duran da odur, gizli olan da o!

3, 1419-1420

چون بیابی‌اش نمانی منتظر
هم هویدا او بود هم نیز سر

میر احوالست نه موقوف حال
بنده‌ی آن ماه باشد ماه و سال

When thou findest him, thou wilt not remain in expectation (of aught else): he is both the manifest and also the mystery,
He is the lord of states of feeling, not dependent on any state: month and year are slaves of that Moon.

***

Onu buldun mu başkasını beklemezsin gayri. Ortada görünüp duran da odur, gizli olan da o!
O hallere sahip bir hâkimdir, mahkûm değil. Aylar, yıllar, o ay yüzlünün kuludur, kölesidir.

3, 1420-1421

میر احوالست نه موقوف حال
بنده‌ی آن ماه باشد ماه و سال

چون بگوید حال را فرمان کند
چون بخواهد جسمها را جان کند

He is the lord of states of feeling, not dependent on any state: month and year are slaves of that Moon.
When he bids the “state,” it does his behest; when he wills, he makes bodies (become) spirit.

***

O hallere sahip bir hâkimdir, mahkûm değil. Aylar, yıllar, o ay yüzlünün kuludur, kölesidir.
Dilerse söyler, hâle ferman eder… Dilerse hükmeder, cisimleri can haline getirir.

3, 1421-1422

چون بگوید حال را فرمان کند
چون بخواهد جسمها را جان کند

منتها نبود که موقوفست او
منتظر بنشسته باشد حال‌جو

When he bids the “state,” it does his behest; when he wills, he makes bodies (become) spirit.
One that is stopped (on the way) is not (at) the (journey's) end; he will be seated, waiting and seeking the “state.”

***

Dilerse söyler, hâle ferman eder… Dilerse hükmeder, cisimleri can haline getirir.
Bekleyip duran, oturup hal arayan, hal bekleyen kişi, işin sonuna varmış değildir.

3, 1422-1423

منتها نبود که موقوفست او
منتظر بنشسته باشد حال‌جو

کیمیای حال باشد دست او
دست جنباند شود مس مست او

One that is stopped (on the way) is not (at) the (journey's) end; he will be seated, waiting and seeking the “state.”
His (the perfect saint's) hand is the elixir that transmutes the “state”: (if) he move his hand, the copper becomes intoxicated with him.

***

Bekleyip duran, oturup hal arayan, hal bekleyen kişi, işin sonuna varmış değildir.
Sona varan kişinin eli, hal kimyasıdır, elini oynattı mı bakır, sarhoş bir hale gelir, altın olur.

3, 1423-1424

کیمیای حال باشد دست او
دست جنباند شود مس مست او

گر بخواهد مرگ هم شیرین شود
خار و نشتر نرگس و نسرین شود

His (the perfect saint's) hand is the elixir that transmutes the “state”: (if) he move his hand, the copper becomes intoxicated with him.
If he will, even death becomes sweet; thorns and stings become narcissus and wild-rose.

***

Sona varan kişinin eli, hal kimyasıdır, elini oynattı mı bakır, sarhoş bir hale gelir, altın olur.
Dilerse söyler, hale ferman eder... Dilerse, hükdiken ve neşter, nerkis ve ağustos gülü kesilir.

3, 1424-1425

گر بخواهد مرگ هم شیرین شود
خار و نشتر نرگس و نسرین شود

آنک او موقوف حالست آدمیست
کو بحال افزون و گاهی در کمیست

If he will, even death becomes sweet; thorns and stings become narcissus and wild-rose.
He that is dependent on the “state” is (still) a human being: at one moment he is (made) greater by the “state,” at another moment he is in decrease.

***

Dilerse söyler, hale ferman eder... Dilerse, hükdiken ve neşter, nerkis ve ağustos gülü kesilir.
Hâle mahkûm olansa hal gelince derecesi artan, halsiz kalınca rütbesi eksilen bir adamdır.

3, 1425-1426

آنک او موقوف حالست آدمیست
کو بحال افزون و گاهی در کمیست

صوفی ابن الوقت باشد در منال
لیک صافی فارغست از وقت و حال

He that is dependent on the “state” is (still) a human being: at one moment he is (made) greater by the “state,” at another moment he is in decrease.
In similitude the Súfí is “the son of the time,” but the pure one (?áfí) is unconcerned with “time” and “state.”

***

Hâle mahkûm olansa hal gelince derecesi artan, halsiz kalınca rütbesi eksilen bir adamdır.
Hulâsa sofi “İbn-al vakit” tir, fakat vakitten de kurtulmuştur, halden de.

3, 1426-1427

صوفی ابن الوقت باشد در منال
لیک صافی فارغست از وقت و حال

حالها موقوف عزم و رای او
زنده از نفخ مسیح‌آسای او

In similitude the Súfí is “the son of the time,” but the pure one (?áfí) is unconcerned with “time” and “state.”
“States” are dependent on his decision and judgement; (they are) vivified by his Messiah-like breath.

***

Hulâsa sofi “İbn-al vakit” tir, fakat vakitten de kurtulmuştur, halden de.
Haller, onun azmine onun reyine mahkûmdur. Haller, onun Mesih’in nefesine benzeyen nefesleriyle diridir.

3, 1427-1428

حالها موقوف عزم و رای او
زنده از نفخ مسیح‌آسای او

عاشق حالی نه عاشق بر منی
بر امید حال بر من می‌تنی

"States" are dependent on his decision and judgement; (they are) vivified by his Messiah-like breath.
"Thou art in love with thy 'state,' thou art not in love with me; thou art attached to me in the hope of (experiencing) the 'state.'"

***

Haller, onun azmine onun reyine mahkûmdur. Haller, onun Mesih'in nefesine benzeyen nefesleriyle diridir.
Sense hale âşıkısın, bana değil. Sen, bir hale sahip olmak ümidiyle benim etrafımda dönüp dolaşıyorsun.

3, 1428-1429

عاشق حالی نه عاشق بر منی
بر امید حال بر من می‌تنی

آنک یک دم کم دمی کامل بود
نیست معبود خلیل آفل بود

“Thou art in love with thy ‘state,’ thou art not in love with me; thou art attached to me in the hope of (experiencing) the ‘state.’”
He that at one moment is deficient and at another moment perfect is not He that was worshipped by Khalíl (Abraham): he is one that sinks;

***

Sense hale âşıkısın, bana değil. Sen, bir hale sahip olmak ümidiyle benim etrafımda dönüp dolaşıyorsun.
Bir an eksilen, bir an artıp kemâl bulan hal, Halil’in mâbudu olamaz, batar gider.

3, 1429-1430

آنک یک دم کم دمی کامل بود
نیست معبود خلیل آفل بود

وانک آفل باشد و گه آن و این
نیست دلبر لا احب افلین

He that at one moment is deficient and at another moment perfect is not He that was worshipped by Khalíl (Abraham): he is one that sinks;
And he that is liable to sink and is now that and (now) this is not the (true) beloved: “I love not them that sink.”

***

Bir an eksilen, bir an artıp kemâl bulan hal, Halil’in mâbudu olamaz, batar gider.
Batıp giden, gâh böyle, gâh şöyle olan güzel değildir, ben batıp gidenleri sevmem.

3, 1430-1431

وانک آفل باشد و گه آن و این
نیست دلبر لا احب افلین

آنک او گاهی خوش و گه ناخوشست
یک زمانی آب و یک دم آتشست

And he that is liable to sink and is now that and (now) this is not the (true) beloved: “I love not them that sink.”
He that is now pleasing and now unpleasing, at one time water and at one moment fire,

***

Batıp giden, gâh böyle, gâh şöyle olan güzel değildir, ben batıp gidenleri sevmem.
Bazen hoş, bazen nahoş olan, bir zaman su, bir zaman ateş kesilen,

3, 1431-1432

آنک او گاهی خوش و گه ناخوشست
یک زمانی آب و یک دم آتشست

برج مه باشد ولیکن ماه نه
نقش بت باشد ولی آگاه نه

He that is now pleasing and now unpleasing, at one time water and at one moment fire,
May be the mansion of the Moon, but he is not the Moon; he may be the picture of the Adored One, but he is not conscious.

***

Bazen hoş, bazen nahoş olan, bir zaman su, bir zaman ateş kesilen,
Ayın burcudur ama ay değil… Put gibi güzeldir, ama güzelliğinden haberi bile yok!

3, 1432-1433

برج مه باشد ولیکن ماه نه
نقش بت باشد ولی آگاه نه

هست صوفی صفاجو ابن وقت
وقت را همچون پدر بگرفته سخت

May be the mansion of the Moon, but he is not the Moon; he may be the picture of the Adored One, but he is not conscious.
The Súfí that seeks purity is ‘the son of the time’: he has clasped the ‘time’ tightly as (though it were) his father.

***

Ayın burcudur ama ay değil... Put gibi güzeldir, ama güzelliğinden haberi bile yok!
Saf sofi, "İbn-al vakit"tir ama vaktin babasıymış gibi vakti adamakıllı avucunun içine almıştır.

هست صوفی صفاجو ابن وقت
وقت را همچون پدر بگرفته سخت

هست صافی غرق عشق ذوالجلال
ابن کس نه فارغ از اوقات و حال

The Súfí that seeks purity is ‘the son of the time’: he has clasped the ‘time’ tightly as (though it were) his father.
The pure one (?áfí) is plunged in the Light of the Glorious (God); he is not the son of any one, (he is) free from ‘times’ and ‘states’—

***

Saf sofi, "İbn-al vakit"tir ama vaktin babasıymış gibi vakti adamakıllı avucunun içine almıştır.
Bu çeşit sofi, tamamıyla ululuk sahibi Allah’ın nuruna gark olmuştur. Kimsenin oğlu değildir o... vakitlerden de kurtulmuştur, hallerden de!

3, 1434-1435

هست صافی غرق عشق ذوالجلال
ابن کس نه فارغ از اوقات و حال

غرقه‌ی نوری که او لم یولدست
لم یلد لم یولد آن ایزدست

The pure one (?áfí) is plunged in the Light of the Glorious (God); he is not the son of any one, (he is) free from ‘times’ and ‘states’—
Plunged in the Light which is unbegotten: (the description) He neither begetteth nor is He begotten belongs to God (alone).

***

Bu çeşit sofi, tamamıyla ululuk sahibi Allah’ın nuruna gark olmuştur. Kimsenin oğlu değildir o… vakitlerden de kurtulmuştur, hallerden de!
Doğurmayan nura batmıştır. Doğmayan, doğurmayan zatsa ancak Allah’tır.

3, 1435-1436

غرقه‌ی نوری که او لم یولدست
لم یلد لم یولد آن ایزدست

رو چنین عشقی بجو گر زنده‌ای
ورنه وقت مختلف را بنده‌ای

Plunged in the Light which is unbegotten: (the description) He neither begetteth nor is He begotten belongs to God (alone).
Go, seek a love like this, if thou art (spiritually) alive; otherwise, thou art a slave to the changing "time."

***

Doğurmayan nura batmıştır. Doğmayan, doğurmayan zatsa ancak Allah'tır.
Diriysen yürü, böyle bir aşk ara… Yoksa birbirine aykırı vakitlere kulsun.

رو چنین عشقی بجو گر زنده‌ای
ورنه وقت مختلف را بنده‌ای

منگر اندر نقش زشت و خوب خویش
بنگر اندر عشق و در مطلوب خویش

Go, seek a love like this, if thou art (spiritually) alive; otherwise, thou art a slave to the changing “time.”
Do not regard thy ugly or beauteous form; regard Love and the object of thy search.

***

Diriysen yürü, böyle bir aşk ara… Yoksa birbirine aykırı vakitlere kulsun.
Çirkin, güzel nakışlara bakma da kendi aşkına, kendi dileğine bak!

منگر اندر نقش زشت و خوب خویش
بنگر اندر عشق و در مطلوب خویش

منگر آنک تو حقیری یا ضعیف
بنگر اندر همت خود ای شریف

Do not regard thy ugly or beauteous form; regard Love and the object of thy search.
Do not regard the fact that thou art despicable or infirm; look upon thy aspiration, O noble one.

***

Çirkin, güzel nakışlara bakma da kendi aşkına, kendi dileğine bak!
Hor musun, zayıf mı? Buna bakma da ey kadri yüce kişi, himmetine, gayretine bak!

3, 1438-1439

منگر آنک تو حقیری یا ضعیف
بنگر اندر همت خود ای شریف

تو به هر حالی که باشی می‌طلب
آب می‌جو دایما ای خشک‌لب

Do not regard the fact that thou art despicable or infirm; look upon thy aspiration, O noble one.
In whatsoever state thou be, keep searching; O thou with dry lip, always be seeking the water,

***

Hor musun, zayıf mı? Buna bakma da ey kadri yüce kişi, himmetine, gayretine bak!
Ne halde olursan ol, boş durma, ey dudakları kurumuş susuz, daima su araştır!

3, 1439-1440

تو به هر حالی که باشی می‌طلب
آب می‌جو دایما ای خشک‌لب

کان لب خشکت گواهی می‌دهد
کو بخر بر سر منبع رسد

In whatsoever state thou be, keep searching; O thou with dry lip, always be seeking the water,
For that dry lip of thine gives evidence that at last it will reach the springhead.

***

Ne halde olursan ol, boş durma, ey dudakları kurumuş susuz, daima su araştır!
O susuz, o kupkuru dudağın yok mu? O dudak, sudan haber verme de... Nihayet kaynağa ulaşacağını bildirmede.

3, 1440-1441

کان لب خشکت گواهی می‌دهد
کو بخر بر سر منبع رسد

خشکی لب هست پیغامی ز آب
که بمات آرد یقین این اضطراب

For that dry lip of thine gives evidence that at last it will reach the springhead.
Dryness of lip is a message from the water (to say) that this agitation (anxious search) will certainly bring thee to the water,

***

O susuz, o kupkuru dudağın yok mu? O dudak, sudan haber verme de... Nihayet kaynağa ulaşacağını bildirmede.
Dudak kuruluğu, suyu haber verir... Bu eziyet, bu susuzluk, muhakkak suya ulaşacağına delâlet der;

3, 1441-1442

خشکی لب هست پیغامی ز آب
که بمات آرد یقین این اضطراب

کین طلب‌کاری مبارک جنبشیست
این طلب در راه حق مانع کشیست

Dryness of lip is a message from the water (to say) that this agitation (anxious search) will certainly bring thee to the water,
For this seeking is a blessed motion; this search is a killer of obstacles on the Way to God.

***

Dudak kuruluğu, suyu haber verir... Bu eziyet, bu susuzluk, muhakkak suya ulaşacağına delâlet der;
Bu aramak yok mu, kutlu bir iştir. Hak yolundaki bu istek, maniler giderir.

3, 1442-1443

کین طلب‌کاری مبارک جنبشیست
این طلب در راه حق مانع کشیست

این طلب مفتاح مطلوبات تست
این سپاه و نصرت رایات تست

For this seeking is a blessed motion; this search is a killer of obstacles on the Way to God.
This search is the key to the things sought by thee; this (search) is thy army and the victory of thy banners.

***

Bu aramak yok mu, kutlu bir iştir. Hak yolundaki bu istek, maniler giderir.
Bu istek, dileklerinin anahtarıdır. Bu istek, senin ordundur, bayraklarının yardımcısıdır.

3, 1443-1444

این طلب مفتاح مطلوبات تست
این سپاه و نصرت رایات تست

این طلب همچون خروسی در صیاح
می‌زند نعره که می‌آید صباح

This search is the key to the things sought by thee; this (search) is thy army and the victory of thy banners.
This search is like chanticleer crowing and proclaiming that the dawn is at hand.

***

Bu istek, dileklerinin anahtarıdır. Bu istek, senin ordundur, bayraklarının yardımcısıdır.
Bu istek, horoz gibi “Sabah geliyor” diye nara atarak müjdeler verir.

3, 1444-1445

این طلب همچون خروسی در صیاح
می‌زند نعره که می‌آید صباح

گرچه آلت نیستت تو می‌طلب
نیست آلت حاجت اندر راه رب

This search is like chanticleer crowing and proclaiming that the dawn is at hand.
Although thou hast no equipment, do thou be ever seeking: equipment is not necessary on the Way of the Lord.

***

Bu istek, horoz gibi “Sabah geliyor” diye nara atarak müjdeler verir.
Âletin yoksa bile iste ara... Allah yolunda âlete ihtiyaç yoktur.

گرچه آلت نیستت تو می‌طلب
نیست آلت حاجت اندر راه رب

هر که را بینی طلب‌کار ای پسر
یار او شو پیش او انداز سر

Although thou hast no equipment, do thou be ever seeking: equipment is not necessary on the Way of the Lord.
Whomsoever thou seest engaged in search, O son, become his friend and cast thy head before him,

***

Âletin yoksa bile iste ara... Allah yolunda âlete ihtiyaç yoktur.
Oğul, kimi arayıcı görürsen ona dost ol, önünde baş indir.

3, 1446-1447

هر که را بینی طلب‌کار ای پسر
یار او شو پیش او انداز سر

کز جوار طالبان طالب شوی
وز ظلال غالبان غالب شوی

Whomsoever thou seest engaged in search, O son, become his friend and cast thy head before him,
For through being the neighbour of the seekers thou (thyself) wilt become a seeker, and from the shadows (protection) of the conquerors thou (thyself) wilt become a conqueror.

***

Oğul, kimi arayıcı görürsen ona dost ol, önünde baş indir.
De isteklilerin civarında sen de istekli ol… Galiplerin sayesinde sen de galebe et!

3, 1447-1448

کز جوار طالبان طالب شوی
وز ظلال غالبان غالب شوی

گر یکی موری سلیمانی بجست
منگر اندر جستن او سست سست

For through being the neighbour of the seekers thou (thyself) wilt become a seeker, and from the shadows (protection) of the conquerors thou (thyself) wilt become a conqueror.
If an ant has sought (to attain) the rank of Solomon, do not look languidly (contemptuously) on its quest.

***

De isteklilerin civarında sen de istekli ol... Galiplerin sayesinde sen de galebe et!
Karınca Süleymanlık dilerse onun bu dileğini hor görme, himmetine bak!

3, 1448-1449

گر یکی موری سلیمانی بجست
منگر اندر جستن او سست سست

هرچه داری تو ز مال و پیشه‌ای
نه طلب بود اول و اندیشه‌ای

If an ant has sought (to attain) the rank of Solomon, do not look languidly (contemptuously) on its quest.
Everything that thou hast of wealth and (skill in) a handicraft (or profession)— was it not at first a quest and a thought?

***

Karınca Süleymanlık dilerse onun bu dileğini hor görme, himmetine bak!
Elinde mala, sanat ve hünere dair ne varsa önce onu istemez, düşünmez miydin, ona bu sayede nail olmadın mı?

3, 1449-1450

هرچه داری تو ز مال و پیشه‌ای
نه طلب بود اول و اندیشه‌ای

آن یکی در عهد داوود نبی
نزد هر دانا و پیش هر غبی

Everything that thou hast of wealth and (skill in) a handicraft (or profession)— was it not at first a quest and a thought?
In the time of the prophet David a certain man, beside every sage and before every simpleton,

***

Elinde mala, sanat ve hünere dair ne varsa önce onu istemez, düşünmez miydin, ona bu sayede nail olmadın mı?
Birisi, Davut Peygamber zamanında her akıllı ve ahmak adamın yanında,

3, 1450-1451

آن یکی در عهد داوود نبی
نزد هر دانا و پیش هر غبی

این دعا می‌کرد دایم کای خدا
ثروتی بی رنج روزی کن مرا

In the time of the prophet David a certain man, beside every sage and before every simpleton,
Used always to utter this prayer: "O God, bestow on me riches without trouble!

***

Birisi, Davut Peygamber zamanında her akıllı ve ahmak adamın yanında,
Daima şöyle dua edip dururdu. "Yarabbi, bana zahmetsiz, eziyetsiz bir rızık bir servet ver.

3, 1451-1452

این دعا می‌کرد دایم کای خدا
ثروتی بی رنج روزی کن مرا

چون مرا تو آفریدی کاهلی
زخم‌خواری سست‌جنبی منبلی

Used always to utter this prayer: “O God, bestow on me riches without trouble!
Since Thou hast created me a lazybones, a receiver of blows, a slow mover, a sluggard,

***

Daima şöyle dua edip dururdu. “Yarabbi, bana zahmetsiz, eziyetsiz bir rızık bir servet ver.
Beni tembel, hor, hakir, ağır ve miskin yaratan sensin.

3, 1452-1453

چون مرا تو آفریدی کاهلی
زخم‌خواری سست‌جنبی منبلی

بر خران پشت‌ریش بی‌مراد
بار اسپان و استران نتوان نهاد

Since Thou hast created me a lazybones, a receiver of blows, a slow mover, a sluggard,
One cannot place on sore-backed luckless asses the load carried by horses and mules.

***

Beni tembel, hor, hakir, ağır ve miskin yaratan sensin.
Zayıf ve sırtı yaralı eşeklere, atlarla katırlara yüklenen yük yüklenemez ki.

3, 1453-1454

بر خران پشت‌ریش بی‌مراد
بار اسپان و استران نتوان نهاد

کاهلم چون آفریدی ای ملی
روزیم ده هم ز راه کاهلی

One cannot place on sore-backed luckless asses the load carried by horses and mules.
Inasmuch as Thou, O perfect One, hast created me lazy, do Thou accordingly give me the daily bread by the way of laziness.

***

Zayıf ve sırtı yaralı eşeklere, atlarla katırlara yüklenen yük yüklenemez ki.
Yarabbi, mademki beni tembel yarattın, rızkımı da tembelliğime bakarak ben çalışmadan ver.

کاهلم چون آفریدی ای ملی
روزیم ده هم ز راه کاهلی

کاهلم من سایه‌ی خسپم در وجود
خفتم اندر سایه‌ی این فضل و جود

Inasmuch as Thou, O perfect One, hast created me lazy, do Thou accordingly give me the daily bread by the way of laziness.
I am lazy and sleeping in the shade in (the world of) existence: I sleep in the shade of this Bounty and Munificence.

***

Yarabbi, mademki beni tembel yarattın, rızkımı da tembelliğime bakarak ben çalışmadan ver.
Yarabbi, ben tembelim varlık gölgesine yıkılmış, yatmışım. Bu ihsan ve cömertlik gölgesinde uyuyorum.

3, 1455-1456

کاهلم من سایه‌ی خسپم در وجود
خفتم اندر سایه‌ی این فضل و جود

کاهلان و سایه‌خسپان را مگر
روزیی بنوشته‌ای نوعی دگر

I am lazy and sleeping in the shade in (the world of) existence: I sleep in the shade of this Bounty and Munificence.
Surely for them that are lazy and sleeping in the shade Thou hast prescribed a livelihood in another fashion.

***

Yarabbi, ben tembelim varlık gölgesine yıkılmış, yatmışım. Bu ihsan ve cömertlik gölgesinde uyuyorum.
Tembellerle gölgelikte uyuyanlara da elbette başka çeşitte bir rızık vermişsindir.

3, 1456-1457

کاهلان و سایه‌خسپان را مگر
روزیی بنوشته‌ای نوعی دگر

هر که را پایست جوید روزیی
هر که را پا نیست کن دلسوزیی

Surely for them that are lazy and sleeping in the shade Thou hast prescribed a livelihood in another fashion.
Every one that has a foot (power to move) seeks a livelihood: do Thou show some pity towards every one that has no foot.

***

Tembellerle gölgelikte uyuyanlara da elbette başka çeşitte bir rızık vermişsindir.
Ayağı olan rızık arar, ayağı olmayansa yanıp yakılır, durur.

3, 1457-1458

هر که را پایست جوید روزیی
هر که را پا نیست کن دلسوزیی

رزق را می‌ران به سوی آن حزین
ابر را باران به سوی هر زمین

Every one that has a foot (power to move) seeks a livelihood: do Thou show some pity towards every one that has no foot.
Send the daily bread to that sorrowful one: waft the rain-clouds towards every land.

***

Ayağı olan rızık arar, ayağı olmayansa yanıp yakılır, durur.
O hüzün sahibinin rızkını da ayağına götür, bulutu yeryüzüne doğru sür!

3, 1458-1459

رزق را می‌ران به سوی آن حزین
ابر را باران به سوی هر زمین

چون زمین را پا نباشد جود تو
ابر را راند به سوی او دوتو

Send the daily bread to that sorrowful one: waft the rain-clouds towards every land.
Since the land has no foot, Thy munificence drives the clouds doubly towards it.

***

O hüzün sahibinin rızkını da ayağına götür, bulutu yeryüzüne doğru sür!
Yeryüzünün ayağı olmadığından cömertliğin, bulutu ona doğru iki kat sürüp durmakta.

چون زمین را پا نباشد جود تو
ابر را راند به سوی او دوتو

طفل را چون پا نباشد مادرش
آید و ریزد وظیفه بر سرش

Since the land has no foot, Thy munificence drives the clouds doubly towards it.
Since the babe has no foot (means of seeking nutriment), its mother comes and pours the ration (of milk) upon it.

***

Yeryüzünün ayağı olmadığından cömertliğin, bulutu ona doğru iki kat sürüp durmakta.
Çocuğun ayağı olmadığı için anası gelir, çocuğun başına nimet ve ihsanlarını yağdırır.

طفل را چون پا نباشد مادرش
آید و ریزد وظیفه بر سرش

روزیی خواهم بناگه بی تعب
که ندارم من ز کوشش جز طلب

Since the babe has no foot (means of seeking nutriment), its mother comes and pours the ration (of milk) upon it.
I crave a daily portion (that is bestowed) suddenly without fatigue (on my part), for I have naught of endeavour except the seeking.”

***

Çocuğun ayağı olmadığı için anası gelir, çocuğun başına nimet ve ihsanlarını yağdırır.
Yarabbi, senden zahmetsiz, eziyetsiz ve ummadığım bir rızık istiyorum. Zaten istemek den başka bir şeye çalıştığım nerede ki?”

3, 1461-1462

روزیی خواهم بناگه بی تعب
که ندارم من ز کوشش جز طلب

مدت بسیار می‌کرد این دعا
روز تا شب شب همه شب تا ضحی

I crave a daily portion (that is bestowed) suddenly without fatigue (on my part), for I have naught of endeavour except the seeking.”
Thus was he praying for a long time, (all) day until night and all night until morning.

***

Yarabbi, senden zahmetsiz, eziyetsiz ve ummadığım bir rızık istiyorum. Zaten istemek den başka bir şeye çalıştığım nerede ki?”
Birçok zaman gündüzleri geceye, geceleri ta kuşluk çağına kadar bu duayı eder dururdu.

مدت بسیار می‌کرد این دعا
روز تا شب شب همه شب تا ضحی

خلق می‌خندید بر گفتار او
بر طمع‌خامی و بر بیگار او

Thus was he praying for a long time, (all) day until night and all night until morning.
The people were laughing at his words, at the folly of his hope, and at his contention,

***

Birçok zaman gündüzleri geceye, geceleri ta kuşluk çağına kadar bu duayı eder dururdu.
Halk, onun sözlerine, ham tamahına, bu çalışıp çabalamasına gülerdi.

3, 1463-1464

خلق می‌خندید بر گفتار او
بر طمع‌خامی و بر بیگار او

که چه می‌گوید عجب این سست‌ریش
یا کسی دادست بنگ بیهشیش

The people were laughing at his words, at the folly of his hope, and at his contention,
Saying, “Marvellous! What is he saying—this idiot? Or has some one given him beng (that is the cause) of senselessness?

***

Halk, onun sözlerine, ham tamahına, bu çalışıp çabalamasına gülerdi.
Derlerdi ki “ Bu sersem ne söylüyor, yoksa birisi buna esrar mı yutturdu da aklını aldı.

3, 1464-1465

که چه می‌گوید عجب این سست‌ریش
یا کسی دادست بنگ بیهشیش

راه روزی کسب و رنجست و تعب
هر کسی را پیشه‌ای داد و طلب

Saying, “Marvellous! What is he saying—this idiot? Or has some one given him beng (that is the cause) of senselessness?
The way of (getting) daily bread is work and trouble and fatigue; He (God) hath given every one a handicraft and (the capacity for) seeking (a livelihood):

***

Derlerdi ki “ Bu sersem ne söylüyor, yoksa birisi buna esrar mı yutturdu da aklını aldı.
Rızık, kazançla, zahmet ve meşakkatle elde edilir. Herkes bir sanat, bir iş tutturmuş, rızkını öyle elde eder.

3, 1465-1466

راه روزی کسب و رنجست و تعب
هر کسی را پیشه‌ای داد و طلب

اطلبوا الارزاق فی اسبابها
ادخلو الاوطان من ابوابها

The way of (getting) daily bread is work and trouble and fatigue; He (God) hath given every one a handicraft and (the capacity for) seeking (a livelihood):
'Seek ye your daily portions in the means thereof: enter your dwellings by their doors.'

***

Rızık, kazançla, zahmet ve meşakkatle elde edilir. Herkes bir sanat, bir iş tutturmuş, rızkını öyle elde eder.
Rızıkları, sebeplerine yapışarak elde edin... Evlere kapılarından girin denmiştir.

3, 1466-1467

اطلبوا الارزاق فی اسبابها
ادخلو الاوطان من ابوابها

شاه و سلطان و رسول حق کنون
هست داود نبی ذو فنون

‘Seek ye your daily portions in the means thereof: enter your dwellings by their doors.’
At present the King and ruler and messenger of God is the prophet David, one endowed with many accomplishments.

***

Rızıkları, sebeplerine yapışarak elde edin... Evlere kapılarından girin denmiştir.
Şimdiki zamanda Allah elçisi, padişah ve sultan, hünerlere sahip olan Davut Peygamber’dir.

3, 1467-1468

شاه و سلطان و رسول حق کنون
هست داود نبی ذو فنون

با چنان عزی و نازی کاندروست
که گزیدستش عنایتهای دوست

At present the King and ruler and messenger of God is the prophet David, one endowed with many accomplishments.
Notwithstanding such glory and pride as is in him, forasmuch as the favours of the Friend have chosen him out—

***

Şimdiki zamanda Allah elçisi, padişah ve sultan, hünerlere sahip olan Davut Peygamber'dir.
Yine de bu kadar yüceliğe, bu kadar naz ü naime sahip olduğu, dostun inayetleri onu seçmiş olduğu halde çalışıyor.

3, 1468-1469

با چنان عزی و نازی کاندروست
که گزیدستش عنایتهای دوست

معجزاتش بی شمار و بی عدد
موج بخشایش مدد اندر مدد

Notwithstanding such glory and pride as is in him, forasmuch as the favours of the Friend have chosen him out—
His miracles are countless and innumerable, the waves of his bounty are tide upon tide:

***

Yine de bu kadar yüceliğe, bu kadar naz ü naime sahip olduğu, dostun inayetleri onu seçmiş olduğu halde çalışıyor.
Mucizelerin haddi, hesabı yok, ona ihsan dalgaları, birbiri üstüne gelip duruyor.

معجزاتش بی شمار و بی عدد
موج بخشایش مدد اندر مدد

هیچ کس را خود ز آدم تا کنون
کی بدست آواز صد چون ارغنون

His miracles are countless and innumerable, the waves of his bounty are tide upon tide:
When has any one, even from Adam till now, had a (melodious) voice like an organ,

***

Mucizelerin haddi, hesabı yok, ona ihsan dalgaları, birbiri üstüne gelip duruyor.
Âdem Peygamber’den bu zamana kadar öyle güzel sesli kimse gelmedi.

هیچ کس را خود ز آدم تا کنون
کی بدست آواز صد چون ارغنون

که بهر وعظی بمیراند دویست
آدمی را صوت خوبش کرد نیست

When has any one, even from Adam till now, had a (melodious) voice like an organ,
Which at every preaching causes (people) to die? His beautiful voice made two hundred human beings non-existent.

***

Âdem Peygamber’den bu zamana kadar öyle güzel sesli kimse gelmedi.
Her vaazında iki yüz kişi ölmekte… Güzel sesi insanları candan etmekte.

3, 1471-1472

که بهر وعظی بمیراند دویست
آدمی را صوت خوبش کرد نیست

شیر و آهو جمع گردد آن زمان
سوی تذکیرش مغفل این از آن

Which at every preaching causes (people) to die? His beautiful voice made two hundred human beings non-existent.
At that time the lion and the deer unite (in turning) towards his exhortation, the one oblivious of the other;

***

Her vaazında iki yüz kişi ölmekte... Güzel sesi insanları candan etmekte.
Aslanlar, ceylânlar vaazına gelmekte... Ne onun bundan haberi var, ne bunun ondan!

3, 1472-1473

شیر و آهو جمع گردد آن زمان
سوی تذکیرش مغفل این از آن

کوه و مرغان همرسایل با دمش
هردو اندر وقت دعوت محرمش

At that time the lion and the deer unite (in turning) towards his exhortation, the one oblivious of the other;
The mountains and the birds are accompanying his breath (voice), both are his confidants in the hour of his calling (únto God);

***

Aslanlar, ceylânlar vaazına gelmekte… Ne onun bundan haberi var, ne bunun ondan!
Sesine dağlar da ses veriyor, kuşlarda. Onun davetine ikisi de mahrem.

3, 1473-1474

کوه و مرغان همرسایل با دمش
هردو اندر وقت دعوت محرمش

این و صد چندین مرورا معجزات
نور رویش بی جهان و در جهات

The mountains and the birds are accompanying his breath (voice), both are his confidants in the hour of his calling (únto God);
These and a hundred times as many miracles are (vouchsafed) to him; the light of his countenance is (both) transcendent and immanent—

***

Sesine dağlar da ses veriyor, kuşlarda. Onun davetine ikisi de mahrem.
Onun, bunun gibi ve daha buna benzer yüzlerce mucizeleri var. Yüzünün nuru, cihetlere sığmıyor, bütün cihetleri de kaplamış.

این و صد چندین مرورا معجزات
نور رویش بی جهان و در جهات

با همه تمکین خدا روزی او
کرده باشد بسته اندر جست و جو

These and a hundred times as many miracles are (vouchsafed) to him; the light of his countenance is (both) transcendent and immanent—
Notwithstanding all (this) majesty, God must have made his livelihood to be bound up with seeking and endeavour.

***

Onun, bunun gibi ve daha buna benzer yüzlerce mucizeleri var. Yüzünün nuru, cihetlere sığmıyor, bütün cihetleri de kaplamış.
Bunca yücelikle beraber Allah, onun bile rızkını çalışmadan vermiyor. Rızıklanması çalışmasına bağlı.

با همه تمکین خدا روزی او
کرده باشد بسته اندر جست و جو

بی زره‌بافی و رنجی روزیش
می‌نیاید با همه پیروزیش

Notwithstanding all (this) majesty, God must have made his livelihood to be bound up with seeking and endeavour.
Without weaving coats of mail and (without) some trouble (on his part), his livelihood is not coming (to him), notwithstanding all his victoriousness.

***

Bunca yücelikle beraber Allah, onun bile rızkını çalışmadan vermiyor. Rızıklanması çalışmasına bağlı.
Bunca yüceliğine rağmen zırh yapmadıkça, zahmet çekmedikçe rızkı gelmiyor.

3, 1476-1477

بی زره‌بافی و رنجی روزیش
می‌نیاید با همه پیروزیش

این چنین مخذول واپس مانده‌ای
خانه کنده دون و گردون‌رانده‌ای

Without weaving coats of mail and (without) some trouble (on his part), his livelihood is not coming (to him),
notwithstanding all his victoriousness.
(Yet) a God-forsaken abandoned one like this, a low scoundrel and outcast from Heaven,

***

Bunca yüceliğine rağmen zırh yapmadıkça, zahmet çekmedikçe rızkı gelmiyor.
Hâlbuki sen böyle bayağı ve perişan bir halde kalmış, evinin bucağına kapanmış, felekzede olmuş gitmişsin.

3, 1477-1478

این چنین مخذول واپس مانده‌ای
خانه کنده دون و گردون‌رانده‌ای

این چنین مدبر همی خواهد که زود
بی تجارت پر کند دامن ز سود

(Yet) a God-forsaken abandoned one like this, a low scoundrel and outcast from Heaven,
A backslider of this sort, desires, without trading, at once to fill his skirt (pocket) with gain!

***

Hâlbuki sen böyle bayağı ve perişan bir halde kalmış, evinin bucağına kapanmış, felekzede olmuş gitmişsin.
Hâlbuki bu adam bunca tersliği ile bunca adiliği ile beraber hemencecik, ticaretsiz eteğini kârla doldurmayı istemekte.

3, 1478-1479

این چنین مدبر همی خواهد که زود
بی تجارت پر کند دامن ز سود

این چنین گیجی بیامد در میان
که بر آیم بر فلک بی نردبان

A backslider of this sort, desires, without trading, at once to fill his skirt (pocket) with gain!
Such a crazy fellow has come forward, saying, ‘I will climb up to the sky without a ladder.’”

***

Hâlbuki bu adam bunca tersliği ile bunca adiliği ile beraber hemencecik, ticaretsiz eteğini kârla doldurmayı istemekte.
Bu çeşit ahmak bir herif ortaya çıkmışta gökyüzüne merdivensiz çıkayım diyor.”

3, 1479-1480

این چنین گیجی بیامد در میان
که بر آیم بر فلک بی نردبان

این همی‌گفتش بتسخر رو بگیر
که رسیدت روزی و آمد بشیر

Such a crazy fellow has come forward, saying, ‘I will climb up to the sky without a ladder.’”
This one would say to him derisively, “Go and receive (it), for your daily portion has arrived and the messenger has come with the good news”;

***

Bu çeşit ahmak bir herif ortaya çıkmışta gökyüzüne merdivensiz çıkayım diyor.”
Birisi alaya alıp “Haydi yürü, rızkın ulaştı, müjdeci geldi” demekte,

3, 1480-1481

این همی‌گفتش بتسخر رو بگیر
که رسیدت روزی و آمد بشیر

و آن همی خندید ما را هم بده
زانچ یابی هدیه‌ای سالار ده

This one would say to him derisively, “Go and receive (it), for your daily portion has arrived and the messenger has come with the good news”;
And that one would laugh, (saying), “Give us too (a share) of what you get as a gift, O headman of the village.”

***

Birisi alaya alıp “Haydi yürü, rızkın ulaştı, müjdeci geldi” demekte,
Öbürü gülüp “Sana gelenden bize de hediye ver” diye alay etmekteydi.

و آن همی خندید ما را هم بده
زانچ یابی هدیه‌ای سالار ده

او ازین تشنیع مردم وین فسوس
کم نمی‌کرد از دعا و چاپلوس

And that one would laugh, (saying), “Give us too (a share) of what you get as a gift, O headman of the village.”
(But) he was not diminishing his prayers and wheedling entreaties because of this abuse and ridicule from the people,

***

Öbürü gülüp “Sana gelenden bize de hediye ver” diye alay etmekteydi.
O ise halkın bu kınamasına, bu alayına hiç aldırış etmez duayı niyazı azaltmazdı bile.

او ازین تشنیع مردم وین فسوس
کم نمی‌کرد از دعا و چاپلوس

تا که شد در شهر معروف و شهیر
کو ز انبان تهی جوید پنیر

(But) he was not diminishing his prayers and wheedling entreaties because of this abuse and ridicule from the people,
So that he became well-known and celebrated in the town as one who seeks (to obtain) cheese from an empty wallet.

***

O ise halkın bu kınamasına, bu alayına hiç aldırış etmez duayı niyazı azaltmazdı bile.
Böyle, böyle şehirde tanındı, boş ambardan peynir aramakta diye şöhret buldu.

3, 1483-1484

تا که شد در شهر معروف و شهیر
کو ز انبان تهی جوید پنیر

شد مثل در خامطبعی آن گدا
او ازین خواهش نمی‌آمد جدا

So that he became well-known and celebrated in the town as one who seeks (to obtain) cheese from an empty wallet.
That beggar became a proverb for foolishness, (but) he would not desist from this petitioning.

***

Böyle, böyle şehirde tanındı, boş ambardan peynir aramakta diye şöhret buldu.
O yoksul ham tamahlılıkla darb-ı mesel oldu ama yine de bu istekten bu niyazdan ayrılmıyordu.

3, 1484-1485

شد مثل در خامطبعی آن گدا
او ازین خواهش نمی‌آمد جدا

تا که روزی ناگهان در چاشتگاه
این دعا می‌کرد با زاری و آه

That beggar became a proverb for foolishness, (but) he would not desist from this petitioning.
Until suddenly one day, (when) he was uttering this prayer with moaning and sighs at morningtide,

***

O yoksul ham tamahlılıkla darb-ı mesel oldu ama yine de bu istekten bu niyazdan ayrılmıyordu.
Nihayet bir gün kuşluk çağında yine ağlayıp inleyerek bu çeşit dua edip dururken,

3, 1485-1486

تا که روزی ناگهان در چاشتگاه
این دعا می‌کرد با زاری و آه

ناگهان در خانه‌اش گاوی دوید
شاخ زد بشکست دربند و کلید

Until suddenly one day, (when) he was uttering this prayer with moaning and sighs at morningtide,
Suddenly a cow ran into his house; she butted with her horns and broke the bolt and key.

***

Nihayet bir gün kuşluk çağında yine ağlayıp inleyerek bu çeşit dua edip dururken,
Birdenbire evine doğru bir öküz koştu. Boynuzu ile kapıya vurup kilidi kırdı.

3, 1486-1487

ناگهان در خانه‌اش گاوی دوید
شاخ زد بشکست دربند و کلید

گاو گستاخ اندر آن خانه بجست
مرد در جست و قوایمهاش بست

Suddenly a cow ran into his house; she butted with her horns and broke the bolt and key.
The cow boldly jumped into the house; the man sprang forward and bound her legs.

***

Birdenbire evine doğru bir öküz koştu. Boynuzu ile kapıya vurup kilidi kırdı.
Küstahçasına eve girdi. Adam hemen sıçrayıp öküzü boynuzlarından bağladı.

3, 1487-1488

گاو گستاخ اندر آن خانه بجست
مرد در جست و قوایمهاش بست

پس گلوی گاو ببرید آن زمان
بی توقف بی تامل بی امان

The cow boldly jumped into the house; the man sprang forward and bound her legs.
Then he at once cut the throat of the cow without pause, without consideration, and without mercy.

***

Küstahçasına eve girdi. Adam hemen sıçrayıp öküzü boynuzlarından bağladı.
Durmadan, aman vermeden hemencecik boğazını kesti.

3, 1488-1489

پس گلوی گاو ببرید آن زمان
بی توقف بی تامل بی امان

چون سرش ببرید شد سوی قصاب
تا اهابش بر کند در دم شتاب

Then he at once cut the throat of the cow without pause, without consideration, and without mercy.
After he had cut off her head, he went to the butcher, in order that he might quickly rip off her hide forthwith.

***

Durmadan, aman vermeden hemencecik boğazını kesti.
Derisini, yüzdürmek için gövdesini alıp koşa koşa kasaba götürdü.

3, 1489-1490

چون سرش ببرید شد سوی قصاب
تا اهابش بر کند در دم شتاب

ای تقاضاگر درون همچون جنین
چون تقاضا می‌کنی اتمام این

After he had cut off her head, he went to the butcher, in order that he might quickly rip off her hide forthwith.
O Thou that makest demands within (me), like the embryo— since Thou art making a demand, make easy

***

Derisini, yüzdürmek için gövdesini alıp koşa koşa kasaba götürdü.
Ey doğacak çocuğun oynaması gibi bu manaları içimde oynatıp duran Allah, mademki bunun tamamlanmasını diliyorsun,

3, 1490-1491

ای تقاضاگر درون همچون جنین
چون تقاضا می‌کنی اتمام این

سهل گردان ره نما توفیق ده
یا تقاضا را بهل بر ما منه

O Thou that makest demands within (me), like the embryo— since Thou art making a demand, make easy
The fulfilment of this (task), show the way, give aidance, or (else) relinquish the demand and do not lay (the burden) upon me!

***

Ey doğacak çocuğun oynaması gibi bu manaları içimde oynatıp duran Allah, mademki bunun tamamlanmasını diliyorsun,
Kolaylaştır, yol göster, muvaffakiyet ver. Yahut da bu isteği, bu iştiyakı gider, bizi muahaze etme.

سهل گردان ره نما توفیق ده
یا تقاضا را بهل بر ما منه

چون ز مفلس زر تقاضا می‌کنی
زر ببخشش در سر ای شاه غنی

The fulfilment of this (task), show the way, give aidance, or (else) relinquish the demand and do not lay (the burden) upon me!
Since Thou art demanding gold from an insolvent, give him gold in secret, O rich King!

***

Kolaylaştır, yol göster, muvaffakiyet ver. Yahut da bu isteği, bu iştiyakı gider, bizi muahaze etme.
Mademki müflise altın ihtiyacını ilham ediyorsun, ey gani padişah, gizlice ona altın ihsan et.

3, 1492-1493

چون ز مفلس زر تقاضا می‌کنی
زر ببخشش در سر ای شاه غنی

بی تو نظم و قافیه شام و سحر
زهره کی دارد که آید در نظر

Since Thou art demanding gold from an insolvent, give him gold in secret, O rich King!
Without Thee, how should poesy and rhyme dare to come into sight at eve or morn?

***

Mademki müflise altın ihtiyacını ilham ediyorsun, ey gani padişah, gizlice ona altın ihsan et.
Sen olmadıkça, senin inayetin lütfetmedikçe gece gündüz nazım ve kafiyenin ne değeri olabilir, bu çeşit meydana gelen şiire kim bakar ki?

3, 1493-1494

بی تو نظم و قافیه شام و سحر
زهره کی دارد که آید در نظر

نظم و تجنیس و قوافی ای علیم
بندەی امر توند از ترس و بیم

Without Thee, how should poesy and rhyme dare to come into sight at eve or morn?
Poesy and homonymy and rhymes, O Knowing One, are the slaves of Thy Command from fear and dread,

***

Sen olmadıkça, senin inayetin lütfetmedikçe gece gündüz nazım ve kafiyenin ne değeri olabilir, bu çeşit meydana gelen şiire kim bakar ki?
Ey bilgi sahibi padişah, nazım da, cinas da kafiye de korkudan senin emrine kuldur.

نظم و تجنیس و قوافی ای علیم
بندهٔ امر توند از ترس و بیم

چون مسبح کرده‌ای هر چیز را
ذات بی تمییز و با تمییز را

Poesy and homonymy and rhymes, O Knowing One, are the slaves of Thy Command from fear and dread,
Inasmuch as Thou hast made everything a glorifier (of Thee) —the undiscerning entity and the discerning (alike).

***

Ey bilgi sahibi padişah, nazım da, cinas da kafiye de korkudan senin emrine kuldur.
Sen, her şeyi, seni tespih eder bir hale koymuşsun, akıl ve temyiz sahibi olanlar da seni tespih eder, akıl ve temyiz sahibi olmayanlar da.

3, 1495-1496

چون مسبح کرده‌ای هر چیز را
ذات بی تمییز و با تمییز را

هر یکی تسبیح بر نوعی دگر
گوید و از حال آن این بی‌خبر

Inasmuch as Thou hast made everything a glorifier (of Thee) —the undiscerning entity and the discerning (alike).
Each glorifies (Thee) in a different fashion, and that one is unaware of the state of this one.

***

Sen, her şeyi, seni tespih eder bir hale koymuşsun, akıl ve temyiz sahibi olanlar da seni tespih eder, akıl ve temyiz sahibi olmayanlar da.
Her birinin başka çeşit bir tespihi var. Bunun halinden onun haberi bile yok!

3, 1496-1497

هر یکی تسبیح بر نوعی دگر
گوید و از حال آن این بی‌خبر

آدمی منکر ز تسبیح جماد
و آن جماد اندر عبادت اوستاد

Each glorifies (Thee) in a different fashion, and that one is unaware of the state of this one.
Man disbelieves in the glorification uttered by inanimate things, but those inanimate things are masters in (performing) worship.

***

Her birinin başka çeşit bir tespihi var. Bunun halinden onun haberi bile yok!
İnsan, cansız şeylerin tespih etmesini inkâr eder ama cansız şeyler, ona kullukta üstattır.

3, 1497-1498

آدمی منکر ز تسبیح جماد
و آن جماد اندر عبادت اوستاد

بلک هفتاد و دو ملت هر یکی
بی‌خبر از یکدگر واندر شکی

Man disbelieves in the glorification uttered by inanimate things, but those inanimate things are masters in (performing) worship.
Nay, the two-and-seventy sects, every one, are unaware of (the real state of) each other and in a (great) doubt.

***

İnsan, cansız şeylerin tespih etmesini inkâr eder ama cansız şeyler, ona kullukta üstattır.
Hatta yetmiş iki milletin her biri öbürlerinin halinden bihaberdir… Hepsi de şüphe içinde kalmıştır.

3, 1498-1499

بلک هفتاد و دو ملت هر یکی
بی‌خبر از یکدگر واندر شکی

چون دو ناطق را ز حال همدگر
نیست آگه چون بود دیوار و در

Nay, the two-and-seventy sects, every one, are unaware of (the real state of) each other and in a (great) doubt.
Since two speakers have no knowledge of each other's state, how will (it) be (with) wall and door?

***

Hatta yetmiş iki milletin her biri öbürlerinin halinden bihaberdir... Hepsi de şüphe içinde kalmıştır.
Konuşan, söz söyleyen iki kişi bile birbirinin halinden haberdar olmazsa duvarla kapı, nasıl birbirini anlar, duyar?

3, 1499-1500

چون دو ناطق را ز حال همدگر
نیست آگه چون بود دیوار و در

چون من از تسبیح ناطق غافلم
چون بداند سبحه‌ی صامت دلم

Since two speakers have no knowledge of each other's state, how will (it) be (with) wall and door?
Since I am heedless of the glorification uttered by one who speaks, how should my heart know the glorification performed by that which is mute?

***

Konuşan, söz söyleyen iki kişi bile birbirinin halinden haberdar olmazsa duvarla kapı, nasıl birbirini anlar, duyar?
Ben, söz söyleyen adamın bile tespihinden gafil olursam gönlüm, sessiz sedasız bir şeyin tespihini nasıl duyar?

3, 1500-1501

چون من از تسبیح ناطق غافلم
چون بداند سبحه‌ی صامت دلم

هست سنی را یکی تسبیح خاص
هست جبری را ضد آن در مناص

Since I am heedless of the glorification uttered by one who speaks, how should my heart know the glorification performed by that which is mute?
The Sunní is unaware of the Jabrí's (mode of) glorification; the Jabrí is unaffected by the Sunní's (mode of) glorification.

***

Ben, söz söyleyen adamın bile tespihinden gafil olursam gönlüm, sessiz sedasız bir şeyin tespihini nasıl duyar?
Sünni, Cebri’nin tespihinden bihaberdir. Cebri’ye de Sünni’nin tespihini eser etmez.

3, 1501-1502

هست سنی را یکی تسبیح خاص
هست جبری را ضد آن در مناص

سنی از تسبیح جبری بی‌خبر
جبری از تسبیح سنی بی اثر

The Sunní is unaware of the Jabrí's (mode of) glorification; the Jabrí is unaffected by the Sunní's (mode of) glorification.
The Sunní has a particular (mode of) glorification; the Jabrí has the opposite thereof in (taking) refuge (with God).

***

Sünni, Cebri’nin tespihinden bihaberdir. Cebri’ye de Sünni’nin tespihini eser etmez.
Sünni’nin hususi bir tespihi vardır. Fakat Cebri’nin de bunun zıddı olan bir tespihi vardır ki, ona sığınır.

3, 1502-1503

سنی از تسبیح جبری بی‌خبر
جبری از تسبیح سنی بی اثر

این همی‌گوید که آن ضالست و گم
بی‌خبر از حال او وز امر قم

The Sunní has a particular (mode of) glorification; the Jabrí has the opposite thereof in (taking) refuge (with God).
This one (the Jabrí) says, “He (the Sunní) is astray and lost,” (being) unaware of his (real) state and of the (Divine) command, “Arise (and preach)!”

***

Sünni’nin hususi bir tespihi vardır. Fakat Cebri’nin de bunun zıddı olan bir tespihi vardır ki, ona sığınır.
Bu, “O, sapıktır, yol azıtmıştır” der durur. Hâlbuki onun halinden de haberi yoktur, “Kün” emrinden de!

این همی‌گوید که آن ضالست و گم
بی‌خبر از حال او وز امر قم

و آن همی گوید که این را چه خبر
جنگشان افکند یزدان از قدر

This one (the Jabrí) says, “He (the Sunní) is astray and lost,” (being) unaware of his (real) state and of the (Divine) command, “Arise (and preach)!”
And that one (the Sunní) says, “What awareness has this one (the Jabrí)?” God, by fore-ordainment, hath cast them into strife.

***

Bu, “O, sapıktır, yol azıtmıştır” der durur. Hâlbuki onun halinden de haberi yoktur, “Kün” emrinden de!
O da, “Bunun hakikatten ne haberi var ki” demektedir. Allah takdir etmiş de onları savaşa düşürmüştür.

و آن همی گوید که این را چه خبر
جنگشان افکند یزدان از قدر

گوهر هر یک هویدا می‌کند
جنس از ناجنس پیدا می‌کند

And that one (the Sunní) says, “What awareness has this one (the Jabrí)?” God, by fore-ordainment, hath cast them into strife.
He maketh manifest the real nature of each, He displays the congener by (contrast with) the uncongenial.

***

O da, “Bunun hakikatten ne haberi var ki” demektedir. Allah takdir etmiş de onları savaşa düşürmüştür.
Bu suretle de her birinin aslını meydana çıkarır, bir cinse mensup olmayandan izhar eder.

گوهر هر یک هویدا می‌کند
جنس از ناجنس پیدا می‌کند

قهر را از لطف داند هر کسی
خواه دانا خواه نادان یا خسی

He maketh manifest the real nature of each, He displays the congener by (contrast with) the uncongenial.
Every one knows (can distinguish) mercy from vengeance, whether he be wise or ignorant or vile,

***

Bu suretle de her birinin aslını meydana çıkarır, bir cinse mensup olmayandan izhar eder.
Herkes kahrı lütuftan ayırt eder, anlar… İster bilgi sahibi olsun, ister cahil, ister aşağılık!

3, 1506-1507

قهر را از لطف داند هر کسی
خواه دانا خواه نادان یا خسی

لیک لطفی قهر در پنهان شده
یا که قهری در دل لطف آمده

Every one knows (can distinguish) mercy from vengeance, whether he be wise or ignorant or vile,
But a mercy that has become hidden in vengeance, or a vengeance that has sunk into the heart of mercy,

***

Herkes kahrı lütuftan ayırt eder, anlar... İster bilgi sahibi olsun, ister cahil, ister aşağılık!
Fakat kahır içinde gizli olan lütfu yahut lütuf içinde gizlenmiş bulunan kahrı,

3, 1507-1508

لیک لطفی قهر در پنهان شده
یا که قهری در دل لطف آمده

کم کسی داند مگر ربانیی
کش بود در دل محک جانیی

But a mercy that has become hidden in vengeance, or a vengeance that has sunk into the heart of mercy,
No one knows except the divine (deified) man in whose heart is a spiritual touchstone.

***

Fakat kahır içinde gizli olan lütfu yahut lütuf içinde gizlenmiş bulunan kahrı,
Az kişi anlar. Meğerki gönlünde bir can mehengi olan Allah’a mensup bir er olsun.

کم کسی داند مگر ربانیی
کش بود در دل محک جانیی

باقیان زین دو گمانی می‌برند
سوی لانه‌ی خود به یک پر می‌پرند

No one knows except the divine (deified) man in whose heart is a spiritual touchstone.
The rest hold (only) an opinion of these two (qualities): they fly to their nest with a single wing.

***

Az kişi anlar. Meğerki gönlünde bir can mehengi olan Allah'a mensup bir er olsun.
Bundan başkaları kahırda gizli olan lütufla, lütufta gizli bulunan kahrı anlayamaz, şüpheye düşerler. Onlar, âdeta yuvalarına bir kanatla uçup ulaşmak isteyen kuşlara benzerler!

3, 1509-1510

باقیان زین دو گمانی می‌برند
سوی لانه‌ی خود به یک پر می‌پرند

علم را دو پر گمان را یک پرست
ناقص آمد ظن به پرواز ابترست

The rest hold (only) an opinion of these two (qualities): they fly to their nest with a single wing.
Knowledge has two wings, Opinion one wing: Opinion is defective and curtailed in flight.

***

Bundan başkaları kahırda gizli olan lütufla, lütufta gizli bulunan kahrı anlayamaz, şüpheye düşerler. Onlar, âdeta yuvalarına bir kanatla uçup ulaşmak isteyen kuşlara benzerler!
Bilginin iki kanadı vardır, şüpheninse tek. Zan noksandır, uçmaz.

3, 1510-1511

علم را دو پر گمان را یک پرست
ناقص آمد ظن به پرواز ابترست

مرغ یک‌پر زود افتد سرنگون
باز بر پرد دو گامی یا فزون

Knowledge has two wings, Opinion one wing: Opinion is defective and curtailed in flight.
The one-winged bird soon falls headlong; then again it flies up some two paces or (a little) more.

***

Bilginin iki kanadı vardır, şüpheninse tek. Zan noksandır, uçmaz.
Tek kanatlı kuş, çabucak baş aşağı düşer. Sonra uçmaya savaşır ama ya iki adımlık bir yer aşabilir, ya birazcık daha fazla.

3, 1511-1512

مرغ یک‌پر زود افتد سرنگون
باز بر پرد دو گامی یا فزون

افت خیزان می‌رود مرغ گمان
با یکی پر بر امید آشیان

The one-winged bird soon falls headlong; then again it flies up some two paces or (a little) more.
The bird, Opinion, falling and rising, goes on with one wing in hope of (reaching) the nest.

***

Tek kanatlı kuş, çabucak baş aşağı düşer. Sonra uçmaya savaşır ama ya iki adımlık bir yer aşabilir, ya birazcık daha fazla.
Şüphe kuşu düşe kalka ümit yuvasına tek kanatla uçmaya savaşır.

3, 1512-1513

افت خیزان می‌رود مرغ گمان
با یکی پر بر امید آشیان

چون ز ظن وا رست علمش رو نمود
شد دو پر آن مرغ یک‌پر پر گشود

The bird, Opinion, falling and rising, goes on with one wing in hope of (reaching) the nest.
(But) when he has been delivered from Opinion, Knowledge shows its face to him: that one-winged bird becomes two-winged and spreads his wings.

***

Şüphe kuşu düşe kalka ümit yuvasına tek kanatla uçmaya savaşır.
Fakat şüpheden kurtuldu da bilgi sahibi oldu mu o tek kanatlı kuş, iki kanatlı kesilir. Kanatlarını açar.

3, 1513-1514

چون ز ظن وا رست علمش رو نمود
شد دو پر آن مرغ یک‌پر پر گشود

بعد از آن یمشی سویا مستقیم
نه علی وجهه مکبا او سقیم

(But) when he has been delivered from Opinion, Knowledge shows its face to him: that one-winged bird becomes two-winged and spreads his wings.
After that, he walks erect and straight, not falling flat on his face or ailing.

***

Fakat şüpheden kurtuldu da bilgi sahibi oldu mu o tek kanatlı kuş, iki kanatlı kesilir. Kanatlarını açar.
Ondan sonra yüzüstü, eğri büğrü değil, doğru yolda güzelce uçar gider.

3, 1514-1515

بعد از آن یمشی سویا مستقیم
نه علی وجهه مکبا او سقیم

با دو پر بر می‌پرد چون جبرئیل
بی گمان و بی مگر بی قال و قیل

After that, he walks erect and straight, not falling flat on his face or ailing.
He flies aloft with two wings, like Gabriel, without opinion and without peradventure and without disputation.

***

Ondan sonra yüzüstü, eğri büğrü değil, doğru yolda güzelce uçar gider.
Cebrail gibi iki kanatlı şüphesiz, hilesiz, kıyl ü kalsiz uçar.

با دو پر بر می‌پرد چون جبرئیل
بی گمان و بی مگر بی قال و قیل

گر همه عالم بگویندش توی
بر ره یزدان و دین مستوی

He flies aloft with two wings, like Gabriel, without opinion and without peradventure and without disputation.
If all the world should say to him, “You are on the Way of God and (are following) the right religion,”

***

Cebrail gibi iki kanatlı şüphesiz, hilesiz, kıyl ü kalsiz uçar.
Bütün âlem, ona “Sen Allah yolundasın, dinin doğru” dese,

3, 1516-1517

گر همه عالم بگویندش توی
بر ره یزدان و دین مستوی

او نگردد گرمتر از گفتشان
جان طاق او نگردد جفتشان

If all the world should say to him, “You are on the Way of God and (are following) the right religion,”
He will not be made hotter by their words: his lonely soul will not mate with them;

***

Bütün âlem, ona “Sen Allah yolundasın, dinin doğru” dese,
O onların lâfına güvenmez, o sözlerden gururlanmaz, onun tek canı, onlara çift olmaz.

او نگردد گرمتر از گفتشان
جان طاق او نگردد جفتشان

ور همه گویند او را گمرهی
کوه پنداری و تو برگ کهی

He will not be made hotter by their words: his lonely soul will not mate with them;
And if they all should say to him, "You are astray: you think (you are) a mountain, and (in reality) you are a blade of straw,"

***

O onların lâfına güvenmez, o sözlerden gururlanmaz, onun tek canı, onlara çift olmaz.
Yahut herkes "Sen yol azıtmışsın, kendini dağ sanıyorsun ama bir saman çöpüsün sen" dese,

3, 1518-1519

ور همه گویند او را گمرهی
کوه پنداری و تو برگ کهی

او نیفتد در گمان از طعنشان
او نگردد دردمند از ظعنشان

And if they all should say to him, “You are astray: you think (you are) a mountain, and (in reality) you are a blade of straw,”
He will not fall into opinion (doubt) because of their taunts, he will not be grieved by their departure (estrangement from him).

***

Yahut herkes “Sen yol azıtmışsın, kendini dağ sanıyorsun ama bir saman çöpüsün sen” dese,
Onların kınamasına aldırış etmez, onların kininden, hasedinden dertlenmez.

او نیفتد در گمان از طعنشان
او نگردد دردمند از ظعنشان

بلک گر دریا و کوه آید بگفت
گویدش با گمرهی گشتی تو جفت

He will not fall into opinion (doubt) because of their taunts, he will not be grieved by their departure (estrangement from him).
Nay, if seas and mountains should come to speech and should say to him, “You are wedded to perdition,”

***

Onların kınamasına aldırış etmez, onların kininden, hasedinden dertlenmez.
Hatta dağla deniz bile söze gelse de “Sen sapıklıkla eş olmuşsun” dese,

3, 1520-1521

بلک گر دریا و کوه آید بگفت
گویدش با گمرهی گشتی تو جفت

هیچ یک ذره نیفتد در خیال
یا به طعن طاعنان رنجورحال

Nay, if seas and mountains should come to speech and should say to him, “You are wedded to perdition,”
Not the least jot will he fall into phantasy or sickness on account of the taunts of the scoffers.

***

Hatta dağla deniz bile söze gelse de “Sen sapıklıkla eş olmuşsun” dese,
Bir zerre bile hayale düşmez, azıcık olsun kınayanların kınamasından elem duymaz.

3, 1521-1522

هیچ یک ذره نیفتد در خیال
یا به طعن طاعنان رنجورحال

کودکان مکتبی از اوستاد
رنج دیدند از ملال و اجتهاد

Not the least jot will he fall into phantasy or sickness on account of the taunts of the scoffers.
The boys in a certain school suffered at the hands of their master from weariness and toil.

***

Bir zerre bile hayale düşmez, azıcık olsun kınayanların kınamasından elem duymaz.
Bir mektebin talebesi, hocalarından bıkmışlar, çalışıp çabalamadan usanmışlardı.

3, 1522-1523

کودکان مکتبی از اوستاد
رنج دیدند از ملال و اجتهاد

مشورت کردند در تعویق کار
تا معلم در فتد در اضطرار

The boys in a certain school suffered at the hands of their master from weariness and toil.
They consulted about (the means of) stopping (his) work, so that the teacher should be reduced to the necessity (of letting them go),

***

Bir mektebin talebesi, hocalarından bıkmışlar, çalışıp çabalamadan usanmışlardı.
Ne yapıp yaparak bir iş becermek, bu suretle de muallimi derde düşürmek için birbirleriyle görüşüp danıştılar.

مشورت کردند در تعویق کار
تا معلم در فتد در اضطرار

چون نمی‌آید ورا رنجوریی
که بگیرد چند روز او دوریی

They consulted about (the means of) stopping (his) work, so that the teacher should be reduced to the necessity (of letting them go),
(Saying), "Since no illness befalls him, which would cause him to take absence for several days,

***

Ne yapıp yaparak bir iş becermek, bu suretle de muallimi derde düşürmek için birbirleriyle görüşüp danıştılar.
"Hoca hiç hastalanmıyor ki birkaç günceğiz olsun mektebe gelmesin de rahat kalalım;

3, 1524-1525

چون نمی‌آید ورا رنجوریی
که بگیرد چند روز او دوریی

تا رهیم از حبس و تنگی و ز کار
هست او چون سنگ خارا بر قرار

(Saying), “Since no illness befalls him, which would cause him to take absence for several days,
So that we might escape from (this) imprisonment and confinement and work, (what can we do?). He is fixed (here), like a solid rock.”

***

“Hoca hiç hastalanmıyor ki birkaç günceğiz olsun mektebe gelmesin de rahat kalalım;
Bu hapisten, bu darlıktan, bu çalışıp çabalamadan kurtulalım. Mermer kaya gibi yerinde durup duruyor” dediler.

3, 1525-1526

تا رهیم از حبس و تنگی و ز کار
هست او چون سنگ خارا بر قرار

آن یکی زیرکتر این تدبیر کرد
که بگوید اوستا چونی تو زرد

So that we might escape from (this) imprisonment and confinement and work, (what can we do?). He is fixed (here), like a solid rock."
One, the cleverest (of them all), planned that he should say, "Master, how are you (so) pale?

***

Bu hapisten, bu darlıktan, bu çalışıp çabalamadan kurtulalım. Mermer kaya gibi yerinde durup duruyor" dediler.
İçlerinden birisi, en zekileriydi. Bir tedbir düşündü. "Hocam, nasılsın, neden böyle benzin sararmış?

3, 1526-1527

آن یکی زیرکتر این تدبیر کرد
که بگوید اوستا چونی تو زرد

خیر باشد رنگ تو بر جای نیست
این اثر یا از هوا یا از تبیست

One, the cleverest (of them all), planned that he should say, “Master, how are you (so) pale?
May it be well (with you)! Your colour is changed: this is the effect either of (bad) air or of a fever.”

***

İçlerinden birisi, en zekileriydi. Bir tedbir düşündü. “Hocam, nasılsın, neden böyle benzin sararmış?
Hayrola, rengin kaçmış senin… Bu ya hava çarpmasından, ya sıtmadan derim.

خیر باشد رنگ تو بر جای نیست
این اثر یا از هوا یا از تبیست

اندکی اندر خیال افتد ازین
تو برادر هم مدد کن این‌چنین

May it be well (with you)! Your colour is changed: this is the effect either of (bad) air or of a fever."
(He continued), "At this he (the master) will begin to fancy a little (that he is ill): do you too, brother, help (me) in like manner.

***

Hayrola, rengin kaçmış senin… Bu ya hava çarpmasından, ya sıtmadan derim.
Hoca, elbette bu sözden biraz olsun vehme düşer. Sen de bu çeşit sözlerle bana yardım edersin kardeşim.

3, 1528-1529

اندکی اندر خیال افتد ازین
تو برادر هم مدد کن این‌چنین

چون درآیی از در مکتب بگو
خیر باشد اوستا احوال تو

(He continued), “At this he (the master) will begin to fancy a little (that he is ill): do you too, brother, help (me) in like manner.
When you come in through the door of the school, say (to him), ‘Master, is your state (of health) good?’

***

Hoca, elbette bu sözden biraz olsun vehme düşer. Sen de bu çeşit sözlerle bana yardım edersin kardeşim.
Mektebin kapısından içeri girer girmez, “ Hayır ola hocam, bu halin ne” dedi.

3, 1529-1530

چون درآیی از در مکتب بگو
خیر باشد اوستا احوال تو

آن خیالش اندکی افزون شود
کز خیالی عاقلی مجنون شود

When you come in through the door of the school, say (to him), ‘Master, is your state (of health) good?’
(Then) that fancy of his will increase a little, for by a fancy a sensible man is driven mad.

***

Mektebin kapısından içeri girer girmez, “ Hayır ola hocam, bu halin ne” dedi.
Vehmi biraz daha artar, akıllı adam bile vehimle delirir gider.

3, 1530-1531

آن خیالش اندکی افزون شود
کز خیالی عاقلی مجنون شود

آن سوم و آن چارم و پنجم چنین
در پی ما غم نمایند و حنین

(Then) that fancy of his will increase a little, for by a fancy a sensible man is driven mad.
After us let the third (boy) and the fourth and the fifth show sympathy and sorrow likewise,

***

Vehmi biraz daha artar, akıllı adam bile vehimle delirir gider.
Üçüncü, dördüncü, beşinci olarak gelenler de bizden sonra bu çeşit sözler söyler, açıklanırlar.

3, 1531-1532

آن سوم و آن چارم و پنجم چنین
در پی ما غم نمایند و حنین

تا چو سی کودک تواتر این خبر
متفق گویند یابد مستقر

After us let the third (boy) and the fourth and the fifth show sympathy and sorrow likewise,
So that, when with one consent thirty boys successively tell this story, it may find lodgement (in his mind)."

***

Üçüncü, dördüncü, beşinci olarak gelenler de bizden sonra bu çeşit sözler söyler, açıklanırlar.
Otuz çocuk da hep bu sözü söylerse adamı iyice vehim kaplar, iş olur biter" dedi.

3, 1532-1533

تا چو سی کودک تواتر این خبر
متفق گویند یابد مستقر

هر یکی گفتش که شاباش ای ذکی
باد بختت بر عنایت متکی

So that, when with one consent thirty boys successively tell this story, it may find lodgement (in his mind)."
Each (of the boys) said to him (the ringleader), "Bravo, O sagacious one! May your fortune rest on the favour (of God)!"

***

Otuz çocuk da hep bu sözü söylerse adamı iyice vehim kaplar, iş olur biter" dedi.
Çocukların hepsi de "Aferin zeki çocuk, bahtın daima yaver olsun, Allah sana yardım etsin" dediler.

هر یکی گفتش که شاباش ای ذکی
باد بختت بر عنایت متکی

متفق گشتند در عهد وثیق
که نگرداند سخن را یک رفیق

Each (of the boys) said to him (the ringleader), “Bravo, O sagacious one! May your fortune rest on the favour (of God)!”
They agreed, in firm covenant, that no fellow should alter the words;

***

Çocukların hepsi de “Aferin zeki çocuk, bahtın daima yaver olsun, Allah sana yardım etsin” dediler.
Birleşip hiç birisinin bu kavilden, bu karardan dönmeyeceklerine ait kuvvetlice ahdettiler.

متفق گشتند در عهد وثیق
که نگرداند سخن را یک رفیق

بعد از آن سوگند داد او جمله را
تا که غمازی نگوید ماجرا

They agreed, in firm covenant, that no fellow should alter the words;
And afterwards he administered an oath to them all, lest any tell-tale should reveal the plot.

***

Birleşip hiç birisinin bu kavilden, bu karardan dönmeyeceklerine ait kuvvetlice ahdettiler.
Sonra o zeki çocuk, içlerinden kimsenin bunu söylememesi için hepsine yemin ettirdi.

بعد از آن سوگند داد او جمله را
تا که غمازی نگوید ماجرا

رای آن کودک بچربید از همه
عقل او در پیش می‌رفت از رمه

And afterwards he administered an oath to them all, lest any tell-tale should reveal the plot.
The counsel of that boy prevailed over all (the others), his intellect was going in front of the (whole) flock.

***

Sonra o zeki çocuk, içlerinden kimsenin bunu söylememesi için hepsine yemin ettirdi.
O çocuğun bu tedbiri, hepsinin tedbirinden üstün olmuştu, onun aklı, bütün çocukların aklından ileriydi.

3, 1536-1537

رای آن کودک بچربید از همه
عقل او در پیش می‌رفت از رمه

آن تفاوت هست در عقل بشر
که میان شاهدان اندر صور

The counsel of that boy prevailed over all (the others), his intellect was going in front of the (whole) flock.
There is the same difference in human intellect as (there is) amongst loved ones in (their outward) forms.

***

O çocuğun bu tedbiri, hepsinin tedbirinden üstün olmuştu, onun aklı, bütün çocukların aklından ileriydi.
Güzellerin bazıları, nasıl bazılarından üstün, bir kısmı da öbürlerinden aşağıysa insanların akılları da fazla yahut eksiktir.

3, 1537-1538

آن تفاوت هست در عقل بشر
که میان شاهدان اندر صور

زین قبل فرمود احمد در مقال
در زبان پنهان بود حسن رجال

There is the same difference in human intellect as (there is) amongst loved ones in (their outward) forms.
From this point of view, Ahmad (Mohammed) said in talk, “The excellence of men is hidden in the tongue.”

***

Güzellerin bazıları, nasıl bazılarından üstün, bir kısmı da öbürlerinden aşağıysa insanların akılları da fazla yahut eksiktir.
Ahmed, “Erlerin güzelliği, dillerinin altında gizlidir” mealinde bir söz söyledi.

3, 1538-1539

زین قبل فرمود احمد در مقال
در زبان پنهان بود حسن رجال

اختلاف عقلها در اصل بود
بر وفاق سنیان باید شنود

From this point of view, Ahmad (Mohammed) said in talk, “The excellence of men is hidden in the tongue.”
You must hear (and believe) in accordance with the Sunnís (that) the difference in (people's) intellects was original,

***

Ahmed, “Erlerin güzelliği, dillerinin altında gizlidir” mealinde bir söz söyledi.
Akıllardaki aykırılık, yaratılıştadır. Bu hususta Sünnilerin sözünü dilemek, onların hükmünü kabul etmek gerek.

3, 1539-1540

اختلاف عقلها در اصل بود
بر وفاق سنیان باید شنود

بر خلاف قول اهل اعتزال
که عقول از اصل دارند اعتدال

You must hear (and believe) in accordance with the Sunnís (that) the difference in (people's) intellects was original,
In contradiction to the doctrine of the Mu‘tazilites, who hold that (all) intellects were originally equal,

***

Akıllardaki aykırılık, yaratılıştadır. Bu hususta Sünnilerin sözünü dilemek, onların hükmünü kabul etmek gerek.
Bu hüküm itizal ehlinin sözlerine aykırıdır. Onlar, “Akıllar yaratılışta aynı derecededir,

3, 1540-1541

بر خلاف قول اهل اعتزال
که عقول از اصل دارند اعتدال

تجربه و تعلیم بیش و کم کند
تا یکی را از یکی اعلم کند

In contradiction to the doctrine of the Mu‘tazilites, who hold that (all) intellects were originally equal,
(And who maintain that) experience and teaching makes them more or less, so that it makes one person more knowing than another.

***

Bu hüküm itizal ehlinin sözlerine aykırıdır. Onlar, “Akıllar yaratılışta aynı derecededir,
Tecrübe ve öğreniş, aklı çoğaltır, azaltır, bu suretle bir adam, öbüründen daha bilgili olur” derler.

تجربه و تعلیم بیش و کم کند
تا یکی را از یکی اعلم کند

باطلست این زانک رای کودکی
که ندارد تجربه در مسلکی

(And who maintain that) experience and teaching makes them more or less, so that it makes one person more knowing than another.
This is false, because the counsel of a boy who has not experience in any course of action—

***

Tecrübe ve öğreniş, aklı çoğaltır, azaltır, bu suretle bir adam, öbüründen daha bilgili olur” derler.
Bu söz bâtıldır. O zeki çocuk, herhangi ir meslekte tecrübe sahibi değildi ya.

باطلست این زانک رای کودکی
که ندارد تجربه در مسلکی

بر دمید اندیشه‌ای زان طفل خرد
پیر با صد تجربه بویی نبرد

This is false, because the counsel of a boy who has not experience in any course of action—
From that small child sprang up a thought (which) the old man with a hundred experiences did not smell out (detect and apprehend) at all.

***

Bu söz bâtıldır. O zeki çocuk, herhangi ir meslekte tecrübe sahibi değildi ya.
Fakat o küçük çocuk, öyle bir tedbirde bulundu ki yüzlerce tecrübe sahibi ihtiyar, o tedbirinin kokusunu bile alamadı.

3, 1543-1544

بر دمید اندیشه‌ای زان طفل خرد
پیر با صد تجربه بویی نبرد

خود فزون آن به که آن از فطرتست
تا ز افزونی که جهد و فکرتست

From that small child sprang up a thought (which) the old man with a hundred experiences did not smell out (detect and apprehend) at all.
Truly, the superiority that is from (any one's) nature is even better than the superiority that is (the result of) endeavour and reflection.

***

Fakat o küçük çocuk, öyle bir tedbirde bulundu ki yüzlerce tecrübe sahibi ihtiyar, o tedbirinin kokusunu bile alamadı.
Zaten yaradılışta olan üstünlük, çalışıp çabalama, düşünüp taşınma ile elde edilen üstünlükten elbette iyidir.

3, 1544-1545

خود فزون آن به که آن از فطرتست
تا ز افزونی که جهد و فکرتست

تو بگو داده‌ی خدا بهتر بود
یاکه لنگی راهوارانه رود

Truly, the superiority that is from (any one's) nature is even better than the superiority that is (the result of) endeavour and reflection.
Tell (me), is the gift of God better, or (is it better) that a lame person should (learn to) walk smoothly (without stumbling)?

***

Zaten yaradılışta olan üstünlük, çalışıp çabalama, düşünüp taşınma ile elde edilen üstünlükten elbette iyidir.
Sen söyle, Allah vergisi mi daha iyi, yoksa topal eşeğin rahvan atı taklidi mi?

تو بگو داده‌ی خدا بهتر بود
یاکه لنگی راهوارانه رود

روز گشت و آمدند آن کودکان
بر همین فکرت ز خانه تا دکان

Tell (me), is the gift of God better, or (is it better) that a lame person should (learn to) walk smoothly (without stumbling)?
Day broke, and those boys, (intent) on this thought, came from their homes to the shop (school).

***

Sen söyle, Allah vergisi mi daha iyi, yoksa topal eşeğin rahvan atı taklidi mi?
Ertesi gün oldu. Çocuklar, bu düşünceyle mektebe geldiler.

3, 1546-1547

روز گشت و آمدند آن کودکان
بر همین فکرت ز خانه تا دکان

جمله استادند بیرون منتظر
تا درآید اول آن یار مصر

Day broke, and those boys, (intent) on this thought, came from their homes to the shop (school).
They all stood outside, waiting for that resolute fellow to go in first,

***

Ertesi gün oldu. Çocuklar, bu düşünceyle mektebe geldiler.
Hepsi de dışarıda bu fikri ortaya atan zeki çocuğu bekliyorlardı.

3, 1547-1548

جمله استادند بیرون منتظر
تا درآید اول آن یار مصر

زانک منبع او بدست این رای را
سر امام آید همیشه پای را

They all stood outside, waiting for that resolute fellow to go in first,
Because he was the source of this plan: the head is always an Imám (leader and guide) to the foot.

***

Hepsi de dışarıda bu fikri ortaya atan zeki çocuğu bekliyorlardı.
Çünkü bu tedbirin kaynağı oydu. Baş, daima ayağın reisidir... Ayağı çekip götüren baştır.

زانک منبع او بدست این رای را
سر امام آید همیشه پای را

ای مقلد تو مجو بیشی بر آن
کو بود منبع ز نور آسمان

Because he was the source of this plan: the head is always an Imám (leader and guide) to the foot.
O imitator (follower of convention and tradition), do not thou seek precedence over one who is a source of the heavenly light.

***

Çünkü bu tedbirin kaynağı oydu. Baş, daima ayağın reisidir… Ayağı çekip götüren baştır.
A mukallit, gök nurunun bir kaynağı olan kişiden üstün olmayı isteme.

3, 1549-1550

ای مقلد تو مجو بیشی بر آن
کو بود منبع ز نور آسمان

او در آمد گفت استا را سلام
خیر باشد رنگ رویت زردفام

O imitator (follower of convention and tradition), do not thou seek precedence over one who is a source of the heavenly light.
He (the boy) came in and said to the master "Salaam! I hope you are well. Your face is yellow in colour."

***

A mukallit, gök nurunun bir kaynağı olan kişiden üstün olmayı isteme.
Çocuk geldi, hocaya, selam verip "Hocam, hayır ola, benzin sararmış" dedi.

3, 1550-1551

او در آمد گفت استا را سلام
خیر باشد رنگ رویت زردفام

گفت استا نیست رنجی مر مرا
تو برو بنشین مگو یاوه هلا

He (the boy) came in and said to the master “Salaam! I hope you are well. Your face is yellow in colour.”
The master said, “I have no ailment. Go and sit down and don't talk nonsense, hey!”

***

Çocuk geldi, hocaya, selam verip “Hocam, hayır ola, benzin sararmış” dedi.
Hoca “Hasta filan değilim, saçmalama… Geç yerine otur” dedi.

گفت استا نیست رنجی مر مرا
تو برو بنشین مگو یاوه هلا

نفی کرد اما غبار وهم بد
اندکی اندر دلش ناگاه زد

The master said, “I have no ailment. Go and sit down and don't talk nonsense, hey!”
He denied (it), but the dust of evil imagination suddenly struck a little (made a slight impression) upon his heart.

***

Hoca “Hasta filan değilim, saçmalama… Geç yerine otur” dedi.
Dedi ama hatırına da bir vehim tozudur kondu, az bile olsa gönlüne bir endişedir düştü.

نفی کرد اما غبار وهم بد
اندکی اندر دلش ناگاه زد

اندر آمد دیگری گفت این چنین
اندکی آن وهم افزون شد بدین

He denied (it), but the dust of evil imagination suddenly struck a little (made a slight impression) upon his heart.
Another (boy) came in and said the like: by this (second suggestion) that imagination was a little increased.

***

Dedi ama hatırına da bir vehim tozudur kondu, az bile olsa gönlüne bir endişedir düştü.
Derken öbür çocuk içeri girdi. O da öyle söyleyince o vehim arttı.

3, 1553-1554

اندر آمد دیگری گفت این چنین
اندکی آن وهم افزون شد بدین

همچنین تا وهم او قوت گرفت
ماند اندر حال خود بس در شگفت

Another (boy) came in and said the like: by this (second suggestion) that imagination was a little increased.
(They continued) in like manner, until his imagination gained strength and he was left marvelling exceedingly as to his state (of health).

***

Derken öbür çocuk içeri girdi. O da öyle söyleyince o vehim arttı.
Böyle böyle vehmi arttıkça arttı. Haline şaştı kaldı, hasta olduğuna hükmetti.

3, 1554-1555

همچنین تا وهم او قوت گرفت
ماند اندر حال خود بس در شگفت

سجده‌ی خلق از زن و از طفل و مرد
زد دل فرعون را رنجور کرد

(They continued) in like manner, until his imagination gained strength and he was left marvelling exceedingly as to his state (of health).
The people's prostrating themselves—women, children, and men—smote the heart of Pharaoh and made him ill.

***

Böyle böyle vehmi arttıkça arttı. Haline şaştı kaldı, hasta olduğuna hükmetti.
Kadın, erkek, çoluk, çocuk... Halkın secde etmesi de Firavunun gönlüne tesir etti, hastalandı.

3, 1555-1556

سجده‌ی خلق از زن و از طفل و مرد
زد دل فرعون را رنجور کرد

گفتن هریک خداوند و ملک
آنچنان کردش ز وهمی منهتک

The people's prostrating themselves—women, children, and men—smote the heart of Pharaoh and made him ill.
Every one's calling him lord and king made him so tattered (infamous) from a vain imagination,

***

Kadın, erkek, çoluk, çocuk... Halkın secde etmesi de Firavunun gönlüne tesir etti, hastalandı.
Herkes ona Allah’sın, padişahsın dedikçe vehimlendi, bu vehimle öyle bir dereceye geldi ki,

گفتن هریک خداوند و ملک
آنچنان کردش ز وهمی منهتک

که به دعوی الهی شد دلیر
اژدها گشت و نمی‌شد هیچ سیر

Every one's calling him lord and king made him so tattered (infamous) from a vain imagination,
That he dared to pretend to divinity: he became a dragon and would never be sated.

***

Herkes ona Allah’sın, padişahsın dedikçe vehimlendi, bu vehimle öyle bir dereceye geldi ki,
Allahlık, dâvasında yiğitleşti, ejderha kesildi, doymak nedir bilmez oldu!

3, 1557-1558

که به دعوی الهی شد دلیر
اژدها گشت و نمی‌شد هیچ سیر

عقل جزوی آفتش وهمست و ظن
زانک در ظلمات شد او را وطن

That he dared to pretend to divinity: he became a dragon and would never be sated.
Imagination and opinion are the bane of the particular (discursive) reason, because its dwelling-place is in the darkness.

***

Allahlık, dâvasında yiğitleşti, ejderha kesildi, doymak nedir bilmez oldu!
Aklı cüz'inin afeti vehimdir, zandır. Çünkü onun vatanı karanlıklar diyarındadır.

3, 1558-1559

عقل جزوی آفتش وهمست و ظن
زانک در ظلمات شد او را وطن

بر زمین گر نیم گز راهی بود
آدمی بی وهم آمن می‌رود

Imagination and opinion are the bane of the particular (discursive) reason, because its dwelling-place is in the darkness.
If there be a path half an ell wide on the ground, a man will walk safely without imagining;

***

Aklı cüz’inin afeti vehimdir, zandır. Çünkü onun vatanı karanlıklar diyarındadır.
Yerde yarım arşın enlikte bir yol olsa insan, hiç vehimlenmeden rahatça yürür.

3, 1559-1560

بر زمین گر نیم گز راهی بود
آدمی بی وهم آمن می‌رود

بر سر دیوار عالی گر روی
گر دو گز عرضش بود کژ می‌شوی

If there be a path half an ell wide on the ground, a man will walk safely without imagining;
(But) if you walk on the top of a high wall, you will stagger even if its width be two ells;

***

Yerde yarım arşın enlikte bir yol olsa insan, hiç vehimlenmeden rahatça yürür.
Fakat yüksek bir duvarın üstünde gitsen yolun genişliği iki arşın olsa yine eğri büğrü gidersin.

3, 1560-1561

بر سر دیوار عالی گر روی
گر دو گز عرضش بود کژ می‌شوی

بلک می‌افتی ز لرزه‌ی دل به وهم
ترس وهمی را نکو بنگر بفهم

(But) if you walk on the top of a high wall, you will stagger even if its width be two ells;
Nay, through (the force of) imagination and from trembling of heart, you will be (on the point of) falling. Consider well and understand the fear that is due to imagination.

***

Fakat yüksek bir duvarın üstünde gitsen yolun genişliği iki arşın olsa yine eğri büğrü gidersin.
Hatta gönlüne düşen vehim yüzünden belki de düşersin. Vehimden gelen korkuya iyice dikkat et de vehimin kötülüğünü anla.

بلک می‌افتی ز لرزه‌ی دل به وهم
ترس وهمی را نکو بنگر بفهم

گشت استا سست از وهم و ز بیم
بر جهید و می‌کشانید او گلیم

Nay, through (the force of) imagination and from trembling of heart, you will be (on the point of) falling. Consider well and understand the fear that is due to imagination.
The master became unnerved by imagination and dread; he sprang up and began to drag his cloak along,

***

Hatta gönlüne düşen vehim yüzünden belki de düşersin. Vehimden gelen korkuya iyice dikkat et de vehimin kötülüğünü anla.
Hoca vehimden korkudan hastalandı. Yerinden sıçrayıp kalktı, kilimini başına örttü.

3, 1562-1563

گشت استا سست از وهم و ز بیم
بر جهید و می‌کشانید او گلیم

خشمگین با زن که مهر اوست سست
من بدین حالم نپرسید و نجست

The master became unnerved by imagination and dread; he sprang up and began to drag his cloak along,
Angry with his wife and saying, "Her love is weak: I am in this state (of health), and she did not ask and inquire.

***

Hoca vehimden korkudan hastalandı. Yerinden sıçrayıp kalktı, kilimini başına örttü.
"Zaten sevgisi az, ben bu halde, olduğum halde halimi sormadı bile.

خشمگین با زن که مهر اوست سست
من بدین حالم نپرسید و نجست

خود مرا آگه نکرد از رنگ من
قصد دارد تا رهد از ننگ من

Angry with his wife and saying, "Her love is weak: I am in this state (of health), and she did not ask and inquire.
She did not even inform me about my colour: she intends to be freed from my disgrace.

***

"Zaten sevgisi az, ben bu halde, olduğum halde halimi sormadı bile.
Rengimin solukluğunu, benzimin uçukluğunu haber bile vermedi. Bana kastediyor, benden kurtulmaya yol arıyor.

3, 1564-1565

خود مرا آگه نکرد از رنگ من
قصد دارد تا رهد از ننگ من

او به حسن و جلوه‌ی خود مست گشت
بی‌خبر کز بام افتادم چو طشت

She did not even inform me about my colour: she intends to be freed from my disgrace.
She has become intoxicated with her beauty and the display (of her charms) and is unaware that I have fallen from the roof, like a bowl.”

***

Rengimin solukluğunu, benzimin uçukluğunu haber bile vermedi. Bana kastediyor, benden kurtulmaya yol arıyor. Kendi güzelliğinden kendi cilvesinden kendisi sarhoş olmuş. Benimse haberim bile yok… Hâlbuki leğenim, damdan düşmüş, rüsvay olmuş gitmişim” diye karısına kızgın bir halde,

او به حسن و جلوه‌ی خود مست گشت
بی‌خبر کز بام افتادم چو طشت

آمد و در را بتندی وا گشاد
کودکان اندر پی آن اوستاد

She has become intoxicated with her beauty and the display (of her charms) and is unaware that I have fallen from the roof, like a bowl.”
He came (home) and fiercely opened the door—the boys (were following) at the master's heels.

***

Kendi güzelliğinden kendi cilvesinden kendisi sarhoş olmuş. Benimse haberim bile yok… Hâlbuki leğenim, damdan düşmüş, rüsvay olmuş gitmişim” diye karısına kızgın bir halde,
Evine gelip kapıyı şiddetle açtı. Çocuklarda hocanın ardından geliyordu.

3, 1566-1567

آمد و در را بتندی وا گشاد
کودکان اندر پی آن اوستاد

گفت زن خیرست چون زود آمدی
که مبادا ذات نیکت را بدی

He came (home) and fiercely opened the door—the boys (were following) at the master's heels.
His wife said, “Is it well (with thee)? How hast thou come (so) soon? May no evil happen to thy goodly person!”

***

Evine gelip kapıyı şiddetle açtı. Çocuklarda hocanın ardından geliyordu.
Karısı, “Hayır ola, erken geldin. Allah esirgesin, başına kötü bir şey gelmesin de” dedi.

3, 1567-1568

گفت زن خیرست چون زود آمدی
که مبادا ذات نیکت را بدی

گفت کوری رنگ و حال من ببین
از غمم بیگانگان اندر حنین

His wife said, "Is it well (with thee)? How hast thou come (so) soon? May no evil happen to thy goodly person!"
He said, "Are you blind? Look at my colour and appearance: (even) strangers are lamenting my affliction,

***

Karısı, "Hayır ola, erken geldin. Allah esirgesin, başına kötü bir şey gelmesin de" dedi.
Hoca dedi ki. "Kör müsün sen? Bir benzime, bir halime baksana. Yabancıların bile derdimle dertleniyor, feryada geliyor.

3, 1568-1569

گفت کوری رنگ و حال من ببین
از غمم بیگانگان اندر حنین

تو درون خانه از بغض و نفاق
می‌نبینی حال من در احتراق

He said, “Are you blind? Look at my colour and appearance: (even) strangers are lamenting my affliction,
(While) you, at home, from hatred and hypocrisy do not see the state of anguish I am in.”

***

Hoca dedi ki. “Kör müsün sen? Bir benzime, bir halime baksana. Yabancıların bile derdimle dertleniyor, feryada geliyor.
Sen evimin içinde olduğun halde bana düşmanlığından, bana karşı münafıklıkta bulunduğundan yanıp yakıldığımı, görmüyorsun bile”

3, 1569-1570

تو درون خانه از بغض و نفاق
می‌نبینی حال من در احتراق

گفت زن ای خواجه عیبی نیستت
وهم و ظن لاش بی معنیستت

(While) you, at home, from hatred and hypocrisy do not see the state of anguish I am in.”
His wife said, “O sir, there is nothing wrong with thee: ’tis (only) thy vain unreal imagination and opinion.”

***

Sen evimin içinde olduğun halde bana düşmanlığından, bana karşı münafıklıkta bulunduğundan yanıp yakıldığımı, görmüyorsun bile”
Kadın, “A hocam, senin bir şeyin yok. Bu endişen manasız ve saçma bir vehimden ibaret” dediyse de,

3, 1570-1571

گفت زن ای خواجه عیبی نیستت
وهم و ظن لاش بی معنیستت

گفتش ای غر تو هنوزی در لجاج
می‌نبینی این تغیر و ارتجاج

His wife said, “O sir, there is nothing wrong with thee: ’tis (only) thy vain unreal imagination and opinion.”
He said to her, “O strumpet, are you still obstinately disputing (with me)? Don't you see this change (in my appearance) and (this) tremor?

***

Kadın, “A hocam, senin bir şeyin yok. Bu endişen manasız ve saçma bir vehimden ibaret” dediyse de,
“A kahpe inat mı ediyorsun? Halimde ki kırgınlığı, tir tir titrediğimi görmüyor musun?

3, 1571-1572

گفتش ای غر تو هنوزی در لجاج
می‌نبینی این تغیر و ارتجاج

گر تو کور و کر شدی ما را چه جرم
ما درین رنجیم و در اندوه و گرم

He said to her, “O strumpet, are you still obstinately disputing (with me)? Don't you see this change (in my appearance) and (this) tremor?
If you have become blind and deaf, what fault of mine is it? I am in this (state of) pain and grief and woe.”

***

“A kahpe inat mı ediyorsun? Halimde ki kırgınlığı, tir tir titrediğimi görmüyor musun?
Körsen benim ne cürmüm var? Ben kendi derdime düştüm, bu gussadan perişan bir haldeyim zaten” dedi.

3, 1572-1573

گر تو کور و کر شدی ما را چه جرم
ما درین رنجیم و در اندوه و گرم

گفت ای خواجه بیارم آینه
تا بدانی که ندارم من گنه

If you have become blind and deaf, what fault of mine is it? I am in this (state of) pain and grief and woe."
She said, "O sir, I will bring the mirror, in order that thou mayst know that I am innocent."

***

Körsen benim ne cürmüm var? Ben kendi derdime düştüm, bu gussadan perişan bir haldeyim zaten" dedi.
Kadın " Hocam, ayna getireyim de bak… Benim bir suçum var mı, yalan söylüyor muyum, anla" dediyse de hoca,

3, 1573-1574

گفت ای خواجه بیارم آینه
تا بدانی که ندارم من گنه

گفت رو مه تو رهی مه آینت
دایما در بغض و کینی و عنت

She said, “O sir, I will bring the mirror, in order that thou mayst know that I am innocent.”
“Begone,” said he; “may neither you nor your mirror be saved! You are always (engaged) in hatred and malice and sin.

***

Kadın “ Hocam, ayna getireyim de bak... Benim bir suçum var mı, yalan söylüyor muyum, anla” dediyse de hoca,
“Git, aynan da batsın, sen de bat. Zaten daima bana buğzetmede, daima bana kin gütmede, benimle inat edip durmadasın sen.

3, 1574-1575

گفت رو مه تو رهی مه آینت
دایما در بغض و کینی و عنت

جامه‌ی خواب مرا زو گستران
تا بخسپم که سر من شد گران

“Begone,” said he; “may neither you nor your mirror be saved! You are always (engaged) in hatred and malice and sin.
Lay my bed at once, that I may lie down, for my head is sore.”

***

“Git, aynan da batsın, sen de bat. Zaten daima bana buğzetmede, daima bana kin gütmede, benimle inat edip durmadasın sen.
Yatağı yay, yorganı getir… Ben yatayım hele… Başım ağırlaştı” dedi.

3, 1575-1576

جامه‌ی خواب مرا زو گستران
تا بخسپم که سر من شد گران

زن توقف کرد مردش بانگ زد
کای عدو زوتر ترا این می‌سزد

Lay my bed at once, that I may lie down, for my head is sore.”
The wife lingered; the man shouted at her, saying, “O hateful one, (be) quicker! This (behaviour) is worthy of you.”

***

Yatağı yay, yorganı getir… Ben yatayım hele… Başım ağırlaştı” dedi.
Kadın biraz duraklayınca “Hadi behey düşman senin lâyığın bu laf, durmasana” diye bağırmaya başladı.

3, 1576-1577

زن توقف کرد مردش بانگ زد
کای عدو زوتر ترا این می‌سزد

جامه خواب آورد و گسترد آن عجوز
گفت امکان نه و باطن پر ز سوز

The wife lingered; the man shouted at her, saying, “O hateful one, (be) quicker! This (behaviour) is worthy of you.” The old woman brought the bed-clothes and spread them. She said, “There is no possibility (of speaking), and my heart is filled with burning (grief).

***

Kadın biraz duraklayınca “Hadi behey düşman senin lâyığın bu laf, durmasana” diye bağırmaya başladı. Kocakarı, yatak yorgan getirip döşedi. “İçi vehim ateşiyle dolu, imkân yok.

3, 1577-1578

جامه خواب آورد و گسترد آن عجوز
گفت امکان نه و باطن پر ز سوز

گر بگویم متهم دارد مرا
ور نگویم جد شود این ماجرا

The old woman brought the bed-clothes and spread them. She said, “There is no possibility (of speaking), and my heart is filled with burning (grief).
If I speak, he will hold me suspect; and if I say nothing, this affair will become serious.”

***

Kocakarı, yatak yorgan getirip döşedi. “İçi vehim ateşiyle dolu, imkân yok.
Bir şey söylesem beni itham edecek. Fakat söylemesem de bu hastalık sahiden hastalık haline gelecek.

3, 1578-1579

گر بگویم متهم دارد مرا
ور نگویم جد شود این ماجرا

فال بد رنجور گرداند همی
آدمی را که نبودستش غمی

If I speak, he will hold me suspect; and if I say nothing, this affair will become serious.”
A man who has not suffered any pain is made ill by a bad omen.

***

Bir şey söylesem beni itham edecek. Fakat söylemesem de bu hastalık sahiden hastalık haline gelecek.
Kötüye yorma, vehimlenme, insanı hiçbir hastalığı yokken hasta eder.

3, 1579-1580

فال بد رنجور گرداند همی
آدمی را که نبودستش غمی

قول پیغامبر قبوله یفرض
ان تمارضتم لدینا تمرضوا

A man who has not suffered any pain is made ill by a bad omen.
It is obligatory to accept the saying of the Prophet, “If ye pretend to be sick beside me, ye will become (actually) sick.”

***

Kötüye yorma, vehimlenme, insanı hiçbir hastalığı yokken hasta eder.
Kabul edilmesi farz olan Peygamber hadisidir bu: Hasta değilken kendinizi hasta gösterirseniz sahiden hastalanırsınız.

3, 1580-1581

قول پیغامبر قبوله یفرض
ان تمارضتم لدینا تمرضوا

گر بگویم او خیالی بر زند
فعل دارد زن که خلوت می‌کند

It is obligatory to accept the saying of the Prophet, “If ye pretend to be sick beside me, ye will become (actually) sick.”
“If I tell him (that he is not ill), he will cast up (conceive) a vain fancy (and will think to himself), ‘My wife has an (evil) design, for she is making arrangements to be alone.

***

Kabul edilmesi farz olan Peygamber hadisidir bu: Hasta değilken kendinizi hasta gösterirseniz sahiden hastalanırsınız.
Hasta değilim desem, bu karı yalnız kalmayı istiyor, yapacağı bir iş var.

3, 1581-1582

گر بگویم او خیالی بر زند
فعل دارد زن که خلوت می‌کند

مر مرا از خانه بیرون می‌کند
بهر فسقی فعل و افسون می‌کند

“If I tell him (that he is not ill), he will cast up (conceive) a vain fancy (and will think to himself), ‘My wife has an (evil) design, for she is making arrangements to be alone.
She is getting me out of the house, she is plotting and cajoling for the purpose of some wickedness.’”

***

Hasta değilim desem, bu karı yalnız kalmayı istiyor, yapacağı bir iş var.
Beni evden atacak, sonra da ne kötülükte bulunacaksa bulunacak diyebilir” dedi.

3, 1582-1583

مر مرا از خانه بیرون می‌کند
بهر فسقی فعل و افسون می‌کند

جامه خوابش کرد و استاد اوفتاد
آه آه و ناله از وی می‌بزاد

She is getting me out of the house, she is plotting and cajoling for the purpose of some wickedness.'"
She prepared his bed, and the master fell down (upon it): sighs and moans were arising from him.

***

Beni evden atacak, sonra da ne kötülükte bulunacaksa bulunacak diyebilir" dedi.
Hoca, yorganını çekip uzandı, ahlayıp puflamaya, inim inim inlemeye başladı.

جامه خوابش کرد و استاد اوفتاد
آه آه و ناله از وی می‌بزاد

کودکان آنجا نشستند و نهان
درس می‌خواندند با صد اندهان

She prepared his bed, and the master fell down (upon it): sighs and moans were arising from him.
The boys sat there, reciting their lesson with a hundred sorrows in secret,

***

Hoca, yorganını çekip uzandı, ahlayıp puflamaya, inim inim inlemeye başladı.
eksik

3, 1584-1585

کودکان آنجا نشستند و نهان
درس می‌خواندند با صد اندهان

کین همه کردیم و ما زندانییم
بد بنایی بود ما بد بانییم

The boys sat there, reciting their lesson with a hundred sorrows in secret,
Thinking, “We have done all this and (still) we are prisoners: it was a bad building (a badly devised plan), and we are bad builders.”

***

eksik
“Bunca işler işledik, bunca düzenler düzdük; yine de zindandayız. Kurduğumuz yapı, kötü yapıymış, biz de kötü kurucular!” diyorlardı.

3, 1585-1586

کین همه کردیم و ما زندانییم
بد بنایی بود ما بد بانییم

گفت آن زیرک که ای قوم پسند
درس خوانید و کنید آوا بلند

Thinking, “We have done all this and (still) we are prisoners: it was a bad building (a badly devised plan), and we are bad builders.”
The clever boy said, “O good fellows, recite the lesson and make your voices loud.”

***

“Bunca işler işledik, bunca düzenler düzdük; yine de zindandayız. Kurduğumuz yapı, kötü yapıymış, biz de kötü kurucular!” diyorlardı.
O zeki çocuk, “Arkadaşlar, dersinizi bağıra bağıra okuyun” dedi.

3, 1586-1587

گفت آن زیرک که ای قوم پسند
درس خوانید و کنید آوا بلند

چون همی‌خواندند گفت ای کودکان
بانگ ما استاد را دارد زیان

The clever boy said, “O good fellows, recite the lesson and make your voices loud.”
When they were reciting (loudly), he said, “Boys, the noise we are making will do the master harm.

***

O zeki çocuk, “Arkadaşlar, dersinizi bağıra bağıra okuyun” dedi.
Hepsi birden bağıra bağıra okumaya başlayınca dedi ki: “Çocuklar, bizim bağırmamız hocaya fena gelir.

3, 1587-1588

چون همی‌خواندند گفت ای کودکان
بانگ ما استاد را دارد زیان

درد سر افزاید استا را ز بانگ
ارزد این کو درد یابد بهر دانگ

When they were reciting (loudly), he said, “Boys, the noise we are making will do the master harm.
The master's headache will be increased by the noise: is it worth while that he should suffer pain for the sake of (a few) pence?”

***

Hepsi birden bağıra bağıra okumaya başlayınca dedi ki: “Çocuklar, bizim bağırmamız hocaya fena gelir.
Bu gürültü hocanın baş ağrısını fazlalaştırır. Bu dert, bir kuruşa değer mi?

3, 1588-1589

درد سر افزاید استا را ز بانگ
ارزد این کو درد یابد بهر دانگ

گفت استا راست می‌گوید روید
درد سر افزون شدم بیرون شوید

The master's headache will be increased by the noise: is it worth while that he should suffer pain for the sake of (a few) pence?”
The master said, “He is speaking the truth: depart. My headache is worse: go out (of the house)!”

***

Bu gürültü hocanın baş ağrısını fazlalaştırır. Bu dert, bir kuruşa değer mi?
Hoca, doğru söylüyor, başımın ağrısı fazlalaştı. Hadi gidin!” dedi.

3, 1589-1590

گفت استا راست می‌گوید روید
درد سر افزون شدم بیرون شوید

سجده کردند و بگفتند ای کریم
دور بادا از تو رنجوری و بیم

The master said, “He is speaking the truth: depart. My headache is worse: go out (of the house)!”
They bowed and said, “O honoured sir, may illness and danger be far from you!”

***

Hoca, doğru söylüyor, başımın ağrısı fazlalaştı. Hadi gidin!” dedi.
Çocuklar, yeri öpüp “Kerem sahibi, hastalık, senden uzak olsun” dediler.

3, 1590-1591

سجده کردند و بگفتند ای کریم
دور بادا از تو رنجوری و بیم

پس برون جستند سوی خانه‌ها
همچو مرغان در هوای دانه‌ها

They bowed and said, “O honoured sir, may illness and danger be far from you!”
Then they bounded off to their homes, like birds in desire of grain.

***

Çocuklar, yeri öpüp “Kerem sahibi, hastalık, senden uzak olsun” dediler.
Mektepten fırlayıp tanelere uçuşan kuşlar gibi evlerine koşuştular.

3, 1591-1592

پس برون جستند سوی خانه‌ها
همچو مرغان در هوای دانه‌ها

مادرانشان خشمگین گشتند و گفت
روز کتاب و شما با لهو جفت

Then they bounded off to their homes, like birds in desire of grain.
Their mothers became angry with them and said, “A school-day and you at play!”

***

Mektepten fırlayıp tanelere uçuşan kuşlar gibi evlerine koşuştular.
Anneleri kızarak “Bu gün mektep var. Sizse oyuna dalmışsınız” dedi.

3, 1592-1593

مادرانشان خشمگین گشتند و گفت
روز کتاب و شما با لهو جفت

عذر آوردند کای مادر تو بیست
این گناه از ما و از تقصیر نیست

Their mothers became angry with them and said, “A school-day and you at play!”
They offered excuses (every one of them), saying, “Stop, mother! This sin does not proceed from us and is not caused by our fault.

***

Anneleri kızarak “Bu gün mektep var. Sizse oyuna dalmışsınız” dedi.
Özür getirip dediler ki: “Dur hele anne, suç bizim değil, bizim kabahatimiz yok.

3, 1593-1594

عذر آوردند کای مادر تو بیست
این گناه از ما و از تقصیر نیست

از قضای آسمان استاد ما
گشت رنجور و سقیم و مبتلا

They offered excuses (every one of them), saying, “Stop, mother! This sin does not proceed from us and is not caused by our fault.
By the destiny of Heaven our master has become ill and sick and afflicted.”

***

Özür getirip dediler ki: “Dur hele anne, suç bizim değil, bizim kabahatimiz yok.
Nasılsa hocamız hastalandı, perişan bir hale geldi”

3, 1594-1595

از قضای آسمان استاد ما
گشت رنجور و سقیم و مبتلا

مادران گفتند مکرست و دروغ
صد دروغ آرید بهر طمع دوغ

By the destiny of Heaven our master has become ill and sick and afflicted.”
The mothers said, “It is a trick and a lie: ye bring forward a hundred lies because of your greed for buttermilk.

***

Nasılsa hocamız hastalandı, perişan bir hale geldi”
Anneleri dedi ki. “Hile, düzen. Siz bir ayran için yüz yalan söylersiniz.

3, 1595-1596

مادران گفتند مکرست و دروغ
صد دروغ آرید بهر طمع دوغ

ما صباح آییم پیش اوستا
تا ببینیم اصل این مکر شما

The mothers said, “It is a trick and a lie: ye bring forward a hundred lies because of your greed for buttermilk.
In the morning we will come to (visit) the master, that we may see (what is at) the bottom of this trick of yours.”

***

Anneleri dedi ki. “Hile, düzen. Siz bir ayran için yüz yalan söylersiniz.
Hele sabah olsun, hocanıza gideyim de bu hilenin aslını öğreneyim”

3, 1596-1597

ما صباح آییم پیش اوستا
تا ببینیم اصل این مکر شما

کودکان گفتند بسم الله روید
بر دروغ و صدق ما واقف شوید

In the morning we will come to (visit) the master, that we may see (what is at) the bottom of this trick of yours."
"Go in God's name," said the boys; "inform yourselves as to our lying or telling the truth."

***

Hele sabah olsun, hocanıza gideyim de bu hilenin aslını öğreneyim"
Çocuklar, "Peki, git de doğru mu söylüyoruz, yalan mı, anla" dediler.

3, 1597-1598

کودکان گفتند بسم الله روید
بر دروغ و صدق ما واقف شوید

بامدادان آمدند آن مادران
خفته استا همچو بیمار گران

“Go in God's name,” said the boys; “inform yourselves as to our lying or telling the truth.”
At morning those mothers came; (they found) the master in bed like one who is gravely ill,

***

Çocuklar, “Peki, git de doğru mu söylüyoruz, yalan mı, anla” dediler.
Sabah olunca anneleri, hocayı dolaşmaya gittiler. Bir de baktılar ki hoca, ağır bir hastalığa tutulmuş, yatmakta.

3, 1598-1599

بامدادان آمدند آن مادران
خفته استا همچو بیمار گران

هم عرق کرده ز بسیاری لحاف
سر ببسته رو کشیده در سجاف

At morning those mothers came; (they found) the master in bed like one who is gravely ill,
Perspiring on account of the great number of coverlets, his head bandaged and his face enveloped in the quilt.

***

Sabah olunca anneleri, hocayı dolaşmaya gittiler. Bir de baktılar ki hoca, ağır bir hastalığa tutulmuş, yatmakta.
Fazla örtündüğü, başını bağladığı, yüzünü kapattığı için kan-tere batmış.

3, 1599-1600

هم عرق کرده ز بسیاری لحاف
سر ببسته رو کشیده در سجاف

آه آهی می‌کند آهسته او
جملگان گشتند هم لا حول‌گو

Perspiring on account of the great number of coverlets, his head bandaged and his face enveloped in the quilt.
He was moaning softly: they too all began to cry “Lá hawl.”

***

Fazla örtündüğü, başını bağladığı, yüzünü kapattığı için kan-tere batmış.
Hafif hafif ah etmekte. Hepsi Lâ havle demeye başladılar.

3, 1600-1601

آه آهی می‌کند آهسته او
جملگان گشتند هم لا حول‌گو

خیر باشد اوستاد این درد سر
جان تو ما را نبودست زین خبر

He was moaning softly: they too all began to cry “Lá hawl.”
They said, “Master, we hope all will be well. This headache— by thy soul, we were not aware of it.”

***

Hafif hafif ah etmekte. Hepsi Lâ havle demeye başladılar.
“Hayrola hocam, bu baş ağrısı ne? Allah sağlık versin, vallahi hiç haberimiz yok” dediler.

3, 1601-1602

خیر باشد اوستاد این درد سر
جان تو ما را نبودست زین خبر

گفت من هم بی‌خبر بودم ازین
آگهم مادر غران کردند هین

They said, “Master, we hope all will be well. This headache— by thy soul, we were not aware of it.”
He replied, “I also was not aware of it; the whoresons (the scoundrelly boys) made me aware (of it), mark you.

***

“Hayrola hocam, bu baş ağrısı ne? Allah sağlık versin, vallahi hiç haberimiz yok” dediler.
Hoca” Benim de haberim yoktu. Bu kahpe oğulları haber verdiler işte,

3, 1602-1603

گفت من هم بی‌خبر بودم ازین
آگهم مادر غران کردند هین

من بدم غافل بشغل قال و قیل
بود در باطن چنین رنجی ثقیل

He replied, “I also was not aware of it; the whoresons (the scoundrelly boys) made me aware (of it), mark you. I did not notice (it), through being busy with discourse (teaching), (but) within (me) there was such a severe malady.”

***

Hoca” Benim de haberim yoktu. Bu kahpe oğulları haber verdiler işte,
Ben çalışıp çabalıyor, kıyl ü kaalle meşgul bulunuyordum, haberim bile yoktu. Meğerse içimde dehşetli bir hastalık varmış” dedi.

3, 1603-1604

من بدم غافل بشغل قال و قیل
بود در باطن چنین رنجی ثقیل

چون بجد مشغول باشد آدمی
او ز دید رنج خود باشد عمی

I did not notice (it), through being busy with discourse (teaching), (but) within (me) there was such a severe malady.”
When a man is busy in earnest, he is blind to the sight of (unconscious of) his pain.

***

Ben çalışıp çabalıyor, kıyl ü kaalle meşgul bulunuyordum, haberim bile yoktu. Meğerse içimde dehşetli bir hastalık varmış” dedi.
İnsan, bir işe ciddiyetle koyuldu mu hastalığını göremez, körleşir.

چون بجد مشغول باشد آدمی
او ز دید رنج خود باشد عمی

از زنان مصر یوسف شد سمر
که ز مشغولی بشد زیشان خبر

When a man is busy in earnest, he is blind to the sight of (unconscious of) his pain.
It has become an oft-told tale concerning the women of Joseph's Egypt that consciousness departed from them on account of their pre-occupation (with the beauty of Joseph).

***

İnsan, bir işe ciddiyetle koyuldu mu hastalığını göremez, körleşir.
Mısır kadınları da Yusuf’un güzelliğine daldılar, haberleri bile olmadı da,

3, 1605-1606

از زنان مصر یوسف شد سمر
که ز مشغولی بشد زیشان خبر

پاره پاره کرده ساعدهای خویش
روح واله که نه پس بیند نه پیش

It has become an oft-told tale concerning the women of Joseph's Egypt that consciousness departed from them on account of their pre-occupation (with the beauty of Joseph).
(Hence) they cut their fore-arms to pieces: (in such a case) the spirit is distraught, so that it looks neither behind nor before.

***

Mısır kadınları da Yusuf’un güzelliğine daldılar, haberleri bile olmadı da,
Ellerini, bileklerini paramparça ettiler. Hayrete düşen ruh, ne önü görür, ne ardı!

پاره پاره کرده ساعدهای خویش
روح واله که نه پس بیند نه پیش

ای بسا مرد شجاع اندر حراب
که ببرد دست یا پایش ضراب

(Hence) they cut their fore-arms to pieces: (in such a case) the spirit is distraught, so that it looks neither behind nor before.
Oh, many a brave man in battle whose hand or foot is cut by blows (of the sword),

***

Ellerini, bileklerini paramparça ettiler. Hayrete düşen ruh, ne önü görür, ne ardı!
Nice babayiğit erler vardır ki savaşta elleri, ayakları kesilir de,

3, 1607-1608

ای بسا مرد شجاع اندر حراب
که ببرد دست یا پایش ضراب

او همان دست آورد در گیر و دار
بر گمان آنک هست او بر قرار

Oh, many a brave man in battle whose hand or foot is cut by blows (of the sword),
And he bears that same hand into the combat, thinking that it remains firm (intact).

***

Nice babayiğit erler vardır ki savaşta elleri, ayakları kesilir de,
Yine savaştan el çekmez, kendini sağlam sanırlar.

او همان دست آورد در گیر و دار
بر گمان آنک هست او بر قرار

خود ببیند دست رفته در ضرر
خون ازو بسیار رفته بی‌خبر

And he bears that same hand into the combat, thinking that it remains firm (intact).
(Afterwards) indeed he will see that his hand has been injured (and that) much blood has gone from him unawares.

***

Yine savaştan el çekmez, kendini sağlam sanırlar.
Fakat sonradan görür ki el kesilmiş, bir hayli de kan akmış da haberi bile yok!

3, 1609-1610

خود ببیند دست رفته در ضرر
خون ازو بسیار رفته بی‌خبر

تا بدانی که تن آمد چون لباس
رو بجو لابس لباسی را ملیس

(Afterwards) indeed he will see that his hand has been injured (and that) much blood has gone from him unawares. (I mention this insensibility to pain) that you may know that the body is like a garment. Go, seek the wearer of the garment, do not lick (kiss) a garment.

***

Fakat sonradan görür ki el kesilmiş, bir hayli de kan akmış da haberi bile yok!
Bil ki bu ten, elbiseye benzer. Yürü, bu elbiseyi giyeni ara, elbiseye sürünüp durma.

3, 1610-1611

تا بدانی که تن آمد چون لباس
رو بجو لابس لباسی را ملیس

روح را توحید الله خوشترست
غیر ظاهر دست و پای دیگرست

(I mention this insensibility to pain) that you may know that the body is like a garment. Go, seek the wearer of the garment, do not lick (kiss) a garment.
To the spirit the knowledge of the Unity (of God) is sweeter (than care for the body): it hath a hand and foot different from those which are visible.

***

Bil ki bu ten, elbiseye benzer. Yürü, bu elbiseyi giyeni ara, elbiseye sürünüp durma.
Ruha Allah'ı tevhit etmek hoş gelir. Görünmeyen bir başka el, ayak var.

3, 1611-1612

روح را توحید الله خوشترست
غیر ظاهر دست و پای دیگرست

دست و پا در خواب بینی و ایتلاف
آن حقیقت دان مدانش از گزاف

To the spirit the knowledge of the Unity (of God) is sweeter (than care for the body): it hath a hand and foot different from those which are visible.
You may behold in dream the (spiritual) hand and foot and their connexion (with the spiritual body): deem that (vision) a reality, deem it not to be in vain.

***

Ruha Allah'ı tevhit etmek hoş gelir. Görünmeyen bir başka el, ayak var.
Rüyada el, ayak görür, bir şey alır, bir yere gider, birisiyle görüşür, konuşursun ya… Onu hakikat bil saçma zannetme.

3, 1612-1613

دست و پا در خواب بینی و ایتلاف
آن حقیقت دان مدانش از گزاف

آن توی که بی بدن داری بدن
پس مترس از جسم و جان بیرون شدن

You may behold in dream the (spiritual) hand and foot and their connexion (with the spiritual body): deem that (vision) a reality, deem it not to be in vain.
You are such that without the (material) body you have a (spiritual) body: do not, then, dread the going forth of the soul from the body.

***

Rüyada el, ayak görür, bir şey alır, bir yere gider, birisiyle görüşür, konuşursun ya... Onu hakikat bil saçma zannetme.
Sen, bedensiz bir bedene sahipsin, gayri canının cisminden çıkacağından korkma.

3, 1613-1614

آن توی که بی بدن داری بدن
پس مترس از جسم و جان بیرون شدن

بود درویشی بکهساری مقیم
خلوت او را بود هم خواب و ندیم

You are such that without the (material) body you have a (spiritual) body: do not, then, dread the going forth of the soul from the body.
There was a dervish dwelling in a mountainous place: solitude was his bedfellow and boon-companion.

***

Sen, bedensiz bir bedene sahipsin, gayri canının cisminden çıkacağından korkma.
″Dağlarda oturan bir derviş vardı. Yalnızlık, onun arkadaşı ve nedimiydi.

3, 1614-1615

بود درویشی بکهساری مقیم
خلوت او را بود هم خواب و ندیم

چون ز خالق می‌رسید او را شمول
بود از انفاس مرد و زن ملول

There was a dervish dwelling in a mountainous place: solitude was his bedfellow and boon-companion.
Since the refreshing breeze (of favour) was coming for him from the Creator, he was weary of the breaths of man and woman.

***

”Dağlarda oturan bir derviş vardı. Yalnızlık, onun arkadaşı ve nedimiydi.
Allah şarabını içmiş olduğundan erkeklerin sözlerinden de usanmıştı, kadınların sözlerinden de.

3, 1615-1616

چون ز خالق می‌رسید او را شمول
بود از انفاس مرد و زن ملول

همچنانک سهل شد ما را حضر
سهل شد هم قوم دیگر را سفر

Since the refreshing breeze (of favour) was coming for him from the Creator, he was weary of the breaths of man and woman.
Just as staying at home is easy to us, so travelling is easy to another class of people.

***

Allah şarabını içmiş olduğundan erkeklerin sözlerinden de usanmıştı, kadınların sözlerinden de.
Bize bir yerde oturup yerleşmek nasıl kolay geliyorsa bazı kimselere de bir yerden bir yere gezip durmak öyle kolay gelir.

3, 1616-1617

همچنانک سهل شد ما را حضر
سهل شد هم قوم دیگر را سفر

آنچنانک عاشقی بر سروری
عاشقست آن خواجه بر آهنگری

Just as staying at home is easy to us, so travelling is easy to another class of people.
In the same way as thou art in love with dominion, that worthy man is in love with the ironsmith's handicraft.

***

Bize bir yerde oturup yerleşmek nasıl kolay geliyorsa bazı kimselere de bir yerden bir yere gezip durmak öyle kolay gelir.
Sen, nasıl ululuğa âşıksan bir sanatkâr da mesela demirciliğe âşıktır.

3, 1617-1618

آنچنانک عاشقی بر سروری
عاشقست آن خواجه بر آهنگری

هر کسی را بهر کاری ساختند
میل آن را در دلش انداختند

In the same way as thou art in love with dominion, that worthy man is in love with the ironsmith's handicraft.
Every one has been made for some particular work, and the desire for that (work) has been put into his heart.

***

Sen, nasıl ululuğa âşıksan bir sanatkâr da mesela demirciliğe âşıktır.
Herkesi bir iş için yetiştirmişler, gönlüne o işin meylini vermişlerdir.

3, 1618-1619

هر کسی را بهر کاری ساختند
میل آن را در دلش انداختند

دست و پا بی میل جنبان کی شود
خار وخس بی آب و بادی کی رود

Every one has been made for some particular work, and the desire for that (work) has been put into his heart. How should hand and foot be set in motion without desire? How should sticks and straws go (from their place) without any water or wind?

***

Herkesi bir iş için yetiştirmişler, gönlüne o işin meylini vermişlerdir.
Gönülde bir meyil olmadıkça el, ayak nasıl hareket eder. Su, rüzgâr olmadıkça çerçöp nasıl akar, savulur?

3, 1619-1620

دست و پا بی میل جنبان کی شود
خار وخس بی آب و بادی کی رود

گر ببینی میل خود سوی سما
پر دولت بر گشا همچون هما

How should hand and foot be set in motion without desire? How should sticks and straws go (from their place) without any water or wind?
If thou see (that) thy desire (is) towards Heaven, unfold the wings of empire, like the Humá;

***

Gönülde bir meyil olmadıkça el, ayak nasıl hareket eder. Su, rüzgâr olmadıkça çerçöp nasıl akar, savulur?
Kendinde göğe doğru çıkmaya bir meyil gördün mü hüma kuşu gibi devlet kanadını hemen aç!

3, 1620-1621

گر ببینی میل خود سوی سما
پر دولت بر گشا همچون هما

ور ببینی میل خود سوی زمین
نوحه می‌کن هیچ منشین از حنین

If thou see (that) thy desire (is) towards Heaven, unfold the wings of empire, like the Humá;
But if thou see (that) thy desire (is) towards the earth, keep lamenting, cease not at all from moaning.

***

Kendinde göğe doğru çıkmaya bir meyil gördün mü hüma kuşu gibi devlet kanadını hemen aç!
Fakat kendinde yeryüzüne bir meyil gördün mü feryat et, ağlayıp inlemeyi hiç bırakma.

3, 1621-1622

ور ببینی میل خود سوی زمین
نوحه می‌کن هیچ منشین از حنین

عاقلان خود نوحه‌ها پیشین کنند
جاهلان آخر بسر بر می‌زنند

But if thou see (that) thy desire (is) towards the earth, keep lamenting, cease not at all from moaning.
The wise, indeed, make lamentations at first; the foolish beat their heads at the last.

***

Fakat kendinde yeryüzüne bir meyil gördün mü feryat et, ağlayıp inlemeyi hiç bırakma.
Akıllılar önceden feryat ederler, bilgisizlerse işin sonunda başlarına vururlar!

3, 1622-1623

عاقلان خود نوحه‌ها پیشین کنند
جاهلان آخر بسر بر می‌زنند

ز ابتدای کار آخر را ببین
تا نباشی تو پشیمان یوم دین

The wise, indeed, make lamentations at first; the foolish beat their heads at the last.
From the beginning of the affair discern the end (thereof), so that thou mayst not be repenting on the Day of Judgement.

***

Akıllılar önceden feryat ederler, bilgisizlerse işin sonunda başlarına vururlar!
Sen, işin önünde sonunu sor da kıyamet günü pişman olma.

3, 1623-1624

ز ابتدای کار آخر را ببین
تا نباشی تو پشیمان یوم دین

آن یکی آمد به پیش زرگری
که ترازو ده که بر سنجم زری

From the beginning of the affair discern the end (thereof), so that thou mayst not be repenting on the Day of Judgement.
A certain man came to a goldsmith, saying, “Give me the scales, that I may weigh some gold.”

***

Sen, işin önünde sonunu sor da kıyamet günü pişman olma.
Birisi, kuyumcunun birine giderek “Altın tartacağım, bana terazini versene” dedi.

3, 1624-1625

آن یکی آمد به پیش زرگری
که ترازو ده که بر سنجم زری

گفت خواجه رو مرا غربال نیست
گفت میزان ده برین تسخر مه‌ایست

A certain man came to a goldsmith, saying, “Give me the scales, that I may weigh some gold.”
The master (goldsmith) said, “Go, I have no sieve.” “Give me the scales,” he replied, “and don't stop to jest like this.”

***

Birisi, kuyumcunun birine giderek “Altın tartacağım, bana terazini versene” dedi.
Kuyumcu dedi ki. “Babacığım, hadi git, bende kalbur yok!” Adam: “Alay etme benimle. Ver şu teraziyi” dedi.

3, 1625-1626

گفت خواجه رو مرا غربال نیست
گفت میزان ده برین تسخر مه‌ایست

گفت جاروبی ندارم در دکان
گفت بس بس این مضاحک رابمان

The master (goldsmith) said, “Go, I have no sieve.” “Give me the scales,” he replied, “and don't stop to jest like this.”
He said, “I have no broom in the shop.” “Enough, enough!” cried the other; “leave these jokes.

***

Kuyumcu dedi ki. “Babacığım, hadi git, bende kalbur yok!” Adam: “Alay etme benimle. Ver şu teraziyi” dedi.
Kuyumcu dedi ki. “Dükkânımda süpürge yok” Adam: “Kâfi yahu, bırak alayı”

3, 1626-1627

گفت جاروبی ندارم در دکان
گفت بس بس این مضاحک رابمان

من ترازویی که می‌خواهم بده
خویشتن را کر مکن هر سو مجه

He said, “I have no broom in the shop.” “Enough, enough!” cried the other; “leave these jokes.
Give (me) the scales which I am asking for; don't make yourself out to be deaf, don't jump in every direction.”

***

Kuyumcu dedi ki. “Dükkânımda süpürge yok” Adam: “Kâfi yahu, bırak alayı”
Ben senden terazi istiyorum. Sağırlıktan gelme; şu tarafa, bu tarafa, bu tarafa gidip durma, ver teraziyi” dedi.

3, 1627-1628

من ترازویی که می‌خواهم بده
خویشتن را کر مکن هر سو مجه

گفت بشنیدم سخن کر نیستم
تا نپنداری که بی معنیستم

Give (me) the scales which I am asking for; don't make yourself out to be deaf, don't jump in every direction."
He (the goldsmith) said, "I heard what you said, I am not deaf; you must not think that I am nonsensical.

***

Ben senden terazi istiyorum. Sağırlıktan gelme; şu tarafa, bu tarafa, bu tarafa gidip durma, ver teraziyi" dedi.
Kuyumcu dedi ki. "Sağır değilim, sözünü duydum, söylediğim sözleri de manasız sanma.

گفت بشنیدم سخن کر نیستم
تا نپنداری که بی معنیستم

این شنیدم لیک پیری مرتعش
دست لرزان جسم تو نا منتعش

He (the goldsmith) said, "I heard what you said, I am not deaf; you must not think that I am nonsensical.
I heard this (request), but you are a shaky old man: your hand is trembling and your body is not erect;

***

Kuyumcu dedi ki. "Sağır değilim, sözünü duydum, söylediğim sözleri de manasız sanma.
Sözünü duydum ama sen kuvveti, kudreti kalmamış bir ihtiyarsın, hiç şüphem yok, zayıflıktan elin titreyecek.

3, 1629-1630

این شنیدم لیک پیری مرتعش
دست لرزان جسم تو نا منتعش

وان زر تو هم قراضه‌ی خرد مرد
دست لرزد پس بریزد زر خرد

I heard this (request), but you are a shaky old man: your hand is trembling and your body is not erect;
And moreover that gold of yours consists of little tiny filings: your hand trembles, so the fragments of gold will drop (from it);

***

Sözünü duydum ama sen kuvveti, kudreti kalmamış bir ihtiyarsın, hiç şüphem yok, zayıflıktan elin titreyecek.
Tartacağın altın da külçe değil, tozu var, kırık dökük bir şey. Elin titreyecek, yere dökeceksin,

3, 1630-1631

وان زر تو هم قراضه‌ی خرد مرد
دست لرزد پس بریزد زر خرد

پس بگویی خواجه جاروبی بیار
تا بجویم زر خود را در غبار

And moreover that gold of yours consists of little tiny filings: your hand trembles, so the fragments of gold will drop (from it);
Then you will say, ‘Sir, fetch a broom, that I may look in the dust for my gold.’

***

Tartacağın altın da külçe değil, tozu var, kırık dökük bir şey. Elin titreyecek, yere dökeceksin,
Sonra bana bir süpürge ver de toza, toprağa dökülen altınımı süpüreyim diyeceksin.

3, 1631-1632

پس بگویی خواجه جاروبی بیار
تا بجویم زر خود را در غبار

چون بروبی خاک را جمع آوری
گوییم غلبیر خواهم ای جری

Then you will say, ‘Sir, fetch a broom, that I may look in the dust for my gold.’
When you sweep (with the broom), you will gather dust (along with the gold); you will say to me, ‘I want the sieve, O gallant man.’

***

Sonra bana bir süpürge ver de toza, toprağa dökülen altınımı süpüreyim diyeceksin.
Altını süpürüp bir yere toplayınca da güzelim, kalbur isterim diye tutturacaksın.

3, 1632-1633

چون بروبی خاک را جمع آوری
گوییم غلبیر خواهم ای جری

من ز اول دیدم آخر را تمام
جای دیگر رو ازینجا والسلام

When you sweep (with the broom), you will gather dust (along with the gold); you will say to me, ‘I want the sieve, O gallant man.’
I from the beginning discerned the end complete. Go from here to some other place, and farewell!”

***

Altını süpürüp bir yere toplayınca da güzelim, kalbur isterim diye tutturacaksın.
Ben, işin sonunu önceden gördüm, iyisi mi hadi sen başka bir yere git!”

3, 1633-1634

من ز اول دیدم آخر را تمام
جای دیگر رو ازینجا والسلام

اندر آن که بود اشجار و ثمار
بس مرودی کوهی آنجا بی‌شمار

I from the beginning discerned the end complete. Go from here to some other place, and farewell!”
On that mountain were trees and fruits; there were many mountain-pears- (they were) numberless.

***

Ben, işin sonunu önceden gördüm, iyisi mi hadi sen başka bir yere git!”
O dağlarda ağaçlar, meyveler, sayısız elmalar, armutlar, narlar vardı.

3, 1634-1635

اندر آن که بود اشجار و ثمار
بس مرودی کوهی آنجا بی‌شمار

گفت آن درویش یا رب با تو من
عهد کردم زین نچینم در زمن

On that mountain were trees and fruits; there were many mountain-pears- (they were) numberless.
The dervish said, "O Lord, I make a covenant with Thee (that) I will not pluck any of these during the time (of my life).

***

O dağlarda ağaçlar, meyveler, sayısız elmalar, armutlar, narlar vardı.
Allah'a "Yarabbi seninle ahdım olsun. Bu ağaçlardan meyve toplamayayım.

3, 1635-1636

گفت آن درویش یا رب با تو من
عهد کردم زین نچینم در زمن

جز از آن میوه که باد انداختش
من نچینم از درخت منتعش

The dervish said, “O Lord, I make a covenant with Thee (that) I will not pluck any of these during the time (of my life).
I will not pluck from the raised-up (lofty) tress (aught) but the fruit that the wind has caused to fall.”

***

Allah’a “Yarabbi seninle ahdım olsun. Bu ağaçlardan meyve toplamayayım.
Rüzgârla yere düşen meyvelerden başka hiçbir meyve yemeyeyim, elimi hiçbir dala uzatmayayım.” dedi.

3, 1636-1637

جز از آن میوه که باد انداختش
من نچینم از درخت منتعش

مدتی بر نذر خود بودش وفا
تا در آمد امتحانات قضا

I will not pluck from the raised-up (lofty) tress (aught) but the fruit that the wind has caused to fall."
For a while he kept his vow faithfully: (he kept it) till the tribulations of Destiny came on.

***

Rüzgârla yere düşen meyvelerden başka hiçbir meyve yemeyeyim, elimi hiçbir dala uzatmayayım." dedi.
Bir müddet nezrine vefa etti. Fakat nihayet kaza ve kaderin imtihanları çıkageldi.

مدتی بر نذر خود بودش وفا
تا در آمد امتحانات قضا

زین سبب فرمود استثنا کنید
گر خدا خواهد به پیمان بر زنید

For a while he kept his vow faithfully: (he kept it) till the tribulations of Destiny came on.
On this account He (God) hath commanded, saying, "Make the exception: attach (the words) 'if God will' to your promise.

***

Bir müddet nezrine vefa etti. Fakat nihayet kaza ve kaderin imtihanları çıkageldi.
Bu yüzden, sözlerinizde daima inşallah deyin, ahitlerinizde de Allah dilerse sözünü söyleyin.

3, 1638-1639

زین سبب فرمود استثنا کنید
گر خدا خواهد به پیمان بر زنید

هر زمان دل را دگر میلی دهم
هرنفس بر دل دگر داغی نهم

On this account He (God) hath commanded, saying, “Make the exception: attach (the words) ‘if God will’ to your promise.
Every instant I give to the heart a different desire, every moment I lay upon the heart a different brand.

***

Bu yüzden, sözlerinizde daima inşallah deyin, ahitlerinizde de Allah dilerse sözünü söyleyin.
Çünkü ben, gönle her zaman başka bir meyil verir, her an gönle başka bir dağ vururum.

3, 1639-1640

هر زمان دل را دگر میلی دهم
هرنفس بر دل دگر داغی نهم

کل اصباح لنا شان جدید
کل شیء عن مرادی لا یحید

Every instant I give to the heart a different desire, every moment I lay upon the heart a different brand.
At every dawn I have a new employment: nothing turns aside from that (course) which I have willed.”

***

Çünkü ben, gönle her zaman başka bir meyil verir, her an gönle başka bir dağ vururum.
Biz her sabah yeni bi işte, yeni bir güçteyiz. Her şey, bizim dileğimize göre meydana gelir denmiştir.

3, 1640-1641

کل اصباح لنا شان جدید
کل شیء عن مرادی لا یحید

در حدیث آمد که دل همچون پریست
در بیابانی اسیر صرصریست

At every dawn I have a new employment: nothing turns aside from that (course) which I have willed.”
It has come down in the Traditions (of the Prophet) that the heart is like a feather in a desert, the captive of a violent blast.

***

Biz her sabah yeni bi işte, yeni bir güçteyiz. Her şey, bizim dileğimize göre meydana gelir denmiştir.
Hadiste “ Gönül, ovada rüzgârlara tabi bir tüy benzer.

3, 1641-1642

در حدیث آمد که دل همچون پریست
در بیابانی اسیر صرصریست

باد پر را هر طرف راند گزاف
گه چپ و گه راست با صد اختلاف

It has come down in the Traditions (of the Prophet) that the heart is like a feather in a desert, the captive of a violent blast.
The wind drives the feather recklessly in every direction, now left, now right, with a hundred diversities.

***

Hadiste “ Gönül, ovada rüzgârlara tabi bir tüy benzer.
Rüzgâr, tüyü her tarafa uçurur, gâh sola, gâh sağa götürür durur.” denmektedir.

3, 1642-1643

باد پر را هر طرف راند گزاف
گه چپ و گه راست با صد اختلاف

در حدیث دیگر این دل دان چنان
کب جوشان ز آتش اندر قازغان

The wind drives the feather recklessly in every direction, now left, now right, with a hundred diversities.
In another Tradition (the Prophet said), “Deem this heart to be as water boiling in a cauldron from (the heat of) fire.”

***

Rüzgâr, tüyü her tarafa uçurur, gâh sola, gâh sağa götürür durur.” denmektedir.
Başka bir hadiste de denmiştir ki: “ Bu gönlü ateş üstündeki kazanda kaynayan bir su bil!”

3, 1643-1644

در حدیث دیگر این دل دان چنان
کب جوشان ز آتش اندر قازغان

هر زمان دل را دگر رایی بود
آن نه از وی لیک از جایی بود

In another Tradition (the Prophet said), “Deem this heart to be as water boiling in a cauldron from (the heat of) fire.”
At every time the heart has a different resolution: that (resolution) is not (derived) from it, but from a certain place.

***

Başka bir hadiste de denmiştir ki: “ Bu gönlü ateş üstündeki kazanda kaynayan bir su bil!”
Gönlün her an başka bir dileği vardır. Fakat bu dilek kendisinden değildir, başka bir yerdendir.

هر زمان دل را دگر رایی بود
آن نه از وی لیک از جایی بود

پس چرا آمن شوی بر رای دل
عهد بندی تا شوی آخر خجل

At every time the heart has a different resolution: that (resolution) is not (derived) from it, but from a certain place.
Why, then, will you trust in the heart’s resolution and make a covenant, that in the end you should be shamed?

***

Gönlün her an başka bir dileği vardır. Fakat bu dilek kendisinden değildir, başka bir yerdendir.
Şu halde gönlün reyine, gönlün dileğine neden emin olur da ahdeder, sonunda da pişman olur, nedamete düşersin?

3, 1645-1646

پس چرا آمن شوی بر رای دل
عهد بندی تا شوی آخر خجل

این هم از تاثیر حکمست و قدر
چاه می‌بینی و نتوانی حذر

Why, then, will you trust in the heart’s resolution and make a covenant, that in the end you should be shamed?
This too is from the effect of the(Divine) ordinance and decree, (that) you see the pit and cannot take precaution.

***

Şu halde gönlün reyine, gönlün dileğine neden emin olur da ahdeder, sonunda da pişman olur, nedamete düşersin?
Fakat bu yine de Allah’ın hükmündendir. Allah’ın takdiridir. Kuyuyu görürsün de çekinmeye kudretin olmaz.

3, 1646-1647

این هم از تاثیر حکمست و قدر
چاه می‌بیینی و نتوانی حذر

نیست خود ازمرغ پران این عجب
که نبیند دام و افتد در عطب

This too is from the effect of the(Divine) ordinance and decree, (that) you see the pit and cannot take precaution.
‘Tis no wonder, indeed, for the flying bird not to see the snare (and so) fall into destruction;

***

Fakat bu yine de Allah’ın hükmündendir. Allah’ın takdiridir. Kuyuyu görürsün de çekinmeye kudretin olmaz.
Uçan kuşun tuzağı görmeyip hapse düşmesine taaccüp edilmez ki.

3, 1647-1648

نیست خود ازمرغ پران این عجب
که نبیند دام و افتد در عطب

این عجب که دام بیند هم وتد
گر بخواهد ور نخواهد می‌فتد

‘Tis no wonder, indeed, for the flying bird not to see the snare (and so) fall into destruction;
The wonder is that it should see both the snare and the net-pin and fall (into the snare) willy-nilly.

***

Uçan kuşun tuzağı görmeyip hapse düşmesine taaccüp edilmez ki.
Şaşılacak şey şudur: Hem tuzağı görür, hem mıhı görür de yine sonunda ister istemez o tuzağa düşer!

3, 1648-1649

این عجب که دام بیند هم وتد
گر بخواهد ور نخواهد می‌فتد

چشم باز و گوش باز و دام پیش
سوی دامی می‌پرد با پر خویش

The wonder is that it should see both the snare and the net-pin and fall (into the snare) willy-nilly.
(With) eye open and ear open and the snare in front, it is flying towards a snare with its own wings.

***

Şaşılacak şey şudur: Hem tuzağı görür, hem mıhı görür de yine sonunda ister istemez o tuzağa düşer!
Gözü açık kulağı açık, tuzak önde... Yine de kendi kanadıyla tuzağa doğru uçar!

3, 1649-1650

چشم باز و گوش باز و دام پیش
سوی دامی می‌پرد با پر خویش

بینی اندر دلق مهتر زاده‌ای
سر برهنه در بلا افتاده‌ای

(With) eye open and ear open and the snare in front, it is flying towards a snare with its own wings.
You may see a nobleman’s son in a tattered cloak, bareheaded, fallen into affliction.

***

Gözü açık kulağı açık, tuzak önde… Yine de kendi kanadıyla tuzağa doğru uçar!
Bir kişizade görürsün… Çula, çuvala bürünmüş, baş açık, belâlara uğramış.

بینی اندر دلق مهتر زاده‌ای
سر برهنه در بلا افتاده‌ای

در هوای نابکاری سوخته
اقمشه و املاک خود بفروخته

You may see a nobleman’s son in a tattered cloak, bareheaded, fallen into affliction.
(He is) consumed with passion for some ne’er-do-well, (he has) sold his furniture and properties.

***

Bir kişizade görürsün… Çula, çuvala bürünmüş, baş açık, belâlara uğramış.
Bir kahpenin sevdasıyla yanıp tutuşuyor. Elbiselerini, malını, mülkünü sarmış.

3, 1651-1652

در هوای نابکاری سوخته
اقمشه و املاک خود بفروخته

خان و مان رفته شده بدنام و خوار
کام دشمن می‌رود ادبیروار

(He is) consumed with passion for some ne’er-do-well, (he has) sold his furniture and properties.
His household (is) gone, (he has) become ill-famed and despised; he walks along like (one in) misfortune, to the joy of his foes.

***

Bir kahpenin sevdasıyla yanıp tutuşuyor. Elbiselerini, malını, mülkünü sarmış.
Elindeki, avucundaki gitmiş, adı kötüye çıkmış hor hakir bir hale gelmiş, düşmanlarının isteği gibi tepesi üstüne yuvarlanıp gidiyor!

خان و مان رفته شده بدنام و خوار
کام دشمن می‌رود ادبیروار

زاهدی بیند بگوید ای کیا
همتی می‌دار از بهر خدا

His household (is) gone, (he has) become ill-famed and despised; he walks along like (one in) misfortune, to the joy of his foes.
(If) he sees an ascetic, he will say, "O venerable sir, bestow on me a benediction for God's sake,

***

Elindeki, avucundaki gitmiş, adı kötüye çıkmış hor hakir bir hale gelmiş, düşmanlarının isteği gibi tepesi üstüne yuvarlanıp gidiyor!
Adamcağız bir zahit gördü mü "Ey ulu, Allah için bana bir himmet et.

3, 1653-1654

زاهدی بیند بگوید ای کیا
همتی می‌دار از بهر خدا

کاندرین ادبار زشت افتاده‌ام
مال و زر و نعمت از کف داده‌ام

(If) he sees an ascetic, he will say, “O venerable sir, bestow on me a benediction for God’s sake,
For I have fallen into this ugly misfortune and have let wealth and gold and happiness go from my hand.

***

Adamcağız bir zahit gördü mü “Ey ulu, Allah için bana bir himmet et.
Bu aşağılık ve kötü sevdaya düştüm, elimdeki maldan, altından, nimetten oldum.

3, 1654-1655

کاندرین ادبار زشت افتاده‌ام
مال و زر و نعمت از کف داده‌ام

همتی تا بوک من زین وا رهم
زین گل تیره بود که بر جهم

For I have fallen into this ugly misfortune and have let wealth and gold and happiness go from my hand.
(Give me) a benediction, so that maybe I shall be delivered from this (woe) and maybe escape from this dark clay.

***

Bu aşağılık ve kötü sevdaya düştüm, elimdeki maldan, altından, nimetten oldum.
Bir himmet et, belki bu dertten kurtulur, bu kara balçıktan sıçrar, çıkarmı der”.

3, 1655-1656

همتی تا بوک من زین وا رهم
زین گل تیره بود که بر جهم

این دعا می‌خواهد او از عام و خاص
کالخلاص و الخلاص و الخلاص

(Give me) a benediction, so that maybe I shall be delivered from this (woe) and maybe escape from this dark clay.
He is begging this prayer of high and low, crying, “Release and release and release!”

***

Bir himmet et, belki bu dertten kurtulur, bu kara balçıktan sıçrar, çıkarmı der”.
Halktan da dua etmelerini istemektedir. İleri gelenlerden de..“ Aman, beni kurtarın, kurtarın, kurtarın!” demektedir.

این دعا می‌خواهد او از عام و خاص
کالخلاص و الخلاص و الخلاص

دست باز و پای باز و بند نی
نه موکل بر سرش نه آهنی

He is begging this prayer of high and low, crying, "Release and release and release!"
His hand is free and his foot free, and there is no chain, no custodian (standing) over him, no iron (gyve).

***

Halktan da dua etmelerini istemektedir. İleri gelenlerden de.." Aman, beni kurtarın, kurtarın, kurtarın!" demektedir.
Eli de açık, ayağı da. Ne onu bağlamışlar, ne başında bir adam var, ne ayağın da bukağı!

3, 1657-1658

دست باز و پای باز و بند نی
نه موکل بر سرش نه آهنی

از کدامین بند می‌جویی خلاص
وز کدامین حبس می‌جویی مناص

His hand is free and his foot free, and there is no chain, no custodian (standing) over him, no iron (gyve).
From what chain art thou seeking release, and from what imprisonment art thou seeking to escape?

***

Eli de açık, ayağı da. Ne onu bağlamışlar, ne başında bir adam var, ne ayağın da bukağı!
A adam, hangi bağdan kurtulmak istiyor, hangi hapisten kaçmak diliyorsun?

3, 1658-1659

از کدامین بند می‌جویی خلاص
وز کدامین حبس می‌جویی مناص

بند تقدیر و قضای مختفی
کی نبیند آن بجز جان صفی

From what chain art thou seeking release, and from what imprisonment art thou seeking to escape?
(From) the hidden chain of fore-ordainment and destiny, which none but the elect spirit may behold.

***

A adam, hangi bağdan kurtulmak istiyor, hangi hapisten kaçmak diliyorsun?
Hangi bağdan olacak? Tertemiz ruhtan başka kimsenin göremediği takdir bağından gizli olan kaza bağından!

3, 1659-1660

بند تقدیر و قضای مختفی
کی نبیند آن بجز جان صفی

گرچه پیدا نیست آن در مکمنست
بتر از زندان و بند آهنست

(From) the hidden chain of fore-ordainment and destiny, which none but the elect spirit may behold.
Though it is not visible, it is (there) in ambush; it is worse that prison and chains of iron,

***

Hangi bağdan olacak? Tertemiz ruhtan başka kimsenin göremediği takdir bağından gizli olan kaza bağından!
Ortada değil görünmüyor, gizli ama zindandan da beter, demir zincirlerden de!

3, 1660-1661

گرچه پیدا نیست آن در مکمنست
بتر از زندان و بند آهنست

زانک آهنگر مر آن را بشکند
حفره گر هم خشت زندان بر کند

Though it is not visible, it is (there) in ambush; it is worse that prison and chains of iron,
Because that (iron chain) the ironsmith may break, and the excavator may even dig up the bricks (foundations) of the prison;

***

Ortada değil görünmüyor, gizli ama zindandan da beter, demir zincirlerden de!
Çünkü demir zincirleri demirci kırabilir, bir adam zindanın temelini kazıp duvarını yıkabilir.

3, 1661-1662

زانک آهنگر مر آن را بشکند
حفره گر هم خشت زندان بر کند

ای عجب این بند پنهان گران
عاجز از تکسیر آن آهنگران

Because that (iron chain) the ironsmith may break, and the excavator may even dig up the bricks (foundations) of the prison;
(But), O wonder, this heavy hidden chain the ironsmiths are powerless to shatter.

***

Çünkü demir zincirleri demirci kırabilir, bir adam zindanın temelini kazıp duvarını yıkabilir.
Fakat şaşılacak şey şu ki gizli olan kuvvetli bağı kırmaktan demirciler bile âcizdir.

3, 1662-1663

ای عجب این بند پنهان گران
عاجز از تکسیر آن آهنگران

دیدن آن بند احمد را رسد
بر گلوی بسته حبل من مسد

(But), O wonder, this heavy hidden chain the ironsmiths are powerless to shatter.
Vision of that chain (of Destiny) belongs to Ahmad (Mohammad): (he saw it) on the throat bound wit acord of palm-fibres.

***

Fakat şaşılacak şey şu ki gizli olan kuvvetli bağı kırmaktan demirciler bile âcizdir.
O bağı Ahmed görebilir de, “Boynunda da hurma lifinden bir ip var” der.

3, 1663-1664

دیدن آن بند احمد را رسد
بر گلوی بسته حبل من مسد

دید بر پشت عیال بولهب
تنگ هیزم گفت حماله‌ی حطب

Vision of that chain (of Destiny) belongs to Ahmad (Mohammad): (he saw it) on the throat bound wit acord of palm-fibres.
He saw a load of firewood on the back of Abu Lahab’s wife and said,the carrier of faggots(for Hell-fire).

***

O bağı Ahmed görebilir de, “Boynunda da hurma lifinden bir ip var” der.
Ahmed, Ebuleheb’in karısının sırtındaki odun yükünü gördü de ona “ Odun hamalı” dedi.

3, 1664-1665

دید بر پشت عیال بولهب
تنگ هیزم گفت حماله‌ی حطب

حبل و هیزم را جز او چشمی ندید
که پدید آید برو هر ناپدید

He saw a load of firewood on the back of Abu Lahab’s wife and said,the carrier of faggots(for Hell-fire).
The cord and the firewood no eye beheld but his, for to him every unseen thing becomes visible.

***

Ahmed, Ebuleheb’in karısının sırtındaki odun yükünü gördü de ona “ Odun hamalı” dedi.
İpi de ondan başka kimse görmedi, odunu da. Ona her görünmeyen şey, görünür.

3, 1665-1666

حبل و هیزم را جز او چشمی ندید
که پدید آید برو هر ناپدید

باقیانش جمله تاویلی کنند
کین ز بیهوشیست و ایشان هوشمند

The cord and the firewood no eye beheld but his, for to him every unseen thing becomes visible.
All the rest interpret it (falsely), for this (vision) arises from senselessness (spiritual rapture), and they are sensible-

***

İpi de ondan başka kimse görmedi, odunu da. Ona her görünmeyen şey, görünür.
Başkaları umumiyetle tevil ederler; bu akılsızlıktan böyle söylüyor derler. Sanki onların akılları başlarındaymış!

باقیانش جمله تاویلی کنند
کین ز بیهوشیست و ایشان هوشمند

لیک از تاثیر آن پشتش دوتو
گشته و نالان شده او پیش تو

All the rest interpret it (falsely), for this (vision) arises from senselessness (spiritual rapture), and they are sensible-
But from the effect of that (chain) his (the sufferer's) back has been bent double, and he is moaning before you,

***

Başkaları umumiyetle tevil ederler; bu akılsızlıktan böyle söylüyor derler. Sanki onların akılları başlarındaymış!
Tevil ederler ama hakikatte onun sırtı, o odun yükünün altında iki büklüm olmuştur, gözünün önünde feryat edip durmakta.

3, 1667-1668

لیک از تاثیر آن پشتش دوتو
گشته و نالان شده او پیش تو

که دعایی همتی تا وا رهم
تا ازین بند نهان بیرون جهم

But from the effect of that (chain) his (the sufferer’s) back has been bent double, and he is moaning before you,
(And crying), ‘A prayer! A benediction !that I may be delivered and that I may escape from this hidden chain.”

***

Tevil ederler ama hakikatte onun sırtı, o odun yükünün altında iki büklüm olmuştur, gözünün önünde feryat edip durmakta.
Bana bir dua edin, bir himmet edin de kurtulayım, şu gizli bağdan sıyrılayım demektedir.

3, 1668-1669

که دعایی همتی تا وا رهم
تا ازین بند نهان بیرون جهم

آنک بیند این علامتها پدید
چون نداند او شقی را از سعید

(And crying), ‘A prayer! A benediction !that I may be delivered and that I may escape from this hidden chain.”
He who sees these signsclearly, how should not he know the damned from the blest?

***

Bana bir dua edin, bir himmet edin de kurtulayım, şu gizli bağdan sıyrılayım demektedir.
Bu nişaneleri apaçık gören, nasıl olur da şakiyi saitten ayırt edemez.

3, 1669-1670

آنک بیند این علامتها پدید
چون نداند او شقی را از سعید

داند و پوشد بامر ذوالجلال
که نباشد کشف راز حق حلال

He who sees these signsclearly, how should not he know the damned from the blest?
He knows, and by command of the Almighty he conceals (it), for it would not be lawful to divulge the secret of God.

***

Bu nişaneleri apaçık gören, nasıl olur da şakiyi saitten ayırt edemez.
Bilir, tanır ama Allah sırrını açmak helâl olmadığından ululuk sahibi Allah'ın emriyle örter, gizler.

داند و پوشد بامر ذوالجلال
که نباشد کشف راز حق حلال

این سخن پایان ندارد آن فقیر
از مجاعت شد زبون و تن اسیر

He knows, and by command of the Almighty he conceals (it), for it would not be lawful to divulge the secret of God.
This discourse hath no end. That dervish, through hunger, became feeble and his body a prisoner.

***

Bilir, tanır ama Allah sırrını açmak helâl olmadığından ululuk sahibi Allah'ın emriyle örter, gizler.
Bu sözün sonu yoktur, gelelim hikâyeye: O yoksul, açlıktan zayıf, perişan bir hale geldi, harekete bile mecali kalmadı.

3, 1671-1672

این سخن پایان ندارد آن فقیر
از مجاعت شد زبون و تن اسیر

پنج روز آن باد امرودی نریخت
ز آتش جوعش صبوری می‌گریخت

This discourse hath no end. That dervish, through hunger, became feeble and his body a prisoner.
For five days the wind did not cause a single pear to drop, and on account of the fire (pangs) of hunger his patience was fleeing (deserting him).

***

Bu sözün sonu yoktur, gelelim hikâyeye: O yoksul, açlıktan zayıf, perişan bir hale geldi, harekete bile mecali kalmadı.
Derviş tam beş gün armut ağacını silkmedi, fakat açlık ateşi de sabrını tüketmekteydi.

پنج روز آن باد امرودی نریخت
ز آتش جوعش صبوری می‌گریخت

بر سر شاخی مرودی چند دید
باز صبری کرد و خود را وا کشید

For five days the wind did not cause a single pear to drop, and on account of the fire (pangs) of hunger his patience was fleeing (deserting him).
He espied several pears on a bough, (but) once more he acted with patience and restrained himself.

***

Derviş tam beş gün armut ağacını silkmedi, fakat açlık ateşi de sabrını tüketmekteydi.
Bir dalda birkaç armut gördü, fakat yine sabredip kendisini çekti.

3, 1673-1674

بر سر شاخی مرودی چند دید
باز صبری کرد و خود را وا کشید

باد آمد شاخ را سر زیر کرد
طبع را بر خوردن آن چیر کرد

He espied several pears on a bough, (but) once more he acted with patience and restrained himself.
The wind came and lowered the end of the bough and caused his carnal nature to prevail for the eating of that (fruit).

***

Bir dalda birkaç armut gördü, fakat yine sabredip kendisini çekti.
Bu sırada bir rüzgâr geldi, dalı eğdi. Dervişin nefsi, onları yemeye yeltendi, galebe de etti.

3, 1674-1675

باد آمد شاخ را سر زیر کرد
طبع را بر خوردن آن چیر کرد

جوع و ضعف و قوت جذب و قضا
کرد زاهد را ز نذرش بی‌وفا

The wind came and lowered the end of the bough and caused his carnal nature to prevail for the eating of that (fruit).
Hunger and weakness and the strength of Destiny’s pull made the ascetic unfaithful to his vow.

***

Bu sırada bir rüzgâr geldi, dalı eğdi. Dervişin nefsi, onları yemeye yeltendi, galebe de etti.
Açlık, zayıflık, bir yandan da takdir, zahidi nezrine vefadan alıkoydu.

3, 1675-1676

جوع و ضعف و قوت جذب و قضا
کرد زاهد را ز نذرش بی‌وفا

چونک از امرودبن میوه سکست
گشت اندر نذر وعهد خویش سست

Hunger and weakness and the strength of Destiny’s pull made the ascetic unfaithful to his vow.
When he had plucked fruit from the pear-tree, he became frail (false) in his vow and promise.

***

Açlık, zayıflık, bir yandan da takdir, zahidi nezrine vefadan alıkoydu.
Ahdini bir yana bıraktı, daldaki armudu kopardı, yedi.

3, 1676-1677

چونک از امرودبن میوه سکست
گشت اندر نذر وعهد خویش سست

هم درآن دم گوشمال حق رسید
چشم او بگشاد و گوش او کشید

When he had plucked fruit from the pear-tree, he became frail (false) in his vow and promise.
At the same instant God’s chastisement arrived: it opened his eye and pulled his ear.

***

Ahdini bir yana bıraktı, daldaki armudu kopardı, yedi.
Fakat hemencecik Allah azabı erişti, gözünü açtı, kulağını çekti.

هم درآن دم گوشمال حق رسید
چشم او بگشاد و گوش او کشید

بیست از دزدان بدند آنجا و بیش
بخش می‌کردند مسروقات خویش

At the same instant God’s chastisement arrived: it opened his eye and pulled his ear.
In that place there were twenty thieves and more, dividing the things they had stolen.

***

Fakat hemencecik Allah azabı erişti, gözünü açtı, kulağını çekti.
Yirmi tane yahut daha fazla hırsız, oraya gelip konmuştu. Çaldıkları şeyleri aralarında pay ediyorlardı.

3, 1678-1679

بیست از دزدان بدند آنجا و بیش
بخش می‌کردند مسروقات خویش

شحنه را غماز آگه کرده بود
مردم شحنه بر افتادند زود

In that place there were twenty thieves and more, dividing the things they had stolen.
The perfect had been apprised by an informer: the prefect’s men quickly fell upon them.

***

Yirmi tane yahut daha fazla hırsız, oraya gelip konmuştu. Çaldıkları şeyleri aralarında pay ediyorlardı.
Birisi şahneye haber vermişti. Derhal şahnenin adamları oraya gelip hepsini yakaladılar.

3, 1679-1680

شحنه را غماز آگه کرده بود
مردم شحنه بر افتادند زود

هم بدان‌جا پای چپ و دست راست
جمله را ببرید و غوغایی بخاست

The perfect had been apprised by an informer: the prefect’s men quickly fell upon them.
He (the officer in charge) cut off on the spot the left feet and right hands of them all, and a great hubbub arose.

***

Birisi şahneye haber vermişti. Derhal şahnenin adamları oraya gelip hepsini yakaladılar.
Cellât, oracıkta hepsinin sol ayaklarıyla sağ ellerini kesmeye başladı. Bir gürültüdür koptu.

3, 1680-1681

هم بدان‌جا پای چپ و دست راست
جمله را ببرید و غوغایی بخاست

دست زاهد هم بریده شد غلط
پاش را می‌خواست هم کردن سقط

He (the officer in charge) cut off on the spot the left feet and right hands of them all, and a great hubbub arose.
The ascetic’s hand too was cut off by mistake; he (the officer) was about to make his foot also fall (to the ground),

***

Cellât, oracıkta hepsinin sol ayaklarıyla sağ ellerini kesmeye başladı. Bir gürültüdür koptu.
O arada zahidin eli de yanlışlıkla kesildi. Cellât, ayağını kesmek üzereyken,

دست زاهد هم بریده شد غلط
پاش را می‌خواست هم کردن سقط

در زمان آمد سواری بس گزین
بانگ بر زد بر عوان کای سگ ببین

The ascetic’s hand too was cut off by mistake; he (the officer) was about to make his foot also fall (to the ground),
(When), just in time, a very elect cavalier came up and shouted at the officer, “Look out, O dog!

***

O arada zahidin eli de yanlışlıkla kesildi. Cellât, ayağını kesmek üzereyken,
Rütbesi pek büyük bir atlı gelip yetişti, cellâda “Behey köpek kendine gel.

3, 1682-1683

در زمان آمد سواری بس گزین
بانگ بر زد بر عوان کای سگ ببین

این فلان شیخست از ابدال خدا
دست او را تو چرا کردی جدا

(When), just in time, a very elect cavalier came up and shouted at the officer, “Look out, O dog!
This is such-and-such a Shaykh andAbdal(exalted saint) of God: why have you severed his hand?”

***

Rütbesi pek büyük bir atlı gelip yetişti, cellâda “Behey köpek kendine gel.
Bu, filan Şeyhtir, Allah abdalıdır. Neden onun elini kestin?” diye bağırdı.

این فلان شیخست از ابدال خدا
دست او را تو چرا کردی جدا

آن عوان بدرید جامه تیز رفت
پیش شحنه داد آگاهیش تفت

This is such-and-such a Shaykh andAbdal(exalted saint) of God: why have you severed his hand?”
The officer rent his garment and went speedily to the prefect and gave him the information at once.

***

Bu, filan Şeyhtir, Allah abdalıdır. Neden onun elini kestin?” diye bağırdı.
Cellât, elbisesini yırtıp giderek yana yakıla şahneye hali anlattı.

آن عوان بدرید جامه تیز رفت
پیش شحنه داد آگاهیش تفت

شحنه آمد پا برهنه عذرخواه
که ندانستم خدا بر من گواه

The officer rent his garment and went speedily to the prefect and gave him the information at once.
The prefect came bare-footed, begging pardon. “I did not know,” he said; “God will bear me witness.

***

Cellât, elbisesini yırtıp giderek yana yakıla şahneye hali anlattı.
Şahneye yalınayak geldi, Allah şahit ki bilmedim diye özürler dilemeğe,

3, 1685-1686

شحنه آمد پا برهنه عذرخواه
که ندانستم خدا بر من گواه

هین بحل کن مر مرا زین کار زشت
ای کریم و سرور اهل بهشت

The prefect came bare-footed, begging pardon. “I did not know,” he said; “God will bear me witness.
Pray now absolve me from this foul deed, O generous man and chief of the (destined) inhabitants of Paradise!”

***

Şahneye yalınayak geldi, Allah şahit ki bilmedim diye özürler dilemeğe,
Ey kerem sahibi, ey cennetliklerin ulusu, bu kötü işi affet, hakkını helâl eyle. Beni bağışla demeye başladı.

هین بحل کن مر مرا زین کار زشت
ای کریم و سرور اهل بهشت

گفت می‌دانم سبب این نیش را
می‌شناسم من گناه خویش را

Pray now absolve me from this foul deed, O generous man and chief of the (destined) inhabitants of Paradise!”
He (the Shaykh) said, “I know the cause of this (wound inflicted by the) knife: I recognise my sin.

***

Ey kerem sahibi, ey cennetliklerin ulusu, bu kötü işi affet, hakkını helâl eyle. Beni bağışla demeye başladı.
Şeyh dedi ki: “Ben, bunun sebebini biliyor, suçumu anlıyorum.

3, 1687-1688

گفت می‌دانم سبب این نیش را
می‌شناسم من گناه خویش را

من شکستم حرمت ایمان او
پس یمینم برد دادستان او

He (the Shaykh) said, "I know the cause of this (wound inflicted by the) knife: I recognise my sin.
I violated the sanctity of His oaths: therefore His judgement (sentence) took my right hand away.

***

Şeyh dedi ki: "Ben, bunun sebebini biliyor, suçumu anlıyorum.
Ben onun yemininin hürmetini terk ettim, onun adaleti de benim (yeminimi) sağ elimi kestirdi!

3, 1688-1689

من شکستم حرمت ایمان او
پس یمینم برد دادستان او

من شکستم عهد و دانستم بدست
تا رسید آن شومی جرات بدست

I violated the sanctity of His oaths: therefore His judgement (sentence) took my right hand away.
I broke my covenant and knew ‘twas evil (to break it), so that (in consequence of my breaking it) that ill-omened audacity reached (recoiled upon) my hand.

***

Ben onun yemininin hürmetini terk ettim, onun adaleti de benim (yeminimi) sağ elimi kestirdi!
Ben kötü olduğunu bildiğim halde ahdimden döndüm. Bunun kötülüğü elime geldi.

3, 1689-1690

من شکستم عهد و دانستم بدست
تا رسید آن شومی جرات بدست

دست ما و پای ما و مغز و پوست
باد ای والی فدای حکم دوست

I broke my covenant and knew ‘twas evil (to break it), so that (in consequence of my breaking it) that ill-omened audacity reached (recoiled upon) my hand.
May my hand and my foot and brain and skin be offered in sacrifice, O governer, to the decree of the Beloved!

***

Ben kötü olduğunu bildiğim halde ahdimden döndüm. Bunun kötülüğü elime geldi.
Ey vali, sevgilinin hükmüne elimiz de feda olsun, ayağımız da, beynimiz de, derimiz de!

3, 1690-1691

دست ما و پای ما و مغز و پوست
باد ای والی فدای حکم دوست

قسم من بود این ترا کردم حلال
تو ندانستی ترا نبود وبال

May my hand and my foot and brain and skin be offered in sacrifice, O governer, to the decree of the Beloved!
‘Twas my (destined) lot. I absolve thee from this. Thou didst not know: thou hast no guilt (to answer for).

***

Ey vali, sevgilinin hükmüne elimiz de feda olsun, ayağımız da, beynimiz de, derimiz de!
Bu, bana kısmetmiş! Sana helâl ettim. Sen bilmeyerek yaptın, bir suçun yok ki.

3, 1691-1692

قسم من بود این ترا کردم حلال
تو ندانستی ترا نبود وبال

و آنک او دانست او فرمان‌رواست
با خدا سامان پیچیدن کجاست

‘Twas my (destined) lot. I absolve thee from this. Thou didst not know: thou hast no guilt (to answer for).
And He that knew, He is the One whose command is (every-where) carried into execution: where is the power of struggling with God?”

***

Bu, bana kısmetmiş! Sana helâl ettim. Sen bilmeyerek yaptın, bir suçun yok ki.
Halimi bilenin, fermanı yürür. Allah emrine itiraz etmek nerede?”

3, 1692-1693

و آنک او دانست او فرمان‌رواست
با خدا سامان پیچیدن کجاست

ای بسا مرغی پریده دانه‌جو
که بریده حلق او هم حلق او

And He that knew, He is the One whose command is (every-where) carried into execution: where is the power of struggling with God?”
Oh, many the bird flying in search of grain whose gullet was cut by its gullet (greediness)!

***

Halimi bilenin, fermanı yürür. Allah emrine itiraz etmek nerede?”
Nice kuş vardır ki uçup tane arar… Boğazı, boğazının kesilmesine sebep olur.

3, 1693-1694

ای بسا مرغی پریده دانه‌جو
که بریده حلق او هم حلق او

ای بسا مرغی ز معده وز مغص
بر کنار بام محبوس قفص

Oh, many the bird flying in search of grain whose gullet was cut by its gullet (greediness)!
Oh, many the bird that, through its belly (appetite) and pangs of hunger, was made captive in a cage on the edge of a terrace!

***

Nice kuş vardır ki uçup tane arar... Boğazı, boğazının kesilmesine sebep olur.
Nice kuş vardır ki açlık ve midesi yüzünden dam kenarında, kafes içinde mahpustur.

3, 1694-1695

ای بسا مرغی ز معده وز مغص
بر کنار بام محبوس قفص

ای بسا ماهی در آب دوردست
گشته از حرص گلو ماخوذ شست

Oh, many the bird that, through its belly (appetite) and pangs of hunger, was made captive in a cage on the edge of a terrace!
Oh, many the fish that, because of its gullet's greed, was caught by a hook in water hard to reach!

***

Nice kuş vardır ki açlık ve midesi yüzünden dam kenarında, kafes içinde mahpustur.
Nice balık vardır ki su içinde her şeyden eminken boğazının hırsı yüzünden oltaya tutulmuştur.

3, 1695-1696

ای بسا ماهی در آب دوردست
گشته از حرص گلو ماخوذ شست

ای بسا مستور در پرده بده
شومی فرج و گلو رسوا شده

Oh, many the fish that, because of its gullet’s greed, was caught by a hook in water hard to reach!
Oh, many the chaste (woman) in a curtained bower that was brought to open shame by the misfortune of lust and gluttony!

***

Nice balık vardır ki su içinde her şeyden eminken boğazının hırsı yüzünden oltaya tutulmuştur.
Nice namuslu, örtülü kadın vardır ki ferciyle boğazının şomluğundan rüsvay olmuştur.

3, 1696-1697

ای بسا مستور در پرده بده
شومی فرج و گلو رسوا شده

ای بسا قاضی حبر نیک‌خو
از گلو و رشوتی او زردرو

Oh, many the chaste (woman) in a curtained bower that was brought to open shame by the misfortune of lust and gluttony!
Oh, many the learned and honest judge that was disgraced by greed and bribery!

***

Nice namuslu, örtülü kadın vardır ki ferciyle boğazının şomluğundan rüsvay olmuştur.
Nice bilgili ve iyi huylu kadı vardır ki boğazının yüzünden rüşvet almış, utanıp yüzü sararmıştır.

3, 1697-1698

ای بسا قاضی حبر نیک‌خو
از گلو و رشوتی او زردرو

بلک در هاروت و ماروت آن شراب
از عروج چرخشان شد سد باب

Oh, many the learned and honest judge that was disgraced by greed and bribery!
Nay, in the case of Harut and Marut that wine (of lust) debarred them from ascending to Heaven.

***

Nice bilgili ve iyi huylu kadı vardır ki boğazının yüzünden rüşvet almış, utanıp yüzü sararmıştır.
Hattâ Harut'la Marut bile o şarabı tatmışlardır da o şarap, onların göğe çıkmalarına mâni olmuştur.

3, 1698-1699

بلک در هاروت و ماروت آن شراب
از عروج چرخشان شد سد باب

با یزید از بهر این کرد احتراز
دید در خود کاهلی اندر نماز

Nay, in the case of Harut and Marut that wine (of lust) debarred them from ascending to Heaven.
On this account Bayazid took precaution: he observed in himself remissness in (the performance of) the ritual prayer.

***

Hattâ Harut'la Marut bile o şarabı tatmışlardır da o şarap, onların göğe çıkmalarına mâni olmuştur.
Bayezid, bu yüzden çekindi, işte. Kendisinde namaz kılma hususunda bir tembellik gördü.

3, 1699-1700

با یزید از بهر این کرد احتراز
دید در خود کاهلی اندر نماز

از سبب اندیشه کرد آن ذو لباب
دید علت خوردن بسیار از آب

On this account Bayazid took precaution: he observed in himself remissness in (the performance of) the ritual prayer.
(When) that possessor of the marrow (of spiritual knowledge) meditated concerning the cause, he perceived that the cause was (too) much water-drinking.

***

Bayezid, bu yüzden çekindi, işte. Kendisinde namaz kılma hususunda bir tembellik gördü.
O çok akıllı şeyh, sebebini düşündü, fazla su içmesinde buldu.

3, 1700-1701

از سبب اندیشه کرد آن ذو لباب
دید علت خوردن بسیار از آب

گفت تا سالی نخواهم خورد آب
آنچنان کرد و خدایش داد تاب

(When) that possessor of the marrow (of spiritual knowledge) meditated concerning the cause, he perceived that the cause was (too) much water-drinking.
He said, “For a year I will not drink water.” He acted accordingly, and God bestowed on him the power (to abstain).

***

O çok akıllı şeyh, sebebini düşündü, fazla su içmesinde buldu.
“Tam bir yıl su içmeyeceğim” dedi. Dediğini de yaptı, Allah sabır ve tahammülünü verdi.

گفت تا سالی نخواهم خورد آب
آنچنان کرد و خدایش داد تاب

این کمینه جهد او بد بهر دین
گشت او سلطان و قطب العارفین

He said, “For a year I will not drink water.” He acted accordingly, and God bestowed on him the power (to abstain).
This was his least penance for the Religion’s sake: he became a (spiritual) sultan and the Pole of the Gnostics.

***

“Tam bir yıl su içmeyeceğim” dedi. Dediğini de yaptı, Allah sabır ve tahammülünü verdi.
Onun bu pek ehemmiyetsiz mücahedesi, din içindi, bu yüzden de sultan oldu, arifler kutbu oldu.

این کمینه جهد او بد بهر دین
گشت او سلطان و قطب العارفین

چون بریده شد برای حلق دست
مرد زاهد را در شکوی ببست

This was his least penance for the Religion’s sake: he became a (spiritual) sultan and the Pole of the Gnostics.
Since the ascetic’s hand had been cut off by reason of his gullet (appetite), he closed the door of complaint.

***

Onun bu pek ehemmiyetsiz mücahedesi, din içindi, bu yüzden de sultan oldu, arifler kutbu oldu.
Şeyhin de eli boğazı yüzünden kesildi ve o zahit adamın şikâyet kapısı bağlandı.

چون بریده شد برای حلق دست
مرد زاهد را در شکوی ببست

شیخ اقطع گشت نامش پیش خلق
کرد معروفش بدین آفات حلق

Since the ascetic’s hand had been cut off by reason of his gullet (appetite), he closed the door of complaint.
His name amongst the people came to be Shaykh Aqta’:the calamities (which he suffered because) of his gullet made him well-known by this (name).

***

Şeyhin de eli boğazı yüzünden kesildi ve o zahit adamın şikâyet kapısı bağlandı.
Adı halk arasında “Şeyh-i Akta’- eli kesik şeyh-” kaldı, halk onu bu adla tanıdı.

3, 1704-1705

شیخ اقطع گشت نامش پیش خلق
کرد معروفش بدین آفات حلق

در عریش او را یکی زایر بیافت
کو بهر دو دست می زنبیل بافت

His name amongst the people came to be Shaykh Aqta’:the calamities (which he suffered because) of his gullet
made him well-known by this (name).
A visitor found him in his hut, (and saw) that he was weaving a basket with both hands.

***

Adı halk arasında “Şeyh-i Akta’- eli kesik şeyh-” kaldı, halk onu bu adla tanıdı.
Onu birisi ottan, çöpten yapılmış bir gölgelikte ziyaret etti. İki elle zembil örmekte olduğunu gördü.

3, 1705-1706

در عریش او را یکی زایر بیافت
کو بهر دو دست می زنبیل بافت

گفت او را ای عدو جان خویش
در عریشم آمده سر کرده پیش

A visitor found him in his hut, (and saw) that he was weaving a basket with both hands.
He (the Shaykh) said to him, “O enemy of thine own life, thou hast come putting thy head into my hut.

***

Onu birisi ottan, çöpten yapılmış bir gölgelikte ziyaret etti. İki elle zembil örmekte olduğunu gördü.
Şeyh ona “Ey canının düşmanı, neden böyle küstahlık edip yanıma geldin?

3, 1706-1707

گفت او را ای عدو جان خویش
در عریشم آمده سر کرده پیش

این چراکردی شتاب اندر سباق
گفت از افراط مهر و اشتیاق

He (the Shaykh) said to him, “O enemy of thine own life, thou hast come putting thy head into my hut.
Why hast thou made such hot haste?” He replied, “From excess of love and longing.”

***

Şeyh ona “Ey canının düşmanı, neden böyle küstahlık edip yanıma geldin?
Neden izinsiz içeri girdin?” dedi. Adam, “ Sevgimden fazla iştiyakımdan” deyince,

3, 1707-1708

این چراکردی شتاب اندر سباق
گفت از افراط مهر و اشتیاق

پس تبسم کرد و گفت اکنون بیا
لیک مخفی دار این را ای کیا

Why hast thou made such hot haste?” He replied, “From excess of love and longing.”
Then he (the Shaykh) smiled and said, “Now come in, but keep this (thing) secret, O noble sir.

***

Neden izinsiz içeri girdin?” dedi. Adam, “ Sevgimden fazla iştiyakımdan” deyince,
Şeyh gülümsedi de dedi ki: “Öyleyse gel… Fakat ey ulu kişi, bunu gizle.

پس تبسم کرد و گفت اکنون بیا
لیک مخفی دار این را ای کیا

تا نمیرم من مگو این با کسی
نه قرینی نه حبیبی نه خسی

Then he (the Shaykh) smiled and said, “Now come in, but keep this (thing) secret, O noble sir.
Till I die, do not tell this to any one, neither to a comrade nor to a beloved nor to a worthless fellow.”

***

Şeyh gülümsedi de dedi ki: “Öyleyse gel... Fakat ey ulu kişi, bunu gizle.
Ben ölmeden ne bir dosta, ne bir sevgiliye ne de bir aşağılık kişiye, hiç ama hiç kimseye söyleme!

3, 1709-1710

تا نمیرم من مگو این با کسی
نه قرینی نه حبیبی نه خسی

بعد از آن قومی دگر از روزنش
مطلع گشتند بر بافیدنش

Till I die, do not tell this to any one, neither to a comrade nor to a beloved nor to a worthless fellow."
Afterwards other folk, (looking) through his window, became acquainted with his weaving.

***

Ben ölmeden ne bir dosta, ne bir sevgiliye ne de bir aşağılık kişiye, hiç ama hiç kimseye söyleme!
Bundan sonra bir bölük halk onu iki elle zembili örerken penceresinden gördüler.

3, 1710-1711

بعد از آن قومی دگر از روزنش
مطلع گشتند بر بافیدنش

گفت حکمت را تو دانی کردگار
من کنم پنهان تو کردی آشکار

Afterwards other folk, (looking) through his window, became acquainted with his weaving.
He said, “O Creator, Thou knowest the wisdom (the purpose in this). I conceal (my secret), Thou hast revealed it.”

***

Bundan sonra bir bölük halk onu iki elle zembili örerken penceresinden gördüler.
Şeyh, “Yarabbi, hikmetini sen bilirsin. Ben gizliyorum, sen aşikâr ediyorsun” dedi.

3, 1711-1712

گفت حکمت را تو دانی کردگار
من کنم پنهان تو کردی آشکار

آمد الهامش که یکچندی بدند
که درین غم بر تو منکر می‌شدند

He said, “O Creator, Thou knowest the wisdom (the purpose in this). I conceal (my secret), Thou hast revealed it.”
The Divine inspiration came to him: “There were a number of people who were beginning to disbelieve in thee in (consequence of) this affliction,

***

Şeyh, “Yarabbi, hikmetini sen bilirsin. Ben gizliyorum, sen aşikâr ediyorsun” dedi.
Ona şöyle ilham geldi. “ Birkaç kişi, senin elinin kesik olması kınadılar, sana münkir oldular.

3, 1712-1713

آمد الهامش که یکچندی بدند
که درین غم بر تو منکر می‌شدند

که مگر سالوس بود او در طریق
که خدا رسواش کرد اندر فریق

The Divine inspiration came to him: “There were a number of people who were beginning to disbelieve in thee in (consequence of) this affliction,
Saying, ‘Perchance he was a hypocrite in the Way (of God), so that God made him infamous among humankind.’

***

Ona şöyle ilham geldi. “ Birkaç kişi, senin elinin kesik olması kınadılar, sana münkir oldular.
O herhalde yolda yalancıydı ki Allah, onu bu, taife arasında rüsvay etti dediler.

که مگر سالوس بود او در طریق
که خدا رسواش کرد اندر فریق

من نخواهم کان رمه کافر شوند
در ضلالت در گمان بد روند

Saying, ‘Perchance he was a hypocrite in the Way (of God), so that God made him infamous among humankind.’
I don not wish that that party should become infidels and in thinking evil (of thee) fall into perdition;

***

O herhalde yolda yalancıydı ki Allah, onu bu, taife arasında rüsvay etti dediler.
Ben onların kâfir olmasını, bu azgınlıkla, bu sapıklıkla, bu kötü şüpheyle geçip gitmelerini istemem.

3, 1714-1715

من نخواهم کان رمه کافر شوند
در ضلالت در گمان بد روند

این کرامت را بکردیم آشکار
که دهیمت دست اندر وقت کار

I don not wish that that party should become infidels and in thinking evil (of thee) fall into perdition;
(Hence) We divulged this miracle- (namely), that We give thee a hand in thy working-time-

***

Ben onların kâfir olmasını, bu azgınlıkla, bu sapıklıkla, bu kötü şüpheyle geçip gitmelerini istemem.
Ben de şu kerameti aşikâr ettim, iş işlediğin vakit sana iki el ihsan ettiğimi gösterdim.

این کرامت را بکردیم آشکار
که دهیمت دست اندر وقت کار

تا که آن بیچارگان بد گمان
رد نگردند از جناب آسمان

(Hence) We divulged this miracle- (namely), that We give thee a hand in thy working-time-
To the end that these wretched evil-thinking men may not be turned back from the Lord of Heaven.

***

Ben de şu kerameti aşikâr ettim, iş işlediğin vakit sana iki el ihsan ettiğimi gösterdim.
Ki o biçareler, hakkında kötü bir şüpheye düşüp de huzurumdan merdud olmasınlar.

3, 1716-1717

تا که آن بیچارگان بد گمان
رد نگردند از جناب آسمان

من ترا بی این کرامتها ز پیش
خود تسلی دادمی از ذات خویش

To the end that these wretched evil-thinking men may not be turned back from the Lord of Heaven.
Erstwhile, indeed, without these miracles I was giving thee consolation from My Person;

***

Ki o biçareler, hakkında kötü bir şüpheye düşüp de huzurumdan merdud olmasınlar.
Ben sana bu kerametler olmaksızın da daha önce bizzat teselliler verdim.

3, 1717-1718

من ترا بی این کرامتها ز پیش
خود تسلی دادمی از ذات خویش

این کرامت بهر ایشان دادمت
وین چراغ از بهر آن بنهادمت

Erstwhile, indeed, without these miracles I was giving thee consolation from My Person;
This miracle I have given thee for their sake, and on that account have I bestowed on thee this (spiritual) lamp.

***

Ben sana bu kerametler olmaksızın da daha önce bizzat teselliler verdim.
Bu kerametleri ise ancak onlar için verdim, bu mumu ancak onlar için yaktım.

3, 1718-1719

این کرامت بهر ایشان دادمت
وین چراغ از بهر آن بنهادمت

تو از آن بگذشته‌ای کز مرگ تن
ترسی وز تفریق اجزای بدن

This miracle I have given thee for their sake, and on that account have I bestowed on thee this (spiritual) lamp.
Thou art past being afraid of bodily death and dismemberment of the limbs.

***

Bu kerametleri ise ancak onlar için verdim, bu mumu ancak onlar için yaktım.
Sen, ölümden, bedeninin cüzlerinin ayrılacağından korkmaktan geçtin.

3, 1719-1720

تو از آن بگذشته‌ای کز مرگ تن
ترسی وز تفریق اجزای بدن

وهم تفریق سر و پا از تو رفت
دفع وهم اسپر رسیدت نیک زفت

Thou art past being afraid of bodily death and dismemberment of the limbs.
Vain imagination concerning the dismemberment of head and foot has gone from thee: there has come to thee, for a defence against imagination, a shield exceeding strong.”

***

Sen, ölümden, bedeninin cüzlerinin ayrılacağından korkmaktan geçtin.
Sende, başının, ayağının gideceğine dair korku kalmadı. Vehmi bırakmak, senin için ulu bir siper oldu.”

3, 1720-1721

وهم تفریق سر و پا از تو رفت
دفع وهم اسپر رسیدت نیک زفت

ساحران را نه که فرعون لعین
کرد تهدید سیاست بر زمین

Vain imagination concerning the dismemberment of head and foot has gone from thee: there has come to thee, for a defence against imagination, a shield exceeding strong.”
Is it not (the fact) that the accursed Pharaoh threatened (the magicians with) punishment on the earth,

***

Sende, başının, ayağının gideceğine dair korku kalmadı. Vehmi bırakmak, senin için ulu bir siper oldu.”
Firavun, sihirbazları yeryüzünde öldürmekle tehdit etmedi mi?

ساحران را نه که فرعون لعین
کرد تهدید سیاست بر زمین

که ببرم دست و پاتان از خلاف
پس در آویزم ندارمتان معاف

Is it not (the fact) that the accursed Pharaoh threatened (the magicians with) punishment on the earth,
Saying, "I will cut off your hands and feet on opposite sides, then I will hang you up: I will not hold you exempt (from punishment)"?

***

Firavun, sihirbazları yeryüzünde öldürmekle tehdit etmedi mi?
Sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına kestirir sizi asarım, affetmem demedi mi?

که ببرم دست و پاتان از خلاف
پس در آویزم ندارمتان معاف

او همی‌پنداشت کایشان در همان
وهم و تخویفند و وسواس و گمان

Saying, “I will cut off your hands and feet on opposite sides, then I will hang you up: I will not hold you exempt (from punishment)”?
He thought that they were (still) in the same imagination and terror and distraction and doubt,

***

Sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına kestirir sizi asarım, affetmem demedi mi?
O, sihirbazların vehme düşeceklerini, korkacaklarının, vesveseye uğrayacaklarını sanıyordu.

3, 1723-1724

او همی‌پنداشت کایشان در همان
وهم و تخویفند و وسواس و گمان

که بودشان لرزه و تخویف و ترس
از توهمها و تهدیدات نفس

He thought that they were (still) in the same imagination and terror and distraction and doubt,
So that they would be trembling and terrified and affrighted by the vain imaginings and threats of the carnal soul.

***

O, sihirbazların vehme düşeceklerini, korkacaklarının, vesveseye uğrayacaklarını sanıyordu.
Titremeye başlayacaklarını, ürküp korkacakların, bu tehditlerden vehmedeceklerini umuyordu.

3, 1724-1725

که بودشان لرزه و تخویف و ترس
از توهمها و تهدیدات نفس

او نمی‌داست کایشان رسته‌اند
بر دریچه‌ی نور دل بنشسته‌اند

So that they would be trembling and terrified and affrighted by the vain imaginings and threats of the carnal soul.
He did not know that they had been delivered and were seated at the window of the light of the heart;

***

Titremeye başlayacaklarını, ürküp korkacakların, bu tehditlerden vehmedeceklerini umuyordu.
Bilmiyordu ki onlar, bu işlerden kurtulmuşlar, gönül nurunun göründüğü pencerenin önüne oturmuşlar…

او نمی‌داست کایشان رسته‌اند
بر دریچه‌ی نور دل بنشسته‌اند

این جهان خوابست اندر ظن مه‌ایست
گر رود درخواب دستی باک نیست

He did not know that they had been delivered and were seated at the window of the light of the heart;
(And that) they had recognised (the difference of) their (bodily) shadows from their (real) selves, and were brisk and alert and happy and exulting;

***

Bilmiyordu ki onlar, bu işlerden kurtulmuşlar, gönül nurunun göründüğü pencerenin önüne oturmuşlar…
Gölgelerinin, kendilerinden meydana geldiğini bilmişler, çevik bir hale gelmişlerdir.

3, 1726-1727

این جهان خوابست اندر ظن مه‌ایست
گر رود درخواب دستی باک نیست

گر بخواب اندر سرت ببرید گاز
هم سرت بر جاست و هم عمرت دراز

(And that) they had recognised (the difference of) their (bodily) shadows from their (real) selves, and were brisk and alert and happy and exulting;
(And that), if the mortar of the Sky (Fortune) should pound them small a hundred times in this miry place (the material world),

***

Gölgelerinin, kendilerinden meydana geldiğini bilmişler, çevik bir hale gelmişlerdir.
Bu gül bahçesinde felek havanı, onları yüzlerce defa dövüp ezse bile,

3, 1727-1728

گر بخواب اندر سرت ببرید گاز
هم سرت بر جاست و هم عمرت دراز

گر ببینی خواب در خود را دو نیم
تن‌درستی چون بخیزی نی سقیم

(And that), if the mortar of the Sky (Fortune) should pound them small a hundred times in this miry place (the material world),
(Yet), since they had seen the origin of this (corporeal) composition, they were not afraid of the derivatives (which belong to the domain) of imagination.

***

Bu gül bahçesinde felek havanı, onları yüzlerce defa dövüp ezse bile,
Bu terkibin aslını görmüş olduklarından artık vehmin ferilerinden pek korkmazlar.

3, 1728-1729

گر ببینی خواب در خود را دو نیم
تن‌درستی چون بخیزی نی سقیم

حاصل اندر خواب نقصان بدن
نیست باک و نه دوصد پاره شدن

(Yet), since they had seen the origin of this (corporeal) composition, they were not afraid of the derivatives (which belong to the domain) of imagination.
This world is a dream—do not rest in (false) opinion; if in dream a hand go (be lost), ’tis no harm.

***

Bu terkibin aslını görmüş olduklarından artık vehmin ferilerinden pek korkmazlar.
Bu âlem, bir rüyadır, zanna kapılma sen. Rüyada bir el kesilse bile zararı yok.

3, 1729-1730

حاصل اندر خواب نقصان بدن
نیست باک و نه دوصد پاره شدن

این جهان را که بصورت قایمست
گفت پیغامبر که حلم نایمست

This world is a dream—do not rest in (false) opinion; if in dream a hand go (be lost), ’tis no harm.
If in dream a pruning-fork has cut off your head, not only is your head (still) in its place but your life is (still) prolonged.

***

Bu âlem, bir rüyadır, zanna kapılma sen. Rüyada bir el kesilse bile zararı yok.
Rüyada başın kesilse de hakikatte yine başın yerindedir, ömrün de uzun olur.

3, 1730-1731

این جهان را که بصورت قایمست
گفت پیغامبر که حلم نایمست

از ره تقلید تو کردی قبول
سالکان این دیده پیدا بی رسول

If in dream a pruning-fork has cut off your head, not only is your head (still) in its place but your life is (still) prolonged.
If in dream you see yourself (cut) in two halves, you are sound in body when you rise, not sick.

***

Rüyada başın kesilse de hakikatte yine başın yerindedir, ömrün de uzun olur.
Rüyada kendini ikiye biçilmiş görsen bile kalktın mı vücudun da sağlamdır, bir hastalığında yoktur.

3, 1731-1732

از ره تقلید تو کردی قبول
سالکان این دیده پیدا بی رسول

روز در خوابی مگو کین خواب نیست
سایه فرعست اصل جز مهتاب نیست

If in dream you see yourself (cut) in two halves, you are sound in body when you rise, not sick.
The sum (of the matter is this): in dreams it is no harm for the body to be maimed or to be torn into two hundred pieces.

***

Rüyada kendini ikiye biçilmiş görsen bile kalktın mı vücudun da sağlamdır, bir hastalığında yoktur.
Hâsılı rüyada vücudunu noksan görmekten ne çıkar? Yüzlerce parçaya ayrılsan bile ne korkacaksın ki?

3, 1732-1733

روز در خوابی مگو کین خواب نیست
سایه فرعست اصل جز مهتاب نیست

خواب و بیداریت آن دان ای عضد
که ببیند خفته کو در خواب شد

The sum (of the matter is this): in dreams it is no harm for the body to be maimed or to be torn into two hundred pieces.
The Prophet said of this world, which is substantial in appearance, that it is the sleeper's dream.

***

Hâsılı rüyada vücudunu noksan görmekten ne çıkar? Yüzlerce parçaya ayrılsan bile ne korkacaksın ki?
Suretle kaim olan bu cihan hakkında da Peygamber, uyuyanın gördüğü bir rüya dedi.

3, 1733-1734

خواب و بیداریت آن دان ای عضد
که ببیند خفته کو در خواب شد

او گمان برده که این دم خفته‌ام
بی‌خبر زان کوست درخواب دوم

The Prophet said of this world, which is substantial in appearance, that it is the sleeper's dream.
You have accepted this (statement) conventionally, (but) the travellers (on the mystic Way) have beheld this (truth) clairvoyantly, without (relation from) the Prophet.

***

Suretle kaim olan bu cihan hakkında da Peygamber, uyuyanın gördüğü bir rüya dedi.
Sen, bu sözü taklit yoluyla kabul ettin, fakat salikler bunu rivayet edilmeden de gözleriyle gördüler.

3, 1734-1735

او گمان برده که این دم خفته‌ام
بی‌خبر زان کوست درخواب دوم

هاون گردون اگر صد بارشان
خرد کوبد اندرین گلزارشان

You have accepted this (statement) conventionally, (but) the travellers (on the mystic Way) have beheld this (truth) clairvoyantly, without (relation from) the Prophet.
You are asleep in the daytime: do not say that this is not sleep. The shadow (reflexion) is derivative, the origin (of it) is naught but the moonlight.

***

Sen, bu sözü taklit yoluyla kabul ettin, fakat salikler bunu rivayet edilmeden de gözleriyle gördüler.
Sen gündüzün de uykudasın. Bu uyku değil deme. Gölge feridir, asıl ise ancak ay ışığından ibarettir.

3, 1735-1736

هاون گردون اگر صد بارشان
خرد کوبد اندرین گلزارشان

اصل این ترکیب را چون دیده‌اند
از فروع وهم کم ترسیده‌اند

You are asleep in the daytime: do not say that this is not sleep. The shadow (reflexion) is derivative, the origin (of it) is naught but the moonlight.
Know, O comrade, that your sleep and waking (your life in this world) is as though a sleeper should dream that he has gone to sleep.

***

Sen gündüzün de uykudasın. Bu uyku değil deme. Gölge feridir, asıl ise ancak ay ışığından ibarettir.
Ey yiğit, bil ki uykun da uyanıklığın da uyuyan adamın rüya içinde rüya görmesine benzer.

3, 1736-1737

اصل این ترکیب را چون دیده‌اند
از فروع وهم کم ترسیده‌اند

سایه‌ی خود را ز خود دانسته‌اند
چابک و چست و گش و بر جسته‌اند

Know, O comrade, that your sleep and waking (your life in this world) is as though a sleeper should dream that he has gone to sleep.
He thinks, “Now I am asleep,” (and is) unaware that he is (really) in the second sleep.

***

Ey yiğit, bil ki uykun da uyanıklığın da uyuyan adamın rüya içinde rüya görmesine benzer.
Bu adam, kendisini uyuyorum sanır ama bilmez ki ikinci uykudadır, iki kat uyku içindedir.

3, 1737-1738

سایه‌ی خود را ز خود دانسته‌اند
چابک و چست و گش و بر جسته‌اند

کوزه‌گر گر کوزه‌ای را بشکند
چون بخواهد باز خود قایم کند

He thinks, "Now I am asleep," (and is) unaware that he is (really) in the second sleep.
If the potter break a pot, he himself will restore it (to a perfect state) when he wishes.

***

Bu adam, kendisini uyuyorum sanır ama bilmez ki ikinci uykudadır, iki kat uyku içindedir.
Testici, bir testiyi kırarsa dilediği zaman yine yapar da.

3, 1738-1739

کوزه‌گر گر کوزه‌ای را بشکند
چون بخواهد باز خود قایم کند

کور را هر گام باشد ترس چاه
با هزاران ترس می‌آید براه

If the potter break a pot, he himself will restore it (to a perfect state) when he wishes.
The blind man at every step is afraid of (falling into) the pit: he walks on the road with a thousand fears;

***

Testici, bir testiyi kırarsa dilediği zaman yine yapar da.
Kör, her adımda kuyuya, çukura düşmekten korkar da binlerce korkuyla yol yürür.

کور را هر گام باشد ترس چاه
با هزاران ترس می‌آید براه

مرد بینا دید عرض راه را
پس بداند او مغاک و چاه را

The blind man at every step is afraid of (falling into) the pit: he walks on the road with a thousand fears;
(But) the seeing man has seen the width of the road, so he knows (all about) the hole and the pit;

***

Kör, her adımda kuyuya, çukura düşmekten korkar da binlerce korkuyla yol yürür.
Fakat gören kişi yolun enini, boyunu görür, çukuru, kuyuyu bilir.

3, 1740-1741

مرد بینا دید عرض راه را
پس بداند او مغاک و چاه را

پا و زانواش نلرزد هر دمی
رو ترش کی دارد او از هر غمی

(But) the seeing man has seen the width of the road, so he knows (all about) the hole and the pit;
His legs and knees do not tremble at any time: how should he look sour because of any affliction?

***

Fakat gören kişi yolun enini, boyunu görür, çukuru, kuyuyu bilir.
Her adımda ayakları, dizleri titremez. Her dertten yüzünü ekşitir mi ki?

پا و زانواش نلرزد هر دمی
رو ترش کی دارد او از هر غمی

خیز فرعونا که ما آن نیستیم
که بهر بانگی و غولی بیستیم

His legs and knees do not tremble at any time: how should he look sour because of any affliction?
"Arise, O Pharaoh (and do thy worst)! for we are not such (so deluded) as to stop at every cry and (every) ghoul.

***

Her adımda ayakları, dizleri titremez. Her dertten yüzünü ekşitir mi ki?
Sihirbazlar, "Ey firavun, halk, biz, her sesten, her gulyabaniden ürküp duracak adam değiliz.

3, 1742-1743

خیز فرعونا که ما آن نیستیم
که بهر بانگی و غولی بیستیم

خرقه‌ی ما را بدر دوزنده هست
ورنه ما را خود برهنه‌تر به است

“Arise, O Pharaoh (and do thy worst)! for we are not such (so deluded) as to stop at every cry and (every) ghoul. Rend our (bodily) mantle! There is One who will sew (it again); and if not, truly the more naked we are, the better for us.

***

Sihirbazlar, “Ey firavun, halk, biz, her sesten, her gulyabaniden ürküp duracak adam değiliz.
Bizim hırkamızı yırt, onu diken var... Olmasa bile çıplak olmamız daha iyi.

3, 1743-1744

خرقه‌ی ما را بدر دوزنده هست
ورنه ما را خود برهنه‌تر به است

بی لباس این خوب را اندر کنار
خوش در آریم ای عدو نابکار

Rend our (bodily) mantle! There is One who will sew (it again); and if not, truly the more naked we are, the better for us.
Without raiment we would fain clasp this Beauteous One to our bosoms, O enemy good-for-naught!

***

Bizim hırkamızı yırt, onu diken var... Olmasa bile çıplak olmamız daha iyi.
Bu güzeli çıplak olarak koçmamız daha hoş. A bir işe yaramaz, bir şey beceremez düşman!

بی لباس این خوب را اندر کنار
خوش در آریم ای عدو نابکار

خوشتر از تجرید از تن وز مزاج
نیست ای فرعون بی الهام گیج

Without raiment we would fain clasp this Beauteous One to our bosoms, O enemy good-for-naught!
There is nothing sweeter than to be stripped of the body and the (bodily) temperament, O stupid uninspired Pharaoh!”

***

Bu güzeli çıplak olarak koçmamız daha hoş. A bir işe yaramaz, bir şey beceremez düşman!
Tenden mizaçtan soyunmaktan daha hoş bir şey yoktur, a ilhama mazhar olmayan sersem Firavun!” dediler.

خوشتر از تجرید از تن وز مزاج
نیست ای فرعون بی الهام گیج

گفت استر با شتر کای خوش رفیق
در فراز و شیب و در راه دقیق

There is nothing sweeter than to be stripped of the body and the (bodily) temperament, O stupid uninspired Pharaoh!”
Said the mule to the camel, “O good friend, in hill and dale and in the obscure (difficult) track

***

Tenden mizaçtan soyunmaktan daha hoş bir şey yoktur, a ilhama mazhar olmayan sersem Firavun!” dediler.
Katırın biri deveye “Arkadaş, yokuş olsun, iniş olsun en dar yolda bile,

3, 1746-1747

گفت استر با شتر کای خوش رفیق
در فراز و شیب و در راه دقیق

تو نه آیی در سر و خوش می‌روی
من همی‌آیم بسر در چون غوی

Said the mule to the camel, “O good friend, in hill and dale and in the obscure (difficult) track
Thou dost not tumble on thy head but goest happily along, while I am tumbling on my head, like one who has lost his way.

***

Katırın biri deveye “Arkadaş, yokuş olsun, iniş olsun en dar yolda bile,
Sen güzelce gidiyor, hiç kapaklanmıyorsun. Bense durmadan tepesi üstü düşüp duruyorum.

3, 1747-1748

تو نه آیی در سر و خوش می‌روی
من همی‌آیم بسر در چون غوی

من همی‌افتم برو در هر دمی
خواه در خشکی و خواه اندر نمی

Thou dost not tumble on thy head but goest happily along, while I am tumbling on my head, like one who has lost his way.
At every moment I am falling on my face, whether (it be) in a dry place or a wet.

***

Sen güzelce gidiyor, hiç kapaklanmıyorsun. Bense durmadan tepesi üstü düşüp duruyorum.
Yol ister kuru olsun, ister balçık… Daima yüzüstü kapaklanıyorum.

3, 1748-1749

من همی‌افتم برو در هر دمی
خواه در خشکی و خواه اندر نمی

این سبب را باز گو با من که چیست
تا بدانم من که چون باید بزیست

At every moment I am falling on my face, whether (it be) in a dry place or a wet.
Declare to me what is the cause of this, that I may know how I must live.”

***

Yol ister kuru olsun, ister balçık… Daima yüzüstü kapaklanıyorum.
Bunun sebebi ne? Bana bir söyle de ne yapmalı, nasıl etmeli anlayayım” dedi.

3, 1749-1750

این سبب را باز گو با من که چیست
تا بدانم من که چون باید بزیست

گفت چشم من ز تو روشن‌ترست
بعد از آن هم از بلندی ناظرست

Declare to me what is the cause of this, that I may know how I must live.”
He (the camel) said, “My eye is clearer than thine; furthermore, it is also looking from on high:

***

Bunun sebebi ne? Bana bir söyle de ne yapmalı, nasıl etmeli anlayayım” dedi.
Deve dedi ki: “Benim gözüm senin gözünden daha kuvvetlidir, daha iyi görür.

3, 1750-1751

گفت چشم من ز تو روشن‌ترست
بعد از آن هم از بلندی ناظرست

چون برآیم بر سرکوه بلند
آخر عقبه ببینم هوشمند

He (the camel) said, “My eye is clearer than thine; furthermore, it is also looking from on high:
When I come up to the top of a high hill, I regard attentively the end of the pass;

***

Deve dedi ki: “Benim gözüm senin gözünden daha kuvvetlidir, daha iyi görür.
Yüce bir dağın başına çıktım mı en son çukuru bile görürüm.

3, 1751-1752

چون برآیم بر سرکوه بلند
آخر عقبه ببینم هوشمند

پس همه پستی و بالایی راه
دیده‌ام را وا نماید هم اله

When I come up to the top of a high hill, I regard attentively the end of the pass;
Then too God reveals to my eye all the lowness and loftiness of the way,

***

Yüce bir dağın başına çıktım mı en son çukuru bile görürüm.
Allah, bütün inişleri çıkışları özüme gösterir.

3, 1752-1753

پس همه پستی و بالایی راه
دیده‌ام را وا نماید هم اله

هر قدم من از سر بینش نهم
از عثار و اوفتادن وا رهم

Then too God reveals to my eye all the lowness and loftiness of the way,
(So that) I take every step with (clear) sight and am delivered from stumbling and falling,

***

Allah, bütün inişleri çıkışları özüme gösterir.
Her adımımı nereye atacaksam görür de öyle atarım. Bu yüzden de sürçmekten, düşmekten kurtulurum.

3, 1753-1754

هر قدم من از سر بینش نهم
از عثار و اوفتادن وا رهم

تو نبینی پیش خود یک دو سه گام
دانه بینی و نبینی رنج دام

(So that) I take every step with (clear) sight and am delivered from stumbling and falling,
(Whereas) thou dost not see two or three steps in front of thee: thou seest the bait, but thou dost not see the pain of the snare.

***

Her adımımı nereye atacaksam görür de öyle atarım. Bu yüzden de sürçmekten, düşmekten kurtulurum.
Sense iki üç adım ötesini görmezsin. Taneyi görürsün de tuzağı görmezsin.

تو ببینی پیش خود یک دو سه گام
دانه بینی و نبینی رنج دام

یستوی الاعمی لدیکم والبصیر
فی المقام و النزول والمسیر

(Whereas) thou dost not see two or three steps in front of thee: thou seest the bait, but thou dost not see the pain of the snare.
Are the blind and the seeing equal before you (according to your opinion) in their abiding and their alighting and their journeying?”

***

Sense iki üç adım ötesini görmezsin. Taneyi görürsün de tuzağı görmezsin.
Konak, iniş ve yürüyüş yerlerinde hiç körle gözlü bir olur mu?

3, 1755-1756

يستوى الاعمى لديكم والبصير
فى المقام و النزول والمسير

چون جنين را در شكم حق جان دهد
جذب اجزا در مزاج او نهد

Are the blind and the seeing equal before you (according to your opinion) in their abiding and their alighting and their journeying?”
When God gives a spirit to the embryo in the womb, He implants in its (the spirit's) temperament (the desire of) drawing particles together.

***

Konak, iniş ve yürüyüş yerlerinde hiç körle gözlü bir olur mu?
Allah, ana karnında ki çocuğa can verdi mi mizacına vücudunu kuvvetlendirecek cüzüleri çekmek kabiliyetini verir.

3, 1756-1757

چون جنین را در شکم حق جان دهد
جذب اجزا در مزاج او نهد

از خورش او جذب اجزا می‌کند
تار و پود جسم خود را می‌تند

When God gives a spirit to the embryo in the womb, He implants in its (the spirit's) temperament (the desire of) drawing particles together.
By means of food it draws the particles together and weaves the warp and woof of its body:

***

Allah, ana karnında ki çocuğa can verdi mi mizacına vücudunu kuvvetlendirecek cüzüleri çekmek kabiliyetini verir.
Yediği şeylerle bu cüzüleri çeker, bu suretle de cisminin nescini dokur durur.

از خورش او جذب اجزا می‌کند
تار و پود جسم خود را می‌تند

تا چهل سالش بجذب جزوها
حق حریصش کرده باشد در نما

By means of food it draws the particles together and weaves the warp and woof of its body:
Till (the age of) forty years, God will have made it desirous of drawing particles together in (the process of) growth.

***

Yediği şeylerle bu cüzüleri çeker, bu suretle de cisminin nescini dokur durur.
Allah, insana kırk yaşına kadar bu cüzüleri çekme kabiliyetini, bu hırsı verir, o da kendisini yetiştirir büyür, gelişir, kuvvetlenir.

3, 1758-1759

تا چهل سالش بجذب جزوها
حق حریصش کرده باشد در نما

جذب اجزا روح را تعلیم کرد
چون نداند جذب اجزا شاه فرد

Till (the age of) forty years, God will have made it desirous of drawing particles together in (the process of) growth.
The incomparable King taught the spirit to draw particles together: how should He (himself) not know how to draw particles together?

***

Allah, insana kırk yaşına kadar bu cüzüleri çekme kabiliyetini, bu hırsı verir, o da kendisini yetiştirir büyür, gelişir, kuvvetlenir.
Ruha, cüzüleri çekmeyi öğreten o tek padişah, nasıl olur da cesedin cüzüleri bir araya getirmeyi bilmez?

3, 1759-1760

جذب اجزا روح را تعلیم کرد
چون نداند جذب اجزا شاه فرد

جامع این ذره‌ها خورشید بود
بی غذا اجزات را داند ربود

The incomparable King taught the spirit to draw particles together: how should He (himself) not know how to draw particles together?
The assembler of (all) these motes was the (Divine) Sun: He knows how to seize thy (bodily) particles (and draw them together again) without nutrition.

***

Ruha, cüzüleri çekmeyi öğreten o tek padişah, nasıl olur da cesedin cüzüleri bir araya getirmeyi bilmez?
Bu ruh zerrelerini bir araya toplayan, sana hayat kabiliyetini veren güneş, gıda vasıtasıyla olmaksızın da varlığının zerrelerini toplayıp bir araya getirmeyi bilir.

جامع این ذره‌ها خورشید بود
بی غذا اجزات را داند ربود

آن زمانی که در آیی تو ز خواب
هوش و حس رفته را خواند شتاب

The assembler of (all) these motes was the (Divine) Sun: He knows how to seize thy (bodily) particles (and draw them together again) without nutrition.
At the moment when thou emergest from sleep, He quickly recalls the departed consciousness and sensation.

***

Bu ruh zerrelerini bir araya toplayan, sana hayat kabiliyetini veren güneş, gıda vasıtasıyla olmaksızın da varlığının zerrelerini toplayıp bir araya getirmeyi bilir.
Uykudan uyanınca senden gitmiş olan akıl ve duyguyu yine sana iade eder.

3, 1761-1762

آن زمانی که در آیی تو ز خواب
هوش و حس رفته را خواند شتاب

تا بدانی کان ازو غایب نشد
باز آید چون بفرماید که عد

At the moment when thou emergest from sleep, He quickly recalls the departed consciousness and sensation.
To the end that thou mayst know that those (faculties) have not become absent from Him, they come back (to thee) when He commands them to return.

***

Uykudan uyanınca senden gitmiş olan akıl ve duyguyu yine sana iade eder.
Buna bak da ölünce de bil ki onlar kaybolmaz, Allah geri gel diye ferman etti mi gelirler.

3, 1762-1763

تا بدانی کان ازو غایب نشد
باز آید چون بفرماید که عد

هین عزیرا در نگر اندر خرت
که بپوسیدست و ریزیده برت

To the end that thou mayst know that those (faculties) have not become absent from Him, they come back (to thee) when He commands them to return.
"Hey, 'Uzayr, look upon thine ass which hath rotted and crumbled beside thee.

***

Buna bak da ölünce de bil ki onlar kaybolmaz, Allah geri gel diye ferman etti mi gelirler.
Allah dedi ki. "Uzeyr, eşeğine bir iyice bak. Çürümüş etleri dökülmüş…

3, 1763-1764

هین عزیرا در نگر اندر خرت
که بپوسیدست و ریزیده برت

پیش تو گرد آوریم اجزاش را
آن سر و دم و دو گوش و پاش را

“Hey, ‘Uzayr, look upon thine ass which hath rotted and crumbled beside thee.
We will collect its parts in thy presence—its head and tail and ears and legs.”

***

Allah dedi ki. “Uzeyr, eşeğine bir iyice bak. Çürümüş etleri dökülmüş…
Onun cüz’ülerini gözünün önünde bir araya getirecek, başını, kuyruğunu, kulaklarını, ayaklarını düzüp koşacağım.

3, 1764-1765

پیش تو گرد آوریم اجزاش را
آن سر و دم و دو گوش و پاش را

دست نه و جزو برهم می‌نهد
پاره‌ها را اجتماعی می‌دهد

We will collect its parts in thy presence—its head and tail and ears and legs.”
There is no (visible) hand, and (yet) He is putting the parts together and giving a unitedness to the (scattered) pieces.

***

Onun cüz’ülerini gözünün önünde bir araya getirecek, başını, kuyruğunu, kulaklarını, ayaklarını düzüp koşacağım.
Görünürde bir el olmadığı halde bütün cüz’üleri bir araya getiren, cesedin parçalarını bir yere toplayan benim.

3, 1765-1766

دست نه و جزو برهم می‌نهد
پاره‌ها را اجتماعی می‌دهد

در نگر در صنعت پاره‌زنی
کو همی‌دوزد کهن بی سوزنی

There is no (visible) hand, and (yet) He is putting the parts together and giving a unitedness to the (scattered) pieces.
Consider the art of a Tailor who sews old rags (together) without a needle:

***

Görünürde bir el olmadığı halde bütün cüz'üleri bir araya getiren, cesedin parçalarını bir yere toplayan benim.
Şu yama yamama sanatına bak hele. Eski palasları iğnesiz dikip durmada

در نگر در صنعت پاره‌زنی
کو همی‌دوزد کهن بی سوزنی

ریسمان و سوزنی نه وقت خرز
آنچنان دوزد که پیدا نیست درز

Consider the art of a Tailor who sews old rags (together) without a needle:
No thread or needle at the time of sewing; He sews in such wise that no seam is visible.

***

Şu yama yamama sanatına bak hele. Eski palasları iğnesiz dikip durmada
Diktiği sıralarda ne ip var, ne iğne. Fakat öyle bir diker ki ortada terzi bile görünmez.

3, 1767-1768

ریسمان و سوزنی نه وقت خرز
آنچنان دوزد که پیدا نیست درز

چشم بگشا حشر را پیدا ببین
تا نماند شبهه‌ات در یوم دین

No thread or needle at the time of sewing; He sews in such wise that no seam is visible.
“Open thine eyes and behold the resurrection plainly, that there may not remain in thee doubt concerning the Day of Judgement,

***

Diktiği sıralarda ne ip var, ne iğne. Fakat öyle bir diker ki ortada terzi bile görünmez.
Gözünü aç da haşri apaşikâr gör… Kıyamette hiçbir şüphen kalmasın.

3, 1768-1769

چشم بگشا حشر را پیدا ببین
تا نماند شبهه‌ات در یوم دین

تا ببینی جامعی‌ام را تمام
تا نلرزی وقت مردن ز اهتمام

“Open thine eyes and behold the resurrection plainly, that there may not remain in thee doubt concerning the Day of Judgement,
And that thou mayst behold My unitive power entire, so that at the time of death thou wilt not tremble with anxiety,

***

Gözünü aç da haşri apaşikâr gör… Kıyamette hiçbir şüphen kalmasın.
Varlık zerrelerini nasıl tamamıyla topluyorum, gör de ölürken bu hayata sarılıp titreme.

3, 1769-1770

تا ببینی جامعی‌ام را تمام
تا نلرزی وقت مردن ز اهتمام

همچنانک وقت خفتن آمنی
از فوات جمله حسهای تنی

And that thou mayst behold My unitive power entire, so that at the time of death thou wilt not tremble with anxiety,
Even as at the time of sleep thou art secure from (hast no fear of) the passing of all the bodily senses:

***

Varlık zerrelerini nasıl tamamıyla topluyorum, gör de ölürken bu hayata sarılıp titreme.
Uyurken bedeninin duygularının mahvolmayacağından eminsin ya.

3, 1770-1771

همچنانک وقت خفتن آمنی
از فوات جمله حسهای تنی

بر حواس خود نلرزی وقت خواب
گرچه می‌گردد پریشان و خراب

Even as at the time of sleep thou art secure from (hast no fear of) the passing of all the bodily senses:
At the time of sleep thou dost not tremble for thy senses, though they become scattered and ruined.”

***

Uyurken bedeninin duygularının mahvolmayacağından eminsin ya.
Uykun geldi mi duyguların dağılır, harap bir hale gelir ama mahvolacaklar diye korkup titremezsin”

بر حواس خود نلرزی وقت خواب
گرچه می‌گردد پریشان و خراب

بود شیخی رهنمایی پیش ازین
آسمانی شمع بر روی زمین

At the time of sleep thou dost not tremble for thy senses, though they become scattered and ruined."
Formerly there was a Shaykh, a (spiritual) Director, a heavenly Candle on the face of the earth,

***

Uykun geldi mi duyguların dağılır, harap bir hale gelir ama mahvolacaklar diye korkup titremezsin"
Bundan önce yol gösteren bir şeyh vardı. Yeryüzünde adeta göğe mensup bir çırağdı.

3, 1772-1773

بود شیخی رهنمایی پیش ازین
آسمانی شمع بر روی زمین

چون پیمبر درمیان امتان
در گشای روضه‌ی دار الجنان

Formerly there was a Shaykh, a (spiritual) Director, a heavenly Candle on the face of the earth,
One like a prophet amongst religious communities, an opener of the door of the garden of Paradise.

***

Bundan önce yol gösteren bir şeyh vardı. Yeryüzünde adeta göğe mensup bir çırağdı.
Ümmetler içinde peygambere benzer, halka cennet bahçelerinin kapılarını açardı.

3, 1773-1774

چون پیمبر درمیان امتان
در گشای روضه‌ی دار الجنان

گفت پیغامبر که شیخ رفته پیش
چون نبی باشد میان قوم خویش

One like a prophet amongst religious communities, an opener of the door of the garden of Paradise.
The Prophet said that a Shaykh who has gone forward (to perfection) is like a prophet amidst his people.

***

Ümmetler içinde peygambere benzer, halka cennet bahçelerinin kapılarını açardı.
Peygamber, “İleri giden şeyh, kavminin arasında peygambere benzer” dedi.

3, 1774-1775

گفت پیغامبر که شیخ رفته پیش
چون نبی باشد میان قوم خویش

یک صباحی گفتش اهل بیت او
سخت‌دل چونی بگو ای نیک‌خو

The Prophet said that a Shaykh who has gone forward (to perfection) is like a prophet amidst his people.
One morning his family said to him, “Tell us, O man of good disposition, how art thou (so) hard-hearted?

***

Peygamber, “İleri giden şeyh, kavminin arasında peygambere benzer” dedi.
Bir sabah evindekiler ona dediler ki: “A güzel huylu, nasıl da yüreğin katı, neden böylesin sen,

3, 1775-1776

یک صباحی گفتش اهل بیت او
سخت‌دل چونی بگو ای نیک‌خو

ماز مرگ و هجر فرزندان تو
نوحه می‌داریم با پشت دوتو

One morning his family said to him, “Tell us, O man of good disposition, how art thou (so) hard-hearted?
We with backs (bent) double are mourning for the death and loss of thy sons;

***

Bir sabah evindekiler ona dediler ki: “A güzel huylu, nasıl da yüreğin katı, neden böylesin sen,
Biz, senin oğullarının ölümünden iki büklüm oluyor, zarı zarı ağlıyoruz da,

3, 1776-1777

ماز مرگ و هجر فرزندان تو
نوحه می‌داریم با پشت دوتو

تو نمی‌گریی نمی‌زاری چرا
یا که رحمت نیست در دل ای کیا

We with backs (bent) double are mourning for the death and loss of thy sons;
Why art not thou weeping and lamenting? Or hast thou no pity in thy heart?

***

Biz, senin oğullarının ölümünden iki büklüm oluyor, zarı zarı ağlıyoruz da,
Sen hiç ağlamıyor, feryat etmiyorsun bile. Bu neden ki: Yoksa gönlünde merhamet mi yok.

3, 1777-1778

تو نمی‌گریی نمی‌زاری چرا
یا که رحمت نیست در دل ای کیا

چون ترا رحمی نباشد در درون
پس چه اومیدست‌مان از تو کنون

Why art not thou weeping and lamenting? Or hast thou no pity in thy heart?
Since thou hast no pity within, what hope for us is there now from thee?

***

Sen hiç ağlamıyor, feryat etmiyorsun bile. Bu neden ki: Yoksa gönlünde merhamet mi yok.
Yüreğinde merhamet yoksa senden ne umabiliriz ki?

3, 1778-1779

چون ترا رحمی نباشد در درون
پس چه اومیدست‌مان از تو کنون

ما باومید تویم این پیش‌وا
که بنگذاری توما را در فنا

Since thou hast no pity within, what hope for us is there now from thee?
We are in hope of thee, O guide, that thou wilt not leave us to perish.

***

Yüreğinde merhamet yoksa senden ne umabiliriz ki?
Ey ulumuz, rehberimiz, kıyamette bizi bırakmaz diyoruz, ümidimiz sende.

3, 1779-1780

ما باومید توایم این پیش‌وا
که بنگذاری توما را در فنا

چون بیارایند روز حشر تخت
خود شفیع ما توی آن روز سخت

We are in hope of thee, O guide, that thou wilt not leave us to perish.
When the throne is set up on the Day of Resurrection, ’tis thou that art our intercessor on that grievous day.

***

Ey ulumuz, rehberimiz, kıyamette bizi bırakmaz diyoruz, ümidimiz sende.
Mahşer günü tahtı bezedikleri zaman o şiddetli günde bize sen şefaat edersin diyoruz.

3, 1780-1781

چون بیارایند روز حشر تخت
خود شفیع ما توی آن روز سخت

درچنان روز و شب بی‌زینهار
ما به اکرام تویم اومیدوار

When the throne is set up on the Day of Resurrection, ’tis thou that art our intercessor on that grievous day.
On such a merciless day and night we are hopeful of thy kindness.

***

Mahşer günü tahtı bezedikleri zaman o şiddetli günde bize sen şefaat edersin diyoruz.
Öyle bir amansız günde senin ihsanına ümit bağlamışız.

3, 1781-1782

درچنان روز و شب بی‌زینهار
ما به اکرام تویم اومیدوار

دست ما و دامن تست آن زمان
که نماند هیچ مجرم را امان

On such a merciless day and night we are hopeful of thy kindness.
Our hands will cling to thy skirt at that moment when security remains not to any sinner.”

***

Öyle bir amansız günde senin ihsanına ümit bağlamışız.
Hiçbir mücrime aman verilmeyen o gün el bizim, etek senin!

3, 1782-1783

دست ما و دامن تست آن زمان
که نماند هیچ مجرم را امان

گفت پیغامبر که روز رستخیز
کی گذارم مجرمان را اشک‌ریز

Our hands will cling to thy skirt at that moment when security remains not to any sinner.”
The Prophet has said, “On the Day of Resurrection how should I leave the sinners to shed tears?

***

Hiçbir mücrime aman verilmeyen o gün el bizim, etek senin!
Peygamber, “Kıyamet günü suçluları ağlar, inler bir halde nasıl terk ederiz?

گفت پیغامبر که روز رستخیز
کی گذارم مجرمان را اشک‌ریز

من شفیع عاصیان باشم بجان
تا رهانمشان ز اشکنجه‌ی گران

The Prophet has said, "On the Day of Resurrection how should I leave the sinners to shed tears?
I will intercede with (all) my soul for the disobedient, that I may deliver them from the heavy torment.

***

Peygamber, "Kıyamet günü suçluları ağlar, inler bir halde nasıl terk ederiz?
Ben o gün canla başla onların suçlarını affettirir, onlara şefaat eder, onları ağır işkencelerden kurtarırım.

3, 1784-1785

من شفیع عاصیان باشم بجان
تا رهانمشان ز اشکنجه‌ی گران

عاصیان واهل کبایر را بجهد
وا رهانم از عتاب نقض عهد

I will intercede with (all) my soul for the disobedient, that I may deliver them from the heavy torment.
I will deliver by my efforts the disobedient and those who have committed capital sins from (suffering) punishment for breaking their covenant.

***

Ben o gün canla başla onların suçlarını affettirir, onlara şefaat eder, onları ağır işkencelerden kurtarırım.
Suçluları, büyük günahlarda bulunanları çalışıp çabalar, ne yapıp yapıp Allah azabından halâs ederim.

3, 1785-1786

عاصیان واهل کبایر را بجهد
وا رهانم از عتاب نقض عهد

صالحان امتم خود فارغاند
از شفاعتهای من روز گزند

I will deliver by my efforts the disobedient and those who have committed capital sins from (suffering) punishment for breaking their covenant.
The righteous of my community are, in sooth, free from (have no need of) my intercessions on the Day of Woe;

***

Suçluları, büyük günahlarda bulunanları çalışıp çabalar, ne yapıp yapıp Allah azabından halâs ederim.
Ümmetimin iyileri zaten kurtulurlar, o azap günü benim şefaatime ihtiyaçları olmaz.

3, 1786-1787

صالحان امتم خود فارغاند
از شفاعتهای من روز گزند

بلک ایشان را شفاعتها بود
گفتشان چون حکم نافذ می‌رود

The righteous of my community are, in sooth, free from (have no need of) my intercessions on the Day of Woe;
Nay, they have (the right to make) intercessions, and their words go (forth) like an effective decree.

***

Ümmetimin iyileri zaten kurtulurlar, o azap günü benim şefaatime ihtiyaçları olmaz.
Hatta onlar bile suçlulara şefaat ederler, onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür.

3, 1787-1788

بلک ایشان را شفاعتها بود
گفتشان چون حکم نافذ می‌رود

هیچ وازر وزر غیری بر نداشت
من نیم وازر خدایم بر فراشت

Nay, they have (the right to make) intercessions, and their words go (forth) like an effective decree.
No burdened one shall bear another's burden, (but) I am not burdened: God hath exalted me.”

***

Hatta onlar bile suçlulara şefaat ederler, onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür.
Hiç kimse, başkasının suçunu almaz, yükünü yüklenmez… Yüklenmez ama yüklenen ben değilim ki, onların yüklerini alan, onları hafifleten Allah’tır.” dedi.

3, 1788-1789

هیچ وازر وزر غیری بر نداشت
من نیم وازر خدایم بر فراشت

آنک بی وزرست شیخست ای جوان
در قبول حق چواندر کف کمان

No burdened one shall bear another's burden, (but) I am not burdened: God hath exalted me.”
O youth, the Shaykh is he that is without a burden and is like a bow in the hand (a mere instrument) in receiving (the command of) God.

***

Hiç kimse, başkasının suçunu almaz, yükünü yüklenmez… Yüklenmez ama yüklenen ben değilim ki, onların yüklerini alan, onları hafifleten Allah’tır.” dedi.
Civanım, yükü olmayan şeyhtir. Allah onu eldeki yay gibi eline almış, kabul etmiştir.

3, 1789-1790

آنک بی وزرست شیخست ای جوان
در قبول حق چواندر کف کمان

شیخ کی بود پیر یعنی مو سپید
معنی این مو بدان ای کژ امید

O youth, the Shaykh is he that is without a burden and is like a bow in the hand (a mere instrument) in receiving (the command of) God.
Who is a “Shaykh”? An old man (pír), that is (to say), white-haired. Do thou apprehend the meaning of this “(white) hair,” O hopeless one.

***

Civanım, yükü olmayan şeyhtir. Allah onu eldeki yay gibi eline almış, kabul etmiştir.
Şeyh kime derler? İhtiyara, yani saçı sakalı ağarmış adama derler. Fakat ey ümitsiz adam, bunun manasını bil.

3, 1790-1791

شیخ کی بود پیر یعنی مو سپید
معنی این مو بدان ای کژ امید

هست آن موی سیه هستی او
تا ز هستی‌اش نماند تای مو

Who is a “Shaykh”? An old man (pír), that is (to say), white-haired. Do thou apprehend the meaning of this “(white) hair,” O hopeless one.
The black hair is his self-existence: (he is not “old”) till not a single hair of his self-existence remains.

***

Şeyh kime derler? İhtiyara, yani saçı sakalı ağarmış adama derler. Fakat ey ümitsiz adam, bunun manasını bil.
Kara saç, kara sakal, onun varlığıdır. Varlığından tek bir kıl bile kalmamalı.

3, 1791-1792

هست آن موی سیه هستی او
تا ز هستی‌اش نماند تای مو

چونک هستی‌اش نماند پیر اوست
گر سیه‌مو باشد او یا خود دوموست

The black hair is his self-existence: (he is not “old”) till not a single hair of his self-existence remains.
When his self-existence has ceased, he is “old” (pír), whether he be blackhaired or grizzled.

***

Kara saç, kara sakal, onun varlığıdır. Varlığından tek bir kıl bile kalmamalı.
Birisinin varlığı kalmadı mı pir ona derler. İster saçı sakalı siyah olsun, ister kır.

3, 1792-1793

چونک هستی‌اش نماند پیر اوست
گر سیه‌مو باشد او یا خود دوموست

هست آن موی سیه وصف بشر
نیست آن مو موی ریش و موی سر

When his self-existence has ceased, he is “old” (pír), whether he be blackhaired or grizzled.
That “black hair” is the attribute of (sensual) men; that “hair” is not the hair of the beard or the hair of the head.

***

Birisinin varlığı kalmadı mı pir ona derler. İster saçı sakalı siyah olsun, ister kır.
O kara saç, kara sakal, insanlık sıfatıdır. Söylediğimiz kıl, sakal, bıyık kılları söylediğimiz saç baştaki değildir.

3, 1793-1794

هست آن موی سیه وصف بشر
نیست آن مو موی ریش و موی سر

عیسی اندر مهد بر دارد نفیر
که جوان ناگشته ما شیخیم و پیر

That “black hair” is the attribute of (sensual) men; that “hair” is not the hair of the beard or the hair of the head.
Jesus in the cradle raises a cry, saying, “Without having become a youth, I am a Shaykh and a Pír.”

***

O kara saç, kara sakal, insanlık sıfatıdır. Söylediğimiz kıl, sakal, bıyık kılları söylediğimiz saç baştaki değildir.
İsa, beşikte “Genç olmadan şeyhsiz, piriz” diye bağırır.

3, 1794-1795

عیسی اندر مهد بر دارد نفیر
که جوان ناگشته ما شیخیم و پیر

گر رهید از بعض اوصاف بشر
شیخ نبود کهل باشد ای پسر

Jesus in the cradle raises a cry, saying, “Without having become a youth, I am a Shaykh and a Pír.”
If he (the Súfí) has been delivered from (only) a part of the attributes of (sensual) men, he is not a Shaykh; he is grey (middle-aged), O son.

***

İsa, beşikte “Genç olmadan şeyhsiz, piriz” diye bağırır.
Oğul, insan, insanlık sıfatlarının bir kısmından kurtuldu mu şeyh olmaz, fakat olgun bir adam olur.

3, 1795-1796

گر رهید از بعض اوصاف بشر
شیخ نبود کهل باشد ای پسر

چون یکی موی سیه کان وصف ماست
نیست بر وی شیخ و مقبول خداست

If he (the Súfí) has been delivered from (only) a part of the attributes of (sensual) men, he is not a Shaykh; he is grey (middle-aged), O son.
When there is not on him a single black hair (of the self-existence) which is our attribute, (then) he is a Shaykh and accepted of God;

***

Oğul, insan, insanlık sıfatlarının bir kısmından kurtuldu mu şeyh olmaz, fakat olgun bir adam olur.
İnsanlık sıfatlarından bir tek kara kıl bile kalmadı mı şeyh olur, Allah'a makbul bir adam haline gelir.

3, 1796-1797

چون یکی موی سیه کان وصف ماست
نیست بر وی شیخ و مقبول خداست

چون بود مویش سپید ار با خودست
او نه پیرست و نه خاص ایزدست

When there is not on him a single black hair (of the self-existence) which is our attribute, (then) he is a Shaykh and accepted of God;
(But) if, when his hair is white, he is (still) with himself (self-existent), he is not a Pír and is not the elect of God;

***

İnsanlık sıfatlarından bir tek kara kıl bile kalmadı mı şeyh olur, Allah’a makbul bir adam haline gelir.
Fakat bir adam yaşlansa da saçı sakalı ağarsa hakikatte ne pirdir, ne Allah hası!

3, 1797-1798

چون بود مویش سپید ار با خودست
او نه پیرست و نه خاص ایزدست

ور سر مویی ز وصفش باقیست
او نه از عرش است او آفاقیست

(But) if, when his hair is white, he is (still) with himself (self-existent), he is not a Pír and is not the elect of God;
And if a single hair-tip of his (sensual) attributes is surviving, he is not of heaven: he belongs to the (material) world.

***

Fakat bir adam yaşlansa da saçı sakalı ağarsa hakikatte ne pirdir, ne Allah hası!
Varlığında insanlık sıfatlarından bir tek kıl bile kalsa mensup olamaz, âlem halkından birisidir o!

3, 1798-1799

ور سر مویی ز وصفش باقیست
او نه از عرش است او آفاقیست

شیخ گفت او را مپندار ای رفیق
که ندارم رحم و مهر و دل شفیق

And if a single hair-tip of his (sensual) attributes is surviving, he is not of heaven: he belongs to the (material) world.
The Shaykh said to her (his wife), “Do not think, O gracious one, that I have not pity and affection and a compassionate heart.

***

Varlığında insanlık sıfatlarından bir tek kıl bile kalsa mensup olamaz, âlem halkından birisidir o!
Şeyh, kendisine bu sözü söyleyen karısına dedi ki: “Arkadaş, merhametim, şefkatim yok, yüreğim katı sanma,

3, 1799-1800

شیخ گفت او را مپندار ای رفیق
که ندارم رحم و مهر و دل شفیق

بر همه کفار ما را رحمتست
گرچه جان جمله کافر نعمتست

The Shaykh said to her (his wife), "Do not think, O gracious one, that I have not pity and affection and a compassionate heart.
I have pity for all the unbelievers, though the souls of them all are ungrateful.

***

Şeyh, kendisine bu sözü söyleyen karısına dedi ki: "Arkadaş, merhametim, şefkatim yok, yüreğim katı sanma,
Biz, kâfirler, Allah'a küfranı nimette bulunmuş olmakla beraber onlara acırız.

3, 1800-1801

بر همه کفار ما را رحمتست
گرچه جان جمله کافر نعمتست

بر سگانم رحمت و بخشایش است
که چرا از سنگهاشان مالش است

I have pity for all the unbelievers, though the souls of them all are ungrateful.
I have pity and forgiveness for dogs, saying (to myself), ‘Why do they suffer chastisement from the stones (which are cast at them)?’

***

Biz, kâfirler, Allah’a küfranı nimette bulunmuş olmakla beraber onlara acırız.
Hatta halk onları taşlıyor diye köpeklere acırız.

3, 1801-1802

بر سگانم رحمت و بخشایش است
که چرا از سنگهاشان مالش است

آن سگی که می‌گزد گویم دعا
که ازین خو وا رهانش ای خدا

I have pity and forgiveness for dogs, saying (to myself), ‘Why do they suffer chastisement from the stones (which are cast at them)?’
I utter a prayer for the dog that bites, crying, ‘O God, deliver him from this (evil) disposition!

***

Hatta halk onları taşlıyor diye köpeklere acırız.
Ben beni ısıran köpeğe de dua eder, Yarabbi sen onu bu huydan vazgeçir,

3, 1802-1803

آن سگی که می‌گزد گویم دعا
که ازین خو وا رهانش ای خدا

این سگان را هم در آن اندیشه دار
که نباشند از خلایق سنگسار

I utter a prayer for the dog that bites, crying, ‘O God, deliver him from this (evil) disposition!
Keep also these dogs in that (good) thought, so that they may not be stoned by the people.’”

***

Ben beni ısıran köpeğe de dua eder, Yarabbi sen onu bu huydan vazgeçir,
Adamları ısırmasın da halkın taşını, topacını yemesin derim.

3, 1803-1804

این سگان را هم در آن اندیشه دار
که نباشند از خلایق سنگسار

زان بیاورد اولیا را بر زمین
تا کندشان رحمة للعالمین

Keep also these dogs in that (good) thought, so that they may not be stoned by the people.'"
He (God) brought the saints on to the earth, in order that He might make them a mercy to (all) created beings.

***

Adamları ısırmasın da halkın taşını, topacını yemesin derim.
Allah, velileri âlemlere rahmet olmak üzere yeryüzüne getirmiştir.

3, 1804-1805

زان بیاورد اولیا را بر زمین
تا کندشان رحمة للعالمین

خلق را خواند سوی درگاه خاص
حق را خواند که وافر کن خلاص

He (God) brought the saints on to the earth, in order that He might make them a mercy to (all) created beings.
He (the saint) calls the people to the Portal of Grace; he calls unto God, saying, “Give (them) release in full!”

***

Allah, velileri âlemlere rahmet olmak üzere yeryüzüne getirmiştir.
Onlar, halkı Allah’ın haremine davet ederler, Hakk’a da “Yarabbi bunları sen kurtar” diye dua ederler.

3, 1805-1806

خلق را خواند سوی درگاه خاص
حق را خواند که وافر کن خلاص

جهد بنماید ازین سو بهر پند
چون نشد گوید خدایا در مبند

He (the saint) calls the people to the Portal of Grace; he calls unto God, saying, “Give (them) release in full!”
He earnestly strives to admonish them in regard to this, and when it does not succeed, he says, “O God, do not shut the door!”

***

Onlar, halkı Allah’ın haremine davet ederler, Hakk’a da “Yarabbi bunları sen kurtar” diye dua ederler.
Bu yüzden halka usanmadan öğüt verirler. Halk, öğütlerini kabul etmedi mi, “ Yarabbi, sen bunlara acı sen kapını kapama “ derler.

3, 1806-1807

جهد بنماید ازین سو بهر پند
چون نشد گوید خدایا در مبند

رحمت جزوی بود مر عام را
رحمت کلی بود همام را

He earnestly strives to admonish them in regard to this, and when it does not succeed, he says, “O God, do not shut the door!”
To the vulgar belongs (only) the particular mercy; the universal mercy belongs to the hero (the perfect saint).

***

Bu yüzden halka usanmadan öğüt verirler. Halk, öğütlerini kabul etmedi mi, “ Yarabbi, sen bunlara acı sen kapını kapama “ derler.
Halkın mazhar olduğu rahmet, cüz'i rahmettir. Fakat himmet sahibi er, külli rahmete mazhardır.

3, 1807-1808

رحمت جزوی بود مر عام را
رحمت کلی بود همام را

رحمت جزوش قرین گشته بکل
رحمت دریا بود هادی سبل

To the vulgar belongs (only) the particular mercy; the universal mercy belongs to the hero (the perfect saint).
His particular (individual) mercy has been united with the universal: the mercy of the Sea is the guide on (all) the ways.

***

Halkın mazhar olduğu rahmet, cüz'i rahmettir. Fakat himmet sahibi er, külli rahmete mazhardır.
Allah'ın cüz'i rahmetine mazhar olan, küllî rahmete ulaştı mı rahmet denizi kesilir, yol gösterici olur.

3, 1808-1809

رحمت جزوش قرین گشته بکل
رحمت دریا بود هادی سبل

رحمت جزوی بکل پیوسته شو
رحمت کل را تو هادی بین و رو

His particular (individual) mercy has been united with the universal: the mercy of the Sea is the guide on (all) the ways.
O (thou who hast the) particular mercy, become joined to the universal: deem the universal mercy the true guide, and go (forward).

***

Allah’ın cüz’i rahmetine mazhar olan, küllî rahmete ulaştı mı rahmet denizi kesilir, yol gösterici olur.
Ey cüz’i rahmet, külle ulaş… Ey külli rahmet sen de yürü, halka yol göster.

3, 1809-1810

رحمت جزوی بکل پیوسته شو
رحمت کل را تو هادی بین و رو

تا که جزوست او نداند راه بحر
هر غدیری را کند ز اشباه بحر

O (thou who hast the) particular mercy, become joined to the universal: deem the universal mercy the true guide, and go (forward).
So long as he is (only) a part, he does not know the way to the Sea: he makes out every pool to be like unto the Sea.

***

Ey cüz’i rahmet, külle ulaş… Ey külli rahmet sen de yürü, halka yol göster.
Cüz’i rahmete mazhar olan ve o mertebede kalan, denizin yolunu bilmez. Kuyuları da denize benzer sanır!

3, 1810-1811

تا که جزوست او نداند راه بحر
هر غدیری را کند ز اشباه بحر

چون نداند راه یم کی ره برد
سوی دریا خلق را چون آورد

So long as he is (only) a part, he does not know the way to the Sea: he makes out every pool to be like unto the Sea.
Inasmuch as he does not know the way to the Sea, how should he act as a guide? How should he lead the people towards the Sea?

***

Cüz’i rahmete mazhar olan ve o mertebede kalan, denizin yolunu bilmez. Kuyuları da denize benzer sanır!
Denizin yolunu bilmedikçe nasıl yol alır, halkı nasıl denize götürür, denize ulaştırır?

3, 1811-1812

چون نداند راه یم کی ره برد
سوی دریا خلق را چون آورد

متصل گردد به بحر آنگاه او
ره برد تا بحر همچون سیل و جو

Inasmuch as he does not know the way to the Sea, how should he act as a guide? How should he lead the people towards the Sea?
(When) he becomes united with the Sea, then he guides to the Sea, like a torrent or river.

***

Denizin yolunu bilmedikçe nasıl yol alır, halkı nasıl denize götürür, denize ulaştırır?
Sel ve nehir gibi denize kadar akıp gitti mi o vakit denize ulaşır, denizle birleşir.

3, 1812-1813

متصل گردد به بحر آنگاه او
ره برد تا بحر همچون سیل و جو

ور کند دعوت به تقلیدی بود
نه از عیان و وحی تاییدی بود

(When) he becomes united with the Sea, then he guides to the Sea, like a torrent or river.
And if (before this) he call (the people to God), it is in a conventional fashion; it is not from vision and inspiration or any (Divine) aid.

***

Sel ve nehir gibi denize kadar akıp gitti mi o vakit denize ulaşır, denizle birleşir.
Bundan önce halkı davet etse bile bu daveti taklittir. Yolu, varılacak makamı görerek yahut Allah'tan vahiy ve ilhamla, Allah kuvvetiyle değil!”

ور کند دعوت به تقلیدی بود
نه از عیان و وحی تاییدی بود

گفت پس چون رحم داری بر همه
همچو چوپانی به گرد این رمه

And if (before this) he call (the people to God), it is in a conventional fashion; it is not from vision and inspiration or any (Divine) aid.
She (the Shaykh's wife) said, "Then, since thou hast pity on all, and art like the shepherd (going watchfully) around this flock,

***

Bundan önce halkı davet etse bile bu daveti taklittir. Yolu, varılacak makamı görerek yahut Allah'tan vahiy ve ilhamla, Allah kuvvetiyle değil!"
Kadın, "Peki mademki herkese acıyorsun, bu sürünün çobanı gibi sürünün etrafında dönüp dolaşıyorsun demektir.

گفت پس چون رحم داری بر همه
همچو چوپانی به گرد این رمه

چون نداری نوحه بر فرزند خویش
چونک فصاد اجلشان زد بنیش

She (the Shaykh's wife) said, “Then, since thou hast pity on all, and art like the shepherd (going watchfully) around this flock,
How mournest thou not for thine own sons, when Death, the Bleeder, has pierced them with his lancet?

***

Kadın, “Peki mademki herkese acıyorsun, bu sürünün çobanı gibi sürünün etrafında dönüp dolaşıyorsun demektir.
Ecel cellâdı, oğullarını vurup öldürdüğü halde nasıl oluyor da kendi oğluna ağlamıyorsun?

3, 1815-1816

چون نداری نوحه بر فرزند خویش
چونک فصاد اجلشان زد بنیش

چون گواه رحم اشک دیده‌هاست
دیده‌ی تو بی نم و گریه چراست

How mournest thou not for thine own sons, when Death, the Bleeder, has pierced them with his lancet?
Since the evidence of pity is tears in the eyes, why are thine eyes without moisture and tearless?”

***

Ecel cellâdı, oğullarını vurup öldürdüğü halde nasıl oluyor da kendi oğluna ağlamıyorsun?
Gözyaşları, merhamete delildir, yürek yanmadıkça göz yaşaramaz, neden gözlerinde yaş yok, niçin ağlamıyorsun ya?”
dedi.

3, 1816-1817

چون گواه رحم اشک دیده‌هاست
دیده‌ی تو بی نم و گریه چراست

رو به زن کرد و بگفتش ای عجوز
خود نباشد فصل دی همچون تموز

Since the evidence of pity is tears in the eyes, why are thine eyes without moisture and tearless?”
He turned towards his wife and said to her, “Old woman, verily the season of December is not like Tamúz (July).

***

Gözyaşları, merhamete delildir, yürek yanmadıkça göz yaşaramaz, neden gözlerinde yaş yok, niçin ağlamıyorsun ya?” dedi.
Şeyh kadına yüz çevirip dedi ki. “Kocakarı, kış mevsimi, temmuz ayına benzemez.

3, 1817-1818

رو به زن کرد و بگفتش ای عجوز
خود نباشد فصل دی همچون تموز

جمله گر مردند ایشان گر حی‌اند
غایب و پنهان ز چشم دل کی‌اند

He turned towards his wife and said to her, "Old woman, verily the season of December is not like Tamúz (July).
Whether they all are dead or living, when are they absent and hid from the eye of the heart?

***

Şeyh kadına yüz çevirip dedi ki. "Kocakarı, kış mevsimi, temmuz ayına benzemez.
İsterse hepsi ölsün, isterse diri kalsın... Gönül gözünden kaybolmuyorlar ki!

3, 1818-1819

جمله گر مردند ایشان گر حی‌اند
غایب و پنهان ز چشم دل کی‌اند

من چو بینمشان معین پیش خویش
از چه رو رو را کنم همچون تو ریش

Whether they all are dead or living, when are they absent and hid from the eye of the heart?
Inasmuch as I see them distinct before me, for what reason should I rend my face as thou doest?

***

İsterse hepsi ölsün, isterse diri kalsın... Gönül gözünden kaybolmuyorlar ki!
Onları gözümün önünde görüp dururken neden senin gibi yüzümü yırtayım?

3, 1819-1820

من چو بینمشان معین پیش خویش
از چه رو رو را کنم همچون تو ریش

گرچه بیرون‌اند از دور زمان
با من‌اند و گرد من بازی‌کنان

Inasmuch as I see them distinct before me, for what reason should I rend my face as thou doest?
Although they are outside of Time's revolution, they are with me and playing around me.

***

Onları gözümün önünde görüp dururken neden senin gibi yüzümü yırtayım?
Zamanın devranından çıktılar... Çıktılar ama onlar yine benimle beraber, etrafımda oynayıp duruyorlar!

3, 1820-1821

گرچه بیرون‌اند از دور زمان
با من‌اند و گرد من بازی‌کنان

گریه از هجران بود یا از فراق
با عزیزانم وصالست و عناق

Although they are outside of Time's revolution, they are with me and playing around me.
Weeping is caused by severance or by parting; I am united with my dear ones and embracing them.

***

Zamanın devranından çıktılar... Çıktılar ama onlar yine benimle beraber, etrafımda oynayıp duruyorlar!
Ağlayış ya elemden olur, ya ayrılıktan. Hâlbuki ben aziz sevgililerimle vuslattayım, koşuşup duruyorum.

3, 1821-1822

گریه از هجران بود یا از فراق
با عزیزانم وصالست و عناق

خلق اندر خواب می‌بینندشان
من به بیداری همی‌بینم عیان

Weeping is caused by severance or by parting; I am united with my dear ones and embracing them.
(Other) people see them (their dear ones) in sleep; I see them plainly in (my) waking state.

***

Ağlayış ya elemden olur, ya ayrılıktan. Hâlbuki ben aziz sevgililerimle vuslattayım, koşuşup duruyorum.
Halk onları rüyada görür, bense uyanıkken onları apaşikâr görüyorum.

3, 1822-1823

خلق اندر خواب می‌بینندشان
من به بیداری همی‌بینم عیان

زین جهان خود را دمی پنهان کنم
برگ حس را از درخت افشان کنم

(Other) people see them (their dear ones) in sleep; I see them plainly in (my) waking state.
I hide myself for a moment from this world, I shake the leaves of sense perception from the tree (of my bodily existence)."

***

Halk onları rüyada görür, bense uyanıkken onları apaşikâr görüyorum.
Bu cihandan kendimi gizledim mi, duygu yaprağını varlık ağacından silktim mi onlarla beraberim.

3, 1823-1824

زین جهان خود را دمی پنهان کنم
برگ حس را از درخت افشان کنم

حس اسیر عقل باشد ای فلان
عقل اسیر روح باشد هم بدان

I hide myself for a moment from this world, I shake the leaves of sense perception from the tree (of my bodily existence)."
Sense-perception is captive to the intellect, O reader; know also that the intellect is captive to the spirit.

***

Bu cihandan kendimi gizledim mi, duygu yaprağını varlık ağacından silktim mi onlarla beraberim.
Kadınım, duygu akla esirdir, fakat bil ki akılda ruhun esiridir.

3, 1824-1825

حس اسیر عقل باشد ای فلان
عقل اسیر روح باشد هم بدان

دست بسته‌ی عقل را جان باز کرد
کارهای بسته را هم ساز کرد

Sense-perception is captive to the intellect, O reader; know also that the intellect is captive to the spirit.
The spirit sets free the chained hand of the intellect and brings its embarrassed affairs into harmony.

***

Kadınım, duygu akla esirdir, fakat bil ki akılda ruhun esiridir.
Can, aklın bağlı olan ellerini çözdü mü haline imkân bulunmayan işleri de yapar, düzer.

3, 1825-1826

دست بستهٔ عقل را جان باز کرد
کارهای بسته را هم ساز کرد

حسها و اندیشه بر آب صفا
همچو خس بگرفته روی آب را

The spirit sets free the chained hand of the intellect and brings its embarrassed affairs into harmony.
The (bodily) senses and (sensual) thoughts are like weeds on the clear water— covering the surface of the water.

***

Can, aklın bağlı olan ellerini çözdü mü haline imkân bulunmayan işleri de yapar, düzer.
Duygularla düşünceler, duru suyun yüzünü çer çöp gibi kaplamıştır.

3, 1826-1827

حسها و اندیشه بر آب صفا
همچو خس بگرفته روی آب را

دست عقل آن خس به یکسو می‌برد
آب پیدا می‌شود پیش خرد

The (bodily) senses and (sensual) thoughts are like weeds on the clear water— covering the surface of the water.
The hand of the intellect sweeps those weeds aside; (then) the water is revealed to the intellect.

***

Duygularla düşünceler, duru suyun yüzünü çer çöp gibi kaplamıştır.
Aklın eli, onları bir tarafa atar, su meydana çıkar.

3, 1827-1828

دست عقل آن خس به یکسو می‌برد
آب پیدا می‌شود پیش خرد

خس بس انبه بود بر جو چون حباب
خس چو یکسو رفت پیدا گشت آب

The hand of the intellect sweeps those weeds aside; (then) the water is revealed to the intellect.
The weeds lay very thick on the stream, like bubbles; when the weeds went aside, the water was revealed.

***

Aklın eli, onları bir tarafa atar, su meydana çıkar.
Çerçöp habbeler gibi suyun yüzünü örter. Fakat bunlar bir tarafa sürüldü mü su görünür.

3, 1828-1829

خس بس انبه بود بر جو چون حباب
خس چو یکسو رفت پیدا گشت آب

چونک دست عقل نگشاید خدا
خس فزاید از هوا بر آب ما

The weeds lay very thick on the stream, like bubbles; when the weeds went aside, the water was revealed.
Unless God loose the hand of the intellect, the weeds on our water are increased by sensual desire.

***

Çerçöp habbeler gibi suyun yüzünü örter. Fakat bunlar bir tarafa sürüldü mü su görünür.
Allah, aklın elini açmadıkça hava, suyumuzun yüzünü çerçöple, süprüntüyle doldurur.

3, 1829-1830

چونک دست عقل نگشاید خدا
خس فزاید از هوا بر آب ما

آب را هر دم کند پوشیده او
آن هوا خندان و گریان عقل تو

Unless God loose the hand of the intellect, the weeds on our water are increased by sensual desire.
Every moment they cover the water (more and more): that desire is laughing, and thy intellect is weeping;

***

Allah, aklın elini açmadıkça hava, suyumuzun yüzünü çerçöple, süprüntüyle doldurur.
Suyu daima örter; hava buna güler; akılsa ağlar durur.

3, 1830-1831

آب را هر دم کند پوشیده او
آن هوا خندان و گریان عقل تو

چونک تقوی بست دو دست هوا
حق گشاید هر دو دست عقل را

Every moment they cover the water (more and more): that desire is laughing, and thy intellect is weeping;
(But) when piety has chained the hands of desire, God looses the hands of the intellect.

***

Suyu daima örter; hava buna güler; akılsa ağlar durur.
Allah korkusu, havanın ellerini bağlarsa Hakk aklın ellerini çözer.

چونک تقوی بست دو دست هوا
حق گشاید هر دو دست عقل را

پس حواس چیره محکوم تو شد
چون خرد سالار و مخدوم تو شد

(But) when piety has chained the hands of desire, God looses the hands of the intellect.
So, when the intellect becomes thy captain and master, the dominant senses become subject to thee.

***

Allah korkusu, havanın ellerini bağlarsa Hakk aklın ellerini çözer.
Hizmetkârın âkil olursa sana galip olan duygularda mahkûmun olur.

3, 1832-1833

پس حواس چیره محکوم تو شد
چون خرد سالار و مخدوم تو شد

حس را بی‌خواب اندر کند
تا که غیبیها ز جان سر بر زند

So, when the intellect becomes thy captain and master, the dominant senses become subject to thee.
He (who is ruled by the intellect), without being asleep (himself), puts his senses to sleep, so that the unseen things may emerge from (the world of) the Soul.

***

Hizmetkârın âkil olursa sana galip olan duygularda mahkûmun olur.
Gayba mensup sırlar, can âleminden zuhur etsin diye duyguları zahirî olmayan bir uykuya daldırır da,

3, 1833-1834

حس را بی‌خواب خواب اندر کند
تا که غیبیها ز جان سر بر زند

هم به بیداری ببینی خوابها
هم ز گردون بر گشاید بابها

He (who is ruled by the intellect), without being asleep (himself), puts his senses to sleep, so that the unseen things may emerge from (the world of) the Soul.
Even in his waking state he dreams dreams and opens withal the gates of Heaven.

***

Gayba mensup sırlar, can âleminden zuhur etsin diye duyguları zahirî olmayan bir uykuya daldırır da,
İnsan uyanıkken rüyalar da görür, insana gök kapıları da açılır.

3, 1834-1835

هم به بیداری ببینی خوابها
هم ز گردون بر گشاید بابها

دید در ایام آن شیخ فقیر
مصحفی در خانه‌ی پیری ضریر

Even in his waking state he dreams dreams and opens withal the gates of Heaven.
Once upon a time a dervish Shaykh saw a Qur’án in the house of a blind old man.

***

İnsan uyanıkken rüyalar da görür, insana gök kapıları da açılır.
Yoksul şeyhin biri, bir vakitler kör bir pirin evinde bir mushaf gördü.

3, 1835-1836

دید در ایام آن شیخ فقیر
مصحفی در خانه‌ی پیری ضریر

پیش او مهمان شد او وقت تموز
هر دو زاهد جمع گشته چند روز

Once upon a time a dervish Shaykh saw a Qur’án in the house of a blind old man.
He became his guest in (the month) Tamúz: the two ascetics were together for several days.

***

Yoksul şeyhin biri, bir vakitler kör bir pirin evinde bir mushaf gördü.
Temmuz ayı idi, ona mihman olmuştu: O iki zâhit, birkaç gün bir araya gelmişlerdi.

3, 1836-1837

پیش او مهمان شد او وقت تموز
هر دو زاهد جمع گشته چند روز

گفت اینجا ای عجب مصحف چراست
چونک نابیناست این درویش راست

He became his guest in (the month) Tamúz: the two ascetics were together for several days.
He said (to himself), "Oh, I wonder what the Book is (here) for, as this righteous dervish is blind."

***

Temmuz ayı idi, ona mihman olmuştu: O iki zâhit, birkaç gün bir araya gelmişlerdi.
Kendi kendisine "Burada mushafın ne işi var? Bu adam kör" dedi.

3, 1837-1838

گفت اینجا ای عجب مصحف چراست
چونک نابیناست این درویش راست

اندرین اندیشه تشویشش فزود
که جز او را نیست اینجا باش و بود

He said (to himself), “Oh, I wonder what the Book is (here) for, as this righteous dervish is blind.”
(Whilst he was occupied) in this reflection, his perplexity increased: (he said to himself), “No one lives here except him.

***

Kendi kendisine “Burada mushafın ne işi var? Bu adam kör” dedi.
Bu düşünceye düştü, huzuru kaçtı; “Burada bu körden başka kimse de yok, bu ne iş?

3, 1838-1839

اندرین اندیشه تشویشش فزود
که جز او را نیست اینجا باش و بود

اوست تنها مصحفی آویخته
من نیم گستاخ یا آمیخته

(Whilst he was occupied) in this reflection, his perplexity increased: (he said to himself), “No one lives here except him.
He is alone, (and yet) he has hung a Book (on the wall). I am not (so) unmannerly or muddled (in my wits)

***

Bu düşünceye düştü, huzuru kaçtı; “Burada bu körden başka kimse de yok, bu ne iş?
Burada yalnız o var, bir de buraya mushaf koymuş. Ben ne bunağım, ne sersem…

اوست تنها مصحفی آویخته
من نیم گستاخ یا آمیخته

تا بپرسم نه خمش صبری کنم
تا به صبری بر مرادی بر زنم

He is alone, (and yet) he has hung a Book (on the wall). I am not (so) unmannerly or muddled (in my wits)
As to ask (him the reason). Nay, hush! I will be patient, in order that by patience I may gain my object."

***

Burada yalnız o var, bir de buraya mushaf koymuş. Ben ne bunağım, ne sersem...
Onun için hiçbir şey sormayayım, sabredeyim de sabırla muradıma erişeyim" dedi.

3, 1840-1841

تا بپرسم نه خمش صبری کنم
تا به صبری بر مرادی بر زنم

صبر کرد و بود چندی در حرج
کشف شد کالصبر مفتاح الفرج

As to ask (him the reason). Nay, hush! I will be patient, in order that by patience I may gain my object.”
He showed patience and was in a quandary for some time, (till at last) it (the secret) was disclosed, for patience is the key to joy (relief).

***

Onun için hiçbir şey sormayayım, sabredeyim de sabırla muradıma erişeyim” dedi.
Sabretti, bir müddet gönlü sıkıldı, fakat nihayet meseleyi anladı. Çünkü sabır, genişliğin anahtarıdır.

3, 1841-1842

صبر کرد و بود چندی در حرج
کشف شد کالصبر مفتاح الفرج

رفت لقمان سوی داود صفا
دید کو می‌کرد ز آهن حلقه‌ها

He showed patience and was in a quandary for some time, (till at last) it (the secret) was disclosed, for patience is the key to joy (relief).
Luqmán went to David, the pure of heart, and observed that he was making rings of iron,

***

Sabretti, bir müddet gönlü sıkıldı, fakat nihayet meseleyi anladı. Çünkü sabır, genişliğin anahtarıdır.
Lokman, tertemiz Davud’un yanına gitmiş, onun demir halkalar yapmakta olduğunu görmüştü.

3, 1842-1843

رفت لقمان سوی داود صفا
دید کو می‌کرد ز آهن حلقه‌ها

جمله را با همدگر در می‌فکند
ز آهن پولاد آن شاه بلند

Luqmán went to David, the pure of heart, and observed that he was making rings of iron,
(And) that the exalted King was casting all the steel rings into each other.

***

Lokman, tertemiz Davud’un yanına gitmiş, onun demir halkalar yapmakta olduğunu görmüştü.
O yüce padişah demir halkalar yapıyor, halkaları birbirine takıyordu.

3, 1843-1844

جمله را با همدگر در می‌فکند
ز آهن پولاد آن شاه بلند

صنعت زراد او کم دیده بود
درعجب می‌ماند وسواسش فزود

(And) that the exalted King was casting all the steel rings into each other.
He had not seen the armourer's handicraft (before), (so) he remained in astonishment and his curiosity increased—

***

O yüce padişah demir halkalar yapıyor, halkaları birbirine takıyordu.
Lokman silah yapma sanatını pek görmemişti, şaşırıp kaldı, vesveseleri arttı.

3, 1844-1845

صنعت زراد او کم دیده بود
درعجب می‌ماند وسواسش فزود

کین چه شاید بود وا پرسم ازو
که چه می‌سازی ز حلقه تو بتو

He had not seen the armourer's handicraft (before), (so) he remained in astonishment and his curiosity increased—
“What can this be? I will ask him what he is making with the interfolded rings.”

***

Lokman silah yapma sanatını pek görmemişti, şaşırıp kaldı, vesveseleri arttı.
Bu nedir acaba, şunu bir sorsam, bu kat kat halkalarla ne yapıyorsun desem, dedi.

3, 1845-1846

کین چه شاید بود وا پرسم ازو
که چه می‌سازی ز حلقه تو بتو

باز با خود گفت صبر اولیترست
صبر تا مقصود زوتر رهبرست

“What can this be? I will ask him what he is making with the interfolded rings.”
Again he said to himself, “Patience is better: patience is the quickest guide to the object of one's quest.”

***

Bu nedir acaba, şunu bir sorsam, bu kat kat halkalarla ne yapıyorsun desem, dedi.
Sonra yine kendi kendisine dedi ki: “ Dur hele sabır daha iyi. Sabır, adamı maksadına çabucak ulaştırır.

3, 1846-1847

باز با خود گفت صبر اولیترست
صبر تا مقصود زوتر رهبرست

چون نپرسی زودتر کشفت شود
مرغ صبر از جمله پران‌تر بود

Again he said to himself, “Patience is better: patience is the quickest guide to the object of one's quest.”
When you ask no question, the sooner will it (the secret) be disclosed to you: the bird, patience, flies faster than all (others);

***

Sonra yine kendi kendisine dedi ki: “ Dur hele sabır daha iyi. Sabır, adamı maksadına çabucak ulaştırır.
Sormazsam iş daha çabuk anlaşılır. Sabırlı kuş, bütün kuşlardan daha iyi uçar.

3, 1847-1848

چون نپرسی زودتر کشفت شود
مرغ صبر از جمله پران‌تر بود

ور بپرسی دیرتر حاصل شود
سهل از بی صبریت مشکل شود

When you ask no question, the sooner will it (the secret) be disclosed to you: the bird, patience, flies faster than all (others);
And if you ask, the more slowly will your object be gained: what is easy will be made difficult by your impatience.

***

Sormazsam iş daha çabuk anlaşılır. Sabırlı kuş, bütün kuşlardan daha iyi uçar.
Fakat sorarsam maksadı daha geç anlarım, kolaycacık anlayacağım şey, bu sorgumla güçleşir.

ور بپرسی دیرتر حاصل شود
سهل از بی صبریت مشکل شود

چونک لقمان تن بزد هم در زمان
شد تمام از صنعت داود آن

And if you ask, the more slowly will your object be gained: what is easy will be made difficult by your impatience.
When Luqmán kept silence, straightway that (work of making rings) was finished by David's craftsmanship.

***

Fakat sorarsam maksadı daha geç anlarım, kolaycacık anlayacağım şey, bu sorgumla güçleşir.
Lokman, orada bir müddet sabredip durdu. Bu müddet içinde Davud da zırhı yapıp tamamladı.

3, 1849-1850

چونک لقمان تن بزد هم در زمان
شد تمام از صنعت داود آن

پس زره سازید و در پوشید او
پیش لقمان کریم صبرخو

When Luqmán kept silence, straightway that (work of making rings) was finished by David's craftsmanship.
Then he fashioned a coat of mail and put it on in the presence of the noble and patient Luqmán.

***

Lokman, orada bir müddet sabredip durdu. Bu müddet içinde Davud da zırhı yapıp tamamladı.
Kerem ve sabır sahibi Lokman’ın önünde bedenine geçirip giyindi.

3, 1850-1851

پس زره سازید و در پوشید او
پیش لقمان کریم صبرخو

گفت این نیکو لباسست ای فتی
درمصاف و جنگ دفع زخم را

Then he fashioned a coat of mail and put it on in the presence of the noble and patient Luqmán.
“This,” he said, “is an excellent garment, O young man, for warding off blows on the battle-field and in war.”

***

Kerem ve sabır sahibi Lokman’ın önünde bedenine geçirip giyindi.
“Civanım, bu, savaşta yaralanmamak için güzel bir elbisedir” dedi.

3, 1851-1852

گفت این نیکو لباسست ای فتی
درمصاف و جنگ دفع زخم را

گفت لقمان صبر هم نیکو دمیست
که پناه و دافع هر جا غمیست

“This,” he said, “is an excellent garment, O young man, for warding off blows on the battle-field and in war.”
Luqmán said, “Patience too is of good effect, for it is the protection and defence against pain everywhere.”

***

“Civanım, bu, savaşta yaralanmamak için güzel bir elbisedir” dedi.
Lokman dedi ki. “Sabır da güzel bir iş. Her dertte ona sığınmak gerek, her gamı o giderir.”

3, 1852-1853

گفت لقمان صبر هم نیکو دمیست
که پناه و دافع هر جا غمیست

صبر را با حق قرین کرد ای فلان
آخر والعصر را آگه بخوان

Luqmán said, “Patience too is of good effect, for it is the protection and defence against pain everywhere.”
He (God) hath joined sabr (patience) with haqq (the real and permanent): O reader, recite attentively the end of (the Súra) Wa’l-‘asr.

***

Lokman dedi ki. “Sabır da güzel bir iş. Her dertte ona sığınmak gerek, her gamı o giderir.”
A kişi “Vel asri” suresinin sonunu dikkatlice oku da bak. Allah o surede sabrı hakla beraber andı, sabrı hakka eş etti.

3, 1853-1854

صبر را با حق قرین کرد ای فلان
آخر والعصر را آگه بخوان

صد هزاران کیمیا حق آفرید
کیمیایی همچو صبر آدم ندید

He (God) hath joined sabr (patience) with haqq (the real and permanent): O reader, recite attentively the end of (the Súra) Wa’l-‘asr.
God created hundreds of thousands of elixirs, (but) Man hath not seen an elixir like patience.

***

A kişi “Vel asri” suresinin sonunu dikkatlice oku da bak. Allah o surede sabrı hakla beraber andı, sabrı hakka eş etti.
Allah, yüz binlerce kimya yarattı ama insan, sabır gibi bir kimya görmedi.

3, 1854-1855

صد هزاران کیمیا حق آفرید
کیمیایی همچو صبر آدم ندید

مرد مهمان صبرکرد و ناگهان
کشف گشتش حال مشکل در زمان

God created hundreds of thousands of elixirs, (but) Man hath not seen an elixir like patience.
The guest showed patience, and of a sudden the difficult case was unveiled to him all at once.

***

Allah, yüz binlerce kimya yarattı ama insan, sabır gibi bir kimya görmedi.
Konuk da sabretti. Ansızın müşkül halloldu, anlamak istediğini anladı.

مرد مهمان صبرکرد و ناگهان
کشف گشتش حال مشکل در زمان

نیمشب آواز قرآن را شنید
جست از خواب آن عجایب را بدید

The guest showed patience, and of a sudden the difficult case was unveiled to him all at once.
At midnight he heard the sound of (recitation of) the Qur’án; he sprang up from sleep and beheld a marvel—

***

Konuk da sabretti. Ansızın müşkül halloldu, anlamak istediğini anladı.
Gece yarısı Kur’an sesini duydu. Uykusundan sıçradı, şu acayip şeyi gördü:

3, 1856-1857

نیمشب آواز قرآن را شنید
جست از خواب آن عجایب را بدید

که ز مصحف کور می‌خواندی درست
گشت بی‌صبر و ازو آن حال جست

At midnight he heard the sound of (recitation of) the Qur’án; he sprang up from sleep and beheld a marvel—
That the blind man was reading correctly from the Qur’án. He became impatient and sought from him (an explanation of) that matter.

***

Gece yarısı Kur’an sesini duydu. Uykusundan sıçradı, şu acayip şeyi gördü:
Kör, mushaftan Kur’an okumaktaydı. Hem de doğru olarak okuyordu. Sabırsızlandı, bu hali sordu, dedi ki:

3, 1857-1858

که ز مصحف کور می‌خواندی درست
گشت بی‌صبر و ازو آن حال جست

گفت آیا ای عجب با چشم کور
چون همی‌خوانی همی‌بینی سطور

That the blind man was reading correctly from the Qur’án. He became impatient and sought from him (an explanation of) that matter.
“Oh, wonderful!” he cried. “Thou with sightless eyes, how art thou reading, (how art thou) seeing the lines?

***

Kör, mushaftan Kur’an okumaktaydı. Hem de doğru olarak okuyordu. Sabırsızlandı, bu hali sordu, dedi ki:
“Gözün kör olduğu halde şaştım doğrusu, bu satırları nasıl okuyabiliyorsun sen?

3, 1858-1859

گفت آیا ای عجب با چشم کور
چون همی‌خوانی همی‌بینی سطور

آنچ می‌خوانی بر آن افتاده‌ای
دست را بر حرف آن بنهاده‌ای

"Oh, wonderful!" he cried. "Thou with sightless eyes, how art thou reading, (how art thou) seeing the lines?
Thou hast touched that which thou art reading: thou hast laid thy hand upon the words of that (passage).

***

"Gözün kör olduğu halde şaştım doğrusu, bu satırları nasıl okuyabiliyorsun sen?
Okuduğun satıra bakmakta, elini okuduğun harflerin üstünde gezdirmektesin.

3, 1859-1860

آنچ می‌خوانی بر آن افتاده‌ای
دست را بر حرف آن بنهاده‌ای

اصبعت در سیر پیدا می‌کند
که نظر بر حرف داری مستند

Thou hast touched that which thou art reading: thou hast laid thy hand upon the words of that (passage).
Thy finger, in motion, makes it evident that thou hast thine eye resting on the words.”

***

Okuduğun satıra bakmakta, elini okuduğun harflerin üstünde gezdirmektesin.
Parmağını satırlar üstünde gezdirişinden anlaşılıyor, mutlaka harfleri görüyorsun.”

3, 1860-1861

اصبعت در سیر پیدا می‌کند
که نظر بر حرف داری مستند

گفت ای گشته ز جهل تن جدا
این عجب می‌داری از صنع خدا

Thy finger, in motion, makes it evident that thou hast thine eye resting on the words.”
He replied, “O thou who hast been separated from the body's ignorance, dost thou feel this wonder at the work of God?

***

Parmağını satırlar üstünde gezdirişinden anlaşılıyor, mutlaka harfleri görüyorsun.”
Kör dedi ki. “Ey ten bilgisizliğinden kurtulan, bunu Allah yapamaz mı ki? Neye şaşırıyorsun?

گفت ای گشته ز جهل تن جدا
این عجب می‌داری از صنع خدا

من ز حق در خواستم کای مستعان
بر قرائت من حریصم همچو جان

He replied, “O thou who hast been separated from the body's ignorance, dost thou feel this wonder at the work of God?
I begged of God, crying, ‘O Thou whose help is sought, I am (as) covetous of reading the Book as (I am) of life.

***

Kör dedi ki. “Ey ten bilgisizliğinden kurtulan, bunu Allah yapamaz mı ki? Neye şaşırıyorsun?
Ben Allah’a, ey yardımcım olan Allah, ey yardım dilenen Rabbim, adam canına nasıl düşkünse ben de Kur’an okumaya öyle düşkünüm.

3, 1862-1863

من ز حق در خواستم کای مستعان
بر قرائت من حریصم همچو جان

نیستم حافظ مرا نوری بده
در دو دیده وقت خواندن بی‌گره

I begged of God, crying, ‘O Thou whose help is sought, I am (as) covetous of reading the Book as (I am) of life.
I do not know it by heart: at the time of reading it, bestow on my two eyes an untroubled light.

***

Ben Allah’a, ey yardımcım olan Allah, ey yardım dilenen Rabbim, adam canına nasıl düşkünse ben de Kur’an okumaya öyle düşkünüm.
Fakat hafız değilim ki, Yarabbi Kur’an okuyacağım vakit gözlerime illetsiz bir nur ver,

3, 1863-1864

نیستم حافظ مرا نوری بده
در دو دیده وقت خواندن بی‌گره

باز ده دو دیده‌ام را آن زمان
که بگیرم مصحف و خوانم عیان

I do not know it by heart: at the time of reading it, bestow on my two eyes an untroubled light.
Give me back my eyes at that moment, so that I may take the Book and read it plain.’

***

Fakat hafız değilim ki, Yarabbi Kur’an okuyacağım vakit gözlerime illetsiz bir nur ver,
Benim gözlerimi aç da Kur’an’ı elime alıp okuyayım diye dua ettim.

باز ده دو دیده‌ام را آن زمان
که بگیرم مصحف و خوانم عیان

آمد از حضرت ندا کای مرد کار
ای بهر رنجی به ما اومیدوار

Give me back my eyes at that moment, so that I may take the Book and read it plain.'
From the Divine Presence came the cry (in response): 'O man of (devotional) work, O thou that hast hope of Me in every grief,

***

Benim gözlerimi aç da Kur'an'ı elime alıp okuyayım diye dua ettim.
Allah'tan ey Kur'an'a düşkün adam, ey her dertte bize yüz tutan, bizden ümidini kesmeyen kişi,

3, 1865-1866

آمد از حضرت ندا کای مرد کار
ای بهر رنجی به ما اومیدوار

حسن ظنست و امیدی خوش ترا
که ترا گوید بهر دم برتر آ

From the Divine Presence came the cry (in response): ‘O man of (devotional) work, O thou that hast hope of Me in every grief,
Thou hast the good thought (of Me) and the fair hope that at each moment bids thee mount higher.

***

Allah’tan ey Kur’an’a düşkün adam, ey her dertte bize yüz tutan, bizden ümidini kesmeyen kişi,
Senin bize karşı öyle bir hüsnü zan, o ümit, sana daima yücel, yüksel demekte.

حسن ظنست و امیدی خوش ترا
که ترا گوید بهر دم برتر آ

هر زمان که قصد خواندن باشدت
یا ز مصحفها قرائت بایدت

Thou hast the good thought (of Me) and the fair hope that at each moment bids thee mount higher.
Whensoever thou intendest to read (the Qur’án) or wantest the lection from (different) copies,

***

Senin bize karşı öyle bir hüsnü zan, o ümit, sana daima yücel, yüksel demekte.
Ne vakit Kur’an okumak istersen, ne vakit mushafı eline alırsan,

هر زمان که قصد خواندن باشدت
یا ز مصحفها قرائت بایدت

من در آن دم وا دهم چشم ترا
تا فرو خوانی معظم جوهرا

Whensoever thou intendest to read (the Qur’án) or wantest the lection from (different) copies,
At that moment I will restore thine eye, in order that thou mayst read, O venerable being.’

***

Ne vakit Kur’an okumak istersen, ne vakit mushafı eline alırsan,
Ben de o zaman sana gözlerinin nurunu bağışlayacağım ey yaratılışı büyük kişi, diye nida geldi.

من در آن دم وا دهم چشم ترا
تا فرو خوانی معظم جوهرا

همچنان کرد و هر آنگاهی که من
وا گشایم مصحف اندر خواندن

At that moment I will restore thine eye, in order that thou mayst read, O venerable being.'
Even so He did, and whenever I open the Book to read,

***

Ben de o zaman sana gözlerinin nurunu bağışlayacağım ey yaratılışı büyük kişi, diye nida geldi.
Öyle de yaptı Allah'ım, ben ne vakit okumak üzere mushafı elime alır, açarsam,

3, 1869-1870

همچنان کرد و هر آنگاهی که من
وا گشایم مصحف اندر خواندن

آن خبیری که نشد غافل ز کار
آن گرامی پادشاه و کردگار

Even so He did, and whenever I open the Book to read,
That all-knowing One who never becomes forgetful of His work, that honoured Sovereign and Maker,

***

Öyle de yaptı Allah’ım, ben ne vakit okumak üzere mushafı elime alır, açarsam,
Her şeyi bilen, hiçbir işten gafil olmayan o ulu padişah.

3, 1870-1871

آن خبیری که نشد غافل ز کار
آن گرامی پادشاه و کردگار

باز بخشد بینشم آن شاه فرد
در زمان همچون چراغ شب‌نورد

That all-knowing One who never becomes forgetful of His work, that honoured Sovereign and Maker,
That incomparable King at once gives my sight back to me, like a lamp that makes an end of the (darkness of) night."

***

Her şeyi bilen, hiçbir işten gafil olmayan o ulu padişah.
O tek Allah, gece çırağı gibi gözlerimin nurunu ihsan etmekte"

3, 1871-1872

باز بخشد بینشم آن شاه فرد
در زمان همچون چراغ شب‌نورد

زین سبب نبود ولی را اعتراض
هرچه بستاند فرستد اعتیاض

That incomparable King at once gives my sight back to me, like a lamp that makes an end of the (darkness of) night."
On this account the saint has no objection (to raise against the Divine ordainment): whatsoever He (God) takes away, He sends compensation.

***

O tek Allah, gece çırağı gibi gözlerimin nurunu ihsan etmekte"
Allah, ne alırsa ona karşılık ihsanda bulunur. Velî bu sebeple Allah'a itiraz etmez.

3, 1872-1873

زین سبب نبود ولی را اعتراض
هرچه بستاند فرستد اعتیاض

گر بسوزد باغت انگورت دهد
در میان ماتمی سورت دهد

On this account the saint has no objection (to raise against the Divine ordainment): whatsoever He (God) takes away, He sends compensation.
If He burn your vineyard, He will give you grapes; in the midst of mourning He will give you festivity.

***

Allah, ne alırsa ona karşılık ihsanda bulunur. Velî bu sebeple Allah’a itiraz etmez.
Bağını mı yaktı? Sana bir bağ dolusu üzüm ihsan eder; yas içinde neşe verir.

3, 1873-1874

گر بسوزد باغت انگورت دهد
در میان ماتمی سورت دهد

آن شل بی‌دست را دستی دهد
کان غمها را دل مستی دهد

If He burn your vineyard, He will give you grapes; in the midst of mourning He will give you festivity.
To the handless paralytic He gives a hand, to the (person who is a) mine of grief He gives the (joyous) heart of an intoxicated one.

***

Bağını mı yaktı? Sana bir bağ dolusu üzüm ihsan eder; yas içinde neşe verir.
O elsiz çolağa da el verir, gamlara maden olan kişiye neşeli, sarhoş bir gönül bağışlar.

3, 1874-1875

آن شل بی‌دست را دستی دهد
کان غمها را دل مستی دهد

لا نسلم و اعتراض از ما برفت
چون عوض می‌آید از مفقود زفت

To the handless paralytic He gives a hand, to the (person who is a) mine of grief He gives the (joyous) heart of an intoxicated one.
(The feeling denoted by the words) “We will not submit” and (the desire to raise) objection have gone from us (saints), since there is coming a great recompense for what has been lost.

***

O elsiz çolağa da el verir, gamlara maden olan kişiye neşeli, sarhoş bir gönül bağışlar.
Kaybettiğimiz şey büyük ve değerli bir şey bile olsa mademki bize karşılık olarak ihsanlarda bulunuyor, şu halde itiraz etmemize imkân yok.

3, 1875-1876

لا نسلم و اعتراض از ما برفت
چون عوض می‌آید از مفقود زفت

چونک بی آتش مرا گرمی رسد
راضیم گر آتشش ما را کشد

(The feeling denoted by the words) “We will not submit” and (the desire to raise) objection have gone from us (saints), since there is coming a great recompense for what has been lost.
Inasmuch as heat comes to me without fire, I am content if He extinguish my fire.

***

Kaybettiğimiz şey büyük ve değerli bir şey bile olsa mademki bize karşılık olarak ihsanlarda bulunuyor, şu halde itiraz etmemize imkân yok.
Ortada ateş olmadığı halde bana hararet verdikten, beni ısıttıktan sonra ateşimi söndürse de razıyım.

3, 1876-1877

چونک بی آتش مرا گرمی رسد
راضیم گر آتشش ما را کشد

بی چراغی چون دهد او روشنی
گر چراغت شد چه افغان می‌کنی

Inasmuch as heat comes to me without fire, I am content if He extinguish my fire.
Inasmuch as He gives light without, any lamp—if your lamp is gone, why are you lamenting?

***

Ortada ateş olmadığı halde bana hararet verdikten, beni ısıttıktan sonra ateşimi söndürse de razıyım.
Mademki mumsuz da aydınlık vermekte, mumun sönüşüne neye feryat ediyorsun?

3, 1877-1878

بی چراغی چون دهد او روشنی
گر چراغت شد چه افغان می‌کنی

بشنو اکنون قصه‌ی آن ره‌روان
که ندارند اعتراضی در جهان

Inasmuch as He gives light without, any lamp—if your lamp is gone, why are you lamenting?
Now listen to a story of those travellers on the Way who have no objection in the world.

***

Mademki mumsuz da aydınlık vermekte, mumun sönüşüne neye feryat ediyorsun?
Şimdi, dünyada hiç itiraz etmeyen yolcuların hallerini işit.

بشنو اکنون قصه‌ی آن ره‌روان
که ندارند اعتراضی در جهان

ز اولیا اهل دعا خود دیگرند
که همی‌دوزند و گاهی می‌درند

Now listen to a story of those travellers on the Way who have no objection in the world.
Those of the saints who make invocation are in sooth different (from these travellers): sometimes they sew and sometimes they tear.

***

Şimdi, dünyada hiç itiraz etmeyen yolcuların hallerini işit.
Velîlerden dua edenler, gâh diken, gâh sökenler var. Bunlar başka.

3, 1879-1880

ز اولیا اهل دعا خود دیگرند
که همی‌دوزند و گاهی می‌درند

قوم دیگر می‌شناسم ز اولیا
که دهانشان بسته باشد از دعا

Those of the saints who make invocation are in sooth different (from these travellers): sometimes they sew and sometimes they tear.
I know another class of saints whose mouths are closed to invocation.

***

Velîlerden dua edenler, gâh diken, gâh sökenler var. Bunlar başka.
Bir de velilerden öylelerini tanırım ki ağızları yumulmuştur, hiç dua etmezler.

3, 1880-1881

قوم دیگر می‌شناسم ز اولیا
که دهانشان بسته باشد از دعا

از رضا که هست رام آن کرام
جستن دفع قضاشان شد حرام

I know another class of saints whose mouths are closed to invocation.
Because of the content (quietism) that is subservient to (possessed by) those noble ones, it has become unlawful for them to seek to avert Destiny.

***

Bir de velilerden öylelerini tanırım ki ağızları yumulmuştur, hiç dua etmezler.
O, ulular, Allah hükümlerine razı olmuşlardır, takdirin def'ine çalışmak onlara haramdır.

3, 1881-1882

از رضا که هست رام آن کرام
جستن دفع قضاشان شد حرام

در قضا ذوقی همی‌بینند خاص
کفرشان آید طلب کردن خلاص

Because of the content (quietism) that is subservient to (possessed by) those noble ones, it has become unlawful for them to seek to avert Destiny.
In (submitting to) Destiny they experience a peculiar delight: it would be (an act of) infidelity for them to crave release.

***

O, ulular, Allah hükümlerine razı olmuşlardır, takdirin def’ine çalışmak onlara haramdır.
Bunlar, kaza ve kaderde hususi bir zevk bulurlar, bundan kurtulmayı dilemek onlarca küfürdür.

3, 1882-1883

در قضا ذوقی همی‌بینند خاص
کفرشان آید طلب کردن خلاص

حسن ظنی بر دل ایشان گشود
که نپوشند از عمی جامه‌ی کبود

In (submitting to) Destiny they experience a peculiar delight: it would be (an act of) infidelity for them to crave release.
He (God) hath revealed to their hearts such a good opinion (of Him) that they do not put on the blue garb (of mourning) on account of any sorrow.

***

Bunlar, kaza ve kaderde hususi bir zevk bulurlar, bundan kurtulmayı dilemek onlarca küfürdür.
Allah bunların gönlüne öyle bir hüsnü zan vermiştir ki derde düşüp hiç yaslanmazlar, gök renkli yas elbisesi giymezler.

3, 1883-1884

حسن ظنی بر دل ایشان گشود
که نپوشند از عمی جامه‌ی کبود

گفت بهلول آن یکی درویش را
چونی ای درویش واقف کن مرا

He (God) hath revealed to their hearts such a good opinion (of Him) that they do not put on the blue garb (of mourning) on account of any sorrow.
Buhlúl said to a certain dervish, “How art thou, O dervish? Inform me.”

***

Allah bunların gönlüne öyle bir hüsnü zan vermiştir ki derde düşüp hiç yaslanmazlar, gök renkli yas elbisesi giymezler.
Behlül, dervişin birine “Derviş, nasılsın? Anlat bakalım?” dedi.

3, 1884-1885

گفت بهلول آن یکی درویش را
چونی ای درویش واقف کن مرا

گفت چون باشد کسی که جاودان
بر مراد او رود کار جهان

Buhlúl said to a certain dervish, "How art thou, O dervish? Inform me."
He said, "How should that one be, according to whose desire the work of the world goes on?—

***

Behlül, dervişin birine "Derviş, nasılsın? Anlat bakalım?" dedi.
Derviş, Dünyadaki işler daima bir adamın dilediği gibi olur;

3, 1885-1886

گفت چون باشد کسی که جاودان
بر مراد او رود کار جهان

سیل و جوها بر مراد او روند
اختران زان سان که خواهد آن شوند

He said, "How should that one be, according to whose desire the work of the world goes on?—
According to whose desire the torrents and rivers flow, and the stars move in such wise as he wills;

***

Derviş, Dünyadaki işler daima bir adamın dilediği gibi olur;
Seller, ırmaklar muradınca akar, yıldızlar hükmünce hükmeder;

سیل و جوها بر مراد او روند
اختران زان سان که خواهد آن شوند

زندگی و مرگ سرهنگان او
بر مراد او روانه کو بکو

According to whose desire the torrents and rivers flow, and the stars move in such wise as he wills;
And Life and Death are his officers, going to and fro according to his desire.

***

Seller, ırmaklar muradınca akar, yıldızlar hükmünce hükmeder;
Hayatla ölüm, ona çavuş olur, emrine uyup dilediği yere gider.

زندگی و مرگ سرهنگان او
بر مراد او روانه کو بکو

هر کجا خواهد فرستد تعزیت
هر کجا خواهد ببخشد تهنیت

And Life and Death are his officers, going to and fro according to his desire.
He sends (what entails) condolence wheresoever he will; he bestows (what entails) felicitation wheresoever he will.

***

Hayatla ölüm, ona çavuş olur, emrine uyup dilediği yere gider.
Nereye dilerse baş sağlığı haberi yollar, nereye dilerse kutlu olsun derse…

3, 1888-1889

هر کجا خواهد فرستد تعزیت
هر کجا خواهد ببخشد تهنیت

سالکان راه هم بر گام او
ماندگان از راه هم در دام او

He sends (what entails) condolence wheresoever he will; he bestows (what entails) felicitation wheresoever he will.
The travellers on the Way (go) according to his pleasure; they that have lost the Way (are fallen) in his snare.

***

Nereye dilerse baş sağlığı haberi yollar, nereye dilerse kutlu olsun derse…
Yolcuların hepsi, onu izler, yolda kalanlar onun tuzağına tutulursa…

سالکان راه هم بر گام او
ماندگان از راه هم در دام او

هیچ دندانی نخندد در جهان
بی رضا و امر آن فرمان‌روان

The travellers on the Way (go) according to his pleasure; they that have lost the Way (are fallen) in his snare.
No tooth flashes with laughter in the world without the approval and command of that imperial personage.”

***

Yolcuların hepsi, onu izler, yolda kalanlar onun tuzağına tutulursa…
Onun fermanı, onun rızası olmadıkça âlemde hiçbir ağız gülmezse bu adamın hali nasıldır? İşte o haldeyim ben” dedi.

هیچ دندانی نخندد در جهان
بی رضا و امر آن فرمان‌روان

گفت ای شه راست گفتی همچنین
در فر و سیمای تو پیداست این

No tooth flashes with laughter in the world without the approval and command of that imperial personage.”
He (Buhlúl) said, “O King, thou hast spoken truly: ’tis even so: this is manifest in thy (spiritual) radiance and (glorious) aspect.

***

Onun fermanı, onun rızası olmadıkça âlemde hiçbir ağız gülmezse bu adamın hali nasıldır? İşte o haldeyim ben” dedi.
Behlûl, padişahım doğru söyledin. Bu hale sahip olduğun nurundan da belli, yüzünden de görünüp durmakta.

3, 1891-1892

گفت ای شه راست گفتی همچنین
در فر و سیمای تو پیداست این

این و صد چندینی ای صادق ولیک
شرح کن این را بیان کن نیک نیک

He (Buhlúl) said, “O King, thou hast spoken truly: ’tis even so: this is manifest in thy (spiritual) radiance and (glorious) aspect.
Thou art this and a hundred times as much, O veracious one; but expound this (mystery) and explain it very well,

***

Behlûl, padişahım doğru söyledin. Bu hale sahip olduğun nurundan da belli, yüzünden de görünüp durmakta.
Böylesin, hatta yüz mislisin... Doğru ama bunu bir güzelce anlat.

3, 1892-1893

این و صد چندینی ای صادق ولیک
شرح کن این را بیان کن نیک نیک

آنچنانک فاضل و مرد فضول
چون به گوش او رسد آرد قبول

Thou art this and a hundred times as much, O veracious one; but expound this (mystery) and explain it very well,
In such fashion that (both) the virtuous (wise) and the man given to vanity (folly) may assent when it comes to their ears.

***

Böylesin, hatta yüz mislisin... Doğru ama bunu bir güzelce anlat.
Öyle bir anlat ki duyunca fazilet sahibi de kabul etsin, bir şeyden anlamaz adam da.

3, 1893-1894

آنچنانک فاضل و مرد فضول
چون به گوش او رسد آرد قبول

آنچنانش شرح کن اندر کلام
که از آن هم بهره یابد عقل عام

In such fashion that (both) the virtuous (wise) and the man given to vanity (folly) may assent when it comes to their ears.
Expound it in thy discourse in such a way that the understanding of the vulgar may profit thereby.”

***

Öyle bir anlat ki duyunca fazilet sahibi de kabul etsin, bir şeyden anlamaz adam da.
Herkesin aklının ereceği, fikrinin anlayacağı bir tarzda anlat.

3, 1894-1895

آنچنانش شرح کن اندر کلام
که از آن هم بهره یابد عقل عام

ناطق کامل چو خوان‌پاشی بود
خوانش بر هر گونه‌ی آشی بود

Expound it in thy discourse in such a way that the understanding of the vulgar may profit thereby.”
The perfect speaker is like one who distributes trays of viands, and whose table is filled with every sort of food,

***

Herkesin aklının ereceği, fikrinin anlayacağı bir tarzda anlat.
Söz söyleyen kemal sahibi olursa söz söyleme sofrasını yaydı mı sofrası, her çeşit aşlarla doludur.

3, 1895-1896

ناطق کامل چو خوان‌پاشی بود
خوانش بر هر گونه‌ی آشی بود

که نماند هیچ مهمان بی نوا
هر کسی یابد غذای خود جدا

The perfect speaker is like one who distributes trays of viands, and whose table is filled with every sort of food,
So that no guest remains without provisions, (but) each one gets his (proper) nourishment separately:

***

Söz söyleyen kemal sahibi olursa söz söyleme sofrasını yaydı mı sofrası, her çeşit aşlarla doludur.
Hiçbir konuk mahrum kalmaz. Herkes o sofrada kendi gıdasını bulur.

3, 1896-1897

که نماند هیچ مهمان بی نوا
هر کسی یابد غذای خود جدا

همچو قرآن که بمعنی هفت توست
خاص را و عام را مطعم دروست

So that no guest remains without provisions, (but) each one gets his (proper) nourishment separately:
(Such a speaker is) like the Qur'án which is sevenfold in meaning, and in which there is food for the elect and for the vulgar.

***

Hiçbir konuk mahrum kalmaz. Herkes o sofrada kendi gıdasını bulur.
O sofra, Kur'an'a benzer; Kur'an'ın da yedi manası vardır; alelâde halk da ondan doyar, halkın bilgide, irfanda ileri gelenleri de" dedi.

3, 1897-1898

همچو قرآن که بمعنی هفت توست
خاص را و عام را مطعم دروست

گفت این باری یقین شد پیش عام
که جهان در امر یزدانست رام

(Such a speaker is) like the Qur’án which is sevenfold in meaning, and in which there is food for the elect and for the vulgar.
He (the dervish) said, “This at least is evident to the vulgar, that the world is subject to the command of God.

***

O sofra, Kur’an’a benzer; Kur’an’ın da yedi manası vardır; alelâde halk da ondan doyar, halkın bilgide, irfanda ileri gelenleri de” dedi.
Derviş dedi ki: “ Herkesçe şu muhakkaktır ki âlem Allah emrine râm olmuştur.

3, 1898-1899

گفت این باری یقین شد پیش عام
که جهان در امر یزدانست رام

هیچ برگی در نیفتد از درخت
بی قضا و حکم آن سلطان بخت

He (the dervish) said, “This at least is evident to the vulgar, that the world is subject to the command of God.
No leaf drops from a tree without the predestination and ordainment of that Ruler of Fortune.

***

Derviş dedi ki: “ Herkesçe şu muhakkaktır ki âlem Allah emrine râm olmuştur.
O padişahın kaza ve kaderi olmadıkça ağaçtan yaprak bile düşmez.

3, 1899-1900

هیچ برگی در نیفتد از درخت
بی قضا و حکم آن سلطان بخت

از دهان لقمه نشد سوی گلو
تا نگوید لقمه را حق که ادخلوا

No leaf drops from a tree without the predestination and ordainment of that Ruler of Fortune.
No morsel goes from the mouth towards the gullet till God says to that morsel, ‘Enter!’

***

O padişahın kaza ve kaderi olmadıkça ağaçtan yaprak bile düşmez.
Allah lokmaya, gir içeri diye emretmedikçe boğazdan lokma bile geçmez.

از دهان لقمه نشد سوی گلو
تا نگوید لقمه را حق که ادخلوا

میل و رغبت کان زمام آدمیست
جنبش آن رام امر آن غنیست

No morsel goes from the mouth towards the gullet till God says to that morsel, ‘Enter!’
The inclination and desire which is Man's nose-rein—its movement is subject to the command of that Self-sufficient One.

***

Allah lokmaya, gir içeri diye emretmedikçe boğazdan lokma bile geçmez.
İnsanların yuları, dizgini olan, insanları dilediği yere sürüp götüren istekler de o gani Allah’ın emriyle meydana gelir.

3, 1901-1902

میل و رغبت کان زمام آدمیست
جنبش آن رام امر آن غنیست

در زمینها و آسمانها ذره‌ای
پر نجنباند نگردد پره‌ای

The inclination and desire which is Man's nose-rein—its movement is subject to the command of that Self-sufficient One.
In (all) the earths and heavens not an atom moves a wing, not a straw turns,

***

İnsanların yuları, dizgini olan, insanları dilediği yere sürüp götüren istekler de o gani Allah’ın emriyle meydana gelir.
Yeryüzünde olsun, göklerde olsun… Bir zerre bile onun hükmü olmadıkça kanat çırpmaz, harekete gelemez;

3, 1902-1903

در زمینها و آسمانها ذره‌ای
پر نجنباند نگردد پره‌ای

جز به فرمان قدیم نافذش
شرح نتوان کرد و جلدی نیست خوش

In (all) the earths and heavens not an atom moves a wing, not a straw turns,
Save by His eternal and effectual command. To expound (this) is impossible, and presumption is not good.

***

Yeryüzünde olsun, göklerde olsun… Bir zerre bile onun hükmü olmadıkça kanat çırpmaz, harekete gelemez;
Onun yürür ve kadim fermanı olmadıkça kımıldayamaz bile. Bunu anlatmaya imkân da yoktur, bu hususta ısrar da hoş değil.

جز به فرمان قدیم نافذش
شرح نتوان کرد و جلدی نیست خوش

کی شمرد برگ درختان را تمام
بی‌نهایت کی شود در نطق رام

Save by His eternal and effectual command. To expound (this) is impossible, and presumption is not good.
Who may number all the leaves of the trees? How may the Infinite become amenable to speech?

***

Onun yürür ve kadim fermanı olmadıkça kımıldayamaz bile. Bunu anlatmaya imkân da yoktur, bu hususta ısrar da hoş değil.
Ağaçların yapraklarını kim sayabilir? Sonu olmayan şey, nasıl söze sığar?

3, 1904-1905

کی شمرد برگ درختان را تمام
بی‌نهایت کی شود در نطق رام

این قدر بشنو که چون کلی کار
می‌نگردد جز بامر کردگار

Who may number all the leaves of the trees? How may the Infinite become amenable to speech?
Hear this much, (however): since all action (in the universe) only comes to pass by the command of the Maker,

***

Ağaçların yapraklarını kim sayabilir? Sonu olmayan şey, nasıl söze sığar?
Sen şu kadar duy, mademki bütün işler, Allah’ın emrine tabi; Allah’ın emri olmadıkça hiçbir şey olmuyor.

3, 1905-1906

این قدر بشنو که چون کلی کار
می‌نگردد جز بامر کردگار

چون قضای حق رضای بنده شد
حکم او را بنده‌ی خواهنده شد

Hear this much, (however): since all action (in the universe) only comes to pass by the command of the Maker,
When the predestination of God becomes the pleasure of His servant, he (the servant) becomes a willing slave to His decree,

***

Sen şu kadar duy, mademki bütün işler, Allah’ın emrine tabi; Allah’ın emri olmadıkça hiçbir şey olmuyor.
Allah’ın takdiri, kulun rızası olur; kul Allah takdirine rıza verir, onun hükmünü diler, isterse…

3, 1906-1907

چون قضای حق رضای بنده شد
حکم او را بنده‌ی خواهنده شد

بی تکلف نه پی مزد و ثواب
بلک طبع او چنین شد مستطاب

When the predestination of God becomes the pleasure of His servant, he (the servant) becomes a willing slave to His decree,
Not (because of) tasking himself, and not on account of the (future) reward and recompense; nay, his nature has become so goodly.

***

Allah’ın takdiri, kulun rızası olur; kul Allah takdirine rıza verir, onun hükmünü diler, isterse…
Zorla yahut sevaba girmek için değil de bu razılık, kendiliğinden meydana gelir, ona hoş görünürse,

3, 1907-1908

بی تکلف نه پی مزد و ثواب
بلک طبع او چنین شد مستطاب

زندگی خود نخواهد بهر خوذ
نه پی ذوقی حیات مستلذ

Not (because of) tasking himself, and not on account of the (future) reward and recompense; nay, his nature has become so goodly.
He does not desire his life for himself nor to the end that he may enjoy the life that is found sweet (by others).

***

Zorla yahut sevaba girmek için değil de bu razılık, kendiliğinden meydana gelir, ona hoş görünürse,
Artık o kul yaşamayı bu lezzetli hayattan zevk almak için istemez. Hayatı kendisi için istenen bir şey olmaktan çıkar.

3, 1908-1909

زندگی خود نخواهد بهر خوذ
نه پی ذوقی حیات مستلذ

هرکجا امر قدم را مسلکیست
زندگی و مردگی پیشش یکیست

He does not desire his life for himself nor to the end that he may enjoy the life that is found sweet (by others).
Wheresoever the Eternal Command takes its course, living and dying are one to him.

***

Artık o kul yaşamayı bu lezzetli hayattan zevk almak için istemez. Hayatı kendisi için istenen bir şey olmaktan çıkar.
Ezelî emir, neyse ona uyarı hayatla ölüm, onun yanında bir olur.

3, 1909-1910

هرکجا امر قدم را مسلکیست
زندگی و مردگی پیشش یکیست

بهر یزدان می‌زید نه بهر گنج
بهر یزدان می‌مرد نه از خوف رنج

Wheresoever the Eternal Command takes its course, living and dying are one to him.
He lives for God's sake, not for riches; he dies for God's sake, not from fear and pain.

***

Ezelî emir, neyse ona uyarı hayatla ölüm, onun yanında bir olur.
Yaşarsa Allah için yaşar, mal, mülk ve hazine için değil... Ölürse Allah için ölür, korkudan hastalıktan değil!

بهر یزدان می‌زید نه بهر گنج
بهر یزدان می‌مرد نه از خوف رنج

هست ایمانش برای خواست او
نه برای جنت و اشجار و جو

He lives for God's sake, not for riches; he dies for God's sake, not from fear and pain.
His faith is (held) for the sake of (doing) His will, not for the sake of Paradise and its trees and streams.

***

Yaşarsa Allah için yaşar, mal, mülk ve hazine için değil… Ölürse Allah için ölür, korkudan hastalıktan değil!
İmanı, onun dileği, onun rızası içindir, cennet için, ağaçlar, ırmaklar için değil!

هست ایمانش برای خواست او
نه برای جنت و اشجار و جو

ترک کفرش هم برای حق بود
نه ز بیم آنک در آتش رود

His faith is (held) for the sake of (doing) His will, not for the sake of Paradise and its trees and streams.
His abandonment of infidelity is also for God's sake, not for fear lest he go into the Fire.

***

İmanı, onun dileği, onun rızası içindir, cennet için, ağaçlar, ırmaklar için değil!
Küfrü terk edişi de cehenneme gideceğim diye korkudan değildir, Allah içindir.

ترک کفرش هم برای حق بود
نه ز بیم آنک در آتش رود

این چنین آمد ز اصل آن خوی او
نه ریاضت نه بجست و جوی او

His abandonment of infidelity is also for God's sake, not for fear lest he go into the Fire.
That disposition of his is like this originally: it is not (acquired by) discipline or by his effort and endeavour.

***

Küfrü terk edişi de cehenneme gideceğim diye korkudan değildir, Allah içindir.
Bu ahlâk, ona ezelden verilmiştir; gözü ve sevgilinin cemalinin güzelliğiyle dolmuş aydın olmuştur.

3, 1913-1914

این چنین آمد ز اصل آن خوی او
نه ریاضت نه بجست و جوی او

آنگهان خندد که او بیند رضا
همچو حلوای شکر او را قضا

That disposition of his is like this originally: it is not (acquired by) discipline or by his effort and endeavour.
He laughs at the moment when he sees (the Divine) pleasure: to him Destiny is even as sugared sweetmeat.”

***

Bu ahlâk, ona ezelden verilmiştir; gözü ve sevgilinin cemalinin güzelliğiyle dolmuş aydın olmuştur.
Bu çeşit kul, Allah rızasını görünce güler, neşelenir. Kaza, ona şekerle yapılmış helva gibi gelir.

3, 1914-1915

آنگهان خندد که او بیند رضا
همچو حلوای شکر او را قضا

بنده‌ای کش خوی و خلقت این بود
نه جهان بر امر و فرمانش رود

He laughs at the moment when he sees (the Divine) pleasure: to him Destiny is even as sugared sweetmeat.”
The servant (of God) whose disposition and character is (like) this—does not the world move according to his command and behest?

***

Bu çeşit kul, Allah rızasını görünce güler, neşelenir. Kaza, ona şekerle yapılmış helva gibi gelir.
Bu kulun huyu ve yaradılışı böyle olursa âlem, onun emrine, onun fermanına tabi değil de nedir?”

3, 1915-1916

بنده‌ای کش خوی و خلقت این بود
نه جهان بر امر و فرمانش رود

پس چرا لابه کند او یا دعا
که بگردان ای خداوند این قضا

The servant (of God) whose disposition and character is (like) this—does not the world move according to his command and behest?
Then why should he make entreaty and cry in prayer, “O God, avert this destiny”?

***

Bu kulun huyu ve yaradılışı böyle olursa âlem, onun emrine, onun fermanına tabi değil de nedir?”
Peki… Neden dua edip de Yarabbi, bu takdiri sen tebdil et diye yalvarsın?

پس چرا لابه کند او یا دعا
که بگردان ای خداوند این قضا

مرگ او و مرگ فرزندان او
بهر حق پیشش چو حلوا در گلو

Then why should he make entreaty and cry in prayer, “O God, avert this destiny”?
For God's sake his (own) death and the death of his children is to him like sweetmeat in the gullet.

***

Peki… Neden dua edip de Yarabbi, bu takdiri sen tebdil et diye yalvarsın?
İşte şeyhe göre Allah rızası bakımından kendi ölümü de evlâtlarının ölümü de helva gibiydi.

3, 1917-1918

مرگ او و مرگ فرزندان او
بهر حق پیشش چو حلوا در گلو

نزع فرزندان بر آن باوفا
چون قطایف پیش شیخ بی‌نوا

For God's sake his (own) death and the death of his children is to him like sweetmeat in the gullet.
To that loyal one the death-agony of his children is like honeycakes to a destitute old man.

***

İşte şeyhe göre Allah rızası bakımından kendi ölümü de evlâtlarının ölümü de helva gibiydi.
O vefakâr, o yoksul şeyhe evlât ölümü, kadayıf gibi gelmişti.

3, 1918-1919

نزع فرزندان بر آن باوفا
چون قطایف پیش شیخ بی‌نوا

پس چراگوید دعا الا مگر
در دعا بیند رضای دادگر

To that loyal one the death-agony of his children is like honeycakes to a destitute old man.
Why, then, should he invoke (God), unless perchance he see the pleasure of the (Divine) Judge in (such) invocation?

***

O vefakâr, o yoksul şeyhe evlât ölümü, kadayıf gibi gelmişti.
O halde Allah rızasını, duada görmedikçe neden dua etsin?

3, 1919-1920

پس چراگوید دعا الا مگر
در دعا بیند رضای دادگر

آن شفاعت و آن دعا نه از رحم خود
می‌کند آن بنده‌ی صاحب رشد

Why, then, should he invoke (God), unless perchance he see the pleasure of the (Divine) Judge in (such) invocation?
That righteous servant does not make that intercession and invocation from his own mercifulness.

***

O halde Allah rızasını, duada görmedikçe neden dua etsin?
Doğru yolu bulan bu çeşit kulun şefaati de acımaktan değildir, duası da.

3, 1920-1921

آن شفاعت و آن دعا نه از رحم خود
می‌کند آن بنده‌ی صاحب رشد

رحم خود را او همان دم سوختست
که چراغ عشق حق افروختست

That righteous servant does not make that intercession and invocation from his own mercifulness.
He has burned up (consumed away) his own mercifulness at the moment when he has lighted the lamp of love of God.

***

Doğru yolu bulan bu çeşit kulun şefaati de acımaktan değildir, duası da.
O, Allah aşkının mumunu yakar yakmaz kendi acımasını da yakmış yandırmıştır.

3, 1921-1922

رحم خود را او همان دم سوختست
که چراغ عشق حق افروختست

دوزخ اوصاف او عشقست و او
سوخت مر اوصاف خود را مو بمو

He has burned up (consumed away) his own mercifulness at the moment when he has lighted the lamp of love of God.
Love is the Hell-fire of his attributes, and it has burnt up the attributes of self, hair by hair.

***

O, Allah aşkının mumunu yakar yakmaz kendi acımasını da yakmış yandırmıştır.
Onun aşkı, vasıflarına cehennem kesilmiştir O, kendi vasıflarını kıldan kıla tamamıyla yakmıştır.

دوزخ اوصاف او عشقست و او
سوخت مر اوصاف خود را مو بمو

هر طروقی این فروقی کی شناخت
جز دقوقی تا درین دولت بتاخت

Love is the Hell-fire of his attributes, and it has burnt up the attributes of self, hair by hair.
When did any night-traveller understand this distinction except Daqúqí? (He understood it), so that he sped into this (spiritual) empire.

***

Onun aşkı, vasıflarına cehennem kesilmiştir O, kendi vasıflarını kıldan kıla tamamıyla yakmıştır.
Fakat geceleyin yol alanlar, bunları nereden anlayacaklar? Bunları Dekukî gibi yalnız bu devlete koşan, devlete ulaşan kişi bilir!

هر طروقی این فروقی کی شناخت
جز دقوقی تا درین دولت بتاخت

آن دقوقی داشت خوش دیباجه‌ای
عاشق و صاحب کرامت خواجه‌ای

When did any night-traveller understand this distinction except Daqúqí? (He understood it), so that he sped into this (spiritual) empire.
That Daqúqí had a fair front; he was a (spiritual) lord who loved (God) and possessed miraculous gifts.

***

Fakat geceleyin yol alanlar, bunları nereden anlayacaklar? Bunları Dekukî gibi yalnız bu devlete koşan, devlete ulaşan kişi bilir!
Dekukî, iyi bir hale sahipti. Âşık ve keramet sahibi bir zat.

آن دقوقی داشت خوش دیباجه‌ای
عاشق و صاحب کرامت خواجه‌ای

در زمین می‌شد چو مه بر آسمان
شب‌روان راگشته زو روشن روان

That Daqúqí had a fair front; he was a (spiritual) lord who loved (God) and possessed miraculous gifts.
He walked on earth as the moon in heaven: by him the spirits of the night-travellers became illumined.

***

Dekukî, iyi bir hale sahipti. Âşık ve keramet sahibi bir zat.
Yeryüzünde gökteki ay gibi seyreder dururdu. Gece yolcularının gönülleri, onunla aydınlanır, nurlanırdı.

3, 1925-1926

در زمین می‌شد چو مه بر آسمان
شب‌روان راگشته زو روشن روان

در مقامی مسکنی کم ساختی
کم دو روز اندر دهی انداختی

He walked on earth as the moon in heaven: by him the spirits of the night-travellers became illumined.
He would not make his abode in any one place, he would not spend two days in a village.

***

Yeryüzünde gökteki ay gibi seyreder dururdu. Gece yolcularının gönülleri, onunla aydınlanır, nurlanırdı.
Bir yerde az otururdu, bir köyde iki günden fazla kalmazdı.

در مقامی مسکنی کم ساختی
کم دو روز اندر دهی انداختی

گفت در یک خانه گر باشم دو روز
عشق آن مسکن کند در من فروز

He would not make his abode in any one place, he would not spend two days in a village.
He said, "If I stay two days in one house, love of that dwelling-place is kindled in me.

***

Bir yerde az otururdu, bir köyde iki günden fazla kalmazdı.
"Bir evde iki günden fazla otursam kalbimde oranın sevgisi alevlenir.

3, 1927-1928

گفت در یک خانه گر باشم دو روز
عشق آن مسکن کند در من فروز

غرة المسکن احاذره انا
انقلی یا نفس سیری للغنا

He said, “If I stay two days in one house, love of that dwelling-place is kindled in me.
I am afraid of being beguiled by the dwelling-place: migrate, O my soul, and travel to independence.

***

“Bir evde iki günden fazla otursam kalbimde oranın sevgisi alevlenir.
Eve barka mağrur olmaktan çekinir, hadi ey nefis zenginleşmek, bir şey elde etmek için sefere düş derim;

غرة المسكن احاذره انا
انقلى يا نفس سيرى للغنا

لا اعود خلق قلبى بالمكان
كى يكون خالصا فى الامتحان

I am afraid of being beguiled by the dwelling-place: migrate, O my soul, and travel to independence.
I will not accustom my heart's nature to locality, (and I do this) in order that it may be pure in the (hour of) trial.”

***

Eve barka mağrur olmaktan çekinir, hadi ey nefis zenginleşmek, bir şey elde etmek için sefere düş derim;
İmtihanda muvaffak olması için kalbimi hiçbir yere alıştırmam derdi.

3, 1929-1930

لا اعود خلق قلبی بالمکان
کی یکون خالصا فی الامتحان

روز اندر سیر بد شب در نماز
چشم اندر شاه باز او همچو باز

I will not accustom my heart's nature to locality, (and I do this) in order that it may be pure in the (hour of) trial.” During the day he was (engaged) in travel, during the night in ritual prayer: his eye (was) open on the King, and he (himself was) like the falcon.

***

İmtihanda muvaffak olması için kalbimi hiçbir yere alıştırmam derdi.
Gündüzleri yol yürür, sefer eder, geceleri ibadette bulunur, namaz kılardı. Gözü açıktı o erin… Padişahı görürdü, bir doğan kuşuna benzerdi.

روز اندر سیر بد شب در نماز
چشم اندر شاه باز او همچو باز

منقطع از خلق نه از بد خوی
منفرد از مرد و زن نه از دوی

During the day he was (engaged) in travel, during the night in ritual prayer: his eye (was) open on the King, and he (himself was) like the falcon.
(He was) severed from the creatures (of God), (but) not on account of ill nature; isolated from man and woman, (but) not because of dualism.

***

Gündüzleri yol yürür, sefer eder, geceleri ibadette bulunur, namaz kılardı. Gözü açıktı o erin… Padişahı görürdü, bir doğan kuşuna benzerdi.
Halktan çekilmişti, fakat huyunun kötülüğünden değil… Kadından da ayrılmıştı, erkekten de, fakat ikilik korkusuyla değil!

منقطع از خلق نه از بد خوی
منفرد از مرد و زن نه از دوی

مشفقی خلق و نافع همچو آب
خوش شفعیی و دعااش مستجاب

(He was) severed from the creatures (of God), (but) not on account of ill nature; isolated from man and woman, (but) not because of dualism.
A compassionate man to the creatures and beneficial (to them) as water; a goodly intercessor, and his prayers were answered.

***

Halktan çekilmişti, fakat huyunun kötülüğünden değil... Kadından da ayrılmıştı, erkekten de, fakat ikilik korkusuyla değil!
Halka şefkat gösterirdi, su gibi faydalıydı, onlara güzel bir şefaatçiydi, duası da Allah tarafından kabul edilirdi.

3, 1932-1933

مشفقی خلق و نافع همچو آب
خوش شفیعی و دعاش مستجاب

نیک و بد را مهربان و مستقر
بهتر از مادر شهی‌تر از پدر

A compassionate man to the creatures and beneficial (to them) as water; a goodly intercessor, and his prayers were answered.
(He was) kind to the good and the bad, and a sure refuge (for them); (he was) better than a mother, dearer than a father.

***

Halka şefkat gösterirdi, su gibi faydalıydı, onlara güzel bir şefaatçiydi, duası da Allah tarafından kabul edilirdi.
Daima iyiyi de esirgerdi, kötüyü de… Herkese karşı anadan daha iyi babadan daha düşkün ve muhabbetliydi.

3, 1933-1934

نیک و بد را مهربان و مستقر
بهتر از مادر شهی‌تر از پدر

گفت پیغامبر شما را ای مهان
چون پدر هستم شفیق و مهربان

(He was) kind to the good and the bad, and a sure refuge (for them); (he was) better than a mother, dearer than a father.
The Prophet said, "O sirs, to you I am compassionate and kind as a father,

***

Daima iyiyi de esirgerdi, kötüyü de... Herkese karşı anadan daha iyi babadan daha düşkün ve muhabbetliydi.
Peygamber: "Ey ulular, ben size baba gibi şefkat ederim, sizi babanız gibi severim.

گفت پیغامبر شما را ای مهان
چون پدر هستم شفیق و مهربان

زان سبب که جمله اجزای منید
جزو را از کل چرا بر می‌کنید

The Prophet said, "O sirs, to you I am compassionate and kind as a father,
Because ye all are parts of me." Why (then) will ye tear the part away from the whole?

***

Peygamber: "Ey ulular, ben size baba gibi şefkat ederim, sizi babanız gibi severim.
Çünkü siz benim cüz'lerimsiniz. Neden cüz'ü külden ayırırsınız?" demiştir.

زان سبب که جمله اجزای منید
جزو را از کل چرا بر می‌کنید

جزو از کل قطع شد بی کار شد
عضو از تن قطع شد مردار شد

Because ye all are parts of me.” Why (then) will ye tear the part away from the whole?
(When) the part is severed from the whole, it becomes useless; (when) the limb is severed from the body, it becomes carrion.

***

Çünkü siz benim cüz’lerimsiniz. Neden cüz’ü külden ayırırsınız?” demiştir.
Cüz, külden ayrıldı mı bir işe yaramaz. Tenden bir uzuv kesildi mi o uzuv, murdar olur.

3, 1936-1937

جزو از کل قطع شد بی کار شد
عضو از تن قطع شد مردار شد

تا نپیوندد بکل بار دگر
مرده باشد نبودش از جان خبر

(When) the part is severed from the whole, it becomes useless; (when) the limb is severed from the body, it becomes carrion.
Till it is joined once more to the whole, it is dead: it has no consciousness of life;

***

Cüz, külden ayrıldı mı bir işe yaramaz. Tenden bir uzuv kesildi mi o uzuv, murdar olur.
Tekrar aslına ulaşmazsa ölür kalır, candan haberi bile olmaz.

3, 1937-1938

تا نپیوندد بکل بار دگر
مرده باشد نبودش از جان خبر

ور بجنبد نیست آن را خود سند
عضو نو ببریده هم جنبش کند

Till it is joined once more to the whole, it is dead: it has no consciousness of life;
And if it move, yet it has no support: the newly severed limb also moves.

***

Tekrar aslına ulaşmazsa ölür kalır, candan haberi bile olmaz.
Oynasa, hareket etse bile bu, onun diriliğine delil olamaz. Senin kesilen uzvun da bir müddet oynar, hareket eder.

3, 1938-1939

ور بجنبد نیست آن را خود سند
عضو نو ببریده هم جنبش کند

جزو ازین کل گر برد یکسو رود
این نه آن کلست کو ناقص شود

And if it move, yet it has no support: the newly severed limb also moves.
If the part be severed and fall asunder from this (spiritual) whole, this is not the (kind of) whole that is liable to defect.

***

Oynasa, hareket etse bile bu, onun diriliğine delil olamaz. Senin kesilen uzvun da bir müddet oynar, hareket eder.
Cüz, külden ayrılırsa bir tarafa gider, kaybolur, kül de noksan kalır. Fakat bu bahsettiğimiz kül o noksan kalan kül değildir.

جزو ازین کل گر برد یکسو رود
این نه آن کلست کو ناقص شود

قطع و وصل او نیاید در مقال
چیز ناقص گفته شد بهر مثال

If the part be severed and fall asunder from this (spiritual) whole, this is not the (kind of) whole that is liable to defect.
Separation from it and conjunction with it are not (really) predicable; the defective thing has been mentioned (only) for the sake of comparison.

***

Cüz, külden ayrılırsa bir tarafa gider, kaybolur, kül de noksan kalır. Fakat bu bahsettiğimiz kül o noksan kalan kül değildir.
O küllün kesilmesi, ulanması söze sığmaz ama misal için (zaruri olarak) nâkıs bir şey söylüyoruz.

3, 1940-1941

قطع و وصل او نیاید در مقال
چیز ناقص گفته شد بهر مثال

مر علی را در مثالی شیر خواند
شیر مثل او نباشد گرچه راند

Separation from it and conjunction with it are not (really) predicable; the defective thing has been mentioned (only) for the sake of comparison.
He (the Prophet) once compared ʿAlí to a lion, (but) the lion is not like him, though he (the Prophet) used (this expression).

***

O küllün kesilmesi, ulanması söze sığmaz ama misal için (zaruri olarak) nâkıs bir şey söylüyoruz.
Peygamber, Ali’ye de temsil yoluyla aslan demiştir. Aslan onun benzeri değildir ama misal bu... Böyle demiştir işte...

مر علی را در مثالی شیر خواند
شیر مثل او نباشد گرچه راند

از مثال و مثل و فرق آن بران
جانب قصه‌ی دقوقی ای جوان

He (the Prophet) once compared ‘Alí to a lion, (but) the lion is not like him, though he (the Prophet) used (this expression).
From comparison (mithál) and likeness (mithl) and the difference between those (terms) push on, O youth, towards the story of Daqúqí:

***

Peygamber, Ali’ye de temsil yoluyla aslan demiştir. Aslan onun benzeri değildir ama misal bu... Böyle demiştir işte...
Sen misalden, benzerden, aralarındaki farktan vazgeç de Dekukî hikâyesine gel civanım.

از مثال و مثل و فرق آن بران
جانب قصه‌ی دقوقی ای جوان

آنک در فتوی امام خلق بود
گوی تقوی از فرشته می‌ربود

From comparison (mithál) and likeness (mithl) and the difference between those (terms) push on, O youth, towards the story of Daqúqí:
That one who in giving legal judgements was the Imám of the people and in piety bore away the ball from the angels;

***

Sen misalden, benzerden, aralarındaki farktan vazgeç de Dekukî hikâyesine gel civanım.
Dekukî, fetvada âdeta halkın imamıydı, takva topunu meleklerden bile çelmişti.

آنک در فتوی امام خلق بود
گوی تقوی از فرشته می‌ربود

آنک اندر سیر مه را مات کرد
هم ز دین‌داری او دین رشک خورد

That one who in giving legal judgements was the Imám of the people and in piety bore away the ball from the angels;
That one who checkmated (eclipsed) the moon in wayfaring, while the Religion (itself) was jealous of his religiousness.

***

Dekukî, fetvada âdeta halkın imamıydı, takva topunu meleklerden bile çelmişti.
Bir yerde durup dinlenmede gezip tozmada ayı bile mat etmişti. Dindarlıkta din bile ona haset ederdi.

3, 1944-1945

آنک اندر سیر مه را مات کرد
هم ز دین‌داری او دین رشک خورد

با چنین تقوی و اوراد و قیام
طالب خاصان حق بودی مدام

That one who checkmated (eclipsed) the moon in wayfaring, while the Religion (itself) was jealous of his religiousness.
Notwithstanding such piety and devotions and (nights passed in) performance of the ritual prayer, he was always seeking the elect (the saints) of God.

***

Bir yerde durup dinlenmede gezip tozmada ayı bile mat etmişti. Dindarlıkta din bile ona haset ederdi.
Bu kadar takva ve ibadetle, bu derece evrada, zikre koyulmuş olmakla beraber yine de daima Allah haslarını arardı.

3, 1945-1946

با چنین تقوی و اوراد و قیام
طالب خاصان حق بودی مدام

در سفر معظم مرادش آن بدی
که دمی بر بنده‌ی خاصی زدی

Notwithstanding such piety and devotions and (nights passed in) performance of the ritual prayer, he was always seeking the elect (the saints) of God.
In travel his chief object was that he might come in touch for a moment with an elect servant (of God).

***

Bu kadar takva ve ibadetle, bu derece evrada, zikre koyulmuş olmakla beraber yine de daima Allah haslarını arardı.
Zaten seferden asıl maksadı da buydu, bir an olsun Allah hasına rastlayayım demekteydi.

3, 1946-1947

در سفر معظم مرادش آن بدی
که دمی بر بنده‌ی خاصی زدی

این همی‌گفتی چو می‌رفتی براه
کن قرین خاصگانم ای اله

In travel his chief object was that he might come in touch for a moment with an elect servant (of God).
Whilst he was going along the road, he would be saying, "O God, make me a companion of the elect.

***

Zaten seferden asıl maksadı da buydu, bir an olsun Allah hasına rastlayayım demekteydi.
Yola düştü mü, Yarabbi, beni haslarından birisine ulaştır, ona arkadaş et.

3, 1947-1948

این همی‌گفتی چو می‌رفتی براه
کن قرین خاصگانم ای اله

یا رب آنها راکه بشناسد دلم
بنده و بسته‌میان ومجملم

Whilst he was going along the road, he would be saying, “O God, make me a companion of the elect.
O Lord, to those (saints) whom my heart knows I am a slave and one who has girt his loins and is ready to do (them) good service;

***

Yola düştü mü, Yarabbi, beni haslarından birisine ulaştır, ona arkadaş et.
Yarabbi, tanıdığım erlere gönlüm kuldur. Köledir.

3, 1948-1949

یا رب آنها راکه بشناسد دلم
بنده و بسته‌میان ومجملم

و آنک نشناسم تو ای یزدان جان
بر من محجوبشان کن مهربان

O Lord, to those (saints) whom my heart knows I am a slave and one who has girt his loins and is ready to do (them) good service;
And (as for) those whom I know not, do Thou, O God of the soul, make them kindly disposed to me who am debarred (from knowing them).”

***

Yarabbi, tanıdığım erlere gönlüm kuldur. Köledir.
Canım Allah’ım, tanımadıklarımı da hicap içinde düşmüş kuluna merhametli kıl, derdi.

و آنک نشناسم تو ای یزدان جان
بر من محجوبشان کن مهربان

حضرتش گفتی که ای صدر مهین
این چه عشقست و چه استسقاست این

And (as for) those whom I know not, do Thou, O God of the soul, make them kindly disposed to me who am debarred (from knowing them).”
The Lord would say to him, “O most noble prince, what passion is this and what unquenchable thirst is this?

***

Canım Allah’ım, tanımadıklarımı da hicap içinde düşmüş kuluna merhametli kıl, derdi.
Allah ey ulular ulusu, bu ne aşk, bu ne susuzluk?

حضرتش گفتی که ای صدر مهین
این چه عشقست و چه استسقاست این

مهر من داری چه می‌جویی دگر
چون خدا با تست چون جویی بشر

The Lord would say to him, “O most noble prince, what passion is this and what unquenchable thirst is this?
Thou hast My love: why art thou seeking other (than Mine)? When God is with thee, how dost thou seek man?”

***

Allah ey ulular ulusu, bu ne aşk, bu ne susuzluk?
Beni seviyorsun ya... Başkasını ne yapacaksın, der;

3, 1951-1952

مهر من داری چه می‌جویی دگر
چون خدا با تست چون جویی بشر

او بگفتی یا رب ای دانای راز
تو گشودی در دلم راه نیاز

Thou hast My love: why art thou seeking other (than Mine)? When God is with thee, how dost thou seek man?”
He would answer, “O Lord, O Knower of the secret, Thou hast opened in my heart the way of supplication.

***

Beni seviyorsun ya... Başkasını ne yapacaksın, der;
O da şöyle cevap verirdi! Ey sırları bilen Rabbim, niyaz yolunu gönlüme açan, gösteren sensin.

او بگفتی یا رب ای دانای راز
تو گشودی در دلم راه نیاز

درمیان بحر اگر بنشسته‌ام
طمع در آب سبو هم بسته‌ام

He would answer, "O Lord, O Knower of the secret, Thou hast opened in my heart the way of supplication.
If I am seated in the midst of the Sea, yet have I set my desire on the water in the jug.

***

O da şöyle cevap verirdi! Ey sırları bilen Rabbim, niyaz yolunu gönlüme açan, gösteren sensin.
Denizin ortasındayım ama yine de testideki suya tamahım var.

3, 1953-1954

درمیان بحر اگر بنشسته‌ام
طمع در آب سبو هم بسته‌ام

همچو داودم نود نعجه مراست
طمع در نعجه‌ی حریفم هم بخاست

If I am seated in the midst of the Sea, yet have I set my desire on the water in the jug.
I am like David: I have ninety ewes, and yet desire for my rival's ewe hath arisen in me.

***

Denizin ortasındayım ama yine de testideki suya tamahım var.
Ben Davud’a benziyorum, doksan koyunum var ama arkadaşımın bir koyununa da tamah ediyorum.

3, 1954-1955

همچو داودم نود نعجه مراست
طمع در نعجه‌ی حریفم هم بخاست

حرص اندر عشق تو فخرست و جاه
حرص اندر غیر تو ننگ و تباه

I am like David: I have ninety ewes, and yet desire for my rival's ewe hath arisen in me.
Greed for Thy love is glorious and grand; greed for (the love of) any besides Thee is shameful and corrupt.”

***

Ben Davud’a benziyorum, doksan koyunum var ama arkadaşımın bir koyununa da tamah ediyorum.
Senin aşkında haris olmak övülecek bir şeydir, bir yüceliktir. Fakat senden başkasının aşkına düşüp de harislikte bulunmak ayıptır, ardır.

حرص اندر عشق تو فخرست و جاه
حرص اندر غیر تو ننگ و تباه

شهوت و حرص نران بیشی بود
و آن حیزان ننگ و بدکیشی بود

Greed for Thy love is glorious and grand; greed for (the love of) any besides Thee is shameful and corrupt.”
The lust and greed of the manly is advancement (in the spiritual Way), while that of the effeminate is disgrace and irreligion.

***

Senin aşkında haris olmak övülecek bir şeydir, bir yüceliktir. Fakat senden başkasının aşkına düşüp de harislikte bulunmak ayıptır, ardır.
Erlerin şehveti, erlerin hırsı, önden gelir, puştların hırsıysa ayıp bir şeydir, kötü bir yoldur.

3, 1956-1957

شهوت و حرص نران بیشی بود
و آن حیزان ننگ و بدکیشی بود

حرص مردان از ره پیشی بود
در مخنث حرص سوی پس رود

The lust and greed of the manly is advancement (in the spiritual Way), while that of the effeminate is disgrace and irreligion.
The greed of (true) men is by the forward way, (but) greed in the effeminate goes backward.

***

Erlerin şehveti, erlerin hırsı, önden gelir, puştların hırsıysa ayıp bir şeydir, kötü bir yoldur.
Erkeklerin hırsı öne aittir, puştların hırsı arda ait!

حرص مردان از ره پیشی بود
در مخنث حرص سوی پس رود

آن یکی حرص از کمال مردی است
و آن دگر حرص افتضاح و سردی است

The greed of (true) men is by the forward way, (but) greed in the effeminate goes backward.
The one greed belongs to the perfection of manliness, while the other greed is (a cause of) opprobrium and disgust.

***

Erkeklerin hırsı öne aittir, puştların hırsı arda ait!
O hırs erliğin kemalidir, bu hırs rezalettir, soğuk ve kötü bir şeydir.

آن یکی حرص از کمال مردی است
و آن دگر حرص افتضاح و سردی است

آه سری هست اینجا بس نهان
که سوی خضری شود موسی روان

The one greed belongs to the perfection of manliness, while the other greed is (a cause of) opprobrium and disgust.
Ah, there is a very occult mystery here (in the fact) that Moses sets out to run towards a Khizr.

***

O hırs erliğin kemalidir, bu hırs rezalettir, soğuk ve kötü bir şeydir.
Ah burada pek gizli bir sır var. Öyle bir sır var ki onu anlamak için Musa bir Hızır’a koştu.

3, 1959-1960

آه سری هست اینجا بس نهان
که سوی خضری شود موسی روان

همچو مستسقی کز آبش سیر نیست
بر هر آنچ یافتی بالله مه‌ایست

Ah, there is a very occult mystery here (in the fact) that Moses sets out to run towards a Khizr.
By God, do not tarry in anything (any spiritual position) that thou hast gained, (but crave more) like one suffering from dropsy who is never sated with water.

***

Ah burada pek gizli bir sır var. Öyle bir sır var ki onu anlamak için Musa bir Hızır’a koştu.
Sen de suya kanmamış bir susuz gibi, Allah için olsun, elde ettiğine kanaat etme, durma!

3, 1960-1961

همچو مستسقی کز آبش سیر نیست
بر هر آنچ یافتی بالله مه‌ایست

بی نهایت حضرتست این بارگاه
صدر را بگذار صدر تست راه

By God, do not tarry in anything (any spiritual position) that thou hast gained, (but crave more) like one suffering from dropsy who is never sated with water.
This (Divine) court is the Infinite Plane. Leave the seat of honour behind: the Way is thy seat of honour.

***

Sen de suya kanmamış bir susuz gibi, Allah için olsun, elde ettiğine kanaat etme, durma!
Bu kapıda nihayetsiz makamlar var. Başköşeyi bırak, senin başköşen yoldur!

3, 1961-1962

بی نهایت حضرتست این بارگاه
صدر را بگذار صدر تست راه

از کلیم حق بیاموز ای کریم
بین چه می‌گوید ز مشتاقی کلیم

This (Divine) court is the Infinite Plane. Leave the seat of honour behind: the Way is thy seat of honour.
Learn from him with whom God spake, O noble sir! See what Kalím (Moses) says in his longing!

***

Bu kapıda nihayetsiz makamlar var. Başköşeyi bırak, senin başköşen yoldur!
Ey kerem sahibi, bunu Musa’dan öğren. Kelîm bile iştiyakından bak, ne diyor:

3, 1962-1963

از کلیم حق بیاموز ای کریم
بین چه می‌گوید ز مشتاقی کلیم

با چنین جاه و چنین پیغامبری
طالب خضرم ز خودبینی بری

Learn from him with whom God spake, O noble sir! See what Kalím (Moses) says in his longing!
“Notwithstanding such a dignity and such a prophetic office (as I possess), I am a seeker of Khizr, (I am) quit of self-regard.”

***

Ey kerem sahibi, bunu Musa’dan öğren. Kelîm bile iştiyakından bak, ne diyor:
Bunca makama sahip olduğum, yüce bir peygamber bulunduğum halde kendimi görmüyor, kendime varlık vermiyorum, Hızır’ı aramaktayım.

3, 1963-1964

با چنین جاه و چنین پیغامبری
طالب خضرم ز خودبینی بری

موسیا تو قوم خود را هشته‌ای
در پی نیکوپیی سرگشته‌ای

“Notwithstanding such a dignity and such a prophetic office (as I possess), I am a seeker of Khizr, (I am) quit of self-regard.”
(They said), “O Moses, thou hast forsaken thy people; thou hast wandered distraught in search of a blessed man.

***

Bunca makama sahip olduğum, yüce bir peygamber bulunduğum halde kendimi görmüyor, kendime varlık vermiyorum, Hızır’ı aramaktayım.
Ona, “Ey Musa, sen kavmini bıraktın, bir izi kutlu kişinin ardına düştün.

3, 1964-1965

موسیا تو قوم خود را هشته‌ای
در پی نیکوپیی سرگشته‌ای

کیقبادی رسته از خوف و رجا
چند گردی چند جویی تا کجا

(They said), “O Moses, thou hast forsaken thy people; thou hast wandered distraught in search of a blessed man.
Thou art an emperor delivered from fear and hope: how long wilt thou wander? How long wilt thou seek? To what bound?

***

Ona, “Ey Musa, sen kavmini bıraktın, bir izi kutlu kişinin ardına düştün.
Öyle bir ulusun ki korkudan da kurtulmuşsun, ricadan da; niceye dek dönüp dolaşacaksın, ne vakte kadar arayacaksın?

3, 1965-1966

کیقبادی رسته از خوف و رجا
چند گردی چند جویی تا کجا

آن تو با تست و تو واقف برین
آسمانا چند پیمایی زمین

Thou art an emperor delivered from fear and hope: how long wilt thou wander? How long wilt thou seek? To what bound?
(He that is) thine is with thee, and thou art conscious of this. O (thou who art exalted as the) sky, how long wilt thou traverse the (low) earth?”

***

Öyle bir ulusun ki korkudan da kurtulmuşsun, ricadan da; niceye dek dönüp dolaşacaksın, ne vakte kadar arayacaksın?
Aradığın sende... Bunu sen de bilirsin. Ey gök, ne vakte dek yerin etrafında dönüp duracaksın? dediler.

آن تو با تست و تو واقف برین
آسمانا چند پیمایی زمین

گفت موسی این ملامت کم کنید
آفتاب و ماه را کم ره زنید

(He that is) thine is with thee, and thou art conscious of this. O (thou who art exalted as the) sky, how long wilt thou traverse the (low) earth?”
Moses said, “Do not make this reproach (against me), do not waylay the Sun and the Moon.

***

Aradığın sende… Bunu sen de bilirsin. Ey gök, ne vakte dek yerin etrafında dönüp duracaksın? dediler.
Musa “Beni bu kadar kınamayın, güneşte ayın yolunu kesmeye savaşmayın.

3, 1967-1968

گفت موسی این ملامت کم کنید
آفتاب و ماه را کم ره زنید

می‌روم تا مجمع البحرین من
تا شوم مصحوب سلطان زمن

Moses said, "Do not make this reproach (against me), do not waylay the Sun and the Moon.
I will fare as far as the meeting-place of the two seas, that (afterwards) I may be accompanied by the Sovereign of the time.

***

Musa "Beni bu kadar kınamayın, güneşte ayın yolunu kesmeye savaşmayın.
Ben, zamanın padişahıyla sohbet etmek için ta Mecmaal Bahreyn'e kadar gideceğim.

می‌روم تا مجمع البحرین من
تا شوم مصحوب سلطان زمن

اجعل الخضر لامری سببا
ذاک او امضی و اسری حقبا

I will fare as far as the meeting-place of the two seas, that (afterwards) I may be accompanied by the Sovereign of the time.
I will make Khizr a means to (the achievement of) my purpose: (either) that, or I will go onward and journey by night a long while.

***

Ben, zamanın padişahıyla sohbet etmek için ta Mecmaal Bahreyn’e kadar gideceğim.
Hakikate ulaşmak için Hızır’ı sebep edecek, ona ulaşıncaya kadar yürüyecek, nice zamanlar sefer edip duracağım.

3, 1969-1970

اجعل الخضر لامری سببا
ذاک او امضی و اسری حقبا

سالها پرم بپر و بالها
سالها چه بود هزاران سالها

I will make Khizr a means to (the achievement of) my purpose: (either) that, or I will go onward and journey by night a long while.
I will fly with wings and pinions for years: what are years? For thousands of years.”

***

Hakikate ulaşmak için Hızır’ı sebep edecek, ona ulaşıncaya kadar yürüyecek, nice zamanlar sefer edip duracağım.
Yıllarca bu kanatlarımla o uğurda uçacağım. Yıllarda nedir ki? Binlerce yıllar koşacağım.

3, 1970-1971

سالها پرم بپر و بالها
سالها چه بود هزاران سالها

می‌روم یعنی نمی‌ارزد بدان
عشق جانان کم مدان از عشق نان

I will fly with wings and pinions for years: what are years? For thousands of years."
(He said) "I will fare," meaning, "Is it not worth that (toilsome journey)? Do not deem the passion for the Beloved to be less than the passion for bread (worldly goods)."

***

Yıllarca bu kanatlarımla o uğurda uçacağım. Yıllarda nedir ki? Binlerce yıllar koşacağım.
Bu binlerce yıllar uçup gitmeme değmez mi yoksa? Ben sevgilinin aşkını ekmek aşkından daha âdi görmem!

3, 1971-1972

می‌روم یعنی نمی‌ارزد بدان
عشق جانان کم مدان از عشق نان

این سخن پایان ندارد ای عمو
داستان آن دقوقی را بگو

(He said) “I will fare,” meaning, “Is it not worth that (toilsome journey)? Do not deem the passion for the Beloved to be less than the passion for bread (worldly goods).”
This discourse hath no end, O uncle. (Now) tell the story of Daqúqí.

***

Bu binlerce yıllar uçup gitmeme değmez mi yoksa? Ben sevgilinin aşkını ekmek aşkından daha âdi görmem!
Bu sözün sonu gelmez. Sen yine Dedukî’nin hikâyesini söyle!

این سخن پایان ندارد ای عمو
داستان آن دقوقی را بگو

آن دقوقی رحمة الله علیه
گفت سافرت مدی فی خافقیه

This discourse hath no end, O uncle. (Now) tell the story of Daqúqí.
That Daqúqí, God have mercy on him, said: "I travelled a long time between His two horizons.

***

Bu sözün sonu gelmez. Sen yine Dedukî'nin hikâyesini söyle!
Allah Rahmet etsin, Dedukî dedi ki: Nice zamandır doğuda, batıda sefer edip dururum.

3, 1973-1974

آن دقوقی رحمة الله علیه
گفت سافرت مدی فی خافقیه

سال و مه رفتم سفر از عشق ماه
بی‌خبر از راه حیران در اله

That Daqúqí, God have mercy on him, said: “I travelled a long time between His two horizons.
Years and months I went on my journey for love of the Moon, unconscious of the way, lost in God.”

***

Allah Rahmet etsin, Dedukî dedi ki: Nice zamandır doğuda, batıda sefer edip dururum.
Yıllarca, aylarca bir ay yüzlünün aşkıyla gittim. Ne yoldan haberim vardı, ne belden! Allah kudretlerine hayran bir halde yürüdüm.

3, 1974-1975

سال و مه رفتم سفر از عشق ماه
بی‌خبر از راه حیران در اله

پا برهنه می‌روی بر خار و سنگ
گفت من حیرانم و بی خویش و دنگ

Years and months I went on my journey for love of the Moon, unconscious of the way, lost in God."
(Some one asked him), "(Why) dost thou go bare-foot over thorns and stones?" He said, "I am bewildered and beside myself and crazed."

***

Yıllarca, aylarca bir ay yüzlünün aşkıyla gittim. Ne yoldan haberim vardı, ne belden! Allah kudretlerine hayran bir halde yürüdüm.
Birisi ona : "Dikenliklerde, taşlıklarda yalınayak mı gidiyorsun?" dedi. Dekukî dedi ki: "Ben hayretler içindeyim, kendimde değilim ki.

3, 1975-1976

پا برهنه می‌روی بر خار و سنگ
گفت من حیرانم و بی خویش و دنگ

تو مبین این پایها را بر زمین
زانک بر دل می‌رود عاشق یقین

(Some one asked him), “(Why) dost thou go bare-foot over thorns and stones?” He said, “I am bewildered and beside myself and crazed.”
Do not regard these feet (that walk) on the earth, for assuredly the lover (of God) walks on his heart;

***

Birisi ona : “Dikenliklerde, taşlıklarda yalınayak mı gidiyorsun?” dedi. Dekukî dedi ki: “Ben hayretler içindeyim, kendimde değilim ki.
Sen bu ayakları yere basıyor sanma, öyle görme. Çünkü âşık şüphe yok ki gönül yurduna sefer eder.

3, 1976-1977

تو مبین این پایها را بر زمین
زانک بر دل می‌رود عاشق یقین

از ره و منزل ز کوتاه و دراز
دل چه داند کوست مست دل‌نواز

Do not regard these feet (that walk) on the earth, for assuredly the lover (of God) walks on his heart;
(And) the heart that is intoxicated with the Sweetheart, what should it know of road and stage or of short (distance) and long?

***

Sen bu ayakları yere basıyor sanma, öyle görme. Çünkü âşık şüphe yok ki gönül yurduna sefer eder.
Gönül, sevgilinin sarhoşudur: yoldan, konaktan yolun kısalığından, uzunluğundan ne haberi var”

3, 1977-1978

از ره و منزل ز کوتاه و دراز
دل چه داند کوست مست دل‌نواز

آن دراز و کوته اوصاف تنست
رفتن ارواح دیگر رفتنست

(And) the heart that is intoxicated with the Sweetheart, what should it know of road and stage or of short (distance) and long?
That “long” and “short” are attributes of the body: the faring of spirits is another (kind of) faring.

***

Gönül, sevgilinin sarhoşudur: yoldan, konaktan yolun kısalığından, uzunluğundan ne haberi var”
Yolun uzunluğu, kısalığı, tenin vasıflarıdır. Ruhların gidişi başka çeşit bir gidiştir.

3, 1978-1979

آن دراز و کوته اوصاف تنست
رفتن ارواح دیگر رفتنست

تو سفرکردی ز نطفه تا بعقل
نه بگامی بود نه منزل نه نقل

That “long” and “short” are attributes of the body: the faring of spirits is another (kind of) faring.
You have journeyed from the seed to rationality: ’twas not by (taking) a step or (travelling from stage to) stage or moving from one place to another.

***

Yolun uzunluğu, kısalığı, tenin vasıflarıdır. Ruhların gidişi başka çeşit bir gidiştir.
Sen, meni iken akıl âlemine kadar sefer edip geldin. Bu seferinde ne adım attın, ne bir yerde konakladın, ne de bir yerden bir yere göçtün.

3, 1979-1980

تو سفرکردی ز نطفه تا بعقل
نه بگامی بود نه منزل نه نقل

سیر جان بی چون بود در دور و دیر
جسم ما از جان بیاموزید سیر

You have journeyed from the seed to rationality: 'twas not by (taking) a step or (travelling from stage to) stage or moving from one place to another.
The journey of the spirit is unconditioned in respect of Time and Space: our body learned from the spirit how to journey.

***

Sen, meni iken akıl âlemine kadar sefer edip geldin. Bu seferinde ne adım attın, ne bir yerde konakladın, ne de bir yerden bir yere göçtün.
Canın gezip yürümesi, keyfiyetten hariçtir, anlatılamaz. Cismimiz de gezmeyi candan öğrendi.

3, 1980-1981

سیر جان بی چون بود در دور و دیر
جسم ما از جان بیاموزید سیر

سیر جسمانه رها کرد او کنون
می‌رود بی‌چون نهان در شکل چون

The journey of the spirit is unconditioned in respect of Time and Space: our body learned from the spirit how to journey.
Now it has relinquished the bodily manner of journeying: it moves unconditioned, (though) masked in the form of conditionedness.

***

Canın gezip yürümesi, keyfiyetten hariçtir, anlatılamaz. Cismimiz de gezmeyi candan öğrendi.
Dekukî de cisim âleminde olan gezmeyi gayri bıraktı da manevi bir keyfiyete büründü, gizlice ve keyfiyetsiz olarak gitmekte.

3, 1981-1982

سیر جسمانه رها کرد او کنون
می‌رود بی‌چون نهان در شکل چون

گفت روزی می‌شدم مشتاق‌وار
تا ببینم در بشر انوار یار

Now it has relinquished the bodily manner of journeying: it moves unconditioned, (though) masked in the form of conditionedness.
He (Daqúqí) said, “One day I was going along like him that yearns, that I might behold in man the radiance of the Beloved,

***

Dekukî de cisim âleminde olan gezmeyi gayri bıraktı da manevi bir keyfiyete büründü, gizlice ve keyfiyetsiz olarak gitmekte.
Dekukî dedi ki: “Bir gün, sevgilinin nurlarını insanda görmeye iştiyakım arttı.

3, 1982-1983

گفت روزی می‌شدم مشتاق‌وار
تا ببینم در بشر انوار یار

تا ببینم قلزمی در قطره‌ای
آفتابی درج اندر ذره‌ای

He (Daqúqí) said, "One day I was going along like him that yearns, that I might behold in man the radiance of the Beloved,
That I might behold an ocean in a drop of water, a sun enclosed in a mote.

***

Dekukî dedi ki: "Bir gün, sevgilinin nurlarını insanda görmeye iştiyakım arttı.
Katrede bahri muhiti, zerrede güneşi görmek arzusuna düştüm.

تا ببینم قلزمی در قطره‌ای
آفتابی درج اندر ذره‌ای

چون رسیدم سوی یک ساحل بگام
بود بیگه گشته روز و وقت شام

That I might behold an ocean in a drop of water, a sun enclosed in a mote.
When I came on foot to a certain shore, the day had turned late, and ’twas eventide.

***

Katrede bahri muhiti, zerrede güneşi görmek arzusuna düştüm.
Gide gide bir deniz kıyısına vardım. Vakit gecikmişti, akşam olmuştu.

3, 1984-1985

چون رسیدم سوی یک ساحل بگام
بود بیگه گشته روز و وقت شام

هفت شمع از دور دیدم ناگهان
اندر آن ساحل شتابیدم بدان

When I came on foot to a certain shore, the day had turned late, and ’twas eventide.
Of a sudden I beheld from afar seven candles and hastened along the shore towards them.

***

Gide gide bir deniz kıyısına vardım. Vakit gecikmişti, akşam olmuştu.
Ansızın ta uzaktan o sahilde yedi mum gördüm, mumların bulunduğu yere doğru koşmaya başladım.

3, 1985-1986

هفت شمع از دور دیدم ناگهان
اندر آن ساحل شتابیدم بدان

نور شعله‌ی هر یکی شمعی از آن
بر شده خوش تا عنان آسمان

Of a sudden I beheld from afar seven candles and hastened along the shore towards them.
The light of the flame of each candle thereof ascended beauteously to the loft of the sky.

***

Ansızın ta uzaktan o sahilde yedi mum gördüm, mumların bulunduğu yere doğru koşmaya başladım.
O yedi mumun her birinin nuru gökyüzüne kadar vurmuştu.

3, 1986-1987

نور شعله‌ی هر یکی شمعی از آن
بر شده خوش تا عنان آسمان

خیره گشتم خیرگی هم خیره گشت
موج حیرت عقل را از سر گذشت

The light of the flame of each candle thereof ascended beauteously to the loft of the sky.
I became amazed, (so that) even amazement (itself) became amazed: the waves of bewilderment passed over the head of my understanding.

***

O yedi mumun her birinin nuru gökyüzüne kadar vurmuştu.
Hayretlere düştüm, hatta hayret bile hayran oldu. Hayret dalgası aklımın başından aştı!

3, 1987-1988

خیره گشتم خیرگی هم خیره گشت
موج حیرت عقل را از سر گذشت

این چگونه شمعها افروختست
کین دو دیده‌ی خلق ازینها دوختست

I became amazed, (so that) even amazement (itself) became amazed: the waves of bewilderment passed over the head of my understanding.
(I thought), ‘What kind of candles are these (that) He hath lighted, so that the eyes of His creatures are screened from them?’

***

Hayretlere düştüm, hatta hayret bile hayran oldu. Hayret dalgası aklımın başından aştı!
“Bu mumlar, ne çeşit mum? Halk nasıl oluyor da bunları görmüyor;

3, 1988-1989

این چگونه شمعها افروختست
کین دو دیده‌ی خلق ازینها دوختست

خلق جویان چراغی گشته بود
پیش آن شمعی که بر مه می‌فزود

(I thought), ‘What kind of candles are these (that) He hath lighted, so that the eyes of His creatures are screened from them?’
The people had gone to seek a lamp in the presence of that (sevenfold) candle which was surpassing the moon (in splendour).

***

“Bu mumlar, ne çeşit mum? Halk nasıl oluyor da bunları görmüyor;
Aydan daha aydın olan mumlar durup dururken başka bir mum arıyor?

3, 1989-1990

خلق جویان چراغی گشته بود
پیش آن شمعی که بر مه می‌فزود

چشم‌بندی بد عجب بر دیده‌ها
بندشان می‌کرد یهدی من یشا

The people had gone to seek a lamp in the presence of that (sevenfold) candle which was surpassing the moon (in splendour).
Wonderful! There was a bandage over their eyes: they were bound by (the Divine destiny implied in the text)He guideth aright those whom He will.

***

Aydan daha aydın olan mumlar durup dururken başka bir mum arıyor?
Halkın gözünde ne şaşılacak bir bağ var ki bunları görmüyor. Allah doğru yolu dilediğine gösteriyor sahiden” diyordum.

3, 1990-1991

چشم‌بندی بد عجب بر دیده‌ها
بندشان می‌کرد یهدی من یشا

باز می‌دیدم که می‌شد هفت یک
می‌شکافد نور او جیب فلک

Wonderful! There was a bandage over their eyes: they were bound by (the Divine destiny implied in the text)He guideth aright those whom He will.
Then I saw the seven (candles) become one, its light cleaving the bosom (rim) of the sky.

***

Halkın gözünde ne şaşılacak bir bağ var ki bunları görmüyor. Allah doğru yolu dilediğine gösteriyor sahiden” diyordum.
Bir de baktım ki o yedi mum bir mum oldu. Nuru, gökyüzünü bile delip geçmekteydi.

3, 1991-1992

باز می‌دیدم که می‌شد هفت یک
می‌شکافد نور او جیب فلک

باز آن یک بار دیگر هفت شد
مستی و حیرانی من زفت شد

Then I saw the seven (candles) become one, its light cleaving the bosom (rim) of the sky.
Then again that one became seven once more: my intoxication and bewilderment waxed mighty.

***

Bir de baktım ki o yedi mum bir mum oldu. Nuru, gökyüzünü bile delip geçmekteydi.
Sonra yine o tek mum, yedi mum oldu. Benim sarhoşluğum, hayretim arttı.

باز آن یک بار دیگر هفت شد
مستی و حیرانی من زفت شد

اتصالاتی میان شمعها
که نیاید بر زبان و گفت ما

Then again that one became seven once more: my intoxication and bewilderment waxed mighty.
(There were) such connexions between the candles as may not come (may not be uttered) on my tongue and (in) my speech.

***

Sonra yine o tek mum, yedi mum oldu. Benim sarhoşluğum, hayretim arttı.
O mumların birleşmesini dille anlatmaya imkân yok ki!

اتصالاتی میان شمعها
که نیاید بر زبان و گفت ما

آنک یک دیدن کند ادارک آن
سالها نتوان نمودن از زبان

(There were) such connexions between the candles as may not come (may not be uttered) on my tongue and (in) my speech.
That which one look perceives, 'tis impossible during years to show it forth by the tongue.

***

O mumların birleşmesini dille anlatmaya imkân yok ki!
Gözün bir an içinde gördüğünü dil, yıllarca söylese anlatamaz.

3, 1994-1995

آنک یک دیدن کند ادارک آن
سالها نتوان نمودن از زبان

آنک یک دم بیندش ادراک هوش
سالها نتوان شنودن آن بگوش

That which one look perceives, 'tis impossible during years to show it forth by the tongue.
That which intellectual apprehension sees in one moment, 'tis impossible during years to hear it by the ear.

***

Gözün bir an içinde gördüğünü dil, yıllarca söylese anlatamaz.
Kulak idrakin bir ân içinde gördüğü şeyleri, yıllarca dinlese bitmez.

3, 1995-1996

آنک یک دم بیندش ادراک هوش
سالها نتوان شنودن آن بگوش

چونک پایانی ندارد رو الیک
زانک لا احصی ثناء ما علیک

That which intellectual apprehension sees in one moment, ’tis impossible during years to hear it by the ear.
Since it hath no end, go (back) to thyself, for (as the Prophet aid), ‘I cannot reckon (worthy) any praise of Thee.’

***

Kulak idrakin bir ân içinde gördüğü şeyleri, yıllarca dinlese bitmez.
Mademki bunun sonu yok, hadi, var, yine o hamdinde âciz olduğum şeyi anlat!

3, 1996-1997

چونک پایانی ندارد رو الیک
زانک لا احصی ثناء ما علیک

پیشتر رفتم دوان کان شمعها
تا چه چیزست از نشان کبریا

Since it hath no end, go (back) to thyself, for (as the Prophet aid), ‘I cannot reckon (worthy) any praise of Thee.’
I advanced farther, running (and marvelling) what thing those candles are (which are one) of the signs of the Divine Majesty.

***

Mademki bunun sonu yok, hadi, var, yine o hamdinde âciz olduğum şeyi anlat!
O mumlar ulu Allah’tan ne çeşit nişanelerdir diye koşa koşa gidiyordum.

3, 1997-1998

پیشتر رفتم دوان کان شمعها
تا چه چیزست از نشان کبریا

می‌شدم بی خویش و مدهوش و خراب
تا بیفتادم ز تعجیل و شتاب

I advanced farther, running (and marvelling) what thing those candles are (which are one) of the signs of the Divine Majesty.
(Thus) I was going, beside myself and dumbfounded and deranged, till I fell down from making haste and speed.

***

O mumlar ulu Allah’tan ne çeşit nişanelerdir diye koşa koşa gidiyordum.
Derken kendimden geçtim, acelemden yere yıkıldım, harap oldum.

3, 1998-1999

می‌شدم بی خویش و مدهوش و خراب
تا بیفتادم ز تعجیل و شتاب

ساعتی بی‌هوش و بی‌عقل اندرین
اوفتادم بر سر خاک زمین

(Thus) I was going, beside myself and dumbfounded and deranged, till I fell down from making haste and speed.
In this (state), senseless and witless, I lay fallen awhile upon the dust of the earth.

***

Derken kendimden geçtim, acelemden yere yıkıldım, harap oldum.
Topraklara serildim, bir müddet akılsız, idraksiz bir halde kaldım.

ساعتی بی‌هوش و بی‌عقل اندرین
اوفتادم بر سر خاک زمین

باز با هوش آمدم برخاستم
در روش گویی نه سر نه پاستم

In this (state), senseless and witless, I lay fallen awhile upon the dust of the earth.
Then I came back to my senses and rose up: you would say that in my faring I had neither head nor foot.

***

Topraklara serildim, bir müddet akılsız, idraksiz bir halde kaldım.
Sonra kendime gelip yine kalktım, yola düştüm. Fakat bir yere gidiyordum ki ne başım bendeydi ne ayağım!

3, 2000-2001

باز با هوش آمدم برخاستم
در روش گویی نه سر نه پاستم

هفت شمع اندر نظر شد هفت مرد
نورشان می‌شد به سقف لاژورد

Then I came back to my senses and rose up: you would say that in my faring I had neither head nor foot.
The seven candles appeared to the eye as seven men: their light was mounting to the azure vault.

***

Sonra kendime gelip yine kalktım, yola düştüm. Fakat bir yere gidiyordum ki ne başım bendeydi ne ayağım!
Derken bu yedi mum, nurların ta lâcivert kubbeye kadar yükselen,

3, 2001-2002

هفت شمع اندر نظر شد هفت مرد
نورشان می‌شد به سقف لاژورد

پیش آن انوار نور روز درد
از صلابت نورها را می‌سترد

The seven candles appeared to the eye as seven men: their light was mounting to the azure vault.
Beside those lights the daylight was (murky as) dregs: by their intensity they were obliterating (all other) lights.

***

Derken bu yedi mum, nurların ta lâcivert kubbeye kadar yükselen,
Gündüzün nurlarını bile bir karaltı gibi gösteren, aydınlıklarıyla bütün nurları silip süpüren yedi adam şekline girdi.

3, 2002-2003

پیش آن انوار نور روز درد
از صلابت نورها را می‌سترد

باز هر یک مرد شد شکل درخت
چشمم از سبزی ایشان نیکبخت

Beside those lights the daylight was (murky as) dregs: by their intensity they were obliterating (all other) lights.
Then each man assumed the shape of a tree: my eye was happy in their greenery.

***

Gündüzün nurlarını bile bir karaltı gibi gösteren, aydınlıklarıyla bütün nurları silip süpüren yedi adam şekline girdi.
Sonra o yedi adam, yedi tane ağaç oldu. İnsan yeşilliklerinden neşeleniyordu.

باز هر یک مرد شد شکل درخت
چشمم از سبزی ایشان نیکبخت

زانبهی برگ پیدا نیست شاخ
برگ هم گم گشته از میوه‌ی فراخ

Then each man assumed the shape of a tree: my eye was happy in their greenery.
On account of the denseness of the leaves no boughs were visible; the leaves too had become scant (had almost vanished) on account of the plenteous fruit.

***

Sonra o yedi adam, yedi tane ağaç oldu. İnsan yeşilliklerinden neşeleniyordu.
Yapraklarının çokluğundan dalları görünmemekte, meyvelerinin bolluğundan yaprakları kaybolmaktaydı.

3, 2004-2005

زانبهی برگ پیدا نیست شاخ
برگ هم گم گشته از میوه‌ی فراخ

هر درختی شاخ بر سدره زده
سدره چه بود از خلا بیرون شده

On account of the denseness of the leaves no boughs were visible; the leaves too had become scant (had almost vanished) on account of the plenteous fruit.
Every tree had thrown its boughs above the Sidra: what of the Sidra? They had reached beyond the Void.

***

Yapraklarının çokluğundan dalları görünmemekte, meyvelerinin bolluğundan yaprakları kaybolmaktaydı.
Dallar ta Sidre’ye kadar yükselmiş... hatta Sidre de ne oluyor? Halâ’yı bile aşmıştı.

3, 2005-2006

هر درختی شاخ بر سدره زده
سدره چه بود از خلا بیرون شده

بیخ هر یک رفته در قعر زمین
زیرتر از گاو و ماهی بد یقین

Every tree had thrown its boughs above the Sidra: what of the Sidra? They had reached beyond the Void.
The root of each (tree) had gone (down) into the bottom of the earth: assuredly it was lower than the Ox and the Fish.

***

Dallar ta Sidre’ye kadar yükselmiş… hatta Sidre de ne oluyor? Halâ’yı bile aşmıştı.
Kökleri, yerin dibine kadar girmiş, yayılmış, öküzle balığı bile geçmişti.

3, 2006-2007

بیخ هر یک رفته در قعر زمین
زیرتر از گاو و ماهی بد یقین

بیخشان از شاخ خندان‌روی‌تر
عقل از آن اشکالشان زیر و زبر

The root of each (tree) had gone (down) into the bottom of the earth: assuredly it was lower than the Ox and the Fish.
Their roots were more smiling of face than the boughs: the intellect (was turned) upside down (confused and bewildered) by their shapes.

***

Kökleri, yerin dibine kadar girmiş, yayılmış, öküzle balığı bile geçmişti.
Kökleri, dallarından daha taze, daha lâtifti. Bunları seyredenin aklı, hayretlere düşüyor, altüst oluyordu.

3, 2007-2008

بیخشان از شاخ خندان‌روی‌تر
عقل از آن اشکالشان زیر و زبر

میوه‌ای که بر شکافیدی ز زور
همچو آب از میوه جستی برق نور

Their roots were more smiling of face than the boughs: the intellect (was turned) upside down (confused and bewildered) by their shapes.
From the fruit that was bursting forcibly flashes of light would spurt forth, like juice.

***

Kökleri, dallarından daha taze, daha lâtifti. Bunları seyredenin aklı, hayretlere düşüyor, altüst oluyordu.
Olgunluktan yarılan meyvelerinden su gibi nur şimşekleri fışkırtmaktaydı!

3, 2008-2009

میوه‌ای که بر شکافیدی ز زور
همچو آب از میوه جستی برق نور

این عجب‌تر که بریشان می‌گذشت
صد هزاران خلق از صحرا و دشت

From the fruit that was bursting forcibly flashes of light would spurt forth, like juice.
More wondrous (than all else) was this, that hundreds of thousands of people were passing through the desert and plain beside them,

***

Olgunluktan yarılan meyvelerinden su gibi nur şimşekleri fışkırtmaktaydı!
Asıl şaşılacak şeye gelince: O ovalardan, o çöllerden yüz binlerce adam geçiyor,

3, 2009-2010

این عجب‌تر که بریشان می‌گذشت
صد هزاران خلق از صحرا و دشت

ز آرزوی سایه جان می‌باختند
از گلیمی سایه‌بان می‌ساختند

More wondrous (than all else) was this, that hundreds of thousands of people were passing through the desert and plain beside them,
Hazarding their lives (ready to sacrifice everything) in desire for shade, and making a parasol out of a woollen garment,

***

Asıl şaşılacak şeye gelince: O ovalardan, o çöllerden yüz binlerce adam geçiyor,
Gölgelik için can veriyorlar, başlarını kilimlerle örtüyorlardı da,

3, 2010-2011

ز آرزوی سایه جان می‌باختند
از گلیمی سایه‌بان می‌ساختند

سایه‌ی آن را نمی‌دیدند هیچ
صد تفو بر دیده‌های پیچ پیچ

Hazarding their lives (ready to sacrifice everything) in desire for shade, and making a parasol out of a woollen garment,
And not seeing the shade of those (trees) at all. A hundred spittings on (such) distorted eyes!

***

Gölgelik için can veriyorlar, başlarını kilimlerle örtüyorlardı da,
Onların gölgesini bile görmüyorlardı. İyi görmeyen çakmaklaşmış gözlere yüzlerce kere tuuh!

3, 2011-2012

سایه‌ی آن را نمی‌دیدند هیچ
صد تفو بر دیده‌های پیچ پیچ

ختم کرده قهر حق بر دیده‌ها
که نبیند ماه را بیند سها

And not seeing the shade of those (trees) at all. A hundred spittings on (such) distorted eyes!
The wrath of God had sealed their eyes, so that he (such a one) should not see the moon, (but) should see (only) Suhá.

***

Onların gölgesini bile görmüyorlardı. İyi görmeyen çakmaklaşmış gözlere yüzlerce kere tuuh!
Allah’ın kahrı, gözleri bağlanmış yoksa… Gözleri bağlı adam, ayı görmez de Sühayı görür!

3, 2012-2013

ختم کرده قهر حق بر دیده‌ها
که نبیند ماه را بیند سها

ذره‌ای را بیند و خورشید نه
لیک از لطف و کرم نومید نه

The wrath of God had sealed their eyes, so that he (such a one) should not see the moon, (but) should see (only) Suhá.
He sees a mote, (but) not the sun; yet he is not despairing of the grace and loving kindness of God.

***

Allah’ın kahrı, gözleri bağlanmış yoksa… Gözleri bağlı adam, ayı görmez de Sühayı görür!
Güneşi görmez de zerreyi görür. Fakat yine de Allah’ın lütfundan, kereminden ümit kesilmez ya!

ذره‌ای را بیند و خورشید نه
لیک از لطف و کرم نومید نه

کاروانها بی نوا وین میوه‌ها
پخته می‌ریزد چه سحرست ای خدا

He sees a mote, (but) not the sun; yet he is not despairing of the grace and loving kindness of God.
The caravans are without food, and (yet) these fruits are dropping ripe (beside them): O God, what magic is this?

***

Güneşi görmez de zerreyi görür. Fakat yine de Allah’ın lütfundan, kereminden ümit kesilmez ya!
Kervanlar aç susuz ağaçların altına dökülen bu olgun meyveleri görüyorlar. Yarabbi, bu ne sihir?

3, 2014-2015

کاروانها بی نوا وین میوه‌ها
پخته می‌ریزد چه سحرست ای خدا

سیب پوسیده همی‌چیدند خلق
درهم افتاده بیغما خشک‌حلق

The caravans are without food, and (yet) these fruits are dropping ripe (beside them): O God, what magic is this?
With parched throats the people, having fallen pell-mell to plunder, were gathering the rotten apples,

***

Kervanlar aç susuz ağaçların altına dökülen bu olgun meyveleri görüyorlar. Yarabbi, bu ne sihir?
Halk, çürük meyveleri toplamakta, pisboğaz ve doymaz adamlar, bu pörsümüş meyveleri yağma etmek için birbirlerine girmekteydi.

سیب پوسیده همی‌چیدند خلق
درهم افتاده بیغما خشک‌حلق

گفته هر برگ و شکوفه آن غصون
دم بدم یا لیت قوم یعلمون

With parched throats the people, having fallen pell-mell to plunder, were gathering the rotten apples,
(While) every leaf and bud of those boughs said continually, ‘Oh, would that my people knew!’

***

Halk, çürük meyveleri toplamakta, pisboğaz ve doymaz adamlar, bu pörsümüş meyveleri yağma etmek için birbirlerine girmekteydi.
O dallar, meyveler, yapraklarsa anbean “Keşke kavmimiz bizi bilseydi, ne olurdu?” diyorlardı.

گفته هر برگ و شکوفه آن غصون
دم بدم یا لیت قوم یعلمون

بانگ می‌آمد ز سوی هر درخت
سوی ما آیید خلق شوربخت

(While) every leaf and bud of those boughs said continually, ‘Oh, would that my people knew!’
From the direction of every tree was coming the cry, ‘Come towards us, O ye folk of evil fortune,’

***

O dallar, meyveler, yapraklarsa anbean “Keşke kavmimiz bizi bilseydi, ne olurdu?” diyorlardı.
Her ağaçtan “A bahtsız kişiler, bize gelin, bize” diye ses geliyordu.

بانگ می‌آمد ز سوی هر درخت
سوی ما آیید خلق شوربخت

بانگ می‌آمد ز غیرت بر شجر
چشمشان بستیم کلا لا وزر

From the direction of every tree was coming the cry, ‘Come towards us, O ye folk of evil fortune,’
(While) from (the Divine) jealousy there was coming to the trees the cry, ‘We have bandaged their eyes;nay, there is no refuge.’

***

Her ağaçtan “A bahtsız kişiler, bize gelin, bize” diye ses geliyordu.
Fakat Allah’tan da ağaçlara: “Onların gözlerini bağladık, onlara sığınacak yer yok!” sesi gelmekteydi.

بانگ می‌آمد ز غیرت بر شجر
چشمشان بستیم کلا لا وزر

گر کسی می‌گفتشان کین سو روید
تا ازین اشجار مستسعد شوید

(While) from (the Divine) jealousy there was coming to the trees the cry, ‘We have bandaged their eyes;nay, there is no refuge.’
If any one had said to them ‘Go in this direction, that ye may seek happiness from these trees,’

***

Fakat Allah’tan da ağaçlara: “Onların gözlerini bağladık, onlara sığınacak yer yok!” sesi gelmekteydi.
Onlara birisi, “Bu yana gelin de bu ağaçlardan faydalanın” dese,

گر کسی می‌گفتشان کین سو روید
تا ازین اشجار مستسعد شوید

جمله می‌گفتند کین مسکین مست
از قضاء الله دیوانه شدست

If any one had said to them ‘Go in this direction, that ye may seek happiness from these trees,’
They all would have said, ‘By Divine destiny this poor intoxicated wretch has become mad:

***

Onlara birisi, “Bu yana gelin de bu ağaçlardan faydalanın” dese,
Hepsi birden “Bu sarhoş yoksul, Allah’ın takdiriyle deli olmuş.

جمله می‌گفتند کین مسکین مست
از قضاء الله دیوانه شدست

مغز این مسکین ز سودای دراز
وز ریاضت گشت فاسد چون پیاز

They all would have said, ‘By Divine destiny this poor intoxicated wretch has become mad:
Through long melancholy and through austerities the brain of this poor wretch has turned putrid, like an onion.’

***

Hepsi birden “Bu sarhoş yoksul, Allah’ın takdiriyle deli olmuş.
Bu yoksulun beyni başa çıkmaz sevdalarla, sonu gelmez riyazatlarla soğan gibi çürümüş kokmuş!” diyorlardı.

مغز این مسکین ز سودای دراز
وز ریاضت گشت فاسد چون پیاز

او عجب می‌ماند یا رب حال چیست
خلق را این پرده و اضلال چیست

Through long melancholy and through austerities the brain of this poor wretch has turned putrid, like an onion.' He would have remained in astonishment, saying, 'O Lord, what is the matter? What is this veil (blindness) and misguidance that is upon the people?'

***

Bu yoksulun beyni başa çıkmaz sevdalarla, sonu gelmez riyazatlarla soğan gibi çürümüş kokmuş!" diyorlardı. Dekukî şaşıp kalıyor, "Yarabbi bu ne hal? Halka bu perde, bu sapıklık neden geliyor ki?

او عجب می‌ماند یا رب حال چیست
خلق را این پرده و اضلال چیست

خلق گوناگون با صد رای و عقل
یک قدم آن سو نمی‌آرند نقل

He would have remained in astonishment, saying, ‘O Lord, what is the matter? What is this veil (blindness) and misguidance that is upon the people?’
The people of every sort, (though endowed) with manifold discernment and understanding, do not move a foot in that direction.

***

Dekukî şaşıp kalıyor, “Yarabbi bu ne hal? Halka bu perde, bu sapıklık neden geliyor ki?
Çeşit çeşit adamlar, yüzlerce akla, yüzlerce tedbire sahip oldukları halde o tarafa bir adım olsun atamıyorlar.

خلق گوناگون با صد رای و عقل
یک قدم آن سو نمی‌آرند نقل

عاقلان و زیرکانشان ز اتفاق
گشته منکر زین چنین باغی و عاق

The people of every sort, (though endowed) with manifold discernment and understanding, do not move a foot in that direction.
By one consent the intelligent and acute amongst them have become incredulous of such a garden as this and undutiful.

***

Çeşit çeşit adamlar, yüzlerce akla, yüzlerce tedbire sahip oldukları halde o tarafa bir adım olsun atamıyorlar.
Akılları, fikirleri de hep birden inkâra düşmüşler. Onların bu azgınlığına, bu isyanına bakıyorum da şüpheleniyorum...

عاقلان و زیرکانشان ز اتفاق
گشته منکر زین چنین باغی و عاق

یا منم دیوانه و خیره شده
دیو چیزی مرا مرا بر سر زده

By one consent the intelligent and acute amongst them have become incredulous of such a garden as this and undutiful.
Or have I become mad and crazy? Has the Devil cast something (of delusion) upon my head?

***

Akılları, fikirleri de hep birden inkâra düşmüşler. Onların bu azgınlığına, bu isyanına bakıyorum da şüpheleniyorum…
Yoksa ben mi çıldırdım, ben mi sersem oldum? Şeytan, benim kafama mı bir şey vurdu?

یا منم دیوانه و خیره شده
دیو چیزی مرا مرا بر سر زده

چشم می‌مالم بهر لحظه که من
خواب می‌بینم خیال اندر زمن

Or have I become mad and crazy? Has the Devil cast something (of delusion) upon my head?
At every moment I rub my eyes, (considering) whether I am dreaming and beholding a phantom in (the world of) time.

***

Yoksa ben mi çıldırdım, ben mi sersem oldum? Şeytan, benim kafama mı bir şey vurdu?
Her an gözlerimi ovup duruyorum, bu cihanda rüya mı görüp durmaktayım yoksa?

3, 2026-2027

چشم می‌مالم بهر لحظه که من
خواب می‌بینم خیال اندر زمن

خواب چه بود بر درختان می‌روم
میوه‌هاشان می‌خورم چون نگروم

At every moment I rub my eyes, (considering) whether I am dreaming and beholding a phantom in (the world of) time.
How can it be a dream? I go up the trees, I eat their fruit: how should I not believe?

***

Her an gözlerimi ovup duruyorum, bu cihanda rüya mı görüp durmaktayım yoksa?
Fakat bu nasıl rüya olur? İşte ağaçlara doğru gidiyorum, meyvelerini yiyorum. Buna nasıl inanmayayım?

3, 2027-2028

خواب چه بود بر درختان می‌روم
میوه‌هاشان می‌خورم چون نگروم

باز چون من بنگرم در منکران
که همی‌گیرند زین بستان کران

How can it be a dream? I go up the trees, I eat their fruit: how should I not believe?
(But) again, when I look at the incredulous ones who turn aside from this orchard,

***

Fakat bu nasıl rüya olur? İşte ağaçlara doğru gidiyorum, meyvelerini yiyorum. Buna nasıl inanmayayım?
Sonra yine münkirlere bakıyorum; görüyorum ki bu bahçeden haberleri bile yok.

3, 2028-2029

باز چون من بنگرم در منکران
که همی‌گیرند زین بستان کران

با کمال احتیاج و افتقار
ز آرزوی نیم غوره جانسپار

(But) again, when I look at the incredulous ones who turn aside from this orchard,
Devoting their lives with the utmost indigence and penury because of their desire for half an unripe grape;

***

Sonra yine münkirlere bakıyorum; görüyorum ki bu bahçeden haberleri bile yok.
Son derece iştiyaka düşmüşler, fevkalâde ihtiyaçlarından bir yarım koruk için can veriyorlar.

3, 2029-2030

با کمال احتیاج و افتقار
ز آرزوی نیم غوره جانسپار

ز اشتیاق و حرص یک برگ درخت
می‌زنند این بی‌نوایان آه سخت

Devoting their lives with the utmost indigence and penury because of their desire for half an unripe grape;
(When I see) these destitute folk uttering grievous lamentation in their longing and greed for a single leaf,

***

Son derece iştiyaka düşmüşler, fevkalâde ihtiyaçlarından bir yarım koruk için can veriyorlar.
Bu yoksullar, açlıklarından bir yaprak için ah edip duruyorlar!

3, 2030-2031

ز اشتیاق و حرص یک برگ درخت
می‌زنند این بی‌نوایان آه سخت

در هزیمت زین درخت و زین ثمار
این خلایق صد هزار اندر هزار

(When I see) these destitute folk uttering grievous lamentation in their longing and greed for a single leaf,
(And when I see) these hundred thousands on thousands of people fleeing from this tree and these fruits—

***

Bu yoksullar, açlıklarından bir yaprak için ah edip duruyorlar!
Sonra yine acaba ben mi kendimden değilim, ben mi hayale düştüm, gözüme görünen muhayyel bir ağacın dalına el attım, diyorum” demekteydi.

در هزیمت زین درخت و زین ثمار
این خلایق صد هزار اندر هزار

باز می‌گویم عجب من بی‌خودم
دست در شاخ خیالی در زدم

(And when I see) these hundred thousands on thousands of people fleeing from this tree and these fruits—
Once more I say, 'Marvellous! Am I beside myself? Have I laid hold of a bough of phantasy?'"

***

Sonra yine acaba ben mi kendimden değilim, ben mi hayale düştüm, gözüme görünen muhayyel bir ağacın dalına el attım, diyorum" demekteydi.
Peygamberler bile ye'se düşünce kendilerine yalan söylendi sandılar ayetini oku da bak.

باز می‌گویم عجب من بی‌خودم
دست در شاخ خیالی در زدم

حتی اذا ما استیاس الرسل بگو
تا بظنوا انهم قد کذبوا

Once more I say, ‘Marvellous! Am I beside myself? Have I laid hold of a bough of phantasy?’”
Repeat (the text)until when the Messengers (of God)despaireddown to (the words)they thought they had been belied (kudhibú).

***

Peygamberler bile ye’se düşünce kendilerine yalan söylendi sandılar ayetini oku da bak.
Bu ayetteki “Küzzibû-tekzib edildiler, onlara yalan söylüyorsunuz dendi” kelimesini teşditsiz “Küzibû- Kendilerine yalan söylüyorlar sandılar” tarzında oku.

3, 2033-2034

حتی اذا ما استیاس الرسل بگو
تا بظنوا انهم قد کذبوا

این قرائت خوان که تخفیف کذب
این بود که خویش بیند محتجب

Repeat (the text)until when the Messengers (of God)despaireddown to (the words)they thought they had been belied (kudhibú).
Recite (the verse) with this reading (kudhibú), for the omission of thetashdíd in kudhibúsignifies that he (the Messenger) deems himself debarred (from receiving the promised aid from God).

***

Bu ayetteki “Küzzibû-tekzib edildiler, onlara yalan söylüyorsunuz dendi” kelimesini teşditsiz “Küzibû- Kendilerine yalan söylüyorlar sandılar” tarzında oku.
Bu takdirde mana şöyle olur: Peygamberler bile kendilerini aldanmış sandılar.

3, 2034-2035

این قرائت خوان که تخفیف کذب
این بود که خویش بیند محتجب

در گمان افتاد جان انبیا
ز اتفاق منکری اشقیا

Recite (the verse) with this reading (kudhibú), for the omission of thetashdíd in kudhibúsignifies that he (the Messenger) deems himself debarred (from receiving the promised aid from God).
The souls of the prophets fell into misgiving through the concurrence of disbelief (on the part) of the wicked;

***

Bu takdirde mana şöyle olur: Peygamberler bile kendilerini aldanmış sandılar.
Peygamberler bile kötü kişilerin ittifakına baktılar da şüpheye düştüler.

در گمان افتاد جان انبیا
ز اتفاق منکری اشقیا

جائهم بعد التشکک نصرنا
ترکشان گو بر درخت جان بر آ

The souls of the prophets fell into misgiving through the concurrence of disbelief (on the part) of the wicked;
(But) Our aid came to them after (their) doubting. Take leave of them (the misguided people) and climb the tree of the spirit.

***

Peygamberler bile kötü kişilerin ittifakına baktılar da şüpheye düştüler.
"Bu şüphe ve tereddütten sonra onlara yardım ettik. Neyse, sen bunları bırak da can ağacına gel!

3, 2036-2037

جائهم بعد التشكك نصرنا
ترکشان گو بر درخت جان بر آ

می‌خور و می‌ده بدان کش روزیست
هر دم و هر لحظه سحرآموزیست

(But) Our aid came to them after (their) doubting. Take leave of them (the misguided people) and climb the tree of the spirit.
Eat (of the fruit of this tree) and give it to every one that hath an allotted portion (thereof): at each moment and each instant there are lessons in (spiritual) magic (for him).

***

“Bu şüphe ve tereddütten sonra onlara yardım ettik. Neyse, sen bunları bırak da can ağacına gel!
Kısmetin neyse ye, yedir deniyor!” ona, her an vahiyden sihirler öğretiliyordu da,

3, 2037-2038

می‌خور و می‌ده بدان کش روزیست
هر دم و هر لحظه سحرآموزیست

خلق‌گویان ای عجب این بانگ چیست
چونک صحرا از درخت و بر تهیست

Eat (of the fruit of this tree) and give it to every one that hath an allotted portion (thereof): at each moment and each instant there are lessons in (spiritual) magic (for him).
"The people are saying, 'Oh, how wonderful! What is this cry?—since the wilderness is devoid of trees and fruit.

***

Kısmetin neyse ye, yedir deniyor!" ona, her an vahiyden sihirler öğretiliyordu da,
Halk, "Şaşılacak şey, bu ses nedir? Sahrada ne ağaç var, ne meyve.

3, 2038-2039

خلق‌گویان ای عجب این بانگ چیست
چونک صحرا از درخت و بر تهیست

گیج گشتیم از دم سوداییان
که به نزدیک شما باغست و خوان

“The people are saying, ‘Oh, how wonderful! What is this cry?—since the wilderness is devoid of trees and fruit.
We have been fooled by the words of the madmen (who tell us) that beside us there are gardens and trays (of fruit).

***

Halk, “Şaşılacak şey, bu ses nedir? Sahrada ne ağaç var, ne meyve.
Kara sevdaya tutulmuş olanların yakınınızda bahçe var, sofra var demelerinden âdeta aptallaştık.

3, 2039-2040

گیج گشتیم از دم سوداییان
که به نزدیک شما باغست و خوان

چشم می‌مالیم اینجا باغ نیست
یا بیابانیست یا مشکل رهیست

We have been fooled by the words of the madmen (who tell us) that beside us there are gardens and trays (of fruit).
We rub our eyes, (but) no garden is here; 'tis either a desert or a difficult road.

***

Kara sevdaya tutulmuş olanların yakınınızda bahçe var, sofra var demelerinden âdeta aptallaştık.
Gözümüzü ovuyor, bakıyoruz. Fakat burada bahçe yok ki... Önümüzdeki saha ya çöl yahut aşılması güç bir yol!

3, 2040-2041

چشم می‌مالیم اینجا باغ نیست
یا بیابانیست یا مشکل رهیست

ای عجب چندین دراز این گفت و گو
چون بود بیهوده ور خود هست کو

We rub our eyes, (but) no garden is here; ‘tis either a desert or a difficult road.
Oh, how wonderful! This tale (related by the prophets and saints) is so long: how should it be vain? And if it really is (as they say), where (is that which they tell of)?’

***

Gözümüzü ovuyor, bakıyoruz. Fakat burada bahçe yok ki… Önümüzdeki saha ya çöl yahut aşılması güç bir yol!
Fakat bu kadar uzun uzadıya söylenip duran sözlerde beyhude olmaz ya. Acayip şey, nasıl olurda bu kadar sözün aslı olmaz. Fakat varsa nerede söyle!” diyordu.

3, 2041-2042

ای عجب چندین دراز این گفت و گو
چون بود بیهوده ور خود هست کو

من همی‌گویم چو ایشان ای عجب
این چنین مهری چرا زد صنع رب

Oh, how wonderful! This tale (related by the prophets and saints) is so long: how should it be vain? And if it really is (as they say), where (is that which they tell of)?’
I, like them, am saying, ‘Oh, how wonderful! Why has the action of the Lord put such a seal (upon their eyes)?’”

***

Fakat bu kadar uzun uzadıya söylenip duran sözlerde beyhude olmaz ya. Acayip şey, nasıl olurda bu kadar sözün aslı olmaz. Fakat varsa nerede söyle!” diyordu.
Dekukî, macerasını şöyle anlatır: “Ben de tıpkı onlar gibi, acayip şey demekteydim, Allah bunların gözlerini ne de sıkı bağlamış?

3, 2042-2043

من همی‌گویم چو ایشان ای عجب
این چنین مهری چرا زد صنع رب

زین تنازعها محمد در عجب
در تعجب نیز مانده بولهب

I, like them, am saying, ‘Oh, how wonderful! Why has the action of the Lord put such a seal (upon their eyes)?’”
By these contentions (on the part of the unbelievers) Mohammed was astonished; Abú Lahab also remained in astonishment (at him).

***

Dekukî, macerasını şöyle anlatır: “Ben de tıpkı onlar gibi, acayip şey demekteydim, Allah bunların gözlerini ne de sıkı bağlamış?
Bu kavgalardan, bu aykırı hareketlerden Muhammed’de şaşmaktaydı. Ebu leheb de!

3, 2043-2044

زین تنازعها محمد در عجب
در تعجب نیز مانده بولهب

زین عجب تا آن عجب فرقیست ژرف
تا چه خواهد کرد سلطان شگرف

By these contentions (on the part of the unbelievers) Mohammed was astonished; Abú Lahab also remained in astonishment (at him).
Between this astonishment and that astonishment there is a profound difference. (Let us see) what the Almighty King will do (to the infidels in the end).

***

Bu kavgalardan, bu aykırı hareketlerden Muhammed’de şaşmaktaydı. Ebu leheb de!
Fakat bu şaşmakla o şaşmak arasında pek büyük fark var.

3, 2044-2045

زین عجب تا آن عجب فرقیست ژرف
تا چه خواهد کرد سلطان شگرف

ای دقوقی تیزتر ران هین خموش
چند گویی چند چون قحطست گوش

Between this astonishment and that astonishment there is a profound difference. (Let us see) what the Almighty King will do (to the infidels in the end).
O Daqúqí, advance more quickly (in thy quest for Unity). Hark, be silent! Inasmuch as there is a dearth of ears, how long wilt thou speak, how long?

***

Fakat bu şaşmakla o şaşmak arasında pek büyük fark var.
Dekukî, tez tez yürü sükût et. Ne vakte kadar söylenip duracaksın, ne vakte kadar? Duyup anlayan kulak kıt!

ای دقوقی تیزتر ران هین خموش
چند گویی چند چون قحطست گوش

گفت راندم پیشتر من نیکبخت
باز شد آن هفت جمله یک درخت

O Daqúqí, advance more quickly (in thy quest for Unity). Hark, be silent! Inasmuch as there is a dearth of ears, how long wilt thou speak, how long?
He (Daqúqí) said, "I, the fortunate one, pushed forward; again all the seven (trees) became one tree.

***

Dekukî, tez tez yürü sükût et. Ne vakte kadar söylenip duracaksın, ne vakte kadar? Duyup anlayan kulak kıt!
Dekukî dedi ki: Bahtım yaver oldu, ileriye doğru yürüdüm, bir de baktım ki o yedi ağaç bir ağaç olmuş.

گفت راندم پیشتر من نیکبخت
باز شد آن هفت جمله یک درخت

هفت می‌شد فرد می‌شد هر دمی
من چه سان می‌گشتم ازحیرت همی

He (Daqúqí) said, "I, the fortunate one, pushed forward; again all the seven (trees) became one tree.
At every moment they were becoming seven and (also) a single one: (you may imagine) what I was becoming like, through bewilderment.

***

Dekukî dedi ki: Bahtım yaver oldu, ileriye doğru yürüdüm, bir de baktım ki o yedi ağaç bir ağaç olmuş.
Her an bir ağaç, yedi ağaç olmakta, yedi ağaç bir ağaç haline gelmekteydi. Hayretten ne hale geldim, bilir misin? Dondum, kaldım!

3, 2047-2048

هفت می‌شد فرد می‌شد هر دمی
من چه سان می‌گشتم ازحیرت همی

بعد از آن دیدم درختان در نماز
صف کشیده چون جماعت کرده ساز

At every moment they were becoming seven and (also) a single one: (you may imagine) what I was becoming like, through bewilderment.
After that, I beheld the trees (engaged) in the ritual prayer, drawn up in line and (properly) arranged like the congregation (of Moslems):

***

Her an bir ağaç, yedi ağaç olmakta, yedi ağaç bir ağaç haline gelmekteydi. Hayretten ne hale geldim, bilir misin? Dondum, kaldım!
Sonra ne göreyim; ağaçlar, cemaat gibi toplanmış, saf düzmüş, namaza durmuşlar!

3, 2048-2049

بعد از آن دیدم درختان در نماز
صف کشیده چون جماعت کرده ساز

یک درخت از پیش مانند امام
دیگران اندر پس او در قیام

After that, I beheld the trees (engaged) in the ritual prayer, drawn up in line and (properly) arranged like the congregation (of Moslems):
One tree (was) in front like the Imám, the others (were) standing behind it.

***

Sonra ne göreyim; ağaçlar, cemaat gibi toplanmış, saf düzmüş, namaza durmuşlar!
Bir ağaç, imam gibi önlerine geçmiş, öbürleri de onun ardında kıyamdalar!

3, 2049-2050

یک درخت از پیش مانند امام
دیگران اندر پس او در قیام

آن قیام و آن رکوع و آن سجود
از درختان بس شگفتم می‌نمود

One tree (was) in front like the Imám, the others (were) standing behind it.
That standing and kneeling and bowing low on the part of the trees seemed to me very marvellous.

***

Bir ağaç, imam gibi önlerine geçmiş, öbürleri de onun ardında kıyamdalar!
Onların kıyamı rükû etmeleri, secdeye varmaları beni büsbütün şaşırttı.

3, 2050-2051

آن قیام و آن رکوع و آن سجود
از درختان بس شگفتم می‌نمود

یاد کردم قول حق را آن زمان
گفت النجم و شجر را یسجدان

That standing and kneeling and bowing low on the part of the trees seemed to me very marvellous.
Then I called to mind the word of God: He said, concerning the stalkless plants and the trees, ‘they bow down.’

***

Onların kıyamı rükû etmeleri, secdeye varmaları beni büsbütün şaşırttı.
O anda Allah’ın “Yıldız ve ağaç, Allah’a secde eder” sözünü hatırladım.

3, 2051-2052

یاد کردم قول حق را آن زمان
گفت النجم و شجر را یسجدان

این درختان را نه زانو نه میان
این چه ترتیب نمازست آنچنان

Then I called to mind the word of God: He said, concerning the stalkless plants and the trees, ‘they bow down.’
Those trees had neither knee nor waist: what (a marvel) is such a regulation (regular performance) of the ritual prayer (in their case)!

***

O anda Allah’ın “Yıldız ve ağaç, Allah’a secde eder” sözünü hatırladım.
Bu ağaçların ne dizleri vardı, ne belleri! Nasıl rükûa, secdeye varıyorlar, bu ne biçim namaz? derken,

3, 2052-2053

این درختان را نه زانو نه میان
این چه ترتیب نمازست آنچنان

آمد الهام خدا کای با فروز
می عجب داری ز کار ما هنوز

Those trees had neither knee nor waist: what (a marvel) is such a regulation (regular performance) of the ritual prayer (in their case)!
The Divine inspiration came (upon me), saying, ‘O illustrious one, art thou still wondering at Our action?’

***

Bu ağaçların ne dizleri vardı, ne belleri! Nasıl rükûa, secdeye varıyorlar, bu ne biçim namaz? derken,
Allah’tan ilham geldi: A nurlu, pirli kişi, hâlâ bizim işimize şaşıyor musun? Bizce bu işler, şaşılacak işler değil ki!

3, 2053-2054

آمد الهام خدا کای با فروز
می عجب داری ز کار ما هنوز

بعد دیری گشت آنها هفت مرد
جمله در قعده پی یزدان فرد

The Divine inspiration came (upon me), saying, ‘O illustrious one, art thou still wondering at Our action?’
After a long while those (trees) became seven men, all seated (in contemplation) for the sake of God who is single.

***

Allah’tan ilham geldi: A nurlu, pirli kişi, hâlâ bizim işimize şaşıyor musun? Bizce bu işler, şaşılacak işler değil ki!
Bir müddet sonra ağaçlar, yedi tane adam oldu. Hepsi de tek Allah’ın huzurunda ka’dedeydi.

3, 2054-2055

بعد دیری گشت آنها هفت مرد
جمله در قعده پی یزدان فرد

چشم می‌مالم که آن هفت ارسلان
تا کیانند و چه دارند از جهان

After a long while those (trees) became seven men, all seated (in contemplation) for the sake of God who is single.
I keep rubbing my eyes (and wondering) who are those seven heroes and what they have of this world.

***

Bir müddet sonra ağaçlar, yedi tane adam oldu. Hepsi de tek Allah’ın huzurunda ka’dedeydi.
Gözlerini ovuşturup bu yedi aslan kimlerdir, âlemde ne işleri var ki, diye bakmaktaydım.

3, 2055-2056

چشم می‌مالم که آن هفت ارسلان
تا کیانند و چه دارند از جهان

چون به نزدیکی رسیدم من ز راه
کردم ایشان را سلام از انتباه

I keep rubbing my eyes (and wondering) who are those seven heroes and what they have of this world.
When by (traversing) the road I came near (to them), I saluted them alertly.

***

Gözlerini ovuşturup bu yedi aslan kimlerdir, âlemde ne işleri var ki, diye bakmaktaydım.
Yanlarına yaklaşıp onlara uyanık bir gönülle selâm verdim.

3, 2056-2057

چون به نزدیکی رسیدم من ز راه
کردم ایشان را سلام از انتباه

قوم گفتندم جواب آن سلام
ای دقوقی مفخر و تاج کرام

When by (traversing) the road I came near (to them), I saluted them alertly.
The company (the seven men) answered that salutation, saying, ‘O Daqúqí, glory and crown of the noble!’

***

Yanlarına yaklaşıp onlara uyanık bir gönülle selâm verdim.
Selâmımı alıp “Ey Dekukî, ey uluların tacı, büyüklerin övündüğü zat” dediler.

قوم گفتندم جواب آن سلام
ای دقوقی مفخر و تاج کرام

گفتم آخر چون مرا بشناختند
پیش ازین بر من نظر ننداختند

The company (the seven men) answered that salutation, saying, ‘O Daqúqí, glory and crown of the noble!’
‘Why,’ said I (to myself), ‘how did they recognise me? They never set eyes on me before this (moment).’

***

Selâmımı alıp “Ey Dekukî, ey uluların tacı, büyüklerin övündüğü zat” dediler.
Kendi kendime beni nasıl tanıdılar? Bundan önce beni görmemişlerdi dedim.

3, 2058-2059

گفتم آخر چون مرا بشناختند
پیش ازین بر من نظر ننداختند

از ضمیر من بدانستند زود
یکدگر را بنگریدند از فرود

‘Why,’ said I (to myself), ‘how did they recognise me? They never set eyes on me before this (moment).’
At once they knew of my unspoken thought, and looked covertly at one another,

***

Kendi kendime beni nasıl tanıdılar? Bundan önce beni görmemişlerdi dedim.
Hatırımdan geçeni hemencecik anlayıp birbirlerine baktılar.

3, 2059-2060

از ضمیر من بدانستند زود
یکدگر را بنگریدند از فرود

پاسخم دادند خندان کای عزیز
این بپوشیدست اکنون بر تو نیز

At once they knew of my unspoken thought, and looked covertly at one another,
And smilingly answered, ‘O honoured one, is this hidden from thee even now?

***

Hatırımdan geçeni hemencecik anlayıp birbirlerine baktılar.
Gülerek “Ey aziz, bu sır, şimdi sana gizli mi ki?

پاسخم دادند خندان کای عزیز
این بپوشیدست اکنون بر تو نیز

بر دلی کو در تحیر با خداست
کی شود پوشیده راز چپ و راست

And smilingly answered, ‘O honoured one, is this hidden from thee even now?
How should the mystery of left and right be hidden from the heart that is in (the state of) bewilderment with God?’

***

Gülerek "Ey aziz, bu sır, şimdi sana gizli mi ki?
Allah’a ulaşıp hayrete varan bir gönle solun, sağın sırları gizli kalabilir mi?" dediler.

بر دلی کو در تحیر با خداست
کی شود پوشیده راز چپ و راست

گفتم ار سوی حقایق بشکفند
چون ز اسم حرف رسمی واقفند

How should the mystery of left and right be hidden from the heart that is in (the state of) bewilderment with God?'
I said (to myself), 'If they are open to (in communication with) the (spiritual) realities, (yet) how are they acquainted with names (consisting) of letters attached to the form (of words)?'

***

Allah'a ulaşıp hayrete varan bir gönle solun, sağın sırları gizli kalabilir mi?" dediler.
Yine kendi kendime bunlar hakikatlere ermişler, hakikatler âlemine ulaşmışlar, âlâ... Fakat bu surete ait ismi, bu surete ait harfi nasıl biliyorlar, dedim.

3, 2062-2063

گفتم ار سوی حقایق بشکفند
چون ز اسم حرف رسمی واقفند

گفت اگر اسمی شود غیب از ولی
آن ز استغراق دان نه از جاهلی

I said (to myself), ‘If they are open to (in communication with) the (spiritual) realities, (yet) how are they acquainted with names (consisting) of letters attached to the form (of words)?’
He (one of the seven men) said, ‘If a name vanish from (the consciousness of) a saint, know that that is (the result arising) from (his) absorption (in God), not from ignorance.’

***

Yine kendi kendime bunlar hakikatlere ermişler, hakikatler âlemine ulaşmışlar, âlâ… Fakat bu surete ait ismi, bu surete ait harfi nasıl biliyorlar, dedim.
İçlerinden biri “Velî, bir adı bilmezse bil ki bu istiğraktan ileri gelen bir şeydir, cahillikten değil” dedi.

گفت اگر اسمی شود غیب از ولی
آن ز استغراق دان نه از جاهلی

بعد از آن گفتند ما را آرزوست
اقتدا کردن به تو ای پاک دوست

He (one of the seven men) said, 'If a name vanish from (the consciousness of) a saint, know that that is (the result arising) from (his) absorption (in God), not from ignorance.'
Afterwards they said, 'We desire to follow thy leadership (in prayer), O holy friend.'

***

İçlerinden biri "Velî, bir adı bilmezse bil ki bu istiğraktan ileri gelen bir şeydir, cahillikten değil" dedi.
Ondan sonra bana "Ey temiz dost, biz namazda sana uymak istiyoruz" dediler.

3, 2064-2065

بعد از آن گفتند ما را آرزوست
اقتدا کردن به تو ای پاک دوست

گفتم آری لیک یک ساعت که من
مشکلاتی دارم از دور زمن

Afterwards they said, ‘We desire to follow thy leadership (in prayer), O holy friend.’
‘Yes,’ said I, ‘but (wait) awhile—for I have certain difficulties (derived) from the revolution of Time—

***

Ondan sonra bana “Ey temiz dost, biz namazda sana uymak istiyoruz” dediler.
Peki dedim, fakat bir an müsaade edin zamanın devrine ait müşküllerim var.

گفتم آری لیک یک ساعت که من
مشکلاتی دارم از دور زمن

تا شود آن حل به صحبتهای پاک
که به صحبت روید انگوری ز خاک

‘Yes,’ said I, ‘but (wait) awhile—for I have certain difficulties (derived) from the revolution of Time—
In order that they may be solved by means of holy companionships; for through companionship a grape grows from the earth.

***

Peki dedim, fakat bir an müsaade edin zamanın devrine ait müşküllerim var.
Temiz sohbetinizle o müşküller hal olsun. Topraktan üzüm bile sohbetle biter.

3, 2066-2067

تا شود آن حل به صحبتهای پاک
که به صحبت روید انگوری ز خاک

دانه‌ی پرمغز با خاک دژم
خلوتی و صحبتی کرد از کرم

In order that they may be solved by means of holy companionships; for through companionship a grape grows from the earth.
A kernelly seed graciously consorted in solitary intercourse with the dark earth;

***

Temiz sohbetinizle o müşküller hal olsun. Topraktan üzüm bile sohbetle biter.
İçi dolu olan tane kara toprağa ulaşır, toprakta halvet eder, toprakta sohbet eder,

3, 2067-2068

دانه‌ی پرمغز با خاک دژم
خلوتی و صحبتی کرد از کرم

خویشتن در خاک کلی محو کرد
تا نماندش رنگ و بو و سرخ و زرد

A kernelly seed graciously consorted in solitary intercourse with the dark earth;
It effaced itself entirely in the earth, so that no colour or scent or red or yellow (hue) remained to it.

***

İçi dolu olan tane kara toprağa ulaşır, toprakta halvet eder, toprakta sohbet eder,
Kendisini toprakta tamamıyla mahveder; nihayet ne sarı, ne kırmızı rengi kalır, kokusu da mahvolur da,

خویشتن در خاک کلی محو کرد
تا نماندش رنگ و بو و سرخ و زرد

از پس آن محو قبض او نماند
پرگشاد و بسط شد مرکب براند

It effaced itself entirely in the earth, so that no colour or scent or red or yellow (hue) remained to it.
After that effacement its constriction ceased: it opened its wings and expanded and sped on its way.

***

Kendisini toprakta tamamıyla mahveder; nihayet ne sarı, ne kırmızı rengi kalır, kokusu da mahvolur da,
Tamamıyla mahvolur kabza eriştikten sonra kol kanat açar, basta erişir, atını sürmeye başlar.

3, 2069-2070

از پس آن محو قبض او نماند
پرگشاد و بسط شد مرکب براند

پیش اصل خویش چون بی‌خویش شد
رفت صورت جلوه‌ی معنیش شد

After that effacement its constriction ceased: it opened its wings and expanded and sped on its way.
Inasmuch as it became selfless in the presence of its origin, the form departed (from it) and its real essence was displayed.’

***

Tamamıyla mahvolur kabza eriştikten sonra kol kanat açar, basta erişir, atını sürmeye başlar.
Aslının önünde varlığından geçince suret ortadan gider, manası cilvelenir.

3, 2070-2071

پیش اصل خویش چون بی‌خویش شد
رفت صورت جلوه‌ی معنیش شد

سر چنین کردند هین فرمان تراست
تف دل از سر چنین کردن بخاست

Inasmuch as it became selfless in the presence of its origin, the form departed (from it) and its real essence was displayed.’
They nodded so (as though saying), ‘Hark, ’tis for thee to command,’ and from their nodding so a flame arose in my heart.

***

Aslının önünde varlığından geçince suret ortadan gider, manası cilvelenir.
Hüküm senin diye baş eğdiler. Onların bu baş eğmelerinden öyle hararetlendim, gönlümden öyle bir ateş çıktı ki!

3, 2071-2072

سر چنین کردند هین فرمان تراست
تف دل از سر چنین کردن بخاست

ساعتی با آن گروه مجتبی
چون مراقب گشتم و از خود جدا

They nodded so (as though saying), ‘Hark, ’tis for thee to command,’ and from their nodding so a flame arose in my heart.
When for a while I had taken part with that elect company in contemplation (of God) and had been separated from myself,

***

Hüküm senin diye baş eğdiler. Onların bu baş eğmelerinden öyle hararetlendim, gönlümden öyle bir ateş çıktı ki!
Bir zaman o seçilmiş kişilerle murakabeye daldım, kendimden geçtim.

3, 2072-2073

ساعتی با آن گروه مجتبی
چون مراقب گشتم و از خود جدا

هم در آن ساعت ز ساعت رست جان
زانک ساعت پیر گرداند جوان

When for a while I had taken part with that elect company in contemplation (of God) and had been separated from myself,
At that very hour my spirit was freed from hours (of Time); (I say ‘freed’) because hours make the young old.”

***

Bir zaman o seçilmiş kişilerle murakabeye daldım, kendimden geçtim.
O zaman canım, zamandan kurtuldu. Zaman insanı gençken kocaltır.

3, 2073-2074

هم در آن ساعت ز ساعت رست جان
زانک ساعت پیر گرداند جوان

جمله تلوینها ز ساعت خاستست
رست از تلوین که از ساعت برست

At that very hour my spirit was freed from hours (of Time); (I say 'freed') because hours make the young old."
All changes have arisen from the hours: he that is freed from the hours is freed from change.

***

O zaman canım, zamandan kurtuldu. Zaman insanı gençken kocaltır.
Bütün renkten renge girişler, zamandan meydana gelir. Zamandan kurtulan, renkten renge girmekten de kurtulur.

3, 2074-2075

جمله تلوینها ز ساعت خاستست
رست از تلوین که از ساعت برست

چون ز ساعت ساعتی بیرون شوی
چون نماند محرم بی‌چون شوی

All changes have arisen from the hours: he that is freed from the hours is freed from change.
When for an hour you escape from the hours, relation abides not: you become familiar with that which is without relation.

***

Bütün renkten renge girişler, zamandan meydana gelir. Zamandan kurtulan, renkten renge girmekten de kurtulur.
Bir zaman, zamandan, zaman kaydından kurtuldun mu keyfiyet kalmaz, keyfiyetsiz Allah’a mahrem olursun.

3, 2075-2076

چون ز ساعت ساعتی بیرون شوی
چون نماند محرم بی‌چون شوی

ساعت از بی‌ساعتی آگاه نیست
زانکش آن سو جز تحیر راه نیست

When for an hour you escape from the hours, relation abides not: you become familiar with that which is without relation.
The hours are not acquainted with hourlessness (timelessness), because for him (who is conscious of time) there is no way thither except bewilderment.

***

Bir zaman, zamandan, zaman kaydından kurtuldun mu keyfiyet kalmaz, keyfiyetsiz Allah’a mahrem olursun.
Zaman zamansızlığı bilmez. Zamansızlık âlemine varmak için hayretten başka yol yoktur.

3, 2076-2077

ساعت از بی‌ساعتی آگاه نیست
زانکش آن سو جز تحیر راه نیست

هر نفر را بر طویله خاص او
بسته‌اند اندر جهان جست و جو

The hours are not acquainted with hourlessness (timelessness), because for him (who is conscious of time) there is no way thither except bewilderment.
In this world of search and seeking every set of people have been tied in the stable peculiar to them,

***

Zaman zamansızlığı bilmez. Zamansızlık âlemine varmak için hayretten başka yol yoktur.
Bu arayıp tarama âleminde herkesi, zamanın bir hususi tavlasına bağlamışlardır.

3, 2077-2078

هر نفر را بر طویله خاص او
بسته‌اند اندر جهان جست و جو

منتصب بر هر طویله رایضی
جز بدستوری نیاید رافضی

In this world of search and seeking every set of people have been tied in the stable peculiar to them,
And over each stable a trainer has been appointed; save by (his) permission no recalcitrant comes (into another place).

***

Bu arayıp tarama âleminde herkesi, zamanın bir hususi tavlasına bağlamışlardır.
Her tavlaya bir memur dikilmiş... Oranın ehli olmayan, memurdan izinsiz oraya giremez.

3, 2078-2079

منتصب بر هر طویله رایضی
جز بدستوری نیاید رافضی

از هوس گر از طویله بسکلد
در طویله دیگران سر در کند

And over each stable a trainer has been appointed; save by (his) permission no recalcitrant comes (into another place).
If, from vain desire, he should break away from the stable and intrude into the stable of others,

***

Her tavlaya bir memur dikilmiş... Oranın ehli olmayan, memurdan izinsiz oraya giremez.
Bir tavlada bağlı olan, hevese düşüp de bağlarını çözdü, başkalarının tavlasına gitti mi,

3, 2079-2080

از هوس گر از طویله بسکلد
در طویله دیگران سر در کند

در زمان آخرجیان چست خوش
گوشه‌ی افسار او گیرند و کش

If, from vain desire, he should break away from the stable and intrude into the stable of others,
At once the nimble and goodly stablemen seize the corner of his halter and drag (him back).

***

Bir tavlada bağlı olan, hevese düşüp de bağlarını çözdü, başkalarının tavlasına gitti mi,
Hemen ahır memurları onu aramaya koyulur, bulup yularını tutar, çeke çeke yerine getirir!

3, 2080-2081

در زمان آخرجیان چست خوش
گوشه‌ی افسار او گیرند و کش

حافظان را گر نبینی ای عیار
اختیارت را ببین بی اختیار

At once the nimble and goodly stablemen seize the corner of his halter and drag (him back).
O cunning one, if you behold not your keepers, behold your choice (and perceive that it is) involuntary.

***

Hemen ahır memurları onu aramaya koyulur, bulup yularını tutar, çeke çeke yerine getirir!
Seni koruyanları görmüyorsan kendine bak! İhtiyarın elinde mi senin?

3, 2081-2082

حافظان را گر نبینی ای عیار
اختیارت را ببین بی اختیار

اختیاری می‌کنی و دست و پا
بر گشادستت چرا حسبی چرا

O cunning one, if you behold not your keepers, behold your choice (and perceive that it is) involuntary.
You are making a choice, and your hands and feet are loosed: why (then) are you imprisoned, why?

***

Seni koruyanları görmüyorsan kendine bak! İhtiyarın elinde mi senin?
Zahiren ihtiyarın elinde... Elin, ayağın bağlı değil... Peki, ya neden hapistesin, neden,

3, 2082-2083

اختیاری می‌کنی و دست و پا
بر گشادستت چرا حسبی چرا

روی در انکار حافظ برده‌ای
نام تهدیدات نفسش کرده‌ای

You are making a choice, and your hands and feet are loosed: why (then) are you imprisoned, why?
You have betaken yourself to denying (the action of) the keeper: you have called it ‘threats of the fleshly soul.’

***

Zahiren ihtiyarın elinde... Elin, ayağın bağlı değil... Peki, ya neden hapistesin, neden,
Seni koruyan memuru inkâr etmeye yüz tuttun da dilediğin şeylerden seni alıkoyan nefsin tehditleri adını taktın ha!

3, 2083-2084

روی در انکار حافظ برده‌ای
نام تهدیدات نفسش کرده‌ای

این سخن پایان ندارد تیز دو
هین نماز آمد دقوقی پیش رو

You have betaken yourself to denying (the action of) the keeper: you have called it ‘threats of the fleshly soul.’
This discourse hath no end. “Run quickly! Hark, the (time for) prayer is come. Go forward, O Daqúqí!

***

Seni koruyan memuru inkâr etmeye yüz tuttun da dilediğin şeylerden seni alıkoyan nefsin tehditleri adını taktın ha!
Dekukî’ye “Bu sözün sonu yoktur. Namaz vakti, hemencecik öne geç.

3, 2084-2085

این سخن پایان ندارد تیز دو
هین نماز آمد دقوقی پیش رو

ای یگانه هین دوگانه بر گزار
تا مزین گردد از تو روزگار

This discourse hath no end. “Run quickly! Hark, the (time for) prayer is come. Go forward, O Daqúqí!
O unique one, come, perform the twofold (genuflexion), that Time may be adorned by thee.

***

Dekukî’ye “Bu sözün sonu yoktur. Namaz vakti, hemencecik öne geç.
Ey tek kişi, bize iki rekât sabah namazı kıldır da zaman seninle bezensin.

3, 2085-2086

ای یگانه هین دوگانه بر گزار
تا مزین گردد از تو روزگار

ای امام چشمروشن در صلا
چشم روشن باید ایدر پیشوا

O unique one, come, perform the twofold (genuflexion), that Time may be adorned by thee.
O clear-sighted Imám, in the ritual prayer a clear eye is requisite in the leader.”

***

Ey tek kişi, bize iki rekât sabah namazı kıldır da zaman seninle bezensin.
Ey gözü aydın imam, bize imamlık et… İmam olanın gözü açık olması lâzım.

3, 2086-2087

ای امام چشمروشن در صلا
چشم روشن باید ایدر پیشوا

در شریعت هست مکروه ای کیا
در امامت پیش کردن کور را

O clear-sighted Imám, in the ritual prayer a clear eye is requisite in the leader."
According to the religious Law it is objectionable, O worthy (reader), to put forward a blind man in the office of Imám.

***

Ey gözü aydın imam, bize imamlık et… İmam olanın gözü açık olması lâzım.
Şeriat de körün imamlığı mekruhtur.

3, 2087-2088

در شریعت هست مکروه ای کیا
در امامت پیش کردن کور را

گرچه حافظ باشد و چست و فقیه
چشمروشن به وگر باشد سفیه

According to the religious Law it is objectionable, O worthy (reader), to put forward a blind man in the office of Imám.
Though he know the Qur’án by heart and be quick and learned in divinity, the clear-sighted man is superior, even if he be a fool.

***

Şeriat de körün imamlığı mekruhtur.
Hafız, akıllı ve fakih olsa bile körün imamlığı hoş değil. Sersem ve suçlu olsa bile gözü açık imam bu çeşit körden iyidir.

3, 2088-2089

گرچه حافظ باشد و چست و فقیه
چشمروشن به وگر باشد سفیه

کور را پرهیز نبود از قذر
چشم باشد اصل پرهیز و حذر

Though he know the Qur’án by heart and be quick and learned in divinity, the clear-sighted man is superior, even if he be a fool.
The blind man has no (means of) abstention from filth: the eye is the source of abstention and precaution.

***

Hafız, akıllı ve fakih olsa bile körün imamlığı hoş değil. Sersem ve suçlu olsa bile gözü açık imam bu çeşit körden iyidir.
Kör, pisliklerden çekinemez. Çekinmenin asıl sebebi, asıl vesilesi gözdür.

3, 2089-2090

کور را پرهیز نبود از قذر
چشم باشد اصل پرهیز و حذر

او پلیدی را نبیند در عبور
هیچ ممن را مبادا چشم کور

The blind man has no (means of) abstention from filth: the eye is the source of abstention and precaution.
He does not see the dirt in passing by. May no true believer have blind eyes!

***

Kör, pisliklerden çekinemez. Çekinmenin asıl sebebi, asıl vesilesi gözdür.
Kör yolda yürürken pisliği göremez. Dilerim, hiçbir müminin gözü kör olmasın.

3, 2090-2091

او پلیدی را نبیند در عبور
هیچ ممن را مبادا چشم کور

کور ظاهر در نجاسه‌ی ظاهرست
کور باطن در نجاسات سرست

He does not see the dirt in passing by. May no true believer have blind eyes!
The man outwardly blind is in outward (material) filthiness; the man inwardly blind is in inward (spiritual) filthiness.

***

Kör yolda yürürken pisliği göremez. Dilerim, hiçbir müminin gözü kör olmasın.
Zahiri kör, görünen necasetlere bulaşır. Fakat can gözü kör olan kişi gizli olan, görünmeyen pisliklere bulaşır.

3, 2091-2092

کور ظاهر در نجاسه‌ی ظاهرست
کور باطن در نجاسات سرست

این نجاسه‌ی ظاهر از آبی رود
آن نجاسه‌ی باطن افزون می‌شود

The man outwardly blind is in outward (material) filthiness; the man inwardly blind is in inward (spiritual) filthiness.
This outward filthiness may be removed by some water; that inward filthiness (gradually) increases.

***

Zahiri kör, görünen necasetlere bulaşır. Fakat can gözü kör olan kişi gizli olan, görünmeyen pisliklere bulaşır.
Bu görünen pislik bir parça suyla arınır, fakat içte olan pislik, artıkça artar.

3, 2092-2093

این نجاسه‌ی ظاهر از آبی رود
آن نجاسه‌ی باطن افزون می‌شود

جز بب چشم نتوان شستن آن
چون نجاسات بواطن شد عیان

This outward filthiness may be removed by some water; that inward filthiness (gradually) increases.
It cannot be washed away save by water of the eye (tears), when (once) the inward filthinesses have become manifest.

***

Bu görünen pislik bir parça suyla arınır, fakat içte olan pislik, artıkça artar.
İçteki pislikler anlaşıldı mı gözyaşından başka bir şeyle temizlenemez.

3, 2093-2094

جز بب چشم نتوان شستن آن
چون نجاسات بواطن شد عیان

چون نجس خواندست کافر را خدا
آن نجاست نیست بر ظاهر ورا

It cannot be washed away save by water of the eye (tears), when (once) the inward filthinesses have become manifest.
Since God has called the infidel “filth,” that filthiness is not on his outward part.

***

İçteki pislikler anlaşıldı mı gözyaşından başka bir şeyle temizlenemez.
Allah, kâfire “Pis murdar” demiştir. Bu pislik, bu murdarlık, onun dışında değildir.

چون نجس خواندست کافر را خدا
آن نجاست نیست بر ظاهر ورا

ظاهر کافر ملوث نیست زین
آن نجاست هست در اخلاق و دین

Since God has called the infidel “filth,” that filthiness is not on his outward part.
The infidel's outward part is not defiled by this (outward filth); that filthiness is in (his) disposition and religion.

***

Allah, kâfire “Pis murdar” demiştir. Bu pislik, bu murdarlık, onun dışında değildir.
Kâfirin dışı, pisliklere bulaşmıştır. Pislik onun huyundadır, dinindedir.

3, 2095-2096

ظاهر کافر ملوث نیست زین
آن نجاست هست در اخلاق و دین

این نجاست بویش آید بیست گام
و آن نجاست بویش از ری تا بشام

The infidel's outward part is not defiled by this (outward filth); that filthiness is in (his) disposition and religion.
The smell of this (outward filth comes (extends to a distance of) twenty paces; but the smell of that (inward) filth (reaches) from Rayy to Damascus;

***

Kâfirin dışı, pisliklere bulaşmıştır. Pislik onun huyundadır, dinindedir.
Zahiri pisliğin kokusu yirmi adımlık yerden gelir, bâtıni pisliğin kokusuysa Rey’den tut da Şam’a kadar gider!

3, 2096-2097

این نجاست بویش آید بیست گام
و آن نجاست بویش از ری تا بشام

بلک بویش آسمانها بر رود
بر دماغ حور و رضوان بر شود

The smell of this (outward filth comes (extends to a distance of) twenty paces; but the smell of that (inward) filth (reaches) from Rayy to Damascus;
Nay, its smell goes up to the heavens and mounts to the brain of the houris and Rizwán.

***

Zahiri pisliğin kokusu yirmi adımlık yerden gelir, bâtıni pisliğin kokusuysa Rey’den tut da Şam’a kadar gider!
Hatta göklere çıkar, hurilerle Rıdvan’ın burunlarını doldurur!

3, 2097-2098

بلک بویش آسمانها بر رود
بر دماغ حور و رضوان بر شود

اینچ می‌گویم به قدر فهم تست
مردم اندر حسرت فهم درست

Nay, its smell goes up to the heavens and mounts to the brain of the houris and Rizwán.
What I am saying is according to the measure of your understanding: I die in grief for (the absence of) a sound understanding.

***

Hatta göklere çıkar, hurilerle Rıdvan’ın burunlarını doldurur!
Bu söylediğin sözler yok mu? Senin anlayışın miktarı ancak... Öldüm iyi ve doğru anlayışın hasretinden!

3, 2098-2099

اینچ می‌گویم به قدر فهم تست
مردم اندر حسرت فهم درست

فهم آبست و وجود تن سبو
چون سبو بشکست ریزد آب ازو

What I am saying is according to the measure of your understanding: I die in grief for (the absence of) a sound understanding.
The understanding is (like) the water, and the bodily existence (is like) the jug: when the jug is cracked, the water spills from it.

***

Bu söylediğin sözler yok mu? Senin anlayışın miktarı ancak... Öldüm iyi ve doğru anlayışın hasretinden!
Anlayış sudur, beden testi. Testi kırılınca içindeki su dökülür gider!

3, 2099-2100

فهم آبست و وجود تن سبو
چون سبو بشکست ریزد آب ازو

این سبو را پنج سوراخست ژرف
اندرو نه آب ماند خود نه برف

The understanding is (like) the water, and the bodily existence (is like) the jug: when the jug is cracked, the water spills from it.
This jug has five deep holes: neither water will stay in it nor even snow.

***

Anlayış sudur, beden testi. Testi kırılınca içindeki su dökülür gider!
Bu testinin beş tane büyük deliği vardır, içinde ne su durur ne kar!

3, 2100-2101

این سبو را پنج سوراخست ژرف
اندرو نه آب ماند خود نه برف

امر غضوا غضة ابصارکم
هم شنیدی راست ننهادی تو سم

This jug has five deep holes: neither water will stay in it nor even snow.
You have heard, too, the command (of God), “Close ye your eyes tightly”; (yet) you have not walked aright.

***

Bu testinin beş tane büyük deliği vardır, içinde ne su durur ne kar!
“Gözlerinizi sımsıkı yumun” emrini duydun da yine ayağını doğru atmadın.

3, 2101-2102

امر غضوا غضة ابصارکم
هم شنیدی راست ننهادی تو سم

از دهانت نطق فهمت را برد
گوش چون ریگست فهمت را خورد

You have heard, too, the command (of God), “Close ye your eyes tightly”; (yet) you have not walked aright.
Your speech bears away your understanding by (way of) the mouth; your ear is like sand: it drinks (sucks up) your understanding.

***

“Gözlerinizi sımsıkı yumun” emrini duydun da yine ayağını doğru atmadın.
Söz söylemem, manasız çan çan etmem, ağzından anlayışını alıp götürür. Kulak kuma benzer, anlayışını içiverir!

3, 2102-2103

از دهانت نطق فهمت را برد
گوش چون ریگست فهمت را خورد

همچنین سوراخهای دیگرت
می‌کشاند آب فهم مضمرت

Your speech bears away your understanding by (way of) the mouth; your ear is like sand: it drinks (sucks up) your understanding.
Similarly, your other holes (avenues of sense-perception) are drawing (off) the hidden water of your understanding.

***

Söz söylemem, manasız çan çan etmem, ağzından anlayışını alıp götürür. Kulak kuma benzer, anlayışını içiverir!
Öbür deliklerinden de aynı bunun gibidir... O gizli anlayış suyunu çeker, emer.

همچنین سوراخهای دیگرت
می‌کشاند آب فهم مضمرت

گر ز دریا آب را بیرون کنی
بی عوض آن بحر را هامون کنی

Similarly, your other holes (avenues of sense-perception) are drawing (off) the hidden water of your understanding.
If you expel the water from the sea without (admitting) compensation, you will make the sea a desert.

***

Öbür deliklerinden de aynı bunun gibidir... O gizli anlayış suyunu çeker, emer.
Denizden bile, yerine koymamak şartıyla su alsan nihayet o denizi kurutur, çöl haline getirirsin.

3, 2104-2105

گر ز دریا آب را بیرون کنی
بی عوض آن بحر را هامون کنی

بیگهست ار نه بگویم حال را
مدخل اعواض را و ابدال را

If you expel the water from the sea without (admitting) compensation, you will make the sea a desert.
'Tis late; otherwise, I would declare the (true) state of the case (as to) the entrance of compensations and substitutes,

***

Denizden bile, yerine koymamak şartıyla su alsan nihayet o denizi kurutur, çöl haline getirirsin.
Neyleyim ki vakit yok... Yoksa denizden giden sular, o suların yerine karşılık olan suların ne çeşit ve neden geldiğini söylerdim;

3, 2105-2106

بیگهست ار نه بگویم حال را
مدخل اعواض را و ابدال را

کان عوضها و آن بدلها بحر را
از کجا آید ز بعد خرجها

'Tis late; otherwise, I would declare the (true) state of the case (as to) the entrance of compensations and substitutes,
(And tell) whence come to the sea those compensations and substitutes after (such) expenditures.

***

Neyleyim ki vakit yok... Yoksa denizden giden sular, o suların yerine karşılık olan suların ne çeşit ve neden geldiğini söylerdim;
Denizin suları harcandıktan sonra karşılık olarak yerine gelen suları anlatırdım.

کان عوضها و آن بدلها بحر را
از کجا آید ز بعد خرجها

صد هزاران جانور زو می‌خورند
ابرها هم از برونش می‌برند

(And tell) whence come to the sea those compensations and substitutes after (such) expenditures.
Hundreds of thousands of animals drink of it; from outside also the clouds take it (its water) away;

***

Denizin suları harcandıktan sonra karşılık olarak yerine gelen suları anlatırdım.
Yüz binlerce canlı mahlûk, denizden su içmekte… Bulutlarda ondan su alıyorlar.

3, 2107-2108

صد هزاران جانور زو می‌خورند
ابرها هم از برونش می‌برند

باز دریا آن عوضها می‌کشد
از کجا دانند اصحاب رشد

Hundreds of thousands of animals drink of it; from outside also the clouds take it (its water) away;
(But) again the sea draws (into itself) those compensations— whence (they come) is known to the righteous.

***

Yüz binlerce canlı mahlûk, denizden su içmekte… Bulutlarda ondan su alıyorlar.
Sonra yine deniz, onların karşılığını almakta… Nereden alıyor? Bunu akıl ve fikir sahibi olanlar bilir.

3, 2108-2109

باز دریا آن عوضها می‌کشد
از کجا دانند اصحاب رشد

قصه‌ها آغاز کردیم از شتاب
ماند بی مخلص درون این کتاب

(But) again the sea draws (into itself) those compensations— whence (they come) is known to the righteous.
We began the stories in haste; in this Book (the Mathnawí) they are left without (being brought to) the (final) issue.

***

Sonra yine deniz, onların karşılığını almakta... Nereden alıyor? Bunu akıl ve fikir sahibi olanlar bilir.
Bu kitap da birçok hikâyelere başlayıverdik... Fakat onlar noksan kaldı.

قصه‌ها آغاز کردیم از شتاب
ماند بی مخلص درون این کتاب

ای ضیاء الحق حسام الدین راد
که فلک و ارکان چو تو شاهی نزاد

We began the stories in haste; in this Book (the Mathnawí) they are left without (being brought to) the (final) issue.
O Light of God, noble Husámu'ddín, a king whose like the sky and the elements have never brought to birth,

***

Bu kitap da birçok hikâyelere başlayıverdik... Fakat onlar noksan kaldı.
Ey Hak ziyası cömert Husameddin, feleklerle unsurlar, senin gibi bir padişah doğurmamıştır.

3, 2110-2111

ای ضیاء الحق حسام الدین راد
که فلک و ارکان چو تو شاهی نزاد

تو بنادر آمدی در جان و دل
ای دل و جان از قدوم تو خجل

O Light of God, noble Husámu’ddín, a king whose like the sky and the elements have never brought to birth,
Seldom hast thou come into (the world of) soul and heart, O thou at whose advent heart and soul are abashed.

***

Ey Hak ziyası cömert Husameddin, feleklerle unsurlar, senin gibi bir padişah doğurmamıştır.
Sen, cana da nadir gelirsin, gönüle de. Senin kudumuna karşı bir şey yapamadığından can da mahcuptur, gönül de!

3, 2111-2112

تو بنادر آمدی در جان و دل
ای دل و جان از قدوم تو خجل

چند کردم مدح قوم ما مضی
قصد من زانها تو بودی ز اقتضا

Seldom hast thou come into (the world of) soul and heart, O thou at whose advent heart and soul are abashed.
How oft have I praised the people of the past! Of necessity, thou wert (the object of) my quest in (praising) them.

***

Sen, cana da nadir gelirsin, gönüle de. Senin kudumuna karşı bir şey yapamadığından can da mahcuptur, gönül de!
Geçmiş kavimleri ne kadar methettim, fakat bütün bunlardan maksadım sensin.

3, 2112-2113

چند کردم مدح قوم ما مضی
قصد من زانها تو بودی ز اقتضا

خانه‌ی خود را شناسد خود دعا
تو بنام هر که خواهی کن ثنا

How oft have I praised the people of the past! Of necessity, thou wert (the object of) my quest in (praising) them.
Verily the invocation knows its own house: attach the praise to the name of whomsoever you will.

***

Geçmiş kavimleri ne kadar methettim, fakat bütün bunlardan maksadım sensin.
Dua, çıktığı evi bilir, sen kimin adını anarsan an, kimi översen öv!

3, 2113-2114

خانه‌ی خود را شناسد خود دعا
تو بنام هر که خواهی کن ثنا

بهر کتمان مدیح از نا محل
حق نهادست این حکایات و مثل

Verily the invocation knows its own house: attach the praise to the name of whomsoever you will.
God hath set down these tales and parables for the purpose of concealing (the true nature of) the praise from the unworthy.

***

Dua, çıktığı evi bilir, sen kimin adını anarsan an, kimi översen öv!
Övüşleri namahrem olanlardan gizlemek için Allah bile hikâyeler söylemekte, misaller getirmektedir.

بهر کتمان مدیح از نا محل
حق نهادست این حکایات و مثل

گر چه آن مدح از تو هم آمد خجل
لیک بپذیرد خدا جهد المقل

God hath set down these tales and parables for the purpose of concealing (the true nature of) the praise from the unworthy.
Even if such praise is abashed before thee, yet God accepts the (utmost) exertion of one that has little (to give).

***

Övüşleri namahrem olanlardan gizlemek için Allah bile hikâyeler söylemekte, misaller getirmektedir.
O medihler de sana karşı hiçtir, onlar da senden utanıyorlar ama yoksul, elinden ne gelebilirse armağan olarak onu sunar, Allah, bu armağanı da kabul eder.

3, 2115-2116

گر چه آن مدح از تو هم آمد خجل
لیک بپذیرد خدا جهد المقل

حق پذیرد کسره‌ای دارد معاف
کز دو دیده‌ی کور دو قطره کفاف

Even if such praise is abashed before thee, yet God accepts the (utmost) exertion of one that has little (to give).
God accepts a crust (of bread) and absolves (the giver), for from the eyes of a blind man two drops (of light) are enough.

***

O medihler de sana karşı hiçtir, onlar da senden utanıyorlar ama yoksul, elinden ne gelebilirse armağan olarak onu sunar, Allah, bu armağanı da kabul eder.
Allah, âciz kişinin aczini hoş görür. Körün gözlerindeki iki katra yaşı da kabul eder. Zaten körün gözünde bu iki katradan başka ne bulunabilir ki?

3, 2116-2117

حق پذیرد کسره‌ای دارد معاف
کز دو دیده‌ی کور دو قطره کفاف

مرغ و ماهی داند آن ابهام را
که ستودم مجمل این خوش‌نام را

God accepts a crust (of bread) and absolves (the giver), for from the eyes of a blind man two drops (of light) are enough.
Birds and fishes know the (real meaning of) the ambiguous style in which I have praised compendiously this person of goodly name,

***

Allah, âciz kişinin aczini hoş görür. Körün gözlerindeki iki katra yaşı da kabul eder. Zaten körün gözünde bu iki katradan başka ne bulunabilir ki?
Ben o güzelim adı pek kısa bir tarzda övdüm; bunu kuş da biliyor, balık da!

3, 2117-2118

مرغ و ماهی داند آن ابهام را
که ستودم مجمل این خوش‌نام را

تا برو آه حسودان کم وزد
تا خیالش را به دندان کم گزد

Birds and fishes know the (real meaning of) the ambiguous style in which I have praised compendiously this person of goodly name,
To the end that the sighs of the envious may not blow upon him, and that he (the envier) may not bite the (false) idea of him (Husámu'ddín) with the teeth (of malice).

***

Ben o güzelim adı pek kısa bir tarzda övdüm; bunu kuş da biliyor, balık da!
Sebebi de şu: Hasetçiler, kıskanıp haset ederek ah etmesinler, hayalini dişleriyle dişlemesinler!

تا برو آه حسودان کم وزد
تا خیالش را به دندان کم گزد

خود خیالش را کجا یابد حسود
در وثاق موش طوطی کی غنود

To the end that the sighs of the envious may not blow upon him, and that he (the envier) may not bite the (false) idea of him (Husámu'ddín) with the teeth (of malice).
Where should the envious man find even the idea of him? When did a parrot rest in the abode of a mouse?

***

Sebebi de şu: Hasetçiler, kıskanıp haset ederek ah etmesinler, hayalini dişleriyle dişlemesinler!
Ama zaten hasetçi, onun hayalini nereden bulacak? Hiç fare deliğinde dudu kuşu oturur mu?

3, 2119-2120

خود خیالش را کجا یابد حسود
در وثاق موش طوطی کی غنود

آن خیال او بود از احتیال
موی ابروی ویست آن نه هلال

Where should the envious man find even the idea of him? When did a parrot rest in the abode of a mouse?
That idea of him (Husámu'ddín) arises (in the mind of the envious man) from cunning practice (on his part): it is the hair of his eyebrow, not the new moon.

***

Ama zaten hasetçi, onun hayalini nereden bulacak? Hiç fare deliğinde dudu kuşu oturur mu?
O hasetçinin gördüğü hayal, onun hayali değildir ki… O hilâl değil, onun kendi kaşının kılı!

آن خیال او بود از احتیال
موی ابروی ویست آن نه هلال

مدح تو گویم برون از پنج و هفت
بر نویس اکنون دقوقی پیش رفت

That idea of him (Husámu’ddín) arises (in the mind of the envious man) from cunning practice (on his part): it is the hair of his eyebrow, not the new moon.
I sing thy praise outside of the five (senses) and the seven (heavens). Now write “Daqúqí went forward.”

***

O hasetçinin gördüğü hayal, onun hayali değildir ki… O hilâl değil, onun kendi kaşının kılı!
Ben seni beş duyguyla yedi kat göğe sığmayacak bir şekilde öveceğim. Şimdi yaz bakalım: Dekukî ileri geçip imam oldu.

3, 2121-2122

مدح تو گویم برون از پنج و هفت
بر نویس اکنون دقوقی پیش رفت

در تحیات و سلام الصالحین
مدح جمله‌ی انبیا آمد عجین

I sing thy praise outside of the five (senses) and the seven (heavens). Now write “Daqúqí went forward.”
In the salutations and benedictions addressed to the righteous (saints) praise of all the prophets is blended.

***

Ben seni beş duyguyla yedi kat göğe sığmayacak bir şekilde öveceğim. Şimdi yaz bakalım: Dekukî ileri geçip imam oldu.
Tahiyatta, salih kişilere selâm verilirken bütün peygamberler methedilmiş olur; hepsinin methi, birbiriyle yoğururlar.

در تحیات و سلام الصالحین
مدح جملهٔ انبیا آمد عجین

مدحها شد جملگی آمیخته
کوزه‌ها در یک لگن در ریخته

In the salutations and benedictions addressed to the righteous (saints) praise of all the prophets is blended.
The praises are all commingled (and united): the jugs are poured into one basin.

***

Tahiyatta, salih kişilere selâm verilirken bütün peygamberler methedilmiş olur; hepsinin methi, birbiriyle yoğururlar.
Medihler, birbirine karışır, âdeta testilerdeki sular, bir leğene dökülür.

3, 2123-2124

مدحها شد جملگی آمیخته
کوزه‌ها در یک لگن در ریخته

زانک خود ممدوح جز یک بیش نیست
کیشها زین روی جز یک کیش نیست

The praises are all commingled (and united): the jugs are poured into one basin.
Inasmuch as the object of praise Himself is not more than One, from this point of view (all) religions are but one religion.

***

Medihler, birbirine karışır, âdeta testilerdeki sular, bir leğene dökülür.
Çünkü övülen, bir kişiden daha fazla değildir ki. Bundan dolayı dinler, mezhepler, ancak tek bir mezhepten ibarettir.

3, 2124-2125

زانک خود ممدوح جز یک بیش نیست
کیشها زین روی جز یک کیش نیست

دان که هر مدحی بنور حق رود
بر صور و اشخاص عاریت بود

Inasmuch as the object of praise Himself is not more than One, from this point of view (all) religions are but one religion.
Know that every praise goes (belongs) to the Light of God and is (only) lent to (created) forms and persons.

***

Çünkü övülen, bir kişiden daha fazla değildir ki. Bundan dolayı dinler, mezhepler, ancak tek bir mezhepten ibarettir.
Bil ki her övüş, Allah nuruna varır, ulaşır; suretlerle şahısları övüşse âriyettir.

3, 2125-2126

دان که هر مدحی بنور حق رود
بر صور و اشخاص عاریت بود

مدحها جز مستحق را کی کنند
لیک بر پنداشت گمره می‌شوند

Know that every praise goes (belongs) to the Light of God and is (only) lent to (created) forms and persons.
How should folk praise (any one) except Him who (alone) has the right (to be praised)?—but they go astray on (the ground of) a vain fancy.

***

Bil ki her övüş, Allah nuruna varır, ulaşır; suretlerle şahısları övüşse âriyettir.
Müstahak olmayanı kim metheder ki? Fakat bilmeyenler, şunu bunu methediyor sanırlar da yol azıtırlar.

مدحها جز مستحق را کی کنند
لیک بر پنداشت گمره می‌شوند

همچو نوری تافته بر حایطی
حایط آن انوار را چون رابطی

How should folk praise (any one) except Him who (alone) has the right (to be praised)?—but they go astray on (the ground of) a vain fancy.
The Light of God in relation to phenomena is as a light shining upon a wall—the wall is a link (focus) for these splendours:

***

Müstahak olmayanı kim metheder ki? Fakat bilmeyenler, şunu bunu methediyor sanırlar da yol azıtırlar.
Bu, şuna benzer: bir duvara herhangi bir nurdur vurur. Duvar o nurun aksetmesine bir vasıtadır.

3, 2127-2128

همچو نوری تافته بر حایطی
حایط آن انوار را چون رابطی

لاجرم چون سایه سوی اصل راند
ضال مه گم کرد و ز استایش بماند

The Light of God in relation to phenomena is as a light shining upon a wall—the wall is a link (focus) for these splendours:
Necessarily, when the reflexion moved towards its source, he who had gone astray lost the moon and ceased from praise;

***

Bu, şuna benzer: bir duvara herhangi bir nurdur vurur. Duvar o nurun aksetmesine bir vasıtadır.
Fakat ayın aksi aslına ulaştı mı, yol azıtan kişi ayı kaybeder, övüşü terk eder.

3, 2128-2129

لاجرم چون سایه سوی اصل راند
ضال مه گم کرد و ز استایش بماند

یا ز چاهی عکس ماهی وا نمود
سر بچه در کرد و آن را می‌ستود

Necessarily, when the reflexion moved towards its source, he who had gone astray lost the moon and ceased from praise;
Or (again) a reflexion of the moon appeared from a well, and he (the misguided one) put his head into the well and was praising that same (reflexion):

***

Fakat ayın aksi aslına ulaştı mı, yol azıtan kişi ayı kaybeder, övüşü terk eder.
Yahut da ay, bir kuyuya akseder, adam da bu aksi görür, başını kuyuya uzatır, bakar durur.

3, 2129-2130

یا ز چاهی عکس ماهی وا نمود
سر بچه در کرد و آن را می‌ستود

در حقیقت مادح ماهست او
گرچه جهل او بعکسش کرد رو

Or (again) a reflexion of the moon appeared from a well, and he (the misguided one) put his head into the well and was praising that same (reflexion):
In truth he is a praiser of the moon, although his ignorance has turned its face towards its (the moon's) reflexion.

***

Yahut da ay, bir kuyuya akseder, adam da bu aksi görür, başını kuyuya uzatır, bakar durur.
Methe başlarsa hakikatte ayı metheder, isterse bilgisizlikle ayın aksine yüz tutmuş olsun.

3, 2130-2131

در حقیقت مادح ماهست او
گرچه جهل او بعکسش کرد رو

مدح او مه‌راست نه آن عکس را
کفر شد آن چون غلط شد ماجرا

In truth he is a praiser of the moon, although his ignorance has turned its face towards its (the moon's) reflexion.
His praise belongs to the moon, not to that reflexion, (but) that (praise) becomes infidelity when the matter is misapprehended;

***

Methe başlarsa hakikatte ayı metheder, isterse bilgisizlikle ayın aksine yüz tutmuş olsun.
Övüşü aya aittir, ayın aksine ait değil. Fakat birisi, Hakk'ı övmez de mahlûku överse yanlış bir iş yapmış olur ki bu, küfürdür.

3, 2131-2132

مدح او مه‌راست نه آن عکس را
کفر شد آن چون غلط شد ماجرا

کز شقاوت گشت گمره آن دلیر
مه به بالا بود و او پنداشت زیر

His praise belongs to the moon, not to that reflexion, (but) that (praise) becomes infidelity when the matter is misapprehended;
For that bold man was led astray by (his) perdition: the moon was above, while he fancied it was below.

***

Övüşü aya aittir, ayın aksine ait değil. Fakat birisi, Hakk'ı övmez de mahlûku överse yanlış bir iş yapmış olur ki bu, küfürdür.
Bu işi yapan kötülükten yolunu kaybetmiştir. Ay, gökyüzündeyken o, aşağıda sanmıştır.

3, 2132-2133

کز شقاوت گشت گمره آن دلیر
مه به بالا بود و او پنداشت زیر

زین بتان خلقان پریشان می‌شوند
شهوت رانده پشیمان می‌شوند

For that bold man was led astray by (his) perdition: the moon was above, while he fancied it was below.
The people are distracted by these idols (objects of desire), and (afterwards) they repent of the lust which they have indulged,

***

Bu işi yapan kötülükten yolunu kaybetmiştir. Ay, gökyüzündeyken o, aşağıda sanmıştır.
Halk bu put gibi güzellere kapılıp perişan olur; şehvete uyup onlara dokunan pişman olur.

3, 2133-2134

زین بتان خلقان پریشان می‌شوند
شهوت رانده پشیمان می‌شوند

زآنک شهوت با خیالی رانده است
وز حقیقت دورتر وا مانده است

The people are distracted by these idols (objects of desire), and (afterwards) they repent of the lust which they have indulged,
Because he (such a one) has indulged his lust with a phantom and has remained farther away from the Reality (than he was before).

***

Halk bu put gibi güzellere kapılıp perişan olur; şehvete uyup onlara dokunan pişman olur.
Çünkü bir hayale şehvetlenirler, hakikatten çok uzakta kalırlar.

3, 2134-2135

زآنک شهوت با خیالی رانده است
وز حقیقت دورتر وا مانده است

با خیالی میل تو چون پر بود
تا بدان پر بر حقیقت بر شود

Because he (such a one) has indulged his lust with a phantom and has remained farther away from the Reality (than he was before).
Your desire for a phantom is like a wing, so that by means of that wing he (the seeker) may ascend to the Reality.

***

Çünkü bir hayale şehvetlenirler, hakikatten çok uzakta kalırlar.
Hayale meylin yok mu? Senin için bir kanada benzer. O kanatla uçar, hakikatte yükselirsin.

3, 2135-2136

با خیالی میل تو چون پر بود
تا بدان پر بر حقیقت بر شود

چون براندی شهوتی پرت بریخت
لنگ گشتی و آن خیال از تو گریخت

Your desire for a phantom is like a wing, so that by means of that wing he (the seeker) may ascend to the Reality.
When you have indulged a lust, your wing drops off; you become lame, and that phantom flees from you.

***

Hayale meylin yok mu? Senin için bir kanada benzer. O kanatla uçar, hakikatte yükselirsin.
Fakat şehvete uydun mu kanadın dökülür, topal kalırsın, o hayal de senden kaçar gider.

3, 2136-2137

چون براندی شهوتی پرت بریخت
لنگ گشتی و آن خیال از تو گریخت

پر نگه دار و چنین شهوت مران
تا پر میلت برد سوی جنان

When you have indulged a lust, your wing drops off; you become lame, and that phantom flees from you.
Preserve the wing and do not indulge such lust, to the end that the wing of desire may bear you to Paradise.

***

Fakat şehvete uydun mu kanadın dökülür, topal kalırsın, o hayal de senden kaçar gider.
Kanadını koru, şehvete kapılma da meyil kanadın seni cennetlere yüceltsin.

3, 2137-2138

پر نگه دار و چنین شهوت مران
تا پر میلت برد سوی جنان

خلق پندارند عشرت می‌کنند
بر خیالی پر خود بر می‌کنند

Preserve the wing and do not indulge such lust, to the end that the wing of desire may bear you to Paradise.
The people fancy they are enjoying themselves: they are (really) tearing out their wings for the sake of a phantom.

***

Kanadını koru, şehvete kapılma da meyil kanadın seni cennetlere yüceltsin.
Halk kendilerini güzel yaşıyoruz, zevk ve işrette bulunuyoruz sanır ama onlar, bir hayal uğruna kendi kanatlarını kendileri yolarlar.

3, 2138-2139

خلق پندارند عشرت می‌کنند
بر خیالی پر خود بر می‌کنند

وامدار شرح این نکته شدم
مهلتم ده معسرم زان تن زدم

The people fancy they are enjoying themselves: they are (really) tearing out their wings for the sake of a phantom.
I have become a debtor for (I owe) the explanation of this topic. Give me time, I am destitute; on that account I keep silence.

***

Halk kendilerini güzel yaşıyoruz, zevk ve işrette bulunuyoruz sanır ama onlar, bir hayal uğruna kendi kanatlarını kendileri yolarlar.
Bu nükteyi başka bir yerde anlatmak borcum olsun… Şimdi bana mühlet ver, halim yok, susayım.

وامدار شرح این نکته شدم
مهلتم ده معسرم زان تن زدم

پیش در شد آن دقوقی در نماز
قوم همچون اطلس آمد او طراز

I have become a debtor for (I owe) the explanation of this topic. Give me time, I am destitute; on that account I keep silence.
Daqúqí advanced to perform the prayer: the company were (as) the satin robe and he (as) the embroidered border.

***

Bu nükteyi başka bir yerde anlatmak borcum olsun... Şimdi bana mühlet ver, halim yok, susayım.
Dekukî, namaz kıldırmak üzere onların önüne geçti, o kadar birleştiler, o kadar kaynaştılar ki sanki onlar atlas bir kumaştı, Dekukî de o kumaşın sırması, süsü!

پیش در شد آن دقوقی در نماز
قوم همچون اطلس آمد او طراز

اقتدا کردند آن شاهان قطار
در پی آن مقتدای نامدار

Daqúqí advanced to perform the prayer: the company were (as) the satin robe and he (as) the embroidered border.
Those (spiritual) kings followed his leadership, (standing) in a row behind that renowned exemplar.

***

Dekukî, namaz kıldırmak üzere onların önüne geçti, o kadar birleştiler, o kadar kaynaştılar ki sanki onlar atlas bir kumaştı, Dekukî de o kumaşın sırması, süsü!
O padişahlar, saf olup o ünlü imama uydular.

اقتدا کردند آن شاهان قطار
در پی آن مقتدای نامدار

چونک با تکبیرها مقرون شدند
همچو قربان از جهان بیرون شدند

Those (spiritual) kings followed his leadership, (standing) in a row behind that renowned exemplar.
When they pronounced the takbírs, they went forth from this world, like a sacrifice.

***

O padişahlar, saf olup o ünlü imama uydular.
Tekbir getirince kurbanlık koç gibi âlemden çıktılar.

چونک با تکبیرها مقرون شدند
همچو قربان از جهان بیرون شدند

معنی تکبیر اینست ای امام
کای خدا پیش تو ما قربان شدیم

When they pronounced the takbírs, they went forth from this world, like a sacrifice.
O Imám, the (real) meaning of the takbír is this: “We have become a sacrifice, O God, before Thee.”

***

Tekbir getirince kurbanlık koç gibi âlemden çıktılar.
Ey ulu tekbirin manası şudur: Yarabbi, huzurunda kurbanız.

3, 2143-2144

معنی تکبیر اینست ای امام
کای خدا پیش تو ما قربان شدیم

وقت ذبح الله اکبر می‌کنی
همچنین در ذبح نفس کشتنی

O Imám, the (real) meaning of the takbír is this: “We have become a sacrifice, O God, before Thee.”
At the moment of slaughtering (the victim) you say Alláh akbar: even so (do) in slaughtering the fleshly soul which ought to be killed.

***

Ey ulu tekbirin manası şudur: Yarabbi, huzurunda kurbanız.
Koyun keserken “Allahu ekber-Allah uludur” dersin ya o geberesi nefsi keserken de bu söz söylenir.

3, 2144-2145

وقت ذبح الله اکبر می‌کنی
همچنین در ذبح نفس کشتنی

تن چو اسمعیل و جان همچون خلیل
کرد جان تکبیر بر جسم نبیل

At the moment of slaughtering (the victim) you say Alláh akbar: even so (do) in slaughtering the fleshly soul which ought to be killed.
The body is like Ismá'íl (Ishmael), and the spirit like Abraham: the spirit has pronounced the takbír over the noble body.

***

Koyun keserken “Allahu ekber-Allah uludur” dersin ya o geberesi nefsi keserken de bu söz söylenir.
Ten İsmail’e benzer, can Halil’e, can bu semiz bedeni yaptırdı da tekbir getirdi mi,

3, 2145-2146

تن چو اسمعیل و جان همچون خلیل
کرد جان تکبیر بر جسم نبیل

گشت کشته تن ز شهوتها و آز
شد به بسم الله بسمل در نماز

The body is like Ismá'íl (Ishmael), and the spirit like Abraham: the spirit has pronounced the takbír over the noble body.
By lusts and desires the body was (merely) killed, (but) by (the words) bismilláh (uttered) in the ritual prayer it was sacrificed.

***

Ten İsmail'e benzer, can Halil'e, can bu semiz bedeni yaptırdı da tekbir getirdi mi,
Ten kesilir, şehvetlerden hırslardan kurtulur, besmeleyle kesilmiş temiz bir kurban haline gelir.

گشت کشته تن ز شهوتها و آز
شد به بسم الله بسمل در نماز

چون قیامت پیش حق صفها زده
در حساب و در مناجات آمده

By lusts and desires the body was (merely) killed, (but) by (the words) bismilláh (uttered) in the ritual prayer it was sacrificed.
Whilst performing the prayer (they were) drawn up in ranks before God, as at the Resurrection, and engaged in self-examination and orisons,

***

Ten kesilir, şehvetlerden hırslardan kurtulur, besmeleyle kesilmiş temiz bir kurban haline gelir.
Kıyamette olduğu gibi Hak huzurunda saf kurulur, hesaba, Allah ile konuşup görüşmeye girişilir.

3, 2147-2148

چون قیامت پیش حق صفها زده
در حساب و در مناجات آمده

ایستاده پیش یزدان اشک‌ریز
بر مثال راست‌خیز رستخیز

Whilst performing the prayer (they were) drawn up in ranks before God, as at the Resurrection, and engaged in self-examination and orisons,
Standing in God's presence and shedding tears, like one who rises erect on (the Day of) rising from the dead.

***

Kıyamette olduğu gibi Hak huzurunda saf kurulur, hesaba, Allah ile konuşup görüşmeye girişilir.
Allah huzurunda, gözyaşları dökerek ayakta durmak, kıyamet gününde kabirden kalkıp mahşer yerinde dikilmeye benzer.

3, 2148-2149

ایستاده پیش یزدان اشک‌ریز
بر مثال راست‌خیز رستخیز

حق همی‌گوید چه آوردی مرا
اندرین مهلت که دادم من ترا

Standing in God's presence and shedding tears, like one who rises erect on (the Day of) rising from the dead.
(On that Day) God will say, "What hast thou produced for Me during this term of respite which I gave thee?

***

Allah huzurunda, gözyaşları dökerek ayakta durmak, kıyamet gününde kabirden kalkıp mahşer yerinde dikilmeye benzer.
Hak, "Sana bunca zamandır mühlet verdim, bana ne getirdin?

حق همی‌گوید چه آوردی مرا
اندرین مهلت که دادم من ترا

عمر خود را در چه پایان برده‌ای
قوت و قوت در چه فانی کرده‌ای

(On that Day) God will say, "What hast thou produced for Me during this term of respite which I gave thee?
In what (work) hast thou brought thy life to its end? In what hast thou consumed thy food and strength?

***

Hak, "Sana bunca zamandır mühlet verdim, bana ne getirdin?
Ömrünü neyle bitirdin, verdiğim gıdayı, ihsan ettiğim kuvveti ne uğruna mahvettin,

3, 2150-2151

عمر خود را در چه پایان برده‌ای
قوت و قوت در چه فانی کرده‌ای

گوهر دیده کجا فرسوده‌ای
پنج حس را در کجا پالوده‌ای

In what (work) hast thou brought thy life to its end? In what hast thou consumed thy food and strength?
Where hast thou dimmed the lustre of thine eye? Where hast thou dissipated thy five senses?

***

Ömrünü neyle bitirdin, verdiğim gıdayı, ihsan ettiğim kuvveti ne uğruna mahvettin,
Gözünün nurunu nerelerde tükettin, beş duygunu nerelerde yıprattın?

3, 2151-2152

گوهر دیده کجا فرسوده‌ای
پنج حس را در کجا پالوده‌ای

چشم و هوش و گوش و گوهرهای عرش
خرج کردی چه خریدی تو ز فرش

Where hast thou dimmed the lustre of thine eye? Where hast thou dissipated thy five senses?
Thou hast expended eyes and ears and intellect and the pure celestial substances: what hast thou purchased from the earth?

***

Gözünün nurunu nerelerde tükettin, beş duygunu nerelerde yıprattın?
Gözünü, kulağını, aklını, arşa ait bütün cevherlerini harcadın… ferş âleminden bunlara karşılık ne satın aldın?

3, 2152-2153

چشم و هوش و گوش و گوهرهای عرش
خرج کردی چه خریدی تو ز فرش

دست و پا دادمت چون بیل و کلند
من ببخشیدم ز خود آن کی شدند

Thou hast expended eyes and ears and intellect and the pure celestial substances: what hast thou purchased from the earth?
I gave thee hands and feet as spade and mattock (for tilling the soil of good works). When did those become (existent) of themselves?”

***

Gözünü, kulağını, aklını, arşa ait bütün cevherlerini harcadın… ferş âleminden bunlara karşılık ne satın aldın?
Sana kazma ve bel gibi el ve ayak verdim. Onları sana bizzat ben bağışlamıştım, ne yaptın onları?” der.

3, 2153-2154

دست و پا دادمت چون بیل و کلند
من ببخشیدم ز خود آن کی شدند

همچنین پیغامهای دردگین
صد هزاران آید از حضرت چنین

I gave thee hands and feet as spade and mattock (for tilling the soil of good works). When did those become (existent) of themselves?"
Even so hundreds of thousands of such sorrowful messages come from the Lord.

***

Sana kazma ve bel gibi el ve ayak verdim. Onları sana bizzat ben bağışlamıştım, ne yaptın onları?" der.
Hak'tan buna benzer seni dertlere uğratan yüz binlerce haberler gelir.

3, 2154-2155

همچنین پیغامهای دردگین
صد هزاران آید از حضرت چنین

در قیام این کفتها دارد رجوع
وز خجالت شد دوتا او در رکوع

Even so hundreds of thousands of such sorrowful messages come from the Lord.
At the time of standing (in prayer) these words return (from God to the worshipper), and from shame he is bent double in the genuflexion.

***

Hak’tan buna benzer seni dertlere uğratan yüz binlerce haberler gelir.
Kıyamdayken kula gelen bu haberlerden kul utanır, iki büklüm olur, rükûa varır.

3, 2155-2156

در قیام این کفتها دارد رجوع
وز خجالت شد دوتا او در رکوع

قوت استادن از خجلت نماند
در رکوع از شرم تسبیحی بخواند

At the time of standing (in prayer) these words return (from God to the worshipper), and from shame he is bent double in the genuflexion.
From shame the power of standing remains not, and from abashment he recites a litany of glorification while his knees are bowed.

***

Kıyamdayken kula gelen bu haberlerden kul utanır, iki büklüm olur, rükûa varır.
Utanmadan ayakta durmaya kudreti kalmaz, rükûda Allah'ı tespih eder.

3, 2156-2157

قوت استادن از خجلت نماند
در رکوع از شرم تسبیحی بخواند

باز فرمان می‌رسد بردار سر
از رکوع و پاسخ حق بر شمر

From shame the power of standing remains not, and from abashment he recites a litany of glorification while his knees are bowed.
Then comes the (Divine) command, “Lift up thy head from the genuflexion and tell over (what thou hast to say in) answer to God.”

***

Utanmadan ayakta durmaya kudreti kalmaz, rükûda Allah’ı tespih eder.
Allah’tan “Başını kaldır, rükûdan kıyama dön de Allah’ın sorgularına birer birer cevap ver” fermanı gelir.

3, 2157-2158

باز فرمان می‌رسد بردار سر
از رکوع و پاسخ حق بر شمر

سر بر آرد از رکوع آن شرمسار
باز اندر رو فتد آن خامکار

Then comes the (Divine) command, “Lift up thy head from the genuflexion and tell over (what thou hast to say in) answer to God.”
The shamefaced one lifts up his head from the genuflexion; then that man whose works are unripe (imperfect) falls on his face.

***

Allah’tan “Başını kaldır, rükûdan kıyama dön de Allah’ın sorgularına birer birer cevap ver” fermanı gelir.
O utanan kul, rükûdan başını kaldırır. Fakat olgun bir iş yapamamış olduğundan bu sefer yüzüstü düşer.

3, 2158-2159

سر بر آرد از رکوع آن شرمسار
باز اندر رو فتد آن خامکار

باز فرمان آیدش بردار سر
از سجود و وا ده از کرده خبر

The shamefaced one lifts up his head from the genuflexion; then that man whose works are unripe (imperfect) falls on his face.
Again the (Divine) command comes to him, "Lift up thy head from the prostration and give an account of thy deeds."

***

O utanan kul, rükûdan başını kaldırır. Fakat olgun bir iş yapamamış olduğundan bu sefer yüzüstü düşer.
Yine emir gelir: " Başını kaldır, secdeden kalk da yaptıklarından haber ver!"

3, 2159-2160

باز فرمان آیدش بردار سر
از سجود و وا ده از کرده خبر

سر بر آرد او دگر ره شرمسار
اندر افتد باز در رو همچو مار

Again the (Divine) command comes to him, “Lift up thy head from the prostration and give an account of thy deeds.”
Once more the shamefaced one lifts up his head, and falls again on his face, (flat) as a snake.

***

Yine emir gelir: “ Başını kaldır, secdeden kalk da yaptıklarından haber ver!”
Tekrar utana utana başını kaldırır ama yine yılan gibi yüzüstü düşüverir!

سر بر آرد او دگر ره شرمسار
اندر افتد باز در رو همچو مار

باز گوید سر بر آر و باز گو
که بخواهم جست از تو مو بمو

Once more the shamefaced one lifts up his head, and falls again on his face, (flat) as a snake.
Again He says, “Lift up thy head and relate (thy deeds), for I will inquire of thee (concerning them), hair by hair.”

***

Tekrar utana utana başını kaldırır ama yine yılan gibi yüzüstü düşüverir!
Allah, tekrar “ Başını kaldır da şöyle. Kıldan kıla yaptıklarını araştırmak istiyorum” der.

3, 2161-2162

باز گوید سر بر آر و باز گو
که بخواهم جست از تو مو بمو

قوت پا ایستادن نبودش
که خطاب هیبتی بر جان زدش

Again He says, “Lift up thy head and relate (thy deeds), for I will inquire of thee (concerning them), hair by hair.”
He hath no power to stand on foot, since the words of awe addressed to him have smitten his soul;

***

Allah, tekrar “ Başını kaldır da şöyle. Kıldan kıla yaptıklarını araştırmak istiyorum” der.
Artık ayakta durmaya kuvveti kalmadığından, Allah’ın heybetli hitabı, canına tesir etmiş olduğundan,

قوت پا ایستادن نبودش
که خطاب هیبتی بر جان زدش

پس نشیند قعده زان بار گران
حضرتش گوید سخن گو با بیان

He hath no power to stand on foot, since the words of awe addressed to him have smitten his soul;
So he sits down because of that heavy burden. (Then) the Lord says to him, "Speak plainly!

***

Artık ayakta durmaya kuvveti kalmadığından, Allah'ın heybetli hitabı, canına tesir etmiş olduğundan,
O ağır yükün altında, yere oturur. Allah "Söyle bana…

3, 2163-2164

پس نشیند قعده زان بار گران
حضرتش گوید سخن گو با بیان

نعمتت دادم بگو شکرت چه بود
دادمت سرمایه هین بنمای سود

So he sits down because of that heavy burden. (Then) the Lord says to him, “Speak plainly!
I gave thee bounty: tell (Me), what were thy thanks? I gave thee capital: come, show (Me) the interest.”

***

O ağır yükün altında, yere oturur. Allah “Söyle bana…
Sana nimet verdim, nasıl şükrettin? Sermaye verdim, hadi, göster kazandığını!” der.

3, 2164-2165

نعمتت دادم بگو شکرت چه بود
دادمت سرمایه هین بنمای سود

رو بدست راست آرد در سلام
سوی جان انبیا و آن کرام

I gave thee bounty: tell (Me), what were thy thanks? I gave thee capital: come, show (Me) the interest.”
(Then) he (the worshipper) turns his face to the right hand in the salutation—towards the spirits of the prophets and those of the noble (saints),

***

Sana nimet verdim, nasıl şükrettin? Sermaye verdim, hadi, göster kazandığını!” der.
Kul, sağ yanına dönüp peygamberlere, o ululara selâm verir;

3, 2165-2166

رو بدست راست آرد در سلام
سوی جان انبیا و آن کرام

یعنی ای شاهان شفاعت کین لیم
سخت در گل ماندش پای و گلیم

(Then) he (the worshipper) turns his face to the right hand in the salutation—towards the spirits of the prophets and those of the noble (saints),
Meaning to say, “O kings, (vouchsafe) intercession, for this vile one's feet and mantle are stuck fast in the mire.”

***

Kul, sağ yanına dönüp peygamberlere, o ululara selâm verir;
“Padişahlar, bu kötü kişiye şefaat edin… Ayağım da balçıkta kaldı, kilimim de” der.

یعنی ای شاهان شفاعت کین لیم
سخت در گل ماندش پای و گلیم

انبیا گویند روز چاره رفت
چاره آنجا بود و دست‌افزار زفت

Meaning to say, “O kings, (vouchsafe) intercession, for this vile one's feet and mantle are stuck fast in the mire.”
The prophets say, “The day for remedy is past; the remedy and the strong implement (for tilling the soil of good works) were there.

***

“Padişahlar, bu kötü kişiye şefaat edin… Ayağım da balçıkta kaldı, kilimim de” der.
Peygamberler, “Çareye başvuracak gün geçti. O orada yapılacak bir şeydi, elde alet oradaydı, orada kaldı!

3, 2167-2168

انبیا گویند روز چاره رفت
چاره آنجا بود و دست‌افزار زفت

مرغ بی‌هنگامی ای بدبخت رو
ترک ما گو خون ما اندر مشو

The prophets say, “The day for remedy is past; the remedy and the strong implement (for tilling the soil of good works) were there.
Thou art an untimely bird. Begone, O miserable one, take leave of us, do not wade in our blood.”

***

Peygamberler, “Çareye başvuracak gün geçti. O orada yapılacak bir şeydi, elde alet oradaydı, orada kaldı!
A bahtsız kişi, git oradan, sen vakitsiz öten bir horozsun. Bırak bizi, kanımıza bulaşma!” derler.

3, 2168-2169

مرغ بی‌هنگامی ای بدبخت رو
ترک ما گو خون ما اندر مشو

رو بگرداند به سوی دست چپ
در تبار و خویش گویندش که خپ

Thou art an untimely bird. Begone, O miserable one, take leave of us, do not wade in our blood."
(Then) he turns his face to the left hand towards his family and kinsfolk: they say to him, "Be silent!

***

A bahtsız kişi, git oradan, sen vakitsiz öten bir horozsun. Bırak bizi, kanımıza bulaşma!" derler.
Bunun üzerine sol tarafa baş çevirir, hısımından akrabasından yardım ister. Onlar da " Sus!"

3, 2169-2170

رو بگرداند به سوی دست چپ
در تبار و خویش گویندش که خپ

هین جواب خویش گو با کردگار
ما کییم ای خواجه دست از ما بدار

(Then) he turns his face to the left hand towards his family and kinsfolk: they say to him, “Be silent!
Hark, answer for thyself to the Creator. Who are we? Sire, keep thy hands off us!”

***

Bunun üzerine sol tarafa baş çevirir, hısımından akrabasından yardım ister. Onlar da “ Sus!”
Allah’a kendin cevap ver. Bizi kim oluyoruz ki? Bizden el çek!” derler.

هین جواب خویش گو با کردگار
ما کییم ای خواجه دست از ما بدار

نه ازین سو نه از آن سو چاره شد
جان آن بیچاره‌دل صد پاره شد

Hark, answer for thyself to the Creator. Who are we? Sire, keep thy hands off us!”
No succour comes either from this side or from that: the soul of this desperate man is (torn into) a hundred pieces.

***

Allah’a kendin cevap ver. Bizi kim oluyoruz ki? Bizden el çek!” derler.
Ne bu yandan bir çare olur, ne o yandan. O biçarenin canı da yüz parça olur!

3, 2171-2172

نه ازین سو نه از آن سو چاره شد
جان آن بیچاره‌دل صد پاره شد

از همه نومید شد مسکین کیا
پس برآرد هر دو دست اندر دعا

No succour comes either from this side or from that: the soul of this desperate man is (torn into) a hundred pieces.
The wretched personage loses hope of all; then he lifts up both hands in supplication,

***

Ne bu yandan bir çare olur, ne o yandan. O biçarenin canı da yüz parça olur!
Herkesten ümidini keser de ellerini açar, duaya başlar:

3, 2172-2173

از همه نومید شد مسکین کیا
پس برآرد هر دو دست اندر دعا

کز همه نومید گشتم ای خدا
اول و آخر توی و منتها

The wretched personage loses hope of all; then he lifts up both hands in supplication,
Crying, “O God, I have lost hope of all: Thou art the First and the Last and the ultimate Bourn.”

***

Herkesten ümidini keser de ellerini açar, duaya başlar:
Yarabbi, herkesten ümidim kesildi. Evvel de sensin, âhir de sen; senden başka önü, sonu olmayan yok, diye niyaza koyulur.

3, 2173-2174

کز همه نومید گشتم ای خدا
اول و آخر توی و منتها

در نماز این خوش اشارتها ببین
تا بدانی کین بخواهد شد یقین

Crying, “O God, I have lost hope of all: Thou art the First and the Last and the ultimate Bourn.”
Behold in the ritual prayer these goodly indications, in order that you may know these will certainly come to pass.

***

Yarabbi, herkesten ümidim kesildi. Evvel de sensin, âhir de sen; senden başka önü, sonu olmayan yok, diye niyaza koyulur.
Namazdaki bu hoş işaretleri gör de bunun eninde sonunda böyle olacağını bil!

3, 2174-2175

در نماز این خوش اشارتها ببین
تا بدانی کین بخواهد شد یقین

بچه بیرون آر از بیضه نماز
سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

Behold in the ritual prayer these goodly indications, in order that you may know these will certainly come to pass.
From the ritual prayer, which is (as) the egg, hatch the chick; do not peck like a bird without reverence or propriety.

***

Namazdaki bu hoş işaretleri gör de bunun eninde sonunda böyle olacağını bil!
Namaz yumurtasından civcivi çıkara gör, yerden tane toplayan yolsuz yordamsız kuş gibi yere başvurup durma!

3, 2175-2176

بچه بیرون آر از بیضه نماز
سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

آن دقوقی در امامت کرد ساز
اندر آن ساحل در آمد در نماز

From the ritual prayer, which is (as) the egg, hatch the chick; do not peck like a bird without reverence or propriety.
Daqúqí made ready to act as Imám: he began to perform the ritual prayer on the shore,

***

Namaz yumurtasından civcivi çıkara gör, yerden tane toplayan yolsuz yordamsız kuş gibi yere başvurup durma!
Dekukî, o kıyıda namaz kıldırmak üzere imam oldu, onlar da arkasında saf olup namaza durdular.

آن دقوقی در امامت کرد ساز
اندر آن ساحل در آمد در نماز

و آن جماعت در پی او در قیام
اینت زیبا قوم و بگزیده امام

Daqúqí made ready to act as Imám: he began to perform the ritual prayer on the shore,
While that company stood up behind him. Look you, a goodly company, and an elect Imám!

***

Dekukî, o kıyıda namaz kıldırmak üzere imam oldu, onlar da arkasında saf olup namaza durdular.
İşte güzelim bir cemaat, işte seçilmiş bir imam!

و آن جماعت در پی او در قیام
اینت زیبا قوم و بگزیده امام

ناگهان چشمش سوی دریا فتاد
چون شنید از سوی دریا داد داد

While that company stood up behind him. Look you, a goodly company, and an elect Imám!
Of a sudden his eye turned towards the sea, because he heard (cries of) "Help! Help!" (coming) from the direction of the sea.

***

İşte güzelim bir cemaat, işte seçilmiş bir imam!
Namazdayken denizden " İmdat!" seslerini duydu. Ansızın gözüne bir gemi ilişti.

3, 2178-2179

ناگهان چشمش سوی دریا فتاد
چون شنید از سوی دریا داد داد

در میان موج دید او کشتیی
در قضا و در بلا و زشتیی

Of a sudden his eye turned towards the sea, because he heard (cries of) “Help! Help!” (coming) from the direction of the sea.
He saw amidst the waves a ship in (the hour of its) fate, and in tribulation and an evil plight.

***

Namazdayken denizden “ İmdat!” seslerini duydu. Ansızın gözüne bir gemi ilişti.
Gemi, dalgalar arasına düşmüş, belâlara uğramış, perişan bir hale gelmişti.

3, 2179-2180

در میان موج دید او کشتیی
در قضا و در بلا و زشتیی

هم شب و هم ابر و هم موج عظیم
این سه تاریکی و از غرقاب بیم

He saw amidst the waves a ship in (the hour of its) fate, and in tribulation and an evil plight.
(There were) both night and clouds and huge waves: these three darknesses, and (also) fear of (being drowned in) the whirlpool.

***

Gemi, dalgalar arasına düşmüş, belâlara uğramış, perişan bir hale gelmişti.
Hem gece, hem bulutlu bir hava, hem de dalga. Bu üç karanlık bir yandan, batma korkusu bir yandan…

3, 2180-2181

هم شب و هم ابر و هم موج عظیم
این سه تاریکی و از غرقاب بیم

تند بادی همچو عزرائیل خاست
موجها آشوفت اندر چپ و راست

(There were) both night and clouds and huge waves: these three darknesses, and (also) fear of (being drowned in) the whirlpool.
A fierce wind, like ‘Azrá’íl, arose; the waves tossed on left and right.

***

Hem gece, hem bulutlu bir hava, hem de dalga. Bu üç karanlık bir yandan, batma korkusu bir yandan…
Fırtına Azrail gibi saldırıyor, dalgalar sağdan soldan hücum edip duruyordu.

3, 2181-2182

تند بادی همچو عزرائیل خاست
موجها آشوفت اندر چپ و راست

اهل کشتی از مهابت کاسته
نعره وا ویلها برخاسته

A fierce wind, like ‘Azrá’íl, arose; the waves tossed on left and right.
The people in the ship were faint with terror: cries of woe had arisen,

***

Fırtına Azrail gibi saldırıyor, dalgalar sağdan soldan hücum edip duruyordu.
Gemidekiler, korkudan canlarından olmuşlar gibi feryatlarını göklere çıkarıyorlardı.

3, 2182-2183

اهل کشتی از مهابت کاسته
نعره وا ویلها برخاسته

دستها در نوحه بر سر می‌زدند
کافر و ملحد همه مخلص شدند

The people in the ship were faint with terror: cries of woe had arisen,
And in lamentation they were beating their heads with their hands: infidel and deist—they all had become sincere (in devotion to God),

***

Gemidekiler, korkudan canlarından olmuşlar gibi feryatlarını göklere çıkarıyorlardı.
Bağrışıp çağrışıyorlar, başlarını dövüyorlardı. Kâfir ve mülhit… Hepsi de imana gelmişti.

3, 2183-2184

دستها در نوحه بر سر می‌زدند
کافر و ملحد همه مخلص شدند

با خدا با صد تضرع آن زمان
عهدها و نذرها کرده بجان

And in lamentation they were beating their heads with their hands: infidel and deist—they all had become sincere (in devotion to God),
Making heartfelt promises and vows to God with a hundred humble entreaties in that hour.

***

Bağrışıp çağrışıyorlar, başlarını dövüyorlardı. Kâfir ve mülhit… Hepsi de imana gelmişti.
Yüzlerce niyazlarda bulunarak candan ahitler ediyorlar, adaklar adıyorlardı.

3, 2184-2185

با خدا با صد تضرع آن زمان
عهدها و نذرها کرده بجان

سر برهنه در سجود آنها که هیچ
رویشان قبله ندید از پیچ پیچ

Making heartfelt promises and vows to God with a hundred humble entreaties in that hour.
Bare-headed in the prostrate attitude (of Divine worship) were those whose faces, because of (their) perversity, had never seen the qibla at all.

***

Yüzlerce niyazlarda bulunarak candan ahitler ediyorlar, adaklar adıyorlardı.
Karmakarışık işlere dalmış, yüzleri bir an olsun kıbleye dönmemiş olanlar bile baş açık secdeye kapanmışlardı.

3, 2185-2186

سر برهنه در سجود آنها که هیچ
رویشان قبله ندید از پیچ پیچ

گفته که بی‌فایده‌ست این بندگی
آن زمان دیده در آن صد زندگی

Bare-headed in the prostrate attitude (of Divine worship) were those whose faces, because of (their) perversity, had never seen the qibla at all.
They (formerly) said, “This worship of God is useless”; (but) in that hour (of despair) they saw a hundred lives (precious advantages) therein.

***

Karmakarışık işlere dalmış, yüzleri bir an olsun kıbleye dönmemiş olanlar bile baş açık secdeye kapanmışlardı.
Hâlbuki evvelce onlar, bu kulluğun faydası yok diyorlardı. Fakat o anda kullukta yüzlerce hayat görüyorlardı.

گفته که بی‌فایده‌ست این بندگی
آن زمان دیده در آن صد زندگی

از همه اومید ببریده تمام
دوستان و خال و عم بابا و مام

They (formerly) said, “This worship of God is useless”; (but) in that hour (of despair) they saw a hundred lives (precious advantages) therein.
They had entirely abandoned hope of all—of friends and maternal and paternal uncles and father and mother.

***

Hâlbuki evvelce onlar, bu kulluğun faydası yok diyorlardı. Fakat o anda kullukta yüzlerce hayat görüyorlardı.
Dostlardan, dayıdan, amcadan, babadan, anadan, herkesten ümitlerini kesmişlerdi.

3, 2187-2188

از همه اومید ببریده تمام
دوستان و خال و عم بابا و مام

زاهد و فاسق شد آن دم متقی
همچو در هنگام جان کندن شقی

They had entirely abandoned hope of all—of friends and maternal and paternal uncles and father and mother.
At that moment ascetic and reprobate (alike) had become God-fearing as a wicked man at the time of the death-agony.

***

Dostlardan, dayıdan, amcadan, babadan, anadan, herkesten ümitlerini kesmişlerdi.
Kötü kişinin can verirken Allah’tan korkması gibi zahit de Allah’tan korkuyordu, fâsik da!

3, 2188-2189

زاهد و فاسق شد آن دم متقی
همچو در هنگام جان کندن شقی

نه ز چپشان چاره بود و نه ز راست
حیله‌ها چون مرد هنگام دعاست

At that moment ascetic and reprobate (alike) had become God-fearing as a wicked man at the time of the death-agony.
Neither on the left nor on the right was there any help for them: when (all) expedients are dead, (then) is the time to invoke God.

***

Kötü kişinin can verirken Allah’tan korkması gibi zahit de Allah’tan korkuyordu, fâsik da!
Ne sollarından bir ümit vardı, ne sağlarından. Hileler öldü, bitti mi dua zamanı gelir!

3, 2189-2190

نه ز چپشان چاره بود و نه ز راست
حیله‌ها چون مرد هنگام دعاست

در دعا ایشان و در زاری و آه
بر فلک زیشان شده دود سیاه

Neither on the left nor on the right was there any help for them: when (all) expedients are dead, (then) is the time to invoke God.
They were (engaged) in invocation and lament and moaning: a black smoke went up from them to heaven.

***

Ne sollarından bir ümit vardı, ne sağlarından. Hileler öldü, bitti mi dua zamanı gelir!
Onlar da ağlayıp inleyerek duaya koyulmuşlardı, gemiden gökyüzüne kadar bir duman yükselmişti.

در دعا ایشان و در زاری و آه
بر فلک زیشان شده دود سیاه

دیو آن دم از عداوت بین بین
بانگ زد کای سگ‌پرستان علتین

They were (engaged) in invocation and lament and moaning: a black smoke went up from them to heaven.
Then the Devil cried in enmity, “Avaunt! Avaunt! O dog-worshippers, (ye shall be afflicted with) two maladies.

***

Onlar da ağlayıp inleyerek duaya koyulmuşlardı, gemiden gökyüzüne kadar bir duman yükselmişti.
Şeytan ise o sırada düşmanlığından her birinin karşısına dikilip “ A köpeğe tapanlar, işte size iki illet!

3, 2191-2192

دیو آن دم از عداوت بین بین
بانگ زد کای سگ‌پرستان علتین

مرگ و جسک ای اهل انکار و نفاق
عاقبت خواهد بدن این اتفاق

Then the Devil cried in enmity, “Avaunt! Avaunt! O dog-worshippers, (ye shall be afflicted with) two maladies.
Death and woe (to you)! O unbelievers and hypocrites, this will befall (you) in the end,

***

Şeytan ise o sırada düşmanlığından her birinin karşısına dikilip “ A köpeğe tapanlar, işte size iki illet!
A münkir, münafıklar, hem korkun, hem geberin. Nihayet bu olacaktı zaten.

3, 2192-2193

مرگ و جسک ای اهل انکار و نفاق
عاقبت خواهد بدن این اتفاق

چشمتان تر باشد از بعد خلاص
که شوید از بهر شهوت دیو خاص

Death and woe (to you)! O unbelievers and hypocrites, this will befall (you) in the end,
(That) after deliverance ye will rejoice to become peculiar devils for the sake of (gratifying) your lust,

***

A münkir, münafıklar, hem korkun, hem geberin. Nihayet bu olacaktı zaten.
Kurtulunca yine gözleriniz kurur, yine şehvet için yaratılmış birer şeytan kesilirsiniz.

3, 2193-2194

چشمتان تر باشد از بعد خلاص
که شوید از بهر شهوت دیو خاص

یادتان ناید که روزی در خطر
دستتان بگرفت یزدان از قدر

(That) after deliverance ye will rejoice to become peculiar devils for the sake of (gratifying) your lust,
And will not remember that in the day of peril God took your hands (to save you) from His decree.”

***

Kurtulunca yine gözleriniz kurur, yine şehvet için yaratılmış birer şeytan kesilirsiniz.
Allah’ın sizi kazadan kurtarmak üzere elinizden tuttuğu, sizi tehlikeden kurtardığı gün, hatırınıza bile gelmez” diye bağırmaktaydı.

3, 2194-2195

یادتان ناید که روزی در خطر
دستتان بگرفت یزدان از قدر

این همی‌آمد ندا از دیو لیک
این سخن را نشنود جز گوش نیک

And will not remember that in the day of peril God took your hands (to save you) from His decree.”
This cry was coming from the Devil; but these words are unheard except by a good ear.

***

Allah’ın sizi kazadan kurtarmak üzere elinizden tuttuğu, sizi tehlikeden kurtardığı gün, hatırınıza bile gelmez” diye bağırmaktaydı.
Şeytan böyle söylüyordu ama can kulağı ile duyanlardan başkası bu sözü duymuyordu ki!

این همی‌آمد ندا از دیو لیک
این سخن را نشنود جز گوش نیک

راست فرمودست با ما مصطفی
قطب و شاهنشاه و دریای صفا

This cry was coming from the Devil; but these words are unheard except by a good ear.
Mustafá (Mohammed), the Pole and the Emperor and the Sea of Purity, has told us truly,

***

Şeytan böyle söylüyordu ama can kulağı ile duyanlardan başkası bu sözü duymuyordu ki!
Mustafa, o kutup, o padişahlar padişahı, o temizlik denizi bize ne doğru buyurmuştur:

راست فرمودست با ما مصطفی
قطب و شاهنشاه و دریای صفا

کانچ جاهل دید خواهد عاقبت
عاقلان بینند ز اول مرتبت

Mustafá (Mohammed), the Pole and the Emperor and the Sea of Purity, has told us truly,
That what the ignorant will see in the end the wise see from the first step.

***

Mustafa, o kutup, o padişahlar padişahı, o temizlik denizi bize ne doğru buyurmuştur:
“Cahilin sonunda göreceği şeyi akıllılar önce görür.”

3, 2197-2198

کانچ جاهل دید خواهد عاقبت
عاقلان بینند ز اول مرتبت

کارها ز آغاز اگر غیبست و سر
عاقل اول دید و آخر آن مصر

That what the ignorant will see in the end the wise see from the first step.
If matters are hidden and secret at the beginning, the wise man sees at first, while that obstinate one (sees) at last.

***

“Cahilin sonunda göreceği şeyi akıllılar önce görür.”
İşlerin sonu ilk zamanlarda gizlidir ama akıllı, akıbeti önce görür; günaha dalıp ısrar edense meydana çıkınca!

3, 2198-2199

کارها ز آغاز اگر غیبست و سر
عاقل اول دید و آخر آن مصر

اولش پوشیده باشد و آخر آن
عاقل و جاهل ببیند در عیان

If matters are hidden and secret at the beginning, the wise man sees at first, while that obstinate one (sees) at last.
The beginning thereof is concealed, and both the wise man and the ignorant will see the end in (the moment of its) manifestation;

***

İşlerin sonu ilk zamanlarda gizlidir ama akıllı, akıbeti önce görür; günaha dalıp ısrar edense meydana çıkınca!
Her şeyin sonu, önden belli olmaz, gizlidir. Fakat meydana çıkınca akıllı da görür, cahil de!

3, 2199-2200

اولش پوشیده باشد و آخر آن
عاقل و جاهل ببیند در عیان

گر نبینی واقعه‌ی غیب ای عنود
حزم را سیلاب کی اندر ربود

The beginning thereof is concealed, and both the wise man and the ignorant will see the end in (the moment of its) manifestation;
(But) if you, O contumacious one, do not see the hidden event (before it comes to pass)—when did the torrent sweep away your prudence?

***

Her şeyin sonu, önden belli olmaz, gizlidir. Fakat meydana çıkınca akıllı da görür, cahil de!
Mademki ayıbı görmüyorsun, bari ihtiyatı elden bırakma, sele verme behey inatçı!

3, 2200-2201

گر نبینی واقعه‌ی غیب ای عنود
حزم را سیلاب کی اندر ربود

حزم چه بود بدگمانی بر جهان
دم بدم بیند بلای ناگهان

(But) if you, O contumacious one, do not see the hidden event (before it comes to pass)—when did the torrent sweep away your prudence?
What is prudence? To think ill. In this world he (the prudent man) at every moment will (expect to) see a sudden calamity.

***

Mademki ayıbı görmüyorsun, bari ihtiyatı elden bırakma, sele verme behey inatçı!
İhtiyat nedir? Her an ansızın gelebilecek bir belâyı görmek!

3, 2201-2202

حزم چه بود بدگمانی بر جهان
دم بدم بیند بلای ناگهان

آنچنانک ناگهان شیری رسید
مرد را بربود و در بیشه کشید

What is prudence? To think ill. In this world he (the prudent man) at every moment will (expect to) see a sudden calamity.
'Tis as when a lion has suddenly come up and seized a man and dragged him into the jungle.

***

İhtiyat nedir? Her an ansızın gelebilecek bir belâyı görmek!
Hani ansızın bir aslan çıkagelir de adamı kapıp ormanlığa götürür ya...

آنچنانک ناگهان شیری رسید
مرد را بربود و در بیشه کشید

او چه اندیشد در آن بردن ببین
تو همان اندیش ای استاد دین

'Tis as when a lion has suddenly come up and seized a man and dragged him into the jungle.
At (the moment of) that carrying off, what will he think of? Consider (this), and think of the same thing, O thou who art learned in the (Mohammedan) Religion.

***

Hani ansızın bir aslan çıkagelir de adamı kapıp ormanlığa götürür ya…
O adam, aslan tarafından götürülürken ne düşünürse sen de ey din üstadı, onu düşün!

3, 2203-2204

او چه اندیشد در آن بردن ببین
تو همان اندیش ای استاد دین

می‌کشد شیر قضا در بیشه‌ها
جان ما مشغول کار و پیشه‌ها

At (the moment of) that carrying off, what will he think of? Consider (this), and think of the same thing, O thou who art learned in the (Mohammedan) Religion.
The lion, Destiny, is dragging into the jungles (of death) our souls which are preoccupied with (worldly) business and trades.

***

O adam, aslan tarafından götürülürken ne düşünürse sen de ey din üstadı, onu düşün!
Kaza ve kader aslanı, bir işle güçle meşgulken bizim canımızı alır, ormanlara götürüverir.

3, 2204-2205

می‌کشد شیر قضا در بیشه‌ها
جان ما مشغول کار و پیشه‌ها

آنچنانک از فقر می‌ترسند خلق
زیر آب شور رفته تا به حلق

The lion, Destiny, is dragging into the jungles (of death) our souls which are preoccupied with (worldly) business and trades.
That (case) is like (the fact) that the people (of this world) have fear of poverty, plunged (as they are) up to their throats in the briny water.

***

Kaza ve kader aslanı, bir işle güçle meşgulken bizim canımızı alır, ormanlara götürüverir.
Bu da şuna benzer: Halk, yoksulluktan korkar, ama boğazlarına kadar acı suya batarlar.

3, 2205-2206

آنچنانک از فقر می‌ترسند خلق
زیر آب شور رفته تا به حلق

گر بترسندی از آن فقرآفرین
گنجهاشان کشف گشتی در زمین

That (case) is like (the fact) that the people (of this world) have fear of poverty, plunged (as they are) up to their throats in the briny water.
If they should fear the Creator of poverty, treasures would be opened to them on the earth.

***

Bu da şuna benzer: Halk, yoksulluktan korkar, ama boğazlarına kadar acı suya batarlar.
O yoksulluğu yaratandan korksalardı onlara yeryüzünde defineler aşikâr olurdu.

3, 2206-2207

گر بترسندی از آن فقرآفرین
گنجهاشان کشف گشتی در زمین

جمله‌شان از خوف غم در عین غم
در پی هستی فتاده در عدم

If they should fear the Creator of poverty, treasures would be opened to them on the earth.
Through fear of affliction they all are in the very essence of affliction: in their quest for (material) existence they have fallen into non-existence.

***

O yoksulluğu yaratandan korksalardı onlara yeryüzünde defineler aşikâr olurdu.
Hepsi de gam korkusuyla gamın içine batmışlar, varlık kaygısıyla yokluğa düşmüşlerdir!

3, 2207-2208

جمله‌شان از خوف غم در عین غم
در پی هستی فتاده در عدم

چون دقوقی آن قیامت را بدید
رحم او جوشید و اشک او دوید

Through fear of affliction they all are in the very essence of affliction: in their quest for (material) existence they have fallen into non-existence.
When Daqúqí beheld that turmoil, his pity was stirred and his tears flowed fast.

***

Hepsi de gam korkusuyla gamın içine batmışlar, varlık kaygısıyla yokluğa düşmüşlerdir!
Dekukî o kıyameti görünce merhameti coştu, gözyaşları akmaya başladı.

3, 2208-2209

چون دقوقی آن قیامت را بدید
رحم او جوشید و اشک او دوید

گفت یا رب منگر اندر فعلشان
دستشان گیر ای شه نیکو نشان

When Daqúqí beheld that turmoil, his pity was stirred and his tears flowed fast.
He said, “O Lord, do not look at their deeds! Take their hands (to succour them), O auspicious King!

***

Dekukî o kıyameti görünce merhameti coştu, gözyaşları akmaya başladı.
Yarabbi, dedi, onların yaptıklarına bakma, ey lütuf sahibi padişah, ellerini tut, imdatlarına yetiş.

3, 2209-2210

گفت یا رب منگر اندر فعلشان
دستشان گیر ای شه نیکو نشان

خوش سلامتشان به ساحل با زبر
ای رسیده دست تو در بحر و بر

He said, “O Lord, do not look at their deeds! Take their hands (to succour them), O auspicious King!
Bring them back well and safe to the shore, O Thou whose hand (power) reaches (both) sea and land!

***

Yarabbi, dedi, onların yaptıklarına bakma, ey lütuf sahibi padişah, ellerini tut, imdatlarına yetiş.
Ey eli denize de yetişen, karaya da. Onları sağlıkla, selâmetle kıyıya çıkar.

3, 2210-2211

خوش سلامتشان به ساحل با زبر
ای رسیده دست تو در بحر و بر

ای کریم و ای رحیم سرمدی
در گذار از بدسگالان این بدی

Bring them back well and safe to the shore, O Thou whose hand (power) reaches (both) sea and land!
O Gracious One, O Merciful and Everlasting One, pass over this wickedness committed by devisers of evil!

***

Ey eli denize de yetişen, karaya da. Onları sağlıkla, selâmetle kıyıya çıkar.
Ey ebedî kerem merhamet sahibi, o kötü kişilerden bu kötülüğü defet!

3, 2211-2212

ای کریم و ای رحیم سرمدی
در گذار از بدسگالان این بدی

ای بداده رایگان صد چشم و گوش
بی ز رشوت بخش کرده عقل و هوش

O Gracious One, O Merciful and Everlasting One, pass over this wickedness committed by devisers of evil!
O Thou who hast given, free of cost, a hundred eyes and ears, and, without bribe, hast dispensed intellect and understanding;

***

Ey ebedî kerem merhamet sahibi, o kötü kişilerden bu kötülüğü defet!
Bedava olarak insanlara yüzlerce göz, yüzlerce kulak veren, rüşvetsiz akıl, fikir ihsan eden Allah.

3, 2212-2213

ای بداده رایگان صد چشم و گوش
بی ز رشوت بخش کرده عقل و هوش

پیش از استحقاق بخشیده عطا
دیده از ما جمله کفران و خطا

O Thou who hast given, free of cost, a hundred eyes and ears, and, without bribe, hast dispensed intellect and understanding;
Who hast bestowed the gift before the merit (was existent), having suffered from us the whole (sum) of ingratitude and transgression:

***

Bedava olarak insanlara yüzlerce göz, yüzlerce kulak veren, rüşvetsiz akıl, fikir ihsan eden Allah.
Sen, biz hak etmeden lütuflarda, ihsanlarda bulunursun. Nimetlerine karşı yaptığımız kâfirliklerle hatalarımızı hep görürsün.

پیش از استحقاق بخشیده عطا
دیده از ما جمله کفران و خطا

ای عظیم از ما گناهان عظیم
تو توانی عفو کردن در حریم

Who hast bestowed the gift before the merit (was existent), having suffered from us the whole (sum) of ingratitude and transgression:
O Almighty One, Thou art able to pardon our great sins in privacy.

***

Sen, biz hak etmeden lütuflarda, ihsanlarda bulunursun. Nimetlerine karşı yaptığımız kâfirliklerle hatalarımızı hep görürsün.
Ey ulu Allah, bizim şanımız ulu ulu günahlarda bulunmaktır. Fakat sen, bunları lütfunla affetmeye kaadirsin.

3, 2214-2215

ای عظیم از ما گناهان عظیم
تو توانی عفو کردن در حریم

ما ز آز و حرص خود را سوختیم
وین دعا را هم ز تو آموختیم

O Almighty One, Thou art able to pardon our great sins in privacy.
We have burnt ourselves from concupiscence and greed, and even this invocation we have learned from Thee.

***

Ey ulu Allah, bizim şanımız ulu ulu günahlarda bulunmaktır. Fakat sen, bunları lütfunla affetmeye kaadirsin.
Biz, hırstan, şehvetten kendi kendimizi yaktık. Bu duayı da senden öğrendik Yarabbi.

3, 2215-2216

ما ز آز و حرص خود را سوختیم
وین دعا را هم ز تو آموختیم

حرمت آن که دعا آموختی
در چنین ظلمت چراغ افروختی

We have burnt ourselves from concupiscence and greed, and even this invocation we have learned from Thee.
(We beseech Thee) in reverence for Thy having taught (us) to invoke (Thee) and for having lighted the lamp (of invocation) amidst darkness like this.”

***

Biz, hırstan, şehvetten kendi kendimizi yaktık. Bu duayı da senden öğrendik Yarabbi.
Bize duada bulunmak için müsaade etmen, dua öğretmen, böyle bir karanlığı aydınlatman hürmetine sen bunlara acı.

3, 2216-2217

حرمت آن که دعا آموختی
در چنین ظلمت چراغ افروختی

همچنین می‌رفت بر لفظش دعا
آن زمان چون مادران با وفا

(We beseech Thee) in reverence for Thy having taught (us) to invoke (Thee) and for having lighted the lamp (of invocation) amidst darkness like this."
Thus was the invocation running on his tongue at that time, like (the words of) faithful mothers.

***

Bize duada bulunmak için müsaade etmen, dua öğretmen, böyle bir karanlığı aydınlatman hürmetine sen bunlara acı.
İhtiyarsız bir surette şefkatli analar gibi dua edip duruyor.

3, 2217-2218

همچنین می‌رفت بر لفظش دعا
آن زمان چون مادران با وفا

اشک می‌رفت از دو چشمش و آن دعا
بی خود از وی می بر آمد بر سما

Thus was the invocation running on his tongue at that time, like (the words of) faithful mothers.
The tears were flowing from his eyes, and that invocation was going up to Heaven from him (while he was) beside himself (unconscious).

***

İhtiyarsız bir surette şefkatli analar gibi dua edip duruyor.
Gözlerinden yaşlar akıyordu. Kendisinde olmaksızın ettiği dua, gökyüzüne yüceltmekteydi.

3, 2218-2219

اشک می‌رفت از دو چشمش و آن دعا
بی خود از وی می بر آمد بر سما

آن دعای بی خودان خود دیگرست
آن دعا زو نیست گفت داورست

The tears were flowing from his eyes, and that invocation was going up to Heaven from him (while he was) beside himself (unconscious).
That unconscious invocation is, in truth, different: that invocation is not from him (the speaker), it is spoken by the (Divine) Judge.

***

Gözlerinden yaşlar akıyordu. Kendisinde olmaksızın ettiği dua, gökyüzüne yüceltmekteydi.
O ihtiyarsız dua, yok mu? Bambaşka bir şeydir. O da, adamın kendisinden değildir, Allah’tandır. Allah ilhamıdır.

3, 2219-2220

آن دعای بی خودان خود دیگرست
آن دعا زو نیست گفت داورست

آن دعا حق می‌کند چون او فناست
آن دعا و آن اجابت از خداست

That unconscious invocation is, in truth, different: that invocation is not from him (the speaker), it is spoken by the (Divine) Judge.
God is making that invocation, since he (the speaker) is naughted (faná): the invocation and the answer (to it) are (both) from God.

***

O ihtiyarsız dua, yok mu? Bambaşka bir şeydir. O da, adamın kendisinden değildir, Allah’tandır. Allah ilhamıdır.
O esnada insan, yok olur, o duada bulunan Allah’tır; dua da Allah’tandır, icabette.

3, 2220-2221

آن دعا حق می‌کند چون او فناست
آن دعا و آن اجابت از خداست

واسطه‌ی مخلوق نه اندر میان
بی‌خبر زان لابه کردن جسم و جان

God is making that invocation, since he (the speaker) is naughted (faná): the invocation and the answer (to it) are (both) from God.
There is not present (at that time) the medium, namely, the created person: body and spirit (alike) are unaware of making that supplication.

***

O esnada insan, yok olur, o duada bulunan Allah’tır; dua da Allah’tandır, icabette.
Arada vasıta olarak mahlûk yoktur. O niyazdan cismin de haberi yoktur, canın da.

3, 2221-2222

واسطه‌ی مخلوق نه اندر میان
بی‌خبر زان لابه کردن جسم و جان

بندگان حق رحیم و بردبار
خوی حق دارند در اصلاح کار

There is not present (at that time) the medium, namely, the created person: body and spirit (alike) are unaware of making that supplication.
The (chosen) servants of God are merciful and long-suffering: they possess the disposition of God in regard to putting things right.

***

Arada vasıta olarak mahlûk yoktur. O niyazdan cismin de haberi yoktur, canın da.
Lütuf ve merhamet sahibi olan Allah kulları, işleri düzeltmekte Allah huyuna sahiptirler.

3, 2222-2223

بندگان حق رحیم و بردبار
خوی حق دارند در اصلاح کار

مهربان بی‌رشوتان یاری‌گران
در مقام سخت و در روز گران

The (chosen) servants of God are merciful and long-suffering: they possess the disposition of God in regard to putting things right.
They are kind and bribeless ones, helpers in the hard plight and the heavy (grievous) day.

***

Lütuf ve merhamet sahibi olan Allah kulları, işleri düzeltmekte Allah huyuna sahiptirler.
Onlar, şiddet zamanı, sıkıntı vakti, rüşvet almaksızın mahlûkata acırlar yardımda bulunurlar.

3, 2223-2224

مهربان بی‌رشوتان یاری‌گران
در مقام سخت و در روز گران

هین بجو این قوم را ای مبتلا
هین غنیمت دارشان پیش از بلا

They are kind and bribeless ones, helpers in the hard plight and the heavy (grievous) day.
Hark, seek this (saintly) company, O afflicted one! Hark, hold them (as) a prize before the (coming of) affliction.

***

Onlar, şiddet zamanı, sıkıntı vakti, rüşvet almaksızın mahlûkata acırlar yardımda bulunurlar.
Ey belâlara uğramış adam, kendine gel de bunları ara… Kendine gel de belâ vaktinde onların duasını ganimet bil!

هین بجو این قوم را ای مبتلا
هین غنیمت دارشان پیش از بلا

رست کشتی از دم آن پهلوان
واهل کشتی را بجهد خود گمان

Hark, seek this (saintly) company, O afflicted one! Hark, hold them (as) a prize before the (coming of) affliction. Through the breath (prayer) of that (spiritual) hero the ship was saved, while the people in the ship thought (they were saved) by their own efforts,

***

Ey belâlara uğramış adam, kendine gel de bunları ara... Kendine gel de belâ vaktinde onların duasını ganimet bil!
O Allah erinin duasıyla gemi kurtuldu. Gemidekilerse kendi gayretleriyle,

3, 2225-2226

رست کشتی از دم آن پهلوان
واهل کشتی را بجهد خود گمان

که مگر بازوی ایشان در حذر
بر هدف انداخت تیری از هنر

Through the breath (prayer) of that (spiritual) hero the ship was saved, while the people in the ship thought (they were saved) by their own efforts,
(Supposing) that maybe in (the hour of) dread their arm had skilfully shot an arrow at the target.

***

O Allah erinin duasıyla gemi kurtuldu. Gemidekilerse kendi gayretleriyle,
Kendi ihtiyatlarıyla hünerler gösterip oku hedefe attılar, gemiyi kurtardılar zannındaydılar.

3, 2226-2227

که مگر بازوی ایشان در حذر
بر هدف انداخت تیری از هنر

پا رهاند روبهان را در شکار
و آن زدم دانند روباهان غرار

(Supposing) that maybe in (the hour of) dread their arm had skilfully shot an arrow at the target.
Foxes, in the chase, are saved by their legs, but the foxes inconsiderately deem that (safety to proceed) from their tails.

***

Kendi ihtiyatlarıyla hünerler gösterip oku hedefe attılar, gemiyi kurtardılar zannındaydılar.
Av esnasında tilkiyi ayakları kurtarır da mağrur tilki, kendisini kuyruğu kurtardı sanır.

3, 2227-2228

پا رهاند روبهان را در شکار
و آن زدم دانند روباهان غرار

عشقها با دم خود بازند کین
می‌رهاند جان ما را در کمین

Foxes, in the chase, are saved by their legs, but the foxes inconsiderately deem that (safety to proceed) from their tails.
(Hence) they play fondly with their tails, thinking, “These save our lives in the ambuscade (of calamity).”

***

Av esnasında tilkiyi ayakları kurtarır da mağrur tilki, kendisini kuyruğu kurtardı sanır.
Canımızı pusudan bu kurtardı diye kuyruğu ile oynar, kuyruğunu sever!

عشقها با دم خود بازند کین
می‌رهاند جان ما را در کمین

روبها پا را نگه دار از کلوخ
پا چو نبود دم چه سود ای چشم‌شوخ

(Hence) they play fondly with their tails, thinking, “These save our lives in the ambuscade (of calamity).”
O fox, preserve your legs from (being broken by) brickbats; when you have no legs, what use is your tail, O bold-eyed one?

***

Canımızı pusudan bu kurtardı diye kuyruğu ile oynar, kuyruğunu sever!
A tilki, ayağını taştan koru... A açgözlü sersem, ayak olmasa kuyruk ne yapabilir ki?

3, 2229-2230

روبها پا را نگه دار از کلوخ
پا چو نبود دم چه سود ای چشم‌شوخ

ما چو روباهان و پای ما کرام
می‌رهاندمان ز صدگون انتقام

O fox, preserve your legs from (being broken by) brickbats; when you have no legs, what use is your tail, O bold-eyed one?
We are like foxes, and the noble (saints) are (as) our legs: they save us from a hundred kinds of vengeance.

***

A tilki, ayağını taştan koru... A açgözlü sersem, ayak olmasa kuyruk ne yapabilir ki?
Biz de tilkilere benzeriz, bizi yüzlerce çeşit belâlardan kurtaran ayaklarımız, ulularımızdır.

3, 2230-2231

ما چو روباهان و پای ما کرام
می‌رهاندمان ز صدگون انتقام

حیله‌ی باریک ما چون دم ماست
عشقها بازیم با دم چپ و راست

We are like foxes, and the noble (saints) are (as) our legs: they save us from a hundred kinds of vengeance.
Our subtle contrivance is as our tails: we play fondly with our tails, left and right.

***

Biz de tilkilere benzeriz, bizi yüzlerce çeşit belâlardan kurtaran ayaklarımız, ulularımızdır.
Derin hilelerimiz, kuyruğumuza benzer de biz onunla sağdan, soldan oynar, onunla oynaşır dururuz!

3, 2231-2232

حیله‌ی باریک ما چون دم ماست
عشقها بازیم با دم چپ و راست

دم بجنبانیم ز استدلال و مکر
تا که حیران ماند از ما زید و بکر

Our subtle contrivance is as our tails: we play fondly with our tails, left and right.
We wag our tails in argumentation and cunning, in order that Zayd and Bakr may remain amazed at us.

***

Derin hilelerimiz, kuyruğumuza benzer de biz onunla sağdan, soldan oynar, onunla oynaşır dururuz!
İstidlâle yapışır, hileye koyulur, falan adam, feşman adam bize şaşsın kalsın diye kuyruğumuzu sallarız!

دم بجنبانیم ز استدلال و مکر
تا که حیران ماند از ما زید و بکر

طالب حیرانی خلقان شدیم
دست طمع اندر الوهیت زدیم

We wag our tails in argumentation and cunning, in order that Zayd and Bakr may remain amazed at us.
We have sought to excite the amazement of the people; we have eagerly grasped at Divinity,

***

İstidlâle yapışır, hileye koyulur, falan adam, feşman adam bize şaşsın kalsın diye kuyruğumuzu sallarız!
Halkın hayran olmasını isteriz, hatta tamah elimizi Allahlığa bile uzatırız.

3, 2233-2234

طالب حیرانی خلقان شدیم
دست طمع اندر الوهیت زدیم

تا بافسون مالک دلها شویم
این نمی‌بینیم ما کاندر گویم

We have sought to excite the amazement of the people; we have eagerly grasped at Divinity,
That by means of guile we may gain possession of (the people's) hearts; we do not see that we are in a ditch.

***

Halkın hayran olmasını isteriz, hatta tamah elimizi Allahlığa bile uzatırız.
Afsunlarla gönüller alalım deriz ama çukura düştüğümüzü görmeyiz.

3, 2234-2235

تا بافسون مالک دلها شویم
این نمی‌بینیم ما کاندر گویم

در گوی و در چهی ای قلتبان
دست وا دار از سبال دیگران

That by means of guile we may gain possession of (the people's) hearts; we do not see that we are in a ditch.
You are in the ditch and in the pit, O scoundrel: keep your hands off the moustache of others!

***

Afsunlarla gönüller alalım deriz ama çukura düştüğümüzü görmeyiz.
Behey kaltaban, çukura düşmüşsün, kuyudasın sen. Başkalarını bırak, kendine bak!

3, 2235-2236

در گوی و در چهی ای قلتبان
دست وا دار از سبال دیگران

چون به بستانی رسی زیبا و خوش
بعد از آن دامان خلقان گیر و کش

You are in the ditch and in the pit, O scoundrel: keep your hands off the moustache of others!
When you arrive at a fair and beauteous garden, after that lay hold of the people's skirts and lead them.

***

Behey kaltaban, çukura düşmüşsün, kuyudasın sen. Başkalarını bırak, kendine bak!
Güzel hoş bir bahçeye var da ondan sonra halkın eteğini tut, çek!

3, 2236-2237

چون به بستانی رسی زیبا و خوش
بعد از آن دامان خلقان گیر و کش

ای مقیم حبس چار و پنج و شش
نغز جایی دیگران را هم بکش

When you arrive at a fair and beauteous garden, after that lay hold of the people's skirts and lead them.
O you who dwell in the prison of the four (elements) and the five (senses) and the six (directions), lead others also to (such) a goodly place!

***

Güzel hoş bir bahçeye var da ondan sonra halkın eteğini tut, çek!
Ey dört unsurlu beş duyguya, altı cihete hapis olup kalmış adam, ne güzel yerin var, hadi, başkalarını da çek oraya!

ای مقیم حبس چار و پنج و شش
نغز جایی دیگران را هم بکش

ای چو خربنده حریف کون خر
بوسه گاهی یافتی ما را ببر

O you who dwell in the prison of the four (elements) and the five (senses) and the six (directions), lead others also to (such) a goodly place!
O you who, like an ass-servant, are the comrade of the ass's rump, you have found a (fine) spot to kiss: take us (to it)!

***

Ey dört unsurlu beş duyguya, altı cihete hapis olup kalmış adam, ne güzel yerin var, hadi, başkalarını da çek oraya!
Ey eşeğe kul olan, ey eşeğin kuyruğunun altına lâyık olan, öpülecek bir yer buldunsa hadi bizi de götür!

ای چو خربنده حریف کون خر
بوسه گاهی یافتی ما را ببر

چون ندادت بندگی دوست دست
میل شاهی از کجات خاستست

O you who, like an ass-servant, are the comrade of the ass's rump, you have found a (fine) spot to kiss: take us (to it)!
Since (true) servitude to the Beloved has not been granted you, whence has arisen in you the wish for sovereignty?

***

Ey eşeğe kul olan, ey eşeğin kuyruğunun altına lâyık olan, öpülecek bir yer buldunsa hadi bizi de götür!
Sevgilinin kulluğu, sana el vermedikçe bu padişahlık meyli nereden geldi sana?

3, 2239-2240

چون ندادت بندگی دوست دست
میل شاهی از کجات خاستست

در هوای آنک گویندت زهی
بسته‌ای در گردن جانت زهی

Since (true) servitude to the Beloved has not been granted you, whence has arisen in you the wish for sovereignty?
In your desire that they should say to you “Bravo!” you have tied a bowstring on the neck of your soul.

***

Sevgilinin kulluğu, sana el vermedikçe bu padişahlık meyli nereden geldi sana?
Sen, halkın sana aferin, yaşa demesi halkın takdir etmesi havasındasın! Hâlbuki canının boynuna bir kiriştir bağlamışsın!

در هوای آنک گویندت زهی
بسته‌ای در گردن جانت زهی

روبها این دم حیلت را بهل
وقف کن دل بر خداوندان دل

In your desire that they should say to you “Bravo!” you have tied a bowstring on the neck of your soul.
O fox, abandon this tail, (which is) contrivance, and devote your heart to the lords of the heart (the saints).

***

Sen, halkın sana aferin, yaşa demesi halkın takdir etmesi havasındasın! Hâlbuki canının boynuna bir kiriştir bağlamışsın!
Behey tilki, bu hile kuyruğunu bırak, gönlünü, gönül sahiplerine vakfet.

3, 2241-2242

روبها این دم حیلت را بهل
وقف کن دل بر خداوندان دل

در پناه شیر کم ناید کباب
روبها تو سوی جیفه کم شتاب

O fox, abandon this tail, (which is) contrivance, and devote your heart to the lords of the heart (the saints).
(Whilst you are) under the protection of the lion, roast-meat will not fail;O fox, do not hasten towards the carcase.

***

Behey tilki, bu hile kuyruğunu bırak, gönlünü, gönül sahiplerine vakfet.
Aslana sığınırsan kebabın azalmaz... Murdar ölü etine pek koşma!

3, 2242-2243

در پناه شیر کم ناید کباب
روبها تو سوی جیفه کم شتاب

تو دلا منظور حق آنگه شوی
که چو جزوی سوی کل خود روی

(Whilst you are) under the protection of the lion, roast-meat will not fail;O fox, do not hasten towards the carcase.
O heart, thou wilt be regarded (with favour) by God at the moment when, like a part, thou goest towards thy Whole.

***

Aslana sığınırsan kebabın azalmaz... Murdar ölü etine pek koşma!
Gönül, sen bir cüz’e benzersin, küllüne varır, ulaşırsan Allah’a makbul olursun.

3, 2243-2244

تو دلا منظور حق آنگه شوی
که چو جزوی سوی کل خود روی

حق همی‌گوید نظرمان در دلست
نیست بر صورت که آن آب و گلست

O heart, thou wilt be regarded (with favour) by God at the moment when, like a part, thou goest towards thy Whole.
God saith, "Our regard is (bestowed) on the heart; it is not (bestowed) on the external form, which is (only) water and earth."

***

Gönül, sen bir cüz'e benzersin, küllüne varır, ulaşırsan Allah'a makbul olursun.
Allah, "Biz gönle bakarız, su ve topraktan ibaret olan surete değil" diyor.

3, 2244-2245

حق همی‌گوید نظرمان در دلست
نیست بر صورت که آن آب و گلست

تو همی‌گویی مرا دل نیز هست
دل فراز عرش باشد نه به پست

God saith, “Our regard is (bestowed) on the heart; it is not (bestowed) on the external form, which is (only) water and earth.”
You say, “I too have a heart”; (but) the heart is above the empyrean, it is not below.

***

Allah, “Biz gönle bakarız, su ve topraktan ibaret olan surete değil” diyor.
Sen dersin ki bizim gönlümüz var. Öyle ama gönül arşın yücesindedir, aşağılıklarda değil!

3, 2245-2246

تو همی‌گویی مرا دل نیز هست
دل فراز عرش باشد نه به پست

در گل تیره یقین هم آب هست
لیک زان آبت نشاید آب‌دست

You say, “I too have a heart”; (but) the heart is above the empyrean, it is not below.
Certainly in the dark earth also there is water, but ’tis not proper for you to wash your hands with that water,

***

Sen dersin ki bizim gönlümüz var. Öyle ama gönül arşın yücesindedir, aşağılıklarda değil!
Kara toprakta da su olur ama o suyla aptes alamazsın ki!

3, 2246-2247

در گل تیره یقین هم آب هست
لیک زان آبت نشاید آب‌دست

زانک گر آبست مغلوب گلست
پس دل خود را مگو کین هم دلست

Certainly in the dark earth also there is water, but ’tis not proper for you to wash your hands with that water,
Because, though it is water, it is overcome by the earth. Do not, then, say of your heart, “This too is a heart.”

***

Kara toprakta da su olur ama o suyla aptes alamazsın ki!
O da sudur, sudur ama toprakla karışık… Gayri sakın gönlüne gönül deme.

3, 2247-2248

زانک گر آبست مغلوب گلست
پس دل خود را مگو کین هم دلست

آن دلی کز آسمانها برترست
آن دل ابدال یا پیغامبرست

Because, though it is water, it is overcome by the earth. Do not, then, say of your heart, “This too is a heart.”
The heart that is higher than the heavens is the heart of the saint or the prophet.

***

O da sudur, sudur ama toprakla karışık… Gayri sakın gönlüne gönül deme.
Göklerden yüce olan gönül, ya Abdal’ın gönlüdür, ya da Peygamberin.

3, 2248-2249

آن دلی کز آسمانها برترست
آن دل ابدال یا پیغامبرست

پاک گشته آن ز گل صافی شده
در فزونی آمده وافی شده

The heart that is higher than the heavens is the heart of the saint or the prophet.
That (heart) has become cleansed of earth and purified; it has come to (full) growth and has been made complete.

***

Göklerden yüce olan gönül, ya Abdal’ın gönlüdür, ya da Peygamberin.
Su, topraktan arındı mı saf olur, artar, her işe yarar.

3, 2249-2250

پاک گشته آن ز گل صافی شده
در فزونی آمده وافی شده

ترک گل کرده سوی بحر آمده
رسته از زندان گل بحری شده

That (heart) has become cleansed of earth and purified; it has come to (full) growth and has been made complete.
It has taken leave of earth and has come to the Sea; it has escaped from the prison of earth and has become of the Sea.

***

Su, topraktan arındı mı saf olur, artar, her işe yarar.
Su topraktan arınınca denize kavuşur; zindandan kurtulur, denize katık olur.

3, 2250-2251

ترک گل کرده سوی بحر آمده
رسته از زندان گل بحری شده

آب ما محبوس گل ماندست هین
بحر رحمت جذب کن ما را ز طین

It has taken leave of earth and has come to the Sea; it has escaped from the prison of earth and has become of the Sea.
(But) our water has remained imprisoned in earth. Hark, O Sea of Mercy, draw us out of the clay!

***

Su topraktan arınınca denize kavuşur; zindandan kurtulur, denize katık olur.
Bizim suyumuza, dikkat et de bak, toprakta hapsedilmiş. Ey rahmet denizi, sen de çek bizi!

3, 2251-2252

آب ما محبوس گل ماندست هین
بحر رحمت جذب کن ما را ز طین

بحر گوید من ترا در خود کشم
لیک می‌لافی که من آب خوشم

(But) our water has remained imprisoned in earth. Hark, O Sea of Mercy, draw us out of the clay!
The Sea says, "I draw thee into myself, but thou art vainly pretending to be the sweet water.

***

Bizim suyumuza, dikkat et de bak, toprakta hapsedilmiş. Ey rahmet denizi, sen de çek bizi!
Fakat deniz, "Ben, seni çekip duruyorum ama sen, ben iyi tatlı bir suyum demektesin.

3, 2252-2253

بحر گوید من ترا در خود کشم
لیک می‌لافی که من آب خوشم

لاف تو محروم می‌دارد ترا
ترک آن پنداشت کن در من درآ

The Sea says, “I draw thee into myself, but thou art vainly pretending to be the sweet water.
Thy vain pretence is keeping thee deprived of fortune: abandon that (idle) fancy and enter into me.”

***

Fakat deniz, “Ben, seni çekip duruyorum ama sen, ben iyi tatlı bir suyum demektesin.
Senin lâfın, seni mahrum ediyor. O zannı bırak da bana gel” demektedir.

3, 2253-2254

لاف تو محروم می‌دارد ترا
ترک آن پنداشت کن در من درآ

آب گل خواهد که در دریا رود
گل گرفته پای آب و می‌کشد

Thy vain pretence is keeping thee deprived of fortune: abandon that (idle) fancy and enter into me.”
The water in the earth (of the body) desires to go into the Sea, (but) the earth has seized the water's foot and is dragging (it back).

***

Senin lâfın, seni mahrum ediyor. O zannı bırak da bana gel” demektedir.
Topraktaki su denize gitmek isterse de ayağını toprak tutmuştur, onu kendisine çekmektedir.

3, 2254-2255

آب گل خواهد که در دریا رود
گل گرفته پای آب و می‌کشد

گر رهاند پای خود از دست گل
گل بماند خشک و او شد مستقل

The water in the earth (of the body) desires to go into the Sea, (but) the earth has seized the water's foot and is dragging (it back).
If it release its foot from the hand of the earth, the earth will be left dry, and it (the water) becomes absolutely free.

***

Topraktaki su denize gitmek isterse de ayağını toprak tutmuştur, onu kendisine çekmektedir.
Ayağını toprağın elinden kurtarırsa toprak, kupkuru bir hale gelir, o da hür kalır, başına buyruk olur!

3, 2255-2256

گر رهاند پای خود از دست گل
گل بماند خشک و او شد مستقل

آن کشیدن چیست از گل آب را
جذب تو نقل و شراب ناب را

If it release its foot from the hand of the earth, the earth will be left dry, and it (the water) becomes absolutely free.
What is that drawing back of the water by the earth? (It is) your drawing (towards you) the dessert and unmixed wine (of sensuality).

***

Ayağını toprağın elinden kurtarırsa toprak, kupkuru bir hale gelir, o da hür kalır, başına buyruk olur!
O toprağın suyu çekip mahvetmesi nedir? Senin halis şarapla mezeye düşkünlüğün!

آن کشیدن چیست از گل آب را
جذب تو نقل و شراب ناب را

همچنین هر شهوتی اندر جهان
خواه مال و خواه جاه و خواه نان

What is that drawing back of the water by the earth? (It is) your drawing (towards you) the dessert and unmixed wine (of sensuality).
Even so every lust in the world, whether it be (for) riches or power or bread—

***

O toprağın suyu çekip mahvetmesi nedir? Senin halis şarapla mezeye düşkünlüğün!
Böylece cihandaki her şehvet, ister mal olsun, ister mevki, ister ekmek...

3, 2257-2258

همچنین هر شهوتی اندر جهان
خواه مال و خواه جاه و خواه نان

هر یکی زینها ترا مستی کند
چون نیابی آن خمارت می‌زند

Even so every lust in the world, whether it be (for) riches or power or bread—
Each of these things produces an intoxication (ardent desire) in you, and when you gain it not, it inflicts a headache upon you.

***

Böylece cihandaki her şehvet, ister mal olsun, ister mevki, ister ekmek…
Bunların her biri seni sarhoş eder. Bunları bulmazsan başın ağrımaya başlar, sersemleşirsin.

3, 2258-2259

هر یکی زینها ترا مستی کند
چون نیابی آن خمارت می‌زند

این خمار غم دلیل آن شدست
که بدان مفقود مستی‌ات بدست

Each of these things produces an intoxication (ardent desire) in you, and when you gain it not, it inflicts a headache upon you.
This headache of grief has become a proof that your intoxication was caused by that missed object (of desire).

***

Bunların her biri seni sarhoş eder. Bunları bulmazsan başın ağrımaya başlar, sersemleşirsin.
Bu gam sersemliği, bulamadığın şeyin seni sarhoş ettiğine delâlet eder.

3, 2259-2260

این خمار غم دلیل آن شدست
که بدان مفقود مستی‌ات بدست

جز به اندازه‌ی ضرورت زین مگیر
تا نگردد غالب و بر تو امیر

This headache of grief has become a proof that your intoxication was caused by that missed object (of desire).
Do not partake of these (objects) but according to the measure of (your) necessity, lest they grow predominant and become rulers over you.

***

Bu gam sersemliği, bulamadığın şeyin seni sarhoş ettiğine delâlet eder.
Bunların ihtiyaçtan fazlasına meyletme de, sana galebe etmesin, sana bey olmasın!

3, 2260-2261

جز به اندازه‌ی ضرورت زین مگیر
تا نگردد غالب و بر تو امیر

سر کشیدی تو که من صاحب‌دلم
حاجت غیری ندارم واصلم

Do not partake of these (objects) but according to the measure of (your) necessity, lest they grow predominant and become rulers over you.
You scornfully refused (help), saying, “I am the owner of a (purified) heart: I have no need of any one else, I am united (with God).”

***

Bunların ihtiyaçtan fazlasına meyletme de, sana galebe etmesin, sana bey olmasın!
Sen, ben de gönül sahibiyim, başkasına ihtiyacım yok, Allah’a ulaştım diye baş çekersin ama,

سر کشیدی تو که من صاحب‌دلم
حاجت غیری ندارم واصلم

آنچنانک آب در گل سر کشد
که منم آب و چرا جویم مدد

You scornfully refused (help), saying, “I am the owner of a (purified) heart: I have no need of any one else, I am united (with God).”
That is as though the water in the earth should scornfully refuse, saying, “I am the water, and why should I seek aid?”

***

Sen, ben de gönül sahibiyim, başkasına ihtiyacım yok, Allah’a ulaştım diye baş çekersin ama,
Bu halin, toprakla bulanık olan suyun, ben de suyum, neden başkasından yardım isteyecekmişim ki diye serkeşlik etmesine benzer.

3, 2262-2263

آنچنانک آب در گل سر کشد
که منم آب و چرا جویم مدد

دل تو این آلوده را پنداشتی
لاجرم دل ز اهل دل برداشتی

That is as though the water in the earth should scornfully refuse, saying, “I am the water, and why should I seek aid?”
You fancied this polluted (heart) was the (pure) heart; consequently you averted your heart from those possessed of (purified) hearts.

***

Bu halin, toprakla bulanık olan suyun, ben de suyum, neden başkasından yardım isteyecekmişim ki diye serkeşlik etmesine benzer.
Bu bulaşık şeyi gönül sandın da gönlünü gönül sahiplerinden çektin.

3, 2263-2264

دل تو این آلوده را پنداشتی
لاجرم دل ز اهل دل برداشتی

خود روا داری که آن دل باشد این
کو بود در عشق شیر و انگبین

You fancied this polluted (heart) was the (pure) heart; consequently you averted your heart from those possessed of (purified) hearts.
Do you indeed think it possible that this heart which is in love with milk and honey should be that (pure) heart?

***

Bu bulaşık şeyi gönül sandın da gönlünü gönül sahiplerinden çektin.
Süt, bal sevdasına düşen bu gönlün, gönül olmasını reva görür müsün, sen böyle.

3, 2264-2265

خود روا داری که آن دل باشد این
کو بود در عشق شیر و انگبین

لطف شیر و انگبین عکس دلست
هر خوشی را آن خوش از دل حاصلست

Do you indeed think it possible that this heart which is in love with milk and honey should be that (pure) heart?
The deliciousness of milk and honey is the reflexion of the (pure) heart: from that heart the sweetness of every sweet thing is derived.

***

Süt, bal sevdasına düşen bu gönlün, gönül olmasını reva görür müsün, sen böyle.
Sütün, balın güzelliği, gönlün onlara aksiyle hâsıl olur. Her güzele güzellik gönülden gelir.

3, 2265-2266

لطف شیر و انگبین عکس دلست
هر خوشی را آن خوش از دل حاصلست

پس بود دل جوهر و عالم عرض
سایه‌ی دل چون بود دل را غرض

The deliciousness of milk and honey is the reflexion of the (pure) heart: from that heart the sweetness of every sweet thing is derived.
Hence the heart is the substance, and the world is the accident: how should the heart's shadow (reflexion) be the object of the heart's desire?

***

Sütün, balın güzelliği, gönlün onlara aksiyle hâsıl olur. Her güzele güzellik gönülden gelir.
Şu halde gönül cevherdir, âlem araz. Gönlün gölgesi, nasıl olur da gönle maksat olur?

3, 2266-2267

پس بود دل جوهر و عالم عرض
سایه‌ی دل چون بود دل را غرض

آن دلی کو عاشق مالست و جاه
یا زبون این گل و آب سیاه

Hence the heart is the substance, and the world is the accident: how should the heart's shadow (reflexion) be the object of the heart's desire?
Is that (pure heart) the heart that is enamoured of riches and power, or is submissive to this black earth and water (the body),

***

Şu halde gönül cevherdir, âlem araz. Gönlün gölgesi, nasıl olur da gönle maksat olur?
Mala, mevkiye âşık olan gönül, ya bu toprağa zebundur, ya kara suya!

3, 2267-2268

آن دلی کو عاشق مالست و جاه
یا زبون این گل و آب سیاه

یا خیالاتی که در ظلمات او
می‌پرستدشان برای گفت و گو

Is that (pure heart) the heart that is enamoured of riches and power, or is submissive to this black earth and water (the body),
Or to vain fancies which it worships in the darkness for the sake of fame?

***

Mala, mevkiye âşık olan gönül, ya bu toprağa zebundur, ya kara suya!
Yahut da karanlıklarda hayallere kapılmıştır, dedikodu için o hayallere tapıp durmaktadır!

3, 2268-2269

یا خیالاتی که در ظلمات او
می‌پرستدشان برای گفت و گو

دل نباشد غیر آن دریای نور
دل نظرگاه خدا وانگاه کور

Or to vain fancies which it worships in the darkness for the sake of fame?
The heart is naught but the Sea of Light: is the heart the place for vision of God—and then blind?

***

Yahut da karanlıklarda hayallere kapılmıştır, dedikodu için o hayallere tapıp durmaktadır!
O nur denizinden başkası gönül olamaz. Gönül, hem Allah'ın nazargâhı olsun, hem kör… İmkân var mı buna?

3, 2269-2270

دل نباشد غیر آن دریای نور
دل نظرگاه خدا وانگاه کور

نه دل اندر صد هزاران خاص و عام
در یکی باشد کدامست آن کدام

The heart is naught but the Sea of Light: is the heart the place for vision of God—and then blind?
The heart is not (contained) in hundreds of thousands (of persons) noble or common; it is in a single one: which is he? Which?

***

O nur denizinden başkası gönül olamaz. Gönül, hem Allah’ın nazargâhı olsun, hem kör… İmkân var mı buna?
Yüz binlerce halkta, yüz binlerce ileri gelenlerde bulunan gönül değildir. Gönül, bir tek kişide olur. O tek kişi hangisidir, hangisi?

3, 2270-2271

نه دل اندر صد هزاران خاص و عام
در یکی باشد کدامست آن کدام

ریزه‌ی دل را بهل دل را بجو
تا شود آن ریزه چون کوهی ازو

The heart is not (contained) in hundreds of thousands (of persons) noble or common; it is in a single one: which is he? Which?
Leave (what is only) a fragment of the heart and seek the (perfect) heart, in order that by means of it that fragment may become as a mountain.

***

Yüz binlerce halkta, yüz binlerce ileri gelenlerde bulunan gönül değildir. Gönül, bir tek kişide olur. O tek kişi hangisidir, hangisi?
Sen, o kırık dökük, parça buçuk gönül kırpıntılarını bırak, asıl gönül ara da o kırık dökük gönül de onun sayesinde dağ kesilsin.

3, 2271-2272

ریزه‌ی دل را بهل دل را بجو
تا شود آن ریزه چون کوهی ازو

دل محیطست اندرین خطه‌ی وجود
زر همی‌افشاند از احسان و جود

Leave (what is only) a fragment of the heart and seek the (perfect) heart, in order that by means of it that fragment may become as a mountain.
The (perfect) heart is encompassing (the whole of) this realm of existence and scattering gold in beneficence and bounty.

***

Sen, o kırık dökük, parça buçuk gönül kırpıntılarını bırak, asıl gönül ara da o kırık dökük gönül de onun sayesinde dağ kesilsin.
Gönül, bu vücut ülkesini kaplamıştır, cömertliğinden altınlar saçıp durmaktadır.

3, 2272-2273

دل محیطست اندرین خطه‌ی وجود
زر همی‌افشاند از احسان و جود

از سلام حق سلامیها نثار
می‌کند بر اهل عالم اختیار

The (perfect) heart is encompassing (the whole of) this realm of existence and scattering gold in beneficence and bounty.
It chooses to lavish blessings derived from the Blessedness of God upon the people of the world.

***

Gönül, bu vücut ülkesini kaplamıştır, cömertliğinden altınlar saçıp durmaktadır.
Âlemdekilere Allah selâmından selâmlar saçmaktadır.

3, 2273-2274

از سلام حق سلامیها نثار
می‌کند بر اهل عالم اختیار

هر که را دامن درستست و معد
آن نثار دل بر آنکس می‌رسد

It chooses to lavish blessings derived from the Blessedness of God upon the people of the world.
Whosoever's skirt is right and ready, the largesse of the heart comes to that person.

***

Âlemdekilere Allah selâmından selâmlar saçmaktadır.
Kimin eteği sağlamsa, kimin eteği hazırsa o gönül saçısına nail olur.

3, 2274-2275

هر که را دامن درستست و معد
آن نثار دل بر آنکس می‌رسد

دامن تو آن نیازست و حضور
هین منه در دامن آن سنگ فجور

Whosoever's skirt is right and ready, the largesse of the heart comes to that person.
Your skirt (to catch that largesse) is supplication and presence (with God): beware, do not put in your skirt the stone of iniquity,

***

Kimin eteği sağlamsa, kimin eteği hazırsa o gönül saçısına nail olur.
Senin eteğin de o niyazdır, o huzurdur. Kendine gel de kötülük taşlarını eteğine koyma.

3, 2275-2276

دامن تو آن نیازست و حضور
هین منه در دامن آن سنگ فجور

تا ندرد دامنت زان سنگها
تا بدانی نقد را از رنگها

Your skirt (to catch that largesse) is supplication and presence (with God): beware, do not put in your skirt the stone of iniquity,
In order that your skirt may not be torn by those stones and that you may distinguish the sterling coin (of truth) from the colours (of falsehood).

***

Senin eteğin de o niyazdır, o huzurdur. Kendine gel de kötülük taşlarını eteğine koyma.
Koyma da o taşlar eteğini yırtmasın. Eteğin yırtılmasın sana asıl parayı uydurma paradan fark edesin.

3, 2276-2277

تا ندرد دامنت زان سنگها
تا بدانی نقد را از رنگها

سنگ پر کردی تو دامن از جهان
هم ز سنگ سیم و زر چون کودکان

In order that your skirt may not be torn by those stones and that you may distinguish the sterling coin (of truth) from the colours (of falsehood).
You have filled your skirt with stones (of iniquity) from this world, and also with stones of silver and gold, as children (do).

***

Koyma da o taşlar eteğini yırtmasın. Eteğin yırtılmasın sana asıl parayı uydurma paradan fark edesin.
Sen, eteğini cihandaki taşlarla, çocuklar gibi altın ve gümüş farz edilen taşlarla doldurdun.

3, 2277-2278

سنگ پر کردی تو دامن از جهان
هم ز سنگ سیم و زر چون کودکان

از خیال سیم و زر چون زر نبود
دامن صدقت درید و غم فزود

You have filled your skirt with stones (of iniquity) from this world, and also with stones of silver and gold, as children (do).
Inasmuch as from that fancy of silver and gold there was no (real) gold, the skirt of your sincerity was rent and your sorrow increased.

***

Sen, eteğini cihandaki taşlarla, çocuklar gibi altın ve gümüş farz edilen taşlarla doldurdun.
Fakat hayali altın ve gümüş, hakiki altın ve gümüşe benzemez. Onlar, senin doğruluk eteğini yırttı, derdini artırdı.

از خیال سیم و زر چون زر نبود
دامن صدقت درید و غم فزود

کی نماید کودکان را سنگ سنگ
تا نگیرد عقل دامنشان به چنگ

Inasmuch as from that fancy of silver and gold there was no (real) gold, the skirt of your sincerity was rent and your sorrow increased.
How should the (coloured) stone appear to the children as stone, till Reason lays hold of their skirts?

***

Fakat hayali altın ve gümüş, hakiki altın ve gümüşe benzemez. Onlar, senin doğruluk eteğini yırttı, derdini artırdı.
Akıl, el atıp da eteklerini tutmadıkça çocuklar, taşın taş olduğunu nasıl görürler?

3, 2279-2280

کی نماید کودکان را سنگ سنگ
تا نگیرد عقل دامنشان به چنگ

پیر عقل آمد نه آن موی سپید
مو نمی‌گنجد درین بخت و امید

How should the (coloured) stone appear to the children as stone, till Reason lays hold of their skirts?
The Elder (Pír) is Reason, not that white hair (of eld): hair is not contained in (has nothing to do with) this fortune and hope (which is bestowed by Reason).

***

Akıl, el atıp da eteklerini tutmadıkça çocuklar, taşın taş olduğunu nasıl görürler?
İnsan akılla bir olur; saçı sakalı ağarmakla değil. O talihe, o devlete ümit kılı sığmaz, o devlet ümit ile rica ile bulunmaz!

3, 2280-2281

پیر عقل آمد نه آن موی سپید
مو نمی‌گنجد درین بخت و امید

چون رهید آن کشتی و آمد بکام
شد نماز آن جماعت هم تمام

The Elder (Pír) is Reason, not that white hair (of eld): hair is not contained in (has nothing to do with) this fortune and hope (which is bestowed by Reason).
“When the ship was saved and (the voyagers) attained to their desire, simultaneously the (ritual) prayer of that company was finished.

***

İnsan akılla bir olur; saçı sakalı ağarmakla değil. O talihe, o devlete ümit kılı sığmaz, o devlet ümit ile rica ile bulunmaz!
O gemi kurtuldu, murat hâsıl oldu, o cemaatin namazı da tamamlandı.

3, 2281-2282

چون رهید آن کشتی و آمد بکام
شد نماز آن جماعت هم تمام

فجفجی افتادشان با همدگر
کین فضولی کیست از ما ای پدر

“When the ship was saved and (the voyagers) attained to their desire, simultaneously the (ritual) prayer of that company was finished.
They began to murmur to one another, saying, ‘O father, which of us is this (interfering) busybody?’

***

O gemi kurtuldu, murat hâsıl oldu, o cemaatin namazı da tamamlandı.
Onlar, birbirleriyle fısıldaşmaya başladılar. “Baba, bu aramızdaki herzevekil kim acaba” diyorlardı.

3, 2282-2283

فجفجی افتادشان با همدگر
کین فضولی کیست از ما ای پدر

هر یکی با آن دگر گفتند سر
از پس پشت دقوقی مستتر

They began to murmur to one another, saying, ‘O father, which of us is this (interfering) busybody?’
Each one spoke in secret to the other, (whilst they were) concealed (from view) behind Daqúqí’s back,

***

Onlar, birbirleriyle fısıldaşmaya başladılar. “Baba, bu aramızdaki herzevekil kim acaba” diyorlardı.
Her biri, öbürüne gizlice söz söylüyordu. Dekukî’nin arkasında olduklarından görünmüyorlardı.

هر یکی با آن دگر گفتند سر
از پس پشت دقوقی مستتر

گفت هر یک من نکردستم کنون
این دعا نه از برون نه از درون

Each one spoke in secret to the other, (whilst they were) concealed (from view) behind Daqúqí's back,
And each one said, 'I did not make this invocation just now, either externally or internally.'

***

Her biri, öbürüne gizlice söz söylüyordu. Dekukî'nin arkasında olduklarından görünmüyorlardı.
Her biri, ben şimdiye kadar böyle bir duayı ne içimden geçirdim, ne dilime getirdim demekteydi.

3, 2284-2285

گفت هر یک من نکردستم کنون
این دعا نه از برون نه از درون

گفت مانا این امام ما ز درد
بوالفضولانه مناجاتی بکرد

And each one said, ‘I did not make this invocation just now, either externally or internally.’
He (one of the company) said, ‘It would seem that this Imám of ours, (moved) by grief, has meddlesomely offered an orison.’

***

Her biri, ben şimdiye kadar böyle bir duayı ne içimden geçirdim, ne dilime getirdim demekteydi.
Birisi, “Her halde bu işe karışan biz değiliz. Galiba imamımız derde düştü, üzerine lazım olmayan bir işe karıştı, münacatta bulundu” diyor;

گفت مانا این امام ما ز درد
بوالفضولانه مناجاتی بکرد

گفت آن دیگر که ای یار یقین
مر مرا هم می‌نماید این چنین

He (one of the company) said, ‘It would seem that this Imám of ours, (moved) by grief, has meddlesomely offered an orison.’
Said the other, ‘O thou who art familiar with (intuitive) certainty, so it appears to me too.

***

Birisi, “Her halde bu işe karışan biz değiliz. Galiba imamımız derde düştü, üzerine lazım olmayan bir işe karıştı, münacatta bulundu” diyor;
Öbürü” Canım dostum, bana da öyle geliyor.

گفت آن دیگر که ای یار یقین
مر مرا هم می‌نماید این چنین

او فضولی بوده است از انقباض
کرد بر مختار مطلق اعتراض

Said the other, ‘O thou who art familiar with (intuitive) certainty, so it appears to me too.
He has been meddlesome: (prompted) by distress he has interfered with Him who chooseth (as He pleaseth), the Absolute One.’

***

Öbürü” Canım dostum, bana da öyle geliyor.
O bir boşboğazmış, canı sıkılınca Allah’ın dileğine itiraz etti galiba” diyordu.

او فضولی بوده است از انقباض
کرد بر مختار مطلق اعتراض

چون نگه کردم سپس تا بنگرم
که چه می‌گویند آن اهل کرم

He has been meddlesome: (prompted) by distress he has interfered with Him who chooseth (as He pleaseth), the Absolute One.’
When I looked behind (me) to see what those noble ones were saying,

***

O bir boşboğazmış, canı sıkılınca Allah’ın dileğine itiraz etti galiba” diyordu.
Dekukî, şöyle anlatır: Sonra bakayım, o kerem sahipleri ne diyorlar? dedim.

چون نگه کردم سپس تا بنگرم
که چه می‌گویند آن اهل کرم

یک ازیشان را ندیدم در مقام
رفته بودند از مقام خود تمام

When I looked behind (me) to see what those noble ones were saying,
I did not see one of them in their place: they had all gone from their place.

***

Dekukî, şöyle anlatır: Sonra bakayım, o kerem sahipleri ne diyorlar? dedim.
Bir de baktım ki hiçbiri yerinde yok, hepsi de gitmiş.

3, 2289-2290

یک ازیشان را ندیدم در مقام
رفته بودند از مقام خود تمام

نه به چپ نه راست نه بالا نه زیر
چشم تیز من نشد بر قوم چیر

I did not see one of them in their place: they had all gone from their place.
(They were) neither on the left nor on the right nor above nor below: my keen eye was unable to find the company (anywhere).

***

Bir de baktım ki hiçbiri yerinde yok, hepsi de gitmiş.
Ne solda adam var, ne sağda, ne yukarda kimse kalmış, ne aşağıda. Keskin gözüm, onların hiçbirini göremedi!

3, 2290-2291

نه به چپ نه راست نه بالا نه زیر
چشم تیز من نشد بر قوم چیر

درها بودند گویی آب گشت
نه نشان پا و نه گردی بدشت

(They were) neither on the left nor on the right nor above nor below: my keen eye was unable to find the company (anywhere).
You might say that they were pearls (which) had become water: there was neither footprint nor any dust (to show where they had gone) in the desert.

***

Ne solda adam var, ne sağda, ne yukarda kimse kalmış, ne aşağıda. Keskin gözüm, onların hiçbirini göremedi!
Sanki inciymişler de erimişler, su olmuşlar. Ne ayak izleri kalmış, ne sahrada tozları var!

3, 2291-2292

درها بودند گویی آب گشت
نه نشان پا و نه گردی بدشت

در قباب حق شدند آن دم همه
در کدامین روضه رفتند آن رمه

You might say that they were pearls (which) had become water: there was neither footprint nor any dust (to show where they had gone) in the desert.
At that moment they all (had) entered into the tents of God: into what garden had the troop (of them) gone?

***

Sanki inciymişler de erimişler, su olmuşlar. Ne ayak izleri kalmış, ne sahrada tozları var!
Hepsi de Allah kubbelerine gizlenmişler. O cemaat, acaba hangi bahçeye gitti ki?

3, 2292-2293

در قباب حق شدند آن دم همه
در کدامین روضه رفتند آن رمه

درتحیر ماندم کین قوم را
چون بپوشانید حق بر چشم ما

At that moment they all (had) entered into the tents of God: into what garden had the troop (of them) gone?
I remained in amazement as to how God caused this company to be concealed from mine eye."

***

Hepsi de Allah kubbelerine gizlenmişler. O cemaat, acaba hangi bahçeye gitti ki?
Allah, bunları nasıl oldu da benim gözümden gizledi? Şaşırdım kaldım.

3, 2293-2294

درتحیر ماندم کین قوم را
چون بپوشانید حق بر چشم ما

آنچنان پنهان شدند از چشم او
مثل غوطه‌ی ماهیان در آب جو

I remained in amazement as to how God caused this company to be concealed from mine eye.”
In such wise did they vanish from his eye, like the plunge of fishes into the water of a stream.

***

Allah, bunları nasıl oldu da benim gözümden gizledi? Şaşırdım kaldım.
Onlar, balıklar nasıl dereye dalar, kaybolursa Dekukî’nin gözünden öyle kayboldular. Öyle gizlendiler.

3, 2294-2295

آنچنان پنهان شدند از چشم او
مثل غوطه‌ی ماهیان در آب جو

سالها درحسرت ایشان بماند
عمرها در شوق ایشان اشک راند

In such wise did they vanish from his eye, like the plunge of fishes into the water of a stream.
During (many) years he continued to grieve for (the loss of) them; during (many) lifetimes he shed tears in longing for them.

***

Onlar, balıklar nasıl dereye dalar, kaybolursa Dekukî’nin gözünden öyle kayboldular. Öyle gizlendiler.
Yıllarca onların hasretiyle yandı, ömürlerce iştiyaklarından gözyaşı döktü.

3, 2295-2296

سالها درحسرت ایشان بماند
عمرها در شوق ایشان اشک راند

تو بگویی مرد حق اندر نظر
کی در آرد با خدا ذکر بشر

During (many) years he continued to grieve for (the loss of) them; during (many) lifetimes he shed tears in longing for them.
You may say, “How should a man of God bring into view the thought of (take any thought of) human beings beside God?”

***

Yıllarca onların hasretiyle yandı, ömürlerce iştiyaklarından gözyaşı döktü.
Ama sen dersin ki Allah eri Allah’a erişmişken nasıl olur da insanı anar?

3, 2296-2297

تو بگویی مرد حق اندر نظر
کی در آرد با خدا ذکر بشر

خر ازین می‌خسپد اینجا ای فلان
که بشر دیدی تو ایشان را نه جان

You may say, “How should a man of God bring into view the thought of (take any thought of) human beings beside God?”
You are in a hole here, O so-and-so, because you have regarded them as flesh, not as spirit.

***

Ama sen dersin ki Allah eri Allah’a erişmişken nasıl olur da insanı anar?
A adam, bu suale karşı ancak eşek kakılır kalır. Sen, onların can olduklarını görmedin, onları insan suretinde gördün.

3, 2297-2298

خر ازین می‌خسپد اینجا ای فلان
که بشر دیدی تو ایشان را نه جان

کار ازین ویران شدست ای مرد خام
که بشر دیدی مر ایشان را چو عام

You are in a hole here, O so-and-so, because you have regarded them as flesh, not as spirit.
You have come to ruin, O foolish man, because like the vulgar you regarded these (persons) as human beings.

***

A adam, bu suale karşı ancak eşek kakılır kalır. Sen, onların can olduklarını görmedin, onları insan suretinde gördün.
Ey hamhalat, işte iş bu yüzden harap oldu ya... Onları, alelâde adamlara uydun da insan gördün!

3, 2298-2299

کار ازین ویران شدست ای مرد خام
که بشر دیدی مر ایشان را چو عام

تو همان دیدی که ابلیس لعین
گفت من از آتشم آدم ز طین

You have come to ruin, O foolish man, because like the vulgar you regarded these (persons) as human beings.
You have regarded (them) in the same way as the accursed Iblís (regarded Adam): he said, “I am of fire, (while) Adam is of earth.”

***

Ey hamhalat, işte iş bu yüzden harap oldu ya... Onları, alelâde adamlara uydun da insan gördün!
İblis de “Ben ateşten yaratıldım, Âdem topraktan” dedi. İşte sen de onları, İblis’in Âdem’i gördüğü gibi gördün.

3, 2299-2300

تو همان دیدی که ابلیس لعین
گفت من از آتشم آدم ز طین

چشم ابلیسانه را یک دم ببند
چند بینی صورت آخر چند چند

You have regarded (them) in the same way as the accursed Iblís (regarded Adam): he said, “I am of fire, (while) Adam is of earth.”
Bandage your Satanic eye for one moment: how long, pray, will you regard the (external) form? How long, how long?

***

İblis de “Ben ateşten yaratıldım, Âdem topraktan” dedi. İşte sen de onları, İblis’in Âdem’i gördüğü gibi gördün.
O iblis gözünü bir an olsun yum; ne vakte kadar suret görüp duracaksın, ne vakte kadar, ne vakte kadar?

چشم ابلیسانه را یک دم ببند
چند بینی صورت آخر چند چند

ای دقوقی با دو چشم همچو جو
هین مبر اومید ایشان را بجو

Bandage your Satanic eye for one moment: how long, pray, will you regard the (external) form? How long, how long?
O Daqúqí with (thy) streaming eyes, come, do not abandon hope: seek them!

***

O iblis gözünü bir an olsun yum; ne vakte kadar suret görüp duracaksın, ne vakte kadar, ne vakte kadar?
Ey Dekukî, ırmak gibi yaşlar döken gözlerinle onları ara, gafil olma, ümidini kesme!

3, 2301-2302

ای دقوقی با دو چشم همچو جو
هین مبر اومید ایشان را بجو

هین بجو که رکن دولت جستن است
هر گشادی در دل اندر بستن است

O Daqúqí with (thy) streaming eyes, come, do not abandon hope: seek them!
Come, seek (them), for search is the pillar (foundation) of fortune: every success consists in (depends on) fixing the heart (upon the object of desire).

***

Ey Dekukî, ırmak gibi yaşlar döken gözlerinle onları ara, gafil olma, ümidini kesme!
Gafil olma, ara... Ara ki devlet, aramaktadır. Gönle gelen her ferah, bir sıkıntıya bağlıdır.

3, 2302-2303

هین بجو که رکن دولت جستن است
هر گشادی در دل اندر بستن است

از همه کار جهان پرداخته
کو و کو می‌گو بجان چون فاخته

Come, seek (them), for search is the pillar (foundation) of fortune: every success consists in (depends on) fixing the heart (upon the object of desire).
Unconcerned with all the business of the world, keep saying with (all) thy soulkú, kú, like the dove.

***

Gafil olma, ara... Ara ki devlet, aramaktadır. Gönle gelen her ferah, bir sıkıntıya bağlıdır.
Âlemin bütün işlerini bırak da canla başla üveyk kuşu gibi “kû, kû – nerede, nerede” de!

3, 2303-2304

از همه کار جهان پرداخته
کو و کو می‌گو بجان چون فاخته

نیک بنگر اندرین ای محتجب
که دعا را بست حق در استجب

Unconcerned with all the business of the world, keep saying with (all) thy soulkú, kú, like the dove.
Consider this well, O thou who art veiled (by worldliness), that God hath tied “invocation” to “I will answer.”

***

Âlemin bütün işlerini bırak da canla başla üveyk kuşu gibi “kû, kû – nerede, nerede” de!
Ey perde altında kalan iyi dikkat et, Allah “Dua edin, beni çağırın… Size icabet edeyim” dedi, icabetin şartı bile duadır.

3, 2304-2305

نیک بنگر اندرین ای محتجب
که دعا را بست حق در استجب

هر که را دل پاک شد از اعتلال
آن دعاش می‌رود تا ذوالجلال

Consider this well, O thou who art veiled (by worldliness), that God hath tied “invocation” to “I will answer.”
Whosoever's heart is purged of infirmity, his invocation will go unto the Lord of glory.

***

Ey perde altında kalan iyi dikkat et, Allah “Dua edin, beni çağırın… Size icabet edeyim” dedi, icabetin şartı bile duadır.
Kimin gönlü illetlerden arınmışsa onun duası ululuk sahibi Allah’a kadar varır, makbul olur.

هر که را دل پاک شد از اعتلال
آن دعاش می‌رود تا ذوالجلال

یادم آمد آن حکایت کان فقیر
روز و شب می‌کرد افغان و نفیر

Whosoever's heart is purged of infirmity, his invocation will go unto the Lord of glory.
The story has come into my mind how that poor man used to moan and lament day and night,

***

Kimin gönlü illetlerden arınmışsa onun duası ululuk sahibi Allah’a kadar varır, makbul olur.
Hatırıma yine o hikâye geldi. O yoksul adam, gece gündüz feryat etmekte,

3, 2306-2307

یادم آمد آن حکایت کان فقیر
روز و شب می‌کرد افغان و نفیر

وز خدا می‌خواست روزی حلال
بی شکار و رنج و کسب و انتقال

The story has come into my mind how that poor man used to moan and lament day and night,
And beg of God a lawful means of livelihood without pursuit and trouble and work and movement (from one place to another).

***

Hatırıma yine o hikâye geldi. O yoksul adam, gece gündüz feryat etmekte,
Allah’tan eziyetsiz, zahmetsiz, çalışmadan kazanmadan helâl rızık istemekteydi.

3, 2307-2308

وز خدا می‌خواست روزی حلال
بی شکار و رنج و کسب و انتقال

پیش ازین گفتیم بعضی حال او
لیک تعویق آمد و شد پنج‌تو

And beg of God a lawful means of livelihood without pursuit and trouble and work and movement (from one place to another).
We have formerly related a part of what happened to him, but hindrance intervened and became fivefold.

***

Allah’tan eziyetsiz, zahmetsiz, çalışmadan kazanmadan helâl rızık istemekteydi.
Bundan önce onun bazı hallerini söylemiştik. Fakat araya başka şeyler girdi, bu hikâye de öylece kaldı gitti.

3, 2308-2309

پیش ازین گفتیم بعضی حال او
لیک تعویق آمد و شد پنج‌تو

هم بگوییمش کجا خواهد گریخت
چون ز ابر فضل حق حکمت بریخت

We have formerly related a part of what happened to him, but hindrance intervened and became fivefold. (Now) too we shall tell( the rest of) it. Whither will it (the story) flee, since wisdom has poured (on us) from the clouds of God’s bounty?

***

Bundan önce onun bazı hallerini söylemiştik. Fakat araya başka şeyler girdi, bu hikâye de öylece kaldı gitti. Şimdi onun hali neye vardı; Allah’ın lütuf ve ihsan bulutundan hikmet yağmuru yağınca o yoksul ne oldu?

3, 2309-2310

هم بگوییمش کجا خواهد گریخت
چون ز ابر فضل حق حکمت بریخت

صاحب گاوش بدید و گفت هین
ای بظلمت گاو من گشته رهین

(Now) too we shall tell( the rest of) it. Whither will it (the story) flee, since wisdom has poured (on us) from the clouds of God's bounty?
The owner of the cow espied him and said "Hey, O you to whose unrighteousness my cow has fallen a prey,

***

Şimdi onun hali neye vardı; Allah'ın lütuf ve ihsan bulutundan hikmet yağmuru yağınca o yoksul ne oldu?
Öküzün sahibi onu görüp "Ey karanlıkta benim öküzümü aşıran, borçlusun bana sen.

3, 2310-2311

صاحب گاوش بدید و گفت هین
ای بظلمت گاو من گشته رهین

هین چراکشتی بگو گاو مرا
ابله طرار انصاف اندر آ

The owner of the cow espied him and said “Hey, O you to whose unrighteousness my cow has fallen a prey,
Hey, tell (me) why did you kill my cow? Fool! Cutpurse! Deal fairly (with me).”

***

Öküzün sahibi onu görüp “Ey karanlıkta benim öküzümü aşıran, borçlusun bana sen.
Neden benim öküzümü kestin be ahmak hilebaz, nerede insafın?” dedi.

3, 2311-2312

هین چراکشتی بگو گاو مرا
ابله طرار انصاف اندر آ

گفت من روزی ز حق می‌خواستم
قبله را از لابه می‌آراستم

Hey, tell (me) why did you kill my cow? Fool! Cutpurse! Deal fairly (with me)."
He said, "I was begging God for daily bread and preparing aqibla(for myself) of supplication.

***

Neden benim öküzümü kestin be ahmak hilebaz, nerede insafın?" dedi.
Adam, "Ben Allah'tan rızık istiyor, kıbleyi niyazımla bezeyip duruyorum.

3, 2312-2313

گفت من روزی ز حق می‌خواستم
قبله را از لابه می‌آراستم

آن دعای کهنه‌ام شد مستجاب
روزی من بود کشتم نک جواب

He said, “I was begging God for daily bread and preparing aqibla(for myself) of supplication.
That ancient prayer of mine was answered (by God). She (the cow) was my portion of daily bread: I killed her.
Behold the answer (to your question)!”

***

Adam, “Ben Allah’tan rızık istiyor, kıbleyi niyazımla bezeyip duruyorum.
Zamanlarca edip durduğum dua kabul edildi. O, benim rızkımdı, tutup kestim, işte sana cevap” dediyse de

آن دعای کهنه‌ام شد مستجاب
روزی من بود کشتم نک جواب

او ز خشم آمد گریبانش گرفت
چند مشتی زد به رویش ناشکفت

That ancient prayer of mine was answered (by God). She (the cow) was my portion of daily bread: I killed her. Behold the answer (to your question)!"
He (the owner of the cow) came angrily and seized his collar; having lost patience, he struck him in the face with his fist several times.

***

Zamanlarca edip durduğum dua kabul edildi. O, benim rızkımdı, tutup kestim, işte sana cevap" dediyse de
Öküz sahibi yakasına sarıldı, sabredemedi, yüzüne de birkaç sille vurdu.

3, 2314-2315

او ز خشم آمد گریبانش گرفت
چند مشتی زد به رویش ناشکفت

می‌کشیدش تا به داود نبی
که بیا ای ظالم گیج غبی

He (the owner of the cow) came angrily and seized his collar; having lost patience, he struck him in the face with his fist several times.
He led him to the Prophet David, saying, “Come, O you crazy fool and criminal!

***

Öküz sahibi yakasına sarıldı, sabredemedi, yüzüne de birkaç sille vurdu.
Çeke çeke Davud Peygamber’in yanına kadar götürdü. “ Gel bakalım zalim ahmak.

می‌کشیدش تا به داود نبی
که بیا ای ظالم گیج غبی

حجت بارد رها کن ای دغا
عقل در تن آور و با خویش آ

He led him to the Prophet David, saying, "Come, O you crazy fool and criminal!
Drop (this) silly argument, O impostor; let (some) intelligence into your body and come to your senses!

***

Çeke çeke Davud Peygambér'in yanına kadar götürdü. " Gel bakalım zalim ahmak.
Saçma sapan lâfları bırak azgın herif. Aklını başına al, kendine gel!

3, 2316-2317

حجت بارد رها کن ای دغا
عقل در تن آور و با خویش آ

این چه می‌گویی دعا چه بود مخند
بر سر و ریش من و خویش ای لوند

Drop (this) silly argument, O impostor; let (some) intelligence into your body and come to your senses!
What is this that you are saying? What is the prayer (you speak of)? Do not laugh at my head and beard and your own (too), O scoundrel!”

***

Saçma sapan lâfları bırak azgın herif. Aklını başına al, kendine gel!
Bu ne çeşit dua? Âlemi bana da güldürme, kendini de maskara etme!” diyordu.

این چه می‌گویی دعا چه بود مخند
بر سر و و ریش من و خویش ای لوند

گفت من با حق دعاها کرده‌ام
اندرین لابه بسی خون خورده‌ام

What is this that you are saying? What is the prayer (you speak of)? Do not laugh at my head and beard and your own (too), O scoundrel!”
He (the poor man) said, “I have offered (many) prayers to God, I have borne much toil and pain in this supplication.

***

Bu ne çeşit dua? Âlemi bana da güldürme, kendini de maskara etme!” diyordu.
Adam “Ben Allah’a dua ettim, feryad ü figan ederek nice kanlar yuttum.

3, 2318-2319

گفت من با حق دعاها کرده‌ام
اندرین لابه بسی خون خورده‌ام

من یقین دارم دعا شد مستجاب
سر بزن بر سنگ ای منکرخطاب

He (the poor man) said, “I have offered (many) prayers to God, I have borne much toil and pain in this supplication.
I possess the certainty (that) the prayer has been answered. Dash your head against the stones, O foul-spoken one!”

***

Adam “Ben Allah’a dua ettim, feryad ü figan ederek nice kanlar yuttum.
İyice biliyorum ki duam kabul edildi. Sen gayri ey kötü sözlü, var, başını taşlara vur” dediyse de

3, 2319-2320

من یقین دارم دعا شد مستجاب
سر بزن بر سنگ ای منکرخطاب

گفت گرد آیید هین یا مسلمین
ژاژ بینید و فشار این مهین

I possess the certainty (that) the prayer has been answered. Dash your head against the stones, O foul-spoken one!”
He cried, “Hey, gather round, O Moslems! Behold the drivel and raving of this imbecile!

***

İyice biliyorum ki duam kabul edildi. Sen gayri ey kötü sözlü, var, başını taşlara vur” dediyse de
Adam “Müslümanlar, buraya gelin de bu herifin yavelerini duyun!

گفت گرد آیید هین یا مسلمین
ژاژ بینید و فشار این مهین

ای مسلمانان دعا مال مرا
چون از آن او کند بهر خدا

He cried, "Hey, gather round, O Moslems! Behold the drivel and raving of this imbecile!
O Moslems, for God's sake, how should prayer make my property belong to him?

***

Adam "Müslümanlar, buraya gelin de bu herifin yavelerini duyun!
Müslümanlar, Allah için olsun söyleyin... Dua nasıl olur da benim malımı ona mal eder?

3, 2321-2322

ای مسلمانان دعا مال مرا
چون از آن او کند بهر خدا

گر چنین بودی همه عالم بدین
یک دعا املاک بردندی بکین

O Moslems, for God’s sake, how should prayer make my property belong to him?
If it were so, by means of a single prayer of this kind the whole world would carry off (one another’s) possessions by force.

***

Müslümanlar, Allah için olsun söyleyin… Dua nasıl olur da benim malımı ona mal eder?
Eğer dua ile mal ele geçseydi bütün âlem dua eder, mal, mülk sahibi olurdu.

3, 2322-2323

گر چنین بودی همه عالم بدین
یک دعا املاک بردندی بکین

گر چنین بودی گدایان ضریر
محتشم گشته بدندی و امیر

If it were so, by means of a single prayer of this kind the whole world would carry off (one another's) possessions by force.
If it were so, the blind beggars would have become grandees and princes;

***

Eğer dua ile mal ele geçseydi bütün âlem dua eder, mal, mülk sahibi olurdu.
Dua ile ele bir şey geçseydi kör dilenciler de yücelirler, bey kesilirlerdi.

3, 2323-2324

گر چنین بودی گدایان ضریر
محتشم گشته بدندی و امیر

روز و شب اندر دعااند و ثنا
لابه‌گویان که تو ده‌مان ای خدا

If it were so, the blind beggars would have become grandees and princes;
(For) they are (engaged) day and night in invocation and praise (of God), uttering entreaties and crying, ‘O God, do Thou give unto us!

***

Dua ile ele bir şey geçseydi kör dilenciler de yücelirler, bey kesilirlerdi.
Onlar da gece gündüz dua ediyorlar, Yarabbi bize para ver, mal, mülk ver diyorlar.

3, 2324-2325

روز و شب اندر دعااند و ثنا
لابه‌گویان که تو ده‌مان ای خدا

تا تو ندهی هیچ کس ندهد یقین
ای گشاینده تو بگشا بند این

(For) they are (engaged) day and night in invocation and praise (of God), uttering entreaties and crying, ‘O God, do Thou give unto us!
Unless Thou give, assuredly no one will give (us anything): O Opener, do Thou open the lock of this (bounty)!’

***

Onlar da gece gündüz dua ediyorlar, Yarabbi bize para ver, mal, mülk ver diyorlar.
Sen vermezsen kimsecikler bir şey vermez. Ey kapalı kapıları açan Allah, bize ihsan kapısını da sen aç derler.

تا تو ندهی هیچ کس ندهد یقین
ای گشاینده تو بگشا بند این

مکسب کوران بود لابه و دعا
جز لب نانی نیابند از عطا

Unless Thou give, assuredly no one will give (us anything): O Opener, do Thou open the lock of this (bounty)!’
Supplication and prayer is the means whereby the blind earn their livelihood, (yet) they get no gift but a crust of bread.”

***

Sen vermezsen kimsecikler bir şey vermez. Ey kapalı kapıları açan Allah, bize ihsan kapısını da sen aç derler.
Fakat körlerin çalışıp çabalaması yalnız dua ve feryat… Bir dilim ekmekten başka ellerine bir şey geçmez” dedi.

3, 2326-2327

مکسب کوران بود لابه و دعا
جز لب نانی نیابند از عطا

خلق گفتند این مسلمان راست‌گوست
وین فروشنده‌ی دعاها ظلم‌جوست

Supplication and prayer is the means whereby the blind earn their livelihood, (yet) they get no gift but a crust of bread.”
The people said, “This Moslem speaks the truth, and this prayer-monger is one who seeks to act unjustly.

***

Fakat körlerin çalışıp çabalaması yalnız dua ve feryat… Bir dilim ekmekten başka ellerine bir şey geçmez” dedi.
Halk, “Bu Müslüman doğru söylüyor. Bu dua satan, zalim bir adam.

3, 2327-2328

خلق گفتند این مسلمان راست‌گوست
وین فروشنده‌ی دعاها ظلمجوست

این دعا کی باشد از اسباب ملک
کی کشید این را شریعت خود بسلک

The people said, "This Moslem speaks the truth, and this prayer-monger is one who seeks to act unjustly.
How should this prayer be a means of acquiring property? When forsooth did the religious Law enter this on the roll?

***

Halk, "Bu Müslüman doğru söylüyor. Bu dua satan, zalim bir adam.
Hiç dua, bir şeye sahip olmaya sebep midir? Bu, şeraitte görülmüş bir şey mi?

3, 2328-2329

این دعا کی باشد از اسباب ملک
کی کشید این را شریعت خود بسلک

بیع و بخشش یا وصیت یا عطا
یا ز جنس این شود ملکی ترا

How should this prayer be a means of acquiring property? When forsooth did the religious Law enter this on the roll?
A thing becomes your property by sale and donation or by bequest and gift or by some means of this kind.

***

Hiç dua, bir şeye sahip olmaya sebep midir? Bu, şeraitte görülmüş bir şey mi?
Ya paranla alarak bir mala sahip olursun, ya birisi sana bir şey bağışlar yahut vasiyet eder yahut da gönlünden kopar, sana verir. Bu çeşit bir şey olmadıkça bir şeye sahip olamazsın ki.

3, 2329-2330

بیع و بخشش یا وصیت یا عطا
یا ز جنس این شود ملکی ترا

در کدامین دفترست این شرع نو
گاو را تو باز ده یا حبس رو

A thing becomes your property by sale and donation or by bequest and gift or by some means of this kind.
In what book is this new statute (to be found)? Give back the cow or go to prison!”

***

Ya paranla alarak bir mala sahip olursun, ya birisi sana bir şey bağışlar yahut vasiyet eder yahut da gönlünden kopar, sana verir. Bu çeşit bir şey olmadıkça bir şeye sahip olamazsın ki.
Bu yeni şeriat hangi kitapta. Sen ya o öküzü ver, ya hapse git” demekteydi.

3, 2330-2331

در کدامین دفترست این شرع نو
گاو را تو باز ده یا حبس رو

او به سوی آسمان می‌کرد رو
واقعه‌ی ما را نداند غیر تو

In what book is this new statute (to be found)? Give back the cow or go to prison!”
He (the poor man) was turning his face to Heaven (and saying), “None knoweth my (spiritual) experience save Thee.

***

Bu yeni şeriat hangi kitapta. Sen ya o öküzü ver, ya hapse git” demekteydi.
Adam, yüzünü göğe tutarak dedi ki: “Yarabbi, benim halimi senden başka kimsecikler bilmez.

3, 2331-2332

او به سوی آسمان می‌کرد رو
واقعه‌ی ما را نداند غیر تو

در دل من آن دعا انداختی
صد امید اندر دلم افراختی

He (the poor man) was turning his face to Heaven (and saying), “None knoweth my (spiritual) experience save Thee.
Thou didst put that prayer into my heart, Thou didst raise dreams.”

***

Adam, yüzünü göğe tutarak dedi ki: “Yarabbi, benim halimi senden başka kimsecikler bilmez.
Gönlüme o duayı sen ilham ettin, gönlümde yüzlerce ümit belirttin.

3, 2332-2333

در دل من آن دعا انداختی
صد امید اندر دلم افراختی

من نمی‌کردم گزافه آن دعا
همچو یوسف دیده بودم خوابها

Thou didst put that prayer into my heart, Thou didst raise dreams."
Not idly was I uttering that prayer: like Joseph, I had dreamed dreams."

***

Gönlüme o duayı sen ilham ettin, gönlümde yüzlerce ümit belirttin.
Lâf olsun diye dua etmedim ya… Yusuf gibi rüyalar görmüştüm."

من نمی‌کردم گزافه آن دعا
همچو یوسف دیده بودم خوابها

دید یوسف آفتاب و اختران
پیش او سجده‌کنان چون چاکران

Not idly was I uttering that prayer: like Joseph, I had dreamed dreams."
Joseph saw (in dream) the sun and the stars bowing low before him, like servants.

***

Lâf olsun diye dua etmedim ya... Yusuf gibi rüyalar görmüştüm."
Yusuf, güneşle yıldızların, huzurunda kullar gibi secde ettiklerini gördü.

3, 2334-2335

دید یوسف آفتاب و اختران
پیش او سجده‌کنان چون چاکران

اعتمادش بود بر خواب درست
در چه و زندان جز آن را می‌نجست

Joseph saw (in dream) the sun and the stars bowing low before him, like servants.
He relied upon the true dream: in the dungeoun and prison he sought nothing but that.

***

Yusuf, güneşle yıldızların, huzurunda kullar gibi secde ettiklerini gördü.
O rüyaya adamakıllı inandı, kuyuda da ondan başka bir şey ummuyordu, zindanda da.

3, 2335-2336

اعتمادش بود بر خواب درست
در چه و زندان جز آن را می‌نجست

ز اعتماد او نبودش هیچ غم
از غلامی وز ملام و بیش و کم

He relied upon the true dream: in the dungeoun and prison he sought nothing but that.
Because of his reliance upon that, he cared naught for servitude and reproach, whether more or less.

***

O rüyaya adamakıllı inandı, kuyuda da ondan başka bir şey ummuyordu, zindanda da.
Ona dayanmakta, onu beklemekteydi. Ondan başka ne kulluktan derdi vardı, ne az çok kınanmaktan!

3, 2336-2337

ز اعتماد او نبودش هیچ غم
از غلامی وز ملام و بیش و کم

اعتمادی داشت او بر خواب خویش
که چو شمعی می‌فروزیدش ز پیش

Because of his reliance upon that, he cared naught for servitude and reproach, whether more or less.
He had a (great) reliance upon his dream which was shining in front of him like a candle.

***

Ona dayanmakta, onu beklemekteydi. Ondan başka ne kulluktan derdi vardı, ne az çok kınanmaktan!
Rüyası, mum gibi gözünün önünde yanmakta, onu aydınlatıp durmaktaydı; rüyasına güveniyordu.

3, 2337-2338

اعتمادی داشت او بر خواب خویش
که چو شمعی می‌فروزیدش ز پیش

چون در افکندند یوسف را به چاه
بانگ آمد سمع او را از اله

He had a (great) reliance upon his dream which was shining in front of him like a candle.
When they cast Joseph into the well, there came to his ear a cry from God-

***

Rüyası, mum gibi gözünün önünde yanmakta, onu aydınlatıp durmaktaydı; rüyasına güveniyordu.
Yusuf’u kuyuya attıkları zaman Allah’tan kulağına şu ses gelmişti:

3, 2338-2339

چون در افکندند یوسف را به چاه
بانگ آمد سمع او را از اله

که تو روزی شه شوی ای پهلوان
تا بمالی این جفا در رویشان

When they cast Joseph into the well, there came to his ear a cry from God-
“O paladin, one day thou wilt become king, so that thou mayst rub this wrong upon their faces.”

***

Yusuf’u kuyuya attıkları zaman Allah’tan kulağına şu ses gelmişti:
Ey yiğit, sen bir gün padişah olacaksın. O vakit seni kıyanların sözlerini, yüzlerine vurursun.

3, 2339-2340

که تو روزی شه شوی ای پهلوان
تا بمالی این جفا در رویشان

قایل این بانگ ناید در نظر
لیک دل بشناخت قایل را ز اثر

“O paladin, one day thou wilt become king, so that thou mayst rub this wrong upon their faces.”
He who utters this cry is not visible, but the heart (of Joseph) recognized the Speaker from the effect (of the words.)

***

Ey yiğit, sen bir gün padişah olacaksın. O vakit seni kıyanların sözlerini, yüzlerine vurursun.
Bunu seslenen görünmüyordu ama gönül, söyleyenin eserini tanıyordu.

3, 2340-2341

قایل این بانگ ناید در نظر
لیک دل بشناخت قایل را ز اثر

قوتی و راحتی و مسندی
در میان جان فتادش زان ندا

He who utters this cry is not visible, but the heart (of Joseph) recognized the Speaker from the effect (of the words.)
From that (Divine) allocution a (great) strength and peace and support fell into the midst of his soul.

***

Bunu seslenen görünmüyordu ama gönül, söyleyenin eserini tanıyordu.
O sesten cana bir kuvvet, bir rahat, bir huzur geliyordu.

3, 2341-2342

قوتی و راحتی و مسندی
در میان جان فتادش زان ندا

چاه شد بر وی بدان بانگ جلیل
گلشن و بزمی چو آتش بر خلیل

From that (Divine) allocution a (great) strength and peace and support fell into the midst of his soul.
Through that Majestical cry the well became to him a rose-garden and banquet, as the fire to Abraham.

***

O sesten cana bir kuvvet, bir rahat, bir huzur geliyordu.
İbrahim’e ateş nasıl bir gül bahçesi olmuşsa o ses yüzünden kuyu da Yusuf’a gül bahçesi kesilmişti.

3, 2342-2343

چاه شد بر وی بدان بانگ جلیل
گلشن و بزمی چو آتش بر خلیل

هر جفا که بعد از آنش می‌رسید
او بدان قوت بشادی می‌کشید

Through that Majestical cry the well became to him a rose-garden and banquet, as the fire to Abraham.
Bu means of that strength he cheerfully endured every affliction that came to him afterwards-

***

İbrahim’e ateş nasıl bir gül bahçesi olmuşsa o ses yüzünden kuyu da Yusuf’a gül bahçesi kesilmişti.
Gayri ne cefa geldiyse o kuvvetle tahammül etti. Neşeyle çekti.

3, 2343-2344

هر جفا که بعد از آنش می‌رسید
او بدان قوت بشادی می‌کشید

همچنانک ذوق آن بانگ الست
در دل هر ممنی تا حشر هست

Bu means of that strength he cheerfully endured every affliction that came to him afterwards-
Even as the delicious savour of the cryAm not I (your Lord)? Subsists in the heart of every true believer till the Resurrection,

***

Gayri ne cefa geldiyse o kuvvetle tahammül etti. Neşeyle çekti.
Nitekim Elest sesinin zevki de her müminin gönlünde tâ mahşere kadar sürer gider.

3, 2344-2345

همچنانک ذوق آن بانگ الست
در دل هر ممنی تا حشر هست

تا نباشد در بلاشان اعتراض
نه ز امر و نهی حقشان انقباض

Even as the delicious savour of the cryAm not I (your Lord)? Subsists in the heart of every true believer till the Resurrection,
So that they do not rebel against tribulation or shrink from (obeying) the commands and prohibitions of God.

***

Nitekim Elest sesinin zevki de her müminin gönlünde tâ mahşere kadar sürer gider.
Bu yüzden müminler, ne belâya itiraz ederler, ne Hakk’ın emir ve nehyinden sıkılırlar.

3, 2345-2346

تا نباشد در بلاشان اعتراض
نه ز امر و نهی حقشان انقباض

لقمه‌ی حکمی که تلخی می‌نهد
گلشکر آن را گوارش می‌دهد

So that they do not rebel against tribulation or shrink from (obeying) the commands and prohibitions of God.
The rose-conserve (of spiritual delight) digests the morsel, that is, the (Divine) decree, which bestows bitterness;

***

Bu yüzden müminler, ne belâya itiraz ederler, ne Hakk'ın emir ve nehyinden sıkılırlar.
Başkalarının ağzına acılık veren bir lokmaya benzeyen Allah hükmü, onlara gülbeşeker gelir, tatlı tatlı yerler, hazmederler.

3, 2346-2347

لقمه‌ی حکمی که تلخی می‌نهد
گلشکر آن را گوارش می‌دهد

گلشکر آن را که نبود مستند
لقمه را ز انکار او قی می‌کند

The rose-conserve (of spiritual delight) digests the morsel, that is, the (Divine) decree, which bestows bitterness;
(But) he that does not rely upon the rose-conserve vomits the morsel in disgust.

***

Başkalarının ağzına acılık veren bir lokmaya benzeyen Allah hükmü, onlara gülbeşeker gelir, tatlı tatlı yerler, hazmederler.
Allah hükmünü kabul etmeyip inkâr eden, o lokmayı yese bile kusan kişiyle yaramaz.

3, 2347-2348

گلشکر آن را که نبود مستند
لقمه را ز انکار او قی می‌کند

هر که خوابی دید از روز الست
مست باشد در ره طاعات مست

(But) he that does not rely upon the rose-conserve vomits the morsel in disgust.
Any one who has dreamed of the Day ofAlastis drunken in the path of devotional works, drunken:

***

Allah hükmünü kabul etmeyip inkâr eden, o lokmayı yese bile kusan kişiyle yaramaz.
Elest gününde bir rüya gören, Allah’a ibadet yolunda sarhoş olur.

3, 2348-2349

هر که خوابی دید از روز الست
مست باشد در ره طاعات مست

می‌کشد چون اشتر مست این جوال
بی فتور و بی گمان و بی ملال

Any one who has dreamed of the Day ofAlastis drunken in the path of devotional works, drunken:
Like a drunken (frenzied) camel, he is bearing this (heavy) sack without flagging and without questioning and without fatique;

***

Elest gününde bir rüya gören, Allah’a ibadet yolunda sarhoş olur.
Sarhoş deve gibi bu ibadet çuvalını hiç usanmadan, sıkılmadan çeker durur.

می‌کشد چون اشتر مست این جوال
بی فتور و بی گمان و بی ملال

کفک تصدیقش بگرد پوز او
شد گواه مستی و دلسوز او

Like a drunken (frenzied) camel, he is bearing this (heavy) sack without flagging and without questioning and without fatique;
The froth round his muzzle, namely, his confession of faith, has become a witness to his (inward) intoxication and heart-burning.

***

Sarhoş deve gibi bu ibadet çuvalını hiç usanmadan, sıkılmadan çeker durur.
Ağzının etrafındaki tasdik köpüğü, onun sarhoşluğuna, coşkunluğuna şahittir.

3, 2350-2351

کفک تصدیقش بگرد پوز او
شد گواه مستی و دلسوز او

اشتر از قوت چو شیر نر شده
زیر ثقل بار اندک‌خور شده

The froth round his muzzle, namely, his confession of faith, has become a witness to his (inward) intoxication and heart-burning.
Through the strength (bestowed on him) the camel becomes like a fierce lion; beneath the heavy burden he eats little (food).

***

Ağzının etrafındaki tasdik köpüğü, onun sarhoşluğuna, coşkunluğuna şahittir.
Deve, kuvvetlenip erkek aslan kesildi mi ağır yükler çeker de yine o yüklerin altında az yer, az içer.

3, 2351-2352

اشتر از قوت چو شیر نر شده
زیر ثقل بار اندک‌خور شده

ز آرزوی ناقه صد فاقه برو
می‌نماید کوه پیشش تار مو

Through the strength (bestowed on him) the camel becomes like a fierce lion; beneath the heavy burden he eats little (food).
In (his) longing for the she-camel a hundred starvations (lie lightly) on him; the mountain seems to him (as) a strand of hair.

***

Deve, kuvvetlenip erkek aslan kesildi mi ağır yükler çeker de yine o yüklerin altında az yer, az içer.
Dişi deve arzusuyla yüzlerce zahmet ve açlık çeker. Hatta dağ bile ona bir kıl gelir!

3, 2352-2353

ز آرزوی ناقه صد فاقه برو
می‌نماید کوه پیشش تار مو

در الست آنکو چنین خوابی ندید
اندرین دنیا نشد بنده و مرید

In (his) longing for the she-camel a hundred starvations (lie lightly) on him; the mountain seems to him (as) a strand of hair.
(But) he who has not dreamed such a dream inAlastdoes not become a servant and seeker (of God) in this world;

***

Dişi deve arzusuyla yüzlerce zahmet ve açlık çeker. Hatta dağ bile ona bir kıl gelir!
Elest âleminde böyle bir rüya görmeyen bu dünyada ne kul olur, ne mürit!

3, 2353-2354

در الست آنکو چنین خوابی ندید
اندرین دنیا نشد بنده و مرید

ور بشد اندر تردد صد دله
یک زمان شکرستش و سالی گله

(But) he who has not dreamed such a dream inAlastdoes not become a servant and seeker (of God) in this world;
Or if he does become (such), (he is) always changing and shifting in vacillation: he gives thanks (to God) for one moment and utters complaints for a year.

***

Elest âleminde böyle bir rüya görmeyen bu dünyada ne kul olur, ne mürit!
Olsa bile gönlünde yüzlerce tereddüt vardır. Bir an şükrederse bir yıl şikâyet eder.

3, 2354-2355

ور بشد اندر تردد صد دله
یک زمان شکرستش و سالی گله

پای پیش و پای پس در راه دین
می‌نهد با صد تردد بی یقین

Or if he does become (such), (he is) always changing and shifting in vacillation: he gives thanks (to God) for one moment and utters complaints for a year.
He steps forward and backwards in the Way of the Religion with a hundred vacillations and without (any) certainty.

***

Olsa bile gönlünde yüzlerce tereddüt vardır. Bir an şükrederse bir yıl şikâyet eder.
Din yolunda yüzlerce tereddütle ve inanmayarak öne doğru bir adım atarsa öbür adımı arda doğru gider.

3, 2355-2356

پای پیش و پای پس در راه دین
می‌نهد با صد تردد بی یقین

وامدار شرح اینم نک گرو
ور شتابستت ز الم نشرح شنو

He steps forward and backwards in the Way of the Religion with a hundred vacillations and without (any) certainty.
I am owing (you) the exposition of this. Lo, (you have received) the pledge; and if you are in haste, hear (the complete exposition) from (the Sura beginning with the words)Have not We opened....?

***

Din yolunda yüzlerce tereddütle ve inanmayarak öne doğru bir adım atarsa öbür adımı arda doğru gider.
Bunu da ileride anlatırım, borcum olsun... Eğer öğrenmekte acele ediyorsan “Elemneşrah” suresini oku!

3, 2356-2357

وامدار شرح اینم نک گرو
ور شتابستت ز الم نشرح شنو

چون ندارد شرح این معنی کران
خر به سوی مدعی گاو ران

I am owing (you) the exposition of this. Lo, (you have received) the pledge; and if you are in haste, hear (the complete exposition) from (the Sura beginning with the words)Have not We opened….?
Since the explanation of this subject has no end, proceed to (speak of) the litigant (who claimed redress on account) of the cow.

***

Bunu da ileride anlatırım, borcum olsun… Eğer öğrenmekte acele ediyorsan “Elemneşrah” suresini oku!
Bu manayı etraflıca anlatmaya kalkışsam ne haddi vardır, ne kenarı. Yürü öküzünü dâva edene doğru eşek sür!

3, 2357-2358

چون ندارد شرح این معنی کران
خر به سوی مدعی گاو ران

گفت کورم خواند زین جرم آن دغا
بس بلیسانه قیاسست ای خدا

Since the explanation of this subject has no end, proceed to (speak of) the litigant (who claimed redress on account) of the cow.
He (the man who killed the cow) said, "The impostor has called me blind because of (my having committed) this crime: O God, 'tis a very Satanic inference (of his).

***

Bu manayı etraflıca anlatmaya kalkışsam ne haddi vardır, ne kenarı. Yürü öküzünü dâva edene doğru eşek sür!
Adam dedi ki: "Yarabbi, bu suç yüzünden şu azgın adam, bana kör dedi. Bu ne iblisçe bir kıyas Yarabbi?

3, 2358-2359

گفت کورم خواند زین جرم آن دغا
بس بلیسانه قیاسست ای خدا

من دعا کورانه کی می‌کرده‌ام
جز به خالق کدیه کی آورده‌ام

He (the man who killed the cow) said, “The impostor has called me blind because of (my having committed) this crime: O God, ‘tis a very Satanic inference (of his).
When have I been praying in the fashion of the blind? When have I begged of any one except the Creator?

***

Adam dedi ki: “Yarabbi, bu suç yüzünden şu azgın adam, bana kör dedi. Bu ne iblisçe bir kıyas Yarabbi?
Ben ne vakit körcesine dua ettim. Allah’tan başka kime ihtiyacımı söyledim?

3, 2359-2360

من دعا کورانه کی می‌کرده‌ام
جز به خالق کدیه کی آورده‌ام

کور از خلقان طمع دارد ز جهل
من ز تو کز تست هر دشوار سهل

When have I been praying in the fashion of the blind? When have I begged of any one except the Creator?
The blind man in his ignorance hath hope of (Thy) creatures; (but) I (have hope) of Thee (alone), by whom every difficult thing is (made) easy.

***

Ben ne vakit körcesine dua ettim. Allah'tan başka kime ihtiyacımı söyledim?
Kör, bilgisizlikle halktan bir şeyler umar. Ben senden umuyorum... Her güç şey sana kolaydır.

3, 2360-2361

کور از خلقان طمع دارد ز جهل
من ز تو کز تست هر دشوار سهل

آن یکی کورم ز کوران بشمرید
او نیاز جان و اخلاصم ندید

The blind man in his ignorance hath hope of (Thy) creatures; (but) I (have hope) of Thee (alone), by whom every difficult thing is (made) easy.
That blind fellow has reckoned me amongst the blind: he has not seen my soul’s humble supplication and my entire devotion (to Thee).

***

Kör, bilgisizlikle halktan bir şeyler umar. Ben senden umuyorum… Her güç şey sana kolaydır.
Asıl kör kendisi ki beni kör saydı, canla başla niyaz ettiğimi görmedi bile!

3, 2361-2362

آن یکی کورم ز کوران بشمرید
او نیاز جان و اخلاصم ندید

کوری عشقست این کوری من
حب یعمی و یصمست ای حسن

That blind fellow has reckoned me amongst the blind: he has not seen my soul's humble supplication and my entire devotion (to Thee).
This blindness of mine is the blindness of love: it is (a case of) 'Love makes one blind and deaf,' O Hasan.

***

Asıl kör kendisi ki beni kör saydı, canla başla niyaz ettiğimi görmedi bile!
Benim bu körlüğüm, aşk körlüğüdür. Güzelim, sevdiği şey, insanı kör ve sağır yapar derler ya... bu körlük, o körlüktür.

3, 2362-2363

کوری عشقست این کوری من
حب یعمی و یصمست ای حسن

کورم از غیر خدا بینا بدو
مقتضای عشق این باشد نکو

This blindness of mine is the blindness of love: it is (a case of) ‘Love makes one blind and deaf,’ O Hasan.
I am blind to aught other than God, I am (made) seeing by Him: this is what Love demands. Say, (is it not so?).

***

Benim bu körlüğüm, aşk körlüğüdür. Güzelim, sevdiği şey, insanı kör ve sağır yapar derler ya… bu körlük, o körlüktür.
Allah’tan başkasını görmüyorum, fakat onu görüyorum. Aşkımın muktezası da bu değil midir? Söyle.

3, 2363-2364

کورم از غیر خدا بینا بدو
مقتضای عشق این باشد نکو

تو که بینایی ز کورانم مدار
دایرم برگرد لطفت ای مدار

I am blind to aught other than God, I am (made) seeing by Him: this is what Love demands. Say, (is it not so?).
Do not Thou (O God), who art seeing, deem me to be one of the blind: I am revolving round Thy grace, O Axis (of all).

***

Allah’tan başkasını görmüyorum, fakat onu görüyorum. Aşkımın muktezası da bu değil midir? Söyle.
Yarabbi, sen görmektesin, beni sen de kör sanma. Senin lütfunun etrafında dönüp dolaşmaktayım, ey lütfunun etrafında dönüp dolaştığım, ey kendisinden ayrılmadığım Allah!

3, 2364-2365

تو که بینایی ز کورانم مدار
دایرم برگرد لطفت ای مدار

آنچنانک یوسف صدیق را
خواب بنمودی و گشتش متکا

Do not Thou (O God), who art seeing, deem me to be one of the blind: I am revolving round Thy grace, O Axis (of all).
Just as Thou didst show a dream to the veracious Joseph, and it became a support to him,

***

Yarabbi, sen görmektesin, beni sen de kör sanma. Senin lütfunun etrafında dönüp dolaşmaktayım, ey lütfunun etrafında dönüp dolaştığım, ey kendisinden ayrılmadığım Allah!
Yusuf-ı Sıddıyk’a rüya gösterdin da ona güvendi.

3, 2365-2366

آنچنانک یوسف صدیق را
خواب بنمودی و گشتش متکا

مر مرا لطف تو هم خوابی نمود
آن دعای بی‌حدم بازی نبود

Just as Thou didst show a dream to the veracious Joseph, and it became a support to him,
To me too Thy grace showed a dream: that endless prayer of mine was not an idle play.

***

Yusuf-ı Sıddıyk’a rüya gösterdin da ona güvendi.
Onun gibi lütfun bana da bir rüya gösterdi. O sonsuz dualarım oyuncak değildi ya!

3, 2366-2367

مر مرا لطف تو هم خوابی نمود
آن دعای بی‌حدم بازی نبود

می‌نداند خلق اسرار مرا
ژاژ می‌دانند گفتار مرا

To me too Thy grace showed a dream: that endless prayer of mine was not an idle play.
(Thy) creatures do not understand my hidden thoughts and they regard my words as drivel.

***

Onun gibi lütfun bana da bir rüya gösterdi. O sonsuz dualarım oyuncak değildi ya!
Fakat halk, benim sırlarımı bilmiyor da sözlerimi saçma sanıyor.

می‌نداند خلق اسرار مرا
ژاژ می‌دانند گفتار مرا

حقشان است و کی داند راز غیب
غیر علام سر و ستار عیب

(Thy) creatures do not understand my hidden thoughts and they regard my words as drivel.
They have the right (to do so), for who knows the mystery of the Unseen save the Knower of secrets and the Coverer of faults?"

***

Fakat halk, benim sırlarımı bilmiyor da sözlerimi saçma sanıyor.
Hakları da var. Gayb sırrını, sırları adamakıllı bilen ve ayıpları tamamıyla örten Allah'tan başka kim bilebilir ki?"

حقشان است و کی داند راز غیب
غیر علام سر و ستار عیب

خصم گفتش رو به من کن حق بگو
رو چه سوی آسمان کردی عمو

They have the right (to do so), for who knows the mystery of the Unseen save the Knower of secrets and the Coverer of faults?”
His adversary said to him, “Turn your face to me! Tell the truth! Why have you turned your face towards Heaven, uncle?

***

Hakları da var. Gayb sırrını, sırları adamakıllı bilen ve ayıpları tamamıyla örten Allah’tan başka kim bilebilir ki?”
Düşmanı dedi ki. “Amca, neye yüzünü göğe çeviriyorsun? Bana çevir de doğru söyle!

3, 2369-2370

خصم گفتش رو به من کن حق بگو
رو چه سوی آسمان کردی عمو

شید می‌آری غلط می‌افکنی
لاف عشق و لاف قربت می‌زنی

His adversary said to him, “Turn your face to me! Tell the truth! Why have you turned your face towards Heaven, uncle?
You are employing fraud, you are casting error (suggesting falsehood) : you are prating of love and nearness (to God).

***

Düşmanı dedi ki. “Amca, neye yüzünü göğe çeviriyorsun? Bana çevir de doğru söyle!
Delirdin mi ki böyle hatalara düşüyor, aşktan, Allah’a yakınlıktan dem vuruyorsun?

3, 2370-2371

شید می‌آری غلط می‌افکنی
لاف عشق و لاف قربت می‌زنی

با کدامین روی چون دل‌مرده‌ای
روی سوی آسمانها کرده‌ای

You are employing fraud, you are casting error (suggesting falsehood) : you are prating of love and nearness (to God).
Inasmuch as you are spiritually dead, with what face have you turned your face towards the heavens?”

***

Delirdin mi ki böyle hatalara düşüyor, aşktan, Allah’a yakınlıktan dem vuruyorsun?
Sen, gönlü ölmüş bilirsin... Hangi yüzle yüzünü göklere tutuyorsun?”

3, 2371-2372

با کدامین روی چون دل‌مرده‌ای
روی سوی آسمانها کرده‌ای

غلغلی در شهر افتاده ازین
آن مسلمان می‌نهد رو بر زمین

Inasmuch as you are spiritually dead, with what face have you turned your face towards the heavens?”
On this account an uproar arose in the city, (while) that Moslem laid his face (flat) on the ground.

***

Sen, gönlü ölmüş bilirsin... Hangi yüzle yüzünü göklere tutuyorsun?”
Bu hâdise yüzünden şehre bir velveledir düştü. O Müslümansa,

غلغلی در شهر افتاده ازین
آن مسلمان می‌نهد رو بر زمین

کای خدا این بنده را رسوا مکن
گر بدم هم سر من پیدا مکن

On this account an uproar arose in the city, (while) that Moslem laid his face (flat) on the ground.
Crying, "O God, do not put this servant (of Thine) to shame: if I sm wicked, yet do not divulge my secret.

***

Bu hâdise yüzünden şehre bir velveledir düştü. O Müslümansa,
"Yarabbi, bu kulunu rezil etme. Kötülük yaptıysam bile sırrımı halka açma.

3, 2373-2374

کای خدا این بنده را رسوا مکن
گر بدم هم سر من پیدا مکن

تو همی‌دانی و شبهای دراز
که همی‌خواندم ترا با صد نیاز

Crying, “O God, do not put this servant (of Thine) to shame: if I sm wicked, yet do not divulge my secret.
Thou knowest (the truth), and the long nights (know it) during which I was calling unto Thee with a hundred supplications.

***

“Yarabbi, bu kulunu rezil etme. Kötülük yaptıysam bile sırrımı halka açma.
Biliyorum, uzun gecelerde yüzlerce tazarrula sana niyaz edip durdum.

تو همی‌دانی و شبهای دراز
که همی‌خواندم ترا با صد نیاز

پیش خلق این را اگر خود قدر نیست
پیش تو همچون چراغ روشنیست

Thou knowest (the truth), and the long nights (know it) during which I was calling unto Thee with a hundred supplications.
Albeit this (supplication) has no worth in the sight of the people, in Thy sight it is like a shining lamp.”

***

Biliyorum, uzun gecelerde yüzlerce tazarrula sana niyaz edip durdum.
Halka karşı bunun hiçbir kadri, hiçbir kıymeti yok, onlar bilmez bunu; fakat senin yanında aydın bir mum gibi… Sana aşikâr ” diye niyaz etmekte, yüzünü yerlere vurmaktaydı.

3, 2375-2376

پیش خلق این را اگر خود قدر نیست
پیش تو همچون چراغ روشنیست

چونک داود نبی آمد برون
گفت هین چونست این احوال چون

Albeit this (supplication) has no worth in the sight of the people, in Thy sight it is like a shining lamp.”
When the prophet David came forth, he asked, "What is all this about? What is the matter?"

***

Halka karşı bunun hiçbir kadri, hiçbir kıymeti yok, onlar bilmez bunu; fakat senin yanında aydın bir mum gibi… Sana aşikâr ” diye niyaz etmekte, yüzünü yerlere vurmaktaydı.
Davut Peygamber, evinden dışarı çıkınca “Bu ne, ne var, ne oldu” dedi.

3, 2376-2377

چونک داود نبی آمد برون
گفت هین چونست این احوال چون

مدعی گفت ای نبی الله داد
گاو من در خانه او در فتاد

When the prophet David came forth, he asked, "What is all this about? What is the matter?"
The plaintiff said, “O prophet of God, (give me) justice! My cow strayed into his house.

***

Davut Peygamber, evinden dışarı çıkınca “Bu ne, ne var, ne oldu” dedi.
Dâvacı dedi ki: “Ey Allah’ın peygamberi, imdat et. Öküzüm, bu adamın evine girmiş,

3, 2377-2378

مدعی گفت ای نبی الله داد
گاو من در خانه او در فتاد

کشت گاوم را بپرسش که چرا
گاو من کشت او بیان کن ماجرا

The plaintiff said, “O prophet of God, (give me) justice! My cow strayed into his house.
He killed my cow. Ask him why he killed my cow, and (bid him) explain what happened.”

***

Dâvacı dedi ki: “Ey Allah’ın peygamberi, imdat et. Öküzüm, bu adamın evine girmiş,
O da onu kesmiş. Neden benim öküzümü kesmiş sor da söylesin.”

3, 2378-2379

کشت گاوم را بپرسش که چرا
گاو من کشت او بیان کن ماجرا

گفت داودش بگو ای بوالکرم
چون تلف کردی تو ملک محترم

He killed my cow. Ask him why he killed my cow, and (bid him) explain what happened."
David said to him (the poor man), "Speak, O noble one! How did you destroy the property of this honourable person?

***

O da onu kesmiş. Neden benim öküzümü kesmiş sor da söylesin."
Davut, "Ey kerem sahibi, neden sana haram olan o öküzü kestin?

3, 2379-2380

گفت داودش بگو ای بوالکرم
چون تلف کردی تو ملک محترم

هین پراکنده مگو حجت بیار
تا به یک سو گردد این دعوی و کار

David said to him (the poor man), “Speak, O noble one! How did you destroy the property of this honourable person?
Take care! Do not talk incoherently, (but) bring forward (your) plea, in order that this claim and cause may be (settled and) laid aside.”

***

Davut, “Ey kerem sahibi, neden sana haram olan o öküzü kestin?
Yalnız saçma sapan söyleme, delil göster de bu dâva görülsün, bitsin” dedi.

هین پراکنده مگو حجت بیار
تا به یک سو گردد این دعوی و کار

گفت ای داود بودم هفت سال
روز و شب اندر دعا و در سال

Take care! Do not talk incoherently, (but) bring forward (your) plea, in order that this claim and cause may be (settled and) laid aside."
He said, "O David, for seven years I was (engaged) day and night in invocation and entreaty.

***

Yalnız saçma sapan söyleme, delil göster de bu dâva görülsün, bitsin" dedi.
Adam dedi ki: "Ey Davut, yedi yıldır gece gündüz dua etmekte, Allah'tan,

3, 2381-2382

گفت ای داود بودم هفت سال
روز و شب اندر دعا و در سال

این همی‌جستم ز یزدان کای خدا
روزیی خواهم حلال و بی عنا

He said, "O David, for seven years I was (engaged) day and night in invocation and entreaty.
This (is what) I was seeking from God: 'O God, (I said), I want a means of livelihood (that will be) lawful and without trouble (on my part).'

***

Adam dedi ki: "Ey Davut, yedi yıldır gece gündüz dua etmekte, Allah'tan,
Yarabbi, helâl ve zahmetsiz bir rızık istiyorum, diye niyazda bulunmaktayım.

3, 2382-2383

این همی‌جستم ز یزدان کای خدا
روزیی خواهم حلال و بی عنا

مرد و زن بر ناله من واقف‌اند
کودکان این ماجرا را واصف‌اند

This (is what) I was seeking from God: ‘O God, (I said), I want a means of livelihood (that will be) lawful and without trouble (on my part).’
(Both) men and women are acquainted with my lamentation; the children (can) describe this happening.

***

Yarabbi, helâl ve zahmetsiz bir rızık istiyorum, diye niyazda bulunmaktayım.
Erkek kadın... Herkes feryadımı bilir, hatta çocuklar bile bunu söyler, anlatırlar.

3, 2383-2384

مرد و زن بر ناله من واقف‌اند
کودکان این ماجرا را واصف‌اند

تو بپرس از هر که خواهی این خبر
تا بگوید بی شکنجه بی ضرر

(Both) men and women are acquainted with my lamentation; the children (can) describe this happening.
Ask whomsoever thou wilt for information about this, so that he may tell (thee) without torture and without (suffering) harm.

***

Erkek kadın... Herkes feryadımı bilir, hatta çocuklar bile bunu söyler, anlatırlar.
Kime istersen sor, derhal söyleyiversin.

3, 2384-2385

تو بپرس از هر که خواهی این خبر
تا بگوید بی شکنجه بی ضرر

هم هویدا پرس و هم پنهان ز خلق
که چه می‌گفت این گدای ژنده‌دلق

Ask whomsoever thou wilt for information about this, so that he may tell (thee) without torture and without (suffering) harm.
Inquire of the people both and secretly what this beggar with the tattered cloak used to say.

***

Kime istersen sor, derhal söyleyiversin.
Halktan hem gizli sor, hem de aşikâre... Bak, bu eski hırkalı yoksul neler söylüyor, nasıl dua ediyordu, anla,

3, 2385-2386

هم هویدا پرس و هم پنهان ز خلق
که چه می‌گفت این گدای ژنده‌دلق

بعد این جمله دعا و این فغان
گاوی اندر خانه دیدم ناگهان

Inquire of the people both and secretly what this beggar with the tattered cloak used to say.
After all this invocation and outcry, suddenly I saw a cow in my house.

***

Halktan hem gizli sor, hem de aşikâre... Bak, bu eski hırkalı yoksul neler söylüyor, nasıl dua ediyordu, anla,
Bu dualardan, bu feryatlardan sonra bir de baktım ki evime bir öküz girivermiş.

3, 2386-2387

بعد این جمله دعا و این فغان
گاوی اندر خانه دیدم ناگهان

چشم من تاریک شد نه بهر لوت
شادی آن که قبول آمد قنوت

After all this invocation and outcry, suddenly I saw a cow in my house.
My eye became dim, not on account of the food, (but) for joy that the supplication had been accepted.

***

Bu dualardan, bu feryatlardan sonra bir de baktım ki evime bir öküz girivermiş.
Gözüm karardı. Ama lokma için değil, duam kabul edildi diye sevindim hani.

3, 2387-2388

چشم من تاریک شد نه بهر لوت
شادی آن که قبول آمد قنوت

کشتم آن را تا دهم در شکر آن
که دعای من شنود آن غیب‌دان

My eye became dim, not on account of the food, (but) for joy that the supplication had been accepted.
I killed her that I might give (alms) in thankfulness that He who knoweth things unseen had hearkened to my prayer."

***

Gözüm karardı. Ama lokma için değil, duam kabul edildi diye sevindim hani.
O ayıpları bilen Allah duamı kabul etti, buna şükrane olsun diye öküzü kestim"

3, 2388-2389

کشتم آن را تا دهم در شکر آن
که دعای من شنود آن غیب‌دان

گفت داود این سخنها را بشو
حجت شرعی درین دعوی بگو

I killed her that I might give (alms) in thankfulness that He who knoweth things unseen had hearkened to my prayer.”
David said, “Wipe out these words and declare (set forth) a legal plea in this dispute.

***

O ayıpları bilen Allah duamı kabul etti, buna şükrane olsun diye öküzü kestim”
Davut, “Bu sözlerden el yıka, dâvana şer’i delil getir.

3, 2389-2390

گفت داود این سخنها را بشو
حجت شرعی درین دعوی بگو

تو روا داری که من بی حجتی
بنهم اندر شهر باطل سنتی

David said, "Wipe out these words and declare (set forth) a legal plea in this dispute.
Do you deem it allowable that, without any (such) plea, I should establish a wring ordinance in the city?

***

Davut, "Bu sözlerden el yıka, dâvana şer'i delil getir.
Reva görür müsün delilsiz bir hüküm vereyim de bu şehirde bâtıl bir sünnet koyayım, kötü bir âdet bırakayım,

3, 2390-2391

تو روا داری که من بی حجتی
بنهم اندر شهر باطل سنتی

این کی بخشیدت خریدی وارثی
ریع را چون می‌ستانی حارثی

Do you deem it allowable that, without any (such) plea, I should establish a wring ordinance in the city?
Who gave you this (cow)? Did you buy or inherit her? How will you take the crop? Are you the farmer?

***

Reva görür müsün delilsiz bir hüküm vereyim de bu şehirde bâtıl bir sünnet koyayım, kötü bir âdet bırakayım,
Bunu sana kim bağışladı? Satın mı aldın, mirasa mı kondun? Ekine nasıl sahip olabilirsin, sen mi ektin? Ektinse senindir.

3, 2391-2392

این کی بخشیدت خریدی وارثی
ریع را چون می‌ستانی حارثی

کسب را همچون زراعت دان عمو
تا نکاری دخل نبود آن تو

Who gave you this (cow)? Did you buy or inherit her? How will you take the crop? Are you the farmer?
Know, uncle, that the acquisition (of property) is like agriculture: unless you sow (the land), the produce does not belong to you;

***

Bunu sana kim bağışladı? Satın mı aldın, mirasa mı kondun? Ekine nasıl sahip olabilirsin, sen mi ektin? Ektinse senindir.
Kazanmakta ekin ekmeye benzer. Ekmedikçe ona sahip olmaya hakkın yoktur.

3, 2392-2393

کسب را همچون زراعت دان عمو
تا نکاری دخل نبود آن تو

آنچ کاری بدروی آن آن تست
ورنه این بی‌داد بر تو شد درست

Know, uncle, that the acquisition (of property) is like agriculture: unless you sow (the land), the produce does not belong to you;
For you reap what you sow: that is yours. Otherwise, this act of injustice is proved against you.

***

Kazanmakta ekin ekmeye benzer. Ekmedikçe ona sahip olmaya hakkın yoktur.
Ektinse ektiğini biçersin, o senindir. Yoksa zulmettiğin, haksız olduğun kat’iyetle anlaşılır.

3, 2393-2394

آنچ کاری بدروی آن آن تست
ورنه این بی‌داد بر تو شد درست

رو بده مال مسلمان کژ مگو
رو بجو وام و بده باطل مجو

For you reap what you sow: that is yours. Otherwise, this act of injustice is proved against you.
Go, pay the Moslem’s money, and don’t speak falsely. Go, try to borrow (the money), and pay (it to him), and don’t seek (to do) wrong.”

***

Ektinse ektiğini biçersin, o senindir. Yoksa zulmettiğin, haksız olduğun kat’iyetle anlaşılır.
Yürü, eğri büğrü söylenme, bu Müslümanın malını ver. Paran yoksa borç al, ver; beyhude konuşma!” dedi.

3, 2394-2395

رو بده مال مسلمان کژ مگو
رو بجو وام و بده باطل مجو

گفت ای شه تو همین می‌گوییم
که همی‌گویند اصحاب ستم

Go, pay the Moslem’s money, and don’t speak falsely. Go, try to borrow (the money), and pay (it to him), and don’t seek (to do) wrong.”
“O King,” he replied, “thou art saying to me the same thing as the oppressors say.”

***

Yürü, eğri büğrü söylenme, bu Müslümanın malını ver. Paran yoksa borç al, ver; beyhude konuşma!” dedi.
Adam, “Padişahım, sitemkârlar ne söylüyorlarsa sen de tıpkı onu söylüyorsun bana” deyip

3, 2395-2396

گفت ای شه تو همین می‌گوییم
که همی‌گویند اصحاب ستم

سجده کرد و گفت کای دانای سوز
در دل داود انداز آن فروز

“O King,” he replied, “thou art saying to me the same thing as the oppressors say.”
He prostrated himself and said, “O Thou who knowest (my inward) ardour, cast that flame into the heart of David!

***

Adam, “Padişahım, sitemkârlar ne söylüyorlarsa sen de tıpkı onu söylüyorsun bana” deyip
Secde ederek dedi ki. “Ey benim yanıp yakıldığımı gören Allah’ım, Davud’un gönlüne de o nuru ver.

3, 2396-2397

سجده کرد و گفت کای دانای سوز
در دل داود انداز آن فروز

در دلش نه آنچ تو اندر دلم
اندر افکندی براز ای مفضلم

He prostrated himself and said, “O Thou who knowest (my inward) ardour, cast that flame into the heart of David!
Put in his heart that which Thou hast secretly let fall into mine, O my Benefactor!”

***

Secde ederek dedi ki. “Ey benim yanıp yakıldığımı gören Allah’ım, Davud’un gönlüne de o nuru ver.
Gönlüme saldığın ziyayı onun gönlüne da sal ey ihsan sahibi Rabbim.”

3, 2397-2398

در دلش نه آنچ تو اندر دلم
اندر افکندی براز ای مفضلم

این بگفت و گریه در شد های های
تا دل داود بیرون شد ز جای

Put in his heart that which Thou hast secretly let fall into mine, O my Benefactor!”
He said this and began to weep with loud cries of lamentation, so that David’s heart was moved exceedingly’.

***

Gönlüme saldığın ziyayı onun gönlüne da sal ey ihsan sahibi Rabbim.”
Bu sözleri söyledikten sonra hayhayla ağlamaya başladı. Öyle bir ağlayış ağladı ki Davud’un gönlü yerinden oynadı.

این بگفت و گریه در شد های های
تا دل داود بیرون شد ز جای

گفت هین امروز ای خواهان گاو
مهلتم ده وین دعاوی را مکاو

He said this and began to weep with loud cries of lamentation, so that David's heart was moved exceedingly'.
"Hark," said he, "O demander of (redress on account of) the cow, give me a respite to-day and do not search into these matters of dispute,

***

Bu sözleri söyledikten sonra hayhayla ağlamaya başladı. Öyle bir ağlayış ağladı ki Davud'un gönlü yerinden oynadı.
"Ey öküzü dâva eden, bugün bana mühlet ver, bu dâvanın görülmesinde ısrar etme.

گفت هین امروز ای خواهان گاو
مهلتم ده وین دعاوی را مکاو

تا روم من سوی خلوت در نماز
پرسم این احوال از دانای راز

"Hark," said he, "O demander of (redress on account of) the cow, give me a respite to-day and do not search into these matters of dispute,
So that I may go to a solitary place and ask the Knower of mysteries about these matters, (whilst I am engaged) in prayer.

***

"Ey öküzü dâva eden, bugün bana mühlet ver, bu dâvanın görülmesinde ısrar etme.
Halvete gidip namaz kılayım da bu ahvali, bir de sırları bilen Allah'tan sorayım.

3, 2400-2401

تا روم من سوی خلوت در نماز
پرسم این احوال از دانای راز

خوی دارم در نماز این التفات
معنی قرة عینی فی الصلوة

So that I may go to a solitary place and ask the Knower of mysteries about these matters, (whilst I am engaged) in prayer.
During prayer I am accustomed to turn thus (to God): (that is) the meaning of (the words of the Tradition), ‘the delight I feel in the ritual prayer

***

Halvete gidip namaz kılayım da bu ahvali, bir de sırları bilen Allah’tan sorayım.
Namazda Rabbime bağlanırım, “ namaz gözümün nurudur” sırrı zuhur eder, bu benim huyumdur.

3, 2401-2402

خوی دارم در نماز این التفات
معنی قرة عینی فی الصلوة

روزن جانم گشادست از صفا
می‌رسد بی واسطه نامه‌ی خدا

During prayer I am accustomed to turn thus (to God): (that is) the meaning of (the words of the Tradition), ‘the delight I feel in the ritual prayer
The window of my soul is opened, and from the purity (of the Unseen World) the Book of God comes (to me) without intermediary.

***

Namazda Rabbime bağlanırım, “ namaz gözümün nurudur” sırrı zuhur eder, bu benim huyumdur.
Can pencerem zevk ve şevkle açıktır. Allah’ın lütfu oraya vasıtasız gelir.

3, 2402-2403

روزن جانم گشادست از صفا
می‌رسد بی واسطه نامه‌ی خدا

نامه و باران و نور از روزنم
می‌فتد در خانه‌ام از معدنم

The window of my soul is opened, and from the purity (of the Unseen World) the Book of God comes (to me) without intermediary.
The Book and the rain (of Divine grace) and the Light are falling through my window into my house from my (real and original) source.”

***

Can pencerem zevk ve şevkle açıktır. Allah’ın lütfu oraya vasıtasız gelir.
Allah’ın lütfu, rahmeti, nuru madenimden, hakikatimden gelir, penceremden evime girer.

3, 2403-2404

نامه و باران و نور از روزنم
می‌فتد در خانه‌ام از معدنم

دوزخست آن خانه کان بی روزنست
اصل دین ای بنده روزن کردنست

The Book and the rain (of Divine grace) and the Light are falling through my window into my house from my (real and original) source.”
The house that is without a window is Hell: to make a window, O servant (of God),is the foundation of the (true) Religion.

***

Allah’ın lütfu, rahmeti, nuru madenimden, hakikatimden gelir, penceremden evime girer.
Penceresi olmayan ev cehennemdir. Ey kul, dinin aslı pencere açmıştır.

3, 2404-2405

دوزخست آن خانه کان بی روزنست
اصل دین ای بنده روزن کردنست

تیشه‌ی هر بیشه‌ای کم زن بیا
تیشه زن در کندن روزن هلا

The house that is without a window is Hell: to make a window, O servant (of God),is the foundation of the (true) Religion.
Do not ply the axe on every thicket: oh, come and ply the axe in excavating a window.

***

Penceresi olmayan ev cehennemdir. Ey kul, dinin aslı pencere açmıştır.
Her ormanı öyle pek baltalama. Pencere açmak için balta vur.

3, 2405-2406

تیشه‌ی هر بیشه‌ای کم زن بیا
تیشه زن در کندن روزن هلا

یا نمی‌دانی که نور آفتاب
عکس خورشید برونست از حجاب

Do not ply the axe on every thicket: oh, come and ply the axe in excavating a window.
Or dost not thou know that the light of the sun is the reflexion of the Sun beyond the veil?

***

Her ormanı öyle pek baltalama. Pencere açmak için balta vur.
Yoksa bilmez misin ki bu güneşin nuru hicaplardan hariç olan hakikat güneşinin aksinden ibaret.

3, 2406-2407

یا نمی‌دانی که نور آفتاب
عکس خورشید برونست از حجاب

نور این دانی که حیوان دید هم
پس چه کرمنا بود بر آدمم

Or dost not thou know that the light of the sun is the reflexion of the Sun beyond the veil?
Thou knowest that the animals too have seen the light of this (external sun): what, then, is (the illumination signified in the text) “1 bestowed honour on My Adam?”

***

Yoksa bilmez misin ki bu güneşin nuru hicaplardan hariç olan hakikat güneşinin aksinden ibaret.
Bilirsin ki bu zahiri görüşün nurunu hayvan da görür. Şu halde benim Âdem’e “Kerremna” demem nedir?

3, 2407-2408

نور این دانی که حیوان دید هم
پس چه کرمنا بود بر آدمم

من چو خورشیدم درون نور غرق
می‌ندانم کرد خویش از نور فرق

Thou knowest that the animals too have seen the light of this (external sun): what, then, is (the illumination signified in the text) “1 bestowed honour on My Adam?”
“I am plunged in the Light, like the sun; I cannot distinguish myself from the Light

***

Bilirsin ki bu zahiri görüşün nurunu hayvan da görür. Şu halde benim Âdem’e “Kerremna” demem nedir?
Ben, nurlara dalmış, gark olmuş bir güneşim. Kendimi nurdan ayırt edemiyorum.

3, 2408-2409

من چو خورشیدم درون نور غرق
می‌ندانم کرد خویش از نور فرق

رفتنم سوی نماز و آن خلا
بهر تعلیمست ره مر خلق را

“I am plunged in the Light, like the sun; I cannot distinguish myself from the Light
My going to prayer and to that solitude is for the purpose of teaching the people the Way.

***

Ben, nurlara dalmış, gark olmuş bir güneşim. Kendimi nurdan ayırt edemiyorum.
O halvete gitmem, namaz kılmam, halka öğretmek için.

رفتنم سوی نماز و آن خلا
بهر تعلیمست ره مر خلق را

کژ نهم تا راست گردد این جهان
حرب خدعه این بود ای پهلوان

My going to prayer and to that solitude is for the purpose of teaching the people the Way.
I put (things) crooked in order that this world may become straight”: this is (the meaning of) “War is deceit,” O paladin.

***

O halvete gitmem, namaz kılmam, halka öğretmek için.
Bu âlem doğrulsun diye ayağımı eğri atmaktayım. Ey yiğit, savaş hileden ibarettir.”

3, 2410-2411

کژ نهم تا راست گردد این جهان
حرب خدعه این بود ای پهلوان

نیست دستوری و گر نه ریختی
گرد از دریای راز انگیختی

I put (things) crooked in order that this world may become straight”: this is (the meaning of) “War is deceit,” O paladin.
There is not permission (for me to say more); otherwise, he (David) would have poured out (the whole matter) and would have raised dust from the sea of the mystery.

***

Bu âlem doğrulsun diye ayağımı eğri atmaktayım. Ey yiğit, savaş hileden ibarettir.”
İzin yoktu, yoksa Davut, bu sırları döküp saçar, sır denizinden toz koparırdı!

3, 2411-2412

نیست دستوری و گر نه ریختی
گرد از دریای راز انگیختی

همچنین داود می‌گفت این نسق
خواست گشتن عقل خلقان محترق

There is not permission (for me to say more); otherwise, he (David) would have poured out (the whole matter) and would have raised dust from the sea of the mystery.
David went on speaking in this tenor, (so that) the under standing of the people was on the point of being burned up.

***

İzin yoktu, yoksa Davut, bu sırları döküp saçar, sır denizinden toz koparırdı!
Davut, bu çeşit söyleyip durmakta, halkın aklını, fikrini yakmaya kalkışmaktayken,

3, 2412-2413

همچنین داود می‌گفت این نسق
خواست گشتن عقل خلقان محترق

پس گریبانش کشید از پس یکی
که ندارم در یکیی‌اش شکی

David went on speaking in this tenor, (so that) the under standing of the people was on the point of being burned up.
Then some one pulled his collar from behind, saying, “I have not any doubt as to His unity.”

***

Davut, bu çeşit söyleyip durmakta, halkın aklını, fikrini yakmaya kalkışmaktayken,
Arkasından birisi, “Birliğinde hiç şüphem yok” diye Davud’un eteğini çekti.

پس گریبانش کشید از پس یکی
که ندارم در یکیی‌اش شکی

با خود آمد گفت را کوتاه کرد
لب ببست و عزم خلوتگاه کرد

Then some one pulled his collar from behind, saying, “I have not any doubt as to His unity.”
(Thereupon) he came to himself, cut short his discourse, closed his lips, and set out for the place where he was alone.

***

Arkasından birisi, “Birliğinde hiç şüphem yok” diye Davud’un eteğini çekti.
Davut, kendine geldi, sözünü kısa kesti, dudağını yumdu, halvet edeceği yere hareket etti.

با خود آمد گفت را کوتاه کرد
لب ببست و عزم خلوتگاه کرد

در فرو بست و برفت آنگه شتاب
سوی محراب و دعای مستجاب

(Thereupon) he came to himself, cut short his discourse, closed his lips, and set out for the place where he was alone.
He shut the door, and then went quickly to the prayer-niche and (betook himself to) the invocation that is answered (by God).

***

Davut, kendine geldi, sözünü kısa kesti, dudağını yumdu, halvet edeceği yere hareket etti.
Davut, kapısını kapayıp acele halvet edeceği yere gitti, mihrabına, duanın kabul edildiği yere yöneldi.

در فرو بست و برفت آنگه شتاب
سوی محراب و دعای مستجاب

حق نمودش آنچ بنمودش تمام
گشت واقف بر سزای انتقام

He shut the door, and then went quickly to the prayer-niche and (betook himself to) the invocation that is answered (by God).
God revealed the entire matter to him' he became aware of him that was (really) deserving of punishment.

***

Davut, kapısını kapayıp acele halvet edeceği yere gitti, mihrabına, duanın kabul edildiği yere yöneldi.
Allah, ona bu işin hakikatini bildirdi, ne gösterdiyse tamamıyla gösterdi. O da işi anladı, öç alınacak kimdir, kısasa layık adam hangisidir, bildi.

حق نمودش آنچ بنمودش تمام
گشت واقف بر سزای انتقام

روز دیگر جمله خصمان آمدند
پیش داود پیمبر صف زدند

God revealed the entire matter to him' he became aware of him that was (really) deserving of punishment.
Next day all the litigants came and formed ranks before David.

***

Allah, ona bu işin hakikatini bildirdi, ne gösterdiyse tamamıyla gösterdi. O da işi anladı, öç alınacak kimdir, kısasa layık adam hangisidir, bildi.
Ertesi günü iki davacı ile halk gelip Davud'un huzuruna dikildiler.

3, 2417-2418

روز دیگر جمله خصمان آمدند
پیش داود پیمبر صف زدند

همچنان آن ماجراها باز رفت
زود زد آن مدعی تشنیع زفت

Next day all the litigants came and formed ranks before David.
Thus the questions (left) in dispute came up again: the plain tiff at once uttered violent reproaches.

***

Ertesi günü iki davacı ile halk gelip Davud’un huzuruna dikildiler.
Davacı yine aynı davayı tekrarladı, birçok ağır sözler söyledi.

همچنان آن ماجراها باز رفت
زود زد آن مدعی تشنیع زفت

گفت داودش خمش کن رو بهل
این مسلمان را ز گاوت کن بحل

Thus the questions (left) in dispute came up again: the plain tiff at once uttered violent reproaches.
David said to him, “Be silent! Go, abandon (your claim), and acquit this Moslem of (responsibility for) your cow.

***

Davacı yine aynı davayı tekrarladı, birçok ağır sözler söyledi.
Davud “Sus, bu dâvayı bırak, öküzü bu Müslümana helâl et de yürü git.

3, 2419-2420

گفت داودش خمش کن رو بهل
این مسلمان را ز گاوت کن بحل

چون خدا پوشید بر تو ای جوان
رو خمش کن حق ستاری بدان

David said to him, “Be silent! Go, abandon (your claim), and acquit this Moslem of (responsibility for) your cow.
Inasmuch as God has thrown a veil over you (concealed your guilt), O youth, depart and keep silence and acknowledge the obligation of (giving thanks to God for His) concealment.”

***

Davud “Sus, bu dâvayı bırak, öküzü bu Müslümana helâl et de yürü git.
Yiğit, mademki Allah, senin sırrını açmadı, onun bu sır örtücülüğüne şükret de sükût et” dedi.

3, 2420-2421

چون خدا پوشید بر تو ای جوان
رو خمش کن حق ستاری بدان

گفت وا ویلی چه حکمست این چه داد
از پی من شرع نو خواهی نهاد

Inasmuch as God has thrown a veil over you (concealed your guilt), O youth, depart and keep silence and acknowledge the obligation of (giving thanks to God for His) concealment.”
He cried, “Oh, woe is me! What judgement is this, what justice? Wilt thou establish a new law on my account?

***

Yiğit, mademki Allah, senin sırrını açmadı, onun bu sır örtücülüğüne şükret de sükût et” dedi.
Öküz sahibi “Bu nasıl hüküm, bu ne biçim adalet? Benim için yeni bir şeriat mı kuracaksın.

3, 2421-2422

گفت وا ویلی چه حکمست این چه داد
از پی من شرع نو خواهی نهاد

رفته است آوازه‌ی عدلت چنان
که معطر شد زمین و آسمان

He cried, "Oh, woe is me! What judgement is this, what justice? Wilt thou establish a new law on my account?
The fame of thy justice has gone so far that earth and heaven have become fragrant (with the scent thereof).

***

Öküz sahibi "Bu nasıl hüküm, bu ne biçim adalet? Benim için yeni bir şeriat mı kuracaksın.
Adalet âleme yayıldı; yer, gök, adaletinle güzel kokulara bürünmüş…

3, 2422-2423

رفته است آوازه‌ی عدلت چنان
که معطر شد زمین و آسمان

بر سگان کور این استم نرفت
زین تعدی سنگ و که بشکافت تفت

The fame of thy justice has gone so far that earth and heaven have become fragrant (with the scent thereof).
This wrong has never been done (even) to blind dogs; rock and mountain are burst asunder of a sudden by this iniquity.”

***

Adalet âleme yayıldı; yer, gök, adaletinle güzel kokulara bürünmüş…
Kör köpekler bile bu sistem yapılmadı. Bu tecavüzden, bu cefadan hararetlendi de taş da yarıldı, dağ da!”

بر سگان کور این استم نرفت
زین تعدی سنگ و که بشکافت تفت

همچنین تشنیع می‌زد برملا
کالصلا هنگام ظلمست الصلا

This wrong has never been done (even) to blind dogs; rock and mountain are burst asunder of a sudden by this iniquity.”
In such fashion was he uttering reproaches publicly, crying, “Hark ye, ‘tis the time of injustice, hark ye!”

***

Kör köpekler bile bu sistem yapılmadı. Bu tecavüzden, bu cefadan hararetlendi de taş da yarıldı, dağ da!”
Diyor, bu çeşit ağır sözler söylüyor, “Ey ahali, gelin de görün zulmü!” diye bağırıyordu.

همچنین تشنیع می‌زد برملا
کالصلا هنگام ظلمست الصلا

بعد از آن داود گفتش کای عنود
جمله مال خویش او را بخش زود

In such fashion was he uttering reproaches publicly, crying, “Hark ye, ‘tis the time of injustice, hark ye!”
After that, David said to him, “O contumacious man, give the whole of your wealth to him immediately;

***

Diyor, bu çeşit ağır sözler söylüyor, “Ey ahali, gelin de görün zulmü!” diye bağırıyordu.
Davud, ondan sonra dedi ki. “A inatçı, bütün malını mülkünü hemencecik ona bağışla.

3, 2425-2426

بعد از آن داود گفتش کای عنود
جمله مال خویش او را بخش زود

ورنه کارت سخت گردد گفتمت
تا نگردد ظاهر از وی استمت

After that, David said to him, “O contumacious man, give the whole of your wealth to him immediately;
Otherwise, your plight will become grievous. I tell you (this) in order that your crime may not be made manifest through him.”

***

Davud, ondan sonra dedi ki. “A inatçı, bütün malını mülkünü hemencecik ona bağışla.
Yoksa bak, sana söylüyorum, işin fena olur, yaptığın zulüm ve cefa meydana çıkar.”

3, 2426-2427

ورنه کارت سخت گردد گفتمت
تا نگردد ظاهر از وی استمت

خاک بر سر کرد و جامه بر درید
که بهر دم می‌کنی ظلمی مزید

Otherwise, your plight will become grievous. I tell you (this) in order that your crime may not be made manifest through him.”
He put dust on his head and tore his raiment, crying, “At every instant thou art adding an injury.”

***

Yoksa bak, sana söylüyorum, işin fena olur, yaptığın zulüm ve cefa meydana çıkar.”
Adam, bu söz üzerine başına topraklar serpip elbisesini yırtarak “Her an zulmünü artırıp durmaktasın” dedi.

3, 2427-2428

خاک بر سر کرد و جامه بر درید
که بهر دم می‌کنی ظلمی مزید

یک‌دمی دیگر برین تشنیع راند
باز داودش به پیش خویش خواند

He put dust on his head and tore his raiment, crying, “At every instant thou art adding an injury.”
Once more he went on in this (strain of) reproach; then David called him to his presence,

***

Adam, bu söz üzerine başına topraklar serpip elbisesini yırtarak “Her an zulmünü artırıp durmaktasın” dedi.
Yine bir müddet Davud’u kınamaya koyuldu, Davud, tekrar onu huzuruna çağırıp,

یک‌دمی دیگر برین تشنیع راند
باز داودش به پیش خویش خواند

گفت چون بختت نبود ای بخت‌کور
ظلمت آمد اندک اندک در ظهور

Once more he went on in this (strain of) reproach; then David called him to his presence,
And said, "Since 'twas not your fortune (to be saved), O you whose fortune is blind, little by little your wickedness has come to light.

***

Yine bir müddet Davud'u kınamaya koyuldu, Davud, tekrar onu huzuruna çağırıp,
Dedi ki: "Ey bahtı körleşmiş herif, mademki talihin yok, gayri yavaş, yavaş karanlıklar basmaya başladı.

3, 2429-2430

گفت چون بختت نبود ای بخت‌کور
ظلمت آمد اندک اندک در ظهور

ریده‌ای آنگاه صدر و پیشگاه
ای دریغ از چون تو خر خاشاک و کاه

And said, “Since ‘twas not your fortune (to be saved), O you whose fortune is blind, little by little your wickedness has come to light.
Cacavisti, then (you advance to) the high seat and the place of honour. Oh, may sticks and straw be withheld from such an ass as you are!

***

Dedi ki: “Ey bahtı körleşmiş herif, mademki talihin yok, gayri yavaş, yavaş karanlıklar basmaya başladı.
Senin gibi bir eşeğe çerçöple saman bile yazık… Öyle olduğu halde sen yine başköşeyi gözetip duruyorsun ha!

3, 2430-2431

ریده‌ای آنگاه صدر و پیشگاه
ای دریغ از چون تو خر خاشاک و کاه

رو که فرزندان تو با جفت تو
بندگان او شدند افزون مگو

Cacavisti, then (you advance to) the high seat and the place of honour. Oh, may sticks and straw be withheld from such an ass as you are!
Begone! Your children and your wife have (now) become his slaves. Say no more!”

***

Senin gibi bir eşeğe çerçöple saman bile yazık… Öyle olduğu halde sen yine başköşeyi gözetip duruyorsun ha!
Yürü çocukların da onun kulu, kölesidir, karın da! Artık fazla söylenme!”

3, 2431-2432

رو که فرزندان تو با جفت تو
بندگان او شدند افزون مگو

سنگ بر سینه همی‌زد با دو دست
می‌دوید از جهل خود بالا و پست

Begone! Your children and your wife have (now) become his slaves. Say no more!”
He (the plaintiff) was dashing stones against his breast with both hands and running up and down in his folly.

***

Yürü çocukların da onun kulu, kölesidir, karın da! Artık fazla söylenme!”
Davacı iki eline taş almış, göğsünü dövmekte, bilgisizliğinden, bir aşağı, bir yukarı gidip gelmekteydi.

3, 2432-2433

سنگ بر سینه همی‌زد با دو دست
می‌دوید از جهل خود بالا و پست

خلق هم اندر ملامت آمدند
کز ضمیر کار او غافل بدند

He (the plaintiff) was dashing stones against his breast with both hands and running up and down in his folly.
The people too began to blame (David), for they were unaware of the hidden (circumstances) of his (the plaintiff’s) action.

***

Davacı iki eline taş almış, göğsünü dövmekte, bilgisizliğinden, bir aşağı, bir yukarı gidip gelmekteydi.
Halk da Davud’u kınamaya başladı. Davacının gönlünde ne var, bilmiyorlardı ki,

3, 2433-2434

خلق هم اندر ملامت آمدند
کز ضمیر کار او غافل بدند

ظالم از مظلوم کی داند کسی
کو بود سخره‌ی هوا همچون خسی

The people too began to blame (David), for they were unaware of the hidden (circumstances) of his (the plaintiff's) action.
How should one that is subject, like a straw, to (the wind of) sensuality know the oppressor from the oppressed?

***

Halk da Davud'u kınamaya başladı. Davacının gönlünde ne var, bilmiyorlardı ki,
Bir insan, saman çöpü gibi havaya kapılmış, maskara olmuşsa zalimi mazlumdan nasıl fark edebilir?

3, 2434-2435

ظالم از مظلوم کی داند کسی
کو بود سخره‌ی هوا همچون خسی

ظالم از مظلوم آنکس پی برد
کو سر نفس ظلوم خود برد

How should one that is subject, like a straw, to (the wind of) sensuality know the oppressor from the oppressed?
He that cuts off the head of his wicked self—he (alone) finds the way to (discriminating) the oppressor from the oppressed.

***

Bir insan, saman çöpü gibi havaya kapılmış, maskara olmuşsa zalimi mazlumdan nasıl fark edebilir?
Zalimi mazlumdan ayırt eden, zulümkâr nefsinin boynunu vurmuş kişidir.

3, 2435-2436

ظالم از مظلوم آنکس پی برد
کو سر نفس ظلوم خود برد

ورنه آن ظالم که نفس است از درون
خصم هر مظلوم باشد از جنون

He that cuts off the head of his wicked self—he (alone) finds the way to (discriminating) the oppressor from the oppressed.
Otherwise, that oppressor, which is the fleshly soul within (us), (being moved) by frenzy, is the adversary of the oppressed.

***

Zalimi mazlumdan ayırt eden, zulümkâr nefsinin boynunu vurmuş kişidir.
Yoksa içten içe nefse zebun olan kişi, deliliğinden mazlumlara düşman kesilir.

ورنه آن ظالم که نفس است از درون
خصم هر مظلوم باشد از جنون

سگ هماره حمله بر مسکین کند
تا تواند زخم بر مسکین زند

Otherwise, that oppressor, which is the fleshly soul within (us), (being moved) by frenzy, is the adversary of the oppressed.
A dog always attacks the poor; so far as it can, it inflicts wounds upon the poor.

***

Yoksa içten içe nefse zebun olan kişi, deliliğinden mazlumlara düşman kesilir.
Köpek, daima yoksula, âcize saldırır, fırsat bulursa ısırır da.

3, 2437-2438

سگ هماره حمله بر مسکین کند
تا تواند زخم بر مسکین زند

شرم شیران راست نه سگ را بدان
که نگیرد صید از همسایگان

A dog always attacks the poor; so far as it can, it inflicts wounds upon the poor.
Know that lions feel shame, (but) not dogs, because he (the lion) does not prey on his neighbours.

***

Köpek, daima yoksula, âcize saldırır, fırsat bulursa ısırır da.
Komşularından av kapmak aslanlara göre ayıptır, köpeklere değil,

3, 2438-2439

شرم شیران راست نه سگ را بدان
که نگیرد صید از همسایگان

عامه‌ی مظلومکش ظالمپرست
از کمین سگشان سوی داود جست

Know that lions feel shame, (but) not dogs, because he (the lion) does not prey on his neighbours.
The mob, which slays the oppressed and worships the oppressor—their dog (carnal soul) sprang forth from ambush (and rushed) towards David.

***

Komşularından av kapmak aslanlara göre ayıptır, köpeklere değil,
Zalime tapan, mazlumu öldüren kişilerin hepsi de pusudan çıkarak köpekçesine saldırdılar.

3, 2439-2440

عامه‌ی مظلومکش ظالمپرست
از کمین سگشان سوی داود جست

روی در داود کردند آن فریق
کای نبی مجتبی بر ما شفیق

The mob, which slays the oppressed and worships the oppressor—their dog (carnal soul) sprang forth from ambush (and rushed) towards David.
That party (of the people) turned their faces to David, saying, "O chosen prophet, who hast compassion on us,

***

Zalime tapan, mazlumu öldüren kişilerin hepsi de pusudan çıkarak köpekçesine saldırdılar.
Davud'a yüz tutup "Ey seçilmiş Peygamber, ey bize şefkatli zat,

روی در داود کردند آن فریق
کای نبی مجتبی بر ما شفیق

این نشاید از تو کین ظلمیست فاش
قهر کردی بی‌گناهی را بلاش

That party (of the people) turned their faces to David, saying, “O chosen prophet, who hast compassion on us,
This is unworthy of thee, for this is a manifest injustice: thou hast abased an innocent man for naught.”

***

Davud’a yüz tutup “Ey seçilmiş Peygamber, ey bize şefkatli zat,
Bu sana yakışmaz, çünkü apaçık bir zulüm bu. Bir suçsuzu, hiçbir kabahati yokken kahrettin” dediler.

3, 2441-2442

این نشاید از تو کین ظلمیست فاش
قهر کردی بی‌گناهی را بلاش

گفت ای یاران زمان آن رسید
کان سر مکتوم او گردد پدید

This is unworthy of thee, for this is a manifest injustice: thou hast abased an innocent man for naught.”
He said, “O friends, the time has come that his hidden secret should he displayed.

***

Bu sana yakışmaz, çünkü apaçık bir zulüm bu. Bir suçsuzu, hiçbir kabahati yokken kahrettin” dediler.
Davut dedi ki: “Dostlar, gayri o gizli şeyin meydana çıkması zamanı geldi.

3, 2442-2443

گفت ای یاران زمان آن رسید
کان سر مکتوم او گردد پدید

جمله برخیزید تا بیرون رویم
تا بر آن سر نهان واقف شویم

He said, “O friends, the time has come that his hidden secret should he displayed.
Arise,all(of you), that we may go forth, so that we may be come acquainted with that hidden secret.

***

Davut dedi ki: “Dostlar, gayri o gizli şeyin meydana çıkması zamanı geldi.
Hepiniz kalkın da şehirden dışarıya çıkalım, o gizli sırrı öğrenelim.

3, 2443-2444

جمله برخیزید تا بیرون رویم
تا بر آن سر نهان واقف شویم

در فلان صحرا درختی هست زفت
شاخهااش انبه و بسیار و چفت

Arise,all(of you), that we may go forth, so that we may be come acquainted with that hidden secret.
In such and such a plain there is a huge tree, its boughs dense and numerous and curved.

***

Hepiniz kalkın da şehirden dışarıya çıkalım, o gizli sırrı öğrenelim.
Filân ovada büyük bir ağaç vardır, dalları gürdür, çoktur, birbirleriyle birleşmişlerdir.

3, 2444-2445

در فلان صحرا درختی هست زفت
شاخهااش انبه و بسیار و چفت

سخت راسخ خیمه‌گاه و میخ او
بوی خون می‌آیدم از بیخ او

In such and such a plain there is a huge tree, its boughs dense and numerous and curved.
Its tent and tent-pegs are very firm; from its roots the smell of blood is coining to me.

***

Filân ovada büyük bir ağaç vardır, dalları gürdür, çoktur, birbirleriyle birleşmişlerdir.
Kol budak salıvermiş, geniş bir yeri kaplamıştır, kökü de yere yayılmıştır. İşte o ağacın kökünden bana kan kokusu geliyor.

3, 2445-2446

سخت راسخ خیمه‌گاه و میخ او
بوی خون می‌آیدم از بیخ او

خون شدست اندر بن آن خوش درخت
خواجه راکشتست این منحوس‌بخت

Its tent and tent-pegs are very firm; from its roots the smell of blood is coining to me.
Murder has been done at the bottom of that goodly tree: this man of sinister fortune has killed his master.

***

Kol budak salıvermiş, geniş bir yeri kaplamıştır, kökü de yere yayılmıştır. İşte o ağacın kökünden bana kan kokusu geliyor.
O güzel ağacın kökünde kan var. Bu kötü talihli herif, onun altında efendisini öldürmüştür.

3, 2446-2447

خون شدست اندر بن آن خوش درخت
خواجه راکشتست این منحوس‌بخت

تا کنون حلم خدا پوشید آن
آخر از ناشکری آن قلتبان

Murder has been done at the bottom of that goodly tree: this man of sinister fortune has killed his master.
The clemency, of God has concealed that (crime) till now, (but) at last.(it has come to ‘light) through the ingratitude of that scoundrel,

***

O güzel ağacın kökünde kan var. Bu kötü talihli herif, onun altında efendisini öldürmüştür.
Allah’ın hilmi, bunu şimdiye kadar örttü. Fakat bu kaltaban, buna hiç şükretmedi.

3, 2447-2448

تا کنون حلم خدا پوشید آن
آخر از ناشکری آن قلتبان

که عیال خواجه را روزی ندید
نه بنوروز و نه موسمهای عید

The clemency, of God has concealed that (crime) till now, (but) at last.(it has come to ‘light) through the ingratitude of that scoundrel,
Who never a single day looked upon his master’s family, not (even) at Nawróz and (other) seasons of festival,

***

Allah’ın hilmi, bunu şimdiye kadar örttü. Fakat bu kaltaban, buna hiç şükretmedi.
Efendisinin çoluğuna, çocuğuna ne nevruzlarda bir şey verdi, ne bayramlarda,

3, 2448-2449

که عیال خواجه را روزی ندید
نه بنوروز و نه موسمهای عید

بی‌نوایان را به یک لقمه نجست
یاد ناورد او ز حقهای نخست

Who never a single day looked upon his master’s family, not (even) at Nawróz and (other) seasons of festival,
And never ‘searched after the destitute (children, to relieve their want) with a single morsel of food, or bethought him of the former obligations (which he had received),

***

Efendisinin çoluğuna, çocuğuna ne nevruzlarda bir şey verdi, ne bayramlarda,
O yoksulların, o muhtaç biçarelerin hallerini, hatırlarını bir lokmayla olsun arayıp sormadı, eski hakları aklına bile getirmedi.

بی‌نوایان را به یک لقمه نجست
یاد ناورد او ز حقهای نخست

تا کنون از بهر یک گاو این لعین
می‌زند فرزند او را در زمین

And never ‘searched after the destitute (children, to relieve their want) with a single morsel of food, or bethought him of the former obligations (which he had received),
(And so continued), till for the sake of a cow this accursed wretch is now felling his (master’s) son’ to the earth.

***

O yoksulların, o muhtaç biçarelerin hallerini, hatırlarını bir lokmayla olsun arayıp sormadı, eski hakları aklına bile getirmedi.
Bu melun herif şimdi de bir öküz için onun oğlunu yere vuruyor.

3, 2450-2451

تا کنون از بهر یک گاو این لعین
می‌زند فرزند او را در زمین

او بخود برداشت پرده از گناه
ورنه می‌پوشید جرمش را اله

(And so continued), till for the sake of a cow this accursed wretch is now felling his (master’s) son’ to the earth.
He, of himself, has lifted the veil from his crime; else God would have concealed his sin.”

***

Bu melun herif şimdi de bir öküz için onun oğlunu yere vuruyor.
Günahının perdesini kendi kaldırıyor, yoksa Allah, suçunu örtüyordu.

3, 2451-2452

او بخود برداشت پرده از گناه
ورنه می‌پوشید جرمش را اله

کافر و فاسق درین دور گزند
پرده خود را بخود بر می‌درند

He, of himself, has lifted the veil from his crime; else God would have concealed his sin."
In this cycle of woe the infidel and the profligate rend their veils of their own accord.

***

Günahının perdesini kendi kaldırıyor, yoksa Allah, suçunu örtüyordu.
Bu kötü zamanede kâfir olsun, fasik olsun... Herkes, kendi perdesini kendi yırtar.

3, 2452-2453

کافر و فاسق درین دور گزند
پرده خود را بخود بر می‌درند

ظلم مستورست در اسرار جان
می‌نهد ظالم بپیش مردمان

In this cycle of woe the infidel and the profligate rend their veils of their own accord.
Wrong is covered (from sight) in the inmost thoughts of the soul: the wrong-doer exposes it to men,

***

Bu kötü zamanede kâfir olsun, fasik olsun... Herkes, kendi perdesini kendi yırtar.
Zulüm, can sırları arasında gizli kalır, fakat onu halkın önüne koyan zalimdir.

3, 2453-2454

ظلم مستورست در اسرار جان
می‌نهد ظالم بپیش مردمان

که ببینیدم که دارم شاخها
گاو دوزخ را ببینید از ملا

Wrong is covered (from sight) in the inmost thoughts of the soul: the wrong-doer exposes it to men,
Saying, “Behold me! I have horns! Behold the cow of Hell in full view!”

***

Zulüm, can sırları arasında gizli kalır, fakat onu halkın önüne koyan zalimdir.
Hele bakın, benim boynuzlarım var, şu âlemde cehennem öküzünü bir görün diye kendisini kendisi gösterir!”

که ببینیدم که دارم شاخها
گاو دوزخ را ببینید از ملا

پس همینجا دست و پایت در گزند
بر ضمیر تو گواهی می‌دهند

Saying, “Behold me! I have horns! Behold the cow of Hell in full view!”
Even here, then, your hands and feet, in (doing) harm, bear witness to your conscience.

***

Hele bakın, benim boynuzlarım var, şu âlemde cehennem öküzünü bir görün diye kendisini kendisi gösterir!”
Elin, ayağın, içinde sakladığın şeye bu âlemde de şahadet eder.

3, 2455-2456

پس همینجا دست و پایت در گزند
بر ضمیر تو گواهی می‌دهند

چون موکل می‌شود برتو ضمیر
که بگو تو اعتقادت وا مگیر

Even here, then, your hands and feet, in (doing) harm, bear witness to your conscience.
Since your (evil) conscience becomes (as) an overseer to you and says, “Speak! Do not keep back your belief,”

***

Elin, ayağın, içinde sakladığın şeye bu âlemde de şahadet eder.
İtikat ettiğin şeyleri söyle, gizleme diye gönlündeki şey, başına dikilir.

3, 2456-2457

چون موکل می‌شود برتو ضمیر
که بگو تو اعتقادت وا مگیر

خاصه در هنگام خشم و گفت و گو
می‌کند ظاهر سرت را مو بمو

Since your (evil) conscience becomes (as) an overseer to you and says, “Speak! Do not keep back your belief,”
And, especially at times of anger and quarrelling, makes manifest your secret thought, hair by hair;

***

İtikat ettiğin şeyleri söyle, gizleme diye gönlündeki şey, başına dikilir.
Hele kızdığın, söylenmeye başladığın zaman yok mu… Gizlendiğin şeyleri kıldan kıla meydana çıkarır.

خاصه در هنگام خشم و گفت و گو
می‌کند ظاهر سرت را مو بمو

چون موکل می‌شود ظلم و جفا
که هویدا کن مرا ای دست و پا

And, especially at times of anger and quarrelling, makes manifest your secret thought, hair by hair;
Since wrong and injustice become your overseer and say, “Display me,Ohands and feet,”

***

Hele kızdığın, söylenmeye başladığın zaman yok mu... Gizlendiğin şeyleri kıldan kıla meydana çıkarır.
Zulümde cefa, bu âlemde senin başına dikiliyor, bu iş için tayin edilmiş bir memur kesiliyor da hadi, ey el, ey ayak, yaptıklarını söyle, beni meydana çıkar diyor ya...

3, 2458-2459

چون موکل می‌شود ظلم و جفا
که هویدا کن مرا ای دست و پا

چون همی‌گیرد گواه سر لگام
خاصه وقت جوش و خشم و انتقام

Since wrong and injustice become your overseer and say, “Display me,Ohands and feet,”
And since the (evil conscience which bears) witness to the secret thought seizes the reins—in particular at times of emotion and anger and revenge—

***

Zulümde cefa, bu âlemde senin başına dikiliyor, bu iş için tayin edilmiş bir memur kesiliyor da hadi, ey el, ey ayak, yaptıklarını söyle, beni meydana çıkar diyor ya…
İçinde gizlediğin şey, sırrının gemini ele alıyor, hele kızıp coştuğun zaman onu istediği gibi sürüp götürüyor ya…

چون همی‌گیرد گواه سر لگام
خاصه وقت جوش و خشم و انتقام

پس همان کس کین موکل می‌کند
تا لوای راز بر صحرا زند

And since the (evil conscience which bears) witness to the secret thought seizes the reins—in particular at times of emotion and anger and revenge—
That One, then, who appoints this (conscience) as overseer, that ‘it may unfurl the banner of the secret on the field—

***

İçinde gizlediğin şey, sırrının gemini ele alıyor, hele kızıp coştuğun zaman onu istediği gibi sürüp götürüyor ya…
Demek ki gizlediği şeyi ta ovalara çıkarsın da bayrak gibi diksin, el âleme göstersin diye Allah, zulmeden kötülükte bulunan kişinin başına bu memuru dikiyor.

3, 2460-2461

پس همان کس کین موکل می‌کند
تا لوای راز بر صحرا زند

پس موکلهای دیگر روز حشر
هم تواند آفرید از بهر نشر

That One, then, who appoints this (conscience) as overseer, that ‘it may unfurl the banner of the secret on the field
—
(Surely), then, He can also create, on the Day of Judgement, other overseers for the purpose of unfolding (the secret thoughts).

***

Demek ki gizlediği şeyi ta ovalara çıkarsın da bayrak gibi diksin, el âleme göstersin diye Allah, zulmeden kötülükte bulunan kişinin başına bu memuru dikiyor.
Bunu yapan Allah, mahşer gününde de sırrını meydana çıkarmak için başka memurlar yaratmaya kadirdir.

3, 2461-2462

پس موکلهای دیگر روز حشر
هم تواند آفرید از بهر نشر

ای بده دست آمده در ظلم و کین
گوهرت پیداست حاجت نیست این

(Surely), then, He can also create, on the Day of Judgement, other overseers for the purpose of unfolding (the secret thoughts).
O thou who hast entered most recklessly upon (a course of) injustice and malice, thy true nature is evident: this (advertisement of it) is not needed.

***

Bunu yapan Allah, mahşer gününde de sırrını meydana çıkarmak için başka memurlar yaratmaya kadirdir.
Zaten ey zulümde, kinde elden ele geçmiş, herkesçe ne olduğu bilinmiş, anlaşılmış adam, senin için, dışın meydanda…
Elinin, ayağının şahadetine ne ihtiyaç var?

ای بده دست آمده در ظلم و کین
گوهرت پیداست حاجت نیست این

نیست حاجت شهره گشتن در گزند
بر ضمیر آتشینت واقف‌اند

O thou who hast entered most recklessly upon (a course of) injustice and malice, thy true nature is evident: this (advertisement of it) is not needed.
It is not necessary to become celebrated for (doing) harm: they (who possess discernment) are acquainted with thy fiery (hellish) conscience.

***

Zaten ey zulümde, kinde elden ele geçmiş, herkesçe ne olduğu bilinmiş, anlaşılmış adam, senin için, dışın meydanda…
Elinin, ayağının şahadetine ne ihtiyaç var?
Kötülüğünü, ziyankârlığını etrafa yaymaya hacet yok. Senin ateşten ibaret olan içini herkes biliyor.

3, 2463-2464

نیست حاجت شهره گشتن در گزند
بر ضمیر آتشینت واقف‌اند

نفس تو هر دم بر آرد صد شرار
که ببینیدم منم ز اصحاب نار

It is not necessary to become celebrated for (doing) harm: they (who possess discernment) are acquainted with thy fiery (hellish) conscience.
Thy fleshly soul every moment emits a hundred sparks, saying, “Behold me! I am of the people of the Fire.

***

Kötülüğünü, ziyankârlığını etrafa yaymaya hacet yok. Senin ateşten ibaret olan içini herkes biliyor.
Nefsinden, her an, beni görün, ben cehennemliğim diye yüzlerce kıvılcım sıçramada.

3, 2464-2465

نفس تو هر دم بر آرد صد شرار
که ببینیدم منم ز اصحاب نار

جزو نارم سوی کل خود روم
من نه نورم که سوی حضرت شوم

Thy fleshly soul every moment emits a hundred sparks, saying, “Behold me! I am of the people of the Fire.
I am a part of the Fire: I go to my whole; I am not (composed of) light, so that I should go to the Lord”—

***

Nefsinden, her an, beni görün, ben cehennemliğim diye yüzlerce kıvılcım sıçramada.
Ben ateşin cüz’üyüm, işte aslıma gidiyorum. Nur değilim ki Allah’a gideyim demekte.

3, 2465-2466

جزو نارم سوی کل خود روم
من نه نورم که سوی حضرت شوم

همچنان کین ظالم حق ناشناس
بهر گاوی کرد چندین التباس

I am a part of the Fire: I go to my whole; I am not (composed of) light, so that I should go to the Lord"—
Even as this unjust and ungrateful man wrought so much confusion (made such a great disturbance) for the sake of a cow.

***

Ben ateşin cüz'üyüm, işte aslıma gidiyorum. Nur değilim ki Allah'a gideyim demekte.
Bu hak, hukuk tanımaz zalim gibi. Bir öküzceğiz için bunca hilelere girişti.

3, 2466-2467

همچنان کین ظالم حق ناشناس
بهر گاوی کرد چندین التباس

او ازو صد گاو برد و صد شتر
نفس اینست ای پدر از وی ببر

Even as this unjust and ungrateful man wrought so much confusion (made such a great disturbance) for the sake of a cow.
He carried off from him (the defendant) a hundred cows and a hundred camels this (wickedness) is the fleshly soul: O father, cut yourself asunder from it.

***

Bu hak, hukuk tanımaz zalim gibi. Bir öküzceğiz için bunca hilelere girişti.
Hâlbuki o, efendisinden yüzlerce öküz, yüzlerce deve almıştı. Babacığım, işte senin nefis dediğin de budur. Tek hemen ondan kesile gör!

3, 2467-2468

او ازو صد گاو برد و صد شتر
نفس اینست ای پدر از وی ببر

نیز روزی با خدا زاری نکرد
یا ربی نامد ازو روزی بدرد

He carried off from him (the defendant) a hundred cows and a hundred camels this (wickedness) is the fleshly soul: O father, cut yourself asunder from it.
Besides, never once did he make humble supplication to God: never once did a cry of “O Lord!” come from him in sorrow—

***

Hâlbuki o, efendisinden yüzlerce öküz, yüzlerce deve almıştı. Babacığım, işte senin nefis dediğin de budur. Tek hemen ondan kesile gör!
Bu zalim, bir gün bile Allah’a yüz tutup ağlamadı, inlemedi. Ağzından bir kerecik olsun aşkla, dertle “Yarabbi” sözü çıkmadı.

3, 2468-2469

نیز روزی با خدا زاری نکرد
یا ربی نامد ازو روزی بدرد

کای خدا خصم مرا خشنود کن
گر منش کردم زیان تو سود کن

Besides, never once did he make humble supplication to God: never once did a cry of “O Lord!” come from him in sorrow—
“O God, content my adversary: if I have inflicted loss upon him (yet) do Thou bestow profit (upon me)!

***

Bu zalim, bir gün bile Allah’a yüz tutup ağlamadı, inlemedi. Ağzından bir kerecik olsun aşkla, dertle “Yarabbi” sözü çıkmadı.
“Allah’ım, düşmanımı hoşnut et. Ben bir ziyankârlıkta bulundum ama sen onu kâra tebdil eyle.

3, 2469-2470

کای خدا خصم مرا خشنود کن
گر منش کردم زیان تو سود کن

گر خطا کشتم دیت بر عاقله‌ست
عاقله‌ی جانم تو بودی از الست

“O God, content my adversary: if I have inflicted loss upon him (yet) do Thou bestow profit (upon me)!
If T killed him by mistake, the (payment of the) blood-price falls on my kin: Thou hast been my spirit’s kin from (the Day of) Alast.”

***

“Allah’ım, düşmanımı hoşnut et. Ben bir ziyankârlıkta bulundum ama sen onu kâra tebdil eyle.
Yanlışlıkla bir adam öldürdüysem diyetini vermek, akrabama düşer. Elest gününden beri benim canıma yakın olan sensin” demedi.

3, 2470-2471

گر خطا کشتم دیت بر عاقله‌ست
عاقله‌ی جانم تو بودی از الست

سنگ می‌ندهد به استغفار در
این بود انصاف نفس ای جان حر

If T killed him by mistake, the (payment of the) blood-price falls on my kin: Thou hast been my spirit’s kin from (the Day of) Alast.”
He (God) does not give (worthless) stones in return for the pearls of contrition (nay), this, O noble spirit, is the justice of the fleshly soul.

***

Yanlışlıkla bir adam öldürdüysem diyetini vermek, akrabama düşer. Elest gününden beri benim canıma yakın olan sensin” demedi.
Ey hür can, sen ona tövbe etmesi, yargılanma dilemesi için inci verirsin de o sana taş bile vermez… İşte nefsin insafı!

سنگ می‌ندهد به استغفار در
این بود انصاف نفس ای جان حر

چون برون رفتند سوی آن درخت
گفت دستش را سپس بندید سخت

He (God) does not give (worthless) stones in return for the pearls of contrition (nay), this, O noble spirit, is the justice of the fleshly soul.
When they went forth to that tree, he (David) said, "Tie his hands fast behind him,

***

Ey hür can, sen ona tövbe etmesi, yargılanma dilemesi için inci verirsin de o sana taş bile vermez... İşte nefsin insafı!
Halk, şehirden çıkıp o ağca doğru gidince Davut, "Önce ellerini bağlayın şu zalimin de

3, 2472-2473

چون برون رفتند سوی آن درخت
گفت دستش را سپس بندید سخت

تا گناه و جرم او پیدا کنم
تا لوای عدل بر صحرا زنم

When they went forth to that tree, he (David) said, “Tie his hands fast behind him,
In order that I may bring to light his sin and crime, and may plant the banner of justice on the field.

***

Halk, şehirden çıkıp o ağca doğru gidince Davut, “Önce ellerini bağlayın şu zalimin de
Sonra suçunu meydana koyalım, adalet bayrağını ovaya dikelim” dedi.

3, 2473-2474

تا گناه و جرم او پیدا کنم
تا لوای عدل بر صحرا زنم

گفت ای سگ جد او را کشته‌ای
تو غلامی خواجه زین رو گشته‌ای

In order that I may bring to light his sin and crime, and may plant the banner of justice on the field.
O dog," said he, "you have killed this man's grandfather. You are a slave: by this means you have become a lord.

***

Sonra suçunu meydana koyalım, adalet bayrağını ovaya dikelim" dedi.
Sonra dedi ki: Ey köpek, sen bu adamın atasını öldürdün. Sen o zatın kölesiydin, bu yüzden onun kanına girdin.

گفت ای سگ جد او را کشته‌ای
تو غلامی خواجه زین رو گشته‌ای

خواجه را کشتی و بردی مال او
کرد یزدان آشکارا حال او

O dog,” said he, “you have killed this man’s grandfather. You are a slave: by this means you have become a lord.
You killed your master and carried off his property: God bath made manifest what happened to him.

***

Sonra dedi ki: Ey köpek, sen bu adamın atasını öldürdün. Sen o zatın kölesiydin, bu yüzden onun kanına girdin.
Efendini öldürüp malını, mülkünü zapt ettin. Fakat Allah bunu meydana çıkardı.

3, 2475-2476

خواجه را کشتی و بردی مال او
کرد یزدان آشکارا حال او

آن زنت او را کنیزک بوده است
با همین خواجه جفا بنموده است

You killed your master and carried off his property: God bath made manifest what happened to him.
Your wife was his handmaid; she has acted unjustly towards this same master.

***

Efendini öldürüp malını, mülkünü zapt ettin. Fakat Allah bunu meydana çıkardı.
Karın yok mu? Onun cariyesiydi. Onunla birleştin de bu kötü işi yaptın.

3, 2476-2477

آن زنت او را کنیزک بوده است
با همین خواجه جفا بنموده است

هر چه زو زایید ماده یا که نر
ملک وارث باشد آنها سر بسر

Your wife was his handmaid; she has acted unjustly towards this same master.
Whatever (children) she bore to him, female or male—all of them from beginning to end are the property of the (master’s) heir.

***

Karın yok mu? Onun cariyesiydi. Onunla birleştin de bu kötü işi yaptın.
Ondan erkek, dişi… Ne doğduysa hepsine mirasçı bu adamdır.

3, 2477-2478

هر چه زو زایید ماده یا که نر
ملک وارث باشد آنها سر بسر

تو غلامی کسب و کارت ملک اوست
شرع جستی شرع بستان رو نکوست

Whatever (children) she bore to him, female or male—all of them from beginning to end are the property of the (master's) heir.
You are a slave: your gains and goods are his property. You demanded the Law: take the Law and go: 'tis well.

***

Ondan erkek, dişi… Ne doğduysa hepsine mirasçı bu adamdır.
Çünkü sen bir kölesin, çalışıp çabalarsın, eline geçen onundur. Şeriat mı aradın, al sana mükemmel bir şeriat, hadi şimdi yürü bakalım!

3, 2478-2479

تو غلامی کسب و کارت ملک اوست
شرع جستی شرع بستان رو نکوست

خواجه را کشتی باستم زار زار
هم برینجا خواجه گویان زینهار

You are a slave: your gains and goods are his property. You demanded the Law: take the Law and go: ‘tis well.
You killed your master miserably by violence, (whilst) your master was crying for mercy on this very spot.

***

Çünkü sen bir kölesin, çalışıp çabalarsın, eline geçen onundur. Şeriat mı aradın, al sana mükemmel bir şeriat, hadi şimdi yürü bakalım!
Sen burada efendini zari zari ağlatarak öldürdün. Efendin sana burada, aman yapma, etme diyordu.

3, 2479-2480

خواجه را کشتی باستم زار زار
هم برینجا خواجه گویان زینهار

کارد از اشتاب کردی زیر خاک
از خیالی که بدیدی سهمناک

You killed your master miserably by violence, (whilst) your master was crying for mercy on this very spot.
In your haste you hid the knife under the soil, because of the terrible apparition which you beheld.

***

Sen burada efendini zari zari ağlatarak öldürdün. Efendin sana burada, aman yapma, etme diyordu.
Korkunç bir hayal gördün, korktun... Acelenden bıçağı da adamcağızın başıyla beraber toprağa gömdün.

3, 2480-2481

کارد از اشتاب کردی زیر خاک
از خیالی که بدیدی سهمناک

نک سرش با کارد در زیر زمین
باز کاوید این زمین را همچنین

In your haste you hid the knife under the soil, because of the terrible apparition which you beheld.
Lo, his head together with the knife is under the soil! Dig ye back the soil, thus!

***

Korkunç bir hayal gördün, korktun... Acelenden bıçağı da adamcağızın başıyla beraber toprağa gömdün.
İşte başı da şuracıkta gömülü, bıçak da. Haydi, kazın şurasını!

3, 2481-2482

نک سرش با کارد در زیر زمین
باز کاوید این زمین را همچنین

نام این سگ هم نبشته کارد بر
کرد با خواجه چنین مکر و ضرر

Lo, his head together with the knife is under the soil! Dig ye back the soil, thus!
On the knife, too, the name of this dog is written, (who) dealt with his master so deceitfully and injuriously.”

***

İşte başı da şuracıkta gömülü, bıçak da. Haydi, kazın şurasını!
Bu köpeğin adı da bıçakta yazılıdır. Bu zalim, efendisine işte böyle bir hilede, böyle bir zulümde bulundu.”

3, 2482-2483

نام این سگ هم نبشته کارد بر
کرد با خواجه چنین مکر و ضرر

همچنان کردند چون بشکافتند
در زمین آن کارد و سر را یافتند

On the knife, too, the name of this dog is written, (who) dealt with his master so deceitfully and injuriously.”
They did even so (as he ordered), and when they cleft (the earth) they found in the soil the knife and the head.

***

Bu köpeğin adı da bıçakta yazılıdır. Bu zalim, efendisine işte böyle bir hilede, böyle bir zulümde bulundu.”
Yeri kazdılar, bıçağı da bulup çıkardılar. Kesik başı da!

3, 2483-2484

همچنان کردند چون بشکافتند
در زمین آن کارد و سر را یافتند

ولوله در خلق افتاد آن زمان
هر یکی زنار ببرید از میان

They did even so (as he ordered), and when they cleft (the earth) they found in the soil the knife and the head. Thereupon tumultuous lamentation arose amongst the people:every one severed the girdle (of unbelief) from his waist.

***

Yeri kazdılar, bıçağı da bulup çıkardılar. Kesik başı da!
Halka bir velveledir düştü. Hepsi de zünnarlarını kestiler.

ولوله در خلق افتاد آن زمان
هر یکی زنار ببرید از میان

بعد از آن گفتش بیا ای دادخواه
داد خود بستان بدان روی سیاه

Thereupon tumultuous lamentation arose amongst the people:every one severed the girdle (of unbelief) from his waist.
Alter that, he (David) said to him (the murderer), “Come,O demander of justice, (and) with that black face (of yours) receive the justice due to you!’

***

Halka bir velveledir düştü. Hepsi de zünnarlarını kestiler.
Ondan sonra öküzü kesene “Gel buraya hak sahibi, bu yüzü karadan hakkını al” dedi.

بعد از آن گفتش بیا ای دادخواه
داد خود بستان بدان روی سیاه

هم بدان تیغش بفرمود او قصاص
کی کند مکرش ز علم حق خلاص

Alter that, he (David) said to him (the murderer), “Come,O demander of justice, (and) with that black face (of yours) receive the justice due to you!’
He ordered retaliation (by killing him) with that same knife: how should contrivance deliver him from the knowledge of God?

***

Ondan sonra öküzü kesene “Gel buraya hak sahibi, bu yüzü karadan hakkını al” dedi.
Aynı bıçakla o adamın da öldürülerek kısas edilmesini emretti. Ne hile yaparsa yapsın, Allah bilgisinden kurtulabilir mi hiç?

3, 2486-2487

هم بدان تیغش بفرمود او قصاص
کی کند مکرش ز علم حق خلاص

حلم حق گرچه مواساها کند
لیک چون از حد بشد پیدا کند

He ordered retaliation (by killing him) with that same knife: how should contrivance deliver him from the knowledge of God?
Although God’s clemency bestows (many) kindnesses, yet when he (the sinner) has gone beyond bounds, He exposes (him).

***

Aynı bıçakla o adamın da öldürülerek kısas edilmesini emretti. Ne hile yaparsa yapsın, Allah bilgisinden kurtulabilir mi hiç?
Allah’ın hilmi, müdarada bulunur. Bulunur ama adam, haddi aşınca iş değişir, meydana çıkar.

3, 2487-2488

حلم حق گرچه مواساها کند
لیک چون از حد بشد پیدا کند

خون نخسپد درفتد در هر دلی
میل جست و جوی و کشف مشکلی

Although God’s clemency bestows (many) kindnesses, yet when he (the sinner) has gone beyond bounds, He exposes (him).
Blood sleepeth not: the desire to investigate and lay bare (discover the solution of) a difficulty falls into every heart.

***

Allah’ın hilmi, müdarada bulunur. Bulunur ama adam, haddi aşınca iş değişir, meydana çıkar.
Kan uyumaz. Gönüllere onu araştırmak, müşkülü halletmek merakı düşer.

3, 2488-2489

خون نخسپد درفتد در هر دلی
میل جست و جوی و کشف مشکلی

اقتضای داوری رب دین
سر بر آرد از ضمیر آن و این

Blood sleepeth not: the desire to investigate and lay bare (discover the solution of) a difficulty falls into every heart.
The craving prompted by the ordainment of the Lord of the Judgement springs up in the conscience of all and sundry

***

Kan uyumaz. Gönüllere onu araştırmak, müşkülü halletmek merakı düşer.
Kıyamet gününün sahibi olan Allah'ın adaleti, şunun, bunun gönlünden zuhur eder durur.

اقتضای داوری رب دین
سر بر آرد از ضمیر آن و این

کان فلان چون شد چه شد حالش چه گشت
همچنانک جوشد از گلزار کشت

The craving prompted by the ordainment of the Lord of the Judgement springs up in the conscience of all and sundry
(So that they ask), “How was it with such-and-such? What happened to him? What became of him? “—just as the sown seed shoots up from the loam.

***

Kıyamet gününün sahibi olan Allah’ın adaleti, şunun, bunun gönlünden zuhur eder durur.
“Filân ne oldu, hali nedir, kim öldürdü acaba?” diye topraktan ekin fışkırır gibi şunun, bunun gönlünden meraklar fışkırır.

3, 2490-2491

کان فلان چون شد چه شد حالش چه گشت
همچنانک جوشد از گلزار کشت

جوشش خون باشد آن وا جستها
خارش دلها و بحث و ماجرا

(So that they ask), “How was it with such-and-such? What happened to him? What became of him? “—just as the sown seed shoots up from the loam.
Those inquiries, the pricking of (conscience in men’s) beans and the investigation and discussion, are the stirring of the (murdered man’s) blood.

***

“Filân ne oldu, hali nedir, kim öldürdü acaba?” diye topraktan ekin fışkırır gibi şunun, bunun gönlünden meraklar fışkırır.
Gönüllerdeki bu meraklar, bu araştırmalar, bundan bahsetmeler, hep o kanın kaynamasıdır.

3, 2491-2492

جوشش خون باشد آن وا جستها
خارش دلها و بحث و ماجرا

چونک پیداگشت سر کار او
معجزه داود شد فاش و دوتو

Those inquiries, the pricking of (conscience in men’s) beans and the investigation and discussion, are the stirring of the (murdered man’s) blood.
When the mystery of his (the murderer’s) case had been divulged, David’s miracles became doubly manifest

***

Gönüllerdeki bu meraklar, bu araştırmalar, bundan bahsetmeler, hep o kanın kaynamasıdır.
O adamın gizli sırrı meydana çıkınca Davud’un mucizesi halka yayıldı; bu mucize bir dereceyken halk tarafından âdeta iki derece meşhur oldu.

3, 2492-2493

چونک پیداگشت سر کار او
معجزه داود شد فاش و دوتو

خلق جمله سر برهنه آمدند
سر به سجده بر زمینها می‌زدند

When the mystery of his (the murderer’s) case had been divulged, David’s miracles became doubly manifest
All the people came bare-headed and cast their heads in prostration on the earth,

***

O adamın gizli sırrı meydana çıkınca Davud’un mucizesi halka yayıldı; bu mucize bir dereceyken halk tarafından âdeta iki derece meşhur oldu.
Herkes baş açık gelip yerlere secde etmekte,

3, 2493-2494

خلق جمله سر برهنه آمدند
سر به سجده بر زمینها می‌زدند

ما همه کوران اصلی بوده‌ایم
از تو ما صد گون عجایب دیده‌ایم

All the people came bare-headed and cast their heads in prostration on the earth,
(Saying), “We all have been (as those who are) blind from birth, (though) we have seen from thee marvels of a hundred kinds.

***

Herkes baş açık gelip yerlere secde etmekte,
“Biz doğuştan körmüşüz, senden yüzlerce şaşılacak şey gördük.

ما همه کوران اصلی بوده‌ایم
از تو ما صد گون عجایب دیده‌ایم

سنگ با تو در سخن آمد شهیر
کز برای غزو طالوتم بگیر

(Saying), “We all have been (as those who are) blind from birth, (though) we have seen from thee marvels of a hundred kinds.
The stone came to speech with thee overtly, and said, ‘Take me for Saul’s expedition (against Goliath)’;

***

“Biz doğuştan körmüşüz, senden yüzlerce şaşılacak şey gördük.
Taş, Talût’la beraber savaşa giderken sana söyledi, beni al dedi.

3, 2495-2496

سنگ با تو در سخن آمد شهیر
کز برای غزو طالوتم بگیر

تو به سه سنگ و فلاخن آمدی
صد هزاران مرد را بر هم زدی

The stone came to speech with thee overtly, and said, ‘Take me for Saul’s expedition (against Goliath)’;
Thou camest with three pebbles and a sling and didst rout a hundred thousand men:

***

Taş, Talût’la beraber savaşa giderken sana söyledi, beni al dedi.
Sen elinde bir sapan, üç tane de taş olduğu halde geldin, yüz binlerce adamı birbirine kattın, kırdın, geçirdin.

3, 2496-2497

تو به سه سنگ و فلاخن آمدی
صد هزاران مرد را بر هم زدی

سنگهایت صدهزاران پاره شد
هر یکی هر خصم را خون‌خواره شد

Thou camest with three pebbles and a sling and didst rout a hundred thousand men:
Thy pebbles broke into a hundred thousand pieces, and each one drank the blood of an enemy.

***

Sen elinde bir sapan, üç tane de taş olduğu halde geldin, yüz binlerce adamı birbirine kattın, kırdın, geçirdin.
Taşların yüz binlerce parçaya ayrıldı, her parçası bir düşmanın kanını içti.

3, 2497-2498

سنگهایت صدهزاران پاره شد
هر یکی هر خصم را خون‌خواره شد

آهن اندر دست تو چون موم شد
چون زره‌سازی ترا معلوم شد

Thy pebbles broke into a hundred thousand pieces, and each one drank the blood of an enemy.
Iron became as wax in thy hand when the (craft of) fashioning coats of mail was made known to thee.

***

Taşların yüz binlerce parçaya ayrıldı, her parçası bir düşmanın kanını içti.
Demir, elinde mum gibi yumuşadı, onunla zırh yaptın, bu da âleme yayıldı, herkes bildi.

3, 2498-2499

آهن اندر دست تو چون موم شد
چون زره‌سازی ترا معلوم شد

کوهها با تو رسایل شد شکور
با تو می‌خوانند چون مقری زبور

Iron became as wax in thy hand when the (craft of) fashioning coats of mail was made known to thee.
The mountains became thy thankful. accompanists: they chant the psalms with thee, as one who teaches the recitation of theQur’an.

***

Demir, elinde mum gibi yumuşadı, onunla zırh yaptın, bu da âleme yayıldı, herkes bildi.
Dağlar sana şükredici risaleler oldu, seninle berber adam gibi Zebur okudular!

3, 2499-2500

کوهها با تو رسایل شد شکور
با تو می‌خوانند چون مقری زبور

صد هزاران چشم دل بگشاده شد
از دم تو غیب را آماده شد

The mountains became thy thankful. accompanists: they chant the psalms with thee, as one who teaches the recitation of theQur’an.
Hundreds of thousands of spiritual eyes were opened and through thy breath were made ready for (contemplation of) the Unseen;

***

Dağlar sana şükredici risaleler oldu, seninle berber adam gibi Zebur okudular!
Senin sözünle yüz binlerce kişinin can gözü açıldı, gayb âlemine hazırlandı.

3, 2500-2501

صد هزاران چشم دل بگشاده شد
از دم تو غیب را آماده شد

و آن قوی‌تر زان همه کین دایمست
زندگی بخشی که سرمد قایمست

Hundreds of thousands of spiritual eyes were opened and through thy breath were made ready for (contemplation of) the Unseen;
And that (miracle) is stronger than all those (others), for this one is lasting: thou bestowest the life that is enduring for ever.’!

***

Senin sözünle yüz binlerce kişinin can gözü açıldı, gayb âlemine hazırlandı.
Fakat onların hepsinden kuvvetli mucizen bu: Sen, insana hayat bağışlamaktasın, bu bağışlaman daimî,

3, 2501-2502

و آن قوی‌تر زان همه کین دایمست
زندگی بخشی که سرمد قایمست

جان جمله‌ی معجزات اینست خود
کو ببخشد مرده را جان ابد

And that (miracle) is stronger than all those (others), for this one is lasting: thou bestowest the life that is enduring for ever.'!
This indeed is the soul of all miracles, that it (the miracle) should bestow everlasting life on the (spiritually) dead.

***

Fakat onların hepsinden kuvvetli mucizen bu: Sen, insana hayat bağışlamaktasın, bu bağışlaman daimî,
Zaten bütün mucizelerin canı da bu… Ölüye ebedî hayat bağışlamak!” demekteydi.

3, 2502-2503

جان جمله‌ی معجزات اینست خود
کو ببخشد مرده را جان ابد

کشته شد ظالم جهانی زنده شد
هر یکی از نو خدا را بنده شد

This indeed is the soul of all miracles, that it (the miracle) should bestow everlasting life on the (spiritually) dead.
The wicked man was killed and a whole world (of people) were quickened with life: every one became anew a (devoted) servant to God.

***

Zaten bütün mucizelerin canı da bu… Ölüye ebedî hayat bağışlamak!” demekteydi.
Zalim öldürüldü, bütün bir dünya dirildi. Halkın hepsi de yeni baştan Allah’a kul oldu.

3, 2503-2504

کشته شد ظالم جهانی زنده شد
هر یکی از نو خدا را بنده شد

نفس خود را کش جهانی را زنده کن
خواجه را کشتست او را بنده کن

The wicked man was killed and a whole world (of people) were quickened with life: every one became anew a (devoted) servant to God.
Kill your fleshly soul and make the world (spiritually)alive; it (your fleshly soul) has killed its master: make it (your) slave.

***

Zalim öldürüldü, bütün bir dünya dirildi. Halkın hepsi de yeni baştan Allah’a kul oldu.
Nefsini öldür de âlemi dirilt. Nefis, efendisini öldürmüştür; sen, onu kendine kul, köle yap!

3, 2504-2505

نفس خود را کش جهانی را زنده کن
خواجه را کشتست او را بنده کن

مدعی گاو نفس تست هین
خویشتن را خواجه کردست و مهین

Kill your fleshly soul and make the world (spiritually)alive; it (your fleshly soul) has killed its master: make it (your) slave.
Hark! your fleshly soul is (as) the claimant (of compensation) for the cow: it has made itself a master and thief.

***

Nefsini öldür de âlemi dirilt. Nefis, efendisini öldürmüştür; sen, onu kendine kul, köle yap!
Kendine gel, öküzü dâva eden senin nefsindir; kendisini efendi yerine koymuştur, ululuk taslamaktadır.

3, 2505-2506

مدعی گاو نفس تست هین
خویشتن را خواجه کردست و مهین

آن کشنده‌ی گاو عقل تست رو
بر کشنده گاو تن منکر مشو

Hark! your fleshly soul is (as) the claimant (of compensation) for the cow: it has made itself a master and thief. The slayer of the cow is your intellect (rational soul): go, do not be offended with the’ slayer of the cow, (which is) your body.

***

Kendine gel, öküzü dâva eden senin nefsindir; kendisini efendi yerine koymuştur, ululuk taslamaktadır. Öküzü öldüren de aklındır. Hadi, artık ten öküzünü öldüreni inkâr etme!

3, 2506-2507

آن کشنده‌ی گاو عقل تست رو
بر کشنده گاو تن منکر مشو

عقل اسیرست و همی خواهد ز حق
روزیی بی رنج و نعمت بر طبق

The slayer of the cow is your intellect (rational soul): go, do not be offended with the’ slayer of the cow, (which is) your body.
The intellect is a captive and craves of God daily bread (won) without toil, and bounty (placed before it) on a tray.

***

Öküzü öldüren de aklındır. Hadi, artık ten öküzünü öldüreni inkâr etme!
Akıl bir esirdir. Daima Hak’tan zahmetsizce bir rızık, tabak tabak nimetler ister.

3, 2507-2508

عقل اسیرست و همی خواهد ز حق
روزیی بی رنج و نعمت بر طبق

روزی بی رنج او موقوف چیست
آنک بکشد گاو را کاصل بدیست

The intellect is a captive and craves of God daily bread (won) without toil, and bounty (placed before it) on a tray.
Upon what does its daily bread (won) without toil depend? Upon its killing the cow is the origin of (all) evil

***

Akıl bir esirdir. Daima Hak’tan zahmetsizce bir rızık, tabak tabak nimetler ister.
Onun zahmetsizce rızıklanması neye bağlıdır? Kötülüğün aslı olan öküzün öldürülmesine.

3, 2508-2509

روزی بی رنج او موقوف چیست
آنک بکشد گاو را کاصل بدیست

نفس گوید چون کشی تو گاو من
زانک گاو نفس باشد نقش تن

Upon what does its daily bread (won) without toil depend? Upon its killing the cow is the origin of (all) evil
The fleshly soul says, “How shouldst thou kill my ‘cow’?-because the “cow” of the fleshly soul is the (outward) form of the body.

***

Onun zahmetsizce rızıklanması neye bağlıdır? Kötülüğün aslı olan öküzün öldürülmesine.
Nefis, “Benim öküzümü nasıl olurda öldürürsün?” der. Çünkü nefis öküz, ten suretidir.

3, 2509-2510

نفس گوید چون کشی تو گاو من
زانک گاو نفس باشد نقش تن

خواجەزادەی عقل مانده بی‌نوا
نفس خونی خواجه گشت و پیشوا

The fleshly soul says, “How shouldst thou kill my ‘cow’?-because the “cow” of the fleshly soul is the (outward) form of the body.
The intellect, (typified by) the master’s son, is left destitute, (while) the fleshly soul, (typified by) the murderer, has become a master and leader.

***

Nefis, “Benim öküzümü nasıl olurda öldürürsün?” der. Çünkü nefis öküz, ten suretidir.
Velinimet zâde olan akıl, ihtiyaçlar içinde kalmış, kanlı katil nefis, efendi olmuş, öne geçmiş!

3, 2510-2511

خواجه‌زاده‌ی عقل مانده بی‌نوا
نفس خونی خواجه گشت و پیشوا

روزی بی‌رنج می‌دانی که چیست
قوت ارواحست و ارزاق نبیست

The intellect, (typified by) the master’s son, is left destitute, (while) the fleshly soul, (typified by) the murderer, has become a master and leader.
Do you know what is the daily bread (won) without toil? It is the food of spirits and the daily bread of the prophet.

***

Velinimet zâde olan akıl, ihtiyaçlar içinde kalmış, kanlı katil nefis, efendi olmuş, öne geçmiş!
Zahmetsiz rızık nedir, bilir misin? Ruhların gıdası, peygamberlerin rızıkları.

3, 2511-2512

روزی بی‌رنج می‌دانی که چیست
قوت ارواحست و ارزاق نبیست

لیک موقوفست بر قربان گاو
گنج اندر گاو دان ای کنج‌کاو

Do you know what is the daily bread (won) without toil? It is the food of spirits and the daily bread of the prophet.
But it depends upon sacrificing the cow: know (that) the (spiritual) treasure (is found) in (sacrifice of) the cow, O you who dig in (holes and) corners!

***

Zahmetsiz rızık nedir, bilir misin? Ruhların gıdası, peygamberlerin rızıkları.
Fakat bunu elde etmek, öküzü öldürmeye bağlıdır. Hazine öküzün içindedir ey hazine arayan, yerleri kazıp duran!

لیک موقوفست بر قربان گاو
گنج اندر گاو دان ای کنج‌کاو

دوش چیزی خورده‌ام ور نه تمام
دادمی در دست فهم تو زمام

But it depends upon sacrificing the cow: know (that) the (spiritual) treasure (is found) in (sacrifice of) the cow, O you who dig in (holes and) corners!
Yesternight I ate something; otherwise, I would have given the reins entirely into the hand of your understanding'.

***

Fakat bunu elde etmek, öküzü öldürmeye bağlıdır. Hazine öküzün içindedir ey hazine arayan, yerleri kazıp duran!
Dün biraz bir şey yemiştim, onun için lâyıkıyla anlatamıyorum. Yoksa bunu tamamıyla anlatır, yuları anlayışının eline teslim ederdim.

3, 2513-2514

دوش چیزی خورده‌ام ور نه تمام
دادمی در دست فهم تو زمام

دوش چیزی خورده‌ام افسانه است
هرچه می‌آید ز پنهان خانه است

Yesternight I ate something; otherwise, I would have given the reins entirely into the hand of your understanding’.
(The words), ‘ yesternight I ate something,” are an idle tale: whatsoever comes (to pass) is from the secret chamber (of Divine Destiny).

***

Dün biraz bir şey yemiştim, onun için lâyıkıyla anlatamıyorum. Yoksa bunu tamamıyla anlatır, yuları anlayışının eline teslim ederdim.
Ama dün bir şey yedim demem de masaldan ibaret... Çünkü ne gelirse o gizli evden geliyor.

دوش چیزی خورده‌ام افسانه است
هرچه می‌آید ز پنهان خانه است

چشم بر اسباب از چه دوختیم
گر ز خوش‌چشمان کرشم آموختیم

(The words), ‘ yesternight I ate something,” are an idle tale: whatsoever comes (to pass) is from the secret chamber (of Divine Destiny).
Wherefore have we fixed our eyes on (secondary) causes, if we have learned from those with beauteous eyes how to glance amorously?

***

Ama dün bir şey yedim demem de masaldan ibaret… Çünkü ne gelirse o gizli evden geliyor.
Güzel gözlülerden işve, cilve öğrenmişsek neden gözümüzü sebeplere dikip duruyoruz.

3, 2515-2516

چشم بر اسباب از چه دوختیم
گر ز خوش‌چشمان کرشم آموختیم

هست بر اسباب اسبابی دگر
در سبب منگر در آن افکن نظر

Wherefore have we fixed our eyes on (secondary) causes, if we have learned from those with beauteous eyes how to glance amorously?
Over the (secondary) causes there are other (primary) causes: do not look at the (secondary) cause; let thy gaze fall on that (primary cause).

***

Güzel gözlülerden işve, cilve öğrenmişsek neden gözümüzü sebeplere dikip duruyoruz.
Sebeplerin de başka sebepleri var. Sebebe bakma da asıl ona bak!

3, 2516-2517

هست بر اسباب اسبابی دگر
در سبب منگر در آن افکن نظر

انبیا در قطع اسباب آمدند
معجزات خویش بر کیوان زدند

Over the (secondary) causes there are other (primary) causes: do not look at the (secondary) cause; let thy gaze fall on that (primary cause).
The prophets came in order to cut (the cords of secondary) causes: they flung their miracles at Saturn (in the Seventh Heaven).

***

Sebeplerin de başka sebepleri var. Sebebe bakma da asıl ona bak!
Peygamberler, sebepleri gidermek için geldiler. Mucizelerini ta Zuhal yıldızına ulaştırdılar.

3, 2517-2518

انبیا در قطع اسباب آمدند
معجزات خویش بر کیوان زدند

بی‌سبب مر بحر را بشکافتند
بی زراعت چاش گندم یافتند

The prophets came in order to cut (the cords of secondary) causes: they flung their miracles at Saturn (in the Seventh Heaven).
Without cause (means) they clove the sea asunder; without sowing they found heaps of corn.

***

Peygamberler, sebepleri gidermek için geldiler. Mucizelerini ta Zuhal yıldızına ulaştırdılar.
Sebep ve vesilesiz denizi böldüler, ekmeksizin buğday yığınını buldular.

3, 2518-2519

بی‌سبب مر بحر را بشکافتند
بی زراعت چاش گندم یافتند

ریگها هم آرد شد از سعیشان
پشم بز ابریشم آمد کش‌کشان

Without cause (means) they clove the sea asunder; without sowing they found heaps of corn.
Sand, too, was turned into flour by their work; goat’s hair became silk as it was pulled (from the hide).

***

Sebep ve vesilesiz denizi böldüler, ekmeksizin buğday yığınını buldular.
Çalışmaları yüzünden kum taneleri un olurdu. Keçinin yünlerini çektiler mi ellerinde ibrişim olurdu.

3, 2519-2520

ریگها هم آرد شد از سعیشان
پشم بز ابریشم آمد کش‌کشان

جمله قرآن هست در قطع سبب
عز درویش و هلاک بولهب

Sand, too, was turned into flour by their work; goat’s hair became silk as it was pulled (from the hide).
The whole of theQur’anconsists in (is concerned with) the cutting off of (secondary) causes: (its theme is) the glory of the poor (prophet or saint) and the destruction of (those like) Abu Lahab.

***

Çalışmaları yüzünden kum taneleri un olurdu. Keçinin yünlerini çektiler mi ellerinde ibrişim olurdu.
Bütün Kur’an, sebebi gidermeye aittir. Zahiren yoksul olan Peygamber’in yüceliğini, yine zahiren yüce olan Ebuleheb’in helâkini anlatır durur.

3, 2520-2521

جمله قرآن هست در قطع سبب
عز درویش و هلاک بولهب

مرغ بابیلی دو سه سنگ افکند
لشکر زفت حبش را بشکند

The whole of theQur'anconsists in (is concerned with) the cutting off of (secondary) causes: (its theme is) the glory of the poor (prophet or saint) and the destruction of (those like) Abu Lahab.
A swift drops two or three pebbles and shatters the mighty host of Abyssinia:

***

Bütün Kur'an, sebebi gidermeye aittir. Zahiren yoksul olan Peygamber'in yüceliğini, yine zahiren yüce olan Ebuleheb'in helâkini anlatır durur.
Ebabil kuşları iki üçtaş attılar mı o koca Habeş ordusunu kırıp geçirirler.

3, 2521-2522

مرغ بابیلی دو سه سنگ افکند
لشکر زفت حبش را بشکند

پیل را سوراخ افکند
سنگ مرغی کو به بالا پر زند

A swift drops two or three pebbles and shatters the mighty host of Abyssinia:
The pebble of a bird that flies aloft lays low the elephant, riddled with holes (wounds).

***

Ebabil kuşları iki üçtaş attılar mı o koca Habeş ordusunu kırıp geçirirler.
Ta yukarılarda uçan kuşun attığı bir taş, fili delik deşik eder.

3, 2522-2523

پیل را سوراخ سوراخ افکند
سنگ مرغی کو به بالا پر زند

دم گاو کشته بر مقتول زن
تا شود زنده همان دم در کفن

The pebble of a bird that flies aloft lays low the elephant, riddled with holes (wounds).
(God said), "Inflict (a blow with) the tail of the killed cow upon the murdered man, in order that at the same moment he may come to life (again) in the winding-sheet,

***

Ta yukarılarda uçan kuşun attığı bir taş, fili delik deşik eder.
Öldürülmüş adama kesilmiş öküzün kuyruğuyla vur da hemen dirilsin, kefeniyle kalksın.

3, 2523-2524

دم گاو کشته بر مقتول زن
تا شود زنده همان دم در کفن

حلق‌ببریده جهد از جای خویش
خون خود جوید ز خون‌پالای خویش

(God said), “Inflict (a blow with) the tail of the killed cow upon the murdered man, in order that at the same moment he may come to life (again) in the winding-sheet,
(And that) he whose throat was cut may spring up from his place and seek (vengeance for) his blood from the shedder of his blood

***

Öldürülmüş adama kesilmiş öküzün kuyruğuyla vur da hemen dirilsin, kefeniyle kalksın.
Kesilmiş boğazı, yerinden davransın, kanını dökenlerden kanını istesin denir.

3, 2524-2525

حلق ببریده جهد از جای خویش
خون خود جوید ز خون‌پالای خویش

همچنین ز آغاز قرآن تا تمام
رفض اسبابست و علت والسلام

(And that) he whose throat was cut may spring up from his place and seek (vengeance for) his blood from the shedder of his blood
In like manner, from the beginning of theQur’anto the end, ‘tis (wholly concerned with) the abandonment of (secondary) causes and means. And (now) farewell (to this subject).

***

Kesilmiş boğazı, yerinden davransın, kanını dökenlerden kanını istesin denir.
Bunlar ve bunlara benzer daha nice şeyler var… Kur’an, baştan sona sebepleri, illetleri nefyeder vesselâm.

3, 2525-2526

همچنین ز آغاز قرآن تا تمام
رفض اسبابست و علت والسلام

کشف این نه از عقل کارافزا شود
بندگی کن تا ترا پیداشود

In like manner, from the beginning of theQur'anto the end, 'tis (wholly concerned with) the abandonment of (secondary) causes and means. And (now) farewell (to this subject).
The explanation (of the mystery) thereof is not (given) by the meddlesome intellect: do service (to God), in order that it may become clear to you.

***

Bunlar ve bunlara benzer daha nice şeyler var… Kur'an, baştan sona sebepleri, illetleri nefyeder vesselâm.
Fakat bunları anlamak, işi uzatıp duran aklın harcı değildir. Kulluk et de bunlar sana keşfolsun!

3, 2526-2527

کشف این نه از عقل کارافزا شود
بندگی کن تا ترا پیداشود

بند معقولات آمد فلسفی
شهسوار عقل عقل آمد صفی

The explanation (of the mystery) thereof is not (given) by the meddlesome intellect: do service (to God), in order that it may become clear to you.
The philosopher is in bondage to things perceived by the intellect; (but) the ‘pure (saint) is he that rides as a prince on the Intellect of intellect

***

Fakat bunları anlamak, işi uzatıp duran aklın harcı değildir. Kulluk et de bunlar sana keşfolsun!
Felsefeye sarılan kişinin aklı, akılla anlaşılabilen şeylere bağlanmış kalmıştır. Fakat temiz ve pak kişi, aklın aklının (Akl-ı Küll’ün) tek binicisi oldu.

3, 2527-2528

بند معقولات آمد فلسفی
شهسوار عقل عقل آمد صفی

عقل عقلت مغز و عقل تست پوست
معده‌ی حیوان همیشه پوست‌جوست

The philosopher is in bondage to things perceived by the intellect; (but) the ‘pure (saint) is he that rides as a prince on the Intellect of intellect
The Intellect of intellect is your kernel, (while) your intellect is (only) the husk: the belly of animals is ever seeking husks.

***

Felsefeye sarılan kişinin aklı, akılla anlaşılabilen şeylere bağlanmış kalmıştır. Fakat temiz ve pak kişi, aklın aklının (Akl-ı Küll’ün) tek binicisi oldu.
Aklının aklı içtir, senin aklınsa kabuk. Hayvan midesi daima kabuk arar.

3, 2528-2529

عقل عقلت مغز و عقل تست پوست
معده‌ی حیوان همیشه پوست‌جوست

مغزجوی از پوست دارد صد ملال
مغز نغزان را حلال آمد حلال

The Intellect of intellect is your kernel, (while) your intellect is (only) the husk: the belly of animals is ever seeking husks.
He that seeks the kernel has a hundred loathings for the husk: to the goodly (saints) the kernel (alone) is lawful, lawful.

***

Aklının aklı içtir, senin aklınsa kabuk. Hayvan midesi daima kabuk arar.
İç arayan, kabuğu sevmez, ondan usanır, bıkar. İç temiz kişilere helâldir, temiz kişilere.

3, 2529-2530

مغزجوی از پوست دارد صد ملال
مغز نغزان را حلال آمد حلال

چونک قشر عقل صد برهان دهد
عقل کل کی گام بی ایقان نهد

He that seeks the kernel has a hundred loathings for the husk: to the goodly (saints) the kernel (alone) is lawful, lawful.
When the intellect, (which is) the husk, offers a hundred evidences, how should the Universal Intellect take a step with out having (intuitive) certainty?

***

İç arayan, kabuğu sevmez, ondan usanır, bıkar. İç temiz kişilere helâldir, temiz kişilere.
Kabuktan ibaret olan akıl, bir işi yüzlerce delille ancak anlayabilir. Fakat Akl-ı Kül, doğru olduğunu bilmediği yola adımını atar mı hiç?

3, 2530-2531

چونک قشر عقل صد برهان دهد
عقل کل کی گام بی ایقان نهد

عقل دفترها کند یکسر سیاه
عقل عقل آفاق دارد پر ز ماه

When the intellect, (which is) the husk, offers a hundred evidences, how should the Universal Intellect take a step with out having (intuitive) certainty?
The intellect makes books entirely black (with writing); the Intellect of intellect keeps the horizons (the whole universe) filled (with light) from the Moon (of Reality).

***

Kabuktan ibaret olan akıl, bir işi yüzlerce delille ancak anlayabilir. Fakat Akl-ı Kül, doğru olduğunu bilmediği yola adımını atar mı hiç?
Akıl, defterleri baştanbaşa karalar durur. Aklın aklıysa bütün âlemi ayla, doldurur, nurlandırır.

3, 2531-2532

عقل دفترها کند یکسر سیاه
عقل عقل آفاق دارد پر ز ماه

از سیاهی و سپیدی فارغست
نور ماهش بر دل و جان بازغست

The intellect makes books entirely black (with writing); the Intellect of intellect keeps the horizons (the whole universe) filled (with light) from the Moon (of Reality).
It is free from blackness and whiteness: the light of its moon rises (and shines) upon heart and soul.

***

Akıl, defterleri baştanbaşa karalar durur. Aklın aklıysa bütün âlemi ayla, doldurur, nurlandırır.
O, karadan da kurtulmuştur, aktan da. Onun ayının nuru, gönle de yayılmıştır, sana da.

3, 2532-2533

از سیاهی و سپیدی فارغست
نور ماهش بر دل و جان بازغست

این سیاه و این سپید ار قدر یافت
زان شب قدرست کاختروار تافت

It is free from blackness and whiteness: the light of its moon rises (and shines) upon heart and soul.
If this black and white’ has gotten (any) power (value), ‘tis from the Night of Power that shone forth like a star.

***

O, karadan da kurtulmuştur, aktan da. Onun ayının nuru, gönle de yayılmıştır, sana da.
Cüz’i akıl bu karayla akı, yine kadirden, bir yıldız gibi parlayıp âlemi aydınlatan Kadir gecesinden elde etmiştir.

3, 2533-2534

این سیاه و این سپید ار قدر یافت
زان شب قدرست کاختروار تافت

قیمت همیان و کیسه از زرست
بی ز زر همیان و کیسه ابترست

If this black and white’ has gotten (any) power (value), ‘tis from the Night of Power that shone forth like a star.
The value of scrip and purse is (derived) from the gold: with out the gold, scrip and purse are docked

***

Cüz’i akıl bu karayla akı, yine kadirden, bir yıldız gibi parlayıp âlemi aydınlatan Kadir gecesinden elde etmiştir.
Keseyle dağarcığın değeri altındadır. İçinde altın olmayan keseyle dağarcığın ne kıymeti var?

3, 2534-2535

قیمت همیان و کیسه از زرست
بی ز زر همیان و کیسه ابترست

همچنانک قدر تن از جان بود
قدر جان از پرتو جانان بود

The value of scrip and purse is (derived) from the gold: with out the gold, scrip and purse are docked
Even as the worth of the body is (derived) from the soul, (so) the worth of the soul is (derived) from the radiance of the Soul of souls.

***

Keseyle dağarcığın değeri altındadır. İçinde altın olmayan keseyle dağarcığın ne kıymeti var?
Nitekim tenin değeri de canla, fakat canın değeri de cananın ışığıyladır.

3, 2535-2536

همچنانک قدر تن از جان بود
قدر جان از پرتو جانان بود

گر بدی جان زنده بی پرتو کنون
هیچ گفتی کافران را میتون

Even as the worth of the body is (derived) from the soul, (so) the worth of the soul is (derived) from the radiance of the Soul of souls.
If the soul were now alive without (that) radiance, would He (God) ever have called the infidels “dead”

***

Nitekim tenin değeri de canla, fakat canın değeri de cananın ışığıyladır.
Can, ışıksız diri olsaydı hiç kâfirlere “Ölü” denir miydi?

3, 2536-2537

گر بدی جان زنده بی پرتو کنون
هیچ گفتی کافران را میتون

هین بگو که ناطقه جو می‌کند
تا به قرنی بعد ما آبی رسد

If the soul were now alive without (that) radiance, would He (God) ever have called the infidels “dead”
Come, speak (O my soul)! for the Logos is digging a channel to the end that some water may reach a generation after us.

***

Can, ışıksız diri olsaydı hiç kâfirlere “Ölü” denir miydi?
Kendine gel, söyle, söyle ki söyleme kabiliyeti bizden sonraki zamanlarda aksın diye ırmak yolunu kazmakta.

3, 2537-2538

هین بگو که ناطقه جو می‌کند
تا به قرنی بعد ما آبی رسد

گرچه هر قرنی سخن‌آری بود
لیک گفت سالفان یاری بود

Come, speak (O my soul)! for the Logos is digging a channel to the end that some water may reach a generation after us.
Although (in) every generation there is one who brings the word (of God), yet the sayings of them that have gone before are helpful

***

Kendine gel, söyle, söyle ki söyleme kabiliyeti bizden sonraki zamanlarda aksın diye ırmak yolunu kazmakta.
Her devirde söz söyleyen bulunur; bulunur ama geçmişlerin sözleri daha faydalıdır.

3, 2538-2539

گرچه هر قرنی سخن‌آری بود
لیک گفت سالفان یاری بود

نه که هم توریت و انجیل و زبور
شد گواه صدق قرآن ای شکور

Although (in) every generation there is one who brings the word (of God), yet the sayings of them that have gone before are helpful
Is it not (the case) that the Pentateuch and the Gospel and the Psalms have borne witness to the truth of theQur’an, O thankful one?

***

Her devirde söz söyleyen bulunur; bulunur ama geçmişlerin sözleri daha faydalıdır.
Ey şükreden kişi, Tevrat, İncil ve Zebur, Kur’an’ın doğruluğuna şahadet etmedi mi?

نه که هم توریت و انجیل و زبور
شد گواه صدق قرآن ای شکور

روزی بی‌رنج جو و بی‌حساب
کز بهشتت آورد جبریل سیب

Is it not (the case) that the Pentateuch and the Gospel and the Psalms have borne witness to the truth of theQur'an,
O thankful one?
Seek a (spiritual) livelihood (won) without toil and without reckoning, so that Gabriel may bring you apples from
Paradise;

***

Ey şükreden kişi, Tevrat, İncil ve Zebur, Kur'an'ın doğruluğuna şahadet etmedi mi?
Zahmetsiz ve sayıya gelmez bir rızık ara da Cebrail sana cennetten elma getirsin.

3, 2540-2541

روزی بی‌رنج جو و بی‌حساب
کز بهشتت آورد جبریل سیب

بلک رزقی از خداوند بهشت
بی‌صداع باغبان بی رنج کشت

Seek a (spiritual) livelihood (won) without toil and without reckoning, so that Gabriel may bring you apples from Paradise;
Nay, (that there may come to you) a livelihood from the Lord of Paradise, without headache (trouble) on the part of the gardener and without the toil of sowing.

***

Zahmetsiz ve sayıya gelmez bir rızık ara da Cebrail sana cennetten elma getirsin.
Hatta bahçıvanın lâflarıyla başın ağrımadan ekmek zahmetine düşmeden cennetin sahibinden rızıklanasın.

3, 2541-2542

بلک رزقی از خداوند بهشت
بی‌صداع باغبان بی رنج کشت

زانک نفع نان در آن نان داد اوست
بدهدت آن نفع بی توسیط پوست

Nay, (that there may come to you) a livelihood from the Lord of Paradise, without headache (trouble) on the part of the gardener and without the toil of sowing.
Inasmuch as in that (spiritual) bread the benefit of (conferred by) the bread is His (God’s) gift, He gives you that benefit (directly), without making the husk a means (of imparting it to you).

***

Hatta bahçıvanın lâflarıyla başın ağrımadan ekmek zahmetine düşmeden cennetin sahibinden rızıklanasın.
Çünkü ekmekteki fayda ve lezzet, Allah ihsanıdır. Dilerse sana o faydalı kabuğu, yani ekmeği vasıta etmeksizin de verir.

3, 2542-2543

زانک نفع نان در آن نان داد اوست
بدهدت آن نفع بی توسیط پوست

ذوق پنهان نقش نان چون سفره‌ایست
نان بی سفره ولی را بهره‌ایست

Inasmuch as in that (spiritual) bread the benefit of (conferred by) the bread is His (God's) gift, He gives you that benefit (directly), without making the husk a means (of imparting it to you).
The savour is hidden; the outward form of the bread is (visible) like a table-cloth: the bread that is without table-cloth is a portion (reserved) for the saint.

***

Çünkü ekmekteki fayda ve lezzet, Allah ihsanıdır. Dilerse sana o faydalı kabuğu, yani ekmeği vasıta etmeksizin de verir.
Ekmeğin sureti, ekmekteki faydaya, zevk ve lezzete bir sofradır. Fakat sofrasız ekmek yemek, velinin harcıdır.

3, 2543-2544

ذوق پنهان نقش نان چون سفره‌ایست
نان بی سفره ولی را بهره‌ایست

رزق جانی کی بری با سعی و جست
جز به عدل شیخ کو داود تست

The savour is hidden; the outward form of the bread is (visible) like a table-cloth: the bread that is without table-cloth is a portion (reserved) for the saint.
How will you, notwithstanding (all your) endeavour and search, gain the spiritual livelihood except through ‘the justice of the Shaykh who is your David?

***

Ekmeğin sureti, ekmekteki faydaya, zevk ve lezzete bir sofradır. Fakat sofrasız ekmek yemek, velinin harcıdır.
Can rızkını senin Davud’un olan şeyhin himmeti olmadıkça nasıl olur da çalışıp çabalamayla elde edebilirsin?

3, 2544-2545

رزق جانی کی بری با سعی و جست
جز به عدل شیخ کو داود تست

نفس چون با شیخ بیند کام تو
از بن دندان شود او رام تو

How will you, notwithstanding (all your) endeavour and search, gain the spiritual livelihood except through ‘the justice of the Shaykh who is your David?
‘When the fleshly soul sees your steps (joined) with (those of) the Shaykh, willy-nilly it becomes submissive to you.

***

Can rızkını senin Davud’un olan şeyhin himmeti olmadıkça nasıl olur da çalışıp çabalamayla elde edebilirsin?
Nefis şeyhle adım attığını, ona uyduğunu görürse zorla sana râm olur.

نفس چون با شیخ بیند کام تو
از بن دندان شود او رام تو

صاحب آن گاو رام آنگاه شد
کز دم داود او آگاه شد

‘When the fleshly soul sees your steps (joined) with (those of) the Shaykh, willy-nilly it becomes submissive to you. Then (and then only) did the owner of the cow become sub missive, when he was made aware of the (inspired) words of David.

***

Nefis şeyhle adım attığını, ona uyduğunu görürse zorla sana râm olur.
Öküz sahibi de Davud’un sözünü anlayınca râm oldu.

صاحب آن گاو رام آنگاه شد
کز دم داود او آگاه شد

عقل گاهی غالب آید در شکار
برسگ نفست که باشد شیخ یار

Then (and then only) did the owner of the cow become sub missive, when he was made aware of the (inspired) words of David.
The intellect, in chase (of spiritual truth), prevails over your currish fleshly soul (only) at the time when the Shaykh is its helper.

***

Öküz sahibi de Davud’un sözünü anlayınca râm oldu.
Şeyh sana dost oldu mu avda aklın, köpek nefse galip olur.

3, 2547-2548

عقل گاهی غالب آید در شکار
برسگ نفست که باشد شیخ یار

نفس اژدرهاست با صد زور و فن
روی شیخ او را زمرد دیده کن

The intellect, in chase (of spiritual truth), prevails over your currish fleshly soul (only) at the time when the Shaykh is its helper.
The fleshly soul is a dragon with hundredfold strength and cunning: the face of the Shaykh is the emerald that plucks out its eye

***

Şeyh sana dost oldu mu avda aklın, köpek nefse galip olur.
Nefis, yüzlerce hile, Hud'a sahibi bir ejderhadır. Fakat şeyhin yüzü, o ejderhanın gözüne karşı tutulan bir zümrüttür.

3, 2548-2549

نفس اژدرهاست با صد زور و فن
روی شیخ او را زمرد دیده کن

گر تو صاحب گاو را خواهی زبون
چون خران سیخش کن آن سو ای حرون

The fleshly soul is a dragon with hundredfold strength and cunning: the face of the Shaykh is the emerald that plucks out its eye
If you wish the owner of the cows to be abased, goad him in that direction as (you would goad) asses, O contumacious man!

***

Nefis, yüzlerce hile, Hud’a sahibi bir ejderhadır. Fakat şeyhin yüzü, o ejderhanın gözüne karşı tutulan bir zümrüttür.
Öküz sahibini zebun etmek istersen onu eşekler gibi bizle, o tarafa sür be hoyrat adam!

3, 2549-2550

گر تو صاحب گاو را خواهی زبون
چون خران سیخش کن آن سو ای حرون

چون به نزدیک ولی الله شود
آن زبان صد گزش کوته شود

If you wish the owner of the cows to be abased, goad him in that direction as (you would goad) asses, O contumacious man!
When he approaches him (the saint) who is nigh unto God, his tongue, a hundred ells long, is shortened.

***

Öküz sahibini zebun etmek istersen onu eşekler gibi bizle, o tarafa sür be hoyrat adam!
Nefis, Allah velisine, yaklaşırsa dili yüz arşın kısalır.

3, 2550-2551

چون به نزدیک ولی الله شود
آن زبان صد گزش کوته شود

صد زبان و هر زبانش صد لغت
زرق و دستانش نیاید در صفت

When he approaches him (the saint) who is nigh unto God, his tongue, a hundred ells long, is shortened.
(He hath) a hundred tongues, and each tongue of him (hath) a hundred languages: his fraud and guile come not into (the bounds of) description.

***

Nefis, Allah velisine, yaklaşırsa dili yüz arşın kısalır.
Onun yüz dili vardır, her dilinde yüz lûgat, hilesi, riyası anlatılamaz ki!

3, 2551-2552

صد زبان و هر زبانش صد لغت
زرق و دستانش نیاید در صفت

مدعی گاو نفس آمد فصیح
صد هزاران حجت آرد ناصحیح

(He hath) a hundred tongues, and each tongue of him (hath) a hundred languages: his fraud and guile come not into (the bounds of) description.
The claimant for the cow, the fleshly soul, is eloquent and brings forward hundreds of thousands of unsound pleas.

***

Onun yüz dili vardır, her dilinde yüz lûgat, hilesi, riyası anlatılamaz ki!
Öküz nefsi dâva eden fasih sözler söyledi, yüz binlerce doğru olmayan delil getirdi.

3, 2552-2553

مدعی گاو نفس آمد فصیح
صد هزاران حجت آرد ناصحیح

شهر را بفریبد الا شاه را
ره نتاند زد شه آگاه را

The claimant for the cow, the fleshly soul, is eloquent and brings forward hundreds of thousands of unsound pleas.
He deceives (all in) the city except the king: he cannot waylay the sagacious king.

***

Öküz nefsi dâva eden fasih sözler söyledi, yüz binlerce doğru olmayan delil getirdi.
Bütün şehri kandırdı, yalnız padişahı kandıramadı, o her şeyi bilen padişahın yolunu vuramadı!

3, 2553-2554

شهر را بفریبد الا شاه را
ره نتاند زد شه آگاه را

نفس را تسبیح و مصحف در یمین
خنجر و شمشیر اندر آستین

He deceives (all in) the city except the king: he cannot waylay the sagacious king.
The fleshly soul hath glorification of God (on its tongue), and theQur’anin its right hand; (but) in its sleeve (it hath) dagger and sword.

***

Bütün şehri kandırdı, yalnız padişahı kandıramadı, o her şeyi bilen padişahın yolunu vuramadı!
Nefsin sağ elinde tespih ve Kur’an vardır ama yerinde de hançer ve kılıç gizlidir.

3, 2554-2555

نفس را تسبیح و مصحف در یمین
خنجر و شمشیر اندر آستین

مصحف و سالوس او باور مکن
خویش با او همسر و همسر مکن

The fleshly soul hath glorification of God (on its tongue), and theQur’anin its right hand; (but) in its sleeve (it hath) dagger and sword.
Do not believe itsQur’anand hypocritical ostentation, do not make yourself its confidant and comrade;

***

Nefsin sağ elinde tespih ve Kur’an vardır ama yerinde de hançer ve kılıç gizlidir.
Onun mushafına, onun riyasına kanma... Kendini onunla sırdaş, haldaş yapma!

3, 2555-2556

مصحف و سالوس او باور مکن
خویش با او همسر و همسر مکن

سوی حوضت آورد بهر وضو
واندر اندازد ترا در قعر او

Do not believe itsQur’anand hypocritical ostentation, do not make yourself its confidant and comrade;
(For) it will take you to the tank to perform the ritual ablution, and will cast you to the bottom thereof.

***

Onun mushafına, onun riyasına kanma... Kendini onunla sırdaş, haldaş yapma!
Seni aptes al diye havuzun kenarına getirir de havuza, suyun ta dibine atıverir!

3, 2556-2557

سوی حوضت آورد بهر وضو
واندر اندازد ترا در قعر او

عقل نورانی و نیکو طالبست
نفس ظلمانی برو چون غالبست

(For) it will take you to the tank to perform the ritual ablution, and will cast you to the bottom thereof.
The intellect is luminous and a seeker of good: how (then) does the dark fleshly soul prevail over it?

***

Seni aptes al diye havuzun kenarına getirir de havuza, suyun ta dibine atıverir!
Akıl, nuranî ve iyi bir hak ve hakikat arayıcısıyken neden zulmanî nefis ona galip oluyor.

3, 2557-2558

عقل نورانی و نیکو طالبست
نفس ظلمانی برو چون غالبست

زانک او در خانه عقل تو غریب
بر در خود سگ بود شیر مهیب

The intellect is luminous and a seeker of good: how (then) does the dark fleshly soul prevail over it?
(It prevails) because it is at home, (while) your intellect is a stranger: the dog at his own door is (like) a terrible lion.

***

Akıl, nuranî ve iyi bir hak ve hakikat arayıcısıyken neden zulmanî nefis ona galip oluyor.
Neden mi? Nefis, kendi evinde, kendi yurdunda... Akılsa garip! Köpek bile kapısında korkunç bir aslan kesilir!

3, 2558-2559

زانک او در خانه عقل تو غریب
بر در خود سگ بود شیر مهیب

باش تا شیران سوی بیشه روند
وین سگان کور آنجا بگروند

(It prevails) because it is at home, (while) your intellect is a stranger: the dog at his own door is (like) a terrible lion.
Wait till the lions go (back) to the jungle and these blind dogs’ will believe (in them) there.

***

Neden mi? Nefis, kendi evinde, kendi yurdunda… Akılsa garip! Köpek bile kapısında korkunç bir aslan kesilir!
Hele sabret, aslanlar ormana gitsinler. Bu kör köpekler, o vakit onlara inanırlar.

3, 2559-2560

باش تا شیران سوی بیشه روند
وین سگان کور آنجا بگروند

مکر نفس و تن نداند عام شهر
او نگردد جز بوحی القلب قهر

Wait till the lions go (back) to the jungle and these blind dogs' will believe (in them) there.
The common folk of the city do not know the deceit of the fleshly soul and of the body: it (the fleshly soul) is not subdued save by (Divine) inspiration in the heart.

***

Hele sabret, aslanlar ormana gitsinler. Bu kör köpekler, o vakit onlara inanırlar.
Şehirli, nefsin hilesini, tenin düzenini ne bilsin? O ancak kalbe gelen vahiyle kahredilebilir.

3, 2560-2561

مکر نفس و تن نداند عام شهر
او نگردد جز بوحی القلب قهر

هر که جنس اوست یار او شود
جز مگر داود کان شیخت بود

The common folk of the city do not know the deceit of the fleshly soul and of the body: it (the fleshly soul) is not subdued save by (Divine) inspiration in the heart.
Every one that is its congener becomes its friend, except, to be sure, the David who is your Shaykh;

***

Şehirli, nefsin hilesini, tenin düzenini ne bilsin? O ancak kalbe gelen vahiyle kahredilebilir.
Kim onun cinsiyse ona dost olur. Ancak şeyhin olan Davut müstesna!

هر که جنس اوست یار او شود
جز مگر داود کان شیخت بود

کو مبدل گشت و جنس تن نماند
هر که را حق در مقام دل نشاند

Every one that is its congener becomes its friend, except, to be sure, the David who is your Shaykh;
For he has been transmuted, and whomsoever God hath seated in the abode of the heart, he( that person) is no more the body’s congener.

***

Kim onun cinsiyse ona dost olur. Ancak şeyhin olan Davut müstesna!
Çünkü o varlığını tebdil etmiştir. Allah, kimi gönül makamına vasıl ederse o kişide ten cinsiyeti kalmaz.

3, 2562-2563

کو مبدل گشت و جنس تن نماند
هر که را حق در مقام دل نشاند

خلق جمله علتی‌اند از کمین
یار علت می‌شود علت یقین

For he has been transmuted, and whomsoever God hath seated in the abode of the heart, he( that person) is no more the body’s congener.
All the (other) people are (rendered) infirm by (that which lies in) ambush (within them): ‘tis certain that infirmity associates with infirmity.

***

Çünkü o varlığını tebdil etmiştir. Allah, kimi gönül makamına vasıl ederse o kişide ten cinsiyeti kalmaz.
Halk, umumiyetle bu cihan içinde illetlidir. İllet, şüphe yok ki illete dosttur.

3, 2563-2564

خلق جمله علتی‌اند از کمین
یار علت می‌شود علت یقین

هر خسی دعوی داودی کند
هر که بی تمییز کف در وی زند

All the (other) people are (rendered) infirm by (that which lies in) ambush (within them): ‘tis certain that infirmity associates with infirmity.
Every worthless fellow pretends to be (a) David; every one who lacks discernment lays hold of him (attaches himself to him):

***

Halk, umumiyetle bu cihan içinde illetlidir. İllet, şüphe yok ki illete dosttur.
Her aşağılık kişi Davutluk dâvasına kalkışır. Anlamayan kişiler de ona yapışır.

3, 2564-2565

هر خسی دعوی داودی کند
هر که بی تمییز کف در وی زند

از صیادی بشنود آواز طیر
مرغ ابله می‌کند آن سوی سیر

Every worthless fellow pretends to be (a) David; every one who lacks discernment lays hold of him (attaches himself to him):
He hears the bird’s note from a fowler and, (like a) foolish bird, he keeps going in that direction.

***

Her aşağılık kişi Davutluk dâvasına kalkışır. Anlamayan kişiler de ona yapışır.
Ahmak kuş, avcıdan kuş sesi duyar da o tarafa uçar gider.

3, 2565-2566

از صیادی بشنود آواز طیر
مرغ ابله می‌کند آن سوی سیر

نقد را از نقل نشناسد غویست
هین ازو بگریز اگر چه معنویست

He hears the bird’s note from a fowler and, (like a) foolish bird, he keeps going in that direction.
‘He dos not distinguish fact from fiction: he is misguided. Come, flee from him, even if he is spiritual (in appearance).

***

Ahmak kuş, avcıdan kuş sesi duyar da o tarafa uçar gider.
Davut olmadığı halde Davutluk dâvasına kalkışan, kendi malı olan şeyle başkasından naklettiği şeyi ayırt edemez,
sapıktır o kişi. Kendine gel de manevi bir adam bile olsa kaç ondan!

3, 2566-2567

نقد را از نقل نشناسد غویست
هین ازو بگریز اگر چه معنویست

رسته و بر بسته پیش او یکیست
گر یقین دعوی کند او در شکیست

‘He dos not distinguish fact from fiction: he is misguided. Come, flee from him, even if he is spiritual (in appearance). What has grown (genuinely) and what has been tied on (artificially) is (all) one to him: though he may claim (to possess) intuitive certainty, he is (really) in a (great) doubt.

***

Davut olmadığı halde Davutluk dâvasına kalkışan, kendi malı olan şeyle başkasından naklettiği şeyi ayırt edemez, sapıktır o kişi. Kendine gel de manevi bir adam bile olsa kaç ondan!
Onun yanında kurtulmuş kişiyle bağlı kişi birdir. Yakına eriştim diye iddia etse de şüphededir.

3, 2567-2568

رسته و بر بسته پیش او یکیست
گر یقین دعوی کند او در شکیست

این چنین کس گر ذکی مطلقست
چونش این تمییز نبود احمقست

What has grown (genuinely) and what has been tied on (artificially) is (all) one to him: though he may claim (to possess) intuitive certainty, he is (really) in a (great) doubt.
If such a one is absolutely keen-witted, (still), when he has not this (power of) discernment, he is a fool.

***

Onun yanında kurtulmuş kişiyle bağlı kişi birdir. Yakına eriştim diye iddia etse de şüphededir.
Böyle adam, halk yanında zekâdan ibaret bile olsa mademki kendisinde bu anlayış, bu ayırt ediş yok ahmaktır!

3, 2568-2569

این چنین کس گر ذکی مطلقست
چونش این تمییز نبود احمقست

هین ازو بگریز چون آهو ز شیر
سوی او مشتاق ای دانا دلیر

If such a one is absolutely keen-witted, (still), when he has not this (power of) discernment, he is a fool.
Hark, flee from him as the deer from the lion: do not hasten boldly towards him, O wise man!

***

Böyle adam, halk yanında zekâdan ibaret bile olsa mademki kendisinde bu anlayış, bu ayırt ediş yok ahmaktır!
Kendine gel, ondan ceylân, aslandan nasıl kaçarsa öyle kaç! Ey bilgili yiğit, sakın onun yanına koşma!

هین ازو بگریز چون آهو ز شیر
سوی او مشتاق ای دانا دلیر

عیسی مریم به کوهی می‌گریخت
شیرگویی خون او می‌خواست ریخت

Hark, flee from him as the deer from the lion: do not hasten boldly towards him, O wise man!
Jesus, son of Mary, was fleeing to a mountain: you would say that a lion wished to shed his blood.

***

Kendine gel, ondan ceylân, aslandan nasıl kaçarsa öyle kaç! Ey bilgili yiğit, sakın onun yanına koşma!
Meryem oğlu İsa, sanki bir aslan kanını dökmek istiyormuş da ondan kaçıyormuş gibi bir dağa kaçıyordu.

3, 2570-2571

عیسی مریم به کوهی می‌گریخت
شیرگویی خون او می‌خواست ریخت

آن یکی در پی دوید و گفت خیر
در پیت کس نیست چه گریزی چو طیر

Jesus, son of Mary, was fleeing to a mountain: you would say that a lion wished to shed his blood.
A certain man ran after him and said, "(Is it) well (with thee)? There is no one in pursuit of thee: why dost thou flee, like a bird?"

***

Meryem oğlu İsa, sanki bir aslan kanını dökmek istiyormuş da ondan kaçıyormuş gibi bir dağa kaçıyordu.
Birisi, ardından koşup dedi ki: "Hayrola... Peşinde kimse yok, neden böyle kuş gibi kaçıyorsun?"

آن یکی در پی دوید و گفت خیر
در پیت کس نیست چه گریزی چو طیر

با شتاب او آنچنان می‌تاخت جفت
کز شتاب خود جواب او نگفت

A certain man ran after him and said, “(Is it) well (with thee)? There is no one in pursuit of thee: why dost thou flee, like a bird?”
(But) he (Jesus) still kept running with haste so (quickly) that on account of his haste he did not answer him.

***

Birisi, ardından koşup dedi ki: “Hayrola... Peşinde kimse yok, neden böyle kuş gibi kaçıyorsun?”
İsa, öyle hızlı koşmaktaydı ki acelesinden cevap bile vermedi.

با شتاب او آنچنان می‌تاخت جفت
کز شتاب خود جواب او نگفت

یک دو میدان در پی عیسی براند
پس بجد جد عیسی را بخواند

(But) he (Jesus) still kept running with haste so (quickly) that on account of his haste he did not answer him.
He pushed on in pursuit of Jesus for the distance of one or two fields, and then invoked Jesus with the utmost earnestness,

***

İsa, öyle hızlı koşmaktaydı ki acelesinden cevap bile vermedi.
Adam, bir müddet İsa’nı peşinden koştu, ardını bırakmayıp bağırdı:

3, 2573-2574

یک دو میدان در پی عیسی براند
پس بجد جد عیسی را بخواند

کز پی مرضات حق یک لحظه بیست
که مرا اندر گریزت مشکلیست

He pushed on in pursuit of Jesus for the distance of one or two fields, and then invoked Jesus with the utmost earnestness,
Saying, "For the sake of pleasing God, stop one moment, for I have a difficulty concerning thy flight.

***

Adam, bir müddet İsa’nı peşinden koştu, ardını bırakmayıp bağırdı:
"Allah rızası için bir an olsun dur. Neden kaçıyorsun. Merak ettim.

3, 2574-2575

کز پی مرضات حق یک لحظه بیست
که مرا اندر گریزت مشکلیست

از کی این سو می‌گریزی ای کریم
نه پیت شیر و نه خصم و خوف و بیم

Saying, “For the sake of pleasing God, stop one moment, for I have a difficulty concerning thy flight.
From whom art thou fleeing in this direction, O noble one? There is no lion pursuing thee, no enemy, and there is no fear or danger.”

***

“Allah rızası için bir an olsun dur. Neden kaçıyorsun. Merak ettim.
Ardında ne aslan var, ne düşman... Ne bir şeyden korkmana lüzum var, ne bir şeyden ürkmene sebep! O tarafa doğru neden koşuyor, kimden kaçıyorsun a kerem sahibi?”

3, 2575-2576

از کی این سو می‌گریزی ای کریم
نه پیت شیر و نه خصم و خوف و بیم

گفت از احمق گریزانم برو
می‌رهانم خویش را بندم مشو

From whom art thou fleeing in this direction, O noble one? There is no lion pursuing thee, no enemy, and there is no fear or danger."
He said, "I am fleeing from the fool. Begone! I am saving myself. Do not debar me!"

***

Ardında ne aslan var, ne düşman… Ne bir şeyden korkmana lüzum var, ne bir şeyden ürkmene sebep! O tarafa doğru neden koşuyor, kimden kaçıyorsun a kerem sahibi?"
İsa dedi ki: "Bir ahmaktan kaçıyorum. Yürü, benim yolumu kesme, kendimi kurtarayım!"

3, 2576-2577

گفت از احمق گریزانم برو
می‌رهانم خویش را بندم مشو

گفت آخر آن مسیحا نه توی
که شود کور و کر از تو مستوی

He said, “I am fleeing from the fool. Begone! I am saving myself. Do not debar me!”
“Why,” said he, “art not thou the Messiah by whom the blind and the deaf are restored (to sight and hearing)?”

***

İsa dedi ki: “Bir ahmaktan kaçıyorum. Yürü, benim yolumu kesme, kendimi kurtarayım!”
Adam dedi ki: “Körün gözlerini, sağırın kulağına açan Mesih sen değil misin?

3, 2577-2578

گفت آخر آن مسیحا نه توی
که شود کور و کر از تو مستوی

گفت آری گفت آن شه نیستی
که فسون غیب را ماویستی

“Why,” said he, “art not thou the Messiah by whom the blind and the deaf are restored (to sight and hearing)?”
He said, “Yea.” Said the other, “Art not thou the King in whom the spells of the Unseen World have their abode?—

***

Adam dedi ki: “Körün gözlerini, sağırın kulağına açan Mesih sen değil misin?
İsa “Evet, benim” dedi. Adam “gayb afsunlarına me’va olan.

گفت آری گفت آن شه نیستی
که فسون غیب را ماویستی

چون بخوانی آن فسون بر مرده‌ای
برجهد چون شیر صید آورده‌ای

He said, “Yea.” Said the other, “Art not thou the King in whom the spells of the Unseen World have their abode?— (So that) when thou chantest those spells over a dead man, he springs up (rejoicing) like a lion that has caught his prey.”

***

İsa “Evet, benim” dedi. Adam “gayb afsunlarına me’va olan.
O afsunu ölüye okuyunca ölüyü, av bulmuş aslan gibi sıçrayıp dirilten padişah sen değil misin!” dedi.

3, 2579-2580

چون بخوانی آن فسون بر مرده‌ای
برجهد چون شیر صید آورده‌ای

گفت آری آن منم گفتا که تو
نه ز گل مرغان کنی ای خوب‌رو

(So that) when thou chantest those spells over a dead man, he springs up (rejoicing) like a lion that has caught his prey."
He said, "Yea, I am he." Said the other, "Dost not thou make (living) birds out of clay, O beauteous one?"

***

O afsunu ölüye okuyunca ölüyü, av bulmuş aslan gibi sıçrayıp dirilten padişah sen değil misin!" dedi.
İsa "Benim" dedi. Adam dedi ki: "A güzel yüzlü, topraktan kuşlar yapan sen değil misin?!"

3, 2580-2581

گفت آری آن منم گفتا که تو
نه ز گل مرغان کنی ای خوب‌رو

گفت آری گفت پس ای روح پاک
هرچه خواهی می‌کنی از کیست باک

He said, “Yea, I am he.” Said the other, “Dost not thou make (living) birds out of clay, O beauteous one?”
He said, “Yea.” Said the other, “Then, O pure Spirit, thou doest whatsoever thou wilt: of whom hast thou fear?

***

İsa “Benim” dedi. Adam dedi ki: “A güzel yüzlü, topraktan kuşlar yapan sen değil misin?!”
İsa. “Evet benim” dedi. Adam “Peki, öyleyse ey tertemiz ruh, dilediğini yaparken kimden korkuyorsun?

3, 2581-2582

گفت آری گفت پس ای روح پاک
هرچه خواهی می‌کنی از کیست باک

با چنین برهان که باشد در جهان
که نباشد مر ترا از بندگان

He said, “Yea.” Said the other, “Then, O pure Spirit, thou doest whatsoever thou wilt: of whom hast thou fear?
With such (miraculous) evidence, who is there in the world that would not be one of the slaves (devoted) to thee?”

***

İsa. “Evet benim” dedi. Adam “Peki, öyleyse ey tertemiz ruh, dilediğini yaparken kimden korkuyorsun?
Âlemde bu kadar mucizelerin varken senin kullarından olmayan kim?”

با چنین برهان که باشد در جهان
که نباشد مر ترا از بندگان

گفت عیسی که به ذات پاک حق
مبدع تن خالق جان در سبق

With such (miraculous) evidence, who is there in the world that would not be one of the slaves (devoted) to thee?”
Jesus said, “By the holy Essence of God, the Maker of the body and the Creator of the soul in eternity;

***

Âlemde bu kadar mucizelerin varken senin kullarından olmayan kim?”
İsa dedi ki: “Teni eşsiz örneksiz yaratan, canı ezelden halk eden Allah’ın tertemiz zatına ant olsun…

3, 2583-2584

گفت عیسی که به ذات پاک حق
مبدع تن خالق جان در سبق

حرمت ذات و صفات پاک او
که بود گردون گریبان‌چاک او

Jesus said, “By the holy Essence of God, the Maker of the body and the Creator of the soul in eternity;
By the sanctity of the pure Essence and Attributes of Him, for whose sake the collar of Heaven is rent,

***

İsa dedi ki: “Teni eşsiz örneksiz yaratan, canı ezelden halk eden Allah’ın tertemiz zatına ant olsun…
Onun pak zatiyle sıfatları hakkı için… Felek bile yenini, yakasını yırtmış, ona âşık olmuştur.

3, 2584-2585

حرمت ذات و صفات پاک او
که بود گردون گریبان‌چاک او

کان فسون و اسم اعظم را که من
بر کر و بر کور خواندم شد حسن

By the sanctity of the pure Essence and Attributes of Him, for whose sake the collar of Heaven is rent,
(I swear) that the spells and the Most Great Name which I pronounced over the deaf and the blind were good (in their effects).

***

Onun pak zatiyle sıfatları hakkı için… Felek bile yenini, yakasını yırtmış, ona âşık olmuştur.
O afsunu, o İsm-i Âzam'ı köre okudum, gözleri açıldı; sağıra okudum, kulakları duydu.

3, 2585-2586

کان فسون و اسم اعظم را که من
بر کر و بر کور خواندم شد حسن

بر که سنگین بخواندم شد شکاف
خرقه را بدرید بر خود تا بناف

(I swear) that the spells and the Most Great Name which I pronounced over the deaf and the blind were good (in their effects).
I pronounced (them) over the stony mountain: it was cloven and tore upon itself its mantle down to the navel.

***

O afsunu, o İsm-i Âzam'ı köre okudum, gözleri açıldı; sağıra okudum, kulakları duydu.
Taş gibi dağa okudum, yarıldı göbeğine kadar hırkasını yırttı!

3, 2586-2587

بر که سنگین بخواندم شد شکاف
خرقه را بدرید بر خود تا بناف

برتن مرده بخواندم گشت حی
بر سر لاشی بخواندم گشت شی

I pronounced (them) over the stony mountain: it was cloven and tore upon itself its mantle down to the navel.
I pronounced (them) over the corpse: it came to life. I pronounced (them) over nonentity: it became entity.

***

Taş gibi dağa okudum, yarıldı göbeğine kadar hırkasını yırttı!
Ölüye okudum dirildi. Hiçbir şey olmayan, vücudu bulunmayan şeye okudum, meydana geldi, bir şey oldu!

3, 2587-2588

برتن مرده بخواندم گشت حی
بر سر لاشی بخواندم گشت شی

خواندم آن را بر دل احمق بود
صد هزاران بار و درمانی نشد

I pronounced (them) over the corpse: it came to life. I pronounced (them) over nonentity: it became entity.
I pronounced them lovingly over the heart of the fool hundreds of thousands of times, and ’twas no cure (for his folly).

***

Ölüye okudum dirildi. Hiçbir şey olmayan, vücudu bulunmayan şeye okudum, meydana geldi, bir şey oldu!
Fakat ahmağın gönlüne yüz binlerce kere okudum, fayda vermedi.

خواندم آن را بر دل احمق بود
صد هزاران بار و درمانی نشد

سنگ خارا گشت و زان خو بر نگشت
ریگ شد کز وی نروید هیچ کشت

I pronounced them lovingly over the heart of the fool hundreds of thousands of times, and 'twas no cure (for his folly).
He became hard rock and changed not from that disposition; he became sand from which no produce grows."

***

Fakat ahmağın gönlüne yüz binlerce kere okudum, fayda vermedi.
Mermer bir kaya kesildi, ona tesir bile etmedi. Âdeta kuma döndü, ondan bir şey bitmesine imkân yok!"

3, 2589-2590

سنگ خارا گشت و زان خو بر نگشت
ریگ شد کز وی نروید هیچ کشت

گفت حکمت چیست کنجا اسم حق
سود کرد اینجا نبود آن را سبق

He became hard rock and changed not from that disposition; he became sand from which no produce grows."
Said the other, "What is the reason that the Name of God availed there, (while) it had no advantage (good effect) here?

***

Mermer bir kaya kesildi, ona tesir bile etmedi. Âdeta kuma döndü, ondan bir şey bitmesine imkân yok!"
Adam, "Allah adının köre, sağıra ölüye tesir edip de ahmağa tesir ermemesinin hikmeti ne?

3, 2590-2591

گفت حکمت چیست کنجا اسم حق
سود کرد اینجا نبود آن را سبق

آن همان رنجست و این رنجی چرا
او نشد این را و آن را شد دوا

Said the other, “What is the reason that the Name of God availed there, (while) it had no advantage (good effect) here?
That (physical infirmity) is disease too, and this (folly) is a disease: why did it (the Name of God) not become a cure for this, since it cured that?”

***

Adam, “Allah adının köre, sağıra ölüye tesir edip de ahmağa tesir ermemesinin hikmeti ne?
Onlar da illet, bu da illet... Neden onlara tesir ediyor da buna tesir etmiyor?” dedi.

3, 2591-2592

آن همان رنجست و این رنجی چرا
او نشد این را و آن را شد دوا

گفت رنج احمقی قهر خداست
رنج و کوری نیست قهر آن ابتلاست

That (physical infirmity) is disease too, and this (folly) is a disease: why did it (the Name of God) not become a cure for this, since it cured that?”
He (Jesus) said, “The disease of folly is (the result of) the wrath of God; (physical) disease and blindness are not (the result of Divine) wrath: they are (a means of) probation.”

***

Onlar da illet, bu da illet... Neden onlara tesir ediyor da buna tesir etmiyor?” dedi.
İsa dedi ki. “Ahmaklık, Allah kahrıdır. Hastalık, körlük, kahır değildir, bir iptilâdır.

3, 2592-2593

گفت رنج احمقی قهر خداست
رنج و کوری نیست قهر آن ابتلاست

ابتلا رنجیست کان رحم آورد
احمقی رنجیست کان زخم آورد

He (Jesus) said, "The disease of folly is (the result of) the wrath of God; (physical) disease and blindness are not (the result of Divine) wrath: they are (a means of) probation."
Probation is a disease that brings (Divine) mercy (in its train); folly is a disease that brings (Divine) rejection.

***

İsa dedi ki. "Ahmaklık, Allah kahrıdır. Hastalık, körlük, kahır değildir, bir iptilâdır.
İptilâ, acınacak bir illettir, ona kul da acır, Allah da... Fakat ahmaklık, öyle bir illettir ki ahmağa da mazarrat verir, onunla konuşana da!

3, 2593-2594

ابتلا رنجیست کان رحم آورد
احمقی رنجیست کان زخم آورد

آنچ داغ اوست مهر او کرده است
چاره‌ای بر وی نیارد برد دست

Probation is a disease that brings (Divine) mercy (in its train); folly is a disease that brings (Divine) rejection.
That which is branded on him (the fool) He (God) hath sealed: no hand can apply a remedy to it.

***

İptilâ, acınacak bir illettir, ona kul da acır, Allah da… Fakat ahmaklık, öyle bir illettir ki ahmağa da mazarrat verir, onunla konuşana da!
Ahmağa vurulan dağ, Allah mührüdür. Ona bir çare bulmanın imkânı yok!”

3, 2594-2595

آنچ داغ اوست مهر او کرده است
چاره‌ای بر وی نیارد برد دست

ز احمقان بگریز چون عیسی گریخت
صحبت احمق بسی خونها که ریخت

That which is branded on him (the fool) He (God) hath sealed: no hand can apply a remedy to it.
Flee from the foolish, seeing that (even) Jesus fled (from them): how much blood has been shed by companionship with fools!

***

Ahmağa vurulan dağ, Allah mührüdür. Ona bir çare bulmanın imkânı yok!”
İsa nasıl kaçtıysa sen de ahmaktan kaç! Ahmakla sohbet, nice kanlar döktü!

3, 2595-2596

ز احمقان بگریز چون عیسی گریخت
صحبت احمق بسی خونها که ریخت

اندک اندک آب را دزدد هوا
دین چنین دزدد هم احمق از شما

Flee from the foolish, seeing that (even) Jesus fled (from them): how much blood has been shed by companionship with fools!
The air steals away (absorbs) water little by little: so too does the fool steal away religion from you.

***

İsa nasıl kaçtıysa sen de ahmaktan kaç! Ahmakla sohbet, nice kanlar döktü!
Hava, suyu yavaş yavaş çeker, alır ya... Ahmak da dininizi böyle çalar, böyle alır işte.

3, 2596-2597

اندک اندک آب را دزدد هوا
دین چنین دزدد هم احمق از شما

گرمیت را دزدد و سردی دهد
همچو آن کو زیر کون سنگی نهد

The air steals away (absorbs) water little by little: so too does the fool steal away religion from you.
He steals away your heat and gives you cold, like one who puts a stone under your rump.

***

Hava, suyu yavaş yavaş çeker, alır ya... Ahmak da dininizi böyle çalar, böyle alır işte.
Kıçının altına taş koymuş adamın harareti nasıl gider, o adam nasıl soğuk alırsa ahmak da sizden harareti, aşkı iştiyakı çalar, size soğukluk verir!

گرمیت را دزدد و سردی دهد
همچو آن کو زیر کون سنگی نهد

آن گریز عیسی نه از بیم بود
آمنست او آن پی تعلیم بود

He steals away your heat and gives you cold, like one who puts a stone under your rump.
The flight of Jesus was not caused by fear, (for) he is safe (from the mischief done by fools): it was for the purpose of teaching (others).

***

Kıçının altına taş koymuş adamın harareti nasıl gider, o adam nasıl soğuk alırsa ahmak da sizden harareti, aşkı iştiyakı çalar, size soğukluk verir!
İsa’nın kaçışı korkudan değildi. O zaten emindi, fakat size öğretmek için kaçmıştı.

3, 2598-2599

آن گریز عیسی نه از بیم بود
آمنست او آن پی تعلیم بود

زمهریر ار پر کند آفاق را
چه غم آن خورشید با اشراق را

The flight of Jesus was not caused by fear, (for) he is safe (from the mischief done by fools): it was for the purpose of teaching (others).
Though intense frost fill the world from end to end, what harm (would it do) to the radiant sun?

***

İsa’nın kaçışı korkudan değildi. O zaten emindi, fakat size öğretmek için kaçmıştı.
Zemheri rüzgârları, âlemi doldursa bile o parlayıp duran güneşe ne gam?

3, 2599-2600

زمهریر ار پر کند آفاق را
چه غم آن خورشید با اشراق را

یادم آمد قصه‌ی اهل سبا
کز دم احمق صباشان شد وبا

Though intense frost fill the world from end to end, what harm (would it do) to the radiant sun?
I am reminded of the story of the people of Sabá—how their (balmy) zephyr (sabá) was turned into pestilence (wabá) by the words of the foolish.

***

Zemheri rüzgârları, âlemi doldursa bile o parlayıp duran güneşe ne gam?
Hatırıma Sebalılar’ın hikâyesi geldi. Ahmaklık yüzünden seher yeli, onlara veba kesilmişti.

3, 2600-2601

یادم آمد قصه‌ی اهل سبا
کز دم احمق صباشان شد وبا

آن سبا ماند به شهر بس کلان
در فسانه بشنوی از کودکان

I am reminded of the story of the people of Sabá—how their (balmy) zephyr (sabá) was turned into pestilence (wabá) by the words of the foolish.
That (kingdom of) Sabá resembles the great big city (which) you may hear of from children in (their) tales.

***

Hatırıma Sebalılar’ın hikâyesi geldi. Ahmaklık yüzünden seher yeli, onlara veba kesilmişti.
Sebâ, çocuklardan duyduğun masallardaki gibi pek büyük bir şehirdi.

3, 2601-2602

آن سبا ماند به شهر بس کلان
در فسانه بشنوی از کودکان

کودکان افسانه‌ها می‌آورند
درج در افسانه‌شان بس سر و پند

That (kingdom of) Sabá resembles the great big city (which) you may hear of from children in (their) tales.
The children relate tales, (but) in their tales there is enfolded many a mystery and (moral) lesson.

***

Sebâ, çocuklardan duyduğun masallardaki gibi pek büyük bir şehirdi.
Hani çocuklar masal söylerler ya… Fakat masallarında nice sırlar, nice öğütler vardır.

3, 2602-2603

کودکان افسانه‌ها می‌آورند
درج در افسانه‌شان بس سر و پند

هزلها گویند در افسانه‌ها
گنج می‌جو در همه ویرانه‌ها

The children relate tales, (but) in their tales there is enfolded many a mystery and (moral) lesson.
(Though) in (their) tales they say (many) ridiculous things, (yet) in all ruined places do thou ever seek the treasure.

***

Hani çocuklar masal söylerler ya... Fakat masallarında nice sırlar, nice öğütler vardır.
Görünüşte saçma şeyler söylerler ama sen onları masal sanma sakın... Bütün viranelerde define aramaya koyul!

3, 2603-2604

هزلها گویند در افسانه‌ها
گنج می‌جو در همه ویرانه‌ها

بود شهری بس عظیم و مه ولی
قدر او قدر سکره بیش نی

(Though) in (their) tales they say (many) ridiculous things, (yet) in all ruined places do thou ever seek the treasure.
(Once) there was a city very huge and great, but its size was the size of a saucer, no more (than that).

***

Görünüşte saçma şeyler söylerler ama sen onları masal sanma sakın… Bütün viranelerde define aramaya koyul!
Sebâ şehri, pek büyük, pek azametli bir şehirdi… Büyüklüğü bir tepsiden fazla değil!

3, 2604-2605

بود شهری بس عظیم و مه ولی
قدر او قدر سکره بیش نی

بس عظیم و بس فراخ و بس دراز
سخت زفت زفت اندازه‌ی پیاز

(Once) there was a city very huge and great, but its size was the size of a saucer, no more (than that).
(It was) very huge and very broad and very long, ever so big, as big as an onion.

***

Sebâ şehri, pek büyük, pek azametli bir şehirdi... Büyüklüğü bir tepsiden fazla değil!
Pek ulu, pek geniş, pek uzun, pek kocamandı... bir soğan kadar!

3, 2605-2606

بس عظیم و بس فراخ و بس دراز
سخت زفت اندازه‌ی پیاز

مردم ده شهر مجموع اندرو
لیک جمله سه تن ناشسته‌رو

(It was) very huge and very broad and very long, ever so big, as big as an onion.
The people of ten cities were assembled within it, but the whole (amounted to) three fellows with unwashed (dirty) faces.

***

Pek ulu, pek geniş, pek uzun, pek kocamandı… bir soğan kadar!
On şehir halkı oraya toplanmıştı; fakat hepsi de yüzleri yıkanmamış üç kişiden ibaret!

3, 2606-2607

مردم ده شهر مجموع اندرو
لیک جمله سه تن ناشسته‌رو

اندرو خلق و خلایق بی‌شمار
لیک آن جمله سه خام پخته‌خوار

The people of ten cities were assembled within it, but the whole (amounted to) three fellows with unwashed (dirty) faces.
Within it there were numberless people and folk, but the whole of them (amounted to) three beggarly fools.

***

On şehir halkı oraya toplanmıştı; fakat hepsi de yüzleri yıkanmamış üç kişiden ibaret!
Orada sayısız adam vardı ama hepsi yalnız ölmüş hayvan eti yiyen o üç ham adam!

3, 2607-2608

اندرو خلق و خلایق بی‌شمار
لیک آن جمله سه خام پخته‌خوار

جان ناکرده به جانان تاختن
گر هزارانست باشد نیم تن

Within it there were numberless people and folk, but the whole of them (amounted to) three beggarly fools.
The soul that has not made haste towards the Beloved— (even) if it is thousands, (yet) it is (only) half a body.

***

Orada sayısız adam vardı ama hepsi yalnız ölmüş hayvan eti yiyen o üç ham adam!
Canana ulaşmayan, sevgiliye kavuşmaya çalışmayan can, binlerce bile olsa yarım tenden ibarettir.

3, 2608-2609

جان ناکرده به جانان تاختن
گر هزارانست باشد نیم تن

آن یکی بس دور بین و دیده‌کور
از سلیمان کور و دیده پای مور

The soul that has not made haste towards the Beloved— (even) if it is thousands, (yet) it is (only) half a body.
One (of the three) was very far-sighted and blind-eyed— blind to Solomon and seeing the leg of the ant;

***

Canana ulaşmayan, sevgiliye kavuşmaya çalışmayan can, binlerce bile olsa yarım tenden ibarettir.
Üç kişinin birisi pek uzakları görürdü, fakat gözü kör; Süleyman’ı görmezdi de karıncanın ayağını görürdü!

3, 2609-2610

آن یکی بس دور بین و دیده‌کور
از سلیمان کور و دیده پای مور

و آن دگر بس تیزگوش و سخت کر
گنج و در وی نیست یک جو سنگ زر

One (of the three) was very far-sighted and blind-eyed— blind to Solomon and seeing the leg of the ant;
And the second was very sharp of hearing and extremely deaf—a treasure in which there is not a barleycorn's weight of gold;

***

Üç kişinin birisi pek uzakları görürdü, fakat gözü kör; Süleyman’ı görmezdi de karıncanın ayağını görürdü!
Öbürü pek keskin işitirdi, fakat sağır! Âdeta bir defineydi. İçinde yarım arpa kadar bile altın yok!

3, 2610-2611

و آن دگر بس تیزگوش و سخت کر
گنج و در وی نیست یک جو سنگ زر

وآن دگر عور و برهنه لاشه‌باز
لیک دامنهای جامه‌ی او دراز

And the second was very sharp of hearing and extremely deaf—a treasure in which there is not a barleycorn's weight of gold;
And the other (the third) was naked and bare, pudendo patefacto, but the skirts of his raiment were long.

***

Öbürü pek keskin işitirdi, fakat sağır! Âdeta bir defineydi. İçinde yarım arpa kadar bile altın yok!
Üçüncüsü çırılçıplak, edep yeri açık bir adamdı. Elbisesinin etekleri uzun!

3, 2611-2612

وآن دگر عور و برهنه لاشه‌باز
لیک دامنهای جامه‌ی او دراز

گفت کور اینک سپاهی می‌رسند
من همی‌بینم که چه قومند و چند

And the other (the third) was naked and bare, pudendo patefacto, but the skirts of his raiment were long.
The blind man said, “Look, an army is approaching: I see what people they are and how many.”

***

Üçüncüsü çırılçıplak, edep yeri açık bir adamdı. Elbisesinin etekleri uzun!
Kör dedi ki: “İşte bak, şuracıktan atlılar gelmekte. Onların hangi kavimden olduklarını ve kaç kişiden ibaret bulunduklarını görüyorum.”

گفت کور اینک سپاهی می‌رسند
من همی‌بینم که چه قومند و چند

گفت کر آری شنودم بانگشان
که چه می‌گویند پیدا و نهان

The blind man said, “Look, an army is approaching: I see what people they are and how many.”
The deaf man said, “Yes; I heard their voices (and know) what they are saying openly and secretly.”

***

Kör dedi ki: “İşte bak, şuracıktan atlılar gelmekte. Onların hangi kavimden olduklarını ve kaç kişiden ibaret bulunduklarını görüyorum.”
Sağır “ Evet, ben de seslerini duydum, gizli açık ne söylüyorlarsa işittim” dedi.

3, 2613-2614

گفت کر آری شنودم بانگشان
که چه می‌گویند پیدا و نهان

آن برهنه گفت ترسان زین منم
که ببرند از درازی دامنم

The deaf man said, “Yes; I heard their voices (and know) what they are saying openly and secretly.”
The naked man said, “I am afraid they will cut off (something) from the length of my skirt.”

***

Sağır “ Evet, ben de seslerini duydum, gizli açık ne söylüyorlarsa işittim” dedi.
Çıplak “Benim korkum da şundan: Gelirlerse elbisemin eteğini keserler!” dedi.

آن برهنه گفت ترسان زین منم
که ببرند از درازی دامنم

کور گفت اینک به نزدیک آمدند
خیز بگریزیم پیش از زخم و بند

The naked man said, “I am afraid they will cut off (something) from the length of my skirt.”
The blind man said, “Look, they have come near! Arise and let us flee before (we suffer) blows and chains.”

***

Çıplak “Benim korkum da şundan: Gelirlerse elbisemin eteğini keserler!” dedi.
Kör dedi ki: “İşte bak, yaklaştılar. Hadi onlar gelip çatmadan, bizi yakalayıp dövmeden, bağlamadan biz kaçalım.”

3, 2615-2616

کور گفت اینک به نزدیک آمدند
خیز بگریزیم پیش از زخم و بند

کر همی‌گوید که آری مشغله
می‌شود نزدیکتر یاران هله

The blind man said, “Look, they have come near! Arise and let us flee before (we suffer) blows and chains.”
“Yes,” says the deaf man, “the noise is getting nearer. Come on, my friends!”

***

Kör dedi ki: “İşte bak, yaklaştılar. Hadi onlar gelip çatmadan, bizi yakalayıp dövmeden, bağlamadan biz kaçalım.”
Sağır dedi ki: “ Hakikaten dostlar, gürültü gittikçe yaklaşıyor, haydin!

3, 2616-2617

کر همی‌گوید که آری مشغله
می‌شود نزدیکتر یاران هله

آن برهنه گفت آوه دامنم
از طمع برند و من ناآمنم

“Yes,” says the deaf man, “the noise is getting nearer. Come on, my friends!”
The naked man said, “Alas, from covetousness they will cut off my skirt, and I am unprotected.”

***

Sağır dedi ki: “ Hakikaten dostlar, gürültü gittikçe yaklaşıyor, haydin!
Çıplak, eyvahlar olsun, dedi… Gelirlerse tamah ederler, elbisemi alırlar, ben hiç emin değilim!

3, 2617-2618

آن برهنه گفت آوه دامنم
از طمع برند و من ناآمنم

شهر را هشتند و بیرون آمدند
در هزیمت در دهی اندر شدند

The naked man said, “Alas, from covetousness they will cut off my skirt, and I am unprotected.”
They (the three) left the city and came forth and in their flight entered a village.

***

Çıplak, eyvahlar olsun, dedi… Gelirlerse tamah ederler, elbisemi alırlar, ben hiç emin değilim!
Şehri bırakıp çıktılar, koşa koşa bir köye geldiler.

3, 2618-2619

شهر را هشتند و بیرون آمدند
در هزیمت در دهی اندر شدند

اندر آن ده مرغ فربه یافتند
لیک ذره‌ی گوشت بر وی نه نژند

They (the three) left the city and came forth and in their flight entered a village.
In that village they found a fat fowl, but not a mite of flesh on it: (’twas) abject—

***

Şehri bırakıp çıktılar, koşa koşa bir köye geldiler.
O köyde semiz bir kuş buldular. Kuş pek semizdi, vücudunda zerre kadar et yoktu, öyle arıktı ki!

3, 2619-2620

اندر آن ده مرغ فربه یافتند
لیک ذره‌ی گوشت بر وی نه نژند

مرغ مرده‌ی خشک وز زخم کلاغ
استخوانها زار گشته چون پناغ

In that village they found a fat fowl, but not a mite of flesh on it: (’twas) abject—
A dried-up dead fowl, and its bones through being pecked at by crows had become bare like threads.

***

O köyde semiz bir kuş buldular. Kuş pek semizdi, vücudunda zerre kadar et yoktu, öyle arıktı ki!
Ölmüş bir kuştu, kargaların gagalamasından kemikleri bile incelmiş, ipliğe dönmüştü.

3, 2620-2621

مرغ مرده‌ی خشک وز زخم کلاغ
استخوانها زار گشته چون پناغ

زان همی‌خوردند چون از صید شیر
هر یکی از خوردنش چون پیل سیر

A dried-up dead fowl, and its bones through being pecked at by crows had become bare like threads.
They were eating thereof as a lion (eats) of his prey: each of them (became) surfeited, like an elephant, with eating it.

***

Ölmüş bir kuştu, kargaların gagalamasından kemikleri bile incelmiş, ipliğe dönmüştü.
Aslanların avlarını yemesi gibi o kuşu yediler... Üçü de tok filler gibi semirip şiştiler.

3, 2621-2622

زان همی‌خوردند چون از صید شیر
هر یکی از خوردنش چون پیل سیر

هر سه زان خوردند و بس فربه شدند
چون سه پیل بس بزرگ و مه شدند

They were eating thereof as a lion (eats) of his prey: each of them (became) surfeited, like an elephant, with eating it.
All the three ate thereof and grew exceedingly fat: they became like three very great and big elephants,

***

Aslanların avlarını yemesi gibi o kuşu yediler… Üçü de tok filler gibi semirip şiştiler.
Üçü de üç tane besili, semiz ve büyük file döndüler!

هر سه زان خوردند و بس فربه شدند
چون سه پیل بس بزرگ و مه شدند

آنچنان کز فربهی هر یک جوان
در نگنجیدی ز زفتی در جهان

All the three ate thereof and grew exceedingly fat: they became like three very great and big elephants,
In such wise that each young man, because of fatness, was too stout to be contained in the world.

***

Üçü de üç tane besili, semiz ve büyük file döndüler!
Üç genç de öyle semirdi, öyle şişmanladı ki şişmanlıktan âleme sığamaz oldular!

3, 2623-2624

آنچنان کز فربهی هر یک جوان
در نگنجیدی ز زفتی در جهان

با چنین گبزی و هفت اندام زفت
از شکاف در برون جستند و رفت

In such wise that each young man, because of fatness, was too stout to be contained in the world.
Notwithstanding such bigness and seven stout limbs, they sprang forth through a chink in the door and departed.

***

Üç genç de öyle semirdi, öyle şişmanladı ki şişmanlıktan âleme sığamaz oldular!
Bu kadar şişmanlıkta, bu koskocaman kelleyle, kulakla, bu iri yedi endamla beraber kapının çatlağından süzülüp geçtiler!

3, 2624-2625

با چنین گبزی و هفت اندام زفت
از شکاف در برون جستند و رفت

راه مرگ خلق ناپیدا رهیست
در نظر ناید که آن بی‌جا رهیست

Notwithstanding such bigness and seven stout limbs, they sprang forth through a chink in the door and departed.
The way of creaturely death is an invisible way: it comes not into sight: ’tis a marvellous place of exit.

***

Bu kadar şişmanlıkta, bu koskocaman kelleyle, kulakla, bu iri yedi endamla beraber kapının çatlağından süzülüp geçtiler!
Ölüm de halka görünmez, ölümün yolu da gizlidir. Ölüm de göze gelmez… Acayip bir çıkış yeridir.

3, 2625-2626

راه مرگ خلق ناپیدا رهیست
در نظر ناید که آن بی‌جا رهیست

نک پیاپی کاروانها مقتفی
زین شکاف در که هست آن مختفی

The way of creaturely death is an invisible way: it comes not into sight: ’tis a marvellous place of exit.
Lo, the caravans are following one after another through this chink which is hidden (from view) in the door.

***

Ölüm de halka görünmez, ölümün yolu da gizlidir. Ölüm de göze gelmez… Acayip bir çıkış yeridir.
İşte bak, kervanlar birbiri ardına ulanmış, o kapının gizli çatlağından geçip gitmede!

3, 2626-2627

نک پیاپی کاروانها مقتفی
زین شکاف در که هست آن مختفی

بر در ار جویی نیابی آن شکاف
سخت ناپیدا و زو چندین زفاف

Lo, the caravans are following one after another through this chink which is hidden (from view) in the door.
If you look on the door for that chink, you will not find it: (it is) extremely unapparent, though (there are) so many processions through it.

***

İşte bak, kervanlar birbiri ardına ulanmış, o kapının gizli çatlağından geçip gitmede!
Fakat o çatlağı arasan göremezsen. Pek gizlidir ama ondan bunca kişileri geçirdiler, gelin evine güvey götürür gibi götürdüler.

3, 2627-2628

بر در ار جویی نیابی آن شکاف
سخت ناپیدا و زو چندین زفاف

کر امل را دان که مرگ ما شنید
مرگ خود نشنید و نقل خود ندید

If you look on the door for that chink, you will not find it: (it is) extremely unapparent, though (there are) so many processions through it.
Know that Hope is the deaf man who has (often) heard of our dying, (but) has not heard of his own death or regarded his own decease.

***

Fakat o çatlağı arasan göremezsen. Pek gizlidir ama ondan bunca kişileri geçirdiler, gelin evine güvey götürür gibi götürdüler.
Sağır, istektir, dilektir. Bizim ölümümüzü duydu da kendi ölümünü duymadı, kendi görünüşünü görmedi.

3, 2628-2629

کر امل را دان که مرگ ما شنید
مرگ خود نشنید و نقل خود ندید

حرص نابیناست بیند مو بمو
عیب خلقان و بگوید کو بکو

Know that Hope is the deaf man who has (often) heard of our dying, (but) has not heard of his own death or regarded his own decease.
The blind man is Greed: he sees other people's faults, hair by hair, and tells them from street to street,

***

Sağır, istektir, dilektir. Bizim ölümümüzü duydu da kendi ölümünü duymadı, kendi görünüşünü görmedi.
Kör de hırstır. Halkın ayıbını kıldan kıla görür. Taraf taraf söyler de,

3, 2629-2630

حرص نابیناست بیند مو بمو
عیب خلقان و بگوید کو بکو

عیب خود یک ذره چشم کور او
می‌نبیند گرچه هست او عیب‌جو

The blind man is Greed: he sees other people's faults, hair by hair, and tells them from street to street,
(But) his blind eyes do not perceive one mote of his own faults, albeit he is a fault-finder.

***

Kör de hırstır. Halkın ayıbını kıldan kıla görür. Taraf taraf söyler de,
Kör gözü kendi ayıbını zerre kadar göremez, fakat gene de âlemin ayıbını arar!

3, 2630-2631

عیب خود یک ذره چشم کور او
می‌نبیند گرچه هست او عیب‌جو

عور می‌ترسد که دامانش برند
دامن مرد برهنه چون درند

(But) his blind eyes do not perceive one mote of his own faults, albeit he is a fault-finder.
The naked man is afraid that his skirt will be cut off: how should they (any one) cut off the skirt of a naked man?

***

Kör gözü kendi ayıbını zerre kadar göremez, fakat gene de âlemin ayıbını arar!
Çıplak, elbisesinin eteğini kesecekler diye korkuyor ama çıplak adamın eteğimi olur ki kessinler!

عور می‌ترسد که دامانش برند
دامن مرد برهنه چون درند

مرد دنیا مفلس است و ترسناک
هیچ او را نیست از دزدانش باک

The naked man is afraid that his skirt will be cut off: how should they (any one) cut off the skirt of a naked man?
The worldly man is destitute and terrified: he possesses nothing, (yet) he has dread of thieves.

***

Çıplak, elbisesinin eteğini kesecekler diye korkuyor ama çıplak adamın eteğimi olur ki kessinler!
Dünyaya kapılan da hem müflistir, hem de korkmakta. Hâlbuki hırsızlardan hiç de korkmaması lâzım.

3, 2632-2633

مرد دنیا مفلس است و ترسناک
هیچ او را نیست از دزدانش باک

او برهنه آمد و عریان رود
وز غم دزدش جگر خون می‌شود

The worldly man is destitute and terrified: he possesses nothing, (yet) he has dread of thieves.
Bare he came and naked he goes, and (all the while) his heart is bleeding with anxiety on account of the thief

***

Dünyaya kapılan da hem müflistir, hem de korkmakta. Hâlbuki hırsızlardan hiç de korkmaması lâzım.
Zaten dünyaya çıplak geldi, çıplak gidecek... Böyle olduğu halde hırsızlardan korkusundan yüreği kan olmakta!

3, 2633-2634

او برهنه آمد و عریان رود
وز غم دزدش جگر خون می‌شود

وقت مرگش که بود صد نوحه بیش
خنده آید جانش را زین ترس خویش

Bare he came and naked he goes, and (all the while) his heart is bleeding with anxiety on account of the thief
At the hour of death when a hundred lamentations are (being made) beside him, his spirit begins to laugh at its own fear.

***

Zaten dünyaya çıplak geldi, çıplak gidecek… Böyle olduğu halde hırsızlardan korkusundan yüreği kan olmakta!
Fakat hayattayken bunca feryad ü figan etti ağlayıp sızladıydı ya… Ölürken kendisi de bu korkusuna şaşar, güler!

3, 2634-2635

وقت مرگش که بود صد نوحه بیش
خنده آید جانش را زین ترس خویش

آن زمان داند غنی کش نیست زر
هم ذکی داند که او بد بی‌هنر

At the hour of death when a hundred lamentations are (being made) beside him, his spirit begins to laugh at its own fear.
At that moment the rich man knows that he has no gold; the keen-witted man, too, knows that he is devoid of talent.

***

Fakat hayattayken bunca feryad ü figan etti ağlayıp sızladıydı ya... Ölürken kendisi de bu korkusuna şaşar, güler!
O zaman zengin hiçbir pulu olmadığını... Zeki, hiçbir hüneri bulunmadığını anlar.

آن زمان داند غنی کش نیست زر
هم ذکی داند که او بد بی‌هنر

چون کنار کودکی پر از سفال
کو بر آن لرزان بود چون رب مال

At that moment the rich man knows that he has no gold; the keen-witted man, too, knows that he is devoid of talent.
('Tis) like (as when) a child's lap (is) filled with potsherds, for he (the child) is trembling for them, like the owner of riches.

***

O zaman zengin hiçbir pulu olmadığını... Zeki, hiçbir hüneri bulunmadığını anlar.
Hayattaki bu korku, eteğine saksı kırıkları doldurup da kendisini mal sahibi sanan, onları kaybedeceğinden korkan, onların üstüne titreyen çocuğun korkusuna benzer.

3, 2636-2637

چون کنار کودکی پر از سفال
کو بر آن لرزان بود چون رب مال

گر ستانی پاره‌ای گریان شود
پاره گر بازش دهی خندان شود

('Tis) like (as when) a child's lap (is) filled with potsherds, for he (the child) is trembling for them, like the owner of riches.
If you take a piece away, he begins to weep; and if you give the piece back to him, he begins to laugh.

***

Hayattaki bu korku, eteğine saksı kırıkları doldurup da kendisini mal sahibi sanan, onları kaybedeceğinden korkan, onların üstüne titreyen çocuğun korkusuna benzer.
O saksı kırıklarından bir parçasını bile alsan ağlamaya başlar; geri verirsen de sevinir, gülmeye koyulur.

3, 2637-2638

گر ستانی پاره‌ای گریان شود
پاره گر بازش دهی خندان شود

چون نباشد طفل را دانش دثار
گریه و خنده‌ش ندارد اعتبار

If you take a piece away, he begins to weep; and if you give the piece back to him, he begins to laugh.
Since the child is not endued with knowledge, his weeping and laughter have no importance.

***

O saksı kırıklarından bir parçasını bile alsan ağlamaya başlar; geri verirsen de sevinir, gülmeye koyulur.
Bilgi elbisesini giymedikçe çocuğun ağlamasına da ehemmiyet verilmez, gülmesi de!

3, 2638-2639

چون نباشد طفل را دانش دثار
گریه و خنده‌ش ندارد اعتبار

محتشم چون عاریت را ملک دید
پس بر آن مال دروغین می‌طپید

Since the child is not endued with knowledge, his weeping and laughter have no importance.
Inasmuch as the magnate regarded that which is (only) a loan as (his) property, he was quivering (with anxiety) for that false wealth.

***

Bilgi elbisesini giymedikçe çocuğun ağlamasına da ehemmiyet verilmez, gülmesi de!
Ahmak da eğreti malı kendisinin sanır da onun üstüne titrer. Hay aşağılık adam hay!

3, 2639-2640

محتشم چون عاریت را ملک دید
پس بر آن مال دروغین می‌طپید

خواب می‌بیند که او را هست مال
ترسد از دزدی که برباید جوال

Inasmuch as the magnate regarded that which is (only) a loan as (his) property, he was quivering (with anxiety) for that false wealth.
He dreams that he has wealth and is afraid of the thief who may carry off his sack (of gold).

***

Ahmak da eğreti malı kendisinin sanır da onun üstüne titrer. Hay aşağılık adam hay!
Uykuda kendisini mal sahibi görür, çuvalını hırsız çalacak diye korkar!

3, 2640-2641

خواب می‌بیند که او را هست مال
ترسد از دزدی که برباید جوال

چون ز خوابش بر جهاند گوش‌کش
پس ز ترس خویش تسخر آیدش

He dreams that he has wealth and is afraid of the thief who may carry off his sack (of gold).
When Death pulls his ear and makes him start up from slumber, then he falls to mocking at his fears.

***

Uykuda kendisini mal sahibi görür, çuvalını hırsız çalacak diye korkar!
Fakat kulağı çekildi de uyandı mı kendi korkusuyla kendisi alay eder.

3, 2641-2642

چون ز خوابش بر جهاند گوش‌کش
پس ز ترس خویش تسخر آیدش

همچنان لرزانی این عالمان
که بودشان عقل و علم این جهان

When Death pulls his ear and makes him start up from slumber, then he falls to mocking at his fears.
Even such (is) the trembling of these learned scholars who have the intelligence and knowledge of this world.

***

Fakat kulağı çekildi de uyandı mı kendi korkusuyla kendisi alay eder.
Bu cihanın aklına, bu âlemin bilgisine sahip olan âlimlerin korkusu da buna benzer.

3, 2642-2643

همچنان لرزانی این عالمان
که بودشان عقل و علم این جهان

از پی این عاقلان ذو فنون
گفت ایزد در نبی لا یعلمون

Even such (is) the trembling of these learned scholars who have the intelligence and knowledge of this world.
On account of these accomplished (and) intelligent men, God said in theQur’án, They do not know.

***

Bu cihanın aklına, bu âlemin bilgisine sahip olan âlimlerin korkusu da buna benzer.
Hünerlere, fenlere sahip olan bu akıllılara Allah Kur’an’ da “ Onlar bir şey bilmezler” dedi.

از پی این عاقلان ذو فنون
گفت ایزد در نبی لا یعلمون

هر یکی ترسان ز دزدی کسی
خویشتن را علم پندارد بسی

On account of these accomplished (and) intelligent men, God said in theQur'án, They do not know.
Each (of them) is afraid of some one's stealing (his time): he fancies that he possesses a great deal of knowledge.

***

Hünerlere, fenlere sahip olan bu akıllılara Allah Kur'an' da " Onlar bir şey bilmezler" dedi.
Her biri kendisinde bilgi var zannına kapılır da birisi çalacak diye korkuya düşer.

هر یکی ترسان ز دزدی کسی
خویشتن را علم پندارد بسی

گوید او که روزگارم می‌برند
خود ندارد روزگار سودمند

Each (of them) is afraid of some one's stealing (his time): he fancies that he possesses a great deal of knowledge.
He says, “They are wasting my time,” (but) in truth he has no time that is profitable.

***

Her biri kendisinde bilgi var zannına kapılır da birisi çalacak diye korkuya düşer.
Zamanımı alıyorlar der. Hâlbuki bir fayda, bir kâr elde eden kişinin zamanı zaten onda yok!

گوید او که روزگارم می‌برند
خود ندارد روزگار سودمند

گوید از کارم بر آوردند خلق
غرق بی‌کاریست جانش تابه حلق

He says, “They are wasting my time,” (but) in truth he has no time that is profitable.
He says, “The people have taken me away from my work,” (but) his soul is plunged in idleness up to the throat.

***

Zamanımı alıyorlar der. Hâlbuki bir fayda, bir kâr elde eden kişinin zamanı zaten onda yok!
Halk beni işimden, gücümden alıkoydu der ama canı, ta boğazına kadar işsizliğe, güçsüzlüğe dalmıştır!

3, 2646-2647

گوید از کارم بر آوردند خلق
غرق بی‌کاریست جانش تابه حلق

عور ترسان که منم دامن کشان
چون رهانم دامن از چنگالشان

He says, “The people have taken me away from my work,” (but) his soul is plunged in idleness up to the throat.
(Like) the naked man (he) is frightened and says, “I am trailing a (long) skirt: how shall I save my skirt from their clutches?”

***

Halk beni işimden, gücümden alıkoydu der ama canı, ta boğazına kadar işsizliğe, güçsüzlüğe dalmıştır!
Çıplak adam elbisemi sürüyüp duruyorum; eteğimi, onların pençesinden nasıl kurtaracağım der!

3, 2647-2648

عور ترسان که منم دامن کشان
چون رهانم دامن از چنگالشان

صد هزاران فضل داند از علوم
جان خود را می‌نداند آن ظلوم

(Like) the naked man (he) is frightened and says, “I am trailing a (long) skirt: how shall I save my skirt from their clutches?”
He knows a hundred thousand superfluous matters connected with the (various) sciences, (but) that unjust man does not know his own soul.

***

Çıplak adam elbisemi sürüyüp duruyorum; eteğimi, onların pençesinden nasıl kurtaracağım der!
Âlim de, bilgilerin yüz binlerce çeşidini bilirde zalim herif, kendisini bilmez.

3, 2648-2649

صد هزاران فضل داند از علوم
جان خود را می‌نداند آن ظلوم

داند او خاصیت هر جوهری
در بیان جوهر خود چون خری

He knows a hundred thousand superfluous matters connected with the (various) sciences, (but) that unjust man does not know his own soul.
He knows the special properties of every substance, (but) in elucidating his own substance (essence) he is (as ignorant) as an ass,

***

Âlim de, bilgilerin yüz binlerce çeşidini bilirde zalim herif, kendisini bilmez.
Her cevherin haysiyetini bilir de kendi cevherine gelince bir eşeğe döner!

3, 2649-2650

داند او خاصیت هر جوهری
در بیان جوهر خود چون خری

که همی‌دانم یجوز و لایجوز
خود ندانی تو یجوزی یا عجوز

He knows the special properties of every substance, (but) in elucidating his own substance (essence) he is (as ignorant) as an ass,
Saying, “I know (what is) permissible and unpermissible.” Thou knowest not whether thou thyself art permissible or (unpermissible as) an old woman.

***

Her cevherin haysiyetini bilir de kendi cevherine gelince bir eşeğe döner!
Be hey âlim, sen, ben caiz olan şeylerle caiz olmayanları bilirim dersin ama kendin caiz misin, işe yarar mısın, yoksa bir kocakarı mısın? Bundan haberin yok!

3, 2650-2651

که همی‌دانم یجوز و لایجوز
خود ندانی تو یجوزی یا عجوز

این روا و آن ناروا دانی ولیک
تو روا یا ناروایی بین تو نیک

Saying, “I know (what is) permissible and unpermissible.” Thou knowest not whether thou thyself art permissible or (unpermissible as) an old woman.
Thou knowest this licit (thing) and that illicit (thing), but art thou licit or illicit? Consider well!

***

Be hey âlim, sen, ben caiz olan şeylerle caiz olmayanları bilirim dersin ama kendin caiz misin, işe yarar mısın, yoksa bir kocakarı mısın? Bundan haberin yok!
Bu, yerinde doğru… Şu, yerinde değil, eğri… Bunu biliyorsun ama sen doğru musun, eğri mi? Bir de iyice bak!

3, 2651-2652

این روا و آن ناروا دانی ولیک
تو روا یا ناروایی بین تو نیک

قیمت هر کاله می‌دانی که چیست
قیمت خود را ندانی احمقیست

Thou knowest this licit (thing) and that illicit (thing), but art thou licit or illicit? Consider well!
Thou knowest what is the value of every article of merchandise; (if) thou knowest not the value of thyself, 'tis folly.

***

Bu, yerinde doğru… Şu, yerinde değil, eğri… Bunu biliyorsun ama sen doğru musun, eğri mi? Bir de iyice bak!
Her kumaşın değeri nedir? Biliyorsun da kendi değerini bilmiyorsun. Bu ahmaklıktır.

3, 2652-2653

قیمت هر کاله می‌دانی که چیست
قیمت خود را ندانی احمقیست

سعدها و نحسها دانسته‌ای
ننگری سعدی تو یا ناشسته‌ای

Thou knowest what is the value of every article of merchandise; (if) thou knowest not the value of thyself, ’tis folly.
Thou hast become acquainted with the fortunate and inauspicious stars; thou dost not look to see whether thou art fortunate or unwashed (spiritually foul and ill-favoured).

***

Her kumaşın değeri nedir? Biliyorsun da kendi değerini bilmiyorsun. Bu ahmaklıktır.
Yomlu yıldızlarla yomsuz yıldızları biliyorsun… Fakat sen yomlumusun, yoksa cemcenabet biri misin? Buna bakmıyorsun bile?

3, 2653-2654

سعدها و نحسها دانسته‌ای
ننگری سعدی تو یا ناشسته‌ای

جان جمله علمها اینست این
که بدانی من کیم در یوم دین

Thou hast become acquainted with the fortunate and inauspicious stars; thou dost not look to see whether thou art fortunate or unwashed (spiritually foul and ill-favoured).
This, this, is the soul of all the sciences—that thou shouldst know who thou shalt be on the Day of Judgement.

***

Yomlu yıldızlarla yomsuz yıldızları biliyorsun… Fakat sen yomlumusun, yoksa cemcenabet biri misin? Buna bakmıyorsun bile?
Bütün bilgilerin ruhu budur bu… Mahşer günü ben kimim, ne hale geleceğim; demen bunu bilmen gerek!

3, 2654-2655

جان جمله علمها اینست این
که بدانی من کیم در یوم دین

آن اصول دین بدانستی ولیک
بنگر اندر اصل خود گر هست نیک

This, this, is the soul of all the sciences—that thou shouldst know who thou shalt be on the Day of Judgement. Thou art acquainted with the fundamentals (usúl) of the (Mohammedan) Religion, but look upon thine own fundamental (asl) and see whether it is good.

***

Bütün bilgilerin ruhu budur bu… Mahşer günü ben kimim, ne hale geleceğim; demen bunu bilmen gerek!
Din usulünü bildin ama kendi aslın, kendi mayan iyiyse bir de ona bak, onu bil!

3, 2655-2656

آن اصول دین بدانستی ولیک
بنگر اندر اصل خود گر هست نیک

از اصولینت اصول خویش به
که بدانی اصل خود ای مرد مه

Thou art acquainted with the fundamentals (usúl) of the (Mohammedan) Religion, but look upon thine own fundamental (asl) and see whether it is good.
Thine own fundamentals are better for thee than the two fundamentals (of the Mohammedan Religion), so that thou mayst know thine own fundamental (essential nature), O great man.

***

Din usulünü bildin ama kendi aslın, kendi mayan iyiyse bir de ona bak, onu bil!
Seni için bu iki usulden kendi aslını bilmen daha iyidir ey ulu kişi!

3, 2656-2657

از اصولینت اصول خویش به
که بدانی اصل خود ای مرد مه

اصلشان بد بود آن اهل سـبا
می‌رمیدندی ز اسـباب لقا

Thine own fundamentals are better for thee than the two fundamentals (of the Mohammedan Religion), so that thou mayst know thine own fundamental (essential nature), O great man.
Their fundamental (nature) was bad: those inhabitants of Sabá were recoiling from the means (which lead) to meeting (with God);

***

Seni için bu iki usulden kendi aslını bilmen daha iyidir ey ulu kişi!
Sebâlılar’ın asılları kötüydü, mayaları pisti. Allah’a ulaşma sebeplerinden kaçarlardı.

3, 2657-2658

اصلشان بد بود آن اهل سبا
می‌رمیدندی ز اسباب لقا

دادشان چندان ضیاع و باغ و راغ
از چپ و از راست از بهر فراغ

Their fundamental (nature) was bad: those inhabitants of Sabá were recoiling from the means (which lead) to meeting (with God);
(Yet) He gave them so many estates and orchards and meadowlands, on the left hand and the right, for (their) leisure (pastime and diversion).

***

Sebâlılar'ın asılları kötüydü, mayaları pisti. Allah'a ulaşma sebeplerinden kaçarlardı.
Allah, onlara bunca matah, bunca bağ, bunca bostan vermiş, sağlarından, sollarından onlara zevk ve huzur için bunca nimetler ihsan etmişti.

3, 2658-2659

دادشان چندان ضیاع و باغ و راغ
از چپ و از راست از بهر فراغ

بس که می‌افتاد از پری ثمار
تنگ می‌شد معبر ره بر گذار

(Yet) He gave them so many estates and orchards and meadowlands, on the left hand and the right, for (their) leisure (pastime and diversion).
Inasmuch as the fruit was falling (to the ground) from abundance, there was no room for any one to pass on the road,

***

Allah, onlara bunca matah, bunca bağ, bunca bostan vermiş, sağlarından, sollarından onlara zevk ve huzur için bunca nimetler ihsan etmişti.
Ağaçlardan dökülen meyvelerin bolluğundan yol daralır, geçenler, geçemez olurlardı.

3, 2659-2660

بس که می‌افتاد از پری ثمار
تنگ می‌شد معبر ره بر گذار

آن نثار میوه ره را می‌گرفت
از پری میوه ره‌رو در شگفت

Inasmuch as the fruit was falling (to the ground) from abundance, there was no room for any one to pass on the road,
(For) the scattered largesse of fruit would block the way: the wayfarer (would be) in amazement at the plenty of the fruit.

***

Ağaçlardan dökülen meyvelerin bolluğundan yol daralır, geçenler, geçemez olurlardı.
Yerlere dökülen meyveler, yolu kapar, yolcu, nereden geçeyim diye şaşırır kalırdı.

3, 2660-2661

آن نثار میوه ره را می‌گرفت
از پری میوه ره‌رو در شگفت

سله بر سر در درختستانشان
پر شدی ناخواست از میوه‌فشان

(For) the scattered largesse of fruit would block the way: the wayfarer (would be) in amazement at the plenty of the fruit.
In their groves, through the dropping of the fruit, a basket on the head would be filled involuntarily.

***

Yerlere dökülen meyveler, yolu kapar, yolcu, nereden geçeyim diye şaşırır kalırdı.
Birisi, başına bir sepet alıp ağaçlıklardan geçse sepet silkmeden meyvelerle dolardı.

3, 2661-2662

سله بر سر در درختستانشان
پر شدی ناخواست از میوه‌فشان

باد آن میوه فشاندی نه کسی
پر شدی زان میوه دامنها بسی

In their groves, through the dropping of the fruit, a basket on the head would be filled involuntarily.
The breeze would scatter the fruit, not (the hand of) any one: by that fruit a multitude of skirts would be filled.

***

Birisi, başına bir sepet alıp ağaçlıklardan geçse sepet silkmeden meyvelerle dolardı.
Meyveleri kimse silkmez, düşürmez, meyveler, rüzgârla düşer, nicelerin etekleri, meyvelerle dolar, boşalırdı.

3, 2662-2663

باد آن میوه فشاندی نه کسی
پر شدی زان میوه دامنها بسی

خوشه‌های زفت تا زیر آمده
بر سر و روی رونده می‌زده

The breeze would scatter the fruit, not (the hand of) any one: by that fruit a multitude of skirts would be filled.
Huge clusters, having come low down, would strike against the head and face of the wayfarer.

***

Meyveleri kimse silkmez, düşürmez, meyveler, rüzgârla düşer, nicelerin etekleri, meyvelerle dolar, boşalırdı.
Meyve hevenkleri, dallardan aşağılara kadar sarkar, gelip geçenlerin başlarına, yüzlerine sürtünürdü.

3, 2663-2664

خوشه‌های زفت تا زیر آمده
بر سر و روی رونده می‌زده

مرد گلخن‌تاب از پری زر
بسته بودی در میان زرین کمر

Huge clusters, having come low down, would strike against the head and face of the wayfarer.
On account of the plenty of gold a bath-stoker might have tied a golden belt on his waist.

***

Meyve hevenkleri, dallardan aşağılara kadar sarkar, gelip geçenlerin başlarına, yüzlerine sürtünürdü.
Külhan hizmetinde çalışan aşağılık bir adam bile o kadar zengindi ki altın kemer kuşanırdı.

3, 2664-2665

مرد گلخن‌تاب از پری زر
بسته بودی در میان زرین کمر

سگ کلیچه کوفتی در زیر پا
تخمه بودی گرگ صحرا از نوا

On account of the plenty of gold a bath-stoker might have tied a golden belt on his waist.
The dogs would trample buns underfoot; the desert wolf would have indigestion from the (rich) food.

***

Külhan hizmetinde çalışan aşağılık bir adam bile o kadar zengindi ki altın kemer kuşanırdı.
Köpek, ekmekleri ayağıyla çiğner, ezerdi... Kurt, yiyecek bolluğundan imtilâ illetine tutulmuştu.

3, 2665-2666

سگ کلیچه کوفتی در زیر پا
تخمه بودی گرگ صحرا از نوا

گشته آمن شهر و ده از دزد و گرگ
بز نترسیدی هم از گرگ سترگ

The dogs would trample buns underfoot; the desert wolf would have indigestion from the (rich) food.
Town and village had become safe from robbers and wolves; the goat was not afraid even of the fierce wolf.

***

Köpek, ekmekleri ayağıyla çiğner, ezerdi… Kurt, yiyecek bolluğundan imtilâ illetine tutulmuştu.
Şehir de hırsızdan kurttan emindi, köy de. Keçi bile, büyük büyük kurtlardan korkmaz olmuştu.

3, 2666-2667

گشته آمن شهر و ده از دزد و گرگ
بز نترسیدی هم از گرگ سترگ

گر بگویم شرح نعمتهای قوم
که زیادت می‌شد آن یوما بیوم

Town and village had become safe from robbers and wolves; the goat was not afraid even of the fierce wolf.
If I explain (all) the blessings bestowed upon the people (of Sabá), which were increasing day by day,

***

Şehir de hırsızdan kurttan emindi, köy de. Keçi bile, büyük büyük kurtlardan korkmaz olmuştu.
Onların günden güne artan nimetlerini, onların nail oldukları şeyleri anlatsam,

3, 2667-2668

گر بگویم شرح نعمتهای قوم
که زیادت می‌شد آن یوما بیوم

مانع آید از سخنهای مهم
انبیا بردند امر فاستقم

If I explain (all) the blessings bestowed upon the people (of Sabá), which were increasing day by day,
It will hinder (me) from (speaking of) important matters. The prophets brought (to the Sabaeans) the (Divine) command, namely, “Do thou, therefore, be righteous.”

***

Onların günden güne artan nimetlerini, onların nail oldukları şeyleri anlatsam,
Mühim sözler geri kalır. Peygamberler, bunlara “Doğru olun, doğruluk yapın!” demişti!

3, 2668-2669

مانع آید از سخنهای مهم
انبیا بردند امر فاستقم

سیزده پیغامبر آنجا آمدند
گمرهان را جمله رهبر می‌شدند

It will hinder (me) from (speaking of) important matters. The prophets brought (to the Sabaeans) the (Divine) command, namely, "Do thou, therefore, be righteous."
Thirteen prophets came thither: all (of them) were ready to guide those who had lost the way,

***

Mühim sözler geri kalır. Peygamberler, bunlara "Doğru olun, doğruluk yapın!" demişti!
Oraya tam on üç peygamber gelmiş, sapıklara yol göstermiş istemişlerdi.

سیزده پیغامبر آنجا آمدند
گمرهان را جمله رهبر می‌شدند

که هله نعمت فزون شد شکر کو
مرکب شکر ار بخسپد حرکوا

Thirteen prophets came thither: all (of them) were ready to guide those who had lost the way,
Saying, “Come, the benefit has increased: where is the thanksgiving? If the steed of thanksgiving lie down, set (it) in motion.

***

Oraya tam on üç peygamber gelmiş, sapıklara yol göstermiş istemişlerdi.
“Nimetleriniz çoğalıp durmakta, fakat şükür nerede? Şükrü merkebi yatıp uyusa bile siz onu uyandırın, kaldırın!

3, 2670-2671

که هله نعمت فزون شد شکر کو
مرکب شکر ار بخسپد حرکوا

شکر منعم واجب آید در خرد
ورنه بگشاید در خشم ابد

Saying, “Come, the benefit has increased: where is the thanksgiving? If the steed of thanksgiving lie down, set (it) in motion.
In (the view of) reason it is necessary to give thanks to the Benefactor; otherwise, the door of everlasting wrath will be opened.

***

“Nimetleriniz çoğalıp durmakta, fakat şükür nerede? Şükrü merkebi yatıp uyusa bile siz onu uyandırın, kaldırın!
Nimet verene şükretmek aklen de lâzım. Şükretmeyen, kendisine ebedî hışım kapısını açar.

3, 2671-2672

شکر منعم واجب آید در خرد
ورنه بگشاید در خشم ابد

هین کرم بینید وین خود کس کند
کز چنین نعمت به شکری بس کند

In (the view of) reason it is necessary to give thanks to the Benefactor; otherwise, the door of everlasting wrath will be opened.
Hark, behold the loving kindness (of God)! And in sooth would any one (but God) do this—namely, be content with a single thanksgiving for such benefits?

***

Nimet verene şükretmek aklen de lâzım. Şükretmeyen, kendisine ebedî hışım kapısını açar.
Kendinize gelin de şu kereme bakın! Bir şükre bedel bu kadar nimeti kim verir?

3, 2672-2673

هین کرم بینید وین خود کس کند
کز چنین نعمت به شکری بس کند

سر ببخشد شکر خواهد سجده‌ای
پا ببخشد شکر خواهد قعده‌ای

Hark, behold the loving kindness (of God)! And in sooth would any one (but God) do this—namely, be content with a single thanksgiving for such benefits?
He bestows a head and asks as thanksgiving (only) one act of bowing; He bestows feet and asks as thanksgiving (only) one act of sitting (in piety and devotion).”

***

Kendinize gelin de şu kereme bakın! Bir şükre bedel bu kadar nimeti kim verir?
Allah insana baş verir, şükür için de bir secde ister… Ayak bağışlar şükür için bir oturma diler” dediler.

سر ببخشد شکر خواهد سجده‌ای
پا ببخشد شکر خواهد قعده‌ای

قوم گفته شکر ما را برد غول
ما شدیم از شکر و از نعمت ملول

He bestows a head and asks as thanksgiving (only) one act of bowing; He bestows feet and asks as thanksgiving (only) one act of sitting (in piety and devotion)."
The people said, "The ghoul has carried off our thanksgiving: we have become weary of giving thanks and receiving benefits.

***

Allah insana baş verir, şükür için de bir secde ister… Ayak bağışlar şükür için bir oturma diler" dediler.
Sebâlılar dediler ki: "Bizim şükretme kabiliyetimizi Şeytan aldı götürdü! Şükürden de usandık, nimetten de.

3, 2674-2675

قوم گفته شکر ما را برد غول
ما شدیم از شکر و از نعمت ملول

ما چنان پژمرده گشتیم ازعطا
که نه طاعتمان خوش آید نه خطا

The people said, “The ghoul has carried off our thanksgiving: we have become weary of giving thanks and receiving benefits.
We have become so disgusted with the bounty that neither piety nor sin pleases us.

***

Sebâlılar dediler ki: “Bizim şükretme kabiliyetimizi Şeytan aldı götürdü! Şükürden de usandık, nimetten de.
Bu nimetlerden bize öyle usanç geldi ki ne ibadet hoşumuza gidiyor, ne kabahat!

ما چنان پژمرده گشتیم ازعطا
که نه طاعتمان خوش آید نه خطا

ما نمی‌خواهیم نعمتها و باغ
ما نمی‌خواهیم اسباب و فراغ

We have become so disgusted with the bounty that neither piety nor sin pleases us.
We do not desire benefits and orchards: we do not desire means (of enjoyment) and leisure.”

***

Bu nimetlerden bize öyle usanç geldi ki ne ibadet hoşumuza gidiyor, ne kabahat!
Nimetleri de istemiyoruz, bahçeleri de... Zevk sebeplerini de dilemiyoruz, safa vesilelerini de!

3, 2676-2677

ما نمی‌خواهیم نعمتها و باغ
ما نمی‌خواهیم اسباب و فراغ

انبیا گفتند در دل علتیست
که از آن در حق‌شناسی آفتیست

We do not desire benefits and orchards: we do not desire means (of enjoyment) and leisure."
The prophets said, "In your hearts is a malady whence there is (produced) a canker in the acknowledgment of obligations,

***

Nimetleri de istemiyoruz, bahçeleri de... Zevk sebeplerini de dilemiyoruz, safa vesilelerini de!
Peygamberler dediler ki: " Gönülde bir illet yüzünden insan, doğruyu anlamaz, sapıtır.

3, 2677-2678

انبیا گفتند در دل علتیست
که از آن در حق‌شناسی آفتیست

نعمت از وی جملگی علت شود
طعمه در بیمار کی قوت شود

The prophets said, "In your hearts is a malady whence there is (produced) a canker in the acknowledgment of obligations,
And whereby the benefit is wholly turned into disease: how should food become (a source of) strength in the sick?

***

Peygamberler dediler ki: " Gönülde bir illet yüzünden insan, doğruyu anlamaz, sapıtır.
O yüzden nimetler, umumiyetle illet olur. Hastalıkta yenen yemek insana hiç kuvvet verir mi?

نعمت از وی جملگی علت شود
طعمه در بیمار کی قوت شود

چند خوش پیش تو آمد ای مصر
جمله ناخوش گشت و صاف او کدر

And whereby the benefit is wholly turned into disease: how should food become (a source of) strength in the sick?
How many a sweet thing came to thee, O persistent (in sin), and they all grew unsweet, and their pure (quality) became turbid!

***

O yüzden nimetler, umumiyetle illet olur. Hastalıkta yenen yemek insana hiç kuvvet verir mi?
Ey inatçı, önüne nice güzelim nimetler geldi de hepsi kötüleşti, saf olanlar bile bulandı gitti!

3, 2679-2680

چند خوش پیش تو آمد ای مصر
جمله ناخوش گشت و صاف او کدر

تو عدو این خوشیها آمدی
گشت ناخوش هر چه بر وی کف زدی

How many a sweet thing came to thee, O persistent (in sin), and they all grew unsweet, and their pure (quality) became turbid!
Thou didst become a foe to these sweetnesses: on whatsoever thing thou didst lay thy hand, it became unsweet.

***

Ey inatçı, önüne nice güzelim nimetler geldi de hepsi kötüleşti, saf olanlar bile bulandı gitti!
Bu güzelliklerin düşmanı sensin… Neye elini vurdunsa kötü oldu.

تو عدو این خوشیها آمدی
گشت ناخوش هر چه بر وی کف زدی

هر که اوشد آشنا و یار تو
شد حقیر و خوار در دیدار تو

Thou didst become a foe to these sweetnesses: on whatsoever thing thou didst lay thy hand, it became unsweet.
Whosoever became (in reality) thy familiar and friend became despicable and vile in thy sight;

***

Bu güzelliklerin düşmanı sensin... Neye elini vurdunsa kötü oldu.
Senin dostun; senin âşinan olan, sence hor, hakir sayıldı.

هر که اوشد آشنا و یار تو
شد حقیر و خوار در دیدار تو

هر که او بیگانه باشد با تو هم
پیش تو او بس مه‌است و محترم

Whosoever became (in reality) thy familiar and friend became despicable and vile in thy sight;
And every one, too, that (in reality) would be alien to thee is, in thy opinion, very grand and venerable.

***

Senin dostun; senin âşinan olan, sence hor, hakir sayıldı.
Sana yabancı olan, seninle uzlaştı. Sence o büyük ve yüce oldu.

3, 2682-2683

هر که او بیگانه باشد با تو هم
پیش تو او بس مه‌است و محترم

این هم از تاثیر آن بیماریست
زهر او در جمله جفتان ساریست

And every one, too, that (in reality) would be alien to thee is, in thy opinion, very grand and venerable.
This (false opinion) also is from the effect produced by that sickness: its poison pervades all associated (with it).

***

Sana yabancı olan, seninle uzlaştı. Sence o büyük ve yüce oldu.
Bu da o, hastalığın tesirinden… O illetin zehri bütün canlara sirayet eder.

3, 2683-2684

این هم از تاثیر آن بیماریست
زهر او در جمله جفتان ساریست

دفع آن علت بباید کرد زود
که شکر با آن حدث خواهد نمود

This (false opinion) also is from the effect produced by that sickness: its poison pervades all associated (with it).
It behoves (thee) quickly to remove that malady, for with that (disease) sugar will seem filth;

***

Bu da o, hastalığın tesirinden… O illetin zehri bütün canlara sirayet eder.
O illeti derhal geçirmeye çalışmak gerek. O illet durdukça şeker bile zehir kesilir.

3, 2684-2685

دفع آن علت بباید کرد زود
که شکر با آن حدث خواهد نمود

هر خوشی کاید به تو ناخوش شود
آب حیوان گر رسد آتش شود

It behoves (thee) quickly to remove that malady, for with that (disease) sugar will seem filth;
Every sweet thing that comes to thee grows unsweet: if the Water of Life arrive, it turns into fire.

***

O illeti derhal geçirmeye çalışmak gerek. O illet durdukça şeker bile zehir kesilir.
Her güzel ve tatlı şey, insana kötü ve acı gelir. İnsan Âbıhayat içse ateş sanır.

3, 2685-2686

هر خوشی کاید به تو ناخوش شود
آب حیوان گر رسد آتش شود

کیمیای مرگ و جسکست آن صفت
مرگ گردد زان حیاتت عاقبت

Every sweet thing that comes to thee grows unsweet: if the Water of Life arrive, it turns into fire.
That (morbid) quality is the elixir of death and woe: thereby thy (spiritual) life is at last turned into death.

***

Her güzel ve tatlı şey, insana kötü ve acı gelir. İnsan Âbıhayat içse ateş sanır.
O huy, ölüm kimyasıdır, dert kimyasıdır. Sen de o huy var mı? Nihayet hayatın bile o yüzden ölüm olur!

کیمیای مرگ و جسکست آن صفت
مرگ گردد زان حیاتت عاقبت

بس غدایی که ز وی دل زنده شد
چون بیامد در تن تو گنده شد

That (morbid) quality is the elixir of death and woe: thereby thy (spiritual) life is at last turned into death.
There was many a food by which thy heart (spirit) was revived: when it entered thy body, it became stinking.

***

O huy, ölüm kimyasıdır, dert kimyasıdır. Sen de o huy var mı? Nihayet hayatın bile o yüzden ölüm olur!
O huy, sendeyken gönlü dirilten gıda bile senin vücudunda kokar, leş kesilir.

3, 2687-2688

بس غذایی که ز وی دل زنده شد
چون بیامد در تن تو گنده شد

بس عزیزی که بناز اشکار شد
چون شکارت شد بر تو خوار شد

There was many a food by which thy heart (spirit) was revived: when it entered thy body, it became stinking.
There is many a dear one that was hunted (by thee) with blandishments: when he became thy prey, he became cheap in thine eyes.

***

O huy, sendeyken gönlü dirilten gıda bile senin vücudunda kokar, leş kesilir.
Nâz-u naimle avlanan nice aziz kişiler vardır ki sana av olsalar sence bayağı görünürler.

بس عزیزی که بناز اشکار شد
چون شکارت شد بر تو خوار شد

آشنایی عقل با عقل از صفا
چون شود هر دم فزون باشد ولا

There is many a dear one that was hunted (by thee) with blandishments: when he became thy prey, he became cheap in thine eyes.
When from sincerity the friendship of intellect with intellect arises, every moment the devotion is increased;

***

Nâz-u naimle avlanan nice aziz kişiler vardır ki sana av olsalar sence bayağı görünürler.
Bir akıl, gararsız, maksatsız başka bir akılla bağdaşırsa sevgi, gün gittikçe artar.

3, 2689-2690

آشنایی عقل با عقل از صفا
چون شود هر دم فزون باشد ولا

آشنایی نفس با هر نفس پست
تو یقین می‌دان که دم دم کمترست

When from sincerity the friendship of intellect with intellect arises, every moment the devotion is increased;
(But) know for sure, the friendship of the carnal soul with any base carnal soul is momently diminished,

***

Bir akıl, gararsız, maksatsız başka bir akılla bağdaşırsa sevgi, gün gittikçe artar.
Fakat nefis, aşağılık bir nefisle tanışır, dost olursa şüphesiz olarak bil ki bu dostluk, zaman geçtikçe azalır.

3, 2690-2691

آشنایی نفس با هر نفس پست
تو یقین می‌دان که دم دم کمترست

زانک نفسش گرد علت می‌تند
معرفت را زود فاسد می‌کند

(But) know for sure, the friendship of the carnal soul with any base carnal soul is momently diminished,
Because his carnal soul hovers round disease and soon corrupts the (friendly) acquaintance.

***

Fakat nefis, aşağılık bir nefisle tanışır, dost olursa şüphesiz olarak bil ki bu dostluk, zaman geçtikçe azalır.
Çünkü nefsin daima bir illet, bir maksat etrafında döner, dolaşır... Dostluğu, bilişiği de çabucacık bozar!

3, 2691-2692

زانک نفسش گرد علت می‌تند
معرفت را زود فاسد می‌کند

گر نخواهی دوست را فردا نفیر
دوستی با عاقل و با عقل گیر

Because his carnal soul hovers round disease and soon corrupts the (friendly) acquaintance.
If thou dost not wish thy friend to be averse (to thee) on the morrow, take (choose) friendship with the intelligent and with the intellect.

***

Çünkü nefsin daima bir illet, bir maksat etrafında döner, dolaşır... Dostluğu, bilişiği de çabucacık bozar!
Yarın dostunun senden nefret etmesini istemiyorsan bir akıllıysa dost ol, akla yâr ol!

3, 2692-2693

گر نخواهی دوست را فردا نفیر
دوستی با عاقل و با عقل گیر

از سموم نفس چون با علتی
هر چه گیری تو مرض را آلتی

If thou dost not wish thy friend to be averse (to thee) on the morrow, take (choose) friendship with the intelligent and with the intellect.
Inasmuch as thou art sick from the simoom of the carnal soul, whatever thou mayst take thou art the instrument for (infecting it with) disease.

***

Yarın dostunun senden nefret etmesini istemiyorsan bir akıllıysa dost ol, akla yâr ol!
Nefis zehirleriyle hastalanmış, hastalığa tutulmuşsan eline ne alır, elini nereye atar, neye sahip olursan hastalığa alet olur, onu da berbat edersin!

3, 2693-2694

از سموم نفس چون با علتی
هر چه گیری تو مرض را آلتی

گر بگیری گوهری سنگی شود
ور بگیری مهر دل جنگی شود

Inasmuch as thou art sick from the simoom of the carnal soul, whatever thou mayst take thou art the instrument for (infecting it with) disease.
If thou take a jewel, it becomes a (common) stone; and if thou take kindness of heart, it becomes a hatred;

***

Nefis zehirleriyle hastalanmış, hastalığa tutulmuşsan eline ne alır, elini nereye atar, neye sahip olursan hastalığa alet olur, onu da berbat edersin!
Eline mücevher alsan, taş olur, gönül sevgisine yapışsan savaş olur.

3, 2694-2695

گر بگیری گوهری سنگی شود
ور بگیری مهر دل جنگی شود

ور بگیری نکته‌ی بکری لطیف
بعد درکت گشت بی‌ذوق و کثیف

If thou take a jewel, it becomes a (common) stone; and if thou take kindness of heart, it becomes a hatred;
And if thou take a fine original saying, after thy apprehension (of it) it has become tasteless and gross—

***

Eline mücevher alsan, taş olur, gönül sevgisine yapışsan savaş olur.
Kimse tarafından söylenmemiş, kimse tarafından dokunulmamış bâkir ve lâtif ir nükte duysan anlayınca sence zevksiz ve kötü bir hal alır.

3, 2695-2696

ور بگیری نکته‌ی بکری لطیف
بعد درکت گشت بی‌ذوق و کثیف

که من این را بس شنیدم کهنه شد
چیز دیگر گو بجز آن ای عضد

And if thou take a fine original saying, after thy apprehension (of it) it has become tasteless and gross—
‘I have heard this many a time; it has become old: tell something else besides this, O trusty friend.’

***

Kimse tarafından söylenmemiş, kimse tarafından dokunulmamış bâkir ve lâtif ir nükte duysan anlayınca sence zevksiz ve kötü bir hal alır.
Ben bunu çok duydum, dinledim... Eskidi bu artık. Ey yiğit, sen, bundan başka bir şey söyle dersin.

3, 2696-2697

که من این را بس شنیدم کهنه شد
چیز دیگر گو بجز آن ای عضد

چیز دیگر تازه و نو گفته گیر
باز فردا زان شوی سیر و نفیر

‘I have heard this many a time; it has become old: tell something else besides this, O trusty friend.’
Suppose that something else fresh and new has been said, again to-morrow thou art surfeited with it and averse.

***

Ben bunu çok duydum, dinledim… Eskidi bu artık. Ey yiğit, sen, bundan başka bir şey söyle dersin.
Hatta yepyeni ve söylenmemiş bir nükte duyduğunu farz et, yarın ona da doyar, ondan da nefret edersin.

3, 2697-2698

چیز دیگر تازه و نو گفته گیر
باز فردا زان شوی سیر و نفیر

دفع علت کن چو علت خو شود
هرحدیثی کهنه پیشت نو شود

Suppose that something else fresh and new has been said, again to-morrow thou art surfeited with it and averse.
Remove the disease: when the disease is eradicated, every old tale will become new to thee,

***

Hatta yepyeni ve söylenmemiş bir nükte duyduğunu farz et, yarın ona da doyar, ondan da nefret edersin.
Sen sendeki illeti gider... İllet geçti mi, sence her eskimiş, söylenmiş söz, yeni olur.

3, 2698-2699

دفع علت کن چو علت خو شود
هرحدیثی کهنه پیشت نو شود

تا که از کهنه برآرد برگ نو
بشکفاند کهنه صد خوشه ز گو

Remove the disease: when the disease is eradicated, every old tale will become new to thee,
So that the old (tale) will bring forth new leaves: the old (tale) will cause a hundred clusters to blossom from the ditch.

***

Sen sendeki illeti gider… İllet geçti mi, sence her eskimiş, söylenmiş söz, yeni olur.
O eski söz, yepyeni dallar, budaklar verir, yüzlerce meyve hevenkleri bitirir, yetiştirir!

تا که از کهنه برآرد برگ نو
بشکفاند کهنه صد خوشه ز گو

ما طبیبانیم شاگردان حق
بحر قلزم دید ما را فانفلق

So that the old (tale) will bring forth new leaves: the old (tale) will cause a hundred clusters to blossom from the ditch.
We are the (spiritual) physicians, the disciples of God: the Red Sea beheld us and was cloven.

***

O eski söz, yepyeni dallar, budaklar verir, yüzlerce meyve hevenkleri bitirir, yetiştirir!
Biz böyle hekimleriz, öyle Allah şakirtleriyiz ki bahrimuhit bile bizi gördü de yarıldı.

3, 2700-2701

ما طبیبانیم شاگردان حق
بحر قلزم دید ما را فانفلق

آن طبیبان طبیعت دیگرند
که به دل از راه نبضی بنگرند

We are the (spiritual) physicians, the disciples of God: the Red Sea beheld us and was cloven.
Those natural physicians are different, for they look into the heart by means of a pulse.

***

Biz böyle hekimleriz, öyle Allah şakirtleriyiz ki bahrimuhit bile bizi gördü de yarıldı.
Biz başkayız; insanın hastalığını, nabzına bakarak anlayan hekimler başka!

3, 2701-2702

آن طبیبان طبیعت دیگرند
که به دل از راه نبضی بنگرند

ما به دل بی واسطه خوش بنگریم
کز فراست ما به عالی منظریم

Those natural physicians are different, for they look into the heart by means of a pulse.
We look well into the heart without intermediary, for through clairvoyance we are in a high belvedere.

***

Biz başkayız; insanın hastalığını, nabzına bakarak anlayan hekimler başka!
Biz gönle vasıtasız bakarız, bizim görüşümüz, anlayışımız yüzünden pek yücedir.

3, 2702-2703

ما به دل بی واسطه خوش بنگریم
کز فراست ما به عالی منظریم

آن طبیبان غذااند و ثمار
جان حیوانی بدیشان استوار

We look well into the heart without intermediary, for through clairvoyance we are in a high belvedere.
Those (others) are physicians of food and fruit: by them the animal soul is (made) strong.

***

Biz gönle vasıtasız bakarız, bizim görüşümüz, anlayışımız yüzünden pek yücedir.
Onlar, insanı gıdalarla, meyvelerle doyuran kuvvetlendiren doktorlardır… hayvanî can, onların tedavisiyle kuvvet bulur, yaşar.

آن طبیبان غذااند و ثمار
جان حیوانی بدیشان استوار

ما طبیبان فعالیم و مقال
ملهم ما پرتو نور جلال

Those (others) are physicians of food and fruit: by them the animal soul is (made) strong.
We are physicians of deeds and words: the ray of the light of (Divine) Majesty is our inspirer,

***

Onlar, insanı gıdalarla, meyvelerle doyuran kuvvetlendiren doktorlardır… hayvanî can, onların tedavisiyle kuvvet bulur, yaşar.
Bizse iş ve söz doktorlarıyız. Bize ululuk nurunun ışığı ilham vermektedir.

3, 2704-2705

ما طبیبان فعالیم و مقال
ملهم ما پرتو نور جلال

کین چنین فعلی ترا نافع بود
و آنچنان فعلی ز ره قاطع بود

We are physicians of deeds and words: the ray of the light of (Divine) Majesty is our inspirer,
(So that we know) that a deed like this will be beneficial to thee, while a deed like that will cut (thee) off from the Way;

***

Bizse iş ve söz doktorlarıyız. Bize ululuk nurunun ışığı ilham vermektedir.
Meselâ bu çeşit bir iş sana faydalıdır, öbürünün yolunu keser.

3, 2705-2706

کین چنین فعلى ترا نافع بود
و آنچنان فعلى ز ره قاطع بود

اینچنین قولى ترا پیش آورد
و آنچنان قولى ترا نیش آورد

(So that we know) that a deed like this will be beneficial to thee, while a deed like that will cut (thee) off from the Way;
And that words like these will lead thee on (to grace), while words like those will bring anguish to thee.

***

Meselâ bu çeşit bir iş sana faydalıdır, öbürünün yolunu keser.
Bu çeşit bir söz sana faydalıdır, başka çeşit bir sözse seni yaralar!

3, 2706-2707

اینچنین قولی ترا پیش آورد
و آنچنان قولی ترا نیش آورد

آن طبیبان را بود بولی دلیل
وین دلیل ما بود وحی جلیل

And that words like these will lead thee on (to grace), while words like those will bring anguish to thee.
To those (other) physicians a (sample of) urine is evidence, whereas this evidence of ours is the inspiration of the Almighty.

***

Bu çeşit bir söz sana faydalıdır, başka çeşit bir sözse seni yaralar!
O doktorlar, hastanın sidiğine bakar, hastalığını öyle anlar… Bizim delilimizse ulu Allah’ın vahyidir, hastalığı vahiyle anlarız.

3, 2707-2708

آن طبیبان را بود بولی دلیل
وین دلیل ما بود وحی جلیل

دست‌مزدی می نخواهیم از کسی
دست‌مزد ما رسد از حق بسی

To those (other) physicians a (sample of) urine is evidence, whereas this evidence of ours is the inspiration of the Almighty.
We do not desire a fee from any one: our fee comes from a Holy Place.

***

O doktorlar, hastanın sidiğine bakar, hastalığını öyle anlar... Bizim delilimizse ulu Allah’ın vahyidir, hastalığı vahiyle anlarız.
Kimseden ücret istemeyiz, ücretimiz, noksanlardan ari olan Allah’tan gelir.

3, 2708-2709

دست‌مزدی می نخواهیم از کسی
دست‌مزد ما رسد از حق بسی

هین صلا بیماری ناسور را
داروی ما یک بیک رنجور را

We do not desire a fee from any one: our fee comes from a Holy Place.
Hark, come hither for the incurable disease! We, one by one, are a medicine for the (spiritually) sick.”

***

Kimseden ücret istemeyiz, ücretimiz, noksanlardan ari olan Allah’tan gelir.
İlleti unulmaz hastalara sâlâ, ilâcımız, hastalara birebirdir.

هین صلا بیماری ناسور را
داروی ما یک بیک رنجور را

قوم گفتند ای گروه مدعی
کو گواه علم طب و نافعی

Hark, come hither for the incurable disease! We, one by one, are a medicine for the (spiritually) sick.”
The people said, “O ye company of impostors, where is the evidence of (your) knowledge of medicine and (your) usefulness?

***

İlleti unulmaz hastalara sâlâ, ilâcımız, hastalara birebirdir.
Sebâlılar, “Ey dâvaya girişenler, doktorluğu bildiğinize, bize fayda vereceğinize deliliniz nerede,

3, 2710-2711

قوم گفتند ای گروه مدعی
کو گواه علم طب و نافعی

چون شما بسته همین خواب و خورید
همچو ما باشید در ده می‌چرید

The people said, “O ye company of impostors, where is the evidence of (your) knowledge of medicine and (your) usefulness?
Since ye are in bondage, like us, to this same sleep and food (and) are pasturing in the country—

***

Sebâlılar, “Ey dâvaya girişenler, doktorluğu bildiğinize, bize fayda vereceğinize deliliniz nerede,
Siz de bizim gibi uyku uyumakta, siz de bizim gibi yemek yemektesiniz. Köylerde, şehirlerde bizim gibi oturup duruyorsunuz.

3, 2711-2712

چون شما بسته همین خواب و خورید
همچو ما باشید در ده می‌چرید

چون شما در دام این آب و گلید
کی شما صیاد سیمرغ دلید

Since ye are in bondage, like us, to this same sleep and food (and) are pasturing in the country—
Since ye are entrapped by this water and earth, how are ye hunters of the Símurgh (which is) the heart?

***

Siz de bizim gibi uyku uyumakta, siz de bizim gibi yemek yemektesiniz. Köylerde, şehirlerde bizim gibi oturup duruyorsunuz.
Bu su, toprak tuzağındayken nasıl olur da gönül simurgunu avlayabilirsiniz?

چون شما در دام این آب و گلید
کی شما صیاد سیمرغ دلید

حب جاه و سروری دارد بر آن
که شمارد خویش از پیغامبران

Since ye are entrapped by this water and earth, how are ye hunters of the Símurgh (which is) the heart?
Love of power and dominion induces (a man) to reckon himself amongst the prophets.

***

Bu su, toprak tuzağındayken nasıl olur da gönül simurgunu avlayabilirsiniz?
Fakat mevki ve reislik sevdası, sizi peygamberlik dâvasına salmış, bu yüzden kendinizi peygamber sanıyorsunuz.

3, 2713-2714

حب جاه و سروری دارد بر آن
که شمارد خویش از پیغامبران

ما نخواهیم این چنین لاف و دروغ
کردن اندر گوش و افتادن بدوغ

Love of power and dominion induces (a man) to reckon himself amongst the prophets.
We will not put in our ears such vain boasts and lies and (thereby) fall into deception.”

***

Fakat mevki ve reislik sevdası, sizi peygamberlik dâvasına salmış, bu yüzden kendinizi peygamber sanıyorsunuz.
Bu çeşit lâflara, bu çeşit yalanlara kulak bile asmak istemeyiz, ayran kâsesine düşmek dilemeyiz.” dediler.

ما نخواهیم این چنین لاف و دروغ
کردن اندر گوش و افتادن بدوغ

انبیا گفتند کین زان علتست
مایه‌ی کوری حجاب ریتست

We will not put in our ears such vain boasts and lies and (thereby) fall into deception."
The prophets said, "This (disbelief) arises from that malady: the original blindness (of your hearts) is the screen (which hinders you) from seeing (the truth).

***

Bu çeşit lâflara, bu çeşit yalanlara kulak bile asmak istemeyiz, ayran kâsesine düşmek dilemeyiz." dediler.
Peygamberler dediler ki: "Bu da o illetten, körlüğünüzden, söylediğimiz sözlerin hakikatini göremiyorsunuz.

3, 2715-2716

انبیا گفتند کین زان علتست
مایه‌ی کوری حجاب ریتست

دعوی ما را شنیدیت و شما
می‌نبینید این گهر در دست ما

The prophets said, “This (disbelief) arises from that malady: the original blindness (of your hearts) is the screen (which hinders you) from seeing (the truth).
Ye have heard our call, and (yet) ye do not see this jewel in our hands.

***

Peygamberler dediler ki: “Bu da o illetten, körlüğünüzden, söylediğimiz sözlerin hakikatini göremiyorsunuz.
Dâvamızı duyuruyorsunuz da elimizdeki mücevheri görmüyorsunuz.

3, 2716-2717

دعوی ما را شنیدیت و شما
می‌نبینید این گهر در دست ما

امتحانست این گهر مر خلق را
ماش گردانیم گرد چشمها

Ye have heard our call, and (yet) ye do not see this jewel in our hands.
This jewel is a test for the people: we turn it about round (their) eyes.

***

Dâvamızı duyuruyorsunuz da elimizdeki mücevheri görmüyorsunuz.
Elimizdeki bu mücevher, halka bir imtihandır. Onu gözlerin önünde dolandırıp durmaktayız.

3, 2717-2718

امتحانست این گهر مر خلق را
ماش گردانیم گرد چشمها

هر که گوید کو گوا گفتش گواست
کو نمی‌بیند گهر حبس عماست

This jewel is a test for the people: we turn it about round (their) eyes.
Whosoever says, ‘Where is the evidence?’ his words are an evidence that he does not see the jewel and is in thrall to blindness.”

***

Elimizdeki bu mücevher, halka bir imtihandır. Onu gözlerin önünde dolandırıp durmaktayız.
Kim, nerede mücevher, derse bu sözü, körlüğüne, mücevherleri görmediğine şahittir.

3, 2718-2719

هر که گوید کو گوا گفتش گواست
کو نمی‌بیند گهر حبس عماست

آفتابی در سخن آمد که خیز
که بر آمد روز بر جه کم ستیز

Whosoever says, ‘Where is the evidence?’ his words are an evidence that he does not see the jewel and is in thrall to blindness.”
(Suppose that) a sun has come to speech (and says), “Arise! for the day has risen; jump up, do not dispute!”

***

Kim, nerede mücevher, derse bu sözü, körlüğüne, mücevherleri görmediğine şahittir.
Güneş söze gelse de “Kalk, gündüz oldu, yatıp durma.”

3, 2719-2720

آفتابی در سخن آمد که خیز
که بر آمد روز بر جه کم ستیز

تو بگویی آفتابا کو گواه
گویدت ای کور از حق دیده خواه

(Suppose that) a sun has come to speech (and says), “Arise! for the day has risen; jump up, do not dispute!” (And suppose that) you say, “O sun, where is the evidence?”— it will say to you, “O blind one, beg of God (that He give you) an eye.”

***

Güneş söze gelse de “Kalk, gündüz oldu, yatıp durma.”
Dese, sen de, “A güneş, şahidin nerede?” desen güneş “Kör herif, Allah’tan kendine göz iste!

3, 2720-2721

تو بگویی آفتابا کو گواه
گویدت ای کور از حق دیده خواه

روز روشن هر که او جوید چراغ
عین جستن کوریش دارد بلاغ

(And suppose that) you say, “O sun, where is the evidence?”— it will say to you, “O blind one, beg of God (that He give you) an eye.”
If any one seek a lamp in bright daylight, the very fact of seeking (it) announces his blindness.

***

Dese, sen de, “A güneş, şahidin nerede?” desen güneş “Kör herif, Allah’tan kendine göz iste!
Apaydın gündüz vakti birisi mum arasa onun bu araması körlüğüne tam bir delildir.

3, 2721-2722

روز روشن هر که او جوید چراغ
عین جستن کوریش دارد بلاغ

ور نمی‌بینی گمانی برده‌ای
که صباحست و تو اندر پرده‌ای

If any one seek a lamp in bright daylight, the very fact of seeking (it) announces his blindness.
And if you do not see (the daylight) but have formed an opinion that ’tis the dawn and that you are in a veil,

***

Apaydın gündüz vakti birisi mum arasa onun bu araması körlüğüne tam bir delildir.
Bari görmüyorsan, gündüz olduğundan şüphen varsa, daha sabah olmadı sanıyorsan,

3, 2722-2723

ور نمی‌بینی گمانی برده‌ای
که صباحست و تو اندر پرده‌ای

کوری خود را مکن زین گفت فاش
خامش و در انتظار فضل باش

And if you do not see (the daylight) but have formed an opinion that ’tis the dawn and that you are in a veil,
Do not proclaim your blindness by (saying) these words; keep silence and be in expectation of the (Divine) grace.

***

Bari görmüyorsan, gündüz olduğundan şüphen varsa, daha sabah olmadı sanıyorsan,
Sus, bir şey söyleme de kör olduğunu meydana vurma, Allah ihsanını bekle!” der.

3, 2723-2724

کوری خود را مکن زین گفت فاش
خامش و در انتظار فضل باش

در میان روز گفتن روز کو
خویش رسوا کردنست ای روزجو

Do not proclaim your blindness by (saying) these words; keep silence and be in expectation of the (Divine) grace.
To say in the midst of day “Where is the day?” is to expose yourself, O dayseeker.

***

Sus, bir şey söyleme de kör olduğunu meydana vurma, Allah ihsanını bekle!” der.
Gündüzün “Gündüz nerede” demek kendi kendini rezil etmektir a gündüz arayan!

3, 2724-2725

در میان روز گفتن روز کو
خویش رسوا کردنست ای روزجو

صبر و خاموشی جذوب رحمتست
وین نشان جستن نشان علتست

To say in the midst of day “Where is the day?” is to expose yourself, O dayseeker.
Patience and silence attract the (Divine) mercy, whereas to seek this sign (evidence) is a sign of infirmity.

***

Gündüzün “Gündüz nerede” demek kendi kendini rezil etmektir a gündüz arayan!
Sabır ve sükût, Allah rahmetine sebep olur. Bu araştırmaysa hastalık nişanesidir.

3, 2725-2726

صبر و خاموشی جذوب رحمتست
وین نشان جستن نشان علتست

انصتوا بپذیر تا بر جان تو
آید از جانان جزای انصتوا

Patience and silence attract the (Divine) mercy, whereas to seek this sign (evidence) is a sign of infirmity.
Accept (the Divine command), “Be ye silent,” in order that the recompense of “Be ye silent” may come to your soul from the Beloved.

***

Sabır ve sükût, Allah rahmetine sebep olur. Bu araştırmaysa hastalık nişanesidir.
“Susun, dinleyin” emrini canla, başla kabul et de sevgilinin mükâfatına eriş, rahmetine nail ol.

3, 2726-2727

انصتوا بپذیر تا بر جان تو
آید از جانان جزای انصتوا

گر نخواهی نکس پیش این طبیب
بر زمین زن زر و سر را ای لبیب

Accept (the Divine command), “Be ye silent,” in order that the recompense of “Be ye silent” may come to your soul from the Beloved.
If you do not desire (to suffer a) relapse in the presence of this Physician, dash to the ground your gold (zar) and your head (sar), O man of understanding.

***

“Susun, dinleyin” emrini canla, başla kabul et de sevgilinin mükâfatına eriş, rahmetine nail ol.
Ey terbiyeli, edepli kişi, illetinin yeniden tazelenmesini istemiyorsan bu doktorun önünde paranı da çıkar, yere koy; başını da secdeye indir.

3, 2727-2728

گر نخواهی نکس پیش این طبیب
بر زمین زن زر و سر را ای لبیب

گفت افزون را تو بفروش و بخر
بذل جان و بذل جاه و بذل زر

If you do not desire (to suffer a) relapse in the presence of this Physician, dash to the ground your gold (zar) and your head (sar), O man of understanding.
Sell your superfluous speech and buy sacrifice of life and sacrifice of position and sacrifice of gold,

***

Ey terbiyeli, edepli kişi, illetinin yeniden tazelenmesini istemiyorsan bu doktorun önünde paranı da çıkar, yere koy; başını da secdeye indir.
Fazla sözü sat da can, mevki ve para pul bağışlamayı satın al.

3, 2728-2729

گفت افزون را تو بفروش و بخر
بذل جان و بذل جاه و بذل زر

تا ثنای تو بگوید فضل هو
که حسد آرد فلک بر جاه تو

Sell your superfluous speech and buy sacrifice of life and sacrifice of position and sacrifice of gold,
That the grace of Him (Hú) may utter praise of you, so that Heaven will be envious of your high estate.

***

Fazla sözü sat da can, mevki ve para pul bağışlamayı satın al.
Bu suretle de Allah seni övsün, rütbene gök bile haset etsin.

3, 2729-2730

تا ثنای تو بگوید فضل هو
که حسد آرد فلک بر جاه تو

چون طبیبان را نگه دارید دل
خود ببینید و شوید ازخود خجل

That the grace of Him (Hú) may utter praise of you, so that Heaven will be envious of your high estate.
When ye have regard for the hearts (feelings and wishes) of the physicians, ye will see yourselves and will become ashamed of yourselves.

***

Bu suretle de Allah seni övsün, rütbene gök bile haset etsin.
Doktorların rızasını elde ederseniz kendinizi görür, halinizi bilir, ayıplarınızı anlar, kendi kendinizden utanırsınız.

3, 2730-2731

چون طبیبان را نگه دارید دل
خود ببینید و شوید ازخود خجل

دفع این کوری بدست خلق نیست
لیک اکرام طبیبان از هدیست

When ye have regard for the hearts (feelings and wishes) of the physicians, ye will see yourselves and will become ashamed of yourselves.
'Tis not in the power of created beings to remove this blindness, but the honouring of the physicians (by you) is from Divine guidance.

***

Doktorların rızasını elde ederseniz kendinizi görür, halinizi bilir, ayıplarınızı anlar, kendi kendinizden utanırsınız.
Bu körlüğü defetmek halkın elinde değildir; bu, doktorlara Allah tarafından lütfedilmiş bir hidayettir.

3, 2731-2732

دفع این کوری بدست خلق نیست
لیک اکرام طبیبان از هدیست

این طبیبان را به جان بنده شوید
تا به مشک و عنبر آکنده شوید

’Tis not in the power of created beings to remove this blindness, but the honouring of the physicians (by you) is from Divine guidance.
Become devoted to these physicians with (all your) soul, that ye may be filled with musk and ambergris.

***

Bu körlüğü defetmek halkın elinde değildir; bu, doktorlara Allah tarafından lütfedilmiş bir hidayettir.
Bu doktorlara candan kul olun da miskle, amberle dolun!”

این طبیبان را به جان بنده شوید
تا به مشک و عنبر آکنده شوید

قوم گفتند این همه زرقست و مکر
کی خدا نایب کند از زید و بکر

Become devoted to these physicians with (all your) soul, that ye may be filled with musk and ambergris.
The people said, “All this is fraud and deceit: how should God make a vicar of Zayd and Bakr?

***

Bu doktorlara candan kul olun da miskle, amberle dolun!”
Onlarsa, bunların hepsi riyadan, hileden ibaret dediler; nasıl olur da Allah falanı, filanı kendisine vekil eder?

3, 2733-2734

قوم گفتند این همه زرقست و مکر
کی خدا نایب کند از زید و بکر

هر رسول شاه باید جنس او
آب و گل کو خالق افلاک کو

The people said, “All this is fraud and deceit: how should God make a vicar of Zayd and Bakr?
Every king's messenger must be of his (the king's) kind: where are water and clay in comparison with the Creator of the heavens?

***

Onlarsa, bunların hepsi riyadan, hileden ibaret dediler; nasıl olur da Allah falanı, filanı kendisine vekil eder?
Padişah elçisinin padişah cinsinden olması lâzım. Suyla toprak nerede, gökleri yaratan nerede,

3, 2734-2735

هر رسول شاه باید جنس او
آب و گل کو خالق افلاک کو

مغز خر خوردیم تا ما چون شما
پشه را داریم همراز هما

Every king's messenger must be of his (the king's) kind: where are water and clay in comparison with the Creator of the heavens?
Have we eaten ass's brains that we, like you, should deem a gnat to be the confidant of the humá?

***

Padişah elçisinin padişah cinsinden olması lâzım. Suyla toprak nerede, gökleri yaratan nerede,
Kafamızda eşek beyni mi var ki sizin gibi bir sineği hüma kuşuyla bir tutalım?

3, 2735-2736

مغز خر خوردیم تا ما چون شما
پشه را داریم همراز هما

کو هما کو پشه کو گل کو خدا
ز آفتاب چرخ چه بود ذره را

Have we eaten ass's brains that we, like you, should deem a gnat to be the confidant of the humá?
Where is a gnat in comparison with the humá? Where is earth in comparison with God? What relation to the mote has the sun in the sky?

***

Kafamızda eşek beyni mi var ki sizin gibi bir sineği hüma kuşuyla bir tutalım?
Hüma nerede, sinek nerede? Toprak nerede, Allah nerede? Gökteki güneşle zerrenin ne münasebeti var?

3, 2736-2737

کو هما کو پشه کو گل کو خدا
ز آفتاب چرخ چه بود ذره را

این چه نسبت این چه پیوندی بود
تاکه در عقل و دماغی در رود

Where is a gnat in comparison with the humá? Where is earth in comparison with God? What relation to the mote has the sun in the sky?
What resemblance is this, and what connexion is this, that it should enter into any mind and brain?

***

Hüma nerede, sinek nerede? Toprak nerede, Allah nerede? Gökteki güneşle zerrenin ne münasebeti var?
Bu münasebet, bu alâka, hiç akıllı adamın kabul edeceği şey mi?

3, 2737-2738

این چه نسبت این چه پیوندی بود
تاکه در عقل و دماغی در رود

این بدان ماند که خرگوشی بگفت
من رسول ماهم و با ماه جفت

What resemblance is this, and what connexion is this, that it should enter into any mind and brain?
This (claim made by you) resembles the saying of a certain hare—'I am the ambassador of the Moon and companion to the Moon.'

***

Bu münasebet, bu alâka, hiç akıllı adamın kabul edeceği şey mi?
Bu, bir tavşanın "Ben ayın elçisiyim, onunla eşim" demesine benzer.

3, 2738-2739

این بدان ماند که خرگوشی بگفت
من رسول ماهم و با ماه جفت

کز رمه‌ی پیلان بر آن چشمه‌ی زلال
جمله نخجیران بدند اندر وبال

This (claim made by you) resembles the saying of a certain hare—‘I am the ambassador of the Moon and companion to the Moon.’
For all the beasts of chase were in woe on account of a herd of elephants (dwelling) beside that limpid spring;

***

Bu, bir tavşanın “Ben ayın elçisiyim, onunla eşim” demesine benzer.
Bütün av hayvanları, fil sürüsünün yüzünden suyu güzel kaynağa gidemez olmuşlardı.

3, 2739-2740

کز رمه‌ی پیلان بر آن چشمه‌ی زلال
جمله نخجیران بدند اندر وبال

جمله محروم و ز خوف از چشمه دور
حیله‌ای کردند چون کم بود زور

For all the beasts of chase were in woe on account of a herd of elephants (dwelling) beside that limpid spring;
All were deprived (of water) and (were kept) far from the spring by dread: since (their) strength was inferior, they made a plot.

***

Bütün av hayvanları, fil sürüsünün yüzünden suyu güzel kaynağa gidemez olmuşlardı.
Hepsi de korkularından oraya yanaşamıyorlardı. Güçleri, kuvvetleri yoktu, bir düzen düzdüler.

جمله محروم و ز خوف از چشمه دور
حیله‌ای کردند چون کم بود زور

از سر که بانگ زد خرگوش زال
سوی پیلان در شب غره‌ی هلال

All were deprived (of water) and (were kept) far from the spring by dread: since (their) strength was inferior, they made a plot.
From the mountain-top the old hare cried towards the elephants on the first night of the new-moon—

***

Hepsi de korkularından oraya yanaşamıyorlardı. Güçleri, kuvvetleri yoktu, bir düzen düzdüler.
Bir ihtiyar tavşan, ayın ilk gecesi dağın tepesine çıkıp bağırdı:

3, 2741-2742

از سر که بانگ زد خرگوش زال
سوی پیلان در شب غره‌ی هلال

که بیا رابع عشر ای شاه‌پیل
تا درون چشمه یابی این دلیل

From the mountain-top the old hare cried towards the elephants on the first night of the new-moon—
‘Come on the fourteenth, O king elephant, that thou mayst find within the spring the proof of this (assertion).

***

Bir ihtiyar tavşan, ayın ilk gecesi dağın tepesine çıkıp bağırdı:
Ey fil padişahı, ayın on dördüncü gecesi gel de kaynağa bak, sözümün doğruluğunu gör!

3, 2742-2743

که بیا رابع عشر ای شاه‌پیل
تا درون چشمه یابی این دلیل

شاه‌پیلا من رسولم پیش بیست
بر رسولان بند و زجر و خشم نیست

‘Come on the fourteenth, O king elephant, that thou mayst find within the spring the proof of this (assertion).
O king elephant, I am the ambassador in thy presence. Stop! Ambassadors are not subjected to imprisonment and violence and wrath.

***

Ey fil padişahı, ayın on dördüncü gecesi gel de kaynağa bak, sözümün doğruluğunu gör!
Ben elçiyim, elçiye zeval yok... Ona ne kızılır, sövülür, ne hapse atılır.

3, 2743-2744

شاه‌پیلا من رسولم پیش بیست
بر رسولان بند و زجر و خشم نیست

ماه می‌گوید که ای پیلان روید
چشمه آن ماست زین یکسو شوید

O king elephant, I am the ambassador in thy presence. Stop! Ambassadors are not subjected to imprisonment and violence and wrath.
The Moon says, “O elephants, depart! The spring is mine, turn aside from it;

***

Ben elçiyim, elçiye zeval yok… Ona ne kızılır, sövülür, ne hapse atılır.
Ay diyor ki: “Filler, buradan gidin, kaynak bizimdir, dağılın buradan!

3, 2744-2745

ماه می‌گوید که ای پیلان روید
چشمه آن ماست زین یکسو شوید

ورنه منتان کور گردانم ستم
گفتم از گردن برون انداختم

The Moon says, “O elephants, depart! The spring is mine, turn aside from it;
And if (ye depart) not, I will make you blind. I have declared the wrong (which ye are doing) and have thrown off my neck (all responsibility for what will happen if ye trespass farther).

***

Ay diyor ki: “Filler, buradan gidin, kaynak bizimdir, dağılın buradan!
Yoksa sizin gözünüzü kör ederim. Ben, onun sözünü söyledim, boynumdan vebali attım.

3, 2745-2746

ورنه منتان کور گردانم ستم
گفتم از گردن برون انداختم

ترک این چشمه بگویید و روید
تا ز زخم تیغ مه آمن شوید

And if (ye depart) not, I will make you blind. I have declared the wrong (which ye are doing) and have thrown off
my neck (all responsibility for what will happen if ye trespass farther).
Take leave of this spring and depart, that ye may be safe from the blows of the Moon's sword.”

***

Yoksa sizin gözünüzü kör ederim. Ben, onun sözünü söyledim, boynumdan vebali attım.
Bu kaynağı bırakıp gidin de ayın kılıncından emin olun.

3, 2746-2747

ترک این چشمه بگویید و روید
تا ز زخم تیغ مه آمن شوید

نک نشان آنست کاندر چشمه ماه
مضطرب گردد ز پیل آب‌خواه

Take leave of this spring and depart, that ye may be safe from the blows of the Moon's sword.”
Lo, the token (of my veracity) is that the Moon (reflected) in the spring will be disturbed by the water-craving elephant.

***

Bu kaynağı bırakıp gidin de ayın kılıncından emin olun.
Sözümün doğruluğuna nişan de şu: Filler, su içmek için kaynağa geldiler mi ay harekete gelir.

3, 2747-2748

نک نشان آنست کاندر چشمه ماه
مضطرب گردد ز پیل آب‌خواه

آن فلان شب حاضر آ ای شاه‌پیل
تا درون چشمه یابی زین دلیل

Lo, the token (of my veracity) is that the Moon (reflected) in the spring will be disturbed by the water-craving elephant.
Come and be present on the such-and-such a night, O king elephant, in order that within the spring thou mayst find the proof of this (assertion).’

***

Sözümün doğruluğuna nişan de şu: Filler, su içmek için kaynağa geldiler mi ay harekete gelir.
Fil padişahı, filân gece gel de kaynakta bu dediğimi gör!

3, 2748-2749

آن فلان شب حاضر آ ای شاه‌پیل
تا درون چشمه یابی زین دلیل

چونک هفت و هشت از مه بگذرید
شاه‌پیل آمد ز چشمه می‌چرید

Come and be present on the such-and-such a night, O king elephant, in order that within the spring thou mayst find the proof of this (assertion).'
When seven and eight (fifteen nights) of the month had passed, the king elephant came to drink from the spring.

***

Fil padişahı, filân gece gel de kaynakta bu dediğimi gör!
Ayın yedisi, sekizi olunca fil padişahı su içmek için kaynağa geldi.

3, 2749-2750

چونک هفت و هشت از مه بگذرید
شاه‌پیل آمد ز چشمه می‌چرید

چونک زد خرطوم پیل آن شب درآب
مضطرب شد آب ومه کرد اضطراب

When seven and eight (fifteen nights) of the month had passed, the king elephant came to drink from the spring.
When on that night the elephant put his trunk in the water, the water was disturbed, and the Moon showed disturbance.

***

Ayın yedisi, sekizi olunca fil padişahı su içmek için kaynağa geldi.
O gece vakti hortumunu suya salınca su harekete geldi, ay da hareket etti.

3, 2750-2751

چونک زد خرطوم پیل آن شب درآب
مضطرب شد آب ومه کرد اضطراب

پیل باور کرد از وی آن خطاب
چون درون چشمه مه کرد اضطراب

When on that night the elephant put his trunk in the water, the water was disturbed, and the Moon showed disturbance.
The elephant believed that speech of his (the hare's), when the Moon in the spring showed disturbance.

***

O gece vakti hortumunu suya salınca su harekete geldi, ay da hareket etti.
Fil, suyun içinde ayın titrediğini, harekete geldiğini görünce tavşanın sözüne inandı.

3, 2751-2752

پیل باور کرد از وی آن خطاب
چون درون چشمه مه کرد اضطراب

مانه زان پیلان گولیم ای گروه
که اضطراب ماه آردمان شکوه

The elephant believed that speech of his (the hare's), when the Moon in the spring showed disturbance.
O company (of prophets), we are not (to be reckoned) among those stupid elephants who are terrified by the disturbance of the Moon."

***

Fil, suyun içinde ayın titrediğini, harekete geldiğini görünce tavşanın sözüne inandı.
Fakat "Filler, biz o ahmak fillerden değiliz ki ayın hareketi bizi korkutsun" dedi.

3, 2752-2753

مانه زان پیلان گولیم ای گروه
که اضطراب ماه آردمان شکوه

انبیا گفتند آوه پند جان
سخت‌تر کرد ای سفیهان بندتان

O company (of prophets), we are not (to be reckoned) among those stupid elephants who are terrified by the disturbance of the Moon.”
The prophets said, “Ah, (our) spiritual admonition has (only) made your (carnal) bondage more grievous, O ye fools!

***

Fakat “Filler, biz o ahmak fillerden değiliz ki ayın hareketi bizi korkutsun” dedi.
Peygamberlerse “Ah akılsız adamlar ah, size canla, başla verdiğimiz nasihatler, sizin bağınızı kuvvetlendirdi. Vah yazıklar olsun vah!” dediler.

3, 2753-2754

انبیا گفتند آوه پند جان
سخت‌تر کرد ای سفیهان بندتان

ای دریغا که دوا در رنجتان
گشت زهر قهر جان آهنجتان

The prophets said, “Ah, (our) spiritual admonition has (only) made your (carnal) bondage more grievous, O ye fools!
Oh, alas that in (the case of) your disease the remedy has become for you the poison of soul-wringing (Divine) vengeance.

***

Peygamberlerse “Ah akılsız adamlar ah, size canla, başla verdiğimiz nasihatler, sizin bağınızı kuvvetlendirdi. Vah yazıklar olsun vah!” dediler.
Ne yazık… Derdinize verilen ilâç, can alıca kahır zehir kesildi.

3, 2754-2755

ای دریغا که دوا در رنجتان
گشت زهر قهر جان آهنجتان

ظلمت افزود این چراغ آن چشم را
چون خدا بگماشت پرده‌ی خشم را

Oh, alas that in (the case of) your disease the remedy has become for you the poison of soul-wringing (Divine) vengeance.
This lamp (of spiritual admonition) has increased the darkness of that (diseased) eye, since God has set (over it) the veil of wrath.

***

Ne yazık... Derdinize verilen ilâç, can alıca kahır zehir kesildi.
Bir göze Allah, hışım perdesini salınca mum bile aydınlatmaz, karanlığını çoğaltır.

3, 2755-2756

ظلمت افزود این چراغ آن چشم را
چون خدا بگماشت پرده‌ی خشم را

چه رئیسی جست خواهیم از شما
که ریاستمان فزونست از سما

This lamp (of spiritual admonition) has increased the darkness of that (diseased) eye, since God has set (over it) the veil of wrath.
What dominion shall we crave from you? for our dominion is greater than the sky.”

***

Bir göze Allah, hışım perdesini salınca mum bile aydınlatmaz, karanlığını çoğaltır.
Sizden ne reisliği arayacak, ne gibi bir ululuk isteyeceğiz? Bizim ululuğumuz göklerden bile üstün!

3, 2756-2757

چه رئیسی جست خواهیم از شما
که ریاستمان فزونست از سما

چه شرف یابد ز کشتی بحر در
خاصه کشتیی ز سرگین گشته پر

What dominion shall we crave from you? for our dominion is greater than the sky.”
What glory should the sea of pearls acquire from the ship— especially a ship that has been filled with dung?

***

Sizden ne reisliği arayacak, ne gibi bir ululuk isteyeceğiz? Bizim ululuğumuz göklerden bile üstün!
İncilerle dolu olan deniz, gemiden ne şeref bulabilir? Hele o gemi, fışkıyla dolu olursa!

3, 2757-2758

چه شرف یابد ز کشتی بحر در
خاصه کشتیی ز سرگین گشته پر

ای دریغ آن دیده‌ی کور و کبود
آفتابی اندرو ذره نمود

What glory should the sea of pearls acquire from the ship— especially a ship that has been filled with dung?
Oh, alas for that eye blind and blear! Therein a sun seemed as (insignificant as) a mote.

***

İncilerle dolu olan deniz, gemiden ne şeref bulabilir? Hele o gemi, fışkıyla dolu olursa!
Yazıklar olsun ki o bozarmış kör göze güneş bile bir zerre göründü.

3, 2758-2759

ای دریغ آن دیده‌ی کور و کبود
آفتابی اندرو ذره نمود

ز آدمی که بود بی مثل و ندید
دیده ابلیس جز طینی ندید

Oh, alas for that eye blind and blear! Therein a sun seemed as (insignificant as) a mote.
In an Adam who was without like or equal the eye of Iblís discerned naught but a piece of clay.

***

Yazıklar olsun ki o bozarmış kör göze güneş bile bir zerre göründü.
İblis'in gözü, eşsiz, örneksiz Âdem'i topraktan başka bir şey görmedi.

3, 2759-2760

ز آدمی که بود بی مثل و ندید
دیده ابلیس جز طینی ندید

چشم دیوانه بهارش دی نمود
زان طرف جنبید کو را خانه بود

In an Adam who was without like or equal the eye of Iblís discerned naught but a piece of clay.
The devilish eye showed (saw) his (Adam's) spring as winter: it moved in the direction where its (original) home was.

***

İblis’in gözü, eşsiz, örneksiz Âdem’i topraktan başka bir şey görmedi.
O iblis’e lâyık göz, yurdu olan yerden baktı, kendisine lâyık görüşle gördü de sahibine Âdem’in baharını kış gösterdi.

3, 2760-2761

چشم دیوانه بهارش دی نمود
زان طرف جنبید کو را خانه بود

ای بسا دولت که آید گاه گاه
پیش بی‌دولت بگردد او ز راه

The devilish eye showed (saw) his (Adam's) spring as winter: it moved in the direction where its (original) home was.
Oh, many a fortune that comes now and then to the unfortunate one, and he turns away (from it)!

***

O iblis’e lâyık göz, yurdu olan yerden baktı, kendisine lâyık görüşle gördü de sahibine Âdem’in baharını kış gösterdi.
Nice devletler vardır ki bazen devletsiz kişiye isabet eder de mal olmaz, geri döner!

ای بسا دولت که آید گاه گاه
پیش بی‌دولت بگردد او ز راه

ای بسا معشوق کاید ناشناخت
پیش بدبختی نداند عشق باخت

Oh, many a fortune that comes now and then to the unfortunate one, and he turns away (from it)!
Oh, many a beloved who comes unbeknown to an ill-starred one, and he knows not how to make love!

***

Nice devletler vardır ki bazen devletsiz kişiye isabet eder de mal olmaz, geri döner!
Nice sevgili vardır ki bir bahtsızın yanına gelir de o, sevgiliyi tanımaz, onunla aşk oyununu oynamaya girişmez.

3, 2762-2763

ای بسا معشوق کاید ناشناخت
پیش بدبختی نداند عشق باخت

این غلطده دیده را حرمان ماست
وین مقلب قلب را س القضاست

Oh, many a beloved who comes unbeknown to an ill-starred one, and he knows not how to make love!
This that misleads the eye is our (original) damnation, and this that turns the heart (from seeing the truth) is (our) evil destiny.

***

Nice sevgili vardır ki bir bahtsızın yanına gelir de o, sevgiliyi tanımaz, onunla aşk oyununu oynamaya girişmez.
Gözü yanıltan da bizim ezelî nasipsizliğimiz. Kalbi çeviren de kötü kaza ve kader!

3, 2763-2764

این غلطده دیده را حرمان ماست
وین مقلب قلب را س القضاست

چون بت سنگین شما را قبله شد
لعنت و کوری شما را ظله شد

This that misleads the eye is our (original) damnation, and this that turns the heart (from seeing the truth) is (our) evil destiny.
Since to you the idol of stone has become an object of adoration, the curse (of God) and blindness have o’ershadowed you.

***

Gözü yanıltan da bizim ezelî nasipsizliğimiz. Kalbi çeviren de kötü kaza ve kader!
Taştan yontulup yapılan put, size kıble olduğundan lânetin, körlüğün gölgesine sığındınız, orada yurt edindiniz.

3, 2764-2765

چون بت سنگین شما را قبله شد
لعنت و کوری شما را ظله شد

چون بشاید سنگتان انباز حق
چون نشاید عقل و جان همراز حق

Since to you the idol of stone has become an object of adoration, the curse (of God) and blindness have o'ershadowed you.
When your stone is a fitting partner for God, how are not intellect and spirit fitting confidants of God?

***

Taştan yontulup yapılan put, size kıble olduğundan lânetin, körlüğün gölgesine sığındınız, orada yurt edindiniz.
Zannınızca taştan yapılma putlarınız Allah'a eş oluyor da akılla, can nasıl Allah sırrına sahip olmuyor?

3, 2765-2766

چون بشاید سنگتان انباز حق
چون نشاید عقل و جان همراز حق

پشه‌ی مرده هما را شد شریک
چون نشاید زنده همراز ملیک

When your stone is a fitting partner for God, how are not intellect and spirit fitting confidants of God?
The dead gnat has become the consort of the humá: how (then) is the living one not fit to be the confidant of the King?

***

Zannınızca taştan yapılma putlarınız Allah'a eş oluyor da akılla, can nasıl Allah sırrına sahip olmuyor?
Demek ki bir ölü sinek Allah'a eş oluyor sizce… Peki, o halde diri olan insan neden o padişahlar padişahına sırdaş olmasın?

3, 2766-2767

پشه‌ی مرده هما را شد شریک
چون نشاید زنده همراز ملیک

یا مگر مرده تراشیده‌ی شماست
پشه‌ی زنده تراشیده‌ی خداست

The dead gnat has become the consort of the humá: how (then) is the living one not fit to be the confidant of the King?
Or, maybe, (’tis because) the dead one is fashioned by you, (whereas) the living gnat is fashioned by God.

***

Demek ki bir ölü sinek Allah’a eş oluyor sizce… Peki, o halde diri olan insan neden o padişahlar padişahına sırdaş olmasın?
Yoksa ölü sineğe benzeyen put, sizin tarafınızdan yapıldığı için mi Allah’a eş olmaya lâyık? Diri insan, Allah mahlûku olduğundan mı Allah sırrın mahrem olamıyor?

3, 2767-2768

یا مگر مرده تراشیده‌ی شماست
پشه‌ی زنده تراشیده‌ی خداست

عاشق خویشید و صنعت‌کرد خویش
دم ماران را سر مارست کیش

Or, maybe, (’tis because) the dead one is fashioned by you, (whereas) the living gnat is fashioned by God.
Ye are in love with yourselves and the thing manufactured by yourselves: to serpents' tails the serpent's head is a law.

***

Yoksa ölü sineğe benzeyen put, sizin tarafınızdan yapıldığı için mi Allah’a eş olmaya lâyık? Diri insan, Allah mahlûku olduğundan mı Allah sırrın mahrem olamıyor?
Siz, kendinize, kendi sanatınıza âşıksınız. Yılanların kuyruklarına lâyık olan elbette yılanbaşıdır.

3, 2768-2769

عاشق خویشید و صنعت‌کرد خویش
دم ماران را سر مارست کیش

نه در آن دم دولتی و نعمتی
نه در آن سر راحتی و لذتی

Ye are in love with yourselves and the thing manufactured by yourselves: to serpents' tails the serpent's head is a law.
In that tail there is no fortune or happiness; in that head there is no pleasure or delight.

***

Siz, kendinize, kendi sanatınıza âşıksınız. Yılanların kuyruklarına lâyık olan elbette yılanbaşıdır.
Ne o kuyrukta bir devlet, bir nimet vardır, ne o başta bir rahat, bir lezzet!

3, 2769-2770

نه در آن دم دولتی و نعمتی
نه در آن سر راحتی و لذتی

گرد سر گردان بود آن دم مار
لایق‌اند و درخورند آن هر دو یار

In that tail there is no fortune or happiness; in that head there is no pleasure or delight.
That serpent's tail is circling around the head: both those friends are fit and suited (to each other).

***

Ne o kuyrukta bir devlet, bir nimet vardır, ne o başta bir rahat, bir lezzet!
Yılanın kuyruğu, başının etrafında dönüp dolaşır, kıvrılıp düzelir. Kuyruk ve baş... O iki dost birbirine tam lâyıktır, tam münasiptir!

گرد سر گردان بود آن دم مار
لایق‌اند و درخورند آن هر دو یار

آنچنان گوید حکیم غزنوی
در الهی‌نامه گر خوش بشنوی

That serpent's tail is circling around the head: both those friends are fit and suited (to each other).
So says the Sage of Ghazna in theIláhí-náma, if thou wilt hearken well—

***

Yılanın kuyruğu, başının etrafında dönüp dolaşır, kıvrılıp düzelir. Kuyruk ve baş... O iki dost birbirine tam lâyıktır, tam münasiptir!
İlahi nâmeyi bir güzelce dinlesen görürsün; Hâkim-i Gaznevî öyle der:

3, 2771-2772

آنچنان گوید حکیم غزنوی
در الهی‌نامه گر خوش بشنوی

کم فضولی کن تو در حکم قدر
درخور آمد شخص خر با گوش خر

So says the Sage of Ghazna in theIláhí-náma, if thou wilt hearken well—
“Do not behave as a (presumptuous) meddler in the decree of (Divine) fore-ordainment: the ass's shape is suited to the ass's ear.”

***

İlahi nâmeyi bir güzelce dinlesen görürsün; Hâkim-i Gaznevî öyle der:
Takdirin hükmüne itiraz edip de boş boğazlıkta bulunma. Tavşana tavşankulağı münasiptir.

کم فضولی کن تو در حکم قدر
درخور آمد شخص خر با گوش خر

شد مناسب عضوها و ابدانها
شد مناسب وصفها با جانها

“Do not behave as a (presumptuous) meddler in the decree of (Divine) fore-ordainment: the ass's shape is suited to the ass's ear.”
Limbs and bodies are congruous; qualities are congruous with souls.

***

Takdirin hükmüne itiraz edip de boş boğazlıkta bulunma. Tavşana tavşankulağı münasiptir.
Uzuvlarla bedenler tam uygundur… Huylarla canlar, tam birbirine denktir.

3, 2773-2774

شد مناسب عضوها و ابدانها
شد مناسب وصفها با جانها

وصف هر جانی تناسب باشدش
بی گمان با جان که حق بتراشدش

Limbs and bodies are congruous; qualities are congruous with souls.
Unquestionably the quality of every soul has congruity with the soul; for God fashions it (accordingly).

***

Uzuvlarla bedenler tam uygundur… Huylarla canlar, tam birbirine denktir.
Ruha münasip olan her vasfı, şüphe yok ki tam yerli yerinde, tam uygun olarak halk eden Allah’tır.

وصف هر جانی تناسب باشدش
بی گمان با جان که حق بتراشدش

چون صفت با جان قرین کردست او
پس مناسب دانش همچون چشم و رو

Unquestionably the quality of every soul has congruity with the soul; for God fashions it (accordingly).
Inasmuch as He hath joined the quality to the soul, know that it (the quality) is congruous, like eyes and face.

***

Ruha münasip olan her vasfı, şüphe yok ki tam yerli yerinde, tam uygun olarak halk eden Allah’tır.
Allah, mademki huyu, cana uygun ve eş olarak yarattı, o halde onu gözle kaş gibi yerinde ve birbirine münasip bil!

چون صفت با جان قرین کردست او
پس مناسب دانش همچون چشم و رو

شد مناسب وصفها در خوب و زشت
شد مناسب حرفها که حق نبشت

Inasmuch as He hath joined the quality to the soul, know that it (the quality) is congruous, like eyes and face.
The (good and evil) qualities are congruous in the good and evil (souls): congruous are the letters that God hath written.

***

Allah, mademki huyu, cana uygun ve eş olarak yarattı, o halde onu gözle kaş gibi yerinde ve birbirine münasip bil!
Güzeldeki huylar da uygun ve yerinde, çirkindeki huylar da. Allah'ın yazdığı harfler birbirine tam münasip!

3, 2776-2777

شد مناسب وصفها در خوب و زشت
شد مناسب حرفها که حق نبشت

دیده و دل هست بین اصبعین
چون قلم در دست کاتب ای حسین

The (good and evil) qualities are congruous in the good and evil (souls): congruous are the letters that God hath written.
The eye and the heart are between two fingers like a pen in the hand of the writer, O Husayn.

***

Güzeldeki huylar da uygun ve yerinde, çirkindeki huylar da. Allah’ın yazdığı harfler birbirine tam münasip!
Ey Hasancık, yazı yazanın elindeki kalem gibi gözle gönül de Allah’ın iki parmağı arasında!

3, 2777-2778

دیده و دل هست بین اصبعین
چون قلم در دست کاتب ای حسین

اصبع لطفست و قهر و در میان
کلک دل با قبض و بسطی زین بنان

The eye and the heart are between two fingers like a pen in the hand of the writer, O Husayn.
(These) are the fingers of Grace and Wrath, and between them the pen, the heart, is in a state of distress or ease (caused) by these fingers.

***

Ey Hasancık, yazı yazanın elindeki kalem gibi gözle gönül de Allah'ın iki parmağı arasında!
Gönül kalemi, lütuf ve kahır parmakları arasında gâh sıkıntıya düşer, gâh feraha çıkar.

3, 2778-2779

اصبع لطفست و قهر و در میان
کلک دل با قبض و بسطی زین بنان

ای قلم بنگر گر اجلالیستی
که میان اصبعین کیستی

(These) are the fingers of Grace and Wrath, and between them the pen, the heart, is in a state of distress or ease (caused) by these fingers.
O pen, if thou art one that (duly) magnifies (God), consider whose two fingers thou art between.

***

Gönül kalemi, lütuf ve kahır parmakları arasında gâh sıkıntıya düşer, gâh feraha çıkar.
Ey kalem, ululuğa lâyıksan kimin parmakları arasındasın, bak da gör!

ای قلم بنگر گر اجلالیستی
که میان اصبعین کیستی

جمله قصد و جنبشت زین اصبعست
فرق تو بر چار راه مجمعست

O pen, if thou art one that (duly) magnifies (God), consider whose two fingers thou art between.
All thy volition and movement are (controlled) by this finger: thy head (point) is on the crossways of the assembly-place.

***

Ey kalem, ululuğa lâyıksan kimin parmakları arasındasın, bak da gör!
Senin bütün kastin, bütün hareketin bu parmaklardan meydana geliyor. Başın, dört yol ağzında; kahrın, lütfun, doğru yolla sapıklığın birleştiği yeridir.

3, 2780-2781

جمله قصد و جنبشت زین اصبعست
فرق تو بر چار راه مجمعست

این حروف حالهات از نسخ اوست
عزم و فسخت هم ز عزم و فسخ اوست

All thy volition and movement are (controlled) by this finger: thy head (point) is on the crossways of the assembly-place.
These letters (symbolising) thy (diverse) states are of His inditing: thy forming a purpose and changing it is just from His forming a purpose and changing it.

***

Senin bütün kastin, bütün hareketin bu parmaklardan meydana geliyor. Başın, dört yol ağzında; kahrın, lütfun, doğru yolla sapıklığın birleştiği yeridir.
Bu halden hale giriş harflerin, onun yazıp bozmasından meydana gelmekte... bir işe niyetin, yahut bir şeyden vazgeçmen de onun iradesiyle, onun takdiriyle!

3, 2781-2782

این حروف حالهات از نسخ اوست
عزم و فسخت هم ز عزم و فسخ اوست

جز نیاز و جز تضرع راه نیست
زین تقلب هر قلم آگاه نیست

These letters (symbolising) thy (diverse) states are of His inditing: thy forming a purpose and changing it is just from His forming a purpose and changing it.
There is no way but supplication and self-abasement: not every pen is conscious of this subjection to (Divine) control.

***

Bu halden hale giriş harflerin, onun yazıp bozmasından meydana gelmekte… bir işe niyetin, yahut bir şeyden vazgeçmen de onun iradesiyle, onun takdiriyle!
Niyazdan, yalvarıp yakarmadan başka yol yok… bu değişmeyi, bu halden hale girmeyi her kalem bilmez.

3, 2782-2783

جز نیاز و جز تضرع راه نیست
زین تقلب هر قلم آگاه نیست

این قلم داند ولی بر قدر خود
قدر خود پیدا کند در نیک و بد

There is no way but supplication and self-abasement: not every pen is conscious of this subjection to (Divine) control.
The pen knows this (control), but (only) according to its (fore-ordained) measure: it manifests its measure (of knowledge) in good and evil (actions).

***

Niyazdan, yalvarıp yakarmadan başka yol yok… bu değişmeyi, bu halden hale girmeyi her kalem bilmez.
Bilsen bile kendi miktarınca, kendi haddince bilir… iyi de kendi kadrini izhar eder, kötüde de!

این قلم داند ولی بر قدر خود
قدر خود پیدا کند در نیک و بد

آنچ در خرگوش و پیل آویختند
تا ازل را با حیل آمیختند

The pen knows this (control), but (only) according to its (fore-ordained) measure: it manifests its measure (of knowledge) in good and evil (actions).
(As regards) that (apologue) which they attached to the hare and the elephant, so that they confused (the dispensation of) eternity with (mere) tricks,

***

Bilsen bile kendi miktarınca, kendi haddince bilir… iyi de kendi kadrini izhar eder, kötüde de!
Sebâlılar, tavşanla fil hikâyesini misal getirmeye kalkıştılar ama ezelî sırrı hilelerle karıştırmaya yeltendiler.

3, 2784-2785

آنچ در خرگوش و پیل آویختند
تا ازل را با حیل آمیختند

کی رسدتان این مثلها ساختن
سوی آن درگاه پاک انداختن

(As regards) that (apologue) which they attached to the hare and the elephant, so that they confused (the dispensation of) eternity with (mere) tricks,
How is it seemly for you to make these similitudes and cast them at (apply them to) that holy Court?

***

Sebâlılar, tavşanla fil hikâyesini misal getirmeye kalkıştılar ama ezelî sırrı hilelerle karıştırmaya yeltendiler.
Bu misalleri düzüp koşmak, o tertemiz tapıya affetmeye kalkışmak sizin haddiniz mi,

3, 2785-2786

کی رسدتان این مثلها ساختن
سوی آن درگاه پاک انداختن

آن مثل آوردن آن حضرتست
که بعلم سر و جهر او آیتست

How is it seemly for you to make these similitudes and cast them at (apply them to) that holy Court?
That use of similitudes belongs to the Lord, for He is the (sole) authority for the knowledge of the hidden and the manifest.

***

Bu misalleri düzüp koşmak, o tertemiz tapıya affetmeye kalkışmak sizin haddiniz mi,
Misal getirmek, Allah’ın, bir de onun gizli ve aşikâr bilgisine bir delil olan kişinin hakkıdır.

3, 2786-2787

آن مثل آوردن آن حضرتست
که بعلم سر و جهر او آیتست

تو چه دانی سر چیزی تا تو کل
یا به زلفی یا به رخ آری مثل

That use of similitudes belongs to the Lord, for He is the (sole) authority for the knowledge of the hidden and the manifest.
What dost thou know of the hidden nature of anything, that thou, baldpate, shouldst use a lock of hair or a cheek as similitudes?

***

Misal getirmek, Allah'ın, bir de onun gizli ve aşikâr bilgisine bir delil olan kişinin hakkıdır.
Sen herhangi bir şeyin sırrını ne bilirin? Kafan kel iken saça, yüze ait nasıl misal getirebilirsin?

3, 2787-2788

تو چه دانی سر چیزی تا تو کل
یا به زلفی یا به رخ آری مثل

موسیی آن را عصا دید و نبود
اژدها بد سر او لب می‌گشود

What dost thou know of the hidden nature of anything, that thou, baldpate, shouldst use a lock of hair or a cheek as similitudes?
A Moses deemed that (wood) a rod, but it was not (a rod): it was a dragon: its hidden nature was opening its lips (revealing itself).

***

Sen herhangi bir şeyin sırrını ne bilirin? Kafan kel iken saça, yüze ait nasıl misal getirebilirsin?
Musa bile sopayı, alelâde bir sopa gördü ama değildi ki… o, bir ejderhaydı; sırrı, dudağını açtı da hakikatini söyledi.

3, 2788-2789

موسیی آن را عصا دید و نبود
اژدها بد سر او لب می‌گشود

چون چنان شاهی نداند سر چوب
تو چه دانی سر این دام و حبوب

A Moses deemed that (wood) a rod, but it was not (a rod): it was a dragon: its hidden nature was opening its lips (revealing itself).
Inasmuch as such a (spiritual) king knows not the hidden nature of wood, how shouldst thou know the hidden nature of this snare and bait?

***

Musa bile sopayı, alelâde bir sopa gördü ama değildi ki… o, bir ejderhaydı; sırrı, dudağını açtı da hakikatini söyledi.
Öyle bir padişah bile bir sopanın sırrını bilemezse sen, bu tuzakla tanelerin sırrını ne bileceksin?

3, 2789-2790

چون چنان شاهی نداند سر چوب
تو چه دانی سر این دام و حبوب

چون غلط شد چشم موسی در مثل
چون کند موشی فضولی مدخل

Inasmuch as such a (spiritual) king knows not the hidden nature of wood, how shouldst thou know the hidden nature of this snare and bait?
Since the eye of Moses was at fault in the similitude, how should a meddling mouse find an entrance (to perception of the truth)?

***

Öyle bir padişah bile bir sopanın sırrını bilemezse sen, bu tuzakla tanelerin sırrını ne bileceksin?
Musa’nın gözü bile misal hususunda yanılırsa bir fare nasıl olur da hakikate ulaşmaya yol bulur.

چون غلط شد چشم موسی در مثل
چون کند موشی فضولی مدخل

آن مثالت را چو اژدرها کند
تا به پاسخ جزو جزوت بر کند

Since the eye of Moses was at fault in the similitude, how should a meddling mouse find an entrance (to perception of the truth)?
He (God) will make that comparison of thine a dragon, that in answer it may tear thee to pieces.

***

Musa’nın gözü bile misal hususunda yanılırsa bir fare nasıl olur da hakikate ulaşmaya yol bulur.
O misal bir ejderha kesilir de cevabıyla seni paramparça eder!

3, 2791-2792

آن مثالت را چو اژدرها کند
تا به پاسخ جزو جزوت بر کند

این مثال آورد ابلیس لعین
تا که شد ملعون حق تا یوم دین

He (God) will make that comparison of thine a dragon, that in answer it may tear thee to pieces.
The accursed Iblís used this (kind of) comparison, so that he fell under God's curse till the Day of Judgement.

***

O misal bir ejderha kesilir de cevabıyla seni paramparça eder!
İblis de bu misali getirdi de kıyamete kadar melun oldu.

3, 2792-2793

این مثال آورد ابلیس لعین
تا که شد ملعون حق تا یوم دین

این مثال آورد قارون از لجاج
تا فرو شد در زمین با تخت و تاج

The accursed Iblís used this (kind of) comparison, so that he fell under God's curse till the Day of Judgement.
Qárún (Korah) from contumacy used this (kind of) comparison, so that he sank down into the earth with his throne and diadem.

***

İblis de bu misali getirdi de kıyamete kadar melun oldu.
Karun da inat etti, bu misali getirdi de tacıyla, tahtıyla yere geçti.

این مثال آورد قارون از لجاج
تا فرو شد در زمین با تخت و تاج

این مثالت را چو زاغ و بوم دان
که ازیشان پست شد صد خاندان

Qárún (Korah) from contumacy used this (kind of) comparison, so that he sank down into the earth with his throne and diadem.
Know that this comparison of thine is like crows and owls by which a hundred households are laid low.

***

Karun da inat etti, bu misali getirdi de tacıyla, tahtıyla yere geçti.
Sen bu getirdiğin misali kuzgun ve baykuş bil… Onların yüzünden yüzlerce ev bark yıkıldı, yerle yeksan oldu!

3, 2794-2795

این مثالت را چو زاغ و بوم دان
که ازیشان پست شد صد خاندان

نوح اندر بادیه کشتی بساخت
صد مثل‌گو از پی تسخیر بتاخت

Know that this comparison of thine is like crows and owls by which a hundred households are laid low.
Noah built an Ark in the desert : a hundred speakers of parables ran up to ridicule (him).

***

Sen bu getirdiğin misali kuzgun ve baykuş bil... Onların yüzünden yüzlerce ev bark yıkıldı, yerle yeksan oldu!
Nuh ovada gemi yaparken yüzlerce kişi başına üşüşüp misal getirerek alaya kalkıştılar.

3, 2795-2796

نوح اندر بادیه کشتی بساخت
صد مثل‌گو از پی تسخیر بتاخت

در بیابانی که چاه آب نیست
می‌کند کشتی چه نادان و ابلهیست

Noah built an Ark in the desert : a hundred speakers of parables ran up to ridicule (him).
He is making a ship (Ark) in the desert where no well of water exists: what an ignorant fool he is!"

***

Nuh ovada gemi yaparken yüzlerce kişi başına üşüşüp misal getirerek alaya kalkıştılar.
"Kuyu bile bulunmayan bir ovada gemi yapıyor, bu ne bilgisiz aptal!" dediler.

3, 2796-2797

در بیابانی که چاه آب نیست
می‌کند کشتی چه نادان و ابلهیست

آن یکی می‌گفت ای کشتی بتاز
و آن یکی می‌گفت پرش هم بساز

He is making a ship (Ark) in the desert where no well of water exists: what an ignorant fool he is!"
One was saying, "O ship, run!" while another said, "Make wings for it too ! "

***

“Kuyu bile bulunmayan bir ovada gemi yapıyor, bu ne bilgisiz aptal!” dediler.
Biri diyordu ki. “Gemi, hadi yürü koş!” Öbürü diyordu ki: “Bu gemiye bir de kanat tak!”

3, 2797-2798

آن یکی می‌گفت ای کشتی بتاز
و آن یکی می‌گفت پرش هم بساز

او همی‌گفت این به فرمان خداست
این بچربکها نخواهد گشت کاست

One was saying, "O ship, run!" while another said, "Make wings for it too ! "
He (Noah) said, "This is by the command of God: this will not be defeated by jeers."

***

Biri diyordu ki. “Gemi, hadi yürü koş!” Öbürü diyordu ki: “Bu gemiye bir de kanat tak!”
Nuh da “Ben, bunu Allah emriyle yapıyorum, bu alaylarla işime kesat gelmez” demekteydi.

3, 2798-2799

او همی‌گفت این به فرمان خداست
این بچربکها نخواهد گشت کاست

این مثل بشنو که شب دزدی عنید
در بن دیوار حفره می‌برید

He (Noah) said, "This is by the command of God: this will not be defeated by jeers."
Hear this parable—how a wicked thief was cutting a hole at the bottom of a wall.

***

Nuh da “Ben, bunu Allah emriyle yapıyorum, bu alaylarla işime kesat gelmez” demekteydi.
Şu hikâyeyi dinle de bak! Hırsızlığa alışmış herifin biri bir gece bir duvarın dibini delmekteydi.

این مثل بشنو که شب دزدی عنید
در بن دیوار حفره می‌برید

نیم‌بیداری که او رنجور بود
طقطق آهسته‌اش را می‌شنود

Hear this parable—how a wicked thief was cutting a hole at the bottom of a wall.
Some one half-awake, who was ill, heard the soft tapping of his (pick),

***

Şu hikâyeyi dinle de bak! Hırsızlığa alışmış herifin biri bir gece bir duvarın dibini delmekteydi.
Hasta ev sahibi, gece yarısı yavaş, yavaş bir tak taktır duydu.

نیم‌بیداری که او رنجور بود
طقطق آهسته‌اش را می‌شنود

رفت بر بام و فرو آویخت سر
گفت او را در چه کاری ای پدر

Some one half-awake, who was ill, heard the soft tapping of his (pick),
And went on the roof and hung his head down and said to him, “What are you about, O father?

***

Hasta ev sahibi, gece yarısı yavaş, yavaş bir tak taktır duydu.
Dama çıkıp aşağıya eğildi, hırsızı görüp “Baba, ne yapıyorsun?

3, 2801-2802

رفت بر بام و فرو آویخت سر
گفت او را در چه کاری ای پدر

خیر باشد نیمشب چه می‌کنی
تو کیی گفتا دهل‌زن ای سنی

And went on the roof and hung his head down and said to him, “What are you about, O father?
All is well, I hope. What are you doing (here) at midnight? Who are you?” He said, “A drummer, O honourable sir.”

***

Dama çıkıp aşağıya eğildi, hırsızı görüp “Baba, ne yapıyorsun?
Hayırdır, inşallah… Gece yarısı ne ediyorsun, kim sen” dedi. Hırsız “Davulcuyum azizim” diye cevap verdi.

3, 2802-2803

خیر باشد نیمشب چه می‌کنی
تو کیی گفتا دهل‌زن ای سنی

در چه کاری گفت می‌کوبم دهل
گفت کو بانگ دهل ای بوسبل

All is well, I hope. What are you doing (here) at midnight? Who are you?” He said, “A drummer, O honourable sir.” “What are you about?” He said, “I am beating the drum.” He (the sick man) said, “Where is the noise of the drum, O artful one?”

***

Hayırdır, inşallah... Gece yarısı ne ediyorsun, kim sen” dedi. Hırsız “Davulcuyum azizim” diye cevap verdi. Adam “Peki, burada ne yapıyorsun?” deyince hırsız “Davul çalıyorum” dedi. Ev sahibi dedi ki: “Be adam, davul sesi hani?”

در چه کاری گفت می‌کوبم دهل
گفت کو بانگ دهل ای بوسبل

گفت فردا بشنوی این بانگ را
نعره یا حسرتا وا ویلتا

"What are you about?" He said, "I am beating the drum." He (the sick man) said, "Where is the noise of the drum, O artful one?"
He said, "You will hear this noise to-morrow, (namely) cries of 'Oh, alas!' and 'Oh, woe is me!'"

***

Adam "Peki, burada ne yapıyorsun?" deyince hırsız "Davul çalıyorum" dedi. Ev sahibi dedi ki: "Be adam, davul sesi hani?"
Hırsız "Dur hele, sesini yarın duyarsın eyvahlar olsun! Dediğin zaman kulağına dank eder!"

3, 2804-2805

گفت فردا بشنوی این بانگ را
نعره یا حسرتا وا ویلتا

آن دروغست و کژ و بر ساخته
سر آن کژ را تو هم نشناخته

He said, “You will hear this noise to-morrow, (namely) cries of ‘Oh, alas!’ and ‘Oh, woe is me!’”
That (story of the hare and the elephant) is a lie and false and made up; moreover, thou hast not perceived the secret (the esoteric meaning) of that falsehood.

***

Hırsız “Dur hele, sesini yarın duyarsın eyvahlar olsun! Dediğin zaman kulağına dank eder!”
Kelîle’ de ki o hikâye de yalan, saçma, düzme… Fakat o saçma hikâyenin ne demek olduğunu, o hikâyenin maksadının anlamadın ki!

3, 2805-2806

آن دروغست و کژ و بر ساخته
سر آن کژ را تو هم نشناخته

سر آن خرگوش دان دیو فضول
که به پیش نفس تو آمد رسول

That (story of the hare and the elephant) is a lie and false and made up; moreover, thou hast not perceived the secret (the esoteric meaning) of that falsehood.
Know that the hidden nature of that hare is the insolent Devil who came as an ambassador to thy soul,

***

Kelîle’ de ki o hikâye de yalan, saçma, düzme... Fakat o saçma hikâyenin ne demek olduğunu, o hikâyenin maksadının anlamadın ki!
A herzevekil, o tavşanın hakikati şeytan’dır. Senin nefsine elçi olarak geldi de,

3, 2806-2807

سر آن خرگوش دان دیو فضول
که به پیش نفس تو آمد رسول

تا که نفس گول را محروم کرد
ز آب حیوانی که از وی خضر خورد

Know that the hidden nature of that hare is the insolent Devil who came as an ambassador to thy soul,
In order that he might deprive thy foolish soul of the Water of Life whence Khizr drank.

***

A herzevekil, o tavşanın hakikati şeytan’dır. Senin nefsine elçi olarak geldi de,
Ahmak nefsini, Hızır’ın içtiği Âbıhayattan mahrum eti.

3, 2807-2808

تا که نفس گول را محروم کرد
ز آب حیوانی که از وی خضر خورد

بازگونه کرده‌ای معنیش را
کفر گفتی مستعد شو نیش را

In order that he might deprive thy foolish soul of the Water of Life whence Khizr drank.
Thou hast perverted its (the parable's) meaning, thou hast uttered blasphemy: prepare thyself for the sting (of Divine chastisement).

***

Ahmak nefsini, Hızır’ın içtiği Âbıhayattan mahrum eti.
Sen onun manasını ters anladın. Küfür söyledin, azabına hazırlan!

بازگونه کرده‌ای معنیش را
کفر گفتی مستعد شو نیش را

اضطراب ماه گفتی در زلال
که بترسانید پیلان را شغال

Thou hast perverted its (the parable's) meaning, thou hast uttered blasphemy: prepare thyself for the sting (of Divine chastisement).
Thou hast spoken of the moon's being disturbed in the limpid water, whereby the jackal (hare) frightened the elephants;

***

Sen onun manasını ters anladın. Küfür söyledin, azabına hazırlan!
Arı duru suda ayın hareketini, bununla tavşanın filleri korkuttuğunu anlattın.

3, 2809-2810

اضطراب ماه گفتی در زلال
که بترسانید پیلان را شغال

قصه‌ی خرگوش و پیل آری و آب
خشیت پیلان ز مه در اضطراب

Thou hast spoken of the moon's being disturbed in the limpid water, whereby the jackal (hare) frightened the elephants;
Thou relatest the story of the hare and the elephant and the water, and the elephant's fear of the moon when it was disturbed:

***

Arı duru suda ayın hareketini, bununla tavşanın filleri korkuttuğunu anlattın.
Tavşan hikâyesini, fili, suyu, ayın hareketinden fillerin korkmasını söyledin.

قصه‌ی خرگوش و پیل آری و آب
خشیت پیلان ز مه در اضطراب

این چه ماند آخر ای کوران خام
با مهی که شد زبونش خاص و عام

Thou relatest the story of the hare and the elephant and the water, and the elephant's fear of the moon when it was disturbed:
O ye half-baked blind men, pray, how does this bear any resemblance to the Moon to whom (both) lords and commons are subject?

***

Tavşan hikâyesini, fili, suyu, ayın hareketinden fillerin korkmasını söyledin.
Fakat ey ham körler, bu ay, halkı da, halkın ileri gelenlerini de zebun etmiş olan aya nasıl benzer ki?

3, 2811-2812

این چه ماند آخر ای کوران خام
با مهی که شد زبونش خاص و عام

چه مه و چه آفتاب و چه فلک
چه عقول و چه نفوس و چه ملک

O ye half-baked blind men, pray, how does this bear any resemblance to the Moon to whom (both) lords and commons are subject?
What is the moon and what is the sun and what is the sky? What are intelligences and souls and angels?

***

Fakat ey ham körler, bu ay, halkı da, halkın ileri gelenlerini de zebun etmiş olan aya nasıl benzer ki?
Ay nerede, güneş nerede, gök nerede akıllar nerede, nefisler nerede, melek nerede?

3, 2812-2813

چه مه و چه آفتاب و چه فلک
چه عقول و چه نفوس و چه ملک

آفتاب آفتاب آفتاب
این چه می‌گویم مگر هستم بخواب

What is the moon and what is the sun and what is the sky? What are intelligences and souls and angels?
“The Sun of the sun of the sun”: what is this I am saying (of God)? Surely I am asleep.

***

Ay nerede, güneş nerede, gök nerede akıllar nerede, nefisler nerede, melek nerede?
Hatta güneşin güneşi nerede? Nasıl söylerim bu sözü, uykuda mıyım, sayıklıyor muyum?

3, 2813-2814

آفتاب آفتاب آفتاب
این چه می‌گویم مگر هستم بخواب

صد هزاران شهر را خشم شهان
سرنگون کردست ای بد گمرهان

“The Sun of the sun of the sun”: what is this I am saying (of God)? Surely I am asleep.
The wrath of the (spiritual) kings has overthrown hundreds of thousands of cities, O ye wicked who have lost the way.

***

Hatta güneşin güneşi nerede? Nasıl söylerim bu sözü, uykuda mıyım, sayıklıyor muyum?
Ey yol sapıtmış kişiler, padişahların hışmı yüz binlerce şehri harap etmiştir.

3, 2814-2815

صد هزاران شهر را خشم شهان
سرنگون کردست ای بد گمرهان

کوه بر خود می‌شکافد صد شکاف
آفتابی از کسوفش در شغاف

The wrath of the (spiritual) kings has overthrown hundreds of thousands of cities, O ye wicked who have lost the way.
At their beck the mountain splits on itself into a hundred fissures; a sun goes round (the sky) like an ass-mill.

***

Ey yol sapıtmış kişiler, padişahların hışmı yüz binlerce şehri harap etmiştir.
Dağlar bile, onların hışmından yarılır, yüzlerce parça olur… Güneş bile, onların etrafında döner, onları tavaf eder.

کوه بر خود می‌شکافد صد شکاف
آفتابی از کسوفش در شغاف

خشم مردان خشک گرداند سحاب
خشم دلها کرد عالمها خراب

At their beck the mountain splits on itself into a hundred fissures; a sun goes round (the sky) like an ass-mill.
The wrath of (holy) men makes the clouds dry; the wrath of (saintly) hearts has laid worlds waste.

***

Dağlar bile, onların hışmından yarılır, yüzlerce parça olur... Güneş bile, onların etrafında döner, onları tavaf eder.
Erlerin hışmı, bulutu kurutur, gönüllerinin kızgınlığı âlemleri yakar, yıkar.

3, 2816-2817

خشم مردان خشک گرداند سحاب
خشم دلها کرد عالمها خراب

بنگرید ای مردگان بی حنوط
در سیاستگاه شهرستان لوط

The wrath of (holy) men makes the clouds dry; the wrath of (saintly) hearts has laid worlds waste.
Look, O ye unembalmed dead, upon the place where the city of Lot suffered punishment!

***

Erlerin hışmı, bulutu kurutur, gönüllerinin kızgınlığı âlemleri yakar, yıkar.
Ey kefensiz adamcıklar, ey yıkanmamış ölücükler, Lût Peygamber'in şehri nasıl yere battı, ne hale geldi? Bakın da görün!

3, 2817-2818

بنگرید ای مردگان بی حنوط
در سیاستگاه شهرستان لوط

پیل خود چه بود که سه مرغ پران
کوفتند آن پیلکان را استخوان

Look, O ye unembalmed dead, upon the place where the city of Lot suffered punishment!
What is the elephant even? for three flying birds crushed the bones of those wretched elephants.

***

Ey kefensiz adamcıklar, ey yıkanmamış ölücükler, Lût Peygamber'in şehri nasıl yere battı, ne hale geldi? Bakın da görün!
Fil de kim oluyor ki? Üç tane kuşcağız, o fillerin kemiklerini kırdı.

3, 2818-2819

پیل خود چه بود که سه مرغ پران
کوفتند آن پیلکان را استخوان

اضعف مرغان ابابیلست و او
پیل را بدرید و نپذیرد رفو

What is the elephant even? for three flying birds crushed the bones of those wretched elephants.
The abábíl is the weakest of birds, and (yet) it rent the elephant irreparably.

***

Fil de kim oluyor ki? Üç tane kuşcağız, o fillerin kemiklerini kırdı.
Kuşların en zayıfı Ebabil olduğu halde filleri, bir daha yamanmalarına imkân bulunmayacak bir tarzda yırttı, parçaladı.

3, 2819-2820

اضعف مرغان ابابیلست و او
پیل را بدرید و نپذیرد رفو

کیست کو نشنید آن طوفان نوح
یا مصاف لشکر فرعون و روح

The ababíl is the weakest of birds, and (yet) it rent the elephant irreparably.
Who is there that has not heard of the Flood of Noah, or of the battle of Pharaoh's host with the Spirit?

***

Kuşların en zayıfı Ebabil olduğu halde filleri, bir daha yamanmalarına imkân bulunmayacak bir tarzda yırttı, parçaladı.
Nuh tufanını duymayan yahut Firavunla Musa’nın savaşını işitmeyen var mı?

3, 2820-2821

کیست کو نشنید آن طوفان نوح
یا مصاف لشکر فرعون و روح

روحشان بشکست و اندر آب ریخت
ذره ذره آبشان بر می‌گسیخت

Who is there that has not heard of the Flood of Noah, or of the battle of Pharaoh's host with the Spirit?
The Spirit routed them and cast them pell-mell into the water: the water was shattering them to atoms.

***

Nuh tufanını duymayan yahut Firavunla Musa’nın savaşını işitmeyen var mı?
Ruh gibi olan Musa, onları mağlup etti, sulara boğdu; su da bunları zerre, zerre parçaladı.

روحشان بشکست و اندر آب ریخت
ذره ذره آبشان بر می‌گسیخت

کیست کو نشنید احوال ثمود
و آنک صرصر عادیان را می‌ربود

The Spirit routed them and cast them pell-mell into the water: the water was shattering them to atoms.
Who is there that has not heard what happened to Thamúd and how the sarsar wind swept the ʽÁdites away?

***

Ruh gibi olan Musa, onları mağlup etti, sulara boğdu; su da bunları zerre, zerre parçaladı.
Semud kavminin ahvalini, kasırganın âd kavmini mahvettiğini duymayan var mı?

کیست کو نشنید احوال ثمود
و آنک صرصر عادیان را می‌ربود

چشم باری در چنان پیلان گشا
که بدندی پیل‌کش اندر وغا

Who is there that has not heard what happened to Thamúd and how the sarsar wind swept the 'Ádites away?
Open thine eyes for once (and look) upon such elephants (mighty prophets), who were killers of elephants (tyrants) in war.

***

Semud kavminin ahvalini, kasırganın âd kavmini mahvettiğini duymayan var mı?
Bir defacık olsun gözünü aç da gör: Savaşta filleri yıkıp öldürdüğü halde,

3, 2823-2824

چشم باری در چنان پیلان گشا
که بدندی پیل‌کش اندر وغا

آنچنان پیلان و شاهان ظلوم
زیر خشم دل همیشه در رجوم

Open thine eyes for once (and look) upon such elephants (mighty prophets), who were killers of elephants (tyrants) in war.
Such elephants and unjust kings as those are always in excommunication under the wrath of the (prophet's) heart.

***

Bir defacık olsun gözünü aç da gör: Savaşta filleri yıkıp öldürdüğü halde,
Bu derecede kuvvetli filler, bu kadar zalim padişahlar bile gönül hışmına uğramışlar, taşlanıp durmaktadırlar.

3, 2824-2825

آنچنان پیلان و شاهان ظلوم
زیر خشم دل همیشه در رجوم

تا ابد از ظلمتی در ظلمتی
می‌روند و نیست غوثی رحمتی

Such elephants and unjust kings as those are always in excommunication under the wrath of the (prophet's) heart.
Unto everlasting they go from a darkness to a darkness, and there is no succour, no mercy.

***

Bu derecede kuvvetli filler, bu kadar zalim padişahlar bile gönül hışmına uğramışlar, taşlanıp durmaktadırlar.
Ebediyen zulmetten zulmete gidiyorlar... Ne yardım eden var, ne imdatlarına yetişen!

3, 2825-2826

تا ابد از ظلمتی در ظلمتی
می‌روند و نیست غوثی رحمتی

نام نیک و بد مگر نشنیده‌اید
جمله دیدند و شما نادیده‌اید

Unto everlasting they go from a darkness to a darkness, and there is no succour, no mercy.
Perchance ye have not heard the name of good and evil. All have seen, and ye are seeing not.

***

Ebediyen zulmetten zulmete gidiyorlar… Ne yardım eden var, ne imdatlarına yetişen!
İyi adla kötü adı duymadınız mı yoksa? Hakikati herkes gördü de siz görmediniz mi yoksa,

3, 2826-2827

نام نیک و بد مگر نشنیده‌اید
جمله دیدند و شما نادیده‌اید

دیده را نادیده می‌آرید لیک
چشمتان را وا گشاید مرگ نیک

Perchance ye have not heard the name of good and evil. All have seen, and ye are seeing not.
Ye feign not to see the visible, but death will open your eyes well.

***

İyi adla kötü adı duymadınız mı yoksa? Hakikati herkes gördü de siz görmediniz mi yoksa,
Görülmüş şeyi görülmemiş sanırsınız, meydanda olan şeyleri bile görmezsiniz ama ölüm, gözlerinizi adamakıllı açacak elbet.

3, 2827-2828

دیده را نادیده می‌آرید لیک
چشمتان را وا گشاید مرگ نیک

گیر عالم پر بود خورشید و نور
چون روی در ظلمتی مانند گور

Ye feign not to see the visible, but death will open your eyes well.
Suppose the world is full of sun and light: when thou goest into a darkness like the grave,

***

Görülmüş şeyi görülmemiş sanırsınız, meydanda olan şeyleri bile görmezsiniz ama ölüm, gözlerinizi adamakıllı açacak elbet.
Tut ki âlem, güneşle, nurla dopdolu… Sen, kör gibi karanlıklara gittikten sonra elbette ondan uzakta kalırsın, mahrum olursun!

3, 2828-2829

گیر عالم پر بود خورشید و نور
چون روی در ظلمتی مانند گور

بی نصیب آیی از آن نور عظیم
بسته‌روزن باشی از ماه کریم

Suppose the world is full of sun and light: when thou goest into a darkness like the grave,
Thou becomest without (any) share in that great light; thou art window-shut to the bounteous moon.

***

Tut ki âlem, güneşle, nurla dopdolu... Sen, kör gibi karanlıklara gittikten sonra elbette ondan uzakta kalırsın, mahrum olursun!
O kerem sahibi aya pencereni kapatırsan o ulu nurdan elbette nasibin olmaz!

3, 2829-2830

بی نصیب آیی از آن نور عظیم
بسته‌روزن باشی از ماه کریم

تو درون چاه رفتستی ز کاخ
چه گنه دارد جهانهای فراخ

Thou becomest without (any) share in that great light; thou art window-shut to the bounteous moon.
Thou hast gone from the belvedere into the pit: how are the spacious worlds to blame (for their being invisible to thee)?

***

O kerem sahibi aya pencereni kapatırsan o ulu nurdan elbette nasibin olmaz!
Sen köşkten çıkmış, kuyuya girmişsin. Bu geniş âlemlerin ne günahı var?

3, 2830-2831

تو درون چاه رفتستی ز کاخ
چه گنه دارد جهانهای فراخ

جان که اندر وصف گرگی ماند او
چون ببیند روی یوسف را بگو

Thou hast gone from the belvedere into the pit: how are the spacious worlds to blame (for their being invisible to thee)?
The soul that has remained in the quality of wolfishness, how should it behold the face of Joseph? Say!

***

Sen köşkten çıkmış, kuyuya girmişsin. Bu geniş âlemlerin ne günahı var?
Kurt huylarıyla huylanmış olan ruh, Yusuf’un yüzünü nasıl görebilir, söyle!

3, 2831-2832

جان که اندر وصف گرگی ماند او
چون ببیند روی یوسف را بگو

لحن داودی به سنگ و که رسید
گوش آن سنگین دلانش کم شنید

The soul that has remained in the quality of wolfishness, how should it behold the face of Joseph? Say!
The music of David reached (affected) rock and mountain, (but) the ears of those stony-hearted ones heard it not.

***

Kurt huylarıyla huylanmış olan ruh, Yusuf’un yüzünü nasıl görebilir, söyle!
Davud’un sesi dağlara, taşlara ulaştı da yine o taş yüreklilerin kulaklarına girmedi!

3, 2832-2833

لحن داودی به سنگ و که رسید
گوش آن سنگین دلانش کم شنید

آفرین بر عقل و بر انصاف باد
هر زمان والله اعلم بالرشاد

The music of David reached (affected) rock and mountain, (but) the ears of those stony-hearted ones heard it not.
Blessing ever be on reason and justice!—and God best knoweth the right way.

***

Davud’un sesi dağlara, taşlara ulaştı da yine o taş yüreklilerin kulaklarına girmedi!
Her an akla, insafa aferin! Doğrusunu Allah bilir ya!

3, 2833-2834

آفرین بر عقل و بر انصاف باد
هر زمان والله اعلم بالرشاد

صدقوا رسلا كراما يا سبا
صدقوا روحا سباها من سبا

Blessing ever be on reason and justice!—and God best knoweth the right way.
Believe noble Messengers, O Sabá! Believe a spirit made captive by Him who captured it.

***

Her an akla, insafa aferin! Doğrusunu Allah bilir ya!
Ey Sebâlılar, peygamberleri tasdik edin, Allah’a olan ruhu tasdik edin!

3, 2834-2835

صدقوا رسلا كراما يا سبا
صدقوا روحا سباها من سبا

صدقوهم هم شموس طالعه
يومنوكم من مخازى القارعه

Believe noble Messengers, O Sabá! Believe a spirit made captive by Him who captured it.
Believe them—they are rising suns—and they will preserve thee from the ignominies of al-Qári‘a.

***

Ey Sebâlılar, peygamberleri tasdik edin, Allah’a olan ruhu tasdik edin!
Tasdik edin; onlar doğmuş güneşlerdir… Onlar sizi kıyametin azaplarından kurtarırlar.

3, 2835-2836

صدقوهم هم شموس طالعه
یومنوکم من مخازی القارعه

صدقوهم هم بدور زاهره
قبل ان یلقوکم بالساهره

Believe them—they are rising suns—and they will preserve thee from the ignominies of al-Qári‘a.
Believe them—they are shining full-moons—ere they confront thee with al- Sáhira.

***

Tasdik edin; onlar doğmuş güneşlerdir… Onlar sizi kıyametin azaplarından kurtarırlar.
Tasdik edin; onlar kıyamet kopmadan önce, oraya varmanızdan evvel sizi de nurlandıran, âlemi de nurlandıran aydın dolunaydır.

3, 2836-2837

صدقوهم هم بدور زاهره
قبل ان يلقوكم بالسـاهره

صدقوهم هم مصابيح الدجى
اكرموهم هم مفاتيح الرجا

Believe them—they are shining full-moons—ere they confront thee with al- Sáhira.
Believe them—they are the lamps of darkness; honour them— they are the keys of hope.

***

Tasdik edin; onlar kıyamet kopmadan önce, oraya varmanızdan evvel sizi de nurlandıran, âlemi de nurlandıran aydın dolunaydır.
Tasdik edin; onlar karanlıkları aydınlatan ışıklardır... Ulu tutun, ağırlayın... Onlar, rica ve niyaz anahtarlarıdır.

3, 2837-2838

صدقوهم هم مصابيح الدجى
اكرموهم هم مفاتيح الرجا

صدقوا من ليس يرجو خيركم
لا تضلوا لا تصدوا غيركم

Believe them—they are the lamps of darkness; honour them— they are the keys of hope.
Believe those who hope not for your bounty; do not go astray, do not turn others away (from the Truth).

***

Tasdik edin; onlar karanlıkları aydınlatan ışıklardır... Ulu tutun, ağırlayın... Onlar, rica ve niyaz anahtarlarıdır.
Hayrınızdan başka bir şey dilemeyenleri tasdik edin... Kendinizden başka kimseyi azdırmayın, kimseye tecavüz etmeyin!

3, 2838-2839

صدقوا من لیس یرجو خیرکم
لا تضلوا لا تصدوا غیرکم

پارسی گوییم هین تازی بهل
هندوی آن ترک باش ای آب و گل

Believe those who hope not for your bounty; do not go astray, do not turn others away (from the Truth).
Let us speak Persian: come, abandon Arabic. Be the Hindú (slave) of that Turcoman (the Divine Beloved), O (man of) water and clay.

***

Hayrınızdan başka bir şey dilemeyenleri tasdik edin… Kendinizden başka kimseyi azdırmayın, kimseye tecavüz etmeyin!
Bırak bu Arapça'yı, Farsça konuşalım. Ey sudan topraktan ibaret insan, o Türk'ün Hindusu ol (o güzelin yanağına bi siyah ben kesil!)

3, 2839-2840

پارسی گوییم هین تازی بهل
هندوی آن ترک باش ای آب و گل

هین گواهیهای شاهان بشنوید
بگرویدند آسمانها بگروید

Let us speak Persian: come, abandon Arabic. Be the Hindú (slave) of that Turcoman (the Divine Beloved), O (man of) water and clay.
Hark, listen to the testimonies of the (spiritual) kings; the heavens have believed (them): believe ye!

***

Bırak bu Arapça'yı, Farsça konuşalım. Ey sudan topraktan ibaret insan, o Türk'ün Hindusu ol (o güzelin yanağına bi siyah ben kesil!)
Kendinize gelin de padişahların seslerini duyun. Onlara gökler bile inandılar, gökler bile.

3, 2840-2841

هین گواهیهای شاهان بشنوید
بگرویدند آسمانها بگروید

یا به حال اولینان بنگرید
یا سوی آخر بحزمی در پرید

Hark, listen to the testimonies of the (spiritual) kings; the heavens have believed (them): believe ye!
Either consider what happened to the former (peoples), or fly with a (great) prudence towards the latter end.

***

Kendinize gelin de padişahların seslerini duyun. Onlara gökler bile inandılar, gökler bile.
Önce gelenlerin hallerine bakın yahut sonradan gelenlerin tarafına doğru ihtiyatla uçun!

3, 2841-2842

یا به حال اولینان بنگرید
یا سوی آخر بحزمی در پرید

حزم چه بود در دو تدبیر احتیاط
از دو آن گیری که دورست از خباط

Either consider what happened to the former (peoples), or fly with a (great) prudence towards the latter end.
What is prudence? Precaution in (the case of) two (alternative) plans: of the two you will take that one which is far from craziness.

***

Önce gelenlerin hallerine bakın yahut sonradan gelenlerin tarafına doğru ihtiyatla uçun!
İhtiyat nedir? İki tedbir arasında tereddüde düşmeyip hangisi seni sürçtürmeyecekse onu yapmaktır.

3, 2842-2843

حزم چه بود در دو تدبیر احتیاط
از دو آن گیری که دورست از خباط

آن یکی گوید درین ره هفت روز
نیست آب و هست ریگ پای‌سوز

What is prudence? Precaution in (the case of) two (alternative) plans: of the two you will take that one which is far from craziness.
One person may say, “On this road there is no water for seven days, and there is foot-scorching sand.”

***

İhtiyat nedir? İki tedbir arasında tereddüde düşmeyip hangisi seni sürçtürmeyecekse onu yapmaktır.
Birisi, “Bu yedi günlük yolda hiç su yoktur. Bütün yol ayakları yakıp kavuran kumluk” dese,

3, 2843-2844

آن یکی گوید درین ره هفت روز
نیست آب و هست ریگ پای‌سوز

آن دگر گوید دروغست این بران
که بهر شب چشمه‌ای بینی روان

One person may say, “On this road there is no water for seven days, and there is foot-scorching sand.”
Another may say, “This is false: push on, for you will find a running fountain every night.”

***

Birisi, “Bu yedi günlük yolda hiç su yoktur. Bütün yol ayakları yakıp kavuran kumluk” dese,
Öbürü de “Yalan… Yürü de bak, her gece bir akan kaynak görürsün” dese,

3, 2844-2845

آن دگر گوید دروغست این بران
که بهر شب چشمه‌ای بینی روان

حزم آن باشد که بر گیری تو آب
تا رهی از ترس و باشی بر صواب

Another may say, “This is false: push on, for you will find a running fountain every night.”
It is prudence that you take water (with you), so that you may be saved from dread and may be on the right (side).

***

Öbürü de “Yalan... Yürü de bak, her gece bir akan kaynak görürsün” dese,
İhtiyat kokudan kurtulmak ve doğruya ulaşmak için yanına su alıp yola düşmendir.

3, 2845-2846

حزم آن باشد که بر گیری تو آب
تا رهی از ترس و باشی بر صواب

گر بود در راه آب این را بریز
ور نباشد وای بر مرد ستیز

It is prudence that you take water (with you), so that you may be saved from dread and may be on the right (side).
If there be water (on the road), spill this (water which you have taken with you); and if there be none, alas for the obstinate man!

***

İhtiyat kokudan kurtulmak ve doğruya ulaşmak için yanına su alıp yola düşmendir.
Yoksa su varsa, yanına aldığın suyu dök... Fakat ya yoksa... O vakit vay susuz yola düşenin haline!

3, 2846-2847

گر بود در راه آب این را بریز
ور نباشد وای بر مرد ستیز

ای خلیفه‌زادگان دادی کنید
حزم بهر روز میعادی کنید

If there be water (on the road), spill this (water which you have taken with you); and if there be none, alas for the obstinate man!
O children of the Vicegerent (Adam), deal justly: act with prudence for the sake of the Day of Tryst (Judgement).

***

Yoksa su varsa, yanına aldığın suyu dök… Fakat ya yoksa… O vakit vay susuz yola düşenin haline!
Ey halife oğulları, insaf edin de kıyamet günü için ihtiyatlı davranın!

ای خلیفه‌زادگان دادی کنید
حزم بهر روز میعادی کنید

آن عدوی کز پدرتان کین کشید
سوی زندانش ز علیین کشید

O children of the Vicegerent (Adam), deal justly: act with prudence for the sake of the Day of Tryst (Judgement).
That enemy who took vengeance upon your father and dragged him from ‘Illiyyín to prison,

***

Ey halife oğulları, insaf edin de kıyamet günü için ihtiyatlı davranın!
O düşman yok mu, o düşman? Sizin atanıza da kin güttü de onu İliyyinden zindana attırdı.

3, 2848-2849

آن عدوی کز پدرتان کین کشید
سوی زندانش ز علیین کشید

آن شه شطرنج دل را مات کرد
از بهشتش سخره‌ی آفات کرد

That enemy who took vengeance upon your father and dragged him from ‘Illiyyín to prison,
And checkmated that king of the spiritual chessboard and made him, (cast out) from Paradise, a thrall to calamities
—

***

O düşman yok mu, o düşman? Sizin atanıza da kin güttü de onu İliyyinden zindana attırdı.
Gönül satrancının şahını bile mat etti de cennetten çıkarttı, belâlara uğrattı, maskara etti.

3, 2849-2850

آن شه شطرنج دل را مات کرد
از بهشتش سخره‌ی آفات کرد

چند جا بندش گرفت اندر نبرد
تا بکشتی در فکندش روی‌زرد

And checkmated that king of the spiritual chessboard and made him, (cast out) from Paradise, a thrall to calamities
—
How often in combat did he seize him by sleight, that he might wrestle with him and throw him (to the ground) in disgrace!

***

Gönül satrancının şahını bile mat etti de cennetten çıkarttı, belâlara uğrattı, maskara etti.
Güreşte onu yere yıkmak, yüzünü sarartmak için onunla savaşa girişti, ona ne oyunlar oynadı.

3, 2850-2851

چند جا بندش گرفت اندر نبرد
تا بکشتی در فکندش روی‌زرد

اینچنین کردست با آن پهلوان
سست سستش منگرید ای دیگران

How often in combat did he seize him by sleight, that he might wrestle with him and throw him (to the ground) in disgrace!
Thus hath he done to that paladin (Adam): do not regard him with contempt, O ye others!

***

Güreşte onu yere yıkmak, yüzünü sarartmak için onunla savaşa girişti, ona ne oyunlar oynadı.
Öyle bir pehlivana bile böyle oyunlar yapan düşmanı sakının, ehemmiyetsiz görmeyin!

اینچنین کردست با آن پهلوان
سست سستش منگرید ای دیگران

مادر و بابای ما را آن حسود
تاج و پیرایه بچالاکی ربود

Thus hath he done to that paladin (Adam): do not regard him with contempt, O ye others!
That envious one nimbly snatched away our mother's and father's crown and ornament.

***

Öyle bir pehlivana bile böyle oyunlar yapan düşmanı sakının, ehemmiyetsiz görmeyin!
O hasetçi, bizim anamızın, babamızın tacını tahtını bile el çabukluğuyla kapıverdi;

3, 2852-2853

مادر و بابای ما را آن حسود
تاج و پیرایه بچالاکی ربود

کردشان آنجا برهنه و زار و خوار
سالها بگریست آدم زار زار

That envious one nimbly snatched away our mother's and father's crown and ornament.
There he made them naked and wretched and despicable: (many) years did Adam weep bitterly,

***

O hasetçi, bizim anamızın, babamızın tacını tahtını bile el çabukluğuyla kapıverdi;
Onları, oracıkta, çırılçıplak, ağlayıp inler bir halde hor hakir bırakıverdi. Âdem, yıllarca zarı zarı ağladı.

3, 2853-2854

کردشان آنجا برهنه و زار و خوار
سالها بگریست آدم زار زار

که ز اشک چشم او رویید نبت
که چرا اندر جریده‌ی لاست ثبت

There he made them naked and wretched and despicable: (many) years did Adam weep bitterly,
So that (sweet) herbs grew from the tears of his eyes: (he wept, wondering) why he was inscribed in the scroll oflá(negation).

***

Onları, oracıkta, çırılçıplak, ağlayıp inler bir halde hor hakir bırakıverdi. Âdem, yıllarca zarı zarı ağladı.
Neden âsiler defterine kaydedildim diye öyle bir ağladı ki gözyaşlarının aktığı yerlerde nebatlar bitti!

3, 2854-2855

که ز اشک چشم او رویید نبت
که چرا اندر جریده‌ی لاست ثبت

تو قیاسی گیر طراریش را
که چنان سرور کند زو ریش را

So that (sweet) herbs grew from the tears of his eyes: (he wept, wondering) why he was inscribed in the scroll oflá(negation).
Judge thou of his (the Devil's) impudent cheatery from the fact that on account of him such a prince (as Adam) rends his beard (in sorrow).

***

Neden âsiler defterine kaydedildim diye öyle bir ağladı ki gözyaşlarının aktığı yerlerde nebatlar bitti!
Bir bak da hilebazlığını anla... Öyle bir ulu bile, onun hilesi yüzünden saçını, saklını yoldu.

3, 2855-2856

تو قیاسی گیر طراریش را
که چنان سرور کند زو ریش را

الحذر ای گل‌پرستان از شرش
تیغ لا حولی زنید اندر سرش

Judge thou of his (the Devil's) impudent cheatery from the fact that on account of him such a prince (as Adam) rends his beard (in sorrow).
Beware, O clay-worshippers, of his malice: smite the sword oflá hawlon his head!

***

Bir bak da hilebazlığını anla… Öyle bir ulu bile, onun hilesi yüzünden saçını, saklını yoldu.
Ey balçığa tapanlar, onun şerrinden amanın aman… Onun kafasına “Lâ havle” kılıcını vurmaya bakın!

3, 2856-2857

الحذر ای گل‌پرستان از شرش
تیغ لا حولی زنید اندر سرش

کو همی‌بیند شما را از کمین
که شما او را نمی‌بینید هین

Beware, O clay-worshippers, of his malice: smite the sword oflá hawlon his head!
For he sees you from ambush, so that ye see him not. Take care!

***

Ey balçığa tapanlar, onun şerrinden amanın aman… Onun kafasına “Lâ havle” kılıcını vurmaya bakın!
Pusudan sizi görüp durur, fakat siz onu görmezsiniz, gaflet etmeyin sakın!

3, 2857-2858

کو همی‌بیند شما را از کمین
که شما او را نمی‌بینید هین

دایما صیاد ریزد دانه‌ها
دانه پیدا باشد و پنهان دغا

For he sees you from ambush, so that ye see him not. Take care!
The fowler scatters grain incessantly: the grain is visible, but the deceit is hidden.

***

Pusudan sizi görüp durur, fakat siz onu görmezsiniz, gaflet etmeyin sakın!
Avcı, daima taneler saçar... Saçtığı taneler görünür de yapacağı kötülük görünmez.

3, 2858-2859

دایما صیاد ریزد دانه‌ها
دانه پیدا باشد و پنهان دغا

هر کجا دانه بدیدی الحذر
تا نبندد دام بر تو بال و پر

The fowler scatters grain incessantly: the grain is visible, but the deceit is hidden.
Wherever you see the grain, beware, lest the trap confine your wings and pinions,

***

Avcı, daima taneler saçar... Saçtığı taneler görünür de yapacağı kötülük görünmez.
Nerede tane görürsen sakın oradan. Sakın da tuzağa düşme, kolun, kanadın bağlanmasın!

3, 2859-2860

هر کجا دانه بدیدی الحذر
تا نبندد دام بر تو بال و پر

زانک مرغی کو بترک دانه کرد
دانه از صحرای بی تزویر خورد

Wherever you see the grain, beware, lest the trap confine your wings and pinions,
Because the bird that takes leave of (relinquishes) the grain (bait), eats grain from the spacious field (of Reality) that is without imposture.

***

Nerede tane görürsen sakın oradan. Sakın da tuzağa düşme, kolun, kanadın bağlanmasın!
Taneyi bırakan kuş, o hilesiz, düzensiz ovanın tanelerini yer, doyar.

3, 2860-2861

زانک مرغی کو بترک دانه کرد
دانه از صحرای بی تزویر خورد

هم بدان قانع شد و از دام جست
هیچ دامی پر و بالش را نبست

Because the bird that takes leave of (relinquishes) the grain (bait), eats grain from the spacious field (of Reality) that is without imposture.
With that (grain) it is contented, and escapes the trap: no trap confines its wings and pinions.

***

Taneyi bırakan kuş, o hilesiz, düzensiz ovanın tanelerini yer, doyar.
Ona kani olduğundan uzaktan kurtulur; hiçbir tuzağa düşmez; kolu kanadı bağlanmaz.

3, 2861-2862

هم بدان قانع شد و از دام جست
هیچ دامی پر و بالش را نبست

باز مرغی فوق دیواری نشست
دیده سوی دانه دامی ببست

With that (grain) it is contented, and escapes the trap: no trap confines its wings and pinions.
Again, a bird settles on a wall and fastens its eyes upon the grain in a trap.

***

Ona kani olduğundan uzaktan kurtulur; hiçbir tuzağa düşmez; kolu kanadı bağlanmaz.
Bir kuş, bir duvarın üstüne kondu, tuzaktaki taneleri gördü.

3, 2862-2863

باز مرغی فوق دیواری نشست
دیده سوی دانه دامی ببست

یک نظر او سوی صحرا می‌کند
یک نظر حرصش به دانه می‌کشد

Again, a bird settles on a wall and fastens its eyes upon the grain in a trap.
Now it looks towards the open country, (while) now its greed leads it to look at the grain.

***

Bir kuş, bir duvarın üstüne kondu, tuzaktaki taneleri gördü.
Bir ovaya bakıyordu, gönlü orasını çekmekteydi; bir de tanelere bakıyordu, hırsı kendisini oraya sürüklemekteydi.

3, 2863-2864

یک نظر او سوی صحرا می‌کند
یک نظر حرصش به دانه می‌کشد

این نظر با آن نظر چالیش کرد
ناگهانی از خرد خالیش کرد

Now it looks towards the open country, (while) now its greed leads it to look at the grain.
This look struggles with that look and suddenly makes it (the bird) empty of wisdom.

***

Bir ovaya bakıyordu, gönlü orasını çekmekteydi; bir de tanelere bakıyordu, hırsı kendisini oraya sürüklemekteydi.
Bu iki istek arasında çırpındı, durdu... Nihayet aklı başından gitti; tanelere tamah etti, uzağa düştü!

3, 2864-2865

این نظر با آن نظر چالیش کرد
ناگهانی از خرد خالیش کرد

باز مرغی کان تردد را گذاشت
زان نظر بر کند و بر صحرا گماشت

This look struggles with that look and suddenly makes it (the bird) empty of wisdom.
Again, a bird that has abandoned that vacillation turns its gaze away from that (grain) and fixes it upon the open fields.

***

Bu iki istek arasında çırpındı, durdu… Nihayet aklı başından gitti; tanelere tamah etti, uzağa düştü!
Başka bir kuş da bu tereddüdü bıraktı, tanelere meyletmedi, sahraya uçup gitti.

3, 2865-2866

باز مرغی کان تردد را گذاشت
زان نظر بر کند و بر صحرا گماشت

شاد پر و بال او بخا له
تا امام جمله آزادان شد او

Again, a bird that has abandoned that vacillation turns its gaze away from that (grain) and fixes it upon the open fields.
Glad (glistening) are its wings and pinions: how goodly it is, since it has become the leader of all the free.

***

Başka bir kuş da bu tereddüdü bıraktı, tanelere meyletmedi, sahraya uçup gitti.
Neşeli bir surette kol kanat açtı; ne mutlu ona! Bütün hürlerin ulusu, başı oldu.

3, 2866-2867

شاد پر و بال او بخا له
تا امام جمله آزادان شد او

هر که او را مقتدا سازد برست
در مقام امن و آزادی نشست

Glad (glistening) are its wings and pinions: how goodly it is, since it has become the leader of all the free.
Every one who makes it his model is saved and sits in the abode of security and freedom,

***

Neşeli bir surette kol kanat açtı; ne mutlu ona! Bütün hürlerin ulusu, başı oldu.
Onu kendisine baş yapan da kurtuldu, emniyet makamına ulaştı.

3, 2867-2868

هر که او را مقتدا سازد برست
در مقام امن و آزادی نشست

زانک شاه حازمان آمد دلش
تا گلستان و چمن شد منزلش

Every one who makes it his model is saved and sits in the abode of security and freedom,
Because his heart has become the king of the prudent, so that the rosery and garden (of Paradise) has become his dwelling-place.

***

Onu kendisine baş yapan da kurtuldu, emniyet makamına ulaştı.
Çünkü bu kuşun gönlü, ihtiyata riayet edenlerin padişahı kesildi de konağı, güllükler, çimenlikler dolu!

3, 2868-2869

زانک شاه حازمان آمد دلش
تا گلستان و چمن شد منزلش

حزم ازو راضی و او راضی ز حزم
این چنین کن گر کنی تدبیر و عزم

Because his heart has become the king of the prudent, so that the rosery and garden (of Paradise) has become his dwelling-place.
Prudence is pleased with him, and he pleased with Prudence: do likewise, if you would act with foresight and resolution.

***

Çünkü bu kuşun gönlü, ihtiyata riayet edenlerin padişahı kesildi de konağı, güllükler, çimenlikler dolu!
O ihtiyatından razı, ihtiyatı ondan memnun… İşte sen de tedbirde bulunacaksan böyle bir tedbirde bulun, bu işe sarılacaksan böyle bir işe sarıl!

3, 2869-2870

حزم ازو راضی و او راضی ز حزم
این چنین کن گر کنی تدبیر و عزم

بارها در دام حرص افتاده‌ای
حلق خود را در بریدن داده‌ای

Prudence is pleased with him, and he pleased with Prudence: do likewise, if you would act with foresight and resolution.
Many a time have you fallen into the snare of greed and given up your throat to be cut;

***

O ihtiyatından razı, ihtiyatı ondan memnun… İşte sen de tedbirde bulunacaksan böyle bir tedbirde bulun, bu işe sarılacaksan böyle bir işe sarıl!
Nice defalar hırs tuzağına düştün, boğazını kesilmeye teslim ettin!

3, 2870-2871

بارها در دام حرص افتاده‌ای
حلق خود را در بریدن داده‌ای

بازت آن تواب لطف آزاد کرد
توبه پذرفت و شما را شاد کرد

Many a time have you fallen into the snare of greed and given up your throat to be cut;
Again He that graciously disposes (hearts) to repentance hath set you free and accepted your repentance and made you glad.

***

Nice defalar hırs tuzağına düştün, boğazını kesilmeye teslim ettin!
Tövbeler kabul eden Allah, yine seni azat etti, tövbeni kabul ederek seni neşelendirdi.

3, 2871-2872

بازت آن تواب لطف آزاد کرد
توبه پذرفت و شما را شاد کرد

گفت ان عدتم کذا عدنا کذا
نحن زوجنا الفعال بالجزا

Again He that graciously disposes (hearts) to repentance hath set you free and accepted your repentance and made you glad.
He hath said, “If ye return thus, We will return thus: We have wedded the actions to the retribution.

***

Tövbeler kabul eden Allah, yine seni azat etti, tövbeni kabul ederek seni neşelendirdi.
“Tövbenizi bozar, kötülüğe başlarsanız biz de tekrar size azap ederiz. Biz yapılan işlere uygun karşılıkları çift ettik” dedi.

3, 2872-2873

گفت ان عدتم کذا عدنا کذا
نحن زوجنا الفعال بالجزا

چونک جفتی را بر خود آورم
آید آن را جفتش دوانه لاجرم

He hath said, “If ye return thus, We will return thus: We have wedded the actions to the retribution.
When I bring one mate to Myself, the other mate inevitably comes running (after it).

***

“Tövbenizi bozar, kötülüğe başlarsanız biz de tekrar size azap ederiz. Biz yapılan işlere uygun karşılıkları çift ettik” dedi.
Bir kadının kocasını yahut bir kocanın karısını alıp bir yere götürsen eşi de koşa koşa mutlaka onun yanına gelir.

3, 2873-2874

چونک جفتی را بر خود آورم
آید آن را جفتش دوانه لاجرم

جفت کردیم این عمل را با اثر
چون رسد جفتی رسد جفتی دگر

When I bring one mate to Myself, the other mate inevitably comes running (after it).
We have mated this action with the effect: when one mate arrives, another mate arrives.”

***

Bir kadının kocasını yahut bir kocanın karısını alıp bir yere götürsen eşi de koşa koşa mutlaka onun yanına gelir.
Bu yapılan işleri de eserleriyle çift yarattık... Bir amelde bulundun mu mutlaka eşi de zuhur eder.

3, 2874-2875

جفت کردیم این عمل را با اثر
چون رسد جفتی رسد جفتی دگر

چون رباید غارتی از جفت شوی
جفت می‌آید پس او شوی‌جوی

We have mated this action with the effect: when one mate arrives, another mate arrives.”
When a raider carries off the husband from the wife, the wife comes after him, seeking her husband.

***

Bu yapılan işleri de eserleriyle çift yarattık... Bir amelde bulundun mu mutlaka eşi de zuhur eder.
Birisi gelip bir karının kocasını esir ederek götürse karısı, kocasını araya araya çıkagelir.

3, 2875-2876

چون رباید غارتی از جفت شوی
جفت می‌آید پس او شوی‌جوی

بار دیگر سوی این دام آمدیت
خاک اندر دیده‌ی توبه زدیت

When a raider carries off the husband from the wife, the wife comes after him, seeking her husband.
Once more ye have come towards this snare and have thrown dust in the eyes of repentance.

***

Birisi gelip bir karının kocasını esir ederek götürse karısı, kocasını araya araya çıkagelir.
Sen de bir kere daha bu tuzağa geldin, bir kere daha tövbenin gözüne toprak serptin!

3, 2876-2877

بار دیگر سوی این دام آمدیت
خاک اندر دیده‌ی توبه زدیت

بازتان تواب بگشاد از گره
گفت هین بگریز روی این سو منه

Once more ye have come towards this snare and have thrown dust in the eyes of repentance.
Again that Forgiving One hath loosed that knot for you and hath said, “Beware! Flee! Set not your face in this direction!”

***

Sen de bir kere daha bu tuzağa geldin, bir kere daha tövbenin gözüne toprak serptin!
Tövbeleri kabul eden, suçluları yargılayan Allah, tekrar o düğümü çözdü de “Kendine gel… Bu tarafa yüz tutma” dedi.

3, 2877-2878

بازتان تواب بگشاد از گره
گفت هین بگریز روی این سو منه

باز چون پروانه‌ی نسیان رسید
جانتان را جانب آتش کشید

Again that Forgiving One hath loosed that knot for you and hath said, “Beware! Flee! Set not your face in this direction!”
Again, when the mandate of forgetfulness arrived, it drew your soul towards the Fire.

***

Tövbeleri kabul eden, suçluları yargılayan Allah, tekrar o düğümü çözdü de “Kendine gel… Bu tarafa yüz tutma” dedi.
Fakat tekrar unutkanlık pervanesi geldi, canınızı ateşe doğru sürükledi!

3, 2878-2879

باز چون پروانه‌ی نسیان رسید
جانتان را جانب آتش کشید

کم کن ای پروانه نسیان و شکی
در پر سوزیده بنگر تو یکی

Again, when the mandate of forgetfulness arrived, it drew your soul towards the Fire.
O you moth, do not show any forgetfulness and doubt: look once at your burnt wing!

***

Fakat tekrar unutkanlık pervanesi geldi, canınızı ateşe doğru sürükledi!
Ey pervane, öyle çok unutkan olma, öyle pek şüpheye düşme… Yanan kanadına bak bir kere!

3, 2879-2880

کم کن ای پروانه نسیان و شکی
در پر سوزیده بنگر تو یکی

چون رهیدی شکر آن باشد که هیچ
سوی آن دانه نداری پیچ پیچ

O you moth, do not show any forgetfulness and doubt: look once at your burnt wing!
Since you are saved, the thanksgiving is this, that you should have no inclination towards that grain,

***

Ey pervane, öyle çok unutkan olma, öyle pek şüpheye düşme... Yanan kanadına bak bir kere!
Ateşten kurtuldun mu bu kurtuluşun şükrü, bir daha tane olan yere hiç uğramamandır.

3, 2880-2881

چون رهیدی شکر آن باشد که هیچ
سوی آن دانه نداری پیچ پیچ

تا ترا چون شکر گویی بخشد او
روزیی بی دام و بی خوف عدو

Since you are saved, the thanksgiving is this, that you should have no inclination towards that grain,
In order that, when you say thanks, He may bestow on you the daily bread that is without snare and without fear of the enemy.

***

Ateşten kurtuldun mu bu kurtuluşun şükrü, bir daha tane olan yere hiç uğramamandır.
Uğrama da şükrettikçe Allah sana tuzaksız, düşman korkusundan uzak bir nimet ihsan etsin.

3, 2881-2882

تا ترا چون شکر گویی بخشد او
روزیی بی دام و بی خوف عدو

شکر آن نعمت که‌تان آزاد کرد
نعمت حق را بباید یاد کرد

In order that, when you say thanks, He may bestow on you the daily bread that is without snare and without fear of the enemy.
In thanksgiving for the bounty shown in setting you free, it behoves you to commemorate the bounty of God.

***

Uğrama da şükrettikçe Allah sana tuzaksız, düşman korkusundan uzak bir nimet ihsan etsin.
Allah’ın sizi azat etmesine karşılık şükretmeniz, Allah nimetini anmanız gerek.

3, 2882-2883

شکر آن نعمت که‌تان آزاد کرد
نعمت حق را بباید یاد کرد

چند اندر رنجها و در بلا
گفتی از دامم رها ده ای خدا

In thanksgiving for the bounty shown in setting you free, it behoves you to commemorate the bounty of God.
How oft in sorrows and in tribulation have you cried, “O God, deliver me from the snare,

***

Allah’ın sizi azat etmesine karşılık şükretmeniz, Allah nimetini anmanız gerek.
Nice zahmetlere, nice belâlara düştün de “ Yarabbi, beni bu tuzaktan kurtar...

3, 2883-2884

چند اندر رنجها و در بلا
گفتی از دامم رها ده ای خدا

تا چنین خدمت کنم احسان کنم
خاک اندر دیده‌ی شیطان زنم

How oft in sorrows and in tribulation have you cried, “O God, deliver me from the snare,
That I may do suchlike service (to Thee) and practise beneficence and throw dust in the eyes of the Devil!”

***

Nice zahmetlere, nice belâlara düştün de “ Yarabbi, beni bu tuzaktan kurtar…
Sana itaat edeyim, ibadetlerde bulunayım, Şeytan’ın gözüne toprak serpeyim” dedi.

3, 2884-2885

تا چنین خدمت کنم احسان کنم
خاک اندر دیده‌ی شیطان زنم

سگ زمستان جمع گردد استخوانش
زخم سرما خرد گرداند چنانش

That I may do suchlike service (to Thee) and practise beneficence and throw dust in the eyes of the Devil!”
In winter the bones of the dog are drawn together: the blows of the frost make him so small

***

Sana itaat edeyim, ibadetlerde bulunayım, Şeytan’ın gözüne toprak serpeyim” dedi.
Kış geldi mi köpek ezilir, büzülür. Kışın soğuğu onu perişan bir hale kor.

3, 2885-2886

سگ زمستان جمع گردد استخوانش
زخم سرما خرد گرداند چنانش

کو بگوید کین قدر تن که منم
خانه‌ای از سنگ باید کردنم

In winter the bones of the dog are drawn together: the blows of the frost make him so small
That he says, "Having such a little body, I must build a stone house.

***

Kış geldi mi köpek ezilir, büzülür. Kışın soğuğu onu perişan bir hale kor.
"Kışa dayanamıyorum sağ olursam taştan bir ev kurmam lazım.

3, 2886-2887

کو بگوید کین قدر تن که منم
خانه‌ای از سنگ باید کردنم

چونک تابستان بیاید من بچنگ
بهر سرما خانه‌ای سازم ز سنگ

That he says, “Having such a little body, I must build a stone house.
When summer comes, I will build with my claws a stone house against the cold.”

***

“Kışa dayanamıyorum sağ olursam taştan bir ev kurmam lazım.
Yaz gelince dişimle tırnağımla çalışıp çabalayayım, kışın barınmak için bir taş ev kurayım” der.

3, 2887-2888

چونک تابستان بیاید من بچنگ
بهر سرما خانه‌ای سازم ز سنگ

چونک تابستان بیاید از گشاد
استخوانها پهن گردد پوست شاد

When summer comes, I will build with my claws a stone house against the cold.”
(But) when summer comes, his bones expand from the relief (which he feels), and his skin grows sleek,

***

Yaz gelince dişimle tırnağımla çalışıp çabalayayım, kışın barınmak için bir taş ev kurayım” der.
Fakat yaz gelip de ısındı mı kellesi, kemiği yerine geldi mi, ilikleri, kemikleri kızışıp derisi gerildi mi,

3, 2888-2889

چونک تابستان بیاید از گشاد
استخوانها پهن گردد پوست شاد

گوید او چون زفت بیند خویش را
در کدامین خانه گنجم ای کیا

(But) when summer comes, his bones expand from the relief (which he feels), and his skin grows sleek,
And, when he sees himself stout, he says, “In what house should I find room, O noble sir?”

***

Fakat yaz gelip de ısındı mı kellesi, kemiği yerine geldi mi, ilikleri, kemikleri kızışıp derisi gerildi mi,
Kendisini koskocaman görür de “İyi ama ben hangi eve sığarım ki?” der.

گوید او چون زفت بیند خویش را
در کدامین خانه گنجم ای کیا

زفت گردد پا کشد در سایه‌ای
کاهلی سیری غری خودرایه‌ای

And, when he sees himself stout, he says, “In what house should I find room, O noble sir?”
He grows stout and slinks into a shady place—a lazy, full-fed, cowardly, self-opinionated (creature)!

***

Kendisini koskocaman görür de “İyi ama ben hangi eve sığarım ki?” der.
İrileşir, ayağını çeker… Tembel tembel, karnı tok sırtı pek, kendisine güvenmiş bir halde bir gölgeye çekilir.

3, 2890-2891

زفت گردد پا کشد در سایه‌ای
کاهلی سیری غری خودرایه‌ای

گویدش دل خانه‌ای ساز ای عمو
گوید او در خانه کی گنجم بگو

He grows stout and slinks into a shady place—a lazy, full-fed, cowardly, self-opinionated (creature)!
His heart (conscience) says to him, “Build a house, O uncle!” He says, “How shall I find room in the house? Tell (me that).”

***

İrileşir, ayağını çeker... Tembel tembel, karnı tok sırtı pek, kendisine güvenmiş bir halde bir gölgeye çekilir.
Gönlü “Bir ev kur” derse de o, “Söyle be yahu, ben nasıl olur da bir eve sığarım ki?” diye cevap verir.

3, 2891-2892

گویدش دل خانه‌ای ساز ای عمو
گوید او در خانه کی گنجم بگو

استخوان حرص تو در وقت درد
درهم آید خرد گردد در نورد

His heart (conscience) says to him, “Build a house, O uncle!” He says, “How shall I find room in the house? Tell (me that).”
In the hour of pain the bones of your greed shrink together and diminish in compass,

***

Gönlü “Bir ev kur” derse de o, “Söyle be yahu, ben nasıl olur da bir eve sığarım ki?” diye cevap verir.
Sen de bir belâya, bir musibete düştün mü büzülürsün, hırs kemiklerin bitişir; küçülür, kalırsın.

3, 2892-2893

استخوان حرص تو در وقت درد
درهم آید خرد گردد در نورد

گویی از توبه بسازم خانه‌ای
در زمستان باشدم استانه‌ای

In the hour of pain the bones of your greed shrink together and diminish in compass,
And you say penitently, “I will build a house: it will be a resting-place (refuge) for me in winter”;

***

Sen de bir belâya, bir musibete düştün mü büzülürsün, hırs kemiklerin bitişir; küçülür, kalırsın.
“Tövbeden bir ev kurayım, kışın o evceğizde barınayım” dersin.

3, 2893-2894

گویی از توبه بسازم خانه‌ای
در زمستان باشدم استانه‌ای

چون بشد درد و شدت آن حرص زفت
همچو سگ سودای خانه از تو رفت

And you say penitently, “I will build a house: it will be a resting-place (refuge) for me in winter”;
(But) when the pain is gone and your greed has grown stout, the desire for the house departs from you, just as (in the case of) the dog.

***

“Tövbeden bir ev kurayım, kışın o evceğizde barınayım” dersin.
Fakat dertten kurtuldun da hırsın büyüdü mü köpek gibi ev sevdası geçer gider.

3, 2894-2895

چون بشد درد و شدت آن حرص زفت
همچو سگ سودای خانه از تو رفت

شکر نعمت خوشتر از نعمت بود
شکرباره کی سوی نعمت رود

(But) when the pain is gone and your greed has grown stout, the desire for the house departs from you, just as (in the case of) the dog.
Thanksgiving for the bounty is sweeter than the bounty (itself): how should he that is addicted to thanksgiving go towards (direct his attention to) the bounty?

***

Fakat dertten kurtuldun da hırsın büyüdü mü köpek gibi ev sevdası geçer gider.
Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur. Şükreden kişi, hiç şükretmeyi bırakır da nimet sevdasına düşer mi?

3, 2895-2896

شکر نعمت خوشتر از نعمت بود
شکرباره کی سوی نعمت رود

شکر جان نعمت و نعمت چو پوست
ز آنک شکر آرد ترا تا کوی دوست

Thanksgiving for the bounty is sweeter than the bounty (itself): how should he that is addicted to thanksgiving go towards (direct his attention to) the bounty?
Thanksgiving is the soul of the bounty, and the bounty is as the husk, because thanksgiving brings you to the abode of the Beloved.

***

Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur. Şükreden kişi, hiç şükretmeyi bırakır da nimet sevdasına düşer mi?
Şükür, nimetin canıdır, nimetse deriye benzer. Çünkü seni sevgiliye kadar ulaştıran şükürdür.

3, 2896-2897

شکر جان نعمت و نعمت چو پوست
ز آنک شکر آرد ترا تا کوی دوست

نعمت آرد غفلت و شکر انتباه
صید نعمت کن بدام شکر شاه

Thanksgiving is the soul of the bounty, and the bounty is as the husk, because thanksgiving brings you to the abode of the Beloved.
Bounty produces heedlessness, and thanksgiving alertness: hunt after bounty with the snare of thanksgiving to the King.

***

Şükür, nimetin canıdır, nimetse deriye benzer. Çünkü seni sevgiliye kadar ulaştıran şükürdür.
Nimet, insana gaflet verir, şükürse uyandırır. Padişahın şükür tuzağıyla nimet avlamaya gör!

3, 2897-2898

نعمت آرد غفلت و شکر انتباه
صید نعمت کن بدام شکر شاه

نعمت شکرت کند پرچشم و میر
تا کنی صد نعمت ایثار فقیر

Bounty produces heedlessness, and thanksgiving alertness: hunt after bounty with the snare of thanksgiving to the King.
The bounty of thanksgiving will make you contented and princely, so that you will bestow a hundred bounties on the poor.

***

Nimet, insana gaflet verir, şükürse uyandırır. Padişahın şükür tuzağıyla nimet avlamaya gör!
Şükür nimeti, gözünü doyurur, seni bey yapar. Bu suretle de yoksullara yüzlerce nimet bağışlarsın.

3, 2898-2899

نعمت شکرت کند پرچشم و میر
تا کنی صد نعمت ایثار فقیر

سیر نوشی از طعام و نقل حق
تا رود از تو شکمخواری و دق

The bounty of thanksgiving will make you contented and princely, so that you will bestow a hundred bounties on the poor.
You will eat your fill of the viands and dessert of God, so that hunger and begging will depart from you.

***

Şükür nimeti, gözünü doyurur, seni bey yapar. Bu suretle de yoksullara yüzlerce nimet bağışlarsın.
Allah yemeğinden ye, doy da senden oburluk, tamah ve şuna buna ihtiyacını arz etme illeti geçsin.

3, 2899-2900

سیر نوشی از طعام و نقل حق
تا رود از تو شکمخواری و دق

قوم گفتند ای نصوحان بس بود
اینچ گفتید ار درین ده کس بود

You will eat your fill of the viands and dessert of God, so that hunger and begging will depart from you.
The people (of Sabá) said, "O admonishers, what ye have said is enough, if there be any one in this village.

***

Allah yemeğinden ye, doy da senden oburluk, tamah ve şuna buna ihtiyacını arz etme illeti geçsin.
Onlar dediler ki: "A öğütçüler, iyi söylüyorsunuz ama bu köyde adam olsa!

3, 2900-2901

قوم گفتند ای نصوحان بس بود
اینچ گفتید ار درین ده کس بود

قفل بر دلهای ما بنهاد حق
کس نداند برد بر خالق سبق

The people (of Sabá) said, “O admonishers, what ye have said is enough, if there be any one in this village.
God hath set a lock upon our hearts; none can prevail against the Creator.

***

Onlar dediler ki: “A öğütçüler, iyi söylüyorsunuz ama bu köyde adam olsa!
Allah, bizim gönlümüzü kilitledi, kimse Allah’tan ileri geçemez ki.

3, 2901-2902

قفل بر دلهای ما بنهاد حق
کس نداند برد بر خالق سبق

نقش ما این کرد آن تصویرگر
این نخواهد شد بگفت و گو دگر

God hath set a lock upon our hearts; none can prevail against the Creator.
That Artist made the picture of us to be this: this will not be altered by talking.

***

Allah, bizim gönlümüzü kilitledi, kimse Allah’tan ileri geçemez ki.
Her şeyi düzüp koşan Allah, bizi de böyle düzdü koştu. Kimse bu dedikoduyla kaderimizi değiştiremez.

3, 2902-2903

نقش ما این کرد آن تصویرگر
این نخواهد شد بگفت و گو دگر

سنگ را صد سال گویی لعل شو
کهنه را صد سال گویی باش نو

That Artist made the picture of us to be this: this will not be altered by talking.
A hundred years you may tell the pebble to become a ruby, a hundred years you may tell the old to become new;

***

Her şeyi düzüp koşan Allah, bizi de böyle düzdü koştu. Kimse bu dedikoduyla kaderimizi değiştiremez.
Taşa istersen tam yüzyıl boyuna lâl olsana de... Eskiye tam yüzyıl yenilen diye söyle dur.

3, 2903-2904

سنگ را صد سال گویی لعل شو
کهنه را صد سال گویی باش نو

خاک را گویی صفات آب گیر
آب را گویی عسل شو یا که شیر

A hundred years you may tell the pebble to become a ruby, a hundred years you may tell the old to become new;
You may tell earth to assume the qualities of water, you may tell water to become honey or milk—

***

Taşa istersen tam yüzyıl boyuna lâl olsana de... Eskiye tam yüzyıl yenilen diye söyle dur.
Toprağa yüzyıl su gibi arı duru ol desen, suya bal ol, süt kesil desen ne fayda!

3, 2904-2905

خاک را گویی صفات آب گیر
آب را گویی عسل شو یا که شیر

خالق افلاک او و افلاکیان
خالق آب و تراب و خاکیان

You may tell earth to assume the qualities of water, you may tell water to become honey or milk—
('Tis all in vain): He is the Creator of the heavens and the heavenly ones, the Creator of water and earth and earthly beings.

***

Toprağa yüzyıl su gibi arı duru ol desen, suya bal ol, süt kesil desen ne fayda!
Gökleri ve göklerdeki şeyleri yaratan… Suyu, toprağı ve topraktakileri halk eden Allah,

خالق افلاک او و افلاکیان
خالق آب و تراب و خاکیان

آسمان را داد دوران و صفا
آب و گل را تیره رویی و نما

('Tis all in vain): He is the Creator of the heavens and the heavenly ones, the Creator of water and earth and earthly beings.
To heaven He gave its circling motion and its purity; to (the mixed) water and earth its dark appearance and its (power of) growth.

***

Gökleri ve göklerdeki şeyleri yaratan... Suyu, toprağı ve topraktakileri halk eden Allah,
Göğe dönmeyi takdir etmiş, onu saf bir hale getirtmiş... Suyla toprağa da bulanıklık vermiştir.

3, 2906-2907

آسمان را داد دوران و صفا
آب و گل را تیره رویی و نما

کی تواند آسمان دردی گزید
کی تواند آب و گل صفوت خرید

To heaven He gave its circling motion and its purity; to (the mixed) water and earth its dark appearance and its (power of) growth.
How can heaven choose turbidity? How can (the mixed) earth and water buy purity?

***

Göğe dönmeyi takdir etmiş, onu saf bir hale getirtmiş... Suyla toprağa da bulanıklık vermiştir.
Gayri nasıl olur da gökyüzü bulanır, suyla balçık durulur?

3, 2907-2908

کی تواند آسمان دردی گزید
کی تواند آب و گل صفوت خرید

قسمتی کردست هر یک را رهی
کی کهی گردد بجهدی چون کهی

How can heaven choose turbidity? How can (the mixed) earth and water buy purity?
To every one He hath allotted a certain course: how should a mountain by any effort become as a straw?”

***

Gayri nasıl olur da gökyüzü bulanır, suyla balçık durulur?
Allah, hepsine bir şey takdir etmiştir. Bir dağ, çalışmakla saman çöpü olur mu hiç?

3, 2908-2909

قسمتی کردست هر یک را رهی
کی کهی گردد بجهدی چون کهی

انبیا گفتند کاری آفرید
وصفهایی که نتان زان سر کشید

To every one He hath allotted a certain course: how should a mountain by any effort become as a straw?”
The prophets said, “Yes: He hath created some qualities from which it is impossible to withdraw one's self,

***

Allah, hepsine bir şey takdir etmiştir. Bir dağ, çalışmakla saman çöpü olur mu hiç?
Peygamberler dediler ki: “Evet… Allah, çekinip kurtulmaya imkan bulunmayan sıfatlar yaratmıştır.

3, 2909-2910

انبیا گفتند کاری آفرید
وصفهایی که نتان زان سر کشید

و آفرید او وصفهای عارضی
که کسی مبغوض می‌گردد رضی

The prophets said, "Yes: He hath created some qualities from which it is impossible to withdraw one's self,
And He hath (also) created qualities (which are only) accidental, so that a hated person becomes acceptable.

***

Peygamberler dediler ki: "Evet... Allah, çekinip kurtulmaya imkan bulunmayan sıfatlar yaratmıştır.
Fakat arızi sıfatlar da yarattı ki onları terk etmek mümkündür; herkesin nefretini kazanan kişi, o sıfatları terk eder,
huylarından vazgeçerse herkesin sevgisini kazanır, herkes ondan razı olur.

3, 2910-2911

و آفرید او وصفهای عارضی
که کسی مبغوض می‌گردد رضی

سنگ را گویی که زر شو بیهده‌ست
مس را گویی که زر شو راه هست

And He hath (also) created qualities (which are only) accidental, so that a hated person becomes acceptable.
If you bid a stone become gold, ’tis futile; (but) if you bid copper become gold, the way (of transmuting it) exists.

***

Fakat arızi sıfatlar da yarattı ki onları terk etmek mümkündür; herkesin nefretini kazanan kişi, o sıfatları terk eder, huylarından vazgeçerse herkesin sevgisini kazanır, herkes ondan razı olur.
Taşa altın ol demek beyhudedir ama bakıra altın ol dersen yeri var; bakır pekâlâ altın olabilir.

3, 2911-2912

سنگ را گویی که زر شو بیهده‌ست
مس را گویی که زر شو راه هست

ریگ را گویی که گل شو عاجزست
خاک را گویی که گل شو جایزست

If you bid a stone become gold, 'tis futile; (but) if you bid copper become gold, the way (of transmuting it) exists.
If you bid sand become clay, it is incapable (of doing so); (but) if you bid earth become clay, that is possible.

***

Taşa altın ol demek beyhudedir ama bakıra altın ol dersen yeri var; bakır pekâlâ altın olabilir.
Kuma toprak ol dersen âcizdir, toprak olamaz. Fakat toprağa balçık ol desen bu söz yerindedir, toprak, balçık olabilir.

3, 2912-2913

ریگ را گویی که گل شو عاجزست
خاک را گویی که گل شو جایزست

رنجها دادست کان را چاره نیست
آن بمثل لنگی و فطس و عمیست

If you bid sand become clay, it is incapable (of doing so); (but) if you bid earth become clay, that is possible.
He hath given (ordained to us) maladies for which there is no remedy, such as lameness, flatness of the nose, and blindness;

***

Kuma toprak ol dersen âcizdir, toprak olamaz. Fakat toprağa balçık ol desen bu söz yerindedir, toprak, balçık olabilir.
Allah, insana topallık, yassı, burunluluk, körlük gibi çaresiz illetler vermiştir ama,

3, 2913-2914

رنجها دادست کان را چاره نیست
آن بمثل لنگی و فطس و عمیست

رنجها دادست کان را چاره هست
آن بمثل لقوه و درد سرست

He hath given (ordained to us) maladies for which there is no remedy, such as lameness, flatness of the nose, and blindness;
He hath given maladies for which there is a remedy, such as facial paralysis and headache.

***

Allah, insana topallık, yassı, burunluluk, körlük gibi çaresiz illetler vermiştir ama,
Ağız, yüz çarpıklığı, yahut baş ağrısı gibi bazı illetler de vermiştir ki bunlara çare vardır.

3, 2914-2915

رنجها دادست کان را چاره هست
آن بمثل لقوه و درد سرست

این دواها ساخت بهر ایتلاف
نیست این درد و دواها از گزاف

He hath given maladies for which there is a remedy, such as facial paralysis and headache.
These medicines He hath made for the sake of (restoring) harmony: these maladies and medicines are not in vain.

***

Ağız, yüz çarpıklığı, yahut baş ağrısı gibi bazı illetler de vermiştir ki bunlara çare vardır.
Allah bu ilâçları, insanlara iyilik vermek için yarattı. Dertler, devalar saçma değil ya!

3, 2915-2916

این دواها ساخت بهر ایتلاف
نیست این درد و دواها از گزاف

بلک اغلب رنجها را چاره هست
چون بجد جویی بیاید آن بدست

These medicines He hath made for the sake of (restoring) harmony: these maladies and medicines are not in vain.
Nay, most maladies have a cure: when you seek in earnest, it will come to hand.”

***

Allah bu ilâçları, insanlara iyilik vermek için yarattı. Dertler, devalar saçma değil ya!
Hatta dertlerin çoğunun devası, çaresi vardır. Adamakıllı aradın, üstüne düştün mü ele geçer!”

بلک اغلب رنجها را چاره هست
چون بجد جویی بیاید آن بدست

قوم گفتند ای گروه این رنج ما
نیست زان رنجی که بپذیرد دوا

Nay, most maladies have a cure: when you seek in earnest, it will come to hand.”
The people said, “O company (of prophets), this malady of ours is not one of those that admit of cure.

***

Hatta dertlerin çoğunun devası, çaresi vardır. Adamakıllı aradın, üstüne düştün mü ele geçer!”
Onlarsa “Bu, bizim derdimiz, deva kabul eder dert değil.

3, 2917-2918

قوم گفتند ای گروه این رنج ما
نیست زان رنجی که بپذیرد دوا

سالها گفتید زین افسون و پند
سخت‌تر می‌گشت زان هر لحظه بند

The people said, “O company (of prophets), this malady of ours is not one of those that admit of cure.
For years ye uttered spells and admonitions of this kind, and by them our bondage was made sorer every moment.

***

Onlarsa “Bu, bizim derdimiz, deva kabul eder dert değil.
Siz yıllarca öğütler verdiniz, afsunlar okudunuz. Bizim de her lâhza derdimiz arttı, bağımız kuvvetlendi.

3, 2918-2919

سالها گفتید زین افسون و پند
سخت‌تر می‌گشت زان هر لحظه بند

گر دوا را این مرض قابل بدی
آخر از وی ذره‌ای زایل شدی

For years ye uttered spells and admonitions of this kind, and by them our bondage was made sorer every moment.
If this disease were susceptible of cure, some particle of it would at last have been removed.

***

Siz yıllarca öğütler verdiniz, afsunlar okudunuz. Bizim de her lâhza derdimiz arttı, bağımız kuvvetlendi.
Eğer bu hastalık, iyileşecek bir hastalık olsaydı nihayet bir zerresi olsun geçerdi.

3, 2919-2920

گر دوا را این مرض قابل بدی
آخر از وی ذره‌ای زایل شدی

سده چون شد آب ناید در جگر
گر خورد دریا رود جایی دگر

If this disease were susceptible of cure, some particle of it would at last have been removed.
When hepatitis occurs, water does not enter the liver: if he (the patient) should drink up the (whole) sea, it (the water) would go somewhere else;

***

Eğer bu hastalık, iyileşecek bir hastalık olsaydı nihayet bir zerresi olsun geçerdi.
İnsan susuzluk hastalığına uğrarsa içtiği su, ciğere gitmez... Denizi içse başka bir yere gider.

3, 2920-2921

سده چون شد آب ناید در جگر
گر خورد دریا رود جایی دگر

لاجرم آماس گیرد دست و پا
تشنگی را نشکند آن استقا

When hepatitis occurs, water does not enter the liver: if he (the patient) should drink up the (whole) sea, it (the water) would go somewhere else;
Consequently the hands and feet become swollen: that water-drinking does not defeat the thirst.”

***

İnsan susuzluk hastalığına uğrarsa içtiği su, ciğere gitmez... Denizi içse başka bir yere gider.
Nihayet el ayak şişer... Su içmek, susuzluğu bir türlü geçirmez” dediler.

3, 2921-2922

لاجرم آماس گیرد دست و پا
تشنگی را نشکند آن استقا

انبیا گفتند نومیدی بدست
فضل و رحمتهای باری بی‌حدست

Consequently the hands and feet become swollen: that water-drinking does not defeat the thirst."
The prophets said, "Despair is wicked: the grace and the mercies of the Creator are infinite.

***

Nihayet el ayak şişer... Su içmek, susuzluğu bir türlü geçirmez" dediler.
Peygamberler dediler ki: "Ümitsizliğe düşmek kötüdür. Allah'ın ihsan ve rahmetlerine son yoktur.

3, 2922-2923

انبیا گفتند نومیدی بدست
فضل و رحمتهای باری بی‌حدست

از چنین محسن نشاید ناامید
دست در فتراک این رحمت زنید

The prophets said, “Despair is wicked: the grace and the mercies of the Creator are infinite.
’Tis not proper to despair of such a Benefactor: cling to the saddle-strap of this Mercy.

***

Peygamberler dediler ki: “Ümitsizliğe düşmek kötüdür. Allah’ın ihsan ve rahmetlerine son yoktur.
Böyle bir ihsan sahibinden ümit kesmek hiç de yaraşmaz. Bu rahmete el atın, yapışın!

3, 2923-2924

از چنین محسن نشاید ناامید
دست در فتراک این رحمت زنید

ای بسا کارا که اول صعب گشت
بعد از آن بگشاده شد سختی گذشت

'Tis not proper to despair of such a Benefactor: cling to the saddle-strap of this Mercy.
Oh, many a plight became hard in the beginning, (but) afterwards it was relieved, and the hardship passed away.

***

Böyle bir ihsan sahibinden ümit kesmek hiç de yaraşmaz. Bu rahmete el atın, yapışın!
Nice işler vardır ki ilk önce güç görünür de sonradan kolaylaşır, o güçlük geçer gider.

3, 2924-2925

ای بسا کارا که اول صعب گشت
بعد از آن بگشاده شد سختی گذشت

بعد نومیدی بسی اومیدهاست
از پس ظلمت بسی خورشیدهاست

Oh, many a plight became hard in the beginning, (but) afterwards it was relieved, and the hardship passed away.
After despair there are many hopes; after darkness there are many suns.

***

Nice işler vardır ki ilk önce güç görünür de sonradan kolaylaşır, o güçlük geçer gider.
Ümitsizlikten sonra nice ümitler var… Karanlığın ardında nice güneşler var!

3, 2925-2926

بعد نومیدی بسی اومیدهاست
از پس ظلمت بسی خورشیدهاست

خود گرفتم که شما سنگین شدیت
قفلها بر گوش و بر دل بر زدیت

After despair there are many hopes; after darkness there are many suns.
I grant indeed that ye have become stony and have put locks upon your ears and hearts;

***

Ümitsizlikten sonra nice ümitler var… Karanlığın ardında nice güneşler var!
Esasen tutalım yürekleriniz taş kesildi, kulağınıza, gönlünüze kilitler vuruldu.

3, 2926-2927

خود گرفتم که شما سنگین شدیت
قفلها بر گوش و بر دل بر زدیت

هیچ ما را با قبولی کار نیست
کار ما تسلیم و فرمان کردنیست

I grant indeed that ye have become stony and have put locks upon your ears and hearts;
(But) we have naught to do with any acceptance (on your part): our business is to resign ourselves (to God) and fulfil His command.

***

Esasen tutalım yürekleriniz taş kesildi, kulağınıza, gönlünüze kilitler vuruldu.
Sözümüzü kabul edecek yahut etmeyeceksiniz… biz buna aldırış etmeyiz. Aldırış ettiğimiz şey Allah’a teslim olmak, fermanını yerine getirmektedir.

3, 2927-2928

هیچ ما را با قبولی کار نیست
کار ما تسلیم و فرمان کردنیست

او بفرمودستمان این بندگی
نیست ما را از خود این گویندگی

(But) we have naught to do with any acceptance (on your part): our business is to resign ourselves (to God) and fulfil His command.
He hath commanded us (to perform) this service: we have not this office of proclaimer (prophetship) from ourselves.

***

Sözümüzü kabul edecek yahut etmeyeceksiniz… biz buna aldırış etmeyiz. Aldırış ettiğimiz şey Allah’a teslim olmak, fermanını yerine getirmektedir.
Bize o kulluğu o buyurdu… Bu söz söylememiz, kendiliğimizden değil ki!

3, 2928-2929

او بفرمودستمان این بندگی
نیست ما را از خود این گویندگی

جان برای امر او داریم ما
گر به ریگی گوید او کاریم ما

He hath commanded us (to perform) this service: we have not this office of proclaimer (prophetship) from ourselves.
We possess life (only) for the purpose of (executing) the command of God: if He bid us (sow) in a tract of sand, we sow.

***

Bize o kulluğu o buyurdu... Bu söz söylememiz, kendiliğimizden değil ki!
Canımız, onun emrini yerine getirmek için... Bunun için yaşıyoruz, bunun için yaratıldık. Kuma tohum ek dese bile biz ekeriz.

3, 2929-2930

جان برای امر او داریم ما
گر به ریگی گوید او کاریم ما

غیر حق جان نبی را یار نیست
با قبول و رد خلقش کار نیست

We possess life (only) for the purpose of (executing) the command of God: if He bid us (sow) in a tract of sand, we sow.
The prophet's soul hath no friend except God: he hath naught to do with the acceptance or rejection of (his message by) the people.

***

Canımız, onun emrini yerine getirmek için... Bunun için yaşıyoruz, bunun için yaratıldık. Kuma tohum ek dese bile biz ekeriz.
Peygamberin canına Allah'tan başka bir dost yoktur. Halk, sözünü kabul edecekmiş, reddedecekmiş... Bununla hiçbir alışverişi bulunmaz ki!

3, 2930-2931

غیر حق جان نبی را یار نیست
با قبول و رد خلقش کار نیست

مزد تبلیغ رسالاتش ازوست
زشت و دشمن‌رو شدیم از بهر دوست

The prophet's soul hath no friend except God: he hath naught to do with the acceptance or rejection of (his message by) the people.
The reward for delivering His messages comes from Him (God): we have become hateful and wear the aspect of enemies (to the people) for the Beloved's sake.

***

Peygamberin canına Allah’tan başka bir dost yoktur. Halk, sözünü kabul edecekmiş, reddedecekmiş… Bununla hiçbir alışverişi bulunmaz ki!
Allah, emirlerini halka bildirir, bunu için alacağı ücreti de Allah verir. Biz, sevgilinin uğrunda halka çirkin göründük; yüzümüz, düşman yüzüne benzedi gitti!

3, 2931-2932

مزد تبلیغ رسالاتش ازوست
زشت و دشمن‌رو شدیم از بهر دوست

ما برین درگه ملولان نیستیم
تا ز بعد راه هر جا بیستیم

The reward for delivering His messages comes from Him (God): we have become hateful and wear the aspect of enemies (to the people) for the Beloved's sake.
At this (Divine) Portal we are not weary, so that we should halt everywhere because of the distance of the way.

***

Allah, emirlerini halka bildirir, bunu için alacağı ücreti de Allah verir. Biz, sevgilinin uğrunda halka çirkin göründük; yüzümüz, düşman yüzüne benzedi gitti!
Fakat bu kapıdan usanmadık da, usanmayız da. Yol uzun olduğundan her yerde oturup dinleniyoruz.

3, 2932-2933

ما برین درگه ملولان نیستیم
تا ز بعد راه هر جا بیستیم

دل فرو بسته و ملول آنکس بود
کز فراق یار در محبس بود

At this (Divine) Portal we are not weary, so that we should halt everywhere because of the distance of the way.
Oppressed in heart and weary is that one (alone) who is in prison through being parted from the Friend.

***

Fakat bu kapıdan usanmadık da, usanmayız da. Yol uzun olduğundan her yerde oturup dinleniyoruz.
Sevgiliden ayrılan, hapislere düşen adamın gönlü soğur, o çeşit adam usanır, bıkar.

3, 2933-2934

دل فرو بسته و ملول آنکس بود
کز فراق یار در محبس بود

دلبر و مطلوب با ما حاضرست
در نثار رحمتش جان شاکرست

Oppressed in heart and weary is that one (alone) who is in prison through being parted from the Friend.
The Heart-ravisher and Desired One is present with us: amidst the largesse of His mercy our souls are giving thanks.

***

Sevgiliden ayrılan, hapislere düşen adamın gönlü soğur, o çeşit adam usanır, bıkar.
Hâlbuki bizim sevgilimiz, bizim dilediğimiz canan, bizimle beraber… Rahmetini saçıp durmakta; canımız da ona şükretmekte.

دلبر و مطلوب با ما حاضرست
در نثار رحمتش جان شاکرست

در دل ما لاله‌زار و گلشنیست
پیری و پژمردگی را راه نیست

The Heart-ravisher and Desired One is present with us: amidst the largesse of His mercy our souls are giving thanks.
In our hearts is an anemone-field and rose-garden: there is no way (of entrance) for old age and decay;

***

Hâlbuki bizim sevgilimiz, bizim dilediğimiz canan, bizimle beraber… Rahmetini saçıp durmakta; canımız da ona şükretmekte.
Bizim gönlümüzde lâlelik var, gül bahçesi var. Oraya solmanın, perişan olmanın yolu yok!

3, 2935-2936

در دل ما لاله‌زار و گلشنیست
پیری و پژمردگی را راه نیست

دایما تر و جوانیم و لطیف
تازه و شیرین و خندان و ظریف

In our hearts is an anemone-field and rose-garden: there is no way (of entrance) for old age and decay;
We are ever fresh and young and gracious, unfaded and sweet and laughing and debonair.

***

Bizim gönlümüzde lâlelik var, gül bahçesi var. Oraya solmanın, perişan olmanın yolu yok!
Daima terütazeyiz, daima genciz, lâtifiz... Daima güzeliz, tatlıyız, daima gülüp durmadayız, zarifiz!

3, 2936-2937

دایما تر و جوانیم و لطیف
تازه و شیرین و خندان و ظریف

پیش ما صد سال و یکساعت یکیست
که دراز و کوته از ما منفکیست

We are ever fresh and young and gracious, unfaded and sweet and laughing and debonair.
To us a hundred years are the same as a single hour, for long and short (time) is a thing disjoined from us.

***

Daima terütazeyiz, daima genciz, lâtifiz... Daima güzeliz, tatlıyız, daima gülüp durmadayız, zarifiz!
Bizce yüzyılla bir saat birdir... Uzun yol, kısa zaman bize göre değil!

3, 2937-2938

پیش ما صد سال و یکساعت یکیست
که دراز و کوته از ما منفکیست

آن دراز و کوتهی در جسمهاست
آن دراز و کوته اندر جان کجاست

To us a hundred years are the same as a single hour, for long and short (time) is a thing disjoined from us.
That length and shortness is in bodies (alone): where is that long and short in the soul?

***

Bizce yüzyılla bir saat birdir... Uzun yol, kısa zaman bize göre değil!
O uzunluk, kısalık cisimlere göredir, cana nasıl sığar.

3, 2938-2939

آن دراز و کوتهی در جسمهاست
آن دراز و کوته اندر جان کجاست

سیصد و نه سال آن اصحاب کهف
پیششان یک روز بی اندوه و لهف

That length and shortness is in bodies (alone): where is that long and short in the soul?
The three hundred and nine years of the Men of the Cave seemed to them one day (that passed) without grief and woe;

***

O uzunluk, kısalık cisimlere göredir, cana nasıl sığar.
Eshabı Kehif, üç yüz dokuz yıl yattılar. Uyudular ama bu üç yüz dokuz yıl, onlara bir gün geldi, ne gamlandılar, ne teessüf ettiler.

3, 2939-2940

سیصد و نه سال آن اصحاب کهف
پیششان یک روز بی اندوه و لهف

وانگهی بنمودشان یک روز هم
که به تن باز آمد ارواح از عدم

The three hundred and nine years of the Men of the Cave seemed to them one day (that passed) without grief and woe;
And (only) then did it seem to them one day even, when their spirits came back from non-existence into their bodies.

***

Eshabı Kehif, üç yüz dokuz yıl yattılar. Uyudular ama bu üç yüz dokuz yıl, onlara bir gün geldi, ne gamlandılar, ne teessüf ettiler.
Uyandıkları anda uyudukları o uzun yıllar, kendilerine bir gün gibi göründü. Çünkü ruhları, yokluktan tekrar bedenlerine geldi.

3, 2940-2941

وانگهی بنمودشان یک روز هم
که به تن باز آمد ارواح از عدم

چون نباشد روز و شب یا ماه و سال
کی بود سیری و پیری و ملال

And (only) then did it seem to them one day even, when their spirits came back from non-existence into their bodies.
When there is no day and night and month and year, how should there be satiety and old age and weariness?

***

Uyandıkları anda uyudukları o uzun yıllar, kendilerine bir gün gibi göründü. Çünkü ruhları, yokluktan tekrar bedenlerine geldi.
Bu âlemde geceyle gündüz, ayla yıl bile olmazsa usanç, ihtiyarlık, bıkkınlık nasıl olur.

3, 2941-2942

چون نباشد روز و شب یا ماه و سال
کی بود سیری و پیری و ملال

در گلستان عدم چون بی‌خودیست
مستی از سغراق لطف ایزدیست

When there is no day and night and month and year, how should there be satiety and old age and weariness?
Since there is (for us) selflessness in the rose-garden of non-existence, there is (for us) intoxication caused by the goblet of Divine grace.

***

Bu âlemde geceyle gündüz, ayla yıl bile olmazsa usanç, ihtiyarlık, bıkkınlık nasıl olur.
Yokluk gülistanında insan kendisinden geçer… o âlemdeki sarhoşluk, Allah lütfunun büyük kadehindendir.

3, 2942-2943

در گلستان عدم چون بی‌خودیست
مستی از سغراق لطف ایزدیست

لم یذق لم یدر هر کس کو نخورد
کی بوهم آرد جعل انفاس ورد

Since there is (for us) selflessness in the rose-garden of non-existence, there is (for us) intoxication caused by the goblet of Divine grace.
Any one that has not drunk (thereof is in the same case as those to whom the saying, ‘Whoso) has not tasted does not know’ (is applicable): how should the dung-beetle conceive the (fragrant) breaths of the rose?

***

Yokluk gülistanında insan kendisinden geçer... o âlemdeki sarhoşluk, Allah lütfunun büyük kadehindendir.
Onu içmeyen, tadını tatmayan bilmez, anlamaz. Gül kokusu, bok böceğinin aklına mı gelir?

3, 2943-2944

لم یذق لم یدر هر کس کو نخورد
کی بوهم آرد جعل انفاس ورد

نیست موهوم ار بدی موهوم آن
همچو موهومان شدی معدوم آن

Any one that has not drunk (thereof is in the same case as those to whom the saying, ‘Whoso) has not tasted does not know’ (is applicable): how should the dung-beetle conceive the (fragrant) breaths of the rose?
It is not conceivable: if it were conceivable, it would become non-existent, like (all) objects of conception.

***

Onu içmeyen, tadını tatmayan bilmez, anlamaz. Gül kokusu, bok böceğinin aklına mı gelir?
Bu zevk mevhum değildir. Mevhum olsaydı da mevhumlar gibi yok olurdu.

3, 2944-2945

نیست موهوم ار بدی موهوم آن
همچو موهومان شدی معدوم آن

دوزخ اندر وهم چون آرد بهشت
هیچ تابد روی خوب از خوک زشت

It is not conceivable: if it were conceivable, it would become non-existent, like (all) objects of conception.
How should Hell conceive Paradise? Does a beauteous face shine (forth) at all from an ugly pig?

***

Bu zevk mevhum değildir. Mevhum olsaydı da mevhumlar gibi yok olurdu.
Cehennem, nasıl olur da aklına cenneti getirir? Çirkin domuzda güzel yüz ne gezer?

3, 2945-2946

دوزخ اندر وهم چون آرد بهشت
هیچ تابد روی خوب از خوک زشت

هین گلوی خود مبر هان ای مهان
این‌چنین لقمه رسیده تا دهان

How should Hell conceive Paradise? Does a beauteous face shine (forth) at all from an ugly pig?
Hark, do not cut your own throat! Take heed, O despicable one, (when) such a morsel as this has reached your mouth.

***

Cehennem, nasıl olur da aklına cenneti getirir? Çirkin domuzda güzel yüz ne gezer?
Kendin gel, aklını başına devşir de böyle bir lokma ağzına kadar gelmişken kendi boğazını kendin sıkma a aşağılık kişi!

3, 2946-2947

هین گلوی خود مبر هان ای مهان
این‌چنین لقمه رسیده تا دهان

راههای صعب پایان برده‌ایم
ره بر اهل خویش آسان کرده‌ایم

Hark, do not cut your own throat! Take heed, O despicable one, (when) such a morsel as this has reached your mouth.
We have brought the hard ways to an end; we have made the way easy for our own people.”

***

Kendin gel, aklını başına devşir de böyle bir lokma ağzına kadar gelmişken kendi boğazını kendin sıkma a aşağılık kişi!
Biz sarp yolları vardırdık… Bize uyanlara yolu kolaylattık.

3, 2947-2948

راههای صعب پایان برده‌ایم
ره بر اهل خویش آسان کرده‌ایم

قوم گفتند از شما سعد خودیت
نحس مایید و ضدیت و مرتدیت

We have brought the hard ways to an end; we have made the way easy for our own people."
The people (of Sabá) said, "If ye bring good luck to yourselves, ye are ill-starred for us and are opposed (to us) and rejected (by us).

***

Biz sarp yolları vardırdık... Bize uyanlara yolu kolaylattık.
Sebâlılar, "Siz kendinizce yomlu yıldızlarsanız ama bize göre yomsuzsunuz; bizimle zıtsınız, bize aykırısınız siz.

3, 2948-2949

قوم گفتند از شما سعد خودیت
نحس مایید و ضدیت و مرتدیت

جان ما فارغ بد از اندیشه‌ها
در غم افکندید ما را و عنا

The people (of Sabá) said, “If ye bring good luck to yourselves, ye are ill-starred for us and are opposed (to us) and rejected (by us).
Our souls were free from cares: ye have cast us into grief and trouble.

***

Sebâlılar, “Siz kendinizce yomlu yıldızlarsanız ama bize göre yomsuzsunuz; bizimle zıtsınız, bize aykırısınız siz.
Hiçbir düşüncemiz yokken bizi dertlere, meşakkatlere saldınız.

3, 2949-2950

جان ما فارغ بد از اندیشه‌ها
در غم افکندید ما را و عنا

ذوق جمعیت که بود و اتفاق
شد ز فال زشتتان صد افتراق

Our souls were free from cares: ye have cast us into grief and trouble.
Through your evil presage the delightful concord and agreement that existed (amongst us) has been turned into a hundred separations.

***

Hiçbir düşüncemiz yokken bizi dertlere, meşakkatlere saldınız.
Biz, birbirimizle uzlaşmış bir topluluk, sizin kötü haberlerinizle aramıza yüzlerce ayrılık düştü.

ذوق جمعیت که بود و اتفاق
شد ز فال زشتتان صد افتراق

طوطی نقل شکر بودیم ما
مرغ مرگ‌اندیش گشتیم از شما

Through your evil presage the delightful concord and agreement that existed (amongst us) has been turned into a hundred separations.
(Formerly) we were parrots eating sugar for dessert; (now) through you we have become birds that meditate on death.

***

Biz, birbirimizle uzlaşmış bir topluluk, sizin kötü haberlerinizle aramıza yüzlerce ayrılık düştü.
Biz şekerler yiyen dudu kuşlarıydık… Sizin yüzünüzden ölümü düşünen baykuşlara döndük.

3, 2951-2952

طوطی نقل شکر بودیم ما
مرغ مرگ‌اندیش گشتیم از شما

هر کجا افسانه‌ی غم‌گستریست
هر کجا آوازه‌ی مستنکریست

(Formerly) we were parrots eating sugar for dessert; (now) through you we have become birds that meditate on death.
Wheresoever is a grief-spreading tale, wheresoever is an odious rumour,

***

Biz şekerler yiyen dudu kuşlarıydık… Sizin yüzünüzden ölümü düşünen baykuşlara döndük.
Nerede bir gam masalı varsa, nerede bir kötü, bir kabul edilmeyecek ses duyulursa…

3, 2952-2953

هر کجا افسانه‌ی غمگستریست
هر کجا آوازه‌ی مستنکریست

هر کجا اندر جهان فال بذست
هر کجا مسخی نکالی ماخذست

Wheresoever is a grief-spreading tale, wheresoever is an odious rumour,
Wheresoever in the world is an evil presage, wheresoever is a monstrous transformation, a terrible punishment, an infliction of chastisement—

***

Nerede bir gam masalı varsa, nerede bir kötü, bir kabul edilmeyecek ses duyulursa…
Bu âlemde nerede bir kötüye yormak, nerede bir kötü surete dönmek, nerede bir azap varsa,

3, 2953-2954

هر کجا اندر جهان فال بذست
هر کجا مسخی نکالی ماخذست

در مثال قصه و فال شماست
در غم‌انگیزی شما را مشتهاست

Wheresoever in the world is an evil presage, wheresoever is a monstrous transformation, a terrible punishment, an infliction of chastisement—
(All those things) are (contained) in the parable of your story and in your evil presage: ye have an appetite for rousing grief.”

***

Bu âlemde nerede bir kötüye yormak, nerede bir kötü surete dönmek, nerede bir azap varsa,
Hepsi sizin söylediğiniz sözlerde sizin getirdiğiniz misallerde, sizin yormanızda. Bütün hırsınız, zevkiniz, âlemi derde düşürmek” dediler.

3, 2954-2955

در مثال قصه و فال شماست
در غمانگیزی شما را مشتهاست

انبیا گفتند فال زشت و بد
از میان جانتان دارد مدد

(All those things) are (contained) in the parable of your story and in your evil presage: ye have an appetite for rousing grief."
The prophets said, "The foul and evil presage has its support from within your souls.

***

Hepsi sizin söylediğiniz sözlerde sizin getirdiğiniz misallerde, sizin yormanızda. Bütün hırsınız, zevkiniz, âlemi derde düşürmek" dediler.
Peygamberler dediler ki: "Çirkin ve kötüye yormak, sizin ruhunuzdan meydana gelen bir şey. Bu kabahat biz de değil, sizde.

انبیا گفتند فال زشت و بد
از میان جانتان دارد مدد

گر تو جایی خفته باشی با خطر
اژدها در قصد تو از سوی سر

The prophets said, “The foul and evil presage has its support from within your souls.
If you are asleep in a perilous place, and a dragon is approaching you from a spot close at hand,

***

Peygamberler dediler ki: “Çirkin ve kötüye yormak, sizin ruhunuzdan meydana gelen bir şey. Bu kabahat biz de değil, sizde.
Bir tehlikeli yerde uyusan, bir ejderha da başucundan sana doğru gelmeye başlasa,

3, 2956-2957

گر تو جایی خفته باشی با خطر
اژدها در قصد تو از سوی سر

مهربانی مر ترا آگاه کرد
که بجه زود ار نه اژدرهات خورد

If you are asleep in a perilous place, and a dragon is approaching you from a spot close at hand,
And a kindly person has made you aware (of it), saying, ‘Jump up quickly, or else the dragon will devour you’—

***

Bir tehlikeli yerde uyusan, bir ejderha da başucundan sana doğru gelmeye başlasa,
Merhametli birisi “Çabuk kalk, yoksa ejderha yutacak” diye seni uyandırsa,

3, 2957-2958

مهربانی مر ترا آگاه کرد
که بجه زود ار نه اژدرهات خورد

تو بگویی فال بد چون می‌زنی
فال چه بر جه ببین در روشنی

And a kindly person has made you aware (of it), saying, ‘Jump up quickly, or else the dragon will devour you’—
If you say, ‘Why are you uttering an evil presage?’ (he will reply), ‘What (evil) presage? Jump up and see in the light of day.

***

Merhametli birisi “Çabuk kalk, yoksa ejderha yutacak” diye seni uyandırsa,
“Neye kötüye yoruyorsun” der misin? Ne yorması, kalk da aydınlık bir bak, gör!

3, 2958-2959

تو بگویی فال بد چون می‌زنی
فال چه بر جه ببین در روشنی

از میان فال بد من خود ترا
می‌رهانم می‌برم سوی سرا

If you say, ‘Why are you uttering an evil presage?’ (he will reply), ‘What (evil) presage? Jump up and see in the light of day.
I myself will deliver you from the midst of the evil presage and will take you home.’

***

“Neye kötüye yoruyorsun” der misin? Ne yorması, kalk da aydınlık bir bak, gör!
Ben, seni kötü yorumdan kurtarıyor da devlet yurduna götürüyorum.

3, 2959-2960

از میان فال بد من خود ترا
می‌رهانم می‌برم سوی سرا

چون نبی آگه کننده‌ست از نهان
کو بدید آنچ ندید اهل جهان

I myself will deliver you from the midst of the evil presage and will take you home.’
He (such a person) is one that acquaints (you) with things hidden, like the prophet who has seen what the people of this world have not seen.

***

Ben, seni kötü yorumdan kurtarıyor da devlet yurduna götürüyorum.
Çünkü peygamber, gizli şeyi bilip seni de o şeyden agâh eden adamdır. O, cihan halkının örmediği şeyleri görmüştür.

3, 2960-2961

چون نبی آگه کننده‌ست از نهان
کو بدید آنچ ندید اهل جهان

گر طبیبی گویدت غوره مخور
که چنین رنجی بر آرد شور و شر

He (such a person) is one that acquaints (you) with things hidden, like the prophet who has seen what the people of this world have not seen.
If a physician say to you, ‘Do not eat unripe grapes, for such an illness (as is caused by them) will produce (grave) trouble and mischief,’

***

Çünkü peygamber, gizli şeyi bilip seni de o şeyden agâh eden adamdır. O, cihan halkının örmediği şeyleri görmüştür.
Bir doktor sana “Koruk yeme, san şu çeşit kötü bir hastalık verir” dese,

3, 2961-2962

گر طبیبی گویدت غوره مخور
که چنین رنجی بر آرد شور و شر

تو بگویی فال بد چون می‌زنی
پس تو ناصح را مثم می‌کنی

If a physician say to you, ‘Do not eat unripe grapes, for such an illness (as is caused by them) will produce (grave) trouble and mischief,’
And if you say, ‘Why are you uttering an evil presage?’— then you are making out your sincere adviser to be culpable.

***

Bir doktor sana “Koruk yeme, san şu çeşit kötü bir hastalık verir” dese,
“Neden kötüye yoruyorsun” der misin? Dersen öğütçüyü suçlu tutuyorsun demektir.

3, 2962-2963

تو بگویی فال بد چون می‌زنی
پس تو ناصح را مثم می‌کنی

ور منجم گویدت کامروز هیچ
آنچنان کاری مکن اندر پسیچ

And if you say, ‘Why are you uttering an evil presage?’— then you are making out your sincere adviser to be culpable.
And if an astrologer say to you, ‘By no means set about such an affair to-day,’

***

“Neden kötüye yoruyorsun” der misin? Dersen öğütçüyü suçlu tutuyorsun demektir.
Müneccim “ Bugün sefere çıkma sakın” dese,

3, 2963-2964

ور منجم گویدت کامروز هیچ
آنچنان کاری مکن اندر پسیچ

صد ره ار بینی دروغ اختری
یک دوباره راست آید می‌خری

And if an astrologer say to you, ‘By no means set about such an affair to-day,’
Though you see the falsehood of the astrologer a hundred times, (yet if) it (the prediction) come true once or twice,
you are eager to trust him.

***

Müneccim “ Bugün sefere çıkma sakın” dese,
Müneccimin yüz kere bile yalanını tutmuş olsan da bir iki kere sözü doğru çıksa yine sözüne uyarsın.

3, 2964-2965

صد ره ار بینی دروغ اختری
یک دوباره راست آید می‌خری

این نجوم ما نشد هرگز خلاف
صحتش چون ماند از تو در غلاف

Though you see the falsehood of the astrologer a hundred times, (yet if) it (the prediction) come true once or twice, you are eager to trust him.
These stars of ours are never at variance (with the truth): how does their truth remain concealed from you?

***

Müneccimin yüz kere bile yalanını tutmuş olsan da bir iki kere sözü doğru çıksa yine sözüne uyarsın.
Bizim nücum bilgimize asla yanlış çıkmaz. Böyle olduğu halde nasıl oluyor da doğruluğuna inanmıyorsun, doğruluğu sence gizli, kapaklı kalıyor?

3, 2965-2966

این نجوم ما نشد هرگز خلاف
صحتش چون ماند از تو در غلاف

آن طبیب و آن منجم از گمان
می‌کنند آگاه و ما خود از عیان

These stars of ours are never at variance (with the truth): how does their truth remain concealed from you?
The physician and the astrologer inform (you) from (their own) opinion, and verily we (inform you) from clairvoyance:

***

Bizim nücum bilgimize asla yanlış çıkmaz. Böyle olduğu halde nasıl oluyor da doğruluğuna inanmıyorsun, doğruluğu sence gizli, kapaklı kalıyor?
O doktorla müneccim, sana verdikleri haberi zanla, şüpheyle veriyor. Hâlbuki biz açıkça görüyor, söylüyoruz.

آن طبیب و آن منجم از گمان
می‌کنند آگاه و ما خود از عیان

دود می‌بینیم و آتش از کران
حمله می‌آرد به سوی منکران

The physician and the astrologer inform (you) from (their own) opinion, and verily we (inform you) from clairvoyance:
We behold the smoke and fire rushing from afar towards the unbelievers.

***

O doktorla müneccim, sana verdikleri haberi zanla, şüpheyle veriyor. Hâlbuki biz açıkça görüyor, söylüyoruz.
Cehennemin dumanını, cehennemin ateşini, cehennemin münkirlere saldırdığını uzaktan görüyoruz.

3, 2967-2968

دود می‌بینیم و آتش از کران
حمله می‌آرد به سوی منکران

تو همی‌گویی خمش کن زین مقال
که زیان ماست قال شومفال

We behold the smoke and fire rushing from afar towards the unbelievers.
You are saying, 'Be silent (and refrain) from these words, for the words of evil presage are hurtful to us.'"

***

Cehennemin dumanını, cehennemin ateşini, cehennemin münkirlere saldırdığını uzaktan görüyoruz.
Sense, sus yahu, bırak şu sözü; kötüye yormak, bize ziyan veriyor demektesin.

3, 2968-2969

تو همی‌گویی خمش کن زین مقال
که زیان ماست قال شومفال

ای که نصح ناصحان را نشنوی
فال بد با تست هر جا می‌روی

You are saying, ‘Be silent (and refrain) from these words, for the words of evil presage are hurtful to us.’”
O you who hearken not unto the admonition of the admonishers, the evil presage is with you wherever you go.

***

Sense, sus yahu, bırak şu sözü; kötüye yormak, bize ziyan veriyor demektesin.
Ey öğütçülerin öğüdünü dinlemeyen, kötü yoruş, nereye varırsan var, seninledir!

3, 2969-2970

ای که نصح ناصحان را نشنوی
فال بد با تست هر جا می‌روی

افعیی بر پشت تو بر می‌رود
او ز بامی بیندش آگه کند

O you who hearken not unto the admonition of the admonishers, the evil presage is with you wherever you go.
A viper is walking on your back: he (the admonisher) sees it from a roof and makes (you) aware;

***

Ey öğütçülerin öğüdünü dinlemeyen, kötü yoruş, nereye varırsan var, seninledir!
Âdeta ardından bir yılan gidiyor; birisi de damdan görüp haber veriyor.

3, 2970-2971

افعیی بر پشت تو بر می‌رود
او ز بامی بیندش آگه کند

گوییش خاموش غمگینم مکن
گوید او خوش باش خود رفت آن سخن

A viper is walking on your back: he (the admonisher) sees it from a roof and makes (you) aware;
You say to him, “Hush! do not vex me”: he says, “Be happy! Truly, the words have gone (have been spoken).”

***

Âdeta ardından bir yılan gidiyor; birisi de damdan görüp haber veriyor.
Ona sus, beni dertlendirme, bana keder verme diyorsun. Adamcağız, peki benden günah gitti diyor.

3, 2971-2972

گوییش خاموش غمگینم مکن
گوید او خوش باش خود رفت آن سخن

چون زند افعی دهان بر گردنت
تلخ گردد جمله شادی جستنت

You say to him, “Hush! do not vex me”: he says, “Be happy! Truly, the words have gone (have been spoken).”
When the viper darts its mouth at your neck, all your desire for happiness is made bitter.

***

Ona sus, beni dertlendirme, bana keder verme diyorsun. Adamcağız, peki benden günah gitti diyor.
Fakat yılan seni boynundan sokunca bütün neşen zehir kesilir de o adama,

3, 2972-2973

چون زند افعی دهان بر گردنت
تلخ گردد جمله شادی جستنت

پس بدو گویی همین بود ای فلان
چون بندریدی گریبان در فغان

When the viper darts its mouth at your neck, all your desire for happiness is made bitter.
Then you say to him, “O so-and-so, was this all (the warning you gave me)? Why didn't you tear your collar in outcry,

***

Fakat yılan seni boynundan sokunca bütün neşen zehir kesilir de o adama,
“Be adam mademki iş böyleydi, neden yenini yakanı yırtarak feryat etmedin?

پس بدو گویی همین بود ای فلان
چون بندریدی گریبان در فغان

یا ز بالایم تو سنگی می‌زدی
تا مرا آن جد نمودی و بدی

Then you say to him, “O so-and-so, was this all (the warning you gave me)? Why didn't you tear your collar in outcry,
Or why weren't you throwing a stone at me from above, in order that that grave calamity and misfortune might be shown to me (plainly)?”

***

“Be adam mademki iş böyleydi, neden yenini yakanı yırtarak feryat etmedin?
Yahut yukardan tepeme bir taş atıp bana işin ciddiyetini, işin vehametini bildirmedin?” dersin.

3, 2974-2975

یا ز بالایم تو سنگی می‌زدی
تا مرا آن جد نمودی و بدی

او بگوید زآنک می‌آزرده‌ای
تو بگویی نیک شادم کرده‌ای

Or why weren't you throwing a stone at me from above, in order that that grave calamity and misfortune might be shown to me (plainly)?”
He says, “(I refrained) because you were annoyed”; you say (ironically), “You have made me very happy!”

***

Yahut yukardan tepeme bir taş atıp bana işin ciddiyetini, işin vehametini bildirmedin?” dersin.
O adam da iyi ama sen, benim sözümden inciniyordun. Ne faydası var? Sana çok söyledim ama kâr etmedi ki.

3, 2975-2976

او بگوید زآنک می‌آزرده‌ای
تو بگویی نیک شادم کرده‌ای

گفت من کردم جوامردی بپند
تا رهانم من ترا زین خشک بند

He says, “(I refrained) because you were annoyed”; you say (ironically), “You have made me very happy!”
He says, “I bestowed counsel generously, that I might deliver you from this sterile (unprofitable) bondage.

***

O adam da iyi ama sen, benim sözümden inciniyordun. Ne faydası var? Sana çok söyledim ama kâr etmedi ki.
Ben sana iyilik ettim, seni bu kötü işten kurtarmak için öğütler verdim.

3, 2976-2977

گفت من کردم جوامردی بپند
تا رهانم من ترا زین خشک بند

از لیمی حق آن نشناختی
مایه‌ی ایذا و طغیان ساختی

He says, “I bestowed counsel generously, that I might deliver you from this sterile (unprofitable) bondage.
From vileness you acknowledged no obligation for that (generosity): you made (it) a source of injury and insolence.”

***

Ben sana iyilik ettim, seni bu kötü işten kurtarmak için öğütler verdim.
Kötülüğünden bu iyiliğin kadrini bilmedin… Öğüdüm, seni büsbütün azdırdı, bana büsbütün cefa etmeye, beni büsbütün incitmeye başladın der.

3, 2977-2978

از لیمی حق آن نشناختی
مایه‌ی ایذا و طغیان ساختی

این بود خوی لیمان دنی
بد کند با تو چو نیکویی کنی

From vileness you acknowledged no obligation for that (generosity): you made (it) a source of injury and insolence.”
This is the nature of base villains: he (such a one) does evil to thee when thou doest good (to him).

***

Kötülüğünden bu iyiliğin kadrini bilmedin… Öğüdüm, seni büsbütün azdırdı, bana büsbütün cefa etmeye, beni büsbütün incitmeye başladın der.
Aşağılık, kötü kişilerin huyu budur. Sen ona iyilik ettin mi o, sana kötülük eder.

3, 2978-2979

این بود خوی لیمان دنی
بد کند با تو چو نیکویی کنی

نفس را زین صبر می‌کن منحنیش
که لیمست و نسازد نیکویش

This is the nature of base villains: he (such a one) does evil to thee when thou doest good (to him).
As for the fleshly soul, bend it double (mortify it) by means of this renunciation, for it is vile, and kindness suiteth it not.

***

Aşağılık, kötü kişilerin huyu budur. Sen ona iyilik ettin mi o, sana kötülük eder.
Sabırla nefsin belini bük. O alçaktır, kötüdür, iyilik etmeye gelmez ona!

3, 2979-2980

نفس را زین صبر می‌کن منحنیش
که لیمست و نسازد نیکویش

با کریمی گر کنی احسان سزد
مر یکی را او عوض هفصد دهد

As for the fleshly soul, bend it double (mortify it) by means of this renunciation, for it is vile, and kindness suiteth it not.
If thou show beneficence to a noble man, ’tis fitting: he will give seven hundred (benefits) in exchange for every one (conferred upon him);

***

Sabırla nefsin belini bük. O alçaktır, kötüdür, iyilik etmeye gelmez ona!
Kerem sahibi birisine ihsanda bulunursan değer. Bire karşılık sana yedi yüz verir.

3, 2980-2981

با کریمی گر کنی احسان سزد
مر یکی را او عوض هفصد دهد

با لیمی چون کنی قهر و جفا
بنده‌ای گردد ترا بس با وفا

If thou show beneficence to a noble man, ’tis fitting: he will give seven hundred (benefits) in exchange for every one (conferred upon him);
(But be merciless to the ignoble): when thou treatest a villain with violence and cruelty, he becomes a very faithful servant to thee.

***

Kerem sahibi birisine ihsanda bulunursan değer. Bire karşılık sana yedi yüz verir.
Bu alçağa da cefa eder, onu kahreylersen sana aşırı vefalar gösterir, kulun kölen olur.

3, 2981-2982

با لیمی چون کنی قهر و جفا
بنده‌ای گردد ترا بس با وفا

کافران کارند در نعمت جفا
باز در دوزخ نداشان ربنا

(But be merciless to the ignoble): when thou treatest a villain with violence and cruelty, he becomes a very faithful servant to thee.
The infidels in (their) prosperity sow (the seed of) cruelty; again (afterwards) in Hell their cry is “O Lord, (deliver us)!”

***

Bu alçağa da cefa eder, onu kahreylersen sana aşırı vefalar gösterir, kulun kölen olur.
Kâfirler, nimete eriştiler mi cefa tohumunu ekerler de sonra cehennemde, aman yarabbi diye bağırıp dururlar.”

3, 2982-2983

کافران کارند در نعمت جفا
باز در دوزخ نداشان ربنا

که لیمان در جفا صافی شوند
چون وفا بینند خود جافی شوند

The infidels in (their) prosperity sow (the seed of) cruelty; again (afterwards) in Hell their cry is “O Lord, (deliver us)!”
For in (suffering) cruelty the vile are purified; when they receive kindness, they themselves become cruel.

***

Kâfirler, nimete eriştiler mi cefa tohumunu ekerler de sonra cehennemde, aman yarabbi diye bağırıp dururlar.”
Alçaklar, cefaya, derde düştüler mi arınır, temizlenirler. Vefa gördüler mi de cefakâr olurlar.

3, 2983-2984

که لیمان در جفا صافی شوند
چون وفا بینند خود جافی شوند

مسجد طاعاتشان پس دوزخست
پای‌بند مرغ بیگانه فخست

For in (suffering) cruelty the vile are purified; when they receive kindness, they themselves become cruel.
Therefore Hell is the mosque where they perform their devotions: a trap is the (only) fetter for a wild bird.

***

Alçaklar, cefaya, derde düştüler mi arınır, temizlenirler. Vefa gördüler mi de cefakâr olurlar.
Şu halde onların ibadet edecekleri mescit cehennemdir, yabancı kuşun ayağını bağlayan, tuzaktır.

3, 2984-2985

مسجد طاعاتشان پس دوزخست
پای‌بند مرغ بیگانه فخست

هست زندان صومعه‌ی دزد و لیم
کاندرو ذاکر شود حق را مقیم

Therefore Hell is the mosque where they perform their devotions: a trap is the (only) fetter for a wild bird.
Prison is the cloister of the thief and villain, that there he may be constantly mindful of God.

***

Şu halde onların ibadet edecekleri mescit cehennemdir, yabancı kuşun ayağını bağlayan, tuzaktır.
Zindan da hırsızın, alçak kişinin ibadet yeridir. Orada daima Hakk'ı anar durur.

3, 2985-2986

هست زندان صومعه‌ی دزد و لیم
کاندرو ذاکر شود حق را مقیم

چون عبادت بود مقصود از بشر
شد عبادتگاه گردن‌کش سقر

Prison is the cloister of the thief and villain, that there he may be constantly mindful of God.
Inasmuch as Divine worship was the object (in the creation) of mankind, Hellfire was made the place of worship for the rebellious.

***

Zindan da hırsızın, alçak kişinin ibadet yeridir. Orada daima Hakk’ı anar durur.
Mademki insanın yaratılmasında ki maksat, Allah’a ibadet etmesiydi, şu halde ibadetten baş çeken, ibadete yanaşmayan kişinin ibadet yeri cehennemdir.

3, 2986-2987

چون عبادت بود مقصود از بشر
شد عبادتگاه گردن‌کش سقر

آدمی را هست در هر کار دست
لیک ازو مقصود این خدمت بدست

Inasmuch as Divine worship was the object (in the creation) of mankind, Hellfire was made the place of worship for the rebellious.
Man hath the power (of action) in everything, but this service (of God) has (ever) been the (final) object of him.

***

Mademki insanın yaratılmasında ki maksat, Allah’a ibadet etmesiydi, şu halde ibadetten baş çeken, ibadete yanaşmayan kişinin ibadet yeri cehennemdir.
İnsan her işi yapabilir, fakat yaratılmasındaki maksat ibadettir.

آدمی را هست در هر کار دست
لیک ازو مقصود این خدمت بدست

ما خلقت الجن و الانس این بخوان
جز عبادت نیست مقصود از جهان

Man hath the power (of action) in everything, but this service (of God) has (ever) been the (final) object of him.
“I did not create the Jinn and mankind (save that they might serve Me).” Recite this (text). The (final) object of the world is naught but Divine worship.

***

İnsan her işi yapabilir, fakat yaratılmasındaki maksat ibadettir.
“Ben, insanları, cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” Bu ayeti okusana. Âlemin yaratılmasında ki maksat, ibadetten başka bir şey değil!

3, 2988-2989

ما خلقت الجن و الانس این بخوان
جز عبادت نیست مقصود از جهان

گرچه مقصود از کتاب آن فن بود
گر توش بالش کنی هم می‌شود

"I did not create the Jinn and mankind (save that they might serve Me)." Recite this (text). The (final) object of the world is naught but Divine worship.
Though the (final) object of a book is the science (which it contains), (yet) if you make it a pillow (to rest on), it will become (serve as) that too;

***

"Ben, insanları, cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." Bu ayeti okusana. Âlemin yaratılmasında ki maksat, ibadetten başka bir şey değil!
Kitaptan maksat, içindeki fendir ama dilersen sen onu yastık da yapabilirsin ya.

3, 2989-2990

گرچه مقصود از کتاب آن فن بود
گر توش بالش کنی هم می‌شود

لیک ازو مقصود این بالش نبود
علم بود و دانش و ارشاد سود

Though the (final) object of a book is the science (which it contains), (yet) if you make it a pillow (to rest on), it will become (serve as) that too;
But this (function of being a) pillow was not its (final) object: it (the final object) was learning and knowledge and right guidance and profit.

***

Kitaptan maksat, içindeki fendir ama dilersen sen onu yastık da yapabilirsin ya.
Fakat ondan maksat yastık olması değil, bilgi, irfan, irşat ve faydadır.

3, 2990-2991

لیک ازو مقصود این بالش نبود
علم بود و دانش و ارشاد سود

گر تو میخی ساختی شمشیر را
برگزیدی بر ظفر ادبار را

But this (function of being a) pillow was not its (final) object: it (the final object) was learning and knowledge and right guidance and profit.
If you have made the sword a tent-pin, you have preferred defeat to victory.

***

Fakat ondan maksat yastık olması değil, bilgi, irfan, irşat ve faydadır.
Kılıcı mıh yaparsan zafere mağlûbiyeti tercih ettin demektir.

3, 2991-2992

گر تو میخی ساختی شمشیر را
برگزیدی بر ظفر ادبار را

گرچه مقصود از بشر علم و هدیست
لیک هر یک آدمی را معبدیست

If you have made the sword a tent-pin, you have preferred defeat to victory.
Although the (final) object of Man is knowledge (of God) and to be rightly directed (in religion), (yet) every man hath a particular place of worship.

***

Kılıcı mıh yaparsan zafere mağlûbiyeti tercih ettin demektir.
İnsandan maksat ilimdir, doğru yolu bulmaktır ama her insanın bir ibadet yeri var.

3, 2992-2993

گرچه مقصود از بشر علم و هدیست
لیک هر یک آدمی را معبدیست

معبد مرد کریم اکرمته
معبد مرد لیم اسقمته

Although the (final) object of Man is knowledge (of God) and to be rightly directed (in religion), (yet) every man hath a particular place of worship.
The place where (the means whereby) the noble man worships is your treating him with kindness; the place where (the means whereby) the vile man worships is your making him sick (your maltreating him).

***

İnsandan maksat ilimdir, doğru yolu bulmaktır ama her insanın bir ibadet yeri var.
Kerem sahibine ikramda bulundun mu bu ikram, ona ibadet yeridir, ikrama uğradıkça şükreder. Alçağı da aşağılattın, alçağa da kötülük ettin mi onu ibadete sevk edersin.

3, 2993-2994

معبد مرد کریم اکرمته
معبد مرد لیم اسقمته

مر لیمان را بزن تا سر نهند
مر کریمان را بده تا بر دهند

The place where (the means whereby) the noble man worships is your treating him with kindness; the place where (the means whereby) the vile man worships is your making him sick (your maltreating him).
Smite the vile, that they may bow their heads; give to the noble, that they may yield (good) fruit.

***

Kerem sahibine ikramda bulundun mu bu ikram, ona ibadet yeridir, ikrama uğradıkça şükreder. Alçağı da aşağılattın, alçağa da kötülük ettin mi onu ibadete sevk edersin.
Vur alçakların başına ki yere baş koysunlar... Ver kerem sahiplerine ki ihsanına mazhar oldukça şükretsinler!

مر لیمان را بزن تا سر نهند
مر کریمان را بده تا بر دهند

لاجرم حق هر دو مسجد آفرید
دوزخ آنها را و اینها را مزید

Smite the vile, that they may bow their heads; give to the noble, that they may yield (good) fruit.
Necessarily God hath created a mosque for each of the twain —Hell for those, and increase (of bounty) for these.

***

Vur alçakların başına ki yere baş koysunlar... Ver kerem sahiplerine ki ihsanına mazhar oldukça şükretsinler!
Hulâsa Allah iki mescit yaratmıştır: Cehennem onların mescidi, cennet bunların!

3, 2995-2996

لاجرم حق هر دو مسجد آفرید
دوزخ آنها را و اینها را مزید

ساخت موسی قدس در باب صغیر
تا فرود آرند سر قوم زحیر

Necessarily God hath created a mosque for each of the twain —Hell for those, and increase (of bounty) for these.
Moses built the Báb-i Saghír (the Small Gate) at Jerusalem, in order that the people tormented (by evil passions) might lower their heads,

***

Hulâsa Allah iki mescit yaratmıştır: Cehennem onların mescidi, cennet bunların!
Musa, o iç ağrısı kavim, başlarını eğsin diye Kudüs’te alçacık bir kapı yaptırdı.

3, 2996-2997

ساخت موسی قدس در باب صغیر
تا فرود آرند سر قوم زحیر

زآنک جباران بدند و سرفراز
دوزخ آن باب صغیرست و نیاز

Moses built the Báb-i Saghír (the Small Gate) at Jerusalem, in order that the people tormented (by evil passions) might lower their heads,
Because they were insolent and arrogant. Hell is (like) that Báb-i Saghír and (place of) humiliation.

***

Musa, o iç ağrısı kavim, başlarını eğsin diye Kudüs’te alçacık bir kapı yaptırdı.
Çünkü onlar cebbar, başı dik kişilerdi. Onlara bu küçücük, bu alçacık kapı, niyaz kapısıdır, cehennemdir!

3, 2997-2998

زآنک جباران بدند و سرفراز
دوزخ آن باب صغیرست و نیاز

آنچنانک حق ز گوشت و استخوان
از شهان باب صغیری ساخت هان

Because they were insolent and arrogant. Hell is (like) that Báb-i Saghír and (place of) humiliation.
Likewise God hath built a Báb-i Saghír from the flesh and bones of kings. Take heed!

***

Çünkü onlar cebbar, başı dik kişilerdi. Onlara bu küçücük, bu alçacık kapı, niyaz kapısıdır, cehennemdir!
İyi bak, kendine gel! Allah, padişahları etten, kemikten küçücük bir kapı olarak halk etti ya.

3, 2998-2999

آنچنانک حق ز گوشت و استخوان
از شهان باب صغیری ساخت هان

اهل دنیا سجده‌ی ایشان کنند
چونک سجده‌ی کبریا را دشمنند

Likewise God hath built a Báb-i Saghír from the flesh and bones of kings. Take heed!
The people of this world make prostration before them, since they are opposed to prostration before the Divine Majesty.

***

İyi bak, kendine gel! Allah, padişahları etten, kemikten küçücük bir kapı olarak halk etti ya.
Dünya ehli olanlar, onlara secde ederler. Çünkü Allah’a secde etmenin düşmanıdır onlar!

3, 2999-3000

اهل دنیا سجده‌ی ایشان کنند
چونک سجده‌ی کبریا را دشمنند

ساخت سرگین‌دانکی محرابشان
نام آن محراب میر و پهلوان

The people of this world make prostration before them, since they are opposed to prostration before the Divine Majesty.
He (God) hath made a little dunghill their mihráb (place of worship): the name of that mihráb is “prince” and “paladin.”

***

Dünya ehli olanlar, onlara secde ederler. Çünkü Allah’a secde etmenin düşmanıdır onlar!
Dünya ehline bir fışkı yerceğizini mihrap düzdü… O mihrabın adı da bey, padişah!

3, 3000-3001

ساخت سرگین‌دانکی محرابشان
نام آن محراب میر و پهلوان

لایق این حضرت پاکی نه‌اید
نیشکر پاکان شما خالی‌نیید

He (God) hath made a little dunghill their mihráb (place of worship): the name of that mihráb is “prince” and “paladin.”
Ye (worldlings) are not fit for this holy Presence: holy men are (like) the sugarcane; ye are (like) the empty reed.

***

Dünya ehline bir fışkı yerceğizini mihrap düzdü… O mihrabın adı da bey, padişah!
Bu tertemiz kapıya lâyık değilsiniz ki… Temiz kişiler, şeker kamışıdır, sizse bomboş birer kamıştan ibaretsiniz.

3, 3001-3002

لایق این حضرت پاکی نه‌اید
نیشکر پاکان شما خالی‌نیید

آن سگان را این خسان خاضع شوند
شیر را عارست کو را بگروند

Ye (worldlings) are not fit for this holy Presence: holy men are (like) the sugarcane; ye are (like) the empty reed.
These vile wretches grovel before those curs; (but) it is a disgrace to the lion that they should be complaisant to him.

***

Bu tertemiz kapıya lâyık değilsiniz ki... Temiz kişiler, şeker kamışıdır, sizse bomboş birer kamıştan ibaretsiniz.
O çeşit köpeklere elbette bu çeşit bayağılık adamlar hürmet ederler. Öyle adi kişiye hürmet etmek, öyle adi adama inanmak, aslana ardır.

3, 3002-3003

آن سگان را این خسان خاضع شوند
شیر را عارست کو را بگروند

گربه باشد شحنه هر موش‌خو
موش که بود تا ز شیران ترسد او

These vile wretches grovel before those curs; (but) it is a disgrace to the lion that they should be complaisant to him.
The cat is the (dreaded) overseer of every mouse-natured one: who is the mouse that it should be afraid of the lions?

***

O çeşit köpeklere elbette bu çeşit bayağılık adamlar hürmet ederler. Öyle adi kişiye hürmet etmek, öyle adi adama inanmak, aslana ardır.
Fare huylulara kedi bey olur. Fare kim oluyor ki aslandan korksun?

3, 3003-3004

گربه باشد شحنه هر موش‌خو
موش که بود تا ز شیران ترسد او

خوف ایشان از کلاب حق بود
خوفشان کی ز آفتاب حق بود

The cat is the (dreaded) overseer of every mouse-natured one: who is the mouse that it should be afraid of the lions?
Their fear is (only) of the curs of God: how should they have fear of the Sun of God?

***

Fare huylulara kedi bey olur. Fare kim oluyor ki aslandan korksun?
Fare huyludur, Allah köpeklerinden korkarlar,

3, 3004-3005

خوف ایشان از کلاب حق بود
خوفشان کی ز آفتاب حق بود

ربی الاعلاست ورد آن مهان
رب ادنی درخور این ابلهان

Their fear is (only) of the curs of God: how should they have fear of the Sun of God?
The litany of those great (venerable) ones is “my Lord the most High”; “my lord the most low” is suitable to these fools.

***

Fare huyludur, Allah köpeklerinden korkarlar,
Uluların virdi, (Rabbimiz yücelerin yücedir) sözüdür. Bu aptallara lâyık olan Rab ise kendisinde Allah kuvveti vehmeden dünya büyükleridir.

3, 3005-3006

ربی الاعلاست ورد آن مهان
رب ادنی درخور این ابلهان

موش کی ترسد ز شیران مصاف
بلک آن آهوتگان مشک‌ناف

The litany of those great (venerable) ones is “my Lord the most High”; “my lord the most low” is suitable to these fools.
How should the mouse fear the lions of the (spiritual) battle-field? Nay, (they that fear the lions are) those who have the speed and the musk-bag of the deer.

***

Uluların virdi, (Rabbimiz yücelerin yücedir) sözüdür. Bu aptallara lâyık olan Rab ise kendisinde Allah kuvveti vehmeden dünya büyükleridir.
Fare, nasıl olurda savaş aslanlarından korkar. Onlardan korkanlar, misk ceylânlarıdır ancak.

3, 3006-3007

موش کی ترسد ز شیران مصاف
بلک آن آهوتگان مشک‌ناف

رو به پیش کاسه‌لیس ای دیگ‌لیس
توش خداوند و ولی نعمت نویس

How should the mouse fear the lions of the (spiritual) battle-field? Nay, (they that fear the lions are) those who have the speed and the musk-bag of the deer.
O licker of pots, go to him that licks basins and write him down as thy lord and benefactor!

***

Fare, nasıl olurda savaş aslanlarından korkar. Onlardan korkanlar, misk ceylânlarıdır ancak.
Yürü ey çömlek yalayıcı, kâse yalayıcının yanına git... Onu kendine Allah say, velinimet say!

3, 3007-3008

رو به پیش کاسه‌لیس ای دیگ‌لیس
توش خداوند و ولی نعمت نویس

بس کن ار شرحی بگویم دور دست
خشم گیرد میر و هم داند که هست

O licker of pots, go to him that licks basins and write him down as thy lord and benefactor!
Enough! If I give a far-reaching exposition, the (worldly) prince will be angered; and besides he knows that it (his case) is (such as has been described).

***

Yürü ey çömlek yalayıcı, kâse yalayıcının yanına git… Onu kendine Allah say, velinimet say!
Kâfi yeter artık… Uzun uzadıya anlatmaya girişsem beyler, padişahlar, hem kızarlar, hem de anlattıklarımın kendilerinde olduğunu bilirler anlarlar.

3, 3008-3009

بس کن ار شرحی بگویم دور دست
خشم گیرد میر و هم داند که هست

حاصل این آمد که بد کن ای کریم
با لیمان تا نهد گردن لیم

Enough! If I give a far-reaching exposition, the (worldly) prince will be angered; and besides he knows that it (his case) is (such as has been described).
The upshot is this:—"O noble man, do evil to the vile, that the villain may lay his neck (before thee)."

***

Kâfi yeter artık… Uzun uzadıya anlatmaya girişsem beyler, padişahlar, hem kızarlar, hem de anlattıklarımın kendilerinde olduğunu bilirler anlarlar.
Hulâsa ey kerem sahibi, alçak nefse iyilik etme, kötü davran da alçaklarla beraber o da sana boyun eğsin, teslim olsun.

حاصل این آمد که بد کن ای کریم
با لیمان تا نهد گردن لیم

با لیم نفس چون احسان کند
چون لیمان نفس بد کفران کند

The upshot is this:—“O noble man, do evil to the vile, that the villain may lay his neck (before thee).”
When he (the noble man) deals kindly with the villain, his (fleshly) soul, the wicked soul shows ingratitude, like the vile.

***

Hulâsa ey kerem sahibi, alçak nefse iyilik etme, kötü davran da alçaklarla beraber o da sana boyun eğsin, teslim olsun.
Alçak nefse ihsanda bulunursa alçaklar gibi nimeti inkâr eder, azgınlaşır.

3, 3010-3011

با لیم نفس چون احسان کند
چون لیمان نفس بد کفران کند

زین سبب بد که اهل محنت شاکرند
اهل نعمت طاغیند و ماکرند

When he (the noble man) deals kindly with the villain, his (fleshly) soul, the wicked soul shows ingratitude, like the vile.
'Twas on this account that the afflicted are thankful, (while) the fortunate are rebellious and deceitful.

***

Alçak nefse ihsanda bulunursa alçaklar gibi nimeti inkâr eder, azgınlaşır.
İşte mihnette, meşakkatte bulunanların şükretmesi, nimet ve devlet sahiplerinin azgın ve hilebaz olmaları bu yüzdendir.

3, 3011-3012

زین سبب بد که اهل محنت شاکرند
اهل نعمت طاغیند و ماکرند

هست طاغی بگلر زرین‌قبا
هست شاکر خسته‌ی صاحب‌عبا

’Twas on this account that the afflicted are thankful, (while) the fortunate are rebellious and deceitful.
The bey with his gold-embroidered coat is rebellious; the distressed wearer of a coarse woollen cloak (‘abá) is thankful.

***

İşte mihnette, meşakkatte bulunanların şükretmesi, nimet ve devlet sahiplerinin azgın ve hilebaz olmaları bu yüzdendir.
Altınlarla bezenmiş kaftanlara bürünen beyler, padişahlar azgın kişilerdir. Abaya sarınan yoksul yok mu? Şükreden odur işte.

3, 3012-3013

هست طاغی بگلر زرین‌قبا
هست شاکر خسته‌ی صاحب‌عبا

شکر کی روید ز املاک و نعم
شکر می‌روید ز بلوی و سقم

The bey with his gold-embroidered coat is rebellious; the distressed wearer of a coarse woollen cloak (‘abá) is thankful.
How should thankfulness grow from possessions and riches? Thankfulness grows from tribulation and sickness.

***

Altınlarla bezenmiş kaftanlara bürünen beyler, padişahlar azgın kişilerdir. Abaya sarınan yoksul yok mu? Şükreden odur işte.
Mal, mülk, devlet ve nimet sahipleri hiç şükrederler mi? Şükür mihnetten ve meşakkatten biter, gelişir.

3, 3013-3014

شکر کی روید ز املاک و نعم
شکر می‌روید ز بلوی و سقم

صوفیی بر میخ روزی سفره دید
چرخ می‌زد جامه‌ها را می‌درید

How should thankfulness grow from possessions and riches? Thankfulness grows from tribulation and sickness.
One day a Súfí espied a food-wallet (hanging) on a nail: he began to whirl and rend his garments,

***

Mal, mülk, devlet ve nimet sahipleri hiç şükrederler mi? Şükür mihnetten ve meşakkatten biter, gelişir.
Bir sofi bir gün çiviye asılmış bir sofra gördü. Vecde geldi, dönmeye, oynamaya başladı, elbisesini yırtıyor.

3, 3014-3015

صوفیی بر میخ روزی سفره دید
چرخ می‌زد جامه‌ها را می‌درید

بانگ می‌زد نک نوای بی‌نوا
قحطها و دردها را نک دوا

One day a Súfí espied a food-wallet (hanging) on a nail: he began to whirl and rend his garments,
Crying, “Lo, the food of the foodless! Lo, the remedy for famines and pangs (of hunger)!”

***

Bir sofi bir gün çiviye asılmış bir sofra gördü. Vecde geldi, dönmeye, oynamaya başladı, elbisesini yırtıyor.
İşte azıkların azığı... İşte kıtlıkların, dertlerin devası diye nâralar atıyordu.

3, 3015-3016

بانگ می‌زد نک نوای بی‌نوا
قحطها و دردها را نک دوا

چونک دود و شور او بسیار شد
هر که صوفی بود با او یار شد

Crying, “Lo, the food of the foodless! Lo, the remedy for famines and pangs (of hunger)!”
When his smoke and tumult (his ecstasy) waxed great, every one that was a Súfí joined him (imitated his behaviour).

***

İşte azıkların azığı... İşte kıtlıkların, dertlerin devası diye nâralar atıyordu.
Dumanı başından çıkıp neşesi, zevki arttıkça arttı... Sofilerde ona uydular, semâa başladılar.

3, 3016-3017

چونک دود و شور او بسیار شد
هر که صوفی بود با او یار شد

کخ‌کخی و های و هویی می‌زدند
تای چندی مست و بی‌خود می‌شدند

When his smoke and tumult (his ecstasy) waxed great, every one that was a Súfí joined him (imitated his behaviour).
They were shouting and shrieking: several were becoming intoxicated and beside themselves.

***

Dumanı başından çıkıp neşesi, zevki arttıkça arttı… Sofilerde ona uydular, semâa başladılar.
Kih, kih gülmeye, hay huy etmeye koyuldular… Defalarca kendilerinden geçip kendilerine geldiler.

کخ‌کخی و های و هویی می‌زدند
تای چندی مست و بی‌خود می‌شدند

بوالفضولی گفت صوفی را که چیست
سفره‌ای آویخته وز نان تهیست

They were shouting and shrieking: several were becoming intoxicated and beside themselves.
An idle busybody said to the Súfí, “What is the matter? (Only) a food-wallet hung (on a nail), and it is empty of bread!”

***

Kih, kih gülmeye, hay huy etmeye koyuldular… Defalarca kendilerinden geçip kendilerine geldiler.
Herzevekilin biri, sofiye “Çiviye asılı ve içinde ekmek olmayan bomboş sofra nedir ki seni bu derece zevke, vecde getiriyor?” dedi.

3, 3018-3019

بوالفضولی گفت صوفی را که چیست
سفره‌ای آویخته وز نان تهیست

گفت رو رو نقش بی‌معنیستی
تو بجو هستی که عاشق نیستی

An idle busybody said to the Súfí, “What is the matter? (Only) a food-wallet hung (on a nail), and it is empty of bread!”
He (the Súfí) said, “Begone, begone! Thou art a (mere) form without spirit: do thou seek existence (not non-existence), for thou art no lover.”

***

Herzevekilin biri, sofiye “Çiviye asılı ve içinde ekmek olmayan bomboş sofra nedir ki seni bu derece zevke, vecde getiriyor?” dedi.
Sofi dedi ki: “ Yürü git be… Sen manasız bir suretten ibaretsin… Sen varlık peşinde koş, âşık değilsin sen.

3, 3019-3020

گفت رو رو نقش بی‌معنیستی
تو بجو هستی که عاشق نیستی

عشق نان بی نان غذای عاشق است
بند هستی نیست هر کو صادقست

He (the Súfí) said, “Begone, begone! Thou art a (mere) form without spirit: do thou seek existence (not non-existence), for thou art no lover.”
The lover's food is love of the bread, without (the existence of) the bread: no one that is sincere (in his love) is in thrall to existence.

***

Sofi dedi ki: “ Yürü git be… Sen manasız bir suretten ibaretsin… Sen varlık peşinde koş, âşık değilsin sen.
Aşığın gıdası, ekmeksiz ekmeğe âşık olmaktır. Aşkında doğru olan kişi. Varlığa bağlanmaz.

3, 3020-3021

عشق نان بی نان غذای عاشق است
بند هستی نیست هر کو صادقست

عاشقان را کار نبود با وجود
عاشقان را هست بی سرمایه سود

The lover's food is love of the bread, without (the existence of) the bread: no one that is sincere (in his love) is in thrall to existence.
Lovers have naught to do with existence: lovers have the interest without (having) the capital.

***

Aşığın gıdası, ekmeksiz ekmeğe âşık olmaktır. Aşkında doğru olan kişi. Varlığa bağlanmaz.
Âşıkların varlıkla işi yoktur... Âşıklar, kârı sermayesiz elde ederler.

عاشقان را کار نبود با وجود
عاشقان را هست بی سرمایه سود

بال نه و گرد عالم می‌پرند
دست نه و گو ز میدان می‌برند

Lovers have naught to do with existence: lovers have the interest without (having) the capital.
They have no wings, and (yet) they fly round the world; they have no hands, and (yet) they carry off the ball from the polo-field.

***

Âşıkların varlıkla işi yoktur… Âşıklar, kârı sermayesiz elde ederler.
Kanatları yoktur, âlemin etrafında uçarlar… Elleri yoktur, topu meydandan kaparlar!

3, 3022-3023

بال نه و گرد عالم می‌پرند
دست نه و گو ز میدان می‌برند

آن فقیری کو ز معنی بوی یافت
دست ببریده همی زنبیل بافت

They have no wings, and (yet) they fly round the world; they have no hands, and (yet) they carry off the ball from the polo-field.
That dervish who scented (perceived) Reality used to weave baskets though his hand had been cut off.

***

Kanatları yoktur, âlemin etrafında uçarlar... Elleri yoktur, topu meydandan kaparlar!
Mana kokusunu duyan o yoksul da eli kesik olduğu halde zembil örerdi ya!

3, 3023-3024

آن فقیری کو ز معنی بوی یافت
دست ببریده همی زنبیل بافت

عاشقان اندر عدم خیمه زدند
چون عدم یک‌رنگ و نفس واحدند

That dervish who scented (perceived) Reality used to weave baskets though his hand had been cut off.
Lovers have pitched their tents in non-existence: they are of one colour (quality) and one essence, like non-existence.

***

Mana kokusunu duyan o yoksul da eli kesik olduğu halde zembil örerdi ya!
Âşıklar, yoklukta çadır kurarlar... Onlar, yokluk gibi bir renktedirler, bir tek ruhları vardır onların!

3, 3024-3025

عاشقان اندر عدم خیمه زدند
چون عدم یک‌رنگ و نفس واحدند

شیرخواره کی شناسد ذوق لوت
مر پری را بوی باشد لوت و پوت

Lovers have pitched their tents in non-existence: they are of one colour (quality) and one essence, like non-existence.
How should the sucking babe know the taste of viands? To the Jinní scent is meat and drink.

***

Âşıklar, yoklukta çadır kurarlar… Onlar, yokluk gibi bir renktedirler, bir tek ruhları vardır onların!
Süt emen çocuk yemekten nasıl zevk alabilir? Perinin gıdası kokudan ibarettir.

3, 3025-3026

شیرخواره کی شناسد ذوق لوت
مر پری را بوی باشد لوت و پوت

آدمی کی بو برد از بوی او
چونک خوی اوست ضد خوی او

How should the sucking babe know the taste of viands? To the Jinní scent is meat and drink.
How shall a human being scent (perceive) his (the Jinní's) scent, inasmuch as his (the man's) nature is contrary to his (the Jinní's) nature?

***

Süt emen çocuk yemekten nasıl zevk alabilir? Perinin gıdası kokudan ibarettir.
Fakat insanoğlu perinin kokusundan koku alabilir mi? Huyu, onun huyunun zıddıdır.

3, 3026-3027

آدمی کی بو برد از بوی او
چونک خوی اوست ضد خوی او

یابد از بو آن پری بوی‌کش
تو نیابی آن ز صد من لوت خوش

How shall a human being scent (perceive) his (the Jinní's) scent, inasmuch as his (the man's) nature is contrary to his (the Jinní's) nature?
That scent-inhaling Jinní gains from the scent (a great delight): thou wilt not gain that (delight) from a hundred maunds of sweet dainties.

***

Fakat insanoğlu perinin kokusundan koku alabilir mi? Huyu, onun huyunun zıddıdır.
Perinin az bir güzel kokudan aldığı zevki, sen yüz batman güzel yemekten bile alamazsın.

3, 3027-3028

یابد از بو آن پری بوی‌کش
تو نیابی آن ز صد من لوت خوش

پیش قبطی خون بود آن آب نیل
آب باشد پیش سبطی جمیل

That scent-inhaling Jinní gains from the scent (a great delight): thou wilt not gain that (delight) from a hundred maunds of sweet dainties.
To the Copt the water of the Nile is blood; to the goodly Israelite it is water.

***

Perinin az bir güzel kokudan aldığı zevki, sen yüz batman güzel yemekten bile alamazsın.
Nil ırmağının suyu Mısırlılara kan kesildiği halde İsrailoğulları’na sudur.

3, 3028-3029

پیش قبطی خون بود آن آب نیل
آب باشد پیش سبطی جمیل

جاده باشد بحر ز اسرائیلیان
غرقه گه باشد ز فرعون عوان

To the Copt the water of the Nile is blood; to the goodly Israelite it is water.
By the Israelites the sea is (made) a highway; by the ruffian Pharaoh it is (made) a drowning-place.

***

Nil ırmağının suyu Mısırlılara kan kesildiği halde İsrailoğulları’na sudur.
Deniz, Firavunu boğduğu halde İsrailoğulları’na bir ana cadde haline gelir.

3, 3029-3030

جاده باشد بحر ز اسرائیلیان
غرقه گه باشد ز فرعون عوان

آنچ یعقوب از رخ یوسف بدید
خاص او بد آن به اخوان کی رسید

By the Israelites the sea is (made) a highway; by the ruffian Pharaoh it is (made) a drowning-place.
That which Jacob experienced from (beholding) the face of Joseph was peculiar to him: when did that (delight) come to his (Joseph's) brethren?

***

Deniz, Firavunu boğduğu halde İsrailoğulları’na bir ana cadde haline gelir.
Yakup’un, Yusuf’un yüzünde gördüğü nur, ancak Yakup’a mahsustu. Kardeşleri bunu nereden görecekler?

3, 3030-3031

آنچ یعقوب از رخ یوسف بدید
خاص او بد آن به اخوان کی رسید

این ز عشقش خویش در چه می‌کند
و آن بکین از بهر او چه می‌کند

That which Jacob experienced from (beholding) the face of Joseph was peculiar to him: when did that (delight) come to his (Joseph's) brethren?
This one (Jacob), from love of him (Joseph), puts himself in the pit, while that one (Joseph's brother) digs a pit for him (Joseph) in hatred.

***

Yakup’un, Yusuf’un yüzünde gördüğü nur, ancak Yakup’a mahsustu. Kardeşleri bunu nereden görecekler?
Bu, sevgiliye olan sevdası yüzünden kendini kuyulara atar. Öbürü kininden sevgiliye kuyu kazar!

3, 3031-3032

این ز عشقش خویش در چه می‌کند
و آن بکین از بهر او چه می‌کند

سفره‌ی او پیش این از نان تهیست
پیش یعقوبست پر کو مشتهیست

This one (Jacob), from love of him (Joseph), puts himself in the pit, while that one (Joseph's brother) digs a pit for him (Joseph) in hatred.
In the sight of this one (Joseph's brother) his (Joseph's) food-wallet is empty of bread; in the sight of Jacob it is full, for he is desiring eagerly.

***

Bu, sevgiliye olan sevdası yüzünden kendini kuyulara atar. Öbürü kininden sevgiliye kuyu kazar!
Sofra, onun önünde ekmeksizdir, bomboştur… Fakat Yakup’un önünde nimetlerle dopdoludur, iştahını açar.

3, 3032-3033

سفره‌ی او پیش این از نان تهیست
پیش یعقوبست پر کو مشتهیست

روی ناشسته نبیند روی حور
لا صلوة گفت الا بالطهور

In the sight of this one (Joseph's brother) his (Joseph's) food-wallet is empty of bread; in the sight of Jacob it is full, for he is desiring eagerly.
None with face unwashed beholds the faces of the houris: he (the Prophet) said, “There is no ritual prayer without the ablution.”

***

Sofra, onun önünde ekmeksizdir, bomboştur… Fakat Yakup’un önünde nimetlerle dopdoludur, iştahını açar.
Yüzünü yıkamayan, hurilerin yüzünü göremez. Peygamber, “Namaz, ancak huzur-u kalple kılınır” demiştir.

3, 3033-3034

روی ناشسته نبیند روی حور
لا صلوة گفت الا بالطهور

عشق باشد لوت و پوت جانها
جوع ازین رویست قوت جانها

None with face unwashed beholds the faces of the houris: he (the Prophet) said, “There is no ritual prayer without the ablution.”
Love is the meat and drink of souls; hunger, from this point of view, is the food of souls.

***

Yüzünü yıkamayan, hurilerin yüzünü göremez. Peygamber, “Namaz, ancak huzur-u kalple kılınır” demiştir.
Canların gıdası aşktır. Bundan dolayı ruhların gıdası, açlıktır.

3, 3034-3035

عشق باشد لوت و پوت جانها
جوع ازین رویست قوت جانها

جوع یوسف بود آن یعقوب را
بوی نانش می‌رسید از دور جا

Love is the meat and drink of souls; hunger, from this point of view, is the food of souls.
Jacob had hunger for Joseph; (hence) the smell of the bread was reaching him from afar.

***

Canların gıdası aşktır. Bundan dolayı ruhların gıdası, açlıktır.
Yakup, Yusuf’a acıkmıştı, ekmek kokusu ona ta uzaklardan gelmekteydi.

3, 3035-3036

جوع یوسف بود آن یعقوب را
بوی نانش می‌رسید از دور جا

آنک بستد پیرهن را می‌شتافت
بوی پیراهان یوسف می‌نیافت

Jacob had hunger for Joseph; (hence) the smell of the bread was reaching him from afar.
He that took the shirt (of Joseph) was hastening (on his way) and was not perceiving the scent of Joseph's shirt,

***

Yakup, Yusuf’a acıkmıştı, ekmek kokusu ona ta uzaklardan gelmekteydi.
Hâlbuki Yusuf’un gömleğini alıp koşa koşa Yakup’a getiren o gömleğin kokusunu duymadı bile!

3, 3036-3037

آنک بستد پیرهن را می‌شتافت
بوی پیراهان یوسف می‌نیافت

و آنک صد فرسنگ زان سو بود او
چونک بد یعقوب می‌بویید بو

He that took the shirt (of Joseph) was hastening (on his way) and was not perceiving the scent of Joseph's shirt,
While he that was a hundred leagues (distant) from that quarter was smelling the perfume, since he was Jacob.

***

Hâlbuki Yusuf’un gömleğini alıp koşa koşa Yakup’a getiren o gömleğin kokusunu duymadı bile!
Aradaki mesafe yüzlerce fersahken Yakup, Yakup olduğundan Yusuf’un gömleğinin kokusunu duyuyordu.

3, 3037-3038

و آنک صد فرسنگ زان سو بود او
چونک بد یعقوب می‌بویید بو

ای بسا عالم ز دانش بی‌نصیب
حافظ علمست آنکس نه حبیب

While he that was a hundred leagues (distant) from that quarter was smelling the perfume, since he was Jacob.
Oh, there is many a learned man that hath no profit of (his) knowledge: that person is one who commits knowledge to memory, not one who loves (it).

***

Aradaki mesafe yüzlerce fersahken Yakup, Yakup olduğundan Yusuf’un gömleğinin kokusunu duyuyordu.
Nice âlimler vardır ki hakikî ilimden hakiki irfandan nasipleri yoktur. Bu çeşit âlim, ilim hafızıdır, ilim sevgilisi değil.

3, 3038-3039

ای بسا عالم ز دانش بی‌نصیب
حافظ علمست آنکس نه حبیب

مستمع از وی همی‌یابد مشام
گرچه باشد مستمع از جنس عام

Oh, there is many a learned man that hath no profit of (his) knowledge: that person is one who commits knowledge to memory, not one who loves (it).
From him the hearer (but not the learned man himself) perceives the scent (of knowledge), though the hearer be of the common sort,

***

Nice âlimler vardır ki hakikî ilimden hakiki irfandan nasipleri yoktur. Bu çeşit âlim, ilim hafızıdır, ilim sevgilisi değil.
Onun sözlerini duyan kişi, alelâde bir adam olsa bile o sözleri anlar, hakikat korkusunu alır.

3, 3039-3040

مستمع از وی همی‌یابد مشام
گرچه باشد مستمع از جنس عام

زانک پیراهان بدستش عاریه‌ست
چون بدست آن نخاسی جاریه‌ست

From him the hearer (but not the learned man himself) perceives the scent (of knowledge), though the hearer be of the common sort,
Because the shirt in his (the learned man's) hand is a borrowed thing, like a slave-girl in the hands of a slave-dealer.

***

Onun sözlerini duyan kişi, alelâde bir adam olsa bile o sözleri anlar, hakikat korkusunu alır.
Çünkü böyle âlimin eline düşen gömlek, eğretidir, bir zaman içindir... Esir tellâlının elindeki cariye gibi!

3, 3040-3041

زانک پیراهان بدستش عاریه‌ست
چون بدست آن نخاسی جاریه‌ست

جاریه پیش نخاسی سرسریست
در کف او از برای مشتریست

Because the shirt in his (the learned man's) hand is a borrowed thing, like a slave-girl in the hands of a slave-dealer.
The slave-girl is useless to the slave-dealer: she is in his hands (only) for the sake of the purchaser.

***

Çünkü böyle âlimin eline düşen gömlek, eğretidir, bir zaman içindir... Esir tellâlının elindeki cariye gibi!
Tellâlın eline düşen cariye, müşteri içindir, tellâla ne fayda var?

3, 3041-3042

جاریه پیش نخاسی سرسریست
در کف او از برای مشتریست

قسمت حقست روزی دادنی
هر یکی را سوی دیگر راه نی

The slave-girl is useless to the slave-dealer: she is in his hands (only) for the sake of the purchaser.
The dispensation of God is a bestowal of the allotted portion: no one's (portion) has access (can find its way) to another.

***

Tellâlın eline düşen cariye, müşteri içindir, tellâla ne fayda var?
Rızık vermek, Allah’ın işidir. Herkes Allah’ın takdirine göre hareket eder, başka türlü hareket etmesine imkân yoktur.

3, 3042-3043

قسمت حقست روزی دادنی
هر یکی را سوی دیگر راه نی

یک خیال نیک باغ آن شده
یک خیال زشت راه این زده

The dispensation of God is a bestowal of the allotted portion: no one's (portion) has access (can find its way) to another.
A good fancy becomes that (blessed) man's garden (of Paradise); an ugly fancy waylays this (unblest) man (and brings him to perdition).

***

Rızık vermek, Allah'ın işidir. Herkes Allah'ın takdirine göre hareket eder, başka türlü hareket etmesine imkân yoktur.
Güzel bir hayal, ona bağ, bahçe haline gelmiştir… Çirkin bir hayal, bunun yolunu kesmiştir!

یک خیال نیک باغ آن شده
یک خیال زشت راه این زده

آن خدایی کز خیالی باغ ساخت
وز خیالی دوزخ و جای گداخت

A good fancy becomes that (blessed) man's garden (of Paradise); an ugly fancy waylays this (unblest) man (and brings him to perdition).
That Lord who hath made from one fancy the garden (of Paradise), and from one fancy Hell and the place of melting (torment)—

***

Güzel bir hayal, ona bağ, bahçe haline gelmiştir… Çirkin bir hayal, bunun yolunu kesmiştir!
Allah öyle bir Allah'tır ki bir hayalden, bağ, bahçe düzmüş, bir hayalide cehennem haline getirmiş, yanıp yakılma yeri yapmıştır!

3, 3044-3045

آن خدایی کز خیالی باغ ساخت
وز خیالی دوزخ و جای گداخت

پس کی داند راه گلشنهای او
پس کی داند جای گلخنهای او

That Lord who hath made from one fancy the garden (of Paradise), and from one fancy Hell and the place of melting (torment)—
Then who (but He) should know the way to His roseries? Then who (but He) should know the way to His furnaces?

***

Allah öyle bir Allah’tır ki bir hayalden, bağ, bahçe düzmüş, bir hayalide cehennem haline getirmiş, yanıp yakılma yeri yapmıştır!
Peki… O halde onun gül bahçelerinin yolunu… Külhanlarının yerini kim bilebilir ki?

3, 3045-3046

پس کی داند راه گلشنهای او
پس کی داند جای گلخنهای او

دیدبان دل نبیند در مجال
کز کدامین رکن جان آید خیال

Then who (but He) should know the way to His roseries? Then who (but He) should know the way to His furnaces?
The sentry of the heart, while on his round, does not see from what corner of the soul the fancy comes.

***

Peki… O halde onun gül bahçelerinin yolunu… Külhanlarının yerini kim bilebilir ki?
Gönül gözcüsü, bu hayal, canın ne yanından geliyor… Fırsat bulup göremez ki.

3, 3046-3047

دیدبان دل نبیند در مجال
کز کدامین رکن جان آید خیال

گر بدیدی مطلعش را ز احتیال
بند کردی راه هر ناخوش خیال

The sentry of the heart, while on his round, does not see from what corner of the soul the fancy comes.
If he saw its rising-place, he would contrive to bar the way to every unlovely fancy;

***

Gönül gözcüsü, bu hayal, canın ne yanından geliyor... Fırsat bulup göremez ki.
Bir kolayını bulup da doğduğu yeri, geldiği tarafı görseydi kötü hayallerin yolunu keser, gelmelerine mâni olurdu.

گر بدیدی مطلعش را ز احتیال
بند کردی راه هر ناخوش خیال

کی رسد جاسوس را آنجا قدم
که بود مرصاد و در بند عدم

If he saw its rising-place, he would contrive to bar the way to every unlovely fancy;
(But) how should the foot of the scout reach that spot?—for it is the watchtower and mountain-fortress of Non-existence.

***

Bir kolayını bulup da doğduğu yeri, geldiği tarafı görseydi kötü hayallerin yolunu keser, gelmelerine mâni olurdu.
Yokluk geçidine, yokluğun gözetleme yeri olan oraya casus, nasıl ayak atabilir?

3, 3048-3049

کی رسد جاسوس را آنجا قدم
که بود مرصاد و در بند عدم

دامن فضلش بکف کن کوروار
قبض اعمی این بود ای شهره‌یار

(But) how should the foot of the scout reach that spot?—for it is the watchtower and mountain-fortress of Non-existence.
Blindly lay hold of the skirt of His grace: this is the blind man's seisin (act of taking legal possession), O king.

***

Yokluk geçidine, yokluğun gözetleme yeri olan oraya casus, nasıl ayak atabilir?
Kör gibi onun ihsan eteğine yapış! Padişahım, körün yapışması diye buna derler işte!

3, 3049-3050

دامن فضلش بکف کن کوروار
قبض اعمی این بود ای شـهرەیار

دامن او امر و فرمان ویسـت
نیکبختی کە تقی جان ویسـت

Blindly lay hold of the skirt of His grace: this is the blind man's seisin (act of taking legal possession), O king.
His skirt is His command and behest: fortunate is he to whom piety is (as) his soul.

***

Kör gibi onun ihsan eteğine yapış! Padişahım, körün yapışması diye buna derler işte!
Onun eteği, emridir, fermanıdır. Ondan korkmayı, ondan çekinmeyi kendisine can ittihaz eden adam ne iyi bahtlı bir adamdır!

3, 3050-3051

دامن او امر و فرمان ویست
نیکبختی که تقی جان ویست

آن یکی در مرغزار و جوی آب
و آن یکی پهلوی او اندر عذاب

His skirt is His command and behest: fortunate is he to whom piety is (as) his soul.
The (blessed) one is in (the midst of) meadows and water-brooks, while the other (unblest) one beside him is in torment.

***

Onun eteği, emridir, fermanıdır. Ondan korkmayı, ondan çekinmeyi kendisine can ittihaz eden adam ne iyi bahtlı bir adamdır!
Birisi çayırlıkta, çimenlikte akarsu kıyısında... Onun yanı başındaki de azap içinde!

3, 3051-3052

آن یکی در مرغزار و جوی آب
و آن یکی پهلوی او اندر عذاب

او عجب مانده که ذوق این ز چیست
و آن عجب مانده که این در حبس کیست

The (blessed) one is in (the midst of) meadows and water-brooks, while the other (unblest) one beside him is in torment.
He (the latter) remains in wonderment, saying, “Wherefore is this man's delight?” and the other remains in wonderment, saying, “In whose prison is this man?

***

Birisi çayırlıkta, çimenlikte akarsu kıyısında… Onun yanı başındaki de azap içinde!
Azap çeken, öbürüne bakar da “Bu zevk neden ki?” diye şaşırır kalır… Bu da meşakkat çekeni görür de “Acaba bunu kim hapsetmiş ki?” diye hayretlere düşer.

3, 3052-3053

او عجب مانده که ذوق این ز چیست
و آن عجب مانده که این در حبس کیست

هین چرا خشکی که اینجا چشمه هاست
هین چرا زردی که اینجا صد دواست

He (the latter) remains in wonderment, saying, “Wherefore is this man's delight?” and the other remains in wonderment, saying, “In whose prison is this man?
Hark, why art thou parched?—for here are fountains. Hark, why art thou pale?—for here are a hundred remedies.

***

Azap çeken, öbürüne bakar da “Bu zevk neden ki?” diye şaşırır kalır... Bu da meşakkat çekeni görür de “Acaba bunu kim hapsetmiş ki?” diye hayretlere düşer.
Zevk içinde olan azap çekene “Kendine gel... Neden böyle perişansın? Bak, burada ne güzel kaynaklar var. Neden böyle benzin sararmış? Burada yüzlerce deva var...

3, 3053-3054

هین چرا خشکی که اینجا چشمه هاست
هین چرا زردی که اینجا صد دواست

همنشینا هین در آ اندر چمن
گوید ای جان من نیارم آمدن

Hark, why art thou parched?—for here are fountains. Hark, why art thou pale?—for here are a hundred remedies.
Hark, neighbour, come into the garden!" He (the unblest man) says, "O (dear) soul, I cannot come."

***

Zevk içinde olan azap çekene "Kendine gel... Neden böyle perişansın? Bak, burada ne güzel kaynaklar var. Neden böyle benzin sararmış? Burada yüzlerce deva var...
Arkadaş, gafil olma, bu çimenliğe gel!" der. Fakat öbürü "Canım efendim... Gelemiyorum ki!" diye cevap verir.

3, 3054-3055

همنشینا هین در آ اندر چمن
گوید ای جان من نیارم آمدن

میرشد محتاج گرمابه سحر
بانگ زد سنقر هلا بردار سر

Hark, neighbour, come into the garden!” He (the unblest man) says, “O (dear) soul, I cannot come.”
At dawn the Amír wanted (to go to) the hot bath: he shouted, “Ho Sunqur, rouse yourself!

***

Arkadaş, gafil olma, bu çimenliğe gel!” der. Fakat öbürü “Canım efendim… Gelemiyorum ki!” diye cevap verir.
Bir bey, hamama gitme lüzumunu duydu… Seher çağı, kölesine “Sungu, uyan başını kaldır.

3, 3055-3056

میرشد محتاج گرمابه سحر
بانگ زد سنقر هلا بردار سر

طاس و مندیل و گل از التون بگیر
تابه گرمابه رویم ای ناگزیر

At dawn the Amír wanted (to go to) the hot bath: he shouted, “Ho Sunqur, rouse yourself!
Get from Altún the basin and the napkin and the clay, that we may go to the hot bath, O indispensable one.”

***

Bir bey, hamama gitme lüzumunu duydu... Seher çağı, kölesine “Sungu, uyan başını kaldır.
Hamam tasını, peştamalı, havluyu, kili, Altın’dan al da hamama gidelim, haydi” diye seslendi.

3, 3056-3057

طاس و مندیل و گل از التون بگیر
تابه گرمابه رویم ای ناگزیر

سنقر آن دم طاس و مندیلی نکو
برگرفت و رفت با او دو بدو

Get from Altún the basin and the napkin and the clay, that we may go to the hot bath, O indispensable one.”
Sunqur at that (very) moment took up the basin and a fine napkin and set out with him—the two together.

***

Hamam tasını, peştamalı, havluyu, kili, Altın’dan al da hamama gidelim, haydi” diye seslendi.
Sungur, hamam tasıyla iyi bir peştamal ve havlu aldı. Beraberce yola düştüler.

3, 3057-3058

سنقر آن دم طاس و مندیلی نکو
برگرفت و رفت با او دو بدو

مسجدی بر ره بد و بانگ صلا
آمد اندر گوش سنقر در ملا

Sunqur at that (very) moment took up the basin and a fine napkin and set out with him—the two together.
There was a mosque on the road, and the call to prayer came publicly into Sunqur's ear.

***

Sungur, hamam tasıyla iyi bir peştamal ve havlu aldı. Beraberce yola düştüler.
Yolda bir mescit vardı. Ezanda okunmaktaydı. Sungur ezan sesini duydu.

مسجدی بر ره بد و بانگ صلا
آمد اندر گوش سنقر در ملا

بود سنقر سخت مولع در نماز
گفت ای میر من ای بنده‌نواز

There was a mosque on the road, and the call to prayer came publicly into Sunqur's ear.
Sunqur was very fond of the ritual prayer: he said, “O my Amír, O kind master,

***

Yolda bir mescit vardı. Ezanda okunmaktaydı. Sungur ezan sesini duydu.
Namaza pek düşkündü. Dedi ki: “Ey kuluna iltifatlarda, ihsanlarda bulunan beyim,

بود سنقر سخت مولع در نماز
گفت ای میر من ای بنده‌نواز

تو برین دکان زمانی صبرکن
تا گزارم فرض و خوانم لم یکن

Sunqur was very fond of the ritual prayer: he said, "O my Amír, O kind master,
Stay patiently for a while on this bench, that I may perform the obligatory prayers and may recite (the Súra beginning with the words)lam yakun."

***

Namaza pek düşkündü. Dedi ki: "Ey kuluna iltifatlarda, ihsanlarda bulunan beyim,
Sen şu dükkânda birazcık otur da ben namazı kılıvereyim."

3, 3060-3061

تو برین دکان زمانی صبرکن
تا گزارم فرض و خوانم لم یکن

چون امام و قوم بیرون آمدند
ازنماز و وردها فارغ شدند

Stay patiently for a while on this bench, that I may perform the obligatory prayers and may recite (the Súra beginning with the words)lam yakun.”
When the Imám and the people had come forth and finished the prayers and litanies,

***

Sen şu dükkânda birazcık otur da ben namazı kılıvereyim.”
Bey, dükkânda oturdu. İmamla cemaat namazı kılıp camiden çıktılar.

3, 3061-3062

چون امام و قوم بیرون آمدند
ازنماز و وردها فارغ شدند

سنقر آنجا ماند تا نزدیک چاشت
میر سنقر را زمانی چشم داشت

When the Imám and the people had come forth and finished the prayers and litanies,
Sunqur remained there till near the forenoon: the Amír awaited him for some time;

***

Bey, dükkânda oturdu. İmamla cemaat namazı kılıp camiden çıktılar.
Sungur kuşluk çağına kadar içerde kaldı. Bey, bir müddet bekledi.

3, 3062-3063

سنقر آنجا ماند تا نزدیک چاشت
میر سنقر را زمانی چشم داشت

گفت ای سنقر چرا نایی برون
گفت می‌نگذاردم این ذو فنون

Sunqur remained there till near the forenoon: the Amír awaited him for some time;
(Then) he said, “O Sunqur, why don't you come out?” He replied, “This artful One will not let me (out).

***

Sungur kuşluk çağına kadar içerde kaldı. Bey, bir müddet bekledi.
“Sungur, neye dışarı çıkmıyorsun?” diye seslendi. Sungur, içerden “Efendim, koyuvermiyorlar.

گفت ای سنقر چرا نایی برون
گفت می‌نگذاردم این ذو فنون

صبر کن نک آمدم ای روشنی
نیستم غافل که در گوش منی

(Then) he said, "O Sunqur, why don't you come out?" He replied, "This artful One will not let me (out).
Have patience! Behold, I come, O light (of my eyes)! I am not heedless, for thou art in my ear."

***

"Sungur, neye dışarı çıkmıyorsun?" diye seslendi. Sungur, içerden "Efendim, koyuvermiyorlar.
Birazcık daha sabret, şimdi geliyorum. Beni beklemekte olduğunu biliyorum, unutmadım" dedi.

صبر کن نک آمدم ای روشنی
نیستم غافل که در گوش منی

هفت نوبت صبر کرد و بانگ کرد
تاکه عاجز گشت از تیباش مرد

Have patience! Behold, I come, O light (of my eyes)! I am not heedless, for thou art in my ear.”
Seven times in succession did he show patience and (then) shout—till at last the man was reduced to despair by his (Sunqur's) trifling.

***

Birazcık daha sabret, şimdi geliyorum. Beni beklemekte olduğunu biliyorum, unutmadım” dedi.
Bey, tam yedi kere seslendi, bekledi, bekledi, seslendi. Nihayet Sungur’un bu cilvesinden usandı, âciz kaldı, sabrı tükendi.

3, 3065-3066

هفت نوبت صبر کرد و بانگ کرد
تاکه عاجز گشت از تیباش مرد

پاسخش این بود می‌نگذاردم
تا برون آیم هنوز ای محترم

Seven times in succession did he show patience and (then) shout—till at last the man was reduced to despair by his (Sunqur's) trifling.
His (Sunqur's) reply was (always) this—"He will not let me come out yet, O revered (master)."

***

Bey, tam yedi kere seslendi, bekledi, bekledi, seslendi. Nihayet Sungur'un bu cilvesinden usandı, âciz kaldı, sabrı tükendi.
Sungur, beyin her seslenişinde "Efendim, dışarı çıkacağım ama daha koyuvermiyorlar" diyordu.

3, 3066-3067

پاسخش این بود می‌نگذاردم
تا برون آیم هنوز ای محترم

گفت آخر مسجد اندر کس نماند
کیت وا می‌دارد آنجا کت نشاند

His (Sunqur's) reply was (always) this—“He will not let me come out yet, O revered (master).”
He (the master) said, “Why, there is no one left in the mosque. Who is detaining you there? Who has made you sit (fast)?”

***

Sungur, beyin her seslenişinde “Efendim, dışarı çıkacağım ama daha koyuvermiyorlar” diyordu.
Bey “Yahu, mescitte kimse kalmadı koyvermeyen kim, seni orada kim tutuyor?” diye bağırdı.

گفت آخر مسجد اندر کس نماند
کیت وا می‌دارد آنجا کت نشاند

گفت آنک بسته‌استت از برون
بسته است او هم مرا در اندرون

He (the master) said, “Why, there is no one left in the mosque. Who is detaining you there? Who has made you sit (fast)?”
He (Sunqur) said, “He who has chained thee outside (of the mosque) has chained me too inside (of it).

***

Bey “Yahu, mescitte kimse kalmadı koyvermeyen kim, seni orada kim tutuyor?” diye bağırdı.
Sungur dedi ki: “Seni dışardan içeriye sokmayan yok mu? İşte beni de içerden dışarıya çıkarmayan o.

3, 3068-3069

گفت آنک بسته‌استت از برون
بسته است او هم مرا در اندرون

آنک نگذارد ترا کایی درون
می‌بنگذارد مرا کایم برون

He (Sunqur) said, “He who has chained thee outside (of the mosque) has chained me too inside (of it).
He who will not let thee come in will not let me come out.

***

Sungur dedi ki: “Seni dışardan içeriye sokmayan yok mu? İşte beni de içerden dışarıya çıkarmayan o.
Sana içeri girmeye izin vermeyen, benim de dışarı çıkmama mâni olmakta.

3, 3069-3070

آنک نگذارد ترا کایی درون
می‌بنگذارد مرا کایم برون

آنک نگذارد کزین سو پا نهی
او بدین سو بست پای این رهی

He who will not let thee come in will not let me come out.
He who will not let thee set foot in this direction has chained the foot of this slave (so that it cannot move) in this (opposite) direction.”

***

Sana içeri girmeye izin vermeyen, benim de dışarı çıkmama mâni olmakta.
Senin bu tarafa adım atmana müsaade etmeyen benim de dışarıya adım atmama mâni oluyor!”

3, 3070-3071

آنک نگذارد کزین سو پا نهی
او بدین سو بست پای این رهی

ماهیان را بحر نگذارد برون
خاکیان را بحر نگذارد درون

He who will not let thee set foot in this direction has chained the foot of this slave (so that it cannot move) in this (opposite) direction.”
The sea does not let the fish out; the sea does not let the creatures of earth in.

***

Senin bu tarafa adım atmana müsaade etmeyen benim de dışarıya adım atmama mâni oluyor!”
Balıkları karaya çıkarmayan deniz, karadakileri de denize sokmamakta.

3, 3071-3072

ماهیان را بحر نگذارد برون
خاکیان را بحر نگذارد درون

اصل ماهی آب و حیوان از گلست
حیله و تدبیر اینجا باطلست

The sea does not let the fish out; the sea does not let the creatures of earth in.
Water is the original home of the fish, and the (gross) animal is of the earth: here device and contrivance are of no avail.

***

Balıkları karaya çıkarmayan deniz, karadakileri de denize sokmamakta.
Balığın aslı sudan, öbür hayvanların aslı topraktan.

3, 3072-3073

اصل ماهی آب و حیوان از گلست
حیله و تدبیر اینجا باطلست

قفل زفتست و گشاینده خدا
دست در تسلیم زن واندر رضا

Water is the original home of the fish, and the (gross) animal is of the earth: here device and contrivance are of no avail.
Strong is the lock (of Divine destiny), and the (only) opener is God: cling to resignation and acquiescence (in God's will).

***

Balığın aslı sudan, öbür hayvanların aslı topraktan.
Bu işte hile ve düzene başvurmanın, tedbirlere girişmenin faydası yok ki!

3, 3073-3074

قفل زفتست و گشاینده خدا
دست در تسلیم زن واندر رضا

ذره ذره گر شود مفتاحها
این گشایش نیست جز از کبریا

Strong is the lock (of Divine destiny), and the (only) opener is God: cling to resignation and acquiescence (in God's will).
Though the atoms, one by one, should become keys, (yet) this opening is not (effected) save by the Divine Majesty.

***

Bu işte hile ve düzene başvurmanın, tedbirlere girişmenin faydası yok ki!
Kilit pek kuvvetli, açıcıda Allah. Teslimiyete yapışa gör, rıza göster!

3, 3074-3075

ذره ذره گر شود مفتاحها
این گشایش نیست جز از کبریا

چون فراموشت شود تدبیر خویش
یابی آن بخت جوان از پیر خویش

Though the atoms, one by one, should become keys, (yet) this opening is not (effected) save by the Divine Majesty.
When you forget your own contrivance, you will gain that young (happy) fortune from your spiritual Guide.

***

Kilit pek kuvvetli, açıcıda Allah. Teslimiyete yapışa gör, rıza göster!
Tedbirini unuttun mu pirinden o taze bahtı bulur, devlete erişirsin.

3, 3075-3076

چون فراموشت شود تدبیر خویش
یابی آن بخت جوان از پیر خویش

چون فراموش خودی یادت کنند
بنده گشتی آنگه آزادت کنند

When you forget your own contrivance, you will gain that young (happy) fortune from your spiritual Guide.
When you are forgetful of self, you are remembered (by God): (when) you have become a slave (to Him), then you are set free.

***

Tedbirini unuttun mu pirinden o taze bahtı bulur, devlete erişirsin.
Kendini unuttun mu seni anarlar... Kul oldun mu azat ederler!

3, 3076-3077

چون فراموش خودی یادت کنند
بنده گشتی آنگه آزادت کنند

انبیا گفتند با خاطر که چند
می‌دهیم این را و آن را وعظ و پند

When you are forgetful of self, you are remembered (by God): (when) you have become a slave (to Him), then you are set free.
The prophets said to their hearts (to themselves), "How long shall we continue giving exhortation and counsel to this one and that one?

***

Kendini unuttun mu seni anarlar... Kul oldun mu azat ederler!
Peygamberler bile, "Şuna buna nasihat edip duruyoruz.

3, 3077-3078

انبیا گفتند با خاطر که چند
می‌دهیم این را و آن را وعظ و پند

چند کوبیم آهن سردی ز غی
در دمیدن در قفض هین تا بکی

The prophets said to their hearts (to themselves), “How long shall we continue giving exhortation and counsel to this one and that one?
How long shall we misguidedly beat a piece of cold iron? Hark, till when (how long shall we continue) to breathe into a cage?”

***

Peygamberler bile, “Şuna buna nasihat edip duruyoruz.
Niceye bir soğuk demiri dövüp duracak, niceye bir kafese üfleyip yatacağız?” diye hatırlarından geçirdiler.

چند کوبیم آهن سردی ز غی
در دمیدن در قفض هین تا بکی

جنبش خلق از قضا و وعده است
تیزی دندان ز سوز معده است

How long shall we misguidedly beat a piece of cold iron? Hark, till when (how long shall we continue) to breathe into a cage?”
The motion (action) of created beings is (caused) by Divine destiny and appointment: the sharpness of the teeth is (caused) by the burning (hunger pangs) of the stomach.

***

Niceye bir soğuk demiri dövüp duracak, niceye bir kafese üfleyip yatacağız?” diye hatırlarından geçirdiler.
Halkın yaptığı işler, Allah’ın kaza ve kaderiyledir. Dişin keskinliği, midenin hararet ve kuvvetinden ileri gelir.

3, 3079-3080

جنبش خلق از قضا و وعده است
تیزی دندان ز سوز معده است

نفس اول راند بر نفس دوم
ماهی از سر گنده باشد نه ز دم

The motion (action) of created beings is (caused) by Divine destiny and appointment: the sharpness of the teeth is (caused) by the burning (hunger pangs) of the stomach.
The First Soul pushed (produced an effect) upon the second soul: a fish stinks from the head, not from the tail.

***

Halkın yaptığı işler, Allah'ın kaza ve kaderiyledir. Dişin keskinliği, midenin hararet ve kuvvetinden ileri gelir.
Nefs-i Kül, insanın cüz'i nefsine tesir etti de olacaklar oldu. Balık baştan kokar, kuyruktan değil!

نفس اول راند بر نفس دوم
ماهی از سر گنده باشد نه ز دم

لیک هم می‌دان و خر می‌ران چو تیر
چونک بلغ گفت حق شد ناگزیر

The First Soul pushed (produced an effect) upon the second soul: a fish stinks from the head, not from the tail. But, whilst recognising (this), still speed on like an arrow: since God hath said, “Deliver (the Divine message),” there is no escape (from doing so).

***

Nefs-i Kül, insanın cüz'i nefsine tesir etti de olacaklar oldu. Balık baştan kokar, kuyruktan değil!
Bunu böyle bil, bil ama eşeğini de yine ok gibi süre dur. Çünkü Allah, “Emirlerimi tebliğ et” diye emretmiştir; emrinden dışarı çıkmaya imkân yok.

لیک هم می‌دان و خر می‌ران چو تیر
چونک بلغ گفت حق شد ناگزیر

تو نمی‌دانی کزین دو کیستی
جهد کن چندانک بینی چیستی

But, whilst recognising (this), still speed on like an arrow: since God hath said, “Deliver (the Divine message),” there is no escape (from doing so).
You do not know which of these two you are: strive (then) so long (as is necessary) that you may discern what you are.

***

Bunu böyle bil, bil ama eşeğini de yine ok gibi süre dur. Çünkü Allah, “Emirlerimi tebliğ et” diye emretmiştir; emrinden dışarı çıkmaya imkân yok.
(Bir fırka cennetliktir, bir fırka cehennemlik). Bu iki fırkanın hangisindensin, bilemezsin ki. Ne olduğunu görünceye kadar çalış, çabala!

3, 3082-3083

تو نمی‌دانی کزین دو کیستی
جهد کن چندانک بینی چیستی

چون نهی بر پشت کشتی بار را
بر توکل می‌کنی آن کار را

You do not know which of these two you are: strive (then) so long (as is necessary) that you may discern what you are.
When you put a cargo on board a ship, you are making that venture on trust,

***

(Bir fırka cennetliktir, bir fırka cehennemlik). Bu iki fırkanın hangisindensin, bilemezsin ki. Ne olduğunu görünceye kadar çalış, çabala!
Gemiye yükünü yükledin mi Allah'a dayanman gerek.

3, 3083-3084

چون نهی بر پشت کشتی بار را
بر توکل می‌کنی آن کار را

تو نمی‌دانی که از هر دو کیی
غرقه‌ای اندر سفر یا ناجیی

When you put a cargo on board a ship, you are making that venture on trust,
(For) you do not know which of the two you are—whether you are (destined to be) drowned on the voyage or saved (from death).

***

Gemiye yükünü yükledin mi Allah’a dayanman gerek.
Yolda gark mı olacaksın, kurtulup sağlıkla, selâmetle gideceğin yere mi varacaksın? Bu ikisinden hangisi başına gelecek, bilemezsin ki,

3, 3084-3085

تو نمی‌دانی که از هر دو کیی
غرقه‌ای اندر سفر یا ناجیی

گر بگویی تا ندانم من کیم
بر نخواهم تاخت در کشتی و یم

(For) you do not know which of the two you are—whether you are (destined to be) drowned on the voyage or saved (from death).
If you say, "Until I know which I am, I will not hasten on to (embark on) the ship and the ocean;

***

Yolda gark mı olacaksın, kurtulup sağlıkla, selâmetle gideceğin yere mi varacaksın? Bu ikisinden hangisi başına gelecek, bilemezsin ki,
Eğer ne olacağım, başına ne gelecek? Bunu bilmedikçe gemiye binmem.

3, 3085-3086

گر بگویی تا ندانم من کیم
بر نخواهم تاخت در کشتی و یم

من درین ره ناجیم یا غرقه‌ام
کشف گردان کز کدامین فرقه‌ام

If you say, "Until I know which I am, I will not hasten on to (embark on) the ship and the ocean;
On this voyage I am (to be) saved or drowned: reveal (to me) to which party I belong.

***

Eğer ne olacağım, başına ne gelecek? Bunu bilmedikçe gemiye binmem.
Bu seferden kurtulacak mıyım, yoksa yolda boğulacak mıyım? Ne olacağımı bildir bana.

3, 3086-3087

من درین ره ناجیم یا غرقه‌ام
کشف گردان کز کدامین فرقه‌ام

من نخواهم رفت این ره با گمان
بر امید خشک همچون دیگران

On this voyage I am (to be) saved or drowned: reveal (to me) to which party I belong.
I will not start upon this voyage with doubt and in idle hope, like the others”—

***

Bu seferden kurtulacak mıyım, yoksa yolda boğulacak mıyım? Ne olacağımı bildir bana.
Ben, başkaları gibi kuru bir ümide kapılıp şüpheyle yola düşmem dersen,

3, 3087-3088

من نخواهم رفت این ره با گمان
بر امید خشک همچون دیگران

هیچ بازرگانیی ناید ز تو
زانک در غیبست سر این دو رو

I will not start upon this voyage with doubt and in idle hope, like the others"—
(Then) no traffic will be done by you, because the secret of these two aspects (possibilities) is in the Unseen.

***

Ben, başkaları gibi kuru bir ümide kapılıp şüpheyle yola düşmem dersen,
Hiçbir ticarette bulunamazsın. Çünkü bu ikisi de gaybdadır, sırdır.

هیچ بازرگانیی ناید ز تو
زانک در غیبست سر این دو رو

تاجر ترسنده‌طبع شیشه‌جان
در طلب نه سود دارد نه زیان

(Then) no traffic will be done by you, because the secret of these two aspects (possibilities) is in the Unseen.
The merchant of timid disposition and frail spirit neither gains nor loses in his quest;

***

Hiçbir ticarette bulunamazsın. Çünkü bu ikisi de gaybdadır, sırdır.
Pul şişe gibi ruhu incecik olan, cüz’i bir şeyden kırılıveren korkak tacir, ticaretinden ne fayda görür, ne ziyan eder.

3, 3089-3090

تاجر ترسنده‌طبع شیشه‌جان
در طلب نه سود دارد نه زیان

بل زیان دارد که محرومست و خوار
نور او یابد که باشد شعله‌خوار

The merchant of timid disposition and frail spirit neither gains nor loses in his quest;
Nay, he suffers loss, for he is deprived (of fortune) and despicable: (only) he that is an eater of flames (ardent in search) will find the light.

***

Pul şişe gibi ruhu incecik olan, cüz'i bir şeyden kırılıveren korkak tacir, ticaretinden ne fayda görür, ne ziyan eder.
Hatta fayda şöyle dursun ziyan eder, mahrum kalır, hor olur. Kimde yanış varsa nuru o bulur.

3, 3090-3091

بل زیان دارد که محرومست و خوار
نور او یابد که باشد شعله‌خوار

چونک بر بوکست جمله کارها
کار دین اولی کزین یابی رها

Nay, he suffers loss, for he is deprived (of fortune) and despicable: (only) he that is an eater of flames (ardent in search) will find the light.
Inasmuch as all affairs turn upon hope, the affair of religion is most worthy (to inspire hope), for by this means you may win salvation.

***

Hatta fayda şöyle dursun ziyan eder, mahrum kalır, hor olur. Kimde yanış varsa nuru o bulur.
Çünkü bütün işler, ihtimalle yapılır. Sen de din işini üstün ve ön planda tut da kurtul.

3, 3091-3092

چونک بر بوکست جمله کارها
کار دین اولی کزین یابی رها

نیست دستوری بدینجا قرع باب
جز امید الله اعلم بالصواب

Inasmuch as all affairs turn upon hope, the affair of religion is most worthy (to inspire hope), for by this means you may win salvation.
Here it is not permitted to knock at the door (with importunity); naught but hope (is permissible): God best knoweth the right course.

***

Çünkü bütün işler, ihtimalle yapılır. Sen de din işini üstün ve ön planda tut da kurtul.
Bu kapıyı ümitten başka bir şeyle açmaya izin yok… Allah, doğrusunu daha iyi bilir.

3, 3092-3093

نیست دستوری بدینجا قرع باب
جز امید الله اعلم بالصواب

داعی هر پیشه اومیدست و بوک
گرچه گردنشان ز کوشش شد چو دوک

Here it is not permitted to knock at the door (with importunity); naught but hope (is permissible): God best knoweth the right course.
The motive in every trade is hope and chance, even though their necks are (worn thin), like a spindle, from (incessant) toil.

***

Bu kapıyı ümitten başka bir şeyle açmaya izin yok... Allah, doğrusunu daha iyi bilir.
Çalışanların boyunları iğ gibi incelse de yine insanı her sanata sevk eden ümittir, ihtimaldir.

داعی هر پیشه اومیدست و بوک
گرچه گردنشان ز کوشش شد چو دوک

بامدادان چون سوی دکان رود
بر امید و بوک روزی می‌دود

The motive in every trade is hope and chance, even though their necks are (worn thin), like a spindle, from (incessant) toil.
When he (the trader) goes in the morning to his shop, he is running (thither) in the hope and chance of (earning) a livelihood.

***

Çalışanların boyunları iğ gibi incelse de yine insanı her sanata sevk eden ümittir, ihtimaldir.
Sabahleyin dükkânına giden rızık elde etmek ümidiyle koşar gider.

3, 3094-3095

بامدادان چون سوی دکان رود
بر امید و بوک روزی می‌دود

بوک روزی نبودت چون می‌روی
خوف حرمان هست تو چونی قوی

When he (the trader) goes in the morning to his shop, he is running (thither) in the hope and chance of (earning) a livelihood.
(If) you have not the chance of (earning) a livelihood, why do you go (to your shop)? There is the fear (danger) of disappointment: how (then) are you strong (confident)?

***

Sabahleyin dükkânına giden rızık elde etmek ümidiyle koşar gider.
Rızık ümidi olmasa nasıl olur da gidersin? Mahrumiyet korkusu olursa nasıl olur da kuvvet bulursun?

3, 3095-3096

بوک روزی نبودت چون می‌روی
خوف حرمان هست تو چونی قوی

خوف حرمان ازل در کسب لوت
چون نکردت سست اندر جست و جوت

(If) you have not the chance of (earning) a livelihood, why do you go (to your shop)? There is the fear (danger) of disappointment: how (then) are you strong (confident)?
In (the case of) earning food, how has the fear of eternal (eternally predestined) disappointment not made you feeble in your search?

***

Rızık ümidi olmasa nasıl olur da gidersin? Mahrumiyet korkusu olursa nasıl olur da kuvvet bulursun?
Belki ezelde sana bir rızık verilmemiştir. Bu ezeli mahrumiyet korkusu, nasıl oluyor da yiyeceğini, içeceğini elde etmek için çalışıp çabalamanda, arayıp taramanda seni âciz, kuvvetsiz bir hale sokmuyor?

3, 3096-3097

خوف حرمان ازل در کسب لوت
چون نکردت سست اندر جست و جوت

گویی گرچه خوف حرمان هست پیش
هست اندر کاهلی این خوف بیش

In (the case of) earning food, how has the fear of eternal (eternally predestined) disappointment not made you feeble in your search?
You will say, “Though the fear of disappointment is before (me), this fear is greater (when I am) in idleness.

***

Belki ezelde sana bir rızık verilmemiştir. Bu ezeli mahrumiyet korkusu, nasıl oluyor da yiyeceğini, içeceğini elde etmek için çalışıp çabalamanda, arayıp taramanda seni âciz, kuvvetsiz bir hale sokmuyor?
Deseler, dersin ki: “Çalıştığım halde bir şey elde edememek korkusu da var. Var ama bu korku tembellikte daha fazla.

3, 3097-3098

گویی گرچه خوف حرمان هست پیش
هست اندر کاهلی این خوف بیش

هست در کوشش امیدم بیشتر
دارم اندر کاهلی افزون خطر

You will say, “Though the fear of disappointment is before (me), this fear is greater (when I am) in idleness.
(When I am) at work my hope is greater: (when I am) in idleness I have more risk.”

***

Deseler, dersin ki: “Çalıştığım halde bir şey elde edememek korkusu da var. Var ama bu korku tembellikte daha fazla.
Çalışırsam belki kazanırım; bunda ümidim daha çok… Tembellikte daha fazla zarar var.

3, 3098-3099

هست در کوشش امیدم بیشتر
دارم اندر کاهلی افزون خطر

پس چرا در کار دین ای بدگمان
دامنت می‌گیرد این خوف زیان

(When I am) at work my hope is greater: (when I am) in idleness I have more risk.”
Then, O evil-thinking man, why is this fear of loss holding you back in the matter of religion?

***

Çalışırsam belki kazanırım; bunda ümidim daha çok… Tembellikte daha fazla zarar var.
Peki, a kötü zanna düşen, ya neden din işinde bu ziyan korkusu eteğini tutuyor öyleyse?

3, 3099-3100

پس چرا در کار دین ای بدگمان
دامنت می‌گیرد این خوف زیان

یا ندیدی کاهل این بازار ما
در چه سودند انبیا و اولیا

Then, O evil-thinking man, why is this fear of loss holding you back in the matter of religion?
Or have not you seen in what a gainful trade the people of this bazaar of ours, the prophets and the saints, are (engaged),

***

Peki, a kötü zanna düşen, ya neden din işinde bu ziyan korkusu eteğini tutuyor öyleyse?
Yoksa bu bizim pazarımızın tacirleri olan peygamberlerle velilerin ne kârlar elde ettiklerini görmedin mi ki?

3, 3100-3101

یا ندیدی کاهل این بازار ما
در چه سودند انبیا و اولیا

زین دکان رفتن چه کانشان رو نمود
اندرین بازار چون بستند سود

Or have not you seen in what a gainful trade the people of this bazaar of ours, the prophets and the saints, are (engaged),
And what mines (of treasure) have appeared to them from this going to the (spiritual) shop, and how they have gotten gain in this market?

***

Yoksa bu bizim pazarımızın tacirleri olan peygamberlerle velilerin ne kârlar elde ettiklerini görmedin mi ki?
Onlara bu dükkânı terk etmekle neler yüz gösterdi… Bu pazarda nasıl kârlar ettiler… Haberin yok mu ki?

3, 3101-3102

زین دکان رفتن چه کانشان رو نمود
اندرین بازار چون بستند سود

آتش آن را رام چون خلخال شد
بحر آن را رام شد حمال شد

And what mines (of treasure) have appeared to them from this going to the (spiritual) shop, and how they have gotten gain in this market?
To that one the fire became submissive, like an anklet; to that one the sea became submissive and carried him on its shoulders;

***

Onlara bu dükkânı terk etmekle neler yüz gösterdi… Bu pazarda nasıl kârlar ettiler… Haberin yok mu ki?
Ateş onlara halhal gibi râm oldu, deniz, onların emrine uydu, onları baş üstüne taşıdı.

3, 3102-3103

آتش آن را رام چون خلخال شد
بحر آن را رام شد حمال شد

آهن آن را رام شد چون موم شد
باد آن را بنده و محکوم شد

To that one the fire became submissive, like an anklet; to that one the sea became submissive and carried him on its shoulders;
To that one the iron became submissive and wax-like; to that one the wind became a slave and subject.

***

Ateş onlara halhal gibi râm oldu, deniz, onların emrine uydu, onları baş üstüne taşıdı.
Demir, onlara râm oldu, mum kesildi... Rüzgâr, onlara kul oldu, hükümlerine girdi!

3, 3103-3104

آهن آن را رام شد چون موم شد
باد آن را بنده و محکوم شد

قوم دیگر سخت پنهان می‌روند
شهره‌ی خلقان ظاهر کی شوند

To that one the iron became submissive and wax-like; to that one the wind became a slave and subject.
Another party go (to and fro) exceedingly hidden: how should they become well-known to the people of externals?

***

Demir, onlara râm oldu, mum kesildi… Rüzgâr, onlara kul oldu, hükümlerine girdi!
(Peygamberlerden başka) bir taife daha vardır ki bunlar pek gizlidirler. Bu zahir halkına nereden meşhur olacaklar?

3, 3104-3105

قوم دیگر سخت پنهان می‌روند
شهره‌ی خلقان ظاهر کی شوند

این همه دارند و چشم هیچ کس
بر نیفتد بر کیاشان یک نفس

Another party go (to and fro) exceedingly hidden: how should they become well-known to the people of externals?
They possess all this (spiritual dominion), and (yet) no one's eye falls upon their sovereignty for one moment.

***

(Peygamberlerden başka) bir taife daha vardır ki bunlar pek gizlidirler. Bu zahir halkına nereden meşhur olacaklar?
Bunca kerametleri vardır da yine ululuklarını hiç kimsenin gözü görmez!

3, 3105-3106

این همه دارند و چشم هیچ کس
بر نیفتد بر کیاشان یک نفس

هم کرامتشان هم ایشان در حرم
نامشان را نشنوند ابدال هم

They possess all this (spiritual dominion), and (yet) no one's eye falls upon their sovereignty for one moment.
Both their miracles and they (themselves) are in the (Divine) sanctuary: even the Abdál do not hear their names.

***

Bunca kerametleri vardır da yine ululuklarını hiç kimsenin gözü görmez!
Hem uludurlar, kerametleri vardır... Hem Allah hareminde gizlenmişlerdir. Onların adlarını Abdal bile işitmemiştir.

3, 3106-3107

هم کرامتشان هم ایشان در حرم
نامشان را نشنوند ابدال هم

یا نمی‌دانی کرمهای خدا
کو ترا می‌خواند آن سو که بیا

Both their miracles and they (themselves) are in the (Divine) sanctuary: even the Abdál do not hear their names.
Or art thou ignorant of the bounties of God who is calling thee to come yonder?

***

Hem uludurlar, kerametleri vardır… Hem Allah hareminde gizlenmişlerdir. Onların adlarını Abdal bile işitmemiştir.
Sen yoksa Allah’ın keremlerini bilmiyor musun ki… Seni “Gel” diye onların bulunduğu tarafa çağırıp duruyor.

3, 3107-3108

یا نمی‌دانی کرمهای خدا
کو ترا می‌خواند آن سو که بیا

شش جهت عالم همه اکرام اوست
هر طرف که بنگری اعلام اوست

Or art thou ignorant of the bounties of God who is calling thee to come yonder?
The whole world of six directions is (filled with) His bounty: wheresoever thou lookest, it is making Him (His bounty) known.

***

Sen yoksa Allah’ın keremlerini bilmiyor musun ki… Seni “Gel” diye onların bulunduğu tarafa çağırıp duruyor.
Âlemin altı ciheti de onun keremleriyle dolu… Nereye baksan onun bayrakları orada dikildi!

3, 3108-3109

شش جهت عالم همه اکرام اوست
هر طرف که بنگری اعلام اوست

چون کریمی گویدت آتش در آ
اندر آ زود و مگو سوزد مرا

The whole world of six directions is (filled with) His bounty: wheresoever thou lookest, it is making Him (His bounty) known.
When a generous man bids thee come into the fire, come in quickly and do not say, “It will burn me.”

***

Âlemin altı ciheti de onun keremleriyle dolu... Nereye baksan onun bayrakları orada dikildi!
Bir kerem sahibi, sana gel, ateşe gir dese hemencecik atıl ateşe... Beni yakar mı deme bile!

3, 3109-3110

چون کریمی گویدت آتش در آ
اندر آ زود و مگو سوزد مرا

از انس فرزند مالک آمدست
که به مهمانی او شخصی شدست

When a generous man bids thee come into the fire, come in quickly and do not say, “It will burn me.”
It has come (down to us) concerning Anas son of Málik that a certain person became his guest.

***

Bir kerem sahibi, sana gel, ateşe gir dese hemencecik atıl ateşe... Beni yakar mı deme bile!
Malik oğlu Enes’ten rivayet edilmiştir. Birisi ona konuk olmuştu.

از انس فرزند مالک آمدست
که به مهمانی او شخصی شدست

او حکایت کرد کز بعد طعام
دید انس دستارخوان را زردفام

It has come (down to us) concerning Anas son of Málik that a certain person became his guest.
He (that person) related that after the meal Anas saw the table-napkin (was) yellow in hue,

***

Malik oğlu Enes’ten rivayet edilmiştir. Birisi ona konuk olmuştu.
O hikâye eder: Yemekten sonra, peşkirini sararmış,

3, 3111-3112

او حکایت کرد کز بعد طعام
دید انس دستارخوان را زردفام

چرکن و آلوده گفت ای خادمه
اندر افکن در تنورش یکدمه

He (that person) related that after the meal Anas saw the table-napkin (was) yellow in hue,
Dirty and stained; and said, “O maid-servant, throw it into the oven at once.”

***

O hikâye eder: Yemekten sonra, peşkirini sararmış,
Kirlenmiş, yemeğe bulaşmış gören Enes, hizmetçi kadına: “Bunu al da tandıra at, bir müddet kalsın” dedi.

3, 3112-3113

چرکن و آلوده گفت ای خادمه
اندر افکن در تنورش یک‌دمه

در تنور پر ز آتش در فکند
آن زمان دستارخوان را هوشمند

Dirty and stained; and said, “O maid-servant, throw it into the oven at once.”
Thereupon the intelligent (maid) threw it into the oven, which was full of fire.

***

Kirlenmiş, yemeğe bulaşmış gören Enes, hizmetçi kadına: “Bunu al da tandıra at, bir müddet kalsın” dedi.
Enes’in sırlarına vâkıf olan o hizmetçi de peşkiri ateşle dopdolu olan tandıra atıverdi.

در تنور پر ز آتش در فکند
آن زمان دستارخوان را هوشمند

جمله مهمانان در آن حیران شدند
انتظار دود کندوری بدند

Thereupon the intelligent (maid) threw it into the oven, which was full of fire.
All the guests were astounded thereat: they were in expectation of (seeing) the smoke of the (burning) napkin.

***

Enes'in sırlarına vâkıf olan o hizmetçi de peşkiri ateşle dopdolu olan tandıra atıverdi.
Bütün konuklar, şaşırıp kaldılar, peşkirden duman çıkacağını kavrulup yanacağını umuyorlardı.

جمله مهمانان در آن حیران شدند
انتظار دود کندوری بدند

بعد یکساعت بر آورد از تنور
پاک و اسپید و از آن اوساخ دور

All the guests were astounded thereat: they were in expectation of (seeing) the smoke of the (burning) napkin.
After a short time she took it out of the oven, clean and white and purged of that filth.

***

Bütün konuklar, şaşırıp kaldılar, peşkirden duman çıkacağını kavrulup yanacağını umuyorlardı.
Derken bir müddet sonra hizmetçi, peşkiri arınmış temizlenmiş, tertemiz olarak getirdi.

3, 3115-3116

بعد یکساعت بر آورد از تنور
پاک و اسپید و از آن اوساخ دور

قوم گفتند ای صحابی عزیز
چون نسوزید و منقی گشت نیز

After a short time she took it out of the oven, clean and white and purged of that filth.
The party (of guests) said, “O venerable Companion (of the Prophet), how didn't it burn, and how too did it become cleansed?”

***

Derken bir müddet sonra hizmetçi, peşkiri arınmış temizlenmiş, tertemiz olarak getirdi.
Oradakiler, “Ey Peygamber’le görüşüp konuşmuş olan aziz zat, peşkir nasıl oldu da hem yanmadı, hem de temizlendi?” dediler.

3, 3116-3117

قوم گفتند ای صحابی عزیز
چون نسوزید و منقی گشت نیز

گفت زانک مصطفی دست و دهان
بس بمالید اندرین دستارخوان

The party (of guests) said, “O venerable Companion (of the Prophet), how didn't it burn, and how too did it become cleansed?”
He replied, “Because Mustafá (Mohammed) often rubbed his hands and lips on this napkin.”

***

Oradakiler, “Ey Peygamber’le görüşüp konuşmuş olan aziz zat, peşkir nasıl oldu da hem yanmadı, hem de temizlendi?” dediler.
Enes dedi ki. “Mustafa, bu peşkire elini, ağzını silmişti; onun için!”

گفت زانک مصطفی دست و دهان
بس بمالید اندرین دستارخوان

ای دل ترسنده از نار و عذاب
با چنان دست و لبی کن اقتراب

He replied, “Because Mustafá (Mohammed) often rubbed his hands and lips on this napkin.”
O heart afraid of the fire and torment (of Hell), draw nigh unto such a hand and lip as that!

***

Enes dedi ki. “Mustafa, bu peşkire elini, ağzını silmişti; onun için!”
Ey ateşten, azaptan korkan gönül, böyle bir ele, böyle bir ağıza yaklaş!

3, 3118-3119

ای دل ترسنده از نار و عذاب
با چنان دست و لبی کن اقتراب

چون جمادی را چنین تشریف داد
جان عاشق را چه‌ها خواهد گشاد

O heart afraid of the fire and torment (of Hell), draw nigh unto such a hand and lip as that!
Since it (the Prophet's blessing) bestowed such honour upon a lifeless object, what things will it reveal to the soul of the lover!

***

Ey ateşten, azaptan korkan gönül, böyle bir ele, böyle bir ağıza yaklaş!
Bu el, bu ağız, cansız bir şeye böyle bir yücelik verirse âşığın ruhuna neler açmaz, neler yapmaz?

3, 3119-3120

چون جمادی را چنین تشریف داد
جان عاشق را چه‌ها خواهد گشاد

مر کلوخ کعبه را چون قبله کرد
خاک مردان باش ای جان در نبرد

Since it (the Prophet's blessing) bestowed such honour upon a lifeless object, what things will it reveal to the soul of the lover!
Inasmuch as he (the Prophet) made the clods of the Ka'ba the qibla (towards which the Moslems turn), do thou, O soul, be (as) the dust of holy men in (thy) war (against the flesh).

***

Bu el, bu ağız, cansız bir şeye böyle bir yücelik verirse âşığın ruhuna neler açmaz, neler yapmaz?
Kâbe'nin taşını kerpicini öptü, Kâbe (puthaneyken) kıble oldu. Ey can, sen de çalış, çabala da erlere karşı toprak ol (erler seni de putlardan arıtsınlar!)

مر کلوخ کعبه را چون قبله کرد
خاک مردان باش ای جان در نبرد

بعد از آن گفتند با آن خادمه
تو نگویی حال خود با این همه

Inasmuch as he (the Prophet) made the clods of the Ka'ba the qibla (towards which the Moslems turn), do thou, O soul, be (as) the dust of holy men in (thy) war (against the flesh).
Afterwards they said to the maid-servant, "Wilt not thou tell (us) thine own feelings about all this?

***

Kâbe'nin taşını kerpicini öptü, Kâbe (puthaneyken) kıble oldu. Ey can, sen de çalış, çabala da erlere karşı toprak ol (erler seni de putlardan arıtsınlar!)
Sonra o hizmetçi kadına dediler ki: "Peki biz bu ahvali gördük, sen de bize halini söylemez misin?

بعد از آن گفتند با آن خادمه
تو نگویی حال خود با این همه

چون فکندی زود آن از گفت وی
گیرم او بردست در اسرار پی

Afterwards they said to the maid-servant, "Wilt not thou tell (us) thine own feelings about all this?
Why didst thou (so) quickly cast it (into the oven) at his behest? I suppose he was acquainted with the secrets,

***

Sonra o hizmetçi kadına dediler ki: "Peki biz bu ahvali gördük, sen de bize halini söylemez misin?
O söyler söylemez nasıl oldu da hemencecik peşkiri tandıra attın? Tutalım o sırlara erişmiş...

3, 3122-3123

چون فکندی زود آن از گفت وی
گیرم او بردست در اسرار پی

این‌چنین دستارخوان قیمتی
چون فکندی اندر آتش ای ستی

Why didst thou (so) quickly cast it (into the oven) at his behest? I suppose he was acquainted with the secrets,
(But) why didst thou, mistress, throw such a precious napkin into the fire?”

***

O söyler söylemez nasıl oldu da hemencecik peşkiri tandıra attın? Tutalım o sırlara erişmiş…
Ya sen, bu derecede değerli bir peşkiri nasıl ateşe fırlatıp attın a hanım?”

این‌چنین دستارخوان قیمتی
چون فکندی اندر آتش ای ستی

گفت دارم بر کریمان اعتماد
نیستم ز اکرام ایشان ناامید

(But) why didst thou, mistress, throw such a precious napkin into the fire?”
She answered, “I have confidence in the generous: I do not despair of their bounty.

***

Ya sen, bu derecede değerli bir peşkiri nasıl ateşe fırlatıp attın a hanım?”
Hizmetçi, “Ben kerem sahiplerine itimat ederim. Onların keremlerinden ümitsiz değilim ki.

3, 3124-3125

گفت دارم بر کریمان اعتماد
نیستم ز اکرام ایشان ناامید

میزری چه بود اگر او گویدم
در رو اندر عین آتش بی ندم

She answered, "I have confidence in the generous: I do not despair of their bounty.
What of a piece of cloth? If he bid me (myself) go without regret into the very essence of the fire,

***

Hizmetçi, "Ben kerem sahiplerine itimat ederim. Onların keremlerinden ümitsiz değilim ki.
Peşkir de ne oluyor? Bana bile düşünmeden hemen ateşe atıl dese,

3, 3125-3126

میزری چه بود اگر او گویدم
در رو اندر عین آتش بی ندم

اندر افتم از کمال اعتماد
از عباد الله دارم بس امید

What of a piece of cloth? If he bid me (myself) go without regret into the very essence of the fire,
I, from perfect confidence (in him), will fall (throw myself) in: I have great hope of them that are devoted to God.

***

Peşkir de ne oluyor? Bana bile düşünmeden hemen ateşe atıl dese,
Ona olan itimadımın bütünlüğünden derhal ateşe atılırım. Benim, Allah kullarından ümidim çoktur.

اندر افتم از کمال اعتماد
از عباد الله دارم بس امید

سر در اندازم نه این دستارخوان
ز اعتماد هر کریم رازدان

I, from perfect confidence (in him), will fall (throw myself) in: I have great hope of them that are devoted to God.
I will throw myself in, not (only) this napkin, because of my confidence in every generous one who knows the mystery."

***

Ona olan itimadımın bütünlüğünden derhal ateşe atılırım. Benim, Allah kullarından ümidim çoktur.
Her kerem sahibi, her sır bilir ere itimadım var. Bu yüzden değil peşkiri, başımı bile atarım" dedi.

3, 3127-3128

سر در اندازم نه این دستارخوان
ز اعتماد هر کریم رازدان

ای برادر خود برین اکسیر زن
کم نباید صدق مرد از صدق زن

I will throw myself in, not (only) this napkin, because of my confidence in every generous one who knows the mystery.”
O brother, apply thyself to this elixir: the faith of a man must not be less than the faith of a woman.

***

Her kerem sahibi, her sır bilir ere itimadım var. Bu yüzden değil peşkiri, başımı bile atarım” dedi.
Kardeş sen de kendini bu iksire vur, erkeğin himmeti, erkeğin sadakati, kadından aşağı değil ya!

3, 3128-3129

ای برادر خود برین اکسیر زن
کم نباید صدق مرد از صدق زن

آن دل مردی که از زن کم بود
آن دلی باشد که کم ز اشکم بود

O brother, apply thyself to this elixir: the faith of a man must not be less than the faith of a woman.
The heart of the man that is less than a woman is the heart that is less (in worth) than the belly.

***

Kardeş sen de kendini bu iksire vur, erkeğin himmeti, erkeğin sadakati, kadından aşağı değil ya!
Bir erkeğin gönlü, kadının gönlünden aşağıysa o gönül, işkembeden de bayağıdır gayrı.

آن دل مردی که از زن کم بود
آن دلی باشد که کم ز اشکم بود

اندر آن وادی گروهی از عرب
خشک شد از قحط بارانشان قرب

The heart of the man that is less than a woman is the heart that is less (in worth) than the belly.
In that wadi (was) a company of Arabs: their water-skins had become dry from lack of rain:

***

Bir erkeğin gönlü, kadının gönlünden aşağıysa o gönül, işkembeden de bayağıdır gayrı.
Çölde bir Arap kervanı susuz kalmış, yağmursuzluktan kırbalarında bir damlacık olsun su kalmamıştı.

3, 3130-3131

اندر آن وادی گروهی از عرب
خشک شد از قحط بارانشان قرب

در میان آن بیابان مانده
کاروانی مرگ خود بر خوانده

In that wadi (was) a company of Arabs: their water-skins had become dry from lack of rain:
A caravan amidst the desert in sore distress—they had rehearsed their own death.

***

Çölde bir Arap kervanı susuz kalmış, yağmursuzluktan kırbalarında bir damlacık olsun su kalmamıştı.
Bütün kervan, o çöl ortasında bunalmış, ölüm haline gelmişti.

3, 3131-3132

در میان آن بیابان مانده
کاروانی مرگ خود بر خوانده

ناگهانی آن مغیث هر دو کون
مصطفی پیدا شد از ره بهر عون

A caravan amidst the desert in sore distress—they had rehearsed their own death.
Suddenly he who succours both worlds, Mustafá (Mohammed), appeared on the way, for help's sake.

***

Bütün kervan, o çöl ortasında bunalmış, ölüm haline gelmişti.
Ansızın o iki dünyanın imdadına yetişen Mustafa, onların imdadına erişmek üzere yoldan çıkageldi.

ناگهانی آن مغیث هر دو کون
مصطفی پیدا شد از ره بهر عون

دید آنجا کاروانی بس بزرگ
بر تف ریگ و ره صعب و سترگ

Suddenly he who succours both worlds, Mustafá (Mohammed), appeared on the way, for help's sake.
He saw there an exceeding great caravan on the scalding sand and (engaged in) a hard and terrible journey;

***

Ansızın o iki dünyanın imdadına yetişen Mustafa, onların imdadına erişmek üzere yoldan çıkageldi.
Çölde, o sarp ve sonsuz yolda, o kızgın kumların üstünde bunalıp kalmış olan o kalabalık kervanı gördü.

3, 3133-3134

دید آنجا کاروانی بس بزرگ
بر تف ریگ و ره صعب و سترگ

اشترانشان را زبان آویخته
خلق اندر ریگ هر سو ریخته

He saw there an exceeding great caravan on the scalding sand and (engaged in) a hard and terrible journey;
The tongues of their camels hanging out, the people strown everywhere on the sand.

***

Çölde, o sarp ve sonsuz yolda, o kızgın kumların üstünde bunalıp kalmış olan o kalabalık kervanı gördü.
Develerinin dilleri, ağızlarından çıkmış; adamlar, taraf taraf kumlara serilmiş kalmıştı!

3, 3134-3135

اشترانشان را زبان آویخته
خلق اندر ریگ هر سو ریخته

رحمش آمد گفت هین زوتر روید
چند یاری سوی آن کثبان دوید

The tongues of their camels hanging out, the people strown everywhere on the sand.
He took pity and said, “Hark, go at once, some of your comrades, and run to yonder sandhills,

***

Develerinin dilleri, ağızlarından çıkmış; adamlar, taraf taraf kumlara serilmiş kalmıştı!
Bu hali görünce acıdı, “Kalkın, bir kaçınız derhal o kum yığınına doğru koşun!

رحمش آمد گفت هین زوتر روید
چند یاری سوی آن کثبان دوید

گر سیاهی بر شتر مشک آورد
سوی میر خود به زودی می‌برد

He took pity and said, "Hark, go at once, some of your comrades, and run to yonder sandhills,
For a negro on camelback will (presently) bring a water-skin, (which) he is conveying with all speed to his master.

***

Bu hali görünce acıdı, "Kalkın, bir kaçınız derhal o kum yığınına doğru koşun!
Orada zenci bir köle kırbayla beyine su götürüyor.

3, 3136-3137

گر سیاهی بر شتر مشک آورد
سوی میر خود به زودی می‌برد

آن شتربان سیه را با شتر
سوی من آرید با فرمان مر

For a negro on camelback will (presently) bring a water-skin, (which) he is conveying with all speed to his master.
Bring to me that negro camel-driver along with the camel by force, if need be.”

***

Orada zenci bir köle kırbayla beyine su götürüyor.
O zenci deveciyi devesiyle beraber ister istemez tutup bana getirin “ dedi.

3, 3137-3138

آن شتربان سیه را با شتر
سوی من آرید با فرمان مر

سوی کثبان آمدند آن طالبان
بعد یکساعت بدیدند آنچنان

Bring to me that negro camel-driver along with the camel by force, if need be.”
Those seekers approached the sandhills: after a short while they saw ’twas even so:

***

O zenci deveciyi devesiyle beraber ister istemez tutup bana getirin “ dedi.
Birkaç kişi, kalkıp kum tepesine doğru koştular. Bir müddet sonra hakikaten dediği gibi,

3, 3138-3139

سوی کثبان آمدند آن طالبان
بعد یکساعت بدیدند آنچنان

بنده‌ای می‌شد سیه با اشتری
راویه پر آب چون هدیه‌بری

Those seekers approached the sandhills: after a short while they saw ’twas even so:
A negro slave was going with a camel, the water-skin filled with water, like one bearing a gift.

***

Birkaç kişi, kalkıp kum tepesine doğru koştular. Bir müddet sonra hakikaten dediği gibi,
Zenci bir kul gördüler, kırbasını doldurmuş, devesine binmiş, beyine su götürüyordu.

3, 3139-3140

بنده‌ای می‌شد سیه با اشتری
راویه پر آب چون هدیه‌بری

پس بدو گفتند می‌خواند ترا
این طرف فخر البشر خیر الوری

A negro slave was going with a camel, the water-skin filled with water, like one bearing a gift.
Then they said to him, “The Pride of mankind, the Best of created beings, invites thee (to come) in this direction.”

***

Zenci bir kul gördüler, kırbasını doldurmuş, devesine binmiş, beyine su götürüyordu.
Zenciye “Şu tarafta insanların iftihar edecekleri zat, Kâinatın hayırlısı olan Peygamber seni çağırıyor“ dediler.

3, 3140-3141

پس بدو گفتند می‌خواند ترا
این طرف فخر البشر خیر الوری

گفت من نشناسم او را کیست او
گفت او آن ماه‌روی قندخو

Then they said to him, “The Pride of mankind, the Best of created beings, invites thee (to come) in this direction.”
He said, “I do not know him: who is he?” He (the spokesman) said, “He is that moon-faced sweet-natured one.”

***

Zenciye “Şu tarafta insanların iftihar edecekleri zat, Kâinatın hayırlısı olan Peygamber seni çağırıyor“ dediler.
Adam, “Ben onu tanımıyorum, o da kim?” dedi. “Ay yüzlü, şeker huylu Muhammed “ dediler,

3, 3141-3142

گفت من نشناسم او را کیست او
گفت او آن ماه‌روی قندخو

نوعها تعریف کردندش که هست
گفت مانا او مگر آن شاعرست

He said, “I do not know him: who is he?” He (the spokesman) said, “He is that moon-faced sweet-natured one.”
They described to him the diverse qualities which exist (in the Prophet): he said, “Belike he is that poet (wizard)

***

Adam, “Ben onu tanımıyorum, o da kim?” dedi. “Ay yüzlü, şeker huylu Muhammed “ dediler,
Nasılsa öylece anlattılar, öylece övdüler. Zenci, “O galiba bir şair olacak.

نوعها تعریف کردندش که هست
گفت مانا او مگر آن شاعرست

که گروهی را زبون کرد او بسحر
من نیایم جانب او نیم شبر

They described to him the diverse qualities which exist (in the Prophet): he said, "Belike he is that poet (wizard)
Who subdued a multitude by magic: I will not come half a span towards him."

***

Nasılsa öylece anlattılar, öylece övdüler. Zenci, "O galiba bir şair olacak.
Bir kısmı halkı sihirle zebun etmiş... Ona yarım arşın bile yaklaşmam ben " dedi.

که گروهی را زبون کرد او بسحر
من نیایم جانب او نیم شبر

کش‌کشانش آوریدند آن طرف
او فغان برداشت در تشنیع و تف

Who subdued a multitude by magic: I will not come half a span towards him."
Dragging him along, they brought him thither: he raised an outcry in revilement and heat (of anger).

***

Bir kısmı halkı sihirle zebun etmiş… Ona yarım arşın bile yaklaşmam ben " dedi.
Nihayet herifi yakalayıp zorla, çeke çeke o tarafa sürüklemeye başladılar. Zenci, bağırıp çağırıyor, sövüp sayıyordu!

3, 3144-3145

کش‌کشانش آوریدند آن طرف
او فغان برداشت در تشنیع و تف

چون کشیدندش به پیش آن عزیز
گفت نوشید آب و بردارید نیز

Dragging him along, they brought him thither: he raised an outcry in revilement and heat (of anger).
When they dragged him before that venerable one, he (the Prophet) said, “Drink ye the water and carry it away withal.”

***

Nihayet herifi yakalayıp zorla, çeke çeke o tarafa sürüklemeye başladılar. Zenci, bağırıp çağırıyor, sövüp sayıyordu!
Zenciyi Azizin yanına getirdikleri zaman Peygamber, “Su için, mataralarınızı, kırbalarınızı da doldurun” dedi.

3, 3145-3146

چون کشیدندش به پیش آن عزیز
گفت نوشید آب و بردارید نیز

جمله را زان مشک او سیراب کرد
اشتران و هر کسی زان آب خورد

When they dragged him before that venerable one, he (the Prophet) said, “Drink ye the water and carry it away withal.”
He satisfied the thirst of them all from that water-skin: the camels and every person drank of that water.

***

Zenciyi Azizin yanına getirdikleri zaman Peygamber, “Su için, mataralarınızı, kırbalarınızı da doldurun” dedi.
Hepsini o bir tek kırbadan kandıra kandıra suvardı. Hem adamlar, hem develer o kırbadan kana kana su içtiler,

3, 3146-3147

جمله را زان مشک او سیراب کرد
اشتران و هر کسی زان آب خورد

راویه پر کرد و مشک از مشک او
ابر گردون خیره ماند از رشک او

He satisfied the thirst of them all from that water-skin: the camels and every person drank of that water.
From his (the negro's) water-skin he filled large and small water-skins: from jealousy of him the clouds in the sky were distraught.

***

Hepsini o bir tek kırbadan kandıra kandıra suvardı. Hem adamlar, hem develer o kırbadan kana kana su içtiler,
Kölenin kırbasından herkes kırbasını, matarasını doldurur. Gökyüzündeki bulut bile hasedinden şaşırıp kaldı!

راویه پر کرد و مشک از مشک او
ابر گردون خیره ماند از رشک او

این کسی دیدست کز یک راویه
سرد گردد سوز چندان هاویه

From his (the negro's) water-skin he filled large and small water-skins: from jealousy of him the clouds in the sky were distraught.
Has any one seen (such a wonder as) this, that the burning glow of so many Hells (of thirst) should be cooled by a single water-skin?

***

Kölenin kırbasından herkes kırbasını, matarasını doldurur. Gökyüzündeki bulut bile hasedinden şaşırıp kaldı!
Bunu kim görmüştür? Bir tek kırbadan bunca cehennemin harareti sönsün?

3, 3148-3149

این کسی دیدست کز یک راویه
سرد گردد سوز چندان هاویه

این کسی دیدست کز یک مشک آب
گشت چندین مشک پر بی اضطراب

Has any one seen (such a wonder as) this, that the burning glow of so many Hells (of thirst) should be cooled by a single water-skin?
Has any one seen (such a wonder as) this, that all these water-skins were filled from a single water-skin without trouble?

***

Bunu kim görmüştür? Bir tek kırbadan bunca cehennemin harareti sönsün?
Kim görmüştür bunu? Su dolu bir tek kırbadan bunca kırba ağzına kadar dolsun!

3, 3149-3150

این کسی دیدست کز یک مشک آب
گشت چندین مشک پر بی اضطراب

مشک خود روپوش بود و موج فضل
می‌رسید از امر او از بحر اصل

Has any one seen (such a wonder as) this, that all these water-skins were filled from a single water-skin without trouble?
The water-skin itself was a veil, and (in reality) at his (the Prophet's) command the waves of (Divine) bounty were coming (to them) from the Sea of origin.

***

Kim görmüştür bunu? Su dolu bir tek kırbadan bunca kırba ağzına kadar dolsun!
Kölenin kırbası zaten vesileden, hakikati örten bir sebepten ibaretti. Peygamberin emriyle ihsan dalgaları, aslî denizden coşup köpürmekte, kopup gelmekteydi!

3, 3150-3151

مشک خود روپوش بود و موج فضل
می‌رسید از امر او از بحر اصل

آب از جوشش همی‌گردد هوا
و آن هوا گردد ز سردی آبها

The water-skin itself was a veil, and (in reality) at his (the Prophet's) command the waves of (Divine) bounty were coming (to them) from the Sea of origin.
“Water by boiling is converted into air, and that air by cold is turned into water.”

***

Kölenin kırbası zaten vesileden, hakikati örten bir sebepten ibaretti. Peygamberin emriyle ihsan dalgaları, aslî denizden coşup köpürmekte, kopup gelmekteydi!
Su kaynayınca buhar haline gelir, havaya çıkar… havadaki buhar da soğuyunca su olur, öyle mi ?

آب از جوشش همی‌گردد هوا
و آن هوا گردد ز سردی آبها

بلک بی علت و بیرون زین حکم
آب رویانید تکوین از عدم

"Water by boiling is converted into air, and that air by cold is turned into water."
Nay, (it is not so); without cause and beyond these maxims of (natural) philosophy the (Divine) act of bringing into existence produced the water from non-existence.

***

Su kaynayınca buhar haline gelir, havaya çıkar... havadaki buhar da soğuyunca su olur, öyle mi ?
Doğrusu şu: yaradılış bu hükümlerden hariç olarak sebepsiz, illetsiz yokluktan sular coşturmada.

3, 3152-3153

بلک بی علت و بیرون زین حکم
آب رویانید تکوین از عدم

تو ز طفلی چون سببها دیده‌ای
در سبب از جهل بر چفسیده‌ای

Nay, (it is not so); without cause and beyond these maxims of (natural) philosophy the (Divine) act of bringing into existence produced the water from non-existence.
Inasmuch as you have observed (secondary) causes from your childhood, through ignorance you have stuck to the (secondary) cause.

***

Doğrusu şu: yaradılış bu hükümlerden hariç olarak sebepsiz, illetsiz yokluktan sular coşturmada.
Sen çocukluğundan sebepleri görüyor, bilgisizliğinden sebeplere yapışıyorsun.

3, 3153-3154

تو ز طفلی چون سببها دیده‌ای
در سبب از جهل بر چفسیده‌ای

با سببها از مسبب غافلی
سوی این روپوشها زان مایلی

Inasmuch as you have observed (secondary) causes from your childhood, through ignorance you have stuck to the (secondary) cause.
(Being occupied) with causes you are forgetful of the Causer: hence you are inclining towards these veils.

***

Sen çocukluğundan sebepleri görüyor, bilgisizliğinden sebeplere yapışıyorsun.
Sebepleri görüyor da müsebbipten gaflet ediyorsun. Bu hakikati örten, müsebbibin yüzünü gizleyen sebeplere ondan meyletmektesin sen.

3, 3154-3155

با سببها از مسبب غافلی
سوی این روپوشها زان مایلی

چون سببها رفت بر سر می‌زنی
ربنا و ربناها می‌کنی

(Being occupied) with causes you are forgetful of the Causer: hence you are inclining towards these veils.
When (all secondary) causes are gone, you will beat your head and cry many a time, “O our Lord! O our Lord!”

***

Sebepleri görüyor da müsebbipten gaflet ediyorsun. Bu hakikati örten, müsebbibin yüzünü gizleyen sebeplere ondan meyletmektesin sen.
Sebepler gitti mi başına vurmağa başlar, aman Yarabbi demeye koyulursun.

3, 3155-3156

چون سببها رفت بر سر می‌زنی
ربنا و ربناها می‌کنی

رب می‌گوید برو سوی سبب
چون ز صنعم یاد کردی ای عجب

When (all secondary) causes are gone, you will beat your head and cry many a time, “O our Lord! O our Lord!”
The Lord will say, “Betake thyself to the (secondary) cause! How hast thou remembered My work? Oh, wonderful!”

***

Sebepler gitti mi başına vurmağa başlar, aman Yarabbi demeye koyulursun.
Tanrı da sana “Hadi, yürü, sebebe git… Ne acayip şey, sen, beni, yarattığım sebepler için andın ha!” der.

3, 3156-3157

رب می‌گوید برو سوی سبب
چون ز صنعم یاد کردی ای عجب

گفت زین پس من ترا بینم همه
ننگرم سوی سبب و آن دمدمه

The Lord will say, “Betake thyself to the (secondary) cause! How hast thou remembered My work? Oh, wonderful!”
He (the believer in secondary causes) says, “Henceforth I will behold Thee entirely: I will not look towards the cause and that deception (by which I was led astray).”

***

Tanrı da sana “Hadi, yürü, sebebe git… Ne acayip şey, sen, beni, yarattığım sebepler için andın ha!” der.
O vakit kul “Bundan böyle hep seni göreceğim, sebebe, o lâftan ibaret saçma şeye bakmayacağım artık “ der ama

3, 3157-3158

گفت زین پس من ترا بینم همه
ننگرم سوی سبب و آن دمدمه

گویدش ردوا لعادوا کار تست
ای تو اندر توبه و میثاق سست

He (the believer in secondary causes) says, “Henceforth I will behold Thee entirely: I will not look towards the cause and that deception (by which I was led astray).”
He (God) will reply to him, “Thy case is (described in the text), ‘(If) they were sent back (to the world), they would surely return (to what they were forbidden to do),’ O thou who art weak in thy repentance and covenant;

***

O vakit kul “Bundan böyle hep seni göreceğim, sebebe, o lâftan ibaret saçma şeye bakmayacağım artık “ der ama Allah “Seni tekrar sebep âlemine göndersem yine sebebe yapışırsın. Senin için bu, a tövbesinden durmayan ahdi çürük adam!

3, 3158-3159

گویدش ردوا لعادوا کار تست
ای تو اندر توبه و میثاق سست

لیک من آن ننگرم رحمت کنم
رحمتم پرست بر رحمت تنم

He (God) will reply to him, “Thy case is (described in the text), ‘(If) they were sent back (to the world), they would surely return (to what they were forbidden to do),’ O thou who art weak in thy repentance and covenant;
But I will not regard that, I will show mercy: My mercy is abounding, I will be intent on mercy.

***

Allah “Seni tekrar sebep âlemine göndersem yine sebebe yapışırsın. Senin için bu, a tövbesinden durmayan ahdi çürük adam!
Fakat ben bu işe bakmam, rahmetim boldur. Rahmet etrafında dönüp dolaşırım, herkese rahmet ederim ben!

3, 3159-3160

لیک من آن ننگرم رحمت کنم
رحمتم پرست بر رحمت تنم

ننگرم عهد بدت بدهم عطا
از کرم این دم چو می‌خوانی مرا

But I will not regard that, I will show mercy: My mercy is abounding, I will be intent on mercy.
I will not regard thy bad promise, I from loving kindness will bestow the gift at this (very) moment, since thou art calling unto Me.”

***

Fakat ben bu işe bakmam, rahmetim boldur. Rahmet etrafında dönüp dolaşırım, herkese rahmet ederim ben!
Senin kötü ahdine bakmam, mademki şimdi bana niyaz ediyorsun, keremimden sana ihsan eder, muradını veririm” der.

3, 3160-3161

ننگرم عهد بدت بدهم عطا
از کرم این دم چو می‌خوانی مرا

قافله حیران شد اندر کار او
یا محمد چیست این ای بحر خو

I will not regard thy bad promise, I from loving kindness will bestow the gift at this (very) moment, since thou art calling unto Me.”
The (people of the) caravan were amazed at his (the Prophet's) deed. (They cried), “O Muhammad, O thou that hast the nature of the Sea, what is this?

***

Senin kötü ahdine bakmam, mademki şimdi bana niyaz ediyorsun, keremimden sana ihsan eder, muradını veririm” der.
Evet... Kafile halkı Peygamber’in mucizesine hayran oldu... “Ya Muhammed, ey deniz huylu Peygamber, bu ne?

قافله حیران شد اندر کار او
یا محمد چیست این ای بحر خو

کرده‌ای روپوش مشک خرد را
غرقه کردی هم عرب هم کرد را

The (people of the) caravan were amazed at his (the Prophet's) deed. (They cried), "O Muhammad, O thou that hast the nature of the Sea, what is this?
Thou hast made a small water-skin a veil (a means of disguise): thou hast drowned (abundantly satisfied the thirst of) both Arabs and Kurds."

***

Evet… Kafile halkı Peygamber'in mucizesine hayran oldu… "Ya Muhammed, ey deniz huylu Peygamber, bu ne?
Küçücük bir kırbayı sebep ittihaz ettin, Arap'ı da suya gark ettin. Kürdü de!

کرده‌ای روپوش مشک خرد را
غرقه کردی هم عرب هم کرد را

ای غلام اکنون تو پر بین مشک خود
تا نگویی درشکایت نیک و بد

Thou hast made a small water-skin a veil (a means of disguise): thou hast drowned (abundantly satisfied the thirst of) both Arabs and Kurds."
"O slave, now behold thy water-skin full (of water), that thou mayst not say (anything) good or bad in complaint."

***

Küçücük bir kırbayı sebep ittihaz ettin, Arap'ı da suya gark ettin. Kürdü de!
Ey köle, şimdi kırbanın dolu olduğunu da gör de şikâyet edip iyi, kötü söylenme" dediler.

ای غلام اکنون تو پر بین مشک خود
تا نگویی درشکایت نیک و بد

آن سیه حیران شد از برهان او
می‌دمید از لامکان ایمان او

“O slave, now behold thy water-skin full (of water), that thou mayst not say (anything) good or bad in complaint.”
The negro was astounded at his (the Prophet's) evidentiary miracle: his faith was dawning from (the world of) non-spatiality.

***

Ey köle, şimdi kırbanın dolu olduğunu da gör de şikâyet edip iyi, kötü söylenme” dediler.
O zenci köle, Peygamber’in, bu mucizesine hayran oldu, imanı Lâmekân âleminden doğmaktaydı.

3, 3164-3165

آن سیه حیران شد از برهان او
می‌دمید از لامکان ایمان او

چشمه‌ای دید از هوا ریزان شده
مشک او روپوش فیض آن شده

The negro was astounded at his (the Prophet's) evidentiary miracle: his faith was dawning from (the world of) non-spatiality.
He saw that a fountain had begun to pour from the air (of yonder world) and that his water-skin had become a veil to the emanation of that (fountain).

***

O zenci köle, Peygamber’in, bu mucizesine hayran oldu, imanı Lâmekân âleminden doğmaktaydı.
Gökten akan bir çeşme gördü o… kırbası onun coşkunluğuna bir vesile, onun hakikatine bir örtüydü!

چشمه‌ای دید از هوا ریزان شده
مشک او روپوش فیض آن شده

زان نظر روپوشها هم بر درید
تا معین چشمه‌ی غیبی بدید

He saw that a fountain had begun to pour from the air (of yonder world) and that his water-skin had become a veil to the emanation of that (fountain).
The veils also were rent by that (illumined) sight (of his), so that he distinctly beheld the fountain of the Unseen.

***

Gökten akan bir çeşme gördü o... kırbası onun coşkunluğuna bir vesile, onun hakikatine bir örtüydü!
Gözünden bütün örtüler, bütün sebepler yırtılıp sıyrıldı. Böylece gayb çeşmesini görmeğe başladı.

3, 3166-3167

زان نظر روپوشها هم بر درید
تا معین چشمه‌ی غیبی بدید

چشمها پر آب کرد آن دم غلام
شد فراموشش ز خواجه وز مقام

The veils also were rent by that (illumined) sight (of his), so that he distinctly beheld the fountain of the Unseen.
Thereupon the slave's eyes were filled with tears: he forgot his master and his dwelling-place.

***

Gözünden bütün örtüler, bütün sebepler yırtılıp sıyrıldı. Böylece gayb çeşmesini görmeğe başladı.
Göz pınarları doldu, efendini de unuttu, durağını da!

3, 3167-3168

چشمها پر آب کرد آن دم غلام
شد فراموشش ز خواجه وز مقام

دست و پایش ماند از رفتن به راه
زلزله افکند در جانش اله

Thereupon the slave's eyes were filled with tears: he forgot his master and his dwelling-place.
Strength failed him to go on his way: God cast a mighty commotion into his soul.

***

Göz pınarları doldu, efendini de unuttu, durağını da!
Elsiz, ayaksız kaldı, yola gitmeye ne eli vardı artık, ne ayağı... Allah, ruhuna bir titremedir saldı!

3, 3168-3169

دست و پایش ماند از رفتن به راه
زلزله افکند در جانش اله

باز بهر مصلحت بازش کشید
که به خویش آ باز رو ای مستفید

Strength failed him to go on his way: God cast a mighty commotion into his soul.
Then again he (the Prophet) drew him back for (his) good, saying, "Come to thyself; return, O thou who wilt gain advantage (by doing so).

***

Elsiz, ayaksız kaldı, yola gitmeye ne eli vardı artık, ne ayağı… Allah, ruhuna bir titremedir saldı!
Mustafa, iş görmesi için tekrar onu o âlemden çekti de dedi ki: "Kendine gel… Ey faydalanmak isteyen, yürü…

باز بهر مصلحت بازش کشید
که به خویش آ باز رو ای مستفید

وقت حیرت نیست حیرت پیش تست
این زمان در ره در آ چالاک و چست

Then again he (the Prophet) drew him back for (his) good, saying, "Come to thyself; return, O thou who wilt gain advantage (by doing so).
'Tis not the time for bewilderment: bewilderment is in front of thee; just now advance on thy way briskly and speedily."

***

Mustafa, iş görmesi için tekrar onu o âlemden çekti de dedi ki: "Kendine gel... Ey faydalanmak isteyen, yürü...
Şaşırıp kalacak zaman değil. Asıl şaşılacak şey daha ileride.

3, 3170-3171

وقت حیرت نیست حیرت پیش تست
این زمان در ره در آ چالاک و چست

دستهای مصطفی بر رو نهاد
بوسه‌های عاشقانه بس بداد

’Tis not the time for bewilderment: bewilderment is in front of thee; just now advance on thy way briskly and speedily.”
He (the slave) laid the hands of Mustafá (Mohammed) on his face and gave (them) many loving kisses.

***

Şaşırıp kalacak zaman değil. Asıl şaşılacak şey daha ileride.
Şimdi öyle durma; davranıver bakalım, çevik bir halde yola düş! “

3, 3171-3172

دستهای مصطفی بر رو نهاد
بوسه‌های عاشقانه بس بداد

مصطفی دست مبارک بر رخش
آن زمان مالید و کرد او فرخش

He (the slave) laid the hands of Mustafá (Mohammed) on his face and gave (them) many loving kisses.
Then Mustafá rubbed his blessed hand on his (the slave's) face and made it fortunate.

***

Şimdi öyle durma; davranıver bakalım, çevik bir halde yola düş! “
Mübarek eliyle kölenin yüzünü sıvazladı, onu kutlu bir hale getirdi.

3, 3172-3173

مصطفی دست مبارک بر رخش
آن زمان مالید و کرد او فرخش

شد سپید آن زنگی و زاده‌ی حبش
همچو بدر و روز روشن شد شبش

Then Mustafá rubbed his blessed hand on his (the slave's) face and made it fortunate.
That Abyssinian negro became white as the full moon, and his night turned into bright day.

***

Mübarek eliyle kölenin yüzünü sıvazladı, onu kutlu bir hale getirdi.
O kölenin, o Habeş oğlunun yüzü bembeyaz oldu; gecesi, ayın on dördü gibi aydınlandı, gündüz gibi nurlandı!

3, 3173-3174

شد سپید آن زنگی و زاده‌ی حبش
همچو بدر و روز روشن شد شبش

یوسفی شد در جمال و در دلال
گفتش اکنون رو بده وا گوی حال

That Abyssinian negro became white as the full moon, and his night turned into bright day.
He became a Joseph in beauty and in coquetry: he (the Prophet) said to him, “Now go home and relate what has befallen thee.”

***

O kölenin, o Habeş oğlunun yüzü bembeyaz oldu; gecesi, ayın on dördü gibi aydınlandı, gündüz gibi nurlandı!
Güzellikte, işvede bir Yusuf kesildi. Peygamber ona “Hadi şimdi git de hali anlat “ dedi.

3, 3174-3175

یوسفی شد در جمال و در دلال
گفتش اکنون رو بده وا گوی حال

او همی‌شد بی سر و بی پای مست
پای می‌نشناخت در رفتن ز دست

He became a Joseph in beauty and in coquetry: he (the Prophet) said to him, “Now go home and relate what has befallen thee.”
He was going along, without head or foot, intoxicated (with ecstasy): in going he knew not foot from hand.

***

Güzellikte, işvede bir Yusuf kesildi. Peygamber ona “Hadi şimdi git de hali anlat “ dedi.
Köle elsiz, ayaksız sarhoş bir halde geldi, elden çıktı, ayağını tanımaz oldu!

او همی‌شد بی سر و بی پای مست
پای می‌نشناخت در رفتن ز دست

پس بیامد با دو مشک پر روان
سوی خواجه از نواحی کاروان

He was going along, without head or foot, intoxicated (with ecstasy): in going he knew not foot from hand.
Then from the neighbourhood of the caravan he came hastening with two full water-skins to his master.

***

Köle elsiz, ayaksız sarhoş bir halde geldi, elden çıktı, ayağını tanımaz oldu!
Kervan halkından ayrıldı, suyla dolu iki kırbasını aldı, yola düştü.

3, 3176-3177

پس بیامد با دو مشک پر روان
سوی خواجه از نواحی کاروان

خواجه از دورش بدید و خیره ماند
از تحیر اهل آن ده را بخواند

Then from the neighbourhood of the caravan he came hastening with two full water-skins to his master.
The master espied him from afar and remained bewildered: from amazement he called (to his presence) the people of the village.

***

Kervan halkından ayrıldı, suyla dolu iki kırbasını aldı, yola düştü.
Efendi, köleyi uzaktan görüp şaşırdı. Şaşkınlıkla o köy halkını çağırdı.

3, 3177-3178

خواجه از دورش بدید و خیره ماند
از تحیر اهل آن ده را بخواند

راویه‌ی ما اشتر ما هست این
پس کجا شد بنده‌ی زنگی‌جبین

The master espied him from afar and remained bewildered: from amazement he called (to his presence) the people of the village.
“This,” said he, “is my water-skin and my camel: where, then, is my swartbrowed slave gone?

***

Efendi, köleyi uzaktan görüp şaşırdı. Şaşkınlıkla o köy halkını çağırdı.
“Bu kırba bizim kırbamız, deve de bizim devemiz. Fakat Zenci köle ne oldu ki?

3, 3178-3179

راویه‌ی ما اشتر ما هست این
پس کجا شد بنده‌ی زنگی‌جبین

این یکی بدریست می‌آید ز دور
می‌زند بر نور روز از روش نور

“This,” said he, “is my water-skin and my camel: where, then, is my swartbrowed slave gone?
This man coming from afar is (like) a full-moon: the light from his countenance strikes upon (and prevails against) the daylight.

***

“Bu kırba bizim kırbamız, deve de bizim devemiz. Fakat Zenci köle ne oldu ki?
Bu uzaktan gelen, ay’ın on dördü gibi bir delikanlı… Yüzünün nuru, balkıyıp durmakta… Gündüzü bile nursuz bırakmakta.

3, 3179-3180

این یکی بدریست می‌آید ز دور
می‌زند بر نور روز از روش نور

کو غلام ما مگر سرگشته شد
یا بدو گرگی رسید و کشته شد

This man coming from afar is (like) a full-moon: the light from his countenance strikes upon (and prevails against) the daylight.
Where is my slave? Perchance he has lost his way, or a wolf has overtaken him and he has been killed.”

***

Bu uzaktan gelen, ay’ın on dördü gibi bir delikanlı… Yüzünün nuru, balkıyıp durmakta… Gündüzü bile nursuz bırakmakta.
Kölemiz nerede? Acaba birisi mi öldürdü, yoksa kurt mu paraladı da öldü?” demeye başladı.

3, 3180-3181

کو غلام ما مگر سرگشته شد
یا بدو گرگی رسید و کشته شد

چون بیامد پیش گفتش کیستی
از یمن زادی و یا ترکیستی

Where is my slave? Perchance he has lost his way, or a wolf has overtaken him and he has been killed.”
When he came before him, he (the master) said, “Who art thou? Art thou a native of Yemen or a Turcoman?

***

Kölemiz nerede? Acaba birisi mi öldürdü, yoksa kurt mu paraladı da öldü?” demeye başladı.
Köle yanına gelince “Sen kimsin?” Yemenli misin, Türk müsün?

چون بیامد پیش گفتش کیستی
از یمن زادی و یا ترکیستی

گو غلامم را چه کردی راست گو
گر بکشتی وا نما حیلت مجو

When he came before him, he (the master) said, “Who art thou? Art thou a native of Yemen or a Turcoman? Tell (me), what hast thou done to my slave? Speak the truth! If thou hast killed him, declare it! Do not seek evasion.”

***

Köle yanına gelince “Sen kimsin?” Yemenli misin, Türk müsün?
Söyle, doğru söyle… Kölemi ne yaptın? Öldürdüysen gizleme, hileye sapma!” dedi.

3, 3182-3183

گو غلامم را چه کردی راست گو
گر بکشتی وا نما حیلت مجو

گفت اگر کشتم بتو چون آمدم
چون به پای خود درین خون آمدم

Tell (me), what hast thou done to my slave? Speak the truth! If thou hast killed him, declare it! Do not seek evasion."
He replied, "If I have killed him, how have I come to thee? How have I come with my own feet into this blood?"

***

Söyle, doğru söyle... Kölemi ne yaptın? Öldürdüysen gizleme, hileye sapma!" dedi.
Köle dedi ki: "Öldürmüş olsam yanına nasıl gelirim,

3, 3183-3184

گفت اگر کشتم بتو چون آمدم
چون به پای خود درین خون آمدم

کو غلام من بگفت اینک منم
کرد دست فضل یزدان روشنم

He replied, “If I have killed him, how have I come to thee? How have I come with my own feet into this blood?” (He asked again), “Where is my slave?” He (the slave) said, “Lo, I am (he): the hand of God's grace hath made me resplendent.”

***

Köle dedi ki: “Öldürmüş olsam yanına nasıl gelirim,
Kendi ayağımla kanımı döktürmeye gelir miyim hiç?

3, 3184-3185

کو غلام من بگفت اینک منم
کرد دست فضل یزدان روشنم

هی چه می‌گویی غلام من کجاست
هین نخواهی رست از من جز براست

(He asked again), “Where is my slave?” He (the slave) said, “Lo, I am (he): the hand of God's grace hath made me resplendent.”
“Eh, what art thou saying? Where is my slave? Hark, thou wilt not escape from me except by (telling) the truth.”

***

Kendi ayağımla kanımı döktürmeye gelir miyim hiç?
Bey, “Hey ne söylüyorsun, kölem nerede benim? Doğruyu söylemekten başka çare yok, kurtulamazsın elimden “ dedi.

3, 3185-3186

هی چه می‌گویی غلام من کجاست
هین نخواهی رست از من جز براست

گفت اسرار ترا با آن غلام
جمله وا گویم یکایک من تمام

“Eh, what art thou saying? Where is my slave? Hark, thou wilt not escape from me except by (telling) the truth.”
He (the slave) said, “I will relate all thy secret dealings with that slave, one by one;

***

Bey, “Hey ne söylüyorsun, kölem nerede benim? Doğruyu söylemekten başka çare yok, kurtulamazsın elimden “ dedi.
Köle dedi ki: “Köleyle arandaki sırları birer birer tamamıyla söyleyeyim…

گفت اسرار ترا با آن غلام
جمله وا گویم یکایک من تمام

زان زمانی که خریدی تو مرا
تا به اکنون باز گویم ماجرا

He (the slave) said, “I will relate all thy secret dealings with that slave, one by one;
I will relate what has passed (between us) from the time when thou didst purchase me until now,

***

Köle dedi ki: “Köleyle arandaki sırları birer birer tamamıyla söyleyeyim…
Beni satın aldığın zamandan şimdiye kadar ne gelmiş geçmişse anlatayım da,

3, 3187-3188

زان زمانی که خریدی تو مرا
تا به اکنون باز گویم ماجرا

تا بدانی که همانم در وجود
گرچه از شبدیز من صبحی گشود

I will relate what has passed (between us) from the time when thou didst purchase me until now,
That thou mayst know I am the same in (my spiritual) existence, though a (bright) dawn has opened forth from my night-hued (body).

***

Beni satın aldığın zamandan şimdiye kadar ne gelmiş geçmişse anlatayım da,
Kapkara vücudumdan bir sabah açılmış olmakla beraber senin kölen olduğumu anla!”

3, 3188-3189

تا بدانی که همانم در وجود
گرچه از شبدیز من صبحی گشود

رنگ دیگر شد ولیکن جان پاک
فارغ از رنگست و از ارکان و خاک

That thou mayst know I am the same in (my spiritual) existence, though a (bright) dawn has opened forth from my night-hued (body).
The colour is changed; but the pure spirit is free from colour and from the (four) elements and the dust.”

***

Kapkara vücudumdan bir sabah açılmış olmakla beraber senin kölen olduğumu anla!”
Kölenin rengi değişti ama tertemiz ruhun rengi yoktur ki… Ruhun ne rengi vardır, ne unsurlara bağlıdır, ne toprağa mensuptur!

3, 3189-3190

رنگ دیگر شد ولیکن جان پاک
فارغ از رنگست و از ارکان و خاک

تن‌شناسان زود ما را گم کنند
آب‌نوشان ترک مشک و خم کنند

The colour is changed; but the pure spirit is free from colour and from the (four) elements and the dust.”
They that know the body (alone) soon lose us; (but) they that quaff the (spiritual) water abandon the (bodily) water-skin and jar.

***

Kölenin rengi değişti ama tertemiz ruhun rengi yoktur ki... Ruhun ne rengi vardır, ne unsurlara bağlıdır, ne toprağa mensuptur!
Yalnız teni tanıyanlar, bizi çabucak kaybederler... Su içenler, tulumu da bırakırlar, küpü de!

3, 3190-3191

تن‌شناسان زود ما را گم کنند
آب‌نوشان ترک مشک و خم کنند

جان‌شناسان از عددها فارغ‌اند
غرقه‌ی دریای بی‌چونند و چند

They that know the body (alone) soon lose us; (but) they that quaff the (spiritual) water abandon the (bodily) water-skin and jar.
They that know the spirit are free from numbers (plurality): they are sunk in the Sea that is without quality or quantity.

***

Yalnız teni tanıyanlar, bizi çabucak kaybederler... Su içenler, tulumu da bırakırlar, küpü de!
Fakat canı tanıyanların sayılarla işleri yoktur. Onlar, keyfiyetsiz ve kemiyetsiz olan denize gark olmuşlardır!

3, 3191-3192

جان‌شناسان از عددها فارغ‌اند
غرقه‌ی دریای بی‌چونند و چند

جان شو و از راه جان جان را شناس
یار بینش شو نه فرزند قیاس

They that know the spirit are free from numbers (plurality): they are sunk in the Sea that is without quality or quantity.
Become spirit and know spirit by means of spirit: become the friend of vision (clairvoyant), not the child of ratiocination.

***

Fakat canı tanıyanların sayılarla işleri yoktur. Onlar, keyfiyetsiz ve kemiyetsiz olan denize gark olmuşlardır!
Can ol da can yoluyla canı tanı! Görüş dostu ol, kıyas oğlanı değil!

3, 3192-3193

جان شو و از راه جان جان را شناس
یار بینش شو نه فرزند قیاس

چون ملک با عقل یک سررشته‌اند
بهر حکمت را دو صورت گشته‌اند

Become spirit and know spirit by means of spirit: become the friend of vision (clairvoyant), not the child of ratiocination.
Forasmuch as the Angel is one in origin with Intelligence, (and) they have (only) become two (different) forms for the sake of (the Divine) Wisdom—

***

Can ol da can yoluyla canı tanı! Görüş dostu ol, kıyas oğlanı değil!
Melekle akıl, aynı yaradılıştadır hikmeti var da iki suret oldu.

چون ملک با عقل یک سررشته‌اند
بهر حکمت را دو صورت گشته‌اند

آن ملک چون مرغ بال و پر گرفت
وین خرد بگذاشت پر و فر گرفت

Forasmuch as the Angel is one in origin with Intelligence, (and) they have (only) become two (different) forms for the sake of (the Divine) Wisdom—
The Angel assumed wings and pinions like a bird, while this Intelligence left wings (behind) and assumed (immaterial) splendour—

***

Melekle akıl, aynı yaradılıştadır hikmeti var da iki suret oldu.
Melek, kuş gibi kanatlı olmuş; akıl, kanadı bırakmış, nura bürünmüştür.

3, 3194-3195

آن ملک چون مرغ بال و پر گرفت
وین خرد بگذاشت پر و فر گرفت

لاجرم هر دو مناصر آمدند
هر دو خوش رو پشت همدیگر شدند

The Angel assumed wings and pinions like a bird, while this Intelligence left wings (behind) and assumed (immaterial) splendour—
Necessarily both became co-adjutors: both the beauteous ones became a support to one another.

***

Melek, kuş gibi kanatlı olmuş; akıl, kanadı bırakmış, nura bürünmüştür.
Hulâsa ikisini de manası aynı olduğundan, ikisinin de hakikati bir olduğundan o iki güzel, birbirlerine arka olmuşlar, birbirlerine yardımcı kesilmişlerdir.

لاجرم هر دو مناصر آمدند
هر دو خوش رو پشت همدیگر شدند

هم ملک هم عقل حق را واجدی
هر دو آدم را معین و ساجدی

Necessarily both became co-adjutors: both the beauteous ones became a support to one another.
The Angel as well as the Intelligence is a finder of God: each of the twain is a helper and worshipper of Adam.

***

Hulâsa ikisini de manası aynı olduğundan, ikisinin de hakikati bir olduğundan o iki güzel, birbirlerine arka olmuşlar, birbirlerine yardımcı kesilmişlerdir.
Melek de Hakk’ı bulmuştur, akıl da. Her ikisi de Âdem’ yardımda bulunmuş, her ikisi de Âdem’e secde etmiştir.

3, 3196-3197

هم ملک هم عقل حق را واجدی
هر دو آدم را معین و ساجدی

نفس و شیطان بوده ز اول واحدی
بوده آدم را عدو و حاسدی

The Angel as well as the Intelligence is a finder of God: each of the twain is a helper and worshipper of Adam.
The Flesh (nafs) and the Devil have (also) been (essentially) one from the first, and have been an enemy and envier of Adam.

***

Melek de Hakk’ı bulmuştur, akıl da. Her ikisi de Âdem’ yardımda bulunmuş, her ikisi de Âdem’e secde etmiştir.
Nefisle Şeytan’sa ezelden bir olduğundan Âdem’e düşmandır, ona haset edip durur.

3, 3197-3198

نفس و شیطان بوده ز اول واحدی
بوده آدم را عدو و حاسدی

آنک آدم را بدن دید او رمید
و آنک نور متمن دید او خمید

The Flesh (nafs) and the Devil have (also) been (essentially) one from the first, and have been an enemy and envier of Adam.
He that regarded Adam as a body fled (from him in disdain), while he that regarded (him as) the trusty Light bowed (in worship).

***

Nefisle Şeytan'sa ezelden bir olduğundan Âdem'e düşmandır, ona haset edip durur.
Âdem'i bedenden ibaret gören ondan kaçmış ona secde etmemiştir. Fakat onu emniyete mahzar olmuş bir nur olarak gören, karşısında eğildi, secde etti.

3, 3198-3199

آنک آدم را بدن دید او رمید
و آنک نور متمن دید او خمید

آن دو دیده‌روشنان بودند ازین
وین دو را دیده ندیده غیر طین

He that regarded Adam as a body fled (from him in disdain), while he that regarded (him as) the trusty Light bowed (in worship).
Those two (the Angel and the Intelligence) were (made) clairvoyant by this (Adam), while the eye of these two (the Flesh and the Devil) saw nothing but clay.

***

Âdem’i bedenden ibaret gören ondan kaçmış ona secde etmemiştir. Fakat onu emniyete mahzar olmuş bir nur olarak gören, karşısında eğildi, secde etti.
Melekle aklın... O ikisinin gözleri Âdem’i görüp nurlandı. Şeytan’la nefsin... Bu ikisinin gözleri, Âdem’i ancak toprak olarak gördü.

3, 3199-3200

آن دو دیده‌روشنان بودند ازین
وین دو را دیده ندیده غیر طین

این بیان اکنون چو خر بر یخ بماند
چون نشاید بر جهود انجیل خواند

Those two (the Angel and the Intelligence) were (made) clairvoyant by this (Adam), while the eye of these two (the Flesh and the Devil) saw nothing but clay.
This discourse is now left (floundering) like an ass on the ice, since it is not fitting to recite the Gospel to Jews.

***

Melekle aklın… O ikisinin gözleri Âdem’i görüp nurlandı. Şeytan’la nefsin… Bu ikisinin gözleri, Âdem’i ancak toprak olarak gördü.
Bu anlatışım da işte kara saplanmış eşek gibi kalakaldı. Yahudi’ye İncil okunamaz ki!

3, 3200-3201

این بیان اکنون چو خر بر یخ بماند
چون نشاید بر جهود انجیل خواند

کی توان با شیعه گفتن از عمر
کی توان بربط زدن در پیش کر

This discourse is now left (floundering) like an ass on the ice, since it is not fitting to recite the Gospel to Jews.
How can one speak of ‘Umar to Shî‘ites? How can one play a lute before the deaf?

***

Bu anlatışım da işte kara saplanmış eşek gibi kalakaldı. Yahudi’ye İncil okunamaz ki!
Şia’ya Ömer’den bahsedilebilir mi? Sağırın yanında kopuz çalınabilir mi?

3, 3201-3202

کی توان با شیعه گفتن از عمر
کی توان بربط زدن در پیش کر

لیک گر در ده به گوشه یک کسست
های هویی که برآوردم بسست

How can one speak of ʿUmar to Shîʿites? How can one play a lute before the deaf?
But if there is any one (hidden) in a nook in the village, the hue and cry that I have raised is enough.

***

Şia’ya Ömer’den bahsedilebilir mi? Sağırın yanında kopuz çalınabilir mi?
Fakat köyün bir bucağında tek bir adam bile varsa bu hayhuyum kâfidir, o anlatmıştır ya, yeter!

3, 3202-3203

لیک گر در ده به گوشه یک کسست
های هویی که برآوردم بسست

مستحق شرح را سنگ و کلوخ
ناطقی گردد مشرح با رسوخ

But if there is any one (hidden) in a nook in the village, the hue and cry that I have raised is enough.
To him that is worthy to (hear) the exposition, stones and brickbats become an articulate and well-grounded exponent.

***

Fakat köyün bir bucağında tek bir adam bile varsa bu hayhuyum kâfidir, o anlatmıştır ya, yeter!
Anlatılması icap eden şeyi taşlar, kerpiçler bile dile gelir de anlayana adamakıllı anlatır!

3, 3203-3204

مستحق شرح را سنگ و کلوخ
ناطقی گردد مشرح با رسوخ

آن نیاز مریمی بودست و درد
که چنان طفلی سخن آغاز کرد

To him that is worthy to (hear) the exposition, stones and brickbats become an articulate and well-grounded exponent.
'Twas Mary's want and pain that made such a babe (as Jesus) begin to speak (in the cradle).

***

Anlatılması icap eden şeyi taşlar, kerpiçler bile dile gelir de anlayana adamakıllı anlatır!
Küçücük bir çocuk olan İsa'yı dile getirip konuşturan, Meryem'in derde düşüp niyaz etmesidir.

3, 3204-3205

آن نیاز مریمی بودست و درد
که چنان طفلی سخن آغاز کرد

جزو او بی او برای او بگفت
جزو جزوت گفت دارد در نهفت

'Twas Mary's want and pain that made such a babe (as Jesus) begin to speak (in the cradle).
Part of her spoke on her behalf without her: every part of thee hath speech in secret.

***

Küçücük bir çocuk olan İsa'yı dile getirip konuşturan, Meryem'in derde düşüp niyaz etmesidir.
Meryem'in cüz'ü olan İsa, Meryem'in diliyle değil, kendi diliyle onun yerine söz söyledi. Senin cüz'ünün cüz'ü de gizlice söz söyler durur.

3, 3205-3206

جزو او بی او برای او بگفت
جزو جزوت گفت دارد در نهفت

دست و پا شاهد شوندت ای رهی
منکری را چند دست و پا نهی

Part of her spoke on her behalf without her: every part of thee hath speech in secret.
Thy hands and feet become witnesses (against thee), O slave: how long wilt thou set hand and foot (strenuously apply thyself) to denial?

***

Meryem’in cüz’ü olan İsa, Meryem’in diliyle değil, kendi diliyle onun yerine söz söyledi. Senin cüz’ünün cüz’ü de gizlice söz söyler durur.
A kişi, elin, ayağın sana şahit olur. Niceye bir münkirliğe el sunacak, ayak atacaksın?

3, 3206-3207

دست و پا شاهد شوندت ای رهی
منکری را چند دست و پا نهی

ور نباشی مستحق شرح و گفت
ناطقه‌ی ناطق ترا دید و بخفت

Thy hands and feet become witnesses (against thee), O slave: how long wilt thou set hand and foot (strenuously apply thyself) to denial?
And if thou art not worthy of (hearing) the exposition and the speech, the rational soul of the speaker saw thee (to be unworthy) and went to sleep (refrained from action).

***

A kişi, elin, ayağın sana şahit olur. Niceye bir münkirliğe el sunacak, ayak atacaksın?
Anlatılanı anlamaya, söyleneni dinlemeye liyakatin yoksa söz söyleyenin söyleme kabiliyeti seni görür anlar... Yatar, uyur!

3, 3207-3208

ور نباشی مستحق شرح و گفت
ناطقه‌ی ناطق ترا دید و بخفت

هر چه رویید از پی محتاج رست
تا بیابد طالبی چیزی که جست

And if thou art not worthy of (hearing) the exposition and the speech, the rational soul of the speaker saw thee (to be unworthy) and went to sleep (refrained from action).
Whatsoever grew has grown for the sake of the needy, in order that a seeker may find the thing he sought.

***

Anlatılanı anlamaya, söyleneni dinlemeye liyakatin yoksa söz söyleyenin söyleme kabiliyeti seni görür anlar... Yatar, uyur!
Arayan, aradığını bulsun diye yerden ne biterse ihtiyaç sahibi için biter

3, 3208-3209

هر چه رویید از پی محتاج رست
تا بیابد طالبی چیزی که جست

حق تعالی گر سماوات آفرید
از برای دفع حاجات آفرید

Whatsoever grew has grown for the sake of the needy, in order that a seeker may find the thing he sought.
If God most High has created the heavens, He has created them for the purpose of removing needs.

***

Arayan, aradığını bulsun diye yerden ne biterse ihtiyaç sahibi için biter
Allah, gökleri yarattıysa ihtiyaçları gidersin diye yarattı.

3, 3209-3210

حق تعالی گر سماوات آفرید
از برای دفع حاجات آفرید

هر کجا دردی دوا آنجا رود
هر کجا فقری نوا آنجا رود

If God most High has created the heavens, He has created them for the purpose of removing needs.
Wherever a pain is, the cure goes thither; wherever a poverty is, the provision goes thither.

***

Allah, gökleri yarattıysa ihtiyaçları gidersin diye yarattı.
Nerede dert varsa deva oraya gider, nerde yoksulluk varsa nimet oraya varır.

3, 3210-3211

هر کجا دردی دوا آنجا رود
هر کجا فقری نوا آنجا رود

هر کجا مشکل جواب آنجا رود
هر کجا کشتیست آب آنجا رود

Wherever a pain is, the cure goes thither; wherever a poverty is, the provision goes thither.
Wherever a difficult question is, the answer goes thither; wherever a ship is, the water goes thither.

***

Nerede dert varsa deva oraya gider, nerde yoksulluk varsa nimet oraya varır.
Müşkül neredeyse cevap oradadır, gemi neredeyse su orada!

3, 3211-3212

هر کجا مشکل جواب آنجا رود
هر کجا کشتیست آب آنجا رود

آب کم جو تشنگی آور بدست
تا بجوشد آب از بالا و پست

Wherever a difficult question is, the answer goes thither; wherever a ship is, the water goes thither.
Do not seek the water, (but) get thirst, so that the water may gush forth from above and below.

***

Müşkül neredeyse cevap oradadır, gemi neredeyse su orada!
Suyu az ara, susuzluğu elde et de sular yukardan da coşsun, aşağıdan da fışkırsın!

3, 3212-3213

آب کم جو تشنگی آور بدست
تا بجوشد آب از بالا و پست

تا نزاید طفلک نازک گلو
کی روان گردد ز پستان شیر او

Do not seek the water, (but) get thirst, so that the water may gush forth from above and below.
Until the tender-throated babe is born, how should the milk for it begin to flow from the (mother's) breast?

***

Suyu az ara, susuzluğu elde et de sular yukardan da coşsun, aşağıdan da fışkırsın!
Boğazcağızı nazik yavrucak doğmasaydı onu besleyecek süt nasıl olur da memeden akardı?

3, 3213-3214

تا نزاید طفلک نازک گلو
کی روان گردد ز پستان شیر او

رو بدین بالا و پستیها بدو
تا شوی تشنه و حرارت را گرو

Until the tender-throated babe is born, how should the milk for it begin to flow from the (mother's) breast?
Go, run on these hills and dales, to the end that thou mayst become thirsty and a prey to heat;

***

Boğazcağızı nazik yavrucak doğmasaydı onu besleyecek süt nasıl olur da memeden akardı?
Yürü, bu inişlerde, bu yokuşlarda koş da susa hararetlen!

رو بدین بالا و پستیها بدو
تا شوی تشنه و حرارت را گرو

بعد از آن بانگ زنبور هوا
بانگ آب جو بنوشی ای کیا

Go, run on these hills and dales, to the end that thou mayst become thirsty and a prey to heat;
After that, from the noise of the hornet of the air (the thundercloud) thou wilt hear the noise of the water of the stream, O king.

***

Yürü, bu inişlerde, bu yokuşlarda koş da susa hararetlen!
Ey ulu er, ondan sonra havadaki arı(gibi) bulutlardaki ırmakların sesini iç!

3, 3215-3216

بعد از آن بانگ زنبور هوا
بانگ آب جو بنوشی ای کیا

حاجت تو کم نباشد از حشیش
آب را گیری سوی او می‌کشیش

After that, from the noise of the hornet of the air (the thundercloud) thou wilt hear the noise of the water of the stream, O king.
Thy need is not less than (that of) dry plants: thou takest water and art drawing it towards them;

***

Ey ulu er, ondan sonra havadaki arı(gibi) bulutlardaki ırmakların sesini iç!
İhtiyacın, otlardan, sebzelerden az mı ki suyun önünü keser, sebzelere akıtırsın...

3, 3216-3217

حاجت تو کم نباشد از حشیش
آب را گیری سوی او می‌کشیش

گوش گیری آب را تو می‌کشی
سوی زرع خشک تا یابد خوشی

Thy need is not less than (that of) dry plants: thou takest water and art drawing it towards them;
Thou takest the water by the ear and drawest it towards the dry crops that they may obtain refreshment.

***

İhtiyacın, otlardan, sebzelerden az mı ki suyun önünü keser, sebzelere akıtırsın…
Suyun kulağını çeker, kurumuş nebatlar yeşersin, gelişsin diye o tarafa yürütürsün.

3, 3217-3218

گوش گیری آب را تو می‌کشی
سوی زرع خشک تا یابد خوشی

زرع جان را کش جواهر مضمرست
ابر رحمت پر ز آب کوثرست

Thou takest the water by the ear and drawest it towards the dry crops that they may obtain refreshment.
For the spiritual crops, whose essences are concealed, the cloud of (Divine) mercy is full of the water of Kawthar.

***

Suyun kulağını çeker, kurumuş nebatlar yeşersin, gelişsin diye o tarafa yürütürsün.
Cevherleri gizli olan can ekinleri için de Kevser suyuyla dolu rahmet bulutları var. Susuz kal, susa da sana “Onları Rableri sular” hitabı gelsin…

3, 3218-3219

زرع جان را کش جواهر مضمرست
ابر رحمت پر ز آب کوثرست

تا سقاهم ربهم آید خطاب
تشنه باش الله اعلم بالصواب

For the spiritual crops, whose essences are concealed, the cloud of (Divine) mercy is full of the water of Kawthar. In order that (the words) their Lord gave them to drink may be addressed (to thee), be thirsty! God best knoweth the right course.

***

Cevherleri gizli olan can ekinleri için de Kevser suyuyla dolu rahmet bulutları var. Susuz kal, susa da sana "Onları Rableri sular" hitabı gelsin…
Allah, doğrusunu daha iyi bilir!

تا سقاهم ربهم آید خطاب
تشنه باش الله اعلم بالصواب

هم از آن ده یک زنی از کافران
سوی پیغامبر دوان شد ز امتحان

In order that (the words) their Lord gave them to drink may be addressed (to thee), be thirsty! God best knoweth the right course.
A woman of the same village, one of the unbelievers, ran to the Prophet for the sake of testing (him).

***

Allah, doğrusunu daha iyi bilir!
Yine o köyden bir kâfir karısı Peygamber'i sınamak için koşa koşa,

3, 3220-3221

هم از آن ده یک زنی از کافران
سوی پیغامبر دوان شد ز امتحان

پیش پیغامبر در آمد با خمار
کودکی دو ماه زن را بر کنار

A woman of the same village, one of the unbelievers, ran to the Prophet for the sake of testing (him).
She came in to the Prophet, (her face covered) with the veil: the woman had a two months old infant in her lap.

***

Yine o köyden bir kâfir karısı Peygamber'i sınamak için koşa koşa,
Eşeğiyle beraber yanına geldi, kucağında da iki aylık bir çocuk vardı.

پیش پیغامبر در آمد با خمار
کودکی دو ماه زن را بر کنار

گفت کودک سلم الله علیک
یا رسول الله قد جنا الیک

She came in to the Prophet, (her face covered) with the veil: the woman had a two months old infant in her lap.
The child said, “God give peace unto thee, O Messenger of Allah! We have come to thee.”

***

Eşeğiyle beraber yanına geldi, kucağında da iki aylık bir çocuk vardı.
Çocuk, Peygamber’e “Allah, sana selâm söyledi Ya Rasûllâllah, sana geldik işte” dedi.

3, 3222-3223

گفت کودک سلم الله علیک
یا رسول الله قد جنا الیک

مادرش از خشم گفتش هی خموش
کیت افکند این شهادت را بگوش

The child said, “God give peace unto thee, O Messenger of Allah! We have come to thee.”
Its mother said to it angrily, “Hey, be silent! Who put this testimony into thine ear?

***

Çocuk, Peygamber’e “Allah, sana selâm söyledi Ya Rasûllâllah, sana geldik işte” dedi.
Anası kızgınlıkla “Sus be, bu şahadeti kulağına kim üfürdü?

3, 3223-3224

مادرش از خشم گفتش هی خموش
کیت افکند این شهادت را بگوش

این کیت آموخت ای طفل صغیر
که زبانت گشت در طفلی جریر

Its mother said to it angrily, “Hey, be silent! Who put this testimony into thine ear?
Who taught thee this, O little child, so that thy tongue became fluent in infancy?”

***

Anası kızgınlıkla “Sus be, bu şahadeti kulağına kim üfürdü?
A yumurcak, bunu sana kim söyledi de böyle dilin açıldı, söyleyip duruyorsun?” dedi.

این کیت آموخت ای طفل صغیر
که زبانت گشت در طفلی جریر

گفت حق آموخت آنگه جبرئیل
در بیان با جبرئیلم من رسیل

Who taught thee this, O little child, so that thy tongue became fluent in infancy?”
It replied, “God taught (me), then Gabriel: I am Gabriel's accompanist in (this) declaration.”

***

A yumurcak, bunu sana kim söyledi de böyle dilin açıldı, söyleyip duruyorsun?” dedi.
Çocuk dedi ki: “Evvelâ Allah, sonra da Cebrail! Ben, bu sözde Cebrail’e ahenk uyduruyorum.“

گفت حق آموخت آنگه جبرئیل
در بیان با جبرئیلم من رسیل

گفت کو گفتا که بالای سرت
می‌نبینی کن به بالا منظرت

It replied, “God taught (me), then Gabriel: I am Gabriel's accompanist in (this) declaration.”
She said, “Where (is Gabriel)?” It replied, “Above thy head: dost not thou see? Turn thine eye aloft.

***

Çocuk dedi ki: “Evvelâ Allah, sonra da Cebrail! Ben, bu sözde Cebrail’e ahenk uyduruyorum.“
Kadın “Nerede Cebrail?” deyince çocuk dedi ki: “Nah; başının üstünde. Görmüyor musun? Kafanı kaldır da bir yukarıya bak!

3, 3226-3227

گفت کو گفتا که بالای سرت
می‌نبینی کن به بالا منظرت

ایستاده بر سر تو جبرئیل
مر مرا گشته به صد گونه دلیل

She said, “Where (is Gabriel)?” It replied, “Above thy head: dost not thou see? Turn thine eye aloft.
Gabriel is standing above thee: to me he has become a guide in a hundred diverse ways.”

***

Kadın “Nerede Cebrail?” deyince çocuk dedi ki: “Nah; başının üstünde. Görmüyor musun? Kafanı kaldır da bir yukarıya bak!
Cebrail, başının üstünde duruyor; bana yüz çeşit delil olmakta!“

3, 3227-3228

ایستاده بر سر تو جبرئیل
مر مرا گشته به صد گونه دلیل

گفت می‌بینی تو گفتا که بلی
بر سرت تابان چو بدری کاملی

Gabriel is standing above thee: to me he has become a guide in a hundred diverse ways.”
She said, “Dost thou see (him)?” “Yes,” it replied; “(I see him) shining above thee like a perfect full-moon.

***

Cebrail, başının üstünde duruyor; bana yüz çeşit delil olmakta!‟
Kadın, “Sahi görüyor musun?‟ dedi. Çocuk dedi ki: “Evet, başının üstünde ayın on dördü gibi durmakta.

3, 3228-3229

گفت می‌بینی تو گفتا که بلی
بر سرت تابان چو بدری کاملی

می‌بیاموزد مرا وصف رسول
زان علوم می‌رهاند زین سفول

She said, “Dost thou see (him)?” “Yes,” it replied; “(I see him) shining above thee like a perfect full-moon.
He is teaching me the qualities of the Prophet and delivering me by means of that sublimity from this degradation.”

***

Kadın, “Sahi görüyor musun?‟ dedi. Çocuk dedi ki: “Evet, başının üstünde ayın on dördü gibi durmakta.
Bana Peygamber’i vasfediyor. Beni, bu suretle bu aşağılıklardan yüceltmede!

3, 3229-3230

می‌بیاموزد مرا وصف رسول
زان علوم می‌رهاند زین سفول

پس رسولش گفت ای طفل رضیع
چیست نامت باز گو و شو مطیع

He is teaching me the qualities of the Prophet and delivering me by means of that sublimity from this degradation.”
Then said the Prophet to it (the infant), “O sucking child, what is thy name? Say (it) forth and comply (with my request).”

***

Bana Peygamber’i vasfediyor. Beni, bu suretle bu aşağılıklardan yüceltmede!
Sonra Peygamber, “Ey süt emer yavru, adın ne? Hadi bunu da söyle de sonra ananın isteğine uy, sus‟ dedi.

3, 3230-3231

پس رسولش گفت ای طفل رضیع
چیست نامت باز گو و شو مطیع

گفت نامم پیش حق عبدالعزیز
عبد عزی پیش این یک مشت حیز

Then said the Prophet to it (the infant), “O sucking child, what is thy name? Say (it) forth and comply (with my request).”
“‘Abdu ’l-‘Azíz,” said the child, “is my name with God; (but) ‘Abd-i ‘Uzzá with this handful of reprobates.

***

Sonra Peygamber, “Ey süt emer yavru, adın ne? Hadi bunu da söyle de sonra ananın isteğine uy, sus“ dedi.
Çocuk, “Adım, Allah yanında Abdülâziz, fakat bu bir avuç edepsize göre Abdül Uzzâ!

گفت نامم پیش حق عبدالعزیز
عبد عزی پیش این یک مشت حیز

من ز عزی پاک و بیزار و بری
حق آنک دادت این پیغامبری

"'Abdu 'l-'Azíz," said the child, "is my name with God; (but) 'Abd-i 'Uzzá with this handful of reprobates.
I am clear and free and quit of 'Uzzá, (I swear it) by the truth of Him who gave thee this prophethood."

***

Çocuk, "Adım, Allah yanında Abdülâziz, fakat bu bir avuç edepsize göre Abdül Uzzâ!
Hâlbuki ben sana bu peygamberliği veren Allah hakkı için Uzzâ'dan usanmışım, berîyim!" dedi.

3, 3232-3233

من ز عزی پاک و بیزار و بری
حق آنک دادت این پیغامبری

کودک دو ماهه همچون ماه بدر
درس بالغ گفته چون اصحاب صدر

I am clear and free and quit of ‘Uzzá, (I swear it) by the truth of Him who gave thee this prophethood.”
The two months old child, (illumined) like the full-moon, pronounced the discourse of an adult, as those who occupy the seat of honour.

***

Hâlbuki ben sana bu peygamberliği veren Allah hakkı için Uzzâ’dan usanmışım, berîyim!“ dedi.
İki aylık, çocuk, ayın on dördü gibi parlamış, başköşeye geçen bilgi sahipleri gibi yetişmiş kişilere ders veriyordu.

کودک دو ماهه همچون ماه بدر
درس بالغ گفته چون اصحاب صدر

پس حنوط آن دم ز جنت در رسید
تا دماغ طفل و مادر بو کشید

The two months old child, (illumined) like the full-moon, pronounced the discourse of an adult, as those who occupy the seat of honour.
Then at that instant arrived balm from Paradise, so that the brain of child and mother drew in the scent.

***

İki aylık, çocuk, ayın on dördü gibi parlamış, başköşeye geçen bilgi sahipleri gibi yetişmiş kişilere ders veriyordu.
Bu sırada çocuğun burnuna da, anasının burnuna da cennetten kâfuru kokusu geldi.

پس حنوط آن دم ز جنت در رسید
تا دماغ طفل و مادر بو کشید

هر دو می‌گفتند کز خوف سقوط
جان سپردن به برین بوی حنوط

Then at that instant arrived balm from Paradise, so that the brain of child and mother drew in the scent.
Both (of them) were saying, “For fear of falling (from that high estate), ’tis best to surrender one's soul to the scent of this balm.”

***

Bu sırada çocuğun burnuna da, anasının burnuna da cennetten kâfuru kokusu geldi.
Her ikisi de yaşarsak yine bu mertebeden düşer, kâfir oluruz korkusuyla bunu söylediler ve bu kokuyu duya duya can verdiler.

3, 3235-3236

هر دو می‌گفتند کز خوف سقوط
جان سپردن به برین بوی حنوط

آن کسی را کش معرف حق بود
جامد و نامیش صد صدق زند

Both (of them) were saying, “For fear of falling (from that high estate), ’tis best to surrender one's soul to the scent of this balm.”
As for that one whom God endows with knowledge, things inanimate and growing (living) utter a hundred expressions of belief in him.

***

Her ikisi de yaşarsak yine bu mertebeden düşer, kâfir oluruz korkusuyla bunu söylediler ve bu kokuyu duya duya can verdiler.
Birisini, Allah överse ona cansızlar da yüzlerce kere doğrudur, haktır der, canlılar da!

3, 3236-3237

آن کسی را کش معرف حق بود
جامد و نامیش صد صدق زند

آنکسی را کش خدا حافظ بود
مرغ و ماهی مر ورا حارس شود

As for that one whom God endows with knowledge, things inanimate and growing (living) utter a hundred expressions of belief in him.
As for that one whom God protects, birds and fish become his guardians.

***

Birisini, Allah överse ona cansızlar da yüzlerce kere doğrudur, haktır der, canlılar da!
Birisini koruyan Allah olursa ona kuş da gözcü, bekçi kesilir, balık da!

3, 3237-3238

آنکسی را کش خدا حافظ بود
مرغ و ماهی مر ورا حارس شود

اندرین بودند کواز صلا
مصطفی بشنید از سوی علا

As for that one whom God protects, birds and fish become his guardians.
They were thus engaged, when Mustafá (Mohammed) heard from aloft the call to the ritual prayer.

***

Birisini koruyan Allah olursa ona kuş da gözcü, bekçi kesilir, balık da!
Tam bu sırada Mustafa, yücelerden ezan sesini duydu.

3, 3238-3239

اندرین بودند کواز صلا
مصطفی بشنید از سوی علا

خواست آبی و وضو را تازه کرد
دست و رو را شست او زان آب سرد

They were thus engaged, when Mustafá (Mohammed) heard from aloft the call to the ritual prayer.
He asked for water and renewed the ablution: he washed his hands and face with that cold water.

***

Tam bu sırada Mustafa, yücelerden ezan sesini duydu.
Abdest tazelemek üzere su istedi. O soğuk suyla elini, yüzünü yıkadı.

خواست آبی و وضو را تازه کرد
دست و رو را شست او زان آب سرد

هر دو پا شست و به موزه کرد رای
موزه را بربود یک موزه‌ربای

He asked for water and renewed the ablution: he washed his hands and face with that cold water.
He washed both his feet and gave attention to (was about to take) his boot: a boot-snatcher carried off the boot.

***

Abdest tazelemek üzere su istedi. O soğuk suyla elini, yüzünü yıkadı.
Ayaklarını da yıkayıp pabuçlarını giymek üzereyken bir kuş gelip pabucunun bir tekini kapıverdi.

3, 3240-3241

هر دو پا شست و به موزه کرد رای
موزه را بربود یک موزه‌ربای

دست سوی موزه برد آن خوش‌خطاب
موزه را بربود از دستش عقاب

He washed both his feet and gave attention to (was about to take) his boot: a boot-snatcher carried off the boot.
That man of sweet address moved his hand towards the boot: an eagle snatched the boot from his hand,

***

Ayaklarını da yıkayıp pabuçlarını giymek üzereyken bir kuş gelip pabucunun bir tekini kapıverdi.
O güzel sözlü Peygamber, tam pabucu eline almışken tavşancıl pabucunu elinden kapıvermişti.

3, 3241-3242

دست سوی موزه برد آن خوش‌خطاب
موزه را بربود از دستش عقاب

موزه را اندر هوا برد او چو باد
پس نگون کرد و از آن ماری فتاد

That man of sweet address moved his hand towards the boot: an eagle snatched the boot from his hand,
And bore it away into the air, (swift) as the wind; then she turned it upside down, and a serpent dropped from it.

***

O güzel sözlü Peygamber, tam pabucu eline almışken tavşancıl pabucunu elinden kapıvermişti.
Kuş, yel gibi havalandı, pabucu, tersine çevirdi, içinden bir yılan düştü.

3, 3242-3243

موزه را اندر هوا برد او چو باد
پس نگون کرد و از آن ماری فتاد

در فتاد از موزه یک مار سیاه
زان عنایت شد عقابش نیکخواه

And bore it away into the air, (swift) as the wind; then she turned it upside down, and a serpent dropped from it.
From the boot dropped a black serpent: on account of that (Divine) care (for the Prophet) the eagle became his benevolent friend.

***

Kuş, yel gibi havalandı, pabucu, tersine çevirdi, içinden bir yılan düştü.
Kapkara bir yılandı o… tavşancıl, bu hareketiyle Peygamber’e iyilik etmek istemiş, Allah inayetine sebep olmuştu.

3, 3243-3244

در فتاد از موزه یک مار سیاه
زان عنایت شد عقابش نیکخواه

پس عقاب آن موزه را آورد باز
گفت هین بستان و رو سوی نماز

From the boot dropped a black serpent: on account of that (Divine) care (for the Prophet) the eagle became his benevolent friend.
Then the eagle brought back the boot and said, “Come, take it and go to prayers.

***

Kapkara bir yılandı o... tavşancıl, bu hareketiyle Peygamber’e iyilik etmek istemiş, Allah inayetine sebep olmuştu.
Kuş, sonra pabucu getirip “Buyur, namaza git” diye Peygamber’in önüne koydu.

پس عقاب آن موزه را آورد باز
گفت هین بستان و رو سوی نماز

از ضرورت کردم این گستاخیی
من ز ادب دارم شکسته‌شاخیی

Then the eagle brought back the boot and said, "Come, take it and go to prayers.
I did this presumptuous act from necessity: I am abashed by (my feeling of) reverence (for thee).

***

Kuş, sonra pabucu getirip "Buyur, namaza git" diye Peygamber'in önüne koydu.
Âdeta "Bu küstahlığı zoraki yaptım, yoksa benim de edep ağacından bir dalcağızım var, ben de haddimce edep erkân nedir, bilirim" diyordu.

3, 3245-3246

از ضرورت کردم این گستاخیی
من ز ادب دارم شکسته‌شاخیی

وای کو گستاخ پایی می‌نهد
بی ضرورت کش هوا فتوی دهد

I did this presumptuous act from necessity: I am abashed by (my feeling of) reverence (for thee).
Woe to him that steps (behaves) presumptuously without necessity (and only) because vain desire authorises him!”

***

Âdeta “Bu küstahlığı zoraki yaptım, yoksa benim de edep ağacından bir dalcağızım var, ben de haddimce edep erkân nedir, bilirim“ diyordu.
Vay o kişiye ki küstahça adım atar, nefsine uyar da lüzumsuz fetvalar verir!

3, 3246-3247

وای کو گستاخ پایی می‌نهد
بی ضرورت کش هوا فتوی دهد

پس رسولش شکر کرد و گفت ما
این جفا دیدیم و بود این خود وفا

Woe to him that steps (behaves) presumptuously without necessity (and only) because vain desire authorises him!”
Then the Prophet thanked her (the eagle) and said, “I deemed this (act of thine) rudeness, but it really was kindness.

***

Vay o kişiye ki küstahça adım atar, nefsine uyar da lüzumsuz fetvalar verir!
Peygamber, şükretti de dedi ki: “Biz, bunu cefa sanıyorduk, hâlbuki vefanın ta kendisiymiş!“

3, 3247-3248

پس رسولش شکر کرد و گفت ما
این جفا دیدیم و بود این خود وفا

موزه بربودی و من درهم شدم
تو غمم بردی و من در غم شدم

Then the Prophet thanked her (the eagle) and said, "I deemed this (act of thine) rudeness, but it really was kindness.
Thou didst carry off the boot, and I was perturbed: thou took'st away my grief, and I was aggrieved.

***

Peygamber, şükretti de dedi ki: "Biz, bunu cefa sanıyorduk, hâlbuki vefanın ta kendisiymiş!"
Pabucumu kaptın, aklım karıştı, canım sıkıldı, sen beni gamdan kurtarıyormuşsun, bense gama düşmüştüm!

3, 3248-3249

موزه بربودی و من درهم شدم
تو غمم بردی و من در غم شدم

گرچه هر غیبی خدا ما را نمود
دل در آن لحظه به خود مشغول بود

Thou didst carry off the boot, and I was perturbed: thou took’st away my grief, and I was aggrieved.
Although God hath shown to me every unseen thing, at that moment my heart was occupied with myself.”

***

Pabucumu kaptın, aklım karıştı, canım sıkıldı, sen beni gamdan kurtarıyormuşsun, bense gama düşmüştüm!
Allah, bize bütün gaypları gösterdi ama o sırada gönlüm, kendimle meşguldü! “

گرچه هر غیبی خدا ما را نمود
دل در آن لحظه به خود مشغول بود

گفت دور از تو که غفلت در تو رست
دیدنم آن غیب را هم عکس تست

Although God hath shown to me every unseen thing, at that moment my heart was occupied with myself."
She (the eagle) said, "Far be it from thee that forgetfulness grew up in thee: my seeing that invisible thing is (from) thy reflexion.

***

Allah, bize bütün gaypları gösterdi ama o sırada gönlüm, kendimle meşguldü! "
Tavşancıl, "Sen, gafil olmazsın, bu, senden uzak. Ey Mustafa, benim gaybı görmem de sendeki bilginin aksinden!

گفت دور از تو که غفلت در تو رست
دیدنم آن غیب را هم عکس تست

مار در موزه ببینم بر هوا
نیست از من عکس تست ای مصطفی

She (the eagle) said, “Far be it from thee that forgetfulness grew up in thee: my seeing that invisible thing is (from) thy reflexion.
(If) I, in the air, see the serpent in the boot, ’tis not of myself, ’tis thy reflexion, O Mustafá.”

***

Tavşancıl, “Sen, gafil olmazsın, bu, senden uzak. Ey Mustafa, benim gaybı görmem de sendeki bilginin aksinden!
Havadayken pabucun içindeki yılanı görmem, kendimden değil, senden aksetti bu bana“ dedi.

3, 3251-3252

مار در موزه ببینم بر هوا
نیست از من عکس تست ای مصطفی

عکس نورانی همه روشن بود
عکس ظلمانی همه گلخن بود

(If) I, in the air, see the serpent in the boot, ’tis not of myself, ’tis thy reflexion, O Mustafá.”
The reflexion of the man of light is wholly resplendent; the reflexion of the man of darkness is wholly (like) a bath-stove (ash-heap).

***

Havadayken pabucun içindeki yılanı görmem, kendimden değil, senden aksetti bu bana“ dedi.
Nurlu kişinin aksi de aydındır. Zulmette kalanın aksiyse baştanbaşa külhan kesilir.

3, 3252-3253

عکس نورانی همه روشن بود
عکس ظلمانی همه گلخن بود

عکس عبدالله همه نوری بود
عکس بیگانه همه کوری بود

The reflexion of the man of light is wholly resplendent; the reflexion of the man of darkness is wholly (like) a bath-stove (ash-heap).
The reflexion of the servant of God is wholly luminous; the reflexion of the stranger (to God) is wholly blindness.

***

Nurlu kişinin aksi de aydındır. Zulmette kalanın aksiyse baştanbaşa külhan kesilir.
Allah kulunun aksi tamamıyla nurdur, yabancının aksiyse tamamıyla körlük!

3, 3253-3254

عکس عبدالله همه نوری بود
عکس بیگانه همه کوری بود

عکس هر کس را بدان ای جان ببین
پهلوی جنسی که خواهی می‌نشین

The reflexion of the servant of God is wholly luminous; the reflexion of the stranger (to God) is wholly blindness.
Know every one's reflexion: see (it plainly), O my soul. (Then) ever sit beside the congener whom thou desirest.

***

Allah kulunun aksi tamamıyla nurdur, yabancının aksiyse tamamıyla körlük!
Ey can, herkesin aksi nedir, bunu bil... dilediğin kişinin yanında otur!

3, 3254-3255

عکس هر کس را بدان ای جان ببین
پهلوی جنسی که خواهی می‌نشین

عبرتست آن قصه ای جان مر ترا
تا که راضی باشی در حکم خدا

Know every one's reflexion: see (it plainly), O my soul. (Then) ever sit beside the congener whom thou desirest.
That tale is a lesson to thee, O my soul, to the end that thou mayst acquiesce in the decree of God;

***

Ey can, herkesin aksi nedir, bunu bil… dilediğin kişinin yanında otur!
Ey can o hikâye, Allah hükmüne razı olasın diye sana ibrettir.

3, 3255-3256

عبرتست آن قصه ای جان مر ترا
تا که راضی باشی در حکم خدا

تا که زیرک باشی و نیکوگمان
چون ببینی واقعهٔ بد ناگهان

That tale is a lesson to thee, O my soul, to the end that thou mayst acquiesce in the decree of God;
So that thou wilt be quick to understand and wilt have good thoughts (of God) when thou seest a calamity (befall thee) of a sudden.

***

Ey can o hikâye, Allah hükmüne razı olasın diye sana ibrettir.
İbret al da kötü bir işe düşünce aklını başına devşir, ye’se düşme, hüsnü zanda bulun!

3, 3256-3257

تا که زیرک باشی و نیکوگمان
چون ببینی واقعه‌ی بد ناگهان

دیگران گردند زرد از بیم آن
تو چو گل خندان گه سود و زیان

So that thou wilt be quick to understand and wilt have good thoughts (of God) when thou seest a calamity (befall thee) of a sudden.
(While) others turn pale from dread of it, thou (wilt be) laughing in the hour of gain or loss, like the rose.

***

İbret al da kötü bir işe düşünce aklını başına devşir, ye’se düşme, hüsnü zanda bulun!
Başkaları, o hâdiseden korkup sapsarı kesilse bile sen aldırış etme. Fayda, zamanında da, ziyan zamanında da gül gibi gülmeye bak!

دیگران گردند زرد از بیم آن
تو چو گل خندان گه سود و زیان

زانک گل گر برگ برگش می‌کنی
خنده نگذارد نگردد منثنی

(While) others turn pale from dread of it, thou (wilt be) laughing in the hour of gain or loss, like the rose.
Because the rose, though thou tear it petal by petal, does not leave off laughing and does not become bent (with grief).

***

Başkaları, o hâdiseden korkup sapsarı kesilse bile sen aldırış etme. Fayda, zamanında da, ziyan zamanında da gül gibi gülmeye bak!
Gülün yapraklarını birer birer koparsan da yine gülmeyi bırakmaz, yine solup gamlanmaz.

3, 3258-3259

زانک گل گر برگ برگش می‌کنی
خنده نگذارد نگردد منثنی

گوید از خاری چرا افتم بغم
خنده را من خود ز خار آورده‌ام

Because the rose, though thou tear it petal by petal, does not leave off laughing and does not become bent (with grief).
“Why,” it says, “should I fall into grief on account of a thorn? Indeed I have brought laughter (into my possession) by means of the thorn.”

***

Gülün yapraklarını birer birer koparsan da yine gülmeyi bırakmaz, yine solup gamlanmaz.
Bir dikenden niçin gama düşeyim? Zaten bu gülmeyi diken yüzünden buldum der.

3, 3259-3260

گوید از خاری چرا افتم بغم
خنده را من خود ز خار آورده‌ام

هرچه از تو یاوه گردد از قضا
تو یقین دان که خریدت از بلا

“Why,” it says, “should I fall into grief on account of a thorn? Indeed I have brought laughter (into my possession) by means of the thorn.”
Whatsoever by (Divine) destiny becomes lost to thee, know for sure that it has redeemed thee from affliction.

***

Bir dikenden niçin gama düşeyim? Zaten bu gülmeyi diken yüzünden buldum der.
Takdir yüzünden kaybettiğin şeyler, muhakkak senden belâyı giderir… Bunu böyle bil!

3, 3260-3261

هرچه از تو یاوه گردد از قضا
تو یقین دان که خریدت از بلا

ما التصوف قال وجدان الفرح
فی الفاد عند اتیان الترح

Whatsoever by (Divine) destiny becomes lost to thee, know for sure that it has redeemed thee from affliction.
(Some one asked), “What is Súfism?” He (the Shaykh) said, “To feel joy in the heart at the coming of sorrow.”

***

Takdir yüzünden kaybettiğin şeyler, muhakkak senden belâyı giderir... Bunu böyle bil!
Tasavvuf nedir diye bir uluya sordular da dedi ki: Sıkıntı zamanı, gönülde neşe, ferah bulmak!

3, 3261-3262

ما التصوف قال وجدان الفرح
فى الفاد عند اتیان الترح

آن عقابش را عقابى دان که او
در ربود آن موزه را زان نیک‌خو

(Some one asked), “What is Súfism?” He (the Shaykh) said, “To feel joy in the heart at the coming of sorrow.”
Regard His chastisement as the eagle which carried off the boot from that man of excellent disposition,

***

Tasavvuf nedir diye bir uluya sordular da dedi ki: Sıkıntı zamanı, gönülde neşe, ferah bulmak!
Allah’ın verdiği mihnet ve cefayı da Peygamber’in pabucunu kapan tavşancıl say.

3, 3262-3263

آن عقابش را عقابی دان که او
در ربود آن موزه را زان نیک‌خو

تا رهاند پاش را از زخم مار
ای خنک عقلی که باشد بی غبار

Regard His chastisement as the eagle which carried off the boot from that man of excellent disposition,
That she might save his foot from the serpent's bite. Oh, happy is the understanding that is undimmed.

***

Allah’ın verdiği mihnet ve cefayı da Peygamber’in pabucunu kapan tavşancıl say.
Tavşancıl, Peygamber’in ayağını yılan sokmasın diye pabucu kaptı, toza, toprağa bulanmamış akla ne mutlu!

3, 3263-3264

تا رهاند پاش را از زخم مار
ای خنک عقلی که باشد بی غبار

گفت لا تاسوا علی ما فاتکم
ان اتی السرحان واردی شاتکم

That she might save his foot from the serpent's bite. Oh, happy is the understanding that is undimmed.
He (God) hath said, “Grieve not for that which escapeth you,” if the wolf come and destroy your sheep,

***

Tavşancıl, Peygamber’in ayağını yılan sokmasın diye pabucu kaptı, toza, toprağa bulanmamış akla ne mutlu!
Allah, “Kaybettiğiniz şeylere eseflenmeyin, hatta kurt gelse de keçinizi yese bile‟ buyurdu.

گفت لا تاسوا علی ما فاتکم
ان اتی السرحان واردی شاتکم

کان بلا دفع بلاهای بزرگ
و آن زیان منع زیانهای سترگ

He (God) hath said, “Grieve not for that which escapeth you,” if the wolf come and destroy your sheep,
For that (God-sent) affliction keeps off great afflictions, and that loss prevents huge losses.

***

Allah, "Kaybettiğiniz şeylere eseflenmeyin, hatta kurt gelse de keçinizi yese bile" buyurdu.
O belâ, daha büyük belâları defetmek, o ziyan daha dehşetli ziyanları menetmek içindir.

کان بلا دفع بلاهای بزرگ
و آن زیان منع زیانهای سترگ

گفت موسی را یکی مرد جوان
که بیاموزم زبان جانوران

For that (God-sent) affliction keeps off great afflictions, and that loss prevents huge losses.
A young man said to Moses, "Teach me the language of the animals,

***

O belâ, daha büyük belâları defetmek, o ziyan daha dehşetli ziyanları menetmek içindir.
Musa'ya bir delikanlı dedi ki: "Hayvanların dillerini öğrenmek istiyorum.

گفت موسی را یکی مرد جوان
که بیاموزم زبان جانوران

تا بود کز بانگ حیوانات و دد
عبرتی حاصل کنم در دین خود

A young man said to Moses, "Teach me the language of the animals,
That perchance from the voice of animals and wild beasts I may get a lesson concerning my religion.

***

Musa'ya bir delikanlı dedi ki: "Hayvanların dillerini öğrenmek istiyorum.
Bu suretle kurdun, kuşun sözlerini duyayım da dinime ait işlerde ibret sahibi olayım.

تا بود کز بانگ حیوانات و دد
عبرتی حاصل کنم در دین خود

چون زبانهای بنی آدم همه
در پی آبست و نان و دمدمه

That perchance from the voice of animals and wild beasts I may get a lesson concerning my religion.
Since the languages of the sons of Adam are entirely for the sake of (acquiring) water and bread and renown,

***

Bu suretle kurdun, kuşun sözlerini duyayım da dinime ait işlerde ibret sahibi olayım.
Çünkü Âdemoğulları'nın bütün sözleri, suya, ekmeğe, şana, şerefe ait.

3, 3268-3269

چون زبانهای بنی آدم همه
در پی آبست و نان و دمدمه

بوک حیوانات را دردی دگر
باشد از تدبیر هنگام گذر

Since the languages of the sons of Adam are entirely for the sake of (acquiring) water and bread and renown,
It may be that the animals have a different care, (namely), that of taking thought for the hour of passing away (from this world).”

***

Çünkü Âdemoğulları’nın bütün sözleri, suya, ekmeğe, şana, şerefe ait.
Belki hayvanların bu dünyadan göçme zamanındaki tedbirleri, bu tedbirler yüzünden başka bir dertleri var!“

3, 3269-3270

بوک حیوانات را دردی دگر
باشد از تدبیر هنگام گذر

گفت موسی رو گذر کن زین هوس
کین خطر دارد بسی در پیش و پس

It may be that the animals have a different care, (namely), that of taking thought for the hour of passing away (from this world).”
“Begone,” said Moses; “abandon this vain desire, for this (desire) holds (involves) much danger before and behind.

***

Belki hayvanların bu dünyadan göçme zamanındaki tedbirleri, bu tedbirler yüzünden başka bir dertleri var!“
Musa, “Hadi efendim, hadi… Vazgeç bu hevesten… Bunun önünde, sonunda pek çok tehlikesi var.

3, 3270-3271

گفت موسی رو گذر کن زین هوس
کین خطر دارد بسی در پیش و پس

عبرت و بیداری از یزدان طلب
نه از کتاب و از مقال و حرف و لب

“Begone,” said Moses; “abandon this vain desire, for this (desire) holds (involves) much danger before and behind. Seek the lesson and the (spiritual) wakefulness (which you want) from God, not from books and speech and words and lips.”

***

Musa, “Hadi efendim, hadi… Vazgeç bu hevesten… Bunun önünde, sonunda pek çok tehlikesi var.
İbret almayı, uyanmayı Allah’tan dile… Kitaptan, sözden, harften, duraktan değil!“ dedi.

3, 3271-3272

عبرت و بیداری از یزدان طلب
نه از کتاب و از مقال و حرف و لب

گرمتر شد مرد زان منعش که کرد
گرمتر گردد همی از منع مرد

Seek the lesson and the (spiritual) wakefulness (which you want) from God, not from books and speech and words and lips.”
The man became more eager in consequence of the refusal which he (Moses) made to him: a man always becomes more eager from being refused (what he craves).

***

İbret almayı, uyanmayı Allah’tan dile… Kitaptan, sözden, harften, duraktan değil!“ dedi.
Adam, Musa menettikçe kızıştı, üstüne düştü. Zaten insan, bir şey menedildi mi, o şeye haris olur, büsbütün üstüne düşer!

3, 3272-3273

گرمتر شد مرد زان منعش که کرد
گرمتر گردد همی از منع مرد

گفت ای موسی چو نور تو بتافت
هر چه چیزی بود چیزی از تو یافت

The man became more eager in consequence of the refusal which he (Moses) made to him: a man always becomes more eager from being refused (what he craves).
He said, "O Moses, since thy light has shone forth, whatever was a thing has gained (its) thinginess from thee.

***

Adam, Musa menettikçe kızıştı, üstüne düştü. Zaten insan, bir şey menedildi mi, o şeye haris olur, büsbütün üstüne düşer!
Dedi ki: "Ya Musa, nurun parlayınca her şey, kadrini, kıymetini, senin sayende buldu.

گفت ای موسی چو نور تو بتافت
هر چه چیزی بود چیزی از تو یافت

مر مرا محروم کردن زین مراد
لایق لطفت نباشد ای جواد

He said, "O Moses, since thy light has shone forth, whatever was a thing has gained (its) thinginess from thee.
'Tis not worthy of thy bounty, O generous one, to disappoint me of this object of desire.

***

Dedi ki: "Ya Musa, nurun parlayınca her şey, kadrini, kıymetini, senin sayende buldu.
Beni bu muradımdan mahrum etmek lütfuna düşmez ey cömert er!

3, 3274-3275

مر مرا محروم کردن زین مراد
لایق لطفت نباشد ای جواد

این زمان قایم مقام حق توی
یاس باشد گر مرا مانع شوی

'Tis not worthy of thy bounty, O generous one, to disappoint me of this object of desire.
At this time thou art the vicegerent of God: it will be despair (for me) if thou prevent me."

***

Beni bu muradımdan mahrum etmek lütfuna düşmez ey cömert er!
Bu zamanda Allah'ın vekili sensin. Muradımı vermezsen beni meyus edersin."

این زمان قایم مقام حق توی
یاس باشد گر مرا مانع شوی

گفت موسی یا رب این مرد سلیم
سخره کردستش مگر دیو رجیم

At this time thou art the vicegerent of God: it will be despair (for me) if thou prevent me."
Moses said, "O Lord, surely the stoned (accursed) Devil has subdued this simple man.

***

Bu zamanda Allah'ın vekili sensin. Muradımı vermezsen beni meyus edersin."
Musa, "Yarabbi, taşlanmış Şeytan, bu saf adamla alay mı ediyor?

3, 3276-3277

گفت موسی یا رب این مرد سلیم
سخره کردستش مگر دیو رجیم

گر بیاموزم زیان‌کارش بود
ور نیاموزم دلش بد می‌شود

Moses said, “O Lord, surely the stoned (accursed) Devil has subdued this simple man.
If I teach him, it will be harmful to him; and if I do not teach him, he will become faint-hearted.”

***

Musa, “Yarabbi, taşlanmış Şeytan, bu saf adamla alay mı ediyor?
Öğretsem ziyankârlardan olacak, öğretmesem gönlüme bir kötülük gelecek“ dedi.

گر بیاموزم زیان‌کارش بود
ور نیاموزم دلش بد می‌شود

گفت ای موسی بیاموزش که ما
رد نکردیم از کرم هرگز دعا

If I teach him, it will be harmful to him; and if I do not teach him, he will become faint-hearted.”
He (God) said, “Teach him, O Moses, for We in our loving-kindness never have rejected (any one's) prayer.”

***

Öğretsem ziyankârlardan olacak, öğretmesem gönlüme bir kötülük gelecek‟ dedi.
Allah dedi ki: “Ya Musa, öğret… Çünkü biz, keremimizden hiçbir duayı asla reddetmeyiz.

3, 3278-3279

گفت ای موسی بیاموزش که ما
رد نکردیم از کرم هرگز دعا

گفت یا رب او پشیمانی خورد
دست خاید جامه‌ها را بر درد

He (God) said, “Teach him, O Moses, for We in our loving-kindness never have rejected (any one's) prayer.”
He (Moses) said, “O Lord, he will feel repentance and gnaw his hands and rend his garments.

***

Allah dedi ki: “Ya Musa, öğret... Çünkü biz, keremimizden hiçbir duayı asla reddetmeyiz.
Musa dedi ki: “Yarabbi, sonra pişman olacak, elini dişleyecek, elbiselerini yırtacak.

3, 3279-3280

گفت یا رب او پشیمانی خورد
دست خاید جامه‌ها را بر درد

نیست قدرت هر کسی را سازوار
عجز بهتر مایه‌ی پرهیزکار

He (Moses) said, “O Lord, he will feel repentance and gnaw his hands and rend his garments.
Power is not suitable to every one: weakness is the best stock-in-trade for the devout.”

***

Musa dedi ki: “Yarabbi, sonra pişman olacak, elini dişleyecek, elbiselerini yırtacak.
Kudret, herkesin harcı değil… Aciz, Allah’tan çekinen kişiye sermayedir.

3, 3280-3281

نیست قدرت هر کسی را سازوار
عجز بهتر مایه‌ی پرهیزکار

فقر ازین رو فخر آمد جاودان
که به تقوی ماند دست نارسان

Power is not suitable to every one: weakness is the best stock-in-trade for the devout.”
For this reason poverty is everlasting glory, since the hand that cannot reach (to objects of desire) is left with fear of God (and nothing else).

***

Kudret, herkesin harcı değil… Aciz, Allah’tan çekinen kişiye sermayedir.
Eli bir şeye erişmeyen, Allah’tan korktu, çekindi, kendisini ibadete verdi… Yoksulluk, işte yüzden daima övünülecek bir şeydir!

3, 3281-3282

فقر ازین رو فخر آمد جاودان
که به تقوی ماند دست نارسان

زان غنا و زان غنی مردود شد
که ز قدرت صبرها بدرود شد

For this reason poverty is everlasting glory, since the hand that cannot reach (to objects of desire) is left with fear of God (and nothing else).
Riches and the rich are spurned (by God) because acts of self-denial are relinquished by power.

***

Eli bir şeye erişmeyen, Allah'tan korktu, çekindi, kendisini ibadete verdi… Yoksulluk, işte yüzden daima övünülecek bir şeydir!
Zengin zenginliği yüzünden Allah tapısından reddedildi. Çünkü kudreti var; sabrı terk etti, dilediğini yapıverdi!

3, 3282-3283

زان غنا و زان غنی مردود شد
که ز قدرت صبرها بدرود شد

آدمی را عجز و فقر آمد امان
از بلای نفس پر حرص و غمان

Riches and the rich are spurned (by God) because acts of self-denial are relinquished by power.
Weakness and poverty are security for a man against the tribulation of the covetous and anxious (fleshly) soul.

***

Zengin zenginliği yüzünden Allah tapısından reddedildi. Çünkü kudreti var; sabrı terk etti, dilediğini yapıverdi!
Acizlik, yoksulluk, insana hırslarla, gamlarla dolu olan nefis belâsından aman verir.

3, 3283-3284

آدمی را عجز و فقر آمد امان
از بلای نفس پر حرص و غمان

آن غم آمد ز آرزوهای فضول
که بدان خو کرده است آن صید غول

Weakness and poverty are security for a man against the tribulation of the covetous and anxious (fleshly) soul.
That anxiety arises from the wanton desires to which that (man who falls a) prey to the ghoul has become habituated.

***

Acizlik, yoksulluk, insana hırslarla, gamlarla dolu olan nefis belâsından aman verir.
Gam, olmayacak dileklerden meydana gelir. Çünkü gulyabanilere avlanmış olan insan, o olmayacak dileklere alışmış, onlarla huylanmıştır.

آن غم آمد ز آرزوهای فضول
که بدان خو کرده است آن صید غول

آرزوی گل بود گل‌خواره را
گلشکر نگوارد آن بیچاره را

That anxiety arises from the wanton desires to which that (man who falls a) prey to the ghoul has become habituated.
The eater of clay has a desire for clay: rose-flavoured sugar is indigestible for that wretched man.

***

Gam, olmayacak dileklerden meydana gelir. Çünkü gulyabanilere avlanmış olan insan, o olmayacak dileklere alışmış, onlarla huylanmıştır.
Toprak yiyen, toprak ister; o biçare gülbeşekerden hoşlanmaz, gülbeşekeri hazmedemez!”

3, 3285-3286

آرزوی گل بود گل‌خواره را
گلشکر نگوارد آن بیچاره را

گفت یزدان تو بده بایست او
برگشا در اختیار آن دست او

The eater of clay has a desire for clay: rose-flavoured sugar is indigestible for that wretched man.
God said, “Do thou grant his need: let him have a free hand to choose (good or evil).”

***

Toprak yiyen, toprak ister; o biçare gülbeşekerden hoşlanmaz, gülbeşekeri hazmedemez!”
Allah, Musa’ya “Ya Musa, sen onun dileğini ver de elini aç, dilediğini yapsın!“ dedi.

3, 3286-3287

گفت یزدان تو بده بایست او
برگشا در اختیار آن دست او

اختیار آمد عبادت را نمک
ورنه می‌گردد بناخواه این فلک

God said, “Do thou grant his need: let him have a free hand to choose (good or evil).”
Choice (free-will) is the salt of devotion; otherwise (there would be no merit): this celestial sphere revolves involuntarily;

***

Allah, Musa’ya “Ya Musa, sen onun dileğini ver de elini aç, dilediğini yapsın!“ dedi.
Dileğini yapmak kudreti, ibadetin tuzudur, lezzetidir. Yoksa bu gökyüzü de ihtiyarsız dönüp durmada.

اختیار آمد عبادت را نمک
ورنه می‌گردد بناخواه این فلک

گردش او را نه اجر و نه عقاب
که اختیار آمد هنر وقت حساب

Choice (free-will) is the salt of devotion; otherwise (there would be no merit): this celestial sphere revolves involuntarily;
(Hence) its revolution has neither reward nor punishment, for free-will is (accounted) a merit at the time of the Reckoning.

***

Dileğini yapmak kudreti, ibadetin tuzudur, lezzetidir. Yoksa bu gökyüzü de ihtiyarsız dönüp durmada.
Fakat düşünüşünden dolayı ne bir sevaba girer, ne bir günaha. Çünkü hesap vakti sevap ta ihtiyarî olarak yapılan işe verilir, azap da!

3, 3288-3289

گردش او را نه اجر و نه عقاب
که اختیار آمد هنر وقت حساب

جمله عالم خود مسبح آمدند
نیست آن تسبیح جبری مزدمند

(Hence) its revolution has neither reward nor punishment, for free-will is (accounted) a merit at the time of the Reckoning.
All created beings indeed are glorifiers (of God), (but) that compulsory glorification is not wage-earning.

***

Fakat düşünüşünden dolayı ne bir sevaba girer, ne bir günaha. Çünkü hesap vakti sevap ta ihtiyarî olarak yapılan işe verilir, azap da!
Zaten bütün âlem Allah’ı tesbik eder… Fakat bu zoraki tesbihten, bir sevap elde edilemez.

3, 3289-3290

جمله عالم خود مسبح آمدند
نیست آن تسبیح جبری مزدمند

تیغ در دستش نه از عجزش بکن
تا که غازی گردد او یا راه‌زن

All created beings indeed are glorifiers (of God), (but) that compulsory glorification is not wage-earning.
“Put a sword in his hand, pull him away from weakness (incapacity to choose), so that he may become (either) a holy warrior or a brigand,

***

Zaten bütün âlem Allah’ı tesbik eder… Fakat bu zoraki tesbihten, bir sevap elde edilemez.
Erin eline kılıcı ver, onu acizlikten kurtar, onu kudret sahibi yap da ya gazi olsun, ya yol kesici eşkıya!

تیغ در دستش نه از عجزش بکن
تا که غازی گردد او یا راه‌زن

زانک کرمنا شد آدم ز اختیار
نیم زنبور عسل شد نیم مار

"Put a sword in his hand, pull him away from weakness (incapacity to choose), so that he may become (either) a holy warrior or a brigand,
Because We have honoured Man by (the gift of) free-will: half (of him) is honeybee, half is snake."

***

Erin eline kılıcı ver, onu acizlikten kurtar, onu kudret sahibi yap da ya gazi olsun, ya yol kesici eşkıya!
Âdem, "Keremnâ" sırrına, dilediğini yapabilme kudretiyle erişti... İnsanların yarısı bal arısı oldu, yarısı yılan!

زانک کرمنا شد آدم ز اختیار
نیم زنبور عسل شد نیم مار

مومنان کان عسل زنبوروار
کافران خود کان زهری همچو مار

Because We have honoured Man by (the gift of) free-will: half (of him) is honeybee, half is snake.”
The true believers are a store of honey, like the bee; the infidels, in sooth, are a store of poison, like the snake,

***

Âdem, “Keremnâ” sırrına, dilediğini yapabilme kudretiyle erişti... İnsanların yarısı bal arısı oldu, yarısı yılan!
Müminler, bal arısı gibi bal madeni oldular... Kâfirler, yılan gibi zehir madeni!

3, 3292-3293

مومنان کان عسل زنبوروار
کافران خود کان زهری همچو مار

زانک ممن خورد بگزیده نبات
تا چو نحلی گشت ریق او حیات

The true believers are a store of honey, like the bee; the infidels, in sooth, are a store of poison, like the snake,
Because the true believer ate choice herbs, so that, like a bee, his spittle became (a means of giving) life;

***

Müminler, bal arısı gibi bal madeni oldular… Kâfirler, yılan gibi zehir madeni!
Çünkü mümin, seçilmiş, helâl otlar yer, tükürüğü bile bal arısı gibi hayat verir!

3, 3293-3294

زانک ممن خورد بگزیده نبات
تا چو نحلی گشت ریق او حیات

باز کافر خورد شربت از صدید
هم ز قوتش زهر شد در وی پدید

Because the true believer ate choice herbs, so that, like a bee, his spittle became (a means of giving) life;
(While), again, the infidel drank sherbet of filthy water: accordingly from his nourishment poison appeared in him.

***

Çünkü mümin, seçilmiş, helâl otlar yer, tükürüğü bile bal arısı gibi hayat verir!
Kâfire gelince, irin şerbeti içer, gıdasından da zehir meydana gelir!

3, 3294-3295

باز کافر خورد شربت از صدید
هم ز قوتش زهر شد در وی پدید

اهل الهام خدا عین الحیات
اهل تسویل هوا سم الممات

(While), again, the infidel drank sherbet of filthy water: accordingly from his nourishment poison appeared in him.
Those inspired by God are the fountain of life; those allured by the enticements of sensuality are the poison of death.

***

Kâfire gelince, irin şerbeti içer, gıdasından da zehir meydana gelir!
Allah ilhamına erenler, hayatın ta kendisi kesilirler, hava ve hevesle süslenenler ise ölüm zehiri!

اهل الهام خدا عین الحیات
اهل تسویل هوا سم الممات

در جهان این مدح و شاباش و زهی
ز اختیارست و حفاظ آگهی

Those inspired by God are the fountain of life; those allured by the enticements of sensuality are the poison of death.
In the world this praise and “well done!” and “bravo!” are (bestowed) in virtue of free-will and watchful attention.

***

Allah ilhamına erenler, hayatın ta kendisi kesilirler, hava ve hevesle süslenenler ise ölüm zehiri!
İyilik edenler, ihtiyarlarıyla iyilik ederler, uyanık hareketleriyle kendilerini korurlar da o yüzden övülürler, takdir edilirler. Cihandaki bu medihler, bu takdirler, hep ihtiyar yüzünden meydana gelir.

3, 3296-3297

در جهان این مدح و شاباش و زهی
ز اختیارست و حفاظ آگهی

جمله رندان چونک در زندان بوند
متقی و زاهد و حق‌خوان شوند

In the world this praise and “well done!” and “bravo!” are (bestowed) in virtue of free-will and watchful attention.
All profligates, when they are in prison, become devout and ascetic and invokers of God.

***

İyilik edenler, ihtiyarlarıyla iyilik ederler, uyanık hareketleriyle kendilerini korurlar da o yüzden övülürler, takdir edilirler. Cihandaki bu medihler, bu takdirler, hep ihtiyar yüzünden meydana gelir.
Külhaniler, zindanda oldukça Allah’tan çekinirler, zahit olurlar, Allah’ı anarlar!

جمله رندان چونک در زندان بوند
متقی و زاهد و حق‌خوان شوند

چونک قدرت رفت کاسد شد عمل
هین که تا سرمایه نستاند اجل

All profligates, when they are in prison, become devout and ascetic and invokers of God.
When the power (to act freely) is gone, the work becomes unsaleable (worthless). Take heed lest Doom seize the capital (which thou hast).

***

Külhaniler, zindanda oldukça Allah’tan çekinirler, zahit olurlar, Allah’ı anarlar!
Fakat kudret gitti mi amel kesada uğrar… Kendine gel de ecel, sermayeyi elden almasın!

3, 3298-3299

چونک قدرت رفت کاسد شد عمل
هین که تا سرمایه نستاند اجل

قدرتت سرمایه‌ی سودست هین
وقت قدرت را نگه دار و ببین

When the power (to act freely) is gone, the work becomes unsaleable (worthless). Take heed lest Doom seize the capital (which thou hast).
The power (of free action) is thy profit-earning capital. Hark, watch over the moment of power and observe (it well)!

***

Fakat kudret gitti mi amel kesada uğrar... Kendine gel de ecel, sermayeyi elden almasın!
Kendine gel... Kudretin, kâr elde etmek için bir sermayedir. Kudret zamanını kaçırma, kıymetini bil!

3, 3299-3300

قدرتت سرمایه‌ی سودست هین
وقت قدرت را نگه دار و ببین

آدمی بر خنگ کرمنا سوار
در کف درکش عنان اختیار

The power (of free action) is thy profit-earning capital. Hark, watch over the moment of power and observe (it well)!
Man rides on the steed of “We have honoured (the sons of Adam)”: the reins of free-will are in the hand of his intelligence.

***

Kendine gel… Kudretin, kâr elde etmek için bir sermayedir. Kudret zamanını kaçırma, kıymetini bil!
İnsan, “Kerremna‟ kır atına binmiş, ihtiyar dizginini de akıl eline vermiştir.

3, 3300-3301

آدمی بر خنگ کرمنا سوار
در کف درکش عنان اختیار

باز موسی داد پند او را بمهر
که مرادت زرد خواهد کرد چهر

Man rides on the steed of “We have honoured (the sons of Adam)”: the reins of free-will are in the hand of his intelligence.
Once more did Moses admonish him kindly, saying, “The thing thou desirest will make thy face pale.

***

İnsan, “Kerremna‟ kır atına binmiş, ihtiyar dizginini de akıl eline vermiştir.
Musa, tekrar ona şefkatle öğüt vererek “İsteğin seni mahcup eder, yüzünü sarartır.

3, 3301-3302

باز موسی داد پند او را بمهر
که مرادت زرد خواهد کرد چهر

ترک این سودا بگو وز حق بترس
دیو دادستت برای مکر درس

Once more did Moses admonish him kindly, saying, “The thing thou desirest will make thy face pale.
Abandon this vain passion and be afraid of God: the Devil has schooled thee for the purpose of deception.”

***

Musa, tekrar ona şefkatle öğüt vererek “İsteğin seni mahcup eder, yüzünü sarartır.
Gel, bu sevdadan vazgeç. Allah’tan kork. Şeytan, seni aldatmış, o sana ders vermiş!“ dedi.

ترک این سودا بگو وز حق بترس
دیو دادستت برای مکر درس

گفت باری نطق سگ کو بر درست
نطق مرغ خانگی کاهل پرست

Abandon this vain passion and be afraid of God: the Devil has schooled thee for the purpose of deception."
He said, "At any rate (teach me) the language of the dog which is at the door and the language of the domestic fowl which has wings."

***

Gel, bu sevdadan vazgeç. Allah'tan kork. Şeytan, seni aldatmış, o sana ders vermiş!" dedi.
Adam, "Bari hiç olmazsa kapı dibinde yatıp duran, ev bekçiliği eden köpekle kümes hayvanlarının dillerini öğret." dedi.

3, 3303-3304

گفت باری نطق سگ کو بر درست
نطق مرغ خانگی کاهل پرست

گفت موسی هین تو دانی رو رسید
نطق این هر دو شود بر تو پدید

He said, “At any rate (teach me) the language of the dog which is at the door and the language of the domestic fowl which has wings.”
“Hark,” said Moses, “thou knowest (best)! Go, it (the fulfilment of thy wish) has arrived: the language of both of these will be revealed to thee.”

***

Adam, “Bari hiç olmazsa kapı dibinde yatıp duran, ev bekçiliği eden köpekle kümes hayvanlarının dillerini öğret.” dedi.
Musa dedi ki: “Hadi, peki… Bu ikisinin dillerini anlayacaksın, yürü git! “

3, 3304-3305

گفت موسی هین تو دانی رو رسید
نطق این هر دو شود بر تو پدید

بامدادان از برای امتحان
ایستاد او منتظر بر آستان

“Hark,” said Moses, “thou knowest (best)! Go, it (the fulfilment of thy wish) has arrived: the language of both of these will be revealed to thee.”
At daybreak, in order to make trial, he stood waiting on the threshold.

***

Musa dedi ki: “Hadi, peki... Bu ikisinin dillerini anlayacaksın, yürü git! “
Adam, sabah çağı, bakalım sahiden dillerini öğrendim mi, anlayacak mıyım ki? Diye kapının eşiğinde beklemekteydi.

3, 3305-3306

بامدادان از برای امتحان
ایستاد او منتظر بر آستان

خادمه سفره بیفشاند و فتاد
پاره‌ای نان بیات آثار زاد

At daybreak, in order to make trial, he stood waiting on the threshold.
The maid-servant shook the table-cloth, and a piece of bread, the remnants of last night's meal, fell out.

***

Adam, sabah çağı, bakalım sahiden dillerini öğrendim mi, anlayacak mıyım ki? Diye kapının eşiğinde beklemekteydi.
Hizmetçi kadın sofra örtüsü silkerken bir lokmacık bayat ekmek düştü.

خادمه سفره بیفشاند و فتاد
پاره‌ای نان بیات آثار زاد

در ربود آن را خروسی چون گرو
گفت سگ کردی تو بر ما ظلم رو

The maid-servant shook the table-cloth, and a piece of bread, the remnants of last night's meal, fell out.
A cock snatched it up as (though it were) the stake (in a race). The dog said, “You have done injustice-to me.
Begone!

***

Hizmetçi kadın sofra örtüsü silkerken bir lokmacık bayat ekmek düştü.
Ekmek parçasını horoz, hemencicik kapıverdi. Köpek dedi ki: Sen, bize zulmettin.

در ربود آن را خروسی چون گرو
گفت سگ کردی تو بر ما ظلم رو

دانه‌ی گندم توانی خورد و من
عاجزم در دانه خوردن در وطن

A cock snatched it up as (though it were) the stake (in a race). The dog said, "You have done injustice-to me. Begone!
You can eat a grain of corn, while I am unable to eat grains in my abode.

***

Ekmek parçasını horoz, hemencicik kapıverdi. Köpek dedi ki: Sen, bize zulmettin.
Buğday tanesi de yiyebilirsin. Hâlbuki ben yiyemem ki… Yerimde, yurdumda bundan âcizim ben.

3, 3308-3309

دانه‌ی گندم توانی خورد و من
عاجزم در دانه خوردن در وطن

گندم و جو را و باقی حبوب
می‌توانی خورد و من نه ای طروب

You can eat a grain of corn, while I am unable to eat grains in my abode.
You can eat corn and barley and the rest of the grains, while I cannot, O jubilant one.

***

Buğday tanesi de yiyebilirsin. Hâlbuki ben yiyemem ki… Yerimde, yurdumda bundan âcizim ben.
Sen buğday da yiyebilirsin, arpa da, darı, mısır gibi başka şeyler de… Hâlbuki ben bunları yiyemem.

گندم و جو را و باقی حبوب
می‌توانی خورد و من نه ای طروب

این لب نانی که قسم ماست نان
می‌ربایی این قدر را از سگان

You can eat corn and barley and the rest of the grains, while I cannot, O jubilant one.
This crust of bread, the bread which is our portion—you are taking away from the dogs such a (small) quantity (of food) as this!”

***

Sen buğday da yiyebilirsin, arpa da, darı, mısır gibi başka şeyler de... Hâlbuki ben bunları yiyemem.
Böyle olduğu halde bizim kısmetimiz olan şu bir parçacık ekmeği bile kapıyorsun!

این لب نانی که قسم ماست نان
می‌ربایی این قدر را از سگان

پس خروسش گفت تن زن غم مخور
که خدا بدهد عوض زینت دگر

This crust of bread, the bread which is our portion—you are taking away from the dogs such a (small) quantity (of food) as this!”
Then the cock said to him, “Be silent, do not grieve, for God will give you something else instead of this.

***

Böyle olduğu halde bizim kısmetimiz olan şu bir parçacık ekmeği bile kapıyorsun!
Bu sözü duyan horoz, “Merak etme, Allah sana buna karşılık başka şeyler verir.

3, 3311-3312

پس خروسش گفت تن زن غم مخور
که خدا بدهد عوض زینت دگر

اسپ این خواجه سقط خواهد شدن
روز فردا سیر خور کم کن حزن

Then the cock said to him, "Be silent, do not grieve, for God will give you something else instead of this.
The horse of this Khwája is about to die: to-morrow eat your fill and be not sorrowful.

***

Bu sözü duyan horoz, "Merak etme, Allah sana buna karşılık başka şeyler verir.
Bu ev sahibinin atı sakatlanacak, yarın sabah, adamakıllı doyacaksın, kederlenme.

3, 3312-3313

اسپ این خواجه سقط خواهد شدن
روز فردا سیر خور کم کن حزن

مر سگان را عید باشد مرگ اسپ
روزی وافر بود بی جهد و کسپ

The horse of this Khwája is about to die: to-morrow eat your fill and be not sorrowful.
The horse's death will be a feast-day for the dogs: there will be abundant provender without toil or earning.”

***

Bu ev sahibinin atı sakatlanacak, yarın sabah, adamakıllı doyacaksın, kederlenme.
Atın ölümü, köpeklere bir bayram olacak… Çalışıp çabalamadan bir hayli rızık dökülüp kalacak‟ dedi.

3, 3313-3314

مر سگان را عید باشد مرگ اسپ
روزی وافر بود بی جهد و کسپ

اسپ را بفروخت چون بشنید مرد
پیش سگ شد آن خروسش روی‌زرد

The horse's death will be a feast-day for the dogs: there will be abundant provender without toil or earning.”
When the man heard (this speech), he sold the horse. That cock of his was disgraced in the eyes of the dog.

***

Atın ölümü, köpeklere bir bayram olacak… Çalışıp çabalamadan bir hayli rızık dökülüp kalacak‟ dedi.
Adam, bu sözü duyunca derhal atı sattı. Horozun dediği çıkmadı, köpeğe karşı mahcup vaziyette kaldı.

3, 3314-3315

اسپ را بفروخت چون بشنید مرد
پیش سگ شد آن خروسش روی‌زرد

روز دیگر همچنان نان را ربود
آن خروس و سگ برو لب بر گشود

When the man heard (this speech), he sold the horse. That cock of his was disgraced in the eyes of the dog.
Next day the cock carried off the bread in the same fashion (as before), and the dog opened his lips at him,

***

Adam, bu sözü duyunca derhal atı sattı. Horozun dediği çıkmadı, köpeğe karşı mahcup vaziyette kaldı.
Ertesi günü yine horoz, ekmeği kapınca köpek ağzını açtı, dedi ki:

3, 3315-3316

روز دیگر همچنان نان را ربود
آن خروس و سگ برو لب بر گشود

کای خروس عشوه‌ده چند این دروغ
ظالمی و کاذبی و بی فروغ

Next day the cock carried off the bread in the same fashion (as before), and the dog opened his lips at him,
Saying, “O beguiling cock, how long (will you tell) these lies? You are unrighteous and false and without lustre.

***

Ertesi günü yine horoz, ekmeği kapınca köpek ağzını açtı, dedi ki:
“A düzenbaz horoz… Bu yalan niceye bir? Niceye bir bu zulümkârlık, bu yalancılık, bu kara yüreklilik?

3, 3316-3317

کای خروس عشوه‌ده چند این دروغ
ظالمی و کاذبی و بی فروغ

اسپ کش گفتی سقط گردد کجاست
کور اخترگوی و محرومی ز راست

Saying, “O beguiling cock, how long (will you tell) these lies? You are unrighteous and false and without lustre. Where is the horse that you said would die? You are (like) a blind man who tells of the stars and you are deprived of truth.”

***

“A düzenbaz horoz… Bu yalan niceye bir? Niceye bir bu zulümkârlık, bu yalancılık, bu kara yüreklilik? Hani at sakatlanacak dediydin, nerde? Sen, düzenci körün birisin, sözünde hiçbir doğru yok!”

3, 3317-3318

اسپ کش گفتی سقط گردد کجاست
کور اخترگوی و محرومی ز راست

گفت او را آن خروس با خبر
که سقط شد اسپ او جای دگر

Where is the horse that you said would die? You are (like) a blind man who tells of the stars and you are deprived of truth.”
That knowing cock said to him, “His horse died in another place.

***

Hani at sakatlanacak dediydin, nerde? Sen, düzenci körün birisin, sözünde hiçbir doğru yok!”
Her şeyden haberi olan horoz, köpeğe “Atı sakatlandı, sakatlandı ama başka yerde.

3, 3318-3319

گفت او را آن خروس با خبر
که سقط شد اسپ او جای دگر

اسپ را بفروخت و جست او از زیان
آن زیان انداخت او بر دیگران

That knowing cock said to him, “His horse died in another place.
He sold the horse and escaped from loss: he cast the loss upon others;

***

Her şeyden haberi olan horoz, köpeğe “Atı sakatlandı, sakatlandı ama başka yerde.
Atını satıp ziyandan kurtuldu. Uğrayacağı ziyanı, başkalarına yükletti.

اسپ را بفروخت و جست او از زیان
آن زیان انداخت او بر دیگران

لیک فردا استرش گردد سقط
مر سگان را باشد آن نعمت فقط

He sold the horse and escaped from loss: he cast the loss upon others;
But to-morrow his mule will die: that will be good fortune for the dogs, (so say) no more."

***

Atını satıp ziyandan kurtuldu. Uğrayacağı ziyanı, başkalarına yükletti.
Fakat yarın katırı sakatlanacak, o nimet, ancak köpeklere nasip olacak" dedi

لیک فردا استرش گردد سقط
مر سگان را باشد آن نعمت فقط

زود استر را فروشید آن حریص
یافت از غم وز زیان آن دم محیص

But to-morrow his mule will die: that will be good fortune for the dogs, (so say) no more."
The covetous man immediately sold the mule and at that instant obtained deliverance from grief and loss.

***

Fakat yarın katırı sakatlanacak, o nimet, ancak köpeklere nasip olacak" dedi
O haris adam, hemencecik katırı da sattı, dertten de kurtuldu, ziyandan da.

3, 3321-3322

زود استر را فروشید آن حریص
یافت از غم وز زیان آن دم محیص

روز ثالث گفت سگ با آن خروس
ای امیر کاذبان با طبل و کوس

The covetous man immediately sold the mule and at that instant obtained deliverance from grief and loss.
On the third day the dog said to the cock, “O prince of liars with your drums and kettledrums!”

***

O haris adam, hemencecik katırı da sattı, dertten de kurtuldu, ziyandan da.
Üçüncü günü köpek, horoza dedi ki: “Ey beyliği davulla dümbelekle ilân edilen yalancılar beyi, hani, nerede vaadin?”

روز ثالث گفت سگ با آن خروس
ای امیر کاذبان با طبل و کوس

گفت او بفروخت استر را شتاب
گفت فردایش غلام آید مصاب

On the third day the dog said to the cock, “O prince of liars with your drums and kettledrums!”
He (the cock) said, “He sold the mule in haste, (but),” said he, “to-morrow his slave will be stricken down,

***

Üçüncü günü köpek, horoza dedi ki: “Ey beyliği davulla dümbelekle ilân edilen yalancılar beyi, hani, nerede vaadin?”
Horoz, “Acele katırı da sattı. Fakat yarın kölesi ölecek.

3, 3323-3324

گفت او بفروخت استر را شتاب
گفت فردایش غلام آید مصاب

چون غلام او بمیرد نانها
بر سگ و خواهنده ریزند اقربا

He (the cock) said, “He sold the mule in haste, (but),” said he, “to-morrow his slave will be stricken down,
And when his slave dies, the next of kin will scatter pieces of bread upon the dogs and beggars.”

***

Horoz, “Acele katırı da sattı. Fakat yarın kölesi ölecek.
Ölünce de akrabası, yoksullara köpeklere ekmekler dağıtacaklar” dedi.

چون غلام او بمیرد نانها
بر سگ و خواهنده ریزند اقربا

این شنید و آن غلامش را فروخت
رست از خسران و رخ را بر فروخت

And when his slave dies, the next of kin will scatter pieces of bread upon the dogs and beggars."
He (the master) heard this and sold his slave: he was saved from loss and his face was lit up (with joy).

***

Ölünce de akrabası, yoksullara köpeklere ekmekler dağıtacaklar" dedi.
Adam, bunu duyunca köleyi de satıp ziyandan kurtuldu, yüzü parladı, neşelendi.

3, 3325-3326

این شنید و آن غلامش را فروخت
رست از خسران و رخ را بر فروخت

شکرها می‌کرد و شادیها که من
رستم از سه واقعه اندر زمن

He (the master) heard this and sold his slave: he was saved from loss and his face was lit up (with joy).
He was giving thanks and making merry, saying, “I have been saved from three calamities in the world.

***

Adam, bunu duyunca köleyi de satıp ziyandan kurtuldu, yüzü parladı, neşelendi.
Şükürler etmekte, âlemde üç ziyandan da kurtuldum.

3, 3326-3327

شکرها می‌کرد و شادیها که من
رستم از سه واقعه اندر زمن

تا زبان مرغ و سگ آموختم
دیده‌ی س القضا را دوختم

He was giving thanks and making merry, saying, “I have been saved from three calamities in the world.
Since I learned the language of the fowl and the dog I have pierced the eye of evil destiny.”

***

Şükürler etmekte, âlemde üç ziyandan da kurtuldum.
Kümes hayvanlarıyla köpeklerin dillerini öğrendim de kötü takdirlerden kendimi kurtardım demekteydi.

3, 3327-3328

تا زبان مرغ و سگ آموختم
دیده‌ی س القضا را دوختم

روز دیگر آن سگ محروم گفت
کای خروس ژاژخا کو طاق و جفت

Since I learned the language of the fowl and the dog I have pierced the eye of evil destiny."
Next day the disappointed dog said, "O drivelling cock, where are the sundries (you promised me)?

***

Kümes hayvanlarıyla köpeklerin dillerini öğrendim de kötü takdirlerden kendimi kurtardım demekteydi.
Ekmekten mahrum kalan köpek, üçüncü gün "Ey tek, çift atıp duran herzevekil ve yalancı horoz!

روز دیگر آن سگ محروم گفت
کای خروس ژاژخا کو طاق و جفت

چند چند آخر دروغ و مکر تو
خود نپرد جز دروغ از وکر تو

Next day the disappointed dog said, “O drivelling cock, where are the sundries (you promised me)?
How long, pray, how long (will) your falsehood and deceit (continue)? Truly, nothing but falsehood flies out of your nest.”

***

Ekmekten mahrum kalan köpek, üçüncü gün “Ey tek, çift atıp duran herzevekil ve yalancı horoz!
Yalanın, düzenin niceye bir sürecek? Sen yalandan başka bir söz söylemez misin?” dedi.

3, 3329-3330

چند چند آخر دروغ و مکر تو
خود نپرد جز دروغ از وکر تو

گفت حاشا از من و از جنس من
که بگردیم از دروغی ممتحن

How long, pray, how long (will) your falsehood and deceit (continue)? Truly, nothing but falsehood flies out of your nest."
He said, "Far be it from me and from my kind that we should become afflicted with falsehood.

***

Yalanın, düzenin niceye bir sürecek? Sen yalandan başka bir söz söylemez misin?" dedi.
Horoz dedi ki: "Haşa… Ne ben yalan söylerim, ne benim cinsimden olan öbür horozlar. Biz yalandan yunmuş, arınmışız!

گفت حاشا از من و از جنس من
که بگردیم از دروغی ممتحن

ما خروسان چون مذن راست‌گوی
هم رقیب آفتاب و وقت‌جوی

He said, "Far be it from me and from my kind that we should become afflicted with falsehood.
We cocks are veracious like the muezzin: we are observers of the sun as well as seekers of the (right) time.

***

Horoz dedi ki: "Haşa… Ne ben yalan söylerim, ne benim cinsimden olan öbür horozlar. Biz yalandan yunmuş, arınmışız!
Biz horozlar, müezzinler gibi doğru söyler, güneşi gözetler, vakit geldi mi ki diye bekler dururuz!

3, 3331-3332

ما خروسان چون مذن راست‌گوی
هم رقیب آفتاب و وقت‌جوی

پاسبان آفتابیم از درون
گر کنی بالای ما طشتی نگون

We cocks are veracious like the muezzin: we are observers of the sun as well as seekers of the (right) time.
We are watchers of the sun inwardly, though you may turn a basin upside down over us.”

***

Biz horozlar, müezzinler gibi doğru söyler, güneşi gözetler, vakit geldi mi ki diye bekler dururuz!
Bizi bir leğen altına kapatsalar yine içten içe güneşi gözler, onun nerede olduğunu anlarız.

3, 3332-3333

پاسبان آفتابیم از درون
گر کنی بالای ما طشتی نگون

پاسبان آفتابند اولیا
در بشر واقف ز اسرار خدا

We are watchers of the sun inwardly, though you may turn a basin upside down over us.”
The watchers of the Sun (of Reality) are the saints: in the flesh (they are) acquainted with the Divine mysteries.

***

Bizi bir leğen altına kapatsalar yine içten içe güneşi gözler, onun nerede olduğunu anlarız.
Velîler, güneşin bekçileridir. İnsanlar içinde Allah sırlarını bilir, anlar onlar.

3, 3333-3334

پاسبان آفتابند اولیا
در بشر واقف ز اسرار خدا

اصل ما را حق پی بانگ نماز
داد هدیه آدمی را در جهاز

The watchers of the Sun (of Reality) are the saints: in the flesh (they are) acquainted with the Divine mysteries.
"God gave our family as a gift to Man to call (him) to the ritual prayer (and) in preparation (for that purpose).

***

Velîler, güneşin bekçileridir. İnsanlar içinde Allah sırlarını bilir, anlar onlar.
Allah, bizi namaz vaktini bildirmek üzere Âdemoğluna hediye etmiştir.

3, 3334-3335

اصل ما را حق پی بانگ نماز
داد هدیه آدمی را در جهاز

گر بناهنگام سهوی‌مان رود
در اذان آن مقتل ما می‌شود

“God gave our family as a gift to Man to call (him) to the ritual prayer (and) in preparation (for that purpose).
If a mistake be committed by us in (giving) the call to prayer at the wrong time, it will become the cause of our being killed.

***

Allah, bizi namaz vaktini bildirmek üzere Âdemoğluna hediye etmiştir.
İçimizden biri yanılır da vakitsiz öterse o ötüşü ölümüne sebep olur.

3, 3335-3336

گر بناهنگام سهوی‌مان رود
در اذان آن مقتل ما می‌شود

گفت ناهنگام حی عل فلاح
خون ما را می‌کند خوار و مباح

If a mistake be committed by us in (giving) the call to prayer at the wrong time, it will become the cause of our being killed.
To say at the wrong time ‘Come to welfare’ will make our blood of no account and licit (liable to be shed with impunity).”

***

İçimizden biri yanılır da vakitsiz öterse o ötüşü ölümüne sebep olur.
Vakitsiz “Haydin namaza” dememiz, kanımızı mubah eder.

گفت ناهنگام حی عل فلاح
خون ما را می‌کند خوار و مباح

آنک معصوم آمد و پاک از غلط
آن خروس جان وحی آمد فقط

To say at the wrong time ‘Come to welfare’ will make our blood of no account and licit (liable to be shed with impunity).”
’Tis only the (spiritual) cock, the Soul of (Divine) inspiration, that is protected (by God from sin) and purged of error.

***

Vakitsiz “Haydin namaza” dememiz, kanımızı mubah eder.
Masum olan, yanılmayansa ancak vahye mahzar olan can horozudur.

3, 3337-3338

آنک معصوم آمد و پاک از غلط
آن خروس جان وحی آمد فقط

آن غلامش مرد پیش مشتری
شد زیان مشتری آن یکسری

’Tis only the (spiritual) cock, the Soul of (Divine) inspiration, that is protected (by God from sin) and purged of error.
His (the master's) slave died in the house of the purchaser: that was the purchaser's loss entirely.

***

Masum olan, yanılmayansa ancak vahye mahzar olan can horozudur.
Kölesini de sattı. Köle satılır satılmaz öldü, alan da iki kat ziyana girdi.

3, 3338-3339

آن غلامش مرد پیش مشتری
شد زیان مشتری آن یکسری

او گریزانید مالش را ولیک
خون خود را ریخت اندر یاب نیک

His (the master's) slave died in the house of the purchaser: that was the purchaser's loss entirely.
He saved his money, but he shed his own blood. Understand (this) well!

***

Kölesini de sattı. Köle satılır satılmaz öldü, alan da iki kat ziyana girdi.
Malını kaçırdı ama iyi bil ki kendi kanına girdi.

او گریزانید مالش را ولیک
خون خود را ریخت اندر یاب نیک

یک زیان دفع زیانها می‌شدی
جسم و مال ماست جانها را فدا

He saved his money, but he shed his own blood. Understand (this) well!
One loss would have prevented (many) losses: our bodies and money are the ransom for our souls.

***

Malını kaçırdı ama iyi bil ki kendi kanına girdi.
Bir ziyana uğramak, birçok ziyanları defedecekti. Cismimiz, malımız, canlarımıza fedadır; canımıza gelecek belâ, cismimize, malımıza gelir.

3, 3340-3341

یک زیان دفع زیانها می‌شدی
جسم و مال ماست جانها را فدا

پیش شاهان در سیاست‌گستری
می‌دهی تو مال و سر را می‌خری

One loss would have prevented (many) losses: our bodies and money are the ransom for our souls.
In the presence of kings, in (the hour of their) dispensing punishment, you offer money and purchase your head (life):

***

Bir ziyana uğramak, birçok ziyanları defedecekti. Cismimiz, malımız, canlarımıza fedadır; canımıza gelecek belâ, cismimize, malımıza gelir.
Gazaba uğradın mı padişahlara malını verir, başını kurtarırsın.

3, 3341-3342

پیش شاهان در سیاست‌گستری
می‌دهی تو مال و سر را می‌خری

اعجمی چون گشته‌ای اندر قضا
می‌گریزانی ز داور مال را

In the presence of kings, in (the hour of their) dispensing punishment, you offer money and purchase your head (life):
How (then) have you become, in (the case of Divine) destiny, (like) a churl— withholding your money from the (Supreme) Judge?

***

Gazaba uğradın mı padişahlara malını verir, başını kurtarırsın.
Fakat iş bilmez cahil misin? Kazaya düşünce padişahtan malını kaçırmaya kalkışırsın.

3, 3342-3343

اعجمی چون گشته‌ای اندر قضا
می‌گریزانی ز داور مال را

لیک فردا خواهد او مردن یقین
گاو خواهد کشت وارث در حنین

How (then) have you become, in (the case of Divine) destiny, (like) a churl— withholding your money from the (Supreme) Judge?
“But to-morrow he will certainly die: his heir, in mourning (for him), will slaughter a cow.

***

Fakat iş bilmez cahil misin? Kazaya düşünce padişahtan malını kaçırmaya kalkışırsın.
Fakat şimdi de yarınki gün ev sahibi ölecek. Mirasına konan feryat ve figan ederek bir öküz kesecek.

3, 3343-3344

لیک فردا خواهد او مردن یقین
گاو خواهد کشت وارث در حنین

صاحب خانه بخواهد مرد رفت
روز فردا نک رسیدت لوت زفت

“But to-morrow he will certainly die: his heir, in mourning (for him), will slaughter a cow.
The owner of the house will die (and) depart (from this world): lo, to-morrow a great deal of food will reach you.

***

Fakat şimdi de yarınki gün ev sahibi ölecek. Mirasına konan feryat ve figan ederek bir öküz kesecek.
Yarın, adam ölünce sana epeyce yemek düşecek.

3, 3344-3345

صاحب خانه بخواهد مرد رفت
روز فردا نک رسیدت لوت زفت

پاره‌های نان و لالنگ و طعام
در میان کوی یابد خاص و عام

The owner of the house will die (and) depart (from this world): lo, to-morrow a great deal of food will reach you.
High and low will get pieces of bread and dainty morsels and viands in the midst of the street.

***

Yarın, adam ölünce sana epeyce yemek düşecek.
Köyde halk da, ileri gelenler de kurban etleri, lalangalar, yemekler yiyecekler.

3, 3345-3346

پاره‌های نان و لالنگ و طعام
در میان کوی یابد خاص و عام

گاو قربانی و نانهای تنک
بر سگان و سایلان ریزد سبک

High and low will get pieces of bread and dainty morsels and viands in the midst of the street.
(The flesh of) the sacrificed cow and thin loaves of bread will be scattered quickly over the dogs and the beggars.”

***

Köyde halk da, ileri gelenler de kurban etleri, lalangalar, yemekler yiyecekler.
Yoksullara, köpeklere bir hayli öküz eti, koca koca ekmekler dağıtılacak.

گاو قربانی و نانهای تنک
بر سگان و سایلان ریزد سبک

مرگ اسپ و استر و مرگ غلام
بد قضا گردان این مغرور خام

(The flesh of) the sacrificed cow and thin loaves of bread will be scattered quickly over the dogs and the beggars."
The death of the horse and mule and the death of the slave were bringing round the doom of this foolish deluded man.

***

Yoksullara, köpeklere bir hayli öküz eti, koca koca ekmekler dağıtılacak.
Atın, eşeğin, kölenin ölümü, bu ham mağrura gelecek kazayı defedecekti.

3, 3347-3348

مرگ اسپ و استر و مرگ غلام
بد قضا گردان این مغرور خام

از زیان مال و درد آن گریخت
مال افزون کرد و خون خویش ریخت

The death of the horse and mule and the death of the slave were bringing round the doom of this foolish deluded man.
He fled (escaped) from the loss of wealth and from grief thereat: he increased his wealth and shed his own blood.

***

Atın, eşeğin, kölenin ölümü, bu ham mağrura gelecek kazayı defedecekti.
Fakat o, malının ziyan olmasından ve bu yüzden derde düşmesinden kaçtı, malını çoğalttı... Çoğalttı ama kendi kanına girdi!

از زیان مال و درد آن گریخت
مال افزون کرد و خون خویش ریخت

این ریاضتهای درویشان چراست
کان بلا بر تن بقای جانهاست

He fled (escaped) from the loss of wealth and from grief thereat: he increased his wealth and shed his own blood.
These austerities of dervishes—what are they for? (The reason is) that that tribulation (imposed) on the body is (in effect) the everlasting life of spirits.

***

Fakat o, malının ziyan olmasından ve bu yüzden derde düşmesinden kaçtı, malını çoğalttı… Çoğalttı ama kendi kanına girdi!
Dervişlerin bu riyazatları neden? Çünkü cisme verilen o eziyetler, canların bakasına sebep olur.

این ریاضتهای درویشان چراست
کان بلا بر تن بقای جانهاست

تا بقای خود نیابد سالکی
چون کند تن را سقیم و هالکی

These austerities of dervishes—what are they for? (The reason is) that that tribulation (imposed) on the body is (in effect) the everlasting life of spirits.
Unless a (mystic) traveller gains the everlasting life of his (spiritual) self, how should he make his body a sick and perishing (thing)?

***

Dervişlerin bu riyazatları neden? Çünkü cisme verilen o eziyetler, canların bakasına sebep olur.
Salik, ebediliğe erişmese nasıl olur da tenini hastalıklara uğratır, helâk eder?

3, 3350-3351

تا بقای خود نیابد سالکی
چون کند تن را سقیم و هالکی

دست کی جنبد به ایثار و عمل
تا نبیند داده را جانش بدل

Unless a (mystic) traveller gains the everlasting life of his (spiritual) self, how should he make his body a sick and perishing (thing)?
How should he move his hand to (acts of) altruism and (devotional) work unless he sees (the salvation of) his soul in exchange for what is given (by him)?

***

Salik, ebediliğe erişmese nasıl olur da tenini hastalıklara uğratır, helâk eder?
Ruhu, karşılığında elde edeceği şeyleri görmese insan, elini açar da cömertlik eder, ibadette bulunur mu?

3, 3351-3352

دست کی جنبد به ایثار و عمل
تا نبیند داده را جانش بدل

آنک بدهد بی امید سودها
آن خدایست آن خدایست آن خدا

How should he move his hand to (acts of) altruism and (devotional) work unless he sees (the salvation of) his soul in exchange for what is given (by him)?
That one who gives without expectation of (any) gains—that one is God, is God, is God,

***

Ruhu, karşılığında elde edeceği şeyleri görmese insan, elini açar da cömertlik eder, ibadette bulunur mu?
Kâr ummaksızın veren ancak Allah'tır, Allah'tır, Allah!

3, 3352-3353

آنک بدهد بی امید سودها
آن خدایست آن خدایست آن خدا

یا ولی حق که خوی حق گرفت
نور گشت و تابش مطلق گرفت

That one who gives without expectation of (any) gains—that one is God, is God, is God,
Or the friend of God (the saint), who has assumed the nature of God and has become luminous and has received the Absolute Radiance;

***

Kâr ummaksızın veren ancak Allah’tır, Allah’tır, Allah!
Yahut da Allah huylarıyla huylanmış olan, nur olan, Allah parıltısını elde eden Allah velisi.

3, 3353-3354

یا ولی حق که خوی حق گرفت
نور گشت و تابش مطلق گرفت

کو غنی است و جز او جمله فقیر
کی فقیری بی عوض گوید که گیر

Or the friend of God (the saint), who has assumed the nature of God and has become luminous and has received the Absolute Radiance;
For He is rich, while all except Him are poor: how should a poor man say “Take” without compensation?

***

Yahut da Allah huylarıyla huylanmış olan, nur olan, Allah parıltısını elde eden Allah velisi.
Çünkü o ganidir, ondan başka herkes yoksul. Bir yoksul, karşılık ummadan al diyebilir, mal verebilir mi?

3, 3354-3355

کو غنی است و جز او جمله فقیر
کی فقیری بی عوض گوید که گیر

تا نبیند کودکی که سیب هست
او پیاز گنده را ندهد ز دست

For He is rich, while all except Him are poor: how should a poor man say “Take” without compensation?
Till a child sees that the apple is there, it will not give up from its hand the stinking onion.

***

Çünkü o ganidir, ondan başka herkes yoksul. Bir yoksul, karşılık ummadan al diyebilir, mal verebilir mi?
Çocuk, elmayı görmedikçe kokmuş soğanı elinden bırakır mı hiç?

3, 3355-3356

تا نبیند کودکی که سیب هست
او پیاز گنده را ندهد ز دست

این همه بازار بهر این غرض
بر دکانها شسته بر بوی عوض

Till a child sees that the apple is there, it will not give up from its hand the stinking onion.
All these market-folk, for the sake of this (worldly) object, are seated on the benches (in the shops) in the hope of (receiving) compensation:

***

Çocuk, elmayı görmedikçe kokmuş soğanı elinden bırakır mı hiç?
Bütün alışverişlerde maksat var. Herkes, bir şey elde etmek için dükkânına geçmiş, kurulmuştur.

3, 3356-3357

این همه بازار بهر این غرض
بر دکانها شسته بر بوی عوض

صد متاع خوب عرضه می‌کنند
واندرون دل عوضها می‌تنند

All these market-folk, for the sake of this (worldly) object, are seated on the benches (in the shops) in the hope of (receiving) compensation:
They offer a hundred fine articles of merchandise, and within their hearts they are intent on compensations.

***

Bütün alışverişlerde maksat var. Herkes, bir şey elde etmek için dükkânına geçmiş, kurulmuştur.
Yüzlerce güzel matahlar gösterir, gönlünden elde edeceği karşılığı düşünür durur.

3, 3357-3358

صد متاع خوب عرضه می‌کنند
واندرون دل عوضها می‌تنند

یک سلامی نشنوی ای مرد دین
که نگیرد آخرت آن آستین

They offer a hundred fine articles of merchandise, and within their hearts they are intent on compensations.
O man of the (true) Religion, you will not hear a single salaam (blessing) whereof the end will not pluck your sleeve (and demand something of you).

***

Yüzlerce güzel matahlar gösterir, gönlünden elde edeceği karşılığı düşünür durur.
Ey din ulusu, bir selâm bile duymazsın ki selâm veren, sonunda yenini, yakanı yakalamasın.

3, 3358-3359

یک سلامی نشنوی ای مرد دین
که نگیرد آخرت آن آستین

بی طمع نشنیده‌ام از خاص و عام
من سلامی ای برادر والسلام

O man of the (true) Religion, you will not hear a single salaam (blessing) whereof the end will not pluck your sleeve (and demand something of you).
I have never heard a disinterested salaam from high or low, O brother—and (I give) the salaam (to thee)—

***

Ey din ulusu, bir selâm bile duymazsın ki selâm veren, sonunda yenini, yakanı yakalamasın.
Kardeş, ben halkın ileri gelenlerinden de, geri kalanlarından da tamahsız bir selâm bile işitmedim vesselâm!

3, 3359-3360

بی طمع نشنیده‌ام از خاص و عام
من سلامی ای برادر والسلام

جز سلام حق هین آن را بجو
خانه خانه جا بجا و کو بکو

I have never heard a disinterested salaam from high or low, O brother—and (I give) the salaam (to thee)—
Except the salaam of God. Come, seek that (salaam) from house to house, from place to place, and from street to street!

***

Kardeş, ben halkın ileri gelenlerinden de, geri kalanlarından da tamahsız bir selâm bile işitmedim vesselâm!
Yalnız Allah’ın selâmında bir tamah yoktur… İşte o kadar. Sen ev ev, yer yer onu ara, gaflet etme!

جز سلام حق هین آن را بجو
خانه خانه جا بجا و کو بکو

از دهان آدمی خوش‌مشام
هم پیام حق شنودم هم سلام

Except the salaam of God. Come, seek that (salaam) from house to house, from place to place, and from street to street!
From the mouth of the man who has a good scent (for spiritual things) I heard both the message and the salaam of God;

***

Yalnız Allah'ın selâmında bir tamah yoktur… İşte o kadar. Sen ev ev, yer yer onu ara, gaflet etme!
Ben ağzı güzel kokan adamın ağzından hem Allah haberini duydum, hem Allah selâmını!

3, 3361-3362

از دهان آدمی خوش‌مشام
هم پیام حق شنودم هم سلام

وین سلام باقیان بر بوی آن
من همی‌نوشم به دل خوشتر ز جان

From the mouth of the man who has a good scent (for spiritual things) I heard both the message and the salaam of God;
And in the hope of that (salaam) I am listening with my heart to the salaams of (all) the rest (as though they were) sweeter than life.

***

Ben ağzı güzel kokan adamın ağzından hem Allah haberini duydum, hem Allah selâmını!
Bu Allah erlerinin selâmını da canla, gönülle kabul eder; Allah selâmını onların selâmından duyar, içerim.

وین سلام باقیان بر بوی آن
من همی‌نوشم به دل خوشتر ز جان

زان سلام او سلام حق شدست
کتش اندر دودمان خود زدست

And in the hope of that (salaam) I am listening with my heart to the salaams of (all) the rest (as though they were) sweeter than life.
His (the saint's) salaam has become the salaam of God because he has set fire to the household of self.

***

Bu Allah erlerinin selâmını da canla, gönülle kabul eder; Allah selâmını onların selâmından duyar, içerim.
Çünkü onun selâmı da Allah selâmı olmuştur. Çünkü o, kendi varlığını ateşlere atmış, yakmıştır.

3, 3363-3364

زان سلام او سلام حق شدست
کتش اندر دودمان خود زدست

مرده است از خود شده زنده برب
زان بود اسرار حقش در دو لب

His (the saint's) salaam has become the salaam of God because he has set fire to the household of self.
He has died to self and become living through the Lord: hence the mysteries of God are on his lips.

***

Çünkü onun selâmı da Allah selâmı olmuştur. Çünkü o, kendi varlığını ateşlere atmış, yakmıştır.
Kendi varlığından ölmüş, Allah'ıyla dirilmiştir. Onun için Allah sırları, iki dudağının arasından çıkıp durmadadır.

3, 3364-3365

مرده است از خود شده زنده برب
زان بود اسرار حقش در دو لب

مردن تن در ریاضت زندگیست
رنج این تن روح را پایندگیست

He has died to self and become living through the Lord: hence the mysteries of God are on his lips.
The death of the body in self-discipline is life: the sufferings of this body are (the cause of) everlastingness to the spirit.

***

Kendi varlığından ölmüş, Allah'ıyla dirilmiştir. Onun için Allah sırları, iki dudağının arasından çıkıp durmadadır.
Riyazatta tenin ölümü diriliktir. Bu bedenin eziyet çekmesi ruha ebedîlik verir.

3, 3365-3366

مردن تن در ریاضت زندگیست
رنج این تن روح را پایندگیست

گوش بنهاده بد آن مرد خبیث
می‌شنود او از خروسش آن حدیث

The death of the body in self-discipline is life: the sufferings of this body are (the cause of) everlastingness to the spirit.
That wicked man had lent ear: he was hearing from his cock the news (of his death).

***

Riyazatta tenin ölümü diriliktir. Bu bedenin eziyet çekmesi ruha ebedîlik verir.
O habis herif de horoz ne diyecek diye kulak vermiş dinliyordu.

3, 3366-3367

گوش بنهاده بد آن مرد خبیث
می‌شنود او از خروسش آن حدیث

چون شنید اینها دوان شد تیز و تفت
بر در موسی کلیم الله رفت

That wicked man had lent ear: he was hearing from his cock the news (of his death).
When he heard these things, he started running in hot haste: he went to the door of Moses, with whom God conversed.

***

O habis herif de horoz ne diyecek diye kulak vermiş dinliyordu.
Bunları duyunca ateşlenip koşa koşa Musa Kelimullah’ın kapısına dayandı.

3, 3367-3368

چون شنید اینها دوان شد تیز و تفت
بر در موسی کلیم الله رفت

رو همی‌مالید در خاک او ز بیم
که مرا فریاد رس زین ای کلیم

When he heard these things, he started running in hot haste: he went to the door of Moses, with whom God conversed.
He was rubbing his face in the dust from fear, saying, “Save me from this (doom), O Kalím!”

***

Bunları duyunca ateşlenip koşa koşa Musa Kelimullah’ın kapısına dayandı.
Korkudan kapısının toprağına yüz sürmekte, Ey Kelîm, feryadıma yetiş demekteydi.

3, 3368-3369

رو همی‌مالید در خاک او ز بیم
که مرا فریاد رس زین ای کلیم

گفت رو بفروش خود را و بره
چونک استا گشته‌ای بر جه ز چه

He was rubbing his face in the dust from fear, saying, “Save me from this (doom), O Kalím!”
He (Moses) said, “Go, sell thyself and escape! Since thou hast become expert (in avoiding loss), jump out of the pit (of death)!

***

Korkudan kapısının toprağına yüz sürmekte, Ey Kelîm, feryadıma yetiş demekteydi.
Musa, “Yürü, yüzünü yerlere döşe de kurtul. Mademki usta oldun, kuyudan sıçra, çık!

3, 3369-3370

گفت رو بفروش خود را و بره
چونک استا گشته‌ای بر جه ز چه

بر مسلمانان زیان انداز تو
کیسه و همیانها را کن دوتو

He (Moses) said, “Go, sell thyself and escape! Since thou hast become expert (in avoiding loss), jump out of the pit (of death)!
Throw the loss upon true believers! Make thy purses and scrips double (in size)!

***

Musa, “Yürü, yüzünü yerlere döşe de kurtul. Mademki usta oldun, kuyudan sıçra, çık!
Hadi Müslümanlara ziyan ver, keseni, dağarcığını iki kat doldur.

3, 3370-3371

بر مسلمانان زیان انداز تو
کیسه و همیانها را کن دوتو

من درون خشت دیدم این قضا
که در آیینه عیان شد مر ترا

Throw the loss upon true believers! Make thy purses and scrips double (in size)!
I beheld in the brick this destiny which to thee became visible (only) in the mirror.

***

Hadi Müslümanlara ziyan ver, keseni, dağarcığını iki kat doldur.
Ben, sana aynada görünen bu kaza ve kaderi kerpiçte gördüm.

3, 3371-3372

من درون خشت دیدم این قضا
که در آیینه عیان شد مر ترا

عاقل اول بیند آخر را بدل
اندر آخر بیند از دانش مقل

I beheld in the brick this destiny which to thee became visible (only) in the mirror.
The intelligent man sees with his heart the end (final result) at the first (in the beginning); he that is lacking in knowledge sees it (only) at the end."

***

Ben, sana aynada görünen bu kaza ve kaderi kerpiçte gördüm.
Akıllı kişiye, sonda görülecek şey önceden görünür, gönlüne doğar; bilgisi az kişiye sonunda!" dedi.

3, 3372-3373

عاقل اول بیند آخر را بدل
اندر آخر بیند از دانش مقل

باز زاری کرد کای نیکوخصال
مر مرا در سر مزن در رو ممال

The intelligent man sees with his heart the end (final result) at the first (in the beginning); he that is lacking in knowledge sees it (only) at the end."
Once more he (the doomed man) made lamentation, saying, "O thou who hast goodly qualities, do not beat me on the head, do not rub into my face (the sin I have committed).

***

Akıllı kişiye, sonda görülecek şey önceden görünür, gönlüne doğar; bilgisi az kişiye sonunda!" dedi.
Adam tekrar feryat edip dedi ki: "Ey iyi ahlâklı, lütfet. Başıma kakma yüzüme vurma.

3, 3373-3374

باز زاری کرد کای نیکوخصال
مر مرا در سر مزن در رو ممال

از من آن آمد که بودم ناسزا
ناسزایم را تو ده حسن الجزا

Once more he (the doomed man) made lamentation, saying, “O thou who hast goodly qualities, do not beat me on the head, do not rub into my face (the sin I have committed).
That (sin) issued from me because I was unworthy: do thou give good recompense to my unworthy (action).”

***

Adam tekrar feryat edip dedi ki: “Ey iyi ahlâklı, lütfet. Başıma kakma yüzüme vurma.
Ben, iyiliğe lâyık bir adam değilim, ancak öyle hareket edebilirdim... Ettim de. Sen, benim liyakatsızlığıma iyi bir karşılık ver, lütfet.”

3, 3374-3375

از من آن آمد که بودم ناسزا
ناسزایم را تو ده حسن الجزا

گفت تیری جست از شست ای پسر
نیست سنت کید آن واپس به سر

That (sin) issued from me because I was unworthy: do thou give good recompense to my unworthy (action).”
He (Moses) said, “An arrow sped from the (archer's) thumb-stall, my lad: ’tis not the rule that it should come back to the source (the place whence it started);

***

Ben, iyiliğe lâyık bir adam değilim, ancak öyle hareket edebilirdim... Ettim de. Sen, benim liyakatsızlığıma iyi bir karşılık ver, lütfet.”
Musa, “Oğul, şastten bir oktur fırladı, geri gelmesi âdet değildir ki.

3, 3375-3376

گفت تیری جست از شست ای پسر
نیست سنت کید آن واپس به سر

لیک در خواهم ز نیکوداوری
تا که ایمان آن زمان با خود بری

He (Moses) said, “An arrow sped from the (archer's) thumb-stall, my lad: ’tis not the rule that it should come back to the source (the place whence it started);
But I will crave of (God's) good dispensation that thou mayst take the Faith away with thee at that time (of departing from the world).

***

Musa, “Oğul, şastten bir oktur fırladı, geri gelmesi âdet değildir ki.
Fakat bir iyilikte bulunmak isterim; ölüm zamanı imansız kalmayasın, imanlı ölesin.

3, 3376-3377

لیک در خواهم ز نیکوداوری
تا که ایمان آن زمان با خود بری

چونک ایمان برده باشی زنده‌ای
چونک با ایمان روی پاینده‌ای

But I will crave of (God's) good dispensation that thou mayst take the Faith away with thee at that time (of departing from the world).
When thou hast taken the Faith away (with thee), thou art living: when thou goest with the Faith, thou art enduring (for ever).”

***

Fakat bir iyilikte bulunmak isterim; ölüm zamanı imansız kalmayasın, imanlı ölesin.
İmanını yoldaş edindin mi dirisin… İmanla gittin mi ebedîsin” dedi.

3, 3377-3378

چونک ایمان برده باشی زنده‌ای
چونک با ایمان روی پاینده‌ای

هم در آن دم حال بر خواجه بگشت
تا دلش شوریده و آوردند طشت

When thou hast taken the Faith away (with thee), thou art living: when thou goest with the Faith, thou art enduring (for ever).”
At the same instant the Khwája became indisposed, so that he felt qualms, and they brought the basin.

***

İmanını yoldaş edindin mi dirisin… İmanla gittin mi ebedîsin” dedi.
Tam bu sırada adamın hali değişti gönlü bulandı, leğen getirdiler.

3, 3378-3379

هم در آن دم حال بر خواجه بگشت
تا دلش شوریده و آوردند طشت

شورش مرگست نه هیضه‌ی طعام
قی چه سودت دارد ای بدبخت خام

At the same instant the Khwája became indisposed, so that he felt qualms, and they brought the basin.
’Tis the qualms of death, not indigestion: how should vomiting avail thee, O foolish ill-fortuned man?

***

Tam bu sırada adamın hali değişti gönlü bulandı, leğen getirdiler.
Bu, yemekten meydana gelen gönül bulantısı değil, ölüm alâmeti! A ham betbaht, kay etmenin ne faydası var sana?

3, 3379-3380

شورش مرگست نه هیضه‌ی طعام
قی چه سودت دارد ای بدبخت خام

چار کس بردند تا سوی وثاق
ساق می‌مالید او بر پشت ساق

'Tis the qualms of death, not indigestion: how should vomiting avail thee, O foolish ill-fortuned man?
Four persons carried him to his house: he was rubbing (one) leg on the back of (the other) leg.

***

Bu, yemekten meydana gelen gönül bulantısı değil, ölüm alâmeti! A ham betbaht, kay etmenin ne faydası var sana?
Dört kişi alıp evine götürdüler. Adamcağızın ayakları birbirine dolaşıyordu.

3, 3380-3381

چار کس بردند تا سوی وثاق
ساق می‌مالید او بر پشت ساق

پند موسی نشنوی شوخی کنی
خویشتن بر تیغ پولادی زنی

Four persons carried him to his house: he was rubbing (one) leg on the back of (the other) leg.
(If) you hearken not to the counsel of (a) Moses and show disrespect, you dash yourself against a sword of steel.

***

Dört kişi alıp evine götürdüler. Adamcağızın ayakları birbirine dolaşıyordu.
Musa’nın öğüdünü dinlemiyor, halifelikte bulunuyorsun ha... Fakat kandini çeliği sağlam bir kılıcın üstüne atıyorsun!

3, 3381-3382

پند موسی نشنوی شوخی کنی
خویشتن بر تیغ پولادی زنی

شرم ناید تیغ را از جان تو
آن تست این ای برادر آن تو

(If) you hearken not to the counsel of (a) Moses and show disrespect, you dash yourself against a sword of steel. The sword feels no shame (to restrain it) from (taking) your life: this is your own (fault), O brother, your own (fault).

***

Musa’nın öğüdünü dinlemiyor, halifelikte bulunuyorsun ha... Fakat kandini çeliği sağlam bir kılıcın üstüne atıyorsun! Kılıç, senin canını alıverir, hiç utanıp sıkılmaz. Kardeş, bu senin lâyığındır, lâyığın!

شرم ناید تیغ را از جان تو
آن تست این ای برادر آن تو

موسی آمد در مناجات آن سحر
کای خدا ایمان ازو مستان مبر

The sword feels no shame (to restrain it) from (taking) your life: this is your own (fault), O brother, your own (fault).
At dawn Moses began (his) orison, saying, "O God, do not take the Faith from him, do not carry it away!

***

Kılıç, senin canını alıverir, hiç utanıp sıkılmaz. Kardeş, bu senin lâyığındır, lâyığın!
Musa, o seher çağı duaya başladı: "Yarabbi, sen, onun imanını alma.

3, 3383-3384

موسی آمد در مناجات آن سحر
کای خدا ایمان ازو مستان مبر

پادشاهی کن برو بخشا که او
سهو کرد و خیره‌رویی و غلو

At dawn Moses began (his) orison, saying, “O God, do not take the Faith from him, do not carry it away!
Act in royal fashion, forgive him, for he has erred and behaved with impudence and transgressed exceedingly.

***

Musa, o seher çağı duaya başladı: “Yarabbi, sen, onun imanını alma.
Padişahlıkta bulun, bağışla onu… O yanılmış, şaşırmış, haddini bilmemiş, haddinden fazla ileri gitmiş!

3, 3384-3385

پادشاهی کن برو بخشا که او
سهو کرد و خیره‌رویی و غلو

گفتمش این علم نه درخورد تست
دفع پندارید گفتم را و سست

Act in royal fashion, forgive him, for he has erred and behaved with impudence and transgressed exceedingly.
I said to him, ‘This knowledge is not meet for thee,’ (but) he deemed my words a thwarting (of his desire) and vain.”

***

Padişahlıkta bulun, bağışla onu… O yanılmış, şaşırmış, haddini bilmemiş, haddinden fazla ileri gitmiş!
Bu bilgi, senin harcın değil dedim ama sözümü anlamadı. Başımdan savıyorum sandı.

گفتمش این علم نه درخورد تست
دفع پندارید گفتم را و سست

دست را بر اژدها آنکس زند
که عصا را دستش اژدرها کند

I said to him, ‘This knowledge is not meet for thee,’ (but) he deemed my words a thwarting (of his desire) and vain.”
That one lays hands on the dragon (and that one alone) whose hand makes the rod a dragon.

***

Bu bilgi, senin harcın değil dedim ama sözümü anlamadı. Başımdan savıyorum sandı.
Sopasını ejderha yapabilen kişi ejderhaya el atabilir.

دست را بر اژدها آنکس زند
که عصا را دستش اژدرها کند

سر غیب آن را سزد آموختن
که ز گفتن لب تواند دوختن

That one lays hands on the dragon (and that one alone) whose hand makes the rod a dragon.
To learn the secret of the Unseen is fitting for him (alone) who can seal his lips (and refrain) from speech.

***

Sopasını ejderha yapabilen kişi ejderhaya el atabilir.
Dudağını yumup söylemeyen, sırrı gizleyebilen, gayb sırrını öğrenebilir.

3, 3387-3388

سر غیب آن را سزد آموختن
که ز گفتن لب تواند دوختن

درخور دریا نشد جز مرغ آب
فهم کن والله اعلم بالصواب

To learn the secret of the Unseen is fitting for him (alone) who can seal his lips (and refrain) from speech.
None but the water-fowl is proper for the sea. Understand (this)—and God best knoweth the right course.

***

Dudağını yumup söylemeyen, sırrı gizleyebilen, gayb sırrını öğrenebilir.
Su kuşundan başka kuş denize atılmaz, artık anlayıver… Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

3, 3388-3389

درخور دریا نشد جز مرغ آب
فهم کن والله اعلم بالصواب

او به دریا رفت و مرغآبی نبود
گشت غرقه دست گیرش ای ودود

None but the water-fowl is proper for the sea. Understand (this)—and God best knoweth the right course.
“He (the obstinate man) went into the sea, and he was not a water-fowl: he sank. Take his hand (succour him), O Loving One!”

***

Su kuşundan başka kuş denize atılmaz, artık anlayıver… Doğrusunu Allah daha iyi bilir.
O da suda yaşayan kuş olmadığı halde denize atıldı, boğuluyor… Ey merhametli Allah, sen elini tut! “

3, 3389-3390

او به دریا رفت و مرغآبی نبود
گشت غرقه دست گیرش ای ودود

گفت بخشیدم بدو ایمان نعم
ور تو خواهی این زمان زنده‌ش کنم

“He (the obstinate man) went into the sea, and he was not a water-fowl: he sank. Take his hand (succour him), O Loving One!”
He (God) said, “Yes, I bestow the Faith upon him, and if thou wish I will bring him to life at this moment;

***

O da suda yaşayan kuş olmadığı halde denize atıldı, boğuluyor… Ey merhametli Allah, sen elini tut! “
Allah dedi ki: “Peki… İmanını bağışladım. Hatta dilersen şimdi dirilteyim de…

3, 3390-3391

گفت بخشیدم بدو ایمان نعم
ور تو خواهی این زمان زنده‌ش کنم

بلک جمله مردگان خاک را
این زمان زنده کنم بهر ترا

He (God) said, “Yes, I bestow the Faith upon him, and if thou wish I will bring him to life at this moment;
Nay, I will at this moment bring to life all the dead in the earth for thy sake.”

***

Allah dedi ki: “Peki… İmanını bağışladım. Hatta dilersen şimdi dirilteyim de…
Değil yalnız onu, hatırın için bütün ölüp gömülmüş olanları dirilteyim.

3, 3391-3392

بلک جمله مردگان خاک را
این زمان زنده کنم بهر ترا

گفت موسی این جهان مردنست
آن جهان انگیز کانجا روشنست

Nay, I will at this moment bring to life all the dead in the earth for thy sake."
Moses said, "This is the world of dying: raise (them to) that (other) world, for that place is resplendent.

***

Değil yalnız onu, hatırın için bütün ölüp gömülmüş olanları dirilteyim.
Musa, "Yarabbi, bu dünya ölümlü dünyadır. Sen, onu aydınlık âlemde dirilt.

3, 3392-3393

گفت موسی این جهان مردنست
آن جهان انگیز کانجا روشنست

این فناجا چون جهان بود نیست
بازگشت عاریت بس سود نیست

Moses said, “This is the world of dying: raise (them to) that (other) world, for that place is resplendent.
Inasmuch as this abode of mortality is not the world of (real) Being, the return to a borrowed (impermanent) thing is not much gain.

***

Musa, “Yarabbi, bu dünya ölümlü dünyadır. Sen, onu aydınlık âlemde dirilt.
Bu fena dünya, varlık dünyası değil. Sonunda yine ölecek değil mi… âriyet dirilmede ne fayda var?

3, 3393-3394

این فناجا چون جهان بود نیست
بازگشت عاریت بس سود نیست

رحمتی افشان بر ایشان هم کنون
در نهان‌خانه‌ی لدینا محضرون

Inasmuch as this abode of mortality is not the world of (real) Being, the return to a borrowed (impermanent) thing is not much gain.
Strew a gift of mercy upon them even now in the secret chamber of assembled in Our presence.”

***

Bu fena dünya, varlık dünyası değil. Sonunda yine ölecek değil mi... âriyet dirilmede ne fayda var?
Sen, şimdi onlara, gözlerden gizli olan “Ledeyna muhdarun‟ yurdunda rahmet saç!‟ dedi.

3, 3394-3395

رحمتی افشان بر ایشان هم کنون
در نهان‌خانه‌ی لدینا محضرون

تابدانی که زیان جسم و مال
سود جان باشد رهاند از وبال

Strew a gift of mercy upon them even now in the secret chamber of assembled in Our presence.”
(I have related this story) that you may know that loss of the body and of wealth is gain to the spirit and delivers it from bane.

***

Sen, şimdi onlara, gözlerden gizli olan “Ledeyna muhdarun‟ yurdunda rahmet saç!‟ dedi.
Ey insan, cisim ve mal ziyanı, cana faydadır canı vebalden kurtarır.

3, 3395-3396

تابدانی که زیان جسم و مال
سود جان باشد رهاند از وبال

پس ریاضت را به جان شو مشتری
چون سپردی تن به خدمت جان بری

(I have related this story) that you may know that loss of the body and of wealth is gain to the spirit and delivers it from bane.
Therefore be a purchaser of (ascetic) discipline with (all) your soul: you will save your soul when you have given up your body to service (of God).

***

Ey insan, cisim ve mal ziyanı, cana faydadır canı vebalden kurtarır.
Sen de riyazata canla, başla müşteri ol. Tenini riyazata verdin mi canını kurtardın demektir.

3, 3396-3397

پس ریاضت را به جان شو مشتری
چون سپردی تن به خدمت جان بری

ور ریاضت آیدت بی اختیار
سر بنه شکرانه ده ای کامیار

Therefore be a purchaser of (ascetic) discipline with (all) your soul: you will save your soul when you have given up your body to service (of God).
And if the discipline come to you without free choice (on your part), bow your head (in resignation) and give thanks, O successful one.

***

Sen de riyazata canla, başla müşteri ol. Tenini riyazata verdin mi canını kurtardın demektir.
Ey bahtı yaver kişi, gönlüne ihtiyatsız riyazat isteği gelirse secdeye baş koy, şükranelikler ver.

3, 3397-3398

ور ریاضت آیدت بی اختیار
سر بنه شکرانه ده ای کامیار

چون حقت داد آن ریاضت شکر کن
تو نکردی او کشیدت ز امر کن

And if the discipline come to you without free choice (on your part), bow your head (in resignation) and give thanks, O successful one.
Since God has given you that discipline, render thanks: you have not done (it); He has drawn you (to it) by the command, “Be!”

***

Ey bahtı yaver kişi, gönlüne ihtiyatsız riyazat isteği gelirse secdeye baş koy, şükranelikler ver.
Mademki Allah, o riyazat isteğini verdi, şükürler et. O istek, sana kendiliğinden gelmedi, seni ‟Kün‟ emriyle riyazata çekti.

3, 3398-3399

چون حقت داد آن ریاضت شکر کن
تو نکردی او کشیدت ز امر کن

آن زنی هر سال زاییدی پسر
بیش از شش مه نبودی عمرور

Since God has given you that discipline, render thanks: you have not done (it); He has drawn you (to it) by the command, “Be!”
That woman used to bear a son every year, (but) he never lived more than six months;

***

Mademki Allah, o riyazat isteğini verdi, şükürler et. O istek, sana kendiliğinden gelmedi, seni “Kün‟ emriyle riyazata çekti.
Bir kadın vardı, her yıl bir çocuk doğururdu. Fakat çocuk, altı aydan fazla yaşamazdı.

3, 3399-3400

آن زنی هر سال زاییدی پسر
بیش از شش مه نبودی عمرور

یاسه مه یا چار مه گشتی تباه
ناله کرد آن زن که افغان ای اله

That woman used to bear a son every year, (but) he never lived more than six months;
Either (in) three months or four months he would perish. The woman made lamentation, crying, “Alas, O God,

***

Bir kadın vardı, her yıl bir çocuk doğururdu. Fakat çocuk, altı aydan fazla yaşamazdı.
Üç aylıkken yahut dört aylıkken ölür giderdi. Kadın feryat ederek dedi ki: Yarabbi,

3, 3400-3401

یاسه مه یا چار مه گشتی تباه
ناله کرد آن زن که افغان ای اله

نه مهم بارست و سه ماهم فرح
نعمتم زوتر رو از قوس قزح

Either (in) three months or four months he would perish. The woman made lamentation, crying, “Alas, O God,
For nine months I have the burden (of pregnancy), and for three months I have joy: my happiness is fleeter than the rainbow.”

***

Üç aylıkken yahut dört aylıkken ölür giderdi. Kadın feryat ederek dedi ki: Yarabbi,
Bu çocuklar, bana dokuz ay yük oluyor, üç aycağız da ferahlık veriyor. Bana verdiğin nimet eleği sağmadan da tez geçip gidiveriyor!‟

نه مهم بارست و سه ماهم فرح
نعمتم زوتر رو از قوس قزح

پیش مردان خدا کردی نفیر
زین شکایت آن زن از درد نذیر

For nine months I have the burden (of pregnancy), and for three months I have joy: my happiness is fleeter than the rainbow."
That woman, because of the terrifying anguish (which she suffered), used to make this plaintive outcry before the men of God.

***

Bu çocuklar, bana dokuz ay yük oluyor, üç aycağız da ferahlık veriyor. Bana verdiğin nimet eleği sağmadan da tez geçip gidiveriyor!‟
Allah erlerine ağlayıp yalvarmakta, çocuklarının ölümünden şikâyet etmekteydi.

3, 3402-3403

پیش مردان خدا کردی نفیر
زین شکایت آن زن از درد نذیر

بیست فرزند این‌چنین در گور رفت
آتشی در جانشان افتاد تفت

That woman, because of the terrifying anguish (which she suffered), used to make this plaintive outcry before the men of God.
In this wise twenty children (of hers) went into the grave: a fire (of destruction) fell swiftly upon their lives,

***

Allah erlerine ağlayıp yalvarmakta, çocuklarının ölümünden şikâyet etmekteydi.
Bu suretle tam yirmi oğlu öldü, ciğerine bir yaman ateştir düştü.

بیست فرزند این‌چنین در گور رفت
آتشی در جانشان افتاد تفت

تا شبی بنمود او را جنتی
باقیی سبزی خوشی بی ضنتی

In this wise twenty children (of hers) went into the grave: a fire (of destruction) fell swiftly upon their lives,
Till, one night, there was shown to her (the vision of) a garden everlasting, verdant, delectable, and ungrudged.

***

Bu suretle tam yirmi oğlu öldü, ciğerine bir yaman ateştir düştü.
Nihayet bir gece o kadına rüyasında yemyeşil güze, kusursuz, ebediyet yurdunu, cenneti gösterdiler.

3, 3404-3405

تا شبی بنمود او را جنتی
باقيی سبزی خوشی بی ضنتی

باغ گفتم نعمت بی‌کیف را
کاصل نعمتهاست و مجمع باغها

Till, one night, there was shown to her (the vision of) a garden everlasting, verdant, delectable, and ungrudged.
I have called the Unconditioned Bounty a garden, since it is the source of (all) bounties and the assembly of (all) gardens;

***

Nihayet bir gece o kadına rüyasında yemyeşil güze, kusursuz, ebediyet yurdunu, cenneti gösterdiler.
Keyfiyete sığmayan nimete cennet dedim. Bağ bahçe dedim. Çünkü orası, nimetlerin de aslıdır, bağların, bahçelerin de toplandığı yer.

3, 3405-3406

باغ گفتم نعمت بی‌کیف را
کاصل نعمتهاست و مجمع باغها

ورنه لا عین رات چه جای باغ
گفت نور غیب را یزدان چراغ

I have called the Unconditioned Bounty a garden, since it is the source of (all) bounties and the assembly of (all) gardens;
Otherwise, (it is that which) no eye hath beheld: what place is there for (how is it proper to speak of) a garden?
(Yet the term “garden” may be applied to it): God hath called the Light of the Unseen “a lamp.”

***

Keyfiyete sığmayan nimete cennet dedim. Bağ bahçe dedim. Çünkü orası, nimetlerin de aslıdır, bağların, bahçelerin de toplandığı yer.
Yoksa ne bağı? Orada öyle şeyler var ki gözler görmemiştir.

ورنه لا عین رات چه جای باغ
گفت نور غیب را یزدان چراغ

مثل نبود آن مثال آن بود
تا برد بوی آنک او حیران بود

Otherwise, (it is that which) no eye hath beheld: what place is there for (how is it proper to speak of) a garden?
(Yet the term “garden” may be applied to it): God hath called the Light of the Unseen “a lamp.”
’Tis not a comparison, ’tis a parable thereof, (which is used) in order that he who is bewildered may get a scent (of the reality).

***

Yoksa ne bağı? Orada öyle şeyler var ki gözler görmemiştir.
Bu ancak misaldir, onun misli değil. Bu misal de anlamaktan âciz olan bir koku alsın, anlasın diye getirilir.

3, 3407-3408

مثل نبود آن مثال آن بود
تا برد بوی آنک او حیران بود

حاصل آن زن دید آن را مست شد
زان تجلی آن ضعیف از دست شد

’Tis not a comparison, ’tis a parable thereof, (which is used) in order that he who is bewildered may get a scent (of the reality).
In short, the woman saw that (Bounty) and became intoxicated: at that revelation the weak (creature) fell into an ecstasy.

***

Bu ancak misaldir, onun misli değil. Bu misal de anlamaktan âciz olan bir koku alsın, anlasın diye getirilir.
Hulâsa kadıncağız, cenneti görüp mest oldu. O teselliye uğrayınca elden çıktı, kendinden geçti!

3, 3408-3409

حاصل آن زن دید آن را مست شد
زان تجلی آن ضعیف از دست شد

دید در قصری نبشته نام خویش
آن خود دانستش آن محبوب‌کیش

In short, the woman saw that (Bounty) and became intoxicated: at that revelation the weak (creature) fell into an ecstasy.
She saw her name written on a palace: she who was of goodly belief knew that it (the palace) belonged to her.

***

Hulâsa kadıncağız, cenneti görüp mest oldu. O teselliye uğrayınca elden çıktı, kendinden geçti!
Köşkün birinde adının yazılı olduğunu gördü, o âşık orasını kendinin sandı.

دید در قصری نبشته نام خویش
آن خود دانستش آن محبوب‌کیش

بعد از آن گفتند کین نعمت وراست
کو بجان بازی بجز صادق نخاست

She saw her name written on a palace: she who was of goodly belief knew that it (the palace) belonged to her.
After that, they said (to her), "This Bounty is for him who has risen up with constant sincerity in self-devotion.

***

Köşkün birinde adının yazılı olduğunu gördü, o âşık orasını kendinin sandı.
Sonra ona dediler ki: "Bu nimet, canını feda etmede doğru olan ve bu fedakârlıkta doğruluktan ayrılmayan kişinindir.

بعد از آن گفتند کین نعمت وراست
کو بجان بازی بجز صادق نخاست

خدمت بسیار می‌بایست کرد
مر ترا تا بر خوری زین چاشت‌خورد

After that, they said (to her), "This Bounty is for him who has risen up with constant sincerity in self-devotion.
Thou must needs have done much service (to God), in order that thou might'st partake of this repast;

***

Sonra ona dediler ki: "Bu nimet, canını feda etmede doğru olan ve bu fedakârlıkta doğruluktan ayrılmayan kişinindir.
Bir hayli hizmet etmek gerek ki sen de bu kuşluk kahvaltısından yiyesin!

3, 3411-3412

خدمت بسیار می‌بایست کرد
مر ترا تا بر خوری زین چاشت‌خورد

چون تو کاهل بودی اندر التجا
آن مصیبتها عوض دادت خدا

Thou must needs have done much service (to God), in order that thou might’st partake of this repast;
(Hence), as thou wert remiss in taking refuge (with God), God gave thee those afflictions instead.”

***

Bir hayli hizmet etmek gerek ki sen de bu kuşluk kahvaltısından yiyesin!
Fakat sen, Allah’a sığınmada tembellik ediyorsun. Allah da ona karşılık olarak sana o musibetleri verdi.“

3, 3412-3413

چون تو کاهل بودی اندر التجا
آن مصیبتها عوض دادت خدا

گفت یا رب تا به صد سال و فزون
این چنینم ده بریز از من تو خون

(Hence), as thou wert remiss in taking refuge (with God), God gave thee those afflictions instead.”
“O Lord,” cried she, “give me such-like (afflictions) for a hundred years and more! Do Thou shed my blood!”

***

Fakat sen, Allah’a sığınmada tembellik ediyorsun. Allah da ona karşılık olarak sana o musibetleri verdi.“
Kadın, “Yarabbi, yüzyıl, hatta daha fazla bir müddet benden kan dök, evlâtlarımı öldür… Razıyım “

گفت یا رب تا به صد سال و فزون
این چنینم ده بریز از من تو خون

اندر آن باغ او چو آمد پیش پیش
دید در وی جمله فرزندان خویش

“O Lord,” cried she, “give me such-like (afflictions) for a hundred years and more! Do Thou shed my blood!”
When she advanced into that garden, she saw there all her children.

***

Kadın, “Yarabbi, yüzyıl, hatta daha fazla bir müddet benden kan dök, evlâtlarımı öldür… Razıyım “
Yavaş yavaş, adım adım o bahçeye girince bütün çocuklarını orada gördü de,

اندر آن باغ او چو آمد پیش پیش
دید در وی جمله فرزندان خویش

گفت از من کم شد از تو گم نشد
بی دو چشم غیب کس مردم نشد

When she advanced into that garden, she saw there all her children.
She said, “They were lost to me, (but) they were not lost to Thee.” Without (possessing) the two eyes of the Unseen, no one becomes the Man (pupil of the eye).

***

Yavaş yavaş, adım adım o bahçeye girince bütün çocuklarını orada gördü de,
Dedi ki: “Yarabbi, ben kaybettim ama sen kaybetmemişsin! “Evet… İnsan, gaybi gören göze malik olmadıkça insan olamaz.

گفت از من کم شد از تو گم نشد
بی دو چشم غیب کس مردم نشد

تو نکردی فصد و از بینی دوید
خون افزون تا ز تب جانت رهید

She said, “They were lost to me, (but) they were not lost to Thee.” Without (possessing) the two eyes of the Unseen, no one becomes the Man (pupil of the eye).
You did not let blood (by cupping), and (therefore) the superfluous blood ran from your nose, to the end that your life might be saved from fever.

***

Dedi ki: “Yarabbi, ben kaybettim ama sen kaybetmemişsin! “Evet… İnsan, gaybi gören göze malik olmadıkça insan olamaz.
Sen istemezsin, sebep olamazsın ama burnun kanar, bir hayli de kan akar… Derken ateşin geçer, kurtulursun.

3, 3416-3417

تو نکردی فصد و از بینی دوید
خون افزون تا ز تب جانت رهید

مغز هر میوه بهست از پوستش
پوست دان تن را و مغز آن دوستش

You did not let blood (by cupping), and (therefore) the superfluous blood ran from your nose, to the end that your life might be saved from fever.
The core of every fruit is better than its rind: deem the body to be the rind, and its friend (the spirit) to be the core.

***

Sen istemezsin, sebep olamazsın ama burnun kanar, bir hayli de kan akar... Derken ateşin geçer, kurtulursun.
Her meyvanın içi, kabuğundan iyidir. Teni de kabuk, sevgiliyi iç bil!

3, 3417-3418

مغز هر میوه بهست از پوستش
پوست دان تن را و مغز آن دوستش

مغز نغزی دارد آخر آدمی
یکدمی آن را طلب گر زان دمی

The core of every fruit is better than its rind: deem the body to be the rind, and its friend (the spirit) to be the core.
After all, Man has a goodly core: seek it for one moment, if you are of (if you belong to those inspired by) that (Divine) breath.

***

Her meyvanın içi, kabuğundan iyidir. Teni de kabuk, sevgiliyi iç bil!
İnsan, pek lâtif bir içe maliktir. İnsansan bir an olsun onu ara!

3, 3418-3419

مغز نغزی دارد آخر آدمی
یکدمی آن را طلب گر زان دمی

اندر آخر حمزه چون در صف شدی
بی زره سرمست در غزو آمدی

After all, Man has a goodly core: seek it for one moment, if you are of (if you belong to those inspired by) that (Divine) breath.
Whenever at the end (of his life) Hamza went into the ranks (on the battlefield), he would enter the fray (like one) intoxicated, without a coat of mail.

***

İnsan, pek lâtif bir içe maliktir. İnsansan bir an olsun onu ara!
Son zamanlarındaysa savaş saflarına zırhsız olarak katılır, sarhoşça savaşa atılırdı.

3, 3419-3420

اندر آخر حمزه چون در صف شدی
بی زره سرمست در غزو آمدی

سینه باز و تن برهنه پیش پیش
در فکندی در صف شمشیر خویش

Whenever at the end (of his life) Hamza went into the ranks (on the battlefield), he would enter the fray (like one) intoxicated, without a coat of mail.
Advancing with open breast and naked body, he would throw himself into the sword-bearing ranks.

***

Son zamanlarındaysa savaş saflarına zırhsız olarak katılır, sarhoşça savaşa atılırdı.
Göğsü açık, vücudu çıplak olarak kendini kılıçlara atardı.

سینه باز و تن برهنه پیش پیش
در فکندی در صف شمشیر خویش

خلق پرسیدند کای عم رسول
ای هزبر صف‌شکن شاه فحول

Advancing with open breast and naked body, he would throw himself into the sword-bearing ranks.
The people asked him, saying, “O uncle of the Prophet, O Lion that breakest the ranks (of the foemen), O prince of the champions,

***

Göğsü açık, vücudu çıplak olarak kendini kılıçlara atardı.
Halk, “Ey Peygamber’in amcası, ey saflar yaran aslan, ey erlerin padişahı.

3, 3421-3422

خلق پرسیدند کای عم رسول
ای هزبر صف‌شکن شاه فحول

نه تو لا تلقوا بایدیکم الی
تهلکه خواندی ز پیغام خدا

The people asked him, saying, “O uncle of the Prophet, O Lion that breakest the ranks (of the foemen), O prince of the champions,
Hast not thou read in the Message of God (theQur’án) ‘Do not cast yourselves with your own hands into destruction’?

***

Halk, “Ey Peygamber’in amcası, ey saflar yaran aslan, ey erlerin padişahı.
Allah buyruğunda‟ Nefislerinizi, kendi ellerinizle tehlikeye atmayın‟ emrini okumadın mı ki?

نه تو لا تلقوا بایدیکم الی
تهلکه خواندی ز پیغام خدا

پس چرا تو خویش را در تهلکه
می در اندازی چنین در معرکه

Hast not thou read in the Message of God (theQur’án) ‘Do not cast yourselves with your own hands into destruction’?
Then why art thou casting thyself thus into destruction on the field of battle?

***

Allah buyruğunda‟ Nefislerinizi, kendi ellerinizle tehlikeye atmayın‟ emrini okumadın mı ki?
Peki, neden kendini böyle bir savaş esnasında tehlikeye atıyorsun?

3, 3423-3424

پس چرا تو خویش را در تهلکه
می در اندازی چنین در معرکه

چون جوان بودی و زفت و سخت‌زه
تو نمی‌رفتی سوی صف بی زره

Then why art thou casting thyself thus into destruction on the field of battle?
When thou wert young and robust and strongly-knit, thou didst not go into the battle-line without a coat of mail.

***

Peki, neden kendini böyle bir savaş esnasında tehlikeye atıyorsun?
Gençken, iri yapılı ve kuvvetliyken saflara zırhsız katılmazdın.

3, 3424-3425

چون جوان بودی و زفت و سخت‌زه
تو نمی‌رفتی سوی صف بی زره

چون شدی پیر و ضعیف و منحنی
پرده‌های لا ابالی می‌زنی

When thou wert young and robust and strongly-knit, thou didst not go into the battle-line without a coat of mail.
Now that thou hast become old and infirm and bent, thou art knocking at the curtains (doors) of recklessness,

***

Gençken, iri yapılı ve kuvvetliyken saflara zırhsız katılmazdın.
Şimdi ihtiyarladın, zayıfladın, belin büküldü… öyle olduğu halde hiçbir şeye aldırış etmez oldun.

3, 3425-3426

چون شدی پیر و ضعیف و منحنی
پرده‌های لا ابالی می‌زنی

لا ابالی‌وار با تیغ و سنان
می‌نمایی دار و گیر و امتحان

Now that thou hast become old and infirm and bent, thou art knocking at the curtains (doors) of recklessness,
And with sword and spear, like one who recks of naught, thou art grappling and struggling and making trial (of thyself).

***

Şimdi ihtiyarladın, zayıfladın, belin büküldü... öyle olduğu halde hiçbir şeye aldırış etmez oldun.
Her şeye boş veriyor; bir kılıç ve bir mızrakla savaşa atılıyor, âdeta kendini sınıyorsun.

3, 3426-3427

لا ابالی‌وار با تیغ و سنان
می‌نمایی دار و گیر و امتحان

تیغ حرمت می‌ندارد پیر را
کی بود تمییز تیغ و تیر را

And with sword and spear, like one who recks of naught, thou art grappling and struggling and making trial (of thyself).
The sword hath no respect for the old: how should sword and arrow possess discernment?”

***

Her şeye boş veriyor; bir kılıç ve bir mızrakla savaşa atılıyor, âdeta kendini sınıyorsun.
Kılıç, ihtiyara hürmet etmez. Hiç kılıçla okun aklı, temyizi olur mu? “ dediler.

3, 3427-3428

تیغ حرمت می‌ندارد پیر را
کی بود تمییز تیغ و تیر را

زین نسق غمخوارگان بی‌خبر
پند می‌دادند او را از غیر

The sword hath no respect for the old: how should sword and arrow possess discernment?”
In this manner were the ignorant sympathisers giving him counsel zealously.

***

Kılıç, ihtiyara hürmet etmez. Hiç kılıçla okun aklı, temyizi olur mu? “ dediler.
O bîhaberler, Hamza’nın kaydına düşüyorlar, gayretlerinden ona bu çeşit öğütler veriyorlardı.

زین نسق غمخوارگان بی‌خبر
پند می‌دادند او را از غیر

گفت حمزه چونک بودم من جوان
مرگ می‌دیدم وداع این جهان

In this manner were the ignorant sympathisers giving him counsel zealously.
Hamza said, "When I was young, I used to regard farewell to this world as death.

***

O bîhaberler, Hamza’nın kaydına düşüyorlar, gayretlerinden ona bu çeşit öğütler veriyorlardı.
Hazma dedi ki. "Gençken ölümü, bu dünyaya veda etme tarzında görürdüm.

3, 3429-3430

گفت حمزه چونک بودم من جوان
مرگ می‌دیدم وداع این جهان

سوی مردن کس برغبت کی رود
پیش اژدرها برهنه کی شود

Hamza said, “When I was young, I used to regard farewell to this world as death.
How should any one go to death eagerly? How should he come naked (unarmed) to meet the dragon?

***

Hazma dedi ki. “Gençken ölümü, bu dünyaya veda etme tarzında görürdüm.
Kim ölüme isteyerek gider? Kim ejderhanın karşısında soyunur?

3, 3430-3431

سوی مردن کس برغبت کی رود
پیش اژدرها برهنه کی شود

لیک از نور محمد من کنون
نیستم این شهر فانی را زبون

How should any one go to death eagerly? How should he come naked (unarmed) to meet the dragon?
But now, through the Light of Mohammed, I am not subject to this city (the world) that is passing away.

***

Kim ölüme isteyerek gider? Kim ejderhanın karşısında soyunur?
Fakat şimdi Muhammed’in nuruyla bu fâni şehre zebun değilim ki.

لیک از نور محمد من کنون
نیستم این شهر فانی را زبون

از برون حس لشکرگاه شاه
پر همی‌بینم ز نور حق سپاه

But now, through the Light of Mohammed, I am not subject to this city (the world) that is passing away.
Beyond (the realm of) the senses, I behold the camp of the (Divine) King thronged with the army of the Light of God,

***

Fakat şimdi Muhammed'in nuruyla bu fâni şehre zebun değilim ki.
Duygudan hariç olan ve halk nuru askeriyle dolu bulunan padişah ordugâhını görmekteyim,

3, 3432-3433

از برون حس لشکرگاه شاه
پر همی‌بینم ز نور حق سپاه

خیمه در خیمه طناب اندر طناب
شکر آنک کرد بیدارم ز خواب

Beyond (the realm of) the senses, I behold the camp of the (Divine) King thronged with the army of the Light of God,
Tent on tent and tent-rope on tent-rope. Thanks be to Him who awakened me from slumber!”

***

Duygudan hariç olan ve halk nuru askeriyle dolu bulunan padişah ordugâhını görmekteyim,
Çadırlar, çadırlara geçmiş, çadır direklerinin ipleri, iplere sarılmış… Şükürler olsun ki Allah, beni uykudan uyandırdı.

3, 3433-3434

خیمه در خیمه طناب اندر طناب
شکر آنک کرد بیدارم ز خواب

آنک مردن پیش چشمش تهلکه‌ست
امر لا تلقوا بگیرد او به دست

Tent on tent and tent-rope on tent-rope. Thanks be to Him who awakened me from slumber!”
That one in whose eyes death is destruction—he takes hold of (clings to) the (Divine) command, “Do not cast (yourselves into destruction)”;

***

Çadırlar, çadırlara geçmiş, çadır direklerinin ipleri, iplere sarılmış... Şükürler olsun ki Allah, beni uykudan uyandırdı.
Ölüm, kimin nazarında tehlikeyse “Tehlikeye atılmayın“ emri de onadır.

3, 3434-3435

آنک مردن پیش چشمش تهلکه‌ست
امر لا تلقوا بگیرد او به دست

و آنک مردن پیش او شد فتح باب
سارعوا آید مرورا در خطاب

That one in whose eyes death is destruction—he takes hold of (clings to) the (Divine) command, “Do not cast (yourselves into destruction)”;
And that one to whom death is the opening of the gate—for him in the (Divine) Allocution (the Qur’án) there is (the command), “Vie ye with each other in hastening.”

***

Ölüm, kimin nazarında tehlikeyse “Tehlikeye atılmayın‟ emri de onadır.
Fakat birisinin nazarında ölüm, hakikat kapısının açılışından ibaret olursa ona… “Haydin, çabuk olun‟ hitabı gelir.

3, 3435-3436

و آنک مردن پیش او شد فتح باب
سارعوا آید مرورا در خطاب

الحذر ای مرگ‌بینان بارعوا
العجل ای حشربینان سارعوا

And that one to whom death is the opening of the gate—for him in the (Divine) Allocution (the Qur’án) there is (the command), “Vie ye with each other in hastening.”
Beware, O ye who regard death! Surpass one another (in dread of death)! Quick, O ye who regard the Resurrection! Vie ye with each other in hastening!

***

Fakat birisinin nazarında ölüm, hakikat kapısının açılışından ibaret olursa ona… “Haydin, çabuk olun‟ hitabı gelir.
Ey ölümü görenler, uzaklaşın… Ey haşri, dirilmeyi görenler, çabuk olun!

3, 3436-3437

الحذر ای مرگ‌بینان بارعوا
العجل ای حشربینان سارعوا

الصلا ای لطف‌بینان افرحوا
البلا ای قهربینان اترحوا

Beware, O ye who regard death! Surpass one another (in dread of death)! Quick, O ye who regard the Resurrection! Vie ye with each other in hastening!
Welcome, O ye who regard the (Divine) grace! Rejoice! Woe (to you), O ye who regard the (Divine) wrath! Be sorrowful!

***

Ey ölümü görenler, uzaklaşın... Ey haşri, dirilmeyi görenler, çabuk olun!
Ey lütuf görenler, ferahlanın, sevinin... Ey kahır görenler, bu bir belâdır, gamlanın!

3, 3437-3438

الصلا ای لطف‌بینان افرحوا
البلا ای قهربینان اترحوا

هر که یوسف دید جان کردش فدی
هر که گرگش دید برگشت از هدی

Welcome, O ye who regard the (Divine) grace! Rejoice! Woe (to you), O ye who regard the (Divine) wrath! Be sorrowful!
Whosoever deems it (death) to be (lovely as) Joseph gives up his soul in ransom for it; whosoever deems it to be (like) the wolf turns back from (the path of) right guidance.

***

Ey lütuf görenler, ferahlanın, sevinin… Ey kahır görenler, bu bir belâdır, gamlanın!
Ölümü, bir Yusuf gören, canını feda eder, kurt olarak görense yolunu sapıtır!

3, 3438-3439

هر که یوسف دید جان کردش فدی
هر که گرگش دید برگشت از هدی

مرگ هر یک ای پسر همرنگ اوست
پیش دشمن دشمن و بر دوست دوست

Whosoever deems it (death) to be (lovely as) Joseph gives up his soul in ransom for it; whosoever deems it to be (like) the wolf turns back from (the path of) right guidance.
Every one's death is of the same quality as himself, my lad: to the enemy (of God) an enemy, and to the friend (of God) a friend.

***

Ölümü, bir Yusuf gören, canını feda eder, kurt olarak görense yolunu sapıtır!
Oğul, herkesin ölümü, kendi rengindendir. Düşmana düşmandır, dosta dost!

3, 3439-3440

مرگ هر یک ای پسر همرنگ اوست
پیش دشمن دشمن و بر دوست دوست

پیش ترک آیینه را خوش رنگیست
پیش زنگی آینه هم زنگیست

Every one's death is of the same quality as himself, my lad: to the enemy (of God) an enemy, and to the friend (of God) a friend.
In the eyes of the Turcoman the mirror hath a fair colour; similarly in the eyes of the Ethiopian the mirror is (dark as) an Ethiopian.

***

Oğul, herkesin ölümü, kendi rengindendir. Düşmana düşmandır, dosta dost!
Ayna Türk'e nazaran güzel renktedir. Zenciye nazaran o da zencidir.

3, 3440-3441

پیش ترک آیینه را خوش رنگیست
پیش زنگی آینه هم زنگیست

آنک می‌ترسی ز مرگ اندر فرار
آن ز خود ترسانی ای جان هوش دار

In the eyes of the Turcoman the mirror hath a fair colour; similarly in the eyes of the Ethiopian the mirror is (dark as) an Ethiopian.
Your fear of death in fleeing (from it) is (really) your fear of yourself. Take heed, O (dear) soul!

***

Ayna Türk’e nazaran güzel renktedir. Zenciye nazaran o da zencidir.
Ey can, aklını başına devşir… Ölümden korkup kaçarsın ya… Doğrucası sen, kendinden korkmaktasın.

3, 3441-3442

آنک می‌ترسی ز مرگ اندر فرار
آن ز خود ترسانی ای جان هوش دار

روی زشت تست نه رخسار مرگ
جان تو همچون درخت و مرگ برگ

Your fear of death in fleeing (from it) is (really) your fear of yourself. Take heed, O (dear) soul!
'Tis your (own) ugly face, not the visage of Death: your spirit is like the tree, and death (is like) the leaf.

***

Ey can, aklını başına devşir… Ölümden korkup kaçarsın ya… Doğrucası sen, kendinden korkmaktasın.
Gördüğün, ölümün yüzü değil, kendi çirkin yüzün, canın ağaca benzer… Ölüm, yaprağıdır.

3, 3442-3443

روی زشت تست نه رخسار مرگ
جان تو همچون درخت و مرگ برگ

از تو رستست ار نکویست ار بدست
ناخوش و خوش هر ضمیرت از خودست

'Tis your (own) ugly face, not the visage of Death: your spirit is like the tree, and death (is like) the leaf.
It has grown from you, whether it is good or evil: every hidden thought of yours, foul or fair, is (born) from yourself.

***

Gördüğün, ölümün yüzü değil, kendi çirkin yüzün, canın ağaca benzer... Ölüm, yaprağıdır.
İyiyse de senden yetişmiş, yeşermiştir, kötüyse de. Hoş, nahoş... Gönlüne gelen bir şey, senden senin varlığından gelir.

3, 3443-3444

از تو رستست ار نکویست ار بدست
ناخوش و خوش هر ضمیرت از خودست

گر بخاری خسته‌ای خود کشته‌ای
ور حریر و قزدری خود رشته‌ای

It has grown from you, whether it is good or evil: every hidden thought of yours, foul or fair, is (born) from yourself.
If you are wounded by a thorn, you yourself have sown; and if you are (clad) in satin and silk, you yourself have spun.

***

İyiyse de senden yetişmiş, yeşermiştir, kötüyse de. Hoş, nahoş... Gönlüne gelen bir şey, senden senin varlığından gelir.
Bir dikenle yaralanmışsan o dikeni sen dikmişsindir. Atlas olsun, ipek olsun, ne giymişsen kendin eğirmişsindir.

3, 3444-3445

گر بخاری خسته‌ای خود کشته‌ای
ور حریر و قزدری خود رشته‌ای

دانک نبود فعل همرنگ جزا
هیچ خدمت نیست همرنگ عطا

If you are wounded by a thorn, you yourself have sown; and if you are (clad) in satin and silk, you yourself have spun.
Know that the act is not of the same complexion as the requital: the service is nowise of the same complexion as the payment given (in return for it).

***

Bir dikenle yaralanmışsan o dikeni sen dikmişsindir. Atlas olsun, ipek olsun, ne giymişsen kendin eğirmişsindir.
Bil ki iş, ona verilen karşılıkla aynı renkte olmaz. Hiçbir hizmet, o hizmete mukabil verilen şeyle bir renkte değildir.

3, 3445-3446

دانک نبود فعل همرنگ جزا
هیچ خدمت نیست همرنگ عطا

مزد مزدوران نمی‌ماند بکار
کان عرض وین جوهرست و پایدار

Know that the act is not of the same complexion as the requital: the service is nowise of the same complexion as the payment given (in return for it).
The labourers' wage does not resemble the work, inasmuch as the latter is the accident, while the former is the substance and permanent.

***

Bil ki iş, ona verilen karşılıkla aynı renkte olmaz. Hiçbir hizmet, o hizmete mukabil verilen şeyle bir renkte değildir.
Ücret alanların ücreti, yaptıkları işe benzemez. Çünkü o iş ârazdır, buysa cevher ve ebedî.

3, 3446-3447

مزد مزدوران نمی‌ماند بکار
کان عرض وین جوهرست و پایدار

آن همه سختی و زورست و عرق
وین همه سیمست و زرست و طبق

The labourers' wage does not resemble the work, inasmuch as the latter is the accident, while the former is the substance and permanent.
The former is wholly hardship and effort and sweat, while the latter is wholly silver and gold and trays (of food).

***

Ücret alanların ücreti, yaptıkları işe benzemez. Çünkü o iş ârazdır, buysa cevher ve ebedî.
İş, güçlükten, zordan, alın terinden ibarettir; buysa gümüştür, altındır, tabaklarla verilen ihsandır.

3, 3447-3448

آن همه سختی و زورست و عرق
وین همه سیمست و زرست و طبق

گر ترا آید ز جایی تهمتی
کرد مظلومت دعا در محنتی

The former is wholly hardship and effort and sweat, while the latter is wholly silver and gold and trays (of food).
If suspicion fall upon you from some quarter, (the reason is that) the person whom you wronged has invoked (God) against you in an affliction (which you have brought upon him).

***

İş, güçlükten, zordan, alın terinden ibarettir; buysa gümüştür, altındır, tabaklarla verilen ihsandır.
Sana bir yerden bir töhmet gelse, mutlaka zulmettiğin birisi mihnete düşmüş, beddua etmiştir.

3, 3448-3449

گر ترا آید ز جایی تهمتی
کرد مظلومت دعا در محنتی

تو همی‌گویی که من آزاده‌ام
بر کسی من تهمتی ننهاده‌ام

If suspicion fall upon you from some quarter, (the reason is that) the person whom you wronged has invoked (God) against you in an affliction (which you have brought upon him).
You say, “I am free (from guilt): I have not laid suspicion on any one.”

***

Sana bir yerden bir töhmet gelse, mutlaka zulmettiğin birisi mihnete düşmüş, beddua etmiştir.
Ama sen dersen ki ben bir şey yapmadım, kimse hakkında bir töhmette bulunmadım.

3, 3449-3450

تو همی‌گویی که من آزاده‌ام
بر کسی من تهمتی ننهاده‌ام

تو گناهی کرده‌ای شکل دگر
دانه کشتی دانه کی ماند به بر

You say, “I am free (from guilt): I have not laid suspicion on any one.”
(No; but) you have committed another form of sin; you sowed the seed: how should the seed resemble the fruit?

***

Ama sen dersen ki ben bir şey yapmadım, kimse hakkında bir töhmette bulunmadım.
Fakat başka çeşit bir günah etmişsindir. Tohum ektin, nasıl olur da meyve vermez?

3, 3450-3451

تو گناهی کرده‌ای شکل دگر
دانه کشتی دانه کی ماند به بر

او زنا کرد و جزا صد چوب بود
گوید او من کی زدم کس را بعود

(No; but) you have committed another form of sin; you sowed the seed: how should the seed resemble the fruit?
He (the celibate) committed adultery, and the penalty was a hundred blows with the stick. "When," says he, "did I strike any one with wood?"

***

Fakat başka çeşit bir günah etmişsindir. Tohum ektin, nasıl olur da meyve vermez?
Zina edene yüz sopa vururlar da zinâkâr, ben kimseyi dövmedim ki der.

3, 3451-3452

او زنا کرد و جزا صد چوب بود
گوید او من کی زدم کس را بعود

نه جزای آن زنا بود این بلا
چوب کی ماند زنا را در خلا

He (the celibate) committed adultery, and the penalty was a hundred blows with the stick. “When,” says he, “did I strike any one with wood?”
Was not this infliction the penalty for that adultery? How should the stick resemble adultery (committed) in secret?

***

Zina edene yüz sopa vururlar da zinâkâr, ben kimseyi dövmedim ki der.
Fakat bu belâ, bu dövüş, o zinanın cezası değil mi? Ama sopa, gizli bir yerde edilen zinaya nasıl benzer?

3, 3452-3453

نه جزای آن زنا بود این بلا
چوب کی ماند زنا را در خلا

مار کی ماند عصا را ای کلیم
درد کی ماند دوا را ای حکیم

Was not this infliction the penalty for that adultery? How should the stick resemble adultery (committed) in secret?
How should the serpent resemble the rod, O Kalím (Moses)? How should the pain resemble the remedy, O doctor?

***

Fakat bu belâ, bu dövüş, o zinanın cezası değil mi? Ama sopa, gizli bir yerde edilen zinaya nasıl benzer?
Ey Kalîm, yılan hiç sopaya benzer mi? Ey hakîm, dert, devaya benzer mi?

3, 3453-3454

مار کی ماند عصا را ای کلیم
درد کی ماند دوا را ای حکیم

تو به جای آن عصا آب منی
چون بیفکندی شد آن شخص سنی

How should the serpent resemble the rod, O Kalím (Moses)? How should the pain resemble the remedy, O doctor?
When you, instead of (casting down) the rod, semen ejecisti (in uterum), that (semen) became (eventually) a fine (human) figure.

***

Ey Kalîm, yılan hiç sopaya benzer mi? Ey hakîm, dert, devaya benzer mi?
Sen de o sopa yerine meninin nasıl döktün de o meni, güzelim bir şahıs oldu?

3, 3454-3455

تو به جای آن عصا آب منی
چون بیفکندی شد آن شخص سنی

یار شد یا مار شد آن آب تو
زان عصا چونست این اعجاب تو

When you, instead of (casting down) the rod, semen ejecisti (in uterum), that (semen) became (eventually) a fine (human) figure.
That semen of yours became a friend (to you) or (like) a (noxious) serpent: why (then) is this astonishment at the rod (of Moses) on your part?

***

Sen de o sopa yerine meninin nasıl döktün de o meni, güzelim bir şahıs oldu?
O menin, bir dost oldu yahut bir yılan kesildi. Asâ'nın yılan olduğuna şaşıyorsun değil mi? Fakat buna daha ziyade şaşmak icap etmez mi?

3, 3455-3456

یار شد یا مار شد آن آب تو
زان عصا چونست این اعجاب تو

هیچ ماند آب آن فرزند را
هیچ ماند نیشکر مر قند را

That semen of yours became a friend (to you) or (like) a (noxious) serpent: why (then) is this astonishment at the rod (of Moses) on your part?
Does the semen at all resemble that child? Does the sugar-cane at all resemble the candy?

***

O menin, bir dost oldu yahut bir yılan kesildi. Asâ'nın yılan olduğuna şaşıyorsun değil mi? Fakat buna daha ziyade şaşmak icap etmez mi?
Hiç meni, o çocuğa benzer mi? Hiç şeker kamışı, şekere benzer mi?

3, 3456-3457

هیچ ماند آب آن فرزند را
هیچ ماند نیشکر مر قند را

چون سجودی یا رکوعی مرد کشت
شد در آن عالم سجود او بهشت

Does the semen at all resemble that child? Does the sugar-cane at all resemble the candy?
When a man has sown a prostration (in prayer) or a genuflexion, in yonder world his prostration becomes Paradise.

***

Hiç meni, o çocuğa benzer mi? Hiç şeker kamışı, şekere benzer mi?
Adam, bir rükû yahut sücud etti mi onun rükû ve sücudu, o âlemde bağ, bahçe olur.

3, 3457-3458

چون سجودی یا رکوعی مرد کشت
شد در آن عالم سجود او بهشت

چونک پرید از دهانش حمد حق
مرغ جنت ساختش رب الفلق

When a man has sown a prostration (in prayer) or a genuflexion, in yonder world his prostration becomes Paradise.
When praise of God has flown from his mouth, the Lord of the daybreak fashions it into a bird of Paradise.

***

Adam, bir rükû yahut sücud etti mi onun rükû ve sücudu, o âlemde bağ, bahçe olur.
Ağzından Allah’ya bir övüş utçumu tan yerini ağartan Allah, o övüşü bir cennet kuşu yapar.

چونک پرید از دهانش حمد حق
مرغ جنت ساختش رب الفلق

حمد و تسبیحت نماند مرغ را
گرچه نطفه‌ی مرغ بادست و هوا

When praise of God has flown from his mouth, the Lord of the daybreak fashions it into a bird of Paradise.
Your praise and glorification does not resemble the bird, though the bird's semen is (naught but) wind and air.

***

Ağzından Allah’ya bir övüş utçumu tan yerini ağartan Allah, o övüşü bir cennet kuşu yapar.
Kuşun menisi de yeldir, havadır ama senin Allah’ı övüşün, Allah’ı tesbih edişin, hiç de kuşa benzemez.

3, 3459-3460

حمد و تسبیحت نماند مرغ را
گرچه نطفه‌ی مرغ بادست و هوا

چون ز دستت رست ایثار و زکات
گشت این دست آن طرف نخل و نبات

Your praise and glorification does not resemble the bird, though the bird's semen is (naught but) wind and air. When altruism and almsgiving have grown up (proceeded) from your hand, (the act of) this (generous) hand becomes on yonder side (in the world hereafter) date-palms and (fresh) herbage.

***

Kuşun menisi de yeldir, havadır ama senin Allah’ı övüşün, Allah’ı tesbih edişin, hiç de kuşa benzemez. Yoksullara ihsanda bulundun, zekât verdin, elinle bir hayırda bulundun mu o âlemde bu hayır, ağaçlık, çayırlık, çimenlik olur.

3, 3460-3461

چون ز دستت رست ایثار و زکات
گشت این دست آن طرف نخل و نبات

آب صبرت جوی آب خلد شد
جوی شیر خلد مهر تست و ود

When altruism and almsgiving have grown up (proceeded) from your hand, (the act of) this (generous) hand becomes on yonder side (in the world hereafter) date-palms and (fresh) herbage.
The water (semen), (namely) your renunciation, became a river of water in Paradise; your love and affection (for God) is a river of milk in Paradise.

***

Yoksullara ihsanda bulundun, zekât verdin, elinle bir hayırda bulundun mu o âlemde bu hayır, ağaçlık, çayırlık, çimenlik olur.
Sabır suyun, cennetteki nehirler… Cennetin süt ırmağı, sevgin, aşkındır.

3, 3461-3462

آب صبرت جوی آب خلد شد
جوی شیر خلد مهر تست و ود

ذوق طاعت گشت جوی انگبین
مستی و شوق تو جوی خمر بین

The water (semen), (namely) your renunciation, became a river of water in Paradise; your love and affection (for God) is a river of milk in Paradise.
Delight in devotion became a river of honey; behold your (spiritual) intoxication and longing as a river of wine.

***

Sabır suyun, cennetteki nehirler... Cennetin süt ırmağı, sevgin, aşkındır.
İbadetten zevk alman, bal nehri, Allah aşkıyla sarhoş olman, şevk duyman şarap ırmağıdır.

ذوق طاعت گشت جوی انگبین
مستی و شوق تو جوی خمر بین

این سببها آن اثرها را نماند
کس نداند چونش جای آن نشاند

Delight in devotion became a river of honey; behold your (spiritual) intoxication and longing as a river of wine.
These causes did not resemble those effects: none knows how He (God) installed it (the effect) in the place of that (cause).

***

İbadetten zevk alman, bal nehri, Allah aşkıyla sarhoş olman, şevk duyman şarap ırmağıdır.
Bu sebepler, o eserlere benzemez. Fakat Allah, nasıl oldu da bu sebeplerin yerine o eserleri getirdi? Kimse bilmez.

3, 3463-3464

این سببها آن اثرها را نماند
کس نداند چونش جای آن نشاند

این سببها چون به فرمان تو بود
چار جو هم مر ترا فرمان نمود

These causes did not resemble those effects: none knows how He (God) installed it (the effect) in the place of that (cause).
Since these causes were (obedient) to your command, the four rivers (of Paradise) likewise showed obedience to you.

***

Bu sebepler, o eserlere benzemez. Fakat Allah, nasıl oldu da bu sebeplerin yerine o eserleri getirdi? Kimse bilmez.
Bu sebepler, dünyada nasıl senin ihtiyarınla, senin fermanınla meydana geldiyse o dört ırmak da ahrette şüphe yok, senin fermanına tabi olur.

3, 3464-3465

این سببها چون به فرمان تو بود
چار جو هم مر ترا فرمان نمود

هر طرف خواهی روانش می‌کنی
آن صفت چون بد چنانش می‌کنی

Since these causes were (obedient) to your command, the four rivers (of Paradise) likewise showed obedience to you.
You make them flow in whatever direction you wish: (even) as that quality (of disposition) was (in this world), such do you make it (the effect) to be (in the next world),

***

Bu sebepler, dünyada nasıl senin ihtiyarınla, senin fermanınla meydana geldiyse o dört ırmak da ahrette şüphe yok, senin fermanına tabi olur.
Onları ne tarafa dilersen akıtırsın. Sebepleri nasıl tasarruf ettiysen onları da öyle tasarruf edersin.

3, 3465-3466

هر طرف خواهی روانش می‌کنی
آن صفت چون بد چنانش می‌کنی

چون منی تو که در فرمان تست
نسل آن در امر تو آیند چست

You make them flow in whatever direction you wish: (even) as that quality (of disposition) was (in this world), such do you make it (the effect) to be (in the next world),
As (for example) your semen, which is at your command— the progeny thereof are ready to (obey) your command.

***

Onları ne tarafa dilersen akıtırsın. Sebepleri nasıl tasarruf ettiysen onları da öyle tasarruf edersin.
Menin nasıl sana tabiyse meniden gelen soy sop da derhal senin emrine girer, sana tabi olur.

3, 3466-3467

چون منی تو که در فرمان تست
نسل آن در امر تو آیند چست

می‌دود بر امر تو فرزند نو
که منم جزوت که کردی‌اش گرو

As (for example) your semen, which is at your command— the progeny thereof are ready to (obey) your command.
Your young son runs (obediently) at your command, saying, “I am the part of thee which thou didst deposit (in my mother's womb).”

***

Menin nasıl sana tabiyse meniden gelen soy sop da derhal senin emrine girer, sana tabi olur.
Oğlum, senin buyruğunla koşar, yürür... Ben senin cüz’ünüm, beni anamın karnında rehin olarak bırakan sendin, der.

3, 3467-3468

می‌دود بر امر تو فرزند نو
که منم جزوت که کردی‌اش گرو

آن صفت در امر تو بود این جهان
هم در امر تست آن جوها روان

Your young son runs (obediently) at your command, saying, “I am the part of thee which thou didst deposit (in my mother's womb).”
That (praiseworthy) quality was (obedient) to your command in this world: likewise (in the next world) those rivers flow at your command.

***

Oğlum, senin buyruğunla koşar, yürür… Ben senin cüz’ünüm, beni anamın karnında rehin olarak bırakan sendin, der.
O sıfat, bu âlemde senin emrindeydi. Cennette de o ırmaklar senin emrindedir.

آن صفت در امر تو بود این جهان
هم در امر تست آن جوها روان

آن درختان مر ترا فرمان‌برند
کان درختان از صفاتت با برند

That (praiseworthy) quality was (obedient) to your command in this world: likewise (in the next world) those rivers flow at your command.
Those trees (of Paradise) are obedient to you, because those trees are (made) fruitful by your (good) qualities.

***

O sıfat, bu âlemde senin emrindeydi. Cennette de o ırmaklar senin emrindedir.
Cennetteki ağaçlar, senin fermanına tabidir, çünkü o ağaçlar, senin sıfatlarından yeşerdi, meyve verdi.

3, 3469-3470

آن درختان مر ترا فرمان‌برند
کان درختان از صفاتت با برند

چون به امر تست اینجا این صفات
پس در امر تست آنجا آن جزات

Those trees (of Paradise) are obedient to you, because those trees are (made) fruitful by your (good) qualities.
Since these qualities are (obedient) to your command here, so your recompense is at your command there.

***

Cennetteki ağaçlar, senin fermanına tabidir, çünkü o ağaçlar, senin sıfatlarından yeşerdi, meyve verdi.
Bu sıfatlar, burada nasıl senin emrine tabiyse onlara karşılık olan şeyler de orada senin emrine tabidir.

3, 3470-3471

چون به امر تست اینجا این صفات
پس در امر تست آنجا آن جزات

چون ز دستت زخم بر مظلوم رست
آن درختی گشت ازو زقوم رست

Since these qualities are (obedient) to your command here, so your recompense is at your command there.
When blows proceeded from your hand against the victim of injustice, they became a tree (in Hell): the Zaqqúm grew from them.

***

Bu sıfatlar, burada nasıl senin emrine tabiyse onlara karşılık olan şeyler de orada senin emrine tabidir.
Bir mazluma karşı elinden bir zulüm çıktımı o zulüm bir ağaç olur, o ağaçtan zakkum biter.

3, 3471-3472

چون ز دستت زخم بر مظلوم رست
آن درختی گشت ازو زقوم رست

چون ز خشم آتش تو در دلها زدی
مایه‌ی نار جهنم آمدی

When blows proceeded from your hand against the victim of injustice, they became a tree (in Hell): the Zaqqúm grew from them.
When in anger you threw fire into (people's) hearts, you became the source of Hell-fire.

***

Bir mazluma karşı elinden bir zulüm çıktımı o zulüm bir ağaç olur, o ağaçtan zakkum biter.
Kızgınlıkla gönüllere ateş saldın mı cehennem ateşinin aslı oldun gitti.

3, 3472-3473

چون ز خشم آتش تو در دلها زدی
مایه‌ی نار جهنم آمدی

آتشت اینجا چو آدم سوز بود
آنچ از وی زاد مرد افروز بود

When in anger you threw fire into (people's) hearts, you became the source of Hell-fire.
Since here (in this world) your fire was burning mankind, that which was born of it was kindling men (in Hell).

***

Kızgınlıkla gönüllere ateş saldın mı cehennem ateşinin aslı oldun gitti.
Ateşin burada nasıl adamları yakarsa ondan meydana gelen eser de orada seni yakar.

3, 3473-3474

آتشت اینجا چو آدم سوز بود
آنچ از وی زاد مرد افروز بود

آتش تو قصد مردم می‌کند
نار کز وی زاد بر مردم زند

Since here (in this world) your fire was burning mankind, that which was born of it was kindling men (in Hell).
Your fire (of anger) makes an attack on the people (here): the fire that sprang from it rushes against the people (there).

***

Ateşin burada nasıl adamları yakarsa ondan meydana gelen eser de orada seni yakar.
Kızgınlığın ateşin adamlara saldırmakta ya... Ondan meydana gelen ateş de adamlara saldırır.

3, 3474-3475

آتش تو قصد مردم می‌کند
نار کز وی زاد بر مردم زند

آن سخنهای چو مار و کزدمت
مار و کزدم گشت و می‌گیرد دمت

Your fire (of anger) makes an attack on the people (here): the fire that sprang from it rushes against the people (there).
Your words resembling snakes and scorpions have become snakes and scorpions and are seizing your tail (assailing you from behind).

***

Kızgınlığın ateşin adamlara saldırmakta ya... Ondan meydana gelen ateş de adamlara saldırır.
O yılana, akrebe benzeyen sözlerin yılan ve akrep olur da seni kuyruğundan yakalar.

3, 3475-3476

آن سخنهای چو مار و کزدمت
مار و کزدم گشت و می‌گیرد دمت

اولیا را داشتی در انتظار
انتظار رستخیزت گشت یار

Your words resembling snakes and scorpions have become snakes and scorpions and are seizing your tail (assailing you from behind).
You kept the friends (of God) waiting: (hence) you will be kept waiting at the Resurrection.

***

O yılana, akrebe benzeyen sözlerin yılan ve akrep olur da seni kuyruğundan yakalar.
Velîlere uymadın, onları bekletip durdun, orada da kıyamet gününün beklenmesi san yâr olur, bekler durursun.

اولیا را داشتی در انتظار
انتظار رستخیزت گشت یار

وعده‌ی فردا و پس‌فردای تو
انتظار حشرت آمد وای تو

You kept the friends (of God) waiting: (hence) you will be kept waiting at the Resurrection.
Your promise, "To-morrow" and "the day after to-morrow," has become your waiting on the Day of Congregation: alas for you!

***

Velîlere uymadın, onları bekletip durdun, orada da kıyamet gününün beklenmesi san yâr olur, bekler durursun.
Hele yarın, hele öbür gün diye vaat eder, Allah'a dönmeyi sallar durursun ya... İşte bu bekleyiş, mahşerdeki beklemendir, vay sana!

3, 3477-3478

وعده‌ی فردا و پس‌فردای تو
انتظار حشرت آمد وای تو

منتظر مانی در آن روز دراز
در حساب و آفتاب جان‌گداز

Your promise, “To-morrow” and “the day after to-morrow,” has become your waiting on the Day of Congregation: alas for you!
You will remain waiting on that long Day, (engaged) in rendering an account (of your actions) and (standing) in the soul-consuming sun,

***

Hele yarın, hele öbür gün diye vaat eder, Allah’a dönmeyi sallar durursun ya… İşte bu bekleyiş, mahşerdeki beklemendir, vay sana!
O uzun günde hesap için, canlar yakan güneşin altında bekler kalırsın…

3, 3478-3479

منتظر مانی در آن روز دراز
در حساب و آفتاب جان‌گداز

کسمان را منتظر می‌داشتی
تخم فردا ره روم می‌کاشتی

You will remain waiting on that long Day, (engaged) in rendering an account (of your actions) and (standing) in the soul-consuming sun,
Because you were wont to keep Heaven waiting and sow the seed of “I will go on the Way to-morrow.”

***

O uzun günde hesap için, canlar yakan güneşin altında bekler kalırsın…
Çünkü sen dünyada göğü de, göktekileri de elbette yola girerim tohumunu eke eke beklemiştin!

3, 3479-3480

کسمان را منتظر می‌داشتی
تخم فردا ره روم می‌کاشتی

خشم تو تخم سعیر دوزخست
هین بکش این دوزخت را کین فخست

Because you were wont to keep Heaven waiting and sow the seed of “I will go on the Way to-morrow.”
Your anger is the seed of Hell-fire: take heed, extinguish this Hell of yours, for this is a trap.

***

Çünkü sen dünyada göğü de, göktekileri de elbette yola girerim tohumunu eke eke beklemiştin!
Kızgınlığın, cehennem ateşinin tohumudur. Kendine gel de şu cehennemini söndür, çünkü o bir tuzaktır.

3, 3480-3481

خشم تو تخم سعیر دوزخست
هین بکش این دوزخت را کین فخست

کشتن این نار نبود جز به نور
نورک اطفا نارنا نحن الشکور

Your anger is the seed of Hell-fire: take heed, extinguish this Hell of yours, for this is a trap.
The extinction of this fire is not (to be effected) save by the Light: “thy light hath put out our fire, we are the grateful.”

***

Kızgınlığın, cehennem ateşinin tohumudur. Kendine gel de şu cehennemini söndür, çünkü o bir tuzaktır.
Bu ateşi ancak nur söndürebilir. Cehennem mümine “Nurun ateşimizi söndürdü‟ der… Allah’a şükürler olsun!

3, 3481-3482

کشتن این نار نبود جز به نور
نورک اطفا نارنا نحن الشکور

گر تو بی نوری کنی حلمی بدست
آتشت زنده‌ست و در خاکسترست

The extinction of this fire is not (to be effected) save by the Light: “thy light hath put out our fire, we are the grateful.”
If you are devoid of the Light and do an act of clemency, ’tis evil: your fire (of anger) is (still) alive and is (still lurking) in the embers.

***

Bu ateşi ancak nur söndürebilir. Cehennem mümine “Nurun ateşimizi söndürdü‟ der… Allah’a şükürler olsun!
Nura sahip olmadığın halde yavaşlık, mülayimlik gösterirsen bu kötü bir şeydir. Çünkü ateşin sönmemiştir, küllenmiştir.

3, 3482-3483

گر تو بی نوری کنی حلمی بدست
آتشت زنده‌ست و در خاکسترست

آن تکلف باشد و روپوش هین
نار را نکشد به غیر نور دین

If you are devoid of the Light and do an act of clemency, ’tis evil: your fire (of anger) is (still) alive and is (still lurking) in the embers.
Beware! That (clemency) is (mere) ostentation and masking (the truth): nothing will extinguish the fire (of anger) except the Light of Religion.

***

Nura sahip olmadığın halde yavaşlık, mülayimlik gösterirsen bu kötü bir şeydir. Çünkü ateşin sönmemiştir, küllenmiştir.
Bu hal, bir tekellüftür. Aklını başına al, ateşi din nurundan başka bir şey söndürmez.

آن تکلف باشد و روپوش هین
نار را نکشد به غیر نور دین

تا نبینی نور دین آمن مباش
کاتش پنهان شود یک روز فاش

Beware! That (clemency) is (mere) ostentation and masking (the truth): nothing will extinguish the fire (of anger) except the Light of Religion.
Do not be secure till you behold the Light of Religion, for the hidden fire will one day become manifest.

***

Bu hal, bir tekellüftür. Aklını başına al, ateşi din nurundan başka bir şey söndürmez.
Din nurunu görmedikçe emin olma... Çünkü gizli ateş, bir gün olur ortaya çıkar.

3, 3484-3485

تا نبینی نور دین آمن مباش
کاتش پنهان شود یک روز فاش

نور آبی دان و هم در آب چفس
چونک داری آب از آتش مترس

Do not be secure till you behold the Light of Religion, for the hidden fire will one day become manifest.
Deem the Light to be a water, and cleave to the water withal: when you have the water, be not afraid of the fire.

***

Din nurunu görmedikçe emin olma… Çünkü gizli ateş, bir gün olur ortaya çıkar.
Nuru bir su bil, suya yapış… Suyu elde ettin mi ateşten korkma!

3, 3485-3486

نور آبی دان و هم در آب چفس
چونک داری آب از آتش مترس

آب آتش را کشد کتش بخو
می‌بسوزد نسل و فرزندان او

Deem the Light to be a water, and cleave to the water withal: when you have the water, be not afraid of the fire.
The water will extinguish the fire, because the fire by its nature burns up its (the water's) progeny and children.

***

Nuru bir su bil, suya yapış... Suyu elde ettin mi ateşten korkma!
Ateşi su söndürür. Çünkü ateş, huyu muktezası suyun soyunu, sopunu, oğullarını, (yani ağaçları, otları) yakar, yandırır!

3, 3486-3487

آب آتش را کشد کتش بخو
می‌بسوزد نسل و فرزندان او

سوی آن مرغابیان رو روز چند
تا ترا در آب حیوانی کشند

The water will extinguish the fire, because the fire by its nature burns up its (the water's) progeny and children.
Go, for a while, to those water-birds, that they may lead you to the Water of Life.

***

Ateşi su söndürür. Çünkü ateş, huyu muktezası suyun soyunu, sopunu, oğullarını, (yani ağaçları, otları) yakar, yandırır!
Birkaç günceğiz o su kuşlarının yanına git de seni Abıhayata ulaştırsınlar.

3, 3487-3488

سوی آن مرغابیان رو روز چند
تا ترا در آب حیوانی کشند

مرغ خاکی مرغ آبی همتنند
لیک ضدانند آب و روغنند

Go, for a while, to those water-birds, that they may lead you to the Water of Life.
The land-bird and the water-bird have the same body (outward appearance), but they are (really) opposites: they are (like) water and oil.

***

Birkaç günceğiz o su kuşlarının yanına git de seni Abıhayata ulaştırsınlar.
Karakuşuyla su kuşu, suret bakımından birdir ama suyla yağ gibi hakikatte birbirine zıttır,

مرغ خاکی مرغ آبی همتنند
لیک ضدانند آب و روغنند

هر یکی مر اصل خود را بنده‌اند
احتیاطی کن بهم مانندهاند

The land-bird and the water-bird have the same body (outward appearance), but they are (really) opposites: they are (like) water and oil.
Each (of them) is devoted to its own origin; have a care (in discriminating between them): they resemble each other (externally),

***

Karakuşuyla su kuşu, suret bakımından birdir ama suyla yağ gibi hakikatte birbirine zıttır,
Bunlar, birbirlerine benzerler ama her biri, kendi aslına kuldur, köledir. Dikkat ve ihtiyatla hareket et.

3, 3489-3490

هر یکی مر اصل خود را بنده‌اند
احتیاطی کن بهم ماننده‌اند

همچنانک وسوسه و وحی الست
هر دو معقولند لیکن فرق هست

Each (of them) is devoted to its own origin; have a care (in discriminating between them): they resemble each other (externally),
Just as both (Satanic) suggestion and Divine inspiration are intelligible, and yet there is a (great) difference (between them).

***

Bunlar, birbirlerine benzerler ama her biri, kendi aslına kuldur, köledir. Dikkat ve ihtiyatla hareket et.
Nitekim vesveseyle Elest deminin vahyi... Her ikisi de duyguyla değil, akılla anlaşılır; fakat aralarında fark var.

3, 3490-3491

همچنانک وسوسه و وحی الست
هر دو معقولند لیکن فرق هست

هر دو دلالان بازار ضمیر
رختها را می‌ستایند ای امیر

Just as both (Satanic) suggestion and Divine inspiration are intelligible, and yet there is a (great) difference (between them).
Both (these) brokers in the market of Conscience extol their wares, O prince.

***

Nitekim vesveseyle Elest deminin vahyi... Her ikisi de duyguyla değil, akılla anlaşılır; fakat aralarında fark var.
Her ikisi de gönül pazarının tellâlıdır, her ikisi de matahlarını över, durur.

3, 3491-3492

هر دو دلالان بازار ضمیر
رختها را می‌ستایند ای امیر

گر تو صراف دلی فکرت شناس
فرق کن سر دو فکر چون نخاس

Both (these) brokers in the market of Conscience extol their wares, O prince.
If you are a spiritual money-changer, one who recognises thought, distinguish the real nature of the two thoughts which resemble slave-dealers (commending the slaves they hope to sell);

***

Her ikisi de gönül pazarının tellâlıdır, her ikisi de matahlarını över, durur.
Gönül sarrafıysan fikrini anla, gönlüne geleni bil de esir tellâlı gibi bu iki fikri birbirinden ayırt et.

گر تو صراف دلی فکرت شناس
فرق کن سر دو فکر چون نخاس

ور ندانی این دو فکرت از گمان
لا خلابه گوی و مشتاب و مران

If you are a spiritual money-changer, one who recognises thought, distinguish the real nature of the two thoughts which resemble slave-dealers (commending the slaves they hope to sell);
And if from (your own) opinion you do not know (the true nature of) these two thoughts, say, “No deception!” and be not in a hurry and do not push forward.

***

Gönül sarrafıysan fikrini anla, gönlüne geleni bil de esir tellâlı gibi bu iki fikri birbirinden ayırt et.
Eğer şüpheye düşüyor ve iki fikri ayırt edemiyorsan “Aldatmaca yok“ de; acele etme, koşma!

3, 3493-3494

ور ندانی این دو فکرت از گمان
لا خلابه گوی و مشتاب و مران

آن یکی یاری پیمبر را بگفت
که منم در بیعها با غبن جفت

And if from (your own) opinion you do not know (the true nature of) these two thoughts, say, “No deception!” and
be not in a hurry and do not push forward.
A certain friend said to the Prophet, “I am always being swindled in commerce.

***

Eğer şüpheye düşüyor ve iki fikri ayırt edemiyorsan “Aldatmaca yok“ de; acele etme, koşma!
Bir dost, Peygamber’e “Ben alışverişte daima aldanıyorum.

3, 3494-3495

آن یکی یاری پیمبر را بگفت
که منم در بیعها با غبن جفت

مکر هر کس کو فروشد یا خرد
همچو سحرست و ز راهم می‌برد

A certain friend said to the Prophet, “I am always being swindled in commerce.
The deceit of every one who sells or buys is like magic and leads me off the track.”

***

Bir dost, Peygamber’e “Ben alışverişte daima aldanıyorum.
Bir şey satan yahut alan kişinin hilesi sanki sihir… Gelip benim yolumu kesiyor“ dedi.

3, 3495-3496

مکر هر کس کو فروشد یا خرد
همچو سحرست و ز راهم می‌برد

گفت در بیعی که ترسی از غرار
شرط کن سه روز خود را اختیار

The deceit of every one who sells or buys is like magic and leads me off the track.”
He (the Prophet) said, “When thou art afraid of being duped in a commercial transaction, stipulate (that thou shalt have) for thyself three days (in which) to choose,

***

Bir şey satan yahut alan kişinin hilesi sanki sihir… Gelip benim yolumu kesiyor‟ dedi.
Peygamber dedi ki: “Alışverişte aldanmaktan korkuyorsan alacağın şeyi üç gün muhayyer olarak al.

3, 3496-3497

گفت در بیعی که ترسی از غرار
شرط کن سه روز خود را اختیار

که تانی هست از رحمان یقین
هست تعجیلت ز شیطان لعین

He (the Prophet) said, “When thou art afraid of being duped in a commercial transaction, stipulate (that thou shalt have) for thyself three days (in which) to choose,
For deliberation is assuredly from the Merciful (God); thy haste is from the accursed Devil.”

***

Peygamber dedi ki: “Alışverişte aldanmaktan korkuyorsan alacağın şeyi üç gün muhayyer olarak al.
Çünkü şüphe yok, yavaş iş Rahman’dandır. Acele edşinse melûn Şeytan’dan.“

3, 3497-3498

که تانی هست از رحمان یقین
هست تعجیلت ز شیطان لعین

پیش سگ چون لقمه نان افکنی
بو کند آنگه خورد ای معتنی

For deliberation is assuredly from the Merciful (God); thy haste is from the accursed Devil.”
When you throw a morsel of bread to a dog, he (first) smells, then he eats, O careful one.

***

Çünkü şüphe yok, yavaş iş Rahman’dandır. Acele edşinse melûn Şeytan’dan.“
Önüne bir lokma atsan köpek bile köpekliğiyle önce koklar da sonra yer a ihtiyatlı adam!

3, 3498-3499

پیش سگ چون لقمه نان افکنی
بو کند آنگه خورد ای معتنی

او ببینی بو کند ما با خرد
هم ببوییمش به عقل منتقد

When you throw a morsel of bread to a dog, he (first) smells, then he eats, O careful one.
He smells with the nose, we too (who are endowed) with wisdom smell it (the object submitted to us) with the purified intelligence.

***

Önüne bir lokma atsan köpek bile köpekliğiyle önce koklar da sonra yer a ihtiyatlı adam!
O burnuyla koklar, biz aklımızla koklarız. Hele bir bak, demek ki biz de her şeyi inceleyen aklımızla kokluyoruz.

او ببینی بو کند ما با خرد
هم ببوییمش به عقل منتقد

با تانی گشت موجود از خدا
تابه شش روز این زمین و چرخها

He smells with the nose, we too (who are endowed) with wisdom smell it (the object submitted to us) with the purified intelligence.
This earth and the (heavenly) spheres were brought into existence by God with deliberation (extending) to six days;

***

O burnuyla koklar, biz aklımızla koklarız. Hele bir bak, demek ki biz de her şeyi inceleyen aklımızla kokluyoruz.
Allah bile bu yerlerle gökleri yavaşlıkla ve tam altı günde yarattı.

با تانی گشت موجود از خدا
تابه شش روز این زمین و چرخها

ورنه قادر بود کو کن فیکون
صد زمین و چرخ آوردی برون

This earth and the (heavenly) spheres were brought into existence by God with deliberation (extending) to six days;
Otherwise, He was able—"Be, and it is"—to bring forth a hundred earths and heavens (from non-existence).

***

Allah bile bu yerlerle gökleri yavaşlıkla ve tam altı günde yarattı.
Yoksa "Kün" der demez yerler de olurdu, gökler de; Allah, buna kadirdi. Hatta bir emreder etmez yüzlerce yer gök yaratabilirdi.

ورنه قادر بود کو کن فیکون
صد زمین و چرخ آوردی برون

آدمی را اندک اندک آن همام
تا چهل سالش کند مرد تمام

Otherwise, He was able—"Be, and it is"—to bring forth a hundred earths and heavens (from non-existence).
Little by little till forty years (of age) that Potentate makes the human being a complete man,

***

Yoksa "Kün" der demez yerler de olurdu, gökler de; Allah, buna kadirdi. Hatta bir emreder etmez yüzlerce yer gök yaratabilirdi.
Allah bütün kudretiyle beraber insanı, yavaş yavaş ve tam kırk yılda kemal sahibi eder.

آدمی را اندک اندک آن همام
تا چهل سالش کند مرد تمام

گرچه قادر بود کاندر یک نفس
از عدم پران کند پنجاه کس

Little by little till forty years (of age) that Potentate makes the human being a complete man,
Although He was able in a single moment to set flying (raise up) fifty persons from non-existence.

***

Allah bütün kudretiyle beraber insanı, yavaş yavaş ve tam kırk yılda kemal sahibi eder.
Bir anda yokluktan elli kişiyi uçurup bu âleme getirmeye kadirdi ama.

3, 3503-3504

گرچه قادر بود کاندر یک نفس
از عدم پران کند پنجاه کس

عیسی قادر بود کو از یک دعا
بی توقف بر جهاند مرده را

Although He was able in a single moment to set flying (raise up) fifty persons from non-existence.
Jesus by means of one prayer was able to make the dead spring up (to life) without delay:

***

Bir anda yokluktan elli kişiyi uçurup bu âleme getirmeye kadirdi ama.
İsa, bir dua ile hemencecik ölüyü diriltir de

3, 3504-3505

عیسی قادر بود کو از یک دعا
بی توقف بر جهاند مرده را

خالق عیسی بنتواند که او
بی توقف مردم آرد تو بتو

Jesus by means of one prayer was able to make the dead spring up (to life) without delay:
Is the Creator of Jesus unable, without delay, to bring (full-grown) men in manifold succession (into existence)?

***

İsa, bir dua ile hemencecik ölüyü diriltir de
İsa’yı yaratan, insanları bir anda yaratmaya kadir değil midir? İsa’ya nazaran kudreti, kat kat üstün mü değil mi?

3, 3505-3506

خالق عیسی بنتواند که او
بی توقف مردم آرد تو بتو

این تانی از پی تعلیم تست
که طلب آهسته باید بی سکست

Is the Creator of Jesus unable, without delay, to bring (full-grown) men in manifold succession (into existence)?
This deliberation is for the purpose of teaching you that you must seek (God) slowly without (any) break.

***

İsa’yı yaratan, insanları bir anda yaratmaya kadir değil midir? İsa’ya nazaran kudreti, kat kat üstün mü değil mi?
Dilediğin şeyi yavaş yavaş, fakat sağlam bir halde yapman lâzım... İşte bu yavaşlık, sana bunu öğretmek içindir.

3, 3506-3507

این تانی از پی تعلیم تست
که طلب آهسته باید بی سکست

جو یکی کوچک که دایم می‌رود
نه نجس گردد نه گنده می‌شود

This deliberation is for the purpose of teaching you that you must seek (God) slowly without (any) break.
A little rivulet which is moving continually does not become defiled or grow fetid.

***

Dilediğin şeyi yavaş yavaş, fakat sağlam bir halde yapman lâzım... İşte bu yavaşlık, sana bunu öğretmek içindir.
Daima akıp duran küçük bir dere ne pislenir, ne kokar.

3, 3507-3508

جو یکی کوچک که دایم می‌رود
نه نجس گردد نه گنده می‌شود

زین تانی زاید اقبال و سرور
این تانی بیضه دولت چون طیور

A little rivulet which is moving continually does not become defiled or grow fetid.
From this deliberation are born felicity and joy: this deliberation is the egg, fortune is like the birds (hatched from the egg).

***

Daima akıp duran küçük bir dere ne pislenir, ne kokar.
Bu yavaşlıkla insan, ikbale, devlete erişir. Yavaşlık, yumurtadır, devlet de kuşlara benzer.

3, 3508-3509

زین تانی زاید اقبال و سرور
این تانی بیضه دولت چون طیور

مرغ کی ماند به بیضه‌ای عنید
گرچه از بیضه همی آید پدید

From this deliberation are born felicity and joy: this deliberation is the egg, fortune is like the birds (hatched from the egg).
How should the bird resemble the egg, O obstinate one, though it is produced from the egg?

***

Bu yavaşlıkla insan, ikbale, devlete erişir. Yavaşlık, yumurtadır, devlet de kuşlara benzer.
A inatçı adam, kuş hiç yumurtaya benzer mi? Ama yumurtadan çıkar ya!

3, 3509-3510

مرغ کی ماند به بیضه‌ای عنید
گرچه از بیضه همی آید پدید

باش تا اجزای تو چون بیضه‌ها
مرغها زایند اندر انتها

How should the bird resemble the egg, O obstinate one, though it is produced from the egg?
Wait till your limbs, like eggs, hatch birds ultimately (at the Resurrection)!

***

A inatçı adam, kuş hiç yumurtaya benzer mi? Ama yumurtadan çıkar ya!
Sen de davran da cüz'ülerin, yumurtalarından kuşlar çıkarsın.

3, 3510-3511

باش تا اجزای تو چون بیضه‌ها
مرغها زایند اندر انتها

بیضه‌ی مار ارچه ماند در شبه
بیضه گنجشک را دورست ره

Wait till your limbs, like eggs, hatch birds ultimately (at the Resurrection)!
Though the serpent's egg resembles the sparrow's egg in (outward) likeness, the distance (between them) is far.

***

Sen de davran da cüz’ülerin, yumurtalarından kuşlar çıkarsın.
Yılan yumurtası da serçe kuşu yumurtasına benzer, fakat aralarında ne fark var?

3, 3511-3512

بیضه‌ی مار ارچه ماند در شبه
بیضه گنجشک را دورست ره

دانه‌ی آبی به دانه سیب نیز
گرچه ماند فرقها دان ای عزیز

Though the serpent's egg resembles the sparrow's egg in (outward) likeness, the distance (between them) is far.
Again, though the seed of the quince resembles the seed of the apple, recognise the differences, O honoured (sir).

***

Yılan yumurtası da serçe kuşu yumurtasına benzer, fakat aralarında ne fark var?
Armut da elmaya benzer, benzer ama aralarında farkları bil ey yüce kişi!

3, 3512-3513

دانه‌ی آبی به دانه سیب نیز
گرچه ماند فرقها دان ای عزیز

برگها همرنگ باشد در نظر
میوه‌ها هر یک بود نوعی دگر

Again, though the seed of the quince resembles the seed of the apple, recognise the differences, O honoured (sir).
Leaves are of the same colour to look at, (but) fruits, every one, are of a diverse sort.

***

Armut da elmaya benzer, benzer ama aralarında farkları bil ey yüce kişi!
Yapraklar da bakılınca bir renktedir. Fakat meyveleri çeşit çeşittir.

3, 3513-3514

برگها همرنگ باشد در نظر
میوه‌ها هر یک بود نوعی دگر

برگهای جسمها مانندهاند
لیک هر جانی بریعی زندهاند

Leaves are of the same colour to look at, (but) fruits, every one, are of a diverse sort.
The leaves, (namely) the bodies, are similar, but every soul lives with a (different) produce (which it yields).

***

Yapraklar da bakılınca bir renktedir. Fakat meyveleri çeşit çeşittir.
Yapraklara benzeyen bedenler de birbirine benzer... Benzer ama herkes bir iş için yaratılmıştır.

برگهای جسمها مانندهاند
لیک هر جانی بریعی زندهاند

خلق در بازار یکسان می‌روند
آن یکی در ذوق و دیگر دردمند

The leaves, (namely) the bodies, are similar, but every soul lives with a (different) produce (which it yields).
In the bazaar the people go (about their business) all alike, (but) one is in glee and another sorrowful.

***

Yapraklara benzeyen bedenler de birbirine benzer... Benzer ama herkes bir iş için yaratılmıştır.
Halk yolda her bir tarzda yürür durur; fakat birisi zevk içinde, öbürü dertli, kederli!

3, 3515-3516

خلق در بازار یکسان می‌روند
آن یکی در ذوق و دیگر دردمند

همچنان در مرگ یکسان می‌رویم
نیم در خسران و نیمی خسرویم

In the bazaar the people go (about their business) all alike, (but) one is in glee and another sorrowful.
Even so in death: we go all alike, (but) half of us are losers and (the other) half are (fortunate as) emperors.

***

Halk yolda her bir tarzda yürür durur; fakat birisi zevk içinde, öbürü dertli, kederli!
İşte tıpkı bunun gibi ölürken de aynı çeşit ölürüz ama yarımız ziyan içindedir, yarımız padişah!

همچنان در مرگ یکسان می‌رویم
نیم در خسران و نیمی خسرویم

چون بلال از ضعف شد همچون هلال
رنگ مرگ افتاد بر روی بلال

Even so in death: we go all alike, (but) half of us are losers and (the other) half are (fortunate as) emperors.
When Bilál from weakness became (thin) as the new-moon, the hue of death fell upon Bilál's face.

***

İşte tıpkı bunun gibi ölürken de aynı çeşit ölürüz ama yarımız ziyan içindedir, yarımız padişah!
Bilâl; zayıflıktan hilâle dönmüş, yüzüne ölüm rengi çökmüştü.

3, 3517-3518

چون بلال از ضعف شد همچون هلال
رنگ مرگ افتاد بر روی بلال

جفت او دیدش بگفتا وا حرب
پس بلالش گفت نه نه وا طرب

When Bilál from weakness became (thin) as the new-moon, the hue of death fell upon Bilál's face.
His wife saw him (in this state) and cried, “Oh, sorrow!” Then Bilál said to her, “Nay, nay! (Say), ‘Oh, joy!’

***

Bilâl; zayıflıktan hilâle dönmüş, yüzüne ölüm rengi çökmüştü.
Karısı görüp “Ah, bu ne elem, bu ne keder” dedi. Bilâl, “Hayır hayır… Bu ne zevk ve ne neşe,

جفت او دیدش بگفتا وا حرب
پس بلالش گفت نه نه وا طرب

تا کنون اندر حرب بودم ز زیست
تو چه دانی مرگ چون عیشست و چیست

His wife saw him (in this state) and cried, “Oh, sorrow!” Then Bilál said to her, “Nay, nay! (Say), ‘Oh, joy!’
Until now I have been in sorrow from living: how shouldst thou know how delightful death is, and what it is (in reality)?”

***

Karısı görüp “Ah, bu ne elem, bu ne keder” dedi. Bilâl, “Hayır hayır… Bu ne zevk ve ne neşe,
Şimdiye kadar hayattan elem duymaktaydım, ölüm nasıl bir zevktir, nedir, nedir? Sen bunu ne bileceksin?”

3, 3519-3520

تا کنون اندر حرب بودم ز زیست
تو چه دانی مرگ چون عیشست و چیست

این همی گفت و رخش در عین گفت
نرگس و گلبرگ و لاله می‌شکفت

Until now I have been in sorrow from living: how shouldst thou know how delightful death is, and what it is (in reality)?”
He was saying this, and at the very moment of saying it his countenance was blooming with narcissi, rose-leaves, and red anemones.

***

Şimdiye kadar hayattan elem duymaktaydım, ölüm nasıl bir zevktir, nedir, nedir? Sen bunu ne bileceksin?”
Demekte, bu sözleri söylerken de yüzünde nerkisler, güller, lâleler açılmaktaydı!

3, 3520-3521

این همی گفت و رخش در عین گفت
نرگس و گلبرگ و لاله می‌شکفت

تاب رو و چشم پر انوار او
می گواهی داد بر گفتار او

He was saying this, and at the very moment of saying it his countenance was blooming with narcissi, rose-leaves, and red anemones.
The glow of his face and his eye full of radiance were giving testimony to (the truth of) his words.

***

Demekte, bu sözleri söylerken de yüzünde nerkisler, güller, lâleler açılmaktaydı!
Yüzünün parlaklığıyla nurlu gözleri, sözünün doğruluğuna şehadet ediyordu.

تاب رو و چشم پر انوار او
می گواهی داد بر گفتار او

هر سیه دل می سیه دیدی ورا
مردم دیده سیاه آمد چرا

The glow of his face and his eye full of radiance were giving testimony to (the truth of) his words.
Every black-hearted one was regarding him as black (and despising him); (but) why is the man (pupil) of the eye black?

***

Yüzünün parlaklığıyla nurlu gözleri, sözünün doğruluğuna şehadet ediyordu.
Her gönlü kara adam onun yüzünü simsiyah görürdü ama o, insanların gözbebeğiydi, neden gözbebeği de siyah?

3, 3522-3523

هر سیه دل می سیه دیدی ورا
مردم دیده سیاه آمد چرا

مردم نادیده باشد رو سیاه
مردم دیده بود مرآت ماه

Every black-hearted one was regarding him as black (and despising him); (but) why is the man (pupil) of the eye black?
The man (spiritually) blind is black-faced, (but) the Man of the (inward) eye (the Seer) is the mirror for the Moon.

***

Her gönlü kara adam onun yüzünü simsiyah görürdü ama o, insanların gözbebeğiydi, neden gözbebeği de siyah?
Yüzü kara olanlar, hakikati görmeyenlerdir. İnsanların gözbebeği olan adam ise ayın aynasıdır.

3, 3523-3524

مردم نادیده باشد رو سیاه
مردم دیده بود مرآت ماه

خود کی بیند مردم دیده‌ی ترا
در جهان جز مردم دیده‌فزا

The man (spiritually) blind is black-faced, (but) the Man of the (inward) eye (the Seer) is the mirror for the Moon.
Who in the world, indeed, sees the man of your (inward) eye except the Man of piercing sight?

***

Yüzü kara olanlar, hakikati görmeyenlerdir. İnsanların gözbebeği olan adam ise ayın aynasıdır.
Zaten dünyada can gözüne sahip olanlardan başka, senin gözbebeğini kim görebilir ki?

3, 3524-3525

خود کی بیند مردم دیده‌ی ترا
در جهان جز مردم دیده‌فزا

چون به غیر مردم دیده‌ش ندید
پس به غیر او کی در رنگش رسید

Who in the world, indeed, sees the man of your (inward) eye except the Man of piercing sight?
Since none but the Man of the eye beheld it, who, then, but he attained to (knowledge of) its (essential) colour?

***

Zaten dünyada can gözüne sahip olanlardan başka, senin gözbebeğini kim görebilir ki?
Onu, gözbebeği haline gelenlerden başka kimse göremeyince artık ondan başka kim, onun rengini görüp anlar?

3, 3525-3526

چون به غیر مردم دیده‌ش ندید
پس به غیر او کی در رنگش رسید

پس جز او جمله مقلد آمدند
در صفات مردم دیده بلند

Since none but the Man of the eye beheld it, who, then, but he attained to (knowledge of) its (essential) colour? Therefore all except him (the Seer) are imitators (without immediate knowledge) in regard to the attributes of the sublime man of the eye.

***

Onu, gözbebeği haline gelenlerden başka kimse göremeyince artık ondan başka kim, onun rengini görüp anlar? İnsanların gözbebeği olan kişiden başka herkes, mertebesi yüce insanın sıfatlarını taklit eder. Hakikati bilmez.

3, 3526-3527

پس جز او جمله مقلد آمدند
در صفات مردم دیده بلند

گفت جفتش الفراق ای خوش‌خصال
گفت نه نه الوصالست الوصال

Therefore all except him (the Seer) are imitators (without immediate knowledge) in regard to the attributes of the sublime man of the eye.
His (Bilál's) wife said to him, "(This is) the parting, O man of goodly qualities." "Nay, nay," said he, "'tis the union, the union (with God)."

***

İnsanların gözbebeği olan kişiden başka herkes, mertebesi yüce insanın sıfatlarını taklit eder. Hakikati bilmez.
Karısı "Ah ayrılık, ah ayrılık" deyince Bilâl, "Hayır, hayır... Vuslat, vuslat!" dedi.

گفت جفتش الفراق ای خوش‌خصال
گفت نه نه الوصالست الوصال

گفت جفت امشب غریبی می‌روی
از تبار و خویش غایب می‌شوی

His (Bilál's) wife said to him, “(This is) the parting, O man of goodly qualities.” “Nay, nay,” said he, “’tis the union, the union (with God).”
The wife said, “To-night thou wilt go to a strange country, thou wilt become absent from thy family and kindred.”

***

Karısı “Ah ayrılık, ah ayrılık” deyince Bilâl, “Hayır, hayır… Vuslat, vuslat!” dedi.
Karısı “Bu gece gurbete gidiyorsun… Soyunun sopunun gözlerinden kaybolacaksın” dedi.

3, 3528-3529

گفت جفت امشب غریبی می‌روی
از تبار و خویش غایب می‌شوی

گفت نه نه بلک امشب جان من
می‌رسد خود از غریبی در وطن

The wife said, “To-night thou wilt go to a strange country, thou wilt become absent from thy family and kindred.”
“Nay, nay,” he replied; “contrariwise, to-night in sooth from a strange country my spirit is coming home.”

***

Karısı “Bu gece gurbete gidiyorsun… Soyunun sopunun gözlerinden kaybolacaksın” dedi.
Bilâl dedi ki: “Hayır, hayır… Bu gece ruhum, gurbet elinden vatanına ulaşacak!”

3, 3529-3530

گفت نه نه بلک امشب جان من
می‌رسد خود از غریبی در وطن

گفت رویت را کجا بینیم ما
گفت اندر حلقه‌ی خاص خدا

“Nay, nay,” he replied; “contrariwise, to-night in sooth from a strange country my spirit is coming home.”
She said, “Where shall we behold thy face?” He answered, “In God's chosen circle.”

***

Bilâl dedi ki: “Hayır, hayır… Bu gece ruhum, gurbet elinden vatanına ulaşacak!”
Karısı, “Gayri senin yüzünü nerede göreceğiz biz?” dedi. Bilâl dedi ki: “Allah haslarının halkasında!

3, 3530-3531

گفت رویت را کجا بینیم ما
گفت اندر حلقه‌ی خاص خدا

حلقه‌ی خاصش به تو پیوسته است
گر نظر بالا کنی نه سوی پست

She said, “Where shall we behold thy face?” He answered, “In God's chosen circle.”
His chosen circle adjoins you, if you look upward, not downward.

***

Karısı, “Gayri senin yüzünü nerede göreceğiz biz?” dedi. Bilâl dedi ki: “Allah haslarının halkasında!
Başını kaldırır da –aşağıya değil- yukarıya bakarsan Allah haslarının halkasını görürsün.

3, 3531-3532

حلقه‌ی خاصش به تو پیوسته است
گر نظر بالا کنی نه سوی پست

اندر آن حلقه ز رب العالمین
نور می‌تابد چو در حلقه نگین

His chosen circle adjoins you, if you look upward, not downward.
In that circle the Light from the Lord of created beings is gleaming like the bezel in the circle (of the seal-ring).

***

Başını kaldırır da –aşağıya değil- yukarıya bakarsan Allah haslarının halkasını görürsün.
Yüzük taşının yüzüğe nur saçtığı gibi Âlemlerin Rabbi de o halkayı nurlandırıp durmaktadır!”

3, 3532-3533

اندر آن حلقه ز رب العالمین
نور می‌تابد چو در حلقه نگین

گفت ویران گشت این خانه دریغ
گفت اندر مه نگر منگر به میغ

In that circle the Light from the Lord of created beings is gleaming like the bezel in the circle (of the seal-ring).
“Alas,” she said, “this house has been ruined.” “Look on the moon,” said he, “do not look on the cloud.

***

Yüzük taşının yüzüğe nur saçtığı gibi Âlemlerin Rabbi de o halkayı nurlandırıp durmaktadır!”
Karısı, “Yazıklar olsun, bu ev yıkıldı artık “ dedi. Bilâl dedi ki: “ Buluta bakma, aya bak! “

3, 3533-3534

گفت ویران گشت این خانه دریغ
گفت اندر مه نگر منگر به میغ

کرد ویران تا کند معمورتر
قومم انبه بود و خانه مختصر

“Alas,” she said, “this house has been ruined.” “Look on the moon,” said he, “do not look on the cloud.
He has ruined it in order that He may make it more flourishing: my kinsfolk were numerous and the house was (too) small.

***

Karısı, “Yazıklar olsun, bu ev yıkıldı artık “ dedi. Bilâl dedi ki: “ Buluta bakma, aya bak! “
Akrabam kalabalık, ev de küçük… Allah, daha mamur bir hale getirmek için yıktı!

3, 3534-3535

کرد ویران تا کند معمورتر
قومم انبه بود و خانه مختصر

من چو آدم بودم اول حبس کرب
پر شد اکنون نسل جانم شرق و غرب

He has ruined it in order that He may make it more flourishing: my kinsfolk were numerous and the house was (too) small.
Formerly, like Adam, I was imprisoned in grief; now East and West are filled with my spirit's progeny.

***

Akrabam kalabalık, ev de küçük... Allah, daha mamur bir hale getirmek için yıktı!
Ben evvelce sıkıntılar içinde hapis olmuş adama benzerdim, şimdi ruhumun nesli doğuyu da kapladı, batıyı da.

3, 3535-3536

من چو آدم بودم اول حبس کرب
پر شد اکنون نسل جانم شرق و غرب

من گدا بودم درین خانه چو چاه
شاه گشتم قصر باید بهر شاه

Formerly, like Adam, I was imprisoned in grief; now East and West are filled with my spirit's progeny.
I was a beggar in this dungeon-like house; (now) I have become a king: a palace is needed for a king.”

***

Ben evvelce sıkıntılar içinde hapis olmuş adama benzerdim, şimdi ruhumun nesli doğuyu da kapladı, batıyı da.
Bu kuyuya benzeyen evde bir yoksuldum, şimdi padişah oldum, padişaha bir köşk, bir saray lâzım!

3, 3536-3537

من گدا بودم درین خانه چو چاه
شاه گشتم قصر باید بهر شاه

قصرها خود مر شهان را مانسست
مرده را خانه و مکان گوری بسست

I was a beggar in this dungeon-like house; (now) I have become a king: a palace is needed for a king.”
Truly, palaces are the place for (spiritual) kings to take their pleasure in; for him that is (spiritually) dead a grave is a sufficient house and dwelling.

***

Bu kuyuya benzeyen evde bir yoksuldum, şimdi padişah oldum, padişaha bir köşk, bir saray lâzım!
Padişahlar, köşklerde, saraylarda otururlar, ölüye yurt olarak bir mezar kâfi!

3, 3537-3538

قصرها خود مر شهان را مانسست
مرده را خانه و مکان گوری بسست

انبیا را تنگ آمد این جهان
چون شهان رفتند اندر لامکان

Truly, palaces are the place for (spiritual) kings to take their pleasure in; for him that is (spiritually) dead a grave is a sufficient house and dwelling.
To the prophets this world seemed narrow: like kings, they went into (the world of) spacelessness.

***

Padişahlar, köşklerde, saraylarda otururlar, ölüye yurt olarak bir mezar kâfi!
Peygamberlere bu dünya dar geldi de padişahlar gibi Lâmekân âlemine gittiler.

3, 3538-3539

انبیا را تنگ آمد این جهان
چون شهان رفتند اندر لامکان

مردگان را این جهان بنمود فر
ظاهرش زفت و به معنی تنگ بر

To the prophets this world seemed narrow: like kings, they went into (the world of) spacelessness.
To the (spiritually) dead this world appears splendid: its external (aspect) is large, but in reality it is narrow.

***

Peygamberlere bu dünya dar geldi de padişahlar gibi Lâmekân âlemine gittiler.
Kalbi ölmüş kişilereyse bu dünya nurlu göründü. Görünüşü büyük, geniş... Fakat hakikatte dar!

مردگان را این جهان بنمود فر
ظاهرش زفت و به معنی تنگ بر

گر نبودی تنگ این افغان ز چیست
چون دو تا شد هر که در وی بیش زیست

To the (spiritually) dead this world appears splendid: its external (aspect) is large, but in reality it is narrow.
If it were not narrow, for what reason is this lamentation? Why has every one become (more) doubled (bowed with affliction) the more he lived in it?

***

Kalbi ölmüş kişilereyse bu dünya nurlu göründü. Görünüşü büyük, geniş... Fakat hakikatte dar!
Dar olmasaydı bu feryat neden? Baksana... Daha evvel doğup bu âleme gelenlerin hepsi iki büklüm oldu!

3, 3540-3541

گر نبودی تنگ این افغان ز چیست
چون دو تا شد هر که در وی بیش زیست

در زمان خواب چون آزاد شد
زان مکان بنگر که جان چون شاد شد

If it were not narrow, for what reason is this lamentation? Why has every one become (more) doubled (bowed with affliction) the more he lived in it?
When during the time of sleep the spirit is freed (from this world), behold how it rejoices in that place (to which it goes)!

***

Dar olmasaydı bu feryat neden? Baksana… Daha evvel doğup bu âleme gelenlerin hepsi iki büklüm oldu!
İnsan, uyku zamanında bak, nasıl azat olmakta… Ruh, o vardığı, ulaştığı mekândan nasıl neşelenmekte.

3, 3541-3542

در زمان خواب چون آزاد شد
زان مکان بنگر که جان چون شاد شد

ظالم از ظلم طبیعت باز رست
مرد زندانی ز فکر حبس جست

When during the time of sleep the spirit is freed (from this world), behold how it rejoices in that place (to which it goes)!
The wicked man is (then) delivered from the wickedness of his nature, the prisoner escapes from thoughts of confinement.

***

İnsan, uyku zamanında bak, nasıl azat olmakta… Ruh, o vardığı, ulaştığı mekândan nasıl neşelenmekte.
Zalim, zulüm tabiatından kurtuluyor, zindandaki mahpus, hapse düştüğünü, hapiste bulunduğunu unutuyor.

ظالم از ظلم طبیعت باز رست
مرد زندانی ز فکر حبس جست

این زمین و آسمان بس فراخ
سخت تنگ آمد به هنگام مناخ

The wicked man is (then) delivered from the wickedness of his nature, the prisoner escapes from thoughts of confinement.
This very wide earth and heaven becomes exceedingly narrow at the time of lying down (to sleep).

***

Zalim, zulüm tabiatından kurtuluyor, zindandaki mahpus, hapse düştüğünü, hapiste bulunduğunu unutuyor.
Pek geniş olan bu yer, bu gök devenin çökeceği zaman pek daralmakta.

3, 3543-3544

این زمین و آسمان بس فراخ
سخت تنگ آمد به هنگام مناخ

جسم بند آمد فراخ وسخت تنگ
خنده‌ی او گریه فخرش جمله ننگ

This very wide earth and heaven becomes exceedingly narrow at the time of lying down (to sleep).
It (the world) is an eye-bandage (a spell that blinds the eye): (it is) wide (in appearance), and (in reality) mighty narrow: its laughter is weeping, its glory is entirely shame.

***

Pek geniş olan bu yer, bu gök devenin çökeceği zaman pek daralmakta.
Bu dünyanın genişliği, bir gözbağı… Oysaki pek dar. Gülmesi ağlamaktan ibaret, övünmesi ardan, ayıptan başka bir şey değil.

3, 3544-3545

جسم بند آمد فراخ وسخت تنگ
خنده‌ی او گریه فخرش جمله ننگ

همچو گرمابه که تفسیده بود
تنگ آیی جانت پخسیده شود

It (the world) is an eye-bandage (a spell that blinds the eye): (it is) wide (in appearance), and (in reality) mighty narrow: its laughter is weeping, its glory is entirely shame.
(This world is) like a bath-room which is very hot, (so that) you are distressed and your soul is melted (with anguish).

***

Bu dünyanın genişliği, bir gözbağı... Oysaki pek dar. Gülmesi ağlamaktan ibaret, övünmesi ardan, ayıptan başka bir şey değil.
Hamam kızıştı, ısındı mı daralırsın, için sıkılır.

3, 3545-3546

همچو گرمابه که تفسیده بود
تنگ آیی جانت پخسیده شود

گرچه گرمابه عریضست و طویل
زان تبش تنگ آیدت جان و کلیل

(This world is) like a bath-room which is very hot, (so that) you are distressed and your soul is melted (with anguish).
Although the bath-room is broad and long, your soul is distressed and fatigued by the heat.

***

Hamam kızıştı, ısındı mı daralırsın, için sıkılır.
Oysaki hamam geniştir, uzundur. O hararetten sana dar gelir, ruhun sıkılır, usanırsın.

3, 3546-3547

گرچه گرمابه عریضست و طویل
زان تبش تنگ آیدت جان و کلیل

تا برون نایی بنگشاید دلت
پس چه سود آمد فراخی منزلت

Although the bath-room is broad and long, your soul is distressed and fatigued by the heat.
Your heart does not expand (you feel no relief) till you come out: what advantage, then, is the spaciousness of the room to you?

***

Oysaki hamam geniştir, uzundur. O hararetten sana dar gelir, ruhun sıkılır, usanırsın.
Dışarı çıkmadıkça gönlün açılmaz peki… Mekânın genişmiş ne fayda?

3, 3547-3548

تا برون نایی بنگشاید دلت
پس چه سود آمد فراخی منزلت

یا که کفش تنگ پوشی ای غوی
در بیابان فراخی می‌روی

Your heart does not expand (you feel no relief) till you come out: what advantage, then, is the spaciousness of the room to you?
Or (it is) as though you should put on tight shoes, O misguided one, and go into a wide desert.

***

Dışarı çıkmadıkça gönlün açılmaz peki... Mekânın genişmiş ne fayda?
Yahut da meselâ dar bir ayakkabı giyersin de geniş bir ovada yürürsün.

3, 3548-3549

یا که کفش تنگ پوشی ای غوی
در بیابان فراخی می‌روی

آن فراخی بیابان تنگ گشت
بر تو زندان آمد آن صحرا و دشت

Or (it is) as though you should put on tight shoes, O misguided one, and go into a wide desert.
The spaciousness of the desert becomes narrow (distressing); that desert and plain becomes a prison to you.

***

Yahut da meselâ dar bir ayakkabı giyersin de geniş bir ovada yürürsün.
Fakat o geniş ova, sana öyle daralır ki... o ova o sahra sana âdeta zindan kesilir.

3, 3549-3550

آن فراخی بیابان تنگ گشت
بر تو زندان آمد آن صحرا و دشت

هر که دید او مر ترا از دور گفت
کو در آن صحرا چو لاله تر شکفت

The spaciousness of the desert becomes narrow (distressing); that desert and plain becomes a prison to you.
Whoever sees you from afar says, “He blooms like a fresh anemone (he is cheerful and happy) in that desert”;

***

Fakat o geniş ova, sana öyle daralır ki… o ova o sahra sana âdeta zindan kesilir.
Seni uzaktan gören ovada bir lâle gibi açılmış der.

3, 3550-3551

هر که دید او مر ترا از دور گفت
کو در آن صحرا چو لاله تر شکفت

او نداند که تو همچون ظالمان
از برون در گلشنی جان در فغان

Whoever sees you from afar says, “He blooms like a fresh anemone (he is cheerful and happy) in that desert”;
He does not know that you, like the wicked, are outwardly in the rose-garden, (while) your soul is in lamentation.

***

Seni uzaktan gören ovada bir lâle gibi açılmış der.
Bilmez ki sen, zalimler gibi görünüşte gül bahçesindesin, fakat ruhun, feryat edip duruyor!

3, 3551-3552

او نداند که تو همچون ظالمان
از برون در گلشنی جان در فغان

خواب تو آن کفش بیرون کردنست
که زمانی جانت آزاد از تنست

He does not know that you, like the wicked, are outwardly in the rose-garden, (while) your soul is in lamentation.
Your sleep is to put those shoes off, for (then) your soul is free from the body for a while.

***

Bilmez ki sen, zalimler gibi görünüşte gül bahçesindesin, fakat ruhun, feryat edip duruyor!
Uyuman, o dar ayakkabıyı çıkarmana benzer. Uykuda bir müddet ruhun, bedenden kurtulur.

3, 3552-3553

خواب تو آن کفش بیرون کردنست
که زمانی جانت آزاد از تنست

اولیا را خواب ملکست ای فلان
همچو آن اصحاب کهف اندر جهان

Your sleep is to put those shoes off, for (then) your soul is free from the body for a while.
To the saints, O reader, sleep is a kingdom, as (it was to) the Men of the Cave in this world.

***

Uyuman, o dar ayakkabıyı çıkarmana benzer. Uykuda bir müddet ruhun, bedenden kurtulur.
Azizim, uyku, Allah velilerinin malı, mülküdür... Dünyadaki Eshabı Kehif gibi!

3, 3553-3554

اولیا را خواب ملکست ای فلان
همچو آن اصحاب کهف اندر جهان

خواب می‌بینند و آنجا خواب نه
در عدم در می‌روند و باب نه

To the saints, O reader, sleep is a kingdom, as (it was to) the Men of the Cave in this world.
They (sleep and) dream, and no (physical) sleep is there; they go into nonexistence, and no (material) door (is there).

***

Azizim, uyku, Allah velilerinin malı, mülküdür… Dünyadaki Eshabı Kehif gibi!
Uyumadıkları halde rüya görürler, görünürde bir kapı yoktur, yokluğa giderler!

3, 3554-3555

خواب می‌بینند و آنجا خواب نه
در عدم در می‌روند و باب نه

خانه‌ی تنگ و درون جان چنگ‌لوک
کرد ویران تا کند قصر ملوک

They (sleep and) dream, and no (physical) sleep is there; they go into nonexistence, and no (material) door (is there).
“(The body is) a narrow house, and the soul within is cramped: He (God) ruined it in order that He might make a royal palace.

***

Uyumadıkları halde rüya görürler, görünürde bir kapı yoktur, yokluğa giderler!
Ev dar. Ruh bu daracık evde eli, ayağı çarpılmış gibi iki büklüm. O evi, padişahların sarayları genişletmek, mamur bir hale koymak için yıkar.

3, 3555-3556

خانه‌ی تنگ و درون جان چنگ‌لوک
کرد ویران تا کند قصر ملوک

چنگ‌لوکم چون جنین اندر رحم
نه‌مهه گشتم شد این نقلان مهم

“(The body is) a narrow house, and the soul within is cramped: He (God) ruined it in order that He might make a royal palace.
I am cramped like the embryo in the womb: I have become nine months old: this migration has become urgent.

***

Ev dar. Ruh bu daracık evde eli, ayağı çarpılmış gibi iki büklüm. O evi, padişahların sarayları genişletmek, mamur bir hale koymak için yıkar.
Ben de ana rahminde iki büklüm oldum. Dokuz ay doldu, artık buradan göçmem gerek!

3, 3556-3557

چنگ‌لوکم چون جنین اندر رحم
نه‌مهه گشتم شد این نقلان مهم

گر نباشد درد زه بر مادرم
من درین زندان میان آذرم

I am cramped like the embryo in the womb: I have become nine months old: this migration has become urgent.
Unless the throes of childbirth overtake my mother, (what should I do?): in this prison I am amidst the fire.

***

Ben de ana rahminde iki büklüm oldum. Dokuz ay doldu, artık buradan göçmem gerek!
Anamı doğum ağrısı tutmasa bu zindanda ateş içinde kalırım.

گر نباشد درد زه بر مادرم
من درین زندان میان آذرم

مادر طبعم ز درد مرگ خویش
می‌کند ره تا رهد بره ز میش

Unless the throes of childbirth overtake my mother, (what should I do?): in this prison I am amidst the fire.
My mother, namely, my nature (natural body), in consequence of its death-throes, is giving birth (to the spirit), to the end that the lamb (the spirit) may be released from the ewe,

***

Anamı doğum ağrısı tutmasa bu zindanda ateş içinde kalırım.
Bir anaya benzeyen tabiatın da kuzu, koyundan doğsun diye ağrıya düşüyor, bu ağrı, doğum yolunu açıyor.

3, 3558-3559

مادر طبعم ز درد مرگ خویش
می‌کند ره تا رهد بره ز میش

تا چرد آن بره در صحرای سبز
هین رحم بگشا که گشت این بره گبز

My mother, namely, my nature (natural body), in consequence of its death-throes, is giving birth (to the spirit), to
the end that the lamb (the spirit) may be released from the ewe,
So that the lamb may graze in the green fields. Come, open thy womb, for this lamb has grown big.”

***

Bir anaya benzeyen tabiatın da kuzu, koyundan doğsun diye ağrıya düşüyor, bu ağrı, doğum yolunu açıyor.
Ey tabiat, rahmini aç… Kuzu büyüdü, çıksın da o yemyeşil ovada yayılsın, otlasın artık!

تا چرد آن بره در صحرای سبز
هین رحم بگشا که گشت این بره گبز

درد زه گر رنج آبستان بود
بر جنین اشکستن زندان بود

So that the lamb may graze in the green fields. Come, open thy womb, for this lamb has grown big."
If the pain of childbirth is grievous to the pregnant (woman), it is, for the embryo, the breaking of (its) prison.

***

Ey tabiat, rahmini aç… Kuzu büyüdü, çıksın da o yemyeşil ovada yayılsın, otlasın artık!
Doğum ağrısı, gebeye bir derttir ama çocuk için zindanın yıkılması gibidir.

3, 3560-3561

درد زه گر رنج آبستان بود
بر جنین اشکستن زندان بود

حامله گریان ز زه کاین المناص
و آن جنین خندان که پیش آمد خلاص

If the pain of childbirth is grievous to the pregnant (woman), it is, for the embryo, the breaking of (its) prison.
The pregnant woman weeps at childbirth, saying, “Where is the refuge?”—but the embryo laughs, saying,
“Deliverance has appeared.”

***

Doğum ağrısı, gebeye bir derttir ama çocuk için zindanın yıkılması gibidir.
Gebe, ne yapayım, nereye sığınayım? Diye ağlar… Çocuk kurtuluş vakti geldi diye güler!

3, 3561-3562

حامله گریان ز زه کاین المناص
و آن جنین خندان که پیش آمد خلاص

هرچه زیر چرخ هستند امهات
از جماد و از بهیمه وز نبات

The pregnant woman weeps at childbirth, saying, “Where is the refuge?”—but the embryo laughs, saying, “Deliverance has appeared.”
Whatever mothers (bodies) there are under the sky—mineral, animal, or vegetable—

***

Gebe, ne yapayım, nereye sığınayım? Diye ağlar… Çocuk kurtuluş vakti geldi diye güler!
Göğün altındaki analar (ateş, yel, su, toprak) la cansız şeyler, canlı mahlûklar, nebatlar. Hulâsa ne varsa,

3, 3562-3563

هرچه زیر چرخ هستند امهات
از جماد و از بهیمه وز نبات

هر یکی از درد غیری غافل اند
جز کسانی که نبیه و کامل‌اند

Whatever mothers (bodies) there are under the sky—mineral, animal, or vegetable—
They are heedless, every one, of another's pain, except those persons that are discerning and perfect.

***

Göğün altındaki analar (ateş, yel, su, toprak) la cansız şeyler, canlı mahlûklar, nebatlar. Hulâsa ne varsa,
Hepsi, birbirlerinin derdinden gafildir. Yalnız bilen ve kemale sahip olan kişiler, bunların dertlerini bilir.

3, 3563-3564

هر یکی از درد غیری غافل اند
جز کسانی که نبیه و کامل‌اند

آنچ کوسه داند از خانه‌ی کسان
بلمه از خانه خودش کی داند آن

They are heedless, every one, of another's pain, except those persons that are discerning and perfect.
How should the man with a bushy beard know of his own house that which the man with a few hairs on his chin knows of (other) people's houses?

***

Hepsi, birbirlerinin derdinden gafildir. Yalnız bilen ve kemale sahip olan kişiler, bunların dertlerini bilir.
Kösenin, başkalarının evinde olanları bildiği kadar kabasakal, kendi evindekini bilemez.

3, 3564-3565

آنچ کوسه داند از خانه‌ی کسان
بلمه از خانه خودش کی داند آن

آنچ صاحب‌دل بداند حال تو
تو ز حال خود ندانی ای عمو

How should the man with a bushy beard know of his own house that which the man with a few hairs on his chin knows of (other) people's houses?
What the man of heart (the clairvoyant mystic) knows of your condition you do not know of your own condition, O uncle.

***

Kösenin, başkalarının evinde olanları bildiği kadar kabasakal, kendi evindekini bilemez.
Amca, sen, kendi halini bilmezsin... Fakat gönül sahibi yok mu? Senin halini o bilir işte!

3, 3565-3566

آنچ صاحب‌دل بداند حال تو
تو ز حال خود ندانی ای عمو

غفلت از تن بود چون تن روح شد
بیند او اسرار را بی هیچ بد

What the man of heart (the clairvoyant mystic) knows of your condition you do not know of your own condition, O uncle.
Heedlessness was (derived) from the body: when the body has become spirit, it inevitably beholds the mysteries (of the Unseen).

***

Amca, sen, kendi halini bilmezsin... Fakat gönül sahibi yok mu? Senin halini o bilir işte!
Gaflet, tenden ileri gelir. Ten, ruh oldu mu artık şüphesiz bir halde bütün sırları görür.

3, 3566-3567

غفلت از تن بود چون تن روح شد
بیند او اسرار را بی هیچ بد

چون زمین برخاست از جو فلک
نه شب و نه سایه باشد نه دلک

Heedlessness was (derived) from the body: when the body has become spirit, it inevitably beholds the mysteries (of the Unseen).
When the earth is removed from the celestial atmosphere, there is neither night nor shade nor sunset.

***

Gaflet, tenden ileri gelir. Ten, ruh oldu mu artık şüphesiz bir halde bütün sırları görür.
Gök boşluğundan yeryüzü kalktı mı ne benim için gece ne gölge kalır, ne senin için.

3, 3567-3568

چون زمین برخاست از جو فلک
نه شب و نه سایه باشد نه دلک

هر کجا سایه‌ست و شب یا سایگه
از زمین باشد نه از افلاک و مه

When the earth is removed from the celestial atmosphere, there is neither night nor shade nor sunset.
Wherever shade and night or shadowy place exist, ’tis (caused) by the earth, not by the heavens and the moon.

***

Gök boşluğundan yeryüzü kalktı mı ne benim için gece ne gölge kalır, ne senin için.
Nerede bir gölge, gece yahut gölgelik varsa yerdendir; göklerden aydan değil!

3, 3568-3569

هر کجا سایه‌ست و شب یا سایگه
از زمین باشد نه از افلاک و مه

دود پیوسته هم از هیزم بود
نه ز آتشهای مستنجم بود

Wherever shade and night or shadowy place exist, ’tis (caused) by the earth, not by the heavens and the moon.
Likewise, ’tis from the faggots that the smoke always arises, not from the resplendent fires.

***

Nerede bir gölge, gece yahut gölgelik varsa yerdendir; göklerden aydan değil!
Duman, kıvılcımlar saçan ateşten meydana gelmez, daima odundan meydana gelir.

دود پیوسته هم از هیزم بود
نه ز آتشهای مستنجم بود

وهم افتد در خطا و در غلط
عقل باشد در اصابتها فقط

Likewise, ’tis from the faggots that the smoke always arises, not from the resplendent fires.
The imagination falls into error and mistake; the intellect is (engaged) only in acts of true perception.

***

Duman, kıvılcımlar saçan ateşten meydana gelmez, daima odundan meydana gelir.
Vehim, hataya düşer, yanılabilir. Fakat akıl, mutlaka isabet eder, yanılmaz.

3, 3570-3571

وهم افتد در خطا و در غلط
عقل باشد در اصابتها فقط

هر گرانی و کسل خود از تنست
جان ز خفت جمله در پریدنست

The imagination falls into error and mistake; the intellect is (engaged) only in acts of true perception.
Every state of heaviness (sloth) and indolence, indeed, is (derived) from the body; the spirit, from its lightness (subtlety), is all on the wing.

***

Vehim, hataya düşer, yanılabilir. Fakat akıl, mutlaka isabet eder, yanılmaz.
Her ağırlık, her yorgunluk, tenin muktezasıdır. Cansa hafifliği yüzünden uçup durur.

هر گرانی و کسل خود از تنست
جان ز خفت جمله در پریدنست

روی سرخ از غلبه خونها بود
روی زرد از جنبش صفرا بود

Every state of heaviness (sloth) and indolence, indeed, is (derived) from the body; the spirit, from its lightness (subtlety), is all on the wing.
The face is red from the predominance of blood; the face is yellow from the movement (action) of the yellow bile.

***

Her ağırlık, her yorgunluk, tenin muktezasıdır. Cansa hafifliği yüzünden uçup durur.
Kırmızı beniz kanın çokluğundandır, sarı yüz safranın oynamasındandır.

3, 3572-3573

روی سرخ از غلبه خونها بود
روی زرد از جنبش صفرا بود

رو سپید از قوت بلغم بود
باشد از سودا که رو ادهم بود

The face is red from the predominance of blood; the face is yellow from the movement (action) of the yellow bile.
The face is white from the power of the phlegm; ’tis from the black bile that the face is swarthy.

***

Kırmızı beniz kanın çokluğundandır, sarı yüz safranın oynamasındandır.
Ak beniz, balgamın kuvvetindendir, sevdadan da beniz kararır.

3, 3573-3574

رو سپید از قوت بلغم بود
باشد از سودا که رو ادهم بود

در حقیقت خالق آثار اوست
لیک جز علت نبیند اهل پوست

The face is white from the power of the phlegm; 'tis from the black bile that the face is swarthy.
In reality He (God) is the creator of effects, but followers of the husk (formalists) see nothing but the (secondary) cause.

***

Ak beniz, balgamın kuvvetindendir, sevdadan da beniz kararır.
Hakikatte eserleri halk eden odur. Fakat kışırda kalan, yalnız zahiri gören, ancak sebepleri görebilir!

3, 3574-3575

در حقیقت خالق آثار اوست
لیک جز علت نبیند اهل پوست

مغز کو از پوستها آواره نیست
از طبیب و علت او را چاره نیست

In reality He (God) is the creator of effects, but followers of the husk (formalists) see nothing but the (secondary) cause.
The kernel (intellect) that is not separated from the husks has no means (of escape) from doctor and disease;

***

Hakikatte eserleri halk eden odur. Fakat kışırda kalan, yalnız zahiri gören, ancak sebepleri görebilir!
Derilerden ayrı olmayan, sebeplerden kurtulmamış olan akıl, ne illetlerden kurtulur, ne doktordan fayda görür!

3, 3575-3576

مغز کو از پوستها آواره نیست
از طبیب و علت او را چاره نیست

چون دوم بار آدمی‌زاده بزاد
پای خود بر فرق علتها نهاد

The kernel (intellect) that is not separated from the husks has no means (of escape) from doctor and disease;
(But) when a son of man is born twice, he plants his foot upon the head of (all) causes:

***

Derilerden ayrı olmayan, sebeplerden kurtulmamış olan akıl, ne illetlerden kurtulur, ne doktordan fayda görür!
Âdemoğlu, ikinci defa doğdu mu ayağını sebeplerin başına kor.

3, 3576-3577

چون دوم بار آدمی‌زاده بزاد
پای خود بر فرق علتها نهاد

علت اولی نباشد دین او
علت جزوی ندارد کین او

(But) when a son of man is born twice, he plants his foot upon the head of (all) causes:
The First Cause is not his religion; the particular (secondary) cause has no enmity against him (does him no harm).

***

Âdemoğlu, ikinci defa doğdu mu ayağını sebeplerin başına kor.
Artık, onun dini illet-i ûlâ değildir. Cüz’i illet de ona bir zarar veremez.

3, 3577-3578

علت اولی نباشد دین او
علت جزوی ندارد کین او

می‌پرد چون آفتاب اندر افق
با عروس صدق و صورت چون تتق

The First Cause is not his religion; the particular (secondary) cause has no enmity against him (does him no harm).
He flies, like the sun, in the (spiritual) horizon with the bride, sincerity; and (material) form (is) as a veil (for him).

***

Artık, onun dini illet-i ûlâ değildir. Cüz'i illet de ona bir zarar veremez.
O, doğruluk geliniyle ufuklarda uçup durur; sureti de ona ancak bir duvaktır.

3, 3578-3579

می‌پرد چون آفتاب اندر افق
با عروس صدق و صورت چون تتق

بلک بیرون از افق وز چرخها
بی مکان باشد چو ارواح و نهی

He flies, like the sun, in the (spiritual) horizon with the bride, sincerity; and (material) form (is) as a veil (for him).
Nay, beyond horizons and skies he is without locality, like spirits and intelligences.

***

O, doğruluk geliniyle ufuklarda uçup durur; sureti de ona ancak bir duvaktır.
Hatta ufuktan da dışarıdadır, göklerden de. Ruhlar ve akıllar gibi mekânız bir âlemdedir.

3, 3579-3580

بلک بیرون از افق وز چرخها
بی مکان باشد چو ارواح و نهی

بل عقول ماست سایه‌های او
می‌فتد چون سایه‌ها در پای او

Nay, beyond horizons and skies he is without locality, like spirits and intelligences.
Nay, our intellects are the shadows (reflexions) of him: they fall, like shadows, at his feet.

***

Hatta ufuktan da dışarıdadır, göklerden de. Ruhlar ve akıllar gibi mekânız bir âlemdedir.
Hatta akıllarımız bile onun gölgesidir: akıllarımız bile gölgeler gibi onun ayağına düşer.

3, 3580-3581

بل عقول ماست سایه‌های او
می‌فتد چون سایه‌ها در پای او

مجتهد هر گه که باشد نص‌شناس
اندر آن صورت نیندیشد قیاس

Nay, our intellects are the shadows (reflexions) of him: they fall, like shadows, at his feet.
Whenever the mujtahid (legist) knows a Statute, in that case he will not think of (employing) analogy;

***

Hatta akıllarımız bile onun gölgesidir: akıllarımız bile gölgeler gibi onun ayağına düşer.
Müctehit, nassı görür, tanırsa herhangi bir hükümde artık kıyası düşünmez ki.

مجتهد هر گه که باشد نص‌شناس
اندر آن صورت نیندیشد قیاس

چون نیابد نص اندر صورتی
از قیاس آنجا نماید عبرتی

Whenever the mujtahid (legist) knows a Statute, in that case he will not think of (employing) analogy;
(But) in a case where he does not find a Statute, there he will produce an example from analogy.

***

Müctehit, nassı görür, tanırsa herhangi bir hükümde artık kıyası düşünmez ki.
Fakat bir şeyde nas yoksa orada kıyasa girişir, kıyastan ibret alır, kıyasla hüküm verir.

3, 3582-3583

چون نیابد نص اندر صورتی
از قیاس آنجا نماید عبرتی

نص وحی روح قدسی دان یقین
وان قیاس عقل جزوی تحت این

(But) in a case where he does not find a Statute, there he will produce an example from analogy.
Know for sure that Statute is the Revelation of the Holy Spirit and that the analogy made by the individual intellect is under (subordinate to) this.

***

Fakat bir şeyde nas yoksa orada kıyasa girişir, kıyastan ibret alır, kıyasla hüküm verir.
Nassı Ruhulkudüs’ün vahyi bil, Aklı cüz’inin kıyası, bundan aşağıdır.

3, 3583-3584

نص وحی روح قدسی دان یقین
وان قیاس عقل جزوی تحت این

عقل از جان گشت با ادراک و فر
روح او را کی شود زیر نظر

Know for sure that Statute is the Revelation of the Holy Spirit and that the analogy made by the individual intellect is under (subordinate to) this.
The intellect is endued with apprehension and enlightenment by the Spirit: how should the Spirit become subject to its supervision?

***

Nassı Ruhulkudüs’ün vahyi bil, Aklı cüz’inin kıyası, bundan aşağıdır.
Akıl, canla idrak sahibi olmuş, canla aydınlanmıştır. Ruh, nasıl olur da aklın tasarrufuna girer?

3, 3584-3585

عقل از جان گشت با ادراک و فر
روح او را کی شود زیر نظر

لیک جان در عقل تاثیری کند
زان اثر آن عقل تدبیری کند

The intellect is endued with apprehension and enlightenment by the Spirit: how should the Spirit become subject to its supervision?
But the Spirit makes an impression on the intellect, and in consequence of that impression the intellect exercises a certain governance.

***

Akıl, canla idrak sahibi olmuş, canla aydınlanmıştır. Ruh, nasıl olur da aklın tasarrufuna girer?
Fakat ruh, akla tesir eder de akıl, o tesir altında tedbire girişir.

3, 3585-3586

لیک جان در عقل تاثیری کند
زان اثر آن عقل تدبیری کند

نوحوار ار صدقی زد در تو روح
کو یم و کشتی و کو طوفان نوح

But the Spirit makes an impression on the intellect, and in consequence of that impression the intellect exercises a certain governance.
If the Spirit has declared a belief in you, as (in) Noah, where is the Sea and the Ship (Ark) and the Flood of Noah?

***

Fakat ruh, akla tesir eder de akıl, o tesir altında tedbire girişir.
Ruh, Nuh’u tasdik ettiği gibi seni de tasdik etti, senin emrine de tabi olduysa nerede deniz, nerede gemi, nerede Nuh tufanı?

3, 3586-3587

نوح‌وار ار صدقی زد در تو روح
کو یم و کشتی و کو طوفان نوح

عقل اثر را روح پندارد ولیک
نور خور از قرص خور دورست نیک

If the Spirit has declared a belief in you, as (in) Noah, where is the Sea and the Ship (Ark) and the Flood of Noah?
The intellect deems the impression to be the Spirit, but the light of the sun is very far from (being) the orb of the sun.

***

Ruh, Nuh’u tasdik ettiği gibi seni de tasdik etti, senin emrine de tabi olduysa nerede deniz, nerede gemi, nerede Nuh tufanı?
Akıl, eseri ruh sanır ama güneşin nuru güneşin cirminden büsbütün ayrıdır.

عقل اثر را روح پندارد ولیک
نور خور از قرص خور دورست نیک

زان به قرصی سالکی خرسند شد
تا ز نورش سوی قرص افکند شد

The intellect deems the impression to be the Spirit, but the light of the sun is very far from (being) the orb of the sun.
Hence a pilgrim (on the Mystic Way) is content with a loaf of bread (qursí), in order that by its light he may be thrown (directed) towards the (Divine) Orb (Qurs),

***

Akıl, eseri ruh sanır ama güneşin nuru güneşin cirminden büsbütün ayrıdır.
O yüzden salik, ruhun nurundan aslına ulaşmak için bir lokma ekmeğe kanaat etti.

3, 3588-3589

زان به قرصی سالکی خرسند شد
تا ز نورش سوی قرص افکند شد

زانک این نوری که اندر سافل است
نیست دایم روز و شب او آفل است

Hence a pilgrim (on the Mystic Way) is content with a loaf of bread (qursí), in order that by its light he may be thrown (directed) towards the (Divine) Orb (Qurs),
Because this light which is below is not lasting: it is sinking (every) day and night,

***

O yüzden salik, ruhun nurundan aslına ulaşmak için bir lokma ekmeğe kanaat etti.
Çünkü aşağılara vuran nur, gece gündüz daimî değildir ki... Geçer gider.

3, 3589-3590

زانک این نوری که اندر سافل است
نیست دایم روز و شب او آفل است

وانک اندر قرص دارد باش و جا
غرقه‌ی آن نور باشد دایما

Because this light which is below is not lasting: it is sinking (every) day and night,
While he that has his abode and dwelling-place in the (Divine) Orb is plunged in that Light continually.

***

Çünkü aşağılara vuran nur, gece gündüz daimî değildir ki… Geçer gider.
Fakat nurun aslına ulaşıp orada yurt edinen kişi, daima o nura gark olmuştur.

وانک اندر قرص دارد باش و جا
غرقه‌ی آن نور باشد دایما

نه سحابش ره زند خود نه غروب
وا رهید او از فراق سینه کوب

While he that has his abode and dwelling-place in the (Divine) Orb is plunged in that Light continually.
Neither does cloud waylay him nor setting (of the sun): he is delivered from heart-wringing separation.

***

Fakat nurun aslına ulaşıp orada yurt edinen kişi, daima o nura gark olmuştur.
Ne bulut yolunu keser, ne nuru gurub eder. O, artık ayrılıktan kurtulmuş, güzelleşmiştir.

3, 3591-3592

نه سحابش ره زند خود نه غروب
وا رهید او از فراق سینه کوب

این‌چنین کس اصلش از افلاک بود
یا مبدل گشت گر از خاک بود

Neither does cloud waylay him nor setting (of the sun): he is delivered from heart-wringing separation.
Such a person's origin was from the heavens, or if he was of the earth, he has been transmuted,

***

Ne bulut yolunu keser, ne nuru gurub eder. O, artık ayrılıktan kurtulmuş, güzelleşmiştir.
Bu makama eren kişinin aslı, ya göklerdendir. Yahut topraktır da topraklıktan tamamıyla çıkmıştır.

این‌چنین کس اصلش از افلاک بود
یا مبدل گشت گر از خاک بود

زانک خاکی را نباشد تاب آن
که زند بر وی شعاعش جاودان

Such a person's origin was from the heavens, or if he was of the earth, he has been transmuted,
Because a creature of earth cannot endure that its (the Sun's) beams should strike upon it everlastingly.

***

Bu makama eren kişinin aslı, ya göklerdendir. Yahut topraktır da topraklıktan tamamıyla çıkmıştır.
Çünkü bu güneşin şuaı daimî olarak dursa toprağa mensup olan tahammül edemez ki…

3, 3593-3594

زانک خاکی را نباشد تاب آن
که زند بر وی شعاعش جاودان

گر زند بر خاک دایم تاب خور
آنچنان سوزد که ناید زو ثمر

Because a creature of earth cannot endure that its (the Sun's) beams should strike upon it everlastingly.
If the radiance of the sun strike upon the earth continually, it will be burned in such wise that no fruits will come from it.

***

Çünkü bu güneşin şuaı daimî olarak dursa toprağa mensup olan tahammül edemez ki…
Güneşin ziyası daima toprağa vurup dursa toprağı öyle bir yakar ki yeryüzünde hiçbir verim kalmaz, hiçbir meyve bitmez.

3, 3594-3595

گر زند بر خاک دایم تاب خور
آنچنان سوزد که ناید زو ثمر

دایم اندر آب کار ماهی است
مار را با او کجا همراهی است

If the radiance of the sun strike upon the earth continually, it will be burned in such wise that no fruits will come from it.
The business of the fish is always in the water: how has a snake the power of accompanying it (the fish) on its way?

***

Güneşin ziyası daima toprağa vurup dursa toprağı öyle bir yakar ki yeryüzünde hiçbir verim kalmaz, hiçbir meyve bitmez.
Daima suda kalmak balığın harcıdır. Yılan, nereden balıkla yoldaşlık edebilecek?

3, 3595-3596

دایم اندر آب کار ماهی است
مار را با او کجا همراهی است

لیک در که مارهای پر فن‌اند
اندرین یم ماهییها می‌کنند

The business of the fish is always in the water: how has a snake the power of accompanying it (the fish) on its way?
But in the mountain are artful snakes (who) perform the actions of fish in this Sea.

***

Daima suda kalmak balığın harcıdır. Yılan, nereden balıkla yoldaşlık edebilecek?
Fakat dağlarda öyle düzenbaz yılanlar vardır ki bu denizde balıklık etmeye kalkışırlar.

3, 3596-3597

لیک در که مارهای پر فن‌اند
اندرین یم ماهییها می‌کنند

مکرشان گر خلق را شیدا کند
هم ز دریا تاسه‌شان رسوا کند

But in the mountain are artful snakes (who) perform the actions of fish in this Sea.
Though their cunning make the people mad, still their aversion to the Sea exposes them (as hypocrites);

***

Fakat dağlarda öyle düzenbaz yılanlar vardır ki bu denizde balıklık etmeye kalkışırlar.
Hileleri halkın aklını başından alırsa da denizden nefretleri, nihayet kendilerini rezil eder gider.

3, 3597-3598

مکرشان گر خلق را شیدا کند
هم ز دریا تاسه‌شان رسوا کند

واندرین یم ماهیان پر فن‌اند
مار را از سحر ماهی می‌کنند

Though their cunning make the people mad, still their aversion to the Sea exposes them (as hypocrites);
And in this Sea are artful fish, (who) by magic turn snakes into fishes—

***

Hileleri halkın aklını başından alırsa da denizden nefretleri, nihayet kendilerini rezil eder gider.
Bu denizde de öyle hünerli balıklar vardır ki yılana bile sihir yapar, balık haline koyarlar.

3, 3598-3599

واندرین یم ماهیان پر فن‌اند
مار را از سحر ماهی می‌کنند

ماهیان قعر دریای جلال
بحرشان آموخته سحر حلال

And in this Sea are artful fish, (who) by magic turn snakes into fishes—
The fish of the deepest depth of the Sea of (Divine) Majesty: the Sea has taught them lawful magic;

***

Bu denizde de öyle hünerli balıklar vardır ki yılana bile sihir yapar, balık haline koyarlar.
Ululuk denizinin dibindeki balıklara deniz, sihri helâl öğretmiştir.

ماهیان قعر دریای جلال
بحرشان آموخته سحر حلال

بس محال از تاب ایشان حال شد
نحس آنجا رفت و نیکوفال شد

The fish of the deepest depth of the Sea of (Divine) Majesty: the Sea has taught them lawful magic;
Therefore through their illumination the (thing that was) absurd became a fact: the ill-starred one went thither and became auspicious.

***

Ululuk denizinin dibindeki balıklara deniz, sihri helâl öğretmiştir.
Olmayacak şey, onların himmetiyle olur. Pis, oraya vardı mı tertemiz olur, kutlu bir hale girer.

بس محال از تاب ایشان حال شد
نحس آنجا رفت و نیکوفال شد

تا قیامت گر بگویم زین کلام
صد قیامت بگذرد وین ناتمام

Therefore through their illumination the (thing that was) absurd became a fact: the ill-starred one went thither and became auspicious.
Though I should speak on this topic till the Resurrection, a hundred Resurrections would pass, and this (discourse would still be) incomplete.

***

Olmayacak şey, onların himmetiyle olur. Pis, oraya vardı mı tertemiz olur, kutlu bir hale girer.
Bu sözü kıyamete kadar söylesem, bu bahsi kıyamete kadar uzatsam bitmez... Yüzlerce kıyamet kopar, geçer de yine bu bahis tamamlanmaz.

3, 3601-3602

تا قیامت گر بگویم زین کلام
صد قیامت بگذرد وین ناتمام

بر ملولان این مکرر کردنست
نزد من عمر مکرر بردنست

Though I should speak on this topic till the Resurrection, a hundred Resurrections would pass, and this (discourse would still be) incomplete.
To the weary this is (only) repetition, (but) in my eyes it is the bringing of repeated life.

***

Bu sözü kıyamete kadar söylesem, bu bahsi kıyamete kadar uzatsam bitmez… Yüzlerce kıyamet kopar, geçer de yine bu bahis tamamlanmaz.
Bu sözlerim, insanlara bir tekrarlamadır, ama bence tekrarlanan, tazelenip uzayan bir ömürdür.

3, 3602-3603

بر ملولان این مکرر کردنست
نزد من عمر مکرر بردنست

شمع از برق مکرر بر شود
خاک از تاب مکرر زر شود

To the weary this is (only) repetition, (but) in my eyes it is the bringing of repeated life.
The candle goes upward (burns higher) from repeated flashes (of flame); earth becomes gold in consequence of repeated heat.

***

Bu sözlerim, insanlara bir tekrarlamadır, ama bence tekrarlanan, tazelenip uzayan bir ömürdür.
Mum, birbiri üstüne çıkan kıvılcımlarla yanar, alevlenir. Toprak, birbiri üstüne vuran ziyalarla altın haline gelir, parlar.

3, 3603-3604

شمع از برق مکرر بر شود
خاک از تاب مکرر زر شود

گر هزاران طالب‌اند و یک ملول
از رسالت باز می‌ماند رسول

The candle goes upward (burns higher) from repeated flashes (of flame); earth becomes gold in consequence of repeated heat.
If there are thousands of (eager) seekers (of knowledge) and a single weary (disgusted) one, the Messenger will refrain from delivering his message.

***

Mum, birbiri üstüne çıkan kıvılcımlarla yanar, alevlenir. Toprak, birbiri üstüne vuran ziyalarla altın haline gelir, parlar.
Binlerce istekli olsa da bir de usanan kişi bulunsa elçi, elçilik yapmak istemez, gönlü soğur.

3, 3604-3605

گر هزاران طالب‌اند و یک ملول
از رسالت باز می‌ماند رسول

این رسولان ضمیر رازگو
مستمع خواهند اسرافیل‌خو

If there are thousands of (eager) seekers (of knowledge) and a single weary (disgusted) one, the Messenger will refrain from delivering his message.
These mystery-telling Messengers of the hidden Mind require a hearer who has the nature of Isráfíl.

***

Binlerce istekli olsa da bir de usanan kişi bulunsa elçi, elçilik yapmak istemez, gönlü soğur.
Bu sır söyleyen gönül elçileri, İsrafil huylu dinleyici isterler.

این رسولان ضمیر رازگو
مستمع خواهند اسرافیل‌خو

نخوتی دارند و کبری چون شهان
چاکری خواهند از اهل جهان

These mystery-telling Messengers of the hidden Mind require a hearer who has the nature of Isráfíl.
They have a haughtiness and pride like (that of) kings: they require service from the people of the world.

***

Bu sır söyleyen gönül elçileri, İsrafil huylu dinleyici isterler.
Padişahlar gibi azamet sahibidir bunlar. Cihan halkından kulluk isterler.

3, 3606-3607

نخوتی دارند و کبری چون شهان
چاکری خواهند از اهل جهان

تا ادبهاشان بجاگه ناوری
از رسالتشان چگونه بر خوری

They have a haughtiness and pride like (that of) kings: they require service from the people of the world.
Until you perform the observances due to them, how will you gain profit from their message?

***

Padişahlar gibi azamet sahibidir bunlar. Cihan halkından kulluk isterler.
Huzurlarında edebe riayet etmedikçe elçiliklerinden nasıl faydalanabilirsin?

3, 3607-3608

تا ادبهاشان بجاگه ناوری
از رسالتشان چگونه بر خوری

کی رسانند آن امانت را بتو
تا نباشی پیششان راکع دوتو

Until you perform the observances due to them, how will you gain profit from their message?
How will they deliver that deposit to you till you are bowed double before them?

***

Huzurlarında edebe riayet etmedikçe elçiliklerinden nasıl faydalanabilirsin?
Önlerinde iki büklüm eğilmedikçe o emaneti sana verirler mi hiç?

3, 3608-3609

کی رسانند آن امانت را بتو
تا نباشی پیششان راکع دوتو

هر ادبشان کی همی‌آید پسند
کامدند ایشان ز ایوان بلند

How will they deliver that deposit to you till you are bowed double before them?
How is every (kind of) observance acceptable to them?—for they have come from the Sublime Palace.

***

Önlerinde iki büklüm eğilmedikçe o emaneti sana verirler mi hiç?
Onlarca öyle her edep, her terbiye de beğenilmez. Çünkü onlar, ulu bir tapıdan gelmişlerdir.

3, 3609-3610

هر ادبشان کی همی‌آید پسند
کامدند ایشان ز ایوان بلند

نه گدایانند کز هر خدمتی
از تو دارند ای مزور منتی

How is every (kind of) observance acceptable to them?—for they have come from the Sublime Palace.
They are not beggars, that they should be grateful to you, O impostor, for every service.

***

Onlarca öyle her edep, her terbiye de beğenilmez. Çünkü onlar, ulu bir tapıdan gelmişlerdir.
Onlar yoksul değiller ki ettiğin hizmetlere karşı teşekkür etsinler, minnet altında kalsınlar a müzevir!

3, 3610-3611

نه گدایانند کز هر خدمتی
از تو دارند ای مزور منتی

لیک با بی‌رغبتیها ای ضمیر
صدقه‌ی سلطان بیفشان وا مگیر

They are not beggars, that they should be grateful to you, O impostor, for every service.
But, O (thou who art the) inmost consciousness (of God), notwithstanding (their) lack of desire (to hear thy message), scatter the (Divine) Sultan's charity: do not withhold it!

***

Onlar yoksul değiller ki ettiğin hizmetlere karşı teşekkür etsinler, minnet altında kalsınlar a müzevir!
Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğie rağmen sen yine padişahın sadakasını saç, esirgeme!

لیک با بی‌رغبتیها ای ضمیر
صدقه‌ی سلطان بیفشان وا مگیر

اسپ خود را ای رسول آسمان
در ملولان منگر و اندر جهان

But, O (thou who art the) inmost consciousness (of God), notwithstanding (their) lack of desire (to hear thy message), scatter the (Divine) Sultan's charity: do not withhold it!
O heavenly Messenger, do not regard the disgusted ones and let thy horse bound onward!

***

Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğie rağmen sen yine padişahın sadakasını saç, esirgeme!
Ey gökyüzünün elçisi, sen usananlara bakma, atını sıçratadur, oynatadur!

3, 3612-3613

اسپ خود را ای رسول آسمان
در ملولان منگر و اندر جهان

فرخ آن ترکی که استیزه نهد
اسپش اندر خندق آتش جهد

O heavenly Messenger, do not regard the disgusted ones and let thy horse bound onward!
Blest is the Turcoman who lays contention aside and whose horse gallops into the moat of fire—

***

Ey gökyüzünün elçisi, sen usananlara bakma, atını sıçratadur, oynatadur!
Ne mutludur ki o Türk ki savaşa girişir, dayanır da atını ateşler dolu hendeğe bile sürer, ateşler dolu hendekten bile sıçratır...

3, 3613-3614

فرخ آن ترکی که استیزه نهد
اسپش اندر خندق آتش جهد

گرم گرداند فرس را آنچنان
که کند آهنگ اوج آسمان

Blest is the Turcoman who lays contention aside and whose horse gallops into the moat of fire—
(Who) makes his horse so hot (in the race) that it seeks to mount to the zenith of the sky;

***

Ne mutludur ki o Türk ki savaşa girişir, dayanır da atını ateşler dolu hendeğe bile sürer, ateşler dolu hendekten bile sıçratır…
Atını öyle sürer, öyle şahlandırır ki gökyüzüne çıkmaya kalkışır.

3, 3614-3615

گرم گرداند فرس را آنچنان
که کند آهنگ اوج آسمان

چشم را از غیر و غیرت دوخته
همچو آتش خشک و تر را سوخته

(Who) makes his horse so hot (in the race) that it seeks to mount to the zenith of the sky;
(Who) has shut his eyes to other (than God) and to jealousy; (who), like fire, has consumed (both) dry and wet.

***

Atını öyle sürer, öyle şahlandırır ki gökyüzüne çıkmaya kalkışır.
Ne kimseyi görür, ne kimsenin hasedine bakar. Her şeyden gözünü yummuştur; ateş gibi kuruyu da yakmıştır, yaşı da.

چشم را از غیر و غیرت دوخته
همچو آتش خشک و تر را سوخته

گر پشیمانی برو عیبی کند
آتش اول در پشیمانی زند

(Who) has shut his eyes to other (than God) and to jealousy; (who), like fire, has consumed (both) dry and wet.
If repentance find fault with him, he first sets fire to repentance.

***

Ne kimseyi görür, ne kimsenin hasedine bakar. Her şeyden gözünü yummuştur; ateş gibi kuruyu da yakmıştır, yaşı da.
Yaptığı işten bir pişmanlık duyar ve bu pişmanlık ona bir ayıp olursa o, önce pişmanlığa ateş salar, yakıp yandırır.

3, 3616-3617

گر پشیمانی برو عیبی کند
آتش اول در پشیمانی زند

خود پشیمانی نروید از عدم
چون ببیند گرمی صاحب‌قدم

If repentance find fault with him, he first sets fire to repentance.
Verily, repentance does not spring forth from non-existence (does not show itself at all), when it sees the ardour of him whose presence brings fortune.

***

Yaptığı işten bir pişmanlık duyar ve bu pişmanlık ona bir ayıp olursa o, önce pişmanlığa ateş salar, yakıp yandırır.
Zaten adam, bir işte ayak diredi mi hiç yoktan pişmanlık meydana gelmez ki!

3, 3617-3618

خود پشیمانی نروید از عدم
چون ببیند گرمی صاحب‌قدم

اسپ داند بانگ و بوی شیر را
گر چه حیوانست الا نادرا

Verily, repentance does not spring forth from non-existence (does not show itself at all), when it sees the ardour of him whose presence brings fortune.
The horse, though it is an animal, knows the roar and smell of the lion except in rare instances;

***

Zaten adam, bir işte ayak diredi mi hiç yoktan pişmanlık meydana gelmez ki!
At, aslanın sesini de tanır, kokusunu da duyar. Hayvandır ama düşmanını bilmemesi, duymaması pek nadirdir.

اسپ داند بانگ و بوی شیر را
گر چه حیوانست الا نادرا

بل عدو خویش را هر جانور
خود بداند از نشان و از اثر

The horse, though it is an animal, knows the roar and smell of the lion except in rare instances;
Nay, every animal indeed knows its own enemy by sign and mark.

***

At, aslanın sesini de tanır, kokusunu da duyar. Hayvandır ama düşmanını bilmemesi, duymaması pek nadirdir.
Hatta zaten yalnız at değil, her hayvan, düşmanını, nişanından, eserinden tanır, bilir.

بل عدو خویش را هر جانور
خود بداند از نشان و از اثر

روز خفاشک نیارد بر پرید
شب برون آمد چو دزدان و چرید

Nay, every animal indeed knows its own enemy by sign and mark.
The little bat durst not fly in the daytime: it came out at night, like thieves, and pastured (got food for itself).

***

Hatta zaten yalnız at değil, her hayvan, düşmanını, nişanından, eserinden tanır, bilir.
Yarasacık gündüz uçamaz, hırsızlar gibi geceleyin çıkar, yayılır.

3, 3620-3621

روز خفاشک نیارد بر پرید
شب برون آمد چو دزدان و چرید

از همه محرومتر خفاش بود
که عدو آفتاب فاش بود

The little bat durst not fly in the daytime: it came out at night, like thieves, and pastured (got food for itself).
The bat (bat-like man) was more damned than all (others), because he was the enemy of the manifest Sun.

***

Yarasacık gündüz uçamaz, hırsızlar gibi geceleyin çıkar, yayılır.
Hayvanlardan hepsinden daha mahrum hayvan yarasadır. Meydanda ki güneşin düşmanıdır o.

3, 3621-3622

از همه محروم‌تر خفاش بود
که عدو آفتاب فاش بود

نه تواند در مصافش زخم خورد
نه بنفرین تاندش مهجور کرد

The bat (bat-like man) was more damned than all (others), because he was the enemy of the manifest Sun.
He cannot be wounded in battle with him (the Sun), nor can he drive him (the Sun) away by cursing.

***

Hayvanlardan hepsinden daha mahrum hayvan yarasadır. Meydanda ki güneşin düşmanıdır o.
Fakat ne ben senin düşmanınım diye güneşe karşı koyabilir, ne nefretiyle onu uzaklaştırabilir!

3, 3622-3623

نه تواند در مصافش زخم خورد
نه بنفرین تاندش مهجور کرد

آفتابی که بگرداند قفاش
از برای غصه و قهر خفاش

He cannot be wounded in battle with him (the Sun), nor can he drive him (the Sun) away by cursing.
The Sun who turns his back on account of the rage and violence of the bat—

***

Fakat ne ben senin düşmanınım diye güneşe karşı koyabilir, ne nefretiyle onu uzaklaştırabilir!
Güneş, yarasanın derdine, kahrına bakıp yüzünü döndürse, gizlense bu,

3, 3623-3624

آفتابی که بگرداند قفاش
از برای غصه و قهر خفاش

غایت لطف و کمال او بود
گرنه خفاشش کجا مانع شود

The Sun who turns his back on account of the rage and violence of the bat—
'Tis the extreme of kindness and perfection on his part; otherwise, how should the bat prevent him (from exacting vengeance)?

***

Güneş, yarasanın derdine, kahrına bakıp yüzünü döndürse, gizlense bu,
Güneşin son derece lütfuna, güneşin en üstün bir kemale sahip bulunuşuna delâlet eder. Yoksa hiç yarasa güneşe mâni olabilir mi?

3, 3624-3625

غایت لطف و کمال او بود
گرنه خفاشش کجا مانع شود

دشمنی گیری بحد خویش گیر
تا بود ممکن که گردانی اسیر

'Tis the extreme of kindness and perfection on his part; otherwise, how should the bat prevent him (from exacting vengeance)?
(If) you take (any one as) an enemy, take within your limit (capacity), so that it may be possible for you to make (him your) prisoner.

***

Güneşin son derece lütfuna, güneşin en üstün bir kemale sahip bulunuşuna delâlet eder. Yoksa hiç yarasa güneşe mâni olabilir mi?
Düşmanlığa kalkışacaksan düşmanlık edebileceğin birisiyle savaş ki onu esir edebilmek mümkün olsun.

3, 3625-3626

دشمنی گیری بحد خویش گیر
تا بود ممکن که گردانی اسیر

قطره با قلزم چو استیزه کند
ابلهست او ریش خود بر می‌کند

(If) you take (any one as) an enemy, take within your limit (capacity), so that it may be possible for you to make (him your) prisoner.
When (one like) a drop of water contends with the Ocean, he is a fool: he is tearing out his own beard.

***

Düşmanlığa kalkışacaksan düşmanlık edebileceğin birisiyle savaş ki onu esir edebilmek mümkün olsun.
Karta, denizle nasıl savaşa girişebilir? Girişirse aptaldır, kendi saçını, sakalını yolar.

3, 3626-3627

قطره با قلزم چو استیزه کند
ابلهست او ریش خود بر می‌کند

حیلت او از سبالش نگذرد
چنبره‌ی حجره‌ی قمر چون بر درد

When (one like) a drop of water contends with the Ocean, he is a fool: he is tearing out his own beard.
His cunning does not pass beyond his moustache: how should it penetrate the vaulted chamber of the Moon?

***

Karta, denizle nasıl savaşa girişebilir? Girişirse aptaldır, kendi saçını, sakalını yolar.
Hilesi, saçından sakalından ileri gidemez ki. Nasıl olur da ayın odasındaki perdeyi yırtabilir?

3, 3627-3628

حیلت او از سبالش نگذرد
چنبره‌ی حجره‌ی قمر چون بر درد

با عدو آفتاب این بد عتاب
ای عدو آفتاب آفتاب

His cunning does not pass beyond his moustache: how should it penetrate the vaulted chamber of the Moon?
This (preceding discourse) was a rebuke (addressed) to the enemy of the Sun, O enemy of the Sun of the Sun.

***

Hilesi, saçından sakalından ileri gidemez ki. Nasıl olur da ayın odasındaki perdeyi yırtabilir?
Güneşe düşmanlık eden şu azara uğrar: Ey güneşin güneşine düşman olan,

3, 3628-3629

با عدو آفتاب این بد عتاب
ای عدو آفتاب آفتاب

ای عدو آفتابی کز فرش
می‌بلرزد آفتاب و اخترش

This (preceding discourse) was a rebuke (addressed) to the enemy of the Sun, O enemy of the Sun of the Sun.
O enemy of the Sun at whose glory His sun and stars tremble,

***

Güneşe düşmanlık eden şu azara uğrar: Ey güneşin güneşine düşman olan,
Sen öyle bir güneşe düşmansın ki onun ışığından güneş de titremektedir, yıldız da!

3, 3629-3630

ای عدو آفتابی کز فرش
می‌بلرزد آفتاب و اخترش

تو عدو او نه‌ای خصم خودی
چه غم آتش را که تو هیزم شدی

O enemy of the Sun at whose glory His sun and stars tremble,
You are not His enemy, you are the adversary of yourself: what does the Fire care that you have become firewood?

***

Sen öyle bir güneşe düşmansın ki onun ışığından güneş de titremektedir, yıldız da!
Sen, onun düşmanı değilsin, kendinin düşmanısın. Sen odun olsan ateşe ne gam, o ne yapsın?

3, 3630-3631

تو عدو او نه‌ای خصم خودی
چه غم آتش را که تو هیزم شدی

ای عجب از سوزشت او کم شود
یا ز درد سوزشت پر غم شود

You are not His enemy, you are the adversary of yourself: what does the Fire care that you have become firewood?
Oh, marvellous! Shall He suffer defect through your burning, or shall He become full of sorrow for the pain of your burning?

***

Sen, onun düşmanı değilsin, kendinin düşmanısın. Sen odun olsan ateşe ne gam, o ne yapsın?
Ne şaşılacak şey... Hiç senin yanışınla onun ışığı, onun harareti azalır mı? Yahut da hiç sen yanıp yakılıyorsun diye gamlanır mı?

ای عجب از سوزشت او کم شود
یا ز درد سوزشت پر غم شود

رحمتش نه رحمت آدم بود
که مزاج رحم آدم غم بود

Oh, marvellous! Shall He suffer defect through your burning, or shall He become full of sorrow for the pain of your burning?
His mercy is not the mercy of Adam, for sorrow is mingled with the mercy of Adam.

***

Ne şaşılacak şey... Hiç senin yanışınla onun ışığı, onun harareti azalır mı? Yahut da hiç sen yanıp yakılıyorsun diye gamlanır mı?
Onun merhameti, insanın merhametine benzemez. Çünkü insanın acımasında bir dert, bir elem vardır.

3, 3632-3633

رحمتش نه رحمت آدم بود
که مزاج رحم آدم غم بود

رحمت مخلوق باشد غصه‌ناک
رحمت حق از غم و غصه‌ست پاک

His mercy is not the mercy of Adam, for sorrow is mingled with the mercy of Adam.
The mercy of the creature is anxious; the mercy of God is exempt from sorrow and anxiety.

***

Onun merhameti, insanın merhametine benzemez. Çünkü insanın acımasında bir dert, bir elem vardır.
Mahlûkun acıması elemle karışıktır. Allah’ın rahmetiyle dertten de paktır, elemden de.

3, 3633-3634

رحمت مخلوق باشد غصه‌ناک
رحمت حق از غم و غصه‌ست پاک

رحمت بی‌چون چنین دان ای پدر
ناید اندر وهم از وی جز اثر

The mercy of the creature is anxious; the mercy of God is exempt from sorrow and anxiety.
Know that the mercy of the Unconditioned (God) is like this, O father; naught but the effect thereof comes into the imagination (is conceivable to us).

***

Mahlûkun acıması elemle karışıktır. Allah’ın rahmetiyle dertten de paktır, elemden de.
Babam, Allah rahmetini şöyle bil: O rahmet, vehme bile sığmaz, yalnız eseri görünür.

3, 3634-3635

رحمت بی‌چون چنین دان ای پدر
ناید اندر وهم از وی جز اثر

ظاهرست آثار و میوه‌ی رحمتش
لیک کی داند جز او ماهیتش

Know that the mercy of the Unconditioned (God) is like this, O father; naught but the effect thereof comes into the imagination (is conceivable to us).
The effects and fruit of His mercy are manifest, but how should any one except Him know its quiddity?

***

Babam, Allah rahmetini şöyle bil: O rahmet, vehme bile sığmaz, yalnız eseri görünür.
Onun rahmet eserleriyle rahmet meyveleri meydandadır. Fakat onun mahiyetini ondan başka kim bilebilir?

3, 3635-3636

ظاهرست آثار و میوه‌ی رحمتش
لیک کی داند جز او ماهیتش

هیچ ماهیات اوصاف کمال
کس نداند جز بثار و مثال

The effects and fruit of His mercy are manifest, but how should any one except Him know its quiddity?
None knows the quiddities of the attributes of (Divine) Perfection except through (their) effects and by means of comparison.

***

Onun rahmet eserleriyle rahmet meyveleri meydandadır. Fakat onun mahiyetini ondan başka kim bilebilir?
Kemal vasıflarının mahiyetleri, yalnız eser ve misalleriyle bilinir. Bundan başka bir tarzda kimsecikler bilemez.

هیچ ماهیات اوصاف کمال
کس نداند جز بثار و مثال

طفل ماهیت نداند طمث را
جز که گویی هست چون حلوا ترا

None knows the quiddities of the attributes of (Divine) Perfection except through (their) effects and by means of comparison.
The child does not know the quiddity of concubitus, except that you say, “It is like sweetmeat to thee.”

***

Kemal vasıflarının mahiyetleri, yalnız eser ve misalleriyle bilinir. Bundan başka bir tarzda kimsecikler bilemez.
Çocuk çiftleşmenin mahiyetini bilemez ki… Helva, yok mu? İşte onun gibi lezzetlidir dersen o başka.

3, 3637-3638

طفل ماهیت نداند طمث را
جز که گویی هست چون حلوا ترا

کی بود ماهیت ذوق جماع
مثل ماهیات حلوا ای مطاع

The child does not know the quiddity of concubitus, except that you say, “It is like sweetmeat to thee.”
How should the quiddity of the pleasure of sexual intercourse be like the quiddities of sweetmeat, O master?

***

Çocuk çiftleşmenin mahiyetini bilemez ki... Helva, yok mu? İşte onun gibi lezzetlidir dersen o başka.
Fakat ey taklide yapışmış adam, çiftleşmede ki lezzet, helvada ki lezzete benzer mi? O nerede, bu nerede?

3, 3638-3639

کی بود ماهیت ذوق جماع
مثل ماهیات حلوا ای مطاع

لیک نسبت کرد از روی خوشی
با تو آن عاقل چو تو کودک‌وشی

How should the quiddity of the pleasure of sexual intercourse be like the quiddities of sweetmeat, O master?
But, since you are childish, that intelligent man offered you the analogy respecting the sweetness (of it),

***

Fakat ey taklide yapışmış adam, çiftleşmede ki lezzet, helvada ki lezzete benzer mi? O nerede, bu nerede?
Fakat sen çocuk gibisin de o akıllı adam, sana güzellikle o misali getirdi.

3, 3639-3640

لیک نسبت کرد از روی خوشی
با تو آن عاقل چو تو کودک‌وشی

تا بداند کودک آن را از مثال
گر نداند ماهیت یا عین حال

But, since you are childish, that intelligent man offered you the analogy respecting the sweetness (of it),
In order that the child might know it by comparison, though he does not know the quiddity or essence of the matter.

***

Fakat sen çocuk gibisin de o akıllı adam, sana güzellikle o misali getirdi.
Çocuk da işin mahiyet ve hakikatini bilmese bile misalle anlar hiç olmazsa.

3, 3640-3641

تا بداند کودک آن را از مثال
گر نداند ماهیت یا عین حال

پس اگر گویی بدانم دور نیست
ور ندانم گفت کذب و زور نیست

In order that the child might know it by comparison, though he does not know the quiddity or essence of the matter.
Therefore, if you say “I know,” ’tis not far (from the truth); and if you say, “I do not know,” ’tis not a lie and a falsehood.

***

Çocuk da işin mahiyet ve hakikatini bilmese bile misalle anlar hiç olmazsa.
Bu misalden sonra ben, bunu biliyorum desen yanlış olmaz, doğrudur… Fakat bilmiyorum desen sözün yine yalan ve uydurma olmaz.

پس اگر گویی بدانم دور نیست
ور ندانم گفت کذب و زور نیست

گر کسی گوید که دانی نوح را
آن رسول حق و نور روح را

Therefore, if you say “I know,” ’tis not far (from the truth); and if you say, “I do not know,” ’tis not a lie and a falsehood.
If some one say (to you), “Do you know Noah, the Messenger of God and the Light of the spirit?”—

***

Bu misalden sonra ben, bunu biliyorum desen yanlış olmaz, doğrudur… Fakat bilmiyorum desen sözün yine yalan ve uydurma olmaz.
Birisi “Nuh’u o Allah elçisini, o ruh nurunu biliyor musun?” dese,

گر کسی گوید که دانی نوح را
آن رسول حق و نور روح را

گر بگویی چون ندانم کان قمر
هست از خورشید و مه مشهورتر

If some one say (to you), “Do you know Noah, the Messenger of God and the Light of the spirit?”—
And if you reply, “How should not I know (him)? for that (spiritual) Moon is more celebrated than the sun and moon:

***

Birisi “Nuh’u o Allah elçisini, o ruh nurunu biliyor musun?” dese,
Sen de “Nasıl bilmem o ay yüzlüyü? Güneşten de meşhurdur, aydan da.

3, 3643-3644

گر بگویی چون ندانم کان قمر
هست از خورشید و مه مشهورتر

کودکان خرد در کتابها
و آن امامان جمله در محرابها

And if you reply, "How should not I know (him)? for that (spiritual) Moon is more celebrated than the sun and moon:
The little children at school and all the Imáms in the mosques

***

Sen de "Nasıl bilmem o ay yüzlüyü? Güneşten de meşhurdur, aydan da.
Küçücük çocuklar bile onu Tarih kitaplarında okuyorlar… Hocalar, bütün mihraplarda söylüyorlar.

3, 3644-3645

کودکان خرد در کتابها
و آن امامان جمله در محرابها

نام او خوانند در قرآن صریح
قصه‌اش گویند از ماضی فصیح

The little children at school and all the Imáms in the mosques
Recite his name distinctly in the Qur’án and tell plainly his story (as it has come down) from the past”—

***

Küçücük çocuklar bile onu Tarih kitaplarında okuyorlar… Hocalar, bütün mihraplarda söylüyorlar.
Kuran’da adı açıkça okunuyor. Geçmiş zamanlarda ki macerası fasih bir surette anlatılıyor” desen.

3, 3645-3646

نام او خوانند در قرآن صریح
قصه‌اش گویند از ماضی فصیح

راست‌گو دانیش تو از روی وصف
گرچه ماهیت نشد از نوح کشف

Recite his name distinctly in the Qur'án and tell plainly his story (as it has come down) from the past"—
You, veracious man, know him by way of description, though the quiddity of Noah has not been revealed (to you).

***

Kuran'da adı açıkça okunuyor. Geçmiş zamanlarda ki macerası fasih bir surette anlatılıyor" desen.
Doğru söylüyorsun, sana Nuh'un mahiyeti keşfedilmediyse de onu sana söylediler, övdüler: Sen de naklediyor, onu övüyorsun.

راست‌گو دانیش تو از روی وصف
گرچه ماهیت نشد از نوح کشف

ور بگویی من چه دانم نوح را
همچو اویی داند او را ای فتی

You, veracious man, know him by way of description, though the quiddity of Noah has not been revealed (to you).
And if you reply, "How should I know Noah? (Only) one like him can know him, O youth.

***

Doğru söylüyorsun, sana Nuh'un mahiyeti keşfedilmediyse de onu sana söylediler, övdüler: Sen de naklediyor, onu övüyorsun.
Fakat desen ki: "Ben Nuh'u ne bileyim? A yiğit, onu onun gibi bir er bilir.

3, 3647-3648

ور بگویی من چه دانم نوح را
همچو اویی داند او را ای فتی

مور لنگم من چه دانم فیل را
پشه‌ای کی داند اسرافیل را

And if you reply, "How should I know Noah? (Only) one like him can know him, O youth.
I am a lame ant. How should I know the elephant? How should a gnat know Isráfíl?"—

***

Fakat desen ki: "Ben Nuh'u ne bileyim? A yiğit, onu onun gibi bir er bilir.
Ben topal bir karıncayım, fili ne bileyim? Bir sivrisinek, İsrafil'i nereden bilecek?

مور لنگم من چه دانم فیل را
پشه‌ای کی داند اسرافیل را

این سخن هم راستست از روی آن
که بماهیت ندانیش ای فلان

I am a lame ant. How should I know the elephant? How should a gnat know Isráfíl?"—
This saying (answer) is also true in regard to the fact that you do not know him in his quiddity, O so-and-so.

***

Ben topal bir karıncayım, fili ne bileyim? Bir sivrisinek, İsrafil'i nereden bilecek?
Bu söz de doğru... Çünkü mahiyet bakımından Nuh'u bilmezsin ki.

این سخن هم راستست از روی آن
که بماهیت ندانیش ای فلان

عجز از ادراک ماهیت عمو
حالت عامه بود مطلق مگو

This saying (answer) is also true in regard to the fact that you do not know him in his quiddity, O so-and-so.
To be unable to perceive the quiddity, uncle, is the condition of common men: do not say it absolutely,

***

Bu söz de doğru… Çünkü mahiyet bakımından Nuh'u bilmezsin ki.
Mahiyetleri anlamaktan âciz olmak, halkın halidir ama bu sözü istisnasız söyleme.

عجز از ادراک ماهیت عمو
حالت عامه بود مطلق مگو

زانک ماهیات و سر سر آن
پیش چشم کاملان باشد عیان

To be unable to perceive the quiddity, uncle, is the condition of common men: do not say it absolutely,
Inasmuch as quiddities and their inmost secret are clearly visible to the eyes of the Perfect.

***

Mahiyetleri anlamaktan âciz olmak, halkın halidir ama bu sözü istisnasız söyleme.
Çünkü mahiyetlerle onların sırrının sırrı, kâmillerin gözü önünde apaçıktır.

3, 3651-3652

زانک ماهیات و سر سر آن
پیش چشم کاملان باشد عیان

در وجود از سر حق و ذات او
دورتر از فهم و استبصار کو

Inasmuch as quiddities and their inmost secret are clearly visible to the eyes of the Perfect.
Where in existence is (anything) more remote from understanding and mental perception than the consciousness and essence of God?

***

Çünkü mahiyetlerle onların sırrının sırrı, kâmillerin gözü önünde apaçıktır.
Varlık âleminde Allah’ın sırrından Allah’ın zatından daha ziyade anlayıştan uzak ve bir görüşe sığmaz ne var?

3, 3652-3653

در وجود از سر حق و ذات او
دورتر از فهم و استبصار کو

چونک آن مخفی نماند از محرمان
ذات و وصفی چیست کان ماند نهان

Where in existence is (anything) more remote from understanding and mental perception than the consciousness and essence of God?
Since that does not remain hidden from (His) familiars, what is the essence and attribute that should remain concealed?

***

Varlık âleminde Allah’ın sırrından Allah’ın zatından daha ziyade anlayıştan uzak ve bir görüşe sığmaz ne var?
O bile mahremlerden gizli kalmazsa artık bir şeyin mahiyeti bir şeyin vasfı nedir ki gizli kalsın?

3, 3653-3654

چونک آن مخفی نماند از محرمان
ذات و وصفی چیست کان ماند نهان

عقل بحثی گوید این دورست و گو
بی ز تاویل محالی کم شنو

Since that does not remain hidden from (His) familiars, what is the essence and attribute that should remain concealed?
The intellect of the scholastic theologian says, “This is far (from reasonable) and deeply involved (in error): do not listen to an absurdity without some explanation.”

***

O bile mahremlerden gizli kalmazsa artık bir şeyin mahiyeti bir şeyin vasfı nedir ki gizli kalsın?
Akıl, bir bahiste bu olmayacak şey, akıldan uzak tevile sığmaz, olmayacak şeyi dinleme der.

3, 3654-3655

عقل بحثی گوید این دورست و گو
بی ز تاویل محالی کم شنو

قطب گوید مر ترا ای سستحال
آنچ فوق حال تست آید محال

The intellect of the scholastic theologian says, “This is far (from reasonable) and deeply involved (in error): do not listen to an absurdity without some explanation.”
The Qutb (the Head of the Saints) replies, “To thee, O infirm one, that which is above thy (spiritual) state seems absurd.”

***

Akıl, bir bahiste bu olmayacak şey, akıldan uzak tevile sığmaz, olmayacak şeyi dinleme der.
Kutup da, sana der ki “A düşkün, anlayışından üstün gördüğün şeylere olmayacak şey diyorsun.

3, 3655-3656

قطب گوید مر ترا ای سستحال
آنچ فوق حال تست آید محال

واقعاتی که کنونت بر گشود
نه که اول هم محالت می‌نمود

The Qutb (the Head of the Saints) replies, “To thee, O infirm one, that which is above thy (spiritual) state seems absurd.”
The visions which are now revealed to you, is it not the case that at first they seemed absurd to you?

***

Kutup da, sana der ki “A düşkün, anlayışından üstün gördüğün şeylere olmayacak şey diyorsun.
Şimdi sana keşf olan vakalar da sana evvelce olmayacak şeyler görünmüyor muydu?

3, 3656-3657

واقعاتی که کنونت بر گشود
نه که اول هم محالت می‌نمود

چون رهانیدت ز ده زندان کرم
تیه را بر خود مکن حبس ستم

The visions which are now revealed to you, is it not the case that at first they seemed absurd to you?
Inasmuch as the (Divine) Bounty has released you from ten prisons, do not make the (wide) desert an oppressive prison to yourself.

***

Şimdi sana keşf olan vakalar da sana evvelce olmayacak şeyler görünmüyor muydu?
Allah, keremiyle seni on tane zindandan kurtarmışken bu Tih ovasını kendine sitem hapishanesi yapma!”

3, 3657-3658

چون رهانیدت ز ده زندان کرم
تیه را بر خود مکن حبس ستم

نفی آن یک چیز و اثباتش رواست
چون جهت شد مختلف نسبت دوتاست

Inasmuch as the (Divine) Bounty has released you from ten prisons, do not make the (wide) desert an oppressive prison to yourself.
It is possible to deny and affirm the same thing: when the point of view is different, the relation is twofold.

***

Allah, keremiyle seni on tane zindandan kurtarmışken bu Tih ovasını kendine sitem hapishanesi yapma!”
Bir şeyin hem nefyedilmesi caizdir, hem ispat edilmesi. Çünkü zahiri görünüş aykırıdır, nispet de iki türlü olabilir.

نفی آن یک چیز و اثباتش رواست
چون جهت شد مختلف نسبت دوتاست

ما رمیت اذ رمیت از نسبتست
نفی و اثباتست و هر دو مثبتست

It is possible to deny and affirm the same thing: when the point of view is different, the relation is twofold.
(The text) thou didst not throw when thou threwest is relative: it is negation and affirmation: both are authorised.

***

Bir şeyin hem nefyedilmesi caizdir, hem ispat edilmesi. Çünkü zahiri görünüş aykırıdır, nispet de iki türlü olabilir. Allah'ın "O taşları attığın zaman yok mu? Onları sen atmadın ki… Allah attı" demesinde hem hem nefiy vardır, hem ispat ve ikisi de yerindedir.

3, 3659-3660

ما رمیت اذ رمیت از نسبتست
نفی و اثباتست و هر دو مثبتست

آن تو افکندی چو بر دست تو بود
تو نه افکندی که قوت حق نمود

(The text) thou didst not throw when thou threwest is relative: it is negation and affirmation: both are authorised.
Thou threwest that (gravel), since it was on thy hand; thou didst not throw, for God manifested (His) power.

***

Allah'ın "O taşları attığın zaman yok mu? Onları sen atmadın ki... Allah attı" demesinde hem hem nefiy vardır, hem ispat ve ikisi de yerindedir.
Onları sen attın, çünkü taşlar senin elindeydi. Fakat sen atmadın, çünkü o atış kuvvetini Allah izhar etti.

3, 3660-3661

آن تو افکندی چو بر دست تو بود
تو نه افکندی که قوت حق نمود

زور آدمزاد را حدی بود
مشت خاک اشکست لشکر کی شود

Thou threwest that (gravel), since it was on thy hand; thou didst not throw, for God manifested (His) power.
The strength of one born of Adam has a limit: how should a handful of earth become (the cause of) the rout of an army?

***

Onları sen attın, çünkü taşlar senin elindeydi. Fakat sen atmadın, çünkü o atış kuvvetini Allah izhar etti.
İnsanoğlunun kuvvetinin bir haddi, bir hududu vardır. Bir avuç toz, toprak nasıl olur da bir orduyu bozar, kırıp geçirir?

3, 3661-3662

زور آدمزاد را حدی بود
مشت خاک اشکست لشکر کی شود

مشت مشت تست و افکندن ز ماست
زین دو نسبت نفی و اثباتش رواست

The strength of one born of Adam has a limit: how should a handful of earth become (the cause of) the rout of an army?
“(O Mohammed), the handful is thy handful, and the throwing is from Me”: on account of these two relations (both) the denial and the affirmation of it (the throwing) are right.

***

İnsanoğlunun kuvvetinin bir haddi, bir hududu vardır. Bir avuç toz, toprak nasıl olur da bir orduyu bozar, kırıp geçirir?
Avuç, senin avucundur ama atış bizden. Bu iki nispetin nefyi de yerindedir, ispatı da.

مشت مشت تست و افکندن ز ماست
زین دو نسبت نفی و اثباتش رواست

یعرفون الانبیا اضدادهم
مثل ما لا یشتبه اولادهم

"(O Mohammed), the handful is thy handful, and the throwing is from Me": on account of these two relations (both) the denial and the affirmation of it (the throwing) are right.
The prophets are known by their enemies, just as their (the enemies') children are not doubtful (to their parents).

***

Avuç, senin avucundur ama atış bizden. Bu iki nispetin nefyi de yerindedir, ispatı da.
Peygamberlerin zıtları olan kâfirler de Peygamberleri, evlâtlarını, tanıdıkları, bildikleri gibi tanırlar bilirler.

3, 3663-3664

یعرفون الانبیا اضدادهم
مثل ما لا یشتبه اولادهم

همچو فرزندان خود دانندشان
منکران با صد دلیل و صد نشان

The prophets are known by their enemies, just as their (the enemies') children are not doubtful (to their parents).
The unbelievers know them (the prophets) as (they know) their children by a hundred indications and a hundred signs,

***

Peygamberlerin zıtları olan kâfirler de Peygamberleri, evlâtlarını, tanıdıkları, bildikleri gibi tanırlar bilirler.
Münkirler onları yüzlerce delille, yüzlerce nişanla evlâtlarını tanır gibi tanırlar, bilirler ama

3, 3664-3665

همچو فرزندان خود دانندشان
منکران با صد دلیل و صد نشان

لیک از رشک و حسد پنهان کنند
خویشتن را بر ندانم می‌زنند

The unbelievers know them (the prophets) as (they know) their children by a hundred indications and a hundred signs,
But, from jealousy and envy, they conceal (their knowledge) and attach themselves to (become addicted to saying) “I do not know.”

***

Münkirler onları yüzlerce delille, yüzlerce nişanla evlâtlarını tanır gibi tanırlar, bilirler ama
Kıskançlıkları, hasetleri yüzünden bildiklerini gizlerler “Bilmiyoruz ki” diye bilmezlikten gelirler.

3, 3665-3666

لیک از رشک و حسد پنهان کنند
خویشتن را بر ندانم می‌زنند

پس چو یعرف گفت چون جای دگر
گفت لایعرفهم غیری فذر

But, from jealousy and envy, they conceal (their knowledge) and attach themselves to (become addicted to saying) “I do not know.”
Then, since He (God) hath said, “He (the unbeliever) knows,” how hath He said in another place?—“None knoweth them except Me, so leave off (seeking to know them);

***

Kıskançlıkları, hasetleri yüzünden bildiklerini gizlerler “Bilmiyoruz ki” diye bilmezlikten gelirler.
Baksana, Allah bir yerde “Onları bilirler” dedi, bir yerde de “Onları benden başka kimse bilmez;

3, 3666-3667

پس چو یعرف گفت چون جای دگر
گفت لایعرفهم غیری فذر

انهم تحت قبابی کامنون
جز که یزدانشان نداند ز آزمون

Then, since He (God) hath said, “He (the unbeliever) knows,” how hath He said in another place?—“None knoweth
them except Me, so leave off (seeking to know them);
Verily, they are hidden beneath My tents.” None knows them by (immediate) experience except God.

***

Baksana, Allah bir yerde “Onları bilirler” dedi, bir yerde de “Onları benden başka kimse bilmez;
Onlar, benim kubbelerimin altında gizlidir. Onları Allah’tan başka kimse bilmez, sınamakla bilinmezler ki” dedi.

3, 3667-3668

انهم تحت قبابی کامنون
جز که یزدانشان نداند ز آزمون

هم بنسبت گیر این مفتوح را
که بدانی و ندانی نوح را

Verily, they are hidden beneath My tents.” None knows them by (immediate) experience except God.
Regard also as (explicable) by means of relation this (subject) which was opened (above), (namely) that you know and do not know Noah.

***

Onlar, benim kubbelerimin altında gizlidir. Onları Allah’tan başka kimse bilmez, sınamakla bilinmezler ki” dedi.
Nuh’u hem bilirsin, hem bilmezsin, değil mi? İşte bunu da bu ayetle hadiste izhar edilen manaya kıyas et!

هم بنسبت گیر این مفتوح را
که بدانی و ندانی نوح را

گفت قایل در جهان درویش نیست
ور بود درویش آن درویش نیست

Regard also as (explicable) by means of relation this (subject) which was opened (above), (namely) that you know and do not know Noah.
The speaker said, "There is no dervish in the world; and if there be a dervish, that dervish is (really) non-existent."

***

Nuh'u hem bilirsin, hem bilmezsin, değil mi? İşte bunu da bu ayetle hadiste izhar edilen manaya kıyas et!
Birisi dedi ki. Âlemde derviş yok... Olsa bile o derviş dervişlik makamına erişmişse yok olmuş demektir.

3, 3669-3670

گفت قایل در جهان درویش نیست
ور بود درویش آن درویش نیست

هست از روی بقای ذات او
نیست گشته وصف او در وصف هو

The speaker said, “There is no dervish in the world; and if there be a dervish, that dervish is (really) non-existent.” He exists in respect of the survival of his essence, (but) his attributes have become non-existent in the attributes of Him (God).

***

Birisi dedi ki. Âlemde derviş yok… Olsa bile o derviş dervişlik makamına erişmişse yok olmuş demektir.
Doğru, çünkü varlığı, sureti bakımındandır, görünüşe göre vardır. Fakat sıfatları, Allah sıfatında yok olmuştur.

3, 3670-3671

هست از روی بقای ذات او
نیست گشته وصف او در وصف هو

چون زبانه‌ی شمع پیش آفتاب
نیست باشد هست باشد در حساب

He exists in respect of the survival of his essence, (but) his attributes have become non-existent in the attributes of Him (God).
Like the flame of a candle in the presence of the sun, he is (really) non-existent, (though he is) existent in (formal) calculation.

***

Doğru, çünkü varlığı, sureti bakımındandır, görünüşe göre vardır. Fakat sıfatları, Allah sıfatında yok olmuştur.
O, güneşe karşı yanmakta olan muma benzer. Mumun alevi de var sayılır ama güneşin önünde yoktur.

چون زبانه‌ی شمع پیش آفتاب
نیست باشد هست باشد در حساب

هست باشد ذات او تا تو اگر
بر نهی پنبه بسوزد زان شرر

Like the flame of a candle in the presence of the sun, he is (really) non-existent, (though he is) existent in (formal) calculation.
Its (the flame's) essence is existent, so that, if you put cotton upon it, it (the cotton) will be consumed by the sparks;

***

O, güneşe karşı yanmakta olan muma benzer. Mumun alevi de var sayılır ama güneşin önünde yoktur.
Fakat muma bir pamuk tutun mu yanar… Şu halde vardır.

هست باشد ذات او تا تو اگر
بر نهی پنبه بسوزد زان شرر

نیست باشد روشنی ندهد ترا
کرده باشد آفتاب او را فنا

Its (the flame's) essence is existent, so that, if you put cotton upon it, it (the cotton) will be consumed by the sparks;
(But) it is (really) non-existent: it gives you no light: the sun will have naughted it.

***

Fakat muma bir pamuk tutun mu yanar... Şu halde vardır.
Öyle ama sana bir aydınlık vermez ki; güneş, onu yok etmiştir. Bu bakımdan da yoktur.

3, 3673-3674

نیست باشد روشنی ندهد ترا
کرده باشد آفتاب او را فنا

در دو صد من شهد یک اوقیه خل
چون در افکندی و در وی گشت حل

(But) it is (really) non-existent: it gives you no light: the sun will have naughted it.
When you have thrown an ounce of vinegar into two hundred maunds of sugar, and it has become dissolved therein,

***

Öyle ama sana bir aydınlık vermez ki; güneş, onu yok etmiştir. Bu bakımdan da yoktur.
İki yüz batman bala bir okka sirke koydun mu, sirke balın içinde erir gider.

3, 3674-3675

در دو صد من شهد یک اوقیه خل
چون در افکندی و در وی گشت حل

نیست باشد طعم خل چون می‌چشی
هست اوقیه فزون چون برکشی

When you have thrown an ounce of vinegar into two hundred maunds of sugar, and it has become dissolved therein,
The flavour of the vinegar, when you taste (the sugar), is non-existent, (though) the ounce exists (as a) surplus when you weigh.

***

İki yüz batman bala bir okka sirke koydun mu, sirke balın içinde erir gider.
Tattın mı sirke lezzeti olmadığından yoktur. Fakat tarttın mı balın okkası artmıştır, vardır.

3, 3675-3676

نیست باشد طعم خل چون می‌چشی
هست اوقیه فزون چون برکشی

پیش شیری آهوی بیهوش شد
هستی‌اش در هست او روپوش شد

The flavour of the vinegar, when you taste (the sugar), is non-existent, (though) the ounce exists (as a) surplus when you weigh.
In the presence of a lion a deer becomes senseless: her existence becomes a (mere) veil for his existence.

***

Tattın mı sirke lezzeti olmadığından yoktur. Fakat tarttın mı balın okkası artmıştır, vardır.
Aslanın önünde ceylanın aklı başından gider, kendisinden geçer... Varlığı, aslanın varlığında mahvolur.

3, 3676-3677

پیش شیری آهوی بیهوش شد
هستی‌اش در هست او روپوش شد

این قیاس ناقصان بر کار رب
جوشش عشقست نه از ترک ادب

In the presence of a lion a deer becomes senseless: her existence becomes a (mere) veil for his existence.
These analogies drawn by imperfect men concerning the action of the Lord are (like) the emotion of love, (they are) not from irreverence.

***

Aslanın önünde ceylanın aklı başından gider, kendisinden geçer… Varlığı, aslanın varlığında mahvolur.
Kemale ermeyenlerin Allah’a karşı yürüttükleri bu kıyas yok mu? Aşk coşkunluğundan ileri gelen bir şeydir. Ebedî, terbiyeyi terk etme değil!

3, 3677-3678

این قیاس ناقصان بر کار رب
جوشش عشقست نه از ترک ادب

نبض عاشق بی ادب بر می‌جهد
خویش را در کفه‌ی شه می‌نهد

These analogies drawn by imperfect men concerning the action of the Lord are (like) the emotion of love, (they are) not from irreverence.
The lover's pulse bounds up without reverence, he lays himself on the scale of the King's balance.

***

Kemale ermeyenlerin Allah’a karşı yürüttükleri bu kıyas yok mu? Aşk coşkunluğundan ileri gelen bir şeydir. Ebedî, terbiyeyi terk etme değil!
Âşığın, nabzı, edepten dışarı atar. Âşık kendini padişahın terazisine kor, sevgilisinin tapısına varır.

3, 3678-3679

نبض عاشق بی ادب بر می‌جهد
خویش را در کفه‌ی شه می‌نهد

بی‌ادب‌تر نیست کس زو در جهان
با ادب‌تر نیست کس زو در نهان

The lover's pulse bounds up without reverence, he lays himself on the scale of the King's balance.
None is more irreverent than he in the world (outwardly); none is more reverent than he in secret (inwardly).

***

Âşığın, nabzı, edepten dışarı atar. Âşık kendini padişahın terazisine kor, sevgilisinin tapısına varır.
Dünyada ondan edepsiz, ondan terbiyesiz kimse yoktur. Fakat hakikatte ondan terbiyeli, ondan edepli kimse de yoktur.

3, 3679-3680

بی‌ادب‌تر نیست کس زو در جهان
با ادب‌تر نیست کس زو در نهان

هم بنسبت دان وفاق ای منتجب
این دو ضد با ادب با بی‌ادب

None is more irreverent than he in the world (outwardly); none is more reverent than he in secret (inwardly). Know, O chosen one, that these two opposites also, “reverent” and “irreverent,” are reconciled by means of relation.

***

Dünyada ondan edepsiz, ondan terbiyesiz kimse yoktur. Fakat hakikatte ondan terbiyeli, ondan edepli kimse de yoktur.
Ey aslı, nesli belli kişi bu edeplilikle edepsizliği birbirine uygun bil.

3, 3680-3681

هم بنسبت دان وفاق ای منتجب
این دو ضد با ادب با بی‌ادب

بی‌ادب باشد چو ظاهر بنگری
که بود دعوی عشقش هم‌سری

Know, O chosen one, that these two opposites also, “reverent” and “irreverent,” are reconciled by means of relation.
He (the lover) is irreverent when you regard the outward aspect, for his claim of love is (involves) equality (with the Beloved);

***

Ey aslı, nesli belli kişi bu edeplilikle edepsizliği birbirine uygun bil.
Zahirine bakarsan edepsiz gibi görünür. Çünkü başında aşk dâvası vardır ( bu dâva da varlık alâmetidir).

3, 3681-3682

بی‌ادب باشد چو ظاهر بنگری
که بود دعوی عشقش همسری

چون به باطن بنگری دعوی کجاست
او و دعوی پیش آن سلطان فناست

He (the lover) is irreverent when you regard the outward aspect, for his claim of love is (involves) equality (with the Beloved);
(But) when you regard the inward aspect, where is the claim? He and (his) claim are naughted in the presence of that Sultan.

***

Zahirine bakarsan edepsiz gibi görünür. Çünkü başında aşk dâvası vardır ( bu dâva da varlık alâmetidir).
Fakat hakikatte dâva nerede? O padişahın önünde dâva da fanidir, âşık da!

3, 3682-3683

چون به باطن بنگری دعوی کجاست
او و دعوی پیش آن سلطان فناست

مات زید زید اگر فاعل بود
لیک فاعل نیست کو عاطل بود

(But) when you regard the inward aspect, where is the claim? He and (his) claim are naughted in the presence of that Sultan.
Máta Zaydun (Zayd died): if Zayd is the agent (grammatical subject), (yet) he is not the agent, for he is defunct.

***

Fakat hakikatte dâva nerede? O padişahın önünde dâva da fanidir, âşık da!
Zeyd öldü desek bu cümlede Zeyd faildir ama hakikatte fail değildir, elinden bir şey gelmez ki!

3, 3683-3684

مات زید زید اگر فاعل بود
لیک فاعل نیست کو عاطل بود

او ز روی لفظ نحوی فاعلست
ورنه او مفعول و موتش قاتلست

Máta Zaydun (Zayd died): if Zayd is the agent (grammatical subject), (yet) he is not the agent, for he is defunct.
He is the agent (only) in respect of the grammatical expression; otherwise, he is the one acted upon (the object of the action), and Death is his slayer.

***

Zeyd öldü desek bu cümlede Zeyd faildir ama hakikatte fail değildir, elinden bir şey gelmez ki!
Nahiv bakımından faildir... Yoksa hakikatte mefuldür, ölüm onu öldürüverir.

3, 3684-3685

او ز روی لفظ نحوی فاعلست
ورنه او مفعول و موتش قاتلست

فاعل چه کو چنان مقهور شد
فاعلیها جمله از وی دور شد

He is the agent (only) in respect of the grammatical expression; otherwise, he is the one acted upon (the object of the action), and Death is his slayer.
What agent (is he), since he has been so overpowered and all the qualities of an agent have been removed from him?

***

Nahiv bakımından faildir... Yoksa hakikatte mefuldür, ölüm onu öldürüverir.
Nerede Zeyd'in failliği? Öyle mahvolur ki bütün faillikler, ondan uzak kalır.

فاعل چه کو چنان مقهور شد
فاعلیها جمله از وی دور شد

در بخارا بندهٔ صدر جهان
متهم شد گشت از صدرش نهان

What agent (is he), since he has been so overpowered and all the qualities of an agent have been removed from him?
In Bukhárá the servant of the Sadr-i Jahán incurred suspicion and hid from his Sadr (prince).

***

Nerede Zeyd'in failliği? Öyle mahvolur ki bütün faillikler, ondan uzak kalır.
Buhara'da Sadr-ı Cihan'ın kulu bir töhmete uğradı, mevkiinde düştü, gizlenmeye mecbur oldu.

در بخارا بندهٔ صدر جهان
متهم شد گشت از صدرش نهان

مدت ده سال سرگردان بگشت
گه خراسان گه کهستان گاه دشت

In Bukhárá the servant of the Sadr-i Jahán incurred suspicion and hid from his Sadr (prince).
During ten years he roamed distractedly, now in Khurásán, now in the mountain-land, now in the desert.

***

Buhara’da Sadr-ı Cihan’ın kulu bir töhmete uğradı, mevkiinde düştü, gizlenmeye mecbur oldu.
On yıl gâh Horasan’da, gâh Kuhistan ve gâh Deşt’te başıboş bir halde gezip dolaştı.

3, 3687-3688

مدت ده سال سرگردان بگشت
گه خراسان گه کهستان گاه دشت

از پس ده سال او از اشتیاق
گشت بی‌طاقت ز ایام فراق

During ten years he roamed distractedly, now in Khurásán, now in the mountain-land, now in the desert.
After ten years, through longing he became unable to endure the days of separation (from his beloved).

***

On yıl gâh Horasan’da, gâh Kuhistan ve gâh Deşt’te başıboş bir halde gezip dolaştı.
On yıl sonra iştiyaktan takati kalmadı, ayrılık günleri sabrını tüketti.

از پس ده سال او از اشتیاق
گشت بی‌طاقت ز ایام فراق

گفت تاب فرقتم زین پس نماند
صبر کی داند خلاعت را نشاند

After ten years, through longing he became unable to endure the days of separation (from his beloved).
He said, “Henceforth I cannot bear to be parted (from him) any more: how can patience allay (the lover's) state of abandonment?”

***

On yıl sonra iştiyaktan takati kalmadı, ayrılık günleri sabrını tüketti.
Dedi ki artık ayrılığa tahammülüm kalmadı. Sabır, insanı küstahlıktan alıkoyabilir mi hiç?

گفت تاب فرقتم زین پس نماند
صبر کی داند خلاعت را نشاند

از فراق این خاکها شوره بود
آب زرد و گنده و تیره شود

He said, "Henceforth I cannot bear to be parted (from him) any more: how can patience allay (the lover's) state of abandonment?"
From separation these soils are nitrous (barren), and water becomes yellow and stinking and dark;

***

Dedi ki artık ayrılığa tahammülüm kalmadı. Sabır, insanı küstahlıktan alıkoyabilir mi hiç?
Ayrılık yüzünden bu topraklar bile çoraklaşır… Sular bile sararır, kokar, bulanır!

از فراق این خاکها شوره بود
آب زرد و گنده و تیره شود

باد جان‌افزا وخم گردد وبا
آتشی خاکستری گردد هبا

From separation these soils are nitrous (barren), and water becomes yellow and stinking and dark;
The life-increasing wind (air) becomes unhealthy and pestilential; a fire turns to ashes and dust.

***

Ayrılık yüzünden bu topraklar bile çoraklaşır… Sular bile sararır, kokar, bulanır!
Adamın canına can katan rüzgâr, ufunetli bir hale gelir, veba kesilir… Ateş kül haline gelir, savrulur!

3, 3691-3692

باد جان‌افزا وخم گردد وبا
آتشی خاکستری گردد هبا

باغ چون جنت شود دار المرض
زرد و ریزان برگ او اندر حرض

The life-increasing wind (air) becomes unhealthy and pestilential; a fire turns to ashes and dust.
The orchard which resembled Paradise becomes the abode of disease, (with) its leaves yellow and dropping in decay.

***

Adamın canına can katan rüzgâr, ufunetli bir hale gelir, veba kesilir… Ateş kül haline gelir, savrulur!
Cennet gibi olan bağlar, bahçeler sararır solar, yapraklar kurur, dökülür… Bir hastalık yurdu olur!

3, 3692-3693

باغ چون جنت شود دار المرض
زرد و ریزان برگ او اندر حرض

عقل دراک از فراق دوستان
همچو تیرانداز اشکسته کمان

The orchard which resembled Paradise becomes the abode of disease, (with) its leaves yellow and dropping in decay.
The penetrating intellect, through separation from its friends, (becomes) like an archer whose bow is broken.

***

Cennet gibi olan bağlar, bahçeler sararır solar, yapraklar kurur, dökülür… Bir hastalık yurdu olur!
Her şeyi anlayan akıl bile olsa dostların ayrılığıyla yayı kırılmış okçuya döner.

3, 3693-3694

عقل دراک از فراق دوستان
همچو تیرانداز اشکسته کمان

دوزخ از فرقت چنان سوزان شدست
پیر از فرقت چنان لرزان شدست

The penetrating intellect, through separation from its friends, (becomes) like an archer whose bow is broken.
From separation Hell has become so burning; from separation the old man has become so trembling.

***

Her şeyi anlayan akıl bile olsa dostların ayrılığıyla yayı kırılmış okçuya döner.
Cehennem bile ayrılık yüzünden, gençlik çağına hasret çeken ihtiyarın titrediği titrer, yandığı gibi yanar kavrulur.

3, 3694-3695

دوزخ از فرقت چنان سوزان شدست
پیر از فرقت چنان لرزان شدست

گر بگویم از فراق چون شرار
تا قیامت یک بود از صد هزار

From separation Hell has become so burning; from separation the old man has become so trembling.
If I should speak of separation, (which is) like sparks of fire, till the Resurrection, ’twould be (only) one (part) out of a hundred thousand.

***

Cehennem bile ayrılık yüzünden, gençlik çağına hasret çeken ihtiyarın titrediği titrer, yandığı gibi yanar kavrulur.
Kıvılcım gibi insanı yakan, mahveden ayrılığı kıyamete kadar anlatsam yine yüz binde birini olsun anlatamam.

3, 3695-3696

گر بگویم از فراق چون شرار
تا قیامت یک بود از صد هزار

پس ز شرح سوز او کم زن نفس
رب سلم رب سلم گوی و بس

If I should speak of separation, (which is) like sparks of fire, till the Resurrection, ’twould be (only) one (part) out of a hundred thousand.
Therefore do not breathe (a word) in description of its burning: say only “Lord, save (me)! Lord, save (me)!”

***

Kıvılcım gibi insanı yakan, mahveden ayrılığı kıyamete kadar anlatsam yine yüz binde birini olsun anlatamam.
O halde onun yakıcılığını anlatmaya kalkışma sus, yarabbi, beni sen kurtar, sen kurtar da ancak.

3, 3696-3697

پس ز شرح سوز او کم زن نفس
رب سلم رب سلم گوی و بس

هرچه از وی شاد گردی در جهان
از فراق او بیندیش آن زمان

Therefore do not breathe (a word) in description of its burning: say only “Lord, save (me)! Lord, save (me)!”
Everything by which you are rejoiced in the world—think at that time of the parting from it.

***

O halde onun yakıcılığını anlatmaya kalkışma sus, yarabbi, beni sen kurtar, sen kurtar da ancak.
Dünyada neyin visaliyle neşelenirsen o vuslat zamanında ondan ayrıldığını bir düşün hele!

3, 3697-3698

هرچه از وی شاد گردی در جهان
از فراق او بیندیش آن زمان

زانچ گشتی شاد بس کس شاد شد
آخر از وی جست و همچون باد شد

Everything by which you are rejoiced in the world—think at that time of the parting from it.
Many a one has been gladdened by what made you glad: at last it escaped from him and became even as wind.

***

Dünyada neyin visaliyle neşelenirsen o vuslat zamanında ondan ayrıldığını bir düşün hele!
Senin neşelendiğin şeyle çok kişiler neşelendi… Fakat sonunda sahibine vefa etmedi, yel gibi geçti gitti!

3, 3698-3699

زانچ گشتی شاد بس کس شاد شد
آخر از وی جست و همچون باد شد

از تو هم بجهد تو دل بر وی منه
پیش از آن کو بجهد از وی تو بجه

Many a one has been gladdened by what made you glad: at last it escaped from him and became even as wind.
It will escape from you also: set not your heart upon it. Do you yourself escape from it before it escapes (from you).

***

Senin neşelendiğin şeyle çok kişiler neşelendi… Fakat sonunda sahibine vefa etmedi, yel gibi geçti gitti!
Gönül, sana da vefa etmez, seni de terk edip gider. O senden vazgeçmeden sen ondan vazgeçmeye çalış.

3, 3699-3700

از تو هم بجهد تو دل بر وی منه
پیش از آن کو بجهد از وی تو بجه

همچو مریم گوی پیش از فوت ملک
نقش را کالعوذ بالرحمن منک

It will escape from you also: set not your heart upon it. Do you yourself escape from it before it escapes (from you).
Before the slipping away of your possessions, say to the form (of created things), like Mary, “(I take) refuge from thee with the Merciful (God).”

***

Gönül, sana da vefa etmez, seni de terk edip gider. O senden vazgeçmeden sen ondan vazgeçmeye çalış.
Fırsat elden çıkmadan Meryem gibi sen de surete “Senden Rahman’a sığınırım” de.

همچو مریم گوی پیش از فوت ملک
نقش را کالعوذ بالرحمن منک

دید مریم صورتی بس جان‌فزا
جان‌فزایی دلربایی در خلا

Before the slipping away of your possessions, say to the form (of created things), like Mary, “(I take) refuge from thee with the Merciful (God).”
Mary in her chamber saw a form that gave increase of life— a life-increasing, heart-ravishing one.

***

Fırsat elden çıkmadan Meryem gibi sen de surete “Senden Rahman’a sığınırım” de.
Meryem yapayalnızken canlara can katan birisini gördü. Bu adam, öyle güzeldi ki gönülleri alıyordu.

3, 3701-3702

دید مریم صورتی بس جان‌فزا
جان‌فزایی دلربایی در خلا

پیش او بر رست از روی زمین
چون مه وخورشید آن روح الامین

Mary in her chamber saw a form that gave increase of life— a life-increasing, heart-ravishing one.
That trusted Spirit rose up before her from the face of the earth, like the moon and the sun.

***

Meryem yapayalnızken canlara can katan birisini gördü. Bu adam, öyle güzeldi ki gönülleri alıyordu.
Ruhulemin, onun gözünün ay gibi güneş gibi yerden doğuverdi.

3, 3702-3703

پیش او بر رست از روی زمین
چون مه وخورشید آن روح الامین

از زمین بر رست خوبی بی‌نقاب
آنچنان کز شرق روید آفتاب

That trusted Spirit rose up before her from the face of the earth, like the moon and the sun.
Beauty unveiled rose up from the earth (in) such (splendour) as the sun rises from the East.

***

Ruhulemin, onun gözünün ay gibi güneş gibi yerden doğuverdi.
Güneş, doğudan nasıl çıkarsa o da örtüsüz, nikâpsız Meryem’in önünde yerden doğdu.

3, 3703-3704

از زمین بر رست خوبی بی‌نقاب
آنچنان کز شرق روید آفتاب

لرزه بر اعضای مریم اوفتاد
کو برهنه بود و ترسید از فساد

Beauty unveiled rose up from the earth (in) such (splendour) as the sun rises from the East.
A trembling came over Mary's limbs, for she was undressed and was afraid of evil.

***

Güneş, doğudan nasıl çıkarsa o da örtüsüz, nikâpsız Meryem’in önünde yerden doğdu.
Meryem çıplaktı, bir kötülük yapar diye korktu, eli ayağı titremeye başladı.

3, 3704-3705

لرزه بر اعضای مریم اوفتاد
کو برهنه بود و ترسید از فساد

صورتی که یوسف ار دیدی عیان
دست از حیرت بریدی چو زنان

A trembling came over Mary's limbs, for she was undressed and was afraid of evil.
(’Twas) such a form that if Joseph had beheld it plainly, he would have cut his hand in amazement, like the (Egyptian) women.

***

Meryem çıplaktı, bir kötülük yapar diye korktu, eli ayağı titremeye başladı.
Gördüğü adam öyle dilberdi ki Yusuf bile görse Yusuf’u gören kadınlar gibi şaşırıp kalır, ellerini doğrardı.

3, 3705-3706

صورتی که یوسف ار دیدی عیان
دست از حیرت بریدی چو زنان

همچو گل پیشش برویید آن ز گل
چون خیالی که بر آرد سر ز دل

('Twas) such a form that if Joseph had beheld it plainly, he would have cut his hand in amazement, like the (Egyptian) women.
It blossomed from the earth like a rose before her—like a phantasy which lifts its head from the heart.

***

Gördüğü adam öyle dilberdi ki Yusuf bile görse Yusuf'u gören kadınlar gibi şaşırıp kalır, ellerini doğrardı.
Gönülden baş gösterip çıkan bir hayal gibi o gül yüzlü, Meryem'in önünde topraktan bitivermişti.

3, 3706-3707

همچو گل پیشش بروید آن ز گل
چون خیالی که بر آرد سر ز دل

گشت بی‌خود مریم و در بی‌خودی
گفت بجهم در پناه ایزدی

It blossomed from the earth like a rose before her—like a phantasy which lifts its head from the heart.
Mary became selfless (beside herself), and in her selflessness she said, “I will leap into the Divine protection,”

***

Gönülden baş gösterip çıkan bir hayal gibi o gül yüzlü, Meryem’in önünde topraktan bitivermişti.
Meryem, kendisinden geçti ve bu dalgınlık âleminde, bu adamdan Allah’a sığınayım dedi.

3, 3707-3708

گشت بی‌خود مریم و در بی‌خودی
گفت بجهم در پناه ایزدی

زانک عادت کرده بود آن پاک‌جیب
در هزیمت رخت بردن سوی غیب

Mary became selfless (beside herself), and in her selflessness she said, “I will leap into the Divine protection,”
Because that pure-bosomed one had made a habit of betaking herself in flight to the Unseen.

***

Meryem, kendisinden geçti ve bu dalgınlık âleminde, bu adamdan Allah’a sığınayım dedi.
O yeni, yakası temiz kızın âdetiydi, bir şeyden ürktü mü pılısını pırtısını gayp âlemine çeker, Allah’a sığınırdı.

3, 3708-3709

زانک عادت کرده بود آن پاک‌جیب
در هزیمت رخت بردن سوی غیب

چون جهان را دید ملکی بی‌قرار
حازمانه ساخت زان حضرت حصار

Because that pure-bosomed one had made a habit of betaking herself in flight to the Unseen.
Since she deemed the world a kingdom without permanence, she prudently made a fortress of that (Divine) Presence,

***

O yeni, yakası temiz kızın âdetiydi, bir şeyden ürktü mü pılısını pırtısını gayp âlemine çeker, Allah’a sığınırdı.
Dünyanın kararsız bir âlem olduğunu görmüş, ihtiyata riayet ederek Allah’a sığınmayı âdet edinmişti.

3, 3709-3710

چون جهان را دید ملکی بی‌قرار
حازمانه ساخت زان حضرت حصار

تا به گاه مرگ حصنی باشدش
که نیابد خصم راه مقصدش

Since she deemed the world a kingdom without permanence, she prudently made a fortress of that (Divine) Presence,
In order that in the hour of death she should have a stronghold which the Enemy would find no way to attack.

***

Dünyanın kararsız bir âlem olduğunu görmüş, ihtiyata riayet ederek Allah’a sığınmayı âdet edinmişti.
Bu suretle de ölüm zamanına dek gideceği yolu düşmanın kesmemesini diler, Allah tapısının kendisine bir kale olmasını temin etmek isterdi.

تا به گاه مرگ حصنی باشدش
که نیابد خصم راه مقصدش

از پناه حق حصاری به ندید
یورتگه نزدیک آن دز برگزید

In order that in the hour of death she should have a stronghold which the Enemy would find no way to attack.
She saw no better fortress than the protection of God: she chose her abidingplace near to that castle.

***

Bu suretle de ölüm zamanına dek gideceği yolu düşmanın kesmemesini diler, Allah tapısının kendisine bir kale olmasını temin etmek isterdi.
Allah’a sığınmadan daha iyi bir kale görmemişti; bu yüzden de kale civarında yurt edinmişti.

3, 3711-3712

از پناه حق حصاری به ندید
یورتگه نزدیک آن دز برگزید

چون بدید آن غمزه‌های عقل‌سوز
که ازو می‌شد جگرها تیردوز

She saw no better fortress than the protection of God: she chose her abidingplace near to that castle.
When she beheld those amorous reason-destroying glances whereby hearts were ever being pierced (as) by arrows
—

***

Allah’a sığınmadan daha iyi bir kale görmemişti; bu yüzden de kale civarında yurt edinmişti.
Meryem o akılları yakan, ciğerleri okşayan bakışları gördü.

3, 3712-3713

چون بدید آن غمزه‌های عقل‌سوز
که ازو می‌شد جگرها تیردوز

شاه و لشکر حلقه در گوشش شده
خسروان هوش بیهوشش شده

When she beheld those amorous reason-destroying glances whereby hearts were ever being pierced (as) by arrows
—
King and army are enthralled by Him, the sovereigns of wit (intelligence) are made witless by Him;

***

Meryem o akılları yakan, ciğerleri okşayan bakışları gördü.
Padişahta o bakışlara kulağı küpeli bir köle olmuştu, asker de... O bakışlar, akıl padişahlarının akıllarını almış, onları divaneye döndürmüştü!

3, 3713-3714

شاه و لشکر حلقه در گوشش شده
خسروان هوش بیهوشش شده

صد هزاران شاه مملوکش برق
صد هزاران بدر را داده به دق

King and army are enthralled by Him, the sovereigns of wit (intelligence) are made witless by Him;
Hundreds of thousands of kings are held in servitude by Him; hundreds of thousands of full-moons He hath given over to (love's) wasting fever;

***

Padişahta o bakışlara kulağı küpeli bir köle olmuştu, asker de… O bakışlar, akıl padişahlarının akıllarını almış, onları divaneye döndürmüştü!
O güzel gözler, yüz binlerce padişahı fermanlı köle yapmış, yüzbinlerce dolunayı hilâl haline getirmişti.

صد هزاران شاه مملوکش برق
صد هزاران بدر را داده به دق

زهره نی مر زهره را تا دم زند
عقل کلش چون ببیند کم زند

Hundreds of thousands of kings are held in servitude by Him; hundreds of thousands of full-moons He hath given over to (love's) wasting fever;
Zuhra hath not the courage to breathe (a word); Universal Reason, when it sees Him, humbles itself.

***

O güzel gözler, yüz binlerce padişahı fermanlı köle yapmış, yüzbinlerce dolunayı hilâl haline getirmişti.
Zühre de bile ondan bahsetmeye kudret yoktu… Aklı kül bile onu görünce noksanlaşırdı.

3, 3715-3716

زهره نی مر زهره را تا دم زند
عقل کلش چون ببیند کم زند

من چگویم که مرا در دوخته‌ست
دمگهم را دمگه او سوخته‌ست

Zuhra hath not the courage to breathe (a word); Universal Reason, when it sees Him, humbles itself.
What shall I say? for He has sealed my lips: His furnace has consumed the place (channel) of my breath.

***

Zühre de bile ondan bahsetmeye kudret yoktu… Aklı kül bile onu görünce noksanlaşırdı.
Ben ne söyleyebilirim, ağzı, ağzımı kapattı; söylemeye takatim kalmadı ki!

3, 3716-3717

من چگویم که مرا در دوخته‌ست
دمگهم را دمگه او سوخته‌ست

دود آن نارم دلیلم من برو
دور از آن شه باطل ما عبروا

What shall I say? for He has sealed my lips: His furnace has consumed the place (channel) of my breath.
“I am the smoke of that fire, I am the evidence for it”—far from that King be their false interpretation!

***

Ben ne söyleyebilirim, ağzı, ağzımı kapattı; söylemeye takatim kalmadı ki!
Ben, yalnız o ateşin bir dumanıyım ateşe delâlet etmekteyim. O padişahtan uzaktayken, onu görmeden hakkında ne söylenmişse hepsi de asılsız, hepsi de saçma!

3, 3717-3718

دود آن نارم دلیلم من برو
دور از آن شه باطل ما عبروا

خود نباشد آفتابی را دلیل
جز که نور آفتاب مستطیل

“I am the smoke of that fire, I am the evidence for it”—far from that King be their false interpretation!
Verily, there is no evidence for a sun except the light of the lofty sun.

***

Ben, yalnız o ateşin bir dumanıyım ateşe delâlet etmekteyim. O padişahtan uzaktayken, onu görmeden hakkında ne söylenmişse hepsi de asılsız, hepsi de saçma!
Zaten güneşe, âlemi kaplayan nurundan başka bir delil olamaz ki.

3, 3718-3719

خود نباشد آفتابی را دلیل
جز که نور آفتاب مستطیل

سایه کی بود تا دلیل او بود
این بستش کع ذلیل او بود

Verily, there is no evidence for a sun except the light of the lofty sun.
Who (what) is the shadow that it should be an evidence for Him? 'Tis enough for it that it should be abased before Him.

***

Zaten güneşe, âlemi kaplayan nurundan başka bir delil olamaz ki.
Gölgenin on delâlet etmesine imkân mı var? Gölge, onun yanında hor, hakir olup kalıyor ya... işte bu, kâfi ona!

سایه کی بود تا دلیل او بود
این بستش کع ذلیل او بود

این جلالت در دلالت صادقست
جمله ادراکات پس او سابقست

Who (what) is the shadow that it should be an evidence for Him? 'Tis enough for it that it should be abased before Him.
This majesty (which I have attributed to Him) in (the matter of) evidence declares the truth: all perceptions are behind (Him), He is outstripping (them).

***

Gölgenin on delâlet etmesine imkân mı var? Gölge, onun yanında hor, hakir olup kalıyor ya... işte bu, kâfi ona!
Bu ululuk, ona tam doğru bir delil: bütün anlayışlar geridedir, o ilerde!

3, 3720-3721

این جلالت در دلالت صادقست
جمله ادراکات پس او سابقست

جمله ادراکات بر خرهای لنگ
او سوار باد پران چون خدنگ

This majesty (which I have attributed to Him) in (the matter of) evidence declares the truth: all perceptions are behind (Him), He is outstripping (them).
All perceptions are (mounted) on lame asses; He is mounted on the wind that flies like an arrow.

***

Bu ululuk, ona tam doğru bir delil: bütün anlayışlar geridedir, o ilerde!
Bütün anlayışlar topal eşeklere binmiş… O, ok gibi uçup giden rüzgâra!

3, 3721-3722

جمله ادراکات بر خرهای لنگ
او سوار باد پران چون خدنگ

گر گریزد کس نیابد گرد شه
ور گریزند او بگیرد پیش ره

All perceptions are (mounted) on lame asses; He is mounted on the wind that flies like an arrow.
If He flee, none (of them) finds the dust of the King; and if they flee, He bars the way in front (of them).

***

Bütün anlayışlar topal eşeklere binmiş… O, ok gibi uçup giden rüzgâra!
Padişah kaçarsa tozunu bile kimse bulamaz… Onlar kaçarlarsa padişah, yolarını kesiverir!

گر گریزد کس نیابد گرد شه
ور گریزند او بگیرد پیش ره

جمله ادراکات را آرام نی
وقت میدانست وقت جام نی

If He flee, none (of them) finds the dust of the King; and if they flee, He bars the way in front (of them).
All the perceptions are unquiet: it is the time for battle, not the time for the (festal) cup.

***

Padişah kaçarsa tozunu bile kimse bulamaz... Onlar kaçarlarsa padişah, yolarını kesiverir!
Âlemde bütün anlayışlar, durup dinlenmezler... Meydanda koşup yelme zamanıdır, oturup zevkle içkiye dalma zamanı değil!

جمله ادراکات را آرام نی
وقت میدانست وقت جام نی

آن یکی وهمی چو بازی می‌پرد
وآن دگر چون تیر معبر می‌درد

All the perceptions are unquiet: it is the time for battle, not the time for the (festal) cup.
One perceptive faculty is flying like a falcon, while another, (swift) as an arrow, is tearing its place of passage;

***

Âlemde bütün anlayışlar, durup dinlenmezler... Meydanda koşup yelme zamanıdır, oturup zevkle içkiye dalma zamanı değil!
Birinin vehmi, bir doğan gibi uçup geçer, öbürünün vehmini mesafeleri delip geçen ok gibi uçar!

3, 3724-3725

آن یکی وهمی چو بازی می‌پرد
وآن دگر چون تیر معبر می‌درد

وان دگر چون کشتی با بادبان
وآن دگر اندر تراجع هر زمان

One perceptive faculty is flying like a falcon, while another, (swift) as an arrow, is tearing its place of passage;
And another is like a ship with sails, and another is turning back every moment.

***

Birinin vehmi, bir doğan gibi uçup geçer, öbürünün vehmini mesafeleri delip geçen ok gibi uçar!
Öbürünün ki yelken açmış gemi gibi gider... Bir başkasınınkiyse her an gerileyip durur!

3, 3725-3726

وان دگر چون کشتی با بادبان
وآن دگر اندر تراجع هر زمان

چون شکاری می‌نمایدشان ز دور
جمله حمله می‌فزایند آن طیور

And another is like a ship with sails, and another is turning back every moment.
When an object of chase appears to them from afar, all those birds (the perceptions) increase (the speed of) their onset.

***

Öbürünün ki yelken açmış gemi gibi gider... Bir başkasınınkiyse her an gerileyip durur!
Bütün bu vehimler, bütün bu anlayış kuşları, uzaktan bir av gördüler mi hep birden saldırırlar.

3, 3726-3727

چون شکاری می‌نمایدشان ز دور
جمله حمله می‌فزایند آن طیور

چونک ناپیدا شود حیران شوند
همچو جغدان سوی هر ویران شوند

When an object of chase appears to them from afar, all those birds (the perceptions) increase (the speed of) their onset.
When it vanishes from sight, they become lost: like owls, they go to every wilderness,

***

Bütün bu vehimler, bütün bu anlayış kuşları, uzaktan bir av gördüler mi hep birden saldırırlar.
Av ortadan kayboldu mu şaşırırlar, baykuşlar gibi viranelere dalarlar!

3, 3727-3728

چونک ناپیدا شود حیران شوند
همچو جغدان سوی هر ویران شوند

منتظر چشمی به هم یک چشم باز
تا که پیدا گردد آن صید به ناز

When it vanishes from sight, they become lost: like owls, they go to every wilderness,
Waiting, with one eye closed and one eye open, that the delectable prey may appear.

***

Av ortadan kayboldu mu şaşırırlar, baykuşlar gibi viranelere dalarlar!
O av tekrar nazlana, nazlana salınsın, görünsün diye bir gözünü açıp bir tekini yumarak beklerler.

3, 3728-3729

منتظر چشمی به هم یک چشم باز
تا که پیدا گردد آن صید به ناز

چون بماند دیر گویند از ملال
صید بود آن خود عجب یا خود خیال

Waiting, with one eye closed and one eye open, that the delectable prey may appear.
When it tarries long, they say (from weariness), “We wonder whether it was a (real) prey or a phantom.”

***

O av tekrar nazlana, nazlana salınsın, görünsün diye bir gözünü açıp bir tekini yumarak beklerler.
Av gecikince beklemekten usanır, sıkılırlar da acaba gördüğümüz av mıydı, hayal miydi derler.

3, 3729-3730

چون بماند دیر گویند از ملال
صید بود آن خود عجب یا خود خیال

مصلحت آنست تا یک ساعتی
قوتی گیرند و زور از راحتی

When it tarries long, they say (from weariness), “We wonder whether it was a (real) prey or a phantom.”
The right course is that, for a short while, they should gather come strength and vigour by (taking) a rest.

***

Av gecikince beklemekten usanır, sıkılırlar da acaba gördüğümüz av mıydı, hayal miydi derler.
Bir an istirahat ederek güçlenip kuvvetlenmeleri daha doğrudur.

3, 3730-3731

مصلحت آنست تا یک ساعتی
قوتی گیرند و زور از راحتی

گر نبودی شب همه خلقان ز آز
خویشتن را سوختندی ز اهتزاز

The right course is that, for a short while, they should gather come strength and vigour by (taking) a rest.
If there were no night, on account of cupidity all people would consume themselves by the agitation (of pursuit).

***

Bir an istirahat ederek güçlenip kuvvetlenmeleri daha doğrudur.
Eğer gece olmasaydı bütün halk, hırstan, isteklerinin üstüne titremeden kendilerini yakar, helâk ederlerdi.

گر نبودی شب همه خلقان ز آز
خویشتن را سوختندی ز اهتزاز

از هوس وز حرص سود اندوختن
هر کسی دادی بدن را سوختن

If there were no night, on account of cupidity all people would consume themselves by the agitation (of pursuit).
From desire and greed of amassing gain, every one would give his body to be consumed.

***

Eğer gece olmasaydı bütün halk, hırstan, isteklerinin üstüne titremeden kendilerini yakar, helâk ederlerdi.
Herkes bir şey elde etmek, bir kâr kazanmak hevesiyle bedenini ateşlere atmış, yanıp yakılmıştır.

3, 3732-3733

از هوس وز حرص سود اندوختن
هر کسی دادی بدن را سوختن

شب پدید آید چو گنج رحمتی
تا رهند ازحرص خود یکساعتی

From desire and greed of amassing gain, every one would give his body to be consumed.
Night appears, like a treasure of mercy, that they may be delivered from their greed for a short while.

***

Herkes bir şey elde etmek, bir kâr kazanmak hevesiyle bedenini ateşlere atmış, yanıp yakılmıştır.
Bir müddet hırslarından kurtulsunlar diye gece, Allah rahmeti gibi zuhur etti.

3, 3733-3734

شب پدید آید چو گنج رحمتی
تا رهند ازحرص خود یکساعتی

چونک قبضی آیدت ای راه‌رو
آن صلاح تست آتش دل مشو

Night appears, like a treasure of mercy, that they may be delivered from their greed for a short while.
When a feeling of (spiritual) contraction comes over you, O traveller, ’tis (for) your good: do not become afire (with grief) in your heart,

***

Bir müddet hırslarından kurtulsunlar diye gece, Allah rahmeti gibi zuhur etti.
Yolcu, sana da bir sıkıntı, bir gönül darlığı geldi mi alevlenme, meyus olma… Senin için muvafıktır o.

3, 3734-3735

چونک قبضی آیدت ای راه‌رو
آن صلاح تست آتش دل مشو

زآنک در خرجی در آن بسط و گشاد
خرج را دخلی بباید زاعتداد

When a feeling of (spiritual) contraction comes over you, O traveller, ’tis (for) your good: do not become afire (with grief) in your heart,
For in that (contrary state of) expansion and delight you are spending: the expenditure (of enthusiasm) requires an income of (painful) preparation (to balance it).

***

Yolcu, sana da bir sıkıntı, bir gönül darlığı geldi mi alevlenme, meyus olma... Senin için muvafıktır o.
Çünkü ferahlık ve genişlik zamanında varını, yoğunu harcedip duruyorsun demektir. Harcetmeye karşılık bir de gelir lâzım elbet!

زآنک در خرجی در آن بسط و گشاد
خرج را دخلی بباید زاعتداد

گر هماره فصل تابستان بدی
سوزش خورشید در بستان شدی

For in that (contrary state of) expansion and delight you are spending: the expenditure (of enthusiasm) requires an income of (painful) preparation (to balance it).
If it were always the season of summer, the blazing heat of the sun would penetrate the garden

***

Çünkü ferahlık ve genişlik zamanında varını, yoğunu harcedip duruyorsun demektir. Harcetmeye karşılık bir de gelir lâzım elbet!
Ya mevsimi sürüp gitseydi güneş, bağları, bahçeleri yakar kavururdu.

3, 3736-3737

گر هماره فصل تابستان بدی
سوزش خورشید در بستان شدی

منبتش را سوختی از بیخ و بن
که دگر تازه نگشتی آن کهن

If it were always the season of summer, the blazing heat of the sun would penetrate the garden
And burn up from root and bottom the soil whence its plants grow, so that the old (withered) ones would never again become fresh.

***

Ya mevsimi sürüp gitseydi güneş, bağları, bahçeleri yakar kavururdu.
Nebatları kökünden yakardı, bir daha o yanıp kavrulan şeyler yenilemezdi, yeşerip tazelenmezdi.

3, 3737-3738

منبتش را سوختی از بیخ و بن
که دگر تازه نگشتی آن کهن

گر ترش‌رویست آن دی مشفق است
صیف خندانست اما محرقست

And burn up from root and bottom the soil whence its plants grow, so that the old (withered) ones would never again become fresh.
If December is sour-faced, (yet) it is kind; summer is laughing, but (none the less) it is burning (destroying).

***

Nebatları kökünden yakardı, bir daha o yanıp kavrulan şeyler yenilemezdi, yeşerip tazelenmezdi.
Kışın yüzü ekşidir ama şefkatlidir... yaz gülümser ama yakar, yandırır!

3, 3738-3739

گر ترش‌رویست آن دی مشفق است
صیف خندانست اما محرقست

چونک قبض آید تو در وی بسط بین
تازه باش و چین میفکن در جبین

If December is sour-faced, (yet) it is kind; summer is laughing, but (none the less) it is burning (destroying).
When (spiritual) contraction comes, behold expansion therein: be fresh (cheerful) and do not let wrinkles fall on your brow.

***

Kışın yüzü ekşidir ama şefkatlidir... yaz gülümser ama yakar, yandırır!
Darlık geldi mi onda genişlik gör de canlan, alnını kırıştırma!

3, 3739-3740

چونک قبض آید تو در وی بسط بین
تازه باش و چین میفکن در جبین

کودکان خندان و دانایان ترش
غم جگر را باشد و شادی ز شش

When (spiritual) contraction comes, behold expansion therein: be fresh (cheerful) and do not let wrinkles fall on your brow.
Children are laughing, and sages are sour: sorrow appertains to the liver, and joy arises from the lungs.

***

Darlık geldi mi onda genişlik gör de canlan, alnını kırıştırma!
Çocuklar gülüp dururlar, bilenlerinse yüzü ekşidir. Gam karaciğerden meydana gelir, neşe akciğerden!

3, 3740-3741

کودکان خندان و دانایان ترش
غم جگر را باشد و شادی ز شش

چشم کودک همچو خر در آخرست
چشم عاقل در حساب آخرست

Children are laughing, and sages are sour: sorrow appertains to the liver, and joy arises from the lungs.
The eye of the child, like (that of) the ass, is (fixed) on the stall; the eye of the wise man is (engaged) in reckoning the end.

***

Çocuklar gülüp dururlar, bilenlerinse yüzü ekşidir. Gam karaciğerden meydana gelir, neşe akciğerden!
Çocuğun gözü, eşek gibi ahırdadır… Akıllı adamsa gözünü işin sonuna diker.

3, 3741-3742

چشم کودک همچو خر در آخرست
چشم عاقل در حساب آخرست

او در آخر چرب می‌بیند علف
وین ز قصاب آخرش بیند تلف

The eye of the child, like (that of) the ass, is (fixed) on the stall; the eye of the wise man is (engaged) in reckoning the end.
He (the child) sees the rich fodder in the stall, while this (wise man) sees his ultimate end to be death by (the hand of) the Butcher.

***

Çocuğun gözü, eşek gibi ahırdadır… Akıllı adamsa gözünü işin sonuna diker.
Akılsız, ahırdaki otu tatlı görür… Akıllı, ahırdaki hayvanın nihayet kasap elinde telef olacağını görür, bilir.

3, 3742-3743

او در آخر چرب می‌بیند علف
وین ز قصاب آخرش بیند تلف

آن علف تلخست کین قصاب داد
بهر لحم ما ترازویی نهاد

He (the child) sees the rich fodder in the stall, while this (wise man) sees his ultimate end to be death by (the hand of) the Butcher.
That fodder is bitter (in the end), for this Butcher gave it: He set up a pair of scales for our flesh.

***

Akılsız, ahırdaki otu tatlı görür... Akıllı, ahırdaki hayvanın nihayet kasap elinde telef olacağını görür, bilir.
Şu kasabın verdiği ot yok mu? Acıdır, acı! Kasap o otu bizi semirtmek, tartıda ağır gelmemizi temin etmek için veriyor.

آن علف تلخست کین قصاب داد
بهر لحم ما ترازویی نهاد

رو ز حکمت خور علف کان را خدا
بی غرض دادست از محض عطا

That fodder is bitter (in the end), for this Butcher gave it: He set up a pair of scales for our flesh.
Go, eat the fodder of wisdom which God hath given (us) disinterestedly from pure bounty.

***

Şu kasabın verdiği ot yok mu? Acıdır, acı! Kasap o otu bizi semirtmek, tartıda ağır gelmemizi temin etmek için veriyor.
Yürü, Allah'ın verdiği hikmet otunu ye! Çünkü Allah, onu ancak cömertliğinden, ihsanından dolayı karşılık istemeksizin vermiştir.

3, 3744-3745

رو ز حکمت خور علف کان را خدا
بی غرض دادست از محض عطا

فهم نان کردی نه حکمت ای رهی
زانچ حق گفتت کلوا من رزقه

Go, eat the fodder of wisdom which God hath given (us) disinterestedly from pure bounty.
O slave (to your lusts), you have understood bread, not wisdom, (to be meant) in that (text) which God hath spoken unto you—Eat ye of His provision.

***

Yürü, Allah’ın verdiği hikmet otunu ye! Çünkü Allah, onu ancak cömertliğinden, ihsanından dolayı karşılık istemeksizin vermiştir.
Allah “Allah’ın verdiği rızıktan yiyin” dedi. Sen, buradaki rızkı ekmek sandın, hikmet olduğunu anlamadın ha!

فهم نان کردی نه حکمت ای رهی
زانچ حق گفتت کلوا من رزقه

رزق حق حکمت بود در مرتبت
کان گلوگیرت نباشد عاقبت

O slave (to your lusts), you have understood bread, not wisdom, (to be meant) in that (text) which God hath spoken unto you—Eat ye of His provision.
God's provision in the (present) stage (of your existence) is wisdom that will not choke you at the last (in the world hereafter).

***

Allah “Allah’ın verdiği rızıktan yiyin” dedi. Sen, buradaki rızkı ekmek sandın, hikmet olduğunu anlamadın ha!
Allah’ın verdiği rızık, insan mertebesine göre hikmettir. O rızık sonunda senin boğazında durmaz, seni öldürüp mahvetmez!

3, 3746-3747

رزق حق حکمت بود در مرتبت
کان گلوگیرت نباشد عاقبت

این دهان بستی دهانی باز شد
کو خورنده‌ی لقمه‌های راز شد

God's provision in the (present) stage (of your existence) is wisdom that will not choke you at the last (in the world hereafter).
(If) you have closed this (bodily) mouth, another mouth is opened, which becomes an eater of the morsels of (spiritual) mysteries.

***

Allah’ın verdiği rızık, insan mertebesine göre hikmettir. O rızık sonunda senin boğazında durmaz, seni öldürüp mahvetmez!
Bu ağzını kapadın mı başka bir ağız açılır… O ağız sır lokmalarını yer, yutar.

3, 3747-3748

این دهان بستی دهانی باز شد
کو خورنده‌ی لقمه‌های راز شد

گر ز شیر دیو تن را وابری
در فطام اوبسی نعمت خوردی

(If) you have closed this (bodily) mouth, another mouth is opened, which becomes an eater of the morsels of (spiritual) mysteries.
If you cut off your body from the Devil's milk, by (thus) weaning it you will enjoy much felicity.

***

Bu ağzını kapadın mı başka bir ağız açılır... O ağız sır lokmalarını yer, yutar.
Bedenini Şeytan aslanından kurtarabilirsen Allah sofrasında nice nimetler yersin!

3, 3748-3749

گر ز شیر دیو تن را وابری
در فطام اوبسی نعمت خوردی

ترک‌جوشش شرح کردم نیم‌خام
از حکیم غزنوی بشنو تمام

If you cut off your body from the Devil's milk, by (thus) weaning it you will enjoy much felicity.
I have given a half-raw (imperfect) explanation of it, (like) the Turcomans' illboiled meat: hear (it) in full from the Sage of Ghazna.

***

Bedenini Şeytan aslanından kurtarabilirsen Allah sofrasında nice nimetler yersin!
Ben bu sözü, Türklerin et yemeği gibi yarı pişmiş, yarı ham bir halde anlattım. Sen tamamını Hâkim-i Gaznevî’den duy!

3, 3749-3750

ترک‌جوشش شرح کردم نیم‌خام
از حکیم غزنوی بشنو تمام

در الهی‌نامه گوید شرح این
آن حکیم غیب و فخرالعارفین

I have given a half-raw (imperfect) explanation of it, (like) the Turcomans' illboiled meat: hear (it) in full from the Sage of Ghazna.
In theIláhí-námathat Sage of the Unseen and Glory of them that know (God) explains this (matter).

***

Ben bu sözü, Türklerin et yemeği gibi yarı pişmiş, yarı ham bir halde anlattım. Sen tamamını Hâkim-i Gaznevî'den duy!
O gayb hakîmi, o ariflerin övündükleri zat, bunu İlahînâme'de anlatır:

3, 3750-3751

در الهی‌نامه گوید شرح این
آن حکیم غیب و فخرالعارفین

غم خور و نان غم‌افزایان مخور
زانک عاقل غم خورد کودک شکر

In theIláhí-námathat Sage of the Unseen and Glory of them that know (God) explains this (matter).
(He says), "Eat (feel) sorrow, and do not eat the bread of those who increase (your) sorrow (hereafter), for the wise man eats sorrow, the child (eats) sugar (rejoices)."

***

O gayb hakîmi, o ariflerin övündükleri zat, bunu İlahînâme'de anlatır:
Gam ye de, gam artıranların, seni derde sokanların ekmeğini yeme... çünkü akıllı adam gam yer, çocuksa şeker!

3, 3751-3752

غم خور و نان غم‌افزایان مخور
زانک عاقل غم خورد کودک شکر

قند شادی میوه‌ی باغ غمست
این فرح زخمست وآن غم مرهمست

(He says), “Eat (feel) sorrow, and do not eat the bread of those who increase (your) sorrow (hereafter), for the wise man eats sorrow, the child (eats) sugar (rejoices).”
The sugar of joy (hereafter) is the fruit of the garden of sorrow (here): this (sensual) joy is the wound and that (spiritual) sorrow is the plaster.

***

Gam ye de, gam artıranların, seni derde sokanların ekmeğini yeme... çünkü akıllı adam gam yer, çocuksa şeker!
Neşe şekeri, gam bahçesinin meyvasıdır. Bu ferah yaradır, o gam merhem.

3, 3752-3753

قند شادی میوه‌ی باغ غمست
این فرح زخمست وآن غم مرهمست

غم چو بینی در کنارش کش به عشق
از سر ربوه نظر کن در دمشق

The sugar of joy (hereafter) is the fruit of the garden of sorrow (here): this (sensual) joy is the wound and that (spiritual) sorrow is the plaster.
When you see (spiritual) sorrow, embrace it with passionate love: look on Damascus from the top of Rubwa.

***

Neşe şekeri, gam bahçesinin meyvasıdır. Bu ferah yaradır, o gam merhem.
Gamı gördün mü aşkla kucakla... Şam’a Rübve tepesinden bak!

3, 3753-3754

غم چو بینی در کنارش کش به عشق
از سر ربوه نظر کن در دمشق

عاقل از انگور می بیند همی
عاشق از معدوم شی بیند همی

When you see (spiritual) sorrow, embrace it with passionate love: look on Damascus from the top of Rubwa.
The wise man is seeing the wine in the grape, the lover (of God) is seeing the thing (entity) in the non-existent.

***

Gamı gördün mü aşkla kucakla… Şam’a Rübve tepesinden bak!
Akıllı adam, şarabı üzümde görür… Âşık varı yokta bulur.

3, 3754-3755

عاقل از انگور می بیند همی
عاشق از معدوم شی بیند همی

جنگ می‌کردند حمالان پریر
تو مکش تا من کشم حملش چو شیر

The wise man is seeing the wine in the grape, the lover (of God) is seeing the thing (entity) in the non-existent.
The day before yesterday the porters were quarrelling (and crying), “Don't you lift (it), let me lift his load (and carry it off) like a lion!”

***

Akıllı adam, şarabı üzümde görür… Âşık varı yokta bulur.
Geçen gün hamallar, sen alma, o yükü ben aslan gibi taşırım diye birbirleriyle savaşıp duruyorlardı.

3, 3755-3756

جنگ می‌کردند حمالان پریر
تو مکش تا من کشم حملش چو شیر

زانک زان رنجش همی‌دیدند سود
حمل را هر یک ز دیگر می‌ربود

The day before yesterday the porters were quarrelling (and crying), “Don't you lift (it), let me lift his load (and carry it off) like a lion!”
Since they were seeing profit in that toil, each one was snatching the load from the other.

***

Geçen gün hamallar, sen alma, o yükü ben aslan gibi taşırım diye birbirleriyle savaşıp duruyorlardı.
Neden? Çünkü o zahmette rahmet, o eziyette kâr görüyorlardı da yükü her biri, öbüründen kapıyordu.

زانک زان رنجش همی‌دیدند سود
حمل را هر یک ز دیگر می‌ربود

مزد حق کو مزد آن بی‌مایه کو
این دهد گنجیت مزد و آن تسو

Since they were seeing profit in that toil, each one was snatching the load from the other.
What comparison is there between God's reward and the reward given by that worthless creature? The former gives you a treasure as your reward, and the latter a groat.

***

Neden? Çünkü o zahmette rahmet, o eziyette kâr görüyorlardı da yükü her biri, öbüründen kapıyordu.
Nerede Allah’ın verdiği ücret, nerede o sermayesiz herifin verdiği ücret? Bu, sana ücret olarak bir hazine bağışlar, o birkaç mangır verir!

3, 3757-3758

مزد حق کو مزد آن بی‌مایه کو
این دهد گنجیت مزد و آن تسو

گنج زری که چو خسپی زیر ریگ
با تو باشد ان نباشد مردریگ

What comparison is there between God's reward and the reward given by that worthless creature? The former gives you a treasure as your reward, and the latter a groat.
(God gives you) a golden treasure that remains with you when you lie (buried) under the sand and is not left as a heritage.

***

Nerede Allah’ın verdiği ücret, nerede o sermayesiz herifin verdiği ücret? Bu, sana ücret olarak bir hazine bağışlar, o birkaç mangır verir!
Allah’ın bağışladığı altın, sen ölüp kumlar, topraklar altında yatsan bile seninledir… Öldükten sonra kalıp başkalarına nasip olan mal değildir o!

3, 3758-3759

گنج زری که چو خسپی زیر ریگ
با تو باشد ان نباشد مردریگ

پیش پیش آن جنازه‌ت می‌دود
مونس گور و غریبی می‌شود

(God gives you) a golden treasure that remains with you when you lie (buried) under the sand and is not left as a heritage.
It runs before your hearse and becomes your companion in the tomb and in the state where all is strange.

***

Allah’ın bağışladığı altın, sen ölüp kumlar, topraklar altında yatsan bile seninledir… Öldükten sonra kalıp başkalarına nasip olan mal değildir o!
Allah malı, adım, adım cenazenin önünden gider, kabirde sana gurbet arkadaşı olur.

3, 3759-3760

پیش پیش آن جنازه‌ت می‌دود
مونس گور و غریبی می‌شود

بهر روز مرگ این دم مرده باش
تا شوی با عشق سرمد خواجه‌تاش

It runs before your hearse and becomes your companion in the tomb and in the state where all is strange.
For the sake of your death-day be dead (to self), now, so that you may be (united) with everlasting Love, O fellow-servant.

***

Allah malı, adım, adım cenazenin önünden gider, kabirde sana gurbet arkadaşı olur.
Ebedi aşkla kapı yoldaşı olmak için ölüm gününe hazırlan da şimdiden öl!

3, 3760-3761

بهر روز مرگ این دم مرده باش
تا شوی با عشق سرمد خواجه‌تاش

صبر می‌بیند ز پرده‌ی اجتهاد
روی چون گلنار و زلفین مراد

For the sake of your death-day be dead (to self), now, so that you may be (united) with everlasting Love, O fellow-servant.
Through the curtain of the struggle (against self) renunciation sees the face like a pomegranate-flower and the two tresses of the Desired One.

***

Ebedi aşkla kapı yoldaşı olmak için ölüm gününe hazırlan da şimdiden öl!
Sabır, gayret perdesi ardındaki sevgilinin nar gibi yüzünü, o isteğin, o dileğin ikiye ayrılmış saçlarını görmektedir.

3, 3761-3762

صبر می‌بیند ز پرده‌ی اجتهاد
روی چون گلنار و زلفین مراد

غم چو آیینه‌ست پیش مجتهد
کاندرین ضد می‌نماید روی ضد

Through the curtain of the struggle (against self) renunciation sees the face like a pomegranate-flower and the two tresses of the Desired One.
Sorrow is as a mirror before the struggler, for in this contrary there appears the face of the (other) contrary.

***

Sabır, gayret perdesi ardındaki sevgilinin nar gibi yüzünü, o isteğin, o dileğin ikiye ayrılmış saçlarını görmektedir.
Gam, çalışıp çabalayan kimsenin önünde bir aynaya benzer... Bu zıt olan şeyde buna zıt olan şeyi görür, sabırda muradına ulaşmayı, gamda neşeyi seyreder.

3, 3762-3763

غم چو آیینه‌ست پیش مجتهد
کاندرین ضد می‌نماید روی ضد

بعد ضد رنج آن ضد دگر
رو دهد یعنی گشاد و کر و فر

Sorrow is as a mirror before the struggler, for in this contrary there appears the face of the (other) contrary.
After the (one) contrary, (which is) pain, the other contrary, that is, gladness and triumph, shows its face.

***

Gam, çalışıp çabalayan kimsenin önünde bir aynaya benzer... Bu zıt olan şeyde buna zıt olan şeyi görür, sabırda muradına ulaşmayı, gamda neşeyi seyreder.
Zahmetten, eziyetten sonra da onun zıddı, yani genişlik, zevk ve neşe yüz gösterir.

3, 3763-3764

بعد ضد رنج آن ضد دگر
رو دهد یعنی گشاد و کر و فر

این دو وصف از پنجه‌ی دستت ببین
بعد قبض مشت بسط آید یقین

After the (one) contrary, (which is) pain, the other contrary, that is, gladness and triumph, shows its face.
Observe these two qualities (contraction and expansion) in the fingers of your hand: assuredly after the closing of the fist comes the opening.

***

Zahmetten, eziyetten sonra da onun zıddı, yani genişlik, zevk ve neşe yüz gösterir.
Bu iki hali, eline bak da gör, anla. Yumruğunu sıktıktan sonra mutlaka açarsın.

3, 3764-3765

این دو وصف از پنجه‌ی دستت ببین
بعد قبض مشت بسط آید یقین

پنجه را گر قبض باشد دایما
یا همه بسط او بود چون مبتلا

Observe these two qualities (contraction and expansion) in the fingers of your hand: assuredly after the closing of the fist comes the opening.
If the fingers be always closed or entirely (invariably) open, he (their owner) is like an afflicted person.

***

Bu iki hali, eline bak da gör, anla. Yumruğunu sıktıktan sonra mutlaka açarsın.
Elin daima yumulu yahut daima açık olsa bu bir hastalık eseridir.

3, 3765-3766

پنجه را گر قبض باشد دایما
یا همه بسط او بود چون مبتلا

زین دو وصفش کار و مکسب منتظم
چون پر مرغ این دو حال او را مهم

If the fingers be always closed or entirely (invariably) open, he (their owner) is like an afflicted person.
His work and action is regulated by these two qualities: these two conditions are (as) important for him as the bird's wings (to the bird).

***

Elin daima yumulu yahut daima açık olsa bu bir hastalık eseridir.
Elini açıp yummakla iş güç görür, çalışır, kazanır, işini düzene korsun. Bu el açıp yumma, kuşun iki kanadı gibi ele lâzım bir şeydir.

3, 3766-3767

زین دو وصفش کار و مکسب منتظم
چون پر مرغ این دو حال او را مهم

چونک مریم مضطرب شد یک زمان
همچنانک بر زمین آن ماهیان

His work and action is regulated by these two qualities: these two conditions are (as) important for him as the bird's wings (to the bird).
When Mary was all at once dismayed, like those fishes on land,

***

Elini açıp yummakla iş güç görür, çalışır, kazanır, işini düzene korsun. Bu el açıp yumma, kuşun iki kanadı gibi ele lâzım bir şeydir.
Meryem bir müddet, karaya vurmuş balıklar gibi çırpındı.

3, 3767-3768

چونک مریم مضطرب شد یک زمان
همچنانک بر زمین آن ماهیان

بانگ بر وی زد نمودار کرم
که امین حضرتم از من مرم

When Mary was all at once dismayed, like those fishes on land,
The Exemplar of (Divine) Bounty cried out to her, “I am the trusted (messenger) of the Lord: be not afraid of me.

***

Meryem bir müddet, karaya vurmuş balıklar gibi çırpındı.
O Allah rahmetini gösteren melek, Meryem’e bağırdı: “Ben, Allah tapısının eminiyim, benden ürkme.

بانگ بر وی زد نمودار کرم
که امین حضرتم از من مرم

از سرافرازان عزت سرمکش
از چنین خوش محرمان خود درمکش

The Exemplar of (Divine) Bounty cried out to her, "I am the trusted (messenger) of the Lord: be not afraid of me. Do not turn thy head away from the exalted (favourites) of (Divine) Majesty, do not withdraw thyself from such goodly confidants."

***

O Allah rahmetini gösteren melek, Meryem'e bağırdı: "Ben, Allah tapısının eminiyim, benden ürkme. Allah'ın yücelttiği kimselerden baş çekme. Bu çeşit güzel mahremlerden çekinme!"

از سرافرازان عزت سرمکش
از چنین خوش محرمان خود درمکش

این همی گفت و ذباله‌ی نور پاک
از لبش می‌شد پیاپی بر سماک

Do not turn thy head away from the exalted (favourites) of (Divine) Majesty, do not withdraw thyself from such goodly confidants.”
He was saying this, and (meanwhile) from his lips a wick (ray) of pure light was going up to Simák (Arcturus) step by step (uninterruptedly).

***

Allah’ın yücelttiği kimselerden baş çekme. Bu çeşit güzel mahremlerden çekinme!”
Hem bu sözleri söylüyordu, hem de dudaklarından pak nurlar çıkıyor, birbirine ulanıp göğe ağrıyordu.

3, 3770-3771

این همی گفت و ذباله‌ی نور پاک
از لبش می‌شد پیاپی بر سماک

از وجودم می‌گریزی در عدم
در عدم من شاهم و صاحب علم

He was saying this, and (meanwhile) from his lips a wick (ray) of pure light was going up to Simák (Arcturus) step by step (uninterruptedly).
"Thou art fleeing from my existence into non-existence (the Unseen World): in non-existence I am a King and standard-bearer.

***

Hem bu sözleri söylüyordu, hem de dudaklarından pak nurlar çıkıyor, birbirine ulanıp göğe ağrıyordu.
Melek diyordu ki: "Sen, benim varlığımdan yokluğa kaçıyorsun ama ben yokluktan bir padişahım, bir bayrak sahibiyim.

3, 3771-3772

از وجودم می‌گریزی در عدم
در عدم من شاهم و صاحب علم

خود بنه و بنگاه من در نیستیست
یکسواره نقش من پیش ستیست

“Thou art fleeing from my existence into non-existence (the Unseen World): in non-existence I am a King and standard-bearer.
Verily, my home and dwelling-place is in non-existence: solely my (outward) form is before the Lady (Mary).

***

Melek diyordu ki: “Sen, benim varlığımdan yokluğa kaçıyorsun ama ben yokluktan bir padişahım, bir bayrak sahibiyim.
Zaten yurdum orası, ağırlığım da orada… Sana görünen bir suretimden ibaret.

3, 3772-3773

خود بنه و بنگاه من در نیستیست
یکسواره نقش من پیش ستیست

مریما بنگر که نقش مشکلم
هم هلالم هم خیال اندر دلم

Verily, my home and dwelling-place is in non-existence: solely my (outward) form is before the Lady (Mary).
O Mary, look (well), for I am a difficult form (to apprehend): I am both a new moon and a phantasy in the heart.

***

Zaten yurdum orası, ağırlığım da orada… Sana görünen bir suretimden ibaret.
Ey Meryem, bir bak hele… Ben, anlaşılması müşkül bir nakşım, hem hilâlim, hem gönüllerde ki hayal!

3, 3773-3774

مریما بنگر که نقش مشکلم
هم هلالم هم خیال اندر دلم

چون خیالی در دلت آمد نشست
هر کجا که می‌گریزی با توست

O Mary, look (well), for I am a difficult form (to apprehend): I am both a new moon and a phantasy in the heart.
When a phantasy comes into thy heart and settles (there), it is (still) with thee wheresoever thou fleest—

***

Ey Meryem, bir bak hele… Ben, anlaşılması müşkül bir nakşım, hem hilâlim, hem gönüllerde ki hayal!
Gönlüne bir hayal geldi de yerleşti mi nereye kaçsan o seninledir.

3, 3774-3775

چون خیالی در دلت آمد نشست
هر کجا که می‌گریزی با توست

جز خیالی عارضی باطلی
کو بود چون صبح کاذب آفلی

When a phantasy comes into thy heart and settles (there), it is (still) with thee wheresoever thou fleest—
Except an unsubstantial and vain phantasy which is one that sinks (and disappears) like the false dawn.

***

Gönlüne bir hayal geldi de yerleşti mi nereye kaçsan o seninledir.
Ancak gelip geçici bir aslı olmayan hayal müstesna... O çeşit hayal yalancı sabah gibi gözden kayboluverir.

3, 3775-3776

جز خیالی عارضی باطلی
کو بود چون صبح کاذب آفلی

من چو صبح صادقم از نور رب
که نگردد گرد روزم هیچ شب

Except an unsubstantial and vain phantasy which is one that sinks (and disappears) like the false dawn.
I am of the light of the Lord, like the true dawn, for no night prowls around my day.

***

Ancak gelip geçici bir aslı olmayan hayal müstesna… O çeşit hayal yalancı sabah gibi gözden kayboluverir.
Bensen Allah nurundan doğmuş düpedüz sabahım… Gündüzümün etrafında gece, hiç dönüp dolaşamaz.

من چو صبح صادقم از نور رب
که نگردد گرد روزم هیچ شب

هین مکن لاحول عمران زاده‌ام
که ز لاحول این طرف افتاده‌ام

I am of the light of the Lord, like the true dawn, for no night prowls around my day.
Hark, do not cry Lá hawl against me, O daughter of ‘Imrán, for I have descended hither from Lá hawl.

***

Bensen Allah nurundan doğmuş düpedüz sabahım… Gündüzümün etrafında gece, hiç dönüp dolaşamaz.
Kendine gel… Lâhavle deyip durma ey İmran’ın kızı… Ben zaten buraya Lâhavle makamından gelip düştüm.

3, 3777-3778

هین مکن لاحول عمران زاده‌ام
که ز لاحول این طرف افتاده‌ام

مر مرا اصل و غذا لاحول بود
نور لاحولی که پیش از قول بود

Hark, do not cry Lá hawl against me, O daughter of ‘Imrán, for I have descended hither from Lá hawl.
Lá hawl was my origin and sustenance—the light of that Lá hawl which was prior to the spoken word.

***

Kendine gel… Lâhavle deyip durma ey İmran’ın kızı… Ben zaten buraya Lâhavle makamından gelip düştüm.
Daha Lâhavle denmeden önce Lâhavlenin nuru benim aslımdı, benim gıdamdı.

مر مرا اصل و غذا لاحول بود
نور لاحولی که پیش از قول بود

تو همی‌گیری پناه ازمن به حق
من نگاریده‌ی پناهم در سبق

Lá hawl was my origin and sustenance—the light of that Lá hawl which was prior to the spoken word.
Thou art taking refuge from me with God: I am in eternity the image of (Him who is) the (only) refuge.

***

Daha Lâhavle denmeden önce Lâhavlenin nuru benim aslımdı, benim gıdamdı.
Sen, benden Allah’a sığınmadasın ama ben o sığındığın Allah’ın ezelde düzüp koştuğu bir suretim zaten.

3, 3779-3780

تو همی‌گیری پناه ازمن به حق
من نگاریده‌ی پناهم در سبق

آن پناهم من که مخلصهات بوذ
تو اعوذ آری و من خود آن اعوذ

Thou art taking refuge from me with God: I am in eternity the image of (Him who is) the (only) refuge.
I am the refuge that was oft (the source of) thy deliverance. Thou takest refuge (from me), and I myself am that refuge.

***

Sen, benden Allah’a sığınmadasın ama ben o sığındığın Allah’ın ezelde düzüp koştuğu bir suretim zaten.
Seni defalarca kurtaran o sığındığın makam, benim makamım… Allah’a sığınırım diyorsun ya; o sığınmak yok mu? Ben ta kendisiyim zaten.

3, 3780-3781

آن پناهم من که مخلصهات بوذ
تو اعوذ آری و من خود آن اعوذ

آفتی نبود بتر از ناشناخت
تو بر یار و ندانی عشق باخت

I am the refuge that was oft (the source of) thy deliverance. Thou takest refuge (from me), and I myself am that refuge.
There is no bane worse than ignorance: thou art with thy Friend and dost not know how to make love.

***

Seni defalarca kurtaran o sığındığın makam, benim makamım... Allah'a sığınırım diyorsun ya; o sığınmak yok mu? Ben ta kendisiyim zaten.
Tanımazlıktan beter bir afet yoktur. Sen, sevgilinin yanındasın da aşkbazlığı bilmiyorsun.

3, 3781-3782

آفتی نبود بتر از ناشناخت
تو بر یار و ندانی عشق باخت

یار را اغیار پنداری همی
شادیی را نام بنهادی غمی

There is no bane worse than ignorance: thou art with thy Friend and dost not know how to make love.
Thou art deeming thy Friend a stranger: upon a joy thou hast bestowed the name of a grief.”

***

Tanımazlıktan beter bir afet yoktur. Sen, sevgilinin yanındasın da aşkbazlığı bilmiyorsun.
Yâri, ağyar sanmada, neşeye gam adını takmaktasın.

یار را اغیار پنداری همی
شادیی را نام بنهادی غمی

اینچنین نخلی که لطف یار ماست
چونک ما دزدیم نخلش دار ماست

Thou art deeming thy Friend a stranger: upon a joy thou hast bestowed the name of a grief."
Such a date-palm, which is our Friend's favour—since we are robbers, His date-palm is our gallows.

***

Yâri, ağyar sanmada, neşeye gam adını takmaktasın.
eksik

3, 3783-3784

اینچنین نخلی که لطف یار ماست
چونک ما دزدیم نخلش دار ماست

اینچنین مشکین که زلف میر ماست
چونک بی‌عقلیم این زنجیر ماست

Such a date-palm, which is our Friend's favour—since we are robbers, His date-palm is our gallows.
Such a musky (fragrant) object, which is the tress of our Prince—since we are demented, this (tress) is our chain.

***

eksik
Sevgilimizin şu miskler gibi saçları, biz deli olursak zincirimiz olur!

3, 3784-3785

اینچنین مشکین که زلف میر ماست
چونک بی‌عقلیم این زنجیر ماست

اینچنین لطفی چو نیلی می‌رود
چونک فرعونیم چون خون می‌شود

Such a musky (fragrant) object, which is the tress of our Prince—since we are demented, this (tress) is our chain.
Such a (Divine) grace is flowing like a Nile—since we are Pharaohs, it is becoming like blood.

***

Sevgilimizin şu miskler gibi saçları, biz deli olursak zincirimiz olur!
Nil gibi akıp duran şu lütuf, biz firavun muyuz? Kan kesilir bize!

3, 3785-3786

اینچنین لطفی چو نیلی می‌رود
چونک فرعونیم چون خون می‌شود

خون همی‌گوید من آبم هین مریز
یوسفم گرگ از توم ای پر ستیز

Such a (Divine) grace is flowing like a Nile—since we are Pharaohs, it is becoming like blood.
The blood is saying, “I am water. Beware, do not spill (me)! I am (really) Joseph, (but) you make me the wolf, O contentious man.”

***

Nil gibi akıp duran şu lütuf, biz firavun muyuz? Kan kesilir bize!
Kan, aklını başını al, ben suyum, dökme beni… Ben Yusuf’um fakat sana kurt gibi görünüyorum a savaşçı der.

3, 3786-3787

خون همی‌گوید من آبم هین مریز
یوسفم گرگ از توم ای پر ستیز

تو نمی‌بینی که یار بردبار
چونک با او ضد شدی گردد چو مار

The blood is saying, “I am water. Beware, do not spill (me)! I am (really) Joseph, (but) you make me the wolf, O contentious man.”
Don't you see that a long-suffering friend becomes like a snake when you have grown hostile to him?

***

Kan, aklını başını al, ben suyum, dökme beni… Ben Yusuf’um fakat sana kurt gibi görünüyorum a savaşçı der.
Sen görmüyorsun yoksa… Halim, selim sevgili, onunla zıt oldun mu yılanlaşır.

3, 3787-3788

تو نمی‌بینی که یار بردبار
چونک با او ضد شدی گردد چو مار

لحم او و شحم او دیگر نشد
او چنان بد جز که از منظر نشد

Don't you see that a long-suffering friend becomes like a snake when you have grown hostile to him?
His flesh and fat (real nature) is unchanged: ('tis) only in appearance (that) he has become so evil.

***

Sen görmüyorsun yoksa… Halim, selim sevgili, onunla zıt oldun mu yılanlaşır.
Hâlbuki ne eti başkalaştı, ne yağı… Sen onu kötü gördün de ondan kötüleşti!”

3, 3788-3789

لحم او و شحم او دیگر نشد
او چنان بد جز که از منظر نشد

شمع مریم را بهل افروخته
که بخارا می‌رود آن سوخته

His flesh and fat (real nature) is unchanged: (’tis) only in appearance (that) he has become so evil.
Leave the candle of Mary lighted, for that aredent (lover) is going to Bukhara,

***

Hâlbuki ne eti başkalaştı, ne yağı… Sen onu kötü gördün de ondan kötüleşti!”
Meryem’in mumunu bırak, yana dursun… Evet… O yanıp yakılan âşık, Buhara ya dönüyordu.

3, 3789-3790

شمع مریم را بهل افروخته
که بخارا می‌رود آن سوخته

سخت بی‌صبر و در آتشدان تیز
رو سوی صدر جهان می‌کن گریز

Leave the candle of Mary lighted, for that aredent (lover) is going to Bukhara,
Mightily impatient and in the blazing furnace (of love). Go, make a transition to the (story of the) ?adr-i Jahan.

***

Meryem’in mumunu bırak, yana dursun… Evet… O yanıp yakılan âşık, Buhara ya dönüyordu.
Gönül, ne de sabırsızsın, ateşler içindesin. Yürü, Sadr-ı Cihan’a doğru kaç!

3, 3790-3791

سخت بی‌صبر و در آتشدان تیز
رو سوی صدر جهان می‌کن گریز

این بخارا منبع دانش بود
پس بخاراییست هر کنش بود

Mightily impatient and in the blazing furnace (of love). Go, make a transition to the (story of the) ?adr-i Jahan.
This “Bukhara” is the source if knowledge; therefore every one who has that (knowledge) is a native of “Bukhara.”

***

Gönül, ne de sabırsızsın, ateşler içindesin. Yürü, Sadr-ı Cihan’a doğru kaç!
Şu Buhara yok mu? Bilgi kaynağıdır. Kimde ateş varsa Buharalıdır zaten!

3, 3791-3792

این بخارا منبع دانش بود
پس بخاراییست هر کنش بود

پیش شیخی در بخارا اندری
تا به خواری در بخارا ننگری

This “Bukhara” is the source if knowledge; therefore every one who has that (knowledge) is a native of “Bukhara.”
In the presence of a Shaykh you are in “Bukhara”: see that you do not look on “Bukhara” as lowly.

***

Şu Buhara yok mu? Bilgi kaynağıdır. Kimde ateş varsa Buharalıdır zaten!
Şeyhin huzurunda oldukça Buhara’dasın, sakın Buhara’yı hor görme!

3, 3792-3793

پیش شیخی در بخارا اندری
تا به خواری در بخارا ننگری

جز به خواری در بخارای دلش
راه ندهد جزر و مد مشکلش

In the presence of a Shaykh you are in “Bukhara”: see that you do not look on “Bukhara” as lowly.
Save with lowliness (shown by you), its difficult ebb and flow will not give (you) entrance into the “Bukhara” of his heart.

***

Şeyhin huzurunda oldukça Buhara’dasın, sakın Buhara’yı hor görme!
Şeyhin denize benzeyen gönlü taşar çekilir, taşar çekilir… Bu med ve cezir, o Buhara’ya horluktan başka bir surette gidene yol vermez.

3, 3793-3794

جز به خواری در بخارای دلش
راه ندهد جزر و مد مشکلش

ای خنک آن را که ذلت نفسه
وای آنکس را که یردی رفسه

Save with lowliness (shown by you), its difficult ebb and flow will not give (you) entrance into the “Bukhara” of his heart.
Oh, happy he whose carnal soul is abased! Alas for that one whose recalcitrance destroys (him)!

***

Şeyhin denize benzeyen gönlü taşar çekilir, taşar çekilir… Bu med ve cezir, o Buhara’ya horluktan başka bir surette gidene yol vermez.
Ne mutlu kişiye ki nefsini aşağılatmıştır. Vay o kişiye ki nefsinin tekmesi altında kalmıştır!

3, 3794-3795

ای خنک آن را که ذلت نفسه
وای آنکس را که یردی رفسه

فرقت صدر جهان در جان او
پاره پاره کرده بود ارکان او

Oh, happy he whose carnal soul is abased! Alas for that one whose recalcitrance destroys (him)!
Separation from the?adr-i Jahan had shattered (the Wakil’s) foundations to pieces in his soul.

***

Ne mutlu kişiye ki nefsini aşağılatmıştır. Vay o kişiye ki nefsinin tekmesi altında kalmıştır!
Sadr-ı Cihan’ın ayrılığı, o âşığın canına tesir etmiş, varlığını parçalamış gitmişti.

3, 3795-3796

فرقت صدر جهان در جان او
پاره پاره کرده بود ارکان او

گفت بر خیزم همآنجا واروم
کافر ار گشتم دگر ره بگروم

Separation from the?adr-i Jahan had shattered (the Wakil’s) foundations to pieces in his soul.
He said, “I will rise up and go back thither: if I have become an infidel, I will believe once more.

***

Sadr-ı Cihan’ın ayrılığı, o âşığın canına tesir etmiş, varlığını parçalamış gitmişti.
Diyordu ki, yine oraya gideyim, kâfir olmuşsam bile tekrar imana geleyim.

3, 3796-3797

گفت بر خیزم همآنجا واروم
کافر ار گشتم دگر ره بگروم

واروم آنجا بیفتم پیش او
پیش آن صدر نکواندیش او

He said, “I will rise up and go back thither: if I have become an infidel, I will believe once more.
I will go back thither and fall before him-before its (Bukhara’s) kindly-thinking ?adr (Prince)

***

Diyordu ki, yine oraya gideyim, kâfir olmuşsam bile tekrar imana geleyim.
Oraya varayım da yerlere döşeneyim; o iyi düşünceli Sadr’ın huzurunda kendimi yerlere atayım.

3, 3797-3798

واروم آنجا بیفتم پیش او
پیش آن صدر نکواندیش او

گویم افکندم به پیشت جان خویش
زنده کن یا سر ببر ما را چو میش

I will go back thither and fall before him-before its (Bukhara's) kindly-thinking ?adr (Prince)
I will say, 'I throw myself before thee: revive (me) or cut off my head, like a sheep!

***

Oraya varayım da yerlere döşeneyim; o iyi düşünceli Sadr'ın huzurunda kendimi yerlere atayım.
Diyeyim ki: İşte canımı önüne attım. İster dirilt, ister koyun gibi kes başımı!

3, 3798-3799

گویم افکندم به پیشت جان خویش
زنده کن یا سر ببر ما را چو میش

کشته و مرده به پیشت ای قمر
به که شاه زندگان جای دگر

I will say, ‘I throw myself before thee: revive (me) or cut off my head, like a sheep!
‘Tis better to be slain and dead before thee, O Moon, that to be the king of the living in another place.

***

Diyeyim ki: İşte canımı önüne attım. İster dirilt, ister koyun gibi kes başımı!
Ey ay yüzlü, senin huzurunda kesilip ölmek, başka yerde dirilere padişah olmaktan yeğ.

3, 3799-3800

کشته و مرده به پیشت ای قمر
به که شاه زندگان جای دگر

آزمودم من هزاران بار بیش
بی تو شیرین می‌نبینم عیش خویش

‘Tis better to be slain and dead before thee, O Moon, that to be the king of the living in another place.
I have put it to the test more than a thousand times: I don not deem my life sweet without thee.

***

Ey ay yüzlü, senin huzurunda kesilip ölmek, başka yerde dirilere padişah olmaktan yeğ.
Ben bin kere, hatta daha da fazla sınadım, anladım: sensiz yaşamam pek acı, tahammül edilir şey değil!

3, 3800-3801

آزمودم من هزاران بار بیش
بی تو شیرین می‌نبینم عیش خویش

غن لی یا منیتی لحن النشور
ابرکی یا ناقتی تم السرور

I have put it to the test more than a thousand times: I don not deem my life sweet without thee.
Sing to me, O object of my desire, the melody of resurrection! Kneel, O my she-camel! The joy is complete.

***

Ben bin kere, hatta daha da fazla sınadım, anladım: sensiz yaşamam pek acı, tahammül edilir şey değil!
Ey emelim, maksadım sevgili, sur üfürür gibi nağmelerle terennüm et de beni dirilt… Ey devem, çök artık… Neşe tamamlandı!

3, 3801-3802

غن لی یا منیتی لحن النشور
ابرکی یا ناقتی تم السرور

ابلعی یا ارض دمعی قد کفی
اشربی یا نفس وردا قد صفا

Sing to me, O object of my desire, the melody of resurrection! Kneel, O my she-camel! The joy is complete.
O earth, swallow my tears- surely they are enough. Drink, O my soul, a draught that is now pure!

***

Ey emelim, maksadım sevgili, sur üfürür gibi nağmelerle terennüm et de beni dirilt... Ey devem, çök artık... Neşe tamamlandı!
Ey yeryüzü, gözyaşlarımı em, yeter gayri... Ey nefis, iç o tatlı suyu, bulanıklığı geçti, duruldu artık!

ابلعی یا ارض دمعی قد کفی
اشربی یا نفس وردا قد صفا

عدت یا عیدی الینا مرحبا
نعم ما روحت یا ریح الصبا

O earth, swallow my tears- surely they are enough. Drink, O my soul, a draught that is now pure!
Thou hast returned to us, O my festival! Welcome! How goodly is the refreshment thou hast brought, O Zephyr!'"

***

Ey yeryüzü, gözyaşlarımı em, yeter gayri… Ey nefis, iç o tatlı suyu, bulanıklığı geçti, duruldu artık!
Ey yeryüzü, gözyaşlarımı em, yeter gayri… Merhaba ey seher yeli! Bize dostun kokusunu getirdin, ne güzel de estin ya!

3, 3803-3804

عدت یا عیدی الینا مرحبا
نعم ما روحت یا ریح الصبا

گفت ای یاران روان گشتم وداع
سوی آن صدری که امیرست و مطاع

Thou hast returned to us, O my festival! Welcome! How goodly is the refreshment thou hast brought, O Zephyr!'”
He said, “Farewell, my friends: I have set out towards the?adr who commands and is obeyed.

***

Ey yeryüzü, gözyaşlarımı em, yeter gayri… Merhaba ey seher yeli! Bize dostun kokusunu getirdin, ne güzel de estin ya!
Dostlar, dedi, ben gidiyorum, elveda. Ben o emîre, o emrine itaat edilen Sadr-ı Cihan’a gidiyorum.

گفت ای یاران روان گشتم وداع
سوی آن صدری که امیرست و مطاع

دمبدم در سوز بریان می‌شوم
هرچه بادا باد آنجا می‌روم

He said, “Farewell, my friends: I have set out towards the?adr who commands and is obeyed.
Moment by moment I am being roasted in the flames. (of separation from him): I will go thither, come what may!

***

Dostlar, dedi, ben gidiyorum, elveda. Ben o emîre, o emrine itaat edilen Sadr-ı Cihan’a gidiyorum.
Anbean onun aşkıyla, onun ayrılığıyla yanmaktayım… Artık ne olursa olsun, gidiyorum ben!

3, 3805-3806

دمبدم در سوز بریان می‌شوم
هرچه بادا باد آنجا می‌روم

گرچه دل چون سنگ خارا می‌کند
جان من عزم بخارا می‌کند

Moment by moment I am being roasted in the flames. (of separation from him): I will go thither, come what may!
Although he is making his heart like a hard rock (against me), my soul is bound for Bukhara.

***

Anbean onun aşkıyla, onun ayrılığıyla yanmaktayım... Artık ne olursa olsun, gidiyorum ben!
Sevgilinin gönlü mermerler gibi katı bir hale gelse bile ruhum yine Buhara'ya gitmek istiyor.

3, 3806-3807

گرچه دل چون سنگ خارا می‌کند
جان من عزم بخارا می‌کند

مسکن یارست و شهر شاه من
پیش عاشق این بود حب الوطن

Although he is making his heart like a hard rock (against me), my soul is bound for Bukhara.
It is the abode of my Friend and the city of my King: in the lover’s eyes this is (the meaning of) love of one’s native land.”

***

Sevgilinin gönlü mermerler gibi katı bir hale gelse bile ruhum yine Buhara’ya gitmek istiyor.
Orası sevgilimin konağı, padişahımın şehri; benim vatanım orası… Âşıklara vatan sevgisi budur!

مسکن یارست و شهر شاه من
پیش عاشق این بود حب الوطن

گفت معشوقی به عاشق کای فتی
تو به غربت دیده‌ای بس شهرها

It is the abode of my Friend and the city of my King: in the lover’s eyes this is (the meaning of) love of one’s native land.”
A loved one said to her lover, “O youth, thou hast seen many cities abroad.

***

Orası sevgilimin konağı, padişahımın şehri; benim vatanım orası… Âşıklara vatan sevgisi budur!
Bir güzel, âşığına dedi ki: Yiğidim, gurbette birçok şehirler gördün.

3, 3808-3809

گفت معشوقی به عاشق کای فتی
تو به غربت دیده‌ای بس شهرها

پس کدامین شهر ز آنها خوشترست
گفت آن شهری که در وی دلبرست

A loved one said to her lover, “O youth, thou hast seen many cities abroad.
Which of them, then, is the fairest?” He replied, “The city where my sweetheart is.”

***

Bir güzel, âşığına dedi ki: Yiğidim, gurbette birçok şehirler gördün.
Hangi şehir daha ziyade hoşuna gitti. Âşık, “Sevgilinin oturduğu şehir”

3, 3809-3810

پس کدامین شهر ز آنها خوشترست
گفت آن شهری که در وی دلبرست

هرکجا باشد شه ما را بساط
هست صحرا گر بود سم الخیاط

Which of them, then, is the fairest?" He replied, "The city where my sweetheart is."
Wherever the carpet is (spread) for our King, (there) is the (spacious) plain, though it (that place) be (as narrow as) the eye of a needle.

***

Hangi şehir daha ziyade hoşuna gitti. Âşık, "Sevgilinin oturduğu şehir"
Padişahımız, nereye yaygısını yayar, oturursa orası, iğne deliği kadar dar bile olsa bize sahra gelir.

3, 3810-3811

هرکجا باشد شه ما را بساط
هست صحرا گر بود سم الخیاط

هر کجا که یوسفی باشد چو ماه
جنتست ارچه که باشد قعر چاه

Wherever the carpet is (spread) for our King, (there) is the (spacious) plain, though it (that place) be (as narrow as) the eye of a needle.
Wherever a Joseph (beautiful) as the moon may be, ’tis Paradise, even though it be the bottom of a well.

***

Padişahımız, nereye yaygısını yayar, oturursa orası, iğne deliği kadar dar bile olsa bize sahra gelir.
Ay gibi Yusuf neredeyse orası, kuyunun dibi bile olsa cennettir.” dedi.

هر کجا که یوسفی باشد چو ماه
جنتست ارچه که باشد قعر چاه

گفت او را ناصحی ای بی‌خبر
عاقبت اندیش اگر داری هنر

Wherever a Joseph (beautiful) as the moon may be, 'tis Paradise, even though it be the bottom of a well.
A candid adviser said to him, "O imprudent man, think of the end (consequence), if thou hast (any) skill.

***

Ay gibi Yusuf neredeyse orası, kuyunun dibi bile olsa cennettir." dedi.
O âşığa da öğütçünün biri dedi ki: "Ey bihaber, aklın varsa işin sonunu düşün.

گفت او را ناصحی ای بی‌خبر
عاقبت اندیش اگر داری هنر

درنگر پس را به عقل و پیش را
همچو پروانه مسوزان خویش را

A candid adviser said to him, "O imprudent man, think of the end (consequence), if thou hast (any) skill.
Consider reasonably the future and the past: do not let thyself be burnt like a moth.

***

O âşığa da öğütçünün biri dedi ki: "Ey bihaber, aklın varsa işin sonunu düşün.
Aklını başına devşir de işin önüne, sonuna dikkat et. Pervane gibi kendini yakıp yandırma!

3, 3813-3814

درنگر پس را به عقل و پیش را
همچو پروانه مسوزان خویش را

چون بخارا می‌روی دیوانه‌ای
لایق زنجیر و زندان‌خانه‌ای

Consider reasonably the future and the past: do not let thyself be burnt like a moth.
How art thou going to Bukhárá? Thou art mad, thou art (only) fit for chains and the prison-house.

***

Aklını başına devşir de işin önüne, sonuna dikkat et. Pervane gibi kendini yakıp yandırma!
Delicesine Buhara’ya gidersen zincire vurulmaya, hapishaneye atılmaya lâyıksın.

چون بخارا می‌روی دیوانه‌ای
لایق زنجیر و زندان‌خانه‌ای

او ز تو آهن همی‌خاید ز خشم
او همی‌جوید ترا با بیست چشم

How art thou going to Bukhárá? Thou art mad, thou art (only) fit for chains and the prison-house.
He (the Sadr-i Jahán) is champing iron in his wrath against thee; he is seeking thee with twenty eyes.

***

Delicesine Buhara’ya gidersen zincire vurulmaya, hapishaneye atılmaya lâyıksın.
Sadr-ı Cihan, sana kızgın... Âdeta demir çiğnemede, dişlerini gıcırdatıp durmada. Seni yirmi gözle bekliyor.

3, 3815-3816

او ز تو آهن همی‌خاید ز خشم
او همی‌جوید ترا با بیست چشم

می‌کند او تیز از بهر تو کارد
او سگ قحطست و تو انبان آرد

He (the Sadr-i Jahán) is champing iron in his wrath against thee; he is seeking thee with twenty eyes.
He is sharpening the knife for thee: he is (like) the starving dog, and thou (like) the bag of flour.

***

Sadr-ı Cihan, sana kızgın... Âdeta demir çiğnemede, dişlerini gıcırdatıp durmada. Seni yirmi gözle bekliyor.
Senin için bıçak bileyip duruyor. O âdeta kırlıkta kalmış bir köpek, sense unla dolu dağarcıksın!

3, 3816-3817

می‌کند او تیز از بهر تو کارد
او سگ قحطست و تو انبان آرد

چون رهیدی و خدایت راه داد
سوی زندان می‌روی چونت فتاد

He is sharpening the knife for thee: he is (like) the starving dog, and thou (like) the bag of flour.
After thou hast escaped and God has given thee the (open) road, thou art going (back) to prison: what is the matter with thee?

***

Senin için bıçak bileyip duruyor. O âdeta kırlıkta kalmış bir köpek, sense unla dolu dağarcıksın!
Allah, bir fırsat verdi, kurtuldun... Sonra da zindana gidiyorsun ha... Ne oldu sana?

چون رهیدی و خدایت راه داد
سوی زندان می‌روی چونت فتاد

بر تو گر ده‌گون موکل آمدی
عقل بایستی کز ایشان کم زدی

After thou hast escaped and God has given thee the (open) road, thou art going (back) to prison: what is the matter with thee?
Had there been ten sorts of custodians over thee, intelligence would have been needed in order that thou might'st become quit of them.

***

Allah, bir fırsat verdi, kurtuldun... Sonra da zindana gidiyorsun ha... Ne oldu sana?
Sana on çeşit memur dikseler bile onlardan kaçıp gizlenmen lazım; akıl, bunu emreder.

3, 3818-3819

بر تو گر ده‌گون موکل آمدی
عقل بایستی کز ایشان کم زدی

چون موکل نیست بر تو هیچ‌کس
از چه بسته گشت بر تو پیش و پس

Had there been ten sorts of custodians over thee, intelligence would have been needed in order that thou might'st become quit of them.
Since no one is a custodian over thee, wherefore have the future and the past become sealed to thee?”

***

Sana on çeşit memur dikseler bile onlardan kaçıp gizlenmen lazım; akıl, bunu emreder.
Hâlbuki senin başında tek bir memur bile yok. Neden böyle önden, arttan yolun bağlandı?”

چون موکل نیست بر تو هیچ‌کس
از چه بسته گشت بر تو پیش و پس

عشق پنهان کرده بود او را اسیر
آن موکل را نمی‌دید آن نذیر

Since no one is a custodian over thee, wherefore have the future and the past become sealed to thee?”
Secret love had made him (the Wakíl) captive: the warner (his critic) was not seeing that custodian.

***

Hâlbuki senin başında tek bir memur bile yok. Neden böyle önden, arttan yolun bağlandı?”
Gizli aşk, onu esir etmişti. O öğütçü, o korkutucu o gizli memuru görmüyordu ki!

عشق پنهان کرده بود او را اسیر
آن موکل را نمی‌دید آن نذیر

هر موکل را موکل مختفیست
ورنه او در بند سگ طبعی ز چیست

Secret love had made him (the Wakíl) captive: the warner (his critic) was not seeing that custodian.
Every custodian's custodian is hidden; else, wherefore is he (the wicked custodian) in thrall to (his) currish nature?

***

Gizli aşk, onu esir etmişti. O öğütçü, o korkutucu o gizli memuru görmüyordu ki!
Her memurun başında gizli bir memur var. Böyle değil de o memur, neden köpeğe benzeyen tabiatına esir. Neden onun bağlarıyla bağlı?

3, 3821-3822

هر موکل را موکل مختفیست
ورنه او در بند سگ طبعی ز چیست

خشم شاه عشق بر جانش نشست
بر عوانی و سیه‌روییش بست

Every custodian's custodian is hidden; else, wherefore is he (the wicked custodian) in thrall to (his) currish nature? The anger of Love, the King, settled upon his soul and chained him to the (base) office of a myrmidon and to ignominy.

***

Her memurun başında gizli bir memur var. Böyle değil de o memur, neden köpeğe benzeyen tabiatına esir. Neden onun bağlarıyla bağlı?
Padişahın kızgınlığı ruhuna tesir etmiş, onu memurluğa, kara yüzlülüğe bağlamış.

3, 3822-3823

خشم شاه عشق بر جانش نشست
بر عوانی و سیه‌روییش بست

می‌زند او را که هین او رابزن
زان عوانان نهان افغان من

The anger of Love, the King, settled upon his soul and chained him to the (base) office of a myrmidon and to ignominy.
It (anger) is striking him and saying, “Hark, strike him (thy captive)!” Woe is me on account of those hidden myrmidons.

***

Padişahın kızgınlığı ruhuna tesir etmiş, onu memurluğa, kara yüzlülüğe bağlamış.
Hadi vur şu adamı diye onu dövüp duruyor! Benim feryadım, işte o gizli memurlardan!

3, 3823-3824

می‌زند او را که هین او رابزن
زان عوانان نهان افغان من

هرکه بینی در زیانی می‌رود
گرچه تنها با عوانی می‌رود

It (anger) is striking him and saying, “Hark, strike him (thy captive)!” Woe is me on account of those hidden myrmidons.
Whomsoever you see going in a (path of) detriment, he, though (apparently) alone, is going along with a (hidden) myrmidon.

***

Hadi vur şu adamı diye onu dövüp duruyor! Benim feryadım, işte o gizli memurlardan!
Kimi ziyanda görürsen bil ki görünüşte yapayalnız bile olsa hakikatte o ziyana bir memurla sürüklenir, gider.

3, 3824-3825

هرکه بینی در زیانی می‌رود
گرچه تنها با عوانی می‌رود

گر ازو واقف بدی افغان زدی
پیش آن سلطان سلطانان شدی

Whomsoever you see going in a (path of) detriment, he, though (apparently) alone, is going along with a (hidden) myrmidon.
If he were aware of him, he would cry out in distress and go into the presence of the King of kings,

***

Kimi ziyanda görürsen bil ki görünüşte yapayalnız bile olsa hakikatte o ziyana bir memurla sürüklenir, gider.
Bu hali bilseydin feryat eder, o padişahlar padişahına sığınırdın.

3, 3825-3826

گر ازو واقف بدی افغان زدی
پیش آن سلطان سلطانان شدی

ریختی بر سر به پیش شاه خاک
تا امان دیدی ز دیو سهمناک

If he were aware of him, he would cry out in distress and go into the presence of the King of kings,
And scatter earth on his head before the King, that he might find security from the frightful Devil.

***

Bu hali bilseydin feryat eder, o padişahlar padişahına sığınırdın.
Padişahın huzurunda başına topraklar saçar da o korkunç Şeytan'dan kurtulurdun.

3, 3826-3827

ریختی بر سر به پیش شاه خاک
تا امان دیدی ز دیو سهمناک

میر دیدی خویش را ای کم ز مور
زان ندیدی آن موکل را تو کور

And scatter earth on his head before the King, that he might find security from the frightful Devil.
(But) you, O less than an ant, deemed yourself a prince: hence, blind (as you are), you did not see that custodian.

***

Padişahın huzurunda başına topraklar saçar da o korkunç Şeytan’dan kurtulurdun.
A karıncadan daha aşağı, daha kuvvetsiz ve ehemmiyetsiz adam, kendini bey görüyorsun ha… sen körsün de ondan başına dikilmiş olan o memuru görmüyorsun.

3, 3827-3828

میر دیدی خویش را ای کم ز مور
زان ندیدی آن موکل را تو کور

غره گشتی زین دروغین پر و بال
پر و بالی کو کشد سوی وبال

(But) you, O less than an ant, deemed yourself a prince: hence, blind (as you are), you did not see that custodian.
You were deluded by these false wings and plumes—the wings and plumes that lead to woe.

***

A karıncadan daha aşağı, daha kuvvetsiz ve ehemmiyetsiz adam, kendini bey görüyorsun ha… sen körsün de ondan başına dikilmiş olan o memuru görmüyorsun.
Bu yalancı kanatlarla gururlandın ha… Adamı suça, ziyankârlığa çeken kol kanat, ama da kol kanattır ya!

3, 3828-3829

غره گشتی زین دروغین پر و بال
پر و بالی کو کشد سوی وبال

پر سبک دارد ره بالا کند
چون گل‌آلو شد گرانیها کند

You were deluded by these false wings and plumes—the wings and plumes that lead to woe.
(If) he keep his wings light (unencumbered), he journeys upward; when he becomes defiled with earth, he makes heavinesses (which weigh him down).

***

Bu yalancı kanatlarla gururlandın ha... Adamı suça, ziyankârlığa çeken kol kanat, ama da kol kanattır ya!
Kanat dediğin adamı yücelere çeker... Topraklara bulandı mı da ağırlaşır, adam uçamaz gayrı!

پر سبک دارد ره بالا کند
چون گل‌آلو شد گرانیها کند

گفت ای ناصح خمش کن چند چند
پند کم ده زانک بس سختست بند

(If) he keep his wings light (unencumbered), he journeys upward; when he becomes defiled with earth, he makes heavinesses (which weigh him down).
He said, "O counsellor, be silent! How long, how long (wilt thou chide)? Do not give advice, for the bonds (on me) are very grievous.

***

Kanat dediğin adamı yücelere çeker… Topraklara bulandı mı da ağırlaşır, adam uçamaz gayrı!
Âşık dedi ki: "Ey öğütçü, sus… Niceye bir öğüt vereceksin, niceye bir? Vazgeç bu öğütten; bağ, pek kuvvetli.

3, 3830-3831

گفت ای ناصح خمش کن چند چند
پند کم ده زانک بس سختست بند

سخت‌تر شد بند من از پند تو
عشق را نشناخت دانشمند تو

He said, “O counsellor, be silent! How long, how long (wilt thou chide)? Do not give advice, for the bonds (on me) are very grievous.
My bonds are more grievous than thy advice: thy doctor (who taught thee) was not acquainted with love.

***

Âşık dedi ki: “Ey öğütçü, sus… Niceye bir öğüt vereceksin, niceye bir? Vazgeç bu öğütten; bağ, pek kuvvetli.
Senin öğüdünden daha da kuvvetlendi. Senin âlimin aşk nedir, tanımadı ki!

3, 3831-3832

سخت‌تر شد بند من از پند تو
عشق را نشناخت دانشمند تو

آن طرف که عشق می‌افزود درد
بوحنیفه و شافعی درسی نکرد

My bonds are more grievous than thy advice: thy doctor (who taught thee) was not acquainted with love.
In that quarter where love was increasing (my) pain, Bú Hanífa and Sháfiʿí gave no instruction.

***

Senin öğüdünden daha da kuvvetlendi. Senin âlimin aşk nedir, tanımadı ki!
Bir yerde aşk fazlalaştı, derdi arttırdı mı orada ne Ebû Hanîfe bir ders verebilir, ne Şâfiî!”

3, 3832-3833

آن طرف که عشق می‌افزود درد
بوحنیفه و شافعی درسی نکرد

تو مکن تهدید از کشتن که من
تشنه‌ی زارم به خون خویشتن

In that quarter where love was increasing (my) pain, Bú Hanífa and Sháfi‘í gave no instruction.
Do not thou threaten me with being killed, for I thirst lamentably for mine own blood.”

***

Bir yerde aşk fazlalaştı, derdi arttırdı mı orada ne Ebû Hanîfe bir ders verebilir, ne Şâfiî!”
Beni ölümle tehdit etme... Kendi kanıma susamış birisiyim ben zaten!

3, 3833-3834

تو مکن تهدید از کشتن که من
تشنه‌ی زارم به خون خویشتن

عاشقان را هر زمانی مردنیست
مردن عشاق خود یک نوع نیست

Do not thou threaten me with being killed, for I thirst lamentably for mine own blood.”
For lovers, there is a dying at every moment: verily, the dying of lovers is not of one sort.

***

Beni ölümle tehdit etme... Kendi kanıma susamış birisiyim ben zaten!
Âşıklara her an bir ölüm var... Âşıkların ölümü bir çeşit değil!

3, 3834-3835

عاشقان را هر زمانی مردنیست
مردن عشاق خود یک نوع نیست

او دو صد جان دارد از جان هدی
وآن دوصد را می‌کند هر دم فدی

For lovers, there is a dying at every moment: verily, the dying of lovers is not of one sort.
He (the lover) hath two hundred souls (lives) from the Soul of Guidance, and those two hundred he is sacrificing at every instant.

***

Âşıklara her an bir ölüm var... Âşıkların ölümü bir çeşit değil!
Âşık, doğru yolun ruhunu bulmuş, o ruhla iki yüz cana sahip olmuştur da her an iki yüzünü de feda edip durmadadır.

3, 3835-3836

او دو صد جان دارد از جان هدی
وآن دوصد را می‌کند هر دم فدی

هر یکی جان را ستاند ده بها
از نبی خوان عشرة امثالها

He (the lover) hath two hundred souls (lives) from the Soul of Guidance, and those two hundred he is sacrificing at every instant.
For each soul (life) he receives ten as its price: read from theQur’án “ten like unto them.”

***

Âşık, doğru yolun ruhunu bulmuş, o ruhla iki yüz cana sahip olmuştur da her an iki yüzünü de feda edip durmadadır.
Feda ettiği her cana karşılık da on tana ecir alır. Kur’an’dan “ Kim bir iyilik yaparsa on mislini bulur” ayetini okusan a!

3, 3836-3837

هر یکی جان را ستاند ده بها
از نبی خوان عشرة امثالها

گر بریزد خون من آن دوست‌رو
پای‌کوبان جان برافشانم برو

For each soul (life) he receives ten as its price: read from theQur’án “ten like unto them.”
If that One of friendly countenance shed my blood, dancing (in triumph) I will strew (lavish) my soul (life) upon Him.

***

Feda ettiği her cana karşılık da on tana ecir alır. Kur’an’dan “ Kim bir iyilik yaparsa on mislini bulur” ayetini okusan a!
O güzel yüzlü sevgili, kanımı dökerse neşeyle dönerek, zevkimden ayaklarımı yerlere vurarak canımı saçarım!

3, 3837-3838

گر بریزد خون من آن دوست‌رو
پای‌کوبان جان برافشانم برو

آزمودم مرگ من در زندگیست
چون رهم زین زندگی پایندگیست

If that One of friendly countenance shed my blood, dancing (in triumph) I will strew (lavish) my soul (life) upon Him.
I have tried it: my death is (consists) in life: when I escape from this life, ’tis to endure for ever.

***

O güzel yüzlü sevgili, kanımı dökerse neşeyle dönerek, zevkimden ayaklarımı yerlere vurarak canımı saçarım!
Ben sınadım, benim hayatım ölümümde. Bu hayattan kurtuldum mu ebediyete erişeceğim.

3, 3838-3839

آزمودم مرگ من در زندگیست
چون رهم زین زندگی پایندگیست

اقتلونی اقتلونی یا ثقات
ان فی قتلی حیاتا فی حیات

I have tried it: my death is (consists) in life: when I escape from this life, ’tis to endure for ever.
“Kill me, kill me, O trusty friends! Lo, in my being killed is life on life.”

***

Ben sınadım, benim hayatım ölümümde. Bu hayattan kurtuldum mu ebediyete erişeceğim.
Ey inanılacak, güvenilecek kişiler, beni öldürün, öldürülmemde hayat içinde hayat var.

اقتلونی اقتلونی یا ثقات
ان فی قتلی حیاتا فی حیات

یا منیر الخد یا روح البقا
اجتذب روحی وجد لی باللقا

“Kill me, kill me, O trusty friends! Lo, in my being killed is life on life.”
O Thou that makest the cheek radiant, O Spirit of everlastingness, draw my spirit to Thyself and generously bestow on me the meeting (with Thee).

***

Ey inanılacak, güvenilecek kişiler, beni öldürün, öldürülmemde hayat içinde hayat var.
Ey aydın yüzlü, ey daimî varlığın ruhu, ruhumu kendine çek, bana vuslatınla cömertlik et!

3, 3840-3841

یا منیر الخد یا روح البقا
اجتذب روحی وجد لی باللقا

لی حبیب حبه یشوی الحشا
لو یشا یمشی علی عینی مشی

O Thou that makest the cheek radiant, O Spirit of everlastingness, draw my spirit to Thyself and generously bestow on me the meeting (with Thee).
I have a Beloved whose love roasts the bowels (of my heart): if He wished to walk upon mine eye, He would walk (upon it, and be welcome).

***

Ey aydın yüzlü, ey daimî varlığın ruhu, ruhumu kendine çek, bana vuslatınla cömertlik et!
Öyle bir sevgilim var ki sevgisi kalbimi yakıp kavurmada. Dilerse gözlerimin üstünde yürür!

3, 3841-3842

لی حبیب حبه یشوی الحشا
لو یشا یمشی علی عینی مشی

پارسی گو گرچه تازی خوشترست
عشق را خود صد زبان دیگرست

I have a Beloved whose love roasts the bowels (of my heart): if He wished to walk upon mine eye, He would walk (upon it, and be welcome).
Speak Persian, though Arabic is sweeter: Love indeed hath a hundred other tongues (besides these two).

***

Öyle bir sevgilim var ki sevgisi kalbimi yakıp kavurmada. Dilerse gözlerimin üstünde yürür!
Arapça daha hoş ama Farsça söyle. Zaten aşkın bunlardan başka daha yüzlerce dili var ama

پارسی گو گرچه تازی خوشترست
عشق را خود صد زبان دیگرست

بوی آن دلبر چو پران می‌شود
آن زبانها جمله حیران می‌شود

Speak Persian, though Arabic is sweeter: Love indeed hath a hundred other tongues (besides these two).
When the scent of that Charmer of hearts begins to fly (abroad), all those tongues become dumbfounded.

***

Arapça daha hoş ama Farsça söyle. Zaten aşkın bunlardan başka daha yüzlerce dili var ama
Sevgilisinin kokusu uçup geldi mi o dillerin hepsi de şaşırır, lâl olur kalır.

3, 3843-3844

بوی آن دلبر چو پران می‌شود
آن زبانها جمله حیران می‌شود

بس کنم دلبر در آمد در خطاب
گوش شو والله اعلم بالصواب

When the scent of that Charmer of hearts begins to fly (abroad), all those tongues become dumbfounded.
I will cease (from speech): the Sweetheart has begun to speak, be (all) ear—and God best knoweth the right course.

***

Sevgilisinin kokusu uçup geldi mi o dillerin hepsi de şaşırır, lâl olur kalır.
Artık ben susayım, kâfi... Sevgili söylemeye başladı. Dinle, kulak kesil... Allah, doğruyu daha iyi bilir.

3, 3844-3845

بس کنم دلبر در آمد در خطاب
گوش شو والله اعلم بالصواب

چونک عاشق توبه کرد اکنون بترس
کو چو عیاران کند بر دار درس

I will cease (from speech): the Sweetheart has begun to speak, be (all) ear—and God best knoweth the right course.
Since the lover has repented, now beware (of misapprehension), for he will lecture, like the adepts (in mystical love), on the gallows.

***

Artık ben susayım, kâfi... Sevgili söylemeye başladı. Dinle, kulak kesil... Allah, doğruyu daha iyi bilir.
Âşık tövbe etti mi... işte o zaman kork. Çünkü âşık, ayyarlar gibi daracığında ders verir!

3, 3845-3846

چونک عاشق توبه کرد اکنون بترس
کو چو عیاران کند بر دار درس

گرچه این عاشق بخارا می‌رود
نه به درس و نه به استا می‌رود

Since the lover has repented, now beware (of misapprehension), for he will lecture, like the adepts (in mystical love), on the gallows.
Although this lover is going to Bukhárá, he is not going to (attend) lectures or to (learn from) a teacher.

***

Âşık tövbe etti mi... işte o zaman kork. Çünkü âşık, ayyarlar gibi daracığında ders verir!
Bu âşık, Buhara’ya gidiyor ama ders okumaya, üstada hizmet etmeye değil.

3, 3846-3847

گرچه این عاشق بخارا می‌رود
نه به درس و نه به استا می‌رود

عاشقان را شد مدرس حسن دوست
دفتر و درس و سبقشان روی اوست

Although this lover is going to Bukhárá, he is not going to (attend) lectures or to (learn from) a teacher.
For lovers, the (only) lecturer is the beauty of the Beloved, their (only) book and lecture and lesson is His face.

***

Bu âşık, Buhara'ya gidiyor ama ders okumaya, üstada hizmet etmeye değil.
Âşıklara dostun güzelliği müderristir… Defterleri, dersleri, meşkleri de onun yüzü!

3, 3847-3848

عاشقان را شد مدرس حسن دوست
دفتر و درس و سبقشان روی اوست

خامشند و نعره‌ی تکرارشان
می‌رود تا عرش و تخت یارشان

For lovers, the (only) lecturer is the beauty of the Beloved, their (only) book and lecture and lesson is His face.
They are silent (outwardly), but the shrill noise of their repetition is going up to the throne and high-seat of their Friend.

***

Âşıklara dostun güzelliği müderristir… Defterleri, dersleri, meşkleri de onun yüzü!
Susarlar ama tekrar tekrar attıkları nâralar sevgilinin arşına, tahtına kadar ulaşır.

3, 3848-3849

خامشند و نعره‌ی تکرارشان
می‌رود تا عرش و تخت یارشان

درسشان آشوب و چرخ و زلزله
نه زیاداتست و باب سلسله

They are silent (outwardly), but the shrill noise of their repetition is going up to the throne and high-seat of their Friend.
Their (only) lesson is enthusiasm and the whirling dance and quaking agitation; not theZiyádátand the chapter on "the chain."

***

Susarlar ama tekrar tekrar attıkları nâralar sevgilinin arşına, tahtına kadar ulaşır.
Dersleri fitne, oyun, dönüş ve titreyiştir. Onlar ne Ziyadat okurlar, ne Silsile.

3, 3849-3850

درسشان آشوب و چرخ و زلزله
نه زیاداتست و باب سلسله

سلسله‌ی این قوم جعد مشکبار
مسله‌ی دورست لیکن دور یار

Their (only) lesson is enthusiasm and the whirling dance and quaking agitation; not theZiyádátand the chapter on "the chain."
The "chain" of these people (the lovers of God) is the musk-dropping curls (of the Beloved); they have the question of "the circle," but it is the "circle" of the Friend.

***

Dersleri fitne, oyun, dönüş ve titreyiştir. Onlar ne Ziyadat okurlar, ne Silsile.
Bu kavmin silsilesi, sevgilinin simsiyah ve kıvırcık saçlarıdır. Onlarda devir meselesinden bahsederler ama sevgilinin devrinden.

3, 3850-3851

سلسله‌ی این قوم جعد مشکبار
مسله‌ی دورست لیکن دور یار

مسله‌ی کیس ار بپرسد کس ترا
گو نگنجد گنج حق در کیسه‌ها

The “chain” of these people (the lovers of God) is the musk-dropping curls (of the Beloved); they have the question of “the circle,” but it is the “circle” of the Friend.
If any one ask you about the question of “the purse,” tell (him) that God's treasure is not contained in purses.

***

Bu kavmin silsilesi, sevgilinin simsiyah ve kıvırcık saçlarıdır. Onlarda devir meselesinden bahsederler ama sevgilinin devrinden.
Eğer birisi sana kese meselesini sorarsa ona de ki: Allah hazinesi keselere sığmaz ki!

3, 3851-3852

مسله‌ی کیس ار بپرسد کس ترا
گو نگنجد گنج حق در کیسه‌ها

گر دم خلع و مبارا می‌رود
بد مبین ذکر بخارا می‌رود

If any one ask you about the question of “the purse,” tell (him) that God's treasure is not contained in purses.
If talk ofkhul‘ andmubáráis going on (among them), do not disapprove: (inwardly) mention is being made of “Bukhárá.”

***

Eğer birisi sana kese meselesini sorarsa ona de ki: Allah hazinesi keselere sığmaz ki!
Âşıklara aralarında Hul ve Mübara’dan dem vururlarsa hoş gör. Hakikatte Buhara’yı anıyorlar demektir.

3, 3852-3853

گر دم خلع و مبارا می‌رود
بد مبین ذکر بخارا می‌رود

ذکر هر چیزی دهد خاصیتی
زانک دارد هرصفت ماهیتی

If talk ofkhul‘ andmubáráis going on (among them), do not disapprove: (inwardly) mention is being made of “Bukhárá.”
The mention (recollection) of any thing produces a particular (spiritual) effect, inasmuch as every quality has a quiddity.

***

Âşıklara aralarında Hul ve Mübara’dan dem vururlarsa hoş gör. Hakikatte Buhara’yı anıyorlar demektir.
Her şeyi anış, başka bir hassa verir… her sıfatın başka bir mahiyeti var.

3, 3853-3854

ذکر هر چیزی دهد خاصیتی
زانک دارد هرصفت ماهیتی

در بخارا در هنرها بالغی
چون به خواری رو نهی ز آن فارغی

The mention (recollection) of any thing produces a particular (spiritual) effect, inasmuch as every quality has a quiddity.
In Bukhárá you attain to (perfection in) the sciences: when you turn to lowliness (ba-khwárí), you are freed from them.

***

Her şeyi anış, başka bir hassa verir… her sıfatın başka bir mahiyeti var.
Buhara’da her hünere ermiş, olgun bir hale gelmişsin ama horluğa yüz kodun mu hepsinden vazgeçer, her şeyi unutursun.

3, 3854-3855

در بخارا در هنرها بالغی
چون به خواری رو نهی ز آن فارغی

آن بخاری غصه‌ی دانش نداشت
چشم بر خورشید بینش می‌گماشت

In Bukhárá you attain to (perfection in) the sciences: when you turn to lowliness (ba-khwárí), you are freed from them.
That man of Bukhárá had not the vexation of knowledge: he was fixing his eyes on the sun of vision.

***

Buhara’da her hünere ermiş, olgun bir hale gelmişsin ama horluğa yüz kodun mu hepsinden vazgeçer, her şeyi unutursun.
O Buhara’lı âşık da bilgi derdinde değildi… Gözünü görüş güneşine dikmişti o.

3, 3855-3856

آن بخاری غصه‌ی دانش نداشت
چشم بر خورشید بینش می‌گماشت

هرکه درخلوت ببینش یافت راه
او ز دانشها نجوید دستگاه

That man of Bukhárá had not the vexation of knowledge: he was fixing his eyes on the sun of vision.
No one who in solitude has found the way to vision will seek power by means of the (diverse) kinds of knowledge.

***

O Buhara'lı âşık da bilgi derdinde değildi… Gözünü görüş güneşine dikmişti o.
Kim, halvette görüşe yol bulur, hakikati görürse artık bilgilerle yücelmeyi dilemez.

3, 3856-3857

هرکه درخلوت ببینش یافت راه
او ز دانشها نجوید دستگاه

با جمال جان چوشد هم‌کاسه‌ای
باشدش ز اخبار و دانش تاسه‌ای

No one who in solitude has found the way to vision will seek power by means of the (diverse) kinds of knowledge.
When he has become a boon-companion to the beauty of the Soul, he will have a disgust of traditional learning and knowledge.

***

Kim, halvette görüşe yol bulur, hakikati görürse artık bilgilerle yücelmeyi dilemez.
Can güzelliğiyle bir kâseden şarap içen, ağızdan duyulma haberlerle bilgilerden tasalanmaz.

3, 3857-3858

با جمال جان چوشد همکاسه‌ای
باشدش ز اخبار و دانش تاسه‌ای

دید بردانش بود غالب فرا
زان همی دنیا بچربد عامه را

When he has become a boon-companion to the beauty of the Soul, he will have a disgust of traditional learning and knowledge.
Vision is superior to knowledge: hence the present world prevails (over the next world) in the view of the vulgar,

***

Can güzelliğiyle bir kâseden şarap içen, ağızdan duyulma haberlerle bilgilerden tasalanmaz.
Görüş, ekseriyetle bilgiden üstündür, bilgiye galebe eder. Bu yüzden halk nazarında dünya galiptir, sevimlidir.

3, 3858-3859

دید بردانش بود غالب فرا
زان همی دنیا بچربد عامه را

زانک دنیا را همی‌بینند عین
وآن جهانی را همی‌دانند دین

Vision is superior to knowledge: hence the present world prevails (over the next world) in the view of the vulgar,
Because they regard this world as ready money, while they deem what concerns that (other) world to be (like) a debt.

***

Görüş, ekseriyetle bilgiden üstündür, bilgiye galebe eder. Bu yüzden halk nazarında dünya galiptir, sevimlidir.
Çünkü dünyayı gözler görür; bu, eldeki matahtır… ahireti ise verilmesi va’dedilen borç bilirler.

زانک دنیا را همی‌بینند عین
وآن جهانی را همی‌دانند دین

رو نهاد آن عاشق خونابه‌ریز
دل‌طپان سوی بخارا گرم و تیز

Because they regard this world as ready money, while they deem what concerns that (other) world to be (like) a debt.
With throbbing heart the lover, who shed tears mingled with blood, set out for Bukhárá in hot haste.

***

Çünkü dünyayı gözler görür; bu, eldeki matahtır… ahireti ise verilmesi va’dedilen borç bilirler.
Kanlı gözyaşları döken o âşık yüreği çarpa çarpa hararetle, iştiyakla koşarak Buhara’ya yüz tuttu.

3, 3860-3861

رو نهاد آن عاشق خونابه‌ریز
دل‌طپان سوی بخارا گرم و تیز

ریگ آمون پیش او همچون حریر
آب جیحون پیش او چون آبگیر

With throbbing heart the lover, who shed tears mingled with blood, set out for Bukhárá in hot haste.
The sands of Ámún seemed to him like silk, the river Oxus seemed to him like a pond.

***

Kanlı gözyaşları döken o âşık yüreği çarpa çarpa hararetle, iştiyakla koşarak Buhara’ya yüz tuttu.
İştiyakından çölün kumları, ona ipek geliyor, Ceyhun’un suyu küçücük bir şey görünüyordu!

3, 3861-3862

ریگ آمون پیش او همچون حریر
آب جیحون پیش او چون آبگیر

آن بیابان پیش او چون گلستان
می‌فتاد از خنده او چون گل‌ستان

The sands of Ámún seemed to him like silk, the river Oxus seemed to him like a pond.
To him that wilderness was like a rose-garden: he was falling on his back from laughter, like the (full-blown) rose.

***

İştiyakından çölün kumları, ona ipek geliyor, Ceyhun’un suyu küçücük bir şey görünüyordu!
Çöl önünde gül bahçesi kesilmekte, gül gibi gülerek düşe kalka, yuvarlanarak koşup gitmekteydi!

3, 3862-3863

آن بیابان پیش او چون گلستان
می‌فتاد از خنده او چون گل‌ستان

در سمرقندست قند اما لبش
از بخارا یافت و آن شد مذهبش

To him that wilderness was like a rose-garden: he was falling on his back from laughter, like the (full-blown) rose.
The (material) candy is in Samarcand; but his lip got it from “Bukhárá,” and that (spiritual candy) became his creed.

***

Çöl önünde gül bahçesi kesilmekte, gül gibi gülerek düşe kalka, yuvarlanarak koşup gitmekteydi!
Şeker, Semerkant’tadır ama o, şekeri Buhara’da bulmuş Buhara yolunu tutmuştu.

3, 3863-3864

در سمرقندست قند اما لبش
از بخارا یافت و آن شد مذهبش

ای بخارا عقل‌افزا بوده‌ای
لیکن ازمن عقل و دین بربوده‌ای

The (material) candy is in Samarcand; but his lip got it from "Bukhárá," and that (spiritual candy) became his creed.
"O Bukhárá, thou hast increased understanding (in others) but thou hast robbed me of understanding and religion.

***

Şeker, Semerkant'tadır ama o, şekeri Buhara'da bulmuş Buhara yolunu tutmuştu.
"Ey Buhara, sen akıllara akıl katardın ama benim aklımı da aldın dinimi de!

3, 3864-3865

ای بخارا عقل‌افزا بوده‌ای
لیکن ازمن عقل و دین بربوده‌ای

بدر می‌جویم از آنم چون هلال
صدر می‌جویم درین صف نعال

“O Bukhárá, thou hast increased understanding (in others) but thou hast robbed me of understanding and religion.
I am seeking the Full Moon: hence I am (thin) as the new moon. I am seeking the Sadr (Prince) in this ‘shoe-row’ (vestibule).”

***

“Ey Buhara, sen akıllara akıl katardın ama benim aklımı da aldın dinimi de!
Ben bir tolunay aramaktaydım, o yüzden hilâle döndüm. Kapı dibinde Sadr-ı (başköşeyi) istiyorum!” demekteydi.

بدر می‌جویم از آنم چون هلال
صدر می‌جویم درین صف نعال

چون سواد آن بخارا را بدید
در سواد غم بیاضی شد پدید

I am seeking the Full Moon: hence I am (thin) as the new moon. I am seeking the Sadr (Prince) in this ‘shoe-row’ (vestibule).”
When he described that “Bukhárá” looming black (in the distance), a whiteness (a mystic illumination) appeared in the blackness of his grief.

***

Ben bir tolunay aramaktaydım, o yüzden hilâle döndüm. Kapı dibinde Sadr-ı (başköşeyi) istiyorum!” demekteydi.
Buhara’nın karaltısını görünce gam karanlığında bir beyazlıktır göründü.

3, 3866-3867

چون سواد آن بخارا را بدید
در سواد غم بیاضی شد پدید

ساعتی افتاد بیهوش و دراز
عقل او پرید در بستان راز

When he described that “Bukhárá” looming black (in the distance), a whiteness (a mystic illumination) appeared in the blackness of his grief.
He fell (and lay) awhile senseless and outstretched: his reason flew into the garden of the mystery.

***

Buhara’nın karaltısını görünce gam karanlığında bir beyazlıktır göründü.
Yere yığıldı, uzun bir müddet kendisinden geçti. Aklı, sır bahçesine uçup gitti.

3, 3867-3868

ساعتی افتاد بیهوش و دراز
عقل او پرید در بستان راز

بر سر و رویش گلابی می‌زدند
از گلاب عشق او غافل بدند

He fell (and lay) awhile senseless and outstretched: his reason flew into the garden of the mystery.
They were sprinkling rose-water on his head and face; they were unaware of the rose-water of his love.

***

Yere yığıldı, uzun bir müddet kendisinden geçti. Aklı, sır bahçesine uçup gitti.
Onu ayıltacak, aşk gül suyuydu, bunu bilmediklerinden başına, yüzüne gül suları serptiler.

3, 3868-3869

بر سر و رویش گلابی می‌زدند
از گلاب عشق او غافل بدند

او گلستانی نهانی دیده بود
غارت عشقش ز خود ببریده بود

They were sprinkling rose-water on his head and face; they were unaware of the rose-water of his love.
He had beheld a hidden rose-garden: the raiding foray of Love had cut him off from himself.

***

Onu ayıltacak, aşk gül suyuydu, bunu bilmediklerinden başına, yüzüne gül suları serptiler.
O gizli gül bahçesi görmüştü… Aşk, onu yakalamış kendisinden geçirmiş gitmişti.

3, 3869-3870

او گلستانی نهانی دیده بود
غارت عشقش ز خود ببریده بود

تو فسرده درخور این دم نه‌ای
با شکر مقرون نه‌ای گرچه نیی

He had beheld a hidden rose-garden: the raiding foray of Love had cut him off from himself.
Thou, frozen (in spirit), art not worthy of this (inspiring) breath (of love): though thou art a reed (cane), thou art not associated with sugar.

***

O gizli gül bahçesi görmüştü... Aşk, onu yakalamış kendisinden geçirmiş gitmişti.
Sen donmuş, taş kesilmiş birisin; bu söze, bu nefese lâyık değilsin... Evet, sen de kamışsın ama içinde şeker yok!

3, 3870-3871

تو فسرده درخور این دم نه‌ای
با شکر مقرون نه‌ای گرچه نیی

رخت عقلت با توست و عاقلی
کز جنودا لم تروها غافلی

Thou, frozen (in spirit), art not worthy of this (inspiring) breath (of love): though thou art a reed (cane), thou art not associated with sugar.
The baggage of intellect is with thee, and thou art (still) possessed of thy wits, for thou art unaware of armies which ye did not see.

***

Sen donmuş, taş kesilmiş birisin; bu söze, bu nefese lâyık değilsin… Evet, sen de kamışsın ama içinde şeker yok!
Aklın başında, akıllısın sen. “Görmediğiniz askerleri yolladı” ayetinden gafilsin!

رخت عقلت با توست و عاقلی
کز جنودا لم تروها غافلی

اندر آمد در بخارا شادمان
پیش معشوق خود و دارالامان

The baggage of intellect is with thee, and thou art (still) possessed of thy wits, for thou art unaware of armies which ye did not see.
Joyously he entered Bukhárá near his beloved and (him who was) the abode of (his) security,

***

Aklın başında, akıllısın sen. "Görmediğiniz askerleri yolladı" ayetinden gafilsin!
Sevine, sevine o emniyet şehrine sevgilisinin bulunduğu yere, Buhara'ya geldi.

3, 3872-3873

اندر آمد در بخارا شادمان
پیش معشوق خود و دارالامان

همچو آن مستی که پرد بر اثیر
مه کنارش گیرد و گوید که گیر

Joyously he entered Bukhárá near his beloved and (him who was) the abode of (his) security,
Like the man intoxicated (with love) who (in imagination) flies to heaven: the Moon embraces him and says, “Embrace (me)!”

***

Sevine, sevine o emniyet şehrine sevgilisinin bulunduğu yere, Buhara’ya geldi.
Gökyüzünde uçan, ay tarafından kucaklandığını, kendisine sen de beni kucaklasana dendiğini sanan sarhoşa benziyordu.

همچو آن مستی که پرد بر اثیر
مه کنارش گیرد و گوید که گیر

هرکه دیدش در بخارا گفت خیز
پیش از پیدا شدن منشین گریز

Like the man intoxicated (with love) who (in imagination) flies to heaven: the Moon embraces him and says, "Embrace (me)!"
Every one that saw him in Bukhárá said (to him), "Arise (and go) before showing thyself! Do not sit (still)! Flee!

***

Gökyüzünde uçan, ay tarafından kucaklandığını, kendisine sen de beni kucaklasana dendiğini sanan sarhoşa benziyordu.
Onu Buhara'da her gören "Durma, görünmeden hemen bir tarafa sıvış!

هرکه دیدش در بخارا گفت خیز
پیش از پیدا شدن منشین گریز

که ترا می‌جوید آن شه خشمگین
تا کشد از جان تو ده ساله کین

Every one that saw him in Bukhárá said (to him), "Arise (and go) before showing thyself! Do not sit (still)! Flee!
For that Prince is seeking thee in anger, that he may wreak a ten years' vengeance on thy life.

***

Onu Buhara'da her gören "Durma, görünmeden hemen bir tarafa sıvış!
Padişah gazap etmiş, tam on yıllık öcünü almak için seni arayıp duruyor.

3, 3875-3876

که ترا می‌جوید آن شه خشمگین
تا کشد از جان تو ده ساله کین

الله الله درمیا در خون خویش
تکیه کم کن بر دم و افسون خویش

For that Prince is seeking thee in anger, that he may wreak a ten years' vengeance on thy life.
By God, by God, do not plunge in thine own blood, do not rely on thy artful words and wiles.

***

Padişah gazap etmiş, tam on yıllık öcünü almak için seni arayıp duruyor.
Allah aşkına olsun kendi kanına girme... Kendine pek o kadar güvenme!

الله الله درمیا در خون خویش
تکیه کم کن بر دم و افسون خویش

شحنه‌ی صدر جهان بودی و راد
معتمد بودی مهندس اوستاد

By God, by God, do not plunge in thine own blood, do not rely on thy artful words and wiles.
Thou wert the Sadr-i Jahán's constable and a noble; thou wert the trusted (agent) and master-engineer (in his affairs).

***

Allah aşkına olsun kendi kanına girme… Kendine pek o kadar güvenme!
Sadr-ı Cihan’ın Şahnesiydin, itimadına mazhar olmuş üstat bir mühendistin.

شحنه‌ی صدر جهان بودی و راد
معتمد بودی مهندس اوستاد

غدو کردی وز جزا بگریختی
رسته بودی باز چون آویختی

Thou wert the Sadr-i Jahán's constable and a noble; thou wert the trusted (agent) and master-engineer (in his affairs).
(Then) thou didst act treacherously and flee from punishment: thou hadst escaped: how hast thou let thyself be caught again?

***

Sadr-ı Cihan'ın Şahnesiydin, itimadına mazhar olmuş üstat bir mühendistin.
Ona hıyanette bulundun, cezadan da kaçtın… Neyse, bu suretle kurtulduğun halde şimdi nasıl oldu da tekrar geldin?

3, 3878-3879

غدو کردی وز جزا بگریختی
رسته بودی باز چون آویختی

از بلا بگریختی با صد حیل
ابلهی آوردت اینجا یا اجل

(Then) thou didst act treacherously and flee from punishment: thou hadst escaped: how hast thou let thyself be caught again?
With a hundred devices thou didst flee from tribulation: has folly brought thee hither or (thy) fate?

***

Ona hıyanette bulundun, cezadan da kaçtın... Neyse, bu suretle kurtulduğun halde şimdi nasıl oldu da tekrar geldin?
Yüzlerce hileyle belâdan kurtulmuştun, seni buraya aptallığın mı getirdi, ecelin mi?

از بلا بگریختی با صد حیل
ابلهی آوردت اینجا یا اجل

ای که عقلت بر عطارد دق کند
عقل و عاقل را قضا احمق کند

With a hundred devices thou didst flee from tribulation: has folly brought thee hither or (thy) fate?
O thou whose intellect jeers at Mercury (the celestial Scribe), Destiny makes a fool of intellect and the intelligent.

***

Yüzlerce hileyle belâdan kurtulmuştun, seni buraya aptallığın mı getirdi, ecelin mi?
Aklın Utaridi bile beğenmez, kınardı... Fakat kaza ve kader, aklı da ahmak bir hale sokuyor, akıllıyı da!

3, 3880-3881

ای که عقلت بر عطارد دق کند
عقل و عاقل را قضا احمق کند

نحس خرگوشی که باشد شیرجو
زیرکی و عقل و چالاکیت کو

O thou whose intellect jeers at Mercury (the celestial Scribe), Destiny makes a fool of intellect and the intelligent.
Luckless is the hare that seeks (to encounter) the lion: where is thy cleverness and intelligence and quick-wittedness?

***

Aklın Utaridi bile beğenmez, kınardı... Fakat kaza ve kader, aklı da ahmak bir hale sokuyor, akıllıyı da!
Sen, aslanı arayan talihsiz tavşansın. Nerede aklın, nerede bilgin, nerede çevikliğin, çabuk anlayışın?

3, 3881-3882

نحس خرگوشی که باشد شیرجو
زیرکی و عقل و چالاکیت کو

هست صد چندین فسونهای قضا
گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا

Luckless is the hare that seeks (to encounter) the lion: where is thy cleverness and intelligence and quick-wittedness?
The wiles of Destiny are a hundred times as many (as thine): he (the Prophet) has said, ‘When Destiny comes, the wide field is straitened.’

***

Sen, aslanı arayan talihsiz tavşansın. Nerede aklın, nerede bilgin, nerede çevikliğin, çabuk anlayışın?
Kaza ve kaderin böyle yüzlerce afsunları vardır. Kaza geldi mi âlem daralır derler.

هست صد چندین فسونهای قضا
گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا

صد ره و مخلص بود از چپ و راست
از قضا بسته شود کو اژدهاست

The wiles of Destiny are a hundred times as many (as thine): he (the Prophet) has said, ‘When Destiny comes, the wide field is straitened.’
There are a hundred ways and places of refuge on left and right, (but) they are barred by Destiny, for it is a dragon.”

***

Kaza ve kaderin böyle yüzlerce afsunları vardır. Kaza geldi mi âlem daralır derler.
Sağda, solda yüzlerce yol, yüzlerce kaçıp kurtulunacak yer vardır da kaza ve kader, gelince hepsi bağlanır, kapanır; kaza ve kader bir ejderhadır” diyordu.

3, 3883-3884

صد ره و مخلص بود از چپ و راست
از قضا بسته شود کو اژدهاست

گفت من مستسقیم آبم کشد
گرچه می‌دانم که هم آبم کشد

There are a hundred ways and places of refuge on left and right, (but) they are barred by Destiny, for it is a dragon.”
He said, “I am dropsical: the water draws me, though I know that the water too will kill me.

***

Sağda, solda yüzlerce yol, yüzlerce kaçıp kurtulunacak yer vardır da kaza ve kader, gelince hepsi bağlanır, kapanır; kaza ve kader bir ejderhadır” diyordu.
Âşık dedi ki. “Ben, susuzluk hastalığına tutulmuş birisiyim. Biliyorum da… Su beni öldürür.”

3, 3884-3885

گفت من مستسقیم آبم کشد
گرچه می‌دانم که هم آبم کشد

هیچ مستسقی بنگریزد ز آب
گر دو صد بارش کند مات و خراب

He said, “I am dropsical: the water draws me, though I know that the water too will kill me.
None afflicted with dropsy will flee from the water, even if it checkmate and ruin him two hundred times.

***

Âşık dedi ki. “Ben, susuzluk hastalığına tutulmuş birisiyim. Biliyorum da… Su beni öldürür.”
Fakat bu hastalığa tutulan, sudan kaçamaz ki… İsterse su onu yüzlerce defa öldürsün, harap etsin!

3, 3885-3886

هیچ مستقسقی بنگریزد ز آب
گر دو صد بارش کند مات و خراب

گر بیاماسد مرا دست و شکم
عشق آب از من نخواهد گشت کم

None afflicted with dropsy will flee from the water, even if it checkmate and ruin him two hundred times.
If my hands and belly become swollen, (yet) the passionate desire for the water will not abate (and depart) from me.

***

Fakat bu hastalığa tutulan, sudan kaçamaz ki… İsterse su onu yüzlerce defa öldürsün, harap etsin!
Elim, karnım şişse bile suya olan aşkım azalmıyor.

3, 3886-3887

گر بیاماسد مرا دست و شکم
عشق آب از من نخواهد گشت کم

گویم آنگه که بپرسند از بطون
کاشکی بحرم روان بودی درون

If my hands and belly become swollen, (yet) the passionate desire for the water will not abate (and depart) from me.
At the time when they ask me of my inward state, I say, 'Would that the Sea were flowing within me!'

***

Elim, karnım şişse bile suya olan aşkım azalmıyor.
Karnımı görüp bu ne diye sordukları zaman keşke bütün deniz, karnıma aksaydı diyorum.

3, 3887-3888

گویم آنگه که بپرسند از بطون
کاشکی بحرم روان بودی درون

خیک اشکم گو بدر از موج آب
گر بمیرم هست مرگم مستطاب

At the time when they ask me of my inward state, I say, ‘Would that the Sea were flowing within me!’
Let the water-skin, my belly, be burst by the waves of the water: if I die, my death is acceptable.

***

Karnımı görüp bu ne diye sordukları zaman keşke bütün deniz, karnıma aksaydı diyorum.
Bir tuluma benzeyen karnım, isterse su dalgalarından yırtılsın… Ölsem bile ne mutlu bir ölüm!

خیک اشکم گو بدر از موج آب
گر بمیرم هست مرگم مستطاب

من بهر جایی که بینم آب جو
رشکم آید بودمی من جای او

Let the water-skin, my belly, be burst by the waves of the water: if I die, my death is acceptable.
Wherever I see the water of a stream, jealousy comes over me (and I wish) that I might be in its place.

***

Bir tuluma benzeyen karnım, isterse su dalgalarından yırtılsın... Ölsem bile ne mutlu bir ölüm!
Ben, nerede bir ırmak görsem ah, o ırmak ben olsam diye haset etmekteyim.

3, 3889-3890

من بهر جایی که بینم آب جو
رشکم آید بودمی من جای او

دست چون دف و شکم همچون دهل
طبل عشق آب می‌کوبم چو گل

Wherever I see the water of a stream, jealousy comes over me (and I wish) that I might be in its place.
(With) hands (swollen) like a tambourine and belly like a drum, I am beating the drum of (I am proclaiming) my love for the water, as the rose (does).

***

Ben, nerede bir ırmak görsem ah, o ırmak ben olsam diye haset etmekteyim.
Elim defe benzese; karnım davul gibi şişse yine gül gibi neşeyle onun sevda davulunu döver dururum.

3, 3890-3891

دست چون دف و شکم همچون دهل
طبل عشق آب می‌کوبم چو گل

گر بریزد خونم آن روح الامین
جرعه جرعه خون خورم همچون زمین

(With) hands (swollen) like a tambourine and belly like a drum, I am beating the drum of (I am proclaiming) my love for the water, as the rose (does).
If that Trusty Spirit spill my blood, I will drink draught on draught of blood, like the earth.

***

Elim defe benzese; karnım davul gibi şişse yine gül gibi neşeyle onun sevda davulunu döver dururum.
O, Ruhulemin, kanımı dökse yer gibi yudum, yudum kan içerim.

3, 3891-3892

گر بریزد خونم آن روح الامین
جرعه جرعه خون خورم همچون زمین

چون زمین وچون جنین خون‌خواره‌ام
تا که عاشق گشته‌ام این کاره‌ام

If that Trusty Spirit spill my blood, I will drink draught on draught of blood, like the earth.
I am a blood-drinker, like the earth and like the embryo: (ever) since I became a lover I am (engaged) in this trade.

***

O, Ruhulemin, kanımı dökse yer gibi yudum, yudum kan içerim.
Ben yer gibi, karnındaki çocuk gibi kanlar içiyorum... Âşık oldum olalı işim gücüm bu!

3, 3892-3893

چون زمین وچون جنین خون‌خواره‌ام
تا که عاشق گشته‌ام این کاره‌ام

شب همی‌جوشم در آتش همچو دیگ
روز تا شب خون خورم مانند ریگ

I am a blood-drinker, like the earth and like the embryo: (ever) since I became a lover I am (engaged) in this trade.
During the night I boil on the fire, like a kettle; (all) day till nightfall I drink blood, like the sand.

***

Ben yer gibi, karnındaki çocuk gibi kanlar içiyorum... Âşık oldum olalı işim gücüm bu!
Geceleri tencere gibi ateş üstünde kaynamakta... Gündüzleri kum gibi akşamlara kadar kan içmekteyim.

شب همی‌جوشم در آتش همچو دیگ
روز تا شب خون خورم مانند ریگ

من پشیمانم که مکر انگیختم
از مراد خشم او بگریختم

During the night I boil on the fire, like a kettle; (all) day till nightfall I drink blood, like the sand.
I repent that I set contrivance afoot (in order to escape) and fled from that which his anger desired.

***

Geceleri tencere gibi ateş üstünde kaynamakta... Gündüzleri kum gibi akşamlara kadar kan içmekteyim.
Hileye saptım, o bana kızmıştı, yapmak istediğim şeye mâni oldum, hışmından kaçtım diye nadimim.

من پشیمانم که مکر انگیختم
از مراد خشم او بگریختم

گو بران بر جان مستم خشم خویش
عید قربان اوست و عاشق گاومیش

I repent that I set contrivance afoot (in order to escape) and fled from that which his anger desired.
Let him drive on (let him not restrain) his anger against my intoxicated soul: he is the Feast of the Sacrifice, and the lover is the buffalo (for slaughter).

***

Hileye saptım, o bana kızmıştı, yapmak istediğim şeye mâni oldum, hışmından kaçtım diye nadimim.
Söyleyin... Kızgınlıkla bana ne yapmak istiyorsa yapsın. O kurban bayramıdır, âşık da kurbanlık!

3, 3895-3896

گو بران بر جان مستم خشم خویش
عید قربان اوست و عاشق گاومیش

گاو اگر خسپد وگر چیزی خورد
بهر عید و ذبح او می‌پرورد

Let him drive on (let him not restrain) his anger against my intoxicated soul: he is the Feast of the Sacrifice, and the lover is the buffalo (for slaughter).
Whether the buffalo sleep or whether it eat something, he nurtures (fattens) it for the Feast and the slaughter.

***

Söyleyin... Kızgınlıkla bana ne yapmak istiyorsa yapsın. O kurban bayramıdır, âşık da kurbanlık!
Öküz uyur, istirahat eder, bir şey yerse kurban bayramı için besleniyor demektir.

3, 3896-3897

گاو اگر خسپد وگر چیزی خورد
بهر عید و ذبح او می‌پرورد

گاو موسی دان مرا جان داده‌ای
جزو جزوم حشر هر آزاده‌ای

Whether the buffalo sleep or whether it eat something, he nurtures (fattens) it for the Feast and the slaughter.
Deem me to be (as) the cow of Moses that gave life (to the murdered man): each limb of me is the (means of) raising from the dead every one that is (spiritually) free.

***

Öküz uyur, istirahat eder, bir şey yerse kurban bayramı için besleniyor demektir.
Beni Musa’nın kurban edilerek ölüyü dirilten öküzü bil. Cüz’lerimin cüz’ü bile hür kişinin hasredilmesine sebeptir.

3, 3897-3898

گاو موسی دان مرا جان داده‌ای
جزو جزوم حشر هر آزاده‌ای

گاو موسی بود قربان گشته‌ای
کمترین جزوش حیات کشته‌ای

Deem me to be (as) the cow of Moses that gave life (to the murdered man): each limb of me is the (means of) raising from the dead every one that is (spiritually) free.
The cow of Moses was one offered in sacrifice: her smallest limb brought a murdered man to life.

***

Beni Musa’nın kurban edilerek ölüyü dirilten öküzü bil. Cüz’lerimin cüz’ü bile hür kişinin hasredilmesine sebeptir.
Musa’nın öküzü de kurban olmuştu. En küçük cüz’ ü bile bir öldürülmüşe hayat verdi.

3, 3898-3899

گاو موسی بود قربان گشته‌ای
کمترین جزوش حیات کشته‌ای

برجهید آن کشته ز آسیبش ز جا
در خطاب اضربوه بعضها

The cow of Moses was one offered in sacrifice: her smallest limb brought a murdered man to life.
At its touch the murdered man sprang up from his place—at the words spoken (by God), Strike him with part of her.

***

Musa’nın öküzü de kurban olmuştu. En küçük cüz’ ü bile bir öldürülmüşe hayat verdi.
Öküzün bazı yerleriyle ölüye vurun hitabı geldi; vurdular. O öldürülmüş adam dirildi, fırlayıp kalktı.

3, 3899-3900

برجهید آن کشته ز آسیبش ز جا
در خطاب اضربوه بعضها

یا کرامی اذبحوا هذا البقر
ان اردتم حشر ارواح النظر

At its touch the murdered man sprang up from his place—at the words spoken (by God), Strike him with part of her.
O my noble (friends), slaughter this cow (the fleshly soul), if ye desire to raise to life the spirits (possessed) of insight.

***

Öküzün bazı yerleriyle ölüye vurun hitabı geldi; vurdular. O öldürülmüş adam dirildi, fırlayıp kalktı.
Eğer şu ruhların haşredilmesini istiyorsanız ey ulu kişilerim, bu sözü kesin!

3, 3900-3901

یا کرامی اذبحوا هذا البقر
ان اردتم حشر ارواح النظر

از جمادی مردم و نامی شدم
وز نما مردم به حیوان برزدم

O my noble (friends), slaughter this cow (the fleshly soul), if ye desire to raise to life the spirits (possessed) of insight.
I died to the inorganic state and became endowed with growth, and (then) I died to (vegetable) growth and attained to the animal.

***

Eğer şu ruhların haşredilmesini istiyorsanız ey ulu kişilerim, bu sözü kesin!
Ben cemaattandım... Öldüm, yetişip gelişen bir varlık, nebat oldum. Nebatken öldüm, hayvan suretinde zuhur ettim.

3, 3901-3902

از جمادی مردم و نامی شدم
وز نما مردم به حیوان برزدم

مردم از حیوانی و آدم شدم
پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم

I died to the inorganic state and became endowed with growth, and (then) I died to (vegetable) growth and attained to the animal.
I died from animality and became Adam (man): why, then, should I fear? When have I become less by dying?

***

Ben cemaattandım... Öldüm, yetişip gelişen bir varlık, nebat oldum. Nebatken öldüm, hayvan suretinde zuhur ettim.
Hayvanlıktan da geçtim, hayvanken de öldüm de insan oldum. Artık ölüp de yok olmaktan ne korkayım?

3, 3902-3903

مردم از حیوانی و آدم شدم
پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم

حمله‌ی دیگر بمیرم از بشر
تا بر آرم از ملایک پر و سر

I died from animality and became Adam (man): why, then, should I fear? When have I become less by dying?
At the next remove I shall die to man, that I may soar and lift up my head amongst the angels;

***

Hayvanlıktan da geçtim, hayvanken de öldüm de insan oldum. Artık ölüp de yok olmaktan ne korkayım?
Bir hamle daha edeyim, insanken öleyim de melekler âlemine geçip kol kanat açayım.

3, 3903-3904

حمله‌ی دیگر بمیرم از بشر
تا بر آرم از ملایک پر و سر

وز ملک هم بایدم جستن ز جو
کل شیء هالک الا وجهه

At the next remove I shall die to man, that I may soar and lift up my head amongst the angels;
And I must escape even from (the state of) the angel:everything is perishing except His Face.

***

Bir hamle daha edeyim, insanken öleyim de melekler âlemine geçip kol kanat açayım.
Melek olduktan sonra da ırmağı atlamak, melek sıfatını da terk etmek gerek, “Her, şey fanidir, helâk olur... ancak onun hakikati bakidir.”

3, 3904-3905

وز ملک هم بایدم جستن ز جو
کل شیء هالک الا وجهه

بار دیگر از ملک قربان شوم
آنچ اندر وهم ناید آن شوم

And I must escape even from (the state of) the angel:everything is perishing except His Face.
Once more I shall be sacrificed and die to the angel: I shall become that which enters not into the imagination.

***

Melek olduktan sonra da ırmağı atlamak, melek sıfatını da terk etmek gerek, “Her, şey fanidir, helâk olur… ancak onun hakikati bakidir.”
Bir kere daha melekken kurban olur da o vehme gelmeyen yok mu? İşte o olurum.

بار دیگر از ملک قربان شوم
آنچ اندر وهم ناید آن شوم

پس عدم گردم عدم چون ارغنون
گویدم که انا الیه راجعون

Once more I shall be sacrificed and die to the angel: I shall become that which enters not into the imagination.
Then I shall become non-existence: non-existence saith to me, (in tones loud) as an organ, Verily, unto Him shall we return.

***

Bir kere daha melekken kurban olur da o vehme gelmeyen yok mu? İşte o olurum.
Yok olurum, suretlerin hepsini terk ederim de erganun gibi “ Biz, mutlaka geri dönenleriz, ona ulaşanlarız” derim…

3, 3906-3907

پس عدم گردم عدم چون ارغنون
گویدم که انا الیه راجعون

مرگ دان آنک اتفاق امتست
کاب حیوانی نهان در ظلمتست

Then I shall become non-existence: non-existence saith to me, (in tones loud) as an organ, Verily, unto Him shall we return.
Know death to be (the thing signified by) what the (Mohammedan) community are agreed upon, namely, that the Water of Life is hidden in the (Land of) Darkness.

***

Yok olurum, suretlerin hepsini terk ederim de erganun gibi “ Biz, mutlaka geri dönenleriz, ona ulaşanlarız” derim…
Ümmet, bunda ittifak etmiştir. Karanlıklarda gizli olan Âbıhayat yok mu? Ölümdür o.

3, 3907-3908

مرگ دان آنک اتفاق امتست
کاب حیوانی نهان در ظلمتست

همچو نیلوفر برو زین طرف جو
همچو مستسقی حریص و مرگ‌جو

Know death to be (the thing signified by) what the (Mohammedan) community are agreed upon, namely, that the Water of Life is hidden in the (Land of) Darkness.
Grow from this river-bank, like the water-lily, greedy and craving for death as the sufferer from dropsy.

***

Ümmet, bunda ittifak etmiştir. Karanlıklarda gizli olan Âbıhayat yok mu? Ölümdür o.
Nilüfer gibi ırmağın bu tarafında bit... Susama hastalığına uğrayan adam gibi haris ol, ölümü ara!

3, 3908-3909

همچو نیلوفر برو زین طرف جو
همچو مستسقی حریص و مرگ‌جو

مرگ او آبست و او جویای آب
می‌خورد والله اعلم بالصواب

Grow from this river-bank, like the water-lily, greedy and craving for death as the sufferer from dropsy.
The water is death to him, and (yet) he is seeking the water and drinking it— and God best knoweth the right course.

***

Nilüfer gibi ırmağın bu tarafında bit... Susama hastalığına uğrayan adam gibi haris ol, ölümü ara!
Susama hastalığına uğrayanın ölümü sudur da yine su arar, su içer durur. Allah, doğrusunu daha iyi bilir.

3, 3909-3910

مرگ او آبست و او جویای آب
می‌خورد والله اعلم بالصواب

ای فسرده عاشق ننگین نمد
کو ز بیم جان ز جانان می‌رمد

The water is death to him, and (yet) he is seeking the water and drinking it— and God best knoweth the right course.
Oh, the cold lover, clad in the felt (garment) of shame, who from fear of (losing) his life is fleeing from the Beloved!

***

Susama hastalığına uğrayanın ölümü sudur da yine su arar, su içer durur. Allah, doğrusunu daha iyi bilir.
Ey ayıp ve ar hırkasını giyinen donmuş, üşümüş âşık sen can korkusuyla candan kaçıyorsun.

3, 3910-3911

ای فسرده عاشق ننگین نمد
کو ز بیم جان ز جانان می‌رمد

سوی تیغ عشقش ای ننگ زنان
صد هزاران جان نگر دستک‌زنان

Oh, the cold lover, clad in the felt (garment) of shame, who from fear of (losing) his life is fleeing from the Beloved!
O thou disgrace (even) to women, behold hundreds of thousands of souls clapping their hands (and rushing) towards the sword of His love!

***

Ey ayıp ve ar hırkasını giyinen donmuş, üşümüş âşık sen can korkusuyla candan kaçıyorsun.
Ey karılara bile ayıp ve ar olan kişi, hele bak... onun aşk kılıcının önünde yüz binlerce can, elceğizlerini çırparak ölüme müştak!

3, 3911-3912

سوی تیغ عشقش ای ننگ زنان
صد هزاران جان نگر دستک‌زنان

جوی دیدی کوزه اندر جوی ریز
آب را از جوی کی باشد گریز

O thou disgrace (even) to women, behold hundreds of thousands of souls clapping their hands (and rushing) towards the sword of His love!
Thou hast seen the river: spill thy jug in the river: how should the water take flight from the river?

***

Ey karılara bile ayıp ve ar olan kişi, hele bak… onun aşk kılıcının önünde yüz binlerce can, elceğizlerini çırparak ölüme müştak!
Irmağı gördün ya… Testideki suyu ırmağa döküver. Su, hiç ırmaktan kaçar, çekinir mi?

3, 3912-3913

جوی دیدی کوزه اندر جوی ریز
آب را از جوی کی باشد گریز

آب کوزه چون در آب جو شود
محو گردد در وی و جو او شود

Thou hast seen the river: spill thy jug in the river: how should the water take flight from the river?
When the water in the jug goes into the river-water, it disappears in it, and it becomes the river.

***

Irmağı gördün ya... Testideki suyu ırmağa döküver. Su, hiç ırmaktan kaçar, çekinir mi?
Testideki su, ırmağa döküldü mü ırmakta mahvolur, ırmak kesilir.

3, 3913-3914

آب کوزه چون در آب جو شود
محو گردد در وی و جو او شود

وصف او فانی شد و ذاتش بقا
زین سپس نه کم شود نه بدلقا

When the water in the jug goes into the river-water, it disappears in it, and it becomes the river.
His (the lover's) attributes have passed away, and his essence remains: after this, he does not dwindle or become ill-favoured.

***

Testideki su, ırmağa döküldü mü ırmakta mahvolur, ırmak kesilir.
Vasfı yok olur da zatı kalır... Artık bundan böyle ne kaybolur, ne kötüleşir, pislenir!

وصف او فانی شد و ذاتش بقا
زین سپس نه کم شود نه بدلقا

خویش را بر نخل او آویختم
عذر آن را که ازو بگریختم

His (the lover's) attributes have passed away, and his essence remains: after this, he does not dwindle or become ill-favoured.
I have hanged myself on His palm-tree in excuse for having fled from Him."

***

Vasfı yok olur da zatı kalır... Artık bundan böyle ne kaybolur, ne kötüleşir, pislenir!
Ben de ondan kaçtığım için pişmanım, özrümü bildirmek üzere kendimi onun fidanına astım!"

3, 3915-3916

خویش را بر نخل او آویختم
عذر آن را که ازو بگریختم

همچو گویی سجده کن بر رو و سر
جانب آن صدر شد با چشم تر

I have hanged myself on His palm-tree in excuse for having fled from Him.”
Prostrating himself on face and head, like a ball, he went with wet eyes towards the Sadr (Prince).

***

Ben de ondan kaçtığım için pişmanım, özrümü bildirmek üzere kendimi onun fidanına astım!”
Top gibi başının, yüzünün üstüne kapanıp secdeler ederek gözleri yaşlı bir halde Sad-ı Cihan’ın huzuruna gitti.

همچو گویی سجده کن بر رو و سر
جانب آن صدر شد با چشم تر

جمله خلقان منتظر سر در هوا
کش بسوزد یا برآویزد ورا

Prostrating himself on face and head, like a ball, he went with wet eyes towards the Sadr (Prince).
All the people were waiting, their heads in the air, (to see) whether he would burn or hang him.

***

Top gibi başının, yüzünün üstüne kapanıp secdeler ederek gözleri yaşlı bir halde Sad-ı Cihan'ın huzuruna gitti.
Herkes, acaba onu yakacak mı, asacak mı diye başını havaya dikmiş bekliyordu.

3, 3917-3918

جمله خلقان منتظر سر در هوا
کش بسوزد یا برآویزد ورا

این زمان این احمق یک لخت را
آن نماید که زمان بدبخت را

All the people were waiting, their heads in the air, (to see) whether he would burn or hang him.
“Now” (they said) “he will show to this simpleton that which Time (Fortune) shows to the unfortunate.

***

Herkes, acaba onu yakacak mı, asacak mı diye başını havaya dikmiş bekliyordu.
Sadr-ı Cihan, işte o vakit zaman, talihsiz kişilere ne gösterirse bu bir avuç ahmağa onu gösterdi.

این زمان این احمق یک لخت را
آن نماید که زمان بدبخت را

همچو پروانه شرر را نور دید
احمقانه در فتاد از جان برید

“Now” (they said) “he will show to this simpleton that which Time (Fortune) shows to the unfortunate.
Like the moth, he (the lover) deemed the (fiery) sparks to be the light: foolishly he fell in and was cut off from (deprived of) life.”

***

Sadr-ı Cihan, işte o vakit zaman, talihsiz kişilere ne gösterirse bu bir avuç ahmağa onu gösterdi.
İşten anlamayan ahmak, pervane gibi alevi nur sandı, ahmakçasına aleve atıldı, canından oldu.

3, 3919-3920

همچو پروانه شرر را نور دید
احمقانه در فتاد از جان برید

لیک شمع عشق چون آن شمع نیست
روشن اندر روشن اندر روشنیست

Like the moth, he (the lover) deemed the (fiery) sparks to be the light: foolishly he fell in and was cut off from (deprived of) life.”
But the candle of Love is not like that (external) candle: it is radiance in radiance in radiance.

***

İşten anlamayan ahmak, pervane gibi alevi nur sandı, ahmakçasına aleve atıldı, canından oldu.
Fakat aşk mumu, o muma benzemez ki. Aşk, aydınlıklar içindeki aydınlıklar aydınlığıdır.

3, 3920-3921

لیک شمع عشق چون آن شمع نیست
روشن اندر روشن اندر روشنیست

او به عکس شمعهای آتشیست
می‌نماید آتش و جمله خوشیست

But the candle of Love is not like that (external) candle: it is radiance in radiance in radiance.
It is the reverse of the fiery candles: it seems to be fire, while (in reality) it is all sweetness.

***

Fakat aşk mumu, o muma benzemez ki. Aşk, aydınlıklar içindeki aydınlıklar aydınlığıdır.
O ateşli mumların aksine bir şeydir. Ateş gibi görünür ama baştanbaşa nurdur, güzellikten, hoşluktan ibarettir.

3, 3921-3922

او به عکس شمعهای آتشیست
می‌نماید آتش و جمله خوشیست

یک حکایت گوش کن ای نیک‌پی
مسجدی بد بر کنار شهر ری

It is the reverse of the fiery candles: it seems to be fire, while (in reality) it is all sweetness.
Lend ear to a story, O well-conducted man! There was a mosque on the outskirts of the city of Rayy.

***

O ateşli mumların aksine bir şeydir. Ateş gibi görünür ama baştanbaşa nurdur, güzellikten, hoşluktan ibarettir.
Ey izi, tozu güzel, bir hikâye söyleyeyim, dinle:

یک حکایت گوش کن ای نیک‌پی
مسجدی بد بر کنار شهر ری

هیچ کس در وی نخفتی شب ز بیم
که نه فرزندش شدی آن شب یتیم

Lend ear to a story, O well-conducted man! There was a mosque on the outskirts of the city of Rayy.
No one ever slept the night there but on the same night (he died) from terror (and) his children became orphans.

***

Ey izi, tozu güzel, bir hikâye söyleyeyim, dinle:
Rey şehrinin kıyısında bir mescit vardı.

3, 3923-3924

هیچ کس در وی نخفتی شب ز بیم
که نه فرزندش شدی آن شب یتیم

بس که اندر وی غریب عور رفت
صبحدم چون اختران در گور رفت

No one ever slept the night there but on the same night (he died) from terror (and) his children became orphans.
Many the naked (destitute) stranger that went into it (at nightfall) and went at dawn, like the stars, into the grave.

***

Rey şehrinin kıyısında bir mescit vardı.
Hiç kimse yoktu ki orada gecelesin, yatsın da korkudan ödü patlayıp ölmesin; oğlu o gece yetim kalmasın.

3, 3924-3925

بس که اندر وی غریب عور رفت
صبحدم چون اختران در گور رفت

خویشتن را نیک ازین آگاه کن
صبح آمد خواب را کوتاه کن

Many the naked (destitute) stranger that went into it (at nightfall) and went at dawn, like the stars, into the grave.
Make thyself very attentive to this (tale)! The dawn is come, cut short thy slumber!

***

Hiç kimse yoktu ki orada gecelesin, yatsın da korkudan ödü patlayıp ölmesin; oğlu o gece yetim kalmasın.
Ona nice aç, çıplak garip gitti... Hepsi de sabah çağı yıldızlar gibi battı, mezara girdi!

خویشتن را نیک ازین آگاه کن
صبح آمد خواب را کوتاه کن

هر کسی گفتی که پریانند تند
اندرو مهمان کشان با تیغ کند

Make thyself very attentive to this (tale)! The dawn is come, cut short thy slumber!
Every one used to say that in it there were fierce Jinnís who killed the guests with blunt swords.

***

Ona nice aç, çıplak garip gitti... Hepsi de sabah çağı yıldızlar gibi battı, mezara girdi!
Sen de bunu iyice anla, kendine gel. Sabah geldi çattı, uykuyu bırak artık!

3, 3926-3927

هر کسی گفتی که پریانند تند
اندرو مهمان کشان با تیغ کند

آن دگر گفتی که سحرست و طلسم
کین رصد باشد عدو جان و خصم

Every one used to say that in it there were fierce Jinnís who killed the guests with blunt swords.
Another would say, “It is the magic and talisman, for this enchantment is the foe and enemy of life.”

***

Sen de bunu iyice anla, kendine gel. Sabah geldi çattı, uykuyu bırak artık!
Herkes, orada kuvvetli periler var, orada konaklayanları kör kılıçla kesip öldürüyorlar derdi.

آن دگر گفتی که سحرست و طلسم
کین رصد باشد عدو جان و خصم

آن دگر گفتی که بر نه نقش فاش
بر درش کای میهمان اینجا مباش

Another would say, "It is the magic and talisman, for this enchantment is the foe and enemy of life."
Another would say, "Put an inscription (notice) conspicuously on its door—'O guest, do not stay here.

***

Herkes, orada kuvvetli periler var, orada konaklayanları kör kılıçla kesip öldürüyorlar derdi.
Bazıları sihir ve tılsım var. Düşmanın canını almak için gözetip durmada diyordu.

3, 3928-3929

آن دگر گفتی که بر نه نقش فاش
بر درش کای میهمان اینجا مباش

شب مخسپ اینجا اگر جان بایدت
ورنه مرگ اینجا کمین بگشایدت

Another would say, “Put an inscription (notice) conspicuously on its door—‘O guest, do not stay here.
Do not sleep the night here, if you want to live; otherwise, death will unmask an ambush for you in this place.’”

***

Bazıları sihir ve tılsım var. Düşmanın canını almak için gözetip durmada diyordu.
Bazı kimseler, kapısına açıkça “Ey konuk, burada kalma. Canına kastın yoksa geceyi burada geçirme, burada yatıp uyuma. Yoksa ölüm sana pusu kurar” diye yazalım demekteydi.

3, 3929-3930

شب مخسپ اینجا اگر جان بایدت
ورنه مرگ اینجا کمین بگشایدت

وان یکی گفتی که شب قفلی نهید
غافلی کاید شما کم ره دهید

Do not sleep the night here, if you want to live; otherwise, death will unmask an ambush for you in this place.'"
And another would say, "Bolt (the door) at night, (and when) a heedless person comes, do not admit him."

***

Bazı kimseler, kapısına açıkça "Ey konuk, burada kalma. Canına kastın yoksa geceyi burada geçirme, burada yatıp uyuma. Yoksa ölüm sana pusu kurar" diye yazalım demekteydi.
Bir diğeri de derdi ki. "Geceleri kilitleyin de bilmeyen bir adam girip kalmasın!"

وان یکی گفتی که شب قفلی نهید
غافلی کاید شما کم ره دهید

تا یکی مهمان در آمد وقت شب
کو شنیده بود آن صیت عجب

And another would say, “Bolt (the door) at night, (and when) a heedless person comes, do not admit him.”
(So it continued) till a guest arrived at nightfall who had heard that marvellous rumour.

***

Bir diğeri de derdi ki. “Geceleri kilitleyin de bilmeyen bir adam girip kalmasın!”
Nihayet bir gece vakti mescide bir konuk geldi… Mescidin o aşılacak şöhretini o da duymuştu.

3, 3931-3932

تا یکی مهمان در آمد وقت شب
کو شنیده بود آن صیت عجب

از برای آزمون می‌آزمود
زانک بس مردانه و جان سیر بود

(So it continued) till a guest arrived at nightfall who had heard that marvellous rumour.
He was testing (it) in order to put (it) to the proof, for he was very valiant and surfeited with life.

***

Nihayet bir gece vakti mescide bir konuk geldi… Mescidin o aşılacak şöhretini o da duymuştu.
Bir tecrübe etmek istiyordu. Çünkü hem pek yiğitti, hem de canından bezmişti, hayatına doymuştu.

3, 3932-3933

از برای آزمون می‌آزمود
زانک بس مردانه و جان سیر بود

گفت کم گیرم سر و اشکمبه‌ای
رفته گیر از گنج جان یک حبه‌ای

He was testing (it) in order to put (it) to the proof, for he was very valiant and surfeited with life.
He said (to himself), “I take little account of a (sheep's) head and belly: suppose that one grain is gone from the spirit's treasure, (what does it matter?)

***

Bir tecrübe etmek istiyordu. Çünkü hem pek yiğitti, hem de canından bezmişti, hayatına doymuştu.
Dedi ki: “Bu başa, bu gövdeye pek o kadar aldırış etmem… tut ki can hazinesi için bir habbe gitmiş.. Ne çıkar?

گفت کم گیرم سر و اشکمبه‌ای
رفته گیر از گنج جان یک حبه‌ای

صورت تن گو برو من کیستم
نقش کم ناید چو من باقیستم

He said (to himself), “I take little account of a (sheep's) head and belly: suppose that one grain is gone from the spirit's treasure, (what does it matter?)
Let the bodily form go: who am I (in reality)? Is not the (bodily) figure of small account when I am enduring for ever?

***

Dedi ki: “Bu başa, bu gövdeye pek o kadar aldırış etmem… tut ki can hazinesi için bir habbe gitmiş.. Ne çıkar?
Ten sureti gidiversin, ben o suretten ibaret değilim ya. Ben baki oldukça suret eksik olmaz elbet.

3, 3934-3935

صورت تن گو برو من کیستم
نقش کم ناید چو من باقیستم

چون نفخت بودم از لطف خدا
نفخ حق باشم ز نای تن جدا

Let the bodily form go: who am I (in reality)? Is not the (bodily) figure of small account when I am enduring for ever?
Since by the grace of God the (Divine) spirit was breathed into me, I am the breath of God (which is) kept apart from the windpipe of the body,

***

Ten sureti gidiversin, ben o suretten ibaret değilim ya. Ben baki oldukça suret eksik olmaz elbet.
Allah lütfuyla “Ben insana ruhumdan ruh üfürdüm” sırrına mazharım… Kamış gibi olan tenden ayrılırsam yalnız Allah nefesi olarak kalırım.

3, 3935-3936

چون نفخت بودم از لطف خدا
نفخ حق باشم ز ناى تن جدا

تا نیفتد بانگ نفخش این طرف
تا رهد آن گوهر از تنگین صدف

Since by the grace of God the (Divine) spirit was breathed into me, I am the breath of God (which is) kept apart from the windpipe of the body,
To the end that the sound of His breathing should not fall in this direction, and that that (spiritual) pearl should escape from the narrow (bodily) shell.

***

Allah lütfuyla “Ben insana ruhumdan ruh üfürdüm” sırrına mazharım… Kamış gibi olan tenden ayrılırsam yalnız Allah nefesi olarak kalırım.
Allah’ın nefesi, bu tene gelmesin de inci de bu dar sedeften kurtulsun artık.

3, 3936-3937

تا نیفتد بانگ نفخش این طرف
تا رهد آن گوهر از تنگین صدف

چون تمنوا موت گفت ای صادقین
صادقم جان را برافشانم برین

To the end that the sound of His breathing should not fall in this direction, and that that (spiritual) pearl should escape from the narrow (bodily) shell.
Since God said, ‘Desire death, O ye that aresincere,’ I am sincere: I will lavish my soul upon this (I will sacrifice my life for this object).”

***

Allah’ın nefesi, bu tene gelmesin de inci de bu dar sedeften kurtulsun artık.
Allah “Ey doğru kişiler, ölümü dinleyin” dedi. Ben de doğrucuyum, bu söze canımı veririm!”

چون تمنوا موت گفت ای صادقین
صادقم جان را برافشانم برین

قوم گفتندش که هین اینجا مخسپ
تا نکوبد جانستانت همچو کسپ

Since God said, ‘Desire death, O ye that aresincere,’ I am sincere: I will lavish my soul upon this (I will sacrifice my life for this object).”
The people said to him, “Beware! Do not sleep here, lest the Taker of the soul pound thee like the dregs of sesame-grain,

***

Allah “Ey doğru kişiler, ölümü dinleyin” dedi. Ben de doğrucuyum, bu söze canımı veririm!”
Halk, “Sakın burada geceleme. Yoksa can alıcı, seni posa gibi eziverir!

3, 3938-3939

قوم گفتندش که هین اینجا مخسپ
تا نکوبد جانستانت همچو کسپ

که غریبی و نمی‌دانی ز حال
کاندرین جا هر که خفت آمد زوال

The people said to him, “Beware! Do not sleep here, lest the Taker of the soul pound thee like the dregs of sesame-grain,
For thou art a stranger and ignorant of the fact that any one who sleeps in this place perishes.

***

Halk, “Sakın burada geceleme. Yoksa can alıcı, seni posa gibi eziverir!
Sen garipsin, bunu bilmezsin… Burada kim yattı, uyuduysa mahvoldu.

که غریبی و نمی‌دانی ز حال
کاندرین جا هر که خفت آمد زوال

اتفاقی نیست این ما بارها
دیده‌ایم و جمله اصحاب نهی

For thou art a stranger and ignorant of the fact that any one who sleeps in this place perishes.
This is not an (accidental) occurrence: we and all those possessed of intelligence have ofttimes witnessed this.

***

Sen garipsin, bunu bilmezsin... Burada kim yattı, uyuduysa mahvoldu.
Bu bir tesadüf değil. Bunu biz de nice defalar gördük, akıllı bilgiler kişiler de.

3, 3940-3941

اتفاقی نیست این ما بارها
دیده‌ایم و جمله اصحاب نهی

هر که آن مسجد شبی مسکن شدش
نیم‌شب مرگ هلاهل آمدش

This is not an (accidental) occurrence: we and all those possessed of intelligence have ofttimes witnessed this.
To whomsoever that mosque gave lodging for a single night, poisonous death came to him at midnight.

***

Bu bir tesadüf değil. Bunu biz de nice defalar gördük, akıllı bilgiler kişiler de.
Kim bu mescitte konakladıysa gece yarısı müthiş bir zehirle zehirlendi gitti.

3, 3941-3942

هر که آن مسجد شبی مسکن شدش
نیم‌شب مرگ هلاهل آمدش

از یکی ما تابه صد این دیده‌ایم
نه به تقلید از کسی بشنیده‌ایم

To whomsoever that mosque gave lodging for a single night, poisonous death came to him at midnight.
We have seen this not (only) once but a hundred times: we have not heard it at second-hand from any one.

***

Kim bu mescitte konakladıysa gece yarısı müthiş bir zehirle zehirlendi gitti.
Bir kişiden yüz kişiye kadar nice ölenleri gördük. Birisinden duyup da rivayet etmiyoruz.

3, 3942-3943

از یکی ما تابه صد این دیده‌ایم
نه به تقلید از کسی بشنیده‌ایم

گفت الدین نصیحه آن رسول
آن نصیحت در لغت ضد غلول

We have seen this not (only) once but a hundred times: we have not heard it at second-hand from any one.
The Prophet said, ‘The (Mohammedan) religion is (consists in) sincerity (nasíhat)’: that nasíhat etymologically is the opposite ofghulúl(unfaithfulness).

***

Bir kişiden yüz kişiye kadar nice ölenleri gördük. Birisinden duyup da rivayet etmiyoruz.
Peygamber “Din nasihattir” dedi. Nasihat, lûgatte hıyanetin zıddıdır.

3, 3943-3944

گفت الدین نصیحه آن رسول
آن نصیحت در لغت ضد غلول

این نصیحت راستی در دوستی
در غلولی خاین و سگ‌پوستی

The Prophet said, ‘The (Mohammedan) religion is (consists in) sincerity (nasíhat)’: that nasíhat etymologically is the opposite ofghulúl(unfaithfulness).
Thisnasíhatis ‘to be true in friendship’: in an act ofghulúlyou are treacherous and currish.

***

Peygamber “Din nasihattir” dedi. Nasihat, lûgatte hıyanetin zıddıdır.
Bu nasihatte dostlukta doğruluktan ibarettir. Doğru söylemez, aldatırsan, hainsin, köpek postuna bürünmüşsün, köpeksin!

3, 3944-3945

این نصیحت راستی در دوستی
در غلولی خاین و سگ‌پوستی

بی خیانت این نصیحت از وداد
می‌نماییمت مگرد از عقل و داد

Thisnasíhatis ‘to be true in friendship’: in an act ofghulúlyou are treacherous and currish.
We are showing this sincerity towards thee, without treachery, from (motives of) love: do not turn away from reason and justice!”

***

Bu nasihatte dostlukta doğruluktan ibarettir. Doğru söylemez, aldatırsan, hainsin, köpek postuna bürünmüşsün, köpeksin!
Sana bu nasihati muhabbetimizden veriyoruz. Sakın akıldan, insaftan ayrılma! dedi.

3, 3945-3946

بی خیانت این نصیحت از وداد
می‌نماییمت مگرد از عقل و داد

گفت او ای ناصحان من بی ندم
از جهان زندگی سیر آمدم

We are showing this sincerity towards thee, without treachery, from (motives of) love: do not turn away from reason and justice!”
He said, “O sincere advisers, I have become unrepentantly weary of the world of life.

***

Sana bu nasihati muhabbetimizden veriyoruz. Sakın akıldan, insaftan ayrılma! dedi.
Âşık dedi ki: “Ey öğüt verenler, ben yaptığım dan nâdim değilim. Hayata doydum.

3, 3946-3947

گفت او ای ناصحان من بی ندم
از جهان زندگی سیر آمدم

منبلی‌ام زخم جو و زخم‌خواه
عافیت کم جوی از منبل براه

He said, “O sincere advisers, I have become unrepentantly weary of the world of life.
I am an idle vagabond, seeking blows and desiring blows: do not seek rectitude from the vagabond on the road.

***

Âşık dedi ki: “Ey öğüt verenler, ben yaptığım dan nâdim değilim. Hayata doydum.
Ben yaralanmayı isteyen, arayan bir tembelim. Tembelden yola gitmeyi umma!

3, 3947-3948

منبلی‌ام زخم جو و زخم‌خواه
عافیت کم جوی از منبل براه

منبلی نی کو بود خود برگ‌جو
منبلی‌ام لاابالی مرگ‌جو

I am an idle vagabond, seeking blows and desiring blows: do not seek rectitude from the vagabond on the road.
(I am) not the vagabond who in sooth is a seeker of provender: I am the reckless vagabond (who is) the seeker of death.

***

Ben yaralanmayı isteyen, arayan bir tembelim. Tembelden yola gitmeyi umma!
Ama yiyecek, içecek tembeli değilim ben... Hiçbir şeye aldırış etmeyen, ölümünü arayan bir tembelim!

3, 3948-3949

منبلی نی کو بود خود برگ‌جو
منبلی‌ام لاابالی مرگ‌جو

منبلی نی کو به کف پول آورد
منبلی چستی کزین پل بگذرد

(I am) not the vagabond who in sooth is a seeker of provender: I am the reckless vagabond (who is) the seeker of death.
(I am) not the vagabond who gets small money into his palm, (but) the nimble vagabond who would cross this bridge (to the world hereafter)—

***

Ama yiyecek, içecek tembeli değilim ben… Hiçbir şeye aldırış etmeyen, ölümünü arayan bir tembelim!
Âleme el avuç açan, kendisine para pul toplayan tembel değilim, bu köprüden çevikçe geçen bir tembelim.

3, 3949-3950

منبلی نی کو به کف پول آورد
منبلی چستی کزین پل بگذرد

آن نه کو بر هر دکانی بر زند
بل جهد از کون و کانی بر زند

(I am) not the vagabond who gets small money into his palm, (but) the nimble vagabond who would cross this bridge (to the world hereafter)—
Not the one who cleaves to every shop; nay, but (the one who) springs away from (phenomenal) existence and strikes upon a mine (of reality).

***

Âleme el avuç açan, kendisine para pul toplayan tembel değilim, bu köprüden çevikçe geçen bir tembelim.
Her dükkâna başvuran, halini söyleyen tembel değilim. Varlıktan sıçrayıp kurtulan ve bir madene ulaşan tembelim.

3, 3950-3951

آن نه کو بر هر دکانی بر زند
بل جهد از کون و کانی بر زند

مرگ شیرین گشت و نقلم زین سرا
چون قفص هشتن پریدن مرغ را

Not the one who cleaves to every shop; nay, but (the one who) springs away from (phenomenal) existence and strikes upon a mine (of reality).
Death and migration from this (earthly) abode has become as sweet to me as leaving the cage and flying (is sweet) to the (captive) bird—

***

Her dükkâna başvuran, halini söyleyen tembel değilim. Varlıktan sıçrayıp kurtulan ve bir madene ulaşan tembelim.
Kuşa, kafesi bırakıp uçmak nasıl hoş, tatlı gelirse bana da ölmek ve bu yurttan göçmek öyle hoş, öyle tatlı geliyor.

3, 3951-3952

مرگ شیرین گشت و نقلم زین سرا
چون قفص هشتن پریدن مرغ را

آن قفص که هست عین باغ در
مرغ می‌بیند گلستان و شجر

Death and migration from this (earthly) abode has become as sweet to me as leaving the cage and flying (is sweet) to the (captive) bird—
The cage that is in the very midst of the garden, (so that) the bird beholds the rose-beds and the trees,

***

Kuşa, kafesi bırakıp uçmak nasıl hoş, tatlı gelirse bana da ölmek ve bu yurttan göçmek öyle hoş, öyle tatlı geliyor.
Bahçeye konan kafesteki kuş, gülleri, ağaçları görür.

3, 3952-3953

آن قفص که هست عین باغ در
مرغ می‌بیند گلستان و شجر

جوق مرغان از برون گرد قفص
خوش همی‌خوانند ز آزادی قصص

The cage that is in the very midst of the garden, (so that) the bird beholds the rose-beds and the trees,
(While) outside, round the cage, a multitude of birds is sweetly chanting tales of liberty:

***

Bahçeye konan kafesteki kuş, gülleri, ağaçları görür.
Dışarıda, kafesin çevresinde ötüşen kuşlar, hürriyete ait güzel, güzel hikâyeler söylerler.

3, 3953-3954

جوق مرغان از برون گرد قفص
خوش همی‌خوانند ز آزادی قصص

مرغ را اندر قفص زان سبزه‌زار
نه خورش ماندست و نه صبر و قرار

(While) outside, round the cage, a multitude of birds is sweetly chanting tales of liberty:
At (the sight of) that verdant place neither (desire for) food remains to the bird in the cage, nor patience and rest,

***

Dışarıda, kafesin çevresinde ötüşen kuşlar, hürriyete ait güzel, güzel hikâyeler söylerler.
Kafesteki kuş, onları duyar, o yeşilliği görürde ne iştahı kalır, ne sabrı, ne kararı!

3, 3954-3955

مرغ را اندر قفص زان سبزه‌زار
نه خورش ماندست و نه صبر و قرار

سر ز هر سوراخ بیرون می‌کند
تا بود کین بند از پا برکند

At (the sight of) that verdant place neither (desire for) food remains to the bird in the cage, nor patience and rest,
(But) it puts out its head through every hole, that perchance it may tear off this fetter from its leg.

***

Kafesteki kuş, onları duyar, o yeşilliği görürde ne iştahı kalır, ne sabrı, ne kararı!
Başını kafesin her deliğinden çıkarır durur. Ayağındaki bağdan kurtulmak ister.

3, 3955-3956

سر ز هر سوراخ بیرون می‌کند
تا بود کین بند از پا برکند

چون دل و جانش چنین بیرون بود
آن قفص را در گشایی چون بود

(But) it puts out its head through every hole, that perchance it may tear off this fetter from its leg.
Since its heart and soul are (already) outside like this, how will it be when you open the cage?”

***

Başını kafesin her deliğinden çıkarır durur. Ayağındaki bağdan kurtulmak ister.
O kuşun gönlü de dışarıdadır, canı da… Böyleyken kafesi açıversen ne yapar?

3, 3956-3957

چون دل و جانش چنین بیرون بود
آن قفص را در گشایی چون بود

نه چنان مرغ قفص در اندهان
گرد بر گردش به حلقه گربگان

Since its heart and soul are (already) outside like this, how will it be when you open the cage?”
Not such is the bird caged amidst anxieties—cats round about it in a ring:

***

O kuşun gönlü de dışarıdadır, canı da… Böyleyken kafesi açıversen ne yapar?
O kuş, kafese kapanmış kafesin etrafında da kediler birkaç halka olmuş kuşa benzemez ki.

3, 3957-3958

نه چنان مرغ قفص در اندهان
گرد بر گردش به حلقه گربگان

کی بود او را درین خوف و حزن
آرزوی از قفص بیرون شدن

Not such is the bird caged amidst anxieties—cats round about it in a ring:
How, in this dread and sorrow, should it have the desire to go out of the cage?

***

O kuş, kafese kapanmış kafesin etrafında da kediler birkaç halka olmuş kuşa benzemez ki.
Bu çeşit kuş korkuya, vehme düşer, hiç kafesten çıkmayı ister mi o?

3, 3958-3959

کی بود او را درین خوف و حزن
آرزوی از قفص بیرون شدن

او همی‌خواهد کزین ناخوش حصص
صد قفص باشد بگرد این قفص

How, in this dread and sorrow, should it have the desire to go out of the cage?
It wishes that, (to save it) from this unwelcome plucking (of its feathers), there might be a hundred cages round about this cage (in which it is confined).

***

Bu çeşit kuş korkuya, vehme düşer, hiç kafesten çıkmayı ister mi o?
Hatta o kötülükler yüzünden kafesin etrafında daha yüz tane kafes olmasını ister.

او همی‌خواهد کزین ناخوش حصص
صد قفص باشد بگرد این قفص

آنچنانک گفت جالینوس راد
از هوای این جهان و از مراد

It wishes that, (to save it) from this unwelcome plucking (of its feathers), there might be a hundred cages round about this cage (in which it is confined).
That is even as wise Galen said on account of (his) passion for this world and because of what he desired (in it)—

***

Hatta o kötülükler yüzünden kafesin etrafında daha yüz tane kafes olmasını ister.
Bu şuna benzer: Akıl ve hikmette üstün olan Calinus da bu dünyanın havasına kapılmış, dünya muradına gönül vermiş olduğundan,

3, 3960-3961

آنچنانک گفت جالینوس راد
از هوای این جهان و از مراد

راضیم کز من بماند نیم جان
که ز کون استری بینم جهان

That is even as wise Galen said on account of (his) passion for this world and because of what he desired (in it)—
“I am content that (only) half of my vital spirit should remain, so that I may see the world through the arse of a mule.”

***

Bu şuna benzer: Akıl ve hikmette üstün olan Calinus da bu dünyanın havasına kapılmış, dünya muradına gönül vermiş olduğundan,
“Yarı canlı bir halde dünyayı bir katır götünden görmeye bile razıyım, tek ölmeyeyim” dedi.

3, 3961-3962

راضیم کز من بماند نیم جان
که ز کون استری بینم جهان

گربه می‌بیند بگرد خود قطار
مرغش آیس گشته بودست از مطار

“I am content that (only) half of my vital spirit should remain, so that I may see the world through the arse of a mule.”
He sees around him cats in troops: his bird has despaired of flying;

***

“Yarı canlı bir halde dünyayı bir katır götünden görmeye bile razıyım, tek ölmeyeyim” dedi.
Kafes etrafında kedilerin toplanmış olduğunu görmüş, bir kuşa benzeyen ruhu, uçmaktan meyus olmuştu.

گربه می‌بیند بگرد خود قطار
مرغش آیس گشته بودست از مطار

یا عدم دیدست غیر این جهان
در عدم نادیده او حشری نهان

He sees around him cats in troops: his bird has despaired of flying;
Or he has deemed all except this world to be non-existence and has not perceived in non-existence a hidden resurrection.

***

Kafes etrafında kedilerin toplanmış olduğunu görmüş, bir kuşa benzeyen ruhu, uçmaktan meyus olmuştu.
Yahut da bu cihandan başka her şeyi yok görmüş, yokluktaki haşri görmemişti.

3, 3963-3964

یا عدم دیدست غیر این جهان
در عدم نادیده او حشری نهان

چون جنین کش می‌کشد بیرون کرم
می‌گریزد او سپس سوی شکم

Or he has deemed all except this world to be non-existence and has not perceived in non-existence a hidden resurrection.
Like the embryo which (the Divine) Bounty is drawing forth: it is fleeing back towards the belly.

***

Yahut da bu cihandan başka her şeyi yok görmüş, yokluktaki haşri görmemişti.
Ana karnındaki çocuk gibi hani. Allah’ın keremi, onu rahimden dışarı çeker de o yine rahme doğru kaçar durur.

چون جنین کش می‌کشد بیرون کرم
می‌گریزد او سپس سوی شکم

لطف رویش سوی مصدر می‌کند
او مقر در پشت مادر می‌کند

Like the embryo which (the Divine) Bounty is drawing forth: it is fleeing back towards the belly.
(The Divine) Grace is turning its (the embryo's) face towards the place of exit, (while) it (the embryo) is making its abode in the mother's loins,

***

Ana karnındaki çocuk gibi hani. Allah’ın keremi, onu rahimden dışarı çeker de o yine rahme doğru kaçar durur.
Allah’ın lütfu, onun yüzünü bu âleme çıkacağı tarafa döndürür, o yine büzülüp ana karnına sokulur.

3, 3965-3966

لطف رویش سوی مصدر می‌کند
او مقر در پشت مادر می‌کند

که اگر بیرون فتم زین شهر و کام
ای عجب بینم بدیده این مقام

(The Divine) Grace is turning its (the embryo's) face towards the place of exit, (while) it (the embryo) is making its abode in the mother's loins,
Saying, “Oh, I wonder, if I fall outside of this city and (abode of) pleasure, shall I see with my eye this dwelling-place;

***

Allah’ın lütfu, onun yüzünü bu âleme çıkacağı tarafa döndürür, o yine büzülüp ana karnına sokulur.
Bu şehirden, bu yurttan dışarı çıkarsam acaba bir daha burasını görebilir miyim?

3, 3966-3967

که اگر بیرون فتم زین شهر و کام
ای عجب بینم بدیده این مقام

یا دری بودی در آن شهر وخم
که نظاره کردمی اندر رحم

Saying, “Oh, I wonder, if I fall outside of this city and (abode of) pleasure, shall I see with my eye this dwelling-place;
Or would there be in that noisome city a door, so that I might gaze into the womb,

***

Bu şehirden, bu yurttan dışarı çıkarsam acaba bir daha burasını görebilir miyim?
Rahimde bir kapı olsaydı da o havası ufunetli şehir görünseydi.

3, 3967-3968

یا دری بودی در آن شهر وخم
که نظاره کردمی اندر رحم

یا چو چشمه‌ی سوزنی راهم بدی
که ز بیرونم رحم دیده شدی

Or would there be in that noisome city a door, so that I might gaze into the womb,
Or would there be for me a path, (narrow) as the eye of a needle, so that the womb might become visible to me from outside?”

***

Rahimde bir kapı olsaydı da o havası ufunetli şehir görünseydi.
Yahut da bir iğne yordamı kadar delik bulunsaydı da dışarısını bir görseydim der!

3, 3968-3969

یا چو چشمه‌ی سوزنی راهم بدی
که ز بیرونم رحم دیده شدی

آن جنین هم غافلست از عالمی
همچو جالینوس او نامحرمی

Or would there be for me a path, (narrow) as the eye of a needle, so that the womb might become visible to me from outside?”
That embryo, too, is unaware of a world (outside): it is one unfamiliar (therewith), like Galen.

***

Yahut da bir iğne yordamı kadar delik bulunsaydı da dışarısını bir görseydim der!
Ana karnındaki çocuk da rahmin dışında bir âlem olduğundan gafildir, o da Calinus gibi nâmahremdir.

آن جنین هم غافلست از عالمی
همچو جالینوس او نامحرمی

اونداند کن رطوباتی که هست
آن مدد از عالم بیرونیست

That embryo, too, is unaware of a world (outside): it is one unfamiliar (therewith), like Galen.
It does not know that the humours which exist (in the womb) are supplied (to it) from the external world,

***

Ana karnındaki çocuk da rahmin dışında bir âlem olduğundan gafildir, o da Calinus gibi nâmahremdir.
Bilmez ki rahimdeki yaşlıklarda dışarıdaki âlemin feyziyledir.

3, 3970-3971

اونداند کن رطوباتی که هست
آن مدد از عالم بیرونیست

آنچنانک چار عنصر در جهان
صد مدد آرد ز شهر لامکان

It does not know that the humours which exist (in the womb) are supplied (to it) from the external world,
Even as the four elements in this world obtain a hundred supplies (means of support) from the City beyond space.

***

Bilmez ki rahimdeki yaşlıklarda dışarıdaki âlemin feyziyledir.
Dünyadaki dört unsur da kendilerine Lâmekân âleminden yüzlerce yardım geldiğini bilmezler.

3, 3971-3972

آنچنانک چار عنصر در جهان
صد مدد آرد ز شهر لامکان

آب و دانه در قفص گر یافتست
آن ز باغ و عرصه‌ای درتافتست

Even as the four elements in this world obtain a hundred supplies (means of support) from the City beyond space.
If it has found water and seeds in its cage, those have appeared (there) from a Garden and Expanse.

***

Dünyadaki dört unsur da kendilerine Lâmekân âleminden yüzlerce yardım geldiğini bilmezler.
Kuş, kafeste su ve tane buluyor ama su da kafesin dışındaki bağdan, bahçeden gelmede, tane de!

3, 3972-3973

آب و دانه در قفص گر یافتست
آن ز باغ و عرصه‌ای درتافتست

جانهای انبیا بینند باغ
زین قفص در وقت نقلان و فراغ

If it has found water and seeds in its cage, those have appeared (there) from a Garden and Expanse.
The spirits of the prophets behold the Garden from this cage at the time of their being transported and freed (from the body);

***

Kuş, kafeste su ve tane buluyor ama su da kafesin dışındaki bağdan, bahçeden gelmede, tane de!
Peygamberlerin canları bu âlemden göçer, bu âlemden kurtulurken o bağı, o bahçeyi görür de

3, 3973-3974

جانهای انبیا بینند باغ
زین قفص در وقت نقلان و فراغ

پس ز جالینوس و عالم فارغند
همچو ماه اندر فلکها بازغند

The spirits of the prophets behold the Garden from this cage at the time of their being transported and freed (from the body);
Hence they are free of Galen and the world: they are shining like the moon in the skies.

***

Peygamberlerin canları bu âlemden göçer, bu âlemden kurtulurken o bağı, o bahçeyi görür de
Bu yüzden onlar, Calinus’a da aldırış etmezler, âleme de… Ay gibi göklerde doğar, göklere ışık saçarlar.

3, 3974-3975

پس ز جالینوس و عالم فارغند
همچو ماه اندر فلکها بازغند

ور ز جالینوس این گفت افتراست
پس جوابم بهر جالینوس نیست

Hence they are free of Galen and the world: they are shining like the moon in the skies.
And if this saying (as related) from Galen is a fiction, then my answer is not for Galen,

***

Bu yüzden onlar, Calinus’a da aldırış etmezler, âleme de… Ay gibi göklerde doğar, göklere ışık saçarlar.
Eğer bu söz, Calinus’a iftira ise cevabım Calinus’a değil…

3, 3975-3976

ور ز جالینوس این گفت افتراست
پس جوابم بهر جالینوس نیست

این جواب آنکس آمد کین بگفت
که نبودستش دل پر نور جفت

And if this saying (as related) from Galen is a fiction, then my answer is not for Galen,
(But) this is the answer to the person who said it, for the luminous heart has not been his mate.

***

Eğer bu söz, Calinus’a iftira ise cevabım Calinus’a değil…
Bunu söylemiş olan kişiye. Çünkü bunu söyleyen nurlarla dolu gönle eş olmamıştır.

3, 3976-3977

این جواب آنکس آمد کین بگفت
که نبودستش دل پر نور جفت

مرغ جانش موش شد سوراخ‌جو
چون شنید از گربگان او عرجوا

(But) this is the answer to the person who said it, for the luminous heart has not been his mate.
The bird, his spirit, became a mouse seeking a hole, when it heard from the cats (the cry), “Halt ye!”

***

Bunu söylemiş olan kişiye. Çünkü bunu söyleyen nurlarla dolu gönle eş olmamıştır.
Can kuşu, kedilerden “ Hele durun bakalım” sesini duyunca delik arayan fareye dönmüştür.

3, 3977-3978

مرغ جانش موش شد سوراخجو
چون شنید از گربگان او عرجوا

زان سبب جانش وطن دید و قرار
اندرین سوراخ دنیا موشوار

The bird, his spirit, became a mouse seeking a hole, when it heard from the cats (the cry), “Halt ye!”
On that account his spirit, mouse-like, deemed its home and abode to be in this world-hole.

***

Can kuşu, kedilerden “ Hele durun bakalım” sesini duyunca delik arayan fareye dönmüştür.
O yüzden canı, fare gibi bu dünya deliğini vatan tutmuş, yurt edinmiştir.

زان سبب جانش وطن دید و قرار
اندرین سوراخ دنیا موش‌وار

هم درین سوراخ بنایی گرفت
درخور سوراخ دانایی گرفت

On that account his spirit, mouse-like, deemed its home and abode to be in this world-hole.
In this hole, too, it began to build and acquired a knowledge suitable to the hole;

***

O yüzden canı, fare gibi bu dünya deliğini vatan tutmuş, yurt edinmiştir.
Bu delikte yapılar yapmaya girişmiş, bu deliğe lâyık bilgilere sahip olmuştur.

3, 3979-3980

هم درین سوراخ بنایی گرفت
درخور سوراخ دانایی گرفت

پیشه‌هایی که مرورا در مزید
کاندرین سوراخ کار آید گزید

In this hole, too, it began to build and acquired a knowledge suitable to the hole;
It chose the trades advantageous to it, which would be of use in this hole.

***

Bu delikte yapılar yapmaya girişmiş, bu deliğe lâyık bilgilere sahip olmuştur.
Ona bu delikte yarayacak onu burada yüceltecek sanatları seçti de diğerlerini bıraktı.

3, 3980-3981

پیشه‌هایی که مرورا در مزید
کاندرین سوراخ کار آید گزید

زانک دل بر کند از بیرون شدن
بسته شد راه رهیدن از بدن

It chose the trades advantageous to it, which would be of use in this hole.
Inasmuch as it turned its heart away from (relinquished the desire for) going forth, the way of deliverance from the body was barred.

***

Ona bu delikte yarayacak onu burada yüceltecek sanatları seçti de diğerlerini bıraktı.
Çünkü dışarı çıkmadan ümidini kesti, bedenden kurtulma yolu kapandı.

3, 3981-3982

زانک دل بر کند از بیرون شدن
بسته شد راه رهیدن از بدن

عنکبوت ار طبع عنقا داشتی
از لعابی خیمه کی افراشتی

Inasmuch as it turned its heart away from (relinquished the desire for) going forth, the way of deliverance from the body was barred.
If the spider had the nature of the ʽAnqá, how should it have reared a tent (made) of some gossamer?

***

Çünkü dışarı çıkmadan ümidini kesti, bedenden kurtulma yolu kapandı.
Örümcekte Anka tabiatı olsaydı tükürüğüyle çadır kurar mıydı hiç?

3, 3982-3983

عنکبوت ار طبع عنقا داشتی
از لعابی خیمه کی افراشتی

گربه کرده چنگ خود اندر قفص
نام چنگش درد و سرسام و مغص

If the spider had the nature of the ‘Anqá, how should it have reared a tent (made) of some gossamer?
The cat has put its claws into the cage: the name of its claws is pain and delirium and gripes.

***

Örümcekte Anka tabiatı olsaydı tükürüğüyle çadır kurar mıydı hiç?
Kedi pençesini kafese de atar. Pençesinin adı derttir, elemdir, ıstıraptır.

3, 3983-3984

گربه کرده چنگ خود اندر قفص
نام چنگش درد و سرسام و مغص

گربه مرگست و مرض چنگال او
می‌زند بر مرغ و پر و بال او

The cat has put its claws into the cage: the name of its claws is pain and delirium and gripes.
The cat is Death, and its claws are disease: it is striking at the bird and its plumage.

***

Kedi pençesini kafese de atar. Pençesinin adı derttir, elemdir, ıstıraptır.
Kedi ölümdür, pençesi de hastalık, kuşu da, kuşun kanadını da pençeler.

3, 3984-3985

گربه مرگست و مرض چنگال او
می‌زند بر مرغ و پر و بال او

گوشه گوشه می‌جهد سوی دوا
مرگ چون قاضیست و رنجوری گوا

The cat is Death, and its claws are disease: it is striking at the bird and its plumage.
He (the sick man) darts (like the bird) from corner to corner towards the remedy. Death is like the cadi, and the disease is the witness.

***

Kedi ölümdür, pençesi de hastalık, kuşu da, kuşun kanadını da pençeler.
Kuş, bucak bucak ilâç bulmaya koşar. Ölüm kadıya benzer, hastalık şahide.

3, 3985-3986

گوشه گوشه می‌جهد سوی دوا
مرگ چون قاضیست و رنجوری گوا

چون پیاده‌ی قاضی آمد این گواه
که همی‌خواند ترا تا حکم گاه

He (the sick man) darts (like the bird) from corner to corner towards the remedy. Death is like the cadi, and the disease is the witness.
This witness comes (to you), like the cadi's footman (officer), who summons you to the place of judgment.

***

Kuş, bucak bucak ilâç bulmaya koşar. Ölüm kadıya benzer, hastalık şahide.
Bu şahit, kadıdan gelen adam gibidir. “Gel kadı, seni mahkemeye istiyor” der.

3, 3986-3987

چون پیاده‌ی قاضی آمد این گواه
که همی‌خواند ترا تا حکم گاه

مهلتی می‌خواهی از وی در گریز
گر پذیرد شد و گرنه گفت خیز

This witness comes (to you), like the cadi's footman (officer), who summons you to the place of judgment.
You, in flight (from your doom), beg him (to grant you) a respite: if he consent, it is granted; otherwise, he says, “Arise (and go with me).”

***

Bu şahit, kadıdan gelen adam gibidir. “Gel kadı, seni mahkemeye istiyor” der.
Ondan kaçıp kurtulmak için bir mühlet istersin. Verirse ne âlâ… Vermezse “Olmaz, hadi kalk” diye emreder.

3, 3987-3988

مهلتی می‌خواهی از وی در گریز
گر پذیرد شد و گرنه گفت خیز

جستن مهلت دوا و چاره‌ها
که زنی بر خرقه‌ی تن پاره‌ها

You, in flight (from your doom), beg him (to grant you) a respite: if he consent, it is granted; otherwise, he says, “Arise (and go with me).”
The seeking of a respite consists in remedies and cures, that you may patch (thereby) the tattered cloak, the body.

***

Ondan kaçıp kurtulmak için bir mühlet istersin. Verirse ne âlâ... Vermezse “Olmaz, hadi kalk” diye emreder.
Mühlet istemen, mühlet alman ilâçlardır, tedavidir. Âdeta ten hırkasını yamalarla yamarsın!

3, 3988-3989

جستن مهلت دوا و چاره‌ها
که زنی بر خرقه‌ی تن پاره‌ها

عاقبت آید صباحی خشموار
چند باشد مهلت آخر شرم دار

The seeking of a respite consists in remedies and cures, that you may patch (thereby) the tattered cloak, the body.
At last, one morning, he comes angrily, saying, “How long will the respite be? Now, prithee, be ashamed!”

***

Mühlet istemen, mühlet alman ilâçlardır, tedavidir. Âdeta ten hırkasını yamalarla yamarsın!
Fakat nihayet bir sabah kızgın bir hale gelir. “ Bu mühlet niceye bir sürecek? Utan artık!” der.

عاقبت آید صباحی خشم‌وار
چند باشد مهلت آخر شرم دار

عذر خود از شه بخواه ای پرحسد
پیش از آنک آنچنان روزی رسد

At last, one morning, he comes angrily, saying, “How long will the respite be? Now, prithee, be ashamed!”
O envious man, ask your pardon of the King ere such a day as that arrives.

***

Fakat nihayet bir sabah kızgın bir hale gelir. “ Bu mühlet niceye bir sürecek? Utan artık!” der.
Ey hasetlerle dopdolu adam, o gün gelmeden önce davran da padişahtan özür iste!

3, 3990-3991

عذر خود از شه بخواه ای پرحسد
پیش از آنک آنچنان روزی رسد

وانک در ظلمت براند بارگی
برکند زان نور دل یکبارگی

O envious man, ask your pardon of the King ere such a day as that arrives.
And he who rides his horse into the darkness and altogether removes his heart from the Light

***

Ey hasetlerle dopdolu adam, o gün gelmeden önce davran da padişahtan özür iste!
Atını karanlıklara süren adam, gönlünü o nurdan tamamıyla ayırır.

3, 3991-3992

وانک در ظلمت براند بارگی
برکند زان نور دل یکبارگی

می‌گریزد از گوا و مقصدش
کان گوا سوی قضا می‌خواندش

And he who rides his horse into the darkness and altogether removes his heart from the Light
Is fleeing from the witness and his purpose; for that witness is calling him to judgement.

***

Atını karanlıklara süren adam, gönlünü o nurdan tamamıyla ayırır.
Şahdan da kaçar, şahitten de, götürmek istediği yerden de. Çünkü o şahit, onu kazaya, hükme davet etmektedir.

3, 3992-3993

می‌گریزد از گوا و مقصدش
کان گوا سوی قضا می‌خواندش

قوم گفتندش مکن جلدی برو
تا نگردد جامه و جانت گرو

Is fleeing from the witness and his purpose; for that witness is calling him to judgement.
The people said to him, “Do not act with foolhardiness, depart, lest thy (bodily) vesture and thy soul become in pawn (to Death).”

***

Şahdan da kaçar, şahitten de, götürmek istediği yerden de. Çünkü o şahit, onu kazaya, hükme davet etmektedir.
Ahali dedi ki: “Babayiğitlik satma, yürü… bu sevdadan vazgeç de elbisen de burada rehin kalmasın, canın da!

3, 3993-3994

قوم گفتندش مکن جلدی برو
تا نگردد جامه و جانت گرو

آن ز دور آسان نماید به نگر
که به آخر سخت باشد ره‌گذر

The people said to him, “Do not act with foolhardiness, depart, lest thy (bodily) vesture and thy soul become in pawn (to Death).”
Froth afar it seems easy, (but) look well! for in the end the passage is grievous.

***

Ahali dedi ki: “Babayiğitlik satma, yürü… bu sevdadan vazgeç de elbisen de burada rehin kalmasın, canın da!
Burada gecelemek, uzaktan kolay görünür ama bu geçit sonunda güçleşir!

3, 3994-3995

آن ز دور آسان نماید به نگر
که به آخر سخت باشد ره‌گذر

خویشتن آویخت بس مرد و سکست
وقت پیچاپیچ دست‌آویز جست

Froth afar it seems easy, (but) look well! for in the end the passage is grievous.
Many a man hanged himself and broke (his neck) and at the moment of agony sought something for his hand to cling to.

***

Burada gecelemek, uzaktan kolay görünür ama bu geçit sonunda güçleşir!
Nice kişiler vardır ki kasınır, böbürlenir... Fakat elem ve ıstırap zamanında yapışacak, el atacak bir şey arar!

3, 3995-3996

خویشتن آویخت بس مرد و سکست
وقت پیچاپیچ دست‌آویز جست

پیشتر از واقعه آسان بود
در دل مردم خیال نیک و بد

Many a man hanged himself and broke (his neck) and at the moment of agony sought something for his hand to cling to.
Before the battle, the fancy of good or evil is slight (makes no deep impression) in a man’s heart;

***

Nice kişiler vardır ki kasınır, böbürlenir... Fakat elem ve ıstırap zamanında yapışacak, el atacak bir şey arar!
Savaştan önce halkın gönlüne iyi ve kötü hayal kolay görünür.

پیشتر از واقعه آسان بود
در دل مردم خیال نیک و بد

چون در آید اندرون کارزار
آن زمان گردد بر آنکس کار زار

Before the battle, the fancy of good or evil is slight (makes no deep impression) in a man's heart;
(But) when he enters into the fray, then to that person the matter becomes woeful.

***

Savaştan önce halkın gönlüne iyi ve kötü hayal kolay görünür.
Fakat adam savaşa girdi mi iş o zaman sarpa sarar!

3, 3997-3998

چون در آید اندرون کارزار
آن زمان گردد بر آنکس کار زار

چون نه شیری هین منه تو پای پیش
کان اجل گرگست و جان تست میش

(But) when he enters into the fray, then to that person the matter becomes woeful.
Since you are not a lion, beware, do not step forward, for that Doom is a wolf, and your soul is the sheep;

***

Fakat adam savaşa girdi mi iş o zaman sarpa sarar!
Mademki aslan değilsin, ileriye ayak atma. Çünkü ecel kurttur, canınsa koyun!

3, 3998-3999

چون نه شیری هین منه تو پای پیش
کان اجل گرگست و جان تست میش

ور ز ابدالی و میشت شیر شد
آمن آ که مرگ تو سرزیر شد

Since you are not a lion, beware, do not step forward, for that Doom is a wolf, and your soul is the sheep;
But if you are one of theAbdal(saints) and your sheep has become a lion, come on securely, for your death has been over thrown.

***

Mademki aslan değilsin, ileriye ayak atma. Çünkü ecel kurttur, canınsa koyun!
Yok… Eğer Abdal'dan olmuşsan, koyunun aslan haline gelmişse korkma, emin bir halde gel ileri… Ölümün sana mağlûp olur, bir şey yapamaz!

3, 3999-4000

ور ز ابدالی و میشت شیر شد
آمن آ که مرگ تو سرزیر شد

کیست ابدال آنک او مبدل شود
خمرش از تبدیل یزدان خل شود

But if you are one of theAbdal(saints) and your sheep has become a lion, come on securely, for your death has been over thrown.
Who is theAbdal? He that becomes transmuted, he whose wine is turned into vinegar by Divine transmutation.

***

Yok… Eğer Abdal’dan olmuşsan, koyunun aslan haline gelmişse korkma, emin bir halde gel ileri… Ölümün sana mağlûp olur, bir şey yapamaz!
Abdal kimdir? Varlığı değişmiş olan, Allah’ın değiştirmesiyle şarabı sirke kesilen!

کیست ابدال آنک او مبدل شود
خمرش از تبدیل یزدان خل شود

لیک مستی شیرگیری وز گمان
شیر پنداری تو خود را هین مران

Who is theAbdal? He that becomes transmuted, he whose wine is turned into vinegar by Divine transmutation.
But you are drunken, pot and from (mere) opinion ihink yourself to be a lion: Beware, do not advance!

***

Abdal kimdir? Varlığı değişmiş olan, Allah’ın değiştirmesiyle şarabı sirke kesilen!
Fakat sarhoşsan kendini aslanları bile tutarım, emrime ram ederim sanıyor, sarhoşlukla aslan olduğunu zannediyorsan kendine gel, sakın ileri atılma!

3, 4001-4002

لیک مستی شیرگیری وز گمان
شیر پنداری تو خود را هین مران

گفت حق ز اهل نفاق ناسدید
باسهم ما بینهم باس شدید

But you are drunken, pot and from (mere) opinion ihink yourself to be a lion: Beware, do not advance!
God bath said of the unrighteous Hypocrites, “Their valour amongst themselves is a great valour.

***

Fakat sarhoşsan kendini aslanları bile tutarım, emrime ram ederim sanıyor, sarhoşlukla aslan olduğunu zannediyorsan kendine gel, sakın ileri atılma!
Allah, doğru yolu bulmamış kötü münafıklar hakkında “Onların savaşmaları, kendi aralarında şiddetlenir” dedi.

3, 4002-4003

گفت حق ز اهل نفاق ناسدید
باسهم ما بینهم باس شدید

در میان همدگر مردانه‌اند
در غزا چون عورتان خانه‌اند

God bath said of the unrighteous Hypocrites, “Their valour amongst themselves is a great valour.
Amongst one another they are manly, (but) in a warlike expedition they are as the women of the house.”

***

Allah, doğru yolu bulmamış kötü münafıklar hakkında “Onların savaşmaları, kendi aralarında şiddetlenir” dedi.
Kendi kendilerine kaldılar mı er kesilirler. Fakat savaşta evdeki karılara dönerler.

3, 4003-4004

در میان همدگر مردانه‌اند
در غزا چون عورتان خانه‌اند

گفت پیغامبر سپهدار غیوب
لا شجاعة یا فتی قبل الحروب

Amongst one another they are manly, (but) in a warlike expedition they are as the women of the house.”
The Prophet; the commander-in-chief of the things unseen, said, “There is no bravery, O youth, before the battles.”

***

Kendi kendilerine kaldılar mı er kesilirler. Fakat savaşta evdeki karılara dönerler.
O gayp askerinin başbuğu Peygamber dedi ki: “Ey yiğit, savaştan önce yiğitlik olamaz!”

3, 4004-4005

گفت پیغامبر سپهدار غیوب
لا شجاعة یا فتی قبل الحروب

وقت لاف غزو مستان کف کنند
وقت جوش جنگ چون کف بی‌فنند

The Prophet; the commander-in-chief of the things unseen, said, “There is no bravery, O youth, before the battles.”
The drunken make a froth when there is talk of war, (but) when war is raging they are as unskilled (useless) as froth.

***

O gayp askerinin başbuğu Peygamber dedi ki: “Ey yiğit, savaştan önce yiğitlik olamaz!”
Sarhoşlar, savaş lâfına kalkıştılar mı ağızlarından köpük saçarlar ama savaş kızışınca köpük gibi kalırlar, hiçbir işe yaramazlar.

وقت لاف غزو مستان کف کنند
وقت جوش جنگ چون کف بی‌فنند

وقت ذکر غزو شمشیرش دراز
وقت کر و فر تیغش چون پیاز

The drunken make a froth when there is talk of war, (but) when war is raging they are as unskilled (useless) as froth.
At the time when war is spoken Of, his (such a one's) scimitar is long (drawn and extended); at the time of combat his sword is (sheathed) like an onion.

***

Sarhoşlar, savaş lâfına kalkıştılar mı ağızlarından köpük saçarlar ama savaş kızışınca köpük gibi kalırlar, hiçbir işe yaramazlar.
Bu çeşit adamın kılıcı savaş sözü olunca, uzar. Asıl savaştaysa soğan gibi kat, kat kınlara gömülür!

وقت ذکر غزو شمشیرش دراز
وقت کر و فر تیغش چون پیاز

وقت اندیشه دل او زخمجو
پس به یک سوزن تهی شد خیک او

At the time when war is spoken Of, his (such a one’s) scimitar is long (drawn and extended); at the time of combat his sword is (sheathed) like an onion.
At the time of premeditation his heart is eager for wounds; then (in action) his bag is emptied (of air) by a single needle.

***

Bu çeşit adamın kılıcı savaş sözü olunca, uzar. Asıl savaştaysa soğan gibi kat, kat kınlara gömülür!
Savaşı düşündüğü zaman gönlü, yaraları arar, saflara dalar, erlikler gösterir. Savaş zamanındaysa bucak bucak kaçar?

3, 4007-4008

وقت اندیشه دل او زخمجو
پس به یک سوزن تهی شد خیک او

من عجب دارم ز جویای صفا
کو رمد در وقت صیقل از جفا

At the time of premeditation his heart is eager for wounds; then (in action) his bag is emptied (of air) by a single needle.
I marvel at the seeker of purity who at the time of polishing shrinks from being handled roughly.

***

Savaşı düşündüğü zaman gönlü, yaraları arar, saflara dalar, erlikler gösterir. Savaş zamanındaysa bucak bucak kaçar?
Cefaya uğrayıp cilâlanacağı zaman kaçan, sonra da safa dileyen kişiye şaşarım doğrusu.

3, 4008-4009

من عجب دارم ز جویای صفا
کو رمد در وقت صیقل از جفا

عشق چون دعوی جفا دیدن گواه
چون گواهت نیست شد دعوی تباه

I marvel at the seeker of purity who at the time of polishing shrinks from being handled roughly.
Love is like the lawsuit; to suffer harsh treatment is (like) the evidence: when you have no evidence, the lawsuit is lost.

***

Cefaya uğrayıp cilâlanacağı zaman kaçan, sonra da safa dileyen kişiye şaşarım doğrusu.
Aşk dâvaya benzer, cefa çekmek de şahide. Şahidin yoksa dâvayı kazanamazsın ki!

3, 4009-4010

عشق چون دعوی جفا دیدن گواه
چون گواهت نیست شد دعوی تباه

چون گواهت خواهد این قاضی مرنج
بوسه ده بر مار تا یابی تو گنج

Love is like the lawsuit; to suffer harsh treatment is (like) the evidence: when you have no evidence, the lawsuit is lost.
Do not be aggrieved when this Judge demands your evidence: kiss the snake in order that you may gain the treasure.

***

Aşk dâvaya benzer, cefa çekmek de şahide. Şahidin yoksa dâvayı kazanamazsın ki!
Kadı, senden şahit isterse incinme. Yılanı öp ki hazineyi elde edesin!

3, 4010-4011

چون گواهت خواهد این قاضی مرنج
بوسه ده بر مار تا یابی تو گنج

آن جفا با تو نباشد ای پسر
بلک با وصف بدی اندر تو در

Do not be aggrieved when this Judge demands your evidence: kiss the snake in order that you may gain the treasure.
That harshness is not towards you, O son; nay, towards the evil qualities within you.

***

Kadı, senden şahit isterse incinme. Yılanı öp ki hazineyi elde edesin!
Zaten o cefa sana değildir ki ey oğul! Sendeki kötü hulyadır.

آن جفا با تو نباشد ای پسر
بلک با وصف بدی اندر تو در

بر نمد چوبی که آن را مرد زد
بر نمد آن را نزد بر گرد زد

That harshness is not towards you, O son; nay, towards the evil qualities within you.
The blows of the stick with which a man beats a rug he inflicts, not on the rug, but on the dust (in the rug).

***

Zaten o cefa sana değildir ki ey oğul! Sendeki kötü hulyadır.
Sopayla kilime vuran, kilimi dövmez, tozlarını silker!

3, 4012-4013

بر نمد چوبی که آن را مرد زد
بر نمد آن را نزد بر گرد زد

گر بزد مر اسپ را آن کینه کش
آن نزد بر اسپ زد بر سکسکش

The blows of the stick with which a man beats a rug he inflicts, not on the rug, but on the dust (in the rug).
If that vindictive fellow lashes the horse, he directs the blows, not at the horse, but at its stumbling,

***

Sopayla kilime vuran, kilimi dövmez, tozlarını silker!
Kızıp atı döven, hakikatte atı dövmez, aksak yürüyüşünü döver.

3, 4013-4014

گر بزد مر اسپ را آن کینه کش
آن نزد بر اسپ زد بر سکسکش

تا ز سکسک وا رهد خوش‌پی شود
شیره را زندان کنی تا می‌شود

If that vindictive fellow lashes the horse, he directs the blows, not at the horse, but at its stumbling,
In order that it may be delivered from (the vice of) stumbling and may move well: you imprison must (in the vat) in order that it may become wine.

***

Kızıp atı döven, hakikatte atı dövmez, aksak yürüyüşünü döver.
Bu yürüyüşü bıraksın da iyi yürüsün, rahvanlaşsın der. Üzüm suyunu şarap olsun diye hapis edersin ya…

3, 4014-4015

تا ز سکسک وا رهد خوش‌پی شود
شیره را زندان کنی تا می‌شود

گفت چندان آن یتیمک را زدی
چون نترسیدی ز قهر ایزدی

In order that it may be delivered from (the vice of) stumbling and may move well: you imprison must (in the vat) in order that it may become wine.
He (some one) said, "Thou hast struck that little orphan so many blows: how wert not thou afraid of the Divine wrath?"

***

Bu yürüyüşü bıraksın da iyi yürüsün, rahvanlaşsın der. Üzüm suyunu şarap olsun diye hapis edersin ya…
Birisi bir yetimi dövse gören der ki: O yetimceğizi neye dövüyorsun. Allah'tan korkmuyor musun?

3, 4015-4016

گفت چندان آن یتیمک را زدی
چون نترسیدی ز قهر ایزدی

گفت او را کی زدم ای جان و دوست
من بر آن دیوی زدم کو اندروست

He (some one) said, “Thou hast struck that little orphan so many blows: how wert not thou afraid of the Divine wrath?”
He (the striker) said, “O (dear) soul and friend, when did I strike him? I struck at the devil that is in him,”

***

Birisi bir yetimi dövse gören der ki: O yetimceğizi neye dövüyorsun. Allah’tan korkmuyor musun?
Döven de “Canım, dostum, ben onu ne vakit dövdüm ki? Ben, ondaki Şeytan’ı dövüyorum” der.

3, 4016-4017

گفت او را کی زدم ای جان و دوست
من بر آن دیوی زدم کو اندروست

مادر ار گوید ترا مرگ تو باد
مرگ آن خو خواهد و مرگ فساد

He (the striker) said, “O (dear) soul and friend, when did I strike him? I struck at the devil that is in him,”
If your mother say to you, “Mayst thou die!” she wishes the death of that (evil) nature (of yours) and the death of iniquity.

***

Döven de “Canım, dostum, ben onu ne vakit dövdüm ki? Ben, ondaki Şeytan’ı dövüyorum” der.
Annen, sana “geber” dese bu sözüyle kötü huyunun, kötülüğünün gebermesini ister.

3, 4017-4018

مادر ار گوید ترا مرگ تو باد
مرگ آن خو خواهد و مرگ فساد

آن گروهی کز ادب بگریختند
آب مردی و آب مردان ریختند

If your mother say to you, “Mayst thou die!” she wishes the death of that (evil) nature (of yours) and the death of iniquity.
The folk who fled from correction dishonoured’ their (own) manhood and (true) men.

***

Annen, sana “geber” dese bu sözüyle kötü huyunun, kötülüğünün gebermesini ister.
Edepten, terbiyeden kaçanlar, erliğin yüzsuyunu da dökerler, erlerin yüzsuyunu da!

3, 4018-4019

آن گروهی کز ادب بگریختند
آب مردی و آب مردان ریختند

عاذلانشان از وغا وا راندند
تا چنین حیز و مخنث ماندند

The folk who fled from correction dishonoured’ their (own) manhood and (true) men.
The railers drove them back from the war, so that they remained so infamous and effeminate.

***

Edepten, terbiyeden kaçanlar, erliğin yüzsuyunu da dökerler, erlerin yüzsuyunu da!
Bunlar, kendilerini kınayanları da savaştan döndürürler… Nihayet böyle rezil ve kahpe bir halde kala kaldılar.

عاذلانشان از وغا وا راندند
تا چنین حیز و مخنث ماندند

لاف و غره‌ی ژاژخا را کم شنو
با چنینها در صف هیجا مرو

The railers drove them back from the war, so that they remained so infamous and effeminate.
Do not thou hearken to the boasting and roaring of the driveller: do not go into the battle-line with such fellows.

***

Bunlar, kendilerini kınayanları da savaştan döndürürler… Nihayet böyle rezil ve kahpe bir halde kala kaldılar.
Herzevekillerin herzelerini, manasız sözlerini saçma gururlarını az dinle, bu çeşit adamlarla savaş safına girme.

3, 4020-4021

لاف و غره‌ی ژاژخا را کم شنو
با چنینها در صف هیجا مرو

زانک زاد و کم خبالا گفت حق
کز رفاق سست برگردان ورق

Do not thou hearken to the boasting and roaring of the driveller: do not go into the battle-line with such fellows.
Sincethey would have added to you (naught but) corruption, God said, “Turn the leaf (avert yourself) from pusillanimous comrades,

***

Herzevekillerin herzelerini, manasız sözlerini saçma gururlarını az dinle, bu çeşit adamlarla savaş safına girme.
Allah, bunlar hakkında buyurdu ki “Onlar size uyunca sayınızı çoğaltmazlar, ancak hile ve fesadı çoğaltırlar", "Kaypak arkadaşlara uyma, çevir onların yaprağını!

3, 4021-4022

زانک زاد و کم خبالا گفت حق
کز رفاق سست برگردان ورق

که گر ایشان با شما همره شوند
غازیان بی‌مغز همچون که شوند

Sincethey would have added to you (naught but) corruption, God said, “Turn the leaf (avert yourself) from pusillanimous comrades,
For if they go along with you, the warriors will become pith- less, like straw.

***

Allah, bunlar hakkında buyurdu ki “Onlar size uyunca sayınızı çoğaltmazlar, ancak hile ve fesadı çoğaltırlar", "Kaypak arkadaşlara uyma, çevir onların yaprağını!
Çünkü onlar sizinle yoldaş olurlarsa gaziler de saman gibi içsiz bir hale düşerler.

3, 4022-4023

که گر ایشان با شما همره شوند
غازیان بی‌مغز همچون که شوند

خویشتن را با شما هم‌صف کنند
پس گریزند و دل صف بشکنند

For if they go along with you, the warriors will become pith- less, like straw.
They put themselves in line with you (on the field of battle); then they flee and break the heart of the line.

***

Çünkü onlar sizinle yoldaş olurlarsa gaziler de saman gibi içsiz bir hale düşerler.
Size uymuş görünür, sizinle beraber safa girerler ama sonra kaçarlar, safı da bozar perişan ederler.

3, 4023-4024

خویشتن را با شما همصف کنند
پس گریزند و دل صف بشکنند

پس سپاهی اندکی بی این نفر
به که با اهل نفاق آید حشر

They put themselves in line with you (on the field of battle); then they flee and break the heart of the line. Therefore, better a little army without these persons than (that) it should be mustered (reinforced) with the Hypocrites.”

***

Size uymuş görünür, sizinle beraber safa girerler ama sonra kaçarlar, safı da bozar perişan ederler.
Bu çeşit adamdansa… Münafıklardan pek kalabalık kişinin size uymadansa azlık asker daha iyi.

3, 4024-4025

پس سپاهی اندکی بی این نفر
به که با اهل نفاق آید حشر

هست بادام کم خوش بیخته
به ز بسیاری به تلخ آمیخته

Therefore, better a little army without these persons than (that) it should be mustered (reinforced) with the Hypocrites.”
A few well-sifted almonds are better than a great many (sweet ones) mixed with bitter..

***

Bu çeşit adamdansa… Münafıklardan pek kalabalık kişinin size uymadansa azlık asker daha iyi.
Az, fakat adamakıllı olmuş güzel badem, acımış, kötü fakat çok bademden iyidir elbette.

3, 4025-4026

هست بادام کم خوش بیخته
به ز بسیاری به تلخ آمیخته

تلخ و شیرین در ژغاژغ یک شی‌اند
نقص از آن افتاد که همدل نیند

A few well-sifted almonds are better than a great many (sweet ones) mixed with bitter..
The bitter and the sweet are one thing (alike) in respect of rattling (against each other, when poured out); the defect arises from their not being the same at heart.

***

Az, fakat adamakıllı olmuş güzel badem, acımış, kötü fakat çok bademden iyidir elbette.
Suret bakımından acı da birdir, tatlı da... Fakat hakikatte bunlar birbirine zıttır, ikidir.

3, 4026-4027

تلخ و شیرین در ژغاژغ یک شی‌اند
نقص از آن افتاد که همدل نیند

گبر ترسان دل بود کو از گمان
می‌زید در شک ز حال آن جهان

The bitter and the sweet are one thing (alike) in respect of rattling (against each other, when poured out); the defect arises from their not being the same at heart.
The infidel is of timorous heart, for, (judging) from opinion, he lives in doubt as to the state of that (the other) world.

***

Suret bakımından acı da birdir, tatlı da... Fakat hakikatte bunlar birbirine zıttır, ikidir.
Kâfir, o âlemin varlığından şüphe eder, dirileceğini ummaz. Bu yüzden gönlünde korku vardır.

3, 4027-4028

گبر ترسان دل بود کو از گمان
می‌زید در شک ز حال آن جهان

می‌رود در ره نداند منزلی
گام ترسان می‌نهد اعمی دلی

The infidel is of timorous heart, for, (judging) from opinion, he lives in doubt as to the state of that (the other) world.
He is going along the road, (but) he does not know any stage: one blind in heart steps timidly.

***

Kâfir, o âlemin varlığından şüphe eder, dirileceğini ummaz. Bu yüzden gönlünde korku vardır.
Yola düşüp gider ama bir konak bile bilmez. Gönlü kör olan adam, korka korka adım atar.

3, 4028-4029

می‌رود در ره نداند منزلی
گام ترسان می‌نهد اعمی دلی

چون نداند ره مسافر چون رود
با ترددها و دل پرخون رود

He is going along the road, (but) he does not know any stage: one blind in heart steps timidly.
When the traveller does not know the way, how does he go? He goes with (many) hesitations, while his heart is full of blood (anguish).

***

Yola düşüp gider ama bir konak bile bilmez. Gönlü kör olan adam, korka korka adım atar.
Yolcu, yol bilmezse nasıl gider? Tereddütlerle, gönlü kanlarla dolu olarak!

3, 4029-4030

چون نداند ره مسافر چون رود
با ترددها و دل پرخون رود

هرکه گویدهای این‌سو راه نیست
او کند از بیم آنجا وقف و ایست

When the traveller does not know the way, how does he go? He goes with (many) hesitations, while his heart is full of blood (anguish).
If anyone says (to him), “Hey! this is not the way he will o halt there and stand still in affright.

***

Yolcu, yol bilmezse nasıl gider? Tereddütlerle, gönlü kanlarla dolu olarak!
Birisi “Hay adam hay… Yol, burası değil ki!” dese korkusundan hemen oracıkta duruverir.

3, 4030-4031

هرکه گویدهای این‌سو راه نیست
او کند از بیم آنجا وقف و ایست

ور بداند ره دل با هوش او
کی رود هر های و هو در گوش او

If anyone says (to him), “Hey! this is not the way he will o halt there and stand still in affright.
But if his (the traveller’s) wise heart knows the way, how should every hey and ho go into his ear?

***

Birisi “Hay adam hay... Yol, burası değil ki!” dese korkusundan hemen oracıkta duruverir.
Fakat gönlüyle hakikati duyan, yolu bilen kişinin kulağına hiç öyle hay huylar girer mi?

3, 4031-4032

ور بداند ره دل با هوش او
کی رود هر های و هو در گوش او

پس مشو همراه این اشتردلان
زانک وقت ضیق و بیمند آفلان

But if his (the traveller's) wise heart knows the way, how should every hey and ho go into his ear?
Therefore do not journey with these camel-hearted (craven)ones, for in the hour of distress and danger they are the ones who sink;

***

Fakat gönlüyle hakikati duyan, yolu bilen kişinin kulağına hiç öyle hay huylar girer mi?
Şu halde bu deve yüreklilerle yoldaş olma. Çünkü onlar, darlık ve korku zamanında kayboluverirler.

پس مشو همراه این اشتردلان
زانک وقت ضیق و بیمند آفلان

پس گریزند و ترا تنها هلند
گرچه اندر لاف سحر بابلند

Therefore do not journey with these camel-hearted (craven)ones, for in the hour of distress and danger they are the ones who sink;
Then they flee and leave thee alone, though in boasting they are (powerful as) the magic of Babylon.

***

Şu halde bu deve yüreklilerle yoldaş olma. Çünkü onlar, darlık ve korku zamanında kayboluverirler.
Onlar, lâf da Bâbil sihrine maliktirler, her şeyi yapar, çatarlar ama iş dara geldi mi kaçar, seni yapayalnız bırakıverirler!

پس گریزند و ترا تنها هلند
گرچه اندر لاف سحر بابلند

تو ز رعنایان مجو هین کارزار
تو ز طاوسان مجو صید و شکار

Then they flee and leave thee alone, though in boasting they are (powerful as) the magic of Babylon.
Beware! Do not thou request sybarites to fight; do not request peacocks to engage in the hunt and the chase.

***

Onlar, lâf da Bâbil sihrine maliktirler, her şeyi yapar, çatarlar ama iş dara geldi mi kaçar, seni yapayalnız bırakıverirler!
Kendine gel ve züppelerden savaş umma. Tavus kuşlarından av avlama hünerini bekleme!

تو ز رعنایان مجو هین کارزار
تو ز طاوسان مجو صید و شکار

طبع طاوسست و وسواست کند
دم زند تا از مقامت بر کند

Beware! Do not thou request sybarites to fight; do not request peacocks to engage in the hunt and the chase.
The carnal nature is a peacock: it tempts thee and talks idly, that it may remove thee from thy (spiritual) post.

***

Kendine gel ve züppelerden savaş umma. Tavus kuşlarından av avlama hünerini bekleme!
Tabiat tavus kuşuna benzer, sana vesveseler verir, saçma sapan söylenir durur; nihayet seni yerinden yurdundan eder.

طبع طاوسست و وسواست کند
دم زند تا از مقامت بر کند

همچو شیطان در سپه شد صد یکم
خواند افسون که اننی جار لکم

The carnal nature is a peacock: it tempts thee and talks idly, that it may remove thee from thy (spiritual) post.
As (for example) Satan became the hundred-and-first in the army (of the Quraysh) and spake beguiling words, saying, "Verily, I am a protector for you."

***

Tabiat tavus kuşuna benzer, sana vesveseler verir, saçma sapan söylenir durur; nihayet seni yerinden yurdundan eder.
Şeytan gibi… o da asker içine girdi, yüzün biri oldu, " Ben size yardımcıyım" dedi, onlara afsun okudu, onları aldattı.

3, 4036-4037

همچو شیطان در سپه شد صد یکم
خواند افسون که اننی جار لکم

چون قریش از گفت او حاضر شدند
هر دو لشکر در ملاقان آمدند

As (for example) Satan became the hundred-and-first in the army (of the Quraysh) and spake beguiling words,
saying, “Verily, I am a protector for you.”
When the Quraysh had assembled at his bidding, and the two armies confronted each other,

***

Şeytan gibi... o da asker içine girdi, yüzün biri oldu, “ Ben size yardımcıyım” dedi, onlara afsun okudu, onları aldattı.
Fakat Kureyş, onun sözüne uyup hazırlanarak iki ordu karşılaşınca,

3, 4037-4038

چون قریش از گفت او حاضر شدند
هر دو لشکر در ملاقان آمدند

دید شیطان از ملایک اسپهی
سوی صف ممنان اندر رهی

When the Quraysh had assembled at his bidding, and the two armies confronted each other,
Satan espied a host of angels on a road beside the ranks of the Faithful.

***

Fakat Kureyş, onun sözüne uyup hazırlanarak iki ordu karşılaşınca,
Müminlerin saflarında melek askerlerini gördü…

دید شیطان از ملایک اسپهی
سوی صف ممنان اندر رهی

آن جنودا لم تروها صف زده
گشت جان او ز بیم آتشکده

Satan espied a host of angels on a road beside the ranks of the Faithful.
(He espied)those troops that ye saw not, drawn up in ranks; and from terror his soul became (like) a fire-temple.

***

Müminlerin saflarında melek askerlerini gördü...
Sizin görmediğiniz o gayp askerlerinin saf kurduklarını görünce canı, korkudan bir ateşgede kesildi.

آن جنودا لم تروها صف زده
گشت جان او ز بیم آتشکده

پای خود وا پس کشیده می‌گرفت
که همی‌بینم سپاهی من شگفت

(He espied)those troops that ye saw not, drawn up in ranks; and from terror his soul became (like) a fire-temple.
Turning on his heel, he began to retreat, saying, “I behold a marvellous host”—

***

Sizin görmediğiniz o gayp askerlerinin saf kurduklarını görünce canı, korkudan bir ateşgede kesildi.
Ayağını gerisin geriye çekmeye başladı. “Ben pek kalabalık bir ordu görüyorum.

3, 4040-4041

پای خود وا پس کشیده می‌گرفت
که همی‌بینم سپاهی من شگفت

ای اخاف الله ما لی منه عون
اذهبوا انی اری ما لاترون

Turning on his heel, he began to retreat, saying, “I behold a marvellous host”—
That is, “I fear God: I have no help from Him. Get ye gone! Verily, I see what ye see not.”

***

Ayağını gerisin geriye çekmeye başladı. “Ben pek kalabalık bir ordu görüyorum.
Allah’tan korkarım ben, o bana yardım etmez. Çekilin gidin... Ben, sizin görmediğinizi görüyorum” dedi.

ای اخاف الله ما لی منه عون
اذهبوا انی اری ما لاترون

گفت حارث ای سراقه شکل هین
دی چرا تو می‌نگفتی اینچنین

That is, “I fear God: I have no help from Him. Get ye gone! Verily, I see what ye see not.”
Hárith said, “Hey, O thou that hast the form of Suráqa, why wert not thou saying such-like words yesterday?”

***

Allah’tan korkarım ben, o bana yardım etmez. Çekilin gidin... Ben, sizin görmediğinizi görüyorum” dedi.
Hâris dedi ki: “Ey Suraka, neden dün böyle söylemiyordun?”

3, 4042-4043

گفت حارث ای سراقه شکل هین
دی چرا تو می‌نگفتی اینچنین

گفت این دم من همی‌بینم حرب
گفت می‌بینی جعاشیش عرب

Hárith said, “Hey, O thou that hast the form of Suráqa, why wert not thou saying such-like words yesterday?” He replied, “At this moment I see destruction (before me).” He (Hárith) said, “Thou seest the most puny of the Arabs.

***

Hâris dedi ki: “Ey Suraka, neden dün böyle söylemiyordun?”
Suraka şekline girmiş olan Şeytan “Şimdi savaşın başlamak üzere olduğunu görüyorum” dedi. Hâris, “Sen, ancak Arapların hor hakir bir topluluğunu görmektesin.

گفت این دم من همی‌بینم حرب
گفت می‌بینی جعاشیش عرب

می‌نبینی غیر این لیک ای تو ننگ
آن زمان لاف بود این وقت جنگ

He replied, “At this moment I see destruction (before me).” He (Hárith) said, “Thou seest the most puny of the Arabs.
Thou art seeing naught but this; but, O thou disgrace, that was the time of talk, and this is the time of battle.

***

Suraka şekline girmiş olan Şeytan “Şimdi savaşın başlamak üzere olduğunu görüyorum” dedi. Hâris, “Sen, ancak Arapların hor hakir bir topluluğunu görmektesin.
Bundan başka bir şey görmüyorsun ama ey aşağılık herif, o zaman lâf zamanıydı, şimdi savaş zamanı.

3, 4044-4045

می‌نبینی غیر این لیک ای تو ننگ
آن زمان لاف بود این وقت جنگ

دی همی‌گفتی که پایندان شدم
که بودتان فتح و نصرت دمبدم

Thou art seeing naught but this; but, O thou disgrace, that was the time of talk, and this is the time of battle.
Yesterday thou wert saying, ‘I pledge myself that victory and Divine aid will always be yours.’

***

Bundan başka bir şey görmüyorsun ama ey aşağılık herif, o zaman lâf zamanıydı, şimdi savaş zamanı.
Dün ben dayanır, ayak direrim, size yardımda bulunurum, bu suretle de üst gelirsiniz diyordun.

3, 4045-4046

دی همی‌گفتی که پایندان شدم
که بودتان فتح و نصرت دمبدم

دی زعیم الجیش بودی ای لعین
وین زمان نامرد و ناچیز و مهین

Yesterday thou wert saying, ‘I pledge myself that victory and Divine aid will always be yours.’
Yesterday thou wert the surety for the army, O accursed one, and now thou art cowardly, good-for-nothing, and vile,

***

Dün ben dayanır, ayak direrim, size yardımda bulunurum, bu suretle de üst gelirsiniz diyordun.
A melûn, dün ordu kumandanı kesilmiştin, şimdi namertleştin, bayağılaştın, korkaklaştın.

دی زعیم الجیش بودی ای لعین
وین زمان نامرد و ناچیز و مهین

تا بخوردیم آن دم تو و آمدیم
تو بتون رفتی و ما هیزم شدیم

Yesterday thou wert the surety for the army, O accursed one, and now thou art cowardly, good-for-nothing, and vile,
So that (after) we swallowed those (deceitful) words of thine and came (to battle), thou hast gone to the bath-stove and we have become the fuel.”

***

A melûn, dün ordu kumandanı kesilmiştin, şimdi namertleştin, bayağılaştın, korkaklaştın.
Senin sözüne kandık da geldik… Bu belâ tuzağına düştük” dedi.

3, 4047-4048

تا بخوردیم آن دم تو و آمدیم
تو بتون رفتی و ما هیزم شدیم

چونک حارث با سراقه گفت این
از عتابش خشمگین شد آن لعین

So that (after) we swallowed those (deceitful) words of thine and came (to battle), thou hast gone to the bath-stove and we have become the fuel.”
When Hárith said this to Suráqa, that accursed one was enraged at his reproaches.

***

Senin sözüne kandık da geldik… Bu belâ tuzağına düştük” dedi.
Hâris, bu sözleri söyleyince o melûn bu azardan kızdı, hiddetlendi.

چونک حارث با سراقه گفت این
از عتابش خشمگین شد آن لعین

دست خود خشمین ز دست او کشید
چون ز گفت اوش درد دل رسید

When Hárith said this to Suráqa, that accursed one was enraged at his reproaches.
He angrily withdrew his hand from his (Hárith's) hand, since his heart was pained by his words.

***

Hâris, bu sözleri söyleyince o melûn bu azardan kızdı, hiddetlendi.
Bu sözlerden gönlü dertlendi, kızgınlıkla elini, Hâris'in elinden çekti.

دست خود خشمین ز دست او کشید
چون ز گفت اوش درد دل رسید

سینه‌اش را کوفت شیطان و گریخت
خون آن بیچارگان زین مکر ریخت

He angrily withdrew his hand from his (Hárith's) hand, since his heart was pained by his words.
Satan smote his (Hárith's) breast and fled: by means of this plot he shed the blood of those wretched men.

***

Bu sözlerden gönlü dertlendi, kızgınlıkla elini, Hâris'in elinden çekti.
Göğsünü döverek kaçıp gitti; o biçarelerin kanını da bu hileyle döktü.

3, 4050-4051

سینه‌اش را کوفت شیطان و گریخت
خون آن بیچارگان زین مکر ریخت

چونک ویران کرد چندین عالم او
پس بگفت این بری منکم

Satan smote his (Hárith's) breast and fled: by means of this plot he shed the blood of those wretched men.
After he had ruined so great a multitude, he then said, “Lo, I am quit of you.”

***

Göğsünü döverek kaçıp gitti; o biçarelerin kanını da bu hileyle döktü.
O, bunca âlemi yıktı, harap etti de sonra “Ben sizden değilim” dedi.

چونک ویران کرد چندین عالم او
پس بگفت این بری منکم

کوفت اندر سینه‌اش انداختش
پس گریزان شد چو هیبت تاختش

After he had ruined so great a multitude, he then said, “Lo, I am quit of you.”
He smote him on the breast and overthrew him; then he turned to flee, since terror urged him on.

***

O, bunca âlemi yıktı, harap etti de sonra “Ben sizden değilim” dedi.
Meleklerin heybetini görünce Hâris’in göğsüne bir yumruk aşk edip yere yıktı, kaçıverdi!

کوفت اندر سینه‌اش انداختش
پس گریزان شد چو هیبت تاختش

نفس و شیطان هر دو یک تن بوده‌اند
در دو صورت خویش را بنموده‌اند

He smote him on the breast and overthrew him; then he turned to flee, since terror urged him on.
The fleshly soul and the Devil both have (ever) been one person (essentially); (but) they have manifested themselves in two forms,

***

Meleklerin heybetini görünce Hâris'in göğsüne bir yumruk aşk edip yere yıktı, kaçıverdi!
Nefisle Şeytan, ikisi de birdir… Surette kendisini iki gösterdi.

3, 4053-4054

نفس و شیطان هر دو یک تن بوده‌اند
در دو صورت خویش را بنموده‌اند

چون فرشته و عقل کایشان یک بدند
بهر حکمتهاش دو صورت شدند

The fleshly soul and the Devil both have (ever) been one person (essentially); (but) they have manifested themselves in two forms,
Like the angel and the intellect, which were (really) one, (but) became two forms for the sake of His (God's) wise purposes.

***

Nefisle Şeytan, ikisi de birdir… Surette kendisini iki gösterdi.
Melekle akıl da birdir, himmeti var da onun için iki suret oldu.

3, 4054-4055

چون فرشته و عقل کایشان یک بدند
بهر حکمتهاش دو صورت شدند

دشمنی داری چنین در سر خویش
مانع عقلست و خصم جان و کیش

Like the angel and the intellect, which were (really) one, (but) became two forms for the sake of His (God's) wise purposes.
You have such an enemy as this in your inward part: he is the preventer of the intellect, and the adversary of the spirit and of religion.

***

Melekle akıl da birdir, himmeti var da onun için iki suret oldu.
İçinde, aklı alan, cana da düşman, dine de düşman olan böyle bir düşmanın var.

3, 4055-4056

دشمنی داری چنین در سر خویش
مانع عقلست و خصم جان و کیش

یکنفس حمله کند چون سوسمار
پس بسوراخی گریزد در فرار

You have such an enemy as this in your inward part: he is the preventer of the intellect, and the adversary of the spirit and of religion.
At one moment he dashes forward like the Libyan lizard; then (again) in flight he darts away into a hole.

***

İçinde, aklı alan, cana da düşman, dine de düşman olan böyle bir düşmanın var.
Bir an kertenkele gibi saldırır... Derken hemencecik bir deliğe kaçıverir.

3, 4056-4057

یکنفس حمله کند چون سوسمار
پس بسوراخی گریزد در فرار

در دل او سوراخها دارد کنون
سر ز هر سوراخ می‌آرد برون

At one moment he dashes forward like the Libyan lizard; then (again) in flight he darts away into a hole.
Just now he has (many) holes in the (human) heart, and from every hole he is putting out his head.

***

Bir an kertenkele gibi saldırır… Derken hemencecik bir deliğe kaçıverir.
Gönlün de nice delikler var. Her delikten baş çıkarıp durmada!

در دل او سوراخها دارد کنون
سر ز هر سوراخ می‌آرد برون

نام پنهان گشتن دیو از نفوس
واندر آن سوراخ رفتن شد خنوس

Just now he has (many) holes in the (human) heart, and from every hole he is putting out his head.
The name that denotes the Devil's becoming hidden from (men's) souls and going into that hole iskhunús(slinking back),

***

Gönlün de nice delikler var. Her delikten baş çıkarıp durmada!
Şeytanın insanlardan gizlenmesine, bir deliğe girip saklanmasına “Hunus” derler.

3, 4058-4059

نام پنهان گشتن دیو از نفوس
واندر آن سوراخ رفتن شد خنوس

که خنوسش چون خنوس قنفذست
چون سر قنفذ ورا آمد شذست

The name that denotes the Devil's becoming hidden from (men's) souls and going into that hole iskhunús(slinking back),
For hiskhunúsis like thekhunúsof the hedgehog: like the head of the hedgehog, he pops in and out;

***

Şeytanın insanlardan gizlenmesine, bir deliğe girip saklanmasına “Hunus” derler.
Onun gizlenmesi de kirpinin büzülüp gizlenmesine benzer. Kirpi büzülür de kafasını çıkarır, tekrar gizler ya… o da öyle işte.

3, 4059-4060

که خنوسش چون خنوس قنفذست
چون سر قنفذ ورا آمد شذست

که خدا آن دیو را خناس خواند
کو سر آن خارپشتک را بماند

For hiskhunúsis like thekhunúsof the hedgehog: like the head of the hedgehog, he pops in and out;
For God hath called the DevilKhannás(the slinker), because he resembles the head of the little hedgehog.

***

Onun gizlenmesi de kirpinin büzülüp gizlenmesine benzer. Kirpi büzülür de kafasını çıkarır, tekrar gizler ya… o da öyle işte.
Allah, Şeytan’a “Hannâs” dedi. Şeytan, kirpinin kafasına benzer.

3, 4060-4061

که خدا آن دیو را خناس خواند
کو سر آن خارپشتک را بماند

می نهان گردد سر آن خارپشت
دمبدم از بیم صیاد درشت

For God hath called the DevilKhannás(the slinker), because he resembles the head of the little hedgehog.
The head of the hedgehog is continually being hidden because of its fear of the cruel hunter,

***

Allah, Şeytan’a “Hannâs” dedi. Şeytan, kirpinin kafasına benzer.
Kirpi, kötü avcıdan ürker de büzülür, başını gizler.

3, 4061-4062

می نهان گردد سر آن خارپشت
دمبدم از بیم صیاد درشت

تا چو فرصت یافت سر آرد برون
زین چنین مکری شود مارش زبون

The head of the hedgehog is continually being hidden because of its fear of the cruel hunter,
Until, when it has found an opportunity, it puts out its head: by such a stratagem the snake becomes its prey.

***

Kirpi, kötü avcıdan ürker de büzülür, başını gizler.
Fırsatını bulunca başını çıkarır... Bu hileyle yılanı bile zebun eder.

3, 4062-4063

تا چو فرصت یافت سر آرد برون
زین چنین مکری شود مارش زبون

گرنه نفس از اندرون راهت زدی
رەزنان را بر تو دستی کی بدی

Until, when it has found an opportunity, it puts out its head: by such a stratagem the snake becomes its prey.
If the fleshly soul had not waylaid you from within, how would the brigands have any power to lay a hand upon you?

***

Fırsatını bulunca başını çıkarır... Bu hileyle yılanı bile zebun eder.
Nefis senin iç âleminde yolunu kesmeseydi bu yol kesiciler, sana el atabilirler miydi?

3, 4063-4064

گرنه نفس از اندرون راهت زدی
رەزنان را بر تو دستی کی بدی

زان عوان مقتضی که شهوتست
دل اسیر حرص و آز و آفتست

If the fleshly soul had not waylaid you from within, how would the brigands have any power to lay a hand upon you?
On account of the exigent myrmidon, who is Lust, the heart is captive to greed and cupidity and bane.

***

Nefis senin iç âleminde yolunu kesmeseydi bu yol kesiciler, sana el atabilirler miydi?
Seni kötü şeylere sevk eden şehvetten, o gizli memur yüzünden gönül, hırsa tamaha, afete esir olmuştur.

زان عوان مقتضی که شهوتست
دل اسیر حرص و آز و آفتست

زان عوان سر شدی دزد و تباه
تا عوانان را به قهر تست راه

On account of the exigent myrmidon, who is Lust, the heart is captive to greed and cupidity and bane.
On account of that inward myrmidon you have become thievish and depraved, so that the way is (open) for the (external) myrmidons to coerce you.

***

Seni kötü şeylere sevk eden şehvetten, o gizli memur yüzünden gönül, hırsa tamaha, afete esir olmuştur.
O gizli memur yüzünden hırsız oldun, kendini berbat ettin de nihayet bu görünen memurlar, seni kahretmek için yol buldular.

3, 4065-4066

زان عوان سر شدی دزد و تباه
تا عوانان را به قهر تست راه

در خبر بشنو تو این پند نکو
بیم جنبیکم لکم اعدی عدو

On account of that inward myrmidon you have become thievish and depraved, so that the way is (open) for the (external) myrmidons to coerce you.
Hearken to this good counsel in the Traditions (of the Prophet)—"Your worst enemy is between your two sides."

***

O gizli memur yüzünden hırsız oldun, kendini berbat ettin de nihayet bu görünen memurlar, seni kahretmek için yol buldular.
Hadisteki şu güzel öğüdü duy; Düşmanlarınızın en kuvvetlisi, içinizdedir!

3, 4066-4067

در خبر بشنو تو این پند نکو
بیم جنبیکم لکم اعدی عدو

طمطراق این عدو مشنو گریز
کو چو ابلیسست در لج و ستیز

Hearken to this good counsel in the Traditions (of the Prophet)—“Your worst enemy is between your two sides.”
Do not listen to the pompous talk of this enemy, (but) flee, for she is like Iblís in obstinately wrangling and quarrelling.

***

Hadisteki şu güzel öğüdü duy; Düşmanlarınızın en kuvvetlisi, içinizdedir!
Bu düşmanın palavrasını dinleme kaç ondan… Çünkü o da inatta İblis’e benzer.

3, 4067-4068

طمطراق این عدو مشنو گریز
کو چو ابلیسست در لج و ستیز

بر تو او از بهر دنیا و نبرد
آن عذاب سرمدی را سهل کرد

Do not listen to the pompous talk of this enemy, (but) flee, for she is like Iblís in obstinately wrangling and quarrelling.
For the sake of this world and for contention's sake she has made the everlasting torment (seem) easy (of small account) to you.

***

Bu düşmanın palavrasını dinleme kaç ondan… Çünkü o da inatta İblis’e benzer.
Dünya sevgisi, dünya geçimine savaşma yüzünden sana o ebedî azabı ehemmiyetsiz gösterir.

3, 4068-4069

بر تو او از بهر دنیا و نبرد
آن عذاب سرمدی را سهل کرد

چه عجب گر مرگ را آسان کند
او ز سحر خویش صد چندان کند

For the sake of this world and for contention's sake she has made the everlasting torment (seem) easy (of small account) to you.
What wonder, if she makes death (seem) easy? By her magic she does a hundred times as much (as this).

***

Dünya sevgisi, dünya geçimine savaşma yüzünden sana o ebedî azabı ehemmiyetsiz gösterir.
Ölümü bile ehemmiyetsiz bir hale getirirse bunda şaşılacak ne var ki? O, sihriyle bunun gibi yüzlerce iş yapar!

3, 4069-4070

چه عجب گر مرگ را آسان کند
او ز سحر خویش صد چندان کند

سحر کاهی را به صنعت که کند
باز کوهی را چو کاهی می‌تند

What wonder, if she makes death (seem) easy? By her magic she does a hundred times as much (as this).
Magic makes a straw a mountain by artifice; (or) again, it weaves a mountain like a straw.

***

Ölümü bile ehemmiyetsiz bir hale getirirse bunda şaşılacak ne var ki? O, sihriyle bunun gibi yüzlerce iş yapar!
Sihir, bazen sanatla samanı dağ gösterir, bazen dağı saman!

3, 4070-4071

سحر کاهی را به صنعت که کند
باز کوهی را چو کاهی می‌تند

زشتها را نغز گرداند به فن
نغزها را زشت گرداند به ظن

Magic makes a straw a mountain by artifice; (or) again, it weaves a mountain like a straw.
It makes ugly things beautiful by means of sleight; it makes beautiful things ugly by means of (false) opinion.

***

Sihir, bazen sanatla samanı dağ gösterir, bazen dağı saman!
Gözbağcılıkla çirkinleri güzelleştirir, güzelleri, çirkin bir şekle sokar.

3, 4071-4072

زشتها را نغز گرداند به فن
نغزها را زشت گرداند به ظن

کار سحر اینست کو دم می‌زند
هر نفس قلب حقایق می‌کند

It makes ugly things beautiful by means of sleight; it makes beautiful things ugly by means of (false) opinion.
The work of magic is this, that it breathes (incantations) and at every breath (moment) transforms realities.

***

Gözbağcılıkla çirkinleri güzelleştirir, güzelleri, çirkin bir şekle sokar.
Sihrin hali budur; afsunlar, üfürür, her an hakikatleri başka bir şekle çevirir.

کار سحر اینست کو دم می‌زند
هر نفس قلب حقایق می‌کند

آدمی را خر نماید ساعتی
آدمی سازد خری را وآیتی

The work of magic is this, that it breathes (incantations) and at every breath (moment) transforms realities.
At one time it shows a man in the guise of an ass, (at another time) it makes an ass (look like) a man and a notable.

***

Sihrin hali budur; afsunlar, üfürür, her an hakikatleri başka bir şekle çevirir.
Bir an gelir, insanı eşek gösterir… Bir an gelir eşeği şaşılacak bir adam şekline bürür!

3, 4073-4074

آدمی را خر نماید ساعتی
آدمی سازد خری را وآیتی

این چنین ساحر درون تست و سر
ان فی الوسواس سحرا مستتر

At one time it shows a man in the guise of an ass, (at another time) it makes an ass (look like) a man and a notable.
Such a magician is within you and latent: truly, there is a concealed magic in temptation (exerted by the fleshly soul);

***

Bir an gelir, insanı eşek gösterir… Bir an gelir eşeği şaşılacak bir adam şekline bürür!
İşte senin içinde böyle bir sihirbaz gizlidir. Vesveselerde daimî bir sihir kudreti vardır!

3, 4074-4075

این چنین ساحر درون تست و سر
ان فی الوسواس سحرا مستتر

اندر آن عالم که هست این سحرها
ساحران هستند جادویی‌گشا

Such a magician is within you and latent: truly, there is a concealed magic in temptation (exerted by the fleshly soul);
(But) in the world in which are these magic arts, there are magicians who defeat sorcery.

***

İşte senin içinde böyle bir sihirbaz gizlidir. Vesveselerde daimî bir sihir kudreti vardır!
Fakat bu sihirlerin hüküm sürdüğü âlemde öyle sihirbazlar da var ki sihirlerin hükmünü gideriverirler.

اندر آن عالم که هست این سحرها
ساحران هستند جادویی‌گشا

اندر آن صحرا که رست این زهر تر
نیز روییدست تریاق ای پسر

(But) in the world in which are these magic arts, there are magicians who defeat sorcery.
In the plain where this fresh (virulent) poison grew, there has also grown the antidote, O son.

***

Fakat bu sihirlerin hüküm sürdüğü âlemde öyle sihirbazlar da var ki sihirlerin hükmünü gideriverirler.
Bu kuvvetli zehrin bittiği ovada tiryak da bitmiştir ey oğul!

3, 4076-4077

اندر آن صحرا که رست این زهر تر
نیز روییدست تریاق ای پسر

گویدت تریاق از من جو سپر
که ز زهرم من به تو نزدیکتر

In the plain where this fresh (virulent) poison grew, there has also grown the antidote, O son.
The antidote says to you, “Seek from me a shield, for I am nearer than the poison to thee.

***

Bu kuvvetli zehrin bittiği ovada tiryak da bitmiştir ey oğul!
Tiryak, sana “Gel, beni kendine siper et… Ben, sana zehirden daha yakınım.

3, 4077-4078

گویدت تریاق از من جو سپر
که ز زهرم من به تو نزدیکتر

گفت او سحرست و ویرانی تو
گفت من سحرست و دفع سحر او

The antidote says to you, “Seek from me a shield, for I am nearer than the poison to thee.
Her (the fleshly soul's) words are magic and thy ruin; my words are (lawful) magic and the counter-charm to her magic.”

***

Tiryak, sana “Gel, beni kendine siper et… Ben, sana zehirden daha yakınım.
Onun sözü sihirdir, seni yıkar harap eder… Benim sözüm de sihir ama onun sihrini defeder” der!

3, 4078-4079

گفت او سحرست و ویرانی تو
گفت من سحرست و دفع سحر او

گفت پیغامبر که ان فی البیان
سحرا و حق گفت آن خوش پهلوان

Her (the fleshly soul's) words are magic and thy ruin; my words are (lawful) magic and the counter-charm to her magic.”
The Prophet said, “Verily, there is a magic in eloquence”; and that goodly hero spake the truth.

***

Onun sözü sihirdir, seni yıkar harap eder… Benim sözüm de sihir ama onun sihrini defeder” der!
O güzel yiğit, o Peygamber; “Sözde sihir hassası var” dedi, doğru da söyledi.

3, 4079-4080

گفت پیغامبر که ان فی البیان
سحرا و حق گفت آن خوش پهلوان

هین مکن جلدی برو ای بوالکرم
مسجد و ما را مکن زین متهم

The Prophet said, “Verily, there is a magic in eloquence”; and that goodly hero spake the truth.
“Hey, do not commit a foolhardy act, (but) depart, O generous man, and do not make the mosque and us suspected on this account;

***

O güzel yiğit, o Peygamber; “Sözde sihir hassası var” dedi, doğru da söyledi.
Ey kerem sahibi kendine gel, yiğitlik taslama, mescidimizi de töhmet altında bırakma, bizi de!

3, 4080-4081

هین مکن جلدی برو ای بوالکرم
مسجد و ما را مکن زین متهم

که بگوید دشمنی از دشمنی
آتشی در ما زند فردا دنی

“Hey, do not commit a foolhardy act, (but) depart, O generous man, and do not make the mosque and us suspected on this account;
For an enemy will speak form enmity, and to-morrow the villain will rouse a fire (of suspicion) against us,

***

Ey kerem sahibi kendine gel, yiğitlik taslama, mescidimizi de töhmet altında bırakma, bizi de!
Bir düşman düşmanlığından bir söz söyler… Bir alçak, yarın bize bir ateştir salar…

3, 4081-4082

که بگوید دشمنی از دشمنی
آتشی در ما زند فردا دنی

که بتاسانید او را ظالمی
بر بهانه‌ی مسجد او بد سالمی

For an enemy will speak form enmity, and to-morrow the villain will rouse a fire (of suspicion) against us,
Saying, ‘Some wicked man strangled him, (knowing that) on the pretext of the mosque he was safe (from suspicion),

***

Bir düşman düşmanlığından bir söz söyler… Bir alçak, yarın bize bir ateştir salar…
Onu zalimin birisi boğdu, mescidi de kurtulmak için bahane etti.

3, 4082-4083

که بتاسانید او را ظالمی
بر بهانه‌ی مسجد او بد سالمی

تا بهانه‌ی قتل بر مسجد نهد
چونک بدنامست مسجد او جهد

Saying, ‘Some wicked man strangled him, (knowing that) on the pretext of the mosque he was safe (from suspicion),
So that he might impute the murder to the mosque and, since the mosque has a bad name, might escape.’

***

Onu zalimin birisi boğdu, mescidi de kurtulmak için bahane etti.
Mescidin adı çıkmış zaten. O da konuk, mescitte konukladı da öldü derler, ben de kurtulurum dedi, diyebilir.

3, 4083-4084

تا بهانه‌ی قتل بر مسجد نهد
چونک بدنامست مسجد او جهد

تهمتی بر ما منه ای سخت‌جان
که نه‌ایم آمن ز مکر دشمنان

So that he might impute the murder to the mosque and, since the mosque has a bad name, might escape.'
Do not lay any suspicion upon us, O man of valiant spirit, for we are not secure from the craft of (our) enemies.

***

Mescidin adı çıkmış zaten. O da konuk, mescitte konukladı da öldü derler, ben de kurtulurum dedi, diyebilir.
Ey canı pek adam, bizi töhmet altında bırakma… Zaten düşmanların hilelerinden emin değiliz.

3, 4084-4085

تهمتی بر ما منه ای سخت‌جان
که نه‌ایم آمن ز مکر دشمنان

هین برو جلدی مکن سودا مپز
که نتان پیمود کیوان را بگز

Do not lay any suspicion upon us, O man of valiant spirit, for we are not secure from the craft of (our) enemies.
Come now, depart! Do not be foolhardy, do not cherish vain desire, for it is impossible to measure (the planet) Saturn by the ell.

***

Ey canı pek adam, bizi töhmet altında bırakma... Zaten düşmanların hilelerinden emin değiliz.
Hadi yürü, yiğitliğini bırak, bu ham sevdayı pişirmeye kalkışma. Zuhal yıldızı arşınla ölçülemez!

هین برو جلدی مکن سودا مپز
که نتان پیمود کیوان را بگز

چون تو بسیاران بلافیده ز بخت
ریش خود بر کنده یک یک لخت لخت

Come now, depart! Do not be foolhardy, do not cherish vain desire, for it is impossible to measure (the planet) Saturn by the ell.
Many like thee have prated of (their) luck, (and in the end) they have torn out their beards, one by one, piecemeal.

***

Hadi yürü, yiğitliğini bırak, bu ham sevdayı pişirmeye kalkışma. Zuhal yıldızı arşınla ölçülemez!
Senin gibi çokları bahttan, talihten dem vurdular ama sonunda birer birer, tutam tutam sakallarını yoldular!

چون تو بسیاران بلافیده ز بخت
ریش خود بر کنده یک یک لخت لخت

هین برو کوتاه کن این قیل و قال
خویش و ما را در میفکن در وبال

Many like thee have prated of (their) luck, (and in the end) they have torn out their beards, one by one, piecemeal.
Hey, begone ! Cut short this palaver ! Do not cast thyself and us into woe!"

***

Senin gibi çokları bahttan, talihten dem vurdular ama sonunda birer birer, tutam tutam sakallarını yoldular!
Aklını başına al da bu dedikoduyu kısa kes, yürü git… Kendini de vebale sokma, bizi de!”

هین برو کوتاه کن این قیل و قال
خویش و ما را در میفکن در وبال

گفت ای یاران از آن دیوان نیم
که ز لا حولی ضعیف آید پیم

Hey, begone ! Cut short this palaver ! Do not cast thyself and us into woe!"
He said, "O friends, I am not one of the devils, that (the strength of) my sinews should fail at a singlelá hawl.

***

Aklını başına al da bu dedikoduyu kısa kes, yürü git… Kendini de vebale sokma, bizi de!"
Dedi ki: "Dostlar, ben bir Lâhavle'yle ürküp kaçacak şeytanlardan değilim.

3, 4088-4089

گفت ای یاران از آن دیوان نیم
که ز لا حولی ضعیف آید پیم

کودکی کو حارس کشتی بدی
طبلکی در دفع مرغان می‌زدی

He said, "O friends, I am not one of the devils, that (the strength of) my sinews should fail at a singlelá hawl.
A boy, who was the guardian of a cornfield, used to beat a tomtom in order to keep off the birds,

***

Dedi ki: "Dostlar, ben bir Lâhavle'yle ürküp kaçacak şeytanlardan değilim.
Bir çocuk, ekin bekçiliği yapar ve yanındaki defi çalarak kuşları kaçırırdı.

3, 4089-4090

کودکی کو حارس کشتی بدی
طبلکی در دفع مرغان می‌زدی

تا رمیدی مرغ زان طبلک ز کشت
کشت از مرغان بد بی خوف گشت

A boy, who was the guardian of a cornfield, used to beat a tomtom in order to keep off the birds,
So that the birds, at (the sound of) the tomtom, were scared away from the field, and the field became safe from evil birds.

***

Bir çocuk, ekin bekçiliği yapar ve yanındaki defi çalarak kuşları kaçırırdı.
Kuşlar, o küçücük defin sesini duyup tarladan kaçarlar, ekinler de zararlı kuşlardan kurtulurdu.

تا رمیدی مرغ زان طبلک ز کشت
کشت از مرغان بد بی خوف گشت

چونک سلطان شاه محمود کریم
برگذر زد آن طرف خیمه‌ی عظیم

So that the birds, at (the sound of) the tomtom, were scared away from the field, and the field became safe from evil birds.
When the Sultan, the noble King Mahmúd, pitched a great tent in that neighbourhood as he passed on the way

***

Kuşlar, o küçücük defin sesini duyup tarladan kaçarlar, ekinler de zararlı kuşlardan kurtulurdu.
Kerem sahibi Sultan Mahmud’un yolu, o taraflara düştü, koca otağı o civara kuruldu.

3, 4091-4092

چونک سلطان شاه محمود کریم
برگذر زد آن طرف خیمه‌ی عظیم

با سپاهی همچو استاره‌ی اثیر
انبه و پیروز و صفدر ملک‌گیر

When the Sultan, the noble King Mahmúd, pitched a great tent in that neighbourhood as he passed on the way
With an army like the stars of heaven (in number), numerous and victorious, one that pierces the ranks (of the enemy) and takes possession of empire—

***

Kerem sahibi Sultan Mahmud’un yolu, o taraflara düştü, koca otağı o civara kuruldu.
Gökteki yıldızlar kadar çok, talihleri aydın, saflar yaran, ülkeler alan ordusuyla oraya kondu.

3, 4092-4093

با سپاهی همچو استاره‌ی اثیر
انبه و پیروز و صفدر ملک‌گیر

اشتری بد کو بدی حمال کوس
بختیی بد پیش‌رو همچون خروس

With an army like the stars of heaven (in number), numerous and victorious, one that pierces the ranks (of the enemy) and takes possession of empire—
There was a camel that carried the kettle-drum: 'twas a Bactrian (camel), going in front (of the army) like a cock:

***

Gökteki yıldızlar kadar çok, talihleri aydın, saflar yaran, ülkeler alan ordusuyla oraya kondu.
Bir de horoz gibi önde giden esrik bir deve vardı ki nöbet davulunu sırtına yüklemişlerdi.

3, 4093-4094

اشتری بد کو بدی حمال کوس
بختیی بد پیش‌رو همچون خروس

بانگ کوس و طبل بر وی روز و شب
می‌زدی اندر رجوع و در طلب

There was a camel that carried the kettle-drum: ’twas a Bactrian (camel), going in front (of the army) like a cock:
Day and night he (the driver) used loudly to beat the big kettle-drum and the (ordinary) drum on its back in returning (from an expedition) and in setting out.

***

Bir de horoz gibi önde giden esrik bir deve vardı ki nöbet davulunu sırtına yüklemişlerdi.
Nöbet, gidişte de onun sırtında vurulurdu, gelişe de.

3, 4094-4095

بانگ کوس و طبل بر وی روز و شب
می‌زدی اندر رجوع و در طلب

اندر آن مزرع در آمد آن شتر
کودک آن طبلک بزد در حفظ بر

Day and night he (the driver) used loudly to beat the big kettle-drum and the (ordinary) drum on its back in returning (from an expedition) and in setting out.
That camel entered the cornfield, and the boy beat his tom--tom to protect the corn.

***

Nöbet, gidişte de onun sırtında vurulurdu, gelişe de.
O deve, tarlaya giriverdi. Çocuk, ekinleri korumak için o küçücük defi çalmaya başladı.

3, 4095-4096

اندر آن مزرع در آمد آن شتر
کودک آن طبلک بزد در حفظ بر

عاقلی گفتش مزن طبلک که او
پخته‌ی طبلست با آنشست خو

That camel entered the cornfield, and the boy beat his tom--tom to protect the corn.
An intelligent man said to him, ‘Don't beat the tomtom, for he (the camel) is well-seasoned by the drum; he is accustomed to it.

***

O deve, tarlaya giriverdi. Çocuk, ekinleri korumak için o küçücük defi çalmaya başladı.
Bir akıllı kişi, çocuğa dedi ki: “Def çalıp durma. O esrik deve, zaten davul taşıyan deve… o sese alışmış.

3, 4096-4097

عاقلی گفتش مزن طبلک که او
پخته‌ی طبلست با آنشست خو

پیش او چه بود تبوراک تو طفل
که کشد او طبل سلطان بیست کفل

An intelligent man said to him, ‘Don't beat the tomtom, for he (the camel) is well-seasoned by the drum; he is accustomed to it.
What is thy little tomtom, child, to him, since he carries the Sultan's drum twenty times the size?’

***

Bir akıllı kişi, çocuğa dedi ki: “Def çalıp durma. O esrik deve, zaten davul taşıyan deve... o sese alışmış.
A çocuk senin bu defceğizin ona vız gelir. O, bu defin yirmisi kadar olan koskocaman nöbet davulunu taşıyor!

3, 4097-4098

پیش او چه بود تبوراک تو طفل
که کشد او طبل سلطان بیست کفل

عاشقم من کشته‌ی قربان لا
جان من نوبتگه طبل بلا

What is thy little tomtom, child, to him, since he carries the Sultan's drum twenty times the size?’
I am a lover, one who has been sacrificed to Naught: my soul is the band-stand for the drum of tribulation.

***

A çocuk senin bu defceğizin ona vız gelir. O, bu defin yirmisi kadar olan koskocaman nöbet davulunu taşıyor!
Ben de Lâ kılıcıyla kurban olmuş bir âşığım. Canım, belâ davulunun nöbet vurulduğu yer!

3, 4098-4099

عاشقم من کشته‌ی قربان لا
جان من نوبتگه طبل بلا

خود تبوراکست این تهدیدها
پیش آنچ دیده است این دیدها

I am a lover, one who has been sacrificed to Naught: my soul is the band-stand for the drum of tribulation.
Verily, these threats (of yours) are (as) a little tomtom beside that which these eyes (of mine) have seen.

***

Ben de Lâ kılıcıyla kurban olmuş bir âşığım. Canım, belâ davulunun nöbet vurulduğu yer!
Sizin bu tehditleriniz yok mu? Bu gözlerin gördüğü şeylere karşı ancak bir defceğizin gümbürtüsünden ibaret!

3, 4099-4100

خود تبوراکست این تهدیدها
پیش آنچ دیده است این دیدها

ای حریفان من از آنها نیستم
کز خیالاتی درین ره بیستم

Verily, these threats (of yours) are (as) a little tomtom beside that which these eyes (of mine) have seen.
O comrades, I am not one of those (without experience), that because of idle fancies I should halt on the Way.

***

Sizin bu tehditleriniz yok mu? Bu gözlerin gördüğü şeylere karşı ancak bir defceğizin gümbürtüsünden ibaret!
Erler, ben, hayallere kapılıp bu yolda duracaklardan değilim.

3, 4100-4101

ای حریفان من از آنها نیستم
کز خیالاتی درین ره بیستم

من چو اسماعیلیانم بی‌حذر
بل چو اسمعیل آزادم ز سر

O comrades, I am not one of those (without experience), that because of idle fancies I should halt on the Way.
I am unafraid (of death), like the Ismá‘ílís; nay, like Ismá‘íl (Ishmael) I am free from (care for my) head.

***

Erler, ben, hayallere kapılıp bu yolda duracaklardan değilim.
Ben, İsmail Peygambere mensup olanlardanım, öldürülmeden çekinmem yok... Hatta İsmail gibi başından geçmiş bir adamım ben!

3, 4101-4102

من چو اسماعیلیانم بی‌حذر
بل چو اسمعیل آزادم ز سر

فارغم از طمطراق و از ریا
قل تعالوا گفت جانم را بیا

I am unafraid (of death), like the Ismá‘ílís; nay, like Ismá‘íl (Ishmael) I am free from (care for my) head.
I am done with pomp and ostentation. ‘Say, come ye’: He (the Beloved) said to my soul, ‘Come.’”

***

Ben, İsmail Peygambere mensup olanlardanım, öldürülmeden çekinmem yok... Hatta İsmail gibi başından geçmiş bir adamım ben!
Gösterişlerden de geçmişim, riyadan da “Söyle geliniz” emri canıma gel demiştir.

3, 4102-4103

فارغم از طمطراق و از ریا
قل تعالوا گفت جانم را بیا

گفت پیغامبر که جاد فى السلف
بالعطیه من تیقن بالخلف

I am done with pomp and ostentation. ‘Say, come ye’: He (the Beloved) said to my soul, ‘Come.’”
The Prophet has said that one who feels sure of the recompense will give generously beforehand.

***

Gösterişlerden de geçmişim, riyadan da “Söyle geliniz” emri canıma gel demiştir.
Peygamber dedi ki: İhsan edilen şeye verilecek karşılığı iyice bilen bu dünyada ihsanda bulunur.

گفت پیغامبر که جاد فی السلف
بالعطیه من تیقن بالخلف

هر که بیند مر عطا را صد عوض
زود دربازد عطا را زین غرض

The Prophet has said that one who feels sure of the recompense will give generously beforehand.
Whoever sees a hundred compensations for the gift will at once give away the gift with this object (in view).

***

Peygamber dedi ki: İhsan edilen şeye verilecek karşılığı iyice bilen bu dünyada ihsanda bulunur.
Verilen şeye verilecek yüzlerce karşılığı gören derhal cömertliğe ihsana başlar.

3, 4104-4105

هر که بیند مر عطا را صد عوض
زود دربازد عطا را زین غرض

جمله در بازار از آن گشتند بند
تا چو سود افتاد مال خود دهند

Whoever sees a hundred compensations for the gift will at once give away the gift with this object (in view).
All have become tied (to their business) in the bazaar (this world), to the end that when (the chance of) gain occurs they may give their money.

***

Verilen şeye verilecek yüzlerce karşılığı gören derhal cömertliğe ihsana başlar.
Herkes, kâr elde etmek için malını vermek üzere pazara, çarşıya bağlanmıştır.

3, 4105-4106

جمله در بازار از آن گشتند بند
تا چو سود افتاد مال خود دهند

زر در انبانها نشسته منتظر
تا که سود آید ببذل آید مصر

All have become tied (to their business) in the bazaar (this world), to the end that when (the chance of) gain occurs they may give their money.
With gold in their money-bags, they are seated expectantly (in the hope) that the gain may come and that he who persists (in waiting) may begin to squander (his gold).

***

Herkes, kâr elde etmek için malını vermek üzere pazara, çarşıya bağlanmıştır.
Dağarcıktaki altın sahibi bir kâr elde etsin de onu yoksullara versin diye ısrarla oturmuş beklemektedir.

3, 4106-4107

زر در انبانها نشسته منتظر
تا که سود آید ببذل آید مصر

چون ببیند کاله‌ای در ربح بیش
سرد گردد عشقش از کالای خویش

With gold in their money-bags, they are seated expectantly (in the hope) that the gain may come and that he who persists (in waiting) may begin to squander (his gold).
When he sees a piece of merchandise exceeding (his own) in profit, his fondness for his own goods becomes chilled;

***

Dağarcıktaki altın sahibi bir kâr elde etsin de onu yoksullara versin diye ısrarla oturmuş beklemektedir.
Satıcı, elindeki kumaşın fazla para ettiğini gördü mü ona olan aşkı soğuyuverir.

چون ببیند کاله‌ای در ربح بیش
سرد گردد عشقش از کالای خویش

گرم زان ماندست با آن کو ندید
کاله‌های خویش را ربح و مزید

When he sees a piece of merchandise exceeding (his own) in profit, his fondness for his own goods becomes chilled;
(For hitherto) he has remained enamoured of those, because he perceived no profit and advantage superior to his own goods.

***

Satıcı, elindeki kumaşın fazla para ettiğini gördü mü ona olan aşkı soğuyuverir.
Kumaşların fazla bir kâr getirdiğini görmez de o yüzden onlara ısınır, onları elden çıkarmaz.

گرم زان ماندست با آن کو ندید
کاله‌های خویش را ربح و مزید

همچنین علم و هنرها و حرف
چون بدید افزون از آنها در شرف

(For hitherto) he has remained enamoured of those, because he perceived no profit and advantage superior to his own goods.
Similarly, (in the case of) knowledge and accomplishments and trades: (a man is engrossed with them) since he has not seen (anything) superior to them in excellence.

***

Kumaşların fazla bir kâr getirdiğini görmez de o yüzden onlara ısınır, onları elden çıkarmaz.
Bilgi, hüner ve sanatlarda böyledir. Bunlara sahip olanlar, bunlardan daha şerefli, daha üstün bir şey görmezler de o yüzden ehemmiyet verirler.

همچنین علم و هنرها و حرف
چون بدید افزون از آنها در شرف

تا به از جان نیست جان باشد عزیز
چون به آمد نام جان شد چیز لیز

Similarly, (in the case of) knowledge and accomplishments and trades: (a man is engrossed with them) since he has not seen (anything) superior to them in excellence.
Whilst nothing is better than life, life is precious; when a better appears, the name of life becomes a slippery (futile) thing.

***

Bilgi, hüner ve sanatlarda böyledir. Bunlara sahip olanlar, bunlardan daha şerefli, daha üstün bir şey görmezler de o yüzden ehemmiyet verirler.
İnsan için candan iyi bir şey yoksa can azizdir. Fakat candan iyi bir şeye sahip oldu mu, canın adı hor, hakir olur gider.

3, 4110-4111

تا به از جان نیست جان باشد عزیز
چون به آمد نام جان شد چیز لیز

لعبت مرده بود جان طفل را
تا نگشت او در بزرگی طفل‌زا

Whilst nothing is better than life, life is precious; when a better appears, the name of life becomes a slippery (futile) thing.
The lifeless doll is as (dear as) life to the child until he has grown up to manhood.

***

İnsan için candan iyi bir şey yoksa can azizdir. Fakat candan iyi bir şeye sahip oldu mu, canın adı hor, hakir olur gider.
Çocuğun canı, çocuk kaldıkça, büyümedikçe oyun için yapılan bebeciktir.

3, 4111-4112

لعبت مرده بود جان طفل را
تا نگشت او در بزرگی طفلزا

این تصور وین تخیل لعبتست
تا تو طفلی پس بدانت حاجتست

The lifeless doll is as (dear as) life to the child until he has grown up to manhood.
This imagination and fancy are (like) the doll: so long as you are (spiritually) a child, you have need of them;

***

Çocuğun canı, çocuk kaldıkça, büyümedikçe oyun için yapılan bebeciktir.
Bu düşünceler bu hayallenmeler de bebeciklerdir. Sen çocuk kaldıkça onlara ihtiyacın vardır.

3, 4112-4113

این تصور وین تخیل لعبتست
تا تو طفلی پس بدانت حاجتست

چون ز طفلی رست جان شد در وصال
فارغ از حس است و تصویر و خیال

This imagination and fancy are (like) the doll: so long as you are (spiritually) a child, you have need of them;
(But) when the spirit has escaped from childishness, it is in union (with God): it is done with sense-perception and imagination and fancy.

***

Bu düşünceler bu hayallenmeler de bebeciklerdir. Sen çocuk kaldıkça onlara ihtiyacın vardır.
Fakat çocuk, çocukluktan kurtuldu da kemale erişti mi, adam oldu mu artık duygulardan da vazgeçer, düşüncelerden de, hayallerden de!

3, 4113-4114

چون ز طفلی رست جان شد در وصال
فارغ از حس است و تصویر و خیال

نیست محرم تا بگویم بی‌نفاق
تن زدم والله اعلم بالوفاق

(But) when the spirit has escaped from childishness, it is in union (with God): it is done with sense-perception and imagination and fancy.
There is no confidant (familiar with this mystery), that I should speak without insincerity (reserve). I will keep silence, and God best knoweth the (true) accord.

***

Fakat çocuk, çocukluktan kurtuldu da kemale erişti mi, adam oldu mu artık duygulardan da vazgeçer, düşüncelerden de, hayallerden de!
Mahrem yok ki açıkça söyleyeyim... Sükût ettim; Allah hakikate uygun olanı daha iyi bilir.

3, 4114-4115

نیست محرم تا بگویم بی‌نفاق
تن زدم والله اعلم بالوفاق

مال و تن برف‌اند ریزان فنا
حق خریدارش که الله اشتری

There is no confidant (familiar with this mystery), that I should speak without insincerity (reserve). I will keep silence, and God best knoweth the (true) accord.
The goods (of this world) and the body are snow melting away to naught; (yet) God is their purchaser, for Godhath purchased.

***

Mahrem yok ki açıkça söyleyeyim... Sükût ettim; Allah hakikate uygun olanı daha iyi bilir.
Malla beden, hemencecik eriyip giden kardır. Fakat satılığa çıkarılınca onların alıcısı Allah'tır.

3, 4115-4116

مال و تن برف‌اند ریزان فنا
حق خریدارش که الله اشتری

برفها زان از ثمن اولیستت
که هیی در شک یقینی نیستت

The goods (of this world) and the body are snow melting away to naught; (yet) God is their purchaser, for Godhath purchased.
The snows seem to you better than the price, because you are in doubt: you have no certainty (no sure faith),

***

Malla beden, hemencecik eriyip giden kardır. Fakat satılığa çıkarılınca onların alıcısı Allah’tır.
Bu kar, sana neden paradan daha iyi geliyor, bilir misin? Şüphedesin, yakinin yok da ondan.

3, 4116-4117

برفها زان از ثمن اولیستت
که هیی در شک یقینی نیستت

وین عجب ظنست در تو ای مهین
که نمی‌پرد به بستان یقین

The snows seem to you better than the price, because you are in doubt: you have no certainty (no sure faith),
And in you, O contemptible man, there is this marvellous opinion that does not fly to the garden of certainty.

***

Bu kar, sana neden paradan daha iyi geliyor, bilir misin? Şüphedesin, yakinin yok da ondan.
Behey aşağılık adam, bu sendeki zan, ne acayip zan ki yakin bahçesinde hiç uçmuyor.

3, 4117-4118

وین عجب ظنست در تو ای مهین
که نمی‌پرد به بستان یقین

هر گمان تشنه‌ی یقینست ای پسر
می‌زند اندر تزاید بال و پر

And in you, O contemptible man, there is this marvellous opinion that does not fly to the garden of certainty.
O son, every opinion is thirsting for certainty and emulously flapping its wings (in quest thereof).

***

Behey aşağılık adam, bu sendeki zan, ne acayip zan ki yakin bahçesinde hiç uçmuyor.
Oğul, her şüphe, yakına susamıştır. Şüphe arttıkça yakına ulaşmak için daha ziyade çırpınır, kol kanat açar, uçmaya çalışır...

3, 4118-4119

هر گمان تشنه‌ی یقینست ای پسر
می‌زند اندر تزاید بال و پر

چون رسد در علم پس پر پا شود
مر یقین را علم او بویا شود

O son, every opinion is thirsting for certainty and emulously flapping its wings (in quest thereof).
When it attains to knowledge, then the wing becomes a foot, and its knowledge begins to scent certainty,

***

Oğul, her şüphe, yakına susamıştır. Şüphe arttıkça yakına ulaşmak için daha ziyade çırpınır, kol kanat açar, uçmaya çalışır...
İlim mertebesine ulaştı mı kanadı ayak kesilir, gayri uçmaya ihtiyacı kalmaz. Çünkü bilgisi yakın kokusunu almaya başlamıştır.

3, 4119-4120

چون رسد در علم پس پر پا شود
مر یقین را علم او بویا شود

زانک هست اندر طریق مفتتن
علم کمتر از یقین و فوق ظن

When it attains to knowledge, then the wing becomes a foot, and its knowledge begins to scent certainty,
For in the tested Way knowledge is inferior to certainty, but above opinion.

***

İlim mertebesine ulaştı mı kanadı ayak kesilir, gayri uçmaya ihtiyacı kalmaz. Çünkü bilgisi yakın kokusunu almaya başlamıştır.
Çünkü bu sınanmış yolda ilim yakından aşağıdır, şüphe yukarı.

زانک هست اندر طریق مفتتن
علم کمتر از یقین و فوق ظن

علم جویای یقین باشد بدان
و آن یقین جویای دیدست و عیان

For in the tested Way knowledge is inferior to certainty, but above opinion.
Know that knowledge is a seeker of certainty, and certainty is a seeker of vision and intuition.

***

Çünkü bu sınanmış yolda ilim yakından aşağıdır, şüphe yukarı.
Bil ki ilim, yakını arar. Yakin de apaçık görüşü…

3, 4121-4122

علم جویای یقین باشد بدان
و آن یقین جویای دیدست و عیان

اندر الهیکم بجو این را کنون
از پس کلا پس لو تعلمون

Know that knowledge is a seeker of certainty, and certainty is a seeker of vision and intuition.
Seek this (difference between knowledge and intuitive certainty) now, in (the Súra which begins with) Alhákum, after (the word)kalláand after (the words)lau ta‘lamún.

***

Bil ki ilim, yakını arar. Yakin de apaçık görüşü…
Elhâkümü suresinde “Kellâ lev ta’lemune” den sonrasını oku da bunu ara, bul, anla.

3, 4122-4123

اندر الهیکم بجو این را کنون
از پس کلا پس لو تعلمون

می‌کشد دانش ببینش ای علیم
گر یقین گشتی ببینندی جحیم

Seek this (difference between knowledge and intuitive certainty) now, in (the Súra which begins with) Alhákum, after (the word)kalláand after (the words)lau ta‘lamún.
Knowledge leads to vision, O knowing one: if it (knowledge) became (intuitive) certainty, they would see Hell.

***

Elhâkümü suresinde “Kellâ lev ta’lemune” den sonrasını oku da bunu ara, bul, anla.
Ey bilgi sahibi, bilgi insanı görüşe götürür. Dünyadakiler yakin sahibi olsalardı cehennemi gözleriyle görürlerdi.

3, 4123-4124

می‌کشد دانش ببینش ای علیم
گر یقین گشتی ببینندی جحیم

دید زاید از یقین بی امتهال
آنچنانک از ظن می‌زاید خیال

Knowledge leads to vision, O knowing one: if it (knowledge) became (intuitive) certainty, they would see Hell.
Vision is immediately born of certainty, just as fancy is born of opinion.

***

Ey bilgi sahibi, bilgi insanı görüşe götürür. Dünyadakiler yakin sahibi olsalardı cehennemi gözleriyle görürlerdi.
Görüş, şüphe yok ki yakinden doğar; nitekim hayal de zandan doğmaktadır.

3, 4124-4125

دید زاید از یقین بی امتهال
آنچنانک از ظن می‌زاید خیال

اندر الهیکم بیان این ببین
که شود علم الیقین عین الیقین

Vision is immediately born of certainty, just as fancy is born of opinion.
See inAlhákumthe explanation of this, (namely), that the knowledge of certainty becomes the intuition of certainty.

***

Görüş, şüphe yok ki yakinden doğar; nitekim hayal de zandan doğmaktadır.
Elhâkümü suresinde bu anlatılmıştır. İlm-el Yakin olur, bak da gör!

3, 4125-4126

اندر الهیکم بیان این ببین
که شود علم الیقین عین الیقین

از گمان و از یقین بالاترم
وز ملامت بر نمی‌گردد سرم

See inAlhákumthe explanation of this, (namely), that the knowledge of certainty becomes the intuition of certainty.
“I am higher than opinion and certainty, and my head is not to be turned aside by blame.

***

Elhâkümü suresinde bu anlatılmıştır. İlm-el Yakin olur, bak da gör!
Bana gelince; Ben, şüpheden de yüceldim, yakinden de… Kınanmadan başım dönmüyor.

3, 4126-4127

از گمان و از یقین بالاترم
وز ملامت بر نمی‌گردد سرم

چون دهانم خورد از حلوای او
چشم‌روشن گشتم و بینای او

“I am higher than opinion and certainty, and my head is not to be turned aside by blame.
Since my mouth ate of His sweetmeat, I have become clear-eyed and a seer of Him.

***

Bana gelince; Ben, şüpheden de yüceldim, yakinden de… Kınanmadan başım dönmüyor.
Onun helvasını yedim; gözüm aydınlandı, onu gördüm gayri.

3, 4127-4128

چون دهانم خورد از حلوای او
چشم‌روشن گشتم و بینای او

پا نهم گستاخ چون خانه روم
پا نلرزانم نه کورانه روم

Since my mouth ate of His sweetmeat, I have become clear-eyed and a seer of Him.
I step boldly when I go (to my spiritual) home: I do not let my feet tremble, I do not walk like the blind.

***

Onun helvasını yedim; gözüm aydınlandı, onu gördüm gayri.
Şu halde evime gidiyorum demektir, elbette ayağımı küstahça basarım... Ayağım titremez, körcesine gitmem ki!

3, 4128-4129

پا نهم گستاخ چون خانه روم
پا نلرزانم نه کورانه روم

آنچ گل را گفت حق خندانش کرد
با دل من گفت و صد چندانش کرد

I step boldly when I go (to my spiritual) home: I do not let my feet tremble, I do not walk like the blind.
That which God said to the rose, and caused it to laugh (in full-blown beauty), He said to my heart, and made it a hundred times more (beautiful).

***

Şu halde evime gidiyorum demektir, elbette ayağımı küstahça basarım… Ayağım titremez, körcesine gitmem ki!
Allah, güle bir söyledi de gülü güldürdü ya… Gönlüme de onu söyledi de gülden yüz kat fazla güldürdü.

3, 4129-4130

آنچ گل را گفت حق خندانش کرد
با دل من گفت و صد چندانش کرد

آنچ زد بر سرو و قدش راست کرد
و آنچ از وی نرگس و نسرین بخورد

That which God said to the rose, and caused it to laugh (in full-blown beauty), He said to my heart, and made it a hundred times more (beautiful).
(He bestowed on my heart) that which touched the cypress and made its stature straight, and that of which the narcissus and wild-rose partook;

***

Allah, güle bir söyledi de gülü güldürdü ya… Gönlüme de onu söyledi de gülden yüz kat fazla güldürdü.
Selviye bir şey yaptı. Boyunu dümdüz etti… nergisle ağustos gülü de ondan feyz aldı, güzelleşti…

3, 4130-4131

آنچ زد بر سرو و قدش راست کرد
و آنچ از وی نرگس و نسرین بخورد

آنچ نی را کرد شیرین جان و دل
و آنچ خاکی یافت ازو نقش چگل

(He bestowed on my heart) that which touched the cypress and made its stature straight, and that of which the narcissus and wild-rose partook;
That which made sweet the soul and heart of the sugar-cane, and that from which the creature of earth gained the form of Chigil;

***

Selviye bir şey yaptı. Boyunu dümdüz etti… nergisle ağustos gülü de ondan feyz aldı, güzelleşti…
Bir tecellisiyle kamışı, canı da tatlı, gönlü de tatlı bir hale getirdi… Toprağa mensup insan, onun lütfuyla Çigil güzeli oldu.

3, 4131-4132

آنچ نی را کرد شیرین جان و دل
و آنچ خاکی یافت ازو نقش چگل

آنچ ابرو را چنان طرار ساخت
چهره را گلگونه و گلنار ساخت

That which made sweet the soul and heart of the sugar-cane, and that from which the creature of earth gained the form of Chigil;
That which made the eyebrow so ravishing and made the face rose-coloured and (like) the pomegranate-flower;

***

Bir tecellisiyle kamışı, canı da tatlı, gönlü de tatlı bir hale getirdi… Toprağa mensup insan, onun lütfuyla Çigil güzeli oldu.
Kaşı o dertçe fitneci, işveci bir hale getirdi; yüzü gül ve nar gibi kıpkırmızı bir renge boyadı…

3, 4132-4133

آنچ ابرو را چنان طرار ساخت
چهره را گلگونه و گلنار ساخت

مر زبان را داد صد افسون‌گری
وانک کان را داد زر جعفری

That which made the eyebrow so ravishing and made the face rose-coloured and (like) the pomegranate-flower;
(That which) gave a hundred enchantments to the tongue, and that which gave the (pure) gold of Ja`far to the mine.

***

Kaşı o dertçe fitneci, işveci bir hale getirdi; yüzü gül ve nar gibi kıpkırmızı bir renge boyadı…
Dile yüzlerce sihirbazlık öğretti; madene Caferi altın hassasını ihsan etti.

مر زبان را داد صد افسون‌گری
وانک کان را داد زر جعفری

چون در زرادخانه باز شد
غمزه‌های چشم تیرانداز شد

(That which) gave a hundred enchantments to the tongue, and that which gave the (pure) gold of Ja'far to the mine.
When the door of the Armoury was opened, the amorous glances became archers,

***

Dile yüzlerce sihirbazlık öğretti; madene Caferi altın hassasını ihsan etti.
Silâh deposunun kapısını açınca güzellerin bakışları âşıkları koklamaya başladı...

3, 4134-4135

چون در زرادخانه باز شد
غمزه‌های چشم تیرانداز شد

بر دلم زد تیر و سوداییم کرد
عاشق شکر و شکرخاییم کرد

When the door of the Armoury was opened, the amorous glances became archers,
And shot arrows at my heart and frenzied me and made me in love with thanksgiving and sugar-chewing.

***

Silâh deposunun kapısını açınca güzellerin bakışları âşıkları koklamaya başladı...
Bu tecelli ile bu feyz ile benim gönlüme de ok attı, beni de sevdalara saldı... Beni şükre de âşık etti, şekere de!

3, 4135-4136

بر دلم زد تیر و سوداییم کرد
عاشق شکر و شکرخاییم کرد

عاشق آنم که هر آن آن اوست
عقل و جان جاندار یک مرجان اوست

And shot arrows at my heart and frenzied me and made me in love with thanksgiving and sugar-chewing.
I am the lover of that One to whom every ‘that’ belongs: of (even) a single pearl of His the bodyguard is Intellect and Spirit.

***

Bu tecelli ile bu feyz ile benim gönlüme de ok attı, beni de sevdalara saldı... Beni şükre de âşık etti, şekere de!
Öyle bir sevgiliye âşığım ki her alım, onun alımıdır. Akıl da onun bir kuluna kuludur, can da!

3, 4136-4137

عاشق آنم که هر آن آن اوست
عقل و جان جاندار یک مرجان اوست

من نلافم ور بلافم همچو آب
نیست در آتش‌کشی‌ام اضطراب

I am the lover of that One to whom every ‘that’ belongs: of (even) a single pearl of His the bodyguard is Intellect and Spirit.
I do not boast, or if I boast, (’tis only in appearance, for) like water, I have no trouble in quenching fire.

***

Öyle bir sevgiliye âşığım ki her alım, onun alımıdır. Akıl da onun bir kuluna kuludur, can da!
Ben kuru lâf etmem; bir söz söylesem bile su gibi söylerim de ateşi söndürmede hiçbir ıstırabım olmaz.

3, 4137-4138

من نلافم ور بلافم همچو آب
نیست در آتش‌کشی‌ام اضطراب

چون بدزدم چون حفیظ مخزن اوست
چون نباشم سخت‌رو پشت من اوست

I do not boast, or if I boast, (’tis only in appearance, for) like water, I have no trouble in quenching fire.
How should I steal when He is the keeper of the treasury? How should not I be hard-faced (bold and resolute)? He is my support.

***

Ben kuru lâf etmem; bir söz söylesem bile su gibi söylerim de ateşi söndürmede hiçbir ıstırabım olmaz.
Ben nasıl bir şey çalabilirim? Hazinedar o… Nasıl kuvvetlenmem, arkam o…

3, 4138-4139

چون بدزدم چون حفیظ مخزن اوست
چون نباشم سخت‌رو پشت من اوست

هر که از خورشید باشد پشت گرم
سخت رو باشد نه بیم او را نه شرم

How should I steal when He is the keeper of the treasury? How should not I be hard-faced (bold and resolute)? He is my support.
Every one whose back is warmed by the Sun will be hard-faced: he will have neither dread nor shame.

***

Ben nasıl bir şey çalabilirim? Hazinedar o… Nasıl kuvvetlenmem, arkam o…
Kimin arkası güneşten kızar, ısınırsa yüzü pek olur, kuvvetlenir… Artık ona ne korku vardır, ne utanma!

3, 4139-4140

هر که از خورشید باشد پشت گرم
سخت رو باشد نه بیم او را نه شرم

همچو روی آفتاب بی‌حذر
گشت رویش خصم‌سوز و پرده‌در

Every one whose back is warmed by the Sun will be hard-faced: he will have neither dread nor shame.
His face has become foe-burning and veil-rending, like the face of the peerless Sun.

***

Kimin arkası güneşten kızar, ısınırsa yüzü pek olur, kuvvetlenir... Artık ona ne korku vardır, ne utanma!
Yüzü, hiçbir şeye aldırış etmeyen güneş gibi düşmanı yakar, perdeleri yırtar.

3, 4140-4141

همچو روی آفتاب بی‌حذر
گشت رویش خصم‌سوز و پرده‌در

هر پیمبر سخت‌رو بد در جهان
یکسواره کوفت بر جیش شهان

His face has become foe-burning and veil-rending, like the face of the peerless Sun.
Every prophet was hard-faced in this world, and beat single-handed against the army of the kings,

***

Yüzü, hiçbir şeye aldırış etmeyen güneş gibi düşmanı yakar, perdeleri yırtar.
Her peygamberin dünyada yüzü pektir, bir tek binici olduğu halde padişahların ordularına saldırır, onları ezer, bozar!

3, 4141-4142

هر پیمبر سخت‌رو بد در جهان
یکسواره کوفت بر جیش شهان

رو نگردانید از ترس و غمی
یک‌تنه تنها بزد بر عالمی

Every prophet was hard-faced in this world, and beat single-handed against the army of the kings,
And did not avert his face from any fear or pain, (but) single and alone dashed against a (whole) world.

***

Her peygamberin dünyada yüzü pektir, bir tek binici olduğu halde padişahların ordularına saldırır, onları ezer, bozar!
Bir şeyden korkmaz, gamlanmaz; bu yüzden de hiçbir şeyden yüz çevirmez… Tek başına bütün dünyayı mağlûp eder.

رو نگردانید از ترس و غمی
یک‌تنه تنها بزد بر عالمی

سنگ باشد سخت‌رو و چشم‌شوخ
او نترسد از جهان پر کلوخ

And did not avert his face from any fear or pain, (but) single and alone dashed against a (whole) world.
The rock is hard-faced and bold-eyed: it is not afraid of the world that is full of brickbats;

***

Bir şeyden korkmaz, gamlanmaz; bu yüzden de hiçbir şeyden yüz çevirmez... Tek başına bütün dünyayı mağlûp eder.
Taşın yüzü pektir, gözü tok... Dünya dolusu kerpiç olsa korkmaz.

سنگ باشد سخت‌رو و چشم‌شوخ
او نترسد از جهان پر کلوخ

کان کلوخ از خشت‌زن یک‌لخت شد
سنگ از صنع خدایی سخت شد

The rock is hard-faced and bold-eyed: it is not afraid of the world that is full of brickbats;
For those brickbats were made solid by the brick-maker, (while) the rock was hardened by Divine art.

***

Taşın yüzü pektir, gözü tok… Dünya dolusu kerpiç olsa korkmaz.
Çünkü kerpiç, kerpiççi tarafından o hale konmuştur, taşıysa Allah yapmıştır, ondan dolayı serttir, katıdır!

3, 4144-4145

کان کلوخ از خشت‌زن یک‌لخت شد
سنگ از صنع خدایی سخت شد

گوسفندان گر برونند از حساب
ز انبهیشان کی بترسد آن قصاب

For those brickbats were made solid by the brick-maker, (while) the rock was hardened by Divine art.
If the sheep are beyond count, (yet) how should the butcher be afraid of their numerousness?

***

Çünkü kerpiç, kerpiççi tarafından o hale konmuştur, taşıysa Allah yapmıştır, ondan dolayı serttir, katıdır!
Koyunlar, sayıya sığmayacak kadar çok olsa kasap, onların çokluğundan korkar mı hiç?

3, 4145-4146

گوسفندان گر برونند از حساب
ز انبهیشان کی بترسد آن قصاب

کلکم راع نبی چون راعیست
خلق مانند رمه او ساعیست

If the sheep are beyond count, (yet) how should the butcher be afraid of their numerousness?
‘Each of you is a shepherd’: the prophet is as the shepherd. The people are like the flock; he is the overseer.

***

Koyunlar, sayıya sığmayacak kadar çok olsa kasap, onların çokluğundan korkar mı hiç?
Hepiniz de çobansınız... Peygamber de çobandır. Halka gelince sürüye benzer... Peygamber, onların çobanıdır, onları sürer durur.

کلکم راع نبی چون راعیست
خلق مانند رمه او ساعیست

از رمه چوپان نترسد در نبرد
لیکشان حافظ بود از گرم و سرد

‘Each of you is a shepherd’: the prophet is as the shepherd. The people are like the flock; he is the overseer.
The shepherd is not afraid of the sheep in (his) contention (with them), but is their protector from hot and cold (from all calamities).

***

Hepiniz de çobansınız… Peygamber de çobandır. Halka gelince sürüye benzer… Peygamber, onların çobanıdır, onları sürer durur.
Çoban koyunlarla savaşa girişmekten korkmaz… bilâkis onları soğuktan, sıcaktan korur.

3, 4147-4148

از رمه چوپان نترسد در نبرد
لیکشان حافظ بود از گرم و سرد

گر زند بانگی ز قهر او بر رمه
دان ز مهرست آن که دارد بر همه

The shepherd is not afraid of the sheep in (his) contention (with them), but is their protector from hot and cold (from all calamities).
If he cry out in wrath against the flock, know ’tis from the love which he hath for them all.

***

Çoban koyunlarla savaşa girişmekten korkmaz... bilâkis onları soğuktan, sıcaktan korur.
Kızar, kahreder de koyunlara bağırırsa bu bağırışı sevgisindendir, hepsini de sever de ondan bağırır!

3, 4148-4149

گر زند بانگی ز قهر او بر رمه
دان ز مهرست آن که دارد بر همه

هر زمان گوید به گوشم بخت نو
که ترا غمگین کنم غمگین مشو

If he cry out in wrath against the flock, know ’tis from the love which he hath for them all.
(My) new Fortune says (whispers) into my ear every moment, ‘I will make thee sorrowful, (but) be not sorrowful (on that account).

***

Kızar, kahreder de koyunlara bağırırsa bu bağırışı sevgisindendir, hepsini de sever de ondan bağırır!
Her an yeni bir talih kulağıma söyleyip duruyor: Seni gamlandırsam bile gamlanma!

3, 4149-4150

هر زمان گوید به گوشم بخت نو
که ترا غمگین کنم غمگین مشو

من ترا غمگین و گریان زان کنم
تا کت از چشم بدان پنهان کنم

(My) new Fortune says (whispers) into my ear every moment, ‘I will make thee sorrowful, (but) be not sorrowful (on that account).
I will make thee sorrowful and weeping, to the end that I may hide thee from the eyes of the wicked.

***

Her an yeni bir talih kulağıma söyleyip duruyor: Seni gamlandırsam bile gamlanma!
Ben, seni kötü gözlerden gizlemek için gamlandırırım.

من ترا غمگین و گریان زان کنم
تا کت از چشم بدان پنهان کنم

تلخ گردانم ز غمها خوی تو
تا بگردد چشم بد از روی تو

I will make thee sorrowful and weeping, to the end that I may hide thee from the eyes of the wicked.
I will cause thy temper to be soured with sorrows, in order that the evil eye may be averted from thy face.

***

Ben, seni kötü gözlerden gizlemek için gamlandırırım.
Kötü gözler, yüzünden ırak olsun diye kederlendirir, ahlâkını acı bir hale getiririm.

3, 4151-4152

تلخ گردانم ز غمها خوی تو
تا بگردد چشم بد از روی تو

نه تو صیادی و جویای منی
بنده و افکنده‌ی رای منی

I will cause thy temper to be soured with sorrows, in order that the evil eye may be averted from thy face.
Thou art not (really) a hunter and seeker of Me; (nay), thou art My slave and prostrate before My providence.

***

Kötü gözler, yüzünden ırak olsun diye kederlendirir, ahlâkını acı bir hale getiririm.
Sen, benim avcım değil misin, beni aramıyor musun? Benim kulum, emrime tabi değil misin?

3, 4152-4153

نه تو صیادی و جویای منی
بنده و افکنده‌ی رای منی

حیله اندیشی که در من در رسی
در فراق و جستن من بی‌کسی

Thou art not (really) a hunter and seeker of Me; (nay), thou art My slave and prostrate before My providence.
Thou art thinking of devices whereby thou mayst attain unto Me: (both) in quitting and in seeking Me thou art helpless.

***

Sen, benim avcım değil misin, beni aramıyor musun? Benim kulum, emrime tabi değil misin?
Bana kavuşmak için tedbirler kurmadasın... Benim ayrılığımla herkesten ayrılmış, beni arayıp durmaktasın, kimsesiz bir hale gelmişsin!

3, 4153-4154

حیله اندیشی که در من در رسی
در فراق و جستن من بی‌کسی

چاره می‌جوید پی من درد تو
می‌شنودم دوش آه سرد تو

Thou art thinking of devices whereby thou mayst attain unto Me: (both) in quitting and in seeking Me thou art helpless.
Thy anguish is seeking a means for (attaining unto) Me: I was hearkening yestereve to thy heavy sighs.

***

Bana kavuşmak için tedbirler kurmadasın… Benim ayrılığımla herkesten ayrılmış, beni arayıp durmaktasın, kimsesiz bir hale gelmişsin!
Dertlere düşmüş, izimi bulmak için çarelere başvurmuşsun… Dün senin yanık yanık ah ettiğini duydum.

3, 4154-4155

چاره می‌جوید پی من درد تو
می‌شنودم دوش آه سرد تو

من توانم هم که بی این انتظار
ره دهم بنمایمت راه گذار

Thy anguish is seeking a means for (attaining unto) Me: I was hearkening yestereve to thy heavy sighs.
I am even able, without this waiting, to give (thee) access and show unto thee the way of passage,

***

Dertlere düşmüş, izimi bulmak için çarelere başvurmuşsun... Dün senin yanık yanık ah ettiğini duydum.
Seni bekletmeksizin de kendime kavuşturmaya, sana yol gösterip kendime almaya kadirim ben...

من توانم هم که بی این انتظار
ره دهم بنمایمت راه گذار

تا ازین گرداب دوران وا رهی
بر سر گنج وصالم پا نهی

I am even able, without this waiting, to give (thee) access and show unto thee the way of passage,
That thou mayst be delivered from this whirlpool of Time and mayst set thy foot upon the treasure of union with Me;

***

Seni bekletmeksizin de kendime kavuşturmaya, sana yol gösterip kendime almaya kadirim ben...
Bu suretle bu devranın girdabından kurtulur, vuslat hazineme ayak basarsın.

3, 4156-4157

تا ازین گرداب دوران وا رهی
بر سر گنج وصالم پا نهی

لیک شیرینی و لذات مقر
هست بر اندازه‌ی رنج سفر

That thou mayst be delivered from this whirlpool of Time and mayst set thy foot upon the treasure of union with Me;
But the sweetness and delights of the resting-place are in proportion to the pain of the journey.

***

Bu suretle bu devranın girdabından kurtulur, vuslat hazineme ayak basarsın.
Fakat varılan yerin tatlılığı, lezzetleri, seferde çekilen zahmetlerle ölçülür.

3, 4157-4158

لیک شیرینی و لذات مقر
هست بر اندازه‌ی رنج سفر

آنگه ا ز شهر و ز خویشان بر خوری
کز غریبی رنج و محنتها بری

But the sweetness and delights of the resting-place are in proportion to the pain of the journey.
(Only) then wilt thou enjoy thy (native) town and thy kinsfolk when thou sufferest pains and tribulations from exile.'"

***

Fakat varılan yerin tatlılığı, lezzetleri, seferde çekilen zahmetlerle ölçülür.
Ne kadar gurbet çeker, mihnetler, zahmetlere uğrarsan, şehrinden, akrabandan o derece lezzet alır, zevk bulursun!

3, 4158-4159

آنگه از شهر و ز خویشان بر خوری
کز غریبی رنج و محنتها بری

بنگر اندر نخودی در دیگ چون
می‌جهد بالا چو شد ز آتش زبون

(Only) then wilt thou enjoy thy (native) town and thy kinsfolk when thou sufferest pains and tribulations from exile.’”
Look at a chickpea in the pot, how it leaps up when it is subjected to the fire.

***

Ne kadar gurbet çeker, mihnetler, zahmetlere uğrarsan, şehrinden, akrabandan o derece lezzet alır, zevk bulursun!
Bir bak… Nohut tencerede ateşten zebun oldu mu yukarıya doğru sıçramaya başlar.

3, 4159-4160

بنگر اندر نخودی در دیگ چون
می‌جهد بالا چو شد ز آتش زبون

هر زمان نخود بر آید وقت جوش
بر سر دیگ و برآرد صد خروش

Look at a chickpea in the pot, how it leaps up when it is subjected to the fire.
At the time of its being boiled, the chickpea comes up continually to the top of the pot and raises a hundred cries,

***

Bir bak… Nohut tencerede ateşten zebun oldu mu yukarıya doğru sıçramaya başlar.
Tencere kaynamaya başlayınca nohut, tencerenin üstüne fırlamaya, yüzlerce coşkunluk göstermeye koyulur.

هر زمان نخود بر آید وقت جوش
بر سر دیگ و برآرد صد خروش

که چرا آتش به من در می‌زنی
چون خریدی چون نگونم می‌کنی

At the time of its being boiled, the chickpea comes up continually to the top of the pot and raises a hundred cries,
Saying, "Why are you setting the fire on me? Since you bought (and approved) me, how are you turning me upside down?"

***

Tencere kaynamaya başlayınca nohut, tencerenin üstüne fırlamaya, yüzlerce coşkunluk göstermeye koyulur.
"Neden beni ateşe attın, kaynatıyorsun? Mademki satın aldın, neye bu hallere uğratıyorsun" der.

3, 4161-4162

که چرا آتش به من در می‌زنی
چون خریدی چون نگونم می‌کنی

می‌زند کفلیز کدبانو که نی
خوش بجوش و بر مجه ز آتش‌کنی

Saying, “Why are you setting the fire on me? Since you bought (and approved) me, how are you turning me upside down?”
The housewife goes on hitting it with the ladle. “No!” says she: “boil nicely and don't jump away from one who makes the fire.

***

“Neden beni ateşe attın, kaynatıyorsun? Mademki satın aldın, neye bu hallere uğratıyorsun” der.
Nohut pişiren kadın da nohuda kepçeyle vurup der ki. “Yok… Güzelce kayna, tencereden çıkmaya kalkışma.

3, 4162-4163

می‌زند کفلیز کدبانو که نی
خوش بجوش و بر مجه ز آتش‌کنی

زان نجوشانم که مکروه منی
بلک تا گیری تو ذوق و چاشنی

The housewife goes on hitting it with the ladle. “No!” says she: “boil nicely and don't jump away from one who makes the fire.
I do not boil you because you are hateful to me: nay, ’tis that you may get taste and savour,

***

Nohut pişiren kadın da nohuda kepçeyle vurup der ki. “Yok… Güzelce kayna, tencereden çıkmaya kalkışma.
Seni sevmediğimden senden hoşlanmadığımdan kaynatmıyorum seni ki… Bir zevkle, bir çeşniye sahip ol da.

3, 4163-4164

زان نجوشانم که مکروه منی
بلک تا گیری تو ذوق و چاشنی

تا غذی گردی بیامیزی بجان
بهرخواری نیستت این امتحان

I do not boil you because you are hateful to me: nay, ’tis that you may get taste and savour,
So that you may become nutriment and mingle with the (vital) spirit: this affliction of yours is not on account of (your) being despised.

***

Seni sevmediğimden senden hoşlanmadığımdan kaynatmıyorum seni ki... Bir zevkle, bir çeşniye sahip ol da.
Gıda haline gel, yen, cana karış diye kaynatıyorum. Bu imtihan, seni horlamak için değil!

3, 4164-4165

تا غذی گردی بیامیزی بجان
بهرخواری نیستت این امتحان

آب می‌خوردی به بستان سبز و تر
بهراین آتش بدست آن آب خور

So that you may become nutriment and mingle with the (vital) spirit: this affliction of yours is not on account of (your) being despised.
You, when green and fresh, were drinking water in the garden: that water-drinking was for the sake of this fire.”

***

Gıda haline gel, yen, cana karış diye kaynatıyorum. Bu imtihan, seni horlamak için değil!
Bostanda sular içtin, yeşerdin, terü taze bir hale geldin ya… İşte o su içiş, bu ateşe düşmen içindi.

3, 4165-4166

آب می‌خوردی به بستان سبز و تر
بهراین آتش بدست آن آب خور

رحمتش سابق بدست از قهر زان
تا ز رحمت گردد اهل امتحان

You, when green and fresh, were drinking water in the garden: that water-drinking was for the sake of this fire.”
His (God's) mercy is prior to His wrath, to the end that by (God's) mercy he (the afflicted person) may suffer affliction.

***

Bostanda sular içtin, yeşerdin, terü taze bir hale geldin ya… İşte o su içiş, bu ateşe düşmen içindi.
Allah’ın rahmeti, kahrından ileridir, kahrından fazladır ve ezelîdir. Bu yüzden de bir kimseyi belâlara uğratması, rahmetindendir.

رحمتش سابق بدست از قهر زان
تا ز رحمت گردد اهل امتحان

رحمتش بر قهر از آن سابق شدست
تا که سرمایه‌ی وجود آید بدست

His (God's) mercy is prior to His wrath, to the end that by (God's) mercy he (the afflicted person) may suffer affliction.
His (God's) mercy (eternally) preceded His wrath in order that the stock-intrade, (which is) existence, should come to hand (be acquired);

***

Allah’ın rahmeti, kahrından ileridir, kahrından fazladır ve ezelîdir. Bu yüzden de bir kimseyi belâlara uğratması, rahmetindendir.
Varlık sermayesi elde edilsin diye rahmeti, kahrından ileridir, üstündür.

3, 4167-4168

رحمتش بر قهر از آن سابق شدست
تا که سرمایه‌ی وجود آید بدست

زانک بی‌لذت نروید لحم و پوست
چون نروید چه گدازد عشق دوست

His (God's) mercy (eternally) preceded His wrath in order that the stock-intrade, (which is) existence, should come to hand (be acquired);
For, without pleasure, flesh and skin do not grow; and unless they grow, what shall the love of the Friend consume?

***

Varlık sermayesi elde edilsin diye rahmeti, kahrından ileridir, üstündür.
Etle deri lezzetsiz meydana gelmez. Fakat onlar meydana gelmedikçe sevgilinin aşkı, onları nasıl eritebilir?

زانک بی‌لذت نروید لحم و پوست
چون نروید چه گدازد عشق دوست

زان تقاضا گر بیاید قهرها
تا کنی ایثار آن سرمایه را

For, without pleasure, flesh and skin do not grow; and unless they grow, what shall the love of the Friend consume?
If, because of that requirement, acts of wrath come to pass, to the end that you may give up that stock-in-trade,

***

Etle deri lezzetsiz meydana gelmez. Fakat onlar meydana gelmedikçe sevgilinin aşkı, onları nasıl eritebilir?
İşte bu takdir neticesi olarak sen de kahırlara uğrarsan eseflenme… Bu kahırlar yüzünden elindeki sermayeyi sevgiliye bağışlarsın.

3, 4169-4170

زان تقاضا گر بیاید قهرها
تا کنی ایثار آن سرمایه را

باز لطف آید برای عذر او
که بکردی غسل و بر جستی ز جو

If, because of that requirement, acts of wrath come to pass, to the end that you may give up that stock-in-trade,
(Yet) again (afterwards) the Grace (of God) will come in order to excuse it (the act of wrath), saying, “(Now) thou hast washed thyself (clean) and hast leaped forth from the river (of tribulation).”

***

İşte bu takdir neticesi olarak sen de kahırlara uğrarsan eseflenme… Bu kahırlar yüzünden elindeki sermayeyi sevgiliye bağışlarsın.
Sonra bunun özrü olarak tekrar lütuf eder, yıkanıp arındın, dereden atladın, artık o mihnetler geçti der.

باز لطف آید برای عذر او
که بکردی غسل و بر جستی ز جو

گوید ای نخود چریدی در بهار
رنج مهمان تو شد نیکوش دار

(Yet) again (afterwards) the Grace (of God) will come in order to excuse it (the act of wrath), saying, "(Now) thou hast washed thyself (clean) and hast leaped forth from the river (of tribulation)."
She (the housewife) says, "O chickpea, thou didst feed in the springtime: (now) Pain has become thy guest: entertain him well,

***

Sonra bunun özrü olarak tekrar lütuf eder, yıkanıp arındın, dereden atladın, artık o mihnetler geçti der.
Der ki: Ey nohut, baharın otladın, yeştin… Şimdi zahmet ve eziyet, sana konuk oldu, hoş tut da

گوید ای نخود چریدی در بهار
رنج مهمان تو شد نیکوش دار

تا که مهمان باز گردد شکر ساز
پیش شه گوید ز ایثار تو باز

She (the housewife) says, “O chickpea, thou didst feed in the springtime: (now) Pain has become thy guest: entertain him well,
That the guest may return (home), giving thanks (for his entertainment), and may relate thy generosity in the presence of the King,

***

Der ki: Ey nohut, baharın otladın, yeştin... Şimdi zahmet ve eziyet, sana konuk oldu, hoş tut da
Konuk, şükürler ederek minnetler duyarak geri dönsün, padişaha gidip senin ikramını, ihsanını anlatsın.

3, 4172-4173

تا که مهمان باز گردد شکر ساز
پیش شه گوید ز ایثار تو باز

تا به جای نعمتت منعم رسد
جمله نعمتها برد بر تو حسد

That the guest may return (home), giving thanks (for his entertainment), and may relate thy generosity in the presence of the King,
So that the Bestower of favour may come to thee instead of the favour, and that all favours may envy thee.

***

Konuk, şükürler ederek minnetler duyarak geri dönsün, padişaha gidip senin ikramını, ihsanını anlatsın.
İkram ettiğin şeylere karşılık olarak da sana o nimetleri veren gelsin... Bütün nimetler sana haset etsinler!

3, 4173-4174

تا به جای نعمتت منعم رسد
جمله نعمتها برد بر تو حسد

من خلیلم تو پسر پیش بچک
سر بنه انی ارانی اذبحک

So that the Bestower of favour may come to thee instead of the favour, and that all favours may envy thee.
I am Khalíl (Abraham), and thou art my son: lay thy head before the knife:lo, I see (in a dream) that I shall sacrifice thee.

***

İkram ettiğin şeylere karşılık olarak da sana o nimetleri veren gelsin… Bütün nimetler sana haset etsinler!
Ben Halil’im, sen de bıçağım önündeki oğlum… Başını koy, rüyada seni kestiğimi gördüm!

من خلیلم تو پسر پیش بچک
سر بنه انی ارانی اذبحک

سر به پیش قهر نه دل بر قرار
تا ببرم حلقت اسمعیل‌وار

I am Khalíl (Abraham), and thou art my son: lay thy head before the knife:lo, I see (in a dream) that I shall sacrifice thee.
Lay thy head before (my) wrath, with heart unmoved, that I may cut thy throat, like (that of) Ismá'íl (Ishmael).

***

Ben Halil'im, sen de bıçağım önündeki oğlum... Başını koy, rüyada seni kestiğimi gördüm!
Gönlünü bozma, başını kahır önüne koy da İsmail gibi boğazını keseyim,

3, 4175-4176

سر به پیش قهر نه دل بر قرار
تا ببرم حلقت اسمعیل‌وار

سر ببرم لیک این سر آن سریست
کز بریده گشتن و مردن بریست

Lay thy head before (my) wrath, with heart unmoved, that I may cut thy throat, like (that of) Ismá‘íl (Ishmael).
I will cut off thy head, but this head is the head that is immune from being cut off and (from) dying;

***

Gönlünü bozma, başını kahır önüne koy da İsmail gibi boğazını keseyim,
Başını kopartayım. Fakat bu baş, zahiri kesilmekten, koparılmaktan münezzeh olan baştır.

3, 4176-4177

سر ببرم لیک این سر آن سریست
کز بریده گشتن و مردن بریست

لیک مقصود ازل تسلیم تست
ای مسلمان بایدت تسلیم جست

I will cut off thy head, but this head is the head that is immune from being cut off and (from) dying;
Yet thy giving thyself up is the object of (God's) eternal purpose: O Moslem, thou must seek to give thyself up.

***

Başını kopartayım. Fakat bu baş, zahiri kesilmekten, koparılmaktan münezzeh olan baştır.
Ancak ezelî maksat, senin teslim olmandır. Ey Müslüman teslim olmayı araman, dinlemen gerek!

لیک مقصود ازل تسلیم تست
ای مسلمان بایدت تسلیم جست

ای نخود می‌جوش اندر ابتلا
تا نه هستی و نه خود ماند ترا

Yet thy giving thyself up is the object of (God's) eternal purpose: O Moslem, thou must seek to give thyself up.
Continue, O chickpea, to boil in tribulation, that neither existence nor self may remain to thee.

***

Ancak ezelî maksat, senin teslim olmandır. Ey Müslüman teslim olmayı araman, dinlemen gerek!
Ey nohut, belâlara düş, kayna, piş de ne varlığın kalsın, ne sen kal!

3, 4178-4179

ای نخود می‌جوش اندر ابتلا
تا نه هستی و نه خود ماند ترا

اندر آن بستان اگر خندیده‌ای
تو گل بستان جان و دیده‌ای

Continue, O chickpea, to boil in tribulation, that neither existence nor self may remain to thee.
If thou hast (formerly) laughed in that (earthly) garden, (yet) thou art the rose of the garden of the spirit and the (spiritual) eye.

***

Ey nohut, belâlara düş, kayna, piş de ne varlığın kalsın, ne sen kal!
O bostanda güldüyse can ve göz bostanının gülü olduğundan güldün.

3, 4179-4180

اندر آن بستان اگر خندیده‌ای
تو گل بستان جان و دیده‌ای

گر جدا از باغ آب و گل شدی
لقمه گشتی اندر احیا آمدی

If thou hast (formerly) laughed in that (earthly) garden, (yet) thou art the rose of the garden of the spirit and the (spiritual) eye.
If thou hast been parted from the garden of water and earth, (yet) thou hast become food in the mouth and hast entered into the living.

***

O bostanda güldüyse can ve göz bostanının gülü olduğundan güldün.
Su ve toprak bahçesinden ayrıldıysan lokma oldun, dirilerin vücuduna girdin.

3, 4180-4181

گر جدا از باغ آب و گل شدی
لقمه گشتی اندر احیا آمدی

شو غذی و قوت و اندیشه‌ها
شیر بودی شیر شو در بیشه‌ها

If thou hast been parted from the garden of water and earth, (yet) thou hast become food in the mouth and hast entered into the living.
Become nutriment and strength and thoughts! (Formerly) thou wert milk (sap): (now) be a lion in the jungles!

***

Su ve toprak bahçesinden ayrıldıysan lokma oldun, dirilerin vücuduna girdin.
Gıda ol, kuvvet ol, düşünce ol... Evvelce süttün, şimdi ormanlarda aslan kesil!

3, 4181-4182

شو غذی و قوت و اندیشه‌ها
شیر بودی شیر شو در بیشه‌ها

از صفاتش رسته‌ای والله نخست
در صفاتش باز رو چالاک و چست

Become nutriment and strength and thoughts! (Formerly) thou wert milk (sap): (now) be a lion in the jungles!
By God, thou grewest from His (God's) attributes in the beginning: go back nimbly and fleetly into His attributes.

***

Gıda ol, kuvvet ol, düşünce ol... Evvelce süttün, şimdi ormanlarda aslan kesil!
Vallahi sen, önce onun sıfatlarından ayrıldın da geldin. Tekrar çevikçe acele et, yine onun sıfatların ulaş!

از صفاتش رسته‌ای والله نخست
در صفاتش باز رو چالاک و چست

ز ابر و خورشید و ز گردون آمدی
پس شدی اوصاف و گردون بر شدی

By God, thou grewest from His (God's) attributes in the beginning: go back nimbly and fleetly into His attributes.
Thou camest from the cloud and the sun and the sky; then didst thou become (diverse) attributes and ascend to heaven.

***

Vallahi sen, önce onun sıfatlarından ayrıldın da geldin. Tekrar çevikçe acele et, yine onun sıfatların ulaş!
Buluttan, güneşten, gökten geldin… Yine Allah sıfatları haline döndün mü göklere gidersin.

3, 4183-4184

ز ابر و خورشید و ز گردون آمدی
پس شدی اوصاف و گردون بر شدی

آمدی در صورت باران و تاب
می‌روی اندر صفات مستطاب

Thou camest from the cloud and the sun and the sky; then didst thou become (diverse) attributes and ascend to heaven.
Thou camest in the form of rain and heat: thou wilt go into the goodly (Divine) attributes.

***

Buluttan, güneşten, gökten geldin... Yine Allah sıfatları haline döndün mü göklere gidersin.
Yağmur ve ışık suretinde geldin, Allah'ın tertemiz sıfatları suretine bürünüp gidiyorsun.

3, 4184-4185

آمدی در صورت باران و تاب
می‌روی اندر صفات مستطاب

جزو شید و ابر و انجمها بدی
نفس و فعل و قول و فکرتها شدی

Thou camest in the form of rain and heat: thou wilt go into the goodly (Divine) attributes.
Thou wert a part of the sun and the cloud and the stars: thou becamest soul and action and speech and thoughts.”

***

Yağmur ve ışık suretinde geldin, Allah’ın tertemiz sıfatları suretine bürünüp gidiyorsun.
Güneşin, bulutun, yıldızın cüzüydün… Nefis, iş, söz ve düşünceler oldun.

3, 4185-4186

جزو شید و ابر و انجمها بدی
نفس و فعل و قول و فکرتها شدی

هستی حیوان شد از مرگ نبات
راست آمد اقتلونی یا ثقات

Thou wert a part of the sun and the cloud and the stars: thou becamest soul and action and speech and thoughts.” The existence of the animal arose from the death of the plant: (hence the command) “slay me, O trusty friends” is right.

***

Güneşin, bulutun, yıldızın cüzüydün… Nefis, iş, söz ve düşünceler oldun.
Nebatın ölümü, hayvanın varlığı oldu; bu suretle de “Ey güvendiğim, inandığım kişiler, beni öldürün” sözü doğru çıktı.

3, 4186-4187

هستی حیوان شد از مرگ نبات
راست آمد اقتلونی یا ثقات

چون چنین بردیست ما را بعد مات
راست آمد ان فی قتلی حیات

The existence of the animal arose from the death of the plant: (hence the command) “slay me, O trusty friends” is right.
Since there is such a victory for us after the checkmate (of death), (the words) “verily, in my being slain there is a life” are true.

***

Nebatın ölümü, hayvanın varlığı oldu; bu suretle de “Ey güvendiğim, inandığım kişiler, beni öldürün” sözü doğru çıktı.
Mademki ölümden sonra bize böyle bir hayat var, “Şüphe yok ki ölümümde hayat vardır” sözü doğru.

3, 4187-4188

چون چنین بردیست ما را بعد مات
راست آمد ان فی قتلی حیات

فعل و قول و صدق شد قوت ملک
تا بدین معراج شد سوی فلک

Since there is such a victory for us after the checkmate (of death), (the words) “verily, in my being slain there is a life” are true.
Action and speech and sincerity became the food of the angel, so that by means of this ladder he mounted to heaven,

***

Mademki ölümden sonra bize böyle bir hayat var, “Şüphe yok ki ölümümde hayat vardır” sözü doğru.
İş, söz ve doğruluk, meleğin gıdasıdır. Melek, bunlarla göğe ağar.

3, 4188-4189

فعل و قول و صدق شد قوت ملک
تا بدین معراج شد سوی فلک

آنچنان کان طعمه شد قوت بشر
از جمادی بر شد و شد جانور

Action and speech and sincerity became the food of the angel, so that by means of this ladder he mounted to heaven,
Just as (when) that morsel became the food of Man, it mounted from (the state of) inanimateness and became possessed of soul.

***

İş, söz ve doğruluk, meleğin gıdasıdır. Melek, bunlarla göğe ağar.
Nitekim o yemek de insana gıda olunca cemadat halinden yücelir, o canlı bir hale gelir.

3, 4189-4190

آنچنان کان طعمه شد قوت بشر
از جمادی بر شد و شد جانور

این سخن را ترجمه‌ی پهناوری
گفته آید در مقام دیگری

Just as (when) that morsel became the food of Man, it mounted from (the state of) inanimateness and became possessed of soul.
As regards this topic, a wide (far-reaching) explanation will be given in another place.

***

Nitekim o yemek de insana gıda olunca cemadat halinden yücelir, o canlı bir hale gelir.
Bunu, adamakıllı, etraflıca anlattık… Başka bir yerde gelecek.

این سخن را ترجمه‌ی پهناوری
گفته آید در مقام دیگری

کاروان دایم ز گردون می‌رسد
تا تجارت می‌کند وا می‌رود

As regards this topic, a wide (far-reaching) explanation will be given in another place.
"The caravan (of spirits) is incessantly arriving from heaven, that they may traffic (on the earth) and go back again.

***

Bunu, adamakıllı, etraflıca anlattık... Başka bir yerde gelecek.
Kervan, daima göklerden gelmekte, alışverişte bulunup yine göklere gitmekte.

3, 4191-4192

کاروان دایم ز گردون می‌رسد
تا تجارت می‌کند وا می‌رود

پس برو شیرین و خوش با اختیار
نه بتلخی و کراهت دزدوار

“The caravan (of spirits) is incessantly arriving from heaven, that they may traffic (on the earth) and go back again.
Go, then, sweetly and gladly with free-will, not with bitterness and loathing, like a thief.

***

Kervan, daima göklerden gelmekte, alışverişte bulunup yine göklere gitmekte.
Şu halde hırsız gibi acılıkla zorla değil de istekle tatlı tatlı, güzel güzel git!

3, 4192-4193

پس برو شیرین و خوش با اختیار
نه بتلخی و کراهت دزدوار

زان حدیث تلخ می‌گویم ترا
تا ز تلخیها فرو شویم ترا

Go, then, sweetly and gladly with free-will, not with bitterness and loathing, like a thief.
I am speaking bitter words to thee, in order that I may wash thee (clean) of bitternesses.

***

Şu halde hırsız gibi acılıkla zorla değil de istekle tatlı tatlı, güzel güzel git!
Seni acılıklardan yıkayıp arıtmak için acı söylüyorum.

3, 4193-4194

زان حدیث تلخ می‌گویم ترا
تا ز تلخیها فرو شویم ترا

ز آب سرد انگور افسرده رهد
سردی و افسردگی بیرون نهد

I am speaking bitter words to thee, in order that I may wash thee (clean) of bitternesses.
The frozen grape is thawed by cold water and lays aside its coldness and congealment.

***

Seni acılıklardan yıkayıp arıtmak için acı söylüyorum.
Donmuş, soğuk çalmış üzümü donukluğu gitsin diye soğuk suya atarlar.

3, 4194-4195

ز آب سرد انگور افسرده رهد
سردی و افسردگی بیرون نهد

تو ز تلخی چونک دل پر خون شوی
پس ز تلخیها همه بیرون روی

The frozen grape is thawed by cold water and lays aside its coldness and congealment.
When, from (having endured) bitterness (self-mortification), thy heart is filled with blood (like the grape), then thou wilt escape from all bitternesses.

***

Donmuş, soğuk çalmış üzümü donukluğu gitsin diye soğuk suya atarlar.
Seni de acılıklarla gönlün kanlara bulanırsa içindeki bütün acılıklar gider.

تو ز تلخی چونک دل پر خون شوی
پس ز تلخیها همه بیرون روی

سگ شکاری نیست او را طوق نیست
خام و ناجوشیده جز بی‌ذوق نیست

When, from (having endured) bitterness (self-mortification), thy heart is filled with blood (like the grape), then thou wilt escape from all bitternesses.
(If) a dog is not (kept) for hunting, he has no collar: the raw and unboiled is naught but the insipid.”

***

Seni de acılıklarla gönlün kanlara bulanırsa içindeki bütün acılıklar gider.
Av köpeği olmayan köpeğin boynunda tasma yoktur. Ham ve kaynamamış şey, mutlaka lezzetsizdir.”

3, 4196-4197

سگ شکاری نیست او را طوق نیست
خام و ناجوشیده جز بی‌ذوق نیست

گفت نخود چون چنینست ای ستی
خوش بجوشم یاریم ده راستی

(If) a dog is not (kept) for hunting, he has no collar: the raw and unboiled is naught but the insipid.”
The chickpea said, “Since it is so, O lady, I will gladly boil: give me help in verity!

***

Av köpeği olmayan köpeğin boynunda tasma yoktur. Ham ve kaynamamış şey, mutlaka lezzetsizdir.”
Nohut, bu sözleri duyunca “Mademki iş böyledir hanımcığım, güzel güzel kaynarım, sen de bana yardım et ama.

3, 4197-4198

گفت نخود چون چنینست ای ستی
خوش بجوشم یاریم ده راستی

تو درین جوشش چو معمار منی
کفچلیزم زن که بس خوش می‌زنی

The chickpea said, “Since it is so, O lady, I will gladly boil: give me help in verity!
In this boiling thou art, as it were, my architect: smite me with the skimming spoon, for thou smitest very delightfully.

***

Nohut, bu sözleri duyunca “Mademki iş böyledir hanımcığım, güzel güzel kaynarım, sen de bana yardım et ama.
Sen, bu kaynatmada beni yapıp yoğuran bir mimara benziyorsun. Vur bana kepçeyle… Ne de güzel vuruyorsun.

3, 4198-4199

تو درین جوشش چو معمار منی
کفچلیزم زن که بس خوش می‌زنی

همچو پیلم بر سرم زن زخم و داغ
تا نبینم خواب هندستان و باغ

In this boiling thou art, as it were, my architect: smite me with the skimming spoon, for thou smitest very delightfully.
I am as the elephant: beat and brand my head, that I may not dream of Hindustán and (its) gardens;

***

Sen, bu kaynatmada beni yapıp yoğuran bir mimara benziyorsun. Vur bana kepçeyle... Ne de güzel vuruyorsun.
Ben fil gibiyim, vur başıma, yarala beni... Vur, yarala da Hindistan'ı, Hindistan bahçelerini görmeyeyim.

3, 4199-4200

همچو پیلم بر سرم زن زخم و داغ
تا نبینم خواب هندستان و باغ

تا که خود را در دهم در جوش من
تا رهی یابم در آن آغوش من

I am as the elephant: beat and brand my head, that I may not dream of Hindustán and (its) gardens;
So that I may yield myself (submit) to the boiling, to the end that I may find a way to that embrace (of the Beloved);

***

Ben fil gibiyim, vur başıma, yarala beni... Vur, yarala da Hindistan'ı, Hindistan bahçelerini görmeyeyim.
Bu suretle de kendimi kaynamaya, vereyim de onun kucağına ulaşayım, ona kavuşmaya bir yol bulayım!

3, 4200-4201

تا که خود را در دهم در جوش من
تا رهی یابم در آن آغوش من

زانک انسان در غنا طاغی شود
همچو پیل خواب‌بین یاغی شود

So that I may yield myself (submit) to the boiling, to the end that I may find a way to that embrace (of the Beloved);
Because Man, in (the state of) independence, grows insolent and becomes hostile, like the dreaming elephant.

***

Bu suretle de kendimi kaynamaya, vereyim de onun kucağına ulaşayım, ona kavuşmaya bir yol bulayım!
Çünkü insan, zenginlikte azgın olur. Rüyasında Hindistan'ı gören fil gibi azar, kudurur.

3, 4201-4202

زانک انسان در غنا طاغی شود
همچو پیل خواب‌بین یاغی شود

پیل چون در خواب بیند هند را
پیلبان را نشنود آرد دغا

Because Man, in (the state of) independence, grows insolent and becomes hostile, like the dreaming elephant.
When the elephant dreams of Hindustán, he does not hearken to the driver and displays viciousness.”

***

Çünkü insan, zenginlikte azgın olur. Rüyasında Hindistan’ı gören fil gibi azar, kudurur.
Fil, rüyada Hindistan’ı gördü mü filciyi dinlemez, azgın bir hale gelir.

3, 4202-4203

پیل چون در خواب بیند هند را
پیلبان را نشنود آرد دغا

آن ستی گوید ورا که پیش ازین
من چو تو بودم ز اجزای زمین

When the elephant dreams of Hindustán, he does not hearken to the driver and displays viciousness.”
The dame says to it, “Formerly I, like thee, was a part of the earth.

***

Fil, rüyada Hindistan’ı gördü mü filciyi dinlemez, azgın bir hale gelir.
Hanım, nohuda der ki: “Ben de bundan önce senin gibi yeryüzü cüz’ülerindenim.

3, 4203-4204

آن ستی گوید ورا که پیش ازین
من چو تو بودم ز اجزای زمین

چون بنوشیدم جهاد آذری
پس پذیرا گشتم و اندر خوری

The dame says to it, “Formerly I, like thee, was a part of the earth.
After I had drunk a (cup of) fiery self-mortification, then I became an acceptable and worthy one.

***

Hanım, nohuda der ki: “Ben de bundan önce senin gibi yeryüzü cüz’ülerindenim.
Ateş gibi mücadeleyi içercesine tadınca makbul oldum.

چون بنوشیدم جهاد آذری
پس پذیرا گشتم و اندر خوری

مدتی جوشیده‌ام اندر زمن
مدتی دیگر درون دیگ تن

After I had drunk a (cup of) fiery self-mortification, then I became an acceptable and worthy one.
For a long while, I boiled in (the world of) Time; for another long while, in the pot of the body.

***

Ateş gibi mücadeleyi içercesine tadınca makbul oldum.
Bir müddet yeryüzünde kaynadım, bir müddet de ten tenceresinin içinde.

3, 4205-4206

مدتی جوشیده‌ام اندر زمن
مدتی دیگر درون دیگ تن

زین دو جوشش قوت حسها شدم
روح گشتم پس ترا استا شدم

For a long while, I boiled in (the world of) Time; for another long while, in the pot of the body.
By reason of these two boilings I became (a source of) strength to the senses: I became (animal) spirit: then I became thy teacher.

***

Bir müddet yeryüzünde kaynadım, bir müddet de ten tenceresinin içinde.
Bu iki kaynayışla duygulara kuvvet oldum, ruh kesildim de sonra seni pişiriyorum.

3, 4206-4207

زین دو جوشش قوت حسها شدم
روح گشتم پس ترا استا شدم

در جمادی گفتمی زان می‌دوی
تا شوی علم و صفات معنوی

By reason of these two boilings I became (a source of) strength to the senses: I became (animal) spirit: then I became thy teacher.
(Whilst I was) in the inanimate state I used to say (to myself), ‘Thou art running (to and fro in agitation) to the end that thou mayst become (endued with) knowledge and spiritual qualities.’

***

Bu iki kaynayışla duygulara kuvvet oldum, ruh kesildim de sonra seni pişiriyorum.
Cematken, bu sıfattan koşar, geçersen bilgi olur, manevi sıfatlar haline gelirsin, derdim.

3, 4207-4208

در جمادی گفتمی زان می‌دوی
تا شوی علم و صفات معنوی

چون شدم من روح پس بار دگر
جوش دیگر کن ز حیوانی گذر

(Whilst I was) in the inanimate state I used to say (to myself), ‘Thou art running (to and fro in agitation) to the end that thou mayst become (endued with) knowledge and spiritual qualities.’
Since I have become (animal) spirit, now (let me) boil once more and pass beyond animality.”

***

Cematken, bu sıfattan koşar, geçersen bilgi olur, manevi sıfatlar haline gelirsin, derdim.
Ruh sahibi oldum ama bu sefer de diyorum ki: Bir kere daha coş, kayna da bu canlı suretten de geç!

3, 4208-4209

چون شدم من روح پس بار دگر
جوش دیگر کن ز حیوانی گذر

از خدا می‌خواه تا زین نکته‌ها
در نلغزی و رسی در منتها

Since I have become (animal) spirit, now (let me) boil once more and pass beyond animality.”
Beseech God continually that you may not stumble over these deep sayings and that you may arrive at the (journey's) end,

***

Ruh sahibi oldum ama bu sefer de diyorum ki: Bir kere daha coş, kayna da bu canlı suretten de geç!
Allah’tan inayet iste... Bu ince bahislerde ayağın sürçmesin, mananın künhüne, işin ta sonuna eriş!

3, 4209-4210

از خدا می‌خواه تا زین نکته‌ها
در نلغزی و رسی در منتها

زانک از قرآن بسی گمره شدند
زان رسن قومی درون چه شدند

Beseech God continually that you may not stumble over these deep sayings and that you may arrive at the (journey's) end,
For many have been led astray by theQur’án: by (clinging to that rope a multitude have fallen into the well.

***

Allah’tan inayet iste… Bu ince bahislerde ayağın sürçmesin, mananın künhüne, işin ta sonuna eriş!
Çünkü çok kişiler Kur’an’ı anlayamadılar da yol azıttılar… Bazı kişilerse o ipe sarıldılar ama kuyunun dibine gittiler.

زانک از قرآن بسی گمره شدند
زان رسن قومی درون چه شدند

مر رسن را نیست جرمی ای عنود
چون ترا سودای سربالا نبود

For many have been led astray by theQur’án: by (clinging to that rope a multitude have fallen into the well.
There is no fault in the rope, O perverse man, inasmuch as you had no desire for (reaching) the top.

***

Çünkü çok kişiler Kur’an’ı anlayamadılar da yol azıttılar… Bazı kişilerse o ipe sarıldılar ama kuyunun dibine gittiler.
A inatçı, yücelere çıkmak sevdasında değilsen ipin ne suçu var?

3, 4211-4212

مر رسن را نیست جرمی ای عنود
چون ترا سودای سربالا نبود

آن غریب شهر سربالا طلب
گفت می‌خسپم درین مسجد بشب

There is no fault in the rope, O perverse man, inasmuch as you had no desire for (reaching) the top.
That high-aspiring stranger to the town said, “I will sleep in this mosque at night.

***

A inatçı, yücelere çıkmak sevdasında değilsen ipin ne suçu var?
O himmeti yüce garip dedi ki: “Ben, bu mescitte kalacak, bu mescitte uyuyacağım.

3, 4212-4213

آن غریب شهر سربالا طلب
گفت می‌خسپم درین مسجد بشب

مسجدا گر کربلای من شوی
کعبه‌ی حاجت‌روای من شوی

That high-aspiring stranger to the town said, “I will sleep in this mosque at night.
O mosque, if thou become my Karbala, thou wilt be the Ka’ba that fulfils my need.

***

O himmeti yüce garip dedi ki: “Ben, bu mescitte kalacak, bu mescitte uyuyacağım.
Ey mescit, bana Kerbelâ olsan yine aldırış etmem. Sen beni muradıma eriştiren bir Kâbe olacaksın!

مسجدا گر کربلای من شوی
کعبه‌ی حاجت‌روای من شوی

هین مرا بگذار ای بگزیده دار
تا رسن‌بازی کنم منصوروار

O mosque, if thou become my Karbala, thou wilt be the Ka’ba that fulfils my need.
Hark, give me leave, O chosen house, that I may perform a rope-dance, like Mansur (Hallaj)!

***

Ey mescit, bana Kerbelâ olsan yine aldırış etmem. Sen beni muradıma eriştiren bir Kâbe olacaksın!
Ey seçilmiş ev, aman beni kurtar da Mansur gibi ipimle oynayayım.

3, 4214-4215

هین مرا بگذار ای بگزیده دار
تا رسن‌بازی کنم منصوروار

گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل
می‌نخواهد غوث در آتش خلیل

Hark, give me leave, O chosen house, that I may perform a rope-dance, like Mansur (Hallaj)!
If in counselling (me) ye have become (as) Gabriel, (yet) Khalil (Abraham) will not crave succour in the fire'.

***

Ey seçilmiş ev, aman beni kurtar da Mansur gibi ipimle oynayayım.
Size gelince: Öğüt vermede Cebrail bile olsanız Halil, ateş içinde medet istemez ki.

گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل
می‌نخواهد غوث در آتش خلیل

جبرئیلا رو که من افروخته
بهترم چون عود و عنبر سوخته

If in counselling (me) ye have become (as) Gabriel, (yet) Khalil (Abraham) will not crave succour in the fire'.
Begone, O (thou who art like) Gabriel, for, having been kindled (with the flame of love), I, like aloes-wood and ambergris, am better (when) burnt.

***

Size gelince: Öğüt vermede Cebrail bile olsanız Halil, ateş içinde medet istemez ki.
Ey Cebrail, git... Ben tutuşmuş yanmaktayım; amber ve öd ağacı gibi yanmakta, bana daha hoş geliyor.

جبرئیلا رو که من افروخته
بهترم چون عود و عنبر سوخته

جبرئیلا گر چه یاری می‌کنی
چون برادر پاس داری می‌کنی

Begone, O (thou who art like) Gabriel, for, having been kindled (with the flame of love), I, like aloes-wood and ambergris, am better (when) burnt.
O Gabriel, although thou art helping and guarding (me) like a brother,

***

Ey Cebrail, git... Ben tutuşmuş yanmaktayım; amber ve öd ağacı gibi yanmakta, bana daha hoş geliyor.
Ey Cebrail, sen bana yardım ediyorsun, kardeş gibi beni görüp gözetiyorsun ama

3, 4217-4218

جبرئیلا گر چه یاری می‌کنی
چون برادر پاس داری می‌کنی

ای برادر من بر آذر چابکم
من نه آن جانم که گردم بیش و کم

O Gabriel, although thou art helping and guarding (me) like a brother,
(Yet), O brother, I am eager for the fire: I am not that (animal) spirit, that I should become more and (then) less."

***

Ey Cebrail, sen bana yardım ediyorsun, kardeş gibi beni görüp gözetiyorsun ama
Ben ateşe atılmada pek çeviğim... Yanmakla azalacak, yanmakla çoğalacak, yaşayacak can değilim ki!

ای برادر من بر آذر چابکم
من نه آن جانم که گردم بیش و کم

جان حیوانی فزاید از علف
آتشی بود و چو هیزم شد تلف

(Yet), O brother, I am eager for the fire: I am not that (animal) spirit, that I should become more and (then) less.”
The animal spirit is increased by fodder: it (the animal spirit) was a fire and was consumed like firewood.

***

Ben ateşe atılmada pek çeviğim... Yanmakla azalacak, yanmakla çoğalacak, yaşayacak can değilim ki!
Ot yemekle artan, gelişen can hayvan canıdır... O can, ateşe mensuptur, odun gibi de telef olur gider.

جان حیوانی فزاید از علف
آتشی بود و چو هیزم شد تلف

گر نگشتی هیزم او مثمر بدی
تا ابد معمور و هم عامر بدی

The animal spirit is increased by fodder: it (the animal spirit) was a fire and was consumed like firewood.
Had it not become firewood, it would have been fruitful: it would have prospered unto everlasting and would have caused prosperity.

***

Ot yemekle artan, gelişen can hayvan canıdır… O can, ateşe mensuptur, odun gibi de telef olur gider.
Odun olmasaydı meyve verir, ebediyen mamur bir halde kalır, her şeyi de mahmurlaştırırdı.

3, 4220-4221

گر نگشتی هیزم او مثمر بدی
تا ابد معمور و هم عامر بدی

باد سوزانت این آتش بدان
پرتو آتش بود نه عین آن

Had it not become firewood, it would have been fruitful: it would have prospered unto everlasting and would have caused prosperity.
Know that this fire is a burning wind: it is a ray of fire, not the essence thereof.

***

Odun olmasaydı meyve verir, ebediyen mamur bir halde kalır, her şeyi de mahmurlaştırırdı.
Bu ateş, bil ki yakıcı bir yelden ibarettir... Asıl ateşin ışığıdır, kendisi değil!

3, 4221-4222

باد سوزانت این آتش بدان
پرتو آتش بود نه عین آن

عین آتش در اثیر آمد یقین
پرتو و سایه‌ی ویست اندر زمین

Know that this fire is a burning wind: it is a ray of fire, not the essence thereof.
Assuredly the essence of fire is in the aether: on the earth there is (only) its ray and shadow (reflexion).

***

Bu ateş, bil ki yakıcı bir yelden ibarettir... Asıl ateşin ışığıdır, kendisi değil!
Asıl ateş, esîrdedir. Yeryüzündeki onun ışığı, onun gölgesidir.

3, 4222-4223

عین آتش در اثیر آمد یقین
پرتو و سایه‌ی ویست اندر زمین

لاجرم پرتو نپاید ز اضطراب
سوی معدن باز می‌گردد شتاب

Assuredly the essence of fire is in the aether: on the earth there is (only) its ray and shadow (reflexion).
Of necessity, the ray, on account of quivering, does not endure: it is speedily returning to its source.

***

Asıl ateş, esîrdedir. Yeryüzündeki onun ışığı, onun gölgesidir.
Hulâsa ışık ve gölge, daima oynar durur, baki kalmaz... Yine koşa koşa madenine gider, aslına kavuşur.

3, 4223-4224

لاجرم پرتو نپاید ز اضطراب
سوی معدن باز می‌گردد شتاب

قامت تو بر قرار آمد بساز
سایه‌ات کوته دمی یکدم دراز

Of necessity, the ray, on account of quivering, does not endure: it is speedily returning to its source.
Your stature is normally invariable, (but) your shadow is now short, now long.

***

Hulâsa ışık ve gölge, daima oynar durur, baki kalmaz... Yine koşa koşa madenine gider, aslına kavuşur.
Boyun daima olduğu gibidir de gölgesi bir an kısalır bir an uzar.

3, 4224-4225

قامت تو بر قرار آمد بساز
سایه‌ات کوته دمی یکدم دراز

زانک در پرتو نیابد کس ثبات
عکسها وا گشت سوی امهات

Your stature is normally invariable, (but) your shadow is now short, now long.
Inasmuch as no one finds permanence in the ray, (all) the reflexions return to (their) origins.

***

Boyun daima olduğu gibidir de gölgesi bir an kısalır bir an uzar.
Çünkü ışıkların hiç kimse sebat ettiğini görmemiştir; akisler yine döner; asıllarına, analarına giderler.

3, 4225-4226

زانک در پرتو نیابد کس ثبات
عکسها وا گشت سوی امهات

هین دهان بر بند فتنه لب گشاد
خشک آر الله اعلم بالرشاد

Inasmuch as no one finds permanence in the ray, (all) the reflexions return to (their) origins.
Hark, close thy mouth: Mischief has opened its lips. Dry up! God best knoweth the right way.

***

Çünkü ışıkların hiç kimse sebat ettiğini görmemiştir; akisler yine döner; asıllarına, analarına giderler.
Kendine gel… Ağzını yum; fitne, dudaklarını açtı… Kuru sözlere giriş, doğrusunu Allah daha iyi bilir!

هین دهان بر بند فتنه لب گشاد
خشک آر الله اعلم بالرشاد

پیش از آنک این قصه تا مخلص رسد
دود و گندی آمد از اهل حسد

Hark, close thy mouth: Mischief has opened its lips. Dry up! God best knoweth the right way.
Ere this tale reaches the conclusion, there comes from the envious a vapour of stench.

***

Kendine gel… Ağzını yum; fitne, dudaklarını açtı… Kuru sözlere giriş, doğrusunu Allah daha iyi bilir!
Bu hikâye sone ermeden hasetçilerden bir kötü dumandır geldi.

پیش از آنک این قصه تا مخلص رسد
دود و گندی آمد از اهل حسد

من نمی‌رنجم ازین لیک این لگد
خاطر ساده‌دلی را پی کند

Ere this tale reaches the conclusion, there comes from the envious a vapour of stench.
I am not pained by it, but this kick may break the nerve of a simple-hearted man's mind.

***

Bu hikâye sone ermeden hasetçilerden bir kötü dumandır geldi.
Ben, bundan korkmam ama bu tekme, belki bir gönlü saf kişinin ayağını çeler.

3, 4228-4229

من نمی‌رنجم ازین لیک این لگد
خاطر ساده‌دلی را پی کند

خوش بیان کرد آن حکیم غزنوی
بهر محجوبان مثال معنوی

I am not pained by it, but this kick may break the nerve of a simple-hearted man's mind.
Well did the Sage of Ghazna set forth the (following) spiritual parable for the sake of those who are veiled (from perception of the truth),

***

Ben, bundan korkmam ama bu tekme, belki bir gönlü saf kişinin ayağını çeler.
O Hakîmi Gaznevî, perde ardında kalanlara ne güzel manevi bir misal getirdi.

3, 4229-4230

خوش بیان کرد آن حکیم غزنوی
بهر محجوبان مثال معنوی

که ز قرآن گر نبیند غیر قال
این عجب نبود ز اصحاب ضلال

Well did the Sage of Ghazna set forth the (following) spiritual parable for the sake of those who are veiled (from perception of the truth),
(Saying) that if one see in theQur’ánnaught but words, this is not surprising on the part of them that have lost the (right) way,

***

O Hakîmi Gaznevî, perde ardında kalanlara ne güzel manevi bir misal getirdi.
Sapıklar, Kur’an’da sözden, lâftan başka bir şey görmezlerse şaşılmaz ki

3, 4230-4231

که ز قرآن گر نبیند غیر قال
این عجب نبود ز اصحاب ضلال

کز شعاع آفتاب پر ز نور
غیر گرمی می‌نیابد چشم کور

(Saying) that if one see in theQur’ánnaught but words, this is not surprising on the part of them that have lost the (right) way,
Since the eye of the blind is sensible of naught but heat from the beams of the luminous sun.

***

Sapıklar, Kur’an’da sözden, lâftan başka bir şey görmezlerse şaşılmaz ki
Körün gözüne, nurlarla dolu güneşin ışıkları gelmez de yalnız bir hararet gelir.

کز شعاع آفتاب پر ز نور
غیر گرمی می‌نیابد چشم کور

خربطی ناگاه از خرخانه‌ای
سر برون آورد چون طعانه‌ای

Since the eye of the blind is sensible of naught but heat from the beams of the luminous sun.
Suddenly a great booby popped his head out of an ass-stable, like a railing woman,

***

Körün gözüne, nurlarla dolu güneşin ışıkları gelmez de yalnız bir hararet gelir.
Göbekli biri, ansızın eşek yurdundan şunu, bunu kınayan karılar gibi baş çıkararak,

3, 4232-4233

خربطی ناگاه از خرخانه‌ای
سر برون آورد چون طعانه‌ای

کین سخن پستست یعنی مثنوی
قصه پیغامبرست و پی‌روی

Suddenly a great booby popped his head out of an ass-stable, like a railing woman,
(Saying) that this discourse, namely, the Mathnawí, is low; (that) it is the story of the Prophet and (consists of) imitation;

***

Göbekli biri, ansızın eşek yurdundan şunu, bunu kınayan karılar gibi baş çıkararak,
"Bu söz, yani Mesnevi, aşağılık bir söz... Peygamber'in hikâyesi ona uymayı anlatıp durmakta.

3, 4233-4234

کین سخن پستست یعنی مثنوی
قصه پیغامبرست و پی‌روی

نیست ذکر بحث و اسرار بلند
که دوانند اولیا آن سو سمند

(Saying) that this discourse, namely, the Mathnawí, is low; (that) it is the story of the Prophet and (consists of) imitation;
(That) there is no mention of (theosophical) investigation and the sublime mysteries towards which the saints make their steeds gallop;

***

"Bu söz, yani Mesnevi, aşağılık bir söz… Peygamber'in hikâyesi ona uymayı anlatıp durmakta.
Bunda öyle velilerin at koşturdukları makamlara ait yüce bahisler, yüksek şeyler yok…

3, 4234-4235

نیست ذکر بحث و اسرار بلند
که دوانند اولیا آن سو سمند

از مقامات تبتل تا فنا
پایه پایه تا ملاقات خدا

(That) there is no mention of (theosophical) investigation and the sublime mysteries towards which the saints make their steeds gallop;
(That) from the stations of asceticism to the passing away (from self-existence), step by step up to union with God,

***

Bunda öyle velilerin at koşturdukları makamlara ait yüce bahisler, yüksek şeyler yok…
Dünyadan ve Allah’tan başka her şeyden kesilmeden tut da yokluk makamına kadar derece derece, mertebe mertebe Allah’a ulaşıncaya kadar

3, 4235-4236

از مقامات تبتل تا فنا
پایه پایه تا ملاقات خدا

شرح و حد هر مقام و منزلی
که بپر زو بر پرد صاحب‌دلی

(That) from the stations of asceticism to the passing away (from self-existence), step by step up to union with God,
(It contains not) the explanation and definition of every station and stage, so that by means of the wings thereof a man of heart (a mystic) should soar.

***

Dünyadan ve Allah’tan başka her şeyden kesilmeden tut da yokluk makamına kadar derece derece, mertebe mertebe Allah’a ulaşıncaya kadar
Her durağın, her konağın şehri de yok ki bir gönül sahibi onunla kanatlanıp uçsun” dedi.

شرح و حد هر مقام و منزلی
که بپر زو بر پرد صاحب‌دلی

چون کتاب الله بیامد هم بر آن
این چنین طعنه زدند آن کافران

(It contains not) the explanation and definition of every station and stage, so that by means of the wings thereof a man of heart (a mystic) should soar.
When the Book of God (theQur'án) came (down), the unbelievers railed likewise at it too,

***

Her durağın, her konağın şehri de yok ki bir gönül sahibi onunla kanatlanıp uçsun" dedi.
O kâfirler Allah'ın kitabını da bu çeşit kınadılar.

3, 4237-4238

چون کتاب الله بیامد هم بر آن
این چنین طعنه زدند آن کافران

که اساطیرست و افسانه‌ی نژند
نیست تعمیقی و تحقیقی بلند

When the Book of God (theQur’án) came (down), the unbelievers railed likewise at it too,
Saying, “It is (mere) legends and paltry tales; there is no profound inquiry and lofty speculation;

***

O kâfirler Allah’ın kitabını da bu çeşit kınadılar.
“Bu esatirden eski masallardan ibaret… Öyle derin bahisler, yüce hakikatleri eşelemeler yok, bunda.

3, 4238-4239

که اساطیرست و افسانه‌ی نژند
نیست تعمیقی و تحقیقی بلند

کودکان خرد فهمش می‌کنند
نیست جز امر پسند و ناپسند

Saying, “It is (mere) legends and paltry tales; there is no profound inquiry and lofty speculation;
The little children understand it; ’tis naught but things approved and disapproved—

***

“Bu esatirden eski masallardan ibaret… Öyle derin bahisler, yüce hakikatleri eşelemeler yok, bunda.
Bunu küçücük çocuklar bile anlar. Kabul edilecek yahut edilmeyecek emirlerden nehiylerden ibaret.

3, 4239-4240

کودکان خرد فهمش می‌کنند
نیست جز امر پسند و ناپسند

ذکر یوسف ذکر زلف پر خمش
ذکر یعقوب و زلیخا و غمش

The little children understand it; ’tis naught but things approved and disapproved—
The account of Joseph, the account of his curly locks, the account of Jacob and Zalíkhá and her passion.

***

Bunu küçücük çocuklar bile anlar. Kabul edilecek yahut edilmeyecek emirlerden nehiylerden ibaret.
Yusuf, Yusuf’un büklüm, büklüm zülüfleri… Yakup, Zeliha, Zeliha’nın derdi…

3, 4240-4241

ذکر یوسف ذکر زلف پر خمش
ذکر یعقوب و زلیخا و غمش

ظاهرست و هرکسی پی می‌برد
کو بیان که گم شود در وی خرد

The account of Joseph, the account of his curly locks, the account of Jacob and Zalíkhá and her passion.
It is plain, and every one finds the way (to its meaning): where is the exposition in which the intellect becomes lost?"

***

Yusuf, Yusuf'un büklüm, büklüm zülüfleri… Yakup, Zeliha, Zeliha'nın derdi…
Hep bunlar değil mi? Bunları herkes anlar, bilir. Nerede bir söz ki akıl, onu idrak edemesin de hayretlere düşsün" dediler.

3, 4241-4242

ظاهرست و هرکسی پی می‌برد
کو بیان که گم شود در وی خرد

گفت اگر آسان نماید این به تو
این چنین آسان یکی سوره بگو

It is plain, and every one finds the way (to its meaning): where is the exposition in which the intellect becomes lost?"
He (God) said, "If this seems easy to thee, say (compose) one Súra (in the style that is) so 'easy' as this (Qur'án).

***

Hep bunlar değil mi? Bunları herkes anlar, bilir. Nerede bir söz ki akıl, onu idrak edemesin de hayretlere düşsün" dediler.
Allah'ta dedi ki: "Eğer bu sana kolay görünüyorsa bu çeşit kolay, basit bir sure söyleyiver.

3, 4242-4243

گفت اگر آسان نماید این به تو
این چنین آسان یکی سوره بگو

جنتان و انستان و اهل کار
گو یکی آیت ازین آسان بیار

He (God) said, “If this seems easy to thee, say (compose) one Súra (in the style that is) so ‘easy’ as this (Qur’án).
Let the Jinn and mankind and the skilled among you produce a single verse of this ‘easy’ (style).”

***

Allah’ta dedi ki: “Eğer bu sana kolay görünüyorsa bu çeşit kolay, basit bir sure söyleyiver.
Cinlerinize, insanlarınıza kudret ve sanat sahibi olanlarınıza söyleyin de ehemmiyetsiz gördüğünüz ayetler gibi bir ayet meydana getirsinler!”

3, 4243-4244

جنتان و انستان و اهل کار
گو یکی آیت ازین آسان بیار

حرف قرآن را بدان که ظاهریست
زیر ظاهر باطنی بس قاهریست

Let the Jinn and mankind and the skilled among you produce a single verse of this ‘easy’ (style).”
Know that the words of the Qur’án have an exterior (sense), and under the exterior (sense) an interior (sense), exceedingly overpowering;

***

Cinlerinize, insanlarınıza kudret ve sanat sahibi olanlarınıza söyleyin de ehemmiyetsiz gördüğünüz ayetler gibi bir ayet meydana getirsinler!”
Bil ki Kur’an’ın bir zahiri var… Zahirin de gizli ve pek kuvvetli bir de içyüzü var.

3, 4244-4245

حرف قرآن را بدان که ظاهریست
زیر ظاهر باطنی بس قاهریست

زیر آن باطن یکی بطن سوم
که درو گردد خردها جمله گم

Know that the words of the Qur’án have an exterior (sense), and under the exterior (sense) an interior (sense), exceedingly overpowering;
And beneath that inward (sense) a third interior (sense), wherein all intellects become lost.

***

Bil ki Kur’an’ın bir zahiri var… Zahirin de gizli ve pek kuvvetli bir de içyüzü var.
O bâtının bir bâtını, onun da bir üçüncü bâtını var ki onu akıllar anlayamaz, hayran kalır.

زیر آن باطن یکی بطن سوم
که درو گردد خردها جمله گم

بطن چارم از نبی خود کس ندید
جز خدای بی‌نظیر بی‌ندید

And beneath that inward (sense) a third interior (sense), wherein all intellects become lost.
The fourth interior (sense) of theQur'ánnone hath perceived at all, except God the peerless and incomparable.

***

O bâtının bir bâtını, onun da bir üçüncü bâtını var ki onu akıllar anlayamaz, hayran kalır.
Kur'an'ın dördüncü bâtınıysa eşsiz, örneksiz Allah'tan başka kimse görmemiş, kimse bilmemiştir.

3, 4246-4247

بطن چارم از نبی خود کس ندید
جز خدای بی‌نظیر بی‌ندید

تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را نبیند جز که طین

The fourth interior (sense) of theQur’ánnone hath perceived at all, except God the peerless and incomparable.
In theQur’ándo not thou, O son, regard (only) the exterior: the Devil regards Adam as naught but clay.

***

Kur’an’ın dördüncü bâtınıysa eşsiz, örneksiz Allah’tan başka kimse görmemiş, kimse bilmemiştir.
Oğul, sen Kur’an’ın dış yüzüne bakma… Şeytan da Âdem’in topraktan ibaret gördü, hakikatine eremedi!

3, 4247-4248

تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را نبیند جز که طین

ظاهر قرآن چو شخص آدمیست
که نقوشش ظاهر و جانش خفیست

In theQur’ándo not thou, O son, regard (only) the exterior: the Devil regards Adam as naught but clay.
The exterior (sense) of theQur’ánis like a man's person, for his features are visible, while his spirit is hidden.

***

Oğul, sen Kur’an’ın dış yüzüne bakma… Şeytan da Âdem’in topraktan ibaret gördü, hakikatine eremedi!
Kur’an’ın zahiri, insana benzer… Sureti görünür, meydandadır da canı gizli!

3, 4248-4249

ظاهر قرآن چو شخص آدمیست
که نقوشش ظاهر و جانش خفیست

مرد را صد سال عم و خال او
یک سر مویی نبیند حال او

The exterior (sense) of theQur’ánis like a man's person, for his features are visible, while his spirit is hidden.
A man's paternal and maternal uncles (may see him) for a hundred years, and of his (inward) state not see (so much as) the tip of a hair.

***

Kur’an’ın zahiri, insana benzer… Sureti görünür, meydandadır da canı gizli!
İnsanın amcası, dayısı bile insana o kadar yakın olduğu halde yüzyıl beraber yaşasalar halini bir kıl ucu olsun göremez, anlayamaz.

مرد را صد سال عم و خال او
یک سر مویی نبیند حال او

آنک گویند اولیا در که بوند
تا ز چشم مردمان پنهان شوند

A man's paternal and maternal uncles (may see him) for a hundred years, and of his (inward) state not see (so much as) the tip of a hair.
As for their saying that the saints are (dwelling) in the mountains in order that they may be hidden from the eyes of men,

***

İnsanın amcası, dayısı bile insana o kadar yakın olduğu halde yüzyıl beraber yaşasalar halini bir kıl ucu olsun göremez, anlayamaz.
Veliler, halkın gözünden gizlenmek için dağlara giderler derler ya...

3, 4250-4251

آنک گویند اولیا در که بوند
تا ز چشم مردمان پنهان شوند

پیش خلق ایشان فراز صد که‌اند
گام خود بر چرخ هفتم می‌نهند

As for their saying that the saints are (dwelling) in the mountains in order that they may be hidden from the eyes of men,
In the sight of the people they are higher than a hundred mountains and plant their footsteps on the Seventh Heaven.

***

Veliler, halkın gözünden gizlenmek için dağlara giderler derler ya…
Hakikatte zaten halka nazaran bunlar yüz tane dağın tepesine çıkmışlar, ayaklarını yedinci kat göğün üstüne atmışlardır.

3, 4251-4252

پیش خلق ایشان فراز صد که‌اند
گام خود بر چرخ هفتم می‌نهند

پس چرا پنهان شود که‌جو بود
کو ز صد دریا و که زان سو بود

In the sight of the people they are higher than a hundred mountains and plant their footsteps on the Seventh Heaven.
Why, then, should he who is beyond a hundred seas and mountains become hidden and seek (refuge in) the mountains?

***

Hakikatte zaten halka nazaran bunlar yüz tane dağın tepesine çıkmışlar, ayaklarını yedinci kat göğün üstüne atmışlardır.
Onla, halka nazaran yüzlerce denizden yüzlerce dağdan ötedeyken neden dağlara giderler de gizlenirler?

3, 4252-4253

پس چرا پنهان شود که‌جو بود
کو ز صد دریا و که زان سو بود

حاجتش نبود به سوی که گریخت
کز پیش کره‌ی فلک صد نعل ریخت

Why, then, should he who is beyond a hundred seas and mountains become hidden and seek (refuge in) the mountains?
He has no need to flee to the mountains, he in pursuit of whom the colt, Heaven, has dropped a hundred horse-shoes.

***

Onla, halka nazaran yüzlerce denizden yüzlerce dağdan ötedeyken neden dağlara giderler de gizlenirler?
Velinin dağa kaçmaya ihtiyacı yoktur ki... Gök tayı bile onun ardından koşar, ayağından yüzlerce nal sökülür, düşer de yine de izine yetişemez!

3, 4253-4254

حاجتش نبود به سوی که گریخت
کز پیش کره‌ی فلک صد نعل ریخت

چرخ گردید و ندید او گرد جان
تعزیت‌جامه بپوشید آسمان

He has no need to flee to the mountains, he in pursuit of whom the colt, Heaven, has dropped a hundred horse-shoes.
The celestial sphere revolved (so long) and never saw the dust of the spirit; (hence) Heaven donned the garb of mourning.

***

Velinin dağa kaçmaya ihtiyacı yoktur ki... Gök tayı bile onun ardından koşar, ayağından yüzlerce nal sökülür, düşer de yine de izine yetişemez!
Gökyüzü bile döndü dolaştı da o canın tozuna erişemedi... Bu yüzden de yaslandı, gök elbiselere büründü!

3, 4254-4255

چرخ گردید و ندید او گرد جان
تعزیت‌جامه بپوشید آسمان

گر به ظاهر آن پری پنهان بود
آدمی پنهان‌تر از پریان بود

The celestial sphere revolved (so long) and never saw the dust of the spirit; (hence) Heaven donned the garb of mourning.
If, outwardly, the peri is hidden, (yet) Man is a hundred times more hidden than the peris.

***

Gökyüzü bile döndü dolaştı da o canın tozuna erişemedi… Bu yüzden de yaslandı, gök elbiselere büründü!
Hani zahiren peri gözden gizlidir ya… İnsan, perilerden daha gizlidir.

3, 4255-4256

گر به ظاهر آن پری پنهان بود
آدمی پنهان‌تر از پریان بود

نزد عاقل زان پری که مضمرست
آدمی صد بار خود پنهان‌ترست

If, outwardly, the peri is hidden, (yet) Man is a hundred times more hidden than the peris.
In the view of the intelligent, Man is indeed a hundred times more hidden than the peri who is concealed.

***

Hani zahiren peri gözden gizlidir ya... İnsan, perilerden daha gizlidir.
Akıllıya göre insan, gizli olan periye nazaran yüz kat daha gizli!

3, 4256-4257

نزد عاقل زان پری که مضمرست
آدمی صد بار خود پنهان‌ترست

آدمی نزدیک عاقل چون خفیست
چون بود آدم که در غیب او صفیست

In the view of the intelligent, Man is indeed a hundred times more hidden than the peri who is concealed.
Since, in the view of the intelligent, Man is hidden, how (hidden) must be the Adam who is pure (chosen of God) in the unseen world!

***

Akıllıya göre insan, gizli olan periye nazaran yüz kat daha gizli!
Akıllıya nazaran insan bu kadar gizli olunca gayb âlemindeki seçilmiş insan nasıl olur?

آدمی نزدیک عاقل چون خفیست
چون بود آدم که در غیب او صفیست

آدمی همچون عصای موسی‌است
آدمی همچون فسون عیسی‌است

Since, in the view of the intelligent, Man is hidden, how (hidden) must be the Adam who is pure (chosen of God) in the unseen world!
Man is like the rod of Moses; Man is like the incantation of Jesus.

***

Akıllıya nazaran insan bu kadar gizli olunca gayb âlemindeki seçilmiş insan nasıl olur?
İnsan, Musa’nın asasına benzer, İsa’nın afsunu gibidir.

3, 4258-4259

آدمی همچون عصای موسی‌است
آدمی همچون فسون عیسی‌است

در کف حق بهر داد و بهر زین
قلب مومن هست بین اصبعین

Man is like the rod of Moses; Man is like the incantation of Jesus.
For the sake of justice and for the sake of decorum, the true believer's heart is in the hand of God, between (His) two fingers.

***

İnsan, Musa’nın asasına benzer, İsa’nın afsunu gibidir.
Müminin kalbi, adalet sahibi olan ve yardım dilenen Allah elindedir. Allah’ın iki parmağı arasındadır.

3, 4259-4260

در کف حق بهر داد و بهر زین
قلب مومن هست بین اصبعین

ظاهرش چوبی ولیکن پیش او
کون یک لقمه چو بگشاید گلو

For the sake of justice and for the sake of decorum, the true believer's heart is in the hand of God, between (His) two fingers.
Its (the rod's) exterior (form) is a piece of wood, but (all created) existence is one mouthful to it when it opens its throat.

***

Müminin kalbi, adalet sahibi olan ve yardım dilenen Allah elindedir. Allah’ın iki parmağı arasındadır.
Asa, görünüşte bir sopadan ibarettir ama ağzını açtı mı bütün varlık, ona bir lokmadır.

3, 4260-4261

ظاهرش چوبی ولیکن پیش او
کون یک لقمه چو بگشاید گلو

تو مبین ز افسون عیسی حرف و صوت
آن ببین کز وی گریزان گشت موت

Its (the rod's) exterior (form) is a piece of wood, but (all created) existence is one mouthful to it when it opens its throat.
In the incantation of Jesus do not regard (merely) the letter and the sound: regard the fact that Death turned and fled from it.

***

Asa, görünüşte bir sopadan ibarettir ama ağzını açtı mı bütün varlık, ona bir lokmadır.
İsa’nın afsunundaki harfe, sese bakma. Ondan, ölüm bile kaçıyor, sen ona bak!

تو مبین ز افسون عیسی حرف و صوت
آن ببین کز وی گریزان گشت موت

تو مبین ز افسونش آن لهجات پست
آن نگر که مرده بر جست و نشست

In the incantation of Jesus do not regard (merely) the letter and the sound: regard the fact that Death turned and fled from it.
In his incantation do not regard the petty words: consider that the dead sprang up and sat down.

***

İsa’nın afsunundaki harfe, sese bakma. Ondan, ölüm bile kaçıyor, sen ona bak!
Afsunda ki o ehemmiyetsiz, o değersiz sözlere bakma, o afsunla ölünün sıçrayıp oturuşunu seyret.

3, 4262-4263

تو مبین ز افسونش آن لهجات پست
آن نگر که مرده بر جست و نشست

تو مبین مر آن عصا را سهل یافت
آن ببین که بحر خضرا را شکافت

In his incantation do not regard the petty words: consider that the dead sprang up and sat down.
In (the case of) that rod, do not regard the easy getting (of it): regard the fact that it cleft the green sea.

***

Afsunda ki o ehemmiyetsiz, o değersiz sözlere bakma, o afsunla ölünün sıçrayıp oturuşunu seyret.
O sopayı ehemmiyetsiz görme... Yemyeşil denizi nasıl böldü, onu gör!

3, 4263-4264

تو مبین مر آن عصا را سهل یافت
آن ببین که بحر خضرا را شکافت

تو ز دوری دیده‌ای چتر سیاه
یک قدم فا پیش نه بنگر سپاه

In (the case of) that rod, do not regard the easy getting (of it): regard the fact that it cleft the green sea.
You have seen from afar the black canopy: take a step forward and behold the army!

***

O sopayı ehemmiyetsiz görme… Yemyeşil denizi nasıl böldü, onu gör!
Uzaktasın da yalnız birer kara çadırdır görüyorsun… Bir adım ilerle de orduyu gör!

3, 4264-4265

تو ز دوری دیده‌ای چتر سیاه
یک قدم فا پیش نه بنگر سپاه

تو ز دوری می‌نبینی جز که گرد
اندکی پیش آ ببین در گرد مرد

You have seen from afar the black canopy: take a step forward and behold the army!
From afar you see nothing but the dust: advance a little and see the man in the dust.

***

Uzaktasın da yalnız birer kara çadırdır görüyorsun... Bir adım ilerle de orduyu gör!
Uzak olduğundan yalnız bir toz dumandır görüyorum ama birazcık yaklaş, ileri var da topun içindeki adama bak!

3, 4265-4266

تو ز دوری می‌نبینی جز که گرد
اندکی پیش آ ببین در گرد مرد

دیده‌ها را گرد او روشن کند
کوهها را مردی او بر کند

From afar you see nothing but the dust: advance a little and see the man in the dust.
His dust makes eyes bright; his manliness uproots mountains.

***

Uzak olduğundan yalnız bir toz dumandır görüyorum ama birazcık yaklaş, ileri var da topun içindeki adama bak!
Onun tozu, gözleri aydın eder... Onun erliği, dağları yerinden söker!

دیده‌ها را گرد او روشن کند
کوهها را مردی او بر کند

چون بر آمد موسی از اقصای دشت
کوه طور از مقدمش رقاص گشت

His dust makes eyes bright; his manliness uproots mountains.
When Moses came up from the remotest part of the desert, at his advent Mount Sinai began to dance.

***

Onun tozu, gözleri aydın eder... Onun erliği, dağları yerinden söker!
Musa, çölün bir ucundan kalkıp gelince Tur dağı, onun gelişinden neşelendi, rakkas kesildi!

3, 4267-4268

چون بر آمد موسی از اقصای دشت
کوه طور از مقدمش رقاص گشت

روی داود از فرش تابان شده
کوهها اندر پیش نالان شده

When Moses came up from the remotest part of the desert, at his advent Mount Sinai began to dance.
The face of David shone with His glory: the mountains sang plaintively after him.

***

Musa, çölün bir ucundan kalkıp gelince Tur dağı, onun gelişinden neşelendi, rakkas kesildi!
Davud’un yüzü Allah nuruyla parladı… Dağlar, onunla beraber feryada geldiler.

3, 4268-4269

روی داود از فرش تابان شده
کوهها اندر پیش نالان شده

کوه با داود گشته همرهی
هردو مطرب مست در عشق شهی

The face of David shone with His glory: the mountains sang plaintively after him.
The mountain became an accompanist to David: both the minstrels (were) drunken in love for a King.

***

Davud’un yüzü Allah nuruyla parladı… Dağlar, onunla beraber feryada geldiler.
Dağ Davud’a yoldaş oldu… Her iki çalgıcıda bir padişahın aşkıyla sarhoş oldu!

3, 4269-4270

کوه با داود گشته همرهی
هردو مطرب مست در عشق شهی

یا جبال اوبی امر آمده
هر دو همآواز و همپرده شده

The mountain became an accompanist to David: both the minstrels (were) drunken in love for a King.
Came the (Divine) command, “Oye mountains, repeat (the praise of God)”: both joined their voices and kept the tune together.

***

Dağ Davud’a yoldaş oldu… Her iki çalgıcıda bir padişahın aşkıyla sarhoş oldu!
“Dağlar Davud’un sesine ses verin, onunla beraber ırlayın” diye emir geldi. Dağla Davud… İkisi de bir sesle seslendi, bir perdeden okudu.

3, 4270-4271

یا جبال اوبی امر آمده
هر دو هم‌آواز و هم‌پرده شده

گفت داودا تو هجرت دیده‌ای
بهر من از همدمان ببریده‌ای

Came the (Divine) command, “Oye mountains, repeat (the praise of God)”: both joined their voices and kept the tune together.
He (God) said, “O David, thou hast suffered separation: for My sake thou hast parted from thine intimates.”

***

“Dağlar Davud’un sesine ses verin, onunla beraber ırlayın” diye emir geldi. Dağla Davud… İkisi de bir sesle seslendi, bir perdeden okudu.
Allah dedi ki: “Ey Davud, sen yerinden, yurdundan ayrıldın… Benim için hemdemlerinden cüda düştün.

3, 4271-4272

گفت داودا تو هجرت دیده‌ای
بهر من از همدمان ببریده‌ای

ای غریب فرد بی مونس شده
آتش شوق از دلت شعله زده

He (God) said, “O David, thou hast suffered separation: for My sake thou hast parted from thine intimates.”
O lonely stranger who hast become friendless, from whose heart the fire of longing hath flamed up,

***

Allah dedi ki: “Ey Davud, sen yerinden, yurdundan ayrıldın… Benim için hemdemlerinden cüda düştün.
Ey garip olmuş, tek ve muinsiz kalmış olan Davud, iştiyak ateşi, gönlünden şule vermekte.

3, 4272-4273

ای غریب فرد بی مونس شده
آتش شوق از دلت شعله زده

مطربان خواهی و قوال و ندیم
کوهها را پیشت آرد آن قدیم

O lonely stranger who hast become friendless, from whose heart the fire of longing hath flamed up,
Thou desirest minstrels and singers and boon-companions: the Eternal One brings the mountains unto thee.

***

Ey garip olmuş, tek ve muinsiz kalmış olan Davud, iştiyak ateşi, gönlünden şule vermekte.
Çalgıcılar, hanendeler, arkadaşlar istersin. O Kadîm Allah dağları senin huzuruna getirir.

مطربان خواهی و قوال و ندیم
کوهها را پیشت آرد آن قدیم

مطرب و قوال و سرنایی کند
که به پیشت بادپیمایی کند

Thou desirest minstrels and singers and boon-companions: the Eternal One brings the mountains unto thee.
He makes (them) minstrels and singers and pipers: He makes the mountain blow in measure before thee,

***

Çalgıcılar, hanendeler, arkadaşlar istersin. O Kadîm Allah dağları senin huzuruna getirir.
Dağlar, sana çalgı çalarlar, şarkı okurlar, zurnacılık ederler. Hepsi de huzurunda yel gibi ses çıkarır, sesine ses verirler.”

3, 4274-4275

مطرب و قوال و سرنایی کند
که به پیشت بادپیمایی کند

تا بدانی ناله چون که را رواست
بی لب و دندان ولی را ناله‌هاست

He makes (them) minstrels and singers and pipers: He makes the mountain blow in measure before thee,
To the end that thou mayst know that, since the mountain is permitted to sing, the saint (likewise) hath plaintive songs (uttered) without lips or teeth.

***

Dağlar, sana çalgı çalarlar, şarkı okurlar, zurnacılık ederler. Hepsi de huzurunda yel gibi ses çıkarır, sesine ses verirler.”
Dudağı, dişi yokken dağın ses vermesi, feryat etmesi caiz oluyor ya… Bil ki velinin de ağızsız, dudaksız sözleri, feryatları var!

3, 4275-4276

تا بدانی ناله چون که را رواست
بی لب و دندان ولی را ناله‌هاست

نغمه‌ی اجزای آن صافی‌جسد
هر دمی در گوش حسش می‌رسد

To the end that thou mayst know that, since the mountain is permitted to sing, the saint (likewise) hath plaintive songs (uttered) without lips or teeth.
The melody of the particles of that pure-bodied one is reaching his sensuous ear every moment.

***

Dudağı, dişi yokken dağın ses vermesi, feryat etmesi caiz oluyor ya… Bil ki velinin de ağızsız, dudaksız sözleri, feryatları var!
O her şeyden arınmış mescidin cüzülerinden her an nağmeler çıkar. O nağmelerde her an, velinin can kulağına ulaşır.

3, 4276-4277

نغمه‌ی اجزای آن صافی‌جسد
هر دمی در گوش حسش می‌رسد

همنشینان نشنوند او بشنود
ای خنک جان کو به غیبش بگرود

The melody of the particles of that pure-bodied one is reaching his sensuous ear every moment.
His companions hear it not, (but) he hears (it): oh, happy is the soul that believes in his hidden mystery.

***

O her şeyden arınmış mescidin cüzülerinden her an nağmeler çıkar. O nağmelerde her an, velinin can kulağına ulaşır.
Yanında oturanlar duymazlar, işitmezler de o duyar, işitir. Ne mutlu o cana ki gayba inanmıştır!

همنشینان نشنوند او بشنود
ای خنک جان کو به غیبش بگرود

بنگرد در نفس خود صد گفت و گو
همنشین او نبرده هیچ بو

His companions hear it not, (but) he hears (it): oh, happy is the soul that believes in his hidden mystery.
He (the saint) beholds a hundred discourses in himself, while his companion has gotten no scent (perception thereof).

***

Yanında oturanlar duymazlar, işitmezler de o duyar, işitir. Ne mutlu o cana ki gayba inanmıştır!
Velî, kendi kendine yüzlerce söz söyler, dinler de yanında oturan kokusunu bile alamaz!

3, 4278-4279

بنگرد در نفس خود صد گفت و گو
همنشین او نبرده هیچ بو

صد سال و صد جواب اندر دلت
می‌رسد از لامکان تا منزلت

He (the saint) beholds a hundred discourses in himself, while his companion has gotten no scent (perception thereof).
Within thy heart a hundred questions and a hundred answers are coming from (the realm of) non-spatiality to thy dwelling-place.

***

Velî, kendi kendine yüzlerce söz söyler, dinler de yanında oturan kokusunu bile alamaz!
Lâmekân âleminden gönlüne yüzlerce sual, yüzlerce cevap gelir, menziline kadar erişir!

3, 4279-4280

صد سال و صد جواب اندر دلت
می‌رسد از لامکان تا منزلت

بشنوی تو نشنود زان گوشها
گر به نزدیک تو آرد گوش را

Within thy heart a hundred questions and a hundred answers are coming from (the realm of) non-spatiality to thy dwelling-place.
Thou hearest (them); the ears (of another) do not hear (them), (even) if he bring his ear nigh to thee.

***

Lâmekân âleminden gönlüne yüzlerce sual, yüzlerce cevap gelir, menziline kadar erişir!
Bunları sen duyarsın da başkaları kulaklarını ağızlarına kadar yaklaştırsalar yine duymazlar!

3, 4280-4281

بشنوی تو نشنود زان گوشها
گر به نزدیک تو آرد گوش را

گیرم ای کر خود تو آن را نشنوی
چون مثالش دیده‌ای چون نگروی

Thou hearest (them); the ears (of another) do not hear (them), (even) if he bring his ear nigh to thee.
O deaf man, I grant that truly thou hearest them not; (but) since thou hast seen their (external) emblem, how wilt not thou believe?

***

Bunları sen duyarsın da başkaları kulaklarını ağızlarına kadar yaklaştırsalar yine duymazlar!
Tutalım, velilerin sessiz, harfsiz sözlerini duymuyor, işitmiyorsun; işte gördün ya... Misli sende de var; neden inanmıyorsun a sağır!

3, 4281-4282

گیرم ای کر خود تو آن را نشنوی
چون مثالش دیده‌ای چون نگروی

ای سگ طاعن تو عو عو می‌کنی
طعن قرآن را برون‌شو می‌کنی

O deaf man, I grant that truly thou hearest them not; (but) since thou hast seen their (external) emblem, how wilt not thou believe?
O railing cur, you are bow-wowing and practising evasion for the purpose of railing at theQur’an.

***

Tutalım, velilerin sessiz, harfsiz sözlerini duymuyor, işitmiyorsun; işte gördün ya… Misli sende de var; neden inanmıyorsun a sağır!
Ey kınayan köpek, sen hav hav edip duruyor da Kur’an’ı kınamakla hükmünden kendimi kurtarırım mı sanıyorsun?

3, 4282-4283

ای سگ طاعن تو عو عو می‌کنی
طعن قرآن را برون‌شو می‌کنی

این نه آن شیرست کز وی جان بری
یا ز پنجه‌ی قهر او ایمان بری

O railing cur, you are bow-wowing and practising evasion for the purpose of railing at theQur’an.
This is not such a lion that you will save your life from it or carry off your faith (secure) from the claws of its vengeance.

***

Ey kınayan köpek, sen hav hav edip duruyor da Kur’an’ı kınamakla hükmünden kendimi kurtarırım mı sanıyorsun?
Bu o aslan değil ki ondan canını halâs etmeğe muvaffak olasın yahut kahrının pençesinden imanını kurtarasın!

3, 4283-4284

این نه آن شیرست کز وی جان بری
یا ز پنجه‌ی قهر او ایمان بری

تا قیامت می‌زند قرآن ندی
ای گروهی جهل را گشته فدی

This is not such a lion that you will save your life from it or carry off your faith (secure) from the claws of its vengeance.
TheQur’anis proclaiming till the Resurrection- “O people devoted to ignorance,

***

Bu o aslan değil ki ondan canını halâs etmeğe muvaffak olasın yahut kahrının pençesinden imanını kurtarasın!
Kur’an, kıyamete kadar, ey kendilerini bilgisizliğe feda edenler, diye nida eder.

3, 4284-4285

تا قیامت می‌زند قرآن ندی
ای گروهی جهل را گشته فدی

که مرا افسانه می‌پنداشتید
تخم طعن و کافری می‌کاشتید

TheQur’anis proclaiming till the Resurrection- “O people devoted to ignorance,
Who were deeming me to be an idle tale and were sowing the seed of raillery and infidelity,

***

Kur’an, kıyamete kadar, ey kendilerini bilgisizliğe feda edenler, diye nida eder.
Der ki: “Siz, beni masal sandınız da kınama ve kâfirlik tohumunu ektiniz!

3, 4285-4286

که مرا افسانه می‌پنداشتید
تخم طعن و کافری می‌کاشتید

خود بدیدیت آنک طعنه می‌زدیت
که شما فانی و افسانه بدیت

Who were deeming me to be an idle tale and were sowing the seed of raillery and infidelity,
(Now) ye yourselves have seen (the truth of) what ye were scoffing at, (namely), that ye were perishable and idle tale.

***

Der ki: “Siz, beni masal sandınız da kınama ve kâfirlik tohumunu ektiniz!
Fakat kınayıp da aslı yok, masaldan ibaret dediniz ama gördünüz ya... Siz yok oldunuz, siz masal oldunuz.

3, 4286-4287

خود بدیدیت آنک طعنه می‌زدیت
که شما فانی و افسانه بدیت

من کلام حقم و قایم به ذات
قوت جان جان و یاقوت زکات

(Now) ye yourselves have seen (the truth of) what ye were scoffing at, (namely), that ye were perishable and idle tale.
I am the Word of God and subsistent through the (Divine) Essence; I am the Food of the soul of the soul. And (I am) the Jacinth of purity.

***

Fakat kınayıp da aslı yok, masaldan ibaret dediniz ama gördünüz ya... Siz yok oldunuz, siz masal oldunuz.
Ben Allah'ın kelâmıyım, Allah'la kaimim. Canın canına gıdayım; arı duru, parlak bir yakutum.

من کلام حقم و قایم به ذات
قوت جان جان و یاقوت زکات

نور خورشیدم فتاده بر شما
لیک از خورشید ناگشته جدا

I am the Word of God and subsistent through the (Divine) Essence; I am the Food of the soul of the soul. And (I am) the Jacinth of purity.
I am the Sunlight that hath fallen upon you, but I have not become separate from the Sun.

***

Ben Allah'ın kelâmıyım, Allah'la kaimim. Canın canına gıdayım; arı duru, parlak bir yakutum.
Ben, güneşin nuruyum... Sizin üstünüze vurdum, sizi aydınlattım; fakat güneşten ayrılmış değilim.

3, 4288-4289

نور خورشیدم فتاده بر شما
لیک از خورشید ناگشته جدا

نک منم ینبوع آن آب حیات
تا رهانم عاشقان را از ممات

I am the Sunlight that hath fallen upon you, but I have not become separate from the Sun.
Lo, I am the Fountain of the Water of Life, that I may deliver the lovers (of God) from death.

***

Ben, güneşin nuruyum… Sizin üstünüze vurdum, sizi aydınlattım; fakat güneşten ayrılmış değilim.
Bakın, ben âşıkları ölümden kurtarmak için buracıkta akıp duran bir âbıhayatım.

3, 4289-4290

نک منم ینبوع آن آب حیات
تا رهانم عاشقان را از ممات

گر چنان گند آزتان ننگیختی
جرعه‌ای بر گورتان حق ریختی

Lo, I am the Fountain of the Water of Life, that I may deliver the lovers (of God) from death.
If your greed had not raised such a stench, God would have poured a draught (of that Water) on your graves.”

***

Bakın, ben âşıkları ölümden kurtarmak için buracıkta akıp duran bir âbıhayatım.
Hırsınız, hasediniz bu kötü kokuyu salmasaydı Allah, sizin mezarlarınıza da bundan bir katrecik saçardı.

3, 4290-4291

گر چنان گند آزتان ننگیختی
جرعه‌ای بر گورتان حق ریختی

نه بگیرم گفت و پند آن حکیم
دل نگردانم بهر طعنی سقیم

If your greed had not raised such a stench, God would have poured a draught (of that Water) on your graves.”
Nay; I will accept the rede and counsel of the Sage (of Ghazna): I will not let my heart be sickened (wounded) by every taunt.

***

Hırsınız, hasediniz bu kötü kokuyu salmasaydı Allah, sizin mezarlarınıza da bundan bir katrecik saçardı.
O, Hakîm’in sözünü, o Hakîm’in öğüdünü tutmaz mıyım hiç? Her kötü ve yanlış kınama yüzünden gönlümü bozmam, işimden, sözümden kalmam.

3, 4291-4292

نه بگیرم گفت و پند آن حکیم
دل نگردانم بهر طعنی سقیم

آنک فرمودست او اندر خطاب
کره و مادر همی‌خوردند آب

Nay; I will accept the rede and counsel of the Sage (of Ghazna): I will not let my heart be sickened (wounded) by every taunt.
As he has said in his discourse, the foal and its mother were drinking the water.

***

O, Hakîm’in sözünü, o Hakîm’in öğüdünü tutmaz mıyım hiç? Her kötü ve yanlış kınama yüzünden gönlümü bozmam, işimden, sözümden kalmam.
Hakîm-i Gaznevî, buyurmuştur ki: tayla anası su içerlerken,

3, 4292-4293

آنک فرمودست او اندر خطاب
کره و مادر همی‌خوردند آب

می‌شخولیدند هر دم آن نفر
بهر اسپان که هلا هین آب خور

As he has said in his discourse, the foal and its mother were drinking the water.
Those persons (the grooms) were bawling incessantly at the horses, “Come on! Hey, drink!”

***

Hakîm-i Gaznevî, buyurmuştur ki: tayla anası su içerlerken,
Seyisler, atlar gelsinler, su içsinler diye ıslık çalıyorlardı.

3, 4293-4294

می‌شخولیدند هر دم آن نفر
بهر اسپان که هلا هین آب خور

آن شخولیدن به کره می‌رسید
سر همی بر داشت و از خور می‌رمید

Those persons (the grooms) were bawling incessantly at the horses, “Come on! Hey, drink!”
(The noise of) that bawling reached the foal: it was lifting its head and refusing to drink.

***

Seyisler, atlar gelsinler, su içsinler diye ıslık çalıyorlardı.
Tay ıslık sesini duyunca başını kaldırdı, ürküp su içmekten vazgeçti.

3, 4294-4295

آن شخولیدن به کره می‌رسید
سر همی بر داشت و از خور می‌رمید

مادرش پرسید کای کره چرا
می‌رمی هر ساعتی زین استقا

(The noise of) that bawling reached the foal: it was lifting its head and refusing to drink.
Its mother asked, “O foal, why art thou always refusing to drink this water?”

***

Tay ıslık sesini duyunca başını kaldırdı, ürküp su içmekten vazgeçti.
Anası “Yavrucuğum, neye ürküyor su içmiyorsun?” diye sordu.

3, 4295-4296

مادرش پرسید کای کره چرا
می‌رمی هر ساعتی زین استقا

گفت کره می‌شخولند این گروه
ز اتفاق بانگشان دارم شکوه

Its mother asked, “O foal, why art thou always refusing to drink this water?”
The foal said, “These people are bawling: I am afraid of the occurrence of their shouts.

***

Anası “Yavrucuğum, neye ürküyor su içmiyorsun?” diye sordu.
Tay dedi ki: “Bunlar ıslık çalıyorlar. Hep birden ıslık çalmalarından korktum.

3, 4296-4297

گفت کره می‌شخولند این گروه
ز اتفاق بانگشان دارم شکوه

پس دلم می‌لرزد از جا می‌رود
ز اتفاق نعره خوفم می‌رسد

The foal said, “These people are bawling: I am afraid of the occurrence of their shouts.
Therefore my heart is trembling and jumping: dread of the occurrence of the outcry is coming on me.”

***

Tay dedi ki: “Bunlar ıslık çalıyorlar. Hep birden ıslık çalmalarından korktum.
Yüreğim titredi, yerinden oynadı. Hep birden ıslık çalıp bağırmaları beni korkuttu.”

3, 4297-4298

پس دلم می‌لرزد از جا می‌رود
ز اتفاق نعره خوفم می‌رسد

گفت مادر تا جهان بودست ازین
کارافزایان بدند اندر زمین

Therefore my heart is trembling and jumping: dread of the occurrence of the outcry is coming on me.”
The mother said, “Ever since the world existed, there have been busybodies of this sort on the earth.”

***

Yüreğim titredi, yerinden oynadı. Hep birden ıslık çalıp bağırmaları beni korkuttu.”
Anası “Dünya kurulalı abes işler de bulunanlar vardır… Bu dünya böyle kurulmuş, böyle gider!

3, 4298-4299

گفت مادر تا جهان بودست ازین
کارافزایان بدند اندر زمین

هین تو کار خویش کن ای ارجمند
زود کایشان ریش خود بر می‌کنند

The mother said, “Ever since the world existed, there have been busybodies of this sort on the earth.”
Hark, do your own business, O worthy man: soon will they tear their beards (in sorrow).

***

Anası “Dünya kurulalı abes işler de bulunanlar vardır… Bu dünya böyle kurulmuş, böyle gider!
Benim akıllı yavrucuğum, sen işine bak… Onların kendi saçlarını, sakallarını yolmaları yakındır!” dedi.

هین تو کار خویش کن ای ارجمند
زود کایشان ریش خود بر می‌کنند

وقت تنگ و می‌رود آب فراخ
پیش از آن کز هجر گردی شاخ شاخ

Hark, do your own business, O worthy man: soon will they tear their beards (in sorrow).
The time is restricted, and the abundant water is flowing away: (drink) ere, through being parted (from it), you fall to pieces.

***

Benim akıllı yavrucuğum, sen işine bak... Onların kendi saçlarını, sakallarını yolmaları yakındır!” dedi.
Vakit var, tertemiz ve gür su da akıp gidiyor. Sudan ayrılırsın, ayrılık seni şahrem şahrem eder... Bundan önce davran da,

3, 4300-4301

وقت تنگ و می‌رود آب فراخ
پیش از آن کز هجر گردی شاخ شاخ

شهره کاریزیست پر آب حیات
آب کش تا بر دمد از تو نبات

The time is restricted, and the abundant water is flowing away: (drink) ere, through being parted (from it), you fall to pieces.
There is a famous conduit, full of the Water of Life: draw the Water, in order that verdure may grow up from you.

***

Vakit var, tertemiz ve gür su da akıp gidiyor. Sudan ayrılırsın, ayrılık seni şahrem şahrem eder… Bundan önce davran da,
Âbıhayat’la dolu olan ırmaktan su içmeye bak… İç de senden nebatlar bitsin!

3, 4301-4302

شهره کاریزیست پر آب حیات
آب کش تا بر دمد از تو نبات

آب خضر از جوی نطق اولیا
می‌خوریم ای تشنه‌ی غافل بیا

There is a famous conduit, full of the Water of Life: draw the Water, in order that verdure may grow up from you.
We are drinking the water of Khizr from the river of the speech of the saints: come, O heedless thirsty man!

***

Âbıhayat'la dolu olan ırmaktan su içmeye bak… İç de senden nebatlar bitsin!
Ey gafil susuz, biz velilerin sözlerinden Hızır'ın Âbıhayat'ını içmekteyiz, gel!

3, 4302-4303

آب خضر از جوی نطق اولیا
می‌خوریم ای تشنه‌ی غافل بیا

گر نبینی آب کورانه بفن
سوی جو آور سبو در جوی زن

We are drinking the water of Khizr from the river of the speech of the saints: come, O heedless thirsty man!
If you do not see the water, artfully after the fashion of the blind bring the jug to the river, and dip it in the river.

***

Ey gafil susuz, biz velilerin sözlerinden Hızır’ın Âbıhayat’ını içmekteyiz, gel!
Bu gür suyu görmüyorsan bari körler gibi gel de testini suya daldır.

3, 4303-4304

گر نبینی آب کورانه بفن
سوی جو آور سبو در جوی زن

چون شنیدی کاندرین جو آب هست
کور را تقلید باید کار بست

If you do not see the water, artfully after the fashion of the blind bring the jug to the river, and dip it in the river.
Forasmuch as you have heard that there is water in this river-bed, (go and try): the blind man must practise conformity.

***

Bu gür suyu görmüyorsan bari körler gibi gel de testini suya daldır.
Bu ırmakta su var, bunu duydun ya... Köre, taklitle iş yapmak gerek!

3, 4304-4305

چون شنیدی کاندرین جو آب هست
کور را تقلید باید کار بست

جو فرو بر مشک آب‌اندیش را
تا گران بینی تو مشک خویش را

Forasmuch as you have heard that there is water in this river-bed, (go and try): the blind man must practise conformity.
Carry down to the river the water-skin that has thoughts of the water, so that you may find your water-skin heavy.

***

Bu ırmakta su var, bunu duydun ya… Köre, taklitle iş yapmak gerek!
Suyu sayıklayıp duran testini ırmağa daldır… Daldırınca ağırlaştığını anlarsın…

3, 4305-4306

جو فرو بر مشک آب‌اندیش را
تا گران بینی تو مشک خویش را

چون گران دیدی شوی تو مستدل
رست از تقلید خشک آنگاه دل

Carry down to the river the water-skin that has thoughts of the water, so that you may find your water-skin heavy. When you have found it heavy, you will be led to infer (the truth): at that moment your heart is delivered from dry conformity.

***

Suyu sayıklayıp duran testini ırmağa daldır… Daldırınca ağırlaştığını anlarsın…
Anlarsın da su olduğuna inanırsın, gönlün o zaman bu kuru taklitten kurtulur.

3, 4306-4307

چون گران دیدی شوی تو مستدل
رست از تقلید خشک آنگاه دل

گر نبیند کور آب جو عیان
لیک داند چون سبو بیند گران

When you have found it heavy, you will be led to infer (the truth): at that moment your heart is delivered from dry conformity.
If the blind man does not see the river-water ocularly, yet he knows, when he finds the jug heavy,

***

Anlarsın da su olduğuna inanırsın, gönlün o zaman bu kuru taklitten kurtulur.
Kör, ırmak suyunu açıkça göremez ama testinin ağırlaştığını anlayınca su olduğunu bilir.

3, 4307-4308

گر نبیند کور آب جو عیان
لیک داند چون سبو بیند گران

که ز جو اندر سبو آبی برفت
کین سبک بود و گران شد ز آب و زفت

If the blind man does not see the river-water ocularly, yet he knows, when he finds the jug heavy,
That some water has gone from the river into the jug; for this (jug) was light, and (now) it has become heavy and swollen with water;

***

Kör, ırmak suyunu açıkça göremez ama testinin ağırlaştığını anlayınca su olduğunu bilir.
Çünkü testi önce hafifti, ırmağa daldırılınca ağırlaştı, içi hayli suyla doldu.

3, 4308-4309

که ز جو اندر سبو آبی برفت
کین سبک بود و گران شد ز آب و زفت

زانک هر بادی مرا در می‌ربود
باد می‌نربایدم ثقلم فزود

That some water has gone from the river into the jug; for this (jug) was light, and (now) it has become heavy and swollen with water;
“Because,” (he will say), “every wind used to sweep me away, (but now) the wind does not sweep me away: my weight has increased.”

***

Çünkü testi önce hafifti, ırmağa daldırılınca ağırlaştı, içi hayli suyla doldu.
Evvelce her yel beni kapıp beni götürürdü, fakat şimdi ağırlaştım” beni yel kapamaz artık.

3, 4309-4310

زانک هر بادی مرا در می‌ربود
باد می‌نربایدم ثقلم فزود

مر سفیهان را رباید هر هوا
زانک نبودشان گرانی قوی

“Because,” (he will say), “every wind used to sweep me away, (but now) the wind does not sweep me away: my weight has increased.”
The foolish are swept away by every gust of desire, because they have no weight (ballast) of (intellectual) faculties.

***

Evvelce her yel beni kapıp beni götürürdü, fakat şimdi ağırlaştım” beni yel kapamaz artık.
Akılsız kişileri her türlü yel kapıp gider. Çünkü onların kuvvetleri sağlam değildir.

3, 4310-4311

مر سفیهان را رباید هر هوا
زانک نبودشان گرانی قوی

کشتی بی‌لنگر آمد مرد شر
که ز باد کژ نیابد او حذر

The foolish are swept away by every gust of desire, because they have no weight (ballast) of (intellectual) faculties.
The wicked man is an anchorless ship, for he finds no precaution (means of defence) against the perverse (contrary) wind.

***

Akılsız kişileri her türlü yel kapıp gider. Çünkü onların kuvvetleri sağlam değildir.
Kötü ve hayırsız adam, lengersiz gemidir; ne demir atmıştır, ne bir yere bağlıdır; deli rüzgârlardan kurtulamaz ki.

3, 4311-4312

کشتی بی‌لنگر آمد مرد شر
که ز باد کژ نیابد او حذر

لنگر عقلست عاقل را امان
لنگری در یوزه کن از عاقلان

The wicked man is an anchorless ship, for he finds no precaution (means of defence) against the perverse (contrary) wind.
To the intelligent man the anchor of intelligence is security: beg (such) an anchor from the intelligent.

***

Kötü ve hayırsız adam, lengersiz gemidir; ne demir atmıştır, ne bir yere bağlıdır; deli rüzgârlardan kurtulamaz ki.
Akıllıya emniyet ve huzur veren akıl lengeridir... Akıllılardan bir lenger dilen!

3, 4312-4313

لنگر عقلست عاقل را امان
لنگری در یوزه کن از عاقلان

او مددهای خرد چون در ربود
از خزینه در آن دریای جود

To the intelligent man the anchor of intelligence is security: beg (such) an anchor from the intelligent.
Since he (the Sage) has borne away the succours (supplies) of intelligence from the pearl-treasury of that Sea of Bounty,

***

Akıllıya emniyet ve huzur veren akıl lengeridir... Akıllılardan bir lenger dilen!
İnsan, o cömertlik denizinin inci hazinesinden akıl, fikir kazanırsa

3, 4313-4314

او مددهای خرد چون در ربود
از خزینه در آن دریای جود

زین چنین امداد دل پر فن شود
بجهد از دل چشم هم روشن شود

Since he (the Sage) has borne away the succours (supplies) of intelligence from the pearl-treasury of that Sea of Bounty,
By such succours (replenishments) the heart is filled with knowledge: it (that knowledge) shoots from the heart, and the eye too becomes illuminated,

***

İnsan, o cömertlik denizinin inci hazinesinden akıl, fikir kazanırsa
Bunların yardımıyla gönlü marifetler elde eder, gönüllükten çıkar, yücelir… Gözleri de nurlanır.

3, 4314-4315

زین چنین امداد دل پر فن شود
بجهد از دل چشم هم روشن شود

زانک نور از دل برین دیده نشست
تا چو دل شد دیده‌ی تو عاطلست

By such succours (replenishments) the heart is filled with knowledge: it (that knowledge) shoots from the heart, and the eye too becomes illuminated,
Because the light from the heart has settled upon this eye so that your eye, having become the heart, is (physically) inactive.

***

Bunların yardımıyla gönlü marifetler elde eder, gönüllükten çıkar, yücelir… Gözleri de nurlanır.
Çünkü nur, gönülden doğar da bu göze vurur. Gönül olmasa gözün hiç bir şey göremez.

3, 4315-4316

زانک نور از دل برین دیده نشست
تا چو دل شد دیده‌ی تو عاطلست

دل چو بر انوار عقلی نیز زد
زان نصیبی هم بدو دیده دهد

Because the light from the heart has settled upon this eye so that your eye, having become the heart, is (physically) inactive.
When the heart too has come into contact with the intellectual Lights, it bestows a portion thereof on the eyes also.

***

Çünkü nur, gönülden doğar da bu göze vurur. Gönül olmasa gözün hiç bir şey göremez.
Gönül, akıl nurlarıyla nurlanırsa o nurlardan göze de bir pay verir.

3, 4316-4317

دل چو بر انوار عقلی نیز زد
زان نصیبی هم بدو دیده دهد

پس بدان کاب مبارک ز آسمان
وحی دلها باشد و صدق بیان

When the heart too has come into contact with the intellectual Lights, it bestows a portion thereof on the eyes also.
Know, then, that the blessed Water from Heaven is the inspiration of (men's) hearts and the true explanation (of every mystery).

***

Gönül, akıl nurlarıyla nurlanırsa o nurlardan göze de bir pay verir.
Bil ki gökten inen mübarek su, gönüllere gelen vahiydir, dillere gelen doğru sözlülüktür.

3, 4317-4318

پس بدان کاب مبارک ز آسمان
وحی دلها باشد و صدق بیان

ما چو آن کره هم آب جو خوریم
سوی آن وسواس طاعن ننگریم

Know, then, that the blessed Water from Heaven is the inspiration of (men's) hearts and the true explanation (of every mystery).
Let us also, like that foal, drink the water of the stream; let us pay no regard to the evil suggestions of the railer.

***

Bil ki gökten inen mübarek su, gönüllere gelen vahiydir, dillere gelen doğru sözlülüktür.
Biz de tay gibi ırmaktan su içelim de bizi kınayan vesveseciye bakmayalım, aldırış etmeyelim.

3, 4318-4319

ما چو آن کره هم آب جو خوریم
سوی آن وسواس طاعن ننگریم

پی‌رو پیغمبرانی ره سپر
طعنه‌ی خلقان همه بادی شمر

Let us also, like that foal, drink the water of the stream; let us pay no regard to the evil suggestions of the railer.
(If) you are a follower of the prophets, tread the Way: deem all the railing of (human) creatures to be a (vain and empty) wind.

***

Biz de tay gibi ırmaktan su içelim de bizi kınayan vesveseciye bakmayalım, aldırış etmeyelim.
Peygamberlerin izini izliyorsan yola düş, halkın bütün kınamalarını hava say!

3, 4319-4320

پی‌رو پیغمبرانی ره سپر
طعنه‌ی خلقان همه بادی شمر

آن خداوندان که ره طی کرده‌اند
گوش فا بانگ سگان کی کرده‌اند

(If) you are a follower of the prophets, tread the Way: deem all the railing of (human) creatures to be a (vain and empty) wind.
When have the Masters who have traversed the Way lent ear to the clamour of curs?

***

Peygamberlerin izini izliyorsan yola düş, halkın bütün kınamalarını hava say!
Yol aşan, menzil alan yol erleri ne vakit köpeklerin havlamasına kulak astılar?

3, 4320-4321

آن خداوندان که ره طی کرده‌اند
گوش فا بانگ سگان کی کرده‌اند

باز گو کان پاک‌باز شیرمرد
اندر آن مسجد چه بنمودش چه کرد

When have the Masters who have traversed the Way lent ear to the clamour of curs?
Relate what appeared in the mosque to that self-sacrificing valiant man, and what he did.

***

Yol aşan, menzil alan yol erleri ne vakit köpeklerin havlamasına kulak astılar?
O tertemiz aslan adama mescitte neler göründü? Sen onu söyle yine!

3, 4321-4322

باز گو کان پاک‌باز شیرمرد
اندر آن مسجد چه بنمودش چه کرد

خفت در مسجد خود او را خواب کو
مرد غرقه گشته چون خسپد بجو

Relate what appeared in the mosque to that self-sacrificing valiant man, and what he did.
He slept in the mosque, (but) where (how) in sooth had he sleep? How should a submerged man sleep in the river?

***

O tertemiz aslan adama mescitte neler göründü? Sen onu söyle yine!
Mescitte, suya gark olmuş adam nasıl uyursa öyle uyudu.

خفت در مسجد خود او را خواب کو
مرد غرقه گشته چون خسپد بجو

خواب مرغ و ماهیان باشد همی
عاشقان را زیر غرقاب غمی

He slept in the mosque, (but) where (how) in sooth had he sleep? How should a submerged man sleep in the river?
Always, for the lovers (of God) beneath the flood of a (great) passion, there is (only) the sleep of birds and fishes.

***

Mescitte, suya gark olmuş adam nasıl uyursa öyle uyudu.
Gam denizine batmış âşıkların uykusu, daima kuş ve balık uykusudur.

3, 4323-4324

خواب مرغ و ماهیان باشد همی
عاشقان را زیر غرقاب غمی

نیمشب آواز با هولی رسید
کایم آیم بر سرت ای مستفید

Always, for the lovers (of God) beneath the flood of a (great) passion, there is (only) the sleep of birds and fishes.
At midnight came an awful voice, “I come, I come upon thee, O thou that seekest advantage.”

***

Gam denizine batmış âşıkların uykusu, daima kuş ve balık uykusudur.
Gece yarısı korkunç bir sestir geldi: Ey kendisine fayda dileyen, geleyim mi, geleyim mi?

نیمشب آواز با هولی رسید
کایم آیم بر سرت ای مستفید

پنج کرت این چنین آواز سخت
می‌رسید و دل همی‌شد لخت‌لخت

At midnight came an awful voice, “I come, I come upon thee, O thou that seekest advantage.”
Five times came such a terrible voice, and his heart was being rent piecemeal.

***

Gece yarısı korkunç bir sestir geldi: Ey kendisine fayda dileyen, geleyim mi, geleyim mi?
Bu şiddetli ses tam beş kere geldi, korkudan adamın yüreği çatlıyor, paramparça oluyordu.

3, 4325-4326

پنج کرت این چنین آواز سخت
می‌رسید و دل همی‌شد لخت‌لخت

تو چو عزم دین کنی با اجتهاد
دیو بانگت بر زند اندر نهاد

Five times came such a terrible voice, and his heart was being rent piecemeal.
When you earnestly resolve to be religious, the Devil in your nature cries out at you,

***

Bu şiddetli ses tam beş kere geldi, korkudan adamın yüreği çatlıyor, paramparça oluyordu.
Sen de din yoluna girmeyi, o yolda çalışmayı kurarsın ama şeytan, içinden seslenir:

3, 4326-4327

تو چو عزم دین کنی با اجتهاد
دیو بانگت بر زند اندر نهاد

که مرو زان سو بیندیش ای غوی
که اسیر رنج و درویشی شوی

When you earnestly resolve to be religious, the Devil in your nature cries out at you,
“Go not in that direction! Bethink you, O misguided one; for you will become captive to distress and poverty.

***

Sen de din yoluna girmeyi, o yolda çalışmayı kurarsın ama şeytan, içinden seslenir:
“A sapık, o yola gitme, eziyetlere düşer, yoksul olur, kalırsın.

که مرو زان سو بیندیش ای غوی
که اسیر رنج و درویشی شوی

بی‌نوا گردی ز یاران وابری
خوار گردی و پشیمانی خوری

"Go not in that direction! Bethink you, O misguided one; for you will become captive to distress and poverty.
You will become destitute, you will be cut off from friends, you will be despised, you will feel sorry."

***

"A sapık, o yola gitme, eziyetlere düşer, yoksul olur, kalırsın.
Dostlarından ayrı düşer, hor hakir bir hale gelir, pişman olursun!"

3, 4328-4329

بی‌نوا گردی ز یاران وابری
خوار گردی و پشیمانی خوری

تو ز بیم بانگ آن دیو لعین
وا گریزی در ضلالت از یقین

You will become destitute, you will be cut off from friends, you will be despised, you will feel sorry.”
From fear of the outcry of that accursed Devil you flee away from certain truth into error,

***

Dostlarından ayrı düşer, hor hakir bir hale gelir, pişman olursun!”
Sen de o melun Şeytan’ın sesinden korkar, yakinden kaçar, sapıklığa düşersin.

تو ز بیم بانگ آن دیو لعین
وا گریزی در ضلالت از یقین

که هلا فردا و پس فردا مراست
راه دین پویم که مهلت پیش ماست

From fear of the outcry of that accursed Devil you flee away from certain truth into error,
Saying, “Ho, to-morrow is mine and after to-morrow: I will run in the Way of religion, I have (plenty of) time.”

***

Sen de o melun Şeytan’ın sesinden korkar, yakinden kaçar, sapıklığa düşersin.
“Hele yarın, hele öbür gün din yoluna girer, koşar, yürürüm… Daha önümüzde vakit var” dersin.

3, 4330-4331

که هلا فردا و پس فردا مراست
راه دین پویم که مهلت پیش ماست

مرگ بینی باز کو از چپ و راست
می‌کشد همسایه را تا بانگ خاست

Saying, “Ho, to-morrow is mine and after to-morrow: I will run in the Way of religion, I have (plenty of) time.”
Then again you see Death killing your neighbours on left and right, so that the cry (of lamentation) is raised.

***

“Hele yarın, hele öbür gün din yoluna girer, koşar, yürürüm… Daha önümüzde vakit var” dersin.
Sağdan, soldan ölümün gelip çattığını görürsün… Komşuların ölür, evlerinden feryatlar yücelir.

3, 4331-4332

مرگ بینی باز کو از چپ و راست
می‌کشد همسایه را تا بانگ خاست

باز عزم دین کنی از بیم جان
مرد سازی خویشتن را یک زمان

Then again you see Death killing your neighbours on left and right, so that the cry (of lamentation) is raised.
Now, in fear of (your) life, you resolve to be religious: for a while, you make yourself a (true) man;

***

Sağdan, soldan ölümün gelip çattığını görürsün… Komşuların ölür, evlerinden feryatlar yücelir.
Derken yine can korkusuyla din yoluna girmeye niyetlenir, bir an olsun kendini adam edersin.

3, 4332-4333

باز عزم دین کنی از بیم جان
مرد سازی خویشتن را یک زمان

پس سلح بر بندی از علم و حکم
که من از خوفی نیارم پای کم

Now, in fear of (your) life, you resolve to be religious: for a while, you make yourself a (true) man;
So you put on the armour of knowledge and wisdom, saying, “I will not shrink from any danger.”

***

Derken yine can korkusuyla din yoluna girmeye niyetlenir, bir an olsun kendini adam edersin.
Ben korkup ayağımı geri çekmem diye ilimden, hikmetten silahlar kuşanırsın.

3, 4333-4334

پس سلح بر بندی از علم و حکم
که من از خوفی نیارم پای کم

باز بانگی بر زند بر تو ز مکر
که بترس و باز گرد از تیغ فقر

So you put on the armour of knowledge and wisdom, saying, “I will not shrink from any danger.”
Again he (the Devil) deceitfully cries out at you—“Be afraid and turn away from the sword of poverty!”

***

Ben korkup ayağımı geri çekmem diye ilimden, hikmetten silahlar kuşanırsın.
Bu sırada şeytan yine hileye sapar, seslenir: “Bu kulluk kılıcından kork, geri dön!”

باز بانگی بر زند بر تو ز مکر
که بترس و باز گرد از تیغ فقر

باز بگریزی ز راه روشنی
آن سلاح علم و فن را بفکنی

Again he (the Devil) deceitfully cries out at you—"Be afraid and turn away from the sword of poverty!"
Once more you flee from the Way of Light and cast off that armour of knowledge and virtue.

***

Bu sırada şeytan yine hileye sapar, seslenir: "Bu kulluk kılıcından kork, geri dön!"
Yine korkar, aydın yoldan kaçar, o ilim ve hüner silâhlarını atarsın.

3, 4335-4336

باز بگریزی ز راه روشنی
آن سلاح علم و فن را بفکنی

سالها او را به بانگی بنده‌ای
در چنین ظلمت نمد افکنده‌ای

Once more you flee from the Way of Light and cast off that armour of knowledge and virtue.
(For many) years, you are a slave to him because of a cry: you have laid down the blanket (have lain down to rest)
in such darkness as this!

***

Yine korkar, aydın yoldan kaçar, o ilim ve hüner silâhlarını atarsın.
Yıllardır bir ses, bir bağırış yüzünden ona kulsun... Hırkanı böyle bir karanlığa atmışsın.

سالها او را به بانگی بنده‌ای
در چنین ظلمت نمد افکنده‌ای

هیبت بانگ شیاطین خلق را
بند کردست و گرفته حلق را

(For many) years, you are a slave to him because of a cry: you have laid down the blanket (have lain down to rest)
in such darkness as this!
Dread of the cry of the devils has bound the people and taken hold of their throats,

***

Yıllardır bir ses, bir bağırış yüzünden ona kulsun… Hırkanı böyle bir karanlığa atmışsın.
Şeytanların bağırışlarındaki heybet, halkı kıskıvrak bağlamış, boğazlarını sıkmıştır.

هیبت بانگ شیاطین خلق را
بند کردست و گرفته حلق را

تا چنان نومید شد جانشان ز نور
که روان کافران ز اهل قبور

Dread of the cry of the devils has bound the people and taken hold of their throats,
Till their souls have become as hopeless of the Light as the spirits of the infidels who dwell in the tombs.

***

Şeytanların bağırışlarındaki heybet, halkı kıskıvrak bağlamış, boğazlarını sıkmıştır.
Onların canları, nura kavuşmaktan öyle meyus olmuştur ki kâfirlerin ruhları da kabirdekilerin dirilmesinden ancak o kadar meyustur.

تا چنان نومید شد جانشان ز نور
که روان کافران ز اهل قبور

این شکوه بانگ آن ملعون بود
هیبت بانگ خدایی چون بود

Till their souls have become as hopeless of the Light as the spirits of the infidels who dwell in the tombs.
Such is the terror of the cry of that accursed one: how (great) must be the dread of the Divine cry!

***

Onların canları, nura kavuşmaktan öyle meyus olmuştur ki kâfirlerin ruhları da kabirdekilerin dirilmesinden ancak o kadar meyustur.
O melunun sesinin heybeti bu olursa gayrı Allah’ın sesindeki heybet ne olur?

3, 4339-4340

این شکوه بانگ آن ملعون بود
هیبت بانگ خدایی چون بود

هیبت بازست بر کبک نجیب
مر مگس را نیست زان هیبت نصیب

Such is the terror of the cry of that accursed one: how (great) must be the dread of the Divine cry!
Dread of the falcon is (falling) upon the noble partridge: the fly hath no portion of that dread,

***

O melunun sesinin heybeti bu olursa gayrı Allah’ın sesindeki heybet ne olur?
Doğandan aslı, nesli belli olan keklik korkar. Sineğe o korkudan pay yoktur.

3, 4340-4341

هیبت بازست بر کبک نجیب
مر مگس را نیست زان هیبت نصیب

زانک نبود باز صیاد مگس
عنکبوتان می مگس گیرند و بس

Dread of the falcon is (falling) upon the noble partridge: the fly hath no portion of that dread,
Because the falcon is not a hunter of flies: only spiders catch flies.

***

Doğandan aslı, nesli belli olan keklik korkar. Sineğe o korkudan pay yoktur.
Çünkü doğan, sinek avlamaz ki… Sinekleri ancak örümcekler avlar.

3, 4341-4342

زانک نبود باز صیاد مگس
عنکبوتان می مگس گیرند و بس

عنکبوت دیو بر چون تو ذباب
کر و فر دارد نه بر کبک و عقاب

Because the falcon is not a hunter of flies: only spiders catch flies.
The spider, (which is) the Devil, hath dominion over flies like you, not over the partridge and the eagle.

***

Çünkü doğan, sinek avlamaz ki... Sinekleri ancak örümcekler avlar.
Şeytan örümcek, senin gibi sineğe galiptir. Keklikle, karakuşla işi yok!

3, 4342-4343

عنکبوت دیو بر چون تو ذباب
کر و فر دارد نه بر کبک و عقاب

بانگ دیوان گله‌بان اشقیاست
بانگ سلطان پاسبان اولیاست

The spider, (which is) the Devil, hath dominion over flies like you, not over the partridge and the eagle.
The cry of the devils is the drover of the damned; the cry of the Lord is the guardian of the (blessed) saints,

***

Şeytan örümcek, senin gibi sineğe galiptir. Keklikle, karakuşla işi yok!
Şeytanların bağırışları, kötü kişilere çobanlık eder. Padişahın sesiyse velilerin bekçisidir.

بانگ دیوان گله‌بان اشقیاست
بانگ سلطان پاسبان اولیاست

تا نیامیزد بدین دو بانگ دور
قطره‌ای از بحر خوش با بحر شور

The cry of the devils is the drover of the damned; the cry of the Lord is the guardian of the (blessed) saints,
To the end that, by reason of these two cries (being) far distant (from each other), not a drop of the sweet sea may mingle with the briny sea.

***

Şeytanların bağırışları, kötü kişilere çobanlık eder. Padişahın sesiyse velilerin bekçisidir.
Bu suretle birbirinden uzak olan bu iki ses birbirine karışmaz… Tatlı denizden bir katra bile acı denize taşmaz.

3, 4344-4345

تا نیامیزد بدین دو بانگ دور
قطره‌ای از بحر خوش با بحر شور

بشنو اکنون قصه‌ی آن بانگ سخت
که نرفت از جا بدان آن نیکبخت

To the end that, by reason of these two cries (being) far distant (from each other), not a drop of the sweet sea may mingle with the briny sea.
Now hear the tale of the terrible cry, by which that good-fortuned man was not dismayed.

***

Bu suretle birbirinden uzak olan bu iki ses birbirine karışmaz... Tatlı denizden bir katra bile acı denize taşmaz.
Şimdi o şiddetli ses hikâyesini dinle. O iyi bahtlı konuk, sesi duyunca yerinden bile kıpırdamadı.

بشنو اکنون قصه‌ی آن بانگ سخت
که نرفت از جا بدان آن نیکبخت

گفت چون ترسم چو هست این طبل عید
تا دهل ترسد که زخم او را رسید

Now hear the tale of the terrible cry, by which that good-fortuned man was not dismayed.
He said, "How should I fear? for this is the drum of the Festival. Let the drum fear, since blows belong to it.

***

Şimdi o şiddetli ses hikâyesini dinle. O iyi bahtlı konuk, sesi duyunca yerinden bile kıpırdamadı.
Dedi ki: "Bu ses, bayram davulu sesi... Neden korkacakmışım? Tokmağı yiyen davul; o korksun!

3, 4346-4347

گفت چون ترسم چو هست این طبل عید
تا دهل ترسد که زخم او را رسید

ای دهلهای تهی بی قلوب
قسمتان از عید جان شد زخم چوب

He said, “How should I fear? for this is the drum of the Festival. Let the drum fear, since blows belong to it.
O empty drums without hearts, your share in the festival of the spirit is (naught but) blows of the (drum-)stick.

***

Dedi ki: “Bu ses, bayram davulu sesi... Neden korkacakmışım? Tokmağı yiyen davul; o korksun!
Ey kalbi olmayan boş davullar, can bayramınızdan kısmetiniz, tokmaktan ibaret.

3, 4347-4348

ای دهلهای تهی بی قلوب
قسمتان از عید جان شد زخم چوب

شد قیامت عید و بی‌دینان دهل
ما چو اهل عید خندان همچو گل

O empty drums without hearts, your share in the festival of the spirit is (naught but) blows of the (drum-)stick.
The Resurrection is the Festival, and the irreligious are the drum: we, like the festive folk, are laughing as the rose.”

***

Ey kalbi olmayan boş davullar, can bayramınızdan kısmetiniz, tokmaktan ibaret.
Kıyamet bayramında dinsizler davul... Biz ise gül gibi gülmekteyiz, bayrama erişenlere benziyoruz.

3, 4348-4349

شد قیامت عید و بی‌دینان دهل
ما چو اهل عید خندان همچو گل

بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد
دیگ دولتبا چگونه می‌پزد

The Resurrection is the Festival, and the irreligious are the drum: we, like the festive folk, are laughing as the rose.”
Now hear how, when this drum boomed, he (the guest) cooks the pot containing the broth of felicity.

***

Kıyamet bayramında dinsizler davul... Biz ise gül gibi gülmekteyiz, bayrama erişenlere benziyoruz.
Şimdi duy da bak, bu davul nasıl ses vermekte... Devlet tenceresi nasıl kaynamakta

بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد
دیگ دولتبا چگونه می‌پزد

چونک بشنود آن دهل آن مرد دید
گفت چون ترسد دلم از طبل عید

Now hear how, when this drum boomed, he (the guest) cooks the pot containing the broth of felicity.
When that man of insight heard the drum, he said, “How should my heart be afraid of the drum of the Festival?”

***

Şimdi duy da bak, bu davul nasıl ses vermekte… Devlet tenceresi nasıl kaynamakta
O er, davulun sesini duyunca “Gönlüm, bayram davulundan nasıl olur da korkar?” dedi.

3, 4350-4351

چونک بشنود آن دهل آن مرد دید
گفت چون ترسد دلم از طبل عید

گفت با خود هین ملرزان دل کزین
مرد جان بددلان بی‌یقین

When that man of insight heard the drum, he said, “How should my heart be afraid of the drum of the Festival?”
He said to himself, “Beware, do not let thy heart tremble, for (only) the souls of the faint-hearted who lack faith have died at this (noise of the drum).

***

O er, davulun sesini duyunca “Gönlüm, bayram davulundan nasıl olur da korkar?” dedi.
Kendi kendisine dedi ki: “Gönül, titreme, korkma… yakine erişmiş kötü gönüllülerin canları öldü gitti.

3, 4351-4352

گفت با خود هین ملرزان دل کزین
مرد جان بددلان بی‌یقین

وقت آن آمد که حیدروار من
ملک گیرم یا بپردازم بدن

He said to himself, “Beware, do not let thy heart tremble, for (only) the souls of the faint-hearted who lack faith have died at this (noise of the drum).
The time has come for me, like Haydar (‘Alí), to seize a kingdom, or to quit the body.”

***

Kendi kendisine dedi ki: “Gönül, titreme, korkma... yakine erişmiş kötü gönüllülerin canları öldü gitti.
Haydar gibi ya ülkeyi zapt ederim ya canım bedenimden gider.”

وقت آن آمد که حیدروار من
ملک گیرم یا بپردازم بدن

بر جهید و بانگ بر زد کای کیا
حاضرم اینک اگر مردی بیا

The time has come for me, like Haydar (‘Alí), to seize a kingdom, or to quit the body.”
He sprang up and shouted, “O prince, lo, here am I: if thou art a man, come on!”

***

Haydar gibi ya ülkeyi zapt ederim ya canım bedenimden gider.”
Yerinden fırladı bağırdı: “Ey ulu adam, işte buracıkta hazırım; hadi, ersen gel!”

بر جهید و بانگ بر زد کای کیا
حاضرم اینک اگر مردی بیا

در زمان بشکست ز آواز آن طلسم
زر همی‌ریزید هر سو قسم قسم

He sprang up and shouted, “O prince, lo, here am I: if thou art a man, come on!”
At his voice that talisman instantly was shattered: the gold poured down, diverse sorts, in every direction.

***

Yerinden fırladı bağırdı: “Ey ulu adam, işte buracıkta hazırım; hadi, ersen gel!”
Tılsım, hemencecik bozuldu, her taraftan ulam ulam altın dökülmeye başladı.

3, 4354-4355

در زمان بشکست ز آواز آن طلسم
زر همی‌ریزید هر سو قسم قسم

ریخت چند این زر که ترسید آن پسر
تا نگیرد زر ز پری راه در

At his voice that talisman instantly was shattered: the gold poured down, diverse sorts, in every direction.
So much gold poured down that the youth feared lest, from its abundance, it might block the doorway.

***

Tılsım, hemencecik bozuldu, her taraftan ulam ulam altın dökülmeye başladı.
Öyle altın döküldü ki oğlancağız, kapının bile kapanıp açılmayacağından korktu.

3, 4355-4356

ریخت چند این زر که ترسید آن پسر
تا نگیرد زر ز پری راه در

بعد از آن برخاست آن شیر عتید
تا سحرگه زر به بیرون می‌کشید

So much gold poured down that the youth feared lest, from its abundance, it might block the doorway.
Afterwards that ready lion (valiant man) rose up, and till dawn he was carrying out the gold

***

Öyle altın döküldü ki oğlancağız, kapının bile kapanıp açılmayacağından korktu.
Ondan sonra o kuvvetli aslan kalktı, ta seher çağına kadar altını dışarıya taşımakla uğraştı.

بعد از آن برخاست آن شیر عتید
تا سحرگه زر به بیرون می‌کشید

دفن می‌کرد و همی آمد بزر
با جوال و توبره بار دگر

Afterwards that ready lion (valiant man) rose up, and till dawn he was carrying out the gold
And burying it and coming (back) to it once more with sack and bag.

***

Ondan sonra o kuvvetli aslan kalktı, ta seher çağına kadar altını dışarıya taşımakla uğraştı.
Altınları gömmekte, sonra yine gelip çuvallara, torbalara doldurarak dışarıya götürmekteydi.

3, 4357-4358

دفن می‌کرد و همی آمد بزر
با جوال و توبره بار دگر

گنجها بنهاد آن جانباز از آن
کوری ترسانی واپس خزان

And burying it and coming (back) to it once more with sack and bag.
That self-devoting one laid by (great) stores thereof, to the confusion of (in despite of) the timidity of the backsliders.

***

Altınları gömmekte, sonra yine gelip çuvallara, torbalara doldurarak dışarıya götürmekteydi.
O canıyla oynayan er, gerisin geriye çekilip kaçan korkakların rağmine definelerine sahip oldu.

گنجها بنهاد آن جانباز از آن
کوری ترسانی واپس خزان

این زر ظاهر بخاطر آمدست
در دل هر کور دور زرپرست

That self-devoting one laid by (great) stores thereof, to the confusion of (in despite of) the timidity of the backsliders.
(The thought that) this (is) external (material) gold has occurred to the mind of every blind, God-forsaken gold-worshipper.

***

O canıyla oynayan er, gerisin geriye çekilip kaçan korkakların rağmine definelerine sahip oldu.
Her kör ve hakikatten uzak kalmış altına tapan kişinin hatırına bu hikâyeyi duyunca derhal zahiri altın gelir.

3, 4359-4360

این زر ظاهر بخاطر آمدست
در دل هر کور دور زرپرست

کودکان اسفالها را بشکنند
نام زر بنهند و در دامن کنند

(The thought that) this (is) external (material) gold has occurred to the mind of every blind, God-forsaken gold-worshipper.
(Similarly) children break potsherds, give the name of gold (to the fragments), and put them in their skirts.

***

Her kör ve hakikatten uzak kalmış altına tapan kişinin hatırına bu hikâyeyi duyunca derhal zahiri altın gelir.
Çocuklar saksıları kırar, o kırık parçalara altın adını takar eteklerine koyarlar.

3, 4360-4361

کودکان اسفالها را بشکنند
نام زر بنهند و در دامن کنند

اندر آن بازی چو گویی نام زر
آن کند در خاطر کودک گذر

(Similarly) children break potsherds, give the name of gold (to the fragments), and put them in their skirts.
When in that game you mention the name of gold, (the idea of) that (potsherd) crosses the child's mind.

***

Çocuklar saksıları kırar, o kırık parçalara altın adını takar eteklerine koyarlar.
Oyun oynarken o parçalara altın adını taktın ya... Artık ne vakit altın desen çocuğun aklına saksı kırıkları gelir.

اندر آن بازی چو گویی نام زر
آن کند در خاطر کودک گذر

بل زر مضروب ضرب ایزدی
کو نگردد کاسد آمد سرمدی

When in that game you mention the name of gold, (the idea of) that (potsherd) crosses the child's mind.
Nay, (’tis) the gold stamped with the Divine stamp, (the gold) which does not become obsolete, (but) is everlasting;

***

Oyun oynarken o parçalara altın adını taktın ya... Artık ne vakit altın desen çocuğun aklına saksı kırıkları gelir.
Fakat erlerin kastettikleri altın ne o altındır, ne bu altın. Onlar üstüne, Allah’ın adı basılmış hakikî altını kastederler. O altın, ne kesada uğrar, ne ziyana... Ebedî ve daimîdir.

بل زر مضروب ضرب ایزدی
کو نگردد کاسد آمد سرمدی

آن زری کین زر از آن زر تاب یافت
گوهر و تابندگی و آب یافت

Nay, ('tis) the gold stamped with the Divine stamp, (the gold) which does not become obsolete, (but) is everlasting;
The gold from which this (worldly) gold gained lustre and derived sheen and splendour and brilliance;

***

Fakat erlerin kastettikleri altın ne o altındır, ne bu altın. Onlar üstüne, Allah'ın adı basılmış hakikî altını kastederler. O altın, ne kesada uğrar, ne ziyana… Ebedî ve daimîdir.
O altın, öyle bir altındır ki bu zahirî altın, parlaklığını ondan almış, kadir ve kıymeti ondan bulmuştur.

3, 4363-4364

آن زری کین زر از آن زر تاب یافت
گوهر و تابندگی و آب یافت

آن زری که دل ازو گردد غنی
غالب آید بر قمر در روشنی

The gold from which this (worldly) gold gained lustre and derived sheen and splendour and brilliance;
The gold whereby the heart is made rich: it surpasses the moon in brightness.

***

O altın, öyle bir altındır ki bu zahirî altın, parlaklığını ondan almış, kadir ve kıymeti ondan bulmuştur.
Gönül, o altından ganileşir… Parlaklık ve aydınlıkta aydan bile üstündür.

3, 4364-4365

آن زری که دل ازو گردد غنی
غالب آید بر قمر در روشنی

شمع بود آن مسجد و پروانه او
خویشتن در باخت آن پروانه‌خو

The gold whereby the heart is made rich: it surpasses the moon in brightness.
That mosque was the candle, and he (the guest) was the moth: that man of moth-like nature gambled himself away (sacrificed himself).

***

Gönül, o altından ganileşir… Parlaklık ve aydınlıkta aydan bile üstündür.
O mescit, bir mumdu, adamda pervane… O pervane huylu, âdeta canıyla oynamaktaydı.

3, 4365-4366

شمع بود آن مسجد و پروانه او
خویشتن در باخت آن پروانه‌خو

پر بسوخت او را ولیکن ساختش
بس مبارک آمد آن انداختش

That mosque was the candle, and he (the guest) was the moth: that man of moth-like nature gambled himself away (sacrificed himself).
It burnt his wings, but it complied with him (granted his desire): his throwing (himself into the flame) was very blessed.

***

O mescit, bir mumdu, adamda pervane... O pervane huylu, âdeta canıyla oynamaktaydı.
Ateş, kanadını yaktı ama daha güzel kanat ihsan etti. O ateşe atılma, âşıka pek kutlu geldi, pek!

3, 4366-4367

پر بسوخت او را ولیکن ساختش
بس مبارک آمد آن انداختش

همچو موسی بود آن مسعودبخت
کاتشی دید او به سوی آن درخت

It burnt his wings, but it complied with him (granted his desire): his throwing (himself into the flame) was very blessed.
That man of happy fortune was like Moses who beheld a fire in the direction of the tree.

***

Ateş, kanadını yaktı ama daha güzel kanat ihsan etti. O ateşe atılma, âşıka pek kutlu geldi, pek!
O bahtı kutlu, Musa’ya benziyordu. Ağacın civarında bir ateştir, görmüştü.

3, 4367-4368

همچو موسی بود آن مسعودبخت
کاتشی دید او به سوی آن درخت

چون عنایتها برو موفور بود
نار می‌پنداشت و خود آن نور بود

That man of happy fortune was like Moses who beheld a fire in the direction of the tree.
Since the (Divine) favours were plenteously bestowed on him, he (only) fancied it was fire, and really it was the Light.

***

O bahtı kutlu, Musa’ya benziyordu. Ağacın civarında bir ateştir, görmüştü.
Allah, ona birçok inayetlerde bulunmuştu… O, gördüğünü ateş sanıyordu ama nurdu.

3, 4368-4369

چون عنایتها برو موفور بود
نار می‌پنداشت و خود آن نور بود

مرد حق را چون ببینی ای پسر
تو گمان داری برو نار بشر

Since the (Divine) favours were plenteously bestowed on him, he (only) fancied it was fire, and really it was the Light.
O son, when you see a man of God, you suppose (that you see) in him the fire of human nature.

***

Allah, ona birçok inayetlerde bulunmuştu... O, gördüğünü ateş sanıyordu ama nurdu.
Oğul, sen de Allah erini görünce ondan insanlık ateşi var sanıyor, onu insan görüyorsun.

3, 4369-4370

مرد حق را چون ببینی ای پسر
تو گمان داری برو نار بشر

تو ز خود می‌آیی و آن در تو است
نار و خار ظن باطل این سو است

O son, when you see a man of God, you suppose (that you see) in him the fire of human nature.
You are coming (to that conclusion) from yourself, and that (human nature) is in you (not in him): the fire and thorns of vain opinion are in this quarter.

***

Oğul, sen de Allah erini görünce ondan insanlık ateşi var sanıyor, onu insan görüyorsun.
Sen, onu kendiliğinden insan görüyorsun, hâlbuki o sıfat sende... bâtıl zannın ateşi de bu tarafta, dikeni de!

3, 4370-4371

تو ز خود می‌آیی و آن در تو است
نار و خار ظن باطل این سو است

او درخت موسی است و پر ضیا
نور خوان نارش مخوان باری بیا

You are coming (to that conclusion) from yourself, and that (human nature) is in you (not in him): the fire and thorns of vain opinion are in this quarter.
He is the tree of Moses and filled with radiance: come, now, call him the Light, do not call him fire.

***

Sen, onu kendiliğinden insan görüyorsun, hâlbuki o sıfat sende... bâtıl zannın ateşi de bu tarafta, dikeni de!
O, Musa’nın ağacıdır; o, ışıklarla dopdoludur. Bir kerecik olsun ona ateş deme de nur de!

3, 4371-4372

او درخت موسی است و پر ضیا
نور خوان نارش مخوان باری بیا

نه فطام این جهان ناری نمود
سالکان رفتند و آن خود نور بود

He is the tree of Moses and filled with radiance: come, now, call him the Light, do not call him fire.
Did not the weaning from this world seem (as) a fire? The pilgrims went (on their way), and that (weaning) was really the Light.

***

O, Musa'nın ağacıdır; o, ışıklarla dopdoludur. Bir kerecik olsun ona ateş deme de nur de!
Bu dünyadan vazgeçmek de ateş görünmedi mi? Fakat salikler o makama gittiler, bu âlemi terk ettiler de anladılar ki nurdan ibaretmiş!

3, 4372-4373

نه فطام این جهان ناری نمود
سالکان رفتند و آن خود نور بود

پس بدان که شمع دین بر می‌شود
این نه همچون شمع آتشها بود

Did not the weaning from this world seem (as) a fire? The pilgrims went (on their way), and that (weaning) was really the Light.
Know, then, that the Candle of Religion is always mounting (shining more and more): this is not like the candle of flames.

***

Bu dünyadan vazgeçmek de ateş görünmedi mi? Fakat salikler o makama gittiler, bu âlemi terk ettiler de anladılar ki nurdan ibaretmiş!
Bil ki din mumu yücedir, ateşten ibaret olan mumlara benzemez.

3, 4373-4374

پس بدان که شمع دین بر می‌شود
این نه همچون شمع آتشها بود

این نماید نور و سوزد یار را
و آن بصورت نار و گل زوار را

Know, then, that the Candle of Religion is always mounting (shining more and more): this is not like the candle of flames.
This (flaming candle) seems to be Light, (but) it burns its friend, while that (Candle of Religion) is fire in appearance, but is (delicious as) roses to (its) visitors.

***

Bil ki din mumu yücedir, ateşten ibaret olan mumlara benzemez.
Bu zahirî mum nur görünür, fakat sevgiliyi yakar… Din mumuysa sureta ateş görünür, fakat ziyaretçilere gül kesilir!

3, 4374-4375

این نماید نور و سوزد یار را
و آن بصورت نار و گل زوار را

این چو سازنده ولی سوزنده‌ای
و آن گه وصلت دل افروزنده‌ای

This (flaming candle) seems to be Light, (but) it burns its friend, while that (Candle of Religion) is fire in appearance, but is (delicious as) roses to (its) visitors.
The former is like a complaisant (friend), but it is a burner, while that (other) is an illuminator of the heart at the moment of union.

***

Bu zahirî mum nur görünür, fakat sevgiliyi yakar... Din mumuysa sureta ateş görünür, fakat ziyaretçilere gül kesilir!
Bu zahirî mum çok işler bitirir, fakat hakikatte adamı yakar. Din mumuysa vuslat zamanı gönül aydınlatır.

3, 4375-4376

این چو سازنده ولی سوزنده‌ای
و آن گه وصلت دل افروزنده‌ای

شکل شعله‌ی نور پاک سازوار
حاضران را نور و دوران را چو نار

The former is like a complaisant (friend), but it is a burner, while that (other) is an illuminator of the heart at the moment of union.
To those present (with God) the appearance of the spark of pure and worthy Light is luminous, while to those far (from God) it is like fire.

***

Bu zahirî mum çok işler bitirir, fakat hakikatte adamı yakar. Din mumuysa vuslat zamanı gönül aydınlatır.
Allah’a lâyık olan pak nurun şulesi, ona ulaşanlara nur görünür ama ondan uzak kalanlara ateş gibidir.

3, 4376-4377

شکل شعله‌ی نور پاک سازوار
حاضران را نور و دوران را چو نار

آن بخاری نیز خود بر شمع زد
گشته بود از عشقش آسان آن کبد

To those present (with God) the appearance of the spark of pure and worthy Light is luminous, while to those far (from God) it is like fire.
The man of Bukhárá also cast himself upon candle: because of his passion that suffering had become ea to him.

***

Allah’a lâyık olan pak nurun şulesi, ona ulaşanlara nur görünür ama ondan uzak kalanlara ateş gibidir.
O Buhara’lı âşık da kendisini muma atmıştı. O zahmet, aşkı yüzünden kendine kolay gelmekteydi.

آن بخاری نیز خود بر شمع زد
گشته بود از عشقش آسان آن کبد

آه سوزانش سوی گردون شده
در دل صدر جهان مهر آمده

The man of Bukhárá also cast himself upon candle: because of his passion that suffering had become ea to him.
His burning sighs went up to heaven: kindness (for him) came into the heart of the Sadr-i Jahán,

***

O Buhara'lı âşık da kendisini muma atmıştı. O zahmet, aşkı yüzünden kendine kolay gelmekteydi.
Her şeyi yakıp yandıran ahı, göklere yüceliyordu. Sadr-ı Cihan'ın gönlüne merhamet gelmişti.

3, 4378-4379

آه سوزانش سوی گردون شده
در دل صدر جهان مهر آمده

گفته با خود در سحرگه کای احد
حال آن آواره‌ی ما چون بود

His burning sighs went up to heaven: kindness (for him) came into the heart of the Sadr-i Jahán,
(Who) said, (communing) with himself at dawn, "O (Thou who art) One, how fareth that distraught wanderer of Ours?

***

Her şeyi yakıp yandıran ahı, göklere yüceliyordu. Sadr-ı Cihan'ın gönlüne merhamet gelmişti.
O bir suç işledi, biz de o suçu gördük. Fakat "Ey Allah, acaba o avaremizin hali nasıl?

3, 4379-4380

گفته با خود در سحرگه کای احد
حال آن آواره‌ی ما چون بود

او گناهی کرد و ما دیدیم لیک
رحمت ما را نمی‌دانست نیک

(Who) said, (communing) with himself at dawn, "O (Thou who art) One, how fareth that distraught wanderer of Ours?
He committed a sin, and We saw (it), but he was not well acquainted with Our mercy.

***

O bir suç işledi, biz de o suçu gördük. Fakat "Ey Allah, acaba o avaremizin hali nasıl?
Bir seher vakti kendi kendisine diyordu ki merhametimizi adamakıllı bilmiyordu ki.

3, 4380-4381

او گناهی کرد و ما دیدیم لیک
رحمت ما را نمی‌دانست نیک

خاطر مجرم ز ما ترسان شود
لیک صد اومید در ترسش بود

He committed a sin, and We saw (it), but he was not well acquainted with Our mercy.
The sinner’s heart becomes afraid of Us, but in his fear there are a hundred hopes.

***

Bir seher vakti kendi kendisine diyordu ki merhametimizi adamakıllı bilmiyordu ki.
Suçlu kişinin gönlüne bizden bir korkudur var… Fakat korkusunda yüzlerce ümit gizli.

خاطر مجرم ز ما ترسان شود
لیک صد اومید در ترسش بود

من بترسانم وقیح یاوه را
آنک ترسد من چه ترسانم ورا

The sinner’s heart becomes afraid of Us, but in his fear there are a hundred hopes.
I frighten the impudent man who has lost the (right) way: why should I frighten him who is afraid?

***

Suçlu kişinin gönlüne bizden bir korkudur var... Fakat korkusunda yüzlerce ümit gizli.
Ben utanmayan ve korkmayan kişiyi korkuturum. Zaten benden korkanı neye korkutayım.

3, 4382-4383

من بترسانم وقیح یاوه را
آنک ترسد من چه ترسانم ورا

بهر دیگ سرد آذر می‌رود
نه بدان کز جوش از سر می‌رود

I frighten the impudent man who has lost the (right) way: why should I frighten him who is afraid?
Fire is used for the cold pot, not for that (pot) which is boiling over.

***

Ben utanmayan ve korkmayan kişiyi korkuturum. Zaten benden korkanı neye korkutayım.
Ateş, soğuk tencerenin altına konur; kaynayan coşkunluğundan baştan çıkan tencerenin altına değil!

3, 4383-4384

بهر دیگ سرد آذر می‌رود
نه بدان کز جوش از سر می‌رود

آمنان را من بترسانم به علم
خایفان را ترس بردارم به حلم

Fire is used for the cold pot, not for that (pot) which is boiling over.
I frighten the unafraid by (My) knowledge; I take away the fear of the afraid by (My) clemency.

***

Ateş, soğuk tencerenin altına konur; kaynayan coşkunluğundan baştan çıkan tencerenin altına değil!
Benden emin olanları bilgimle korkuturum; korkanlarınsa korkularını teskin ederim.

آمنان را من بترسانم به علم
خایفان را ترس بردارم به حلم

پاره‌دوزم پاره در موضع نهم
هر کسی را شربت اندر خور دهم

I frighten the unafraid by (My) knowledge; I take away the fear of the afraid by (My) clemency.
I am a patcher: I put the patch in (its proper) place; I give drink to every one in due measure.”

***

Benden emin olanları bilgimle korkuturum; korkanlarınsa korkularını teskin ederim.
Ben yamacıyım, yamanması icap eden yeri yamarım. Herkese nabzına göre şerbet veririm.

3, 4385-4386

پاره‌دوزم پاره در موضع نهم
هر کسی را شربت اندر خور دهم

هست سر مرد چون بیخ درخت
زان بروید برگهاش از چوب سخت

I am a patcher: I put the patch in (its proper) place; I give drink to every one in due measure.”
A man’s inmost consciousness is like the root of a tree; hence his leaves grow from the hard wood.

***

Ben yamacıyım, yamanması icap eden yeri yamarım. Herkese nabzına göre şerbet veririm.
Kişinin sırrı ağacın köküne benzer. Yaprakları, o kökten feyz alırda kupkuru gövdesinden çıkar, yeşerir.

3, 4386-4387

هست سر مرد چون بیخ درخت
زان بروید برگهاش از چوب سخت

درخور آن بیخ رسته برگها
در درخت و در نفوس و در نهی

A man’s inmost consciousness is like the root of a tree; hence his leaves grow from the hard wood.
The leaves grow according to the root, in the tree and in souls and in minds.

***

Kişinin sırrı ağacın köküne benzer. Yaprakları, o kökten feyz alırda kupkuru gövdesinden çıkar, yeşerir.
Yapraklar, köke göredir. Ağaçta böyle olduğu gibi nefislerle akıllarda da böyledir.

3, 4387-4388

درخور آن بیخ رسته برگها
در درخت و در نفوس و در نهی

برفلک پرهاست ز اشجار وفا
اصلها ثابت و فرعه فی السما

The leaves grow according to the root, in the tree and in souls and in minds.
From the trees of faithfulness there are wings (that soar) to heavenits root is fast (in the earth), and its branch is in the sky.

***

Yapraklar, köke göredir. Ağaçta böyle olduğu gibi nefislerle akıllarda da böyledir.
Vefa ağaçlarından göklere yücelmiş kollar, kanatlar var... Kökleri yerli yerinde de ferileri gökte.

3, 4388-4389

برفلک پرهاست ز اشجار وفا
اصلها ثابت و فرعه فی السما

چون برست از عشق پر بر آسمان
چون نروید در دل صدر جهان

From the trees of faithfulness there are wings (that soar) to heavenits root is fast (in the earth), and its branch is in the sky.
Since through love grew the wing (that soars) to heaven, how should it not grow in the heart of the adr-i Jahan?

***

Vefa ağaçlarından göklere yücelmiş kollar, kanatlar var... Kökleri yerli yerinde de ferileri gökte.
Aşk yüzünden gökte kollar, kanatlar meydana gelirde Sadr-ı Cihan'ın gönlüne nasıl merhamet gelmez.

3, 4389-4390

چون برست از عشق پر بر آسمان
چون نروید در دل صدر جهان

موج می‌زد در دلش عفو گنه
که ز هر دل تا دل آمد روزنه

Since through love grew the wing (that soars) to heaven, how should it not grow in the heart of the adr-i Jahan?
Forgiveness of the sin was surging in his heart, for as much as there is a window from each heart to (every other) heart;

***

Aşk yüzünden gökte kollar, kanatlar meydana gelirde Sadr-ı Cihan'ın gönlüne nasıl merhamet gelmez.
Gönlünde o suçu affetme denizi dalgalanmaya başladı... Zaten gönülden gönüle pencere vardır!

موج می‌زد در دلش عفو گنه
که ز هر دل تا دل آمد روزنه

که ز دل تا دل یقین روزن بود
نه جدا و دور چون دو تن بود

Forgiveness of the sin was surging in his heart, for as much as there is a window from each heart to (every other) heart;
For assuredly there is a window from heart to heart: they are not separate and far (from each other), like two bodies.

***

Gönlünde o suçu affetme denizi dalgalanmaya başladı… Zaten gönülden gönüle pencere vardır!
Gönülden gönüle pencere olduğu muhakkak. İki gönül iki ten gibi birbirinden ayrı ve uzak kalamaz.

3, 4391-4392

که ز دل تا دل یقین روزن بود
نه جدا و دور چون دو تن بود

متصل نبود سفال دو چراغ
نورشان ممزوج باشد در مساغ

For assuredly there is a window from heart to heart: they are not separate and far (from each other), like two bodies.
The earthenware (basins) of two lamps are not joined, but their light is mingled in (its) passage.

***

Gönülden gönüle pencere olduğu muhakkak. İki gönül iki ten gibi birbirinden ayrı ve uzak kalamaz.
İki kandilin yağ konan kapları birbirine bitişik değildir ama ışıkları katışmış birleşmiştir.

3, 4392-4393

متصل نبود سفال دو چراغ
نورشان ممزوج باشد در مساغ

هیچ عاشق خود نباشد وصل‌جو
که نه معشوقش بود جویای او

The earthenware (basins) of two lamps are not joined, but their light is mingled in (its) passage.
No lover, in sooth, is seeking union without his loved one seeking him;

***

İki kandilin yağ konan kapları birbirine bitişik değildir ama ışıkları katışmış birleşmiştir.
Hiçbir âşık yoktur ki sevgilisinin vuslatını arasın. Dilesin de sevgilisi onu aramasın, dilemesin!

3, 4393-4394

هیچ عاشق خود نباشد وصل‌جو
که نه معشوقش بود جویای او

لیک عشق عاشقان تن زه کند
عشق معشوقان خوش و فربه کند

No lover, in sooth, is seeking union without his loved one seeking him;
But the love of lovers makes the body (thin as) a bowstring, (while) the love of loved ones makes it comely and fat.

***

Hiçbir âşık yoktur ki sevgilisinin vuslatını arasın. Dilesin de sevgilisi onu aramasın, dilemesin!
Fakat aşk, âşıkların vücutlarını inceltir, zayıflatır... Sevgililerin vücutlarını ise güzelleştirir, semirtir.

3, 4394-4395

لیک عشق عاشقان تن زه کند
عشق معشوقان خوش و فربه کند

چون درین دل برق مهر دوست جست
اندر آن دل دوستی می‌دان که هست

But the love of lovers makes the body (thin as) a bowstring, (while) the love of loved ones makes it comely and fat.
When the lightning of love for the beloved has shot into this heart, know that there is love in that heart.

***

Fakat aşk, âşıkların vücutlarını inceltir, zayıflatır... Sevgililerin vücutlarını ise güzelleştirir, semirtir.
Bu gönülden sevgi ve şimşeği çaktı mı bil ki o gönülde de sevgi vardır.

3, 4395-4396

چون درین دل برق مهر دوست جست
اندر آن دل دوستی می‌دان که هست

در دل تو مهر حق چون شد دوتو
هست حق را بی گمانی مهر تو

When the lightning of love for the beloved has shot into this heart, know that there is love in that heart.
When love for God has been doubled in thy heart, without any doubt God hath love for thee.

***

Bu gönülden sevgi ve şimşeği çaktı mı bil ki o gönülde de sevgi vardır.
Gönlünde Allah sevgisi arttı mı şüphe yok ki Allah seni seviyor.

3, 4396-4397

در دل تو مهر حق چون شد دوتو
هست حق را بی گمانی مهر تو

هیچ بانگ کف زدن ناید بدر
از یکی دست تو بی دستی دگر

When love for God has been doubled in thy heart, without any doubt God hath love for thee.
No sound of clapping comes forth from one hand of thine without the other hand.

***

Gönlünde Allah sevgisi arttı mı şüphe yok ki Allah seni seviyor.
Tek elin sesi çıkmaz. Öbür elin olmadıkça, iki elin birbirine vurulmadıkça ne ses çıkar, ne seda!

3, 4397-4398

هیچ بانگ کف زدن ناید بدر
از یکی دست تو بی دستی دگر

تشنه می‌نالد که ای آب گوار
آب هم نالد که کو آن آب‌خوار

No sound of clapping comes forth from one hand of thine without the other hand.
The thirsty man is moaning, “O delicious water!” The water moans too, saying, “Where is the water-drinker?”

***

Tek elin sesi çıkmaz. Öbür elin olmadıkça, iki elin birbirine vurulmadıkça ne ses çıkar, ne seda!
Susuz, ey tatlı su diye ağlar, inler ama su da nerede o susamış, diye ağlar, inler!

3, 4398-4399

تشنه می‌نالد که ای آب گوار
آب هم نالد که کو آن آب‌خوار

جذب آبست این عطش در جان ما
ما از آن او و او هم آن ما

The thirsty man is moaning, “O delicious water!” The water moans too, saying, “Where is the water-drinker?”
This thirst in our souls is the attraction exerted by the Water: we are Its, and It is ours.

***

Susuz, ey tatlı su diye ağlar, inler ama su da nerede o susamış, diye ağlar, inler!
Bizdeki bu susuzluk suyun bizi çekmesinden ileri gelir… Biz suyunuz, su bizim.

جذب آبست این عطش در جان ما
ما از آن او و او هم آن ما

حکمت حق در قضا و در قدر
کرد ما را عاشقان همدگر

This thirst in our souls is the attraction exerted by the Water: we are Its, and It is ours.
The Wisdom of God in destiny and in decree made us loversof one another.

***

Bizdeki bu susuzluk suyun bizi çekmesinden ileri gelir... Biz suyunuz, su bizim.
Allah hikmeti ezelde bizi birbirimize âşık etti.

3, 4400-4401

حکمت حق در قضا و در قدر
کرد ما را عاشقان همدگر

جمله اجزای جهان زان حکم پیش
جفت جفت و عاشقان جفت خویش

The Wisdom of God in destiny and in decree made us loversof one another.
Because of that fore-ordainment all the particles of the world re paired as mates and are in love with their own mate.

***

Allah hikmeti ezelde bizi birbirimize âşık etti.
O ezeli hükme göre kâinatın büyük zerreleri çift çifttir ve her cüz’ü de kendi çiftine âşıktır.

جمله اجزای جهان زان حکم پیش
جفت جفت و عاشقان جفت خویش

هست هر جزوی ز عالم جفت‌خواه
راست همچون کهربا و برگ کاه

Because of that fore-ordainment all the particles of the world re paired as mates and are in love with their own mate.
Every particle of the universe is desiring its mate, just like amber and the blade of straw.

***

O ezeli hükme göre kâinatın büyük zerreleri çift çifttir ve her cüz'ü de kendi çiftine âşıktır.
Âlemde her cüz'ü de muhakkak kendi çiftini ister. Kehlibar nasıl saman çöpünü çekerse her cüz'ü de muhakkak kendi çiftini çeker.

3, 4402-4403

هست هر جزوی ز عالم جفت‌خواه
راست همچون کهربا و برگ کاه

آسمان گوید زمین را مرحبا
با توم چون آهن و آهن‌ربا

Every particle of the universe is desiring its mate, just like amber and the blade of straw.
Heaven says to the earth, “Welcome! To thee I am (in the same relation) as the iron and the magnet.”

***

Âlemde her cüz’ü de muhakkak kendi çiftini ister. Kehlibar nasıl saman çöpünü çekerse her cüz’ü de muhakkak kendi çiftini çeker.
Gökyüzü yere merhaba der, demirle mıknatıs nasılsa ben de seninle öyleyim.

آسمان گوید زمین را مرحبا
با توم چون آهن و آهن‌ربا

آسمان مرد و زمین زن در خرد
هرچه آن انداخت این می‌پرورد

Heaven says to the earth, “Welcome! To thee I am (in the same relation) as the iron and the magnet.”
In (the view of) the intellect, heaven is man and the earth woman: whatever that (heaven) casts forth this (earth) fosters

***

Gökyüzü yere merhaba der, demirle mıknatıs nasılsa ben de seninle öyleyim.
Gökyüzü aklen erkektir, yer kadın. Onun verdiğini bu, besler, yetiştirir.

3, 4404-4405

آسمان مرد و زمین زن در خرد
هرچه آن انداخت این می‌پرورد

چون نماند گرمیش بفرستد او
چون نماند تری و نم بدهد او

In (the view of) the intellect, heaven is man and the earth woman: whatever that (heaven) casts forth this (earth) fosters
When it (the earth) hath no heat remaining, it (heaven) sends it; when no freshness and moisture remains, it bestows it.

***

Gökyüzü aklen erkektir, yer kadın. Onun verdiğini bu, besler, yetiştirir.
Yerin harareti kalmadı mı gök hararet yollar... Rutubeti bitti mi rutubet verir.

3, 4405-4406

چون نماند گرمیش بفرستد او
چون نماند تری و نم بدهد او

برج خاکی خاک ارضی را مدد
برج آبی تریش اندر دمد

When it (the earth) hath no heat remaining, it (heaven) sends it; when no freshness and moisture remains, it bestows it.
The terrene sign (of the zodiac) is (supplying) replenishment to the dust of the earth; the aqueous sign produces freshness therein;

***

Yerin harareti kalmadı mı gök hararet yollar… Rutubeti bitti mi rutubet verir.
Gökyüzünde bulunan ve toprağa mensup olan burç, yere yardım eder… Suya mensup burç, yere rutubet verir, yeri terü taze bir hale sokar.

3, 4406-4407

برج خاکی خاک ارضی را مدد
برج آبی تریش اندر دمد

برج بادی ابر سوی او برد
تا بخارات وخم را بر کشد

The terrene sign (of the zodiac) is (supplying) replenishment to the dust of the earth; the aqueous sign produces freshness therein;
The aerial sign wafts the clouds towards it, that they may sweep away the pestilential vapours;

***

Gökyüzünde bulunan ve toprağa mensup olan burç, yere yardım eder... Suya mensup burç, yere rutubet verir, yeri terü taze bir hale sokar.
Yele mensup burç yele bulutları sevk eder, yerdeki buharları ufunetleri çeker alır.

3, 4407-4408

برج بادی ابر سوی او برد
تا بخارات وخم را بر کشد

برج آتش گرمی خورشید ازو
همچو تابه‌ی سرخ ز آتش پشت و رو

The aerial sign wafts the clouds towards it, that they may sweep away the pestilential vapours;
The fiery sign is the source of the sun’s heat, (which is) like a frying-pan (made) red-hot, back and front, by fire.

***

Yele mensup burç yele bulutları sevk eder, yerdeki buharları ufunetleri çeker alır.
Ateş burcu da güneşe hararet verir… Güneşin önü de, ardı da o burçtan kızmış, tava gibi kızarmıştır.

3, 4408-4409

برج آتش گرمی خورشید ازو
همچو تابه‌ی سرخ ز آتش پشت و رو

هست سرگردان فلک اندر زمن
همچو مردان گرد مکسب بهر زن

The fiery sign is the source of the sun’s heat, (which is) like a frying-pan (made) red-hot, back and front, by fire.
Heaven is turning giddily in (the world of) Time, like men (prowling) around (in search of) gain for the wife’s sake;

***

Ateş burcu da güneşe hararet verir... Güneşin önü de, ardı da o burçtan kızmış, tava gibi kızarmıştır.
Kadına nail olmak için kazancının etrafında dönüp dolaşan erkek gibi felek de zamane de dönüp dolaşmaktadır.

3, 4409-4410

هست سرگردان فلک اندر زمن
همچو مردان گرد مکسب بهر زن

وین زمین کدبانویها می‌کند
بر ولادات و رضاعش می‌تند

Heaven is turning giddily in (the world of) Time, like men (prowling) around (in search of) gain for the wife’s sake;
And this earth practises housewiferies : it attends to births and to suckling that (which it bears).

***

Kadına nail olmak için kazancının etrafında dönüp dolaşan erkek gibi felek de zamane de dönüp dolaşmaktadır.
Bu yeryüzü, hanımlıklar etmekte, doğurduğu çocukları emzirip yetiştirmektedir.

3, 4410-4411

وین زمین کدبانویها می‌کند
بر ولادات و رضاعش می‌تند

پس زمین و چرخ را دان هوشمند
چونک کار هوشمندان می‌کنند

And this earth practises housewiferies : it attends to births and to suckling that (which it bears).
Therefore regard earth and heaven as endowed with intelligence, since they do the work of intelligent beings.

***

Bu yeryüzü, hanımlıklar etmekte, doğurduğu çocukları emzirip yetiştirmektedir.
Şu halde yerle göğün de aklı var; böylece bil. Çünkü akıllıların işlerini işliyorlar.

3, 4411-4412

پس زمین و چرخ را دان هوشمند
چونک کار هوشمندان می‌کنند

گر نه از هم این دو دلبر می‌مزند
پس چرا چون جفت در هم می‌خزند

Therefore regard earth and heaven as endowed with intelligence, since they do the work of intelligent beings.
Unless these two sweethearts are tasting (delight) from one another, then why are they creeping together like mates?

***

Şu halde yerle göğün de aklı var; böylece bil. Çünkü akıllıların işlerini işliyorlar.
Bu iki güzel, birbirlerinden süt emmeseler, birbirlerini sevip koçmasalar nasıl olur da birbirlerinin muradına dolanırlardı?

3, 4412-4413

گر نه از هم این دو دلبر می‌مزند
پس چرا چون جفت در هم می‌خزند

بی زمین کی گل بروید و ارغوان
پس چه زاید ز آب و تاب آسمان

Unless these two sweethearts are tasting (delight) from one another, then why are they creeping together like mates?
Without the earth how should roses andarghawan-flowersgrow? What, then, would be born of the water and heat of heaven?

***

Bu iki güzel, birbirlerinden süt emmeseler, birbirlerini sevip koçmasalar nasıl olur da birbirlerinin muradına dolanırlardı?
Yer olmasa güller, erguvanlar nasıl biter, gökyüzünün suyu, harareti olmasa yerden ne hâsıl olur?

3, 4413-4414

بی زمین کی گل بروید و ارغوان
پس چه زاید ز آب و تاب آسمان

بهر آن میلست در ماده به نر
تا بود تکمیل کار همدگر

Without the earth how should roses andarghawan-flowersgrow? What, then, would be born of the water and heat of heaven?
The desire (implanted) in the female for the male is to the end that they may perfect each other’s work.

***

Yer olmasa güller, erguvanlar nasıl biter, gökyüzünün suyu, harareti olmasa yerden ne hâsıl olur?
Dişinin erkeğe meyli, ikisinin de işi tamamlansın diyedir.

3, 4414-4415

بهر آن میلست در ماده به نر
تا بود تکمیل کار همدگر

میل اندر مرد و زن حق زان نهاد
تا بقا یابد جهان زین اتحاد

The desire (implanted) in the female for the male is to the end that they may perfect each other’s work.
God put desire in man and woman in order that the world! should be preserved by this union.

***

Dişinin erkeğe meyli, ikisinin de işi tamamlansın diyedir.
Bu birlikte âlem baka bulsun diye Allah erkekle kadına da birbirlerine karşı bir meyil verdi.

3, 4415-4416

میل اندر مرد و زن حق زان نهاد
تا بقا یابد جهان زین اتحاد

میل هر جزوی به جزوی هم نهد
ز اتحاد هر دو تولیدی زهد

God put desire in man and woman in order that the world! should be preserved by this union.
lie also implants the desire of every part for another part:

***

Bu birlikte âlem baka bulsun diye Allah erkekle kadına da birbirlerine karşı bir meyil verdi.
Her cüz’e de, diğer bir cüz’e meyil verdi... İkisinin birleşmesinden bir şey doğar, bir şey vücut bulur.

3, 4416-4417

میل هر جزوی به جزوی هم نهد
ز اتحاد هر دو تولیدی زهد

شب چنین با روز اندر اعتناق
مختلف در صورت اما اتفاق

lie also implants the desire of every part for another part:
from the union of both an act of generation results. Likewise night and day are in mutual embrace: (they are)
different in appearance, but (are really) in agreement.

***

Her cüz’e de, diğer bir cüz’e meyil verdi… İkisinin birleşmesinden bir şey doğar, bir şey vücut bulur.
Gece de böylece gündüzle sarmaş dolaş olmuştur. Geceyle gündüz, sureta birbirlerine aykırıdır ama hakikatte birdir.

شب چنین با روز اندر اعتناق
مختلف در صورت اما اتفاق

روز و شب ظاهر دو ضد و دشمنند
لیک هر دو یک حقیقت می‌تنند

from the union of both an act of generation results. Likewise night and day are in mutual embrace: (they are) different in appearance, but (are really) in agreement.
Day and night, outwardly, are two contraries and enemies, but they both attend on one truth—

***

Gece de böylece gündüzle sarmaş dolaş olmuştur. Geceyle gündüz, sureta birbirlerine aykırıdır ama hakikatte birdir.
Geceyle gündüz görünüşte birbirine zıttır, düşmandır; fakat her ikisi de bir hakikatin etrafında dönmekte, ağ kurmaktadır.

3, 4418-4419

روز و شب ظاهر دو ضد و دشمنند
لیک هر دو یک حقیقت می‌تنند

هر یکی خواهان دگر را همچو خویش
از پی تکمیل فعل و کار خویش

Day and night, outwardly, are two contraries and enemies, but they both attend on one truth—
Each desiring the other, like kinsfolk, for the sake of perfecting their action and work.

***

Geceyle gündüz görünüşte birbirine zıttır, düşmandır; fakat her ikisi de bir hakikatin etrafında dönmekte, ağ kurmaktadır.
İşini gücünü başarıp tamamlamak için her biri, canciğer gibi öbürünü ister.

3, 4419-4420

هر یکی خواهان دگر را همچو خویش
از پی تکمیل فعل و کار خویش

زانک بی شب دخل نبود طبع را
پس چه اندر خرج آرد روزها

Each desiring the other, like kinsfolk, for the sake of perfecting their action and work.
(Both serve one purpose) because, without night, the nature t (of man) would receive no income: what, then, should the days expend?

***

İşini gücünü başarıp tamamlamak için her biri, canciğer gibi öbürünü ister.
Çünkü gece olmayınca insanın geliri, kuvveti olmaz... bu gelir olmayınca da gündüzler neyi harceder?

3, 4420-4421

زانک بی شب دخل نبود طبع را
پس چه اندر خرج آرد روزها

خاک گوید خاک تن را باز گرد
ترک جان کن سوی ما آ همچو گرد

(Both serve one purpose) because, without night, the nature t (of man) would receive no income: what, then, should the days expend?
Earth says to the earth of the body, "Return! Take leave of the spirit, come to me like the dust.

***

Çünkü gece olmayınca insanın geliri, kuvveti olmaz… bu gelir olmayınca da gündüzler neyi harceder?
Toprak, bedenin toprağına "Dön geri, canı bırak, toz gibi bize gel.

3, 4421-4422

خاک گوید خاک تن را باز گرد
ترک جان کن سوی ما آ همچو گرد

جنس مایی پیش ما اولیتری
به که زان تن وا رهی و زان تری

Earth says to the earth of the body, “Return! Take leave of the spirit, come to me like the dust.
Thou art my congener, thou art more suited (to be) with me: ’tis better that thou shouldst escape from that body and that moisture.”

***

Toprak, bedenin toprağına “Dön geri, canı bırak, toz gibi bize gel.
Sen, bizim cinsimizdensin, bedenden, o rutubetli yurttan kurtulup bize gelmen daha doğru” der.

3, 4422-4423

جنس مایی پیش ما اولیتری
به که زان تن وا رهی و زان تری

گوید آری لیک من پابسته‌ام
گرچه همچون تو ز هجران خسته‌ام

Thou art my congener, thou art more suited (to be) with me: ’tis better that thou shouldst escape from that body and that moisture.”
It answers, “Yes; but I am fettered, although like thee I am weary of separation.”

***

Sen, bizim cinsimizdensin, bedenden, o rutubetli yurttan kurtulup bize gelmen daha doğru” der.
Beden de “Doğru... Ben de senin gibi ayrılıktan perişanım, fakat ayağım bağlı” diye cevap verir.

3, 4423-4424

گوید آری لیک من پابسته‌ام
گرچه همچون تو ز هجران خسته‌ام

تری تن را بجویند آبها
کای تری باز آ ز غربت سوی ما

It answers, “Yes; but I am fettered, although like thee I am weary of separation.”
The waters seek the moisture of the body, saying, “O moisture, come back to us from exile.”

***

Beden de “Doğru… Ben de senin gibi ayrılıktan perişanım, fakat ayağım bağlı” diye cevap verir.
Sular, “Ey yaşlı gurbetten gel, bize ulaş” diye bedenin yaşlığını aramakta.

3, 4424-4425

تری تن را بجویند آبها
کای تری باز آ ز غربت سوی ما

گرمی تن را همی‌خواند اثیر
که ز ناری راه اصل خویش گیر

The waters seek the moisture of the body, saying, “O moisture, come back to us from exile.”
The aether is calling the heat of the body, saying, “Thou art of fire: take the way to thy origin.”

***

Sular, “Ey yaşlı gurbetten gel, bize ulaş” diye bedenin yaşlığını aramakta.
Esir, “Sen ateştensin... Aslına ulaşma yolunu tut” diye bedenin hararetini çağırıp durmaktadır.

3, 4425-4426

گرمی تن را همی‌خواند اثیر
که ز ناری راه اصل خویش گیر

هست هفتاد و دو علت در بدن
از کششهای عناصر بی رسن

The aether is calling the heat of the body, saying, “Thou art of fire: take the way to thy origin.”
There are two-and-seventy diseases in the body, (caused) by the elements pulling without cord.

***

Esir, “Sen ateştensin… Aslına ulaşma yolunu tut” diye bedenin hararetini çağırıp durmaktadır.
Unsurların ipsiz, halatsız çekişleri yüzünden bedende yetmiş iki türlü illet vardır.

3, 4426-4427

هست هفتاد و دو علت در بدن
از کششهای عناصر بی رسن

علت آید تا بدن را بسکلد
تا عناصر همدگر را وا هلد

There are two-and-seventy diseases in the body, (caused) by the elements pulling without cord.
Disease comes to shatter the body, so that the elements may abandon each other.

***

Unsurların ipsiz, halatsız çekişleri yüzünden bedende yetmiş iki türlü illet vardır.
İllet, unsurlar, birbirlerini bıraksınlar diye bedeni koparıp dağıtmak üzere gelir.

3, 4427-4428

علت آید تا بدن را بسکلد
تا عناصر همدگر را وا هلد

چار مرغ‌اند این عناصر بسته‌پا
مرگ و رنجوری و علت پاگشا

Disease comes to shatter the body, so that the elements may abandon each other.
These elements are four birds with their legs tied (together): death and sickness and disease loose their legs.

***

İllet, unsurlar, birbirlerini bıraksınlar diye bedeni koparıp dağıtmak üzere gelir.
Bu unsurlar ayakları bağlı dört kuştur. Ölüm, hastalık ve illet de onların ayak bağlarını çözer.

3, 4428-4429

چار مرغ‌اند این عناصر بسته‌پا
مرگ و رنجوری و علت پاگشا

پایشان از همدگر چون باز کرد
مرغ هر عنصر یقین پرواز کرد

These elements are four birds with their legs tied (together): death and sickness and disease loose their legs.
When it (death) has released their legs from one another, assuredly every bird-element flies away.

***

Bu unsurlar ayakları bağlı dört kuştur. Ölüm, hastalık ve illet de onların ayak bağlarını çözer.
Birbirlerine bağlı olan ayakları çözüldü, açıldı mı her unsur kuşu hemencecik uçuverir.

3, 4429-4430

پایشان از همدگر چون باز کرد
مرغ هر عنصر یقین پرواز کرد

جذبه‌ی این اصلها و فرعها
هر دمی رنجی نهد در جسم ما

When it (death) has released their legs from one another, assuredly every bird-element flies away.
The pull between these originals and derivatives continually implants some pain in our bodies,

***

Birbirlerine bağlı olan ayakları çözüldü, açıldı mı her unsur kuşu hemencecik uçuverir.
Bu asıllarla feri’lerin birbirlerini çekişi yüzünden her an bedenimizde bir illet zuhur eder.

3, 4430-4431

جذبه‌ی این اصلها و فرعها
هر دمی رنجی نهد در جسم ما

تا که این ترکیبها را بر درد
مرغ هر جزوی به اصل خود پرد

The pull between these originals and derivatives continually implants some pain in our bodies,
In order that it may rend these coalitions asunder (and that) each part, like a bird, may fly to its home;

***

Bu asıllarla feri’lerin birbirlerini çekişi yüzünden her an bedenimizde bir illet zuhur eder.
Kuşa benzeyen her cüz’ün aslına uçması için bu ulaşmayı bozup yırtmak ister

تا که این ترکیبها را بر درد
مرغ هر جزوی به اصل خود پرد

حکمت حق مانع آید زین عجل
جمعشان دارد بصحت تا اجل

In order that it may rend these coalitions asunder (and that) each part, like a bird, may fly to its home;
(But) Divine Providence hinders them from this hastening and keeps them together in health till the appointed term,

***

Kuşa benzeyen her cüz'ün aslına uçması için bu ulaşmayı bozup yırtmak ister
Fakat Allah'ın hikmeti, bu aceleye mâni olur. Onları ecel gelinceye kadar sıhhat vasıtasıyla toplu tutar.

حکمت حق مانع آید زین عجل
جمعشان دارد بصحت تا اجل

گوید ای اجزا اجل مشهود نیست
پر زدن پیش از اجلتان سود نیست

(But) Divine Providence hinders them from this hastening and keeps them together in health till the appointed term,
And says, "O parts, the term is not certainly known (to you): 'tis useless for you to take wing before the term."

***

Fakat Allah'ın hikmeti, bu aceleye mâni olur. Onları ecel gelinceye kadar sıhhat vasıtasıyla toplu tutar.
"Ey cüz'ler, daha ecel gelip görünmedi. Ecelden önce kanat çırpmanızda bir fayda yok" der.

3, 4433-4434

گوید ای اجزا اجل مشهود نیست
پر زدن پیش از اجلتان سود نیست

چونک هر جزوی بجوید ارتفاق
چون بود جان غریب اندر فراق

And says, “O parts, the term is not certainly known (to you): ’tis useless for you to take wing before the term.”
Inasmuch as every part (of the body) seeks support, what must be the state of the soul, a stranger, in separation (from its home)?

***

“Ey cüz’ler, daha ecel gelip görünmedi. Ecelden önce kanat çırpmanızda bir fayda yok” der.
Her cüz’ü, kendi aslına arkadaş olmayı diler, ararsa ayrılıkta kalan bu garip canın hali ne olur. Var, sen kıyas et!

3, 4434-4435

چونک هر جزوی بجوید ارتفاق
چون بود جان غریب اندر فراق

گوید ای اجزای پست فرشیم
غربت من تلختر من عرشیم

Inasmuch as every part (of the body) seeks support, what must be the state of the soul, a stranger, in separation (from its home)?
It (the soul) says, “O my base earthly parts, my exile is more bitter (than yours): I am celestial.”

***

Her cüz’ü, kendi aslına arkadaş olmayı diler, ararsa ayrılıkta kalan bu garip canın hali ne olur. Var, sen kıyas et!
Can der ki: “Ey benim şu yeryüzüne mensup cüz’ülerim benim garipliğim sizin garipliğinizden daha acı... Ben, arşa mensubum.”

3, 4435-4436

گوید ای اجزای پست فرشیم
غربت من تلختر من عرشیم

میل تن در سبزه و آب روان
زان بود که اصل او آمد از آن

It (the soul) says, “O my base earthly parts, my exile is more bitter (than yours): I am celestial.”
The desire of the body for green herbs and running water is because its origin is from those;

***

Can der ki: “Ey benim şu yeryüzüne mensup cüz’ülerim benim garipliğim sizin garipliğinizden daha acı… Ben, arşa mensubum.”
Tenin meyli, yeşilliğe, akarsuya… Çünkü aslı ondan.

3, 4436-4437

میل تن در سبزه و آب روان
زان بود که اصل او آمد از آن

میل جان اندر حیات و در حی است
زانک جان لامکان اصل وی است

The desire of the body for green herbs and running water is because its origin is from those;
The desire of the soul is for Life and for the Living One, because its origin is the Infinite Soul.

***

Tenin meyli, yeşilliğe, akarsuya… Çünkü aslı ondan.
Canın meyli ise diriliğe, diriye… Çünkü aslı Lâmekân’ın canı!

3, 4437-4438

میل جان اندر حیات و در حی است
زانک جان لامکان اصل وی است

میل جان در حکمتست و در علوم
میل تن در باغ و راغست و کروم

The desire of the soul is for Life and for the Living One, because its origin is the Infinite Soul.
The desire of the soul is for wisdom and the sciences; the desire of the body is for orchards and meadows and vines.

***

Canın meyli ise diriliğe, diriye… Çünkü aslı Lâmekân'ın canı!
Can, hikmete, bilgilere… Ten, bağa, bahçeye, üzüme meyleder.

3, 4438-4439

میل جان در حکمتست و در علوم
میل تن در باغ و راغست و کروم

میل جان اندر ترقی و شرف
میل تن در کسب و اسباب علف

The desire of the soul is for wisdom and the sciences; the desire of the body is for orchards and meadows and vines.
The desire of the soul is for ascent and exaltedness; the desire of the body is for gain and the means of procuring fodder.

***

Can, hikmete, bilgilere... Ten, bağa, bahçeye, üzüme meyleder.
Can, yücelmeye, yükselmeye can atar; ten, kazanca, ota, yiyeceğe, içeceğe!

3, 4439-4440

میل جان اندر ترقی و شرف
میل تن در کسب و اسباب علف

میل و عشق آن شرف هم سوی جان
زین یحب را و یحبون را بدان

The desire of the soul is for ascent and exaltedness; the desire of the body is for gain and the means of procuring fodder.
That exaltedness too hath desire and love towards the soul: from this (fact) understand (the meaning of)He loves themandthey love (Him).

***

Can, yücelmeye, yükselmeye can atar; ten, kazanca, ota, yiyeceğe, içeceğe!
O yücelmenin aşkı, o yücelmenin meylide canadır. "Allah onları sever onlarda Allah'ı" ayetini bundan anla!

3, 4440-4441

میل و عشق آن شرف هم سوی جان
زین یحب را و یحبون را بدان

حاصل آنک هر که او طالب بود
جان مطلوبش درو راغب بود

That exaltedness too hath desire and love towards the soul: from this (fact) understand (the meaning of)He loves themandthey love (Him).
If I explain this, 'twill be endless: theMathnawíwill amount to eighty volumes.

***

O yücelmenin aşkı, o yücelmenin meylide canadır. "Allah onları sever onlarda Allah'ı" ayetini bundan anla!
Bunu anlatmaya kalkışsam sonu, ucu gelmez... Mesnevi'ye, daha böyle sekiz misli kâğıt bile yetişmez!

3, 4441-4442

حاصل آنک هر که او طالب بود
جان مطلوبش درو راغب بود

گر بگویم شرح این بی حد شود
مثنوی هشتاد تا کاغذ شود

If I explain this, ’twill be endless: theMathnawíwill amount to eighty volumes.
The gist is that whenever any one seeks, the soul of the object sought by him is desiring him.

***

Bunu anlatmaya kalkışsam sonu, ucu gelmez… Mesnevi’ye, daha böyle sekiz misli kâğıt bile yetişmez!
Hâsılı kim bir şey isterse istediği şey de ona rağbet eder.

3, 4442-4443

گر بگویم شرح این بی حد شود
مثنوی هشتاد تا کاغذ شود

آدمی حیوان نباتی و جماد
هر مرادی عاشق هر بی‌مراد

The gist is that whenever any one seeks, the soul of the object sought by him is desiring him.
(Whether it be) man, animal, plant, or mineral, every object of desire is in love with everything that is without (has not attained to) the object of desire.

***

Hâsılı kim bir şey isterse istediği şey de ona rağbet eder.
İnsan, hayvan, nebat, cemat... Her şey, birbirine âşıktır. Bir adam, bir şeyi sevdi de muradı o oldu, başka bir şey dilemez bir hale geldi mi o muradı olan sevgilide muratsız hale gelen âşığına âşıktır.

3, 4443-4444

آدمی حیوان نباتی و جماد
هر مرادی عاشق هر بی‌مراد

بی‌مرادان بر مرادی می‌تنند
و آن مرادان جذب ایشان می‌کنند

(Whether it be) man, animal, plant, or mineral, every object of desire is in love with everything that is without (has not attained to) the object of desire.
Those who are without their object of desire attach themselves to an object of desire, and those desired ones draw them (on);

***

İnsan, hayvan, nebat, cemat... Her şey, birbirine âşıktır. Bir adam, bir şeyi sevdi de muradı o oldu, başka bir şey dilemez bir hale geldi mi o muradı olan sevgilide muratsız hale gelen âşığına âşıktır.
Muratsız hale gelen âşıklar, bir murat etrafında döner, dolaşır, yalnız sevgililerini dilerler ama muratları, maksatları olan sevgililer de onları kendilerine çekip dururlar.

3, 4444-4445

بی‌مرادان بر مرادی می‌تنند
و آن مرادان جذب ایشان می‌کنند

لیک میل عاشقان لاغر کند
میل معشوقان خوش و خوش‌فر کند

Those who are without their object of desire attach themselves to an object of desire, and those desired ones draw them (on);
But the desire of the lovers makes them lean, (while) the desire of the loved ones makes them fair and beauteous.

***

Muratsız hale gelen âşıklar, bir murat etrafında döner, dolaşır, yalnız sevgililerini dilerler ama muratları, maksatları olan sevgililer de onları kendilerine çekip dururlar.
Fakat âşıkların meyil ve muhabbetleri, âşıkları zayıf bir hale getirir... Maşukların meyil ve muhabbeti ise onları güzelleştirir, parlak bir hale sokar!

3, 4445-4446

لیک میل عاشقان لاغر کند
میل معشوقان خوش و خوش‌فر کند

عشق معشوقان دو رخ افروخته
عشق عاشق جان او را سوخته

But the desire of the lovers makes them lean, (while) the desire of the loved ones makes them fair and beauteous.
The love of the loved ones illumines the cheeks; the love of the lover consumes his soul.

***

Fakat âşıkların meyil ve muhabbetleri, âşıkları zayıf bir hale getirir... Maşukların meyil ve muhabbeti ise onları güzelleştirir, parlak bir hale sokar!
Sevgililerin aşkı onların yanaklarını parlatır; âşıkların aşkı, âşıkların canlarını yandırır!

3, 4446-4447

عشق معشوقان دو رخ افروخته
عشق عاشق جان او را سوخته

کهربا عاشق به شکل بی‌نیاز
کاه می‌کوشد در آن راه دراز

The love of the loved ones illumines the cheeks; the love of the lover consumes his soul.
The amber loves (the straw) with the appearance of wanting naught, (while) the straw is making efforts (to advance) on that long road.

***

Sevgililerin aşkı onların yanaklarını parlatır; âşıkların aşkı, âşıkların canlarını yandırır!
Kehlibar, niyazdan müstağni davranan bir âşıktır…o uzun yola düşen, o uzun yolda savaşansa saman çöpü!

3, 4447-4448

کهربا عاشق به شکل بی‌نیاز
کاه می‌کوشد در آن راه دراز

این رها کن عشق آن تشنه‌دهان
تافت اندر سینه‌ی صدر جهان

The amber loves (the straw) with the appearance of wanting naught, (while) the straw is making efforts (to advance) on that long road.
Leave this (topic). The love of that thirsty-mouthed man shone (was reflected) in the breast of the Sadr-i Jahán.

***

Kehlibar, niyazdan müstağni davranan bir âşıktır…o uzun yola düşen, o uzun yolda savaşansa saman çöpü!
Bunu bırak… O susamış âşığın aşkı, Sadr-ı Cihan’ın gönlünde parladı.

این رها کن عشق آن تشنه‌دهان
تافت اندر سینه‌ی صدر جهان

دود آن عشق و غم آتش‌کده
رفته در مخدوم او مشفق شده

Leave this (topic). The love of that thirsty-mouthed man shone (was reflected) in the breast of the Sadr-i Jahán.
The smoke of the love and pain of the fire-temple (his burning heart) entered his lord (and) turned into compassion.

***

Bunu bırak… O susamış âşığın aşkı, Sadr-ı Cihan’ın gönlünde parladı.
O aşkın, o ateşgedenin dumanı ona kadar vardı, gönlünü yumuşattı.

3, 4449-4450

دود آن عشق و غم آتش‌کده
رفته در مخدوم او مشفق شده

لیکش از ناموس و بوش و آب رو
شرم می‌آمد که وا جوید ازو

The smoke of the love and pain of the fire-temple (his burning heart) entered his lord (and) turned into compassion.
But on account of (his) glory and pride and magnificence he was ashamed to inquire for him:

***

O aşkın, o ateşgedenin dumanı ona kadar vardı, gönlünü yumuşattı.
Fakat onu aramayı namusuna, kibrine yediremiyordu.

لیکش از ناموس و بوش و آب رو
شرم می‌آمد که وا جوید ازو

رحمتش مشتاق آن مسکین شده
سلطنت زین لطف مانع آمده

But on account of (his) glory and pride and magnificence he was ashamed to inquire for him:
His mercy had begun to yearn after that lowly man, (but) his majesty hindered (him) from (showing) this kindness.

***

Fakat onu aramayı namusuna, kibrine yediremiyordu.
Merhameti, o yoksula müştak olmuştu; saltanat bu lütfa mâni oluyordu.

رحمتش مشتاق آن مسکین شده
سلطنت زین لطف مانع آمده

عقل حیران کین عجب او را کشید
یا کشش زان سو بدینجانب رسید

His mercy had begun to yearn after that lowly man, (but) his majesty hindered (him) from (showing) this kindness.
The intellect is bewildered, wondering whether this one (the Sadr-i Jahán) attracted him (the lover), or whether the attraction came from that quarter (from the lover) to this side.

***

Merhameti, o yoksula müştak olmuştu; saltanat bu lütfa mâni oluyordu.
Akıl burada hayran… Acaba bu mu onu çekti, yoksa bu çekiş, o taraftan mı oldu?

3, 4452-4453

عقل حیران کین عجب او را کشید
یا کشش زان سو بدینجانب رسید

ترک جلدی کن کزین ناواقفی
لب ببند الله اعلم بالخفی

The intellect is bewildered, wondering whether this one (the Sadr-i Jahán) attracted him (the lover), or whether the attraction came from that quarter (from the lover) to this side.
Abandon presumption, for thou art ignorant of this. Close thy lips: God best knoweth the secret.

***

Akıl burada hayran… Acaba bu mu onu çekti, yoksa bu çekiş, o taraftan mı oldu?
Cür'etten vazgeç… Sen, bunu bilmezsin, anlamazsın. Dudağını yum, gizli sırrı Allah daha iyi bilir.

3, 4453-4454

ترک جلدی کن کزین ناواقفی
لب ببند الله اعلم بالخفی

این سخن را بعد ازین مدفون کنم
آن کشنده می‌کشد من چون کنم

Abandon presumption, for thou art ignorant of this. Close thy lips: God best knoweth the secret.
Henceforth I will bury this topic. That Drawer is drawing me (in another direction): what can I do?

***

Cür’etten vazgeç… Sen, bunu bilmezsin, anlamazsın. Dudağını yum, gizli sırrı Allah daha iyi bilir.
Bundan böyle bu sözü, gizleyeyim… Beni o çeken, çekmekte; ne yapayım ben?

این سخن را بعد ازین مدفون کنم
آن کشنده می‌کشد من چون کنم

کیست آن کت می‌کشد ای معتنی
آنک می‌نگذاردت کین دم زنی

Henceforth I will bury this topic. That Drawer is drawing me (in another direction): what can I do?
Who is he that is drawing thee, O solicitous one? He who doth not allow thee to utter this word.

***

Bundan böyle bu sözü, gizleyeyim… Beni o çeken, çekmekte; ne yapayım ben?
Ey bir işe sarılıp savaşan, onu güzelce başarmaya uğraşan, seni çeken… Bundan bahsetmeye bırakmayan kim?

3, 4455-4456

کیست آن کت می‌کشد ای معتنی
آنک می‌نگذاردت کین دم زنی

صد عزیمت می‌کنی بهر سفر
می‌کشاند مر ترا جای دگر

Who is he that is drawing thee, O solicitous one? He who doth not allow thee to utter this word.
Thou makest a hundred resolutions to journey (to a certain spot): He draweth thee to some other place.

***

Ey bir işe sarılıp savaşan, onu güzelce başarmaya uğraşan, seni çeken… Bundan bahsetmeye bırakmayan kim?
Bir yere gideyim diye yüzlerce defa karar verir, davranırsın… Fakat seni bir saik, başka yere çeker durur.

3, 4456-4457

صد عزیمت می‌کنی بهر سفر
می‌کشاند مر ترا جای دگر

زان بگرداند به هر سو آن لگام
تا خبر یابد ز فارس اسپ خام

Thou makest a hundred resolutions to journey (to a certain spot): He draweth thee to some other place.
He turns the (horse's) bridle in every direction in order that the untrained horse may gain knowledge of the rider.

***

Bir yere gideyim diye yüzlerce defa karar verir, davranırsın... Fakat seni bir saik, başka yere çeker durur.
Binici, dizgini her tarafa çevirir, ta ki ham at üstünde bir binicinin bulunduğunu, başıboş bulunmadığını anlasın diye.

3, 4457-4458

زان بگرداند به هر سو آن لگام
تا خبر یابد ز فارس اسپ خام

اسپ زیرکسار زان نیکو پیست
کو همی‌داند که فارس بر ویست

He turns the (horse's) bridle in every direction in order that the untrained horse may gain knowledge of the rider.
The clever horse is well-paced because it knows that the rider is (mounted) on it.

***

Binici, dizgini her tarafa çevirir, ta ki ham at üstünde bir binicinin bulunduğunu, başıboş bulunmadığını anlasın diye.
Fakat terbiyeli at, üstünde binici olduğunu bilir, bundan dolayı iyi yürür.

3, 4458-4459

اسپ زیرکسار زان نیکو پیست
کو همی‌داند که فارس بر ویست

او دلت را بر دو صد سودا ببست
بی‌مرادت کرد پس دل را شکست

The clever horse is well-paced because it knows that the rider is (mounted) on it.
He fixed thy heart on a hundred passionate desires, disappointed thee, and then broke thy heart.

***

Fakat terbiyeli at, üstünde binici olduğunu bilir, bundan dolayı iyi yürür.
O yok mu? Senin gönlünü yüzlerce sevdaya bağlamış, nihayet seni muratsız bir hale getirmiş de sonrada gönlünü kırıvermiştir.

3, 4459-4460

او دلت را بر دو صد سودا ببست
بی‌مرادت کرد پس دل را شکست

چون شکست او بال آن رای نخست
چون نشد هستی بال‌اشکن درست

He fixed thy heart on a hundred passionate desires, disappointed thee, and then broke thy heart.
Inasmuch as He broke the wings of that first intention (of thine), how was not the existence of the Wing-breaker perfectly established (in thy mind)?

***

O yok mu? Senin gönlünü yüzlerce sevdaya bağlamış, nihayet seni muratsız bir hale getirmiş de sonrada gönlünü kırıvermiştir.
İlk kararının kolunu kanadını kırdı ya… Peki, niçin o kanat kıranın varlığı doğru olmuyor, niçin kendini ona teslim etmiyorsun?

3, 4460-4461

چون شکست او بال آن رای نخست
چون نشد هستی بال‌اشکن درست

چون قضایش حبل تدبیرت سکست
چون نشد بر تو قضای آن درست

Inasmuch as He broke the wings of that first intention (of thine), how was not the existence of the Wing-breaker perfectly established (in thy mind)?
Since His ordainment snapped the cord of thy contrivance, how was not God's ordainment perfectly established (clearly proven) to thee?

***

İlk kararının kolunu kanadını kırdı ya... Peki, niçin o kanat kıranın varlığı doğru olmuyor, niçin kendini ona teslim etmiyorsun?
Onun kaza ve kaderi senin tedbir ipini koparıverdi... Pekâlâ, neden kaza ve kaderine inanmıyor, niçin kazasına rıza vermiyorsun?

3, 4461-4462

چون قضایش حبل تدبیرت سکست
چون نشد بر تو قضای آن درست

عزمها و قصدها در ماجرا
گاه گاهی راست می‌آید ترا

Since His ordainment snapped the cord of thy contrivance, how was not God's ordainment perfectly established (clearly proven) to thee?
In the course of events your resolutions and purposes now and then come right (are fulfilled),

***

Onun kaza ve kaderi senin tedbir ipini koparıverdi... Pekâlâ, neden kaza ve kaderine inanmıyor, niçin kazasına rıza vermiyorsun?
Yapacağın işlere iyice niyetlenir, yapmayı kurar, kararlaştırırsın. Bazen bu kararın denk gelir.

3, 4462-4463

عزمها و قصدها در ماجرا
گاه گاهی راست می‌آید ترا

تا به طمع آن دلت نیت کند
بار دیگر نیتت را بشکند

In the course of events your resolutions and purposes now and then come right (are fulfilled),
In order that, through hope of that (fulfilment), your heart may form an intention, and that He may once more destroy your intention.

***

Yapacağın işlere iyice niyetlenir, yapmayı kurar, kararlaştırırsın. Bazen bu kararın denk gelir.
Gönlün tamahtan düşer, niyetini sağlamlarsın. Sonra tekrar o niyet bozuluverir!

3, 4463-4464

تا به طمع آن دلت نیت کند
بار دیگر نیتت را بشکند

ور بکلی بی‌مرادت داشتی
دل شدی نومید امل کی کاشتی

In order that, through hope of that (fulfilment), your heart may form an intention, and that He may once more destroy your intention.
For if He were to keep you wholly unsuccessful, your heart would despair: how would it sow (the seed of) expectation?

***

Gönlün tamahtan düşer, niyetini sağlamlarsın. Sonra tekrar o niyet bozuluverir!
Seni tamamıyla muratsız bir hale getirseydi gönlün ümitsizlenirdi, dilek tohumunu nasıl ekebilirdin?

3, 4464-4465

ور بکلی بی‌مرادت داشتی
دل شدی نومید امل کی کاشتی

ور بکاریدی امل از عوریش
کی شدی پیدا برو مقهوریش

For if He were to keep you wholly unsuccessful, your heart would despair: how would it sow (the seed of) expectation?
And unless it sowed (the seed of) expectation, how from its barrenness would its subjection (to the Divine will) become apparent to it?

***

Seni tamamıyla muratsız bir hale getirseydi gönlün ümitsizlenirdi, dilek tohumunu nasıl ekebilirdin?
Ama emel tohumunu ekseydin, akılsız bir hale düşseydin Allah hükmünde olduğun, onun emrinin altında bulunduğun nasıl meydana çıkardı

3, 4465-4466

ور بکاریدی امل از عوریش
کی شدی پیدا برو مقهوریش

عاشقان از بی‌مرادیهای خویش
باخبر گشتند از مولای خویش

And unless it sowed (the seed of) expectation, how from its barrenness would its subjection (to the Divine will) become apparent to it?
By their failures (to achieve success) the lovers are made aware of their Lord.

***

Ama emel tohumunu ekseydin, akılsız bir hale düşseydin Allah hükmünde olduğun, onun emrinin altında bulunduğun nasıl meydana çıkardı
Âşıklar, muratsız kaldılar da Allah'larından haber aldılar.

3, 4466-4467

عاشقان از بی‌مرادیهای خویش
باخبر گشتند از مولای خویش

بی‌مرادی شد قلاوز بهشت
حفت الجنه شنو ای خوش سرشت

By their failures (to achieve success) the lovers are made aware of their Lord.
Unsuccess is the guide to Paradise: hearken, O man of goodly nature, to (the tradition), “Paradise is encompassed (with pains).”

***

Âşıklar, muratsız kaldılar da Allah’larından haber aldılar.
Muratsızlık, cennete kılavuzdur. Ey yaradılışı güzel, “Cennet, istenmeyen, hoşa gitmeyen şeylerle, murada nail olmayışlarla kaplanmıştır” hadisini işit!

3, 4467-4468

بی‌مرادی شد قلاوز بهشت
حفت الجنه شنو ای خوش سرشت

که مراداتت همه اشکسته‌پاست
پس کسی باشد که کام او رواست

Unsuccess is the guide to Paradise: hearken, O man of goodly nature, to (the tradition), “Paradise is encompassed (with pains).”
(Granted) that all that you desire is broken-legged (unsuccessful), then there is One whose pleasure is fulfilled.

***

Muratsızlık, cennete kılavuzdur. Ey yaradılışı güzel, “Cennet, istenmeyen, hoşa gitmeyen şeylerle, murada nail olmayışlarla kaplanmıştır” hadisini işit!
Senin muratlarının, görüyorsun ya, ayakları kırık… Ama öyle adam vardır ki bütün muratları olur.

که مراداتت همه اشکسته‌پاست
پس کسی باشد که کام او رواست

پس شدند اشکسته‌اش آن صادقان
لیک کو خود آن شکست عاشقان

(Granted) that all that you desire is broken-legged (unsuccessful), then there is One whose pleasure is fulfilled.
Therefore the sincere (believers) have become broken (abased) before Him; but where indeed is (their abasement in comparison with) the abasement of those who love (Him)?

***

Senin muratlarının, görüyorsun ya, ayakları kırık… Ama öyle adam vardır ki bütün muratları olur.
Şu halde onun tarafından gönülleri kırılanlar, onun yolunda onun aşkında doğru olanlardır. Fakat nerede âşıkların gönül kırıklığı, nerede başkalarından gönül kırıklığı,

پس شدند اشکسته‌اش آن صادقان
لیک کو خود آن شکست عاشقان

عاقلان اشکسته‌اش از اضطرار
عاشقان اشکسته با صد اختیار

Therefore the sincere (believers) have become broken (abased) before Him; but where indeed is (their abasement in comparison with) the abasement of those who love (Him)?
The intelligent are abased before Him from necessity; the lovers are abased with hundredfold free-will.

***

Şu halde onun tarafından gönülleri kırılanlar, onun yolunda onun aşkında doğru olanlardır. Fakat nerede âşıkların gönül kırıklığı, nerede başkalarından gönül kırıklığı,
Akıllıların gönülleri, mecburî kırılır… Dilediklerini yapamazlar, meyus olurlar. Âşıklarda ise yüzlerce ihtiyar var, dilediklerini yüzlerce kere yapabilirler, öyle olduğu halde ona tabi olurlar, gönülleri bu yüzden kırılır; emellerine bu yüzden erişememişlerdir.

عاقلان اشکسته‌اش از اضطرار
عاشقان اشکسته با صد اختیار

عاقلانش بندگان بندی‌اند
عاشقانش شکری و قندی‌اند

The intelligent are abased before Him from necessity; the lovers are abased with hundredfold free-will.
The intelligent are bond-slaves to Him; the lovers are like sugar and candy to Him.

***

Akıllıların gönülleri, mecburî kırılır... Dilediklerini yapamazlar, meyus olurlar. Âşıklarda ise yüzlerce ihtiyar var, dilediklerini yüzlerce kere yapabilirler, öyle olduğu halde ona tabi olurlar, gönülleri bu yüzden kırılır; emellerine bu yüzden erişememişlerdir.
Akılı başında olanlar, bağla bağlanmış kullardır, âşıklar ise hürdür, şekerlenmiş, ballanmış canlardır onlar!

3, 4471-4472

عاقلانش بندگان بندی‌اند
عاشقانش شکری و قندی‌اند

ائتیا کرها مهار عاقلان
ائتیا طوعا بهار بی‌دلان

The intelligent are bond-slaves to Him; the lovers are like sugar and candy to Him.
“Come against your will” is the toggle for the intelligent; “come willingly” is the spring-time of them that have lost their hearts.

***

Akılı başında olanlar, bağla bağlanmış kullardır, âşıklar ise hürdür, şekerlenmiş, ballanmış canlardır onlar!
Akıllıların yuları “zorla gelin” emridir; gönlünü kaptıranların baharı “dileyerek gelin” emri!

ائتیا کرها مهار عاقلان
ائتیا طوعا بهار بی‌دلان

دید پیغامبر یکی جوقی اسیر
که همی‌بردند و ایشان در نفیر

"Come against your will" is the toggle for the intelligent; "come willingly" is the spring-time of them that have lost their hearts.
The Prophet saw a troop of captives being taken along, and they were in loud lamentation.

***

Akıllıların yuları "zorla gelin" emridir; gönlünü kaptıranların baharı "dileyerek gelin" emri!
Peygamber, bir bölük esir gördü. Onları çekip sürüklüyorlardı, hepsi de feryadü figan ediyordu.

3, 4473-4474

دید پیغامبر یکی جوقی اسیر
که همی‌بردند و ایشان در نفیر

دیدشان در بند آن آگاه شیر
می نظر کردند در وی زیر زیر

The Prophet saw a troop of captives being taken along, and they were in loud lamentation.
That wary Lion saw them in chains: (he saw them) looking askance at him,

***

Peygamber, bir bölük esir gördü. Onları çekip sürüklüyorlardı, hepsi de feryadü figan ediyordu.
O sırları bilen aslan, zincirlere vurulmuş olduklarını gördü, gizlice onlara bakmaya başladı.

دیدشان در بند آن آگاه شیر
می نظر کردند در وی زیر زیر

تا همی خایید هر یک از غضب
بر رسول صدق دندانها و لب

That wary Lion saw them in chains: (he saw them) looking askance at him,
So that each (of them) was gnashing his teeth and chewing his lips in anger against the veracious Prophet;

***

O sırları bilen aslan, zincirlere vurulmuş olduklarını gördü, gizlice onlara bakmaya başladı.
Her biri hiddetinden o Hak Peygambere dişlerini gıcırdatmakta, dudaklarını çiğnemekteydi.

3, 4475-4476

تا همی خایید هر یک از غضب
بر رسول صدق دندانها و لب

زهره نه با آن غضب که دم زنند
زانک در زنجیر قهر ده‌منند

So that each (of them) was gnashing his teeth and chewing his lips in anger against the veracious Prophet;
(But) notwithstanding that anger, they dare not utter a word, because they are in the ten-maund chain of violence.

***

Her biri hiddetinden o Hak Peygambere dişlerini gıcırdatmakta, dudaklarını çiğnemekteydi.
Fakat bu kadar kızgın oldukları halde ağız açmaya kudretleri yoktu... Hepsi de on batmanlık kahır zincirine vurulmuştu.

3, 4476-4477

زهره نه با آن غضب که دم زنند
زانک در زنجیر قهر ده‌منند

می‌کشاندشان موکل سوی شهر
می‌برد از کافرستانشان به قهر

(But) notwithstanding that anger, they dare not utter a word, because they are in the ten-maund chain of violence.
Their custodian is marching them along to the city: he is taking them by force from the land of the infidels.

***

Fakat bu kadar kızgın oldukları halde ağız açmaya kudretleri yoktu... Hepsi de on batmanlık kahır zincirine vurulmuştu.
Memur, onları şehre doğru çekmekte, küfür ülkesinden alıp kahırla sürüklemekteydi.

3, 4477-4478

می‌کشاندشان موکل سوی شهر
می‌برد از کافرستانشان به قهر

نه فدایی می‌ستاند نه زری
نه شفاعت می‌رسد از سروری

Their custodian is marching them along to the city: he is taking them by force from the land of the infidels.
(They say to each other), “He (the Prophet) will not accept any ransom or any gold: no intercession is coming from any prince.

***

Memur, onları şehre doğru çekmekte, küfür ülkesinden alıp kahırla sürüklemekteydi.
Ne yerlerine başkası kabul ediliyor, ne koyuverilmeleri için para alınıyor, ne de bir ulu kişi onlara şefaat ediyordu.

3, 4478-4479

نه فدایی می‌ستاند نه زری
نه شفاعت می‌رسد از سروری

رحمت عالم همی‌گویند و او
عالمی را می‌برد حلق و گلو

(They say to each other), “He (the Prophet) will not accept any ransom or any gold: no intercession is coming from any prince.
He is called a mercy to the world, and he is cutting the throats and gullets of a (whole) world (of people).”

***

Ne yerlerine başkası kabul ediliyor, ne koyuverilmeleri için para alınıyor, ne de bir ulu kişi onlara şefaat ediyordu.
Peygamber’e “Âlemlere rahmet” diyorlar ya… Öyle olduğu halde bütün bir âlemin boynunu, boğazını kesiyordu.

3, 4479-4480

رحمت عالم همی‌گویند و او
عالمی را می‌برد حلق و گلو

با هزار انکار می‌رفتند راه
زیر لب طعنه‌زنان بر کار شاه

He is called a mercy to the world, and he is cutting the throats and gullets of a (whole) world (of people)."
With a thousand (feelings of) disbelief they marched along, railing under their breath at the actions of the (spiritual) king,

***

Peygamber'e "Âlemlere rahmet" diyorlar ya... Öyle olduğu halde bütün bir âlemin boynunu, boğazını kesiyordu.
Onlar Peygamber'i binlerce defa inkâr ederek, ağızlarının içinden hareketini kınayarak gidiyorlardı.

3, 4480-4481

با هزار انکار می‌رفتند راه
زیر لب طعنه‌زنان بر کار شاه

چاره‌ها کردیم و اینجا چاره نیست
خود دل این مرد کم از خاره نیست

With a thousand (feelings of) disbelief they marched along, railing under their breath at the actions of the (spiritual) king,
(Saying), “We remedied (our former troubles), but in this case there is no remedy: truly this man's heart is not inferior (in hardness) to a rock.

***

Onlar Peygamber’i binlerce defa inkâr ederek, ağızlarının içinden hareketini kınayarak gidiyorlardı.
Diyorlardı ki: Nice çarelere başvurduk, çare olmadı. Zaten bu adamın yüreği taş gibi katı .

3, 4481-4482

چاره‌ها کردیم و اینجا چاره نیست
خود دل این مرد کم از خاره نیست

ما هزاران مرد شیر الپ ارسلان
با دو سه عریان سست نیمجان

(Saying), “We remedied (our former troubles), but in this case there is no remedy: truly this man's heart is not inferior (in hardness) to a rock.
We, thousands of men brave as lions, (fighting) with two or three feeble and half-dead naked fellows,

***

Diyorlardı ki: Nice çarelere başvurduk, çare olmadı. Zaten bu adamın yüreği taş gibi katı .
Biz, binlerce Alpaslan’ken iki üç çıplak ve yarı canlının elinde.

ما هزاران مرد شیر الپ ارسلان
با دو سه عریان سست نیم‌جان

این چنین درمانده‌ایم از کژرویست
یا ز اخترهاست یا خود جادویست

We, thousands of men brave as lions, (fighting) with two or three feeble and half-dead naked fellows,
Are left helpless like this: is it on account of (our) wrong-doing or (unlucky) stars, or is it sorcery?

***

Biz, binlerce Alpaslan’ken iki üç çıplak ve yarı canlının elinde.
Bu derece âciz kaldık… Uygunsuz hareketimizden mi, yıldızımızın düşüklüğünden mi… yoksa sihirden mi?

3, 4483-4484

این چنین درمانده‌ایم از کژرویست
یا ز اخترهاست یا خود جادویست

بخت ما را بر درید آن بخت او
تخت ما شد سرنگون از تخت او

Are left helpless like this: is it on account of (our) wrong-doing or (unlucky) stars, or is it sorcery?
His fortune tore up our fortune; our throne was overturned by his throne.

***

Bu derece âciz kaldık… Uygunsuz hareketimizden mi, yıldızımızın düşüklüğünden mi… yoksa sihirden mi?
Bahtı, bahtımızı yırttı; tahtı, tahtımızı baş aşağı etti.

بخت ما را بر درید آن بخت او
تخت ما شد سرنگون از تخت او

کار او از جادوی گر گشت زفت
جادوی کردیم ما هم چون نرفت

His fortune tore up our fortune; our throne was overturned by his throne.
If his cause became mighty (was made to prevail) by sorcery, we too practised sorcery: how did not it succeed?

***

Bahtı, bahtımızı yırttı; tahtı, tahtımızı baş aşağı etti.
İşi, sihirle yüceldi, büyüdüyse bir de sihir yaptık, neden tutmadı, neden tesir etmedi?

کار او از جادوی گر گشت زفت
جادوی کردیم ما هم چون نرفت

از بتان و از خدا در خواستیم
که بکن ما را اگر ناراستیم

If his cause became mighty (was made to prevail) by sorcery, we too practised sorcery: how did not it succeed?
We besought the idols and God, saying, ‘Destroy us if we are untrue.

***

İşi, sihirle yüceldi, büyüdüyse bir de sihir yaptık, neden tutmadı, neden tesir etmedi?
Eğer dâvamız doğru değilse bizim kökümüzü sök diye putlara da dua ettik, Allah’a da.

3, 4486-4487

از بتان و از خدا در خواستیم
که بکن ما را اگر ناراستیم

آنک حق و راستست از ما و او
نصرتش ده نصرت او را بجو

We besought the idols and God, saying, ‘Destroy us if we are untrue.
Whichever is right and true, between us and him, give the victory to that one and desire him to be victorious.’

***

Eğer dâvamız doğru değilse bizim kökümüzü sök diye putlara da dua ettik, Allah’a da.
Hak kimdeyse, kim doğrucuysa ona yardım et, onun yardımında bulun, biz doğruysak bize, o doğruysa ona muin ol dedik.

آنک حق و راستست از ما و او
نصرتش ده نصرت او را بجو

این دعا بسیار کردیم و صلات
پیش لات و پیش عزی و منات

Whichever is right and true, between us and him, give the victory to that one and desire him to be victorious.'
Ofttimes we made this invocation and (bowed down in) prayer before Lát and 'Uzzá and Manát,

***

Hak kimdeyse, kim doğrucuysa ona yardım et, onun yardımında bulun, biz doğruysak bize, o doğruysa ona muin ol dedik.
Bu duada çok bulunduk, Lât, Uzzâ ve Menât'a nice secdeler ettik;

این دعا بسیار کردیم و صلات
پیش لات و پیش عزی و منات

که اگر حقست او پیداش کن
ور نباشد حق زبون ماش کن

Ofttimes we made this invocation and (bowed down in) prayer before Lát and ‘Uzzá and Manát,
Saying, ‘If he is in the right, make him manifest; if he is not in the right, make him subject to us.’

***

Bu duada çok bulunduk, Lât, Uzzâ ve Menât’a nice secdeler ettik;
Dedik ki: Eğer Muhammed haksa meydana çıkart, değilse onu bize zebun et.

3, 4489-4490

که اگر حقست او پیداش کن
ور نباشد حق زبون ماش کن

چونک وا دیدیم او منصور بود
ما همه ظلمت بدیم او نور بود

Saying, ‘If he is in the right, make him manifest; if he is not in the right, make him subject to us.’
When we recognised (what had come to pass), he was the one to whom victory was given: we all were darkness, he was the light.

***

Dedik ki: Eğer Muhammed haksa meydana çıkart, değilse onu bize zebun et.
Şimdi onun Allah yardımına mazhar olduğunu gördük işte... Biz, umumiyetle zulmetmişiz, o nur!

3, 4490-4491

چونک وا دیدیم او منصور بود
ما همه ظلمت بدیم او نور بود

این جواب ماست کانچ خواستید
گشت پیدا که شما ناراستید

When we recognised (what had come to pass), he was the one to whom victory was given: we all were darkness, he was the light.
This is our answer (from God)—'(Concerning) that which ye desired (to know), it has become evident that ye are the untrue.'"

***

Şimdi onun Allah yardımına mazhar olduğunu gördük işte... Biz, umumiyetle zulmetmişiz, o nur!
Bu, bize cevap: Dilediğiniz işte meydana çıktı, hanginizin doğru olduğu açığa vuruldu."

این جواب ماست کانچ خواستید
گشت پیدا که شما ناراستید

باز این اندیشه را از فکر خویش
کور می‌کردند و دفع از ذکر خویش

This is our answer (from God)—'(Concerning) that which ye desired (to know), it has become evident that ye are the untrue.'"
Then, again, they were blindfolding (hiding) this thought from their reflective faculty and banishing it from their memory,

***

Bu, bize cevap: Dilediğiniz işte meydana çıktı, hanginizin doğru olduğu açığa vuruldu."
Sonra yine fikirlerindeki bu düşünceyi körletiyorlar, bu sözleri bırakarak diyorlardı ki:

3, 4492-4493

باز این اندیشه را از فکر خویش
کور می‌کردند و دفع از ذکر خویش

کین تفکرمان هم از ادبار رست
که صواب او شود در دل درست

Then, again, they were blindfolding (hiding) this thought from their reflective faculty and banishing it from their memory,
Saying, "This thought too has arisen from our ill-luck, (namely, the thought) that his being in the right should be perfectly established (proven beyond doubt) in our minds.

***

Sonra yine fikirlerindeki bu düşünceyi körletiyorlar, bu sözleri bırakarak diyorlardı ki:
"Bu düşüncemiz de işimizin tersine gitmesinden meydana geldi; gönlümüzde onun doğru olduğuna dair bir düşüncedir peydahlandı.

3, 4493-4494

کین تفکرمان هم از ادبار رست
که صواب او شود در دل درست

خود چه شد گر غالب آمد چند بار
هر کسی را غالب آرد روزگار

Saying, “This thought too has arisen from our ill-luck, (namely, the thought) that his being in the right should be perfectly established (proven beyond doubt) in our minds.
What, indeed, does it matter if he has prevailed (against us) several times? Time (Fortune) brings every one to predominance (now and then).

***

“Bu düşüncemiz de işimizin tersine gitmesinden meydana geldi; gönlümüzde onun doğru olduğuna dair bir düşüncedir peydahlandı.
Birkaç kere galip geldiyse ne oldu ki... Bundan ne çıkar? Zaman da herkese galebe çalıyor!

3, 4494-4495

خود چه شد گر غالب آمد چند بار
هر کسی را غالب آرد روزگار

ما هم از ایام بخت‌آور شدیم
بارها بر وی مظفر آمدیم

What, indeed, does it matter if he has prevailed (against us) several times? Time (Fortune) brings every one to predominance (now and then).
We also were made successful by the Days (Fortune), and at times became victorious over him.”

***

Birkaç kere galip geldiyse ne oldu ki… Bundan ne çıkar? Zaman da herkese galebe çalıyor!
Biz de zamaneden kâm aldık, bizim bahtımız da yaver oldu… Biz de ona birkaç kere üst geldik.”

3, 4495-4496

ما هم از ایام بخت‌آور شدیم
بارها بر وی مظفر آمدیم

باز گفتندی که گرچه او شکست
چون شکست ما نبود آن زشت و پست

We also were made successful by the Days (Fortune), and at times became victorious over him.”
(But) again they were saying (to themselves), “Although he was defeated, it was not disgraceful and vile like our defeat,”

***

Biz de zamaneden kâm aldık, bizim bahtımız da yaver oldu… Biz de ona birkaç kere üst geldik.”
Sonra yine “O da mağlûp oldu ama mağlûp oluşu, bizim mağlup oluşumuz gibi çirkince, alçakça değildi.

3, 4496-4497

باز گفتندی که گرچه او شکست
چون شکست ما نبود آن زشت و پست

زانک بخت نیک او را در شکست
داد صد شادی پنهان زیردست

(But) again they were saying (to themselves), “Although he was defeated, it was not disgraceful and vile like our defeat,”
Because in (the hour of) defeat (his) good fortune gave him underhand a hundred secret joys;

***

Sonra yine “O da mağlûp oldu ama mağlûp oluşu, bizim mağlup oluşumuz gibi çirkince, alçakça değildi.
İyi bahtı o bozgunlukta, o mağlûbiyette bile ona el altından gizlice yüzlerce neşe verdi.

3, 4497-4498

زانک بخت نیک او را در شکست
داد صد شادی پنهان زیردست

کو باشکسته نمی‌مانست هیچ
که نه غم بودش در آن نه پیچ پیچ

Because in (the hour of) defeat (his) good fortune gave him underhand a hundred secret joys;
For he did not at all resemble one defeated, as he felt no sorrow or distress thereat,

***

İyi bahtı o bozgunlukta, o mağlûbiyette bile ona el altından gizlice yüzlerce neşe verdi.
Hatta o, hiç de mağlûba benzemiyordu. Ne gamı vardı, ne üzülüyordu” demekteydiler.

3, 4498-4499

کو باشکسته نمی‌مانست هیچ
که نه غم بودش در آن نه پیچ پیچ

چون نشان ممنان مغلوبیست
لیک در اشکست ممن خوبیست

For he did not at all resemble one defeated, as he felt no sorrow or distress thereat,
Since to be vanquished is the mark of the true believers; yet in the true believer's defeat there is goodness.

***

Hatta o, hiç de mağlûba benzemiyordu. Ne gamı vardı, ne üzülüyordu” demekteydiler.
Müminlerin nişanesi mağlûbiyettir ama müminin alt oluşunda da bir güzellik var!

چون نشان ممنان مغلوبیست
لیک در اشکست ممن خوبیست

گر تو مشک و عنبری را بشکنی
عالمی از فوح ریحان پر کنی

Since to be vanquished is the mark of the true believers; yet in the true believer's defeat there is goodness.
If you crush some musk or ambergris, you will fill a (whole) world with (a scent like) the exhalation of sweet herbs;

***

Müminlerin nişanesi mağlûbiyettir ama müminin alt oluşunda da bir güzellik var!
Misk ve amberi kırsan dünyayı güzel kokularla doldurursun.

گر تو مشک و عنبری را بشکنی
عالمی از فوح ریحان پر کنی

ور شکستی ناگهان سرگین خر
خانه‌ها پر گند گردد تا به سر

If you crush some musk or ambergris, you will fill a (whole) world with (a scent like) the exhalation of sweet herbs;
And if you suddenly crush the dung of an ass, the houses will be filled to the top with stench.

***

Misk ve amberi kırsan dünyayı güzel kokularla doldurursun.
Fakat ansızın eşek tezeğini kırsan evler, baştanbaşa pis kokuyla dolar.

3, 4501-4502

ور شکستی ناگهان سرگین خر
خانه‌ها پر گند گردد تا به سر

وقت واگشت حدیبیه بذل
دولت انا فتحنا زد دهل

And if you suddenly crush the dung of an ass, the houses will be filled to the top with stench.
At the moment of the (Prophet's) ignominious return from Hudaybiya, the empire ofLo, We have opened(to thee the way to a conspicuous) victory proclaimed itself.

***

Fakat ansızın eşek tezeğini kırsan evler, baştanbaşa pis kokuyla dolar.
Peygamber, perişan bir halde Hudeybiye’den dönerken “İnna Fetahnâ” devletinin davulu çalındı.

وقت واگشت حدیبیه بذل
دولت انا فتحنا زد دهل

آمدش پیغام از دولت که رو
تو ز منع این ظفر غمگین مشو

At the moment of the (Prophet's) ignominious return from Hudaybiya, the empire ofLo, We have opened(to thee the way to a conspicuous) victory proclaimed itself.
From the (Divine) empire came to him the message, “Go, be not saddened by the withholding of this victory,

***

Peygamber, perişan bir halde Hudeybiye’den dönerken “İnna Fetahnâ” devletinin davulu çalındı.
Allah devletinden haber geldi: “Yürü, bu zafere erişemediğinden gam yeme.

3, 4503-4504

آمدش پیغام از دولت که رو
تو ز منع این ظفر غمگین مشو

کاندرین خواری نقدت فتحهاست
نک فلان قلعه فلان بقعه تراست

From the (Divine) empire came to him the message, “Go, be not saddened by the withholding of this victory,
For in this present abasement of thee there are victories: lo, such and such a fortress, such and such a town, are (given) to thee.”

***

Allah devletinden haber geldi: “Yürü, bu zafere erişemediğinden gam yeme.
Şimdi elindeki bu horluk yok mu? Nimetlere erişmen demektir. İşte şuracıktaki filân kale, filân yer senin!”

3, 4504-4505

کاندرین خواری نقدت فتحهاست
نک فلان قلعه فلان بقعه تراست

بنگر آخر چونک واگردید تفت
بر قریظه و بر نضیر از وی چه رفت

For in this present abasement of thee there are victories: lo, such and such a fortress, such and such a town, are (given) to thee.”
Consider, after all, when he retreated in haste, what (great things) he did against Qurayza and Nadír.

***

Şimdi elindeki bu horluk yok mu? Nimetlere erişmen demektir. İşte şuracıktaki filân kale, filân yer senin!”
Hakikatten de oradan çabucak dönünce bak hele, Kurayza’nın Nazîr’in başına neler geldi,

3, 4505-4506

بنگر آخر چونک واگردید تفت
بر قریظه و بر نضیر از وی چه رفت

قلعه‌ها هم گرد آن دو بقعه‌ها
شد مسلم وز غنایم نفعها

Consider, after all, when he retreated in haste, what (great things) he did against Qurayza and Nadír.
The fortresses, also, round those two settlements submitted (to him), and (many) advantages (in the shape) of spoils (came into his hands).

***

Hakikatten de oradan çabucak dönünce bak hele, Kurayza’nın Nazîr’în başına neler geldi,
O iki kaleyle çevrelerindeki yerler teslim oldu, ganimetlerden faydalar elde ettiler.

3, 4506-4507

قلعه‌ها هم گرد آن دو بقعه‌ها
شد مسلم وز غنایم نفعها

ور نباشد آن تو بنگر کین فریق
پر غم و رنجند و مفتون و عشیق

The fortresses, also, round those two settlements submitted (to him), and (many) advantages (in the shape) of spoils (came into his hands).
And if that be not so, consider that this class (of persons) are sorrowful and woeful and distraught and enamoured (of God).

***

O iki kaleyle çevrelerindeki yerler teslim oldu, ganimetlerden faydalar elde ettiler.
Öyle olmasa bile şu taifeye bak... Onlar gam içinde, keder içinde Allah'a meftun ve âşıklar.

3, 4507-4508

ور نباشد آن تو بنگر کین فریق
پر غم و رنجند و مفتون و عشیق

زهر خواری را چو شکر می‌خورند
خار غمها را چو اشتر می‌چرند

And if that be not so, consider that this class (of persons) are sorrowful and woeful and distraught and enamoured (of God).
They eat the poison of abasement, like sugar; they feed, like camels, on the thistle of sorrows.

***

Öyle olmasa bile şu taifeye bak… Onlar gam içinde, keder içinde Allah’a meftun ve âşıklar.
Zehri şeker gibi yemekteler… Gam dikenlerini deve gibi otlamaktalar!

3, 4508-4509

زهر خواری را چو شکر می‌خورند
خار غمها را چو اشتر می‌چرند

بهر عین غم نه از بهر فرج
این تسافل پیش ایشان چون درج

They eat the poison of abasement, like sugar; they feed, like camels, on the thistle of sorrows.
(This they do) for the sake of the sorrow itself, not for the sake of relief (from sorrow): in their eyes this lowliness is as a ladder.

***

Zehri şeker gibi yemekteler… Gam dikenlerini deve gibi otlamaktalar!
Hem de bunu, gamdan kederden kurtulmak için de yapmıyorlar; gama uğradıklarından yapıyorlar. Bu horluk, onlarca rütbelere, mevkilere erişmek!

3, 4509-4510

بهر عین غم نه از بهر فرج
این تسافل پیش ایشان چون درج

آنچنان شادند اندر قعر چاه
که همی‌ترسند از تخت و کلاه

(This they do) for the sake of the sorrow itself, not for the sake of relief (from sorrow): in their eyes this lowliness is as a ladder.
So glad are they at the bottom of the pit that they are afraid of the throne and the tiara.

***

Hem de bunu, gamdan kederden kurtulmak için de yapmıyorlar; gama uğradıklarından yapıyorlar. Bu horluk, onlarca rütbelere, mevkilere erişmek!
Kuyunun dibinde öyle neşeliler ki oradan çıkıp taca, tahta nail olacağız diye korkuyorlar.

3, 4510-4511

آنچنان شادند اندر قعر چاه
که همی‌ترسند از تخت و کلاه

هر کجا دلبر بود خود همنشین
فوق گردونست نه زیر زمین

So glad are they at the bottom of the pit that they are afraid of the throne and the tiara.
Every place where the Beloved himself is their companion is above the sky, not below the earth.

***

Kuyunun dibinde öyle neşeliler ki oradan çıkıp taca, tahta nail olacağız diye korkuyorlar.
Sevgiliyle beraber oturduğum yer, yerin altı da olsa yine arştan yücedir.

3, 4511-4512

هر کجا دلبر بود خود همنشین
فوق گردونست نه زیر زمین

گفت پیغامبر که معراج مرا
نیست بر معراج یونس اجتبا

Every place where the Beloved himself is their companion is above the sky, not below the earth.
The Prophet said, “No preference is (to be given) to my ascension as being superior to the ascension of Yúnus (Jonah).

***

Sevgiliyle beraber oturduğum yer, yerin altı da olsa yine arştan yücedir.
Peygamber dedi ki: Benim miracım, Yunus’un miracından üstün değildir.

3, 4512-4513

گفت پیغامبر که معراج مرا
نیست بر معراج یونس اجتبا

آن من بر چرخ و آن او نشیب
زانک قرب حق برونست از حساب

The Prophet said, “No preference is (to be given) to my ascension as being superior to the ascension of Yúnus (Jonah).
Mine was up to heaven, and his was down below (in the belly of the Fish), because nighness unto God is beyond calculation.”

***

Peygamber dedi ki: Benim miracım, Yunus’un miracından üstün değildir.
Benimki göklere çıkmakla oldu, onun ki yerlere inmekle… Zaten Allah yakınlığı hesaba sığmaz ki.

3, 4513-4514

آن من بر چرخ و آن او نشیب
زانک قرب حق برونست از حساب

قرب نه بالا نه پستی رفتنست
قرب حق از حبس هستی رستنست

Mine was up to heaven, and his was down below (in the belly of the Fish), because nighness unto God is beyond calculation.”
To be nigh (unto God) is not to go up or down: to be nigh unto God is to escape from the prison of existence.

***

Benimki göklere çıkmakla oldu, onun ki yerlere inmekle… Zaten Allah yakınlığı hesaba sığmaz ki.
Yakınlık, ne yukarıya çıkmaktır, ne aşağıya inmek. Allah yakınlığı, varlık hapsinden kurtulmaktır.

3, 4514-4515

قرب نه بالا نه پستی رفتنست
قرب حق از حبس هستی رستنست

نیست را چه جای بالا است و زیر
نیست را نه زود و نه دورست و دیر

To be nigh (unto God) is not to go up or down: to be nigh unto God is to escape from the prison of existence.
What room hath non-existence for "up" and "down"? Non-existence hath no "soon" or "far" or "late."

***

Yakınlık, ne yukarıya çıkmaktır, ne aşağıya inmek. Allah yakınlığı, varlık hapsinden kurtulmaktır.
Yok olana yukarı nedir, aşağı ne? Yok olanın ne yakınlığı olur, ne uzaklığı, ne geç kalışı!

3, 4515-4516

نیست را چه جای بالا است و زیر
نیست را نه زود و نه دورست و دیر

کارگاه و گنج حق در نیستیست
غره‌ی هستی چه دانی نیست چیست

What room hath non-existence for “up” and “down”? Non-existence hath no “soon” or “far” or “late.”
The laboratory and treasure of God is in non-existence. Thou art deluded by existence: how shouldst thou know what non-existence is?

***

Yok olana yukarı nedir, aşağı ne? Yok olanın ne yakınlığı olur, ne uzaklığı, ne geç kalışı!
Allah’ın sanat yurdu da yokluktandır, hazinesi de. Sen, varlığa aldanmış kalmışsın, yokluk nedir, ne bileceksin?

3, 4516-4517

کارگاه و گنج حق در نیستیست
غره‌ی هستی چه دانی نیست چیست

حاصل این اشکست ایشان ای کیا
می‌نماند هیچ با اشکست ما

The laboratory and treasure of God is in non-existence. Thou art deluded by existence: how shouldst thou know what non-existence is?
The sum of the matter (is that) this defeat of theirs, O sire, does not resemble our defeat at all.

***

Allah’ın sanat yurdu da yokluktandır, hazinesi de. Sen, varlığa aldanmış kalmışsın, yokluk nedir, ne bileceksin?
Hulâsa onların kırıklığı hiç bizim kırıklığımıza benzer mi a ulu kişi?

حاصل این اشکست ایشان ای کیا
می‌نماند هیچ با اشکست ما

آنچنان شادند در ذل و تلف
همچو ما در وقت اقبال و شرف

The sum of the matter (is that) this defeat of theirs, O sire, does not resemble our defeat at all.
They rejoice in being abased and destroyed, just as we (rejoice) in the hour of success and honour.

***

Hulâsa onların kırıklığı hiç bizim kırıklığımıza benzer mi a ulu kişi?
Onlar, biz ikbale erişip yücelince nasıl neşelenirsek horluğa düşüp ellerindekini telef edince öyle neşelenirler.

3, 4518-4519

آنچنان شادند در ذل و تلف
همچو ما در وقت اقبال و شرف

برگ بی‌برگی همه اقطاع اوست
فقر و خواریش افتخارست و علوست

They rejoice in being abased and destroyed, just as we (rejoice) in the hour of success and honour.
The provision of unprovidedness is all (that has been assigned to the Prophet as) his fief: poverty and lowliness are his pride and glory.

***

Onlar, biz ikbale erişip yücelince nasıl neşelenirsek horluğa düşüp ellerindekini telef edince öyle neşelenirler.
Bu çeşit adamın malı, geliri, yokluk varlığından ibarettir. Yoksulluk, horluk, ona iftihardır, yüceliktir.

3, 4519-4520

برگ بی‌برگی همه اقطاع اوست
فقر و خواریش افتخارست و علوست

آن یکی گفت ار چنانست آن ندید
چون بخندید او که ما را بسته دید

The provision of unprovidedness is all (that has been assigned to the Prophet as) his fief: poverty and lowliness are his pride and glory.
One (of the captives) said, “If that adversary (of ours) is such (as you describe), how did he laugh when he saw us bound (in chains)?

***

Bu çeşit adamın malı, geliri, yokluk varlığından ibarettir. Yoksulluk, horluk, ona iftihardır, yüceliktir.
Esirlerden biri dedi ki: “Peki niçin Peygamber, bizim halimizi görmedi. Bizi böyle zincirlere vurulmuş görünce nasıl oldu da güldü.

آن یکی گفت ار چنانست آن ندید
چون بخندید او که ما را بسته دید

چونک او مبدل شدست و شادیش
نیست زین زندان و زین آزادیش

One (of the captives) said, “If that adversary (of ours) is such (as you describe), how did he laugh when he saw us bound (in chains)?
Since (as you assert) he has been transmuted, and (since) his joy is not caused by this (worldly) prison and this freedom of his (from worldly embarrassments),

***

Esirlerden biri dedi ki: “Peki niçin Peygamber, bizim halimizi görmedi. Bizi böyle zincirlere vurulmuş görünce nasıl oldu da güldü.
Hani onun huyları değişmişti, hani o Allah huylarıyla huylanmıştı da neşesi ne bu zindanın lezzetlerindendi, ne bu zindandan kurtulduğundan.

3, 4521-4522

چونک او مبدل شدست و شادیش
نیست زین زندان و زین آزادیش

پس به قهر دشمنان چون شاد شد
چون ازین فتح و ظفر پر باد شد

Since (as you assert) he has been transmuted, and (since) his joy is not caused by this (worldly) prison and this freedom of his (from worldly embarrassments),
How, then, did he rejoice at the subjection of (his) enemies? How was he puffed up by this victory and conquest?

***

Hani onun huyları değişmişti, hani o Allah huylarıyla huylanmıştı da neşesi ne bu zindanın lezzetlerindendi, ne bu zindandan kurtulduğundan.
Pekâlâ ya neden düşmanlarının kahroluşundan neşeleniyor, neden bu fetihten bu zaferden gururlanıyor?

3, 4522-4523

پس به قهر دشمنان چون شاد شد
چون ازین فتح و ظفر پر باد شد

شاد شد جانش که بر شیران نر
یافت آسان نصرت و دست و ظفر

How, then, did he rejoice at the subjection of (his) enemies? How was he puffed up by this victory and conquest?
His soul rejoiced because he easily gained the (Divine) help and the upper hand and the victory over fierce lions (like us).

***

Pekâlâ ya neden düşmanlarının kahroluşundan neşeleniyor, neden bu fetihten bu zaferden gururlanıyor?
Erkek aslanlara kolayca üstün geldi, muzaffer oldu diye neşelenmekte.

3, 4523-4524

شاد شد جانش که بر شیران نر
یافت آسان نصرت و دست و ظفر

پس بدانستیم کو آزاد نیست
جز به دنیا دلخوش و دلشاد نیست

His soul rejoiced because he easily gained the (Divine) help and the upper hand and the victory over fierce lions (like us).
Hence we knew that he is not free (from the bondage of the flesh), and that only on account of this world is he happy and glad at heart.

***

Erkek aslanlara kolayca üstün geldi, muzaffer oldu diye neşelenmekte.
Gayri anladık ki o da hür değil… Dünyadan başka hiçbir şeyle memnun değil, başka bir şeyden gönlü şad olmuyor?

3, 4524-4525

پس بدانستیم کو آزاد نیست
جز به دنیا دلخوش و دلشاد نیست

ورنه چون خندد که اهل آن جهان
بر بد و نیک‌اند مشفق مهربان

Hence we knew that he is not free (from the bondage of the flesh), and that only on account of this world is he happy and glad at heart.
Else, how should he laugh (at us)? for the otherworldly are compassionate and kind to the evil and the good (alike).”

***

Gayri anladık ki o da hür değil... Dünyadan başka hiçbir şeyle memnun değil, başka bir şeyden gönlü şad olmuyor?
Yoksa nasıl gülebilir ki? O dünya ehli, iyiye de merhamet eder, kötüye de... İyiyi de esirger, kötüyü de”

ورنه چون خندد که اهل آن جهان
بر بد و نیک‌اند مشفق مهربان

این بمنگیدند در زیر زبان
آن اسیران با هم اندر بحث آن

Else, how should he laugh (at us)? for the otherworldly are compassionate and kind to the evil and the good (alike).”
Thus did those captives mutter to each other under their breath in discussing that (question),

***

Yoksa nasıl gülebilir ki? O dünya ehli, iyiye de merhamet eder, kötüye de... İyiyi de esirger, kötüyü de”
Esirler, birbirleriyle bunu konuşuyor, birbirlerine bunu fısıldıyorlardı.

3, 4526-4527

این بمنگیدند در زیر زبان
آن اسیران با هم اندر بحث آن

تا موکل نشنود بر ما جهد
خود سخن در گوش آن سلطان برد

Thus did those captives mutter to each other under their breath in discussing that (question),
(Saying, "Beware) lest the custodian hear (us) and spring upon us and personally carry our words to the ear of that (spiritual) Sultan."

***

Esirler, birbirleriyle bunu konuşuyor, birbirlerine bunu fısıldıyorlardı.
Memur duymasın, duyarsa o padişaha söyler, sözlerimiz kulağına gider diye fısıltıyla konuşuyorlardı.

تا موکل نشنود بر ما جهد
خود سخن در گوش آن سلطان برد

گرچه نشنید آن موکل آن سخن
رفت در گوشی که آن بد من لدن

(Saying, “Beware) lest the custodian hear (us) and spring upon us and personally carry our words to the ear of that (spiritual) Sultan.”
Though the custodian did not hear those words, they entered into the ear that was (hearing) from the presence (of God).

***

Memur duymasın, duyarsa o padişaha söyler, sözlerimiz kulağına gider diye fısıltıyla konuşuyorlardı.
Memur, o sözü duymadı ama Allah bilgisine sahip olan Peygamber’in kulağına vardı.

3, 4528-4529

گرچه نشنید آن موکل آن سخن
رفت در گوشی که آن بد من لدن

بوی پیراهان یوسف را ندید
آنک حافظ بود و یعقوبش کشید

Though the custodian did not hear those words, they entered into the ear that was (hearing) from the presence (of God).
The scent of Joseph's spirit was not perceived by its keeper, but Jacob inhaled it.

***

Memur, o sözü duymadı ama Allah bilgisine sahip olan Peygamber’in kulağına vardı.
Yusuf’un gömleğini alıp götüren, gömleğin kokusunu duymadı da Yakup duydu.

3, 4529-4530

بوی پیراهان یوسف را ندید
آنک حافظ بود و یعقوبش کشید

آن شیاطین بر عنان آسمان
نشنوند آن سر لوح غیب‌دان

The scent of Joseph's spirit was not perceived by its keeper, but Jacob inhaled it.
The devils on the high front of Heaven do not hear the secret of the mystery-knowing Tablet;

***

Yusuf’un gömleğini alıp götüren, gömleğin kokusunu duymadı da Yakup duydu.
Şeytanlar, gökyüzünün çevresinde döner, dolaşırlar da yine Levh-i Mahvuz’daki gayp sırlarını duyamazlar.

3, 4530-4531

آن شیاطین بر عنان آسمان
نشنوند آن سر لوح غیب‌دان

آن محمد خفته و تکیه زده
آمده سر گرد او گردان شده

The devils on the high front of Heaven do not hear the secret of the mystery-knowing Tablet;
(But when) Mohammed went to sleep and reclined (on his bed), the secret came (to him) and circled round him.

***

Şeytanlar, gökyüzünün çevresinde döner, dolaşırlar da yine Levh-i Mahvuz’daki gayp sırlarını duyamazlar.
Muhammed’se dayanıp yatmış, uyurken o sır gelir, başucunda döner durur!

3, 4531-4532

آن محمد خفته و تکیه زده
آمده سر گرد او گردان شده

او خورد حلوا که روزیشست باز
آن نه کانگشتان او باشد دراز

(But when) Mohammed went to sleep and reclined (on his bed), the secret came (to him) and circled round him.
He whose allotted portion is open (for him to take) eats the sweetmeat, not he whose fingers are long.

***

Muhammed’se dayanıp yatmış, uyurken o sır gelir, başucunda döner durur!
Helvayı kime nasipse o yer; parmakları uzun olan değil!

3, 4532-4533

او خورد حلوا که روزیشست باز
آن نه کانگشتان او باشد دراز

نجم ثاقب گشته حارس دیوران
که بهل دزدی ز احمد سر ستان

He whose allotted portion is open (for him to take) eats the sweetmeat, not he whose fingers are long.
The gleaming star became a watchman and drove the devils away, saying, “Abandon theft and receive the secret from Ahmad (Mohammed).”

***

Helvayı kime nasipse o yer; parmakları uzun olan değil!
Delici Şahab, şeytanları, hırsızlığı bırakın da Ahmed’ den sır öğrenin diye kovar, sürer.

3, 4533-4534

نجم ثاقب گشته حارس دیوران
که بهل دزدی ز احمد سر ستان

ای دویده سوی دکان از پگاه
هین به مسجد رو بجو رزق اله

The gleaming star became a watchman and drove the devils away, saying, “Abandon theft and receive the secret from Ahmad (Mohammed).”
O thou whose eyes from early (in the day) are (turned) towards (thy) shop, hark, go to the mosque and seek the portion allotted by God.

***

Delici Şahab, şeytanları, hırsızlığı bırakın da Ahmed’ den sır öğrenin diye kovar, sürer.
Ey iki gözünü de dükkâna dikmiş, ümidini oraya bağlamış adam, kendine gel, mescide yürü de rızkını Allah’tan iste!

ای دویده سوی دکان از پگاه
هین به مسجد رو بجو رزق اله

پس رسول آن گفتشان را فهم کرد
گفت آن خنده نبودم از نبرد

O thou whose eyes from early (in the day) are (turned) towards (thy) shop, hark, go to the mosque and seek the portion allotted by God.
The Prophet, then, apprehended their words and said, “That laughter of mine was not from hostility.

***

Ey iki gözünü de dükkâna dikmiş, ümidini oraya bağlamış adam, kendine gel, mescide yürü de rızkını Allah’tan iste!
Peygamber, onların sözlerini duyup söylediklerini anladı da dedi ki: O gülüş, savaşta galebe ettim diye değil ki.

3, 4535-4536

پس رسول آن گفتشان را فهم کرد
گفت آن خنده نبودم از نبرد

مرده‌اند ایشان و پوسیده‌ی فنا
مرده کشتن نیست مردی پیش ما

The Prophet, then, apprehended their words and said, “That laughter of mine was not from hostility.
They (the captives) are dead and rotted by decay: in my judgement it is not the part of a (true) man to kill the dead.

***

Peygamber, onların sözlerini duyup söylediklerini anladı da dedi ki: O gülüş, savaşta galebe ettim diye değil ki.
Onlar ölmüşlerdir, yokluk âleminde çürüyüp gitmişlerdir. Bizce ölüyü öldürmeye kalkışmak erlik değildir.

3, 4536-4537

مرده‌اند ایشان و پوسیده‌ی فنا
مرده کشتن نیست مردی پیش ما

خود کیند ایشان که مه گردد شکاف
چونک من پا بفشرم اندر مصاف

They (the captives) are dead and rotted by decay: in my judgement it is not the part of a (true) man to kill the dead.
Who are they indeed? for the moon is split when I plant my foot on the battlefield.

***

Onlar ölmüşlerdir, yokluk âleminde çürüyüp gitmişlerdir. Bizce ölüyü öldürmeye kalkışmak erlik değildir.
Onlar da kim oluyor ki? Ben savaşta ayak diredim mi ay bile yarılır!

3, 4537-4538

خود کیند ایشان که مه گردد شکاف
چونک من پا بفشرم اندر مصاف

آنگهی کزاد بودیت و مکین
مر شما را بسته می‌دیدم چنین

Who are they indeed? for the moon is split when I plant my foot on the battlefield.
At the time when ye were free and powerful, I was seeing you bound (in chains), like this.

***

Onlar da kim oluyor ki? Ben savaşta ayak diredim mi ay bile yarılır!
Hani hür olduğumuz, mevki ve şeref sahibi olduğunuz zamanlar yok mu? İşte ben, o vakit sizi böyle bağlanmış zincirlere vurulmuş görüyordum.

3, 4538-4539

آنگهی کزاد بودیت و مکین
مر شما را بسته می‌دیدم چنین

ای بنازیده به ملک و خاندان
نزد عاقل اشتری بر ناودان

At the time when ye were free and powerful, I was seeing you bound (in chains), like this.
O thou that pridest thyself on thy possessions and household, in the view of the intelligent thou art (as) the camel on the water-spout.

***

Hani hür olduğumuz, mevki ve şeref sahibi olduğunuz zamanlar yok mu? İşte ben, o vakit sizi böyle bağlanmış zincirlere vurulmuş görüyordum.
Ey malla, mülkle, soyla, sopla nazlanan, sen akıllı kişinin yanında oluk üstündeki devesin!

3, 4539-4540

ای بنازیده به ملک و خاندان
نزد عاقل اشتری بر ناودان

نقش تن را تا فتاد از بام طشت
پیش چشمم کل آت آت گشت

O thou that pridest thyself on thy possessions and household, in the view of the intelligent thou art (as) the camel on the water-spout.
(Ever) since the bowl, (which is) the bodily form, fell from the roof, there has rolled before my (inward) eye (the reality denoted by the words) ‘Everything that is (destined) to come shall come.’

***

Ey malla, mülkle, soyla, sopla nazlanan, sen akıllı kişinin yanında oluk üstündeki devesin!
Ten suretinin leğeni damdan düşünce gelecek gelir çatar sözü gözümün önünde tahakkuk etti, gelecek şeyler geldi çattı!

3, 4540-4541

نقش تن را تا فتاد از بام طشت
پیش چشمم کل آت آت گشت

بنگرم در غوره می بینم عیان
بنگرم در نیست شی بینم عیان

(Ever) since the bowl, (which is) the bodily form, fell from the roof, there has rolled before my (inward) eye (the reality denoted by the words) ‘Everything that is (destined) to come shall come.’
I look on the unripe grape, and I see the wine clearly; I look on nonentity, and I see the entity clearly.

***

Ten suretinin leğeni damdan düşünce gelecek gelir çatar sözü gözümün önünde tahakkuk etti, gelecek şeyler geldi çattı!
Üzüme bakıyor, şarabı görüyorum… Yok’a bakıyorum, açıkça var’ı görüyorum.

بنگرم در غوره می بینم عیان
بنگرم در نیست شی بینم عیان

بنگرم سر عالمی بینم نهان
آدم و حوا نرسته از جهان

I look on the unripe grape, and I see the wine clearly; I look on nonentity, and I see the entity clearly.
I look on the inmost consciousness, and I see a universe hidden, (with) Adam and Eve not (yet) arisen from the world.

***

Üzüme bakıyor, şarabı görüyorum… Yok'a bakıyorum, açıkça var'ı görüyorum.
Sırra bakmakta, daha dünyada Âdem'le Havva vücuda gelmemişken gizli bir âlem görmekteyim.

3, 4542-4543

بنگرم سر عالمی بینم نهان
آدم و حوا نرسته از جهان

مر شما را وقت ذرات الست
دیده‌ام پا بسته و منکوس و پست

I look on the inmost consciousness, and I see a universe hidden, (with) Adam and Eve not (yet) arisen from the world.
You I have seen, fettered and overthrown and abject, at the time (when mankind were assembled in the shape) of ants (on the Day) ofAlast.

***

Sırra bakmakta, daha dünyada Âdem’le Havva vücuda gelmemişken gizli bir âlem görmekteyim.
Siz, daha Elest deminde zerrelerden ibarettiniz… Daha vakit ayaklarınız bağlı, baş aşağı ve alçalmış bir haldeydiniz; sizi öyle görüyordum ben.

مر شما را وقت ذرات الست
دیده‌ام پا بسته و منکوس و پست

از حدوث آسمان بی عمد
آنچ دانسته بدم افزون نشد

You I have seen, fettered and overthrown and abject, at the time (when mankind were assembled in the shape) of ants (on the Day) ofAlast.
That which I had (already) known was not increased by the coming into existence of the pillarless heaven.

***

Siz, daha Elest deminde zerrelerden ibarettiniz... Daha vakit ayaklarınız bağlı, baş aşağı ve alçalmış bir haldeydiniz; sizi öyle görüyordum ben.
Direksiz, desteksiz gökyüzü yaratılmadan bildiğim şeyler, âlem yaratıldıktan sonra da hep o... hiç artmadı.

3, 4544-4545

از حدوث آسمان بی عمد
آنچ دانسته بدم افزون نشد

من شما را سرنگون می‌دیده‌ام
پیش از آن کز آب و گل بالیده‌ام

That which I had (already) known was not increased by the coming into existence of the pillarless heaven.
I have ever seen you (fallen) headlong, ere I grew from the water and the clay.

***

Direksiz, desteksiz gökyüzü yaratılmadan bildiğim şeyler, âlem yaratıldıktan sonra da hep o... hiç artmadı.
Ben, daha sudan, topraktan vücut bulmamış, bu surete bürünmemişken sizi baş aşağı olmuş görüyordum.

3, 4545-4546

من شما را سرنگون می‌دیده‌ام
پیش از آن کز آب و گل بالیده‌ام

نو ندیدم تا کنم شادی بدان
این همی‌دیدم در آن اقبالتان

I have ever seen you (fallen) headlong, ere I grew from the water and the clay.
I did not see (anything) new, that I should rejoice thereat: I used to see this (same thing) during your former prosperity.

***

Ben, daha sudan, topraktan vücut bulmamış, bu surete bürünmemişken sizi baş aşağı olmuş görüyordum.
Siz ikbaldeyken de bunu böyle görüyordum. Yeni bir şey görmedim ki sevineyim!

3, 4546-4547

نو ندیدم تا کنم شادی بدان
این همی‌دیدم در آن اقبالتان

بسته‌ی قهر خفی وانگه چه قهر
قند می‌خوردید و در وی درج زهر

I did not see (anything) new, that I should rejoice thereat: I used to see this (same thing) during your former prosperity.
Bound in (the chains of) invisible Wrath—and then what (a fearful) Wrath!— ye were eating sugar wherein poison was contained.

***

Siz ikbaldeyken de bunu böyle görüyordum. Yeni bir şey görmedim ki sevineyim!
Gizli bir kahra uğramış, gizli bir kahırla bağlamıştınız. Gayri bu ne kahırdır, bunu kim anlar? Siz şeker yerdiniz de o şeker de zehir olurdu.

3, 4547-4548

بسته‌ی قهر خفی وانگه چه قهر
قند می‌خوردید و در وی درج زهر

این چنین قندی پر از زهر ار عدو
خوش بنوشد چت حسد آید برو

Bound in (the chains of) invisible Wrath—and then what (a fearful) Wrath!— ye were eating sugar wherein poison was contained.
If thy enemy delight in eating such a poisonous sugar, what envy of him would come to thee?

***

Gizli bir kahra uğramış, gizli bir kahırla bağlamıştınız. Gayri bu ne kahırdır, bunu kim anlar? Siz şeker yerdiniz de o şeker de zehir olurdu.
Böyle zehirlerle dolu şekeri düşman yerse afiyet olsun... Neden ona haset ediyorsun ki?

3, 4548-4549

این چنین قندی پر از زهر ار عدو
خوش بنوشد چت حسد آید برو

با نشاط آن زهر می‌کردید نوش
مرگتان خفیه گرفته هر دو گوش

If thy enemy delight in eating such a poisonous sugar, what envy of him would come to thee?
Ye were eating that poison with glee, (while) Death had secretly laid hold of both your ears.

***

Böyle zehirlerle dolu şekeri düşman yerse afiyet olsun... Neden ona haset ediyorsun ki?
Sizde o zehri neşe ile içiyordunuz: eceliniz, gizlice kulaklarınızı tıkamıştı.

3, 4549-4550

با نشاط آن زهر می‌کردید نوش
مرگتان خفیه گرفته هر دو گوش

من نمی‌کردم غزا از بهر آن
تا ظفر یابم فرو گیرم جهان

Ye were eating that poison with glee, (while) Death had secretly laid hold of both your ears.
I did not make war for the sake of gaining victory and conquering the world,

***

Sizde o zehri neşe ile içiyordunuz: eceliniz, gizlice kulaklarınızı tıkamıştı.
Ben üst geleyim de dünyayı zapt edeyim diye harp etmiyorum ki.

3, 4550-4551

من نمی‌کردم غزا از بهر آن
تا ظفر یابم فرو گیرم جهان

کین جهان جیفه‌ست و مردار و رخیص
بر چنین مردار چون باشم حریص

I did not make war for the sake of gaining victory and conquering the world,
For this world is a carcase and carrion and vile: how should I be covetous of such carrion as this?

***

Ben üst geleyim de dünyayı zapt edeyim diye harp etmiyorum ki.
Çünkü bu cihan murdardır, pistir. Ben böyle pis bir şeye nasıl haris olurum?

3, 4551-4552

کین جهان جیفه‌ست و مردار و رخیص
بر چنین مردار چون باشم حریص

سگ نیم تا پرچم مرده کنم
عیسی‌ام آیم که تا زنده‌ش کنم

For this world is a carcase and carrion and vile: how should I be covetous of such carrion as this?
I am not a dog that I should tear off the top-knot of the dead; I am (like) Jesus: I come to make him (the dead) living.

***

Çünkü bu cihan murdardır, pistir. Ben böyle pis bir şeye nasıl haris olurum?
Köpek değilim ki ölünün perçemini çekip koparayım. Ben İsa’yım, ölüyü diriltmeye gelirim.

3, 4552-4553

سگ نیم تا پرچم مرده کنم
عیسی‌ام آیم که تا زنده‌ش کنم

زان همی‌کردم صفوف جنگ چاک
تا رهانم مر شما را از هلاک

I am not a dog that I should tear off the top-knot of the dead; I am (like) Jesus: I come to make him (the dead) living.
I was cleaving the battle-ranks for the purpose that I might deliver you from destruction.

***

Köpek değilim ki ölünün perçemini çekip koparayım. Ben İsa’yım, ölüyü diriltmeye gelirim.
Sizi helak olmaktan kurtarayım diye savaş saflarını yarmaktayım.

3, 4553-4554

زان همی‌کردم صفوف جنگ چاک
تا رهانم مر شما را از هلاک

زان نمی‌برم گلوهای بشر
تا مرا باشد کر و فر و حشر

I was cleaving the battle-ranks for the purpose that I might deliver you from destruction.
I do not cut men's throats in order that power and glory and followers may be mine,

***

Sizi helak olmaktan kurtarayım diye savaş saflarını yarmaktayım.
İnsanların başlarını; yüceleyim, devlete erişeyim diye kesmem.

3, 4554-4555

زان نمی‌برم گلوهای بشر
تا مرا باشد کر و فر و حشر

زان همی‌برم گلویی چند تا
زان گلوها عالمی یابد رها

I do not cut men's throats in order that power and glory and followers may be mine,
(But) I cut some throats in order that a (whole) world (of people) may obtain deliverance from those throats,

***

İnsanların başlarını; yüceleyim, devlete erişeyim diye kesmem.
Kessem kessem bütün âlem kurtulsun diye birkaç baş keserim.

3, 4555-4556

زان همی‌برم گلویی چند تا
زان گلوها عالمی یابد رها

که شما پروانه‌وار از جهل خویش
پیش آتش می‌کنید این حمله کیش

(But) I cut some throats in order that a (whole) world (of people) may obtain deliverance from those throats,
For ye in your ignorance make a habit of rushing thus, like moths, at the fire,

***

Kessem kessem bütün âlem kurtulsun diye birkaç baş keserim.
Çünkü siz, bilgisizliğinizden pervane gibi ateşe atılmaktasınız.

3, 4556-4557

که شما پروانه‌وار از جهل خویش
پیش آتش می‌کنید این حمله کیش

من همی‌رانم شما را همچو مست
از در افتادن در آتش با دو دست

For ye in your ignorance make a habit of rushing thus, like moths, at the fire,
(While) I, (furiously) as a drunken man, drive you away with both hands (to save you) from falling into the fire.

***

Çünkü siz, bilgisizliğinizden pervane gibi ateşe atılmaktasınız.
Bense sizi ateşe düşmeyesiniz diye sarhoşçasına iki elimle ateşten kovmaktayım.

من همی‌رانم شما را همچو مست
از در افتادن در آتش با دو دست

آنک خود را فتحها پنداشتید
تخم منحوسی خود می‌کاشتید

(While) I, (furiously) as a drunken man, drive you away with both hands (to save you) from falling into the fire.
That which ye deemed victories for yourselves—(thereby) ye were sowing the seed of your damnation.

***

Bense sizi ateşe düşmeyesiniz diye sarhoşçasına iki elimle ateşten kovmaktayım.
Siz kendinizi fetihler elde ettiniz, üst geldiniz sanıyorsunuz ama asıl o vakit bahtsızlık tohumu ekiyordunuz.

3, 4558-4559

آنک خود را فتحها پنداشتید
تخم منحوسی خود می‌کاشتید

یکدگر را جد جد می‌خواندید
سوی اژدرها فرس می‌راندید

That which ye deemed victories for yourselves—(thereby) ye were sowing the seed of your damnation.
Ye were calling one another most earnestly (to fight against me), (and by doing so) ye were riding your horses towards the dragon.

***

Siz kendinizi fetihler elde ettiniz, üst geldiniz sanıyorsunuz ama asıl o vakit bahtsızlık tohumu ekiyordunuz.
Hadi gayret, hadi gayret diye birbirinizi teşvik ediyordunuz ama âdeta ejderhanın üstüne at sürüyordunuz.

یکدگر را جد جد می‌خواندید
سوی اژدرها فرس می‌راندید

قهر می‌کردید و اندر عین قهر
خود شما مقهور قهر شیر دهر

Ye were calling one another most earnestly (to fight against me), (and by doing so) ye were riding your horses towards the dragon.
Ye were overpowering (me), whilst in the very act of overpowering ye yourselves were being overpowered by the lion (which is) Time.”

***

Hadi gayret, hadi gayret diye birbirinizi teşvik ediyordunuz ama âdeta ejderhanın üstüne at sürüyordunuz.
Gûya kahır ediyordunuz, hâlbuki kahrın ta kendisine çatmıştınız… Asıl siz zaman aslanının kahrıyla kahrolmuştunuz!

3, 4560-4561

قهر می‌کردید و اندر عین قهر
خود شما مقهور قهر شیر دهر

دزد قهر خواجه کرد و زر کشید
او بدان مشغول خود والی رسید

Ye were overpowering (me), whilst in the very act of overpowering ye yourselves were being overpowered by the lion (which is) Time.”
The robber overpowered (murdered) the merchant and carried off the gold: he was just engaged in that (business), (when) the magistrate arrived.

***

Gûya kahır ediyordunuz, hâlbuki kahrın ta kendisine çatmıştınız... Asıl siz zaman aslanının kahrıyla kahrolmuştunuz!
Hırsız, ev sahibini kahreder, altın çalar... Hırsızlıkla meşgulken valinin adamları gelip çatar.

3, 4561-4562

دزد قهرخواجه کرد و زر کشید
او بدان مشغول خود والی رسید

گر ز خواجه آن زمان بگریختی
کی برو والی حشر انگیختی

The robber overpowered (murdered) the merchant and carried off the gold: he was just engaged in that (business), (when) the magistrate arrived.
If at that time he had fled from the merchant, how should the magistrate have set the police on him?

***

Hırsız, ev sahibini kahreder, altın çalar... Hırsızlıkla meşgulken valinin adamları gelip çatar.
Eğer o anda ev sahibinden kaçsaydı vali, ona o adamları yollar mıydı hiç?

3, 4562-4563

گر ز خواجه آن زمان بگریختی
کی برو والی حشر انگیختی

قاهری دزد مقهوریش بود
زانک قهر او سر او را ربود

If at that time he had fled from the merchant, how should the magistrate have set the police on him?
The robber's overpowering (the merchant) was (in reality) his being overpowered (and punished), because his act of violence took away his head (life).

***

Eğer o anda ev sahibinden kaçsaydı vali, ona o adamları yollar mıydı hiç?
Hırsızın kahredişi, kahrolmasıdır; çünkü onun kahredişi, kendi başını kapar.

3, 4563-4564

قاهری دزد مقهوریش بود
زانک قهر او سر او را ربود

غالبی بر خواجه دام او شود
تا رسد والی و بستاند قود

The robber's overpowering (the merchant) was (in reality) his being overpowered (and punished), because his act of violence took away his head (life).
(His) prevailing over the merchant becomes a trap for him, in order that the magistrate may arrive and take retaliation (on the murderer).

***

Hırsızın kahredişi, kahrolmasıdır; çünkü onun kahredişi, kendi başını kapar.
Ev sahibine üstün oluşu, hırsıza bir tuzaktır... Bu suretle vali gelir, hırsızı kısas eder.

غالبی بر خواجه دام او شود
تا رسد والی و بستاند قود

ای که تو بر خلق چیره گشته‌ای
در نبرد و غالبی آغشته‌ای

(His) prevailing over the merchant becomes a trap for him, in order that the magistrate may arrive and take retaliation (on the murderer).
O thou that hast become mighty over the people and art steeped in warfare and victory,

***

Ev sahibine üstün oluşu, hırsıza bir tuzaktır... Bu suretle vali gelir, hırsızı kısas eder.
Sen halka galip geldin, savaşta üst oldun ama,

3, 4565-4566

ای که تو بر خلق چیره گشته‌ای
در نبرد و غالبی آغشته‌ای

آن به قاصد منهزم کردستشان
تا ترا در حلقه می‌آرد کشان

O thou that hast become mighty over the people and art steeped in warfare and victory,
That One (God) hath purposely caused them to be routed, that all the while drawing thee on He may (at last) bring thee into the net.

***

Sen halka galip geldin, savaşta üst oldun ama,
Allah, seni çeke çeke zincire vurmak için onları mahsustan mağlûp etmiştir.

3, 4566-4567

آن به قاصد منهزم کردستشان
تا ترا در حلقه می‌آرد کشان

هین عنان در کش پی این منهزم
در مران تا تو نگردی منخزم

That One (God) hath purposely caused them to be routed, that all the while drawing thee on He may (at last) bring thee into the net.
Beware, draw rein! Do not push on in pursuit of this fugitive, lest thou have thy nostrils pierced with a nose-ring.

***

Allah, seni çeke çeke zincire vurmak için onları mahsustan mağlûp etmiştir.
Kendine gel de mağlûp olanın ardını bırak, dizginini kas, pek at sürme… Ezilir, paralanırsın sonra!

3, 4567-4568

هین عنان در کش پی این منهزم
در مران تا تو نگردی منخزم

چون کشانیدت بدین شیوه به دام
حمله بینی بعد از آن اندر زحام

Beware, draw rein! Do not push on in pursuit of this fugitive, lest thou have thy nostrils pierced with a nose-ring. When by this device He hath drawn thee into the trap, after that thou wilt see the onset (of the people) pressing in crowds (upon thee).

***

Kendine gel de mağlûp olanın ardını bırak, dizginini kas, pek at sürme… Ezilir, paralanırsın sonra!
Seni bu suretle tuzağa düşürdü mü ondan sonra o kalabalığın saldırışını görürsün sen.

چون کشانیدت بدین شیوه به دام
حمله بینی بعد از آن اندر زحام

عقل ازین غالب شدن کی گشت شاد
چون درین غالب شدن دید او فساد

When by this device He hath drawn thee into the trap, after that thou wilt see the onset (of the people) pressing in crowds (upon thee).
When did the intellect (ever) rejoice in this victory, inasmuch as in this victory it saw ruin?

***

Seni bu suretle tuzağa düşürdü mü ondan sonra o kalabalığın saldırışını görürsün sen.
Akıl, bu üstünlükte bozgunluğu görürken nasıl olur da sevinir?

3, 4569-4570

عقل ازین غالب شدن کی گشت شاد
چون درین غالب شدن دید او فساد

تیزچشم آمد خرد بینای پیش
که خدایش سرمه کرد از کحل خویش

When did the intellect (ever) rejoice in this victory, inasmuch as in this victory it saw ruin?
The intellect is keen-eyed, possessed of foresight, for God hath powdered it with His own collyrium.

***

Akıl, bu üstünlükte bozgunluğu görürken nasıl olur da sevinir?
İleriyi gören akıl gözü keskindir. Allah, o gözü kendi sürmesiyle sürmelemiştir.

3, 4570-4571

تیزچشم آمد خرد بینای پیش
که خدایش سرمه کرد از کحل خویش

گفت پیغامبر که هستند از فنون
اهل جنت در خصومتها زبون

The intellect is keen-eyed, possessed of foresight, for God hath powdered it with His own collyrium.
The Prophet said that the folk of (destined for) Paradise are feeble (worsted) in quarrels, because of (their noble) accomplishments—

***

İleriyi gören akıl gözü keskindir. Allah, o gözü kendi sürmesiyle sürmelemiştir.
Peygamber, “Cennet ehli olanlar, bazı şeyler yüzünden savaşlarda, düşmanlıklarda mağlup ve zebun olurlar” dedi.

3, 4571-4572

گفت پیغامبر که هستند از فنون
اهل جنت در خصومتها زبون

از کمال حزم و س الظن خویش
نه ز نقص و بد دلی و ضعف کیش

The Prophet said that the folk of (destined for) Paradise are feeble (worsted) in quarrels, because of (their noble) accomplishments—
Because of the perfection of their prudence and thinking ill (of themselves), not from deficiency (of intellect) and cowardice and weakness of (religious) faith.

***

Peygamber, “Cennet ehli olanlar, bazı şeyler yüzünden savaşlarda, düşmanlıklarda mağlup ve zebun olurlar” dedi.
Bu alt oluş, bu zebunluk; noksan yüzünden, gönüllerinin kötülüğünden yahut da din zayıflığından değil, son derecede ihtiyata riayet ettiklerinden, düşüncelerine inanmadıklarındandır.

از کمال حزم و س الظن خویش
نه ز نقص و بد دلی و ضعف کیش

در فره دادن شنیده در کمون
حکمت لولا رجال مومنون

Because of the perfection of their prudence and thinking ill (of themselves), not from deficiency (of intellect) and cowardice and weakness of (religious) faith.
In giving the advantage (to their enemies) they have hearkened in secret to the wisdom of (the text),Had not there been true-believing men…

***

Bu alt oluş, bu zebunluk; noksan yüzünden, gönüllerinin kötülüğünden yahut da din zayıflığından değil, son derecede ihtiyata riayet ettiklerinden, düşüncelerine inanmadıklarındandır.
Peygamber, Hudeybiye’de kâfirlere üstün gelmişken gizlice “İman etmiş erler olmasaydı” hikmetini işitti.

3, 4573-4574

در فره دادن شنیده در کمون
حکمت لولا رجال مومنون

دست‌کوتاهی ز کفار لعین
فرض شد بهر خلاص ممنین

In giving the advantage (to their enemies) they have hearkened in secret to the wisdom of (the text),Had not there been true-believing men...
To keep their hands off the accursed infidels became a duty for the sake of delivering the true believers.

***

Peygamber, Hudeybiye’de kâfirlere üstün gelmişken gizlice “İman etmiş erler olmasaydı” hikmetini işitti.
Müminlerin halâs olması için melûn kâfirlerden el çekmek farz oldu.

دست‌کوتاهی ز کفار لعین
فرض شد بهر خلاص ممنین

قصه‌ی عهد حدیبیه بخوان
کف ایدیکم تمامت زان بدان

To keep their hands off the accursed infidels became a duty for the sake of delivering the true believers.
Read the story of the covenant of Hudaybiya: (it was)He(who)restrained your hands (from them): from that (saying) perceive (what is the meaning of) the whole (story).

***

Müminlerin halâs olması için melûn kâfirlerden el çekmek farz oldu.
Hudeybiye ahdi nasıl oldu, oku da “Allah, kâfirlerin ellerini çekti, size dokunamadılar” ne demektir tamamıyla anla!

3, 4575-4576

قصه‌ی عهد حدیبیه بخوان
کف ایدیکم تمامت زان بدان

نیز اندر غالبی هم خویش را
دید او مغلوب دام کبریا

Read the story of the covenant of Hudaybiya: (it was)He(who)restrained your hands (from them): from that (saying)
perceive (what is the meaning of) the whole (story).
Even in victory he (the Prophet) deemed himself subdued by the snare of Divine Majesty.

***

Hudeybiye ahdi nasıl oldu, oku da “Allah, kâfirlerin ellerini çekti, size dokunamadılar” ne demektir tamamıyla anla!
Peygamber galip gelmişken bile kendisini Allah tuzağında mağlup olmuş gördü de

نیز اندر غالبی هم خویش را
دید او مغلوب دام کبریا

زان نمی‌خندم من از زنجیرتان
که بکردم ناگهان شبگیرتان

Even in victory he (the Prophet) deemed himself subdued by the snare of Divine Majesty.
"'Tis not because I suddenly marched against you before dawn (and took you captive) that I laugh at your chains;

***

Peygamber galip gelmişken bile kendisini Allah tuzağında mağlup olmuş gördü de
"Ben sizi ansızın bastırdım, zincirlere vurdum diye gülmüyorum.

3, 4577-4578

زان نمی‌خندم من از زنجیرتان
که بکردم ناگهان شبگیرتان

زان همی‌خندم که با زنجیر و غل
می‌کشمتان سوی سروستان و گل

“’Tis not because I suddenly marched against you before dawn (and took you captive) that I laugh at your chains;
I laugh because I am dragging you in chains and shackles to the cypress garden and the roses (of Paradise).

***

“Ben sizi ansızın bastırdım, zincirlere vurdum diye gülmüyorum.
Sizi zincirlerle, bukağılarla selviliklere, güllük, gülistanlıklara çekiyorum da ona gülüyorum.

3, 4578-4579

زان همی‌خندم که با زنجیر و غل
می‌کشمتان سوی سروستان و گل

ای عجب کز آتش بی‌زینهار
بسته می‌آریمتان تا سبزه‌زار

I laugh because I am dragging you in chains and shackles to the cypress garden and the roses (of Paradise).
O wonder, that we are bringing you in bonds from the merciless fire to the place abounding in verdure;

***

Sizi zincirlerle, bukağılarla selviliklere, güllük, gülistanlıklara çekiyorum da ona gülüyorum.
Ne şaşılacak şey... Sizi zincirlere vurup amansız ateşten çayırlıklara, çimenliklere götürüyorum.

3, 4579-4580

ای عجب کز آتش بی‌زینهار
بسته می‌آریمتان تا سبزه‌زار

از سوی دوزخ به زنجیر گران
می‌کشمتان تا بهشت جاودان

O wonder, that we are bringing you in bonds from the merciless fire to the place abounding in verdure;
With heavy chains I am dragging you from the direction of Hell to the everlasting Paradise.”

***

Ne şaşılacak şey… Sizi zincirlere vurup amansız ateşten çayırlıklara, çimenliklere götürüyorum.
Cehennemden ağır zincirlerle ta ebedî cennete kadar sürükleyip götürüyorum, dedi.

3, 4580-4581

از سوی دوزخ به زنجیر گران
می‌کشمتان تا بهشت جاودان

هر مقلد را درین ره نیک و بد
همچنان بسته به حضرت می‌کشد

With heavy chains I am dragging you from the direction of Hell to the everlasting Paradise."
Every blind follower in this Way, be he good or evil, He (God) is dragging, bound like that, into His Presence.

***

Cehennemden ağır zincirlerle ta ebedî cennete kadar sürükleyip götürüyorum, dedi.
İyi, kötü: Bu yolda her mukallidi de böylece bağlı olarak Allah kapısına çekerler.

3, 4581-4582

هر مقلد را درین ره نیک و بد
همچنان بسته به حضرت می‌کشد

جمله در زنجیر بیم و ابتلا
می‌روند این ره بغیر اولیا

Every blind follower in this Way, be he good or evil, He (God) is dragging, bound like that, into His Presence.
All go along this Way in the chains of fear and tribulation, except the saints.

***

İyi, kötü: Bu yolda her mukallidi de böylece bağlı olarak Allah kapısına çekerler.
Velilerden başka herkes, bu yolu korku ve belâ zinciriyle aşar.

3, 4582-4583

جمله در زنجیر بیم و ابتلا
می‌روند این ره بغیر اولیا

می‌کشند این راه را بیگاروار
جز کسانی واقف از اسرار کار

All go along this Way in the chains of fear and tribulation, except the saints.
They are dragged along this Way reluctantly, except those persons who are acquainted with the mysteries of the (Divine) action.

***

Velilerden başka herkes, bu yolu korku ve belâ zinciriyle aşar.
eksik

3, 4583-4584

می‌کشند این راه را بیگاروار
جز کسانی واقف از اسرار کار

جهد کن تا نور تو رخشان شود
تا سلوک و خدمتت آسان شود

They are dragged along this Way reluctantly, except those persons who are acquainted with the mysteries of the (Divine) action.
Endeavour that thy (inward) light become radiant, so that thy travelling (in the path of devotion) and service (to God) may be made easy.

***

eksik
Gayret et de nurun parlasın, aydın olsun... sülûkun, hizmetin kolaylaşsın.

3, 4584-4585

جهد کن تا نور تو رخشان شود
تا سلوک و خدمتت آسان شود

کودکان را می‌بری مکتب به زور
زانک هستند از فواید چشم‌کور

Endeavour that thy (inward) light become radiant, so that thy travelling (in the path of devotion) and service (to God) may be made easy.
You take children to school by force, because they are blind to the benefits (of knowledge);

***

Gayret et de nurun parlasın, aydın olsun… sülûkun, hizmetin kolaylaşsın.
Çocukları da zorla mektebe götürürsün ya… Çünkü onların gözleri kördür, faydalarını görmezler.

3, 4585-4586

کودکان را می‌بری مکتب به زور
زانک هستند از فواید چشم‌کور

چون شود واقف به مکتب می‌دود
جانش از رفتن شکفته می‌شود

You take children to school by force, because they are blind to the benefits (of knowledge);
(But) when he (the child) becomes aware (of the benefits), he runs to school: his soul expands (with joy) at going.

***

Çocukları da zorla mektebe götürürsün ya... Çünkü onların gözleri kördür, faydalarını görmezler.
Ama mektebin faydasını anladılar mı koşa koşa giderler, içleri açılır, neşe duyarlar.

3, 4586-4587

چون شود واقف به مکتب می‌دود
جانش از رفتن شکفته می‌شود

می‌رود کودک به مکتب پیچ پیچ
چون ندید از مزد کار خویش هیچ

(But) when he (the child) becomes aware (of the benefits), he runs to school: his soul expands (with joy) at going.
A child goes to school in sore distress because he has seen nothing of the wages for his work;

***

Ama mektebin faydasını anladılar mı koşa koşa giderler, içleri açılır, neşe duyarlar.
Çocuk mektebe kıvrana, kıvrana gider. Çalışmasına karşılık hiçbir şey görmemiştir ki!

3, 4587-4588

می‌رود کودک به مکتب پیچ پیچ
چون ندید از مزد کار خویش هیچ

چون کند در کیسه دانگی دست‌مزد
آنگهان بی‌خواب گردد شب چو دزد

A child goes to school in sore distress because he has seen nothing of the wages for his work;
When he puts in his purse a single dáng earned by his handiwork, then he goes without sleep at night, like the thief.

***

Çocuk mektebe kıvrana, kıvrana gider. Çalışmasına karşılık hiçbir şey görmemiştir ki!
Fakat kesesine birkaç para gündelik kondu mu geceyi hırsız gibi uykusuz geçirir.

3, 4588-4589

چون کند در کیسه دانگی دست‌مزد
آنگهان بی‌خواب گردد شب چو دزد

جهد کن تا مزد طاعت در رسد
بر مطیعان آنگهت آید حسد

When he puts in his purse a single dáng earned by his handiwork, then he goes without sleep at night, like the thief.
Endeavour that the wages for obedience (to God) may arrive: then you will envy the obedient.

***

Fakat kesesine birkaç para gündelik kondu mu geceyi hırsız gibi uykusuz geçirir.
Gayret et de ibadetinin karşılığı gelsin… Bak o zaman ibadet edenlere nasıl haset edersin.

3, 4589-4590

جهد کن تا مزد طاعت در رسد
بر مطیعان آنگهت آید حسد

ائتیا کرها مقلد گشته را
ائتیا طوعا صفا بسرشته را

Endeavour that the wages for obedience (to God) may arrive: then you will envy the obedient.
(The command)come against your willis for him that has become a blind follower (of religion);come willinglyis for him that is moulded of sincerity.

***

Gayret et de ibadetinin karşılığı gelsin… Bak o zaman ibadet edenlere nasıl haset edersin.
Mukallitlere “Zorla gelin”, yaradılışı temiz kişilere de “İsteyerek gelin” denmiştir.

ائتیا کرها مقلد گشته را
ائتیا طوعا صفا بسرشته را

این محب حق ز بهر علتی
و آن دگر را بی غرض خود خلتی

(The command)come against your willis for him that has become a blind follower (of religion);come willinglyis for him that is moulded of sincerity.
The former loves God for the sake of some (secondary) cause, while the other hath indeed a pure disinterested love.

***

Mukallitlere “Zorla gelin”, yaradılışı temiz kişilere de “İsteyerek gelin” denmiştir.
Bu, Allah’ı bir maksat için sever, öbürünün dostluğunda hiçbir garez, hiçbir maksat yoktur.

این محب حق ز بهر علتی
و آن دگر را بی غرض خود خلتی

این محب دایه لیک از بهر شیر
و آن دگر دل داده بهر این ستیر

The former loves God for the sake of some (secondary) cause, while the other hath indeed a pure disinterested love.
The former loves the Nurse, but for the sake of the milk, while the other has given his heart for the sake of this Veiled One.

***

Bu, Allah’ı bir maksat için sever, öbürünün dostluğunda hiçbir garez, hiçbir maksat yoktur.
Bu, dadısını sever ama süt için sever. Öbürünü ancak onu âşık olduğundan, o görünmeyen güzele gönül verdiğinden sever.

3, 4592-4593

این محب دایه لیک از بهر شیر
و آن دگر دل داده بهر این ستیر

طفل را از حسن او آگاه نه
غیر شیر او را ازو دلخواه نه

The former loves the Nurse, but for the sake of the milk, while the other has given his heart for the sake of this Veiled One.
The child (the blind follower) hath no knowledge of Her beauty: he hath no desire of Her in his heart except for milk,

***

Bu, dadısını sever ama süt için sever. Öbürünü ancak onu âşık olduğundan, o görünmeyen güzele gönül verdiğinden sever.
Çocuk, dadının güzelliğini anlamaz ki… Onda sütten başka bir istek yoktur.

3, 4593-4594

طفل را از حسن او آگاه نه
غیر شیر او را ازو دلخواه نه

و آن دگر خود عاشق دایه بود
بی غرض در عشق یکرایه بود

The child (the blind follower) hath no knowledge of Her beauty: he hath no desire of Her in his heart except for milk,
While the other is, truly, the lover of the Nurse: he is disinterested, single-minded in (passionate) love.

***

Çocuk, dadının güzelliğini anlamaz ki... Onda sütten başka bir istek yoktur.
Öbürüyse zaten dadıya âşıktır... Bu sevgide muradı, maksadı ancak ona ulaşmaktır.

3, 4594-4595

و آن دگر خود عاشق دایه بود
بی غرض در عشق یک‌رایه بود

پس محب حق باومید و بترس
دفتر تقلید می‌خواند بدرس

While the other is, truly, the lover of the Nurse: he is disinterested, single-minded in (passionate) love.
Hence he that loves God because of hope and fear reads studiously the book of blind conformity,

***

Öbürüyse zaten dadıya âşıktır... Bu sevgide muradı, maksadı ancak ona ulaşmaktır.
Şu halde Allah'tan bir şey umarak, Allah'tan korkarak sevenler, taklit defterinden ders okumaktadırlar.

3, 4595-4596

پس محب حق باومید و بترس
دفتر تقلید می‌خواند بدرس

و آن محب حق ز بهر حق کجاست
که ز اغراض و ز علتها جداست

Hence he that loves God because of hope and fear reads studiously the book of blind conformity,
While he that loves God for God's sake—where is he? for he is apart from (all) self-interests and (secondary) causes.

***

Şu halde Allah’tan bir şey umarak, Allah’tan korkarak sevenler, taklit defterinden ders okumaktadırlar.
Nerede Hakk’ı ancak hak için seven, garezlerden, maksatlardan ayrılmış âşık?

3, 4596-4597

و آن محب حق ز بهر حق کجاست
که ز اغراض و ز علتها جداست

گر چنین و گر چنان چون طالبست
جذب حق او را سوی حق جاذبست

While he that loves God for God's sake—where is he? for he is apart from (all) self-interests and (secondary) causes.
Whether he be like this or like that, inasmuch as he is a seeker (of God), God's attraction is drawing him towards God.

***

Nerede Hakk'ı ancak hak için seven, garezlerden, maksatlardan ayrılmış âşık?
Fakat ister öyle sevsin, ister böyle… Mademki Allah'ı diliyor, onu Hakk'a çeken yine Hakk'tır.

گر چنین و گر چنان چون طالبست
جذب حق او را سوی حق جاذبست

گر محب حق بود لغیره
کی ینال دائما من خیره

Whether he be like this or like that, inasmuch as he is a seeker (of God), God's attraction is drawing him towards God.
Whether he love God for something other than He, that he may continually partake of His good,

***

Fakat ister öyle sevsin, ister böyle… Mademki Allah’ı diliyor, onu Hakk’a çeken yine Hakk’tır.
Daima Allah’ın hayrına nail olayım diye Allah’ı seven de,

3, 4598-4599

گر محب حق بود لغیره
کی ینال دائما من خیره

یا محب حق بود لعینه
لاسواه خائفا من بینه

Whether he love God for something other than He, that he may continually partake of His good,
Or whether he love God for His very Self, for naught besides Him, in fear of separation from Him—

***

Daima Allah’ın hayrına nail olayım diye Allah’ı seven de,
Allah’tan başkasına gönül vermekten korkup ancak onu seven de.

یا محب حق بود لعینه
لاسواه خائفا من بینه

هر دو را این جست و جوها زان سریست
این گرفتاری دل زان دلبریست

Or whether he love God for His very Self, for naught besides Him, in fear of separation from Him—
The quests and seekings of both (these lovers) are from that Source: this captivation of the heart is from that Heart-ravisher.

***

Allah’tan başkasına gönül vermekten korkup ancak onu seven de.
Her ikisinin bu sevgisi, bu arayıp taraması da o âlemdendir... Bu gönül kaptırma, o dilberden. O güzelin güzelliğinden ileri gelmedir.

هر دو را این جست و جوها زان سریست
این گرفتاری دل زان دلبریست

آمدیم اینجا که در صدر جهان
گر نبودی جذب آن عاشق نهان

The quests and seekings of both (these lovers) are from that Source: this captivation of the heart is from that Heart-ravisher.
We came to this point (in the tale), that if the attraction of that lover had not been hidden in the Sadr-i Jahán,

***

Her ikisinin bu sevgisi, bu arayıp taraması da o âlemdendir... Bu gönül kaptırma, o dilberden. O güzelin güzelliğinden ileri gelmedir.
Şimdi şuraya geldik: Eğer Sadr-ı Cihan o âşıkı gizlice çekmese, dilemese, istemeseydi.

3, 4601-4602

آمدیم اینجا که در صدر جهان
گر نبودی جذب آن عاشق نهان

ناشکیباکی بدی او از فراق
کی دوان باز آمدی سوی وثاق

We came to this point (in the tale), that if the attraction of that lover had not been hidden in the Sadr-i Jahán,
How would he (the lover) have been impatient of separation, and how would he have come running back to his home?

***

Şimdi şuraya geldik: Eğer Sadr-ı Cihan o âşıkı gizlice çekmese, dilemese, istemeseydi.
O âşık, ayrılığa tahammül edemeyecek bir hale gelir, ona kavuşmak için tekrar koşa koşa yollara düşer miydi?

ناشکیباکی بدی او از فراق
کی دوان باز آمدی سوی وثاق

میل معشوقان نهانست و ستیر
میل عاشق با دو صد طبل و نفیر

How would he (the lover) have been impatient of separation, and how would he have come running back to his home?
The desire of loved ones is hidden and veiled; the desire of the lover is (accompanied) with a hundred drums and trumpets.

***

O âşık, ayrılığa tahammül edemeyecek bir hale gelir, ona kavuşmak için tekrar koşa koşa yollara düşer miydi?
Sevgililerin meyli gizlidir, örtülüdür… Fakat âşığın meyli iki yüz davul zurnayla ilan edilir, o kadar meydandadır.

3, 4603-4604

میل معشوقان نهانست و ستیر
میل عاشق با دو صد طبل و نفیر

یک حکایت هست اینجا ز اعتبار
لیک عاجز شد بخاری ز انتظار

The desire of loved ones is hidden and veiled; the desire of the lover is (accompanied) with a hundred drums and trumpets.
Here is (the place for) a story (worthy) of consideration, but the man of Bukhárá has become desperate from waiting expectantly;

***

Sevgililerin meyli gizlidir, örtülüdür… Fakat âşığın meyli iki yüz davul zurnayla ilan edilir, o kadar meydandadır.
Burada ibret için bir hikâye söylemek var ama Buhara'lı âşık beklemekten âciz oldu.

3, 4604-4605

یک حکایت هست اینجا ز اعتبار
لیک عاجز شد بخاری ز انتظار

ترک آن کردیم کو در جست و جوست
تاکه پیش از مرگ بیند روی دوست

Here is (the place for) a story (worthy) of consideration, but the man of Bukhárá has become desperate from waiting expectantly;
(So) we omit it, for he is (engaged) in search and seeking, that before death he may see the face of his beloved,

***

Burada ibret için bir hikâye söylemek var ama Buhara'lı âşık beklemekten âciz oldu.
Sevgilisini arayıp duruyor, ölmeden kavuşsun, yüzünü görsün diye söylemekten vazgeçtik.

3, 4605-4606

ترک آن کردیم کو در جست و جوست
تاکه پیش از مرگ بیند روی دوست

تا رهد از مرگ تا یابد نجات
زانک دید دوستست آب حیات

(So) we omit it, for he is (engaged) in search and seeking, that before death he may see the face of his beloved,
To the end that •he may escape from death and gain deliverance, because the sight of the beloved is the Water of Life.

***

Sevgilisini arayıp duruyor, ölmeden kavuşsun, yüzünü görsün diye söylemekten vazgeçtik.
Ölümden kurtulsun, kurtuluşa erişsin... Çünkü sevgiliyi görmek, Âbıhayat içmektir.

3, 4606-4607

تا رهد از مرگ تا یابد نجات
زانک دید دوستست آب حیات

هر که دید او نباشد دفع مرگ
دوست نبود که نه میوهستش نه برگ

To the end that •he may escape from death and gain deliverance, because the sight of the beloved is the Water of Life.
Any one the sight of whom does not repel death is not the beloved, for he hath neither fruit nor leaf.

***

Ölümden kurtulsun, kurtuluşa erişsin... Çünkü sevgiliyi görmek, Âbıhayat içmektir.
Görülmesi, ölümü gidermeyen sevgili, sevgili değildir. Onun ne meyvesi vardır, ne yaprağı!

3, 4607-4608

هر که دید او نباشد دفع مرگ
دوست نبود که نه میوه‌ستش نه برگ

کار آن کارست ای مشتاق مست
کاندر آن کار ار رسد مرگت خوشست

Any one the sight of whom does not repel death is not the beloved, for he hath neither fruit nor leaf.
The (essential) matter, O intoxicated longing lover, is that matter in which death, if it thee, is sweet.

***

Görülmesi, ölümü gidermeyen sevgili, sevgili değildir. Onun ne meyvesi vardır, ne yaprağı!
Ey iştiyak çeken sarhoş, iş, o iştir ki sen o işteyken ölüm bile gelip çatsa sana hoş gelsin.

3, 4608-4609

کار آن کارست ای مشتاق مست
کاندر آن کار ار رسد مرگت خوشست

شد نشان صدق ایمان ای جوان
آنک آید خوش ترا مرگ اندر آن

The (essential) matter, O intoxicated longing lover, is that matter in which death, if it thee, is sweet.
O youth, the token of sincerity of faith is that (matter) in which death comes sweet to thee.

***

Ey iştiyak çeken sarhoş, iş, o iştir ki sen o işteyken ölüm bile gelip çatsa sana hoş gelsin.
Delikanlı, iman doğruluğunun nişanesi, o sırada ölsen bile sana ölümün hoş gelmesidir.

3, 4609-4610

شد نشان صدق ایمان ای جوان
آنک آید خوش ترا مرگ اندر آن

گر نشد ایمان تو ای جان چنین
نیست کامل رو بجو اکمال دین

O youth, the token of sincerity of faith is that (matter) in which death comes sweet to thee.
If thy faith, O (dear) soul, is not like this, it is not perfect: go, seek to make (thy) religion perfect.

***

Delikanlı, iman doğruluğunun nişanesi, o sırada ölsen bile sana ölümün hoş gelmesidir.
Canım, imanın böyle değilse kâmil değildir demek… Yürü, dini tamamlamaya savaş!

3, 4610-4611

گر نشد ایمان تو ای جان چنین
نیست کامل رو بجو اکمال دین

هر که اندر کار تو شد مرگ‌دوست
بر دل تو بی کراهت دوست اوست

If thy faith, O (dear) soul, is not like this, it is not perfect: go, seek to make (thy) religion perfect.
Whosoever in (this) matter of thine has become death-loving (and desires thy death) without dislike (without being hateful) to thy heart, he is (thy) beloved.

***

Canım, imanın böyle değilse kâmil değildir demek... Yürü, dini tamamlamaya savaş!
Hangi işe girişirsin de o işte sana ölüm bile hoş gelirse sevdiğin iş, işte o iştir.

3, 4611-4612

هر که اندر کار تو شد مرگ‌دوست
بر دل تو بی کراهت دوست اوست

چون کراهت رفت آن خود مرگ نیست
صورت مرگست و نقلان کردنیست

Whosoever in (this) matter of thine has become death-loving (and desires thy death) without dislike (without being hateful) to thy heart, he is (thy) beloved.
When dislike is gone, verily ‘tis not death: ‘tis (only) the semblance of death, and (in reality) ‘tis a migration.

***

Hangi işe girişirsin de o işte sana ölüm bile hoş gelirse sevdiğin iş, işte o iştir.
Ölümün kötülüğümü gitti mi zaten artık o ölüm, değildir, ölümün bir suretidir, bir göçmeden ibarettir, o.

3, 4612-4613

چون کراهت رفت آن خود مرگ نیست
صورت مرگست و نقلان کردنیست

چون کراهت رفت مردن نفع شد
پس درست آید که مردن دفع شد

When dislike is gone, verily ‘tis not death: ‘tis (only) the semblance of death, and (in reality) ‘tis a migration.
When dislike is gone, dying becomes advantageous; hence it comes true that death is repelled.

***

Ölümün kötülüğümü gitti mi zaten artık o ölüm, değildir, ölümün bir suretidir, bir göçmeden ibarettir, o.
Ölümdeki kötülük gitti mi ölümde fayda var demektir. Gayri dosdoğru anlaşıldı ki ölüm geçti gitti!

3, 4613-4614

چون کراهت رفت مردن نفع شد
پس درست آید که مردن دفع شد

دوست حقست و کسی کش گفت او
که توی آن من و من آن تو

When dislike is gone, dying becomes advantageous; hence it comes true that death is repelled.
The beloved is God and the person to whom He hath said, “Thou art Mine and I am thine.”

***

Ölümdeki kötülük gitti mi ölümde fayda var demektir. Gayri dosdoğru anlaşıldı ki ölüm geçti gitti!
Sevgili dediğin bir Hak’tır, bir de Allah’ın “Sen benimsin, ben senin” dediği.

3, 4614-4615

دوست حقست و کسی کش گفت او
که توی آن من و من آن تو

گوش دار اکنون که عاشق می‌رسد
بسته عشق او را به حبل من مسد

The beloved is God and the person to whom He hath said, "Thou art Mine and I am thine."
Now listen, for the lover is coming whom Love boundwith a cord of palm-fibre.

***

Sevgili dediğin bir Hak'tır, bir de Allah'ın "Sen benimsin, ben senin" dediği.
Şimdi kulak ver de dinle: Aşk, âşığı liften örme ipliklerle bağlamış... Sürükleyip getirdi.

3, 4615-4616

گوش دار اکنون که عاشق می‌رسد
بسته عشق او را به حبل من مسد

چون بدید او چهره‌ی صدر جهان
گوییا پریدش از تن مرغ جان

Now listen, for the lover is coming whom Love boundwith a cord of palm-fibre.
When he beheld the countenance of the Sadr-i Jahán, you might say the bird, his spirit, flew out of his body.

***

Şimdi kulak ver de dinle: Aşk, âşığı liften örme ipliklerle bağlamış… Sürükleyip getirdi.
Sadr-ı Cihan'nın yüzünü görür görmez sanki can kuşu, bedeninden uçup gitti.

چون بدید او چهره‌ی صدر جهان
گوییا پریدش از تن مرغ جان

همچو چوب خشک افتاد آن تنش
سرد شد از فرق جان تا ناخنش

When he beheld the countenance of the Sadr-i Jahán, you might say the bird, his spirit, flew out of his body.
His body fell like dry wood: his vital spirit became cold from the crown of his head to his toes.

***

Sadr-ı Cihan’nın yüzünü görür görmez sanki can kuşu, bedeninden uçup gitti.
Bedeni kuru bir ağaç gibi kalakaldı… Tepesinden tırnağına kadar buz kesildi!

همچو چوب خشک افتاد آن تنش
سرد شد از فرق جان تا ناخنش

هرچه کردند از بخور و از گلاب
نه بجنبید و نه آمد در خطاب

His body fell like dry wood: his vital spirit became cold from the crown of his head to his toes.
Whatsoever they applied of incense and rose-water, he neither stirred nor spoke.

***

Bedeni kuru bir ağaç gibi kalakaldı… Tepesinden tırnağına kadar buz kesildi!
Yüzüne gül suları serptiler, yanında buhurlar yaktılar… Neler yaptılarsa faydasız… Kıpırdamadı, seslenmedi bile!

هرچه کردند از بخور و از گلاب
نه بجنبید و نه آمد در خطاب

شاه چون دید آن مزعفر روی او
پس فرود آمد ز مرکب سوی او

Whatsoever they applied of incense and rose-water, he neither stirred nor spoke.
When the Kong saw his saffron-coloured (pallid) face, he dismounted from his steed (and came) towards him.

***

Yüzüne gül suları serptiler, yanında buhurlar yaktılar... Neler yaptılarsa faydasız... Kıpırdamadı, seslenmedi bile!
Padişah, onun safran gibi sararmış yüzünü görünce atından indi, yanına geldi.

3, 4619-4620

شاه چون دید آن مزعفر روی او
پس فرود آمد ز مرکب سوی او

گفت عاشق دوست می‌جوید بتفت
چونک معشوق آمد آن عاشق برفت

When the Kong saw his saffron-coloured (pallid) face, he dismounted from his steed (and came) towards him.
He said, “The lover hotly seeks the beloved: when the beloved comes, the lover is gone.”

***

Padişah, onun safran gibi sararmış yüzünü görünce atından indi, yanına geldi.
Dedi ki: “Âşık hararetle sevgiliyi arar… Fakat sevgili geldi mi o âşık yok olur, kendisinden geçer gider!

گفت عاشق دوست می‌جوید بتفت
چونک معشوق آمد آن عاشق برفت

عاشق حقی و حق آنست کو
چون بیاید نبود از تو تای مو

He said, “The lover hotly seeks the beloved: when the beloved comes, the lover is gone.”
Thou art a lover of God, and God is such that when He comes there is not a single hair of thee (remaining).

***

Dedi ki: “Âşık hararetle sevgiliyi arar… Fakat sevgili geldi mi o âşık yok olur, kendisinden geçer gider!
Sen Allah âşığısın; Allah, ona derler ki geldi mi sen de bir kıl kadar olsun varlık kalmaz.

3, 4621-4622

عاشق حقی و حق آنست کو
چون بیاید نبود از تو تای مو

صد چو تو فانیست پیش آن نظر
عاشقی بر نفی خود خواجه مگر

Thou art a lover of God, and God is such that when He comes there is not a single hair of thee (remaining).
At that look (of His) a hundred like thee vanish away: me-thinks, sire, thou art in love with self-naughting .

***

Sen Allah âşığısın; Allah, ona derler ki geldi mi sen de bir kıl kadar olsun varlık kalmaz.
O nazarın karşısında senin gibi yüzlercesi fanidir... Hocam, meğerse sen kendini yok etmeye âşıkmışsın!

3, 4622-4623

صد چو تو فانیست پیش آن نظر
عاشقی بر نفی خود خواجه مگر

سایه‌ای و عاشقی بر آفتاب
شمس آید سایه لا گردد شتاب

At that look (of His) a hundred like thee vanish away: me-thinks, sire, thou art in love with self-naughting .
Thou art a shadow and in love with the sun: the sun comes, the shadow is naughted speedily.

***

O nazarın karşısında senin gibi yüzlercesi fanidir… Hocam, meğerse sen kendini yok etmeye âşıkmışsın!
Sen bir gölgesin, güneşe âşıksın… Şems geldi, elbette gölge derhal yok olur!

سایه‌ای و عاشقی بر آفتاب
شمس آید سایه لا گردد شتاب

پشه آمد از حدیقه وز گیاه
وز سلیمان گشت پشه دادخواه

Thou art a shadow and in love with the sun: the sun comes, the shadow is naughted speedily.
The gnat came from the garden and the grass, and the gnat began to demand justice from Solomon,

***

Sen bir gölgesin, güneşe âşıksın… Şems geldi, elbette gölge derhal yok olur!
Bir sivrisinek, çayırlıktan, çimenlikten gelip Süleyman’ın huzuruna çıkarak hakkını istedi de dedi ki:

پشه آمد از حدیقه وز گیاه
وز سلیمان گشت پشه دادخواه

کای سلیمان معدلت می‌گستری
بر شیاطین و آدمی‌زاد و پری

The gnat came from the garden and the grass, and the gnat began to demand justice from Solomon,
Saying, "O Solomon, thou dealest out justice to the devils and the children of men and the Jinn.

***

Bir sivrisinek, çayırlıktan, çimenlikten gelip Süleyman'ın huzuruna çıkarak hakkını istedi de dedi ki:
"Ey Süleyman, Şeytanlar, insanoğulları ve periler arasında adaleti yaydın;

کای سلیمان معدلت می‌گستری
بر شیاطین و آدمی‌زاد و پری

مرغ و ماهی در پناه عدل تست
کیست آن گم‌گشته کش فضلت نجست

Saying, "O Solomon, thou dealest out justice to the devils and the children of men and the Jinn.
Bird and fish are under the protection of thy justice: who is the lost one whom thy bounty hath not sought out?

***

"Ey Süleyman, Şeytanlar, insanoğulları ve periler arasında adaleti yaydın;
Kuş da senin adaletine sığınmış, balık da. Kimdir o kaybolan, kimdir o mahrum ki adaletin, onu arayıp bulmamış olsun?

3, 4626-4627

مرغ و ماهی در پناه عدل تست
کیست آن گم‌گشته کش فضلت نجست

داد ده ما را که بس زاریم ما
بی‌نصیب از باغ و گلزاریم ما

Bird and fish are under the protection of thy justice: who is the lost one whom thy bounty hath not sought out?
Give justice to us, for we are very miserable: we are deprived of the orchard and the rose-garden.

***

Kuş da senin adaletine sığınmış, balık da. Kimdir o kaybolan, kimdir o mahrum ki adaletin, onu arayıp bulmamış olsun?
Bize de insaf et, bizim de hakkımızı al... Çok perişanız... Bağdan da nasibimiz yok, gül bahçesinden de!

3, 4627-4628

داد ده ما را که بس زاریم ما
بی‌نصیب از باغ و گلزاریم ما

مشکلات هر ضعیفی از تو حل
پشه باشد در ضعیفی خود مثل

Give justice to us, for we are very miserable: we are deprived of the orchard and the rose-garden.
The difficulties of every weakling are solved by thee: the gnat in sooth is the (proverbial) similitude for weakness.

***

Bize de insaf et, bizim de hakkımızı al… Çok perişanız… Bağdan da nasibimiz yok, gül bahçesinden de!
Her zayıf kişinin müşkülünü halledersin… Sivrisinek, zaten zayıflığın misalidir.

مشکلات هر ضعیفی از تو حل
پشه باشد در ضعیفی خود مثل

شهره ما در ضعف و اشکسته‌پری
شهره تو در لطف و مسکین‌پروری

The difficulties of every weakling are solved by thee: the gnat in sooth is the (proverbial) similitude for weakness.
We are celebrated for weakness and frailty: thou art celebrated for kindness and care of the lowly.

***

Her zayıf kişinin müşkülünü halledersin... Sivrisinek, zaten zayıflığın misalidir.
Biz, zayıflıkla, kanadı kırık olmakla, acizlikle tanınmışız... Sen lütufla, yoksullara yardımla tanınmışsın.

3, 4629-4630

شهره ما در ضعف و اشکسته‌پری
شهره تو در لطف و مسکین‌پروری

ای تو در اطباق قدرت منتهی
منتهی ما در کمی و بی‌رهی

We are celebrated for weakness and frailty: thou art celebrated for kindness and care of the lowly.
O thou who hast reached the limit in (traversing) the stages of Power, (while) we have reached the limit in failure and aberration,

***

Biz, zayıflıkla, kanadı kırık olmakla, acizlikle tanınmışız... Sen lütufla, yoksullara yardımla tanınmışsın.
Sen, kudret derecelerinin en sonuna varmışsın... Biz, acizliğin, zavallılığın son derecesine varmışız!

3, 4630-4631

ای تو در اطباق قدرت منتهی
منتهی ما در کمی و بی‌رهی

داد ده ما را ازین غم کن جدا
دست گیر ای دست تو دست خدا

O thou who hast reached the limit in (traversing) the stages of Power, (while) we have reached the limit in failure and aberration,
Do justice, relieve us from this sorrow, take our hand (to help us), O thou whose hand is the hand of God.”

***

Sen, kudret derecelerinin en sonuna varmışsın… Biz, acizliğin, zavallılığın son derecesine varmışız!
İmdat et, bizi bu gamdan kurtar… Ey eli, Allah eli olan, elimizi tut!

داد ده ما را ازین غم کن جدا
دست گیر ای دست تو دست خدا

پس سلیمان گفت ای انصاف‌جو
داد و انصاف از که میخواهی بگو

Do justice, relieve us from this sorrow, take our hand (to help us), O thou whose hand is the hand of God.”
Then Solomon said, “O seeker of equity, tell (me), against whom art thou demanding justice and equity?

***

İmdat et, bizi bu gamdan kurtar… Ey eli, Allah eli olan, elimizi tut!
Süleyman; Ey hak isteyen, kimden şikâyet ediyorsun? Söyle.

3, 4632-4633

پس سلیمان گفت ای انصاف‌جو
داد و انصاف از که میخواهی بگو

کیست آن کالم که از باد و بروت
ظلم کردست و خراشیدست روت

Then Solomon said, "O seeker of equity, tell (me), against whom art thou demanding justice and equity?
Who is the oppressor that in (his) insolence has done thee injury and scratched thy face?

***

Süleyman; Ey hak isteyen, kimden şikâyet ediyorsun? Söyle.
Kimdir o zalim ki ululuk satarak sana zulmetti, yüzünü, gözünü tırmaladı?

3, 4633-4634

کیست آن کالم که از باد و بروت
ظلم کردست و خراشیدست روت

ای عجب در عهد ما ظالم کجاست
کو نه اندر حبس و در زنجیر ماست

Who is the oppressor that in (his) insolence has done thee injury and scratched thy face?
Oh, wonderful! Where, in Our epoch, is the oppressor that is not in Our prison and chains?

***

Kimdir o zalim ki ululuk satarak sana zulmetti, yüzünü, gözünü tırmaladı?
Bizim zamanımızda zalim nerede? Şaşılacak şey... Nasıl oluyor da hapsedilmemiş, nasıl oluyor da bizim zindanımızda değil?

3, 4634-4635

ای عجب در عهد ما ظالم کجاست
کو نه اندر حبس و در زنجیر ماست

چونک ما زادیم ظلم آن روز مرد
پس بعهد ما کی ظلمی پیش برد

Oh, wonderful! Where, in Our epoch, is the oppressor that is not in Our prison and chains?
When We were born, on that day Injustice died: who, then, hath produced (committed) in Our epoch an act of injustice?

***

Bizim zamanımızda zalim nerede? Şaşılacak şey… Nasıl oluyor da hapsedilmemiş, nasıl oluyor da bizim zindanımızda değil?
Bizim doğduğumuz gün zulüm öldü… Kimdir bizim zamanımızda zulmeden?

3, 4635-4636

چونک ما زادیم ظلم آن روز مرد
پس بعهد ما کی ظلمی پیش برد

چون بر آمد نور ظلمت نیست شد
ظلم را ظلمت بود اصل و عضد

When We were born, on that day Injustice died: who, then, hath produced (committed) in Our epoch an act of injustice?
When the light dawned, the darkness vanished: darkness is the origin and support of injustice.

***

Bizim doğduğumuz gün zulüm öldü... Kimdir bizim zamanımızda zulmeden?
Nur geldi mi zulmet yok olur. Zulmün aslı ve arkası da zulmettir.

3, 4636-4637

چون بر آمد نور ظلمت نیست شد
ظلم را ظلمت بود اصل و عضد

نک شیاطین کسب و خدمت می‌کنند
دیگران بسته باصفادند و بند

When the light dawned, the darkness vanished: darkness is the origin and support of injustice.
Look, (some of) the devils are doing work and service; the others are bound in shackles and bonds.

***

Nur geldi mi zulmet yok olur. Zulmün aslı ve arkası da zulmettir.
Bak, şeytanlar, bizim için çalışmada, kazanmada, bize hizmet etmede... Hizmetten çekinenler de zincirlerle bağlanmış, bukağılarına vurulmuş!

3, 4637-4638

نک شیاطین کسب و خدمت می‌کنند
دیگران بسته باصفادند و بند

اصل ظلم ظالمان از دیو بود
دیو در بندست استم چون نمود

Look, (some of) the devils are doing work and service; the others are bound in shackles and bonds.
The origin of the injustice of the oppressors was from the devil: the devil is in bondage: how did violence appear?

***

Bak, şeytanlar, bizim için çalışmada, kazanmada, bize hizmet etmede… Hizmetten çekinenler de zincirlerle bağlanmış, bukağılarına vurulmuş!
Zalimler, Şeytan’ın iğvasiyle zulmederler, zalimlerin zulmünün aslı Şeytan’dan gelir… Şeytan, bağlarla bağlanmış, zincirlere vurulmuşken nasıl olup da zulümde bulunabilir?

3, 4638-4639

اصل ظلم ظالمان از دیو بود
دیو در بندست استم چون نمود

ملک زان دادست ما را کن فکان
تا ننالد خلق سوی آسمان

The origin of the injustice of the oppressors was from the devil: the devil is in bondage: how did violence appear?
(The Divine Will uttered in) ‘Be, and it was’ hath bestowed the kingdom on Us, that the people may not cry out in lament to Heaven;

***

Zalimler, Şeytan’ın iğvasiyle zulmederler, zalimlerin zulmünün aslı Şeytan’dan gelir… Şeytan, bağlarla bağlanmış, zincirlere vurulmuşken nasıl olup da zulümde bulunabilir?
Allah, bize padişahlığı; halk göklere el açıp ağlamasın diye verdi.

3, 4639-4640

ملک زان دادست ما را کن فکان
تا ننالد خلق سوی آسمان

تا به بالا بر نیاید دودها
تا نگردد مضطرب چرخ و سها

(The Divine Will uttered in) ‘Be, and it was’ hath bestowed the kingdom on Us, that the people may not cry out in lament to Heaven;
That burning sighs may not soar upward; that the sky and the stars may not be shaken;

***

Allah, bize padişahlığı; halk göklere el açıp ağlamasın diye verdi.
Ah ve feryatların yücelere çıkmasın, gökyüzüyle süha yıldızı ıstıraba düşmesin.

3, 4640-4641

تا به بالا بر نیاید دودها
تا نگردد مضطرب چرخ و سها

تا نلرزد عرش از ناله یتیم
تا نگردد از ستم جانی سقیم

That burning sighs may not soar upward; that the sky and the stars may not be shaken;
That the empyrean may not tremble at the orphan's wail; that no (living) soul may be marred by violence.

***

Ah ve feryatların yücelere çıkmasın, gökyüzüyle süha yıldızı ıstıraba düşmesin.
Arş yetim feryadıyla titremesin, hiç kimse sitemle perişan olmasın diye bize saltanat ihsan etti.

تا نلرزد عرش از ناله یتیم
تا نگردد از ستم جانی سقیم

زان نهادیم از ممالک مذهبی
تا نیاید بر فلکها یا ربی

That the empyrean may not tremble at the orphan's wail; that no (living) soul may be marred by violence.
We established a law (of justice) throughout the kingdoms (of the earth), to the end that no (cry of) ‘O Lord!’ should go up to the skies.

***

Arş yetim feryadıyla titremesin, hiç kimse sitemle perişan olmasın diye bize saltanat ihsan etti.
Göklere “Yarabbi” sesi çıkmasın diye ülkelerde yol yordam olarak bu adaleti, bu ihsan kaidesini bir kanun haline getirdik.

3, 4642-4643

زان نهادیم از ممالک مذهبی
تا نیاید بر فلکها یا ربی

منگر ای مظلوم سوی آسمان
کاسمانی شاه داری در زمان

We established a law (of justice) throughout the kingdoms (of the earth), to the end that no (cry of) ‘O Lord!’ should go up to the skies.
O oppressed one, do not look to Heaven, for thou hast a heavenly king in the temporal world.”

***

Göklere “Yarabbi” sesi çıkmasın diye ülkelerde yol yordam olarak bu adaleti, bu ihsan kaidesini bir kanun haline getirdik.
Ey mazlum gökyüzüne bakma… Zamanede gök gibi ihsan ve feyz sahibi bir padişahın var, dedi.

منگر ای مظلوم سوی آسمان
کاسمانی شاه داری در زمان

گفت پشه داد من از دست باد
کو دو دست ظلم بر ما بر گشاد

O oppressed one, do not look to Heaven, for thou hast a heavenly king in the temporal world.”
The gnat said, “My appeal is against the hand (might) of the Wind, for he opened the two hands of oppression against us.

***

Ey mazlum gökyüzüne bakma... Zamanede gök gibi ihsan ve feyz sahibi bir padişahın var, dedi.
Sivrisinek dedi ki: “Benim feryadım rüzgârın elinden... O bize zulüm ellerini uzattı, bize zulmetti.

گفت پشه داد من از دست باد
کو دو دست ظلم بر ما بر گشاد

ما ز ظلم او به تنگی اندریم
با لب بسته ازو خون می‌خوریم

The gnat said, "My appeal is against the hand (might) of the Wind, for he opened the two hands of oppression against us.
Through his oppression we are in sore straits: with closed lips we are drinking blood (suffering torment) from him."

***

Sivrisinek dedi ki: "Benim feryadım rüzgârın elinden… O bize zulüm ellerini uzattı, bize zulmetti.
Onun zulmünden daraldık, onun yüzünden dudağımız yumulu, kanlar yutmaktayız!

ما ز ظلم او به تنگی اندریم
با لب بسته ازو خون می‌خوریم

پس سلیمان گفت ای زیبادوی
امر حق باید که از جان بشنوی

Through his oppression we are in sore straits: with closed lips we are drinking blood (suffering torment) from him.”
Then Solomon said, “O thou with the pretty voice, it behoves thee to hearken with (all thy) soul to the command of God.

***

Onun zulmünden daraldık, onun yüzünden dudağımız yumulu, kanlar yutmaktayız!
Süleyman, “Ey güzel sesli, Allah emrini candan dinlenmek gerek.

3, 4646-4647

پس سلیمان گفت ای زیبادوی
امر حق باید که از جان بشنوی

حق به من گفتست هان ای دادور
مشنو از خصمی تو بی خصمی دگر

Then Solomon said, “O thou with the pretty voice, it behoves thee to hearken with (all thy) soul to the command of God.
God hath said to me, ‘Beware, O Judge! Do not hear one litigant without the other litigant.

***

Süleyman, “Ey güzel sesli, Allah emrini candan dinlenmek gerek.
Allah bana dedi ki: “Ey adalet sahibi, hasmı da hazır olmadıkça kimsenin şikâyetini dinleme.

3, 4647-4648

حق به من گفتست هان ای دادور
مشنو از خصمی تو بی خصمی دگر

تانیاید هر دو خصم اندر حضور
حق نیاید پیش حاکم در ظهور

God hath said to me, ‘Beware, O Judge! Do not hear one litigant without the other litigant.
Until both litigants come into the presence, the truth does not come to light before the judge.

***

Allah bana dedi ki: “Ey adalet sahibi, hasmı da hazır olmadıkça kimsenin şikâyetini dinleme.
İki hasım da hazır olmazsa hâkim, hak hangisindedir, bilemez.

3, 4648-4649

تانیاید هر دو خصم اندر حضور
حق نیاید پیش حاکم در ظهور

خصم تنها گر بر آرد صد نفیر
هان و هان بی خصم قول او مگیر

Until both litigants come into the presence, the truth does not come to light before the judge.
If the (one) litigant alone raise a hundred clamours, beware, beware! Do not accept his word without (hearing) his adversary.’

***

İki hasım da hazır olmazsa hâkim, hak hangisindedir, bilemez.
Birisi yalnız gelse de yüzlerce şikâyette bulunsa, yüzlerce feryat etse bile sakın ha, sakın... Hasmı olmadıkça sözünü kabul etme.

خصم تنها گر بر آرد صد نفیر
هان و هان بی خصم قول او مگیر

من نیارم رو ز فرمان تافتن
خصم خود را رو بیاور سوی من

If the (one) litigant alone raise a hundred clamours, beware, beware! Do not accept his word without (hearing) his adversary.'
I dare not avert my face from the (Divine) command. Go, bring thy adversary before me."

***

Birisi yalnız gelse de yüzlerce şikâyette bulunsa, yüzlerce feryat etse bile sakın ha, sakın... Hasmı olmadıkça sözünü kabul etme.
Ben fermandan yüz çeviremem. Hadi git, hasmını al, öyle gel" dedi.

من نیارم رو ز فرمان تافتن
خصم خود را رو بیاور سوی من

گفت قول تست برهان و درست
خصم من بادست و او در حکم تست

I dare not avert my face from the (Divine) command. Go, bring thy adversary before me."
It (the gnat) said, "Thy words are an argument (conclusive) and sound. My adversary is the Wind, and he is in thy jurisdiction."

***

Ben fermandan yüz çeviremem. Hadi git, hasmını al, öyle gel" dedi.
Sivrisinek dedi ki: "Sözün doğru, delilin tam yerinde… Düşmanım rüzgâr, o da senin emrinde!"

3, 4651-4652

گفت قول تست برهان و درست
خصم من بادست و او در حکم تست

بانگ زد آن شه که ای باد صبا
پشه افغان کرد از ظلمت بیا

It (the gnat) said, “Thy words are an argument (conclusive) and sound. My adversary is the Wind, and he is in thy jurisdiction.”
The King shouted, “O East-wind, the gnat complains of thy injustice: come!

***

Sivrisinek dedi ki: “Sözün doğru, delilin tam yerinde… Düşmanım rüzgâr, o da senin emrinde!”
O padişah “Ey seher yeli, sivrisinek, zulmünden feryat ediyor… Gel,

بانگ زد آن شه که ای باد صبا
پشه افغان کرد از ظلمت بیا

هین مقابل شو تو و خصم و بگو
پاسخ خصم و بکن دفع عدو

The King shouted, “O East-wind, the gnat complains of thy injustice: come!
Hark, come face to face with thy adversary and reply to thy adversary and rebut thy opponent.”

***

O padişah “Ey seher yeli, sivrisinek, zulmünden feryat ediyor… Gel,
Hadi, geç hasmının karşısına da anlat, ona cevap ver, dâvasını reddet!” dedi.

هین مقابل شو تو و خصم و بگو
پاسخ خصم و بکن دفع عدو

باد چون بشنید آمد تیز تیز
پشه بگرفت آن زمان راه گریز

Hark, come face to face with thy adversary and reply to thy adversary and rebut thy opponent.”
When the Wind heard (the summons), he came very rapidly: the gnat at once took to flight.

***

Hadi, geç hasmının karşısına da anlat, ona cevap ver, dâvasını reddet!” dedi.
Rüzgâr, bu emri duyunca çabucacık esip geldi… Fakat sivrisinek kaçma yolunu tuttu!

3, 4654-4655

باد چون بشنید آمد تیز تیز
پشه بگرفت آن زمان راه گریز

پس سلیمان گفت ای پشه کجا
باش تا بر هر دو رانم من قضا

When the Wind heard (the summons), he came very rapidly: the gnat at once took to flight.
Then Solomon said, “O gnat, where (art thou going)? Stop, that I may pass judgement on (you) both.”

***

Rüzgâr, bu emri duyunca çabucacık esip geldi... Fakat sivrisinek kaçma yolunu tuttu!
Süleyman “A sivrisinek nereye? Dur da ikinizi de dinleyip hüküm vereyim” dedi.

3, 4655-4656

پس سلیمان گفت ای پشه کجا
باش تا بر هر دو رانم من قضا

گفت ای شه مرگ من از بود اوست
خود سیاه این روز من از دود اوست

Then Solomon said, “O gnat, where (art thou going)? Stop, that I may pass judgement on (you) both.”
It (the gnat) answered, “O King, my death is from his being: verily, this day of mine is black from his smoke.

***

Süleyman “A sivrisinek nereye? Dur da ikinizi de dinleyip hüküm vereyim” dedi.
Sivrisinek dedi ki: “Padişahım, ölümüm, onun varlığından... Zaten günüm, onun dumanından kararmakta.

3, 4656-4657

گفت ای شه مرگ من از بود اوست
خود سیاه این روز من از دود اوست

او چو آمد من کجا یابم قرار
کو بر آرد از نهاد من دمار

It (the gnat) answered, “O King, my death is from his being: verily, this day of mine is black from his smoke.
Since he has come, where shall I find rest? for he wrings the (vital) breath out of my body.”

***

Sivrisinek dedi ki: “Padişahım, ölümüm, onun varlığından… Zaten günüm, onun dumanından kararmakta.
O gelince ben nasıl durabilirim? Benim kökümü kazan o!”

3, 4657-4658

او چو آمد من کجا یابم قرار
کو بر آرد از نهاد من دمار

همچنین جویای درگاه خدا
چون خدا آمد شود جوینده لا

Since he has come, where shall I find rest? for he wrings the (vital) breath out of my body."
Even such is the seeker of the Court of God: when God comes, the seeker is naughted.

***

O gelince ben nasıl durabilirim? Benim kökümü kazan o!"
Tıpkı bunun gibi Allah tapısını arayan da Allah geldi mi yok olur.

3, 4658-4659

همچنین جویای درگاه خدا
چون خدا آمد شود جوینده لا

گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست
لیک ز اول آن بقا اندر فناست

Even such is the seeker of the Court of God: when God comes, the seeker is naughted.
Although that union (with God) is immortality on immortality, yet at first that immortality (baqá) consists in dying to self (faná).

***

Tıpkı bunun gibi Allah tapısını arayan da Allah geldi mi yok olur.
O vuslat ebedîlik içinde ebedîliktir ama o ebedîlik yokluk suretinde tecelli eder.

3, 4659-4660

گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست
لیک ز اول آن بقا اندر فناست

سایه‌هایی که بود جویای نور
نیست گردد چون کند نورش ظهور

Although that union (with God) is immortality on immortality, yet at first that immortality (baqá) consists in dying to self (faná).
The reflexions that are seeking the Light are naughted when His Light appears.

***

O vuslat ebedîlik içinde ebedîliktir ama o ebedîlik yokluk suretinde tecelli eder.
Nur arayan gölgeler, nur zuhur etti mi yok olur.

3, 4660-4661

سایه‌هایی که بود جویای نور
نیست گردد چون کند نورش ظهور

عقل کی ماند چو باشد سرده او
کل شیء هالک الا وجهه

The reflexions that are seeking the Light are naughted when His Light appears.
How should the reason remain when He bids it go?Everything is perishing except His Face.

***

Nur arayan gölgeler, nur zuhur etti mi yok olur.
Âşık, başını verince akıl kalır mı gayrı? Her şey helâk bulur, yalnız onun hakikati kalır.

عقل کی ماند چو باشد سرده او
کل شیء هالک الا وجهه

هالک آید پیش وجهش هست و نیست
هستی اندر نیستی خود طرفه‌ایست

How should the reason remain when He bids it go?Everything is perishing except His Face.
Before His Face the existent and the non-existent perish: existence in nonexistence is in sooth a marvellous thing!

***

Âşık, başını verince akıl kalır mı gayrı? Her şey helâk bulur, yalnız onun hakikati kalır.
Onun hakikatine karşı var da yok olur, yok da. Yoklukta varlık... Bu, pek acayip bir şey!

3, 4662-4663

هالک آید پیش وجهش هست و نیست
هستی اندر نیستی خود طرفه‌ایست

اندرین محضر خردها شد ز دست
چون قلم اینجا رسیده شد شکست

Before His Face the existent and the non-existent perish: existence in nonexistence is in sooth a marvellous thing!
In this place of presence (all) minds are lost beyond control; when the pen reaches this point, it breaks.

***

Onun hakikatine karşı var da yok olur, yok da. Yoklukta varlık… Bu, pek acayip bir şey!
Bu makamda akıllar elden çıkar, kalem buraya vardı mı kırılır, bir şey yazamaz olur!

اندرین محضر خردها شد ز دست
چون قلم اینجا رسیده شد شکست

می‌کشید از بیهشی‌اش در بیان
اندک اندک از کرم صدر جهان

In this place of presence (all) minds are lost beyond control; when the pen reaches this point, it breaks.
The Sadr-i Jahan, from kindness, was drawing him little by little from senselessness into (the capacity for) clear expression.

***

Bu makamda akıllar elden çıkar, kalem buraya vardı mı kırılır, bir şey yazamaz olur!
Sadr-ı Cihan, o âşığı yavaş, yavaş istiğrak âleminden çekmekte, söz söyleme makamına getirmekteydi.

3, 4664-4665

می‌کشید از بیهشی‌اش در بیان
اندک اندک از کرم صدر جهان

بانگ زد در گوش او شه کای گدا
زر نثار آوردمت دامن گشا

The Sadr-i Jahan, from kindness, was drawing him little by little from senselessness into (the capacity for) clear expression.
The Prince cried into his ear, "O beggar, I bring gold to scatter o'er thee; spread out thy skirt.

***

Sadr-ı Cihan, o âşığı yavaş, yavaş istiğrak âleminden çekmekte, söz söyleme makamına getirmekteydi.
Padişah âşığın kulağına dedi ki: "Ey yoksul, eteğini aç, sana altın saçmaya geldim.

3, 4665-4666

بانگ زد در گوش او شه کای گدا
زر نثار آوردمت دامن گشا

جان تو کاندر فراقم می‌طپید
چونک زنهارش رسیدم چون رمید

The Prince cried into his ear, “O beggar, I bring gold to scatter o’er thee; spread out thy skirt.
Thy spirit, which was quivering (with distress) in separation. from me—since I have come to protect it, how has it fled?

***

Padişah âşığın kulağına dedi ki: “Ey yoksul, eteğini aç, sana altın saçmaya geldim.
Canın ayrılığımla halecan içindeydi… İmdadına geldim, nasıl oldu da ürküp kaçtı?

3, 4666-4667

جان تو کاندر فراقم می‌طپید
چونک زنهارش رسیدم چون رمید

ای بدیده در فراقم گرم و سرد
با خود آ از بی‌خودی و باز گرد

Thy spirit, which was quivering (with distress) in separation. from me—since I have come to protect it, how has it fled?
O thou who hast suffered heat and cold in separation from me, come to thyself from selflessness and return!”

***

Canın ayrılığımla halecan içindeydi… İmdadına geldim, nasıl oldu da ürküp kaçtı?
Ey ayrılığımla dünyanın soğuğunu, sıcağını, kahrını, kahrını, lütfunu gören âşık, kendine gel, dön geriye!

3, 4667-4668

ای بدیده در فراقم گرم و سرد
با خود آ از بی‌خودی و باز گرد

مرغ خانه اشتری را بی خرد
رسم مهمانش به خانه می‌برد

O thou who hast suffered heat and cold in separation from me, come to thyself from selflessness and return!”
The domestic fowl, in the manner of a host, foolishly brings a camel to her house.

***

Ey ayrılığımla dünyanın soğuğunu, sıcağını, kahrını, kahrını, lütfunu gören âşık, kendine gel, dön geriye!
Akılsız bir tavuk, deveyi evine konuk götürür.

3, 4668-4669

مرغ خانه اشتری را بی خرد
رسم مهمانش به خانه می‌برد

چون به خانه مرغ اشتر پا نهاد
خانه ویران گشت و سقف اندر فتاد

The domestic fowl, in the manner of a host, foolishly brings a camel to her house.
When the camel set foot in the hen’s house, the house was destroyed and the roof fell in.

***

Akılsız bir tavuk, deveyi evine konuk götürür.
Fakat deve, tavuğun evine ayak atar atmaz ev yıkılır, dam çöker!

3, 4669-4670

چون به خانه مرغ اشتر پا نهاد
خانه ویران گشت و سقف اندر فتاد

خانه‌ی مرغست هوش و عقل ما
هوش صالح طالب ناقه‌ی خدا

When the camel set foot in the hen’s house, the house was destroyed and the roof fell in.
The hen’s house is our (weak) intelligence and understanding the good intelligence is a seeker of God’s she-camel

***

Fakat deve, tavuğun evine ayak atar atmaz ev yıkılır, dam çöker!
Bizim aklımız, fikrimiz de tavuk kümesinden ibaret. Salih’in aklıysa Allah devesini arar.

3, 4670-4671

خانه‌ی مرغست هوش و عقل ما
هوش صالح طالب ناقه‌ی خدا

ناقه چون سر کرد در آب و گلش
نه گل آنجا ماند نه جان و دلش

The hen’s house is our (weak) intelligence and understanding the good intelligence is a seeker of God’s she-camel
When the she-camel put her head into its water and clay, neither its clay remained there (in existence) nor its soul and heart.

***

Bizim aklımız, fikrimiz de tavuk kümesinden ibaret. Salih’in aklıysa Allah devesini arar.
Deve, başını suya, toprağa daldırınca orada ne toprak kalır, ne can, ne gönül.

3, 4671-4672

ناقه چون سر کرد در آب و گلش
نه گل آنجا ماند نه جان و دلش

کرد فضل عشق انسان را فضول
زین فزون‌جویی ظلومست و جهول

When the she-camel put her head into its water and clay, neither its clay remained there (in existence) nor its soul and heart.
Pre-eminence in love made Man overweening: because of this desire for excess he is veryunjustandvery ignorant.

***

Deve, başını suya, toprağa daldırınca orada ne toprak kalır, ne can, ne gönül.
Aşk öyle bir fazilettir ki insanı faziletler sahibi yapar… Fakat insan, bu haddinden fazla dileyiş yüzünden hem pek zalimdir, ham de pek cahil!

3, 4672-4673

کرد فضل عشق انسان را فضول
زین فزون‌جویی ظلومست و جهول

جاهلست و اندرین مشکل شکار
می‌کشد خرگوش شیری در کنار

Pre-eminence in love made Man overweening: because of this desire for excess he is veryunjustandvery ignorant.
He is ignorant, and in this difficult chase the hare is clasping a lion in his arms.

***

Aşk öyle bir fazilettir ki insanı faziletler sahibi yapar... Fakat insan, bu haddinden fazla dileyiş yüzünden hem pek zalimdir, ham de pek cahil!
İnsan hakikaten bilgisizdir; Hele bu müşkül avda büsbütün bilgisiz. Bir tavşan, aslanı kucaklamaya çalışıyor!

جاهلست و اندرین مشکل شکار
می‌کشد خرگوش شیری در کنار

کی کنار اندر کشیدی شیر را
گر بدانستی و دیدی شیر را

He is ignorant, and in this difficult chase the hare is clasping a lion in his arms.
How would he clasp the lion in his arms, if he knew and saw the lion?

***

İnsan hakikaten bilgisizdir; Hele bu müşkül avda büsbütün bilgisiz. Bir tavşan, aslanı kucaklamaya çalışıyor!
Eğer aslanı bilseydi, görseydi hiç kucaklamaya kalkışır mıydı, buna imkân mı var?

کی کنار اندر کشیدی شیر را
گر بدانستی و دیدی شیر را

ظالمست او بر خود و بر جان خود
ظلم بین کز عدلها گو می‌برد

How would he clasp the lion in his arms, if he knew and saw the lion?
He is unjust to himself and to his own soul: behold an in-justice that bears away the ball (the palm) from (all) justices!

***

Eğer aslanı bilseydi, görseydi hiç kucaklamaya kalkışır mıydı, buna imkân mı var?
İnsan, canına da zulmeder, nefsine de... Fakat şu zulme bak, şu zulmü gör ki adaletlerden bile topu kapar, adaletlerden bile üstündür, ileridir.

3, 4675-4676

ظالمست او بر خود و بر جان خود
ظلم بین کز عدلها گو می‌برد

جهل او مر علمها را اوستاد
ظلم او مر عدلها را شد رشاد

He is unjust to himself and to his own soul: behold an in-justice that bears away the ball (the palm) from (all) justices!
His ignorance is the teacher to (all) knowledges, his injustice has become the right way for (all) justices.

***

İnsan, canına da zulmeder, nefsine de… Fakat şu zulme bak, şu zulmü gör ki adaletlerden bile topu kapar, adaletlerden bile üstündür, ileridir.
Bilgisizliği ilimlere üstattır… Zulmü, adaletlere doğru yol gösterir.

3, 4676-4677

جهل او مر علمها را اوستاد
ظلم او مر عدلها را شد رشاد

دست او بگرفت کین رفته دمش
آنگهی آید که من دم بخشمش

His ignorance is the teacher to (all) knowledges, his injustice has become the right way for (all) justices.
He (the Sadr-i Jahán) took his (the lover’s) hand, saying, “This man whose breath has departed will (only) then come (to life) when I give him (spiritual) breath.

***

Bilgisizliği ilimlere üstattır... Zulmü, adaletlere doğru yol gösterir.
Sadr-ı Cihan, bu nefesi kesilmiş âşık, ona ben nefes bağışlayınca dirilir, kendine gelir diye âşığın elini tuttu,

دست او بگرفت کین رفته دمش
آنگهی آید که من دم بخشمش

چون به من زنده شود این مرده‌تن
جان من باشد که رو آرد به من

He (the Sadr-i Jahán) took his (the lover's) hand, saying, "This man whose breath has departed will (only) then come (to life) when I give him (spiritual) breath.
When this man whose body is dead shall become l through Me, (then) it will be My spirit that turns its face towards Me.

***

Sadr-ı Cihan, bu nefesi kesilmiş âşık, ona ben nefes bağışlayınca dirilir, kendine gelir diye âşığın elini tuttu,
"Bu bedeni ölü, bu canı uyanık âşık, benimle diriliyor. Şu halde o, benim canım… Bana yüz tutuyor.

3, 4678-4679

چون به من زنده شود این مرده‌تن
جان من باشد که رو آرد به من

من کنم او را ازین جان محتشم
جان که من بخشم ببیند بخششم

When this man whose body is dead shall become I through Me, (then) it will be My spirit that turns its face towards Me.
By means of this spirit I make him possessed of high estate:(only) the spirit that I give sees (experiences) My bounty.

***

“Bu bedeni ölü, bu canı uyanık âşık, benimle diriliyor. Şu halde o, benim canım… Bana yüz tutuyor.
Ben onu bu candan yücelteyim, bu cana muhtaç olmasın. Ona bir can bağışlayayım da ihsanımı onunla görsün!

3, 4679-4680

من کنم او را ازین جان محتشم
جان که من بخشم ببیند بخششم

جان نامحرم نبیند روی دوست
جز همان جان کاصل او از کوی اوست

By means of this spirit I make him possessed of high estate:(only) the spirit that I give sees (experiences) My bounty.
The unfamiliar (unprivileged) spirit does not see the face of the Beloved: (none sees it) except that spirit whose origin is from His dwelling-place.

***

Ben onu bu candan yücelteyim, bu cana muhtaç olmasın. Ona bir can bağışlayayım da ihsanımı onunla görsün!
Nâmahrem can, sevgilinin yüzünü göremez. Dostun yüzünü ancak aslı onun civarında olan can görür.

3, 4680-4681

جان نامحرم نبیند روی دوست
جز همان جان کاصل او از کوی اوست

در دمم قصاب‌وار این دوست را
تا هلد آن مغز نغزش پوست را

The unfamiliar (unprivileged) spirit does not see the face of the Beloved: (none sees it) except that spirit whose origin is from His dwelling-place.
Butcher-like, I breathe upon this dear friend, in order that his goodly inward part may leave the skin.”

***

Nâmahrem can, sevgilinin yüzünü göremez. Dostun yüzünü ancak aslı onun civarında olan can görür.
Bu dosta kasap gibi üfüreyim de o lâtif ruhu derisinden çıksın deyip,

در دمم قصاب‌وار این دوست را
تا هلد آن مغز نغزش پوست را

گفت ای جان رمیده از بلا
وصل ما را در گشادیم الصلا

Butcher-like, I breathe upon this dear friend, in order that his goodly inward part may leave the skin."
He said, "O spirit that hast fled from tribulation, We have opened the door to union with Us; welcome!

***

Bu dosta kasap gibi üfüreyim de o lâtif ruhu derisinden çıksın deyip,
Âşıka "Ey belâlar yüzünden bedeni terk edip giden can, vuslat kapımızı açtık, gel gel!

گفت ای جان رمیده از بلا
وصل ما را در گشادیم الصلا

ای خود ما بی‌خودی و مستی‌ات
ای ز هست ما هماره هستی‌ات

He said, "O spirit that hast fled from tribulation, We have opened the door to union with Us; welcome!
O thou whose selflessness and intoxication is (caused by) Our Self, O thou whose being is incessantly (derived) from Our Being,

***

Âşıka "Ey belâlar yüzünden bedeni terk edip giden can, vuslat kapımızı açtık, gel gel!
Ey varlığımız, yokluğuna, sarhoşluğuna sebep olan... Ey varlığı, varlığımızdan ibaret bulunan âşık!

3, 4683-4684

ای خود ما بی‌خودی و مستی‌ات
ای ز هست ما هماره هستی‌ات

با تو بی لب این زمان من نو بنو
رازهای کهنه گویم می‌شنو

O thou whose selflessness and intoxication is (caused by) Our Self, O thou whose being is incessantly (derived) from Our Being,
Now, without lip, I tell thee the old mysteries anew: hearken!

***

Ey varlığımız, yokluğuna, sarhoşluğuna sebep olan... Ey varlığı, varlığımızdan ibaret bulunan âşık!
Şimdi ben sana dilsiz, dudaksız yeniden yeniye eski sırlar söyleyeceğim dinle!

3, 4684-4685

با تو بی لب این زمان من نو بنو
رازهای کهنه گویم می‌شنو

زانک آن لبها ازین دم می‌رمد
بر لب جوی نهان بر می‌دمد

Now, without lip, I tell thee the old mysteries anew: hearken!
(I tell thee silently) because those (bodily) lips are fleeing from (are unable to apprehend) this Breath (Word); it is breathed forth on the lip (bank) of the hidden River.

***

Şimdi ben sana dilsiz, dudaksız yeniden yeniye eski sırlar söyleyeceğim dinle!
Dilsiz, dudaksız söyleyeceğim, çünkü şu diller, dudaklar, bu nefesten ürkerler. Bu nefes, gizli bir ırmağın kıyısında yetişir, meyve verir!

زانک آن لبها ازین دم می‌رمد
بر لب جوی نهان بر می‌دمد

گوش بی‌گوشی درین دم بر گشا
بهر راز یفعل الله ما یشا

(I tell thee silently) because those (bodily) lips are fleeing from (are unable to apprehend) this Breath (Word); it is breathed forth on the lip (bank) of the hidden River.
At this moment open the ear of earlessness for the sake of '(hearing) the mystery ofGod doeth what He -willeth."

***

Dilsiz, dudaksız söyleyeceğim, çünkü şu diller, dudaklar, bu nefesten ürkerler. Bu nefes, gizli bir ırmağın kıyısında yetişir, meyve verir!
Şimdi can kulağını aç da "Allah dilediğini yapar sırrını duymaya hazırlan" dedi.

3, 4686-4687

گوش بی‌گوشی درین دم بر گشا
بهر راز یفعل الله ما یشا

چون صلای وصل بشنیدن گرفت
اندک اندک مرده جنبیدن گرفت

At this moment open the ear of earlessness for the sake of ‘(hearing) the mystery ofGod doeth what He -willeth.”
When he began to hear the call to union, little ‘by little, the dead man began to stir.

***

Şimdi can kulağını aç da “Allah dilediğini yapar sırrını duymaya hazırlan” dedi.
Âşık, vuslata çağrıldığını duyunca yavaş yavaş kımıldanmaya başladı.

3, 4687-4688

چون صلای وصل بشنیدن گرفت
اندک اندک مرده جنبیدن گرفت

نه کم از خاکست کز عشوه‌ی صبا
سبز پوشد سر بر آرد از فنا

When he began to hear the call to union, little ‘by little, the dead man began to stir.
He (the lover of God) is not less than the earth which at the zephyr’s blandishments puts on (a garment of) green and lifts up it head from death;

***

Âşık, vuslata çağrıldığını duyunca yavaş yavaş kımıldanmaya başladı.
Âşık, topraktan da aşağıyı değil ya… Toprak bile sabah rüzgârının işvesiyle yeşiller giyinir, yokluktan başını kaldırır!

3, 4688-4689

نه کم از خاکست کز عشوه‌ی صبا
سبز پوشد سر بر آرد از فنا

کم ز آب نطفه نبود کز خطاب
یوسفان زایند رخ چون آفتاب

He (the lover of God) is not less than the earth which at the zephyr's blandishments puts on (a garment of) green and lifts up it head from death;
He is not less than the seminal water from which at the (Divine) bidding there are born Josephs with faces like the sun;

***

Âşık, topraktan da aşağıyı değil ya... Toprak bile sabah rüzgârının işvesiyle yeşiller giyinir, yokluktan başını kaldırır!
Meniden de aşağı değil ya... Meni bile Allah emrini duyar da güneş yüzlü Yusuflar meydana getirir!

کم ز آب نطفه نبود کز خطاب
یوسفان زایند رخ چون آفتاب

کم ز بادی نیست شد از امر کن
در رحم طاوس و مرغ خوش‌سخن

He is not less than the seminal water from which at the (Divine) bidding there are born Josephs with faces like the sun;
He is not less than a wind (from which) at the command "Be!" peacocks and sweet-voiced birds came to being in the (bird's) womb

***

Meniden de aşağı değil ya… Meni bile Allah emrini duyar da güneş yüzlü Yusuflar meydana getirir!
Rüzgârdan da aşağı değil ya… Kün emrini işitir de rahimde tavus olur, güzel güzel söz söyleyen kuş kesilir!

3, 4690-4691

کم ز بادی نیست شد از امر کن
در رحم طاوس و مرغ خوش‌سخن

کم ز کوه سنگ نبود کز ولاد
ناقه‌ای کان ناقه ناقه زاد زاد

He is not less than a wind (from which) at the command “Be!” peacocks and sweet-voiced birds came to being in the (bird’s) womb
He is not less than the mountain of rock which by parturition brought forth the she-camel that brought forth a she-camel

***

Rüzgârdan da aşağı değil ya... Kün emrini işitir de rahimde tavus olur, güzel güzel söz söyleyen kuş kesilir!
Taştan, topraktan meydana gelen dağdan da aşağı değil ya... Deve doğurur da o deveden de deve yavrusu doğar!

3, 4691-4692

کم ز کوه سنگ نبود کز ولاد
ناقه‌ای کان ناقه ناقه زاد زاد

زین همه بگذر نه آن مایه‌ی عدم
عالمی زاد و بزاید دم بدم

He is not less than the mountain of rock which by parturition brought forth the she-camel that brought forth a she-camel
Leave all this behind. Did not the substance of non bring forth, and will it not bring forth continually, a (whole)Universe?

***

Taştan, topraktan meydana gelen dağdan da aşağı değil ya... Deve doğurur da o deveden de deve yavrusu doğar! Bunların hepsini bir tarafa bırak, yokluk koskoca bir âlem doğurmadı mı? Hâlâ da her an bütün varlıklar ondan doğmuyor mu?

3, 4692-4693

زین همه بگذر نه آن مایه‌ی عدم
عالمی زاد و بزاید دم بدم

بر جهید و بر طپید و شاد شاد
یک دو چرخی زد سجود اندر فتاد

Leave all this behind. Did not the substance of non bring forth, and will it not bring forth continually, a (whole)Universe?
He (the man of Bukhárá) sprang up and quivered and whirled once or twice (in dance) joyously, joyously; (then) fell to worship.

***

Bunların hepsini bir tarafa bırak, yokluk koskoca bir âlem doğurmadı mı? Hâlâ da her an bütün varlıklar ondan doğmuyor mu?
Âşık, sıçradı, titredi, neşeli neşeli bir iki döndü, bir iki çark vurdu… Yere kapandı, secdeye vardı!

3, 4693-4694

بر جهید و بر طپید و شاد شاد
یک دو چرخی زد سجود اندر فتاد

گفت ای عنقای حق جان را مطاف
شکر که باز آمدی زان کوه قاف

He (the man of Bukhárá) sprang up and quivered and whirled once or twice (in dance) joyously, joyously; (then) fell to worship.
He said, "O 'Anqa of God, (thou who art) the place of the spirit's circling flight, ( give) thanks that thou hart come back from yonder mountain of Qaf.

***

Âşık, sıçradı, titredi, neşeli neşeli bir iki döndü, bir iki çark vurdu… Yere kapandı, secdeye vardı!
Dedi ki: "Ey çevresinde canın tavaf edip durduğu Allah ankası… Şükrolsun, kaf dağından geri döndük,

3, 4694-4695

گفت ای عنقای حق جان را مطاف
شکر که باز آمدی زان کوه قاف

ای سرافیل قیامتگاه عشق
ای تو عشق عشق و ای دلخواه عشق

He said, “O ‘Anqa of God, (thou who art) the place of the spirit’s circling flight, ( give) thanks that thou hart come back from yonder mountain of Qaf.
O Siráffl (Seraphiel) of Love’s resurrection place O Love of love and O Heart’s-desire of love,

***

Dedi ki: “Ey çevresinde canın tavaf edip durduğu Allah ankası... Şükrolsun, kaf dağından geri döndük,
Ey aşkın kıyamet yerinde İsrafillik eden sevgili... Ey aşkın aşkı, ey aşkın dileği!

3, 4695-4696

ای سرافیل قیامتگاه عشق
ای تو عشق عشق و ای دلخواه عشق

اولین خلعت که خواهی دادنم
گوش خواهم که نهی بر روزنم

O Siráffl (Seraphiel) of Love’s resurrection place O Love of love and O Heart’s-desire of love,
I desire, as the first gift of honour thou wilt give me, that thou lay thine ear on my window.

***

Ey aşkın kıyamet yerinde İsrafillik eden sevgili… Ey aşkın aşkı, ey aşkın dileği!
Bana hilât vermeden önce dilerim, kulağını pencereme daya…

3, 4696-4697

اولین خلعت که خواهی دادنم
گوش خواهم که نهی بر روزنم

گرچه می‌دانی بصفوت حال من
بنده‌پرور گوش کن اقوال من

I desire, as the first gift of honour thou wilt give me, that thou lay thine ear on my window.
Albeit through (thy) purity thou knowest my feelings, lend ear to my words, O cherisher of thy slave.

***

Bana hilât vermeden önce dilerim, kulağını pencereme daya...
Kalbim tertemizdir, bu yüzden halimi bilirsin... Ey kulları yetiştiren, ey kullarına lütuflarda bulunan sevgili, sözlerimi duy!

3, 4697-4698

گرچه می‌دانی بصفوت حال من
بنده‌پرور گوش کن اقوال من

صد هزاران بار ای صدر فرید
ز آرزوی گوش تو هوشم پرید

Albeit through (thy) purity thou knowest my feelings, lend ear to my words, O cherisher of thy slave.
Hundreds of thousands of times, O unique Prince, did my wits fly away in longing for thy ear—

***

Kalbim tertemizdir, bu yüzden halimi bilirsin… Ey kulları yetiştiren, ey kullarına lütuflarda bulunan sevgili, sözlerimi duy!
Ey misli olmayan Sadr, nice zamandır halimi duymanı arzulayıp durdum. Bu arzuyla aklım, fikrim uçtu gitti.

3, 4698-4699

صد هزاران بار ای صدر فرید
ز آرزوی گوش تو هوشم پرید

آن سمیعی تو وان اصغای تو
و آن تبسمهای جان‌افزای تو

Hundreds of thousands of times, O unique Prince, did my wits fly away in longing for thy ear—
That hearing of thine and that listening of thine, and those life-quickening smiles of thine;

***

Ey misli olmayan Sadr, nice zamandır halimi duymanı arzulayıp durdum. Bu arzuyla aklım, fikrim uçtu gitti.
Nice zamandır sözlerimi dinlemeni, derdimi duymanı, o cana canlar katan gülüşlerini,

3, 4699-4700

آن سمیعی تو وان اصغای تو
و آن تبسمهای جان‌افزای تو

آن بنوشیدن کم و بیش مرا
عشوه‌ی جان بداندیش مرا

That hearing of thine and that listening of thine, and those life-quickening smiles of thine;
That hearkening unto my lesser and greater (matters), (and unto) the beguilements of my evil-thinking (suspicious) soul.

***

Nice zamandır sözlerimi dinlemeni, derdimi duymanı, o cana canlar katan gülüşlerini,
Benim eksik, artık sözlerimi işitmeni, benim kötülükler düşünen canımın işvesini düşünüp durdum, özleyip yattım.

3, 4700-4701

آن بنوشیدن کم و بیش مرا
عشوه‌ی جان بداندیش مرا

قلبهای من که آن معلوم تست
بس پذیرفتی تو چون نقد درست

That hearkening unto my lesser and greater (matters), (and unto) the beguilements of my evil-thinking (suspicious) soul.
Then my false coins, which are well-known to thee, thou didst accept as (though they were) genuine money;

***

Benim eksik, artık sözlerimi işitmeni, benim kötülükler düşünen canımın işvesini düşünüp durdum, özleyip yattım.
Benim sence mâlum olan kalp akçelerimi sağlam para gibi kabul ettin.

3, 4701-4702

قلبهای من که آن معلوم تست
بس پذیرفتی تو چون نقد درست

بهر گستاخی شوخ غره‌ای
حلمها در پیش حلمت ذره‌ای

Then my false coins, which are well-known to thee, thou didst accept as (though they were) genuine money;
For the sake of the boldness (importunity) of one (who was) impudent and deluded, O thou beside whose clemency (all) clemencies are (but) a mote!

***

Benim sence mâlum olan kalp akçelerimi sağlam para gibi kabul ettin.
Şuh bir küstahın küstahlığına gösterdiğin hilme karşı bütün hilimler, bir zerreden ibaretti.

بهر گستاخی شوخ غره‌ای
حلمها در پیش حلمت ذره‌ای

اولا بشنو که چون ماندم ز شست
اول و آخر ز پیش من بجست

For the sake of the boldness (importunity) of one (who was) impudent and deluded, O thou beside whose clemency (all) clemencies are (but) a mote!
Firstly, hear that when I abandoned (thy) net the first and the last {this world and the next) shot away (disappeared) from before me;

***

Şuh bir küstahın küstahlığına gösterdiğin hilme karşı bütün hilimler, bir zerreden ibaretti.
Dinle bak, hizmetinden ayrıldığım andan itibaren nelere uğradım: İlk önce benim için ne evvel kaldı, ne âhir... Ön de gözümden kalktı, son da!

اولا بشنو که چون ماندم ز شست
اول و آخر ز پیش من بجست

ثانیا بشنو تو ای صدر ودود
که بسی جستم ترا ثانی نبود

Firstly, hear that when I abandoned (thy) net the first and the last {this world and the next) shot away (disappeared) from before me;
Secondly, hear, O loving Prince, that I sought long, (but) there was no second to thee;

***

Dinle bak, hizmetinden ayrıldığım andan itibaren nelere uğradım: İlk önce benim için ne evvel kaldı, ne âhir... Ön de gözümden kalktı, son da!
İkinci, ey güzel sevgili, çok aradım ama sana bir ikinci bulamadım.

3, 4704-4705

ثانیا بشنو تو ای صدر ودود
که بسی جستم ترا ثانی نبود

ثالثا تا از تو بیرون رفته‌ام
گوییا ثالث ثلاثه گفته‌ام

Secondly, hear, O loving Prince, that I sought long, (but) there was no second to thee;
Thirdly, since I have gone away from thee, ‘tis as though I have said, ‘the third of three’

***

İkinci, ey güzel sevgili, çok aradım ama sana bir ikinci bulamadım.
Üçüncüsü senden ayrıldım ayrılalı Allah, üçün üçüncüsüdür demiş gibi oldum.

3, 4705-4706

ثالثا تا از تو بیرون رفته‌ام
گوییا ثالث ثلاثه گفته‌ام

رابعا چون سوخت ما را مزرعه
می ندانم خامسه از رابعه

Thirdly, since I have gone away from thee, ‘tis as though I have said, ‘the third of three’
Fourthly, forasmuch as my cornfield is burnt-ups, I do not know the-fifth (linger) from the fourth

***

Üçüncüsü senden ayrıldım ayrılalı Allah, üçün üçüncüsüdür demiş gibi oldum.
Dördüncüsü, ayrılık, tarlamı, ekinimi yaktı; Hâmise’yi Râbia’dan ayırt edemez oldum!

رابعا چون سوخت ما را مزرعه
می ندانم خامسه از رابعه

هر کجا یابی تو خون بر خاکها
پی بری باشد یقین از چشم ما

Fourthly, forasmuch as my cornfield is burnt-ups, I do not know the-fifth (linger) from the fourth
Wherever thou findest blood on the sods, (if) thou investigate, it will certainly (prove to) be (blood) from mine eye.

***

Dördüncüsü, ayrılık, tarlamı, ekinimi yaktı; Hâmise'yi Râbia'dan ayırt edemez oldum!
Nerede topraklar üstünde kan görürsen hiç şüphe etme ki biz oradan geçtik, kanlı gözyaşlarımızı takip ederek izimizi izleyebilirsin!

3, 4707-4708

هر کجا یابی تو خون بر خاکها
پی بری باشد یقین از چشم ما

گفت من رعدست و این بانگ و حنین
ز ابر خواهد تا ببارد بر زمین

Wherever thou findest blood on the sods, (if) thou investigate, it will certainly (prove to) be (blood) from mine eye.
My words are (as) the thunder, and this noise and moaning demands of-the cloud that it should rain upon the earth.

***

Nerede topraklar üstünde kan görürsen hiç şüphe etme ki biz oradan geçtik, kanlı gözyaşlarımızı takip ederek izimizi izleyebilirsin!
Sözlerim, bu feryad ü figanın âdeta gök gürültüsü… Yeryüzüne bulutlardan yağmur yağdırmak istiyor!

3, 4708-4709

گفت من رعدست و این بانگ و حنین
ز ابر خواهد تا ببارد بر زمین

من میان گفت و گریه می‌تنم
یا بگریم یا بگویم چون کنم

My words are (as) the thunder, and this noise and moaning demands of-the cloud that it should rain upon the earth.
Between words and tears I continue (in doubt) whether I should weep or speak: hew shall I do?

***

Sözlerim, bu feryad ü figanın âdeta gök gürültüsü… Yeryüzüne bulutlardan yağmur yağdırmak istiyor!
Söylemekle ağlamak arasında mütereddidim… Nasıl edeyim; ağlayayım mı söyleyeyim mi?

3, 4709-4710

من میان گفت و گریه می‌تنم
یا بگریم یا بگویم چون کنم

گر بگویم فوت می‌گردد بکا
ور نگویم چون کنم شکر و ثنا

Between words and tears I continue (in doubt) whether I should weep or speak: hew shall I do?
If I speak, the weeping will be lost; and if I weep, how shall I render thanks and praise?

***

Söylemekle ağlamak arasında mütereddidim… Nasıl edeyim; ağlayayım mı söyleyeyim mi?
Söylesem ağlayamam; fakat ağlarsam sana nasıl şükredebilir, seni nasıl övebilirim?

گر بگویم فوت می‌گردد بکا
ور نگویم چون کنم شکر و ثنا

می‌فتد از دیده خون دل شها
بین چه افتادست از دیده مرا

If I speak, the weeping will be lost; and if I weep, how shall I render thanks and praise?
Heart’s blood is falling from mine eye, O King: see what has befallen me from mine eye!”

***

Söylesem ağlayamam; fakat ağlarsam sana nasıl şükredebilir, seni nasıl övebilirim?
Padişahım, gözlerimden gönül kanları akmakta. Bak, gözlerimden neler akıyor?”

می‌فتد از دیده خون دل شها
بین چه افتادست از دیده مرا

این بگفت و گریه در شد آن نحیف
که برو بگریست هم دون هم شریف

Heart’s blood is falling from mine eye, O King: see what has befallen me from mine eye!”
The emaciated man said this and began to weep (so violently) that both base and noble wept for him.

***

Padişahım, gözlerimden gönül kanları akmakta. Bak, gözlerimden neler akıyor?”
O zayıf âşık, bunları söyleyip ağlamaya başladı… Haline aşağılık kişilerde ağladılar, yüce kişiler de!

3, 4712-4713

این بگفت و گریه در شد آن نحیف
که برو بگریست هم دون هم شریف

از دلش چندان بر آمد های هوی
حلقه کرد اهل بخارا گرد اوی

The emaciated man said this and began to weep (so violently) that both base and noble wept for him.
So many ecstatic cries ca up from his heart (that) the people of Bukhára made a ring around him.

***

O zayıf âşık, bunları söyleyip ağlamaya başladı... Haline aşağılık kişilerde ağladılar, yüce kişiler de!
İçinden öyle bir hay haydır coştu ki Buhara halkı etrafına toplandı.

3, 4713-4714

از دلش چندان بر آمد های هوی
حلقه کرد اهل بخارا گرد اوی

خیره گویان خیره گریان خیره‌خند
مرد و زن خرد و کلان حیران شدند

So many ecstatic cries ca up from his heart (that) the people of Bukhára made a ring around him.
(He was) speaking crazily, weeping crazily, laughing crazily: men and women, small and great were bewildered.

***

İçinden öyle bir hay haydır coştu ki Buhara halkı etrafına toplandı.
Hayran hayran söylemekte, hayran hayran ağlamakta, hayran hayran gülmekteydi. Kadın, erkek, büyük, küçük, herkes ona şaştı kaldı!

3, 4714-4715

خیره گویان خیره گریان خیره‌خند
مرد و زن خرد و کلان حیران شدند

شهر هم همرنگ او شد اشک ریز
مرد و زن درهم شده چون رستخیز

(He was) speaking crazily, weeping crazily, laughing crazily: men and women, small and great were bewildered.
The (whole) city, too, shed tears in conformity with him: men and women were gathered together as (at) the Resurrection.

***

Hayran hayran söylemekte, hayran hayran ağlamakta, hayran hayran gülmekteydi. Kadın, erkek, büyük, küçük, herkes ona şaştı kaldı!
Bütün şehir, onun rengine boyandı; herkes, onunla beraber ağlamaya başladı. Kadın, erkek birbirine karıştı, kıyametten bir alâmet oldu!

3, 4715-4716

شهر هم همرنگ او شد اشک ریز
مرد و زن درهم شده چون رستخیز

آسمان می‌گفت آن دم با زمین
گر قیامت را ندیدستی ببین

The (whole) city, too, shed tears in conformity with him: men and women were gathered together as (at) the Resurrection.
At that moment the heaven was saying to the earth, “If thou hast never seen the Resurrection, behold it (now)!”

***

Bütün şehir, onun rengine boyandı; herkes, onunla beraber ağlamaya başladı. Kadın, erkek birbirine karıştı, kıyametten bir alâmet oldu!
O anda gökyüzü yere, kıyameti görmedinse gör diyordu!

3, 4716-4717

آسمان می‌گفت آن دم با زمین
گر قیامت را ندیدستی ببین

عقل حیران که چه عشق است و چه حال
تا فراق او عجب‌تر یا وصال

At that moment the heaven was saying to the earth, “If thou hast never seen the Resurrection, behold it (now)!”
The (intellect (was) bewildered, saying, “What is love and what is ecstasy? (I know not) whether separation from
.Him or union with Him is the more marvellous.”

***

O anda gökyüzü yere, kıyameti görmedinse gör diyordu!
Akıl, bu ne aşktır, bu ne haldir… Onun ayrılığına mı şaşmalı, kavuşmasına mı? Hangisi daha ziyade şaşılacak şey diye
hayran olmuştu.

3, 4717-4718

عقل حیران که چه عشق است و چه حال
تا فراق او عجب‌تر یا وصال

چرخ بر خوانده قیامت‌نامه را
تا مجره بر دریده جامه را

The (intellect (was) bewildered, saying, “What is love and what is ecstasy? (I know not) whether separation from .Him or union with Him is the more marvellous.”
The sky read the letter (announcement) of Resurrection (and was so distraught that) it rent its garment up to the Milky Way.

***

Akıl, bu ne aşktır, bu ne haldir… Onun ayrılığına mı şaşmalı, kavuşmasına mı? Hangisi daha ziyade şaşılacak şey diye hayran olmuştu.
Gök, o anda kıyametnameyi okumuş, saman uğrusuna kadar elbisesini yırtmıştı!

3, 4718-4719

چرخ بر خوانده قیامت‌نامه را
تا مجره بر دریده جامه را

با دو عالم عشق را بیگانگی
اندرو هفتاد و دو دیوانگی

The sky read the letter (announcement) of Resurrection (and was so distraught that) it rent its garment up to the Milky Way.
Love bath estrangement with (is a stranger to) the two worlds: in it are two-and-seventy madnesses.

***

Gök, o anda kıyametnameyi okumuş, saman uğrusuna kadar elbisesini yırtmıştı!
Aşk, iki âleme de yabancıdır; aşkta yetmiş iki türlü divanelik var!

3, 4719-4720

با دو عالم عشق را بیگانگی
اندرو هفتاد و دو دیوانگی

سخت پنهانست و پیدا حیرتش
جان سلطانان جان در حسرتش

Love bath estrangement with (is a stranger to) the two worlds: in it are two-and-seventy madnesses.
It is exceedingly hidden, and (only) its bewilderment is manifest the soul of the spiritual sultans is pining for it

***

Aşk, iki âleme de yabancıdır; aşkta yetmiş iki türlü divanelik var!
Aşk, pek gizlidir ama şaşkınlığı meydanda… Padişahların canları bile ona hasret çekmektedir.

3, 4720-4721

سخت پنهانست و پیدا حیرتش
جان سلطانان جان در حسرتش

غیر هفتاد و دو ملت کیش او
تخت شاهان تخته‌بندی پیش او

It is exceedingly hidden, and (only) its bewilderment is manifest the soul of the spiritual sultans is pining for it
Its religion is other than (that of) the two-and-seventy sects: beside it the throne of Kings is (but) a splint-bandage.

***

Aşk, pek gizlidir ama şaşkınlığı meydanda... Padişahların canları bile ona hasret çekmektedir.
Aşk dini, aşk mezhebi, yetmiş iki şeriatta da dışarıdır. Padişahların tahtları, aşka karşı alelâde bir tahta parçasından ibarettir.

3, 4721-4722

غیر هفتاد و دو ملت کیش او
تخت شاهان تخته‌بندی پیش او

مطرب عشق این زند وقت سماع
بندگی بند و خداوندی صداع

Its religion is other than (that of) the two-and-seventy sects: beside it the throne of Kings is (but) a splint-bandage.
At the time of thesama’ Love’s minstrel strikes up this (strain): “Servitude is chains and lordship headache.”

***

Aşk dini, aşk mezhebi, yetmiş iki şeriatta da dışarıdır. Padişahların tahtları, aşka karşı alelâde bir tahta parçasından ibarettir.
Aşk çalgıcısı, semâ vaktinde şunu çalar: Kulluk bir bağdır, efendilik baş ağrısı!

3, 4722-4723

مطرب عشق این زند وقت سماع
بندگی بند و خداوندی صداع

پس چه باشد عشق دریای عدم
در شکسته عقل را آنجا قدم

At the time of thesama’ Love’s minstrel strikes up this (strain): “Servitude is chains and lordship headache.”
Then what is Love? The Sea of Not-being: there the foot of the intellect is shattered’

***

Aşk çalgıcısı, semâ vaktinde şunu çalar: Kulluk bir bağdır, efendilik baş ağrısı!
Şu halde aşk nedir? Yokluk deryası! Aklın ayağı, orada kırıktır!

پس چه باشد عشق دریای عدم
در شکسته عقل را آنجا قدم

بندگی و سلطنت معلوم شد
زین دو پرده عاشقی مکتوم شد

Then what is Love? The Sea of Not-being: there the foot of the intellect is shattered'
Servitude and sovereignty are known: loverhood is concealed by these two veils.

***

Şu halde aşk nedir? Yokluk deryası! Aklın ayağı, orada kırıktır!
Kulluk da malûm sultanlık da… Âşıklık bu iki perdeden gizli!

3, 4724-4725

بندگی و سلطنت معلوم شد
زین دو پرده عاشقی مکتوم شد

کاشکی هستی زبانی داشتی
تا ز هستان پرده‌ها برداشتی

Servitude and sovereignty are known: loverhood is concealed by these two veils.
Would that Being had a tongue; that it might remove the veils from existent beings!

***

Kulluk da malûm sultanlık da… Âşıklık bu iki perdeden gizli!
Keşke varlığın bir dili olsaydı da varlardan perdeyi kaldırsa, hakikati anlatsaydı!

3, 4725-4726

کاشکی هستی زبانی داشتی
تا ز هستان پرده‌ها برداشتی

هر چه گویی ای دم هستی از آن
پرده‌ی دیگر برو بستی بدان

Would that Being had a tongue; that it might remove the veils from existent beings!
O breath of (phenomenal) existence, whatsoever words thou mayest utter, know that thereby thou hast bound another veil upon it (the mystery). .

***

Keşke varlığın bir dili olsaydı da varlardan perdeyi kaldırsa, hakikati anlatsaydı!
Ey varlık nefesi, ona ait ne söylersen bil ki onun üstüne bir perde daha örttün.

3, 4726-4727

هر چه گویی ای دم هستی از آن
پرده‌ی دیگر برو بستی بدان

آفت ادراک آن قالست و حال
خون بخون شستن محالست و محال

O breath of (phenomenal) existence, whatsoever words thou mayest utter, know that thereby thou hast bound another veil upon it (the mystery). .
That utterance and (that) state (of existence) are the bane of (spiritual) perception: to wash away blood with blood is absurd, absurd.

***

Ey varlık nefesi, ona ait ne söylersen bil ki onun üstüne bir perde daha örttün.
Onu anlamanın afeti, sözdür, haldir; kanı kanla yıkamanın imkânı yok!

3, 4727-4728

آفت ادراک آن قالست و حال
خون بخون شستن محالست و محال

من چو با سوداییانش محرمم
روز و شب اندر قفص در می‌دمم

That utterance and (that) state (of existence) are the bane of (spiritual) perception: to wash away blood with blood is absurd, absurd.
Since I am familiar with His frenzied ones, day and night I am breathing forth (the secrets of Love) in the cage (of phenomenal existence).

***

Onu anlamanın afeti, sözdür, haldir; kanı kanla yıkamanın imkânı yok!
Ben, onun sevdalılarının mahremiyim... Gece, gündüz kafes içinde ondan bahsetmedeyim!

من چو با سودائیانش محرمم
روز و شب اندر قفص در می‌دمم

سخت مست و بی‌خود و آشفته‌ای
دوش ای جان بر چه پهلو خفته‌ای

Since I am familiar with His frenzied ones, day and night I am breathing forth (the secrets of Love) in the cage (of phenomenal existence).
Thou art mightily drunken and senseless and distraught: yesternight on which side hast thou slept, O (my) soul?

***

Ben, onun sevdalılarının mahremiyim... Gece, gündüz kafes içinde ondan bahsetmedeyim!
Ey can, pek sarhoşsun, pek kendinden geçmiş, pek perişan ve harap olmuşsun... Dün gece hangi yanına yattın ki?

3, 4729-4730

سخت مست و بی‌خود و آشفته‌ای
دوش ای جان بر چه پهلو خفته‌ای

هان و هان هش دار بر ناری دمی
اولا بر جه طلب کن محرمی

Thou art mightily drunken and senseless and distraught: yesternight on which side hast thou slept, O (my) soul?
Beware, beware! Take heed lest thou utter a breath! First spring up and seek a trusted friend.

***

Ey can, pek sarhoşsun, pek kendinden geçmiş, pek perişan ve harap olmuşsun... Dün gece hangi yanına yattın ki?
Kendine gel, kendine... bu sırdan pek bahsetme; önce bir sıçra, kendine mahrem bir dost iste!

3, 4730-4731

هان و هان هش دار بر ناری دمی
اولا بر جه طلب کن محرمی

عاشق و مستی و بگشاده زبان
الله الله اشتری بر ناودان

Beware, beware! Take heed lest thou utter a breath! First spring up and seek a trusted friend.
Thou art a lover and intoxicated, and thy tongue (is) loosed!

***

Kendine gel, kendine... bu sırdan pek bahsetme; önce bir sıçra, kendine mahrem bir dost iste!
Âşıksın, sarhoşsun, dilin açılmış... Allah, Allah... Sen, oluk üstünde bir devesin!

عاشق و مستی و بگشاده زبان
الله الله اشتری بر ناودان

چون ز راز و ناز او گوید زبان
یا جمیل الستر خواند آسمان

Thou art a lover and intoxicated, and thy tongue (is) loosed!
—God! God! thou art (like) the camel on the water-spout'! When the tongue tells of His mystery and coquetry,
Heaven chants (the prayer), "O Thou that art goodly in covering!

***

Âşıksın, sarhoşsun, dilin açılmış... Allah, Allah... Sen, oluk üstünde bir devesin!
Dil, onun sırrından, onun nazından bahse kalkıştı mı gök, "Ey hakikatini güzelce örten Allah" demeye başlar.

چون ز راز و ناز او گوید زبان
یا جمیل الستر خواند آسمان

ستر چه در پشم و پنبه آذرست
تا همی‌پوشیش او پیداترست

—God! God! thou art (like) the camel on the water-spout'! When the tongue tells of His mystery and coquetry,
Heaven chants (the prayer), "O Thou that art goodly in covering!
What covering (can there be)? The fire is in the wool cotton whilst thou art covering it up, it is (all the) more manifest.

***

Dil, onun sırrından, onun nazından bahse kalkıştı mı gök, "Ey hakikatini güzelce örten Allah" demeye başlar.
Fakat aşkı örtmek nedir? Ateşi yün ve pamuk içinde gizlemek! Ne kadar örtersen o kadar meydana çıkar!

3, 4733-4734

ستر چه در پشم و پنبه آذرست
تا همی‌پوشیش او پیداترست

چون بکوشم تا سرش پنهان کنم
سر بر آرد چون علم کاینک منم

What covering (can there be)? The fire is in the wool cotton whilst thou art covering it up, it is (all the) more manifest.
When I endeavour to hide His (Love’s) secret, He lifts up His head, like a banner, saying, ‘Look, here am I!”

***

Fakat aşkı örtmek nedir? Ateşi yün ve pamuk içinde gizlemek! Ne kadar örtersen o kadar meydana çıkar!
Ben, onu örtmeye çalıştım mı o, bayrak gibi başkaldırır, işte buracıktayım der.

3, 4734-4735

چون بکوشم تا سرش پنهان کنم
سر بر آرد چون علم کاینک منم

رغم انفم گیردم او هر دو گوش
کای مدمغ چونش می‌پوشی بپوش

When I endeavour to hide His (Love’s) secret, He lifts up His head, like a banner, saying, ‘Look, here am I!”
In despite of me He seizes both my ears, saying, “O scatter-brain, how wilt thou cover it Cover it (if thou canst)!”

***

Ben, onu örtmeye çalıştım mı o, bayrak gibi başkaldırır, işte buracıktayım der.
Benim inadıma o, iki kulağımdan yakalar da, a kendi bildiğine giden, beni nasıl örteceksin, nasıl gizleyeceksin? Hadi, gizle bakalım der.

3, 4735-4736

رغم انفم گیردم او هر دو گوش
کای مدمغ چونش می‌پوشی بپوش

گویمش رو گرچه بر جوشیده‌ای
همچو جان پیدایی و پوشیده‌ای

In despite of me He seizes both my ears, saying, “O scatter-brain, how wilt thou cover it Cover it (if thou canst)!”
I say to Him, “Begone! Though thou hast bubbled up (hast become fervid), (yet) thou art (both) manifest and concealed, like the soul.”

***

Benim inadıma o, iki kulağımdan yakalar da, a kendi bildiğine giden, beni nasıl örteceksin, nasıl gizleyeceksin? Hadi, gizle bakalım der.
Derim ki: Hadi git, coşmuşsun ama can gibi hem meydandasın, hem gizli!

3, 4736-4737

گویمش رو گرچه بر جوشیده‌ای
همچو جان پیدایی و پوشیده‌ای

گوید او محبوس خنبست این تنم
چون می اندر بزم خنبک می‌زنم

I say to Him, “Begone! Though thou hast bubbled up (hast become fervid), (yet) thou art (both) manifest and concealed, like the soul.”
He says, “This body of mine is imprisoned in the jar, (but) like wine I am clapping hands (making a merry noise) at the banquet.”

***

Derim ki: Hadi git, coşmuşsun ama can gibi hem meydandasın, hem gizli!
Der ki: Bu tenim küp içinde mahpus… Fakat şarap gibi küp içinde ıslık çalmaktayım!

گوید او محبوس خنبست این تنم
چون می اندر بزم خنبک می‌زنم

گویمش زان پیش که گردی گرو
تا نیاید آفت مستی برو

He says, “This body of mine is imprisoned in the jar, (but) like wine I am clapping hands (making a merry noise) at the banquet.”
I say to Him, “Go ere thou art put in pawn (confinement) lest the bane of intoxication befall (thee).”

***

Der ki: Bu tenim küp içinde mahpus… Fakat şarap gibi küp içinde ıslık çalmaktayım!
Derim ki: bir yere rehin olmadan, sarhoşluk afeti gelmeden çekil, git.

3, 4738-4739

گویمش زان پیش که گردی گرو
تا نیاید آفت مستی برو

گوید از جام لطیف‌آشام من
یار روزم تا نماز شام من

I say to Him, “Go ere thou art put in pawn (confinement) lest the bane of intoxication befall (thee).”
He says, “I befriend the day with (my) delicious cup until the evening-prayer.

***

Derim ki: bir yere rehin olmadan, sarhoşluk afeti gelmeden çekil, git.
Der ki: İçimi güzel lâtif kadehin içinde ta akşam namazı vaktine kadar gündüzün dostuyum.

3, 4739-4740

گوید از جام لطیفآشام من
یار روزم تا نماز شام من

چون بیاید شام و دزدد جام من
گویمش وا ده که نامد شام من

He says, “I befriend the day with (my) delicious cup until the evening-prayer.
When evening comes and steals my cup, I will say to it, ’Give (it) back, for my evening hath not come.”

***

Der ki: İçimi güzel lâtif kadehin içinde ta akşam namazı vaktine kadar gündüzün dostuyum.
Akşam gelip de kadehimi çaldı mı, ona daha benim akşamım gelmedi, kadehimi ver derim!

3, 4740-4741

چون بیاید شام و دزدد جام من
گویمش وا ده که نامد شام من

زان عرب بنهاد نام می مدام
زانک سیری نیست می‌خور را مدام

When evening comes and steals my cup, I will say to it, ’Give (it) back, for my evening hath not come.”
Hence the Arabs applied the samemudamto wine, because the wine-drinker is never sated.

***

Akşam gelip de kadehimi çaldı mı, ona daha benim akşamım gelmedi, kadehimi ver derim!
Şarap içmeye alışmış olan, şaraba doyamaz. Arap, onun için şaraba müdam adını taktı,

زان عرب بنهاد نام می مدام
زانک سیری نیست می‌خور را مدام

عشق جوشد باده‌ی تحقیق را
او بود ساقی نهان صدیق را

Hence the Arabs applied the samemudamto wine, because the wine-drinker is never sated.
Love makes the wine of realisation to bubble: He is the cup- bearer to the?iddiq(true lover) in secret.

***

Şarap içmeye alışmış olan, şaraba doyamaz. Arap, onun için şaraba müdam adını taktı,
Hakikat şarabını aşk, kaynatır coşturur. Doğru sözlü, doğru özlü âşıka gizlice saiklik eden aşktır.

3, 4742-4743

عشق جوشد باده‌ی تحقیق را
او بود ساقی نهان صدیق را

چون بجویی تو بتوفیق حسن
باده آب جان بود ابریق تن

Love makes the wine of realisation to bubble: He is the cup- bearer to the?iddiq(true lover) in secret.
When you seek (the reality) with good help (from God), the water (essence) of the spirit is the wine, and the body is the flagon.

***

Hakikat şarabını aşk, kaynatır coşturur. Doğru sözlü, doğru özlü âşıka gizlice saiklik eden aşktır.
Allah inayetiyle aşka ulaşmayı dilersem şarap, can suyudur, sürahi de beden!

3, 4743-4744

چون بجویی تو بتوفیق حسن
باده آب جان بود ابریق تن

چون بیفزاید می توفیق را
قوت می بشکند ابریق را

When you seek (the reality) with good help (from God), the water (essence) of the spirit is the wine, and the body is the flagon.
When He increases the wine of His help, the potency of the wine bursts the flagon.

***

Allah inayetiyle aşka ulaşmayı dilersem şarap, can suyudur, sürahi de beden!
Hidayet şarabı çoğaldı, arttı mı şaraptaki kuvvet, sürahiyi kırar.

3, 4744-4745

چون بیفزاید می توفیق را
قوت می بشکند ابریق را

آب گردد ساقی و هم مست آب
چون مگو والله اعلم بالصواب

When He increases the wine of His help, the potency of the wine bursts the flagon.
The water (the spirit) becomes the Cup-bearer, and the water (is) also the drunken man. Tell not how! And Go best knoweth the right.

***

Hidayet şarabı çoğaldı, arttı mı şaraptaki kuvvet, sürahiyi kırar.
Sâki de su kesilir, sarhoş da... Nasıl olur deme, doğrusunu Allah daha iyi bilir.

3, 4745-4746

آب گردد ساقی و هم مست آب
چون مگو والله اعلم بالصواب

پرتو ساقیست کاندر شیره رفت
شیره بر جوشید و رقصان گشت و زفت

The water (the spirit) becomes the Cup-bearer, and the water (is) also the drunken man. Tell not how! And Go best knoweth the right.
‘Tis the radiance of the Cup-bearer that entered into the must: the must bubbled up and began to dance and waxed strong.

***

Sâki de su kesilir, sarhoş da… Nasıl olur deme, doğrusunu Allah daha iyi bilir.
Şaraba vuran ışık, sâkinin ışığıdır… Şarap, bu ışıkla coşar, köpürür, oynar kuvvetlenir!

پرتو ساقیست کاندر شیره رفت
شیره بر جوشید و رقصان گشت و زفت

اندرین معنی بپرس آن خیره را
که چنین کی دیده بودی شیره را

'Tis the radiance of the Cup-bearer that entered into the must: the must bubbled up and began to dance and waxed strong.
On this matter, ask the heedless (sceptic), "When did you (ever) see must like this?"

***

Şaraba vuran ışık, sâkinin ışığıdır... Şarap, bu ışıkla coşar, köpürür, oynar kuvvetlenir!
Gayri sen o şaşkına sor: Sen şarabın bu halini ne vakit gördün?

3, 4747-4748

اندرین معنی بپرس آن خیره را
که چنین کی دیده بودی شیره را

بی تفکر پیش هر داننده هست
آنک با شوریده شوراننده هست

On this matter, ask the heedless (sceptic), “When did you (ever) see must like this?”
To every one who hath knowledge it is (self-evident) without reflection, that together with the person disturbed there is a Disturber.

***

Gayri sen o şaşkına sor: Sen şarabın bu halini ne vakit gördün?
Düşünceye hacet yok, her bilinene aşikârdır: Coşana elbette bir coşturan var!

بی تفکر پیش هر داننده هست
آنک با شوریده شوراننده هست

یک جوانی بر زنی مجنون بدست
می‌ندادش روزگار وصل دست

To every one who hath knowledge it is (self-evident) without reflection, that together with the person disturbed there is a Disturber.
A certain youth was madly enamoured of a woman: the fortune of union was not granted to him.

***

Düşünceye hacet yok, her bilinene aşikârdır: Coşana elbette bir coşturan var!
Bir delikanlı, kızın birine delicesine âşık olmuştu. Fakat bir türlü vuslat zamanı gelmiyordu.

3, 4749-4750

یک جوانی بر زنی مجنون بدست
می‌نداش روزگار وصل دست

بس شکنجه کرد عشقش بر زمین
خود چرا دارد ز اول عشق کین

A certain youth was madly enamoured of a woman: the fortune of union was not granted to him.
Love tortured him exceedingly on the earth: why, in sooth, does Love bear hatred (to the lover) from the first?

***

Bir delikanlı, kızın birine delicesine âşık olmuştu. Fakat bir türlü vuslat zamanı gelmiyordu.
Aşk ona yeryüzünde bir hayli işkenceler etmişti. Aşk neden, önce âşıka kinlenir?

3, 4750-4751

بس شکنجه کرد عشقش بر زمین
خود چرا دارد ز اول عشق کین

عشق از اول چرا خونی بود
تا گریزد آنک بیرونی بود

Love tortured him exceedingly on the earth: why, in sooth, does Love bear hatred (to the lover) from the first?
Why is Love murderous from the first, so that he who is an outsider runs away?

***

Aşk ona yeryüzünde bir hayli işkenceler etmişti. Aşk neden, önce âşıka kinlenir?
Neden, önce kanlı katil gibi davranır? Doğru âşık olmayan kaçsın, aşktan vazgeçsin diye!

3, 4751-4752

عشق از اول چرا خونی بود
تا گریزد آنک بیرونی بود

چون فرستادی رسولی پیش زن
آن رسول از رشک گشتی راه‌زن

Why is Love murderous from the first, so that he who is an outsider runs away?
Whenever he sent a messenger to the woman, the messenger because of jealousy would become a highwayman
(barring the way against him);

***

Neden, önce kanlı katil gibi davranır? Doğru âşık olmayan kaçsın, aşktan vazgeçsin diye!
O delikanlı da kadına birisini yollasa o yolladığı adam, hasedinden zavallının yolunu vururdu.

3, 4752-4753

چون فرستادی رسولی پیش زن
آن رسول از رشک گشتی راه‌زن

ور بسوی زن نبشتی کاتبش
نامه را تصحیف خواندی نایبش

Whenever he sent a messenger to the woman, the messenger because of jealousy would become a highwayman (barring the way against him);
And if his secretary wrote (a letter to be sent) to the woman, his delegate (messenger) would read the letter (to her) withtashíf;

***

O delikanlı da kadına birisini yollasa o yolladığı adam, hasedinden zavallının yolunu vururdu.
Sevgilisine bir mektup yazıp yollasa okuyan, kelimeleri yanlış okurdu.

3, 4753-4754

ور بسوی زن نبشتی کاتبش
نامه را تصحیف خواندی نایبش

ور صبا را پیک کردی در وفا
از غباری تیره گشتی آن صبا

And if his secretary wrote (a letter to be sent) to the woman, his delegate (messenger) would read the letter (to her) withtashíf;
And if in good faith he made the zephyr his envoy, that zephyr would be darkened by a (cloud of) dust.

***

Sevgilisine bir mektup yazıp yollasa okuyan, kelimeleri yanlış okurdu.
Sabah rüzgârını, vefatını arz etmek üzere gönderse rüzgâr, toza dumana gark olur, kararırdı.

3, 4754-4755

ور صبا را پیک کردی در وفا
از غباری تیره گشتی آن صبا

رقعه گر بر پر مرغی دوختی
پر مرغ از تف رقعه سوختی

And if in good faith he made the zephyr his envoy, that zephyr would be darkened by a (cloud of) dust.
If he sewed the letter on the wing of a bird, the bird's wing would be burnt by the ardour of the letter.

***

Sabah rüzgârını, vefatını arz etmek üzere gönderse rüzgâr, toza dumana gark olur, kararırdı.
Kuşun kanadına bir kâğıt parçası bağlayıp uçursa kâğıttaki ateşli sözlerden kuşun kanadı yanardı.

3, 4755-4756

رقعه گر بر پر مرغی دوختی
پر مرغ از تف رقعه سوختی

راههای چاره را غیرت ببست
لشکر اندیشه را رایت شکست

If he sewed the letter on the wing of a bird, the bird's wing would be burnt by the ardour of the letter.
The (Divine) jealousy barred (all) the ways of device and broke the banner of the army of cogitation.

***

Kuşun kanadına bir kâğıt parçası bağlayıp uçursa kâğıttaki ateşli sözlerden kuşun kanadı yanardı.
Allah’ın kıskançlığı çare yollarını bağlamış, düşünce askerinin bayrağını kırmıştı!

3, 4756-4757

راههای چاره را غیرت ببست
لشکر اندیشه را رایت شکست

بود اول مونس غم انتظار
آخرش بشکست کی هم انتظار

The (Divine) jealousy barred (all) the ways of device and broke the banner of the army of cogitation.
At first, expectation was the comforting friend of (his) sorrow; at last, there broke him—who? Even (the same) expectation.

***

Allah'ın kıskançlığı çare yollarını bağlamış, düşünce askerinin bayrağını kırmıştı!
Önceleri bekleyiş, gamına munisti... Sonradan bekleyiş, o bekleyişi de kırdı, geçirdi, mahvetti!

3, 4757-4758

بود اول مونس غم انتظار
آخرش بشکست کی هم انتظار

گاه گفتی کین بلای بی‌دواست
گاه گفتی نه حیات جان ماست

At first, expectation was the comforting friend of (his) sorrow; at last, there broke him—who? Even (the same) expectation.
Sometimes he would say, “This is an irremediable affliction”; sometimes he would say, “No, it is the life of my spirit.”

***

Önceleri bekleyiş, gamına munisti… Sonradan bekleyiş, o bekleyişi de kırdı, geçirdi, mahvetti!
Gâh derdi ki: Bu derdin devası yok… Gâh derdi ki: Hayır… Bu dert bizim, canımıza can ve hayat!

3, 4758-4759

گاه گفتی کین بلای بی‌دواست
گاه گفتی نه حیات جان ماست

گاه هستی زو بر آوردی سری
گاه او از نیستی خوردی بری

Sometimes he would say, “This is an irremediable affliction”; sometimes he would say, “No, it is the life of my spirit.” Sometimes (self-) existence would lift up a head from him (appear in him); sometimes he would eat of the fruit of non-existence.

***

Gâh derdi ki: Bu derdin devası yok… Gâh derdi ki: Hayır… Bu dert bizim, canımıza can ve hayat!
Gâh varlığı galebe eder, bir şeyler yapmaya niyetlenirdi; gâh yokluğa düşer, yokluktan meyveler yer, gıdalanırdı.

3, 4759-4760

گاه هستی زو بر آوردی سری
گاه او از نیستی خوردی بری

چونک بر وی سرد گشتی این نهاد
جوش کردی گرم چشمه‌ی اتحاد

Sometimes (self-) existence would lift up a head from him (appear in him); sometimes he would eat of the fruit of non-existence.
When this (bodily) nature became cold (irksome and useless) to him, the fountain of union (with the beloved) would boil hotly.

***

Gâh varlığı galebe eder, bir şeyler yapmaya niyetlenirdi; gâh yokluğa düşer, yokluktan meyveler yer, gıdalanırdı.
Nihayet bu hale bir çare bulamayıp ümitsizliğe düşünce birlik kaynağı kızıştı, coştu!

3, 4760-4761

چونک بر وی سرد گشتی این نهاد
جوش کردی گرم چشمه‌ی اتحاد

چونک با بی‌برگی غربت بساخت
برگ بی‌برگی به سوی او بتاخت

When this (bodily) nature became cold (irksome and useless) to him, the fountain of union (with the beloved) would boil hotly.
When he put up with (contented himself with) the unprovidedness of exile, the provision of unprovidedness hastened towards him.

***

Nihayet bu hale bir çare bulamayıp ümitsizliğe düşünce birlik kaynağı kızıştı, coştu!
Gurbet azıksızlığıyla azıklanınca azıksızlık azığı, çaresizlik çaresi, ona doğru koştu!

3, 4761-4762

چونک با بی‌برگی غربت بساخت
برگ بی‌برگی به سوی او بتاخت

خوشه‌های فکرتش بی‌کاه شد
شب‌روان را رهنما چون ماه شد

When he put up with (contented himself with) the unprovidedness of exile, the provision of unprovidedness hastened towards him.
The wheat-ears of his thought were purged of chaff: he became, like the moon, a guide to the night-travellers.

***

Gurbet azıksızlığıyla azıklanınca azıksızlık azığı, çaresizlik çaresi, ona doğru koştu!
Düşünce salkımları çöpsüz bir hale geldi... O âşık, ay gibi gece yolcularına kılavuz kesildi!

3, 4762-4763

خوشه‌های فکرتش بی‌کاه شد
شب‌روان را رهنما چون ماه شد

ای بسا طوطی گویای خمش
ای بسا شیرین‌روان رو ترش

The wheat-ears of his thought were purged of chaff: he became, like the moon, a guide to the night-travellers.
Oh, there is many a parrot that speaks though it is mute; oh, there is many a sweet-spirited one whose face is sour.

***

Düşünce salkımları çöpsüz bir hale geldi… O âşık, ay gibi gece yolcularına kılavuz kesildi!
Nice güzel sözlü dudular vardır ki susarlar… Nice tatlı özlüler vardır ki ekşi yüzlüdürler!

3, 4763-4764

ای بسا طوطی گویای خمش
ای بسا شیرین‌روان رو ترش

رو به گورستان دمی خامش نشین
آن خموشان سخن‌گو را ببین

Oh, there is many a parrot that speaks though it is mute; oh, there is many a sweet-spirited one whose face is sour.
Go to the graveyard, sit awhile in silence, and behold those eloquent silent ones;

***

Nice güzel sözlü dudular vardır ki susarlar... Nice tatlı özlüler vardır ki ekşi yüzlüdürler!
Yürü, bir an mezarlığa var da susarak otur. O söz söyleyip duran susmuşları gör!

3, 4764-4765

رو به گورستان دمی خامش نشین
آن خموشان سخن‌گو را ببین

لیک اگر یکرنگ بینی خاکشان
نیست یکسان حالت چالاکشان

Go to the graveyard, sit awhile in silence, and behold those eloquent silent ones;
But, if you see that their dust is of one colour, (yet) their active (spiritual) state is not uniform.

***

Yürü, bir an mezarlığa var da susarak otur. O söz söyleyip duran susmuşları gör!
Onların topraklarını bir renkte, bir halde görürsün ama halleri bir değildir ki!

3, 4765-4766

لیک اگر یکرنگ بینی خاکشان
نیست یکسان حالت چالاکشان

شحم و لحم زندگان یکسان بود
آن یکی غمگین دگر شادان بود

But, if you see that their dust is of one colour, (yet) their active (spiritual) state is not uniform.
The fat and flesh of living persons is uniform, (yet) one is sad, another glad.

***

Onların topraklarını bir renkte, bir halde görürsün ama halleri bir değildir ki!
Dirilerin da yağları, etleri bir... Fakat birisi gamlı, öbürü neşeli!

3, 4766-4767

شحم و لحم زندگان یکسان بود
آن یکی غمگین دگر شادان بود

تو چه دانی تا ننوشی قالشان
زانک پنهانست بر تو حالشان

The fat and flesh of living persons is uniform, (yet) one is sad, another glad.
Until you hear their words, what should you know (of their feelings), inasmuch as their (inward) state is hidden from you?

***

Dirilerin da yağları, etleri bir... Fakat birisi gamlı, öbürü neşeli!
Sözlerini duymadıkça hallerini ne bileceksin. Halleri senden gizli kalır.

3, 4767-4768

تو چه دانی تا ننوشی قالشان
زانک پنهانست بر تو حالشان

بشنوی از قال های و هوی را
کی ببینی حالت صدتوی را

Until you hear their words, what should you know (of their feelings), inasmuch as their (inward) state is hidden from you?
You may hear words—(cries of)háy, húy; (but) how will you perceive the (inward) state that hath a hundred folds?

***

Sözlerini duymadıkça hallerini ne bileceksin. Halleri senden gizli kalır.
Söyletsen de sözlerinden ancak bir hay huydur duyarsın. Yüz kat gizli olan hallerini nereden göreceksin ki?

3, 4768-4769

بشنوی از قال های و هوی را
کی ببینی حالت صدتوی را

نقش ما یکسان بضدها متصف
خاک هم یکسان روانشان مختلف

You may hear words—(cries of)háy, húy; (but) how will you perceive the (inward) state that hath a hundred folds?
Our (human) figure is uniform, (yet) endued with contrary qualities: likewise their dust is uniform, (yet) their spirits are diverse.

***

Söyletsen de sözlerinden ancak bir hay huydur duyarsın. Yüz kat gizli olan hallerini nereden göreceksin ki?
Bir olan suretimizde bile birbirine zıt vasıflar var. Toprak da bir ama ruhlar ayrı ayrı!

3, 4769-4770

نقش ما یکسان بضدها متصف
خاک هم یکسان روانشان مختلف

همچنین یکسان بود آوازها
آن یکی پر درد و آن پر نازها

Our (human) figure is uniform, (yet) endued with contrary qualities: likewise their dust is uniform, (yet) their spirits are diverse.
Similarly, voices are uniform (as such), (but) one is sorrowful, and another full of charms.

***

Bir olan suretimizde bile birbirine zıt vasıflar var. Toprak da bir ama ruhlar ayrı ayrı!
Seslerde böyle... Ses olmak bakımından bir, fakat birisinin sesi dertli, öbürünün nazlı, edalı!

3, 4770-4771

همچنین یکسان بود آوازها
آن یکی پر درد و آن پر نازها

بانگ اسپان بشنوی اندر مصاف
بانگ مرغان بشنوی اندر طواف

Similarly, voices are uniform (as such), (but) one is sorrowful, and another full of charms.
On the battle-field you may hear the cry of horses; in strolling round (a garden) you may hear the cry of birds.

***

Seslerde böyle… Ses olmak bakımından bir, fakat birisinin sesi dertli, öbürünün nazlı, edalı!
Savaşta atların kişnemelerini… Koşuşup uçuşurken kuşların cıvıltılarını duyarsın ya…

3, 4771-4772

بانگ اسپان بشنوی اندر مصاف
بانگ مرغان بشنوی اندر طواف

آن یکی از حقد و دیگر ز ارتباط
آن یکی از رنج و دیگر از نشاط

On the battle-field you may hear the cry of horses; in strolling round (a garden) you may hear the cry of birds.
One (voice proceeds) from hate, and another from harmony; one from pain, and another from joy.

***

Savaşta atların kişnemelerini... Koşuşup uçuşurken kuşların cıvıltılarını duyarsın ya...
Birisi kızgınlığından, hasedinden, öbürü arkadaşlarıyla birleşme yüzünden kişner, cıvıldar. Biri derdinden bağırır, öbürü neşesinden!

3, 4772-4773

آن یکی از حقد و دیگر ز ارتباط
آن یکی از رنج و دیگر از نشاط

هر که دور از حالت ایشان بود
پیشش آن آوازها یکسان بود

One (voice proceeds) from hate, and another from harmony; one from pain, and another from joy.
Whoever is remote from (ignorant of) their (inward) state, to him the voices are uniform.

***

Birisi kızgınlığından, hasedinden, öbürü arkadaşlarıyla birleşme yüzünden kişner, cıvıldar. Biri derdinden bağırır, öbürü neşesinden!
Fakat onların hallerini anlamaktan uzak olana göre o sesler hep birdir!

3, 4773-4774

هر که دور از حالت ایشان بود
پیشش آن آوازها یکسان بود

آن درختی جنبد از زخم تبر
و آن درخت دیگر از باد سحر

Whoever is remote from (ignorant of) their (inward) state, to him the voices are uniform.
One tree is moved by blows of the axe, another tree by the breeze of dawn.

***

Fakat onların hallerini anlamaktan uzak olana göre o sesler hep birdir!
O ağaç baltadan titrer, şu ağaç seher yelinden!

3, 4774-4775

آن درختی جنبد از زخم تبر
و آن درخت دیگر از باد سحر

بس غلط گشتم ز دیگ مردریگ
زانک سرپوشیده می‌جوشید دیگ

One tree is moved by blows of the axe, another tree by the breeze of dawn.
Much error befell me from (I was greatly deceived by) the worthless pot, because the pot was boiling (while) covered by the lid.

***

O ağaç baltadan titrer, şu ağaç seher yelinden!
Bu arada kalası tencere yüzünden çok yanıldım… Çünkü kapağı kaynıyor!

3, 4775-4776

بس غلط گشتم ز دیگ مردریگ
زانک سرپوشیده می‌جوشید دیگ

جوش و نوش هرکست گوید بیا
جوش صدق و جوش تزویر و ریا

Much error befell me from (I was greatly deceived by) the worthless pot, because the pot was boiling (while) covered by the lid.
The fervour and savour of every one says to you, “Come”— the fervour of sincerity and the fervour of imposture and hypocrisy.

***

Bu arada kalası tencere yüzünden çok yanıldım… Çünkü kapağı kaynıyor!
Doğrulukla kaynayan da o kaynayışıyla, o coşkunluğuyla seni çağırır, gel der… Yalanla, riya ile kaynayan da!

3, 4776-4777

جوش و نوش هرکست گوید بیا
جوش صدق و جوش تزویر و ریا

گر نداری بو ز جان روشناس
رو دماغی دست آور بوشناس

The fervour and savour of every one says to you, “Come”— the fervour of sincerity and the fervour of imposture and hypocrisy.
If you have not the scent (discernment derived) from the soul that recognises the face (reality), go, get for yourself a (spiritual) brain (sense) that recognises the scent.

***

Doğrulukla kaynayan da o kaynayışıyla, o coşkunluğuyla seni çağırır, gel der... Yalanla, riya ile kaynayan da!
Eğer insanları yüzlerinden tanıyan candan bir koku almadıysan, eğer o kabiliyet sende yoksa yürü... Kokudan anlayan bir dimağa sahip olmaya çalış!

3, 4777-4778

گر نداری بو ز جان روشناس
رو دماغی دست آور بوشناس

آن دماغی که بر آن گلشن تند
چشم یعقوبان هم او روشن کند

If you have not the scent (discernment derived) from the soul that recognises the face (reality), go, get for yourself a (spiritual) brain (sense) that recognises the scent.
The brain (sense) that haunts yon Rose-garden—'tis it that makes bright the eyes of (all) Jacobs.

***

Eğer insanları yüzlerinden tanıyan candan bir koku almadıysan, eğer o kabiliyet sende yoksa yürü… Kokudan anlayan bir dimağa sahip olmaya çalış!
O gül bahçesinde dönüp dolaşan dimağa sahip olmaya uğraş… Yakupların gözünü bile o dimağ, aydınlatır.

آن دماغی که بر آن گلشن تند
چشم یعقوبان هم او روشن کند

هین بگو احوال آن خسته‌جگر
کز بخاری دور ماندیم ای پسر

The brain (sense) that haunts yon Rose-garden—’tis it that makes bright the eyes of (all) Jacobs.
Come now, relate what happened to that heart-sick (youth), for we have left the man of Bukhárá far behind, O son.

***

O gül bahçesinde dönüp dolaşan dimağa sahip olmaya uğraş… Yakupların gözünü bile o dimağ, aydınlatır.
Hadi, o gönlü hasta âşıkın ahvalini anlat… Oğul, neye Buhara’lı âşıktan uzak düştün.

هین بگو احوال آن خسته‌جگر
کز بخاری دور ماندیم ای پسر

کان جوان در جست و جو بد هفت سال
از خیال وصل گشته چون خیال

Come now, relate what happened to that heart-sick (youth), for we have left the man of Bukhárá far behind, O son.
(It happened) that for seven years that youth was (engaged) in search and seeking: from (cherishing) the phantasy of union he became like a phantom.

***

Hadi, o gönlü hasta âşıkın ahvalini anlat… Oğul, neye Buhara'lı âşıktan uzak düştün.
O delikanlı, tam yedi yıl sevgilisini aradı, durdu; vuslat hayaliyle hayale döndü!

3, 4780-4781

کان جوان در جست و جو بد هفت سال
از خیال وصل گشته چون خیال

سایه‌ی حق بر سر بنده بود
عاقبت جوینده یابنده بود

(It happened) that for seven years that youth was (engaged) in search and seeking: from (cherishing) the phantasy of union he became like a phantom.
(If) the shadow (protection) of God be over the head of the servant (of God), the seeker at last will be a finder.

***

O delikanlı, tam yedi yıl sevgilisini aradı, durdu; vuslat hayaliyle hayale döndü!
Allah’ın gölgesi kulun başı üstündedir. Arayan, nihayet aradığını bulur.

3, 4781-4782

سایه‌ی حق بر سر بنده بود
عاقبت جوینده یابنده بود

گفت پیغامبر که چون کوبی دری
عاقبت زان در برون آید سری

(If) the shadow (protection) of God be over the head of the servant (of God), the seeker at last will be a finder.
The Prophet said that when you knock at a door, at last a head will come forth from that door.

***

Allah'ın gölgesi kulun başı üstündedir. Arayan, nihayet aradığını bulur.
Peygamber dedi ki: Bir kapıyı çalar durursan nihayet o kapıdan bir baş çıkar, görünür.

3, 4782-4783

گفت پیغامبر که چون کوبی دری
عاقبت زان در برون آید سری

چون نشینی بر سر کوی کسی
عاقبت بینی تو هم روی کسی

The Prophet said that when you knock at a door, at last a head will come forth from that door.
When you sit (wait) on the road of a certain person, at last you will see also the face of a certain person[#]

***

Peygamber dedi ki: Bir kapıyı çalar durursan nihayet o kapıdan bir baş çıkar, görünür.
Bir adamın oturduğu yerin civarında oturursan sonunda elbette o adamın yüzünü görürsün.

چون نشینی بر سر کوی کسی
عاقبت بینی تو هم روی کسی

چون ز چاهی می‌کنی هر روز خاک
عاقبت اندر رسی در آب پاک

When you sit (wait) on the road of a certain person, at last you will see also the face of a certain person[#]
When, every day, you keep digging the earth from a pit, at last you will arrive at the pure water.

***

Bir adamın oturduğu yerin civarında oturursan sonunda elbette o adamın yüzünü görürsün.
Bir kuyudan her gün toprak çeker, çıkarırsan onunla tertemiz suya erişirsin elbet.

3, 4784-4785

چون ز چاهی می‌کنی هر روز خاک
عاقبت اندر رسی در آب پاک

جمله دانند این اگر تو نگروی
هر چه می‌کاریش روزی بدروی

When, every day, you keep digging the earth from a pit, at last you will arrive at the pure water.
(Even) if you may not believe (it), all know this, (that) one day you will reap whatsoever you are sowing.

***

Bir kuyudan her gün toprak çeker, çıkarırsan onunla tertemiz suya erişirsin elbet.
Sen inanmazsan da bunu herkes bilir. Ne ekersen bir gün gelir, onu biçersin.

3, 4785-4786

جمله دانند این اگر تو نگروی
هر چه می‌کاریش روزی بدروی

سنگ بر آهن زدی آتش نجست
این نباشد ور بباشد نادرست

(Even) if you may not believe (it), all know this, (that) one day you will reap whatsoever you are sowing.
You struck the stone (flint) against the iron (steel): the fire did not flash out! This may not be; or if it be (so), ’tis rare.

***

Sen inanmazsan da bunu herkes bilir. Ne ekersen bir gün gelir, onu biçersin.
Taşı, demire vur da kıvılcım çıkmasın… Böyle şey olmaz, olsa bile nadirdir.

3, 4786-4787

سنگ بر آهن زدی آتش نجست
این نباشد ور بباشد نادرست

آنک روزی نیستش بخت و نجات
ننگرد عقلش مگر در نادرات

You struck the stone (flint) against the iron (steel): the fire did not flash out! This may not be; or if it be (so), 'tis rare.
He to whom felicity and salvation are not apportioned (by God)—his mind regards naught but the rarities.

***

Taşı, demire vur da kıvılcım çıkmasın... Böyle şey olmaz, olsa bile nadirdir.
Bir adamın bahtı yaver olmaz, bir adamın nasibinde kurtuluş bulunmazsa o adam, ancak nadir olan şeylere bakar!

3, 4787-4788

آنک روزی نیستش بخت و نجات
ننگرد عقلش مگر در نادرات

کان فلان کس کشت کرد و بر نداشت
و آن صدف برد و صدف گوهر نداشت

He to whom felicity and salvation are not apportioned (by God)—his mind regards naught but the rarities.
(He says) that such and such a one sowed seed and had no crop, while that (other) one bore away an oyster-shell
(from the sea), and the shell had no pearl (within it).

***

Bir adamın bahtı yaver olmaz, bir adamın nasibinde kurtuluş bulunmazsa o adam, ancak nadir olan şeylere bakar!
Filân kişi ekin ekti de mahsul devşirmedi, feşman adam sedef buldu da içinde inci yoktu.

کان فلان کس کشت کرد و بر نداشت
و آن صدف برد و صدف گوهر نداشت

بلعم باعور و ابلیس لعین
سود نامدشان عبادتها و دین

(He says) that such and such a one sowed seed and had no crop, while that (other) one bore away an oyster-shell (from the sea), and the shell had no pearl (within it).
(He says that in the cases of) Bal‘am son of Bá‘úr and the accursed Iblís, their acts of worship and their religion availed them not.

***

Filân kişi ekin ekti de mahsul devşirmedi, feşman adam sedef buldu da içinde inci yoktu.
Baûroğlu Bel’amla melûn İblis bu kadar ibadet ettiler, ne dinleri fayda verdi, ne ibadetleri der de.

3, 4789-4790

بلعم باعور و ابلیس لعین
سود نامدشان عبادتها و دین

صد هزاران انبیا و ره‌روان
ناید اندر خاطر آن بدگمان

(He says that in the cases of) Bal‘am son of Bá‘úr and the accursed Iblís, their acts of worship and their religion availed them not.
The hundreds of thousands of prophets and travellers on the Way do not come into the mind of that evil-thinking man.

***

Baûroğlu Bel’amla melûn İblis bu kadar ibadet ettiler, ne dinleri fayda verdi, ne ibadetleri der de.
O kötü zanlı kişinin hatırına yüz binlerce peygamber, yüz binlerce hak yoluna gidenler gelmez bile!

3, 4790-4791

صد هزاران انبیا و ره‌روان
ناید اندر خاطر آن بدگمان

این دو را گیرد که تاریکی دهد
در دلش ادبار جز این کی نهد

The hundreds of thousands of prophets and travellers on the Way do not come into the mind of that evil-thinking man.
He takes these two (examples) which produce (spiritual) darkness: how should (his) ill fate put aught but this in his heart?

***

O kötü zanlı kişinin hatırına yüz binlerce peygamber, yüz binlerce hak yoluna gidenler gelmez bile!
Bula bula gönlüne kasvet veren, gönlünü karartan bu iki misali bulur... Fakat bahtsızlık, gönlüne bundan başka bir misal getirebilir mi ki?

3, 4791-4792

این دو را گیرد که تاریکی دهد
در دلش ادبار جز این کی نهد

بس کسا که نان خورد دلشاد او
مرگ او گردد بگیرد در گلو

He takes these two (examples) which produce (spiritual) darkness: how should (his) ill fate put aught but this in his heart?
Oh, there is many a one that eats bread with a glad heart, and it becomes the death of him: it sticks in his gullet.

***

Bula bula gönlüne kasvet veren, gönlünü karartan bu iki misali bulur… Fakat bahtsızlık, gönlüne bundan başka bir misal getirebilir mi ki?
Nice kişiler vardır ki neşeli neşeli ekmek yerken ekmek, boğazlarına durur, ölümlerine sebep olur!

3, 4792-4793

بس کسا که نان خورد دلشاد او
مرگ او گردد بگیرد در گلو

پس تو ای ادبار رو هم نان مخور
تا نیفتی همچو او در شور و شر

Oh, there is many a one that eats bread with a glad heart, and it becomes the death of him: it sticks in his gullet.
Go, then, O ill-fated man, do not eat bread at all, lest thou fall like him into bale and woe!

***

Nice kişiler vardır ki neşeli neşeli ekmek yerken ekmek, boğazlarına durur, ölümlerine sebep olur!
A musibet, sen de ekmek yeme de onun gibi kötülüğe uğrama bari!

3, 4793-4794

پس تو ای ادبار رو هم نان مخور
تا نیفتی همچو او در شور و شر

صد هزاران خلق نانها می‌خورند
زور می‌یابند و جان می‌پرورند

Go, then, O ill-fated man, do not eat bread at all, lest thou fall like him into bale and woe!
Hundreds of thousands of folk are eating loaves of bread and gaining strength and nourishing the (vital) spirit.

***

A musibet, sen de ekmek yeme de onun gibi kötülüğe uğrama bari!
Nice yüz binlerce adam da vardır ki ekmek yer, kuvvetlenir, can besler.

3, 4794-4795

صد هزاران خلق نانها می‌خورند
زور می‌یابند و جان می‌پرورند

تو بدان نادر کجا افتاده‌ای
گر نه محرومی و ابله زاده‌ای

Hundreds of thousands of folk are eating loaves of bread and gaining strength and nourishing the (vital) spirit.
How hast thou fallen into that rare (calamity), unless thou art deprived (of blessedness) and art born a fool?

***

Nice yüz binlerce adam da vardır ki ekmek yer, kuvvetlenir, can besler.
Ezelden mahrum ve bir ahmağın oğlu değilsen o arada bir olup gelen şeye neden saplandın?

3, 4795-4796

تو بدان نادر کجا افتاده‌ای
گر نه محرومی و ابله زاده‌ای

این جهان پر آفتاب و نور ماه
او بهشته سر فرو برده به چاه

How hast thou fallen into that rare (calamity), unless thou art deprived (of blessedness) and art born a fool?
He (the ill-fated man) has forsaken this world full of sunshine and moonlight and has plunged his head into the pit,

***

Ezelden mahrum ve bir ahmağın oğlu değilsen o arada bir olup gelen şeye neden saplandın?
Şu âlem, güneşin, ayın nuruyla dopdolu da o, başını kuyunun dibine eğmiş.

3, 4796-4797

این جهان پر آفتاب و نور ماه
او بهشته سر فرو برده به چاه

که اگر حقست پس کو روشنی
سر ز چه بردار و بنگر ای دنی

He (the ill-fated man) has forsaken this world full of sunshine and moonlight and has plunged his head into the pit,
Saying, “If it is true, then where is the radiance?” Lift up thy head from the pit and look, O miserable wretch!

***

Şu âlem, güneşin, ayın nuruyla dopdolu da o, başını kuyunun dibine eğmiş.
“Aydınlık var diyorlar, bu söz doğruysa nerede, hani?” deyip duruyor. A alçak, başını kuyudan kaldır da bak!

3, 4797-4798

که اگر حقست پس کو روشنی
سر ز چه بردار و بنگر ای دنی

جمله عالم شرق و غرب آن نور یافت
تا تو در چاهی نخواهد بر تو تافت

Saying, “If it is true, then where is the radiance?” Lift up thy head from the pit and look, O miserable wretch!
The whole world, east and west, obtained that light, (but) whilst thou art in the pit it will not shine upon thee.

***

“Aydınlık var diyorlar, bu söz doğruysa nerede, hani?” deyip duruyor. A alçak, başını kuyudan kaldır da bak!
Bütün dünya… Doğu, batı, o nurla nurlanmış… Fakat sen kuyudayken o nur, sana vurmaz ki!

3, 4798-4799

جمله عالم شرق و غرب آن نور یافت
تا تو در چاهی نخواهد بر تو تافت

چه رها کن رو به ایوان و کروم
کم ستیز اینجا بدان کاللج شوم

The whole world, east and west, obtained that light, (but) whilst thou art in the pit it will not shine upon thee.
Leave the pit, go to the palace and the vineyards; do not wrangle here, know that quarrelling is unlucky.

***

Bütün dünya… Doğu, batı, o nurla nurlanmış… Fakat sen kuyudayken o nur, sana vurmaz ki!
Kuyuyu bırak, köşklere, bağlara git; burada inat edip durma, inat meş’umdur denmiş!

3, 4799-4800

چه رها کن رو به ایوان و کروم
کم ستیز اینجا بدان کاللج شوم

هین مگو کاینک فلانی کشت کرد
در فلان سالی ملخ کشتش بخورد

Leave the pit, go to the palace and the vineyards; do not wrangle here, know that quarrelling is unlucky.
Beware! Do not say, “Mark you, such and such a one sowed seed, and in such and such a year the locusts devoured what he had sown.

***

Kuyuyu bırak, köşklere, bağlara git; burada inat edip durma, inat meş’umdur denmiş!
Kendine gel, filân adam filân yıl ekin ektide mahsulünü çekirgeler yedi…

3, 4800-4801

هین مگو کاینک فلانی کشت کرد
در فلان سالی ملخ کشتش بخورد

پس چرا کارم که اینجا خوف هست
من چرا افشانم این گندم ز دست

Beware! Do not say, “Mark you, such and such a one sowed seed, and in such and such a year the locusts devoured what he had sown.
Why, then, should I sow? for there is danger in this respect. Why should I scatter this corn(-seed) from my hand?”

***

Kendine gel, filân adam filân yıl ekin ektide mahsulünü çekirgeler yedi…
Ben neye ekeyim, burası korkulu bir yer… Neden elimdeki buğdayı yerlere saçayım deme.

3, 4801-4802

پس چرا کارم که اینجا خوف هست
من چرا افشانم این گندم ز دست

و آنک او نگذاشت کشت و کار را
پر کند کوری تو انبار را

Why, then, should I sow? for there is danger in this respect. Why should I scatter this corn(-seed) from my hand?”
And (meanwhile) he who did not neglect to sow and labour fills his barn (with grain), to your confusion.

***

Ben neye ekeyim, burası korkulu bir yer... Neden elimdeki buğdayı yerlere saçayım deme.
Ekin ekmeyi terk etmeyen, işten güçten kalmayan ekti de sen, kör gibi durup dururken ambarlar doldurdu.

3, 4802-4803

و آنک او نگذاشت کشت و کار را
پر کند کوری تو انبار را

چون دری می‌کوفت او از سلوتی
عاقبت در یافت روزی خلوتی

And (meanwhile) he who did not neglect to sow and labour fills his barn (with grain), to your confusion.
Since he (the lover) was patiently knocking at a door, at last one day he obtained a meeting in private.

***

Ekin ekmeyi terk etmeyen, işten güçten kalmayan ekti de sen, kör gibi durup dururken ambarlar doldurdu.
O delikanlı da ümitle, neşeyle bir kapıyı çalıp duruyordu; nihayet bir gün sevgilisini tenhaca buldu, vuslatına erdi.

3, 4803-4804

چون دری می‌کوفت او از سلوتی
عاقبت در یافت روزی خلوتی

جست از بیم عسس شب او به باغ
یار خود را یافت چون شمع و چراغ

Since he (the lover) was patiently knocking at a door, at last one day he obtained a meeting in private.
From fear of the night-patrol he sprang by night into the orchard: (there) he found his beloved, (radiant) as candle and lamp.

***

O delikanlı da ümitle, neşeyle bir kapıyı çalıp duruyordu; nihayet bir gün sevgilisini tenhaca buldu, vuslatına erdi.
Bir gece bekçinin korkusundan kaçıp bir bağa girdi. Orada sevgilisini mum gibi buluverdi.

جست از بیم عسس شب او به باغ
یار خود را یافت چون شمع و چراغ

گفت سازنده‌ی سبب را آن نفس
ای خدا تو رحمتی کن بر عسس

From fear of the night-patrol he sprang by night into the orchard: (there) he found his beloved, (radiant) as candle and lamp.
At that moment he said to the Maker of the means (by which he had attained to his desire), “O God, have mercy on the night-patrol!

***

Bir gece bekçinin korkusundan kaçıp bir bağa girdi. Orada sevgilisini mum gibi buluverdi.
O sebebi halk eden Allah’a o anda hamd ederek dedi ki. “Yarabbi, sen bekçiye rahmet et!”

3, 4805-4806

گفت سازنده‌ی سبب را آن نفس
ای خدا تو رحمتی کن بر عسس

ناشناسا تو سببها کرده‌ای
از در دوزخ بهشتم برده‌ای

At that moment he said to the Maker of the means (by which he had attained to his desire), “O God, have mercy on the night-patrol!
Unbeknown (to me), Thou hast created the means: from the gate of Hell Thou hast brought me to Paradise.

***

O sebebi halk eden Allah’a o anda hamd ederek dedi ki. “Yarabbi, sen bekçiye rahmet et!”
Bilinmez, anlaşılmaz sebepler halk etmişsin. Beni cehennem kapısından cennete almışsın!

3, 4806-4807

ناشناسا تو سببها کرده‌ای
از در دوزخ بهشتم برده‌ای

بهر آن کردی سبب این کار را
تا ندارم خوار من یک خار را

Unbeknown (to me), Thou hast created the means: from the gate of Hell Thou hast brought me to Paradise.
Thou hast made this affair (dread of the night-patrol) a means, to the end that I may not hold (even) a single thorn in contempt.”

***

Bilinmez, anlaşılmaz sebepler halk etmişsin. Beni cehennem kapısından cennete almışsın!
Hiç kimseyi, hiçbir şeyi hor görmeyeyim diye şu işe bunu sebep ettin.

بهر آن کردی سبب این کار را
تا ندارم خوار من یک خار را

در شکست پای بخشد حق پری
هم ز قعر چاه بگشاید دری

Thou hast made this affair (dread of the night-patrol) a means, to the end that I may not hold (even) a single thorn in contempt.”
In (consequence of) the fracture of a leg God bestows a wing; likewise from the depths of the pit He opens a door (of escape).

***

Hiç kimseyi, hiçbir şeyi hor görmeyeyim diye şu işe bunu sebep ettin.
Ayak kırıldı mı Allah kanat ihsan eder. Kuyunun dibinden bile bir kapı açar da.

3, 4808-4809

در شکست پای بخشد حق پری
هم ز قعر چاه بگشاید دری

تو مبین که بر درختی یا به چاه
تو مرا بین که منم مفتاح راه

In (consequence of) the fracture of a leg God bestows a wing; likewise from the depths of the pit He opens a door (of escape).
(God saith), “Do not consider whether thou art on a tree or in a pit: consider Me, for I am the Key of the Way.”

***

Ayak kırıldı mı Allah kanat ihsan eder. Kuyunun dibinden bile bir kapı açar da.
Sen ağaç üstünde ol, kuyu dibinde bulun, buna bakma… Beni gör, bana bak ki yolun anahtarı benim, yolu ben açarım der!”

تو مبین که بر درختی یا به چاه
تو مرا بین که منم مفتاح راه

گر تو خواهی باقی این گفت و گو
ای اخی در دفتر چارم بجو

(God saith), “Do not consider whether thou art on a tree or in a pit: consider Me, for I am the Key of the Way.”
If you wish (to read) the rest of this tale, seek (it), O my brother, in the Fourth Book.

***

Sen ağaç üstünde ol, kuyu dibinde bulun, buna bakma… Beni gör, bana bak ki yolun anahtarı benim, yolu ben açarım der!”
Kardeşim, gayrı bu hikâyenin arda kalan kısmını anlamak istersen dördüncü ciltte ara!